પુસ્તકાલય

વર્ષ ૩૨] તા. ૧૫મી જુલાઈ ૧૯૫૭ [અંક ૧લો

અનુક્રમણિકા

શ્રી. કૃષ્ણલાલ મો. ઝવેરીને નિવાપાઞ્જલિ	૧
સાહિત્યસૃષ્ટિનું ચણતર	૩
શાળાશિક્ષણમાં વર્તમાનપત્રનું સ્થાન	૬
'પાછલી ક્રાન્તિમાં એક પુસ્તકવિક્રેતાનું બલિદાન	૮
અમેરિકામાં પ્રકટ થતું સાત્વિક ને સચિત્ર બાલસાહિત્ય	૧૧
વૈવિધ્યભરી કથાઓના લેખક : જોન સ્ટાઈનબેક	૧૨
રીયાણ (શ્રીસ્થાન)નું ગ્રામવાચનાલય	૧૪
અન્યવાચનનો વ્યવસ્થિત રસ કેળવવા ચર્ચામંડળો સ્થાપો.	૧૫
પુસ્તકપરિચય	૧૭
નવીન ફાલ	૨૪
પુસ્તકાલય નોંધ	૨૫
તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળોની વાર્ષિક સભાઓ	૨૭
મહેસાણા જિલ્લાનાં નવીન પુસ્તકાલયોને જિ. લો. બો. મદદની યાદી	૩૦
સૂચના-સમાચાર	૩૨
સામયિક દોહન	
રથજાત્રા	૩૩
માનવતાની સુવાસ	૩૪
ગંજીફાનું બાવન પાનાંનું અદ્ભુત શાસ્ત્ર	૩૫
પૃથ્વી વિષે જાણવા જેવું	૩૭
ભૂગોળનો છેલ્લો પાઠ	૩૮
પ્રચલિત વહેમો	૪૦
કાળા જાતિ અને તેની વિચિત્રતાઓ	૪૪
બોધવચનો	૪૫
ચિંતન-મનન	૪૬

: વાર્ષિક લવાજમ :

દેશમાં રૂ. ૫-૦-૦ પરદેશ રૂ. ૬-૮-૦ છૂટક નકલ રૂ. ૦-૧૦-૦

: વ્યવસ્થાપક :

લક્ષ્મણસિંહ બહેચરસિંહ પરમાર

મંત્રી, પુ. સ. સ. મંડળ લિમિટેડ, વડોદરા.

: સંપાદક :

મણિલાલ પ્રભાશંકર વ્યાસ

ગુર્જર સાહિત્યમાં પહેલાં-બીજાં ઇનામ મેળવનારાં

અમારાં શ્રેષ્ઠ પ્રકાશનો

નવલકથા

શચી પૌલોમી

લેખક : રમણલાલ વ. દેસાઈ

કિંમત ૫-૮ :: પૃષ્ઠ ૪૧૫

નવલકથા

ખેતરને ખોળે ૧-૨

લેખક : પીતાંબર પટેલ

કિંમત ૧૦-૦ :: પૃષ્ઠ ૩૭૦+૩૯૦

નવલિકાઓ

અભિસારિકા

લેખક : ઈશ્વર પેટલીકર

કિંમત ૪-૦ :: પૃષ્ઠ ૩૦૦

જીવનચરિત્રો

ધૂપસળી

લેખક : ઈશ્વર પેટલીકર

કિંમત ૪-૦ :: પૃષ્ઠ ૨૯૯

એવાં જ ઇનામ પામેલા ગોપાળરાવ વિદ્વાંસના મરાઠી અનુવાદો

નવલકથા

શિતુ

લેખક : ગો. ની. દાંડેકર

કિંમત ૩-૮ :: પૃષ્ઠ ૨૫૦

નવલકથા

ગારંબીનો બાપુ

લેખક : શ્રી. ના. પેંડસે

કિંમત ૫-૮ :: પૃષ્ઠ ૪૧૭

[મુંબઈ સરકાર તરફથી પ્રાદેશિક ભાષાઓનાં શ્રેષ્ઠ લાગતાં પુસ્તકોને દર વરસે ઇનામ આપવાની જે રૂ. ૨૦૦૦) અને રૂ. ૧૦૦૦)ની યોજના છે તે ઇનામો મેળવનાર પ્રકાશનોમાં અમારાં ગુજરાતી ભાષામાં પ્રગટ કરેલાં ઉપલાં પુસ્તકો આવી જાય છે.]

વિગતવાર સૂચિપત્ર મંગાવો :

આર. આર. શેઠની કંપની : મુંબઈ-૨

કેશવ બાગ; પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ; પો. બૉક્સ નં. ૨૫૧૭

ફોન નંબર : ૩૪૩૪૧ ☆ તાર : 'LITERATURE'

સમસ્ત ગુજરાતની લોકભદ્ર પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિનું એકમાત્ર મુખપત્ર

પુસ્તકાલય

વર્ષ ૩૨] તા. ૧૫મી જુલાઈ ૧૯૫૭ [અંક ૧લો

ગુજરાતી સાહિત્યના યુગપુરુષ

શ્રી કૃષ્ણલાલ મો. ઝવેરીને નિવાપાંજલિ

—તંત્રીસ્થાનેથી

ગઈ તા. ૧૫મી જુનના રોજ ગુજરાતી સાહિત્યવ્યોમના એક ધ્રુવતારક સમા સજ્જને આપણી વચ્ચેથી વિદાય લીધી. વર્તમાનપત્રોમાં આ સમાચારો બહાર આવતાં આપણા સાહિત્યરસિકોએ પોતાનો એક વડીલ મુરબ્બી ગુમાવ્યો હોય તેવી લાગણી અનુભવી.

એ સજ્જન તે આપણા સૌજન્યમૂર્તિ વયોવૃદ્ધ સાક્ષર શ્રી. કૃષ્ણલાલ મોહનલાલ ઝવેરી.

શ્રી કનૈયાલાલ મુન્શીએ એમને ગુજરાતી સાહિત્યના ભીષ્મપિતા તરીકે ઓળખાવ્યા છે; ત્યારે એમના પરિચયમાં આવનાર નાનામોટા પીઢ કે ઊછરતા સૌ લેખકો એમને "કૃષ્ણલાલકાકા"ના અભિધાનથી પૂજ્યભાવપૂર્વક સંબોધતા.

એમનું અવસાન થતાં જાણે એક સૈકાની સાહિત્યસેવાનું સમાપન થયું.

સદ્‌ગતે અનેક ઊગતા લેખકોને પ્રોત્સાહન આપી લખતા કર્યા છે, લખતા થયેલાઓને બિરદાવી આગળ આણ્યા છે, અને પીઢ થયેલાઓની યથાયોગ્ય પ્રશંસા કરી છે.

એમનાં પોતાનાં જ વિધવિધ સર્જનો જોઈએ તો લગભગ બાવીસેકની સંખ્યાએ પહોંચ્યાં હતાં. તેમાં પણ "ગુજરાતી સાહિત્યના માર્ગસૂચક સ્તંભો"એ તો ગુજરાતી ભાષાના અનેક અભ્યાસીઓને સારું માર્ગદર્શન આપ્યું છે. એ પુસ્તકના અંગ્રેજી રૂપાંતર "Milestones of Gujarati Literature" પરપ્રાંતીયોને પણ સારું માર્ગસૂચક નીવડયું હતું.

ગુજરાતી સાહિત્યમાં પ્રસિદ્ધ થતાં પુસ્તકોનો, ગુજરાતી નહિ જાણતી વાચન-

પ્રિય જનતાને એમણે "મોડર્ન રિવ્યુ" દ્વારા દર માસે ગુજરાતી સાહિત્યસર્જનોનો પરિચય આપી એનો રસાસ્વાદ લેતા કર્યા છે. ત્યારે એમના ફારસી સાહિત્યના અભ્યાસફળરૂપ એમણે ઐતિહાસિક સંશોધનનાં સર્જન પણ આપેલ છે.

આમ, એમની સાહિત્યસેવા અનેકદેશીય હતી. બહુવિધ વિષયોનો રસાસ્વાદ એમણે આપણને આપ્યો છે.

આટલી તો એમની સાહિત્યસેવાની સુવાસ હતી. તદ્દુપરાંત એઓ કોઈને અદેખાઈ ઉત્પન્ન કરાવે તેવું જાહેર જીવન પણ જીવી ગયા છે. અનેક સાંસ્કૃતિક પ્રવૃત્તિઓના તેઓ અગ્રણી હતા; અનેક શૈક્ષણિક સંસ્થાઓ મુંબઈ, પુના, ગુજરાત અને વડોદરા યુનિવર્સિટીઓ સાથે એક કે બીજા પ્રકારે તેઓ સંકળાયેલા હતા અને તેના દ્વારા શિક્ષણપ્રવૃત્તિમાં પણ તેમનો વિશિષ્ટ ફાળો હતો.

આવા એક જનસેવકનું નિધન એ સૌ કોઈને શોકાગારમાં સમાવી દે છે. છતાં આપણી પ્રાચીન સંસ્કૃત ઉક્તિ પ્રમાણે અત્રે એટલું જ કહીએ કે—

जयन्ति ते सुकृतिनो रससिद्धाः कवीश्वराः।
नास्ति येषां यशःकाये जरामरणजं भयम् ॥

"પુસ્તકાલય"નો ૩૨મો વર્ષપ્રવેશ

ચાલુ માસથી "પુસ્તકાલય" માસિક એના ૩૨મા વર્ષમાં પ્રવેશ કરે છે. છેલ્લાં ૩૧ વર્ષ થયાં એણે ગુજરાતની પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિને યથાશક્તિ સેવા આપી છે. ગુજરાતનાં નવાંજૂનાં સૌ પુસ્તકાલયો એને આદરપૂર્વક આવકારે છે અને પુસ્તકાલયના સંચાલનમાં એનો સારો ઉપયોગ થઈ રહ્યો છે, એ ઉત્તરોત્તર વધતી જતી ગ્રાહકસંખ્યા પરથી તારવી શકાય છે. એના નવીન ફાલ, પુસ્તકપરિચય વિભાગો દ્વારા નવીન પ્રકટ થતાં પુસ્તકોને લગતી અદ્યતન માહિતી દ્વારા પુસ્તકાલયોનાં બજેટ માટે પુસ્તક પસંદગીમાં ઠીક ઉપયોગી નીવડ્યાં છે. ત્યારે, પુસ્તકાલય નોંધ વિભાગ ગુજરાતમાં ચાલતી પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિનો એના કાર્યકરોને ઠીકઠીક ખ્યાલ આપે છે. સામયિક દોહન વિભાગે તો આ પ્રવૃત્તિના કાર્યકરો ઉપરાંત પુસ્તકાલયમાં આવતા વાચકોને પણ એના પ્રત્યે આકર્ષવાનું કામ કર્યું છે અને તેમાંથી વાચકોને શિષ્ટ સાહિત્ય પ્રાપ્ત થાય છે.

અહીં એ વિભાગમાં જે જે સામયિકમાંથી એ લેખો લેવાય છે તે તે સામયિકોના તંત્રી–પ્રકાશકોનો આભાર માનવાની આ તક અમે લઈએ છીએ. ઉપરાંત, નાનાંમોટાં સૌ પુસ્તકાલયોએ "પુસ્તકાલય"ને પોતાનું બનાવ્યું છે તે માટે અમે તે સૌ પુસ્તકાલયોના મંત્રી–ગ્રંથપાલ ભાઈઓના ઋણી છીએ. અસ્તુ.

સાહિત્યસૃષ્ટિનું આંગણું

હિંદીની શ્રેષ્ઠ મૌલિક રચનાઓ માટે ઉત્તરપ્રદેશની સરકારે રૂ. ૫૭,૫૦૦-ના પુરસ્કાર આપ્યા છે, જેમાં મુખ્ય નીચે મુજબ છે:

આચાર્ય નરેન્દ્રદેવને 'બૌદ્ધદર્શન' માટે રૂા. ૨૫૦૦/- શ્રી રામધારીસિંહ દિનકરને 'સંસ્કૃતિ કે ચાર અધ્યાય' માટે રૂા. ૧૨૦૦/- ડૉ. વિશ્વનાથપ્રસાદ વર્માને 'રાજનીતિ ઔર દર્શન' માટે, રૂા. ૧૨૦૦/- શ્રી રામાનંદ તિવારીને 'પાર્વતી' માટે, શ્રી કુલદેવસહાય વર્માને 'ઇક્ષુ ઔર ચીની' માટે તથા ડૉ. એ. એ. રિઝવીને 'તુગલક–કાલીન ભારત' તથા 'આદિતુર્ક કાલીન ભારત' માટે દરેકને રૂ. ૧૦૦૦/-

ο ο ο

૧૯૫૭ના પુલિત્ઝર પારિતોષિકો નીચેના પ્રયોતે આપવામાં આવ્યાં છેઃ

સેનેટર જહોન એફ. કેનેડીકૃત 'પ્રોફાઇલ્સ ઇન કરેજ', રિચર્ડ વિલ્મરકૃત 'થિંગ્સ ઑફ ધી વર્લ્ડ' તથા જયોર્જ એફ કેનનકૃત 'રશિયા લીવ્ઝ ધી વૉર'.

છેલ્લા બે પુસ્તકોને અગાઉ નેશનલ બુક એવૉર્ડના સુવર્ણ ચંદ્રકો તથા બીજાં ઇનામો પણ મળ્યાં હતાં.

ο ο ο

૧૯૫૬નું વિલિયમ ફોકનર કાવ્ય-પારિતોષિક લેખક રિચર્ડ અર્બન તેના કાવ્યસંગ્રહ 'ધી ઇન્હેરીટર્સ' માટે આપવામાં આવ્યું છે.

ο ο ο

ફોર્ઇગરાઇટર્સ એસોસીએશનનું ૧૯૫૭નું વાર્ષિક ઇનામ શ્રી. એડવર્ડ ઓથર્સનને તેના પુસ્તક 'સેકંડમેન' માટે મળ્યું છે

ο ο ο

વર્જિનિયામાં પોતાની ટુકડીને લઈ જનાર જહોન સ્મિથે ૧૬૦૭માં અમેરિકામાં પહેલવહેલું અંગ્રેજી પુસ્તક લખ્યું હતું. તે પુસ્તકનું નામ 'એ ટ્રુ રિલેશન' હતું. તેમાં નવા દેશનું વર્ણન આવતું હતું.

ο ο ο

*સ્વ. લોકમાન્ય ટિળકનું અંગ્રેજીમાં શ્રેષ્ઠ જીવનચરિત્ર લખવા માટે ટિળક જન્મશતાબ્દિ મહોત્સવ વખતે અખિલ હિંદ મહાસભા સમિતિ તરફથી આપવામાં આવેલ રૂા ૧૦,૦૦૦/નું ઇનામ સર્વશ્રી. એસ. એલ. કરંદીકર, ડી. વી. પાર્વતે છે. પી. અને એ. કે. ભાગવત વચ્ચે સરખે ભાગે વહેંચી દેવામાં આવ્યું છે.

ο ο ο

*'કેસરી'ના લંડન ખાતેના પ્રતિનિધિ શ્રી ડી. વી તહમકરે ઝાંસીની રાણી લક્ષ્મીબાઈનું આધારભૂત ચરિત્ર લખવાનું માથે લીધું છે. આ કાર્યમાં તેમણે લાગતાવળગતાઓનો સહકાર માગ્યો છે.

ο ο ο

*કુમારો તથા પ્રામવાસીઓ માટે એક નવું સચિત્ર હિંદી માસિક 'સરકાર' ટૂંક સમયમાં નાગપુરથી પ્રગટ થવાનું છે. શ્રી. જગદીશચંદ્ર ચતુર્વેદી તેના તંત્રી તરીકે કામ કરશે

ο ο ο

---

* નિશાનીવાળી નોંધો 'હરિજન પી. ઈ. એન.'માંથી સાભાર ઉદ્ધૃત.

*આ વણ્ણોર વિશ્વવિદ્યાલયે મધ્યસ્થ તથા રાજ્ય સરકારની સહાયથી મલાયલમ્ ભાષાના કોશની કમિટીની રચના કરી છે. અત્યાર સુધીમાં ૧૫૦૦ પુસ્તકોનું બારિક નિરીક્ષણ કરવામાં આવેલ છે તથા લગભગ ૩૫૦,૦૦૦ શબ્દોની નોંધ થઈ ચૂકી છે. 'શોર્ટર ઓક્સફર્ડ ઇંગ્લિશ ડિક્શનેરી'ની રાહે ચાર વર્ષમાં આ કોશ તૈયાર થઈ જશે.

○ ○ ○

*ભારતમાં જુદી સાહિત્ય અકાદમી ધરાવતું એક જ રાજ્ય-કેરાલા-છે. તેની જનરલ કાઉન્સિલની પહેલી સભા ૨૩ માર્ચે ભરવામાં આવી હતી. તેમાં વિશિષ્ટ પ્રવૃત્તિઓ માટે સાત પેટા કમિટીઓ નીમવામાં આવી હતી. ૧૯૫૭-૫૮ દરમિયાન રૂ. ૧૫૦,૦૦૦ ખર્ચવાનું તથા કાવ્ય, નાટક અને નવલિકાનાં શ્રેષ્ઠ પુસ્તકો માટે રૂા. ૧૫૦૦) જુદા રાખવાનું કરાવવામાં આવ્યું હતું.

○ ○ ○

*ડૉ. કર્વે શતવર્ષી મહોત્સવ કમિટીએ ૧૯૫૮ના એપ્રિલ પહેલાં એક કરોડ રૂપિયાની રકમ એકઠી કરવાનું માથે લીધું છે. આ પ્રસંગે કમિટી ડૉ. કર્વેનું જીવનચરિત્ર-અંગ્રેજી, મરાઠી, હિંદી અને ગુજરાતી-ચાર ભાષામાં-પ્રગટ કરશે.

○ ○ ○

*નાગપુરના વિદર્ભ સંશોધન મંડળની ૨૩મી સ્થાપનાજયંતી પહેલી એપ્રિલે ઉજવવામાં આવી હતી. ત્યારે નાગપુરના સંસ્કૃતના વિદ્વાન મહામહોપાધ્યાય વી. વી. મીરાશીના સંશોધનલેખોનો સંગ્રહ પ્રગટ કરવામાં આવ્યો હતો. બીજું પ્રકાશન મામા વરેરકરનાં નાટકોના તલસ્પર્શી અભ્યાસનું પ્રાધ્યાપક માણેકરાવ બૈતુલેએ તૈયાર કરેલ પુસ્તક 'નાટકકાર વરેરકર' હતું.

○ ○ ○

*શ્રી. જી. ડી. મડગુલકરે તૈયાર કરેલ અને પૂનાના રેડિયો સ્ટેશન પરથી પ્રસારિત 'ગીત-રામાયણ' નવી દિલ્હીથી માહિતી ખાતા તરફથી પ્રગટ થશે.

○ ○ ○

ભારત સંબંધી તાજેતરમાં બહાર પડેલં બે પુસ્તકોને અમેરિકામાં આવકાર મળ્યો છે, આ બે પુસ્તકો હેરોલ્ડ એલ્વિન કૃત "રાઈડ ટુ ચંદીગઢ" તથા ડબ્લ્યુ. એસ. વોય ટિન્કિકૃત 'ઇન્ડિયાઃ ધી અવેઈકનીંગ જાયન્ટ' છે.

પહેલા પુસ્તકમાં લેખકે ચાર હિંદી મિત્રો સાથે સતારાથી હિમાલય સુધી કરેલ સાઇકલ-પ્રવાસનું વર્ણન છે. ૨૦૦૦ માઈલના આ પ્રવાસમાં હિંદીઓ તથા તેમના જીવન સંબંધી લેખકે જે જોયું તથા જાણ્યું તેનું વર્ણન, કોઈ પણ સાઇક્લોપીડિયામાં પણ ન મળે તેવી રીતે આપેલ છે. પુસ્તક મનોરંજક હોવા ઉપરાંત આ તેની વિશિષ્ટતા છે.

○ ○ ○

વોઈન્કિના પુસ્તકમાં સમકાલીન ભારત સંબંધી પ્રાસ્તાવિક બાબતો છે. તેમાં ભારતના આર્થિક પ્રશ્નો તથા કેળવણીની જરૂરિયાતો પર ખાસ ભાર મૂકવામાં આવેલ છે.

—છોટાલાલ માનસિંગ કામદાર

અંગ્રેજ કવિ

રુડયાર્ડ કિપલીંગ નામે એક મોટો અંગ્રેજ કવિ થઈ ગયો. તે ભારતમાં જન્મેલો અને તેણે ભારત વિષે ઘણાં સારાં કાવ્યો લખ્યાં છે.

તેનાં મોટાં ખેતરો પાસેથી પસાર થતી મોટર-લોરીએ રુડયાર્ડના એક ઝાડને પાડી નાખ્યું. કવિરાજ ગુસ્સે થઈ ગયા અને મોટર-લોરીના માલીકને ધમકાવી નાખતો પત્ર લખ્યો. મોટર-લોરીવાળાની એક ઘીશી પણ ચાલતી હતી. તેણે એ કાગળ કેટલાક મુસાફરોને બતાવ્યો.

આવા મહાન કવિના હસ્તાક્ષર ખરીદવા બે જણા તૈયાર થયા. એકે ૧૦ શીલીંગ આપીને તે કાગળ ખરીદી લીધો.

આ બાજુ, જવાબ ન મળતાં કિપલીંગ વધુ ચીડાયો. તેણે બીજો કાગળ લખ્યો–તો પણ જવાબ ન મળ્યો–ત્રીજો, ચોથો, પાંચમો, એમ એક પછી એક કિપલીંગ મંડયો કાગળો લખવા. પેલો લોરીનો માલીક જવાબ જ ન આપે.

આખરે કંટાળીને કિપલીંગ પેલા માણસ પાસે ગયો અને જવાબ ન આપવાનું કારણ પૂછ્યું.

પેલા માણસે નમ્રતાથી જવાબ આપ્યો: 'કિપલીંગ સાહેબ, આપના હસ્તાક્ષરમાંથી મને એટલી સારી આવક થાય છે કે હવે બસ ચલાવવાનું બંધ કરવાનો મારો વિચાર છે.'

•

સાહિત્યનો ઇતિહાસ

સાહિત્યનો ઇતિહાસ કેવો જોઈએ ?

રાજકીય સામાજિક ધાર્મિક, વિકાસનાં દર્શન કરાવે હેવો; પ્રજાજીવનને, એ જીવનની ઉત્ક્રાન્તિને, ભૂત, વર્તમાન અને ભાવિના અસીમ સાગરને આકાશદૃષ્ટિથી જુવે અને દર્શન કરાવે હેવો; ચિત્રકલામાં જે પરસ્પર પ્રમાણ અને ઉચિત સ્થાન નિર્માણનાં તત્ત્વો ઇષ્ટ ગણાય છે તે તત્ત્વો કૌશલથી સાચવીને સાહિત્યના વિકાસનું આલેખન કરે હેવો; પ્રજાજીવન પ્રગટ કરીને અન્ય પ્રજાનાં સાહિત્યો જોડે નિર્વિકાર તુલના કરી બતાવે હેવો; સાધનોની પરીક્ષા વિના પ્રથમથી જ સિદ્ધાન્ત બાંધી ન લે, પ્રથમથી નિર્ણય કરી નાખે નહિ, એક તરફ ઢળી જાય નહિ, અત્યુક્તિમાં ખેલ ના હેવો; પોતાના વિષયમાં ઊંડું અવગાહન કરી અપૂર્વ મૌક્તિકો વીણી લાવનારો, સાગરના તરંગો ઉપર માત્ર તેજસ્વી નૃત્ય કરીને અન્યને આંજી નાખવામાં આનન્દ ના માને હેવો; વર્ણનવિષય સમયમાં પોતે જીવતો જાગતો વ્યવહાર કરે, તે સમયના જીવન જોડે તદ્રૂપતા અનુભવે, સહાનુભૂતિ અને કલ્પનાબળથી તે તે કવિની સાહિત્યકારની કૃતિઓનું દર્શન કરીને કરાવે હેવો; સાહિત્યનો ઇતિહાસ જોઈએ.

—શ્રી. નરસિંહરાવ ભો. દિવેટીઆ

*

પાંચસો આવે છે.

—છોટાલાલ માનસિંગ કામદાર

•

ત્યાં સુધીમાં તો હું પ્રખ્યાત થઈ ગયેલો.

એક જાણીતા લેખકે પત્રકારને મુલાકાત આપતાં કહ્યું: 'દશ વર્ષને અંતે મને ખબર પડી કે લેખક થઈ શકું તેવી મારી શક્તિ નથી. મારે લેખન છોડીને બીજો કોઈ ધંધો કરવો જોઈએ.'

પત્રકાર: 'પછી તમે લખવાનું છોડી દીધું ?'

લેખક: 'કઈ રીતે છોડું ? ત્યાં સુધીમાં તો હું પ્રખ્યાત થઈ ગયેલો !'

૧૯૫૭–૫૮નું બજેટ
...ડોદરાને ન મોકલ્યું હોય તો ...મોકલી આપો.

શાળાશિક્ષણમાં વર્તમાનપત્રનું સ્થાન

અમેરિકાની એક મોટી હાઈસ્કૂલ, જેમ્સ મનરો હાઈસ્કૂલમાં, ન્યુયોર્ક ટાઈમ્સનો પાઠ્યપુસ્તક તરીકે ઉપયોગ કરવામાં આવે છે.

આ યોજનાની શરૂઆત એક વર્ષ પહેલાં કરવામાં આવી હતી. તે વખતે વિદ્યાર્થીઓએ રવિવારે નીકળતા વર્તમાનપત્રના એક અંકની નકલો ખરીદી હતી. ત્યાર બાદ ટાઈમ્સની દૈનિક તથા રવિવારની આવૃત્તિઓ નિશાળના કામ દરમ્યાન વાપરવામાં આવે છે.

ડૉ. હેન્રિ. ઈ. હીન, શાળાના પ્રિન્સિપાલ છે. અંગ્રેજી ખાતાના વડા ફ્રેન્ક એફ. સ્ટર્લિંગ છે. અંગ્રેજી ખાતાની મારફત પોતાના વર્ગમાં ટાઈમ્સનો ઉપયોગ કરવાની શિક્ષકોને તક મળે છે.

ડૉ. હીનની માન્યતા એવી છે કે, શિક્ષણથી બાળકોએ માત્ર વસ્તુઓ જાણવા કરતાં તેના પર વિચાર કરવાની જરૂર છે. કોઈ વાર તે ગણિતના વર્ગમાં જઈ ચડે છે તો તે વિદ્યાર્થીઓને કહે છે કે "વિદ્યાર્થીકાળનું ઘણું ખરું ગણિત જો કે હું ભૂલી ગયો છું, છતાં જો મને ફરીથી વિદ્યાર્થીઅવસ્થા પ્રાપ્ત થાય તો હું આગળ કરતાં વધારે અભ્યાસ કરું."

ગુજરાતી—ચાર ભાષામાં—પ્રગટ કરશે.

દેખાતી

પછી

શે,

○ ○ ○

*નાગપુરના વિદર્ભ સંશોધન મંડળની ૬૩મી સ્થાપનાજયંતી પહેલી એપ્રિલે ઊજવવામાં આવી હતી. ત્યારે નાગપુરના સંસ્કૃતના વિદ્વાન મહામહોપાધ્યાય વી. વી. મીરાશીના સંશોધનલેખોનો સંગ્રહ પ્રગટ કરવામાં આવ્યો હતો. બીજું પ્રકાશન મામા વરેરકરનાં નાટકોના તલસ્પર્શી અભ્યાસનું પ્રાધ્યાપક માણેકરાવ બૈતુલેએ તૈયાર કરેલ પુસ્તક 'નાટકકાર વરેરકર' હતું.

○ ○ ○

આને વર્ગમાં વર્તમાનપત્ર આવે છે, મિ. સ્ટર્લિંગ વર્ગોમાં ફર્યા કરે છે. ગડી વાળેલ વર્તમાનપત્રો તેના મેજ પર પડ્યાં હોય છે.

વર્તમાનપત્રોના વિભાગ કરવા તથા તેમાંથી મુદ્દાની તારવણી કરવા માટે વિદ્યાર્થીઓને તક આપવા કાળા પાટિયા તથા ચાક સહિત શિક્ષક હાજર હોય છે, ઓરડામાં સાંભળવાના સંગીત માટે તેઓ તે વિભાગમાં જુએ છે. જાહેરખબર તેઓ જોઈ જાય છે, સંગીતના જલસાની ખબર વાંચે છે, ચાલુ નોટિસો તથા રેડિયોના કાર્યક્રમ પણ જોઈ જાય છે. તેઓ સમય, સ્થાન તથા પાનાંની નોંધ લે છે અને ન્યુયોર્ક જેવા શહેરના સંગીતજલસા તથા કળાપ્રદર્શનમાંથી સંસ્કૃતિને ઉપયોગી વસ્તુ કેમ શોધવી તેની નોંધ લે છે. રંગભૂમિ, ચલચિત્ર તથા સંગીત ઉપરના લેખો માત્ર ઉત્સાહ પ્રેરે તેવું વાચન નથી. પરંતુ ધોરણ તથા અભિપ્રાય નક્કી કરવામાં વિદ્યાર્થીઓને મદદ કરવામાં પણ તે ઉપયોગી છે.

બીજા વર્ગમાં એક ઊંચો વિદ્યાર્થી સ્પેનમાં લડાઈમાંથી પાછા ફરેલ મનુષ્યના અનુભવોની ટૂંક નોંધ ઉપર ભાષણ આપે છે. એક વિદ્યાર્થિની પોતાનો એવો અભિપ્રાય વ્યક્ત કરે છે કે "તે માણસને આપણા દેશમાં પ્રચારકાર્ય કરવા દેવું ન જોઈએ." સ્પેનમાંથી આવતા રિપોર્ટની ચર્ચા માટે વર્તમાનપત્રોની ખબરની કટારો સુલભ હોય છે.

વૃદ્ધાવસ્થાને અંગે આપવામાં આવતાં પેન્શન વિશે મતભેદ હોય છે. એક વિદ્યાર્થી એમ ધારે છે કે જે માણસે પૂરતું બચાવ્યા સિવાય ત્રીસ વર્ષ સુધી કોલસાની ખાણમાં કામ કર્યું હોય તેણે કંઈ બહુ સારું કર્યું ન કહેવાય. બીજો એવી દલીલ કરે છે, કે કોલસાની

મોટ
નાખ
સોરી
લખ્યો.
ચાલતી

કંપનીઓની સ્થિતિ લાંબા સમયથી ગરીબ છે. ત્રીજો વળી 'એવી દલીલ કરે છે કે, કોઈ અમુક જ ધંધામાં માણસો લાંબા સમય સુધી કામ કરતા નથી. તો વળી કોઈ એવી દલીલ કરે છે, કે સમસ્ત જાતિની સમૃદ્ધિમાં જેણે ફાળો આપ્યો હોય તેની સંભાળ લેવાવી જોઈએ.

આ બધી ચર્ચાનાં સાધનો તે દિવસના ખબરમાં હોય છે; ઉપરાંત એક જાતના ખબર જે બીજી જાતના ખબર સાથે સાંકળી શકાય. વર્તમાનપત્ર અભ્યાસને મદદરૂપ થઈ શકે તેવાં ઘણાં ક્ષેત્રો છે. મિ. રમલિંગ કહે છે, કે પચાસનો આશરે આંકડો ગણી શકાય ઉપરાંત વર્તમાનપત્ર વાંચવામાં મળતી કેળવણી, શાળાની કેળવણી પૂરી થયા પછી લાંબા સમય સુધી ઉપયોગી થઈ પડે છે, જ્યાં સુધી વિદ્યાર્થી વાંચે ત્યાં સુધી હમેશ તેને નવા પાઠ મળે છે.

શાળામાં વર્તમાનપત્ર, 'આશ્રિતોને યુનાઇટેડ સ્ટેટસમાં દાખલ થવા દેવા કે કેમ?' "અમેરિકનોનું ઐક્ય," "લંડનની પેલેસ્ટાઇન પરિષદ" "વોશિંગ્ટનના કાયદાઓ" વગેરે પર નિબંધ લખવાની સામગ્રી પૂરી પાડે છે.

જ્યારે ટાઈમ્સનો ઉપયોગ કરવાની અંગ્રેજી ખાતાની યોજના શરૂ થઈ ત્યારે ખાતાએ મુખ્ય તથા પાસેના મકાનના સમાજશાસ્ત્રના ખાતાના શિક્ષકોને તથા પોતાના શિક્ષકોને સહકાર તથા હેતુના સામ્ય માટે સરક્યુલરથી ખબર આપી બન્નેના મળીને ૯,૦૦૦થી વધારે વિદ્યાર્થીઓ છે. તેમાં બતાવવામાં આવ્યું હતું, કે રવિવારના ટાઈમ્સના અભ્યાસથી, સામાન્ય જ્ઞાન તથા સંસ્કૃતિમાં વધારો થશે તેમ જ મૌખિક તથા લેખિત નિબંધ માટે વસ્તુ પૂરી પાડશે.

પાઠના પણ વર્ગ પાડી નાખવાનું સગવડભર્યું જણાવ્યું હતું. સામાન્ય ખબર, સંગીતકળા, નાટક અને પુસ્તકના વિભાગો; સામાન્ય અભ્યાસક્રમનો કોઈ વિભાગ જેવા કે પત્રલેખન, નિબંધલેખન વગેરેમાં ઉપયોગી થાય તેવો વિભાગ.

પહેલી સામાન્ય સૂચના સિવાય દરેક શિક્ષકે પોતાના પાઠો મરજી પ્રમાણે તૈયાર કરવાના હતા. કેટલાકને એમ જણાયું, કે *તાજા ખબરના વિભાગોનો પ્રથમ ઉપયોગ કર્યા* પછી થોડા અઠવાડિયા બાદ તેઓ, પુસ્તકસમાલોચના, પર્યટન, નાટક, સંગીત તથા કલાવિભાગનો ઉપયોગ કરી શકશે.

વર્ગમાં વર્તમાનપત્રના ઉપયોગમાં વિદ્યાર્થીઓને કેવો રસ પડે છે તેની મિ. રમલિંગે નોંધ રાખી જૂની રીતના વર્ગનાં કામનો કંટાળો અદૃશ્ય થયો છે. જીવંત બનાવો પર રચાયેલ કેળવણીની સજીવતાનું પ્રમાણ આવાં કાંત વર્ગોની મુલાકાત લેવાથી સત્વર મળી આવે છે.

—છોટાલાલ માનસિંગ કામદાર

તમારા પુસ્તકાલયનું ૧૯૫૭–૫૮નું બજેટ
પુ. સ. સ. મંડળ લિ., વડોદરાને ન મોકલ્યું હોય તો
વાકીદે મોકલી આપો.

'૫૭ની ક્રાન્તિમાં એક પુસ્તક-વિક્રેતાનું બલિદાન

પરદેશી સત્તાની ધુંસરી તોડી સ્વાયત્ત શાસન સ્થાપવાના પ્રયત્નની એ તવારીખી સાલ.

ઈ. સ. ૧૮૫૭.

બિહાર પ્રાંતનું એ પટણા શહેર.

એમાં એક બુકસેલર રહે. ચોપડીઓ વેચવાનો ધંધો કરે.

પીર અલી એનું નામ.

કોઈનાં નામ રેશમી દોરમાં પરોવાઈ મોતીની રૂપકડી માળા બને છે, કોઈનાં નામ અંધારા વેરાનમાં વેરાતાં ઝાકળના જળ–મોતીની જેમ સહેજ પ્રકાશનો સ્પર્શ થતાં વિલીન થઈ જાય છે.

પીર અલીનું નામ બીજા પ્રકારનાં નામોમાં છે.

મૂળ એ રંગીલા લખનઉનો બાસીંદો! વાળના કળામય ગુચ્છા કાઢે, બારેમાસ તેલ પરાવે, તનમાં અત્તરનાં પૂમડાં મહેકે.

પટણામાં આવી એણે પુસ્તકોની દુકાન માંડી.

મૂળ જૂનાં પુસ્તકો વેચે. હિંમત અને હિકમતથી એ ધીરે ધીરે નવાં નવાં પુસ્તકોનો વેપારી બન્યો. બુકસેલર બન્યો.

ચોપડીઓની દુનિયામાં જોતજોતામાં બાહોશ બુકસેલર તરીકે નામ પંકાયું કારણ કે એ માત્ર પૈસા માટે પુસ્તકો વેચનાર નહોતો, ચંદન–કાષ્ઠનો નિરર્થક બોજ વહેનાર ગર્દભના જેવો એ શુષ્ક નહોતો.

એ સારી સારી ચોપડી લાવતો. લાવીને પોતે વાંચતો, પછી વેચતો. એટલે વેચે પણ ખરો અને વાંચે પણ ખરો; અને વેચક અને વાચક બન્ને.

વાંચતાં વાંચતાં એને લાગ્યું, કે માત્ર પેટ ભરતું એ જીવનનો ઉદ્દેશ નથી. વાડી, લાડી ને ગાડીમાં જીવન પૂરું કરે એ જીવનનો કંઈ અર્થ નથી. જીવનનો આથી કોઈ વિશેષ અર્થ છે!

સારાં પુસ્તકોના વાચને એની બુદ્ધિશક્તિને સરાણે ચઢાવી તેજસ્વી બનાવી.

એમાંથી એણે દેશનું અધઃપતન પારખ્યું. મજહબી ઝઘડા જોયા. ભૂખે મરતા ભારતવાસી એની નજર સામે તરી રહ્યા.

આ બધાનું કારણ? સવાલ થયો.

જવાબ જડ્યો: મા ભોમની પરાધીનતા!

પીર અલીએ ખૂબ વાચન કર્યું. એમાંથી એને માદરે વતન તરફ મહોબ્બત જાગી. એ પેટના, પુસ્તકોના, દુકાનના, ઘરના વિચારો છોડી આખા દેશના વિચારો કરવા માંડ્યો.

સારી સારી ચોપડીઓ શોધવા લાગ્યો.

એ ચોપડીઓ વાંચવા લાગ્યો.

વેચવા લાગ્યો.

જે ન લે એને વંચાવવા લાગ્યો. આમાંથી એનું એક વાચક મંડળ થયું. હવે બધા ભેગા મળીને ચોપડીઓ વાંચવા લાગ્યા ને દેશના ઉદ્ધારના વિચાર કરવા લાગ્યા.

પીર અલીને આટલેથી સંતોષ ન થયો. એણે પત્રમિત્રો શોધી કાઢ્યા. દિલ્હી, લખનૌ ને પટણાનો ત્રિવેણીસંગમ પત્રવ્યવહાર દ્વારા સાધ્યો. આખરે સહુએ નિર્ણય કર્યો કે આજનાં દુઃખોનું મૂળ પરદેશી શાસન છે. એને હઠાવી દો!

પીર અલીનું વાચક–મંડળ વિદ્રોહી મંડળ બની બેઠું. એમાં પેઢીવાળાઓએ પૈસા આપ્યા, કારખાનાદારોએ શસ્ત્રો આપ્યાં, જુવાનોએ જાત આપી.

સહુ આઝાદીની આવતી ઘડીને થનગનતા હાથે વધાવવા તૈયાર થઈ બેઠા.

oooo

ગોરા અમલદાર મિ. ટેલરની આ વખતે

પટણામાં નિમણૂંક થઈ. એની સાથે શીખ સિપાહીઓ મૂકવામાં આવ્યા. ટેલરે ક્રાંતિનાં મૂળ ડામવાનો પ્રયત્ન આરંભ્યો.

ક્રાંતિનાં મૂળ ઠેર ઠેર ફેલાયાં હતાં. એની શાખાપ્રશાખાઓ પણ પાંગરી હતી.

અંગ્રેજોની જ નોકરી કરતો જમાદાર વારસ અલી અંગ્રેજો વિરુદ્ધ ષડ્યંત્ર કરતો પકડાયો. ગોરા અમલદારે જ્યારે એને એના ખાનગી ગૃહમાંથી ગિરફતાર કર્યો ત્યારે એ અલી કરીમ નામના માણસને પત્ર લખતો હતો.

અલી કરીમ !

અલી કરીમ ક્રાંતિકારી મંડળનો આગેવાન હતો. એની સાથે એક સરકારી નોકરે પત્ર-વ્યવહાર ચલાવવો, એ તો ખૂનથીય ભયંકર ગુનો ! એવા ગુના માટે જ તો ફાંસીની સજા નિર્માણ થઈ છે ને !

વારસઅલીને ફાંસીની સજા થઈ. એણે ફાંસીને માંચડે ચઢતાં પહેલાં કહ્યું કે,

"અહીં જો આઝાદીનો કોઈ સાચો આશક હોય તો આવીને મને બંધનમુક્ત કરે."

પણ એ હાકલ વ્યર્થ ગઈ. વારસઅલી ફાંસીને માંચડે ઝૂલી ગયો.

મિ. ટેલરે હવે અલી કરીમની શોધ આરંભી. એને પકડવા માટે ગોરી ટુકડી સાથે મિ. લુઈસ નામના અંગ્રેજ અમલદારને મોકલવામાં આવ્યો.

અલી કરીમ પોતાના ઘરના મેડા પર બેઠો હતો. એને જેવી અંગ્રેજોના આવ્યાની ભાળ મળી કે એ મેડા પરથી જ—નીચે જતા હાથી પર કૂદી પડ્યો ને નાઠો.

ગોરા અમલદારોએ એની પૂંઠ પકડી. પણ મારગમાં આવતાં ગામડાંનાં લોકોએ ગોરાના માર્ગમાં ઘણા અવરોધો ઊભા કર્યા. ક્યાંય સપાટ મેદાન પરથી અલી કરીમ પસાર થઈ જાય ને થોડી વારમાં એ મેદાન મોટો ખાડા—ટેકરાવાળો પ્રદેશ બની જાય. ક્યાંક એનો ઘોડો ગુમ થઈ જાય, ને તે ઠેકાણે ટટ્ટુ બંધાઈ જાય, ટટ્ટુ બિચારું કેટલું દોડે ?

ગોરો અમલદાર થાક્યો. એણે એ કામ પોતાની નીચેના હિંદી અમલદારને સુપ્રત કર્યું. પોતે જરૂરી કામે છાવણીમાં પાછો ફર્યો.

હિંદી અમલદારે ગમે તે દિશામાં બે દિવસ સુધી ઘોડા દોડાવ્યા અને ગુનેગારનો પત્તો નથી, એ રિપોર્ટ સાથે પાછો ફર્યો. એને પોતાની ફરજ બરાબર અદા ન કરવા બદલ સજા કરવામાં આવી.

બિહારના હાકેમ મિ. ટેલરે હવે નવી તરકીબ અજમાવી. બધા આગેવાન લોકોને મળવા બોલાવ્યા. અંગ્રેજો સાથે સમાધાન કઈ રીતે સિદ્ધ થઈ શકે તેની વિચારણા તેઓની સાથે ચલાવી અને છેવટે છૂટા પડતી વખતે—એકાએક આગેવાનોની ધરપકડ કરી લીધી, એમાં પટણા શહેરના આગેવાન ત્રણ મુલ્લાઓ મુખ્ય હતા.

મિ. ટેલરે તેમની ધરપકડ કરતાં કહ્યું :

"આવી પરિસ્થિતિમાં આપ સહુને છૂટા રાખવા હિતાવહ નથી."

શીખોની મોટી પલટને પરિસ્થિતિનો કબજો લઈ લીધો ને એક ટીપું પણ લોહીનું રેડાયા સિવાય ગુનેગારો કાબૂમાં આવ્યા અને હવે પરિસ્થિતિ પર કાબૂ જાળવી રાખવા મિ. ટેલરે બે આજ્ઞાઓ બહાર પાડી :

૧ પટણામાં કોઈએ હથિયાર ન રાખવાં.

૨ રાતે નવ વાગ્યા પછી બહાર ન નીકળવું.

આ આજ્ઞાઓ સંગઠન અને તૈયારીઓ માટે ભયંકર હતી. બુકસેલર પીર અલીએ આ સાંભળ્યું ને એનો આત્મા કકળી ઊઠ્યો. બળવો કરવાનો સમય હજી પાક્યો નહોતો પણ હવે રાહ જોવામાં એ સમય જ કદી ન આવે, એવું એને લાગ્યું.

પીર અલીએ વિદ્રોહનો ઝંડો ઉઠાવ્યો. એણે કહ્યું, " નિરર્થક ભીંત હેઠળ ભીંસાઈ મરવાનો

કંઈ અર્થ નથી. આપણે મરવું છે, પણ કંઈક કરીને મરવું છે !' લીલો ક્રાંતિનો ઝંડો ફરક્યો.

પીર અલી શુકસેલરની પાછળ બીજા બસો જણ જાનને હથેલીમાં રમાડતા નીકળી પડ્યા.

એ વખતે લાયલ નામનો ગોરો પોતાની ટુકડી સાથે સામનો કરવા આવી પહોંચ્યો.

પીર અલીએ એક જ ગોળીએ એનો પ્રાણ લીધો. પણ થોડી વારમાં પિસ્ત અને શસ્ત્રથી ચઢિયાતી ગોરી સિપાહીઓની ટુકડીઓ આવી પહોંચી, ધીંગાણું મચ્યું.

કેટલાક મરાયા, કેટલાક ઘવાયા.

પીર અલી શુકસેલર પકડાયો.

એના પર કામ ચાલ્યું, એને ફાંસીની સજા થઈ.

પીર અલી—સામાન્ય ચોપડીઓ વેચનાર વેપારી–પણ અંગ્રેજોની કરડી નજરનો ભોગ બન્યો. એના હાથમાં બારે વજનદાર બેડીઓ એવી ભીંસ સાથે જડવામાં આવી કે કાંડામાંથી લોહીના ટશિયા ફૂટ્યા.

પણ પીર અલીએ વેદનાનો એક અવાજ ન કાઢ્યો.

ફાંસીનો દિવસ આવ્યો.

પીર અલી મર્દની જેમ, શાંત પગલે પોતાનાં મનહર ઝુલ્ફાં ડોલાવતો માંચડાની પાસે જઈને ઊભો રહ્યો. એની આંખોમાં ડર નહોતો. મોં પર બીક નહોતી. ચેહરા પર એ જ રૂવાબ હતો.

પણ પોતાની પુત્રની વાત કરતાં પીર અલીની જબાન ભારે થઈ ગઈ. કારમા મોત કરતાં જીવનું મોત આણવામાં હોશિયાર અંગ્રેજોએ આ લાગણી પિછાણી. તેઓએ પાસે જઈ ને કહ્યું :

" બહાદુર પીર અલી ! થોડાક વધુ ક્રાંતિકારીઓનાં નામ આપે તો કંપની સરકાર તારા પર રહમ કરે. "

પીર અલીએ તરત પોતાની જાત સમાલી લીધી ને મક્કમ અવાજે કહ્યું :

" માણસની જિંદગીમાં કેટલાય એવા પ્રસંગો આવે છે, જ્યારે બીજું બધું આપી જાન બચાવવી જરૂર હોય છે. પણ એવા કેટલાય બીજા મોકા આવે છે જ્યારે માણસે જાન આપી પોતાનું સત્ બચાવવું જરૂરી હોય છે. મારા માટે આ બીજા પ્રકારનો પ્રસંગ છે. અત્યારે મારે જાન આપી શહાદત' ખરીદવાની જરૂર છે ! "

પીર અલીએ પછી અંગ્રેજોને તેમની ચાલબાજી વિષે કહેતાં કહ્યું :

" તમે મારો જાન લેશો–લઈ શકશો.

" તમે મારા જેવા અનેકને ફાંસી દેશો–દઈ શકશો.

" પણ યાદ રાખો કે અમારી મનની મુરાદને મારી શકશો નહિ.

" હું મરીશ, પણ મારા ખૂનના બુંદબુંદમાંથી હજારો કુરબાની કરનારા વીરાઓ પાકશે જે તમારા શાસનનો અંત આણશે. "

રેશમની દોર બહાદુર માણસના ગળાનો હાર બની ગઈ.

હિંદનો એક નાચીજ શુકસેલર
માતૃભૂમિની આઝાદી માટે
શહીદ થઈ ગયો !

પુસ્તક વેચનારનું નામ પુસ્તક પર પૂરેપૂરું સંકલિત ન થયું ?

એક જ અવાજ ગૂંજી રહ્યો :

" જાતા હું દો માત ! યહી વર
ફિર ભારતમેં જન્મ ધરું,
" એક નહિ તેરી સ્વતંત્રા પર,
જનની ! સૌ સૌ વાર મરું "

(" સંદેશ ") —જયભિખ્ખુ

અમેરિકામાં પ્રગટ થતું સાત્વિક ને સચિત્ર બાળસાહિત્ય

હલકી કોટીની વાર્તાઓ વાંચીને અમેરિકન બાળકનું નૈતિક ધોરણ નીચું ઊતરતું જાય છે? સારા બાળસાહિત્ય પર હલકું સાહિત્ય અતિક્રમણ કરી રહ્યું છે ?

બીજા દેશોની જેમ અમેરિકામાં પણ આ પ્રશ્નો વારંવાર પુછાય છે.

અને ઘણી વાર આ પ્રશ્નોનો ઉત્તર હકારમાં અપાય છે અને આ પ્રકારની ચિંતા કાંઈ નવી પણ નથી. ગઈ પેઢીનાં માબાપો અને એનાથી આગલી પેઢીનાં માબાપો આવી જ ચિંતા સેવતાં.

લેખન અને ચિત્રાંકન

અમેરિકન ગ્રંથપ્રકાશકો ચાલુ પેઢીનાં બાળકોની વાચનરુચિની ચિંતા નથી કરતાં. અગાઉ કદી નહોતું એટલા પ્રમાણમાં આજે સારું ને વૈવિધ્યસભર બાળસાહિત્ય સુલભ છે. બાળસાહિત્યમાં ચિત્રો અને સુશોભનો એ મહત્ત્વનું અંગ હોય છે અને મને લાગે છે, કે ચાલુ મોસમમાં પ્રગટ થયેલા બાલસાહિત્યમાં લખાણ અને ચિત્રોનો જે સરસ સંગમ થયો છે એવો અગાઉ કદી ય થયો નહોતો.

આવા સાહિત્યમાં કેટલીક વાર લેખન અને ચિત્રાંકન બન્ને એક જ વ્યક્તિએ કર્યાં હોય છે, તો કોઈક વાર લેખકે અને ચિત્રકારે બન્નેએ સાથે મળીને કામ કર્યું હોય છે. પણ આમાં નોંધપાત્ર લક્ષણ તો એમાં રહેલી શૈલી અને આયોજનનું વૈવિધ્ય હોય છે. આ સાહિત્યમાં એકરંગી કાર્ટૂનથી માંડીને તૈલચિત્રો સુધીની વિવિધતા જોવા મળે છે.

કેટલાક નમૂના

"આઈ નો એ લોટ ઑફ થીંગ્ઝ" નામનું પુસ્તક આનો એક સરસ નમૂનો છે. બહુ નાનાં બાળકો માટેના આ પુસ્તકમાંનાં ચિત્રો એક નાના બાળકની ચિત્રશૈલીનો આત્મા હૂબહૂ રજૂ કરે છે, અને છતાં એ ચિત્રો ઘણાં અર્થવાહી બની શક્યાં છે.

"હૅરિ, ધી ડર્ટી ડૉગ" નામનું બીજું એક પુસ્તક જિન ઝિયોને લખ્યું છે. આ લખાણને સચિત્ર બનાવવા માટે કાર્ટૂનશૈલી યોજવામાં આવી છે. માર્ગારેટ બ્લોય ગ્રેહામનાં આ ચિત્રો વડે, આ નાનકડો (કૂતરો અને કદાચ નાનકડું બાળક) કયે કયે સ્થળે જઈને મેલોઘેલો થઈ આવે એ સચોટ રીતે દર્શાવવામાં આવ્યું છે. એ એવો તો ગંદો થઈ આવે છે કે એનું "કુટુંબ" એને ઓળખી પણ નથી શકતું. આ કથાનો બોધ અલબત્ત, સ્વચ્છતા વિશે છે, કેમકે, પોતાની ઓળખ આપવા માટે હેરિએ એક ટબમાં કૂદી પડીને નહાવું પડે છે.

વાચનનું વૈવિધ્ય

લેનર્ડ વેઈઝગાર્ડે લખેલ "ટ્રેઝર્સ ટુ સી" એ કલાસંગ્રહાલયોની પરિચય-પુસ્તિકા છે. એમાંનાં સુશોભનોમાં મહાન કલાકૃતિઓનાં રેખાંકનો મૂકવામાં આવ્યાં છે.

વિલિયમ મેન દુબોઆએ "લાયન" નામનો બાળપુસ્તકમાં સિંહની ઉત્પત્તિ શી રીતે થઈ એની કલ્પનાકથા રજૂ કરી છે. આ કલાકારે બીજાં સાત પુસ્તકોને પણ સચિત્ર બનાવ્યાં છે.

આ તો બહુ થોડાં ઉદાહરણો છે. આ મોસમમાં પ્રગટ થયેલા બાળસાહિત્યમાં મેં ૨૫૦ થી ય વધારે પુસ્તકો જોયાં છે. પણ આમાં મહત્ત્વની વાત તો એ છે કે અગાઉ કદી ય પ્રગટ નહોતાં થયાં એટલાં સારાં બાળપુસ્તકો આજે પ્રગટ થઈ રહ્યાં છે. આ પુસ્તકો માત્ર પ્રગટ થાય છે એટલું જ નહિ, એ ખરીદાય છે, વંચાય છે. (યુસીસ)

વૈવિધ્યભરી કથાઓના લેખક : જોન સ્ટાઈનબેક

આધુનિક અમેરિકન સાહિત્યકારોમાં જોન સ્ટાઈનબેકનું એક વિશિષ્ટ સ્થાન છે. માત્ર અમેરિકામાં જ નહિ પણ અમેરિકાની બહાર અંગ્રેજી ભાષા જાણનારાઓને એમના નામ અને એમની વાર્તા-નવલકથાઓનો સારો પરિચય છે. ભારતમાં પણ એક અચ્છા સાહિત્યકાર તરીકે તેઓ જાણીતા છે.

૧૯૨૯માં એની સર્વપ્રથમ નવલકથા "કપ ઓફ ગોલ્ડ" પ્રગટ થયેલી. એ પછી લગભગ ત્રણ દાયકા બાદ હમણાં નવી નવલકથા "ધ શોર્ટ રેઈન ઓફ પિપીન ધ ફોર્થ" બહાર પડી છે.

સ્ટાઈનબેકનો જન્મ અમેરિકાને પશ્ચિમ કાંઠે કેલિફોર્નિયા રાજ્યમાં સેલિનાસ ખાતે ઇ. સ. ૧૯૦૨માં ફેબ્રુઆરીની ૨૭મી તારીખે થયેલો. હાઈસ્કૂલનું શિક્ષણ પૂરું કરીને એ સ્ટેનફોર્ડ યુનિવર્સિટીમાં દાખલ થયેલા, પણ આર્થિક મુશ્કેલીઓને લીધે તેઓ એકધારો અભ્યાસ કરી શકેલા નહિ. વચ્ચે ખેતમજૂર તરીકે, પ્રયોગશાળામાં મદદનીશ તરીકે તથા અખબારી વૃત્તાંતનિવેદક તરીકે કામ કરેલું. ૧૯૨૯માં એમણે એક અંગ્રેજ ચાંચિયા વિશેની રોમાંચક નવલકથા "કપ ઓફ ગોલ્ડ" લખી. ૧૯૨૩માં "ધ પેસ્ચર્સ ઓફ હેવન"માં કેલિફોર્નિયાની તળભૂમિનાં ચિત્રો રજૂ કર્યાં.

o

પણ સ્ટાઈનબેકને સાહિત્યિક પ્રતિષ્ઠા બહુ સહેલાઈથી નહોતી મળી. "કપ ઓફ ગોલ્ડ" પ્રગટ થઈ એ પહેલાં એણે ત્રણ નવલકથાઓ લખેલી. પણ એમાંની બે કૃતિઓ તો કોઈને બતાવ્યા વિના જ રદ કરી નાખેલી. ૧૯૩૫માં લેખકની કીર્તિદા નવલકથા "ટોર્ટિલા ફ્લેટ"નું પ્રકાશન થયા પછી જ એને આર્થિક નિશ્ચિંતતા સાંપડી અને જેવી તેવી નોકરી કે રોજગાર કરવાની જરૂરત ન રહી.

૧૯૩૯માં પ્રગટ થયેલી "ધ ગ્રેઈપ્સ ઓફ રેથ" નવલકથા બદલ સ્ટાઈનબેકને ૧૯૪૦નું પુલિટ્ઝર પારિતોષિક મળેલું. અમેરિકન ખેડૂતોના જીવનમાં ઊભી થયેલી આર્થિક આદીનું એમાં ચિત્રણ છે. એના આલેખનમાં લેખકની એક વિશિષ્ટ ફિલસૂફી રહેલી છે. એ ફિલસૂફી છે સમૂહજીવનની. જીવનની સભરતા વ્યક્તિમાં નહિ પણ સમષ્ટિમાં જ સાંપડી શકે છે. મૂર્ત વ્યક્તિ એકલપંડે અર્થહીન છે. અમૂર્ત માનવજાત વિશેષ અર્થપૂર્ણ છે.

આ અને "ઓફ માઈસ એન્ડ મેન" જેવી બીજી કૃતિઓમાં માનવ આચાર અને પ્રાણીઓના આચારને એક જ કક્ષાએ મૂકેલ છે. માનવો અલબત્ત પશુ છે, પણ એ જરા જુદી તરેહનું પશુ છે; વિચારશીલ પશુ છે, નૈતિક પશુ છે. "ધ ગ્રેઈપ્સ ઓફ રેથ"માં એ કહે છે: "એક આદર્શને ખાતર માનવજાત યાતનાઓ નહિ વેઠે કે મૃત્યુને નહિ ભેટે એવો સમય કદી ન આવે એમ હું ઇચ્છું છું; કેમ કે, સહન કરવાનો આ ગુણ તો માનવજાતની બુનિયાદ છે." આ વિધાનમાં માનવીની વિચારશીલતાનો અણસારો મળી રહે છે.

o

"ઇસ્ટ ઓફ ઇડન" નવલકથામાં સ્ટાઈનબેકે એક મહાન અમેરિકન નવલકથા સર્જવાનું નિશાન નોંધ્યું છે. લેખક પોતે આ કૃતિને "તેજ અને તિમિર વચ્ચે સદ્ અને અસદ્ વચ્ચેના આંતરત્વ, સંઘર્ષ અને વિજય"ની નવલકથા તરીકે વર્ણવે છે.

૧૯૪૨માં સ્ટાઈનબેકે બીજા વિશ્વયુદ્ધનાં

કથાવસ્તુ પર " ધ મૂન ઇઝ ડાઉન " નવલકથા લખેલી. " ઑફ માઈસ ઍન્ડ મેન "ની જેમ આ કથા પરથી પણ નાટક રચવામાં આવેલું.

છેલ્લી નવલકથા " ધ શૉર્ટ રેઈન ઑફ પિપન ધ ફૉર્થ "ને લેખક ઉપજાવી કાઢેલ કે " હાંસી કાઢેલ " કહાણી તરીકે વર્ણવે છે. એમ કહેવા પાંછળ લેખકનો આશય એ લાગે છે, કે કથામાં રહેલો વેધક કટાક્ષ ઉપજાવી કાઢેલ છે અને વાસ્તવિક દુનિયા જોડે એને સીધો સંબંધ નથી. પણ કથાનું વસ્તુ જોતાં વાચકોને આવી સૂચના કે ચેતવણી આપવાનું ભાગ્યે જ આવશ્યક લાગે છે. કથાગૂંથણી એવી છે, કે ફ્રાન્સ ફરીવાર રાજાશાહી સ્થાપે છે ત્યારે શાર્લમેન કુટુંબના એક ફ્રેન્ચ નબીરા એકાએક તખ્તનશીન થાય છે. એ પછી જે ગૂંચવાડા ઊભા થાય છે અને પિપીનની હકુમત ટૂંકજીવી નીવડે છે, એ ઉપરથી સ્ટાઈનબેક એવું પ્રતિપાદન કરવા માગે છે કે સામ્પ્રતની સમસ્યાઓ ગમે એવી જટિલ હોય તો પણ ભૂતકાળ તરફ પાછા જવાથી એનો ઉકેલ આવી શકતો નથી.

o

પોતાનાં સર્જનો વિશે સ્ટાઈનબેકનું પોતાનું મંતવ્ય જાણવા જેવું છે. એ કહે છે:

" મારો લેખનનો અનુભવ લગભગ એકધારી ધાટીનો છે. એક પુસ્તક લખ્યા પછી મારો પોતાનો વિકાસ થતો હોવાથી, અને મને વધારે ગ્રન્થો લખવાનું ગમતું હોવાથી કોઈ બે પુસ્તકો એક જ પ્રકારનાં હું લખતો નથી....લેખકને લેખનપ્રવૃત્તિ ગમતી હોય તો એને પોતાના માધ્યમમાં–શૈલીઓ રજૂઆત, દૃશ્ય–આયોજન, શબ્દલય તથા વિચારલયમાં પણ–અવિરત અને અનંત પ્રયોગ કરવાથી એને પરિતોષ થશે."

અમદાવાદ વિભાગ પુસ્તકાલય પ્રચારકની જુન '૫૭ની કામગીરી

અમદાવાદ વિભાગ પુ. પ્રચારક શ્રી. ઉમિયાશંકર લ. દવેએ જુન સને ૧૯૫૭ના માસમાં નીચેનાં ૨૦ ગામોએ મુલાકાત લઈ પુસ્તકાલયોની તપાસણી કરી માર્ગદર્શન આપ્યું હતું.

૧. માનોસણ, ૨. ગવાડા, ૩. પુંધરા, ૪. રણાસણ, ૫. પીલવાઈ, ૬. વિજાપુર કસ્બા પુસ્તકાલય, ૭. વિજાપુર મહિલા પુ., ૮. ડભોડા, ૯. સતલાસણા, ૧૦. બોલવડા, ૧૧. ભીલીપા, ૧૨. કડી કસ્બા પુસ્ત., ૧૩. કડી મહિલા પુસ્ત., ૧૪. નંદાસણ, ૧૫ આનંદપુરા ૧૬. કેથલ, ૧૭. માથાસુળ, ૧૮. ટાંમરવા, ૧૯. આંબલિયાસણ, ૨૦. જગુદણ.

તે ઉપરાંત વરેડી અને વાવ આ બે ગામોમાં નવીન પુસ્તકાલય ઉઘડાવવા માટે યોગ્ય તજવીજ કરી હતી.

વળી ચાલુ માસ દરમ્યાન કુલ ૬ સભ્યો નોંધ્યા હતા.

ઘણા સભ્યો હોય છે. મહિનામાં એકાદબે વાર વારાફરતી સભ્યને ઘેર મંડળની સભા મળે અને આગલી સભામાં પસંદગી પામેલાં પુસ્તકોની, બીજી સભામાં ચર્ચા થતી હોય છે. એમાં પ્રમુખ જેવું કંઈ હોતું નથી. જે સભ્યને ઘેર સભા મળી હોય તે જ ચર્ચાનો આરંભ કરે છે. આવી સભા ઓછામાં ઓછી બેત્રણ કલાક સુધી ચાલતી હોય છે, અને સભાનો દરેક સભ્ય બીજી સભામાં ચર્ચા કરવાનાં પુસ્તકો સૂચવે છે. એ સૂચનોની નોંધ થાય અને તે દરેક પુસ્તક પર મત લેવાય. જે પુસ્તકને વધુ મત મળે તે વિષે બીજી સભામાં ચર્ચા કરવાનું નક્કી થાય.

લાભકારક નીવડે

આ પ્રકારના સત્તાવાર તેમ જ ખાનગી ચર્ચામંડળો સ્થપાય અને નવાં પ્રગટ થતાં પુસ્તકોની અથવા વાંચવા જેવાં પુસ્તકોની ચર્ચા થાય તો અનેક દૃષ્ટિએ એ લાભકારક તો નીવડે જ. આવી પ્રવૃત્તિ ખરું જોતાં વિદ્યાભ્યાસંમાંથી જ ઉદ્ભવવી જોઈએ. વિદ્યાવ્યાસંગી વ્યક્તિઓ સ્વતંત્રપણે પોતપોતાનું મોટું પુસ્તકાલય ધરાવે અને પોતપોતાની રુચિ અનુસાર પુસ્તકો વસાવીને કે મેળવીને વાંચે તે સાથે મંડળમાં એકત્ર થઈને અને બીજા પુસ્તકરસિયાઓને નિમંત્રીને વાંચવા જેવાં પુસ્તકોની ચર્ચા કરે તે ખરેખર ઈચ્છવાજોગ છે. નાનાં નાનાં ચર્ચામંડળો પુસ્તકો વસાવી ન શકે તો ગ્રન્થાલયમાંથી મેળવી શકે. એ રીતે ગ્રન્થાલયપ્રવૃત્તિમાં પણ વધારે પ્રાણ આવશે અને તેની ઈષ્ટ અસર પુસ્તકપ્રકાશન પ્રવૃત્તિ પર પડ્યા વગર નહીં રહે. આવાં મંડળો બહુ મોટાં ન હોવાં જોઈએ, તેમ તે બહુ નાનાં પણ ન હોવાં જોઈએ. એવાં મંડળો દરેક મહિને ઓછામાં ઓછું એક વાર અને વધારેમાં વધારે બે વાર મળીને બે અઢી કલાક સુધી પુસ્તકોની ચર્ચા કરે તો સભ્યોને અવશ્ય લાભદાયી નીવડશે જ. મંડળમાં જુદા જુદા વિષયની રુચિ ધરાવતા સભ્યો હશે તો તે વળી સાવિશેષ ઈચ્છનાયોગ્ય થઈ પડશે. આવાં મંડળો કૉલેજના અધ્યાપકો અથવા બહારથી આવતા વિદ્વાનોને પણ પોતાને ત્યાં નિમંત્રીને તેમની વિદ્વત્તા અને અનુભવનો લાભ લઈ શકે.

(ચુ. મિ.)

" પુસ્તકાલય " માસિકમાં

જાહેરાતો છાપવાના દરો

આખું પૃષ્ઠ ૮"×૫" ના કદનું એક વખતના	રૂા. ૨૦—૦—૦
અર્ધું પૃષ્ઠ ૮"×૨½"	રૂા. ૧૫—૦—૦
કવરપેજ બીજા અને ત્રીજાના એક વખતના	રૂા. ૩૦—૦—૦
કવરપેજ ચોથાના એક વખતના	રૂા. ૪૦—૦—૦

ઉપરના દરોમાં સતત એક વર્ષ માટે જા. ખ. ચાલુ રાખવામાં આવશે તો ૧૨½% વળતર અપાશે.

૬ માસ માટે સતત ચાલુ રાખવામાં આવશે તો ૬¼% વળતર અપાશે.

૧ જા. ખ.નાં નાણાં અગાઉથી જ લેવામાં આવે છે.
૨ બદલા (Exchange) માં જા. ખ. છાપવાનું ધોરણ બંધ છે; માટે તે વિષે કૃપા કરી કોઈએ પૂછપરછ કરવા તસ્દી લેવી નહિ.
૩ કોઈ પણ જા. ખ. લેવી યા ન લેવી તે વ્યવસ્થાપકના નિર્ણય પર રહેશે.

—: વધુ વિગત માટે પુછાવો :—

વ્યવસ્થાપક, " પુસ્તકાલય " કાર્યાલય
પો. બો. ૧૮, રાવપુરા, વડોદરા.

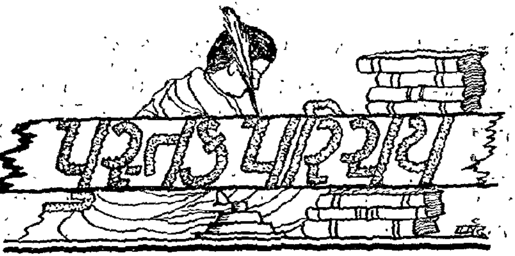

૧ કોડિયાં—લેખક: શ્રી કૃષ્ણલાલ શ્રીધરાણી; પ્રકાશક: વોરા એન્ડ કંપની, મુંબઈ—૨. મૂલ્ય રૂપિયા ચાર.

૧૯૩૪માં પ્રસિદ્ધ થયેલી આવૃત્તિમાંનાં કાવ્યોમાંથી થોડાં રદ્દ કરી બાકીનામાં નવાં કાવ્યોનો ઉમેરો કરી કવિ વર્ષો પછી પાછા કાવ્યલેખનાભિમુખ થયા છે. કવિ શ્રી ઉમાશંકર લખે છે તેમ, કોડિયાંની કવિતાનું આકર્ષણ રહેલું છે. એની ઇન્દ્રિયગ્રાહ્ય રસસમૃદ્ધ પદાવલિ મસ્ત ભાવનામયતા અને વાસ્તવગ્રહણના મૂળમાં ૧૩૩ જેટલાં કાવ્યોમાંના અનેકમાં એમનું સુવિકસિત કાવ્યકલાકૌશલ જેમ નવા નવા છંદપ્રયોગોમાં મહાલે છે, તેમ ભાવદર્શનની નવીનતાનું દર્શન પણ અનેક કાવ્યોમાં જોવા મળે છે. શ્રીધરાણી કોઈ પણ કવિગુરુની અસરમાં આવ્યા સિવાય પોતાની કૃતિઓના કર્તૃત્વને જ વફાદાર રહ્યા છે. અભિવ્યક્તિની અનેક નવીનતાઓ સિદ્ધ કરતી શ્રીધરાણીની રચનાઓમાં સાચા 'કવિના અનુભવનો રણકાર સંભળાયા કરે છે.' આ કવિ પાસેથી આપણે બીજી સમૃદ્ધ સંગ્રહની અપેક્ષા જરૂર રાખી શકીએ.

૨. આપણાં ખંડકાવ્યો—સંપા. ડૉ. ધીરુભાઈ ઠાકર, પ્રા. ચિમનલાલ ત્રિવેદી અને પ્રા. ચંદ્રશંકર ભટ્ટ; પ્રકા. ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય: અમદાવાદ કી. રૂ. ચાર.

આપણા કાવ્યસાહિત્યમાં કેવળ ખંડકાવ્યોનો આ પ્રથમ સંચય હોઈ ખૂબ આવકારદાયી છે. કાવ્યસાહિત્યના અમુક પ્રકારોના સંગ્રહો દ્વારા આપણા તે તે પ્રકારોના અભ્યાસને વધારે શાસ્ત્રીય બનાવવાનો સમય ક્યારનો પાકી ગયો છે. મુંબઈ રાજ્યમાં પાંચ જેટલી વિદ્યાપીઠોમાં ગુજરાતીનો અભ્યાસ વ્યવસ્થિત રીતે થઈ રહ્યો છે તેમાં આવાં સંપાદનો ખૂબ ઉપકારક થઈ પડશે, એ નિઃશંક છે. આ સંગ્રહમાં 'કાન્ત'ના 'અતિજ્ઞાન'થી માંડીને પ્રહ્લાદ પારેખના 'પરાજયની જીત', સુધીનાં બત્રીસ ખંડકાવ્યોનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. સંપાદકો જણાવે છે તેમ, આપણી ભાષામાં ખંડકાવ્ય એ નથી કેવળ સંસ્કૃતિના અનુકરણરૂપ કે નથી મધ્યકાલીન આખ્યાન વા અર્વાચીન કથાકાવ્યના સ્વરૂપનું સંસ્કૃત અને અંગ્રેજી કાવ્યસાહિત્યના પરિશીલનના પરિપાકરૂપ ગુજરાતી ખંડકાવ્ય એ કાન્તનું આપણા સાહિત્યને આગવું પ્રદાન છે.

સંપાદકોએ ખંડકાવ્ય વિશે ઉપોદ્ઘાતમાં સવિસ્તર ચર્ચા રજૂ કરી આ સંગ્રહની ઉપયોગિતામાં વધારો કર્યો છે. આપણી વિદ્યાપીઠોમાં આ ગ્રંથ યોગ્ય સત્કાર પામશે જ.

૩. જમાઈરાજ—લે. પન્નાલાલ પટેલ;

પ્રકાશકઃ ભારતી સાહિત્યસંઘ, અમદાવાદ, કિં. રૂ. બેઠી.

આપણા સફળ નવલકથાકાર અને વાર્તાકાર પન્નાલાલ નાટકના ક્ષેત્રમાં પણ ઓછા સફળ નથી, એ વાતની ૧૯૫૨ પછીની આ નાટકની ચાર જ વર્ષમાં પ્રસિદ્ધ થતી બીજી આવૃત્તિ પ્રતીતિ કરાવે છે. માનવીના સંકુલ મનનાં ઉંડાણોમાં પ્રવેશ કરી તેમને સંઘર્ષો દ્વારા છતાં કરી એક સાચા કલાકારની અદાથી પન્નાલાલ 'આપણી પાસે આપણી જ દુનિયાનું જે રહસ્ય રજૂ કરે છે તે જોતાં એમને મળેલી સિદ્ધિની ઝાંખી થાય છે. પન્નાલાલને શહેર કરતાં ગામડાની ધરતી સાથે સવિશેષ આત્મીયતા છે.

૪. **ખલીલની શાયરી**—કર્તાઃ મર્હૂમ ઈબ્રાહીમ સુલેમાન સમેની, ' ખલીલ '; પ્રકા. ખલીલ સ્મારક સમિતિ ભાવનગર. કિં. રૂ. ૧.

કર્તાની ઉર્દૂ તેમ જ ગુજરાતી કવિતા અરબી-ફારસી છંદોમાં અહીં રજૂ થઈ છે. ભાષા પરનો કવિનો કાબૂ પ્રશસ્ત છે. ઉર્દૂ કવિતા ગુજરાતી વાચકો આસાનીથી સમજી શકે, એ અર્થે પુસ્તકને અંતે ઉર્દૂ શબ્દકોશ આપવામાં આવ્યો હોત તો સારું થાત.

૫. **ગુજરાતી બિનધંધાદારી રંગભૂમિનો ઇતિહાસ**—લેખકઃ શ્રી. ધનસુખલાલ મહેતા; પ્રકાશકઃ ભારતીય સંગીત-નૃત્ય-નાટ્ય મહાવિદ્યાલય મ. સ. વિશ્વ વિદ્યાલય વડોદરા કિં. રૂ. ૨-૮-૦.

મહાવિદ્યાલયના ઉપક્રમે અપાયેલાં વ્યાખ્યાનોને અહીં સંગ્રહિત કરી રજૂ કરવામાં આવ્યાં છે. વ્યાખ્યાનોએ જગતભરની અવેતન રંગભૂમિનો ઇતિહાસ આપી વિષયને અનુરૂપ પશ્ચાદ્ભૂ દ્વારા જગતભરની રંગભૂમિનો પરિચય કરાવ્યો છે. એ પછી ૧૯મી સદીથી ભારતના જુદા જુદા પ્રાંતોમાં શરૂ થયેલી સવેતન રંગભૂમિનો ખ્યાલ આપવામાં આવ્યો છે. એને અંતે અવેતન રંગભૂમિના ઉદ્ભવ અને વિકાસનું ચિત્ર દોર્યું છે. બિનધંધાદારી રંગભૂમિના ઇતિહાસની સમાલોચના કરતું આ પહેલું જ પ્રકાશન હોઈ એના યોજકો અને વ્યાખ્યાતા ધન્યવાદને પાત્ર છે.

ભા.

૬. **સહજાનંદ સ્વામી અથવા સ્વામીનારાયણ સંપ્રદાય**—(બીજી આવૃત્તિ પુનઃમુદ્રણ.) લેખકઃ શ્રી. કિશોરલાલ ઘનશ્યામલાલ મશરૂવાળા; પ્રકાશકઃ નવજીવન પ્રકાશન મંદિર, અમદાવાદઃ પૃષ્ઠસંખ્યાઃ ૧૧૫. કીંમત દશ આના.

મહાપુરુષોનાં જીવન હમેશાં પ્રેરણા આપે છે, આપતા જ રહે છે. ભગવાન સ્વામીનારાયણ એવા જ એક પ્રતિભાસંપન્ન મહાપુરુષ હતા. અંધકારમાં પડેલા માનવજીવનને 'સન્માર્ગે' લાવવા જ્યોતિરૂપે તેઓ પ્રકાશ્યા હતા. સ્વામીનારાયણના જન્મ વખતે હિંદુસ્તાનની આર્થિક રાજકીય સામાજિક સ્થિતિ ખરાબ હતી. લોકો સામાજિક કુરિવાજોમાં ફસાયલા, વહેમો ભૂતપ્રેતમાં માનતા હતા. આવે અંધકારને સમયે સહજાનંદ સ્વામીનો જન્મ થયો અને એમણે પછી સ્વામીનારાયણ સંપ્રદાય સ્થાપી સામાન્યમાં સામાન્ય જનસમાજ દરજી, સોની, સુથાર, કાઠી, ગરાસિયામાં ઉદ્ધવસંપ્રદાય ફેલાવ્યો; દારૂ, તાડી, હિંસા વગેરે છોડાવ્યાં. વચનામૃત અને શિક્ષાપત્રી એ સ્વામીનારાયણ સંપ્રદાયના મુખ્ય ગ્રંથો. શ્રી. મશરૂવાળાના જીવન ઉપર સ્વામીનારાયણ સંપ્રદાયની ખૂબજ અસર પડેલી. એમના જેવા અભ્યાસક, વિચારવાન વિદ્વાનને હાથે લખાયેલું આ પુસ્તક શ્રી. સ્વામીનારાયણ અને એમના સંપ્રદાય વિશે સારી માહિતી પૂરી પાડે છે.

૭. **વિલોચના**—(પુનઃમુદ્રણ ૧૯૫૬) લેખકઃ શ્રી. ચુનીલાલ વર્ધમાન શાહ; પ્રકાશકઃ ભારતી સાહિત્ય સંઘ (પ્રાઇવેટ) લિમિટેડ અમદાવાદ, પૃષ્ઠસંખ્યા. ૨૨૮ઃ કિંમત રૂ. ૫-૮

સુપ્રસિદ્ધ અંગ્રેજ લેખક એચ. જી. વેલ્સની નવલકથા ' એનવેરોનિકા 'નો આધાર લઈને શ્રી. ચુનીલાલ શાહે આ નવલકથા લખી છે. આ ઉલ્લેખ જો લેખકે પ્રસ્તાવનામાં કર્યો ન હોત તો વાચકોને ભાગ્યે જ આ હકીકતની જાણ થાત. ' વિલોચના ' એક સામાજિક નવલકથા છે.

વિલોચના એક નવીન યુગની યુવતી છે. માતાના મૃત્યુ બાદ પિતા અને વિધવા ફોઈના સંસ્કાર અને શિક્ષણ નીચે ઉછરેલી છે, કૉલેજ સુધી ગયેલી છે, એટલે પિતા અને ફોઈના વિચારો એને બંધનકારક લાગે છે. સામાન્ય રીતે માતપિતાને મોટી ઉમ્મરની છોકરીઓ છોકરાઓ સાથે હરતીફરતી, નાટક-સંમેલનમાં ભાગ લેતી હોય તે ગમતું નથી. તેઓ આ બાબતમાં વધારે ચીવટ રાખે છે. વિલોચના કૉલેજના સંમેલનમાં નાટકમાં ભાગ લે છે. પિતા એને મના કરે છે, પૂરી રાખે છે. વિલોચનાને આ પ્રસંગથી ભટુ લાગી આવે છે અને પ્રસંગ આવે એ ઘર છોડી જતી રહે છે. એકલાં રહેવામાં એક યુવાન સ્ત્રીને કેટલી મુશ્કેલી પડે છે તેનો એને ખ્યાલ આવે છે, ફસાવાના અનેક પ્રસંગો આવે છે. રામલાલ નામના એક બહારથી ગૃહસ્થ હોવાના —મદદગાર દેખાડવાના ડોળ કરતા માણસના પંજામાં પડે છે. ઉછીની રકમ લઈને કૉલેજમાં જાય છે. રામલાલ પાછળથી અયોગ્ય માગણી કરતાં તકરાર થાય છે, થાકીને પિતા જોડે સમાધાન કરે છે. કૉલેજના એક પ્રોફેસર જોડે પ્રેમમાં પડે છે. પ્રોફેસર પરણેલા છે. એમનાં પત્ની ઓસ્વાતંત્ર્યનાં હિમાયતી છે. પ્રોફેસર સાથેનો સંબંધ તોડી નાખેલો હોય છે. એટલે પ્રોફેસર સાથે વિલોચના નાસી જઈને લગ્ન કરે છે. પિતાને કાગળથી ખબર આપે છે. આખરે બાળકોના સુખ તરફ જ માબાપની-દૃષ્ટિ હોય છે એટલે વિલોચના અને એના પિતા વચ્ચે સમાધાન થાય છે. આમ એક વિશિષ્ટ સ્વભાવની યુવતીના સ્વભાવનું પ્રતિબિંબ આ નવલકથામાં જોવામાં આવે છે, નવલકથા વાંચવા યોગ્ય છે.

૮. અપરાધી—(આવૃત્તિ ૪થી) લેખક: શ્રી. ઝવેરચંદ મેઘાણી; પ્રકાશક: ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, અમદાવાદ. પૃષ્ઠ-સંખ્યા ૩૪૭, કીમત રૂ. પાંચ.

સ્વ. શ્રી. મેઘાણી એક સમર્થ સંશોધક, કવિ, નવલકથાકાર, ટૂંકી વાર્તાઓના લેખક તરીકે—સાક્ષર તરીકે એમના યુગના સાક્ષરોના અગ્રણી હતા. સુપ્રસિદ્ધ નવલકથા હૉલકેઈનની એક નવલકથા ' ધી માસ્ટર ઑફ મેન 'નું આ ' અપરાધી ' એક સુંદર રૂપાંતર છે. લેખકના બે બોલ શ્રી. મેઘાણીએ પુસ્તકને અંતે આપ્યા છે. અપરાધી એક રૂપાંતર છે, એ હકીકત નવલકથા વાંચતી વખતે કોઈની નજરમાં આવતી નથી, જણાય એમ પણ નથી. એ જ રૂપાંતરકારની આવડત છે.

મૂળ નવલકથાનું વસ્તુ લઈ સ્થળ, સમય, નામ બદલીને આ નવલકથા લખી છે. ચોથી આવૃત્તિ પ્રસિદ્ધ થાય છે, એ એની લોકપ્રિયતા બતાવે છે. હજી પણ લોકોને એ વાંચવી ગમે છે.

૯. પંખીઓ—(બીજી આવૃત્તિ.) લેખક: શ્રી. વિજયગુપ્ત મૌર્ય; પ્રકાશક: સસ્તુ સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય, અમદાવાદ. કિંમત રૂ. ૨—૦—૦

ગુજરાતી સાહિત્યમાં જવલ્લે જ જોવામાં આવતાં આ જાતનાં પુસ્તકની આ બીજી સુધારા-વધારા સાથે કઢાડેલી આવૃત્તિ ઘણી આવકાર-દાયક છે.

ગુજરાતના ગુજરાતીઓમાં સંશોધનવૃત્તિ ઓછી ગણાય છે. તેમાં હાલમાં આ જાતની માહિતી એકત્ર કરવાનો શોખ ગુજરાતના ઘણા વાચકોમાં દેખાય છે, તે ખુશીની વાત છે.

આપણે આપણાં પશુ–પંખી, વનસ્પતિને

જાણવા ખૂબ જ જરૂરી છે. શ્રી. હરિનારાયણ આચાર્ય પહેલાં 'પ્રકૃતિ' ત્રૈમાસિક કાઢતા હતા. ઘણું કરીને આ ત્રૈમાસિક હાલ બંધ થઈ ગયું છે. શ્રી. વિજયગુપ્ત મૌર્યે આ પુસ્તકની બીજી આવૃત્તિમાં ઘણો સુધારો કરી વધારે પાનાં પણ ઉમેર્યાં છે.

પંખીઓના જુદા જુદા વિભાગ પાડયા છે. ઘર આંગણનાં, પાદરનાં, વનનાં–બાગ બગીચાનાં, તેમ જ તેમના સ્વભાવ–ખોરાક ઉપયોગિતાની દૃષ્ટિએ પણ સમજણ આપી છે. પુસ્તકમાં પંખીઓની બીજી લગભગ બધી જ ખાસિયતો સંવનન, પ્રજનન, ઉછેર–માળો બાંધવાની આવડત, અવાજ વગેરેની રસપૂર્ણ માહિતી આપી છે. આપણી સુધરાઈઓ જ્યાં સંગ્રહસ્થાનો માટે અવકાશ છે–શોખ છે, તેમને આ પુસ્તક ઘણું ઉપયોગી થઈ પડશે. સામાન્ય શોખીનો માટે પણ જાણવા અને વાંચવા જેવું. તો પે જ છતાં કીમત ઘણી જ સસ્તી છે.

૧૦. રાધુ—લેખક : શ્રી. ઇન્દ્ર વસાવડા, પ્રકાશક : સ્મૃતિ સાહિત્ય મંદિર, ઉમર ગોહણ–વિરાર, મુંબાઈ. પૃષ્ઠસંખ્યા ૧૯૮ : કીમત રૂ. ૨–૮–૦.

જન્મે ગુજરાતી હોવા છતાં ઘણાં વર્ષો સુધી બીજા પ્રાંતમાં રહ્યા હોવાને લીધે ભાઈ વસાવડાએ સાહિત્યના પ્રથમ સોપાન હિંદી લખાણ–નવલકથાઓથી શરૂ કર્યું. એમની હિંદી નવલકથાઓએ એમને ખ્યાતિમાં આણ્યા—એમની હિંદી નવલકથાઓ ગુજરાતીમાં ઊતરી છે અને તેને સારો આવકાર મળ્યો છે. 'રાધુ' એક નાની નવલકથા છે, સાથે બીજી પાંચ ટૂંકી વાર્તાઓ પણ આપી છે. 'રાધુ'માં ભાગલા વખતે પણ હિંદુ-મુસ્લિમ ઐક્ય ઉદારતાના જે બનાવો જોવા મળેલા તેવા જ એક બનાવને ગૂંથી કાઢયો છે. નવલકથા સારી છે.

૧૧. કાંચન અને કામિની—લેખક : શ્રી. જયભિખ્ખુ; પ્રકાશક : ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, અમદાવાદ. પૃષ્ઠસંખ્યા ૨૬૬, કીમત રૂ. ૩–૮–૦.

વાર્તાલેખકોમાં હવે શ્રી. જયભિખ્ખુનું નામ સારી રીતે જાણીતું થયું છે. આ પહેલાં એમના અન્ય વાર્તાસંગ્રહો પ્રસિદ્ધ થયા છે અને વાચકોમાં ઠીક પસંદગી પામ્યા છે. આ વાર્તાસંગ્રહથી એક નવા સંગ્રહનો ઉમેરો થાય છે. લગભગ બધી જ વાર્તાઓ સ્ત્રીજીવનને સ્પર્શતી છે, સામાજિક રીત-રિવાજો–કુરૂઢિઓની ચર્ચા પણ આવી જાય છે. સંગ્રહમાંની કાંચન અને કામિની, સોનાની મરઘી, ચૌદશિયો, સતી નવી અને જૂની, કામ અને પ્રેમ, ત્યક્તા વગેરે વાર્તા ખાસ ધ્યાન ખેંચે એવી છે.

૧૨. સંકલ્પ-સિદ્ધિ—લેખક : શ્રી વસંતરાય હરરાય દેસાઈ; 'વિનોદકાન્ત'. પ્રકાશક : આર. આર. શેઠની કું. મુંબાઈ. પૃષ્ઠસંખ્યા ૩૫૫, કીમત રૂ. ૫–૦–૦.

લેખકની અન્ય સાહિત્યકૃતિઓનો કોઈપણ ઉલ્લેખ શ્રી. અક્ષયકુમાર દેસાઈની પ્રસ્તાવનામાં નથી એટલે સહજ એમ માની શકાય કે, લેખકની આ પહેલી જ નવલકથા છે. પ્રથમ કૃતિ તરીકે નવલકથા જરૂર સારી કહી શકાય. વાર્તાનું–વસ્તુ–સ્થળ વગેરે સુરતની આજુ-બાજુના વિસ્તારમાંથી લીધું છે. નામો પણ સુરત તરફનાં. અનાવિલ જમીનદાર કુટુંબનાં જણાય છે.

બે કુટુંબો વચ્ચેના વહેવારની આ કથા છે. જયરથાનની જાગીરના ઇનામદાર અમુલખરાય. તેમના કારભારીનો પુત્ર ઝટપટી લલ્લુભાઈ ઉર્ફે લલિતચંદ્ર, અમુલખરાયનો ભત્રીજો મદનરાય, મુંબાઈના ધનવાન શ્રી ધનમોહનદાસ, પાનવડના જાગીરદાર બળવંતરાય એટલાં મુખ્ય પુરુષપાત્રો, અને અમુલખરાયની ભાણેજ મધુકાંતા, લલ્લુભાઈની એક

પ્રિયતમા, મંછા ઉર્ફે મતીષા, ધનમોહનદાસની પુત્રી ધનિષ્ઠા એટલાં નવલકથાનાં મુખ્ય સ્ત્રીપાત્રો છે.

જમીનદાર અમુલખરાય પોતાના ભત્રીજા સાથે કોઈ મતભેદને અંગે લડ્યા છે. તમામ મિલકતનું વીલ કરીને તેમણે મધુકાંતાને મિલકતની વારસ ઠરાવેલી હતી, પણ તે વીલ જડતું ન હતું. સ્વમાની મધુકાંતા એ મિલકત લેવા તૈયાર ન હતી. દરમ્યાન ડૉ. મદન અને મધુકાંતા વચ્ચે પ્રેમ જન્મે છે, પણ મધુકાન્તાની હાલતની આશાએ ધનમોહનદાસના પુત્રી ધનિષ્ઠા સાથે 'લલિત ઉર્ફે લલ્લુભાઈએ કાવતરું કરીને એ બેમાં વિક્ષેપ કરાવ્યો. મધુકાંતા લગ્ન કરવાની ના પાડીને સેવાશ્રમમાં જતી રહે છે. પણ છેવટે સૌ સારું જેનું છેવટ સારું તેમ, મધુકાન્તા અને મદનરાયનાં લગ્ન થાય છે. લલ્લુભાઈ પણ પસ્તાય છે અને ધનિષ્ઠા સાથે લગ્ન કરીને સુખી જીવન ગાળે છે. ધનિષ્ઠા પણ બીજા જાગીરદાર સાથે લગ્ન કરી નાખે છે.

આમ નવલકથાનો અંત સુખદ થાય છે. નવલકથા સારી છે. વાંચવા લાયક કહી શકાય.

૧૩. અણપીછ્યાં હેત—લેખક: 'વિશ્વમિત્ર'. પ્રકાશક: આર. આર. શેઠની કું. મુંબાઈ, પૃષ્ઠસંખ્યા ૨૭૫, કીમત રૂ. ૪-૮-૦.

એક અજ્ઞાત લેખકનો ગુજરાતી સાહિત્યમાં પ્રવેશ કરાવતી આ નવલકથા આવકારને પાત્ર છે. પ્રથમ પ્રયાસ તરીકે નવલકથા જરૂર સારી કહી શકાય. માનવસ્વભાવનો પરિચય અને વાર્તા જૂના પ્રસંગોની ગૂંથણીની કળા લેખકને હસ્તગત છે.

ગામડાં ગામના બે ગરીબ મિત્રો વાલજી અને જેઠો તેમાં જેઠો મુંબાઈમાં વધુ કમાવાની ધારણાએ મુંબાઈ જાય છે. મુંબાઈ જતી વખતે વાલજીના કહે છે. એને એમ થાય છે કે જેઠો એને ભૂલી જશે, મિત્રપ્રેમ દૃઢ કરવાને બન્ને પોતાના છોકરા છોકરીનાં લગ્ન નક્કી કરે છે. વખત જતાં જેઠો ધનવાન બને છે, જેઠીલાલ બને છે. અને વિલા—વિલોચના બને છે. મુંબઈની હવા આખા કુટુંબને સ્પર્શી જાય છે અને જૂના મિત્રને ભૂલાઈ જવાય છે. વાલજી પુત્ર મોટો થતાં તેને મુંબાઈ મોકલે છે. જેઠાલાલ અને વિલોચના લગ્નની ના પાડે છે—ફારગતી લખાવી લે છે. પછી તો અપમાનિત થયેલો કાંતિ એક પ્રોફેસરને ત્યાં નોકરી રહે છે અને પ્રેમાળ પ્રોફેસર એને ભણાવીને વિદ્વાન બનાવે છે. એ ગાંધીવાદે રંગાયેલ વિચારસરણીવાળો કામદાર નેતા બને છે. વિલોચનાનો વિવાહ એક વિલાયત જઈ ભણી આવનાર યુવાન તારક સાથે થવાની વાતો ચાલે છે. બન્ને સાથે જ હરેફરે છે. તારક સામ્યવાદનો પ્રસંશક છે. તારક, કાંતિ અને વિલોચનાનો ભેટો થઈ જાય છે. કાંતિ પણ હવે શ્રીકાંત બનેલો હોય છે. છેવટે વિલોચના એના તરફ આકર્ષાય છે. જેઠીલાલ પણ પસ્તાય છે અને શ્રીકાંત કાંતિ સાથે જ વિલોચનાનું લગ્ન થયેલું હોવાનું જાહેર થાય છે, તારક રહી જાય છે.

ગરીબોના રસ્તાઓ રહેઠાણોની દુર્દશાનો તેમની રહેણીકરણીનો સારો ચિતાર લેખકે આપ્યો છે. માનવસ્વભાવનું પ્રતિબિંબ પણ સરસ રીતે લેખકે પાડ્યું છે, અને ગાંધીવાદ અને સામ્યવાદની ફિલસૂફીની ચર્ચા પણ વાંચવા જેવી છે. લેખકનો પ્રથમ પ્રયાસ સફળતાને વર્યો છે.

૧૪. અંગારભસ્મ—લેખક: શ્રી. શિવકુમાર જોષી; પ્રકાશક ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, અમદાવાદ. પૃષ્ઠ ૧૧૬, કીમત રૂ. ૧-૮-૦.

નવીન ઢબનાં નાટકો લખનાર તરીકે શ્રી. શિવકુમાર જોષીએ પ્રથમ હરોળમાં પોતાનું નામ સ્થાપિત કરી દીધું છે. એમનાં નાટકો લોકોને પ્રિય થઈ પડ્યાં છે. એમનાં કેટલાંક

નાટકો તો ભજવાયાં પણ છે. સુમંગલા અને અંધારાં ઉલેચો ભજવાયાં—ઇનામને પાત્ર પણ ઠર્યાં; એમનું આ નવું નાટક પણ જરૂર લોકોનો આદર મેળવશે.

બે ભાઈઓ, એક બહેન, વિધવા માતા અને નાના ભાઈની પત્ની એટલાં જ પાત્રો છે.

મોટો ભાઈ મનોજ ધૂની છે, કલાકાર છે. ચિત્રપિંછી એ જ એનો શોખ છે. નવીન કલ્પનાઓમાં જ એ રાચતો હોય છે. નાનો કંદર્પ ઈદિગત—અંગ્રેજી ભણેલો. સારી નોકરી કરતો યુવાન છે. ઈર્ષાળુ છે. મા અને બહેનને પણ મનોજની ધૂન ગમતી નથી. માનો કે બહેનનો પ્રેમ મનોજ મેળવી શકતો નથી. કારણ કે સમાજના ચીલે એ ચાલતો નથી. કંદર્પની પત્ની મૃણાલને મનોજના સ્વભાવ ગમે છે. મનોજની કલા—કલાપ્રેમ ગમે છે. એ એના મોડેલ તરીકે બેસે છે. કંદર્પ ઇર્ષાયા વહેમાય છે અને મનોજની ઝૂંપડીને—મનોજ જે ઝૂંપડીમાં ચિત્રકામ કરે છે તે ઝૂંપડીને વિદ્યુત કરંટમાં ગડબડ કરીને બાળી મૂકે છે. એની ઇચ્છા તો મનોજ અને મૃણાલ બન્નેનો નાશ કરવાની જણાય છે, પણ મનોજ બચી જાય છે અને મૃણાલ સખત દાઝે છે. કંઈ ગાંડો થઈ જાય છે. મનોજ મૃણાલની દુર્દશા પર અફસોસ કરતો રહે છે અને આમ 'અંગારભસ્મ'–પૂરું થાય છે. નાટક ભજવાશે ત્યાં ખૂબ લોકપ્રિય થશે એવી આશા રાખી શકાય.

૧૫. હૈયાની થાપણ—અનુવાદકઃ શ્રી. ચુનીલાલ વર્ધમાન શાહ, પ્રકાશકઃ ભારતી સાહિત્ય સંઘ (પ્રાયવેટ) લિમિટેડ, અમદાવાદ: પૃષ્ઠસંખ્યા ૧૭૨, કીમત ત્રણ રૂપિયા.

પ્રખ્યાત લેખક સ્ટીફન ઝ્વીગની નવલકથાનો આ અનુવાદ શ્રી. ચુનીલાલ શાહ જેવા સિદ્ધહસ્ત લેખકને હાથે થયો છે, એ યોગ્ય છે. ખરેખર તો આને નવલકથા કહેવાય કે કેમ તે પ્રશ્ન છે. એક અનામી લેખક ઉપર એક અજાણી યુવતી નાનપણથી પ્રેમમાં પડે છે અને મૃત્યુ સમયે તો આખો હેવાલ એક પત્રરૂપે લખે છે. તેની કથા:–કહાણી છે.

૧૬. તણખા–મંડળ-૧ (આવૃત્તિ ૧૧ મી) લેખક: શ્રી. ધૂમકેતુ; પ્રકાશક: ગૂર્જર ગ્રંથ રત્ન કાર્યાલય, પૃષ્ઠસંખ્યા ૨૫૦: કીમત રૂ. ૩–૮–૦.

આપણા ગૂજરાતી સાહિત્યના સમર્થ વાર્તાકાર, વાર્તાલેખક શ્રી. ધૂમકેતુનો ઘણું ખરું આ પ્રસિદ્ધ થયેલો પહેલો વાર્તાસંગ્રહ છે: તણખા મંડળ પછી તો એમણે ઘણી વાર્તાઓ લખી અને એમના વાર્તાસંગ્રહોનાં પુસ્તકો પણ ઠીક ઠીક પ્રસિદ્ધ થયાં છે, ખૂબ જ લોકપ્રિય થયાં છે. તણખા મંડળ ૧ ની અગીઆરમી આવૃત્તિ પ્રસિદ્ધ થાય છે એ જ એનો પુરાવો છે. હજી પણ શ્રી. ધૂમકેતુ લખે જાય છે. અને આપણે આશા રાખીએ કે ગૂજરાતી સાહિત્યને હજી પણ ઘણા લાંબા સમય સુધી એઓ સમૃદ્ધ કર્યાં કરે.

એમની વાર્તાઓ અને વાર્તાકલા વિષે એટલું બધું કહેવાયું છે કે એને ફરી કહેવાની જરૂર જ નથી.

૧૭. રુદ્રશરણ—(આવૃત્તિ બીજી) લેખકઃ પ્રકાશક: ઉપર પ્રમાણે; પૃષ્ઠસંખ્યા. ૨૫૬, કીમત રૂ. ૩–૫૦.

શ્રી. ધૂમકેતુએ પ્રસ્તાવનામાં જ ઉલ્લેખ કર્યો છે તે પ્રમાણે, આ નવલકથા 'મલ્લિકા' નામે પ્રસિદ્ધ થયેલી. પરંતુ તે અપૂર્ણ હતી. આમાં કથા સંપૂર્ણ થાય છે, એટલું જ નહીં આ તો એક નવીન લખાતી માળાનો પ્રથમ મણકો છે.' આની પછી યોગ, હિપ્નોટીઝમ, તાંત્રિકવિદ્યા–નાથ સંપ્રદાય–વગેરેને ગૂંથી લેતી બીજી નવલકથાઓ શ્રી. ધૂમકેતુ લખવા માંગે છે. આશા છે કે એ નવલકથાઓ પણ માહિતીથી ભરપૂર રસભરી નવલકથાઓ હશે. શ્રી. ધૂમકેતુની

કલમે લખાયલી આ નવલકથા પણ સુંદર છે; વસાવવા લાયક છે.

—લ. દી.

૧૮. ખાદી-ગ્રામોદ્યોગ શા માટે ?— સંપાદક : શ્રી. વિઠ્ઠલદાસ મગનલાલ કોઠારી; પ્રકાશક : ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ, અમદાવાદ ૧૪, પૃષ્ઠ ૮૭, કીમત રૂ. ૧–૪–૦.

હિંદુસ્તાન ખેતી-પ્રધાન દેશ છે. એની મોટા ભાગની વસ્તી ગામડાંને પોષક એવા પાયાના ઉદ્યોગો, યંત્રોદ્યોગને કારણે છૂટવાથી ગામડાંની જનતા શહેરો તરફ આવી વસી એટલે બેકારી વ્યાપક દેખાતી થઈ. પહેલી પંચવર્ષી યોજનામાં બેકારીની ગણતરી ન લેવાઈ પરંતુ બીજી યોજનામાં તો ઉદ્દેશ માટે ખાદી ગ્રામોદ્યોગ મંડળની સ્થાપના થઈ. મંડળ તરફથી બાર ઉદ્યોગોના વિકાસ માટે યોજનાઓ બનાવવામાં આવી છે. એ બાર ઉદ્યોગો આ પ્રમાણે છે: ઘાણી તેલ, ઊન, હાથકાગળ, ખાંડગોળ, સાબુ, દિવાસળી, હાથછડ, ચામડાં, મધ, ગોળ. તાડગોળ અને માટીકામ. આ પુસ્તકમાં, મંડળ તરફથી થયેલાં કામો તથા હવે પછી હાથ ધરાનારાં કામોનો ખ્યાલ આપવામાં આવ્યો છે.

૧૯. હિંદી પ્રચાર અને બંધારણ—સંપાદક : શ્રી. મગનભાઈ પ્રભુદાસ દેસાઈ, પ્રકાશક : ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ, અમદાવાદ ૧૪: પૃષ્ઠ ૫૧, કીમત રૂ. ૦–૮–૦.

સ્વતંત્ર દેશને પોતાની ભાષા હોવી જોઈએ. અંગ્રેજી પરદેશી ભાષા હતી; એને દૂર કરી હિંદી દાખલ કરવી એમ ભારતના બંધારણમાં ઠર્યું. આ હિંદી, કોઈ પ્રાંતની ભાષા કે ભારતમાં પ્રચલિત એવી હિંદી ભાષા રાખવી ? આ પ્રશ્ન ઘણો વાદગ્રસ્ત બન્યો છે. એ સમજવા માટે આ પુસ્તિકા ઘણી ઉપયોગી છે. (શિક્ષણ અને સાહિત્ય) નવજીવનમાં છપાઈ ગયેલા લેખોનો આ સંગ્રહ છે.

૨૦. વણાટપરિચય—તૈયાર કરનાર : શ્રી. સોમાભાઈ ડાહ્યાભાઈ પટેલ, પ્રકાશક : ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ, અમદાવાદ. ૧૪. પૃષ્ઠ ૩૦૭, કીમત રૂ. ૩–૮–૦,

વર્ષો પહેલાંના રેંટિયામાં ઘણા સુધારા-વધારા થયા. યરવડાચક્ર આખા ભારતમાં વ્યાપક થયું છે. હજુ પણ તેમાં સુધારા ચાલુ છે. અંબર રેંટિયો આવ્યો છે, છતાં યરવડાચક્રે તેનું સ્થાન ગુમાવ્યું નથી. પોતા માટે પૂરતું કાપડ બનાવવા રોજ નિયમિત અડધો કલાક કાંતવાથી પૂરતું સૂતર મેળવી શકાય. કાંતેલું સૂતર વણવાની પૂરતી વ્યવસ્થા નહીં હોવાને કારણે કેટલાય કાંતતા અટકી પડ્યા. વણાટનું અનુભવનું જ્ઞાન વણકરો પાસે સીમિત હતું. ભોજનની જેમ વસ્ત્રવિદ્યા પણ સમાજમાં વ્યાપક, સુલભ થવી જોઈએ. 'વણાટપરિચય' પુસ્તક, પાયાની તાલીમ માટે તૈયાર થતા શિક્ષકો માટે ઘણું ઉપયોગી થઈ પડે એવું છે. શાળાઓમાં સૂતર ઢગલા થયે જાય છે. વણાટ સુલભ બનતાં પાયાની કેળવણી સફળતા મેળવશે.

સૂતરનું વર્ગીકરણ, કવાયતની રીતો, વણાટની જાતો, વણાટગણિત અને વણાટ-વિજ્ઞાનની સમજ પુસ્તકમાં સારી આપવામાં આવી છે. 'રસોઈનું રસાયણ' પુસ્તક જેમ ઘરમાં વસ્ત્રવિદ્યાનું આ પુસ્તક વસાવવા જેવું છે.

—શિવપ્રસાદ

પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ લિ. વડોદરા
સાથે પત્રવ્યવહાર કરતી વખતે
પો. બો. નં. ૧૦
અવશ્ય લખવો. ભૂલવું નહિ.

ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય—અમદાવાદનાં પુસ્તકો

૧. રાજર્ષિ કુમારપાલ—(નવી આવૃત્તિ) લેખક : શ્રી. ધૂમકેતુ; કીમત રૂ. ૪–૫૦.

૨. સૌરાષ્ટ્રની રસધાર—(નવી આવૃત્તિ) લેખક : શ્રી. ઝવેરચંદ મેઘાણી; કીમત રૂ. ૩–૦–૦.

૩. માગ્ગરાજ—લેખક : શ્રી. ગુણવંતરાય આચાર્ય; કીમત રૂ. ૦–૧૨.

૪. વાઘની બોડમાં—લેખક : શ્રી. વસન્ત નાયક; કીમત રૂ. ૦–૧૨.

૫. હસતું મોં—(નવી આવૃત્તિ) લેખક : શ્રી. રમણલાલ ના. શાહ; કીમત રૂ. ૦–૮–૦.

૬. વનવગડાનાં પંખી—ભાગ ૧લો–લેખક : શ્રી. મનુભાઈ જોધાણી; કીમત રૂ. ૧–૦–૦.

૭. મહાશ્વેતા કાદંબરી—લેખક : સ્વ. કવિ ચિત્રકાર શ્રી. ફુલચંદભાઈ; કીમત રૂ. ૩–૦–૦.

નવજીવન પ્રકાશન મંદિર—અમદાવાદનાં પુસ્તકો

૮. બાપુને પગલે—મૂળ લેખક : રાજેન્દ્રપ્રસાદ; અનુ. : શ્રી. કરીમભાઈ વોરા; કીમત રૂ. ૨–૮–૦.

૯. દક્ષિણ આફ્રિકામાં ગાંધીજીનું ગમન ને પુનર્ગમન—લેખક : શ્રી. ચંદુભાઈ ભગુભાઈ દલાલ; કીમત ૦–૬–૦.

પથિક પ્રકાશન મંદિર—ઊમરેઠ તરફનાં પુસ્તકો

૧૦. પથિકની વાતો—લેખક : શ્રી. અંબાલાલ પુરાણી; કીમત રૂ. ૩–૦–૦.

૧૧. દર્પણના ટુકડા—લેખક : શ્રી. અંબાલાલ પુરાણી; કીમત રૂ. ૨–૮–૦.

અન્ય પ્રકાશકો તરફનાં પુસ્તકો

૧૨. ગુજરાતી ભાષા અને સાહિત્ય—વ્યાખ્યાતા : સ્વ. પ્રો. નરસિંહરાવ ભોળાનાથ દિવેટીઆ; પ્રકાશક : ફાર્બસ ગુજરાતી સભા, મુંબઈ ૪. કીમત રૂ. ૪–૦–૦.

૧૩. નવા યુગની સ્ત્રી—લેખક : શ્રી. શારદાપ્રસાદ વર્મા; યુગાન્તર કાર્યાલય, ગોપીપુરા, સુરત. કીમત રૂ. ૧–૮–૦.

૧૪. ચાંગ અને ચતુરા—અનુવાદક : શ્રી. મહેન્દ્ર મેઘાણી; પ્રાપ્તિસ્થાન : સંસ્કાર સાહિત્ય મંદિર, ભાવનગર. કીમત રૂ. ૦–૭૫.

૧૫. ઊગા મહેતાજી—લેખકપ્રકાશક : ઉપર પ્રમાણે; કીમત રૂ. ૧–૦–૦.

પુસ્તકાલય નોંધ

"ભારતસેવક" ગુજરાતી–હિંદી

મહેસાણા જિલ્લા લોકલ બોર્ડ તરફથી પુ. સ. સ. મંડળને થયેલ સૂચના* અનુસાર ગ્રામપુસ્તકાલયોનાં બજેટમાં સાધવામાં આવેલાં વર્તમાનપત્રોમાં એ જિલ્લાનાં ગ્રામપુસ્તકાલયો જેઓને જિલ્લા લોકલ બોર્ડ મદદ રૂા. ૫૦] સુધી મળવા પાત્ર હશે તેમને "ભારતસેવક" ગુજરાતી પાક્ષિક તથા રૂા. ૫૦] ઉપરાંતની મદદ મેળવતાં હશે તેમને માટે "ભારતસેવક" હિંદી પાક્ષિકનું લવાજમ મંડળ તરફથી ભરવામાં આવશે.

મહેસાણા જિલ્લા લોકલ બોર્ડના મંડળને થયેલ સૂચન પ્રમાણે આ લવાજમો ભરવામાં આવશે.

પ્રાથમિક શાળાનું ઉદ્દ્ઘાટન

તા. ૧૯–૬–૫૭ના રોજ ઈટાળી, તા. વાઘોડિયા પ્રા. શાળાનો ઉદ્દ્ઘાટનવિધિ પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળના મંત્રી શ્રી. લક્ષ્મણસિંહ બ. પરમારના પ્રમુખસ્થાને યોજાયો હતો. તે જ વખતે "શાળા ત્યાં પુસ્તકાલય" જેવી જ્ઞાનપરબ હોવી જોઈએ તે સિદ્ધાંત ગામલોકોને સમજાવી નવીન પુસ્તકાલય ખોલવા માટે રૂા. ૨૫ની લોકમદદ ઊભી કરી અને રૂા. ૨૫] પ્રમુખશ્રી તરફથી લોકમદદ તરીકે આપવામાં આવ્યા અને પુસ્તકાલયની સ્થાપના થઈ હતી.

વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળ શિષ્ટ વાચન-પરીક્ષા

શિષ્ટ વાચનની સાતમી પરીક્ષા તા. ૧૫–૯–૫૭ના રોજ શ્રી. દાદાભાઈ ન. હાઈસ્કૂલ આણંદના આચાર્ય શ્રી. ઈશ્વરભાઈ પટેલકૃત 'બહુરત્ના વસુંધરા' નામના પુસ્તકની લેવાશે. આ પુસ્તકમાં જ્ઞાનની જુદી જુદી અનેક શાખાઓને અત્યંત સમૃદ્ધ કરી જનાર સજ્જિઙ, સાહસિક, ખંતીલા, ધૈર્યવાન અને જબરદસ્ત આત્મશ્રદ્ધા ધરાવતાં માનવરત્નોનાં જીવનચરિત્રો સંઘરવામાં આવ્યાં છે. પરીક્ષાની વિશેષ માહિતી માટે, મંત્રીજી, વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળ C/o સેન્ટ્રલ લાયબ્રેરી, વડોદરા એ સરનામે પત્રવ્યવહાર કરવો.

વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળની ગઈ તા. ૧૦–૬–૫૭ના રોજ મળેલી સભાએ ૬ ઠરાવો પસાર કર્યા હતા. તે પૈકી પાંચ ઠરાવો અમે જૂન માસના "પુસ્તકાલય" અંકમાં છાપ્યાં હતા. છઠ્ઠો ઠરાવ જે સ્થળસંકોચને કારણે છાપી શકાયો ન હતો તે નીચે પ્રમાણે છે:—

ઠરાવ–૬: સામાન્યત: ગ્રામપુસ્તકાલયોનું સંચાલન ગ્રામશિક્ષકો જ કરતા હોય છે અને આવાં ગ્રામપુસ્તકાલયો પણ પ્રતિવર્ષ સારાં વધતાં જાય છે, જેથી પુસ્તકાલયોનું સંચાલન કરતા મંત્રી–ગ્રંથપાલોને તાલીમ આપવી જરૂરી છે, એમ વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળની આ સભા માને છે, અને તે માટે જ્યાં જ્યાં પુસ્તકાલયશિક્ષણવર્ગો ચાલે ત્યાં ત્યાં શિક્ષકો હાજર રહે તે બહુ જ જરૂરી હોઈ; જે શિક્ષકો આવા વર્ગોમાં હાજર રહે તેમનો તાલીમનો સમય નોકરી તરીકે ગણાય તેવી સૂચના, તમામ જિલ્લા શાળામંડળો તથા જિલ્લા શિક્ષણાધિકારી તરફ મોકલી આપવા, આ સભા મુંબઈ રાજ્યના કેળવણી ખાતાના વડાને વિનંતિ કરે છે.

---

* મે. જી. લો. બો. ન. નં. ૩૪૮૨/૫૭-પેટ તા. ૨૫ જુન-૫૭.

પુ. પ્રચારકોની કામગીરી

વડોદરા 'વિભાગ' પ્રચારકની કામગીરીઃ વડોદરા–પંચમહાલ જિલ્લા પુ. પ્રચારક શ્રી. બ. મ. પટેલે માહે જુન માસમાં કરજણ તાલુકાનાં ૧. પાછીઆપુરા, ૨. પુરા, ૩. દેલવાડા, ૪. શરોદ, ૫. આલમપુરા, ૬. કોરલ, ૭. વેમારડી, ૮. ગંધારા, ૯. બામણગામ, ૧૦. માંગલેજ, ૧૧. કંડારી, ૧૨. ભરથાણા, ૧૩. નિશાળીઆ, ૧૪. લીલોડ, ૧૫. સાયર, ૧૬. કહોણા, ૧૭. ફતેપુર, ૧૮. દેરોલી, ૧૯. અટાલી, ૨૦. કોલીઆદ, ૨૧. કીયા, ૨૨. સારીંગ, ૨૩. શરપુર ટીંબી, એ ગામોનાં પુસ્તકાલયોની તપાસણી કરી માર્ગદર્શન કર્યું છે તથા ૨૪. કોઠાવ અને ૨૫. ધનોરા ગામે નવીન પુસ્તકાલય ખોલવા પ્રચાર કર્યો છે. સદર માસમાં ગુ. પુ. મં.ના ૩૯ સભ્યો નોંધ્યા છે. રૂબરૂમાં ધરધુ કરી ૨૩૫ પુસ્તકો વાંચવા આપ્યાં છે.

ભરૂચ–સુરત જિલ્લા પુ. પ્રચારક શ્રી. બ. મં. મહંતે વાગરા તાલુકાનાં ૧. વાગરા, ૨. કલમ, ૩. પીપળિયા, ૪. પખાજણ, ૫. ખોજલજ, ૬. કલાદરા, ૭. રહીઆદ, ૮. કડોદરા, ૯. દહેજ, ૧૦. અંભેટા, ૧૧. અલાદરા, ૧૨. જણીઆદ્રા, એ ગામોનાં પુસ્તકાલયોની તપાસણી કરી માર્ગદર્શન કર્યું છે તથા ૧૩. સાંચણ, ૧૪. અટાલી, ૧૫. અખોડ, ૧૬. કેશવણ ગામે નવીન પુસ્તકાલય ખોલવા પ્રચાર કર્યો છે. સદર માસમાં ગુ. પુ. મં.ના ૨૫ સભ્યો નોંધ્યા છે. રૂબરૂમાં ઘરધુ કરી ૧૯ પુસ્તકો વાંચવા આપ્યાં છે.

અમદાવાદ વિભાગ પુસ્તકાલય પ્રચારકની કામગીરી

અમદાવાદ વિભાગ પુ. પ્રચારક શ્રી ઉમિયાશંકર લક્ષ્મીરામ દવેએ માહે મે ૧૯૫૭ના માસમાં નીચે જણાવેલ ૧૬ પુસ્તકાલયોની તપાસણી કરીને યોગ્ય માર્ગદર્શન આપ્યું હતું:

૧. ડભોડા, ૨. હિંમતનગર, ૩. ઇલોલ, ૪. પ્રાંતિજ, ૫. તલોદ, ૬. મોડાસા, ૭. સરડોઈ, ૮. ઈસ્લામપુરા, ૯. જેતલવાસણા, ૧૦. કંસારાકુઈ, ૧૧. ખટાસણા, ૧૨. કુકરવાડા, ૧૩. સંખેડા, ૧૪. વડાસણ, ૧૫. ગેરીતા, ૧૬. કોલવડા.

વળી નીચે જણાવેલ ગામોએ નવીન પુસ્તકાલયો ઉઘાડવાની તજવીજ કરી હતી:

૧. ખોરલ, ૨. દેસાઈપુરા, ૩. લક્ષ્મીપુરા, ૪. દેરોલી, ૫. સુણદા, ૬. તેલપુર, ૭. આમોદરા, ૮. સાંડલા, ૯. કાંકરોલ, ૧૦. ખેડવા, ૧૧. આગ્લોલ, ૧૨. રાસલોડ, ૧૩. ઉંછા, ૧૪. બાકરપુર, ૧૫. દરસોલ, ૧૬. રૂપાલ, ૧૭. વડાસણનું પરું.

તે ઉપરાંત ગુ. પુ. મંડળના ૮ સભ્યો નોંધ્યા હતા.

કલોલ તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળના મંત્રી શ્રી. ડાહ્યાલાલ અંબાલાલ બ્રહ્મભટ્ટ તરફથી કલોલ તાલુકાનાં રાંધેજ, છત્રાલ, પાનસર, નારદીપુર, વડસર, વડસર મહિલા, ઊનાવા, વાસન, બાળવા અને લીંબોદરા એમ ૧૦ કલોલ તાલુકાનાં અને જિલ્લા પુ. મં. ના કારોબારી સભ્ય તરીકે બહુચરાજી તા. ચાણસ્મા અને મકાખાડ તા. વિજાપુર સાથે. પુસ્તકાલયોની તપાસણી કરવામાં આવી હતી.

તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળોની વાર્ષિક સભાઓ

વડોદરા જિલ્લો

વડોદરા તાલુકા પુ. મંડળની વા. સભા તા. ૧૬-૬-૫૭ના રોજ સેન્ટ્રલ લાયબ્રેરી વડોદરામાં શ્રી. સોમાભાઈ કુલાભાઈ પટેલ (જાંબુઆવાળા)ના પ્રમુખપદે મળી હતી. સન ૧૯૫૭-૫૮ માટે પ્રમુખ શ્રી. ચીમનભાઈ હ. અમીન (વરણામા), ઉપપ્રમુખ શ્રી. ડાહ્યાભાઈ પુ. પટેલ (કેલનપુર) મંત્રીઓ શ્રી. અંબાલાલ શં. પટેલ (વરણામા) અને શ્રી. સોમાભાઈ કુ. પટેલ (જાંબુઆ) અને ખજાનચી શ્રી. વલ્લભભાઈ આ. પટેલ (વરણામા)ની ચૂંટણી કરવામાં આવી હતી. શ્રી. અંબાલાલ શં. પટેલ (વરણામા) અને શ્રી. ચીમનભાઈ હ. અમીન (વરણામા)ને વડોદરા જિલ્લા પુ. મંડળના પ્રતિનિધિઓ તરીકે ચૂંટયા હતા. તાલુકાના મંત્રી ગ્રંથપાલ ભાઈઓનો શિક્ષણવર્ગ તાલુકાના અનુકૂળ સ્થળે ભરવાની મંડળના મંત્રીઓને સત્તા આપવામાં આવી હતી.

કરજણ તાલુકા પુ. મંડળ : કરજણ તાલુકા પુ. મંડળની સભા તા. ૨૩-૬-૫૭ના રોજ મળી હતી. સભામાં વાર્ષિક નિવેદન વંચાયા બાદ સન ૧૯૫૭-૫૮ માટે પ્રમુખ શ્રી. ડૉ. ચીનુભાઈ કે. પટેલ (કરજણ), ઉપપ્રમુખ શ્રી. ઈશ્વરલાલ મ. જોષી (કરજણ), મંત્રીઓ શ્રી. રમણિકલાલ કે. પારેખ (કરજણ), અને મલંમશા ઉ. દિવાન (લતીપુર ટીંબી), ખજાનચી શ્રી. પ્રભુદાસ પ્રાગજીભાઈ (પીંગળવાડા) ને ચૂંટવામાં આવ્યા હતા. વડોદરા વિભાગ પુ. મંડળ તથા કરજણ તાલુકા પુ. મંડળ તરફથી લેવાતી શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષાઓનો પ્રચાર કરવા કેન્દ્રો શરૂ કરવા તાલુકાનાં પુસ્તકાલયોના મંત્રી-ગ્રંથપાલ ભાઈઓને વિનંતિ કરવામાં આવી હતી. સન ૧૯૫૭-૫૮ માટેનું અંદાજપત્ર મંજૂર કરવામાં આવ્યું હતું.

સંખેડા તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળ : સંખેડા તાલુકા પુ. મંડળની સભા તા. ૨૩-૬-૫૭ના રોજ શ્રી. કુલજીભાઈ દે. પટેલના પ્રમુખપદે મળી હતી. સન ૧૯૫૭-૫૮ માટે પ્રમુખ શ્રી. કુલજીભાઈ દે. પટેલ (સંખેડા), ઉપપ્રમુખ જેઠાલાલ મ. વ્યાસ (સંખેડા), મંત્રી શ્રી. ચીમનલાલ આ. પંડ્યા (સંખેડા), સહમંત્રી ક્ષાંકળચંદ જ. ત્રિવેદી (બહાદરપુર), ખજાનચી રમણલાલ હી. દેસાઈ (સંખેડા) અને વડોદરા જિલ્લા પુ. મંડળના પ્રતિનિધિઓ માટે શ્રી. ચીમનલાલ આ. પંડ્યા (સંખેડા) અને શ્રી. રમણલાલ હી. શાહ (સંખેડા) ને ચૂંટવામાં આવ્યા હતા. વડોદરા વિભાગ પુ. મંડળ તરફથી લેવાતી શિષ્ટ વાચન પરીક્ષાનો પ્રચાર કરવા તથા કેન્દ્રો શરૂ કરવા તાલુકાના પુસ્તકાલયોના મંત્રી ભાઈઓને વિનંતિ કરવામાં આવી હતી. સન ૧૯૫૬-૫૭નો હિસાબ રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો જે મંજૂર કરાયો હતો. સંખેડા સાર્વ. પુસ્તકાલય મંડળ તરફથી ફરતા પુસ્તકાલયની વ્યવસ્થા કરવામાં આવેલી છે તેનો લાભ લેવા ગ્રામ પુસ્તકાલયના મંત્રીઓએ તથા મુખ્ય શિક્ષક સાહેબોએ વ્યવસ્થા કરવા ખાસ ઠરાવવામાં આવ્યું હતું.

નસવાડી તાલુકા પુ. મંડળ : નસવાડી તાલુકા પુ. મંડળની સભા તા. ૨૩-૬-૫૭ના રોજ નસવાડી પુસ્તકાલયમાં શ્રી. પ્રભાતસિંહ વજેસિંહ સિંધા (મુ. શિ. નસવાડી શાળા)ના પ્રમુખપદે મળી હતી. સભામાં વાર્ષિક નિવેદન વંચાયા બાદ પ્રમુખ શ્રી. પ્રભાતસિંહ વજેસિંહ સિંધા (નસવાડી), મંત્રી શ્રી. શંકરભાઈ સો. તડવી (આમરોલી), ખજાનચી શ્રી. શાન્તિલાલ

પ્ર. વ્યાસ (આમરોલી) અને વડોદરા જિલ્લા પુ. મંડળ માટેના પ્રતિનિધિ તરીકે શ્રી. પ્રભાતસિંહ વજેસિંહ સિંધા (નસવાડી) અને શ્રી. શંકરભાઈ સો. તડવી (આમરોલી)ને ચૂંટવામાં આવ્યા હતા. સન ૧૯૫૭–૫૮ માટેનું અંદાજ મંજૂર કરવામાં આવ્યું હતું. નસવાડી જેવા પછાત પ્રદેશમાં પોતાની અઠવાડિયાની ફેરણીમાં પંદર જેટલાં પુસ્તકાલયો ખોલાવવાની જહેમતભરી કામગીરી બજાવવા બદલ આ સભા શ્રી. મૂળજીભાઈ નાથાલાલ શાહ—ભાગ શિક્ષણાધિકારી નસવાડી બીટ—એઓશ્રીનો સભાએ આભાર માન્યો હતો. જ્યાં પુસ્તકાલયો હોય ત્યાં શિષ્ટ વાચન પરીક્ષાનાં કેન્દ્રો શરૂ કરવા મંત્રીભાઈઓને વિનંતિ કરી હતી.

પંચમહાલ જિલ્લો

ગોધરા તાલુકા પુ. મંડળ : ગોધરા તાલુકા પુ. મં.ની વાર્ષિક સભા તા. ૨૫–૬–૫૭ના રોજ સ્ટુઅર્ટ લાયબ્રેરીના હોલમાં મળી હતી. સન ૧૯૫૭–૫૮ માટે પ્રમુખ શ્રી. ચંપકલાલ દ્વા. દેસાઈ (ગોધરા), મંત્રી શ્રી. બાબુભાઈ વિ. ગાંધી અને પંચમહાલ જિલ્લા પુ. મંડળના પ્રતિનિધિ માટે શ્રી. રતિલાલ સો. શાહ (રતનપુર) અને શ્રી. બાબુભાઈ વિ. ગાંધી (ગોધરા)ને ચૂંટવામાં આવ્યા હતા.

ભરૂચ જિલ્લો

જંબુસર તાલુકા પુ. મંડળ : જંબુસર તાલુકા પુ. મંડળની સભા તા. ૨૬–૬–૫૭ના રોજ મળી હતી. ગયા વર્ષનું વાર્ષિક નિવેદન તથા હિસાબ રજૂ કરાયા બાદ સન ૧૯૫૭–૫૮ માટે પ્રમુખ શ્રી. વિઠ્ઠલભાઈ મ. પટેલ (અણખી), ઉપપ્રમુખ શ્રી. મોહનભાઈ ગો. પટેલ (કરમાદ) મંત્રી, શ્રી. છોટાભાઈ સ. પટેલ (અણખી), ખજાનચી શ્રી. છોટુભાઈ પટેલ (અણખી) અને ભરૂચ જિલ્લા પુ. મંડળ માટેના પ્રતિનિધિઓ તરીકે શ્રી. ઠાકોરભાઈ છો. અમીન (નોંધણા) શ્રી. નરસિંહભાઈ ક. પટેલ (ઉમેર)ને ચૂંટવામાં આવ્યા હતા. સભાએ, જંબુસર તાલુકાનાં ઘણાં ખરાં પુસ્તકાલયોને ગયા વર્ષ દરમ્યાન ગ્રાન્ટની રકમ ઠરાવીને પુસ્તક રૂપે આપવામાં આવી છે. આ નીતિ આ મંડળ નાપસંદ કરે છે. આ બાબતમાં લાગતાવળગતા અધિકારીઓનું આ મંડળ ધ્યાન ખેંચે છે અને ગ્રાન્ટનાં નાણાં રોકડરૂપમાં આપવા વિનંતિ કરતો ઠરાવ તેમ જ ભરૂચ જિલ્લા લોકલ બોર્ડને જિલ્લાનાં પુસ્તકાલયોને અન્ય જિલ્લા લોકલ બોર્ડો જેમ મદદ આપે છે તેમ મદદ આપવા વિનંતિ કરતો ઠરાવ પસાર કર્યો હતો.

સુરત જિલ્લો

પલસાણા તાલુકા પુ. મંડળ : પલસાણા તાલુકા પુ. મંડળની વાર્ષિક સભા તા. ૨૭–૬–૫૭ના રોજ મળી હતી. સન ૧૯૫૭–૫૮ માટે પ્રમુખ શ્રી. મંગુભાઈ લ. દેસાઈ (પલસાણા), મંત્રી શ્રી. અંબેલાલ ગી. જોશી (પલસાણા) અને સુરત જિલ્લા પુ. મંડળ માટેના પ્રતિનિધિઓ તરીકે શ્રી. મંગુભાઈ લ. દેસાઈ (પલસાણા) અને શ્રી. અંબેલાલ ગી. જોશી (પલસાણા)ને ચૂંટવામાં આવ્યા હતા.

ગણદેવી તાલુકા પુ. મંડળ : ગણદેવી તાલુકા પુ. મંડળની વાર્ષિક સભા તા. ૨૮–૬–૫૭ના રોજ શ્રી. મોરારજી ભ. રાવલ (મુ. શિ. વડસાંગળ શાળા)ના પ્રમુખપદે મળી હતી. વાર્ષિક નિવેદન તથા હિસાબ રજૂ કરાયા બાદ પ્રમુખ શ્રી. મોરારજી ભ. રાવલ (મુ. શિ. વડસાંગળ શાળા), ઉપપ્રમુખ મંત્રી શ્રી. તોરણગામ સા. પુ., મંત્રી તથા ખજાનચી ગણદેવી ગઝદર લાયબ્રેરીના મંત્રી અને સુરત જિલ્લા પુ. મંડળ માટેના પ્રતિનિધિઓ તરીકે વાસાંગળ સા. પુ.ના મંત્રી અને તોરણગામ

સા. પુ.ના મંત્રીને ચૂંટવામાં આવ્યા હતા. સુરત જિલ્લા લોકલ બોર્ડને મહાલ પુ. મંડળીઓને વાર્ષિક મદદ આપવા વિનંતિ કરતો ઠરાવ કર્યો હતો.

મહેસાણા જિલ્લો

ચાણસ્મા તાલુકા પુ. મંડળની વાર્ષિક સભા તા. ૩૦–૬–૫૭ના રોજ બપોરે **૧૨** કલાકે ગાંધી વિનય મંદિરના મકાનમાં તા. ૩૦–૬–૫૭ના રોજ જિલ્લા પુ. મંડળના મંત્રી શ્રી. નાનજીભાઈ જે. પટેલના પ્રમુખપદે મળી હતી. તેમાં ૨૨ પ્રતિનિધિઓ હાજર હતા. તેમાં નીચેના ઠરાવો પસાર કરવામાં આવ્યા હતા:

(૧) સને ૧૯૫૬–૫૭ની સાલનું નિવેદન અને હિસાબ સર્વાનુમતે મંજુર કરવામાં આવ્યો;

(૨) સને ૧૯૫૭–૫૮ માટેનું બજેટ મંજુર કરવામાં આવ્યું;

(૩) નવીન સાલ માટે નીચેના સભ્યોનું વ્ય. મંડળ રચાયું: (૧) શ્રી. કરુણાશંકર મો. વ્યાસ (ચાણસ્મા), (૨) શ્રી. ચંદુલાલ કે. દવે (રણાસણ), (૩) શ્રી. રામભાઈ જે. પટેલ (કંબોઈ), (૪) શ્રી. મગનભાઈ મૂ. પુજારા, (૫) શ્રી. નારણભાઈ ન. પટેલ (વડાવલી), (૬) શ્રી. નાનજીભાઈ જે. પટેલ (ધીણોજ), (૭) શ્રી. નાથાલાલ કૃ. વ્યાસ (ચાણસ્મા), (૮) શ્રી. વિશ્વનાથ ગી. દવે (હેરાણી), (૯) શ્રી. કાનજીભાઈ મે. પટેલ (ગગેટ), (૧૦) ભાણુભાઈ મૂ. ભાવસાર (વસ્તાપુર), (૧૧) શ્રી. ગંગારામ હ. રાજગોર (જીતોડા).

(૪) જિલ્લા પુ. મંડળની સભામાં (૧) શ્રી. કરુણાશંકર મોહનલાલ અને (૨) શ્રી. મગનભાઈ મૂ. પુજારીને સર્વાનુમતે મોકલવાનું ઠરાવાયું.

(૫) શિષ્ટવાચનની પરીક્ષા તાલુકા માટે ડિસેમ્બર માસમાં લેવાનું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું.

(૬) "જિંદગીનું ભાથું" એ પુસ્તકમાંથી શિક્ષકો અને વિદ્યાર્થીઓ સમૂહજીવનના જ્ઞાનથી વધુ માહિતગાર થાય તે માટે પોતાનાં પુસ્તકાલયોમાં એ પુસ્તક અંગપાલોને વસાવવા ભલામણ કરતો ઠરાવ પણ થયો હતો.

કલોલ તા. પુ. મંડળની વા. **સામાન્ય સભા** તા. ૩૦–૬–૫૭ના રોજ માજી ધારાસભ્ય અને માજી સુધરાઈ પ્રમુખ શ્રી. ભગવાનદાસ મથાચંદ શેઠના પ્રમુખપદે કલોલ મહિલા પુસ્તકાલયના મકાનમાં મળી હતી. તેમાં નીચે પ્રમાણે ઠરાવો સર્વાનુમતે થયા હતા:

(૧) ગઈ સાલનો હિસાબ તથા નિવેદન વંચાણમાં લઈ મંજુર થયો;

(૨) વ્યવસ્થાપક મંડળ ૧. પ્રમુખ વકીલ ભગવાનદાસ મથાચંદ શેઠ, બી.એ.એલ.એલ.બી. ૨. મંત્રી ડાહ્યાલાલ અંબાલાલ બ્રહ્મભટ્ટ આદરજ મોટી, અને બીજા ૯ સભ્યો.

(૩) ઓડીટર્સ—(૧) અંબાલાલ મંછારામ નાથી–કુડાસણ; (૨) સુરક્ષાબહેન ઇંદિરાકાન્ત મહેતા, કલોલ.

(૪) પુસ્તકાલય પ્રચારકોની નિમણુકનો, (૧) રેવાભાઈ શિવરામ નારદીપુર (૨) અંબારામ નાથાભાઈ શર્મા, ધાનજ.

(૫) જિલ્લા પુ. મં. માટે ના પ્રતિનિધિઓ તરીકે (૧) ડાહ્યાભાઈ અંબાલાલ બ્રહ્મભટ્ટ આદરજ મોટી (૨) જ્યોત્સના બહેન શ્રી. પટેલ, કલોલ.

(૬) દરેક પુસ્તકાલયે પોતાને ત્યાં પુસ્તકાલય દિન ઉજવી તે પ્રસંગે લોકમદદ એકઠી કરવા બાબતનો.

(૭) તાલુકા પરિષદ—ધાનજ સા. પુ. ના

મંત્રી તરફથી પોતાને ત્યાં તા. ૯-૭-૫૭ના રોજ પુસ્તકાલયના મકાનના ઉદ્ઘાટન પ્રસંગે પરિષદ ભરવા આપેલા આમંત્રણનો સ્વીકાર કરવામાં આવે છે અને આ સંબંધમાં આગળની તજવીજ કરવા પ્રમુખ મંત્રીને સત્તા આપવામાં આવે છે.

(૮) તાલુકાના દરેક પુસ્તકાલયે પોતાને ત્યાં આગામી 'બહુરત્ના વસુંધરા' પુસ્તકની શિષ્ટ વા. પરીક્ષામાં ઘણી સંખ્યામાં વાંચકોને બેસાડવા આગ્રહભરી વિનંતી કરવામાં આવે છે.

(૯) પુસ્તકાલયોએ જેમણે બજેટ બનાવી મોકલ્યાં ન હોય તેમણે નિયમ પ્રા. બજેટ બનાવી વેળાસર પુ. સ. સ. મં. માં મોકલી આપવા બાબતનો તથા

(૧૦) આવતા વર્ષ માટે બજેટ મંજુર કરવા સંબંધી ઠરાવો થયાં હતા.

એમ ઉપર મુજબ ૧ થી ૧૦ સુધીના ઠરાવો સર્વાનુમતે મંજુર કરવામાં આવ્યા હતા.

ઓછા લવાજમે અપાશે.

કપડવણજના સ્વ. હરિલાલ મા. દેસાઈની ૩૦ મી સંવત્સરી પ્રસંગે ત્યાંના પુ. હ. મહાજન પુસ્તકાલય તરફથી તા. ૧૭-૭-૫૭ થી તા. ૨૫-૭-૫૭ સુધી નીચેનાં સામયિકો ઘટાડેલા લવાજમે સદર તાલુકાનાં પુસ્તકાલયોને આપવા વ્યવસ્થા કરી છે :

પુસ્તકાલય	રૂા. ૫-૦	ને બદલે	રૂા. ૪-૦
લોકજીવન	રૂા. ૩-૦	ને બદલે	રૂા. ૨-૦
અખંડાનંદ	રૂા. ૮-૫૦	ને બદલે	રૂા. ૭-૫૦
સ્ત્રીજીવન	રૂા. ૬-૫૦	ને બદલે	રૂા. ૫-૫૦
તંદુરસ્તી	રૂા. ૫-૫૦	ને બદલે	રૂા. ૪-૫૦
નવજીવન	રૂા. ૪-૦	ને બદલે	રૂા. ૩-૫૦

*

"જીવનપ્રકાશ" માસિક જે અત્યાર સુધી રાણપુરથી પ્રસિદ્ધ થતું હતું તે હવેથી કલાપીની સાહિત્યભૂમિ લાઠીથી પ્રસિદ્ધ થનાર છે.

પી. ઈ. એન. કોંગ્રેસનું આગામી અધિવેશન વડોદરામાં

ભારતીય પી. ઈ. એન. કોંગ્રેસનું આગામી અધિવેશન શ્રી. મહારાજા સયાજીરાવ વડોદરા યુનિવર્સિટીના ઉપક્રમે આવતા ઓક્ટોબર માસમાં મળનાર છે. એ પ્રસંગે એક સાહિત્ય પ્રદર્શન ભરવાનું પણ વિચારાઈ રહ્યું છે. એ સંબંધે વિચારણા કરવા માટે એક સભા શ્રી મહારાજા સયાજીરાવ યુનિ. લાયબ્રેરીમાં ગઈ તા. ૧૦ મીના રોજ મળી હતી.

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિ., વડોદરા.

જાહેરાત

નવીન ઊઘડેલાં પુસ્તકાલયોને મહેસાણા જિલ્લા લોકલબોર્ડની મદદ

આથી નીચે જણાવેલાં મહેસાણા જિલ્લાનાં નવીન પુસ્તકાલયોના મંત્રી ભાઈઓને વિનંતિ કરવામાં આવે છે કે મહેસાણા જિલ્લા લોકલબોર્ડ તરફથી તેમના જિલ્લામાં ઉઘડેલાં નવીન પુસ્તકાલયોને જિલ્લા લોકલબોર્ડ મદદ દરેકના નામ સામે જણાવ્યા પ્રમાણે આપવામાં આવી છે. તો મંત્રી ભાઈઓ રોજમેળમાં જિ. લો. બો. મદદ ખાતે જમા લઈ પુ. સ. સ. મંડળ લિ. ખાતે ઉધારવી.

વડોદરા,
તા. ૮-૭-'૫૭

લક્ષ્મણસિંહ પરમાર
મંત્રી, પુ. સ. સ. મં. લિ., વડોદરા

૧ કરશનપુરા (ઝાલાસર) તા. કડી ૫૦-૦
૨ ગોવિંદપુરા „ ૫૦-૦
૩ સભાસપુરં તા. કલોલ ૧૫-૦
૪ દંતાલી „ ૫૦-૦
૫ ગોળથરા „ ૨૫-૦
૬ ખાટા આંબા તા. વિજાપુર ૨૫-૦
૭ પીરોજપુરા „ ૫૦-૦
૮ ધોળાકુવા „ ૫૦-૦
૯ ચાંગોદ „ ૫૦-૦
૧૦ આનંદપુરા „ ૫૦-૦
૧૧ બાપુપુરા „ ૪૫-૦
૧૨ ઇટાળવા „ ૫૦-૦
૧૩ જાકાસણા તા. મહેસાણા ૫૦-૦
૧૪ ગમાનપુરા તા. મહેસાણા ૫૦-૦
૧૫ વાલમ બા. પુ. તા. વિસનગર ૫૦-૦
૧૬ પ્રતાપગઢ તા. સિદ્ધપુર ૩૦-૦
૧૭ ખોલવાડા „ ૫૦-૦
૧૮ ચાંદણસર „ ૫૦-૦
૧૯ વાસણનું પરૂ „ ૫૦-૦
૨૦ વરસાલા „ ૩૨-૮
૨૧ લક્ષ્મીપુરા „ ૫૦-
૨૨ કાસેડા „ ૫૦-૦
૨૩ દેકરાસણ „ ૫૦-૦
૨૪ સતલાસણા તા. ખેરાળુ ૫૦-૦
૨૫ કોઠાસણા „ ૩૭-૮
૨૬ દેલમાલ તા. ચાણસ્મા ૫૦-૦
૨૭ અકબા તા. ચાણસ્મા ૫૦-૦
૨૮ છોટાસણ „ ૫૦-૦
૨૯ આસજોળ „ ૫૦-૦
૩૦ ધારપુરા „ ૫૦-૦
૩૧ સેઢાલ „ ૫૦-૦
૩૨ મોટા જોરાવરપુરા તા. હારીજ ૫૦-૦
૩૩ કોલીવાડા તા. સાંતલપુર ૨૫-૦
૩૪ ગઢા „ ૫૦-૦
૩૫ સુજપુર તા. સમી ૫૦-૦
૩૬ વરાણા „ ૩૦-૦
૩૭ માનપુર તા. પાટણ ૫૦-૦

રૂ. ૧૬૪૦-૦

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિ., વડોદરા.

સૂચના-સમાચાર

(૧) કેટલાંક પુસ્તકાલયો તરફથી બજેટની બે નકલના બદલે ફક્ત એક જ નકલ અત્રે આવે છે, એ બરાબર નથી. દરેક પુસ્તકાલયે બે નકલો મોકલી આપવી જોઈએ. જેમણે એક નકલ મોકલી હોય એ બીજી મોકલી આપવાં ગોઠવણ કરે, જેથી બજેટ નોંધી એક પ્રત, પરત કરી શકાય

(૨) હજુ ઘણા પુસ્તકાલયો તરફથી બજેટ આવ્યા નથી. તા ૧-૧-૫૮-થી હરેક પુસ્તકાલયને પત્રો, માસિકો નિયમિત મળતાં થઈ જાય એવી ગોઠવણ કરવા બજેટની નકલો મંડળમાં જલદી મળી જવી જોઈએ.

(૩) બજેટ, મંડળમા નોંધાયેથી જે તે પુસ્તકાલયને એક નકલ પરત કરવામાં આવશે. સાથે પરિપત્રથી જણાવવામાં આવશે, કે મંડળમા તેમણે કેટલી લોકમદદની રકમ મોકલવી. બજેટની નકલ પરત મેળવવા અત્રે પત્રવ્યવહાર કરવાની જરૂર નથી.

(૪) કેટલાંક પુસ્તકાલયો તરફથી લોકમદદની રકમ ચેકથી મોકલવામાં આવે છે અને એ કારણે પુસ્તકાલયોએ ચેકનો વટાવ ભોગવવો પડે છે. આ માટે સુલભ રસ્તો એ છે, કે તેમણે લોકમદદની રકમ મનીઓર્ડરથી મોકલી આપવી અગર તો બેંકનો ડ્રાફ્ટ મોકલવો.

(૫) અત્રે આવેલી કાયમ ફંડની પાસબુકો સપ્ટેંબરની તા ૧૫ પછીથી ભરીને મોકલી આપવામાં આવશે એ બાબત ઉઘરાણી ન કરવા વિનતિ છે.

(૬) વડોદરા જિલ્લાનાં જે પુસ્તકાલયોએ સરકારમદદની પાવતી ન મોકલી હોય તે તુરત જ મોકલી આપે.

વડોદરા
તા ૮-૭-૫૭

લક્ષ્મણસિંહ પરમાર
મંત્રી

સામયિક દોહન

રથજાત્રાનો તહેવાર હિંદુઓ માટે મહત્ત્વનો તહેવાર મનાય છે. અષાડ સુદ બીજને દિવસે એ તહેવાર ગામેગામ ધામધૂમથી ઉજવાય છે. આપણા વિશ્વમાન્ય કવિ પોતાની વિશાળ દષ્ટિને રજૂ કરે તેવી નાની વાત ગુજરાતીમાં અનુવાદ કરીને અહીં મૂકી છે જે દરેકને વાંચવી-વિચારવી ગમે .....

રથજાત્રા

રથજાત્રાનો દિવસ હતો.

રાણીએ રાજાને કહ્યું : "ચાલો રથના દર્શને જઈએ.'

રાજાએ કહ્યું : 'ચાલો.'

ઘોડાહારમાંથી ઘોડા કાઢ્યા ને હાથીખાનામાંથી હાથીઓ, મોરપંખી પાલખીઓ હારબંધ ચાલવા લાગી અને હાથમાં ભાલાઓ લઈને સિપાહીઓ ચાલવા લાગ્યા. નોકર-ચાકરોનાં ટોળેટોળાં પાછળ પાછળ ચાલવા લાગ્યાં. ફક્ત એક જ માણસ બાકી રહી ગયો—રાજમહેલની સાવરણીઓ માટે સળીઓ વીણી લાવવાનું કામ તે કરતો હતો. સરદારે આવીને દયાભાવથી તેને કહ્યું : 'કેમ અલ્યા, તારે નથી આવવું?'

'મારાથી આવી નહિ શકાય.' એ હાથ જોડીને બોલ્યો.

વાત રાજાના કાન સુધી પહોંચી કે બધા આવે છે, ફક્ત એ જ કમભાગી નથી આવતો.

રાજાને દયા આવી. પ્રધાનને કહ્યું : 'તેને પણ બોલાવી લેજો.'

રસ્તામાં જ એનું ઘર હતું. જ્યારે હાથી ત્યાં પહોંચ્યો ત્યારે પ્રધાને તેને બોલાવીને કહ્યું : 'અરે ભાઈ, ચાલ રથના દર્શને.'

એ હાથ જોડીને બોલ્યો : 'ક્યાં આવું? રથ સુધી પહોંચવાની મારી ગુંજાશ છે ખરી?'

પ્રધાને કહ્યું : 'તું શું કામ ગભરાય છે? રાજા સાથે જઈશું.'

'ઓ બાપ રે! રાજાનો માર્ગ કંઈ મારો માર્ગ બની શકે?' એ બોલ્યો.

'તો તારા માટે શો ઉપાય છે? તારા નસીબમાં રથજાત્રા જોવાનું નથી લખ્યું?' પ્રધાને કહ્યું.

'નથી કેમ લખ્યું, ભગવાન, રથમાં બેસીને જ અમારે બારણે આવે છે.' એ બોલ્યો. પ્રધાને હસીને કહ્યું : 'તારા બારણે રથનું નિશાન ક્યાં છે?'

'એમના રથનું નિશાન નથી પડતું.'

'એવું શાથી?' પ્રધાને પૂછ્યું.

'એ પુષ્પક રથ ઉપર આવે ખરા ને!'

'ક્યાં છે તે રથ?'

પેલા માણસે તેની ઝૂંપડીના બારણાની બન્ને બાજુ ખીલેલાં બે સૂર્યમુખી બતાવી દીધાં.

—રવીન્દ્રનાથ ટાકુર

("ઊર્મિ-નવરચના"માંથી)

માનવતાનો સુવાસ

સંકટ સમયે એક મનુષ્ય બીજા મનુષ્યને કેટલી લાગણીથી, કેટલી ત્વરાથી અને કેટલા વેગે મદદ કરવા દોડી જાય છે તેનો આબેહૂબ બનેલો બનાવ ટૂંકામાં આપું છું. આ બનાવ અમેરિકાની અંદર બીરકાની હોસ્પિટલમાં રવિવાર તારીખ ૨૯ મી ડિસેમ્બર ૧૯૪૬ ને દિવસે બનેલો છે અને તેની વિગત 'મીયામી હેરોલ્ડ' નામના પત્રના અધિપતિ ટીમોથી સલીવાને જાતે પૂરી પાડી છે. 'રીડર્સ ડાઇજેસ્ટ'-માંથી આ હકીકત ઉપજાવી કાઢવા માટે તે માસિકનો હું આભારી છું.

મિ. ટીમોથી સલીવાન હેરોલ્ડ પેપરનો રાતનો પહેલો અંક પ્રેસમાં મોકલી પોતાની ઓફીસમાં બેઠા હતા. ત્યાં ફોનથી એક સ્ત્રીએ દિલગીરી દર્શાવતા અવાજે તેમને જણાવ્યું કે તેનો ધણી મરણપથારીએ છે અને તે તેને મદદ કરવા મહેરબાની કરશે? તેમણે પૂછ્યું: તમારા ધણીને શું થયું છે? બાઈએ કહ્યું કે તે બીરકાઈન હોસ્પિટલમાં છે અને ડાકટરો કહે છે કે જો તેને તાકીદે લોહી આપવામાં ના આવે તો સવાર સુધીમાં તે મરી જશે. મેં મારા આસિસ્ટંટને હોસ્પિટલ સાથે ફોન જોડવા કહ્યું અને તે દરમિયાન બાઇને પૂછ્યું, કે તમારા ધણીનું નામ શું છે? તેણે કહ્યું કે તેમનું નામ કડી કોવરીક છે ને ઉમેર્યું કે અમે આરામ લેવા મીશીગનથી આવ્યાં છીએ અને મારા ધણી એકદમ માંદા થઈ ગયા છે. એમ કહી તે રડી પડી. મેં ડાક્તરનું નામ પૂછ્યું તો તેણે કહ્યું કે તેમનાં નામ ડૉ. મેડોક્સ અને ડૉ. ડેવીડસન છે. મેં તુરત ડાક્તર મેડોક્સ જોડે ફોનમાં વાત કરી અને મને ખાત્રી થઈ કે બાઈએ આપેલી હકીકત તદ્દન ખરી હતી. ડાક્તરે વધુમાં જણાવ્યું, કે જે પ્રકારનું લોહી જોઈએ એ તે સ્ટોકમાં નથી અને તજવીજ કરવા છતાં તુરત મળી શક્યું નથી. જો તરત ના મળે તો દરદીને બચાવવો મુશ્કેલ છે. લોહીનો પ્રકાર A. B. R. H. Negative છે.

મેં વિચાર કર્યો. મેં ઘણી મુશ્કેલીઓના ઉપાય શોધ્યા છે, પણ આ કટોકટીનો નિકાલ મને જડતો નહોતો. તે વખતે રાતના ૮–૫૩ મિનિટનો સમય થયો હતો. એકદમ એક વિચાર સ્ફુરી આવ્યો. મેં મારા આસિસ્ટંટને કહ્યું કે મારે રેડીઓ સ્ટેશન ઉપર તાકીદે વાત કરવી છે માટે મી. રોફમનને ફોન ઉપર બોલાવો. જવાબ મળ્યો કે તે રાતના નવ વાગ્યાની ખબરો આપવા તૈયારી કરે છે. તેમને કહ્યું કે ઘણી જ અગત્યની ખબર તેમાં આપવાની છે માટે બે મિનિટ આવે. તે આવ્યા. તેમને બધી વાત સમજાવી અને ખબરોની અંદર મિ. કોવરીકની માંદગી; અમુક પ્રકારના લોહીની તાકીદે જરૂર વગેરે વિગતો તેમણે આપી. આ જરૂરીઆતની ખબર આખા અમેરિકામાં પાંચ મિનિટમાં પહોંચી ગઈ. બાઈને ફરીથી તેમણે પૂછ્યું તો તે રડતી હતી. તેને કેવી રીતે દિલાસો આપવો તે સમજાતું નહોતું.

દશ મિનિટમાં પોલીસખાતાનો ફોન આવ્યો કે અમારા ઉપર ડઝનબંધ ફોન આવ્યા છે, તેઓ મિ. કોવરીકને જોઈતું લોહી આપવા તૈયાર છે. એક માણસ જ્યોરજિયાથી ખાસ વિમાન ભાડે કરી આવવા તૈયાર છે, બીજો અમારાથી આવવા તૈયાર છે. મીયામી હોસ્પિટલમાં પણ વોશીંગ્ટન, ન્યુયોર્ક તેમજ દૂર દૂરના શહેરોથી ફોન આવ્યા હતા કે ત્યાંથી ઘણા માણસો આવવા તૈયાર હતા. તેવી જ રીતે ડેટ્રોઈટ, શીકાગો, સાનફ્રાન્સીસ્કોથી પણ ઘણા ફોન આવ્યા હતા. રાતના દશ વાગ્યા સુધીમાં

(અનુસંધાન સામેના પૃષ્ઠને છેડે)

ગંજીફાનાં બાવન પાનાં અને તેની ચાર જાત-કાળી, લાલ, ચોકટ અને ફૂલ-એની પાછળ શું ગણતરી રહેલી છે તે 'મેન ઓનલી' નામના માસિકમાં પ્રસિદ્ધ થયેલ શ્રી. બી. એમ. બ્રીડના આ લેખ પરથી જાણવા મળે છે.

ગંજીફાનાં બાવન પાનાંનું અદ્‌ભુત શાસ્ત્ર

ગંજીફાની રમતમાં રસ ન હોય એવા માણસો બહુ જ ઓછા હશે. અરે, ઓછામાં ઓછા જિંદગીમાં એકાદ વખત તો સૌ કોઈ એ બાવન પાનાની કોઈ ને કોઈ રમતમાં રસ લીધો જ હશે. કદાચ આ એક જ રમત એવી હશે કે જે જગતના ખૂણેખૂણે રસપૂર્વક રમાય છે. જુગારના અડ્ડા કે ક્લબોથી માંડીને પરાંની ગાડીઓ ને ફુટપાથ સુધી બાવન પાનાંની રમતનું સામ્રાજ્ય ફેલાયું છે. ક્યાંક હારજિત માટે તો ક્યાંક આનંદ માટે...

પરંતુ ગંજીફાની શોધ કોણે કરી, ક્યારે કરી અને તેનાં બાવન પત્તાં પાછળ કેવી ગણતરી રહેલી છે તેનો આપણામાંથી કોઈ વિચાર કરીએ છીએ ખરા? જેના વડે બસો કરતાં વધુ રમતો રમી શકાય છે એવી જગતની આ એક અદ્‌ભુત શોધ કોણે કરી અને ક્યારે કરી એ હકીકત જો કે ઇતિહાસનાં પાનાં પર નોંધાયા વિના જ કાળના પ્રવાહમાં તણાઈ ગઈ છે. આ શોધનો યશ લેવા માટે કેટલાક દેશોએ પ્રયત્ન પણ કરી જોયા છે પરંતુ એ સાબિત કરી શકાયું નથી. આમ છતાં ગંજીફાનાં બાવન પાનાં પાછળ રહેલી ગણતરીનું રહસ્ય હાથ લાગી શક્યું છે. ગંજીફાનાં પત્તાં બાવન જ શા માટે? વધુ ઓછાં કેમ નહિ? એ સવાલ તમે કોઈ ને પૂછી જોજો. આ લેખ વાંચ્યો નહિ હોય એવા લોકો ભાગ્યે જ તેનો સાચો જવાબ આપી શકશે.

ગંજીફાની પદ્ધતિ કેલેન્ડર પર આધારિત

(અનુસંધાન પૃષ્ઠ ૩૪નું)

એટલે એક જ કલાકના ગાળામાં ૨૫૦ ફોન આવ્યા હતા અને હોસ્પિટલની આજુબાજુના લત્તામાં લોહી આપનારની મોટરો એટલી સંખ્યામાં આવી કે વ્યવહાર બંધ થઈ ગયો. એક માણસ જેનું નામ મી. ડેથ હતું, તે હોસ્પિટલ નજીકમાં પોતાની મોટરમાં પસાર થતો હતો. તેણે પોતાની મોટરના રેડિયોમાં આ ખબર સાંભળી પોતાની ડાયરી કાઢીને જોયું તો તેનું લોહી તે જ પ્રકારનું હતું. તે હોસ્પિટલમાં ગયો. દાક્તરે તેના લોહીનો ઉપયોગ કર્યો અને દરદી બચી ગયો. આ બધું દસ મિનિટમાં થઈ ગયું. રાતના ૮-૫૦ મિનિટે બાઇએ પેપરના અધિપતિની મદદ માગી. તેણે પૂરતી ત્વરાથી રેડિયો સ્ટેશને ખબર આપી. નવ વાગે આખા અમેરિકામાં ખબર પહોંચી ગઈ. ૨૫૦ માણસો લોહી આપવા તૈયાર થયા અને લાંબી મુસાફરી કરી આવવા પણ તૈયાર થયા. ૯-૧૦ મિનિટે લોહી અપાયું અને દરદીને નવી જિંદગી મળી અને આખરે તે સાજો થઈ પોતાને ઘેર ગયો. કોઈ એ એમ પણ ના પૂછ્યું કે દરદી કાળો, ગોરો કે પીળો છે. કે તે કયા ધર્મનો છે. ફક્ત 'એટલું' જ જણાવ્યું કે તેનું લોહી તે પ્રકારનું છે અને તે આપવા તૈયાર છે.

કેટલાક દિવસ પછી મી. કાત્રીક મી. સલીવાનને મળ્યા અને તેનો આભાર માન્યો ત્યારે બન્નેના આત્માએ પૂરતો સંતોષ અનુભવ્યો.

આનું જ નામ સાચી દેશસેવા, સાચી જનસેવા અગર સાચી આત્મસેવા. આ પ્રકારની સેવા જવલ્લે જ જોવામાં આવે છે.

(ગુ. મિ.) —ત્રિભોવનદાસ એસ. ઠક્કર

છે. બાવન પાનાં એ વરસનાં બાવન અઠવાડિયાં સૂચવે છે. એક પત્તું એટલે એક અઠવાડિયું. વર્ષની જેમ ચાર ઋતુ છે તેમ ગંજીફામાં ચાર જાત છે; કાળી, લાલ, ચોકટ અને ફુલી. દરેક ઋતુને ફાળે ૧૩ અઠવાડિયાં આવે છે તેમ દરેક જાતનાં ૧૩ પાનાં ગંજીફામાં રાખવામાં આવ્યાં છે. અને જો તમે ગુલામના ૧૧ આંક ગણો, રાણીના ૧૨, રાજાના ૧૩ અને જોકરનો ૧ ગણો તો બધાનો સરવાળો ૩૬૫ થશે, જે વરસના ૩૬૫ દિવસ સૂચવે છે. કાળી ને ફુલ રાતનાં પ્રતીક છે, જ્યારે લાલ અને ચોકટી દિવસના ! આમ વરસની ઋતુઓ, અઠવાડિયાં, દિવસો અને રાત તથા દિવસ એ બધું જ ગંજીફામાં ચાલાકીપૂર્વક સમાવી દેવામાં આવ્યું છે.

સદીઓ પૂર્વે ભારતમાં ગંજીફાની રમતે ભારી લોકપ્રિયતા પ્રાપ્ત કરી હોવી જોઈએ. કારણ કે એ કાળમાં અહીં હાથીદાંતના ગોળ આકારનાં પત્તાં બનાવવામાં આવતાં હતાં. ચીનમાં લંબગોળ પાનાંની પ્રથા હતી. કાગળનાં પાનાં બનાવવાની પ્રથા પણ ચીનમાં જ શરૂ થઈ હોવાનું મનાય છે.

અરે ગંજીફાના રાજારાણીઓ તરીકે ઐતિહાસિક વ્યક્તિઓ પણ સ્થાન મેળવી ગઈ છે. જુદા જુદા દેશનાં રાજા–રાણીઓ ગંજીફા પર આવ્યાં અને ગયાં. ફુલીનો રાજા અસલ તો એલેકઝાંડર ધી ગ્રેટ એટલે કે સીકંદર હતો. ચોકટીનો રાજા રોમન વિખ્યાત શહેનશાહ જુલીઅસ સીઝર હતો. એવી જ રીતે ઇંગ્લેંડમાં લાલના રાજા તરીકે આઠમા હેન્રીને ઓળખાવવામાં આવ્યો હતો. અને હવે એમ કહેવું હોય તો જરૂર કહી શકાય કે જગતમાં આજે પાંચ જ રાણીઓ છે. ચાર ગંજીફાની રાણી અને એક ઇંગ્લાંડની રાણી! રાજાશાહીનો સમય બરાબર થઈ રહ્યો છે અને કદાચ એક દિવસ પૃથ્વીના પટ પર કોઈ પણ દેશમાં રાજા કે રાણીનું અસ્તિત્વ નહિ હોય એવું બને તો પણ ગંજીફાના રાજા–રાણીઓનાં સામ્રાજ્યને કોઈ કદી નાબૂદ કરી નાહ શકે.

પાનાંની રમત સમય પસાર કરવા માટે કે મનોરંજન મેળવવા માટે જેટલી લાભદાયક છે એટલી જ જુગારની બાબતમાં ખતરનાક પણ છે. માણસો અનેક રીતે જુગાર ખેલતા હોય છે તેમાં પત્તાંના જુગારે મોખરાનું સ્થાન લીધું છે. પાનાંના જુગારમાં રોજની લાખો રૂપિયાની હારજિત કરનારા લોકો પણ આ દુનિયામાં જીવી રહ્યા છે. પત્તાં વહેંચવાની વિચિત્ર શરતોમાં અમેરિકાના નામચીન એન્ડ્રુ કાર્ટેરેટનો કિસ્સો અતિ રોમાંચક છે. ચાર ખેલાડીઓને ભાગે અમુક જ સેટનાં પાનાં વહેંચી આપવા માટે એક વ્યક્તિએ એન્ડ્રુ સાથે ૧૦૦ પાઉન્ડ (લગભગ ૧૮૦૦ રૂપિયા)ની શરત મારેલી. એન્ડ્રુ એટલે બાવન પાનાંના શાસ્ત્રનો ઉસ્તાદ. તેણે શરત મુજબ પાનાં બાટી આપવાનું બીડું ઝડપ્યું. કામ અતિ મુશ્કેલ હતું, અરે અશક્ય હતું. એન્ડ્રુ બે તટસ્થ ન્યાયાધિશોની હાજરીમાં ચાર બાજી વહેંચવા બેસી ગયો. રોજના ૭ કલાક અને અઠવાડિયાના ૭ દિવસ એ મુજબ તે પાનાં વહેંચતો રહ્યો. તમે માનશો? સતત ત્રણ વરસ સુધી તેણે આ રીતે તેર તેર પાનાંની ચાર બાજી બાટયા જ કરી. ત્યારે એક વાર અચાનક શરત પ્રમાણેનાં પાનાં ચારે બાજીમાં આવી ચડયાં! એન્ડ્રુને સો પાઉન્ડ તો મળ્યા પણ તેની સામે પેલા બે ન્યાયાધિશોને ૩,૦૦૦ પાઉન્ડનું મહેનતાણું ચૂકવવું પડયું !!

ગંજીફાનું ગણિત અતિ ગૂંચવણભર્યું તેમ જ નવાઈભર્યું છે. બ્રીજ રમનારાઓ કોઈવાર કલ્પના કરતા હશે કે ચારે ય ખેલાડીઓ પાસે જો ચારે ય જાતનો સંપૂર્ણ સેટ આવી જાય તો શું થાય? પણ તમે આખી જિંદગી બ્રીજ ખેલતા રહો તો પણ આવું થવા સંભવ નથી. કારણ કે ગંજીફાના નિષ્ણાતોના કહેવા

મુજબ, ૨, ૨૩૫, ૧૯૭, ૪૦૬, ૩૬૬, ૩૬૮, ૩૦૧, ૫૯૯, ૯૯૯ એટલી વાર બાજી વહેંચાય ત્યારે માંડ એક વખત આવું થઈ જવા સંભવ છે. હા, ચારમાંથા કોઈ એક ખેલાડી પાસે એક જ જાતનાં તેર પાનાંનો સેટ આવી જવાની સંભાવના વધારે છે–૬૩૫, ૦૧૩, ૫૫૯, ૫૯૯, એટલી બાજીએ એક વખત આવો અકસ્માત થઈ જાય છે! અરે ખીજ, હુકમ કે બીજી કોઈ રમતમાં તમારા હાથમાં એક વાર જે પાનાં આવે છે એવી જ એકસરખી બાજી ફરી વાર જિંદગીમાં ક્યારેય ન આવે તો નવાઈ પામશો નહિ. ખીજની રમતમાં નવ્વા ઉપરના પાનાં (જેને ઓનર્સ કહેવામાં આવે છે) એ વગરની બાજી પણ ૨૦૦૦ રમતે માંડ એકાદ વખત આવે છે. ("ચિત્રલેખા"માંથી)

પૃથ્વી વિષે જાણવા જેવું

○ આપણી પૃથ્વીનું વજન ૬૦૦૦,૦૦૦-૦૦૦,૦૦૦૦૦૦,૦૦૦૦૦૦ ટન છે.

○ પૃથ્વીનું કુલ ક્ષેત્રફળ ૧૯૬,૮૩૬,૦૦૦ ચોરસ માઈલ છે, જેમાં ૫૬,૦૦૦,૦૦૦ ચોરસ માઈલમાં જમીન છે અને ૧૪૧,૦૦૦,૦૦૦ ચોરસ માઈલમાં જળ છે.

○ પૃથ્વી સૂરજથી લગભગ ૯૩,૦૦૦,૦૦૦ માઈલ દૂર છે.

○ સૂરજની ચારે તરફ ફરતી પૃથ્વીની ગતિ દર કલાકે ૬૬,૬૦૦ માઈલ છે. આ ગતિમાં ભૂમધ્ય રેખા પાસે દર કલાકે ૧૦૦૦ માઈલનો વધારો થાય છે.

○ પૃથ્વીની વય આજે ૧૫૦૦ થી ૩૦૦૦ લાખ વર્ષની હોવાનું મનાય છે.

○ પૃથ્વી પર ૨,૧૭૪,૦૦૦,૦૦૦ કરતાં વધારે માનવ વસ્તી હોવી જોઈએ.

○ સમુદ્રની સૌથી ઊંડાઈ પ્રશાંત સાગરના ફિલીપાઈન ટાપુઓની આસપાસમાં છે. ૩૫,૪૧૦ ફુટ.

○ સંસારની સૌથી ઊંચી પર્વતમાળા હિમાલયનું શિખર માઉન્ટ એવરેસ્ટ છે, જેની ઉંચાઈ ૨૯૧૪૧ ફુટ છે.

○ પૃથ્વી પર સૌથી મોટો ટાપુ ગ્રીનલેન્ડ છે જેનું ક્ષેત્રફળ ૮૨૭,૩૦૦ ચોરસ માઈલ છે.

○ જગતની સૌથી મોટી નદી મિસોરી મીસીસીપી છે જે ૪,૫૦૨ માઈલ લાંબી છે.

○ દુનિયાનો સૌથી મોટો જ્વાળામુખી પર્વત બોલેવિયા પ્રદેશમાં આવેલ 'સજામા' છે જે ૨૧૦૦ ફુટ ઊંચો છે.

○ સંસારનો સૌથી પહોળો સમુદ્ર પ્રશાંત મહાસાગર ૬૩,૯૮૬,૦૦૦ ચોરસ માઈલમાં ફેલાયેલો છે.

○ પૃથ્વી પર સૌથી સુકો અને ગરમ પ્રદેશ મિસરની નીલ નદીના પહેલા અને બીજા ઝરણા વચ્ચે આવેલો છે જ્યાં કદી પણ વર્ષા થતી નથી. જ્યારે સૌથી ભીનો પ્રદેશ આસામમાં આવેલ ચેરાપુંજી છે. જ્યાં વરસે સરેરાશ ૫૦૦ ઇંચ વરસાદ પડે છે.

○ જગતનું સૌથી મોટું શહેર બૃહદ લંડન છે જ્યાં લગભગ ૧ કરોડની વસ્તી છે. ન્યુયોર્કનો નંબર બીજો આવે છે: ત્યાં ૯૦ લાખની વસ્તી છે. ('ન્યુ સાયન્સ'માંથી)

ભૂગોળનો છેલ્લો પાઠ

તિબેટનો એ શિક્ષક હતો. તિબેટભરમાં શિક્ષક તરીકે એની ખ્યાતિ હતી. એનું નામ થીઆસાં. ભૂગોળનું શિક્ષણ તો એનું જ. આખા જગતની ભૂગોળ એને જીહ્વાગ્રે હતી. ભણાવતી વખતે એને ચોપડી તો જોઈએ જ નહિ. એની ભણાવવાની રીત પણ અનોખી હતી. એ ભૂગોળ કદી ગોખાવતો નહિ. બીજાઓ પર્વતો, નદીઓ, શહેરો વગેરે મોઢે કરાવતા પણ એની પદ્ધતિ જુદી હતી. એ તો વિદ્યાર્થીઓને સુંદર વાતો કહેતો, પ્રવાસે કે પર્યટને લઈ જતો અને નવી નવી રીતે ભૂગોળના વિષય રજૂ કરતો. દમયંતીની વાતમાં આવે છે, કે એના હાથમાં મરેલાં માછલાં પણ જીવતાં થઈ જતાં તેવું જ કાંઈક થીઆંસાની શિક્ષણપદ્ધતિની બાબતોમાં હતું. નિર્જીવ અને શુષ્ક હકીકતો એના હાથમાં સજીવ અને પ્રાણવાન બની જતી. ભૂગોળ એના હાથમાં સજીવ અને પ્રાણવાન બની જતી. ભૂગોળ એના હાથમાં જીવતી બની જતી. વિદ્યાર્થીઓને પણ એની વાતો ખૂબ ગમતી. ભૂગોળનો વિષય કોઈને અઘરો લાગતો નહિ. વિદ્યાર્થીઓ એને ખૂબ ચાહતા અને એને ખૂબ માન આપતા. અને કેમ માન ન આપે ?

અઢાર વર્ષની વયથી શિક્ષક બન્યો ત્યારથી એણે ચાર ચાર દાયકા સુધી આ રીતે ભૂગોળનું શિક્ષણ એકધારી રીતે આપ્યું હતું. એણે પોતાના ગામના જ નહિ પણ સમગ્ર તિબેટના વિદ્યાર્થીઓને ભૂગોળ ભણાવી હતી. ભૂગોળશિક્ષક તરીકે દેશભરમાં એની પ્રતિષ્ઠા હતી.

એણે ભૂગોળમાં કેવી કેવી વાતો શીખવી હતી ? ક્યો દેશ ક્યાં છે, કેવો છે; દુનિયામાં શું શું છે, ક્યાં છે અને કેવી અદ્‌ભુત વસ્તુઓ દુનિયામાં છે એ બધું એણે વિદ્યાર્થીઓને શીખવ્યું હતું.

એ શીખવતો અને એકેએક તિબેટનો વિદ્યાર્થી સારા દેશનું દર્શન કરવાની ઉત્કટ અભિલાષા સેવતો થઈ જતો. દર વર્ષે એ પોતાના વિદ્યાર્થીઓને વર્ષને અંતે છૂટા પડે તે પહેલાં ખાસ સંબોધન કરતા અને પછી બધા વિદ્યાર્થીઓ પોતપોતાના કામમાં પડી જતા.

આ પ્રમાણે વિદ્યાર્થીઓની અને દેશની સેવા કરતાં કરતાં ચાળીસ વર્ષ વીતી ગયાં. હવે એનો એકતાળીસમો વાર્ષિક પાઠ હતો. આ પાઠ માત્ર વર્ગના વિદ્યાર્થીઓ માટે જ નહિ પણ સમગ્ર તિબેટવાસીઓ માટે હતો.

તિબેટવાસીઓની એક વિરાટ સભા મળી હતી. એમાં એના જૂના અને નવા વિદ્યાર્થીઓ જ નહિ પણ બીજા તિબેટવાસીઓ પણ બેઠા હતા. એક વિશાળ મંચ પર કોઈ રાજવી જેવો થીઆંસા લાગતો હતો. તિબેટને ખૂણેખૂણેથી એના વહાલા વિદ્યાર્થીઓ એને ભવ્ય માન આપવા ભેગા થયા હતા. વિદ્યાર્થીઓએ સુંદર પ્રવચનો કર્યાં; એની પ્રશંસાનાં ગીતો ગાયાં; એને હારતોરાથી ઢાંકી દીધો; અને એના જયજયકારથી આકાશ ગજાવી મૂક્યું.

હવે એનો સમય આવ્યો. એ ઊભો થયો. નકશો કાઢીને સભા સમક્ષ લટકાવી દીધો. હાથમાં લાકડી પકડી. સભા તો આશ્ચર્યમુગ્ધ બની ગઈ હતી. આજે શું કહેશે એ સાંભળવા એના વિદ્યાર્થીઓ તલપાપડ થઈ રહ્યા હતા.

થીઆસાં ઊભો થયો. એણે કોઈ વક્તાની અદાથી સંબોધન ન કર્યું; એ તો શિક્ષક

હતો; શિક્ષકના અદાથી જ એ ઊભો હતો. એણે લાકડીથી નકશામાં તિબેટ બતાવ્યું અને બોલ્યો, ' જુઓ આ તિબેટ છે. જોયું ને ? '

બાળકો, કિશોરો, યુવાનો, પ્રૌઢો, વૃદ્ધો બધાયે જોઈ જ રહ્યા. મનમાં વિચારવા લાગ્યા. એ શું કહે છે ! ભાષણ કરે છે કે જૂનો પાઠ શીખવે છે ?

હકીકત તો એ હતી કે એ ભાષણ નહોતો કરતો પરંતુ ભૂગોળ શીખવી રહ્યો હતો. એક વાર ફરીથી ભૂગોળનો છેલ્લો પાઠ શીખવી રહ્યો હતો.

તેણે ફરી કહ્યું :

" આ તિબેટ છે. આ તમારો તિબેટ છે. આ તિબેટવાસીઓનો તિબેટ છે. જેમણે આ તિબેટની પુણ્યભૂમિનું પાણી પીધું છે, અન્ન ખાધું છે, તડકો છાંયડો કે પવનનો ઉપભોગ કર્યો છે, વર્ષા કે બરફનો લહાવો લીધો છે તેમનો આ તિબેટ છે. તમારું શરીર તિબેટ છે. તમારું શરીર તિબેટનું છે, તમારું મન તિબેટનું છે, તમે તિબેટના છો, તિબેટ તમારો છો. દેશેદેશ સુંદર છે. તિબેટ પણ સુંદર છે. દરેક દેશનાં પંખીઓ સુંદર છે; તિબેટનાં પંખીઓ પણ સુંદર છે. પ્રત્યેક દેશની જમીન, નદી, સરોવર સુંદર છે, તિબેટની ધરતી, નદી, પહાડ, તળાવ પણ સુંદર છે. એ સુંદરતામાં, રમણીયતામાં કોઈથી જાય એવાં નથી. આ તિબેટ તમારો છે અને બીજા દેશો બીજાના છે. તિબેટનાં ખેતરો તમારાં છે. બીજા દેશોનાં ખેતરો તમારાં નથી. તિબેટનું ધન તમારું છે, બીજા કોઈનું નથી. વહાલા વિદ્યાર્થીઓ ! યાદ રાખો કે આ સુંદર, રમણીય અને ભવ્ય તિબેટ તમારો છે. આકાશથી પાતાળ સુધીનો તિબેટ તમારો છે. સ્મરણમાં રાખો કે એને પોતાનો કરવા કોઈ ન આવે. જો કોઈ આવે તો એની ચારે બાજુએ ખડા રહેજો. એકેએક વ્યક્તિ ઢાલની માફક ઊભા રહેજો અને આવનારને કહેજો કે " આ તિબેટભૂમિ અમારી છે. જે સ્થાન તારું છે ત્યાં ચાલ્યો જા. અમે તારું સ્થાન લેવા ન આવીએ. જા, ચાલ્યો જા. " તેમ છતાં પણ જો તે પાછો ન જાય અને તિબેટમાં ઘૂસવા પ્રયત્ન કરે તો તમે ત્યાં જ ખડા રહેજો, ખીલાની માફક ત્યાં જડાઈને ઊભા રહેજો. એક ઇંચ પણ ખસશો નહિ. અને પરદેશી જો તમને કાપી કાપીને નીચે પાડી નાખે તો જ પડજો. તમારા મૃત શરીર પર પગ મૂકીને જાય ત્યારે જ તેને જવા દેજો. "

બધા વિદ્યાર્થીઓ ધ્યાનપૂર્વક સાંભળી રહ્યા હતા. સભાસ્થાન જાણે એક મોટો વર્ગ બની ગઈ હતી. બધા જ જાણે ફરીથી ભૂગોળનો પાઠ-શીખી રહ્યા હતા, એનો એકેએક શબ્દ વિદ્યાર્થીઓના દિલમાં સોંસરો ચાલ્યો જતો હતો—

તિબેટ મારો છે, મારો છે.

એનું ભાષણ પૂરું થયું. એના વૃદ્ધ ચહેરા પર લાલી ચમકી રહી હતી. એની આંખોમાંથી તેજ વરસી રહ્યું હતું. એ અધિક તેજસ્વી દેખાતો હતો.

છેલ્લી વાર એણે ફરીથી નકશામાં તિબેટ પર પોતાની લાકડી મૂકી અને બુલંદ સ્વરે બોલ્યો, " આ તમારી માતૃભૂમિ તિબેટ છે; તમારા જીવને ભોગે પણ એનું રક્ષણ કરજો. "

ભૂગોળનો છેલ્લો પાઠ પૂરો થયો. વિદ્યાર્થીઓના જયઘોષથી વાતાવરણ ગૂંજી રહ્યું.

(" સ્થાનિક સ્વરાજ "માંથી) —બાલુભાઈ નાયક

પ્રચલિત વહેમો

'મને તો જરાયે વહેમ જ નહિ.' રશ્મિબહેને કહ્યું, ને મેં તેમને યાદ કરી દીધું કે, 'રશ્મિબહેન, તમને આંખ ફરકે છે એનો તો વહેમ છે જ વળી.' ને એ શરમાઈ ગયાં ને બોલ્યાં કે 'ખરી વાત છે—એમ તો મને દૂધ ઊભરાય કે ઘી ઢોળાય એમાં પણ વહેમ તો ખરો જ!' એકલાં રશ્મિબહેન જ શા માટે, આપણે સૌ વિચાર કરીશું તો કોઈ ને કોઈ વહેમ આપણને પણ ઘેરી વળ્યો હશે જ. આવા વહેમો આપણા માનસને કુંઠિત કરી મૂકે છે ને આપણી પ્રગતિને રૂંધી રાખે છે. અનેક વહેમોમાંથી આપણે થોડાક વહેમો જોઈ જઈએ.

(૧) બાળકનો જન્મ

સૌ બોલે છે કે ભાઈ, જન્મમરણ ઈશ્વરને હાથે છે. પરન્તુ બોલવાનું જુદું ને વર્તવાનું જુદું—ચાવવાના જુદા ને દેખાડવાના જુદા. એ પ્રમાણે જો બાળક ચોથ કે ચૌદશે જન્મે તો આવી જ બન્યું. માની જ બેસે કે જરૂર કંઈક ખરાબ બનવાનું. ક્યાં બાળક મરવાનું કાં મા–બાપમાંથી કોઈક. એ બાળક ભાર લઈને જ જન્મે ને કોઈના મૃત્યુનું કારણ બને. આ વહેમ એટલો તો જડ ઘાલી બેઠો છે કે, વગર કારણે બાળક બિચારું અળખામણું થઈ પડે છે.

(૨) બાળકને ભિખારી કરવાની પ્રથા

ચોથ–ચૌદશનું જન્મેલું બાળક અળખામણું થઈ પડે છે, ત્યારે બહુ વર્ષે જન્મેલો દીકરો બહુ વહાલો થઈ પડે છે ને રખેને એને કંઈક થઈ જશે એ ભય લાગ્યા કરે છે. તેને બચાવી લેવાના ઉપાયમાં એક છે. ભિખારી કરવાની પ્રથા–એ પાંચ કે દસ વર્ષનું થાય ત્યાંસુધી એના ઓઢાથી માંડીને તમામ વસ્તુઓ બીજા પાસેથી માંગીને લેવાય છે. કેટલું હાસ્યાસ્પદ લાગે છે. પરન્તુ સગવડિયું ખરું, હં! પારકે પૈસે છોકરો મોટો થઈ જાય ખરો! પારકાનું પહેરે તો છોકરું બચી જાય ને ઘરનું પહેરે તો કંઈક થઈ જાય. આવા વિચાર પાછળ ક્યાંય બુદ્ધિ દેખાય છે ખરી?

(૩) ખરાબ નામ પાડવું

ભિખારી કરવા ઉપરાંત બાળકને ખરાબ અસરમાંથી બચાવી લેવા માટે બીજો રસ્તો છે ખરાબ નામ પાડવાનો—જેવાં કે. ભીખો, પાંચો, દુખિયો, લઘરો, જોઈતો ઇત્યાદિ કહે છે, કે ખરાબ નામ હોય તો ભૂતપ્રેતને ગમે નહિ ને છોકરાને હેરાન કરે નહિ. ભલેને કહેનાર કહી ગયા કે What is there in a name? પણ અહીં તો ભાઈ બધું નામમાં જ છે. નામ ખરાબ તો બચી જવાય ને નામ સારું તો કોઈ ખરાબ અસરના ભોગ બની જવાય—છે ક્યાંય બુદ્ધિગમ્ય દલીલ? છતાંયે માનનારા માન્યા જ કરે છે ને!

(૪) શ્રાદ્ધક્રિયા

આ પણ વહેમ નથી તો શું છે? મૃત્યુ પછી તુરત જન્મ લે છે તેમ માનનારા આપણે દર વર્ષે શ્રાદ્ધ કરીએ છીએ, કાગવાસ નાખીએ છીએ, એ બધું શું છે? બ્રાહ્મણોને પેટ ભરવાના રસ્તા જ કે બીજું કંઈ? હાથે તે સાથે કહેનારા આપણે પાછળ કંઈ કરીએ એ પહોંચે છે એમ માનીને આપણી બુદ્ધિનું દેવાળું નથી કાઢતા? દાનધરમ કરવું એ એક વાત છે પણ મરનારને મળે છે માનીને કરવું એ તદ્દન વહેમ જ છે કે બીજું કંઈ?

(૫) ધર્માદા સાંભળીને ઉઠાય જ નહિ

મરવા પડેલ માણસને એની શુધબુધ હોય ત્યાં સુધી ધર્માદા ન કહે. કારણ કે કદાચ એ સાંભળીને પછી જીવી જાય તો! તો ગજબ જ થઈ જાય. ધર્માદા સાંભળીને કોઈ

છીંકે તો નક્કી ઘરમાંનું બીજું કોઈ મરે જ. આ માન્યતાને કારણે એટલો મોટો ધર્માદો કહેવામાં આવે છે કે પેલો બિચારો કશું જ સાંભળે નહિ.

(૬) ગાલ્લામાં જીવ ન જ જવો જોઈએ.

આવી પણ ઘણામાં માન્યતા છે. તેથી હજી બિચારો ડચકાં ખાતો હોય ત્યાં તેને હચમચાવીને નીચે નાખવામાં આવે છે ને પીડાઈ રહેલાને વધારે પીડવામાં આવે છે. આપણા આ વહેમોએ આપણી માયા, મમતા લાગણી ને સ્નેહનાં સ્રોતને પણ જાણે સૂકવી નાખ્યો છે. આથી કરુણ ચિત્ર બીજું કયું હોઈ શકે ? વહેમમાં ને વહેમમાં આપણે કેટલા ક્રૂર બની ગયા છીએ, એની પણ કલ્પના કરી શકતા નથી ! એક તરફ મરી ગયા પછી શ્રાદ્ધ કરીએ ને જીવ ગતે પહોંચાડવા પ્રયત્ન કરીએ; પરન્તુ બીજી તરફથી એ જ જીવ હજી ખોળિયામાં હોય તેને હચમચાવીને ધરતી પર નાખી દઇએ ને તેને પીડા ઉપજાવીએ... આ તે કેવો વિરોધાભાસ !

(૭) છીંક ખાવી

નાક બિચારું એનું કામ કરે છે એમાંયે વહેમ ! અંદરનો કચરો એ કાઢે પણ જો ભૂલેચૂકે કોઈ જતું હોય કે સારો પ્રસંગ ઊજવાતો હોય એ સમયે એ કામ કરે તો આવી જ બન્યું. સૌ છીંક ખાનારા પર તૂટી પડે. " જરાક વાર નાક બંધ નહોતું રખાતું ચોળી નાંખીએને ! શું અપશુકન કરાવ્યા ? " બિચારું નાક ! જે નાક માટે માણસ મરી ફીટે છે, તે જ નાકના કુદરતી કાર્ય માટે આટલો અણગમો, આટલો વહેમ શાનો ?

(૮) આંખ ફરકવી

' આંખ વિના અંધારું રે સદાયે મારે આંખ વિના અંધારું ' એમ ગાનારે ગાયું ને આપણે સૌ માનીએ પણ છીએ. એ બે આંખો પણ જો જરા યે ફરેફરે તો મરી જ ગયા. એમાંયે પાછી એક વહાલી ને એક દવલી. તેમાંયે પાછી પુરુષને જમણી વહાલી ને સ્ત્રીને ડાબી વહાલી. પુરુષની જમણી આંખ ફરકે તો માને કે જરૂર કંઈક સારું થવાનું ને ડાબી ફરકે તો ફફડાટનો પાર નહિ. બિચારી ડાબી ને જમણી આંખ બંને કામ તો સરખું જ આપે છે. એ બેને થોડી જ ખબર હશે કે આપણે એમનામાં આટલો વેરોવંચો કરીએ છીએ તે ?

(૯) અંગ ફરકવું

જમણું અંગ ફરક્યું કે ડાબું ફરક્યું. એક ફરકે તો સારું ને બીજું ફરકે તો નહિ. આ જાતનો ભાવ આપણે લોકગીતોમાં પણ ઘણી જગ્યાએ વાંચીએ છીએ.

(૧૦) દૂધનું ઢોળાવું

દૂધ ઢોળાય કે ઊભરાય, તો અનહદ વહેમ. આ વહેમ કોઇ હોશિયાર સાસુએ ઘુસાડી દીધો લાગે છે. વહુ બેદરકારીમાં દૂધ ઊભરાવી દેતી હશે. તેમાં ડર ઘુસાડ્યો કે સંભાળ રહેવાની જ. જે કામ સહેલાઈથી નથી કરાવી શકાતું તેમાં પાપનો ડર–વહેમનો ડર ઘુસાડ્યો કે કામ બની ગયું. આ ઢોળાય તો વહેમ નહિ. દૂધમાં જ વહેમ. તે હોય ને, દૂધ મોંઘુ છે કે નહિ ?

(૧૧) ઘી ઢોળાવું

આ તો વળી દૂધ કરતાં યે મોંઘું. એમાં તો વહેમનું ભૂત ઘાલ્યા સિવાય કેમ ચાલે ? તેલ સસ્તું—એ ઢોળાય તો, હજી મન મનાવી લે કે કકળાટ ગયો. પરન્તુ ઘી તે કેમ જવા દેવાય. માટે જ ઘુસાડ્યો એમાં વહેમ, કે ઘી ઢોળાવું એ બહુ જ ખરાબ, હાં.

(૧૨) સોનું ખોવાવું

આ તો વળી હદબહાર મોંઘું–એ ખોવાય તે કેમ ચાલે ? માટે ઘુસાડ્યો વહેમ કે સોનું ખોવાય તે સારું નહિ જ. ખોવાય તો જરૂર કંઇક બનવાનું–બીજું શું બને–એ ખોવાણું તે જ બન્યું ને ? ને હાં, આ વહેમ ઘુસાડ-

નારની હાનંત સારૂ લાગે છે તેથી સાથે સાથે જ કહી દીધું કે સોનું જેમ ખોવાય તે સારું નહિ, તેમ ક્યાંકથી જડી જાય–ગળા જાય તે પણ સારું નહિ; ગળે તો રાખી લેવાનું મન થઇ જાય તે લાલચથી દૂર રાખવા માટે પણ ઉપાય વહેમનો ડર! જે જમાનામાં વહેમની શરૂઆત કરી તે જમાનામાં કદાચ હીરા મોતી સાધારણ જનતામાં બહુ વપરાતાં નહિ હોય, નહિ તો–એમાં તો જરૂર વહેમ હોત જ, તમને એમાં કંઇ શંકા લાગે છે?

(૧૩) શુકન જોવા

બહાર જતાં, ખાસ કરીને બહારગામ જતાં શુકન જોવાય જ. એનાં ગીતો પણ છે ને કે "શુકન જોઇને સંચરજો રે." તે તો ભલે જુએ. પણ ત્યાંયે કેવી સમાધાન વૃત્તિ કેળવી છે તે જોઇએ. બહાર નીકળે ને ખરાબ શુકન થાય તો ચાલે નહિ–સારા થાય પછી જ ઊપડે. આ તે કઇ જાતના શુકન, એમનું ચાલે તો ભદંભદ્ર જેમ, સામે જરૂર ગાય લાવીને જ મૂકે. હા, ઘણુંખરાં કોઇ કુંવારી કન્યાને કહી રાખે છે કે એ વખતે જરૂર શુકન આપે. કન્યા કહેલા સમયે હાજર થાય ને એને ગોળ આપે ને હસતાં હસતાં ઊપડી જાય.

(૧૪) ચાં–કારો કરવો

સૌરાષ્ટ્રમાં અમુક ગામડામાં કયાં ને ચાં જાઓ છો એમ ઉચ્ચારણ કરે છે, આ ઉચ્ચારણ કોઇ જવા નીકળતું હોય ત્યારે થાય જ નહિ. કયાં જાઓ છો એમ પુછાય જ નહિ ને પૂછો તો જનાર બેસી જ જાય. ને એ શબ્દોના પડઘા હવામાંથી તદ્દન લુપ્ત ન થઇ જાય ત્યાં સુધી જવા પગ ઉપાડે જ નહિ. આમાં કયાં ય બુદ્ધિ દેખાય છે? કયાં જાઓ છો એમ પણ ન પુછાય! આ તે કઇ જાતનો વહેમ!

(૧૫) જમીને જ જાઓને!

પણ એમાં તો હજી યે કદાચ કોઇ ચલાવી લે. પરન્તુ જતી વખતે જો કોઇને કહો કે હવે ભલા ભાઇ જમીને જ જાઓને.. તો તો આવી જ બને, સાપે છછુંદર ગળ્યા જેવું થાય. જમવાનું નામ લઇ ને જવાય નહિ. ને જમીને જવાનો વખત હોય નહિ. આવે વખતે જનારને ભારે દુઃખ થાય છે. ને આખરે જમે નહિ તો થોડું ચાખીને જાય છે ને મનને મનાવે છે કે વહેમ ટળ્યો.

(૧૬) બિલાડીનું આડું ઊતરવું

બહાર જતાં બિલાડી આડી ઊતરે તો ખલ્લાસ. ભારે અપશુકન ગણાય. કૂતરું આડું ઊતરે તો નહિ, હં.

(૧૭) કૂતરાનું કાન કરવું:

બિલાડી આડી ઊતરે તો ખરાબ ને બહાર જતાં કૂતરું કાન કરે તો ભારે ખરાબ. બિચારું કૂતરું જીવડું ઉડાડવા કાન હલાવે એને પણ રોકવું! વહેમ કયાં ને કેટલી જગ્યાએ ઘૂસી ગયા છે એની ગણતરી તો કરો!

(૧૮) ઘુવડનું બોલવું

બિચારું પંખી, ભગવાને જીભ આપી હોય તે બોલે નહિ? આપણે નથી બોલતા? પણ એ જો ભૂલે ચૂકે ય આપણા ઘર પાસે બેસીને બોલે તો જાણે ખરાબ થવાનું જ. આમાં કયાંય બુદ્ધિ દેખાય છે ખરી? પણ વહેમ ને બુદ્ધિનો મેળ જ ન હોય ને!

(૧૯) સાપનું આડું ઊતરવું

કહેવાય છે ને–અરેરે મને અહીં આવતાં કાળોતરો કેમ આડો ન ઊતર્યો? અર્થાત્ એ ઊતર્યો હોત તો હું આવત નહિ ને આવું જોવા વારો આવત નહિ–સાપ આડો ઊતરે તો તો ભયાનક બનાવ બનવાનો જ તેમ જરૂર માની લે. બિચારા નાગ દેવતાને ખબર નહિ હોય કે નાગબાપા, નાગદેવતા કહીને–નાગપંચમીને દિવસે એમની પૂજા કરીને દૂધ

પીવડાવીએ છીએ તેમના હલનચલનમાં પણ એમને આટલો વહેમ છે !

(૨૦) મુસાફરી ન થાય.

સોળ સરાદિયામાં તો મુસાફરી થાય જ નહિ. સામી હોળીની ઝાળે જવાય જ નહિ. અમુક દિવસે તો ભાઈ–બ્હેનોથી જુદું પડાય જ નહિ. અમુક દિવસે–અમુક દિશામાં જવાય જ નહિ. કોણ જાણે કોણે આવા વહેમો ઘુસાડી દીધા છે! દિવસો બધા જ સરખા નથી? શા માટે આ બધો ભેદ! અને આ ભીડના જમાનામાં તો ખરું જોતાં એ દિવસોમાં જ જવામાં વધારે સગવડતા નથી?

અરે આવા તો બીજા કેટલાયે વહેમો આપણામાં ઘર કરી ગયા છે. બાળકને નજર લાગવી, લાંબા વાળ હોય ને નજર લાગવી, દૂધમાં નજર લાગવી, અમુક દિવસે અમુક જ રસોઈ કરાય, દિવાળીને દિવસે ખીચડી ન જ કરાય, કઢી ન જ કરાય, અમુક દિવસે લાપસી કરવી જ જોઈએ, ફકળાટ કાઢવો જ જોઈએ, આવા અનેક વહેમોએ આપણને ઘેરી લીધાં છે ને આપણી પ્રગતિને રૂંધી રહ્યા છે. આપણે સમજીએ, વિચારીએ અને એમાંથી છૂટીએ એમાં જ આપણું કલ્યાણ છે.

આપણી જાતે જ આપણે તપાસી જઈશું કે આપણે વહેમી છીએ કે નહિ? ને હોયએ તો સત્વર એ વહેમોને કાઢવા કટિબદ્ધ થઈશું!

—રંભાબહેન ગાંધી

("સંસાર"–મે–૫૭'માંથી)

* * *

આજની વીસમી સદીમાં અને તેય બ્રિટન ને અમેરિકા જેવા અતિ સુધરેલા કહેવાતા દેશોમાં પણ વહેમનાં મૂળ ભારત જેવાં જ ઊંડાં છે તે એક ઉઘાડી હકીકત છે.

તાજેતરમાં અમેરિકાની એક કોર્ટમાં એક નાવિકને નાફરમાનીના આરોપસર ખડો કરવામાં આવ્યો હતો. તેણે કોર્ટમાં એકરાર કરતાં કહ્યું હતું કે હું ધક્કા પર પહોંચ્યો ત્યારે વહાણ ઊપડી ચૂક્યું હતું અને મધદરિયે પણ પહોંચી ગયું હતું. હોડીમાં બેસીને વહાણમાં પહોંચી જવાનો મને હુકમ કરવામાં આવેલો, પરંતુ મેં તેમ કરવાની ના પાડી; કારણ કે એક વખત વહાણ ઊપડી ચૂક્યા પછી વહાણમાં ચડવું તે હંમેશાં અપશુકનિયાળ જ નીવડે છે અને તેથી જ મેં ફરમાન માનવાની હિંમત કરી નહોતી!

°

બ્રિટિશ માછીમારો માછલીઓ પકડવા ઘેરથી ઊપડે ત્યારે જો તેમને રસ્તામાં તદ્દન સપાટ તળિયાંવાળા પગ ધરાવતો કોઈ માણસ મળે તો તેઓ તેને અપશુકન ગણે છે. તેઓ માને છે કે જો આવો કોઈ માણસ મળે તો માછલીઓ ન પકડાય. એ જ રીતે સફેદ પથ્થરને પણ તેઓ અપશુકનિયાળ માને છે. જો હોડીમાં સફેદ પથ્થર નજરે ચડે તો તેઓ તરત જ તેને ફેંકી દે છે.

એ જ રીતે વચ્ચે કાણાવાળો ગોળ પથ્થર પણ અપશુકનિયાળ ગણાય છે. માછીમારો કહે છે કે જો હોડી કે વહાણમાં આવા પથ્થર હોય તો માછલીઓ જાળમાંથી સરકી જ જાય.

°

એક વખત એક વહાણમાલિકનું વહાણ ગુમ થઈ ગયું. તેણે સોગંદપૂર્વક કહ્યું કે કોર્નવાલમાં મારું વહાણ લાંગરેલું ત્યારે મારા એક નાવિકે એક ત્રાંસી નજરવાળી સ્ત્રી સાથે વાત કરેલી અને પરિણામ આવું બૂરું આવ્યું! મને ખ્યાલ આવી ગયો હોત તો હું તેને કિનારે મૂકીને જ વહાણ હંકારી મૂકત.

દરિયાઈ વાવાઝોડું આવી પડે ત્યારે વહાણમાંનો કોઈ પણ માછીમાર સીટી વગાડી શકતો નથી; કારણ કે જની એક એવી

"જે વખત સત્કાર્યમાં ગયો તેજ વખત મનુષ્ય જીવ્યો ગણાય."

૦ સૌને માન આપો, લક્ષ્મીથી લોભાતા નહિ, વિદ્યાથી અંજાતા નહિ અને સમાજથી બ્હીશો નહિ; પક્ષ તો માત્ર સત્યનો, પુણ્યનો અને પરમાત્માનો જ રાખો.

૦ જે જે સારું થતું હોય તેમાં તમારી સંમતિ આપજો, વિનાકારણ કોઈને દૂભવતા નહિ, વિનય ચૂકશો નહિ; વિનય અંતરનો રાખો, માત્ર જીભનો નહિ અને આત્માને વેચીને કોઈને રાજી રાખવા પ્રયત્ન કરશો નહિ.

૦ આજના પુણ્ય પાવનકારી સ્મરણદિને પૂ. હરિભાઈનાં આ "બોધવચનો" આપણે જીવનમાં આચરવા-ગ્રહણ કરવા સંકલ્પ કરીએ તો જ સ્વ. ને સાચી શ્રદ્ધાંજલિ—અર્પણ કરી સાર્થક લેખાય. પરમકૃપાળુ પરમાત્મા તેમનાં 'બોધવચનો' ગ્રહણ કરવાની પ્રેરણા—શક્તિ અને બુદ્ધિ અર્પે એ જ પ્રભુને પ્રાર્થના. ("સમાજ સેવાની મીમાંસા" પુસ્તકના આધારે)

સંગ્રાહક :—મધુસૂદન પુરુષોત્તમદાસ ત્રિવેદી
ગ્રંથપાલ, પુ. હ. મહાજન લાયબ્રેરી

ચિંતન—મનન

એક ગામમાં એક વખત એક જ્ઞાની પુરુષ પધાર્યા. તેમનાં તેજસ્વી મૂર્તિ અને મંદ મંદ પ્રસન્ન હાસ્ય વેરતું મુખમંડળ જ મૂઝાયેલાં અને દુઃખી મનુષ્યોને આશ્વાસન માટે બસ હતાં. પરિતાપથી બળતો આવેલો મનુષ્ય શીતળ ચંદનલેપ જેવું જ્ઞાનામૃત પામી, પરિતૃપ્તિ અનુભવી, ત્યાંથી વિદાય લેતો. આમ નિરંતર ચોવીસે કલાક લોકોનો પ્રવાહ ચાલુ રહેતો.

એક વખત ગામમાં જેની ખૂબ પ્રતિષ્ઠા હતી અને જેઓ તે ગામમાં મહા જ્ઞાની લેખાતા હતા તેવા રઘુનાથ શાસ્ત્રી મહાત્મા પાસે આવ્યા અને પોતાની મૂંઝવણ રજૂ કરી, "મહારાજ, લોકો મને જ્ઞાની લેખે છે, પંડિત ગણે છે, ડાહ્યો પણ માને છે છતાં મને મારા જીવનમાં શાંતિ નથી. સાચી શાંતિ હજુ સુધી મેં અનુભવી નથી; મેં તેને માટે પ્રયત્નો નથી કર્યા તેવું નથી. અથાગ પ્રયત્નો કર્યા છે. હજુ પણ પ્રયત્નો ચાલુ છે. એટલા માટે તો હું બીજું બધું છોડીને માત્ર શાસ્ત્રો વાંચવામાં જ વખત ગાળું છું. અત્યારે મારી મુખ્ય પ્રવૃત્તિ તે જ છે. દિવસનો મોટો ભાગ હું તેમાં ગાળું છું. પણ જેટલો વખત વાચન ચાલુ હોય છે તેટલો વખત કાંઈક ઠીક રહે છે પણ જેવું વાચન છોડીને બીજી પ્રવૃત્તિ આદરી કે મારું મન શંકા-કુશંકાઓથી ઘેરાઈ જાય છે અને કોણ જાણે કેમ પણ એક પ્રકારની ન સમજાય તેવી ભીતિ રહ્યા કરે છે. ચોવીસે કલાક વાંચવાનું તો થોડું જ બની શકે ? એ તો જડ મશીન પણ નથી કરી શકતું. તો પછી મને આ બધા ગૂંચવાડામાંથી કંઈક માર્ગદર્શન કરાવશો તો આપનો જન્મોજનમ આભાર નહીં ભૂલું. મારી દશા તો 'આપ ડૂબે કોને તારે' જેવી છે.

મહાત્મા બોલ્યા, "તમારી વાત મને સમજાય છે. એનો ઉકેલ પણ અવશ્ય છે. બે નદીઓ પાસે પાસે વહી જાય છે. એક બહુ

મોટી છે. બીજી પ્રમાણમાં તેના કરતાં નાની છે. એકમાં ચોમાસામાં જબ્બર મોટું પૂર આવે છે. આજુબાજુનાં ગામડાં રેલાવી દે છે. જ્યારે બીજી એટલો બધો ઉધમાત નથી કરતી, પહેલી અને મોટી નદી પૂર આવ્યા પછી બારે માસ કોરી ધાકોર હોય છે, ઉનાળે તેમાંથી પસાર ન થવાય એવી સખત લૂ અને રેતી ઊડે છે જ્યારે બીજી તેને બદલે બારે માસ પોતાનો અમૃત પ્રવાહ ચાલુ રાખી કાળે ઉનાળે પણ અકળાયેલા લોકોને શાંતિ આપે છે. કેટલાક સમજુ લોકો તેના પટમાં થોડી મહેનત કરીને ઉનાળુ શાકભાજી અને ચીભડાં પણ મેળવી લે છે. લોકોને તે સદા માટે આશીર્વાદ સમાન છે, જ્યારે એની પાસેની નદીનાં પૂર વખતે લોકો વખાણ્યુ કરે છે પણ શિયાળે ઉનાળે તો તેને ધિક્કારે છે. કારણ કે જેનો પોતાનો પટ જ કોરો છે તે બીજાને શાંતિ કઈ રીતે આપી શકશે! એક સામટું મોટું પૂર તો કેટલીક વખત ઘણાને નુકસાનકર્તા પણ હોય છે જ્યારે મંદ મંદ અખંડ પ્રવાહવાળી નદી પોતે શુષ્ક નથી તો પછી બીજાને પણ તે કઈ રીતે શુષ્ક રાખી શકે?

"મનુષ્યોમાં પણ આજ પ્રકારનું જોવા મળે છે. કેટલાક એકદમ લાગણીવશ, પછી સાવ લાગણીશૂન્ય. કેટલાક ખૂબ થોકબંધ વાંચનારા, પણ પછીના જીવનમાં વાચનની બિલકુલ અસર જ નહીં. જ્યારે બીજા પ્રકારના લોકો ભલે થોકબંધ વાંચશે નહીં પણ જે વાંચશે તે વિચાર-પૂર્વક પસંદ કરીને વાંચશે અને પછી ચિંતન અને મનન દ્વારા વાગોળી વાગોળીને તેનો જીવનરસ બનાવશે. એ જીવનરસનું ઝરણું ભલે નાનું હશે, પણ તે પોતાના જીવનને ઉજ્જવલ કરશે તેમ બીજાને પણ પુલકિત કરશે.

પેલી તો બન્ને જડ નદીઓ છે. પણ મનુષ્યનું જીવન ચેતનવંતું છે, વિચારવંત છે. પેલી નદીઓ પોતાની સ્થિતિ પલટવા ધારશે તોપણ તે કુદરતના કાનૂનને આધીન રહીને નહીં પલટી શકે જ્યારે મનુષ્ય ધારે તો પોતાના શુષ્ક જીવનપટને અમૃત રેલાવતો સંજીવન અવશ્ય બનાવી શકે."

પંડિતજીને પરમ સંતોષ થયો. કારણ કે તેમને જીવનસરવાણી મળી ગઈ હતી.

("લોકજીવન") —પુરુષોત્તમ વાઢેર

"ખેડે તેની જમીન" અંગે ગણોતધારાના કેસો ચાલી રહ્યા છે ત્યારે—
ભોમિયાની ગરજ સારે તેવું પુસ્તક
મુંબઈ રાજ્યનો ગણોતધારો
છેવટના સુધારા સાથે કીમત રૂ. ૬-૦-
સંપાદક: શ્રી. પદ્મશંકર પાઠક, બી. એ., એલએલ. બી. વકીલ, ગોધરા
ગણોતધારાના નિષ્ણાત ધારાશાસ્ત્રીની કલમે તૈયાર થયેલ આ પુસ્તક
ખેડૂત તેમ જ જમીનદારને એકસરખું ઉપયોગી છે.
મંગાવવા લખો :—
(૧) પદ્મશંકર પાઠક વકીલ, ગોધરા
(૨) લોકમાન્ય મુદ્રણાલય, મોદીખાના, વડોદરા.

સંસ્કાર સાહિત્ય મંદિરનાં પ્રકાશનો

દરેક પુસ્તકાલયોમાં પ્રથમ સ્થાન મેળવી લે છે.

મહાભારત કથાવલિ ૧થી ૮

લે. : રાજગોપાલાચાર્ય

કિં. રૂ. બાર : ટપાલ ખર્ચ ૧–૭૫ નયા પૈસા

ચક્રવર્તી રાજગોપાલાચાર્ય (રાજાજી)ની લખેલ મહાભારત કથા ગુજરાતીમાં પ્રથમવાર પ્રગટ થાય છે. આઠ પુસ્તકોનો સેટ–પોણાનવસો પાનામાં–આજની શૈલીમાં લખાયેલ મહાભારત આથી વિશેષ સારું બીજું ક્યાંય નહિ મળે.

નવલકથાઓ

લા મિઝરેબલ ભા. ૧–૨	વિક્ટર હ્યુગો	૧૦– ૦
આશાનું બીજ ભા. ૧–૨	પર્લ બક	૬– ૦
અચપળા વાયરા	,,	૩–૫૦
ચિરંતન નારી	સિયારામશરણ ગુપ્ત	૩–૫૦
બંધન અને મુક્તિ	દર્શક	૪–૨૫
ઝેર તો પીધાં છે જાણી જાણી	,,	૪– ૦
દીપનિર્વાણ	,,	૩– ૦
પદ્માને તીરે	હુમાયું કબીર	૪–૨૫
તુલસીક્યારો	ઝવેરચંદ મેઘાણી	૪–૫૦
ચિત્રાની પ્રેમકથા (ચીની પરથી રૂપાંતરિત)		૩– ૦
ભાઈબંધ (રશિયન બાળનવલ)	મહેન્દ્ર મેઘાણી	૨–૫૦

વાર્તાસાહિત્ય

ધૂમકેતુની વાર્તાઓ		૨– ૦
ઝવેરચંદ મેઘાણીની વાર્તાઓ		૨– ૦
રામનારાયણ વિ. પાઠકની વાર્તાઓ		૨– ૦
સુંદરમની વાર્તાઓ		૨– ૦
ઈશ્વર પેટલીકરની વાર્તાઓ		૨– ૦
પન્નાલાલ પટેલની વાર્તાઓ		૨– ૦
ચુનીલાલ મડિયાની વાર્તાઓ		૨– ૦
પ્રથમ પત્ની અને બીજી વાતો	પર્લ બક	૩–૫૦
દક્ષિણ ભારતની લોકકથાઓ	(કાન્તિલાલ શાહ)	૩–૫૦
બંગાળની રસકથાઓ	,,	૪– ૦
કાશ્મીરની લોકકથાઓ	,,	૧–૨૫
બલિદાન કથાઓ—૧	,,	૧–૨૫
,, —૨	,,	૨–૨૫
ધર્મક્ષેત્રે કુરુક્ષેત્રે ભા. ૧		૨–૫૦
,, ભા. ૨		૨–૫૦

સમાજ વિકાસમાળા–સેટ–બે

દરેક સેટમાં ૨૦ પુસ્તિકા

કિંમત દરેક સેટના રૂપિયા સાડા સાત

ટપાલ ખર્ચ : ૦–૭૦ નયા પૈસા

ઓછું ભણેલાં, અને પ્રૌઢો માટે ગુજરાતીમાં આવા ધ્યેયલક્ષી પુસ્તિકાઓ પહેલી જ વાર પ્રગટ થાય છે. શાળા–અને પુસ્તકાલયોમાં પૂર ઝડપે આ સેટ મંગાવવામાં આવે છે.

સાહસકથાઓ

મહાન મુસાફરો	મૂળશંકર મો. ભટ	૩–૫૦
૮૦ દિવસમાં પૃથ્વીપ્રદક્ષિણા	,,	૧–૨૫
તાનસેન	,,	૧–૫૦
ગગનરાજ	,,	૨–૨૫
ધરતીને મથાળે		૩–૫૦
સાહસિક સોદાગરો	કુંગરશી સંપટ	૩–૨૫
કોનટિકિ	અનુ. મહેન્દ્ર મેઘાણી	૨– ૦
તિબેટના ભીતરમાં	,,	૧–૭૫
ગજરાજ (હાથીના પ્રાણીજીવનની કથા)	ધનગોપાલ મુકરજી	૩– ૦

જીવનચરિત્ર

મહારાજ થયા પહેલાં	લે. બબલભાઈ	૧–૨૫
રવિશંકર મહારાજ	,,	૪– ૦
ગાંધી બાપુ ૧–૨	રામભાઈ પાઠક	૯– ૦
રવીન્દ્રનાથ ઠાકુર	કાન્તિલાલ શાહ	૩– ૦
ભગવાન બુદ્ધ	દર્શક	૦–૬૨
ચૈતન્ય મહાપ્રભુ	કાન્તિલાલ શાહ	૦–૭૫
વિનોબા ભાવે	,,	૦–૪૦
કસ્તુરબા ગાંધી		૦–૪૦
સંત જ્ઞાનેશ્વર		૦–૪૦

આરોગ્ય

સ્ત્રીઓનાં દરદો	'ચિકિત્સક'	૨–૨૫
કન્યાને પત્રો	નરહરિ પરીખ	૧– ૦
કુદરતી ઉપચાર		૩–૫૦
દૂધ મૃત્યુ લોકનું અમૃત	કાન્તિલાલ શાહ	૩– ૦
મારો જલોપચાર	,,	૩– ૦

નાટક

અંધારાના સીમાડા	મૂળશંકર મો. ભટ	૧–૧૨

(વિશેષ માટે વિસ્તૃત સૂચિપત્ર મંગાવો.)

પુસ્તકાલય

વર્ષ ૩૧] તા. ૧૫મી ઑગસ્ટ ૧૯૫૭ [અંક ૨ જો.

અનુક્રમણિકા

અખિલ ભારતીય પી. ઈ. એન. અધિવેશન	૪૯
સાહિત્યસૃષ્ટિનું અવનવું	૫૧
મર્હુમ ના આગાખાનનો પુસ્તકપ્રેમ	૫૫
નવીન ફાલ	૫૬
" કાસ્ની પ્રોલેતારી " કારખાનાનું પુસ્તકાલય	૫૭
પુસ્તકાલય નોંધ	૫૮
તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળોની વાર્ષિક સભાઓ	૬૦
પુ. સ. સ. મંડળના સૂચના–સમાચાર	૬૪
પુ. સ. સ. મંડળ લિ.નો ૪૪મો વાર્ષિક અહેવાલ	૬૫

: વાર્ષિક લવાજમ :

દેશમાં રૂા. ૫–૦–૦ પરદેશ રૂા. ૬–૮–૦ છૂટક નકલ રૂા. ૦–૧૦–૦

: વ્યવસ્થાપક :
લક્ષ્મણસિંહ બહેચરસિંહ પરમાર
મંત્રી, પુ. સ. સ. મંડળ લિમિટેડ, વડોદરા.

: સંપાદક :
મણિલાલ પ્રભાશંકર વ્યાસ

ગુર્જર સાહિત્યમાં પહેલાં-બીજાં ઇનામ મેળવનારાં

અમારાં શ્રેષ્ઠ પ્રકાશનો

નવલકથા

શચી પૌલોમી

લેખક : રમણલાલ વ. દેસાઈ

કિંમત ૫-૮ :: પૃષ્ઠ ૪૧૯

નવલકથા

ખેતરને ખોળે ૧-૨

લેખક : પીતાંબર પટેલ

કિંમત ૧૦-૦ :: પૃષ્ઠ ૩૭૦+૩૯૦

નવલિકાઓ

અભિસારિકા

લેખક : ઈશ્વર પેટલીકર

કિંમત ૪-૦ :: પૃષ્ઠ ૩૦૦

જીવનચરિત્રો

ધૂપસળી

લેખક : ઈશ્વર પેટલીકર

કિંમત ૪-૦ :: પૃષ્ઠ ૨૯૯

એવાં જ ઇનામ પામેલા ગોપાળરાવ વિદ્વાંસના મરાઠી અનુવાદો

નવલકથા

શિતુ

લેખક : ગો. ની. દાંડેકર

કિંમત ૩-૮ :: પૃષ્ઠ ૨૫૦

નવલકથા

ગારંબીનો બાપુ

લેખક : શ્રી. ના. પેંડસે

કિંમત ૫-૮ :: પૃષ્ઠ ૪૧૭

[મુંબઈ સરકાર તરફથી પ્રાદેશિક ભાષાઓના શ્રેષ્ઠ લાગતા પુસ્તકોને દર વરસે ઇનામ આપવાની જે રૂા. ૨૦૦૦) અને રૂા. ૧૦૦૦)ની યોજના છે તે ઇનામો મેળવનાર પ્રકાશનોમા અમારા ગુજરાતી ભાષામાં પ્રગટ કરેલા ઉપર્લા પુસ્તકો આવી જાય છે.]

વિગતવાર સૂચિપત્ર મંગાવો :

આર. આર. શેઠની કંપની : મુંબઈ-૨

કેશવ બાગ; પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ; પો. બૉક્સ નં. ૨૫૧૭

ફોન નંબર : ૩૪૩૪૧ ☆ તાર : 'LITERATURE'

સમગ્ર ગુજરાતની લોકભદ્ર પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિનું એકમાત્ર મુખપત્ર

પુસ્તકાલય

વર્ષ ૩૧] તા. ૧૫મી ઑગસ્ટ ૧૯૫૭ [અંક ૨ જો

વડોદરા ખાતે મળનાર

અખિલ ભારતીય પી. ઈ. એન. સંસ્થાનું અધિવેશન

—તંત્રીસ્થાનેથી

અખિલ ભારતીય પી. ઈ એન. (લેખકો, કવિઓ અને નિબંધકારો—સાહિત્યકારો—)નું આગામી અધિવેશન આવતા ઑકટોબર માસમાં વડોદરા ખાતે શ્રી. મહારાજા સયાજીરાવ યુનિવર્સિટીના ઉપક્રમે મળવાનું જાહેર કરાયું છે.

ઉપર્યુક્ત સંસ્થા દેશના સાહિત્યકારોની એક અનુપમ એવી વિશિષ્ટ સંસ્થા છે. એના દ્વારા દેશના જુદા જુદા વિભાગોમાં બોલાતી ભિન્ન ભિન્ન પ્રાદેશિક ભાષાઓનાં સંમિલન અને સાહિત્ય-સંસ્કારના પરસ્પર વિનિમયનું કાર્ય થાય છે. એથી એક પ્રદેશના સાહિત્યનો પરિચયલાભ દેશના બીજા પ્રદેશના સાહિત્ય-રસિકોને મળવા પામે છે.

આ સંસ્થા આવી પ્રાદેશિક સાહિત્યની આપ-લે માટે એક સામયિક પી ઈ. એન. પણ પ્રકટ કરે છે અને તેના દ્વારા દેશના જુદા જુદા પ્રદેશોમાં વહેતા સાહિત્યપ્રવાહોની માહિતી પણ આપે છે.

આવી એક વિશિષ્ટ સાહિત્ય-સંસ્કાર પ્રચારક સસ્થાનું અધિવેશન વડોદરા ખાતે મળે એ ખરે જ ગૌરવનો વિષય છે.

શ્રી. મહારાજા સયાજીરાવ યુનિવર્સિટીએ દેશની અન્ય યુનિવર્સિટીઓમાં, શિક્ષણના ક્ષેત્રે વિશિષ્ટ ભાત પાડેલી છે. એ હમેશાં દેશના આવા સાહિત્ય-સંસ્કાર-પ્રચારના કાર્યમાં આગળ જ હોય છે. તદનુસાર યુનિવર્સિટી લાયબ્રેરી દ્વારા એણે વડોદરાને આંગણે આ અધિવેશનને નોતર્યું છે તેને અમે આવકારીએ છીએ

આ અધિવેશનમાં દેશભરના જુદા જુદા પ્રદેશોમાંથી તેમની વિશિષ્ટ પ્રાદેશિક સાહિત્યસરવાણીઓ વહાવનારા સાહિત્યકારો વડોદરાને આંગણે એકત્ર થશે. એ સરવાણીઓનું મિલનસ્થાન વડોદરા બનશે અને દેશની ભગિનીભાષાઓ પરસ્પર ભેટશે.

આ અધિવેશનમાં ખ્યાતનામ લેખકો, કવિઓ, નિબંધકારો વગેરે આવશે તેમનો લાભ ગુજરાતની સાહિત્ય–સંસ્કારપ્રેમી જનતા જરૂર ઉઠાવે એમ ઇચ્છીએ.

આ પ્રસંગે પુસ્તકોને લગતું એક વિશિષ્ટ પ્રદર્શન ભરવાની પણ યોજના યુનિ.ના લાયબ્રેરિયન શ્રી. શુકલ તરફથી કરવામાં આવી છે, જેમાં દેશભરના સાહિત્યના વિધવિધ પાસાંને આવરી લેતા નમૂનાઓ સાહિત્યરસિકોને જોવા મળશે.

ફરી વાર અમે આ અધિવેશનને આવકાર આપી યુનિવર્સિટીના સત્તાવાળાઓને તેમાં સફળતા મળે એમ ઇચ્છીએ છીએ.

આ અંકમાં પુ. સ. સ. મંડળ લિ.નો વાર્ષિક અહેવાલ પ્રસિદ્ધ કરાયો હોવાથી સ્થળસંકોચને કારણે પુસ્તકપરિચય વિભાગ આપી શકાયો નથી તે માટે ક્ષમાપ્રાર્થના.

તંત્રીનું અંગત આભારદર્શન

મારાં પત્નીના ગઈ તા. ૨૩–૭–૫૭ના રોજ નીપજેલા અવસાનના સમાચાર વર્તમાનપત્રો દ્વારા વાંચીને મારા પ્રત્યે લાગણીભર્યા અને સહાનુભૂતિ દર્શાવતા તેમ જ આશ્વાસન આપતા પત્રો જે જે મંત્રી–ગ્રંથપાલ ભાઈઓએ, તેમ જ મારા પ્રત્યે પ્રેમ–મમતા રાખનાર મિત્રોએ મારા પર પાઠવ્યા છે તે સૌનો હું અંતઃકરણપૂર્વક આભાર માનું છું. તેઓ સૌનો વ્યક્તિગત આભાર માનવાનું નહિ બની શકવાથી આ નોંધ દ્વારા અહીં એ આભાર વ્યક્ત કરું છું. એ પત્રોમાં મિત્રોની સૌ ભાઈઓની ભલી લાગણીઓ મારા પ્રત્યે વ્યક્ત કરાઈ હોઈ મને તેના દ્વારા ચિત્તશાંતિ પ્રાપ્ત કરવાનું બળ મળ્યું છે તે માટે સૌનો હું નમ્રપણે અહીં ઋણ-સ્વીકાર કરું છું. તા. ૮–૮–૫૭.

લિ.
મણિલાલ પ્રભાશંકર વ્યાસ
તંત્રી " પુસ્તકાલય "

સાહિત્યસૃષ્ટિનું અવલોકન

કે. પી. જાયસવાલ રિસર્ચ ઇન્સ્ટિટ્યુટે બિહારનો વિગતવાર ઇતિહાસ તૈયાર કરાવવાનું માથે લીધું છે. રાજ્ય સરકારે પ્રાચીન, મધ્યકાલીન તથા આધુનિક ઇતિહાસના સંશોધન માટે ત્રણ 'ફેલો'ની નિમણૂંક કરી છે.

o o o

જહોન ડી. રોકફેલરે (જુનિયર) પ્રોવિડન્સની બ્રાઉન વિશ્વવિદ્યાલયના પુસ્તકાલયને ભેટ આપેલ અબ્રાહમ લિંકનના પ્રેમપત્રો તથા દસ્તાવેજોના સંગ્રહમાં અમેરિકાના પ્રમુખે અમેરિકાના આંતરયુદ્ધ બંધ કરવાની શરતોના લિંકનના હસ્તાક્ષરો તથા સહીવાળા પત્ર પણ છે.

દક્ષિણનાં સૈન્યો શરણે થયા પહેલાં દસ મહિના અગાઉ–૧૮૬૪ની ૧૮મી જુલાઈએ આ પત્ર લખાયેલ છે.

o o o

પેરિસમાં થોડા સમય પહેલાં ભજવાયેલ નાટક જોવા માટે તમે એક હજાર–અરે દસ હજાર ડોલર આપ્યા હોત તો પણ તમે તે જોવા પામત નહિ.

એક જ રાત્રિએ ભજવાયેલ આ નાટક ફક્ત તેર જ વ્યક્તિઓએ જોયું હતું.

આ નાટક જનતા સુધી પહોંચશે તો આપણને આશ્ચર્ય થશે. કારણ કે વિન્ડસરના ડ્યુક તથા ડચેસનાં સ્મરણો પર રચાયેલ તે ત્રિઅંકી નાટક છે. આર્જેન્ટાઈનના કરોડપતિ એન્ડોરેનાને ઘેર તે ખાનગી રીતે ભજવાયું હતું. આમંત્રિતોમાં વિન્ડસર કુટુંબ સિવાય કોઈ નહોતું.

તેમાં ભાગ લેનાર બધાં પાત્રોને તે વાત ગુપ્ત રાખવાનું કહેવામાં આવ્યું હતું. પરંતુ આમંત્રિત મહેમાનો પૈકી કોઈ કે સાવધાનીપૂર્વક કરેલી ટીકા બહાર પડી ગઈ કે 'તે ખૂબ હૃદયદ્રાવક હતું.'

નાટકનું વસ્તુ ડ્યુકના બ્રિટિશ પ્રજાજોગ વિદાયના વાર્તાલાપ તથા અંતિમ ગાદીત્યાગની આસપાસ ગુંથાયું છે. નાટકનો લેખક ૪૪ વર્ષની ઉંમરનો યુજેન આયેનેરડો નામનો રૂમાનિયન છે. સંગીત પણ તેને માટે ખાસ તૈયાર કરવામાં આવ્યું હતું.

o o o

જૂની હસ્તલિખિત પ્રતોના કબજા માટે આઈસલેન્ડ તથા ડેન્માર્કના વિદ્વાનો વચ્ચેના કલહને અંગે આઈસલેન્ડની સરકારનું પ્રતિનિધિત્વ ધરાવતા વર્તમાનપત્રે, જ્યાં સુધી કલહનો અંત ન આવે ત્યાં સુધી પોતાનો એલચી ન મોકલવાની સૂચના કરી છે.

ટૂંકમાં, આઈસલેન્ડની મધ્યકાલીન હસ્તપ્રતોના ડેન્માર્કના કબજા માટે આ વિવાદ ઉપસ્થિત થયેલ છે.

આ હસ્તપ્રતો બારમા તથા તેરમા સૈકાની છે.

આ સંગ્રહ સુવર્ણની ખાણ જેવો છે. તેમાં ટાપુ ઉપરના આદ્યવસાહતીઓનાં જીવન, ઇતિહાસ, દંતકથા તથા ધર્મ સંબંધી હકીકત છે. પશ્ચિમની કોઈ પ્રજા કરતાં આ પ્રજાને પોતાના ઉદ્ગમનો સ્પષ્ટ ખ્યાલ આનાથી મળી શકે છે.

કોપનહેગનના વિશ્વવિદ્યાલયમાં તથા શાહી પુસ્તકાલયમાં આ વિદ્વત્તાનો ખજાનો પડ્યો છે.

છેલ્લાં પચાસ વર્ષથી આઈસલેન્ડ આ

ખજાનો સોંપવાની માંગણી કરી રહેલ છે.

૧૯૪૪માં આઈસલેન્ડ ડેન્માર્કથી છૂટું પડીને સ્વતંત્ર થયું ત્યારે પહેલીવહેલી માંગણી કરવામાં આવી હતી.

આઈસલેન્ડના વડા પ્રધાનના મુખપત્ર 'ટિમિન'માં એક લેખ છપાતાં આખી પરિસ્થિતિમાં પરિવર્તન આવ્યું.

તેમાં લખ્યું હતું કે 'જ્યાં સુધી હોલેંડવાસીઓ હસ્તપ્રત પાછી ન આપે ત્યાં સુધી ડેન્માર્ક મોકલેલા વિદ્વાન એલચી ડૉ. સિગુર્ડર નોર્ડેલે રાજીનામું આપવું તથા તેના સ્થાને કોઈ નવી નિમણૂંક કરવી નહિ. ડૉ. નોર્ડેલના કહેવા મુજબ તો વર્તમાનપત્રનું વલણ ખાનગી વ્યક્તિનું જ ગણાય અને તે સરકારી મત દર્શાવતું નથી.

o o o

આયર્લેન્ડના નાવિકોએ આઠમા સૈકામાં આયર્લેન્ડ શોધી કાઢ્યો હતો.

o o o

ફ્રાન્સના સામયિક 'ફ્રાન્સ એક્સ્યુલ્લે'-ની ગણતરી મુજબ ૫૦ વર્ષ જૂની ડિક્ષનેરી સર્વ સંગ્રહની, સંયુક્ત આવૃત્તિનું વેચાણ, ફ્રાન્સમાં બીજે નંબરે છે. ત્યાં સૌથી વધારે વેચાણ 'બાઇબલ'નું છે.

૧૮૫૬માં વૈયાકરણી પિયર લારસ્સેએ ઓગણીસમી સદીના ગ્રાંડ યુનિવર્સલ ડિક્ષનેરીનું સંક્ષિપ્તીકરણ ૧૯૦૬માં બહાર પાડ્યું ત્યારથી આજ સુધી તેની એક કરોડ, ચાલીસ લાખ નકલો ખપી ગઈ છે.

o o o

અમેરિકાના યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સમાં ૧૯૫૬ દરમિયાન કાગળનો વપરાશ માથાદીઠ ૧૫ રતલ વધીને ૪૩૫ રતલ થઈ છે. બ્રિટનની માથાદીઠ વપરાશ ૧૮૭ રતલ છે.

વ્યક્તિગત અમેરિકન દર વર્ષે ૧૦૦૦ રતલ કાગળ વાપરે છે તેમ ગણી શકાય. એવું સૂચન થયું છે, કે જે વ્યક્તિ ન્યુયૉર્ક ટાઈમ્સની દરરોજની તથા રવિવારની આવૃત્તિ વાંચે છે તેનો આંકડો ૩૦૦/૪૫૦ રતલ આવે છે. ઉપરાંત 'લાઈફ,' 'રિડર્સ ડાયજેસ્ટ' 'સેટર્ડે ઈવનિંગ પોસ્ટ'ના બીજા ૬૦૦ રતલ ઉમેરાય છે. ઉપરાંત ધંધાદારી વિશિષ્ટ પ્રકાશનો જુદાં. છેવટે બાળકો માટે તે પુસ્તકો તથા નાતાલનાં કાર્ડ ખરીદે છે અને ૫૦/૧૦૦ રતલ વજનની તેની ટપાલ આવે છે.

o o o

પાલ્મા દ મેજોર્કા ટાપુના અધિકારીઓએ સ્પેનના મુદ્રક ડૉન ફેલિપ્પે ગ્વારપના કબજાના ૧૫૭૯ના છાપખાના માટે ૨,૭૫૦ પૌંડની માગણી કરી છે. આવું બીજું એક જ છાપખાનું અસ્તિત્વ ધરાવે છે. તે જર્મનીમાં છે અને ચાલુ હાલતમાં નથી.

o o o

'એડિટર અને પબ્લિશર્સ'ની ગણતરી મુજબ ૧૯૫૬ દરમિયાન અમેરિકન વર્તમાનપત્રોની ૫૭,૦૦૦,૦૦૦ નકલો દરરોજ વેચાતી હતી. આગલા વર્ષ કરતાં આ આંકડો લગભગ દશ લાખનો વધારો બતાવે છે. આ આંકડાને અંગે વસ્તીના માથા દીઠ એક નકલ આવે છે. યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સમાં લગભગ ૧,૭૬૧ દૈનિકો તથા ૧,૪૫૪ સાંજનાં પત્રો છે.

o o o

ઉત્પાદનના વધતા જતા ખર્ચને પહોંચી વળવા ન્યુયૉર્ક ટાઈમ્સે રવિવારની આવૃત્તિ (વજન ચાર રતલ)ના કીંમત બદી શિલિંગ કરી છે, 'શિકાગો સન-ટાઈમ્સે' ૧ શિ. ૫ પેન્સ કરી છે.

o o o

યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સના આરોગ્ય, કેળવણી તથા કલ્યાણ ખાતા તરફથી જગતના કેળવણીના પ્રશ્નો સંબંધી પહેલી ઇંયરબુક

બહાર પાડી છે. પુસ્તકનું નામ 'એજ્યુકેશન ફોર બેટર લિવિંગ' છે. '૧૯૫૭ની આ સચિત્ર આવૃત્તિમાં પંદર દેશોના કેળવણીના કાર્યક્રમો આપવામાં આવ્યા છે. આ પહેલા પ્રકાશનમાં સમાવિષ્ટ કરેલા દેશોમાં ભારત, જાવા, ઇથિઓપિયા, ઇરાન અને યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સનો સમાવેશ થાય છે.

° ° °

ન્યુ અમેરિકન લાઇબ્રેરી તરફથી તાજેતરમાં પ્રગટ થયેલ 'ન્યુવર્લ્ડ રાઇટીંગ'-ના છેલ્લા અંકમાં દિલ્હી વિશ્વવિદ્યાલયના લેક્ચરર કૃષ્ણ બલદેવ વૈદનો સમાવેશ થાય છે.

શ્રી વૈદની નવલિકા 'ડોર ઇન ધ વૉલ' દક્ષિણ એશિયાની બહાર પ્રગટ થતી પહેલી જ નવલિકા છે.

શ્રી. વૈદ શરૂઆતનાં પુસ્તકો ઉર્દૂમાં લખ્યાં હતાં. પણ હવે તે હિંદી તેમ જ અંગ્રેજીમાં લખે છે. તાજેતરમાં જ તેમણે હિંદીમાં એક નવલકથા તથા અંગ્રેજીમાં વિવેચનનું પુસ્તક પૂરાં કરેલ છે.

° ° °

પેકિંગની મોટામાં મોટી દુકાનની ગણતરી મુજબ ચીનના ચાર લેખકોનાં પુસ્તકો અક્ષરાધ પર મૂકતાંવેંત જ અદૃશ્ય થઈ જાય છે. આ ચાર લેખકો લા ઓ શેહ, પા ચીન, મા ઓ તુન તથા ચા ઓ શુ લી છે. અંગ્રેજીમાં ભાષાંતરિત 'રિક્ષા-બોય'ના લેખક તરીકે લા ઓ શેહનું નામ દેશપરદેશમાં જાણીતું છે. પ્રાચીન ઉમરાવ કુટુંબોના ગૂંચવાડા તથા અનિષ્ટોનું વર્ણન કરવામાં એ પ્રવીણ છે. મા ઓ તુન લાંબા સમયથી લેખક તથા ક્રાંતિકાર તરીકે પ્રસિદ્ધ છે. જૂના સમાજના મધ્યમ અથવા ઉપલા વર્ગની જીવનની નિષ્ફળતાઓનું વર્ણન કરવામાં તે કુશળ છે.

ચા, ઓ શું લી ગ્રામ્યજીવનનું વર્ણન કરવામાં તજ્જ્ઞ છે.

° ° °

જયપુરના ઓરિએન્ટલ રિસર્ચ ઇન્સ્ટિટ્યુટે સંસ્કૃત, પ્રાકૃત, અપભ્રંશ, હિંદુસ્તાની તથા રાજસ્થાની બીજી અનેક ભાષાઓમાં લખાયેલ ૧૦,૦૦૦થી વધારે, વિરલ હસ્તપ્રતો, રાજ્યના જુદા જુદા ભાગોમાંથી એકત્ર કરી છે.

મુંબઇ વિદ્યાભવનવાળા સંશોધક તથા વિદ્વાન મુનિશ્રી જીનવિજયજીની દેખરેખ હેઠળ પ્રાચીન હસ્તપ્રતોનું સંશોધન તથા પ્રકાશન ચાલી રહેલ છે.

પ્રતિકૂળ હવામાન તથા રાજસ્થાન પર થયેલ મુસલમાન આક્રમણ અંગે આ સાહિત્યના મોટા ભાગને નુકસાન પહોંચ્યું છે અથવા પરદેશ ખાતે વેચાઈ ગયેલ છે; છતાં હજુ પણ સારી સંખ્યાની હસ્તપ્રતો રાજસ્થાનનાં—શ્રીનમાલ, અઘાટ, શિરોહી, રણથંભોર, અંબર, નારાયણ, કિસનગઢ, અજમેર— જેવાં જુદાં જુદાં સ્થળોના પુસ્તક ભંડારોના અંધારા ભોંયરાને શોભાવી રહેલ છે.

આ હસ્તપ્રતોનો મોટો ભાગ પરદેશ ખાતે પહોંચ્યો છે. આજે પણ જૂની હસ્તપ્રતોનો સારો વેપાર રાજસ્થાનમાં ચાલી રહેલ છે. આ ઇન્સ્ટિટ્યુટે ઘણી વિરલ હસ્તપ્રતો પ્રાપ્ત કરી છે.

જોધપુરના મુન્હનોટ નેણશીએ લખેલ, રાજસ્થાનના પ્રથમ લેખિત ઇતિહાસ— ખ્યાત'—ની મૂળ હસ્તપ્રત આ સંસ્થાએ મેળવી છે.

મહાભારતનાં પર્વોની લગભગ ૫૦૦ વર્ષની જૂની નકલો પણ સંસ્થાના સંગ્રહમાં છે.

પ્રખ્યાત જૈન સંત, વિદ્વાન તથા વૈજ્ઞાનિક હરર કલાશના પોતાના હાથે રાજસ્થાની, સંસ્કૃત તથા પ્રાકૃતમાં લખેલ હસ્તપ્રતો પણ સંસ્થાના ભંડારમાં છે.

તે જ પ્રમાણે સંસ્કૃતના પ્રસિદ્ધ ગ્રંથોની સુધારાવધારા સાથેની સુંદર અક્ષરોમાં લેખાયેલ નકલો પણ છે.

હસ્તપ્રતો પ્રગટ કરવા માટે સંસ્થાએ 'રાજસ્થાન પુરાતત્ત્વ ગ્રંથમાળા' શરૂ કરી છે. આ માટે લગભગ ૫૦ હસ્તલિખિત પ્રતોની પસંદગી કરવામાં આવી છે.

० ० ०

ક્રિકેટની રમતના શોખીનોના બાઇબલ 'જહોન વીસ્ડન આલ્મેનક'ની ૯૪-મા વર્ષની આવૃત્તિ પ્રગટ થઈ છે. ૧૯૫૭ની આવૃત્તિમાં, ૧,૦૦૦ પાનાં છે.

સસેક્સ પરગણાના રહેવાસી જહોન વીસ્ડને ૧૮૬૪માં તેનું પ્રકાશન શરૂ કર્યું હતું.

૯૪ વર્ષનાં બધાં પુસ્તકોનો સંગ્રહ કોઈ વેચવા તૈયાર નથી. ૨૫૦ પૌંડ આપતાં આ સંગ્રહ મળી શકે તેમ નથી.

'વીસ્ડન'માં પોતાનું નામ છપાય તેવી દરેક ક્રિકેટશોખીનની છૂપી છૂપી મહત્ત્વાકાંક્ષા હોય છે. 'વર્ષના પાંચ શ્રેષ્ઠ ક્રિકેટર' ગણાવું તે તો આજે ઉચ્ચ માન ગણાય છે.

० ० ०

*ભારત જગતનાં કેટલાંક પૌર્વાત્ય પુસ્તકાલયો ધરાવવાની મગરૂબી લઈ શકે છે. હૈદ્રાબાદનું સાલારજંગ પુસ્તકાલય આ પૈકીનું એક છે. સાલારજંગ ત્રીજા, લલિતકળાઓના પારખુ હતા. તેમનું સાલારજંગ સંગ્રહસ્થાન ૭૦ વિશાળ ઓરડાઓમાં આવેલું છે. જગ્યાની તંગીને અંગે હજુ ૧૫૦ કબાટ તો ઉઘાડવામાં આવ્યાં નથી.

બીજા શોખ ઉપરાંત નવાબને વિરલ પુસ્તકોના સંગ્રહનો પણ ખૂબ શોખ હતો. ૧૯૪૯-માં સાલારજંગ ત્રીજાના અવસાન બાદ પુસ્તકાલયને વ્યવસ્થિત કરવામાં આવ્યું હતું. આખા પુસ્તકાલય માટે પૂરતી જગ્યાના અભાવે અંગ્રેજી વિભાગનાં ૧૯,૦૦૦ પુસ્તકો હૈદ્રાબાદના ઓસમાનિયા વિશ્વવિદ્યાલયને કાયમી લોન તરીકે આપવામાં આવ્યાં છે. બાકી રહેલાં ૧૫,૦૦૦ પુસ્તકો પૈકી ૮૦૦૦ હસ્તલિખિત પ્રતો છે. આ પ્રતો પર્શિયન, અરેબિક તથા ઉર્દૂ—ત્રણ—ભાષામાં છે. કેટલીક તો લેખકના હસ્તાક્ષરોમાં છે. બીજી પણ સુંદર અક્ષરો તથા સુશોભનથી અલંકૃત થયેલી છે. બગદાદના યાકુત અલ-મુસ્તેઝી સાચી સુંદર હસ્તાક્ષરો માટે વિખ્યાત હતા. તેમણે લખેલી હસ્તપ્રતોની પુસ્તકાલયો મોટી કીમત આંકે છે. તેમણે મોટે ભાગે કુરાનની જ નકલો લખી છે. આવી સાત નકલો હોવાનું પ્રમાણભૂત રીતે ગણવામાં આવે છે. આ પૈકી બે નકલો કેરોમાં, ત્રણ યુરોપનાં જાહેર પુસ્તકાલયોમાં તથા બે નકલ ભારતમાં છે. તે પૈકીની એક સાલારજંગ પુસ્તકાલયમાં છે. આ ઉપરાંત તેણે લખેલ પ્રાર્થનાનું પુસ્તક પણ પુસ્તકાલયમાં છે.

આવા વિરલ સંગ્રહની સૂચિ ન હોવાથી વિદ્વાનો અત્યાર સુધી તેનો પૂરેપુરો ઉપયોગ કરી શકતા નહિ. આ ખામી દૂર કરવા માટે ટ્રસ્ટે, પર્શિયન તથા અરેબિક વિભાગ માટે એક તથા ઉર્દૂ વિભાગ માટે એક એમ બે યાદી તૈયાર કરવાની ગોઠવણ કરી છે. ૩૫૧ અરેબિક પુસ્તકોની એક યાદી પ્રસિદ્ધ થઈ છે. ૧,૦૪૫ ઉર્દૂ પુસ્તકોની યાદી એક મહિના પહેલાં પ્રગટ થઈ છે.

० ० ०

—હીરાલાલ માનસિંગ કામદાર

*નિશાનીવાળી નોંધો 'ઇન્ડિયન પી. ઈ. એન'માંથી સાભાર ઉદ્ધૃત.

મર્હુમ ના. આગાખાનનો પુસ્તકપ્રેમ

બાળપણમાં એને માટે ચોરી પણ કરતા !!

" એક હકીકત બહુ જ સ્પષ્ટ રીતે આગળ તરી આવે છે. હું ઘણાખરા બાળવિદ્યાર્થીઓ કરતાં ઘણી બધી સખત મહેનત કરતો. તેર વરસનો થયો ત્યાં સુધીમાં તો હું અંગ્રેજી, ઠીક ઠીક ફ્રેંચ, પૂરેપૂરું ફારસી અને સાધારણ અરબી લખી વાંચી શકતો હતો; રોમન તેમ જ ઇસ્લામી ઇતિહાસનું મેં ઊંડું જ્ઞાન મેળવ્યું હતું. રસાયનશાસ્ત્ર અને પદાર્થ-વિજ્ઞાન, વનસ્પતિશાસ્ત્ર, જીવવિદ્યા અને પ્રાણીશાસ્ત્ર જેવા કમ-અજે-કમ વિજ્ઞાનનાં મૂળ તત્ત્વોનું મેં સારા પ્રમાણમાં જ્ઞાન સંપાદન કર્યું હતું. મારું વિજ્ઞાનનું શિક્ષણ માત્ર સિદ્ધાંતો પૂરતું જ નહોતું; અમારાં દરેકે દરેક ઘરમાં મારી અકેક પ્રયોગશાળા હતી અને દરરોજ પ્રયોગશાળામાં જઈ અમુક નિશ્ચિત સમય સુધી મારે પ્રયોગાત્મક કામ કરવાનું હતું.

" નાનપણથી જ મારામાં વાચન માટે અદમ્ય રસવૃત્તિ જાગી હતી. હું લગભગ દશ વરસની ઉંમરનો થયો ત્યારથી એ ખૂબ ઝડપથી વધતી ગઈ, અને અમારા વાચનાલયની સાધન-સામગ્રીનો, કંઈ નહિ તો, તત્કાળ પૂરતો તાગ આવી ગયા પછી, હું બીજે નજર દોડાવતો. મારે પોતાને માટે પુસ્તકો ખરીદવાની મને ઇચ્છા થતી. પણ એમાં એક નાનીશી અડચણ આવતી: મારાં માતા મને ખિસ્સાખર્ચ માટે કંઈ પણ આપતાં નહિ. મારા પિત્રાઈ ભાઈએ અને મેં મળીને આ મુશ્કેલીને પાર કરી જવાને એક સુંદર યોજના ઘડી કાઢી. અમે દરેક જણ આબા પહેરી લેતા. (ઇરાન અને અરબ દેશોમાં સર્વદેશીય પોશાક તરીકે પહોળો, આખા શરીરને આવરી લેતો ઝબ્બો પહેરવાનો રિવાજ છે અથવા હતો.) આવો પોશાક પહેરીને અમે મુંબઈના એક જાણીતા પુસ્તકો વેચનારની દુકાને પહોંચી જતા. એક જણ દુકાનદારને ઊંડી વાતે વળગાડતો, અને બીજો જણ આબાની ઘડીઓમાં થોડીક ચોપડીઓ સરકાવી દેતો. અમારી નાનકડી યુક્તિ થોડા જ વખતમાં પકડાઈ ગઈ, અને દુકાનના માલિકે મારા કાકાને તથા મારાં માતાને કહી દીધું. અવશ્ય, અમારું બિલ તો તુરત જ ચૂકવી આપવામાં આવ્યું, પણ અમારાં કુટુંબીજનોએ અમને પાઠ શીખવવાનો પણ નિર્ણય કર્યો. અમને કંઈ કહેવામાં આવ્યું નહિ અને અમે અમારી નાનીશી શરારતી રમત ચાલુ રાખી. એક દિવસ અમે એમાં મશગૂલ હતા એટલામાં તો દુકાનમાં મારા કાકા આવી પહોંચ્યા.

" ઉતારો તમારા આબા !" એમણે કડક હુકમ છોડયો.

"અમે એમ કર્યું" અને તે સાથે જ, અમે ચોરેલી ચોપડીઓ જમીન પર સરકી પડી, અમને તુરત જ પાર વગરની શરમ અને મૂંઝવણ થઈ, અને તે દિનથી તે આજસુધી મેં કોઈના બાગમાંથી એને કહ્યા વિના એકાદ ફૂલ પણ ચૂંટયું હોય એમ મને યાદ નથી."

—ના. આગાખાન

સસ્તું સાહિત્ય કાર્યાલય—અમદાવાદનાં પુસ્તકો

૧. ગુજરાતના ભક્તો—લેખક : શ્રી. ગણેશલાલ શંકરલાલ રાણા; કીમત રૂ. ૦-૧૨-૦.

૨. મુક્તધારા—લેખક : શ્રી. કરસનદાસ માણેક; કીમત રૂ. ૧-૦-૦.

૩. નીતિશિક્ષણ—લેખક : સ્વ. શ્રી. આનંદશંકર બાપુભાઈ ધ્રુવ; કીમત રૂ. ૧-૮-૦.

૪. વૃત્ત પ્રભાકર—સંશોધક-અનુવાદક : શ્રી. સ્વામી આત્માનંદજી મુનિ; કીમત રૂ. ૬-૦-૦.

૫. સંતોષ સુરતરુ—લેખક : સ્વ. શ્રી. રણછોડભાઈ ઉદયરામ; કીમત રૂ. ૪-૦-૦.

૬. વનવગડાનાં પંખી—લેખક : શ્રી. મનુભાઈ જોધાણી; કીમત રૂ. ૧-૦-૦.

૭. સુભાષિત રત્નભાંડાગાર—અનુ. શ્રી. વિષ્ણુદેવ પાંડુરંગ; કીમત રૂ. ૧-૮-૦.

ભારતી સાહિત્ય સંઘ લિ. અમદાવાદનાં પુસ્તકો

૮. શરણાઈના સૂર—લેખક : શ્રી. ચુનીલાલ મડિયા; કીમત રૂ. ૪-૦-૦.

૯. સિંધ તારા શૌર્યનાં સંભારણાં—લેખક : શ્રી. ચુનીલાલ વ. શાહ; કીમત રૂ. ૪-૦-૦.

૧૦. ક્ષય અને દમમાં નૈસર્ગિક ઉપચાર—લેખક : શ્રી. ડૉ. ભૂપતરાય મો. દવે; કીમત રૂ. ૩-૦-૦.

૧૧. આપણી લોકસંસ્કૃતિ—લેખક : શ્રી. જયમલ્લ પરમાર; કીમત રૂ. ૬-૦-૦.

૧૨. ક્રાન્તિ—લેખક : શ્રી. સાને ગુરુજી; કીમત રૂ. ૫-૮-૦.

૧૩. નંદબાણુ—લેખક : શ્રી. બાબુભાઈ પ્રા. વૈદ્ય; કીમત રૂ. ૩.૭૫

૧૪. પ્રેરણા—લેખક : ઉપર પ્રમાણે; કીમત રૂ. ૨-૦-૦.

૧૫. આંધીનાં એંધાણ—લેખક : શ્રી. રમણીક પટેલ; કીમત રૂ. ૩-૦-૦.

૧૬. જીવનનાં જળ—લેખક : શ્રી. ભૂપત વડોદરિયા; કીમત રૂ. ૩-૮-૦.

૧૭. નીલધરા—લેખક : શ્રી. રજનીકાન્ત ભટ્ટ; કીમત રૂ. ૧-૮-૦.

૧૮. જંગલનું વેર—લેખક : શ્રી. ડૉ. ચિનુભાઈ ત્રિવેદી; કીમત રૂ. ૧-૮-૦.

૧૯. મેઘો ગામેતી—લેખક : શ્રી. પન્નાલાલ પટેલ; કીમત રૂ. ૧-૪-૦.

૨૦. ધરતીને ખોળે—લેખક : શ્રી. ચુનીલાલ વ. શાહ; કીમત રૂ. ૮૦ ન. પૈસા.

૨૧. કેસૂડાંનાં ફૂલ—લેખક : શ્રી. પીતાંબર પટેલ; કીમત રૂ. ૧-૪-૦.

૨૨. દુઃખનાં પોટલાં—લેખક : ઈશ્વર પેટલીકર; કીમત રૂ. ૧-૮-૦.

(અનુસંધાન પૃ. ૬૨ ઉપર)

'ક્રાસ્ની પ્રોલેતારી' કારખાનાનું પુસ્તકાલય

લેખિકા : એ. મારીનીના બાઈકોવા (કારખાનાનાં ગ્રંથપાલ)

હું ઘણાં વરસોથી ગ્રંથપાલનું કામ કરું છું. પુસ્તકોના સાથમાં કેટલાંયે વરસો કાઢ્યાં છે અને સોવિયેત કામદારના જીવનમાં એમનું શું સ્થાન છે તે હું સારી રીતે જાણું છું. ૧૯૫૨માં ક્રાસ્ની પ્રોલેતારી કારખાનાની ટ્રેડ યુનિયન લાઇબ્રેરી પાસે ૯૨૦૦ પુસ્તકો હતાં. અને તેના ૧૨૦૦ ગ્રાહકો હતા. (આ ઉપરાંત કારખાનામાં બીજાં પણ પુસ્તકાલયો છે); પરંતુ આજે એની પાસે ૩૦૦૦૦ પુસ્તકો અને ૩૫૦૦ નિયમિત ગ્રાહકો છે.

પુસ્તકો અમારા યંત્ર બનાવનાર કામદારોના જીવનનું એક અંગ છે.

તમે અમારા ગ્રાહકોનાં નોંધપત્રકો જુઓ તો તમને કેટલીક જાણવા જેવી હકીકતો મળશે. પહેલું તો એ કે લગભગ દરેક કામદાર પુસ્તકો વાંચે છે. જો કે અમને એમાં કાંઈ નવું લાગતું નથી છતાં અમારે માટે એ ખૂબ સંતોષની વાત છે. ક્રાંતિ પહેલાં અમારા કારખાનામાં ઘણા થોડા માણસો, મોટા ભાગે મુકાદમો લખીવાંચી શકતા હતા. કહેવાની જરૂર નથી કે એ દિવસોમાં અમારા કારખાનામાં પુસ્તકાલય નહોતું. બીજી વાત એ છે કે કામદારો વિશ્વના શિષ્ટ સાહિત્યમાં રસ લે છે અને તમામ પ્રજાઓના આધુનિક સાહિત્યને ઉમંગથી વાંચે છે. અભરાઈ પર જેવી નવી ચોપડી દેખાય છે કે તરત જ એ માટે વાચકોની હાર જામે છે. (ટ્રેડ યુનિયન સમિતિ દર વરસે નવાં પુસ્તકો ખરીદવા પાછળ ૨૦૦૦૦ રૂબલથી વધુ રકમ ખર્ચે છે.)

ગ્રાહકો ઘણીવાર પોતાના ખાતાના જોડીદારોએ કામદારો અને ઇજનેરોએ લખેલાં પુસ્તકો પણ માગે છે. આવાં પુસ્તકો લાઇબ્રેરીમાં વારંવાર આવે છે.

કારખાનાના પોતાના લેખકે લખેલું સૌથી પહેલું પુસ્તક ૧૯૩૧ની પાનખર ઋતુમાં પ્રસિદ્ધ થયું હતું. એની લેખિકા દુસ્યા પાંત્યેલેવા નામની એક છોકરી હતી, જે એ વખતે કારખાનામાં ટર્નરનું કામ કરતી હતી. તેણે "શ્રમને પગલે પગલે" નામનો એક વાર્તાસંગ્રહ લખ્યો હતો. આ વાર્તાઓ અમારા કામદારોના મુક્ત આનંદી શ્રમની—એમના રચનાત્મક પ્રયાસો વિશેની સરલ સત્યકથાઓ છે.

ત્યાર પછી તો ઘણાં વરસો વીતી ગયાં અને આવાં ઘણાં પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ થયાં છે. એ જુદા જુદા ટેકનીકલ, રાજકીય અને બીજા પ્રશ્નો અંગે છે. અમારા સાહિત્યિક કામદારોએ કારખાનાની શતાબ્દી પ્રસંગે એક ગ્રંથ તૈયાર કર્યો છે.

જૂના મુકાદમ ઇવાન બેલોવ કારખાનાના એક ખાતામાં ઘણાં વરસોથી કામ કરે છે. આ અનુભવી માણસ ધાતુ કાપવાના કામની ઝડપને વધારવા માટેના આંદોલનની પહેલ કરનારાઓમાંના એક છે. પાળી દરમ્યાન પોતાનાં નક્કી કરેલ કામનાં પ્રમાણથીયે બેત્રણ ગણું વધુ કામ આપનાર સૌથી પ્રથમ ટર્નરો બેલોવના વિભાગના છે. આ મુકાદમે એમના ઉત્સાહને જોયો અને તેમને મદદ કરી. એમણે ત્યારબાદ સૂચના કરી કે આખાયે વિભાગે ઝડપથી ધાતુ કાપવાની પદ્ધતિઓ અપનાવવી જોઈએ. પ્રકાશન ગૃહે આ પદ્ધતિઓ વિશે બેલોવને પુસ્તક લખવા જણાવ્યું. એને માટે ખૂબ માંગ હતી અને પુસ્તકની અનેક આવૃત્તિઓ પ્રસિદ્ધ થઈ હતી.

એ એક ઘણી સંતોષકારક અને મહત્ત્વની વાત છે કે કામદારોના જીવનમાં સાહિત્યે દૃઢ સ્થાન લીધું છે. તેઓ ખૂબ વાંચે છે એટલું જ નહિ, લખે પણ છે.

મારી જેવી એક મોટી ઉમ્મરની વ્યક્તિ અને લાઇબ્રેરિયન માટે આ વસ્તુ સાહિત્યના એક યુગવર્તી સર્જનથી કાંઈ ઓછી ઉત્તેજક નથી. કારણ કે આ ખુદ જીવન છે.

વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળ

શિષ્ટ વાચન પરીક્ષા :

વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળ તરફથી લેવાનારી સાતમી શિષ્ટ વાચન પરીક્ષાની તા. ૧૫-૯-૫૭ના રોજ છે. પરીક્ષામાં બેસનાર પરીક્ષાર્થીઓનાં નામોની યાદીઓ ચીસહ અત્રે મોકલવાની છેલ્લામાં છેલ્લી મુદત તા. ૨૫ ઓગસ્ટ છે. તે પછી આવેલી યાદીઓ માન્ય રહેશે નહિ તેની નોંધ લેવા કેન્દ્રવ્યવસ્થાપકોને વિનંતિ છે. પરીક્ષાની વિશેષ માહિતી માટે મંત્રીજી, વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળ, સેન્ટ્રલ લાયબ્રેરી, વડોદરા, એ સરનામે પત્રવ્યવહાર કરવો.

જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળની સભાઓ

પંચમહાલ અને ભરૂચ જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળની સભા તા. ૨૮-૭-૫૭ના રોજ અને સુરત જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળની સભા તા. ૪-૮-૫૭ના રોજ તથા વડોદરા જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળની સભા તા. ૧૧-૮-૫૭ના રોજ ભરાઈ ગઈ છે, જેના અહેવાલો 'પુસ્તકાલય' માસિકમાં સપ્ટેમ્બરના અંકમાં લેવાશે.

નવીન પુસ્તકાલય

જે પુસ્તકાલયો નવીન ઊઘડ્યાં છે અને સરકારમાન્ય થાય તેવાં નીચે જણાવેલાં ૭૩ ગામોનાં પુસ્તકાલયોની અમારા તરફ આવેલી અરજીઓ તા. ૩૦ જૂન '૫૭ ૫૮] સુધીમાં જે તે જિલ્લાના ડે. એ. ઈ. તરફ મોકલી આપી છે. શ્રી. ડે. એ. ઈ. તરફથી એ પુસ્તકાલયની તપાસણી થશે અને તે પછી સરકારમાન્ય થવા તજવીજ થશે.

વડોદરા જિલ્લો

વડોદરા તાલુકો ૧ કજાપુર, ડભોઈ તાલુકો ૨ ભીલોડીઆ, ૩ સોમપુરા, જબુગામ તાલુકો ૪ સુળધર, ૫ ડુંગરવાંટ, ૬ મોટીબેજ, ૭ કાંટવા, ૮ ભાણપુર, ૯ ઉંચાપણ, ૧૦ સિથોલ, ૧૧ કરાલી, ૧૨ કડાછલા, ૧૩ કુંદનપુરા, ૧૪ છમાલી, ૧૫ બોરદા, ૧૬ મોરા ડુંગરી, ૧૭ વડીવાડા, ૧૮ સાલપુરા, ૧૯ ફેરકુવા. કરજણ તાલુકો ૨૦ પેરડા, ૨૧ હરસુરા, ૨૨ ગાંકણ, ૨૩ દીવી, ૨૪ સામરી, ૨૫ કોહિયા, વાઘોડીઆ તાલુકો ૨૬ ગણપતપુરા, ૨૭ ઘટોલી, ૨૮ વેજલપુર, ૨૯ થરવાણ ૩૦ જૂના સામપુરા.

પંચમહાલ જિલ્લો

ગોધરા તાલુકો ૧ મોટી ટાંટડી, ૨ ટુવા, ૩ ધીવી, ૪ મોરવા હડફ. હાલોલ તાલુકો ૫ ચંદ્રપુરા, ૬ પારખંડા, ૭ ધનપરી. કાલોલ તાલુકો ૮ ઘુસર. દાહોદ તાલુકો ૯ કઠલા. દેવગઢબારીઆ તાલુકો ૧૦ ફરોડ, ૧૧ પરોલી, ૧૨ વાડીનાથ સંત તાલુકો ૧૩ ફતેપુરા.

સુરત જિલ્લો

ઓલપાડ તાલુકો ૧ સ્યાદલા, ૨ કારેલી, ૩ ભાદેલી, ૪ દેલાડ, ૫ એરથાણ, ૬

સાંધિયેર, ૭ પરીઆ, ૮ સીયાણ. **ચીખલી તાલુકો** ૯ ખેરગામ. **ચોર્યાસી તાલુકો** ૧૦ ડુમસ. **કામરેજ તાલુકો** ૧૧ ધલુડી. **મહુવા તાલુકો** ૧૨ કવિઠા.

ભરૂચ જિલ્લો

જંબુસર તાલુકો ૧ ગજેરા, ૨ વેડચ, ૩ કનાદ. **ભરૂચ તાલુકો** ૪ કરમાલી, ૫ કેસરોલ, ૬ ઝનોર, ૭ સમની ૮ વહાલુ. **જગડીઆ તાલુકો** ૯ ધારોલી, ૧૦ લીમોદરા, ૧૧ આમલઝર, ૧૨ પીપોદરા, ૧૩ રાણીપુરા. **વાલીયા તાલુકો** ૧૪ લુણા, **વાગરા તાલુકો** ૧૫ અટાલી, ૧૬ અખોડ, ૧૭ સાંચણ, ૧૮ કેશવણ.

પુસ્તકાલયોની તપાસણી :

વડોદરા-પંચમહાલ જિલ્લા પુ. પ્રચારક શ્રી છગનભાઈ મ. પટેલે જુલાઈ માસમાં કરજણ તાલુકામાં ૧ મેથી, ૨ વેમાર, ૩ કુરાલી, ૪ નવી જીથરડી, ૫ જૂની જીથરડી, ૬ ભરથાલી, ૭ સાંદરણા, ૮ ખાંધા, ૯ કરમડી, ૧૦ માનપુર, ૧૧ સુરવાડા, ૧૨ સંભોઈ, ૧૩ અભરા, ૧૪ વિરજઈ, ૧૫ ઉમજ, ૧૬ ચોરભૂજ, ૧૭ હંડોદ, ૧૮ પીંગળવાડા, ૧૯ અણુસ્તુ, એ ગામોનાં પુસ્તકાલયોની તપાસણી કરી માર્ગદર્શન કર્યું છે. સદર માસમાં ગુ. પુ. મં.ના ૩૭ સભાસદો બનાવ્યા છે. રૂબરૂમાં ઇસ્યુ કરી ૧૮૯ પુસ્તકો વાંચવા આપ્યાં છે.

ભરૂચ-સુરત જિલ્લા પુ. પ્રચારક શ્રી. બળવંતરાય મહંતે માહે જુલાઈ માસમાં અંકલેશ્વર તાલુકાના ૧ અંકલેશ્વર, ૨ દીવા, ૩ પુનગામ, ૪ માટીએડ, ૫ દઢાલ, ૬ સારંગપુર અને હાંસોટ મહાલનાં ૭ મોઠીઆ, ૮ શેરા, ૯ ઉત્રાજ, ૧૦ હાંસોટ, ૧૧ અલવા, ૧૨ કઠોદ્રાસાયણ, ૧૩ ખેલાવ, ૧૪ ધમરાડ, ૧૫ અલીઆદરા, ૧૬ સુણેવખુર્દ, ૧૭ સુણેકલા, ૧૮ ઇલાવ એ ગામોનાં પુસ્તકાલયોની તપાસણી કરી માર્ગદર્શન કર્યું હતું તેમ જ અંકલેશ્વર તાલુકાના નાંગલ, સજોદ, હાંસોટ મહાલના સાહોલ અને જગડિયા તાલુકાના જરકરાર એ ચાર ગામોએ નવિન પુસ્તકાલય ખોલવા પ્રચાર કર્યો હતો. સદર માસમાં ગુ. પુ. મં. ના ૩૯ સભાસદો બનાવ્યા છે. રૂબરૂમાં પુસ્તકો વાંચવા આપ્યાની સંખ્યા ૨૭ છે.

અમદાવાદ વિભાગ પુસ્તકાલય પ્રચારક શ્રી. ઉમિયાશંકર લ. દવેએ જુલાઈ ૧૯૫૭ના માસમાં નીચેનાં પુસ્તકાલયો-ની તપાસણી કરી યોગ્ય માર્ગદર્શન આપ્યું હતું. તે ઉપરાંત ગુજરાત પુ. મંડળના સન '૫૭-'૫૮ના ૧૨ રૂબ્યો નોંધ્યા હતા, વળી રતિજ તાલુકે ચાણસ્માનાં બંધ પડેલું સાર્વજનિક પુસ્તકાલય ફરીને શરૂ કરાવવા માટે પ્રયાસ કર્યો હતો.

૧ મણુંદ, ૨ રણુંજ, ૩ બાન્કુ, ૪ કંસારાકુઈ, ૫ રામપુરા, ૬ કુવાસણા, ૭ થલોટા, ૮ મોટી દાઉ, ૯ પીલુદ્રા, ૧૦ બામોસણા, ૧૧ જગુદણ, ૧૨ લક્ષ્મીપુરા, ૧૩ ઊંઝા કસ્બા પુ., ૧૪ એઠોર, ૧૫ સંખલપુર, ૧૬ ડોડીવાડા, ૧૭ ડીંગડી, ૧૮ સાંપાવાડા, ૧૯ સાલરી, ૨૦ બહેચરાજી, ૨૧ પાનસર, ૨૨ પુનાસણ, ૨૩ કલોલ કસ્બા પુ., ૨૪ આદરજ મોટી, ૨૫ ટીટોડા.

વ. મૂ. પટેલ
સહમંત્રી

તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળોની વાર્ષિક સભાઓ

વડોદરા જિલ્લો

શિનોર તાલુકા પુ. મંડળ :—શિનોર તાલુકા પુ. મંડળની વાર્ષિક સભા તા. ૩૦–૬–૫૭ના રોજ મળી હતી. સભામાં વાર્ષિક નિવેદન વંચાયા બાદ સન ૧૯૫૭–૫૮ માટે પ્રમુખ શ્રી. રમણલાલ લલ્લુભાઈ ભટ્ટ, ઉપપ્રમુખ શ્રી. અમૃતલાલ દલપતરામ જોશી, મંત્રી શ્રી. હરિપ્રસાદ હરિલાલ જોશી, ખજાનચી શ્રી. તોલાશંકર છોટાલાલ દવે (કણજેઠા) તથા જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળ માટેના બે પ્રતિનિધિઓ શ્રી. હરિપ્રસાદ હરિલાલ જોશી શિનોર અને શ્રી. અમૃતલાલ દલપતરામ જોશી ટીંબરવાને ચૂંટવામાં આવ્યા હતા. શ્રી. અમૃતલાલ દ. જોશી ટીંબરવાને શિનોર તાલુકામાં માનદ પુસ્તકાલય પ્રચારક નીમવાનો તથા શિનોર તાલુકાનાં પુસ્તકાલયોના મંત્રી-ભાઈઓની પરિષદ ભરવાનો એમ બે ઠરાવો કરવામાં આવ્યા હતા. સન ૧૯૫૭–૫૮નું બજેટ મંજૂર કરવામાં આવ્યું હતું.

વાઘોડિયા તાલુકા પુ. મંડળ :—વાઘોડિયા તાલુકા પુ. મંડળની વાર્ષિક સભા ૭–૭–૫૭ના રોજ મળી હતી. વાર્ષિક નિવેદન વંચાયા તથા હિસાબ મંજૂર થયા બાદ સન ૧૯૫૭–૫૮ વર્ષ માટે પ્રમુખ શ્રી. મણિલાલ મં. કાશીવાળા, મંત્રી શ્રી. નટવરલાલ ત્રિભોવનદાસ પોલા, ઑડિટર શ્રી. નારણભાઈ મોરારભાઈ, જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળ માટે બે પ્રતિનિધિઓ શ્રી. નટવરલાલ ત્રિ. પોલા અને શ્રી. નારણભાઈ માસ્તર (ગણપતપુરા)ને ચૂંટવામાં આવ્યા હતા.

ડિસેમ્બર માસમાં જિલ્લા પરિષદ ભરવા માટે ઠરાવવામાં આવ્યું હતું તે માટે શ્રી. મણિલાલ મં. કાશીવાળા, શ્રી. નટવરલાલ ત્રી. પોલા અને શ્રી. વજુભાઈ બી. મર્ચન્ટની સમિતિ નીમવામાં આવી હતી.

પાદરા તાલુકા પુ. મંડળ :—પાદરા તાલુકા પુ. મંડળની વાર્ષિક સભા તા. ૧૪–૭–૫૭ના રોજ પાદરા સાર્વ. પુસ્તકાલયમાં શ્રી. મોતીભાઈ ગો. પટેલના પ્રમુખપદે મળી હતી. સન ૧૯૫૬–૫૭નું નિવેદન અને હિસાબ મંજૂર કરાયા બાદ સન ૧૯૫૭–૫૮ માટે પ્રમુખ શ્રી. મોતીભાઈ ગો. પટેલ દુધવાડા, મંત્રી શ્રી. રામભાઈ જી. અમીન પાદરા, ઑડિટર શ્રી. રણછોડભાઈ રૂ. પટેલ પાદરા, જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળના બે પ્રતિનિધિઓ શ્રી. મોતીભાઈ ગો. પટેલ દુધવાડા અને શ્રી. વિષ્ણુપ્રસાદ પ્ર. પંડયા પાદરાને ચૂંટવામાં આવ્યા હતા.

ભરૂચ જિલ્લો

ભરૂચ તાલુકા પુ. મંડળ :— ભરૂચ તાલુકા પુ. મંડળની વાર્ષિક સભા તા. ૧૬-૬-૫૭ ના રોજ શ્રી નાગજીભાઈ દેસાઈભાઈ પટેલના પ્રમુખપદે મળી હતી. વાર્ષિક નિવેદન તથા હિસાબ રજુ કરાયા બાદ સન ૧૯૫૭–૫૮ માટે પ્રમુખ શ્રી. નાગજીભાઈ દે. પટેલ કીશનાડ, ઉપપ્રમુખ શ્રી પ્રભાતસિંહ બા. પરમાર તવરા, મંત્રી શ્રી. ગજાનન ગ. દવે ભરૂચ, જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળના બે પ્રતિનિધિઓ શ્રી. ગજાનન ગ. દવે ભરૂચ અને શ્રી નાગજીભાઈ દે. દેસાઈ કીશનાડને ચૂંટવામાં આવ્યા હતા.

આમોદ તાલુકા પુ. મંડળ : આમોદ તા. પુ. મં.ની વાર્ષિકસાધારણ સભા તા. ૧૦-૭-૫૭ ના રોજ ભરાઈ હતી અને તેમાં તાલુકા પુ. મંડળના ૧૧ પ્રતિનિધિઓ ચૂંટવામાં આવ્યા હતા. તે પછીથી હોદ્દેદારોની ચૂંટણી થતાં પ્રમુખ શ્રી. ચુનીલાલ ધ. શાહ, ઉપપ્રમુખ શ્રી

શંકરભાઈ ક. પટેલ (સુવા). મંત્રી શ્રી ઇન્દુભાઈ અં. પટેલ (આમોદ) ચૂંટાયા હતા. તથા ભરૂચ જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળ માટે શ્રી. ચુનીલાલ ધ. શાહ (આમોદ) તથા શ્રી. અંબાલાલ મ. પટેલ (સરભાણ) પ્રતિનિધિ તરીકે ચૂંટાયા હતા.

સુરત જિલ્લો

ચોર્યાસી તાલુકા પુ. મંડળ : ચોર્યાસી તાલુકા પુ. મંડળની વાર્ષિક સભા તા. ૧૪–૭–૫૭ના રોજ શ્રી. નારાયણ વસનજી નાયકના પ્રમુખપદે કોન્ગ્રેસ ભવન સુરતમાં મળી હતી. વાર્ષિક નિવેદન તથા હિસાબ રજુ કરાયા બાદ સન ૧૯૫૭–૫૮ માટે પ્રમુખ શ્રી નારાયણજી વસનજી નાયક, મોટા વરાછા મંત્રીઓ શ્રી નારૂશંકર મ. ભટ્ટ (રાંદેર) અને શ્રી છોટુભાઇ ન. કોન્ટ્રાકટર ભીમપોર, જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળના બે પ્રતિનિધિઓ શ્રી. લલ્લુભાઈ હ. પટેલ અને શ્રી પ્રેમીબેન ભૂ. શાહને ચૂંટવામાં આવ્યા હતા. સભામાં ગ્રંથપાલોની પસંદગી અને પુસ્તકોની પસંદગીનાં ધોરણો ઉચાં રાખવાનો આગ્રહ, શિષ્ટ વાચન પરીક્ષાની ઉપયોગિતા માટેનાં પ્રવચનો થયાં હતાં.

ઓલપાડ તાલુકા પુ. મંડળ :— ઓલપાડ તાલુકા પુ. મંડળની વાર્ષિક સભા તા. ૧૪–૭–૫૭ ના રોજ સાયણ મુકામે સાયણ ગ્રામ પંચાયતની ઓફિસમાં શ્રી. મગનલાલ ગોપાળજી પટેલના પ્રમુખપદે મળી હતી. સન ૧૯૫૭–૫૮ માટે પ્રમુખ શ્રી. અહમદખાં સરદારખાં, સાયણ, ઉપપ્રમુખ શ્રી. મગનલાલ ગોપાળજી પટેલ, ખજાનચી શ્રી. શાન્તિલાલ લલ્લુભાઈ પટેલ સાયણ, શ્રી. કાન્તિલાલ વલ્લભભાઈ એરથાણ, જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળના બે પ્રતિનિધિઓ શ્રી. કાન્તિલાલ વલ્લભભાઈ એરથાણ અને શ્રી. શાન્તિલાલ લલ્લુભાઈ પટેલ સાયણને ચૂંટાવામાં આવ્યા હતા.

કામરેજ તાલુકા પુ. મંડળ :— કામરેજ તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળની વાર્ષિક સભા તા. ૭–૭–૫૭ ના રોજ મળી હતી. વાર્ષિક નિવેદન તથા હિસાબ વંચાયા બાદ સન ૧૯૫૭–૫૮ માટે પ્રમુખ શ્રી. રામભાઈ મણિભાઈ દેસાઈ અણાગા, ઉપપ્રમુખ શ્રી. લક્ષ્મીચંદ પ્રેમચંદ શાહ કામરેજ, મંત્રી શ્રી. ચંદ્રકાન્ત નરભેરામ વૈદ કામરેજ, જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળના બે પ્રતિનિધિઓ શ્રી. મણિશંકર લક્ષ્મીશંકર પાઠક કઠોદરા અને શ્રી. રામભાઈ મણિભાઈ દેસાઈ અણાગાને ચૂંટવામાં આવ્યા હતા. ગુજરાતના તમામ જિલ્લાઓમાં, સુરત જિલ્લા સિવાય, દરેક જિલ્લા લોકલ બોર્ડ ગ્રામ તથા તાલુકા પુસ્તકાલયોને ગ્રાન્ટ આપે છે, પરંતુ સુરત જિલ્લા લોકલ બોર્ડ તરફથી આવી ગ્રાન્ટ મળતી નથી જેથી કેટલાંક પુસ્તકાલયો બંધ પડવા સંભવ છે. સુરત જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળને સદર કામને ઉપાડી લઈ સુરત જિલ્લાનાં પુસ્તકાલયોને લોકલબોર્ડ ગ્રાન્ટ મળે તે માટે યોગ્ય તે કરવા ઠરાવ્યું હતું.

નવસારી તાલુકા પુ. મંડળ :— નવસારી તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળની વાર્ષિક સભા તા. ૨૩–૬–૫૭ના રોજ મળી હતી. સન ૧૯૫૭–૫૮ વર્ષ માટે પ્રમુખ શ્રી. રાજેન્દ્ર જ. મજમુંદાર, ઉપપ્રમુખ ધનમાય તે. બાટલીવાલા, મંત્રીઓ શ્રી. રણછોડલાલ ન. વ્યાસ અને શ્રી. મણિબેન બાલાપોરીયા, ખજાનચી : શ્રી. રાજેન્દ્ર જ. મજમુંદાર, જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળ માટે બે પ્રતિનિધિઓ શ્રી. રાજેન્દ્ર જ. મજમુંદાર અને મંત્રી તાલુકા પુ. મંડળને ચૂંટવામાં આવ્યા હતા.

નવસારી તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળના પ્રમુખ શ્રી. ઠાકોરભાઈ દેસાઈના થયેલા અવસાન બદલ શોક પ્રદર્શિત કરતો ઠરાવ કરવામાં

આવ્યો હતો તથા સદર મંડળની સ્થાપનાથી માંડીને આજ સુધી મંત્રીપદે રહેલા શ્રી. સમાજી વૈભવ લાયબ્રેરી નવસારીના માજી ગ્રંથપાલ શ્રી. શંકરલાલ ના. દવેએ અશક્તિના કારણે મંત્રીપદેથી છૂટા થતાં, મંડળે તેમની સેવાઓની નોંધ લેતો ઠરાવ પણ કર્યો હતો.

મહેસાણા જિલ્લો

પાટણ તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળની સાધારણ સભા તા. ૪–૮–'૫૭ને રવિવારના રોજ પાટણ મુકામે 'શ્રી ફત્તેહસિંહરાવ લાયબ્રેરી'ના મકાનમાં શ્રી. જગન્નાથભાઈ સુનીલાલ રાવલના પ્રમુખપદે મળી હતી.

(૧) પાટણ તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળનું સને ૧૯૫૬–૫૭નું વાર્ષિક નિવેદન તથા હિસાબ વંચાણમાં લઈ મંજુર કરવામાં આવ્યું;

(૨) મંડળના નોંધાયેલા સભ્યોમાંથી કારોબારી સભા રચવામાં આવી;

(૩) મંડળના માજી મંત્રી શ્રી. શંકરલાલ ભાણાભાઈ વ્યાસે પોતાના વૃદ્ધત્વના કારણે મંડળના મંત્રીપદેથી રાજીનામું આપ્યું. એઓશ્રીની લાંબી મુદતની મંડળ પ્રત્યેની સપ્રેમ સેવાની કદર કરી, અને તેમના રાજીનામાને મંજુર કરવામાં આવ્યું;

(૪) પાટણ તાલુકા પુ. મંડળના નવા વર્ષ માટેના નીચે પ્રમાણેના હોદ્દેદારો પસંદ કરવામાં આવ્યા:

પ્રમુખ: શ્રી જગન્નાથભાઈ સુનીલાલ રાવલ, મુ. પો. મણુંદ, તા. પાટણ, ઉપપ્રમુખ: શ્રી જેરાભાઈ કરમશીભાઈ દેસાઈ, મંત્રી: શ્રી હરગોવિંદભાઈ પ્રભુદાસ બારોટ, સહમંત્રી: શ્રી નારણભાઈ કાશીદાસ પટેલ, હિસાબ તપાસનીશ: શ્રી કાનજીભાઈ સાંકળચંદ પટેલ.

(૫) મહેસાણા જિલ્લા પુ. મંડળ માટે પાટણ તાલુકા પુ. મંડળ તરફથી બે પ્રતિનિધિ (૧) શ્રી જેરાભાઈ કરમશીભાઈ દેસાઈ, મેસર, તા. પાટણ, (૨) શ્રી હરગોવિંદભાઈ પ્રભુદાસ બારોટ, મુ. પો. કંથરાવી, તા. પાટણને પસંદ કરવામાં આવ્યા;

(૬) પાટણ તાલુકા પુ. મંડળના પ્રચારકો તરીકે, (૧) શ્રી જેરાભાઈ કરમશીભાઈ દેસાઈ પાટણ ઉત્તર વિભાગ (૨) શ્રી હરગોવિંદભાઈ પ્રભુદાસ બારોટ પાટણ દક્ષિણ વિભાગ માટે પસંદ કર્યા.

(૭) જે ગામે શાળા હોય પરંતુ પુસ્તકાલય ન હોય તે શાળામાં પુસ્તકાલય ખોલવા તજવીજ કરવા ઠરાવ્યું:

(૮) મંડળની નીતિ પ્રમાણે તાલુકામાં જે શાળાવાળા ગામમાં પુસ્તકાલય ન હોય તેવી ઓછામાં ઓછી ત્રણ શાળાઓમાં પુસ્તકાલયો ખોલાવવા;

(૯) પાટણ તાલુકા પુ. મંડળનું અંદાજપત્ર મંજુર કર્યું.

(૧૦) માજી મંત્રી શ્રી. શંકરલાલ ભાણાભાઈ વ્યાસે કરેલી સેવાઓનો ઉલ્લેખ કરી તેમનો અંતઃકરણપૂર્વક સભાએ આભાર માન્યો.

(૧૧) માજી મંત્રીશ્રી શંકરલાલ પાસેથી મંત્રીનો ચાર્જ શિલક સાથે શ્રી હરગોવિંદભાઈ બારોટે સંભાળી લેવાનો ઠરાવ થયો હતો.

મહેસાણા તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળની વાર્ષિક સભા તા. ૨૮–૭–૫૭ના રોજ બપોરે બાર કલાકે શ્રી. શિવુજી વાઘેલાના પ્રમુખપદે મળી હતી. તેમાં (૧) સન ૧૯૫૬–૫૭ નો હિસાબ તથા નિવેદન સર્વાનુમતે મંજુર કરવામાં આવ્યાં; તથા નીચે પ્રમાણે કારોબારી મંડળ રચાયું.

(૧) શિવુજી સાલુજી વાઘેલા (મહેસાણા),
(૨) હીરાભાઈ છગનદાસ પટેલ (સામેત્રા),
(૩) પુનમચંદ ચુનીલાલ (સોભાસણ),
(૪) તુળશીભાઈ અંબારામ પટેલ (પીલુદરા),
(૫) શામતભાઈ ભીખાભાઈ પરમાર (પગુના),

(૬) હિરાભાઈ કાળીદાસ પટેલ (પાસોદર),
(૭) વિઠ્ઠલભાઈ હરિશંકર વ્યાસ (જસુદણ),
(૮) વિઠ્ઠલભાઈ માધવદાસ પટેલ (ભુદા પાલડી),
(૯) ભાગવાનદાસ વિઠ્ઠલદાસ પટેલ (વડસમા),
(૧૦) સોમાભાઈ પટેલ (આ. પુ. મહેસાણા),
(૧૧) શાંતિલાલ પ્રભુરામ ભટ્ટ (ગામોસણા).

(૨) આ સાલે શિષ્ટવાચનની પરીક્ષા લેવાનું ઠરાવવામાં આવે છે. પરીક્ષાનું પુસ્તક નક્કી કરવા અને પ્રશ્નપત્ર કાઢવી પરીક્ષાર્થીઓને પહોંચાડવાની અને તપાસાવવી પરિણામ પ્રસિદ્ધ કરવાની સત્તા મંત્રીને આપવામાં આવી.

(૩) જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળમાં નીચેના બે પ્રતિનિધિઓ મોકલવાનું ઠરાવવામાં આવ્યું:
(૧) શિવજી સાધુજી વાઘેલા (મહેસાણા),
(૨) તુળસીભાઈ અંબારામ પટેલ (પીલુદરા).

(૪) તાલુકાનાં પુસ્તકાલયોને અદ્યતન બનાવવા, નિવેદનો તૈયાર કરવા તથા વાચન-પ્રચારમાં વેગ આપવામાં મદદરૂપ થવા નીચેના સભ્યોને માનદ પ્રચારક તરીકે નિયુક્ત કરવામાં આવ્યા: (૧) વિઠ્ઠલભાઈ માધવદાસ પટેલ (ભુદા પાલડી), (૨) ખેમાભાઈ છગનભાઈ પરમાર (લાખવડ), (૩) પુનમચંદ ચુનીલાલ (સોભાસણ), (૪) ચંદુભાઈ મુગટરામ (દાદા).

(અનુસંધાન પૃ. ૫૬થી)

૨૩. બાપની આબરૂ—લેખક: શ્રી. મનુભાઈ જોધાણી; કીમત રૂ. ૨-૦-૦.

૨૪. ગ્રામ સમાજમાળા—પુ. ૧ થી ૪—લેખક: શ્રી. ઈશ્વર પેટલીકર; કીમત દરેકના રૂ. ૦-૮-૦.

૨૫. વેળા ગઈ છે વીતી—લેખક: શ્રી. પ્રો. ના. શી. ફડકે; કીમત રૂ. ૩-૦-૦.

૨૬. માયાપુરી—(સિંહ વૈતાલ) લેખક: શ્રી. વૈદ્ય મોહનલાલ ચુ. ધામી; કીમત રૂ. ૫-૦-૦.

૨૭. અનંગલેખા—(સિંહ વૈતાલ) વૈદ્ય મોહનલાલ ચુ. ધામી; કીમત રૂ. ૫-૦-૦.

૨૮. દિલાવર પાશા—લેખક: શ્રી. ગુણવંતરાય આચાર્ય; કીમત રૂ. ૩-૫-૦.

૨૯. રોજ ગુનેગાર—લેખક: શ્રી. ગુણવંતરાય આચાર્ય; કીમત રૂ. ૮-૦-૦.

અન્ય પ્રકાશકો તરફનાં પુસ્તકો

૩૦. દીવો લઈને—લેખક: શ્રી. બલદેવ પ્ર. મોદિયા; કીમત રૂ. ૧-૮-૦.

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિ. વડોદરા

સૂચના સમાચાર

(૧) કેટલાંક પુસ્તકાલયો તરફથી જીર્ણ થયેલાં પુસ્તકો કમી કરવા મંડળ તરફ લખાણ આવે છે. એવાં લખાણ મંડળ તરફ ન મોકલતાં જે તે તાલુકાના ડેપ્યુટી એજ્યુકેશનલ ઇન્સ્પેકટર સાહેબ તરફ મોકલવું.

(૨) બજેટની આવેલી બે નકલો પૈકી એક નકલ જે તે પુસ્તકાલય તરફ, અત્રે નોંધ લઈ મોકલવામાં આવશે. બજેટની એક નકલ પરત મેળવવા મંડળમાં ઉઘરાણી કરવાની જરૂર નથી.

(૩) જે પુસ્તકાલયોનાં બજેટ તથા લોકમદદની રકમ વેળાસર આવી જશે તેમનાં પત્રો તા. ૧-૧-૫૮થી શરૂ કરવા ગોઠવણ થશે. વર્ષની અધવચ પત્રો શરૂ કરી આપી શકાશે નહિ.

(૪) નવીન ઊઘડતાં પુસ્તકાલયોનાં બજેટ જેમનાં આવી ગયાં છે તેમનાં પત્રો તા. ૧-૧-૫૮થી શરૂ થશે.

(૫) મહેસાણા જિલ્લા લોકલ બોર્ડની જા. નં. ૩૪૮૨/૨૫-૬-૫૭ પ્રમાણે જિલ્લાનાં પુસ્તકાલયો કે જેમને જિલ્લા લો. બો.ની મદદ રૂા. ૫૦) સુધી મળતી હશે તેમને ગુજરાતી 'ભારત સેવક' અને રૂા. ૫૦) ઉપરાંત જેમને મદદ મળતી હશે તેમને હિંદી 'ભારત સેવક' ફરજિયાત, લવાજમ લઈ પૂરું પાડવામાં આવશે. તે અંગે મંડળમાં પત્રવ્યવહાર કરવાનો રહેતો નથી તે બાબત મહેસાણા જિલ્લાના મંત્રી ભાઈઓને નોંધ લેવા વિનંતિ છે.

(૬) મંડળમાં પત્રવ્યવહાર કરતી વખતે, સરનામામાં પો. બૉક્સ નં. ૧૦ અવશ્ય લખવાનું રાખશો. મનીઑર્ડર મોકલતી વખતે અગર તો કોઈ પણ પ્રકારનું લખાણ મોકલતી વખતે **ગામ સાથે તાલુકો અવશ્ય લખવાનું રાખશો.** એક જ નામનાં ઘણાં ગામો હોય છે, જેથી ગરબડ થઈ જવા સંભવ છે.

વડોદરા
તા. ૮-૮-૫૭

લક્ષ્મણસિંહ પરમાર
મંત્રી

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિમિટેડ—વડોદરા

(મુંબઈ રાજ્યની સહકારી મંડળીઓ સંબંધી એક્ટ અન્વયે નં. સી. ૨૫૫૮થી
તા. ૩૧-૩-૨૪ ના રોજ નોંધવામાં આવ્યું છે.)

મુકરર કરેલું ભંડોળ	રૂા.	૧,૦૦,૦૦૦-૦-૦
ભરાવવા કાઢેલું ભંડોળ	રૂા.	૯૦,૦૦૦-૦-૦
ભરાયેલું ભંડોળ	રૂા.	૬૯,૦૨૫-૦-૦
વસુલ આવેલું ભંડોળ	રૂા.	૬૯,૦૨૫-૦-૦
રિઝર્વ તથા ઈતર ફંડ	રૂા.	૧,૦૮,૬૯૯-૦-૦

મંડળનું નોંધેલું સરનામું :
રાવપુરા, પોસ્ટ બોક્સ નં. ૧૦, વડોદરા.

સાધારણ સભાના પ્રમુખ
રા. રા. મગનભાઈ શંકરભાઈ પટેલ

ઉપપ્રમુખ
રા. રા. નાનાલાલ નાથાલાલ શાહ એમ. એ. વડોદરા.

વ્યવસ્થાપક મંડળના સભાસદો

રા. રા. મણિલાલ મંગળજી કાશીવાળા પ્રતિનિધિ સા. પુ. વાઘોડીઆ (અધ્યક્ષ)
રા. રા. ચિમનભાઈ મૂળજીભાઈ અમીન બી. કૉમ. પ્રતિનિધિ સા. પુ. વસો.
રા. રા. ચિમનભાઈ હરિભાઈ અમીન મંત્રી સા. પુ. વરણામા
રા. રા. વલ્લભભાઈ મૂળજીભાઈ પટેલ પ્રતિનિધિ સા. પુ. સાધી
રા. રા. વિષ્ણુપ્રસાદ પ્રહ્લાદજી પંડ્યા પ્રતિનિધિ સા. પુ. પાદરા
રા. રા. ખુમાનસિંહ શંકરભાઈ બારોટ પ્રતિનિધિ સા. પુ. ગોધરા
રા. રા. નાનજીભાઈ જેઠીદાસ પટેલ પ્રતિનિધિ સા. પુ. ધિણોજ
રા. રા. સખારામ નારાયણ દયાળ મંત્રી સા. પુ. અમરેલી
રા. રા. મંગુભાઈ લલ્લુભાઈ દેસાઈ મંત્રી સા. પુ. પલસાણા
રા. રા. અંબાલાલ કેશવલાલ શાહ મંત્રી સા. પુ. દહેગામ
રા. રા. વાઘજીભાઈ નારણભાઈ અમીન બી. કૉમ. વડોદરા
રા. રા. લલિતચંદ્ર છોટુભાઈ દીવાનજી બી. એ. એલ. [illegible]
રા. રા. પનુભાઈ મણિભાઈ સુતરીઆ, વડોદરા.
રા. રા. ચિમનલાલ છોટાલાલ દેસાઈ, ડભોઈ.
રા. રા. હસમુખરામ કેશવરામ શાસ્ત્રી, શુકલતીર્થ.

મંત્રી
રા. રા. લક્ષ્મણસિંહ બહેચરસિંહ પરમાર, [illegible]

ઑડિટર
મેસર્સ :—આપાજી અમીન એન્ડ કું. [illegible]

નોટિસ

આથી ખબર આપવામાં આવે છે કે, **પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ** લિમિટેડના સભાસદોની તેત્રીસમી વાર્ષિક સાધારણ સભા રાવપુરામાં આવેલી મંડળની રજિસ્ટર્ડ ઑફિસમાં **રવિવાર તા. ૮મી સપ્ટેમ્બર ૧૯૫૭ના રોજ બપોરના ૨ વાગે** નીચેનાં કામો કરવા મળશે :—

(૧) તા. ૧-૭-'૫૬થી તા. ૩૦-૬-'૫૭ સુધીના બાર માસનો વ્યવસ્થાપક મંડળનો રિપોર્ટ તથા ઑડિટરે તપાસેલો હિસાબ મંજૂર કરવો.

(૨) નફાની વહેંચણી જાહેર કરવી.

(૩) નવા વર્ષ માટે પ્રમુખ, ઉપપ્રમુખ, ઑડિટર તથા વ્યવસ્થાપક મંડળનો હોદ્દો છોડતા પાંચ વ્યવસ્થાપકોને બદલે બીજાઓને નીમવા અગર તેમને ફરી ચૂંટી કાઢવા.

(૪) નવા વર્ષની આવક તથા ખર્ચનું અંદાજપત્ર મંજૂર કરવા.

(૫) મંડળે લેવાની થાપણની મત્તા ઠરાવવા બાબત.

(૬) મે. પ્રમુખ સાહેબ તરફથી સભામાં બીજું જે કામ રજૂ થાય તે કરવું.

વડોદરા,
તા. ૪-૮-૧૯૫૭

વ્યવસ્થાપક મંડળની આજ્ઞાથી
લક્ષ્મણસિંહ બ. પરમાર
મંત્રી

ટીપ :—વ્યવસ્થાપક મંડળમાં ખાલી પડેલી જગાઓ માટે ઉમેદવારી કરવા ઇચ્છનાર સભાસદે પોતાની ઉમેદવારી સાધારણ સભાની તારીખ પહેલાં ત્રણ દિવસ અગાઉ મંડળની ઑફિસે મોકલવી જોઈશે. આવા ઉમેદવાર કોઈ પુસ્તકાલયના મંત્રી વા પ્રતિનિધિ તરીકે તેમને સ્વીકાર્યો બદલનો જે તે પુસ્તકાલયનો ઠરાવ પોતાની ઉમેદવારી સાથે મોકલવો જોઈશે, અને જો તે સ્વતંત્ર રીતે ઉમેદવારી કરતા હોય તો તેમની ઉમેદવારીને બીજા એક સભાસદનું લેખી અનુમોદન સદર ઉમેદવારી સાથે મોકલવું જોઈશે.

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિમિટેડનો સને ૧૯૫૬-૫૭ નો
તેત્રીસમો વાર્ષિક અહેવાલ

સદ્‌ગૃહસ્થો,

તા. ૩૦ જૂન ૧૯૫૭ના રોજ પૂરા થતા આ મંડળના તેત્રીસમા વર્ષના કામકાજનો અહેવાલ તથા હિસાબનું સરવાયું અને તા. ૧-૭-૫૬થી તા. ૩૦-૬-૫૭ સુધીના બાર માસના નફાતોટાનો હિસાબ ઓડિટરના દાખલા સાથે વ્યવસ્થાપકો આપની સમક્ષ રજૂ કરે છે.

(૧) સભાઓ :—

નિવેદનવાળા વર્ષમાં વ્યવસ્થાપક મંડળની ૭ સભાઓ મળી હતી અને તેમાં રજૂ થયેલાં બધાં કામોનો નિકાલ કરવામાં આવ્યો હતો.

(૨) શેર બાબત :—

નિવેદનવાળા વર્ષમાં ૨૮ નવીન સભાસદો આપણા મંડળમાં ઉમેરાયા છે અને ૧૦ સભાસદો શેર નામફેર થવાથી કમી થયા છે, એટલે વર્ષ આખરે સભાસદોની કુલ સંખ્યા ૧૧૬૦-ની છે. આ પૈકી ૮૬૯ સંસ્થા સભાસદો છે અને ૨૯૧ વ્યક્તિ સભાસદો છે. ભરાયેલા શેરની કુલ સંખ્યા ૨૭૬૧ છે તે પેટે શેર દીઠ રૂા. ૨૫, ની કિંમતની તમામ રકમ વસુલ આવેલી છે.

(૩) પુસ્તકવેચાણ :—

નિવેદનવાળા વર્ષમાં મંડળે ગયા વર્ષની માફક રાજ્યનાં તેમ જ અન્ય સાર્વજનિક પુસ્તકાલયો અને જનતાને પુસ્તકો પૂરાં પાડવાનું કામ કર્યું હતું, તે બધા અંગે રૂા. ૧૦૪૩૪૨-૧૨-૦નાં પુસ્તકો તથા ઈતર સાહિત્યની ખરીદી કરી છે, અને રૂા. ૧,૨૧,૨૨૬-૪-૯ નું વેચાણ કર્યું છે.

(૪) પત્રો-માસિકોનું લવાજમ ભર્યા બાબત :—

નિવેદનવાળા વર્ષમાં મંડળે ૧૪૬૨ ગ્રામ પુસ્તકાલયો તથા વાચનાલયો વતી વર્તમાનપત્રો તથા માસિકોનું લવાજમ ભરવાનું કામ કર્યું છે. આ વર્ષે ૪૧ કસ્બા પુસ્તકાલયોએ પણ પહેલાંની જેમ તે કામ મંડળને સોંપ્યું હતું. આ ઉપરાંત ૨૭ બીજાં પુસ્તકાલયો તેમ જ બારત બહારનાં આફ્રિકાનાં પુસ્તકાલયો, બીજી સંસ્થાઓ અને વ્યક્તિઓ મળી આશરે ૧૨૭ ગ્રાહકો વતી પણ મંડળે લવાજમ ભરવાનું કામ કર્યું છે. વર્ષ દરમ્યાન રૂા. ૯૯૫૨૭-૯-૯ નું લવાજમ મંડળ મારફતે ભરાયું છે.

(૫) પુસ્તકાલયોનાં કાયમ ફંડો બાબત :—

નિવેદનવાળા વર્ષ આખરે પુસ્તકાલયોની કાયમ ફંડની રકમ મંડળમાં થાપણ તરીકે મુકાયેલી રૂા. ૪,૧૭૨૧૨-૧૪-૦ની છે. રૂા. ૨૦૦) ઉપરાંતની રકમો ઉપર મંડળ તરફથી બે ટકા વ્યાજ અને તેથી નાની રકમો ઉપર દોઢ ટકો વ્યાજ આપવામાં આવ્યું છે. કાયમ-ફંડની રકમોની યાદી ગામવાર આ રિપોર્ટમાં અન્યત્ર પ્રગટ કરવામાં આવી છે.

તા. ૧-૭-૫૭થી કાયમ ફંડોની રકમો ઉપર ૨½% (અઢી ટકા) પ્રમાણે વ્યાજ આપવાનું તા. ૪-૮-૫૭ની વ્ય. મંડળની સભાએ નક્કી કર્યું છે.

(૬) મંડળને સોંપાયેલાં ટ્રસ્ટફંડો બાબત :—

નિવેદનવાળા વર્ષમાં મંડળ પાસેનાં ટ્રસ્ટ ફંડોની કુલ સંખ્યા ૧૦૯, રૂા. ૪૬,૫૬૯-૩-૧૦ની

થાય છે. તેમાં નહિ ખર્ચાયેલું વ્યાજ રૂ. ૫૫૧-૧૪-૩ ઉમેરતાં ટ્રસ્ટ ફંડો ખાતે રૂ. ૪૭,૧૨૧-૨-૧ બાકી જમા રહે છે. આ ફંડોનો હિસાબ આ રિપોર્ટમાં અન્યત્ર પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યો છે.

(૭) ઈન્વેસ્ટમેન્ટ્સ બાબત :—

સને ૧૯૩૮માં મુંબાઈ ઇલાકાની ખેડા ડીસ્ટ્રીકટ સેંટ્રલ કોઓપરેટિવ બેંક લિ. નડીઆદની કાચી પડી હતી, અને મુંબાઈ સરકારના હુકમથી તેનું કામકાજ બંધ થયું છે. આ બેંકમાં મંડળના રૂ. ૧૦૦૦)ના શેર ચાલુ છે. તે ઉપરાંત બાંધી મુદ્દતની થાપણ ખાતે ગયા વર્ષ આખરે જે રૂ. ૩૫૭) બાકીમાં હતા તે હજી બાકીમાં જ છે. આ રકમ શકમંદ લેણા ખાતે સરવાયામાં બતાવી છે.

(૮) પુસ્તક પ્રકાશન સંબંધી :—

(૧) મંડળે પ્રકાશિત કરેલાં ૬૯ પુસ્તકો પૈકી ૪૮ પુસ્તકોની બધી પ્રતો વેચાઈ ગઈ છે. પુસ્તક પ્રકાશન ખાતે રૂ. ૨૩૭૨-૧૩-૨ વર્ષ આખરે મંડળનું રોકાણ રહે છે.

(૨) સ્મારક ગ્રંથમાળાઓનાં પ્રકાશન માટે મંડળને સોંપાયેલાં બે ટ્રસ્ટફંડો ખાતેથી ગયા વર્ષ આખર સુધીમાં મંડળે ૧૬ પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ કર્યાં હતાં, જેમાંની ૭ જાતો પૂરેપૂરી વેચાઈ ગઈ છે.

(૯) "પુસ્તકાલય" માસિક બાબત :—

"પુસ્તકાલય" માસિકનું ૩૧મું વર્ષ જૂન ૧૯૫૭ આખરે પૂરું થયું છે. તા. ૧-૭-૫૬થી તા. ૩૦-૬-૫૭ સુધીના બાર માસના લવાજમ પેટે રૂ. ૬૯૫૨-૫-૦ અને જાહેર ખબર ખાતે રૂ. ૪૪૬૪-૧-૦ તથા વ્યાજનું ઉત્પન્ન રૂ. ૫૩-૧૦-૦ મળી કુલ આવક રૂ. ૧૧,૪૭૦-૦ની થાય છે. ખર્ચની રકમ રૂ. ૧૦,૨૫૮-૬-૦ની થઈ છે, એટલે માસિક ખાતે રૂ. ૧૨૧૧-૧૦-૦ની બચત થાય છે. પાછલી બચત રૂ. ૫,૧૨૦-૧૦-૪માં ઉમેરતાં કુલ બચત રૂ. ૬૩૩૨-૪-૪ થાય છે. માસિકનું લવાજમ બધા ગ્રાહકો પાસેથી ડિસેમ્બર ૧૯૫૭ આખર સુધીનું વસૂલ થયું છે, તે પૈકી રૂ. ૩૯૪૮-૧-૯ અર્ધું લવાજમ નવા વર્ષમાં એડવાન્સ ખાતે જમા લીધું છે. માસિકના ઉત્પન્ન ખર્ચનો હિસાબ આ સાથે ઇલાયદો પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યો છે.

(૧૦) સ્વ. શ્રી. મોતીભાઈ ન. અમીન જ્યુબિલીબાગ વાચનાલય :—

વડોદરાનું જ્યુબિલી બાગ વાચનાલય જેને સ્વ. મોતીભાઈ ન. અમીનની યાદગીરીમાં આપણા મંડળે ચલાવવાનું ઠરાવ્યું છે, તે પહેલાંની જેમ મંડળ ચલાવે છે, અને તેનો ઘણો સારો લાભ લેવાય છે. ચાલુ વર્ષનું નોકરખર્ચ રૂ. ૮૪-૦-૦ થયું છે, જે મંડળના નફાતોટાના પત્રકમાં ખર્ચ બાજુએ બતાવ્યું છે.

(૧૧) હિસાબ :—

આ સાથે નફાતોટાના પત્રકમાં જણાવ્યા મુજબ નિવેદનવાળા વર્ષમાં મંડળે કુલ રૂ. ૧૭,૪૬૧-૧૦-૪નો ચોખ્ખો નફો કર્યો છે. તેમાં ગત વર્ષમાં નફા પૈકીના બાકી રૂ. ૪૮૫-૬-૧૧ ઉમેરતાં કુલ નફો રૂ. ૧૭,૯૪૭-૧-૩ થાય છે, તેની વહેંચણી નીચે મુજબ કરવા વ્યવસ્થાપકો આપને ભલામણ કરે છે :—

	રૂ. આ. પા.
(૧) રિઝર્વફંડ ખાતે લઈ જવા (જે હવે રૂ. ૪૩,૮૮૫-૦-૦ થશે)	૧૭૪૭-૦-૦
(૨) સભાસદોને શેરનું ૬%—૧.૫૦ પૈસા લેખે ડિવિડંડ વહેંચવા	૪૦૨૨-૧૨-૦
(૩) નોકરોને બે માસનો પગાર બોનસ તરીકે આપવા	૧૪૩૨-૦-૦
(૪) વડોદરા જિલ્લા સહકારી બોર્ડને શિક્ષણ ફાળામાં આપવા	૨૬૧-૧૪-૬
(૫) મકાનફંડ ખાતે લઈ જવા (જે હવે રૂ. ૫૪૫૦૦-૦-૦ થશે)	૬૫૦૦-૦-૦
(૬) સ્ટાફ ગ્રેજ્યુઈટી ફંડ ખાતે લઈ જવા (જે હવે રૂ. ૮૬૦૦-૦-૦ થશે)	૨૦૦૦-૦-૦
(૭) પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ અને સહકાર પ્રચાર ખાતે	૫૦૦-૦-૦
(૮) આવતા વર્ષના નફા ખાતે લઈ જવા	૧૪૮૩-૬-૯
	૧૭૯૪૭-૧-૩

(૧૨) નિમણૂંક :—

(૧) મંડળના વ્યવસ્થાપકો પૈકી (૧) શ્રી. વલ્લભભાઈ મૂળજીભાઈ પટેલ, પ્રતિનિધિ સા. પુ. સાધી, (૨) શ્રી. પનુભાઈ મણિભાઈ સુતરીઆ, વડોદરા, (૩) શ્રી. ચીમનલાલ છોટાલાલ દેસાઈ, ડભોઈ, (૪) શ્રી. વિષ્ણુપ્રસાદ પ્રહ્લાદજી પંડયા, પ્રતિનિધિ સા. પુ. પાદરા અને (૫) શ્રી. અંબાલાલ કેશવલાલ શાહ, મંત્રી, સા. પુ. દહેગામ એ પાંચ વ્યવસ્થાપકો નિયમ મુજબ નિવૃત્ત થાય છે. નિવૃત્ત થતા વ્યવસ્થાપકો ફરીથી ચૂંટાવાને પાત્ર છે.

(૨) નવા વર્ષના ઓડિટરો નીમવા તથા તેમનું લવાજમ નક્કી કરવા વ્યવસ્થાપકો આપને વિનંતિ કરે છે.

(૧૩) નવા વર્ષનું અંદાજપત્ર મંજૂર કરવા બાબત :—

સને ૧૯૫૭-૫૮ના વર્ષ માટે નીચે મુજબનું આવક-ખર્ચનું અંદાજપત્ર (બજેટ) મંજૂર કરવા વ્યવસ્થાપકો આપને ભલામણ કરે છે.

ઉત્પન્ન		ખર્ચ	
પુસ્તકોનું કમિશન	રૂ. ૧૪૦૦૦-૦-૦	પગાર	રૂ. ૧૨૦૦૦-૦-૦
પત્રો માસિકોનું કમિશન	રૂ. ૬૫૦૦-૦-૦	નોકરોનું મોંઘવારી ભથ્થું	રૂ. ૬૫૦૦-૦-૦
વ્યાજનું ઉત્પન્ન	રૂ. ૧૩૫૦૦-૦-૦	પોસ્ટેજ	રૂ. ૧૧૦૦-૦-૦
		છપામણી	રૂ. ૧૦૦૦-૦-૦
	રૂ. ૩૪૦૦૦-૦-૦	કન્ટીજન્ટ	રૂ. ૬૦૦-૦-૦
		મકાનભાડું	રૂ. ૧૧૫૦-૦-૦
		ઇલેકટ્રીક ચાર્જીસ	રૂ. ૧૫૦-૦-૦
		ઓડિટ ફી	રૂ. ૨૦૦-૦-૦
		પ્રોવિડન્ટ ફંડમાં મંડળનો ફાળો	રૂ. ૭૦૦-૦-૦
		આગના વિમાનું પ્રિમિયમ	રૂ. ૧૦૦-૦-૦
		મુસાફરી ખર્ચ	રૂ. ૩૫૦-૦-૦
		મહેસાણામાં ડેપો ઉઘાડવા માટે	રૂ. ૨૦૦૦-૦-૦

જ્યુબિલિ બાગ વાચનાલય		
ખર્ચ	રૂ.	૧૦૦–૦–૦
શ્રી. મો. ન. અમીન		
સંવત્સરી ઉજવણી	રૂ.	૧૦૦–૦–૦
આકસ્મિક ખર્ચ	રૂ.	૨૦૦–૦–૦
	રૂ.	૨૬,૨૫૦–૦–૦

(૧૪) નિવેદનવાળા વર્ષમાં આ મંડળ મારફતે ગ્રામ પુસ્તકાલયોની સરકાર મદદ મળતી બંધ થઈ છે તે બાબત :—

સને ૧૯૫૪–૫૫ ના વર્ષમાં નામદાર મુંબાઈ સરકારે માન્ય થયેલાં ગ્રામ પુસ્તકાલયોને સરકાર મદદ આપવાનું એક ચોક્કસ ધોરણ ઠરાવ્યું હતું. એ ધોરણ આધારે ગ્રામ પુસ્તકાલયોએ પાછલા વર્ષમાં પોતાના બજેટમાં જેટલું ખર્ચ કર્યું હતું તેની નીચે રકમ સરકાર મદદ તરીકે ચાલુ વર્ષમાં તેમને આપવામાં આવી છે. આ મદદ વધારેમાં વધારે રૂ. ૭૫) સુધીની છે.

મંડળને જણાવતાં દિલગીરી થાય છે કે, નામદાર મુંબાઈ સરકારે આ મદદ જે તે પુસ્તકાલયોને પરબારી મોકલવાનું ઠરાવ્યું હોઈ નિવેદનવાળા વર્ષમાં મંડળને ફક્ત વડોદરા જિલ્લાની ગ્રામ પુસ્તકાલયોની સરકાર મદદ એકસહ ધોરણે આપવામાં આવી છે, તે સિવાય બાકીનાં બીજા બધા જિલ્લાનાં ગ્રામ પુસ્તકાલયોની સરકાર મદદ જેમને તેમને પરબારી ગ્રે. ડે. એ. ઇન્સ્પેકટરો મારફતે પહોંચાડવામાં આવી છે. વડોદરા જિલ્લાની રકમ મંડળને રૂ. ૨૪,૯૭૨–૦–૦ મળી હતી.

(૧૫) નિવેદનવાળા વર્ષમાં આ મંડળ મારફતે મળેલી જિલ્લા લોકલ બોર્ડ મદદ બાબત :—

નિવેદનવાળા વર્ષમાં જિલ્લા લોકલ બોર્ડો તરફથી પણ પુસ્તકાલયોને સારી મદદ મળી હતી, તે રકમો નીચે પ્રમાણે છે:

વડોદરા જિલ્લા લો. બો. તરફથી ગ્રા. પુ. ને મદદ	રૂ. ૧૮,૭૩૦–૮–૦
મહેસાણા ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,,	રૂ. ૨૫,૦૨૭–૦–૦
મહેસાણા ,, ,, { (૫૪–૫૫ અને ૫૫–૫૬ ના) વર્ષ માટે સુધરાઈવાળા પુ. ને મદદ }	રૂ. ૬૧૧૨–૦–૦
અમરેલી ,, લો. બો. તરફથી ગ્રા. પુ. ને મદદ	રૂ. ૪૧૦૫–૦–૦
પંચમહાલ ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,,	રૂ. ૨૫૮૭–૦–૦
	રૂ. ૫૬,૫૮૧–૮–૦

ગ્રામ પુસ્તકાલયોને સારી મદદ આપવા માટે તેમના વતી જે તે જિલ્લા લોકલ બોર્ડોનો મંડળ આભાર માને છે.

(૧૬) મંડળના મકાન બાબતઃ—

નિવેદનવાળા વર્ષમાં મંડળના મકાન માટે મીર બાકરઅલીના વાડાવાળી જગામાં તકાસ

માત રૂા. ૧૮,૦૦૦) રોકેલી તેમાંથી રૂા. ૧૦૩૦) વરાડે પરત આવતાં તે ખાતે રૂા. ૧૬,૯૭૦)નું સદર જગ્યામાં રોકાણ થયું છે, જે સરવૈયામાં બતાવવામાં આવ્યું છે.

મંડળના મકાન માટે પ્લાન વગેરે તૈયાર કરાવી સુબેરાઈમાં મંજૂરી માટે મોકલવામાં આવેલ છે. પ્લાન મંજૂર થઈ આવેથી મકાનના બાંધકામ માટે આગળની તજવીજ વ્યવસ્થાપકો કરશે. મકાન ફંડની રકમ ઉપરાંત મકાનના બાંધકામમાં વધુ રોકાણ થાય તો તે રકમ મંડળનાં બીજાં ફંડોમાંથી ખર્ચવા માટે મંજૂરી આપવા વ્યવસ્થાપકો આપને વિનંતિ કરે છે.

(૧૭) મંડળને મળેલી સરકારી સ્વીકૃતિ :—

સમગ્ર ગુજરાતના રાજ્યમાન્ય પુસ્તકાલયોનું કામકાજ કરવા માટે નામદાર મુંબાઈ સરકારે આપણા મંડળને સને ૧૯૫૦ના વર્ષથી મંજૂરી આપી છે, અને પોતાને જોઈતાં પત્રો, માસિકો, પુસ્તકો તથા ઈતર સાહિત્ય મંડળ મારફતે ખરીદી શકશે, તો દરેક પુસ્તકાલય આ મંડળ મારફતે કામ લઈ તેનો લાભ લેશે એવી આશા છે.

વડોદરા તા. ૪–૮–૫૭	લક્ષ્મણસિંહ બ. પરમાર મંત્રી,	મણિલાલ મંગળજી કાશીવાળા અધ્યક્ષ

પુસ્તકાલય સ. સ. મં. લિ. વડોદરા

સૂચના નં. /૧ ૫૭–૫૮

આથી દરેક પુસ્તકાલયના મંત્રી–ગ્રંથપાલોને જણાવવાનું કે મંડળના વ્ય. મંડળની તા. ૪–૮–૫૭ની સભામાં તા. ૧–૭–૫૭થી બીજો ફેરફાર ન થાય ત્યાં સુધી કાયમ ફંડની રકમો ઉપર ૨½ ટકા વ્યાજ આપવાનું નક્કી કર્યું છે, તો તે બદલ નોંધ લેવા વિનંતી છે.

લક્ષ્મણસિંહ બ. પરમાર
મંત્રી

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી
તા. ૩૦મી જુન ૧૯૫૭ના રોજનું

ભંડોળ અને દેવું	રૂ. આ. પા.	રૂ. આ. પા.
૧ ભંડોળ :		
સત્તાધારી થાપણ : ૪૦૦૦ શેર દરેક રૂ. ૨૫)નો	૧૦૦૦૦૦–૦–૦	
ભરાવવા કાઢેલી થાપણ : ૩૬૦૦ શેર દરેક રૂ. ૨૫)નો	૯૦૦૦૦–૦–૦	
ભરાએલી થાપણ : ૨૭૬૧ શેર દરેક રૂ. ૨૫)નો	૬૯૦૨૫–૦–૦	
વસુલ મળેલી થાપણ : ૨૭૬૧ શેર દરેક રૂ. ૨૫)નો પુરા ભરાએલા		૬૯૦૨૫–૦–૦
૨ રિઝર્વ ફંડ :		
ગયા વર્ષના સરવાયામાં જણાવ્યા પ્રમાણે	૪૦૭૦૩–૦–૦	
ઉમેરો : ગયા વર્ષના નફાની વહેંચણી પૈકીના સાધારણ સભાના ઠરાવ પ્રમાણે	૧૪૦૯–૦–૦	
ઉમેરો ચાલુ વર્ષની દાખલ ફી	૨૬–૦–૦	૪૨૧૩૮–૦–૦
૨A ઇન્વેસ્ટમેન્ટ રિઝર્વ :		
ગયા વર્ષના સરવાયામાં જણાવ્યા પ્રમાણે	૪૭૯૦–૬–૦	
બાદ : ટાટા હાઇડ્રો પ્ર. પ્રે. શેરના ભાવફેરના	૨૨૫–૦–૦	૪૫૬૫–૬–૦
૨B નફાની વહેંચણી સરખી રાખવાનું ફંડ :	૩૪૯૭–૮–૦	૩૪૯૭–૮–૦
૩ નોકર સહાયક ફંડ :		૪૭૨-૧૫-૩
૪ મકાન ફંડ :		
ગયા વર્ષના સરવાયામાં જણાવ્યા પ્રમાણે	૪૩૦૦૦–૦–૦	
ઉમેરો : ગયા વર્ષના નફાની વહેંચણી પૈકીના સાધારણ સભાના ઠરાવ પ્રમાણે	૫૦૦૦–૦–૦	૪૮૦૦૦–૦–૦
૫ સ્ટાફ પ્રોવિડન્ટ ફંડ :		૯૬૧૧-૫-૨
૬ સ્ટાફ ગ્રેચ્યુઇટી ફંડ :		
ગયા વર્ષના સરવાયામાં જણાવ્યા પ્રમાણે	૮૦૦૦–૦–૦	
ઉમેરો : ગયા વર્ષના નફાની વહેંચણી પૈકીના સાધારણ સભાના ઠરાવ પ્રમાણે	૧૦૦૦–૦–૦	
	૯૦૦૦–૦–૦	
બાદ : નિવૃત્ત થતા મંડળીના નોકરને અદા કર્યા તે	૨૪૦૦–૦–૦	૬૬૦૦–૦–૦
૭ ઈન્કમ એડજસ્ટમેંટ ફંડ :		
ગયા વર્ષના સરવાયામાં જણાવ્યા પ્રમાણે	૨૦૦૦–૦–૦	
ઉમેરો : ગયા વર્ષના નફાની વહેંચણી પૈકીના સાધારણ સભાના ઠરાવ પ્રમાણે	૧૦૦૦–૦–૦	૩૦૦૦–૦–૦
૮ પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ અને સહકાર પ્રચાર ફંડઃ—		
ગયા વર્ષના સરવાયામાં જણાવ્યા પ્રમાણે	૫૩૭–૯–૬	
ઉમેરો : ગયા વર્ષના નફાની વહેંચણી પૈકીના સાધારણ સભાના ઠરાવ પ્રમાણે	૫૦૦–૦–૦	
	૧૦૩૭–૯–૬	
બાદ : વર્ષ દરમિયાન ખર્ચ	૬૧૧-૧૧-૦	૪૨૫-૧૪-૬
૯ દેવું : (વગર તારણનું)		
૧ પુસ્તકાલયોની થાપણો ખાતે (વ્યાજુકા)		૪૧૭૨૧૨-૧૪-૦
૨ પરચુરણ દેવું (વગર વ્યાજુકા)		

મંડળ લિ. વડોદરા.

મંડળના દેવા તથા લેણાનું સરવાયું :—

મિલ્કત અને લેણું.	રૂ. આ. પા.	રૂ. આ. પા.
૧ શિલ્કી સામાન :		
૩૦–૬–૫૬ સુધી પડતર કિંમતે ૬૧૧૯–૯–૩		
ઉમેરો : ચાલુ વર્ષનો વધારો ૧૬–૦–૦	૬૧૩૫–૯–૩	
બાદ : પાછલો ઘસારો	૫૩૪૧–૩–૬	
	૭૯૪–૫–૯	
બાદ : ચાલુ વર્ષનો ઘસારો	૧૦૦–૦–૦	૬૯૪–૫–૯
૨ માલ સ્ટોકમાં :		
મંત્રીએ સર્ટીફાઈ કરેલી યાદી મુજબ		૮૧૬૩-૧૨-૦
૩ સદ્દર લેણું :		
અન્ય ગ્રાહકો પાસે		૪૬૮૩-૧૪-૦
૪ ઈન્વેસ્ટમેન્ટ્સ :		
બરોડા સેં. કો–ઓ. બેંક લિ. ના શેર ૨૫૦ દરેક રૂા. ૫૦] પુરા ભરાએલા	૧૨૫૦૦–૦–૦	
*મહેસાણા ડિ. સે. કો–ઓ. બેંક લિ. ના શેર ૪૦ દરેક રૂા. ૨૫] ભરાએલા રૂા. ૧૫]	૬૦૦–૦–૦	
ખેડા ડિ. સે. કો–ઓ. બેંક લિ. નડિયાદના શેર ૪૮ દરેક રૂા. ૨૫] પુરા ભરાએલા	૧૨૦૦–૦–૦	
અમરેલી જિ. મ. સ. બેંક લિ. ના શેર ૧૦૦ દરેક રૂા. ૧૦] પુરા ભરાએલા	૧૦૦૦–૦–૦	
વડોદરા કો–ઓ. લે. મો. બેંક લિ. ના શેર ૪૦ દરેક રૂા. ૫૦] પુરા ભરાએલા	૨૦૦૦–૦–૦	
દાતા લાહરી ઇલે. પાવર સપ્લાય કું. લિ. મુંબાઈના પ્રેફરન્સ શેર ૫૦ બજારના ભાવે રૂા. ૧૦૮–૦–૦ પ્રમાણે (ખરીદ કિં. રૂા. ૧૪૪–૮)	૫૪૦૦–૦–૦	
વડોદરા, જિ. સ. ખરીદ વેચાણ સંઘ લિ. ના શેર ૧૮૦ દરેક રૂા. ૧૦] પુરા ભરાએલા	૧૮૦૦–૦–૦	
વડોદરા જિ. ઔદ્યોગીક બેંક લિ ના શેર ૮૦] દરેક રૂા. ૨૫] પુરા ભરાએલા	૨૦૦૦–૦–૦	૨૬૫૦૦–૦–૦
ડિબેન્ચર્સ :		
બરોડા કો–ઓ. લે. મો. બેન્ક લિ. ના ડિબેન્ચર્સ ૩% ૧૦૦	૨૫૦૦૦–૦–૦	
" " ૩½% ૧૦૪	૨૬૦૦૦–૦–૦	
સુરત ડિ. કો–ઓપ. સે. મો. બેંક લિ. નવસારી ના ડિબેન્ચર્સ ૩½%	૫૦૦૦–૦–૦	
બોમ્બે કો–ઓ. સે. લે. મો. બેંક લિ. હૈદ્રાબાદ ના ડિબેન્ચર્સ ૩½%	૫૦૦૦–૦–૦	૬૧૦૦૦–૦–૦
૫ સેવિંગ્સ :		
બરોડા સેં. કો–ઓ. બેંક લિ. વડોદરા સેવિંગ્સ ૨½%	૧૩૩૯-૧૨-૯	
પોસ્ટ ઓફિસ સેવિંગ્સ ૨½%	૭૭૭૬-૧૧-૯	૯૧૧૬–૮–૬
૬ મુદતબંધી થાપણ :		
રેન બર્ડ ટ્રેઝરી સેવિંગ્સ ડિપો. ૩½%	૪૯૪૦૦–૦–૦	

*કન્ટીજન્ટ લાયેબીલીટી કો-ઓ. બેંકના શેર ઉપર વસુલ નહિ મંગેલા તેની રકમ રૂા. ૪૦૦ બાકી છે.

		રૂ. આ. પા.	રૂ. આ. પા.
૧ ગ્રામ પુસ્તકાલયોની ખરીદ પેટે એડવાન્સ			
૧ પુસ્તકો માટે	૧૯૪૩૫-૧૫-૯		
૨ બજેટની લોકમદદ તથા બચત	૯૫૮૩-૦-૮	૨૯૦૧૯-૦-૫	
૨ ઇતર ગ્રાહકોના જમા		૮૦૦૧-૧-૧	
૩ બુકસેલરોના જમા		૨૭૮૨-૭-૬	
૪ ચાલુ વર્ષના ખર્ચ પેટે આપવાના બાકી		૨૦૦-૦-૦	
૫ શેર માટે ડીપોઝીટ		૧૨૬-૦-૦	૪૦૧૨૮-૯-૦
૧૦ નહિ માગણી થએલું ડિવિડન્ડ :			૮૦૨-૨-૬
૧૧ પુસ્તકાલય માસિક :			૭૩૦૪-૬-૧
૧૨ ટ્રસ્ટ ફંડો :			
૩૦-૬-૫૬ની બાકી સ્થાયી ટ્રસ્ટ ફંડો		૩૬૯૨૯-૪-૯	
ઉમેરો : " "		૨૫૦૦-૦-૦	
		૩૯૪૨૯-૪-૯	
ઉમેરો : ચાલુ ટ્રસ્ટ ફંડોના		૭૧૩૯-૧૫-૧	
ઉમેરો : નહિ ખર્ચાએલું વ્યાજ		૫૫૧-૧૪-૩	૪૭૧૨૧-૨-૧
૧૩ પુસ્તક પ્રકાશન :			૨૩૭૨-૧૩-૨
૧૪ નફા તોટા ખાતું :			
સને ૧૯૫૫-૫૬ના નફાની બાકી		૧૫૦૧૨-૭-૫	
બાદ : વાર્ષિક સાધારણ સભાના ઠરાવ પ્રમાણે			
૧ રિઝર્વ ફંડ	૧૪૦૯-૦-૦		
૨ સભાસદોને ૬ ટકા લેખે ડિવિડન્ડ વહેંચવા	૨૮૮૭-૭-૦		
૩ નોકરોને બે માસનો પગાર બોનસ	૧૫૧૯-૫-૬		
૪ વડોદરા જિ. સ. બોર્ડને શિ. ફાળો	૨૧૧-૪-૦		
૫ પુસ્તકાલય પ્ર. અને સહકાર પ્ર. ફંડ	૫૦૦-૦-૦		
૬ મકાન ફંડ	૫૦૦૦-૦-૦		
૭ સ્ટાફ ગ્રેચ્યુઇટી ફંડ	૧૦૦૦-૦-૦		
૮ ઇન્કમ એડજસ્ટમેંટ ફંડ	૧૦૦૦-૦-૦	૧૪૫૨૭-૦-૬	
બાકી		૪૮૫-૬-૧૧	
ઉમેરો : ચાલુ વર્ષનો નફો		૧૭૪૬૧-૧૦-૪	૧૭૯૪૭-૧-૩
			૭૨૦૫૨૫-૧-૦

ઑડિટરનો રિપોર્ટ

અમે મંડળનું તા. ૩૦-૬-૫૭ના રોજનું સરવાયું અને તે દિવસે પુરા તથા વર્ષના નફાતોટાનો હિસાબ, તેને લગતા ચોપડા, વાઉચરો સાથે તપાસી જોયું છે, અને અમે નિવેદન કરીએ છીએ કે જોઈતા સઘળા ખુલાસા અને માહિતી અમને મળ્યાં છે. આ સરવાયું મંડળના ચોપડામાં બતાવ્યા પ્રમાણે અને અમને મળેલા ખુલાસા અને માહિતી અનુસાર તા. ૩૦ જુન ૧૯૫૭ એ મંડળની સ્થિતિનો સાચો અને યથાર્થ હેવાલ રજુ કરે છે. વિશેષ જણાવવાનું કે મંડળના સરવાયામાં બતાવેલાં રૂપિયાં ઇન્વેસ્ટમેન્ટસ અમે જાતે તપાસી ખાત્રી કરી છે અને તે બરાબર છે.

વડોદરા
૨૭-૭-૫૭

(Sd.) *Apaji Amin & Co.*
Chartered Accountants, Auditors.

	રૂા. આ. પા.	રૂા. આ. પા.
નેશનલ સેવિંગ્સ સર્ટીફીકેટ ૪%	૧૪૨૫૦૦-૦-૦	
બરોડા સીટી કો-ઓ. બેંક લિ. વડોદરા ૩$\frac{3}{4}$%	૨૦૦૦૦-૦-૦	
બરોડા સેં. કો-ઓ. બેંક લિ. " ૩$\frac{3}{4}$%	૬૫૦૦૦-૦-૦	
બરોડા કો-ઓ. લેં. મો. બેંક લિ. " ૪%	૧૩૫૦૦૦-૦-૦	
કરજણ કોટન સેલ એન્ડ જીનીંગ કો-ઓ. સો. લિ. કરજણ ૪$\frac{1}{2}$%	૨૦૦૦૦-૦-૦	
પાદરા તાલુકા કો-ઓપરેટીવ કોટન સેલ એન્ડ જીનીંગ એન્ડ પ્રે. સો. લિ. પાદરા ૪$\frac{1}{2}$%	૨૫૦૦૦-૦-૦	
ખેડુત કપાસ પીલનારી સહકારી મંડળી લિ. ઈટોલા ૪%	૧૮૦૦૦-૦-૦	
વિવિધ કાર્યકારી સહકારી મંડળી લિ. ઈટોલા, ૪%	૨૦૦૦૦-૦-૦	
પાંચ વર્ષનાં પોસ્ટલ કેશ સર્ટીફીકેટ	૧૨૪૩૭-૮-૦	
વડોદરા જિલ્લા વિદ્યાર્થી સહાયક સ. મંડળ લિ. વડોદરા ૩$\frac{1}{2}$%	૩૫૦૦-૦-૦	
વડોદરા સહકારી આમોદ્યોગ ભંડાર લિ. વડોદરા, ૪%	૧૦૦૦૦-૦-૦	૫૧૨૯૩૭-૮-૦
૭ લેણું વ્યાજ:		૩૫૬૯-૯-૧૦
પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ લિ.ના મકાન માટે **જમીન ખરીદ ખાતે**		
ગયા વર્ષના સરવાયામાં જણાવ્યા પ્રમાણે તસલમાત	૧૮૦૦૦-૦-૦	
બાદ: વધારો પરત મળ્યો તે.	૧૦૩૦-૦-૦	૧૬૯૭૦-૦-૦
૯ શકમંદ લેણું:		
ખેડા ડિ. સે. કો-ઓ. બેંક લિ. (ફડચામાં) ૨૦ શેર દરેક રૂા. ૫૦)	૧૦૦૦-૦-૦	
ખેડા ડિ. સે. કો-ઓ. બેંક લિ. (ફડચામાં) થાપણ	૩૫૭-૦-૦	૧૩૫૭-૦-૦
૧૦ ટ્રસ્ટ ફંડોનું ઇન્વેસ્ટમેન્ટ્સ:		
૩ ટકાની ગવ. લોન દાર્શનીક કિંમત ૨૬૦૦૦)	૨૫૭૬૧-૨-૭	
પુ. સ. સ. મંડળના શેર ૪૭૬	૧૧૯૦૦-૦-૦	
પોસ્ટ ઑફિસ સેવિંગ્સ	૮૮૪-૧૨-૧૧	
આમ્રિ કો-ઓ. સે. લે. મો. બેન્ક લિ. ના ડિબેન્ચર્સ દાર્શનીક કિં. ૧૨૦૦) ૪%	૧૧૯૩-૧૨-૦	
૩$\frac{1}{2}$ ટકાના ટ્રેઝરી સેવિંગ્સ ડીપોઝિટ	૫૦૦-૦-૦	૪૦૨૬૯-૧૧-૬
૧૧ શિલક:		
ધી બેંક ઓફ બરોડા લિ. ચાલુ ખાતે	૨૭૦૨૩-૨-૨	
ધી સેન્ટ્રલ બેંક ઓફ ઇન્ડીયા લિ. મુંબઈ ચાલુ ખાતે	૬૧૧૧-૧૪-૯	
રોકડા હાથ ઉપર	૨૧૨૭-૧૦-૬	૩૫૨૬૨-૧૧-૫
		૭૨૦૫૨૫-૧-૦

લક્ષ્મણસિંહ બ. પરમાર
મંત્રી
વડોદરા.
તા. ૪-૮-'૭

મણિલાલ મં. કાશીવાળા (અધ્યક્ષ) વાઘજીભાઇ ના. અમીન
ચીમનભાઈ હ. અમીન પશુભાઇ મ. સુતરીઆ
નાનજીભાઈ જે. પટેલ મંગુભાઈ લ. દેસાઈ
ચીમનભાઈ દેસાઈ ડભોઈવાળા વલ્લભભાઇ મૂ. પટેલ
ખુમાનસિંહ શં. બારોટ દલસુખરામ દે. શાસ્ત્રી
ચીમનભાઈ મુ. અમીન વિષ્ણુપ્રસાદ પ્ર. પંડ્યા
વ્યવસ્થાપક મંડળના સભાસદો

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિ. વડોદરાનાં

વર્ષ	સભાસદ સંખ્યા	શેર સંખ્યા	વસુલ આવેલી શેરોની મુડી રૂ.	રિઝર્વ ફંડ રૂ.	મુદતબંધી થાપણ રૂ.	ચોખ્ખો નફો રૂ.	[illegible]	ખરીદી રૂ.	વેચાણ રૂ.
૩૧-૩-૨૫	૨૧૮	૨૫૭	૫૩૨૫	૦	૪૫૯૬	૫૯૭	૬	૧૩૧૦૯	૯૪૮૨
૩૧-૩-૨૬	૨૯૪	૩૩૬	૮૦૯૦	૨૫૦	૧૫૭૭૮	૭૦૮	૬	૨૨૬૮૦	૧૮૫૧૭
૩૧-૩-૨૭	૩૧૪	૩૬૨	૮૮૭૦	૫૦૦	૨૭૦૩૯	૬૭૯	૬	૨૪૫૩૨	૨૩૯૯૦
૩૧-૩-૨૮	૩૨૪	૩૯૧	૯૬૨૫	૭૫૦	૪૧૧૪૦	૧૧૩૭	૬	૩૦૦૪૯	૩૨૯૫૨
‡૩૧-૧૨-૨૯	૩૪૭	૪૪૧	૧૦૯૨૫	૧૦૫૦	૬૩૫૭૬	૧૫૦૪	૬	૪૪૭૯૯	૫૧૮૯૧
૩૧-૧૨-૩૦	૩૬૮	૫૨૪	૧૩૦૧૦	૧૪૩૦	૮૫૦૨૩	૨૬૭૬	૬	૩૯૧૨૩	૩૬૯૭૩
૩૧-૧૨-૩૧	૩૮૯	૬૯૦	૧૭૧૭૦	૩૨૭૫	૧૦૬૦૦૫	૨૩૭૦	૬	૪૨૫૨૪	૪૧૯૨૯
૩૧-૧૨-૩૨	૪૦૬	૭૩૯	૧૮૩૭૫	+૭૦૯૬	૧૨૭૫૪૧	૩૪૨૩	૬	૫૪૮૪૦	૫૭૨૬૮
÷૩૧-૭-૩૪	૪૩૨	૮૭૫	૨૧૮૦૫	+૬૬૧૩	૧૬૫૮૭૫	૨૧૯૫	૬	૯૮૬૯૯	૧૦૫૭૧૧
૩૧-૭-૩૫	૪૪૪	૯૧૮	૨૨૮૯૦	+૬૯૪૫	૧૭૩૯૬૫	૨૩૯૬	૪½	૪૩૪૧૫	૪૮૪૬૭
૩૧-૭-૩૬	૪૭૩	૧૦૦૯	૨૫૧૬૫	+૮૦૦૯	૧૮૦૨૩૦	૨૩૫૨	૪½	૪૨૪૩૨	૪૮૭૯૩
૩૧-૭-૩૭	૪૮૭	૧૦૬૪	૨૬૫૮૦	+૧૧૭૪૮	૧૯૪૬૪૭	૧૦૧	૪½	૩૪૧૫૭	૩૮૩૭૨
૩૧-૭-૩૮	૫૦૦	૧૧૧૪	૨૭૮૫૦	+૧૧૯૬૪	૧૬૧૨૫૫	૨૭૧૮	૪	૩૭૧૯૦	૪૦૫૯૭
૩૧-૭-૩૯	૫૦૫	૧૧૫૩	૨૮૮૨૫	+૧૨૨૩૮	૧૬૬૨૫૪	૩૭૭૫	૪½	૩૭૯૦૫	૪૨૨૫૦
૩૧-૭-૪૦	૫૨૫	૧૨૭૫	૩૧૮૭૫	+૧૫૨૨૪	૧૭૮૯૨૪	૨૮૦૫	૪½	૩૫૯૫૫	૩૯૧૮૫
૩૧-૭-૪૧	૫૩૯	૧૪૧૩	૩૫૩૨૫	+૧૫૭૭૫	૧૯૬૭૫૫	૩૮૬૨	"	૪૪૨૫૮	૪૮૪૦૦
૩૧-૭-૪૨	૬૦૫	૧૫૮૪	૩૯૬૦૦	+૨૩૧૯૨	૨૦૯૩૨૦	૩૦૩૯	૪	૩૯૭૧૯	૪૩૫૮૨
૩૧-૭-૪૩	૬૪૦	૧૬૨૮	૪૦૭૦૦	+૨૪૧૪૮	૨૨૭૨૮૭	૪૯૬૦	૪½	૪૯૩૨૭	૫૩૦૩૧
૩૧-૭-૪૪	૭૩૫	૧૭૪૫	૪૩૬૨૫	+૨૬૮૦૨	૨૩૧૮૭૬	૫૨૨૩	૪½	૫૧૦૭૭	૫૬૮૪૭
૩૧-૭-૪૫	૭૯૧	૧૮૧૪	૪૫૩૫૦	+૨૮૧૧૭	૨૩૫૪૧૫	૫૨૫૨	૪½	૪૯૧૧૨	૫૬૦૬૬
૩૧-૭-૪૬	૮૨૯	૧૮૭૦	૪૬૭૫૦	+૪૨૬૭૩	૨૫૯૧૩૦	૫૩૯૯	૬	૬૨૦૨૮	૬૬૪૫૫
૩૧-૭-૪૭	૮૯૪	૧૯૫૮	૪૮૯૫૦	+૪૪૦૬૩	૩૭૭૩૩૭	૧૫૬૧	૪½	૫૮૮૯૦	૬૧૬૧૮
+૩૧-૭-૪૮	૮૯૯	૧૯૬૮	૪૯૨૦૦	+૪૪૯૩૪	૩૯૪૨૭૮	૯૩૮૬	૪½	૧૬૬૫૫૯	૧૯૬૧૧૪
+૩૦-૬-૪૯	૯૨૨	૧૯૮૩	૪૯૯૯૫	+૫૬૨૪૬	૪૧૨૫૧૬	૮૫૮૪	૪½	૧૫૧૪૭૯	૧૭૧૯૩૭
+૩૦-૬-૫૦	૯૦૦	૧૯૯૧	૪૯૭૭૫	૬૦૮૫૨	૪૦૦૭૦૭	૯૩૦૬	૫	૧૬૪૧૮૮	૧૬૬૧૧૭
+૩૦-૬-૫૧	૯૮૦	૨૧૬૬	૫૪૧૫૦	+૬૭૨૩૮	૪૦૪૨૦૦	૯૯૮૫	૫	૯૮૬૬૩	૧૦૯૯૮૮
+૩૦-૬-૫૨	૯૯૧	૨૧૯૭	૫૪૯૨૫	+૬૮૫૦૫	૪૫૧૯૮૯	૧૧૬૮૧	૫	૭૪૦૪૦	૯૪૫૬૧
+૩૦-૬-૫૩	૯૯૯	૨૨૨૯	૫૫૭૨૫	+૭૪૩૩૯	૪૩૦૮૮૭	૭૪૫૨	૫	૪૯૯૩૯	૫૯૦૩૪
+૩૦-૬-૫૪	૧૦૧૩	૨૩૨૧	૫૮૦૨૫	+૭૮૭૭૩	૪૩૩૨૩૨	૧૨૩૪૫	૬	૭૩૪૭૮	૮૯૮૭૬
+૩૦-૬-૫૫	૧૧૨૧	૨૫૧૧	૬૩૭૭૫	+૯૧૮૮૪	૪૧૪૧૫૯	૧૭૫૬૮	૬	૧૨૩૮૯૨	૧૩૯૧૯૫
૩૦-૬-૫૬	૧૧૪૨	૨૬૧૭	૬૫૪૨૫	+૧૦૩૦૦૨	૪૧૧૫૬૪	૧૪૦૮૫	૬	૧૩૦૨૩૬	૧૪૬૦૩૨
૩૦-૬-૫૭	૧૧૬૦	૨૭૬૧	૬૯૦૨૫	૧૦૮૬૯૯	૪૧૭૨૧૨	૧૦૪૬૧		૧૦૪૩૪૨	૧૨૧૨૨૬

‡૨૧ માસનો હિસાબ ÷ ૧૯ માસનો હિસાબ + આ રકમ નફાની વહેંચણી સરખી રાખવાનું
+૩૧-૭-૪૮થી બધા આંકડા બુકડેપો સાથેના છે.

છેલ્લાં તેત્રીસ વર્ષની પ્રગતિના આંકડા

ઉત્પન્ન રૂ.	ખર્ચ રૂ.	પુસ્તક ખરીદી માટે વાપરેલી રકમ રૂ.	"પુસ્તકાલય" માસિક			ટ્રસ્ટ ફંડો	
			ઉત્પન્ન	ખર્ચ	નફો અગર તોટો	સંખ્યા	રકમ
૧૪૭૩	૮૮૫	૦	૦	૦	૦	૦	૦
૩૦૬૯	૨૩૬૩	૦	૦	૦	૦	૦	૦
૪૧૭૨	૩૪૯૩	૧૬૫૬	૧૩૬૩	૧૪૫૮	૯૫ ખોટ	૦	૦
૫૯૨૦	૪૭૮૩	૪૧૭૫	૨૯૦૦	૩૨૩૧	૩૩૦ ખોટ	૦	૦
૧૧૭૪૨	૧૦૨૩૮	૬૦૪૨	૩૧૫૦	૩૧૦૦	૪૧ નફો	૧	૧૫૧
૧૦૪૫૨	૭૭૭૬	૭૭૭૮	§૭૦૭૬	§૬૨૭૬	§૭૯૦ નફો	૨	૩૫૨
૧૧૯૮૪	૯૬૧૫	૮૨૭૫	૩૮૮૯	૩૬૬૬	૨૨૨ નફો	૬	૧૯૫૫
૧૪૨૩૯	૧૦૮૧૬	૮૮૫૭	૬૩૨૭	૩૮૩૪	૪૯૩ નફો	૮	૨૧૫૭
૨૧૮૬૯	૧૯૬૭૪	૮૦૮૩	૪૨૧૧	૩૮૪૭	૩૬૩ નફો	૧૧	૬૦૮૬
૧૪૧૪૯	૧૧૭૫૨	૬૫૨૧	૪૩૮૦	૩૭૫૪	૬૨૫ નફો	૧૨	૮૦૭૬
૧૩૭૪૦	૧૧૩૮૮	૬૭૦૬	૪૬૫૩	૪૧૨૩	૫૨૯ નફો	૧૭	૧૧૮૪૮
૧૧૦૪૧	૧૦૯૪૦	૫૫૬૩	૪૯૨૫	૫૦૦૪	૯૩ ખોટ	૨૫	૧૪૩૩૧
૧૧૨૮૭	૮૫૬૯	૪૬૪૦	૪૯૩૩	૪૬૬૦	૨૭૧ નફો	૩૩	૧૮૨૫૦
૧૧૬૯૧	૭૯૧૫	૩૮૦૦	૫૨૩૩	૪૪૨૪	૮૦૯ નફો	૩૭	૧૯૪૩૧
૧૧૧૭૦	૮૩૬૫	૨૮૮૦	૫૫૪૪	૪૮૨૭	૭૧૭ નફો	૩૯	૧૯૨૪૪
૧૨૫૩૭	૮૭૧૪	૧૮૭૪	૫૨૦૨	૩૯૮૬	૧૨૧૬ નફો	૪૦	૧૯૩૬૨
૧૨૨૧૪	૯૧૭૪	૧૯૫૯	૫૫૪૩	૫૦૨૮	૫૧૫ નફો	૪૨	૨૪૧૯૮
૧૪૮૭૨	૯૯૧૨	૧૪૧૫	૫૭૨૪	૪૯૪૮	૭૭૬ નફો	૪૬	૨૬૧૪૪
૧૪૮૮૪	૯૬૬૦	૯૧૮	૬૧૨૪	૬૨૦૫	૮૦ ખોટ	૪૯	૨૭૩૯૨
૧૫૫૨૯	૧૦૨૭૬	૫૫૭૩	૬૩૪૬	૫૪૧૫	૯૩૦ નફો	૫૪	૨૭૩૯૫
૧૮૧૫૯	૧૨૭૫૯	૪૫૦૦	*૧૨૧૯૩	*૮૬૧૫	૩૫૭૮ નફો	૫૭	૨૯૦૯૦
૧૭૧૯૦	૧૫૭૨૮	૨૬૪૭	૬૫૫૮	૬૪૪૦	૧૧૮ નફો	૬૫	૩૦૧૦૦
૨૯૧૫૭	૧૯૭૭૦	૨૭૮૭	૭૧૭૯	૭૦૮૯	૮૯ નફો	૮૫	૩૨૨૧૮
૩૦૫૨૫	૨૧૯૪૦	૧૩૦૮	૬૯૭૬	૮૧૪૪	૧૧૬૮ ખોટ	૮૯	૩૮૮૩૬
૩૨૧૭૧	૨૨૮૬૫	નથી	૭૦૫૮	૮૪૫૮	૧૪૦૦ ખોટ	૯૧	૩૫૩૧૭
૩૧૯૫૨	૨૧૯૬૫	નથી	૪૫૭૭	૭૨૪૯	૨૬૭૨ ખોટ	૯૯	૩૭૮૬૫
૩૪૮૯૭	૨૩૨૧૫	નથી	૬૫૭૫	૬૬૭૧	૯૬ ખોટ	૧૦૦	૩૭૯૦૪
૩૮૪૦૩	૨૪૯૫૦	૧૦૩	૬૯૬૭	૬૭૨૧	૨૪૬ નફો	૧૦૦	૩૮૨૧૬
૩૭૪૫૯	૨૫૧૧૩	૫૨	૭૪૨૭	૬૮૫૯	૫૬૮ નફો	૧૦૧	૩૯૦૨૫
૪૩૯૬૫	૨૬૩૯૭	નથી	૭૬૪૯	૭૮૯૭	૨૫૪ ખોટ	૧૦૬	૪૦૭૫૯
૪૨૩૬૫	૨૮૨૮૦	નથી	૮૩૮૩	૯૯૮૨	૧૫૯૮ ખોટ	૧૦૬	૪૧૮૨૭
૪૫૪૮૨	૨૮૦૨૦	નથી	૧૧૪૭૦	૧૦૨૫૮	૧૨૧૧ નફો	૧૦૯	૪૭૧૨૧

ફંડ, ઇન્વેસ્ટમેન્ટ રિઝર્વ ફંડ તથા મકાનફંડ તથા નોકર સહાયક ફંડ અને પુસ્તકાલય પ્રશસ્ત ફંડની રકમોનો સમાવેશ કરેલો છે.

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી

ટ્રસ્ટ ફંડનો હિસાબ

અનુક્રમ નંબર	ટ્રસ્ટ ફંડનું નામ	ટ્રસ્ટ ફંડ આપનારનું નામ	ટ્રસ્ટ ફંડ સ્વીકાર્યાની તારીખ
૧	૨	૩	૪
૧	દીવાળીબા સ્મારક જ્ઞાન પ્રસારક ફંડ	રા. માણેકલાલ કિશોરભાઈ પટેલ, પિહીજ	૪—૩—૨૮
૨	રૂદેલ સાર્વજનિક પુસ્તકાલય ટ્રસ્ટ ફંડ	રા. તુલસીભાઈ બકોરભાઈ અમીન, ભાદરણ	૧૪—૯—૩૦
૩	વટાદરા સાર્વજનિક પુસ્તકાલય ટ્ર. ફં.	,, ,,	૩૦—૮—૩૧
૪	શ્રી. સયાજીરાવ ગાયકવાડ ટ્રસ્ટ ફંડ	પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના એક હિમાયતી	૩૦—૮—૩૧
૫	ખત્રી વલ્લભદાસ જમનાદાસ મૂળજી ટ્રસ્ટ ફંડ	રા. નટવરલાલ ગિરધરલાલ શાહ, શિનોર	૩૦—૮—૩૧
૬	ઝારોળા સાર્વજનિક પુસ્તકાલય ટ્રસ્ટ ફંડ	રા. મગનભાઈ શંકરભાઈ પટેલ, ભાદરણ	૨૭—૧૨—૩૧
૭	સ્વ. ધનીબ્હેન ભક્ત સ્મારક ટ્રસ્ટ ફંડ	રા. ભુલાભાઈ પરસોત્તમભાઈ ભગત, ધામણ	૨૭—૩—૩૨
૮	સ્વ. આશાભાઈ ગોવિંદભાઈ ભક્ત સ્મારક ટ્રસ્ટ ફંડ, ઓરણા	રા. આશાભાઈ ગોવિંદ ,,	૩૧—૧૨—૩૨
૯	શ્રી. બોર્ડન સ્મારક ટ્રસ્ટ ફંડ	મંત્રીઓ, બોર્ડન સ્મારક ફં.	૩૦—૭—૩૩
૧૦	ચાલુ ટ્રસ્ટ રૂા. ૧૦૦) ની રકમ પુરેપુરી ખર્ચાઈ છે.		
૧૧	નાની નરોલી તા. માંગરોળ સાર્વજનિક પુસ્તકાલય નિભાવ ફંડ	મંત્રી સાર્વ. પુ. નાની નરોલી	૨૯—૭—૩૪
૧૨	કમોઉ નરસિંહભાઈ શંકરભાઈ સાર્વજનિક પુસ્તકાલય નિભાવ ફંડ	રા. આદિતભાઈ મથુરભાઈ રા. અંબાલાલ શંકરભાઈ	૯—૯—૩૪

મંડળ લિ. વડોદરા.

તા. ૩૦-૬-૫૭ સુધીનો

રકમ રૂા.	ક્યાં રોકેલી છે ?	વ્યાજ ખર્ચવાનું બાકી	વ્યાજની રકમનો શું ઉપયોગ કરવાનો છે ?
૫	૬	૭	૮
૧૫૧	પુ. સ. સ. મંડળના ૬ શેરોમાં	૦—૦—૦	પીહીજ સા. પુ૦ ને મોકલવી.
૧૦૧	પું. સ. સ. મંડળના ૪ શેરોમાં	૦—૦—૦	પુસ્તકો ખરીદી રૂદેલ સા૦પુ૦ને ભેટ આપવાં.
૧૦૧	,,	૦—૦—૦	પુસ્તકો ખરીદી વટાદરા સા૦ પુ૦ને ભેટ આપવાં.
૫૦૧	મંડળના ૨૦ શેરોમાં	૯૩—૮—૯	પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિને વેગ મળે એવી કોઈ જ્ઞાન-પ્રચારની યોજનામાં વાપરવું.
૬૨૬	પુ. સ. સ. મંડળના ૨૫ શેરોમાં	૫૫-૧૧-૦	શિનોર, સંખેડા અને તિલકવાડા તાલુકાનાં સા૦ પુ૦ ને મદદ કરવા.
૧૦૧	પુ. સ. સ. મંડળના ૪ શેરોમાં	૦—૦—૦	પુસ્તકો ખરીદીને ઝારોળા સા૦ પુ૦ ને ભેટ આપવાં.
૧૦૧	,,	૦—૦—૦	પુસ્તકો ખરીદીને ધામણ સા૦ પુ૦ ને ભેટ આપવાં.
૧૦૧	,,	૦—૦—૦	પુસ્તકો ખરીદીને ઓરણા સા૦ પુ૦ ને ભેટ આપવાં.
૧૦૦૧ + ૧૪॥।	પુ. સ. સ. મંડળના ૪૦ શેરોમાં	૨૪૭-૧૨-૦	વડોદરા રાજ્યનાં પછાત ગામોમાં નવીન બોર્ડને સ્મારક સાર્વજનિક પુસ્તકાલયો ઉઘાડવાની મદદ કરવા.
૩૨૧૨ + ૨૩-૧૩-૭	૩%ટકાની ગવર્નમેન્ટ લોનમાં	૦—૦—૦	નાની નરોલી સા. પુ. ના મંત્રીને મોકલવી.
૨૦૦૦	,,	૦—૦—૦	ન. શં. સા. પુ. ના વાર્ષિક નિભાવને માટે ડમોઈ મોકલવી.

અનુક્રમ નંબર	ટ્રસ્ટ ફંડનું નામ	ટ્રસ્ટ ફંડ આપનારનું નામ	ટ્રસ્ટ ફંડ સ્વીકાર્યાની તારીખ
૧	૨	૩	૪
૧૩	સ્વ. દેવીદાસ હરગોવિંદદાસ શાહ સ્મારક ફંડ	રા. મણિલાલ મં. કાશીવાળા રા. હરિવલ્લભદાસ સુ. શાહ	૨૯— ૯—૩૫
૧૪	સ્વ. રણછોડજી ભુલાભાઈ સ્મારક ફંડ	ભક્તિભાઈ રણછોડજી, ઓરણ	૨૪—૧૧—૩૫
૧૫	શ્રી. પીલાજીરાવ ઇનામ ફંડ	રા. પ્રતાપરાય ગિ. મહેતા અમરેલી	૨૯—૧૨—૩૫
૧૬	પલાણા સા. પુ. નિભાવ ફંડ	મંત્રી સા. પુ. પલાણા	૨૯—૧૨—૩૫
૧૭	સ્વ. ન્યુટન મોહન દત્ત સ્મારક ફંડ	વ્યવસ્થાપક, ન્યુટન મોહન દત્ત સ્મારક ફંડ	૨૯—૧૨—૩૫
૧૮	કંડારી તા. કરજણ સ્વ. અમીન રણછોડભાઈ સ્મારક પુ. ટ્રસ્ટ ફંડ	રા. મગનભાઈ શંકરભાઈ પટેલ, ભાદરણ	૮—૧૧—૩૬
૧૯	બાંધણી તા. પેટલાદ સાર્વજનિક પુસ્તકાલય નિભાવ ફંડ	મંત્રી, સા. પુ. બાંધણી	૨૨— ૧—૩૭
૨૦	આજોડ તા. વડોદરા સાર્વજનિક પુસ્તકાલય નિભાવ ફંડ	મંત્રી, સા. પુ. આજોડ	૨૨— ૧—૩૭
૨૧	નાની નરોલી તા. માંગરોલ સા. પુસ્તકાલય નિભાવ ફંડ	મંત્રી, સા. પુ. નાની નરોલી	૨૮— ૨—૩૭
૨૨	બહુચરાજી તા. ચાણસ્મા સા. પુસ્તકાલય નિભાવ ફંડ	મંત્રી, સા. પુ. બહુચરાજી	૨૮— ૨—૩૭
૨૩	સ્વ. સંતોકભાઈ ભુલાભાઈ દેસાઈ સ્મારક ટ્રસ્ટ ફંડ	રા. લલ્લુભાઈ ગોવિંદજી દેસાઈ, નનસાડ	૨૮— ૨—૩૭
૨૪	સ્વ. લક્ષ્મીબેન તે દેસાઈ સંતોકભાઈ ભુલાભાઈનાં ધર્મપત્ની સ્મારક ટ્રસ્ટ ફંડ	રા. મોરારજી કાળીદાસ દેસાઈ, નનસાડ	૨૮— ૨—૩૭

રકમ રૂા.	ક્યાં રોકેલી છે ?	વ્યાજ ખર્ચવાનું બાકી	વ્યાજની રકમનો શું ઉપયોગ કરવાનો છે ?
૫	૬	૭	૮
૨૧૫૭	૩% ટકાની ગવર્નમેન્ટ લોનમાં	૧૪૦–૯–૬	કરનાળી સા. પુ. ને સા. પુ. ના નિભાવ માટે રૂા. ૫૦ સુધી અને કરનાળી ગ્રામ ઔષધાલયને નિભાવ માટે રૂા. ૨૫) સુધી આપવા.
૫૦૦	,,	૦—૦—૦	ઓરણા તા. કામરેજ સા. પુ. ને પુસ્તકો ખરીદી આપવાં.
૧૦૧	,,	૦—૦—૦	વરસાડા તા. અમરેલીના શ્રી. ગં. લ. સા. પુ. ના વાચકોને ઈનામ આપવામાં ખર્ચવી.
૫૦૦	,,	૦—૦—૦	પલાણા સા. પુ.ના નિભાવ માટે મોકલવી.
૫૦૬	પુ. સ. સ. મંડળ લિ. ના ૨૦ શેરોમાં	૧૬–૫–૦	શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષાઓ માટેનાં પુસ્તકો ઓછી કિંમતે ખરીદવામાં મદદ કરવા વાપરવું.
૧૦૬	પુ. સ. સ. મંડળના ૪ શેરોમાં	૦—૦—૦	પુસ્તકો ખરીદીને સ્વ. અમીન રણછોડભાઈ સ્મારક પુસ્તકાલય કંડારીને 'શ્રી. મગનભાઈ શંકરભાઈ પટેલ તરફથી ભેટ' એવો સિક્કો કરી મોકલી આપવાં.
૯૦૦	૩% ટકાની ગવર્નમેન્ટ લોનમાં	૦—૦—૦	બાંધની સા. પુ. ને મોકલી આપવી.
૪૦૦	,,	૦—૦—૦	આજોડ સા. પુ. ને મોકલી આપવી.
૨૦૦	,,	૦—૦—૦	નાની નરોલી સા. પુ. ને મોકલી આપવી.
૩૦૦	,,	૦—૦—૦	બહુચરાજી સા. પુ. ને મોકલી આપવી.
૧૦૬	પુ. સ. સ. મંડળના ૪ શેરોમાં	૦—૦—૦	નનસાડ તા. કામરેજ સા. પુ.ને લોકમદદ તરીકે ગણી વ્યાજની રકમનાં પુસ્તકો ખરીદીને મોકલી આપવાં.
૧૦૬	,,	૦—૦—૦	સીસોદરા તા. નવસારી સા. પુ. ને લોકમદદ તરીકે ગણી વ્યાજની રકમનાં પુસ્તકો ખરીદીને મોકલી આપવાં.

અનુક્રમ નંબર	ટ્રસ્ટ ફંડનું નામ	ટ્રસ્ટ ફંડ આપનારનું નામ	ટ્રસ્ટ ફંડ સ્વીકાર્યાની તારીખ
૧	૨	૩	૪
૨૫	મોટા આંકડીઆ તા. અમરેલી સા. પુ. નિભાવ ફંડ	મંત્રી સા. પુ. મોટા આંકડીઆ	૮—૮—૩૭
૨૬	કુરાલ તા. પાદરા સાર્વજનિક પુસ્તકાલય નિભાવ ફંડ	મંત્રી સા. પુ. કુરાલ તા. પાદરા	૧૦—૧૦—૩૭
૨૭	ડેરોલી તા. કરજણ સાર્વજનિક પુસ્તકાલય નિભાવ ફંડ	મંત્રી સા. પુ. ડેરોલી તા. કરજણ	૧૦—૧૦—૩૭
૨૮	મોભા સાર્વજનિક પુસ્તકાલય નિભાવ ફંડ	મંત્રી સા. પુ. મોભા તા. પાદરા	૧૦—૧૦—૩૭
૨૯	સૌ. દિવાળીબાઈ મગનલાલ જોશી ટ્રસ્ટ ફંડ	મગનભાઈ ઈશ્વરભાઈ જોશી બાકરોલ તા. આણંદ	૨૯—૧૧—૩૭
૩૦	બાકરોલ સાં. પુ. નિભાવ ફંડ	મંત્રી સા. પુ. બાકરોલ તા. આણંદ	૩૧—૧૨—૩૭
૩૧	શ્રી. હરગોવિંદ શામજી પાઠક સ્મારક ટ્રસ્ટ	મુળશંકર ગૌરીશંકર ભટ્ટ પ્રતાપરાય ગિરધરલાલ મહેતા, મંત્રીઓ હરગોવિંદ શામજી પાઠક સ્મારક સમિતિ	૩૧—૧૨—૩૭
૩૨	આમચક સા. પુ. નિભાવ ફંડ	મંત્રી સા. પુસ્તકાલય આમચક તા. મહુવા	૨૬—૧—૩૮
૩૩	ભાઈલાલ વ્યાસ સ્મારક ફંડ	દયાશંકર ભા. શુકલ, મંત્રી ભાઈલાલ વ્યાસ સ્મારક સમિતિ, સુરત	૮—૮—૩૭
૩૪	સ્વ. રણછોડભાઈ શિવાભાઈ પટેલ સ્મારક ફંડ	હરમાનભાઈ શિવાભાઈ પટેલ, ડેમોલ	૧૯—૧૧—૩૮
૩૫	સ્વ. ડાહીબેન સ્મારક ફંડ–ધામણ	મકનભાઈ લખાભાઈ	૧૯—૧૧—૩૮

રકમ રૂા.	કયાં રોકેલી છે ?	વ્યાજ ખર્ચ-વાનું બાકી	વ્યાજની રકમનો શું ઉપયોગ કરવાનો છે ?
૫	૬	૭	૮
૪૦૦	૩% ટકાની ગવર્નમેન્ટ લોનમાં	૦—૦—૦	મોટા આંકડીઆ સા. પુ. ને મોકલી આપવી.
૪૦૦	,,	૦—૦—૦	કુરાલ સા. પુ. ને મોકલી આપવી.
૧૦૧	,,	૦—૦—૦	ડેરોલી સા. પુ. મોકલી આપવી.
૬૦૦	,,	૦—૦—૦	મોભા સા. પુ. ને મોકલી આપવી.
૧૨૬,	પુ. સ. સ. મંડળ લિ. ના ૫ શેરોમાં	૦—૦—૦	બાકરોલ સા. પુ. ને મોકલી આપવી.
૮૦૦	૩% ટકાની ગવર્નમેન્ટ લોનમાં	૦—૦—૦	બાકરોલ સા. પુ. ને મોકલી આપવી.
૧૧૦૦	,,	૦—૦—૦	ચલાલા સા. પુ. ને બાલ પુસ્તકાલયનું બજેટ બનાવવા મોકલી આપવી.
૩૦૦	,,	૦—૦—૦	આમચક સા. પુ. ને મોકલી આપવી.
૪૦-૬-૯	મંડળમાં જમા છે.	૦—૦—૦	બાપુલાલ વિશ્વનાથ વ્યાસ સ્મારક ગ્રંથમાળાનું બીજું પુષ્પ "છાત્રોને" નામની પુસ્તિકા મંડળે પ્રકટ કરી છે.
૩૦૦	૩% ટકાની લોનમાં	૦—૦—૦	ડેમોલ સા. પુ. ને મોકલી આપવી.
૧૦૧	પુ. સ. સ. મંડળ લિ.ના ૪ શેરોમાં	૦—૦—૦	ધામણુ સા. પુ. ને મોકલી આપવી.

ક્રમાંક નંબર	ટ્રસ્ટ ફંડનું નામ	ટ્રસ્ટ ફંડ આપનારનું નામ	ટ્રસ્ટ ફંડ સ્વીકાર્યાની તારીખ
૧	૨	૩	૪
૩૬	સ્વ. શા. ગિરધરલાલ ત્ર્યંબકલાલ સ્મા. ટ્રસ્ટ ફંડ	મંત્રી સા. પુ. ફોર્ટ સોનગઢ	૧૯—૧૧—૩૮
૩૭	ગર્ટ્રુડ શેઠ ધનજીભાઈ મંચેરજી મેઘોરા સ્મારક ટ્રસ્ટ	,,	૧૯—૧૧—૩૮
૩૮	નથુભાઈ વીરમભાઈ સ્મારક સા. પુ. ૫સાઈ તા. ડભોઈ નિભાવ ફંડ	રા. બેચરભાઈ નથુભાઈ	૩૧— ૩—૪૦
૩૯	સ્વ. રાગઢાર તે હરિભાઈ નારણજી ભકતનાં પત્ની સ્મારક ટ્રસ્ટ ફંડ-ધામણ	રા. ભકિતભાઈ કાળાભાઈ રતનજી-ધામણ	૩૧— ૭—૪૦
૪૦	સ્વ. પટેલ ડાહ્યાભાઈ અંબાલાલ સ્મારક પિહીજ સા. પુ. નિભાવ ફંડ	પ્રમુખ સા. પુ. પિહીજ	૨૦— ૬—૪૧
૪૧	સ્વ. મોતીભાઈ નરસિંહભાઈ અમીન સ્મારક ટ્રસ્ટ ફંડ (સ્થાયી)	મંત્રીઓ, વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ	૧૧—૧૧—૪૧
૪૧ અ	,, ,, (ચાલુ)	,, ,,	,,
૪૧ બ	,, ,, (ચાલુ)	,, ,,	,,
૪૨	સા. પુ. નનસાડ તા. કામરેજ નિભાવફંડ	રા. નરસીભાઈ રણછોડભાઈ	૨૧—૧૨—૪૧
૪૩	સ્વ. લાડુબેન ભકત ધામણ સ્મારક ટ્રસ્ટ ફંડ	રા. ધીરજલાલ જીવણજી મુ. ધામણ	૩—૧૧—૪૨
૪૪	ઉમરાખ તા. પલસાણા સા. પુ. નિભાવફંડ	રા. વલ્લભભાઈ ઉકાભાઈ પટેલ	૧૩— ૧—૪૩
૪૫	સ્વ. શાન્તાબાઈ મહાસુખભાઈ મહિલા સા. પુ. લોકમદદ ફંડ	રા. મહાસુખભાઈ ચુનીલાલ શેઠ મુ. વિસનગર	૨— ૫—૪૩
૪૬	આરક સીસોદરા તા. નવસારી સા. પુ. નિભાવફંડ	રા. માધવભાઈ કરસનભાઈ	૨૫— ૭—૪૩
૪૭	બાકરોલ સા. પુ. નિભાવ ફંડ	મંત્રી, સા. પુ. બાકરોલ તા. આણંદ	૨૬— ૨—૪૪
૪૮	જિતેન્દ્ર પ્રતાપરાય મહેતા સ્મા. નિધિ અમરેલી.	રા. પ્રતાપરાય ગિ. મહેતા	૨૦— ૪—૪૪

રકમ રૂ.	ક્યાં રોકેલી છે ?	વ્યાજ ખર્ચ-વાનું બાકી	વ્યાજની રકમનો શું ઉપયોગ કરવાનો છે ?
૫	૬	૭	૮
૧૦૧	૩ ટકાની લોનમાં	૦—૦—૦	ફોર્ટ સોનગઢ સા. પુ.ને મોકલી આપવી.
૧૦૧	,,	૦—૦—૦	,, ,,
૧૦૧	પુ. સ. સ. મંડળ લિ.ના ૪ શેરોમાં	૦—૦—૦	સા. પુ. પિસાઈને મોકલી આપવી.
૧૦૧	,,	૦—૦—૦	સા. પુ. ધામણને બજેટ બનાવવા આપવી.
૧૦૧	૩ ટકાની લોનમાં	૦—૦—૦	સા. પુ. પિઠીજને મોકલી આપવી.
૨૭૯૦-૭-૨	,,	૦—૦—૦	સ્વ. મો. ન. અમીન સ્મારક ગ્રંથમાળા પ્રસિદ્ધ કરવી.
૭૯૬-૪-૦	બાંધ કો. /ઓ. સે. લેન્ડ માર્ટગેજ બેન્ક લિ મદ્રાસના ડિબેન્ચર્સમાં	૦—૦—૦	
૪૪૬૩-૧૫-૧૦	મંડળમાં જમા	૦—૦—૦	
૬૦૧.	૩ ટકાની લોનમાં	૦—૦—૦	સા. પુ. નનસાડ તા. કામરેજને બજેટ બનાવવા આપવી.
૧૦૧	પુ. સ. સ. મંડળના ૪ શેરોમાં	૦—૦—૦	ધામણ સા. પુ.ને મોકલી આપવી.
૧૦૧	૩ ટકાની લોનમાં	૦—૦—૦	ઉમરાખ તા. પેલસાણા સા. પુ.ને મોકલી આપવી.
૨૦૦૦	,,	૦—૦—૦	મહિલા સા. પુ. વિસનગરને મોકલી આપવી.
૧૦૧	પુ. સ. સ. મંડળ લિ.ના ૪ શેરોમાં	૦—૦—૦	આરક સીસોદરા તા. નવસારી સા. પુ.ને મોકલવી.
૪૦૦	૩ ટકાની લોનમાં	૦—૦—૦	સા. પુ. બાકરોલને મોકલવી.
૧૦૧	પુ. સ. સ. મંડળ લિ.ના ૪ શેરોમાં	૦—૦—૦	અમરેલી બા. પુ.ના વાચકોના ઉત્તેજનાર્થે ખર્ચવા બાલ પુ.ના મંત્રીને મોકલવી.

અનુક્રમ નંબર	ટ્રસ્ટ ફંડનું નામ-	ટ્રસ્ટ ફંડ આપનારનું નામ	ટ્રસ્ટ ફંડ સ્વીકાર્યાની તારીખ
૧	૨	૩	૪
૪૯	સ્વ. રણછોડભાઈ ગિરધરભાઈ તેનતલાવ તા. ડભોઈ સા. પુ. નિભાવ ફંડ	મંત્રી સા. પુ. તેનતલાવ	૧૨— ૬—૪૪
૫૦	સ્વ. પુરુષોત્તમ રણછોડભાઈ પટેલ સ્મારક ટ્રસ્ટ ફંડ	રા. નરસિંહભાઈ રણછોડભાઈ પટેલ મુ. સુણાવ	૧૦— ૯—૪૪
૫૧	સ્વ. નવનીતલાલ રણછોડલાલ પારેખ સયાજી વૈભવ લાયબ્રેરી પુસ્તક નિભાવ ફંડ	રા. સોની રણછોડદાસ દયારામ	૨૫— ૧—૪૫
૫૨	કશીભાઈ ત્રીભોવનદાસ પટેલ સોખડા ખુર્દ સા. પુ. નિભાવ ફંડ	મંત્રી, સા. પુ. સોખડાખુર્દ	૨૫— ૫—૪૫
૫૩	ગોગતબેન ભક્ત ધામણ સા. પુ. નિભાવ ફંડ	રા. મોરારભાઈ દુર્લભભાઈ મુ. ધામણ	૨૮— ૭—૪૫
૫૪	રૂદેલ તા. બોરસદ સા. પુ. નિભાવ ફંડ	રા. કાલીદાસ ઉમેદભાઈ પટેલ	૨૮— ૭—૪૫
૫૫	સ્વ. લલ્લુભાઈ જયરામભાઈ પટેલ સ્મા. ટ્રસ્ટ ફંડ તે સા. પુ. રામપુરા તા. કામરેજ નિભાવ ફંડ	રા. કલ્યાણજી નથુભાઈ	૮— ૯—૪૫
૫૬	સ્વ. દુધીબેન સ્મા. ટ્રસ્ટ ફંડ તે ઓરણા તા. કામરેજ નિભાવ ફંડ	રા. કેવળભાઈ રણછોડજી મુ. ઓરણા	૭—૧૦—૪૫
૫૭	સ્વ. જીવીબહેન તે માધવભાઈ ભુલાભાઈ ભક્તની વિધવા સ્મા. ટ્રસ્ટ ફંડ	રા. રામભાઈ ગોપાળજી રા. નાયુભાઈ લલ્લુભાઈ દેસાઈ	૨— ૨—૪૬
૫૮	સ્વ. લાડુબહેન તે લાલભાઈ કલ્યાણજીની ધણિયાણી સ્મારક ટ્રસ્ટ ફંડ	રા. લાલભાઈ કલ્યાણજી	૭— ૯—૪૬
૫૯	લાલભાઈ કલ્યાણજી ઉમરાખ સા. પુ. નિભાવ ફંડ	,,	૭— ૯—૪૬
૬૦	ભીખાભાઈ ભગાભાઈ ટ્રસ્ટ ફંડ	રા. ભીખાભાઈ ભગાભાઈ	૨૨—૧૧—૪૬
૬૧	સ્વ. રામભાઈ ગોપાળજી દેસાઈ સ્મારક આરક સીસોદરા તા. નવસારી સા. પુ. નિભાવ ફંડ	રા. દુર્લભભાઈ દાજીભાઈ ઠાકોર	૨૬— ૧—૪૭

રકમ રૂા.	કયાં રોકેલી છે?	વ્યાજ ખર્ચ-વાનું બાકી	વ્યાજની રકમનો શું ઉપયોગ કરવાનો છે?
૫	૬	૭	૮
૧૦૧	પુ. સ. સ. મંડળ લિ.ના ૪ શેરોમાં	૦—૦—૦	સા. પુ તેનતલાવ તા. ડભોઈને મોકલવી.
૧૦૧	૩ ટકાની લોનમાં	૦—૦—૦	સા. પુ. રણોલી તા. બોરસદને મોકલવી.
૧૫૧	પુ. સ. સ. મંડળ લિ.ના ૬ શેરોમાં	૦—૦—૦	સા. પુ. નવસારીને પુસ્તક નિભાવ ખાતે ખર્ચવા મોકલવી.
૧૦૧	૩ ટકાની લોનમાં	૦—૦—૦	સા. પુ. સોખડા ખુર્દ તા. પાદરાને મોકલવી.
૧૦૧	પુ. સ. સ. મંડળ લિ.ના ૪ શેરોમાં	૦—૦—૦	સા. પુ. ધામણ તા. નવસારીને મોકલવી.
૧૦૧	,,	૦—૦—૦	સા. પુ. રૂદેલ તા. બોરસદને મોકલવી.
૩૫૦	પુ. સ. સ. મંડળ લિ.ના ૧૪ શેરોમાં	૦—૦—૦	સા. પુ. શામપુરા તા. કામરેજને મોકલવી.
૧૦૧	૩ ટકાની લોનમાં	૦—૦—૦	સા. પુ. ઓરણા તા. કામરેજને મોકલવી.
૧૦૧	પુ. સ. સ. મંડળ લિ.ના ૪ શેરોમાં	૦—૦—૦	સા. પુ. ધામણ તા. નવસારીને મોકલવી.
૧૦૧	પુ. સ. સ. મંડળ લિ.ના ૪ શેરોમાં	૦—૦—૦	સા. પુ. ઉમરાખ તા. પલસાણાને મોકલવી.
૧૦૧	,,	૦—૦—૦	,,
૧૦૧	,,	૦—૦—૦	,,
૧૦૧	,,	૦—૦—૦	સા. પુ. આરક સીસોદરા તા. નવસારીને મોકલવી.

અનુક્રમ નંબર	ટ્રસ્ટ ફંડનું નામ	ટ્રસ્ટ ફંડ આપનારનું નામ	ટ્રસ્ટ ફંડ સ્વીકાર્યાની તારીખ
૧	૨	૩	૪
૬૨	ગં. સ્વ. કસ્તુરબા તે બાલુભાઈ વીરચંદનાં માતુશ્રી સા. પુ. ઓરણા તા. કામરેજ નિભાવ ફંડ	મંત્રી સા. પુ. ઓરણા	૨૯— ૩—૪૭
૬૩	સ્વ. પરભુભાઈ ગોવિંદજી સ્મા. ટ્રસ્ટ ફંડ	રા. ભીખાભાઈ ગોવિંદજી	૨૯— ૩—૪૭
૬૪	સ્વ. દુર્લભભાઈ ગોપાળજી નારણભાઈ સ્મારક ટ્રસ્ટ ફંડ	રા. ભગવાનજી ગોપાળજી પટેલ	૩૦— ૭—૪૭
૬૫	સ્વ. પરભુભાઈ સીતારામ સ્મા. ટ્રસ્ટ ફંડ	રા. છીતાભાઈ નથુભાઈ	૩૦— ૭—૪૭
૬૬	સ્વ. હરખભાઈ ભક્ત ધામણ સ્મા. ટ્રસ્ટ ફંડ	રા. મોરારભાઈ દુર્લભભાઈ	૨૭—૧૦—૪૭
૬૭	સ્વ. પટેલ વરજભાઈ રામદાસ (રણોલી) તા. બોરસદ સ્મા. ફંડ	રા. ભાઈલાલભાઈ કિશોરભાઈ પટેલ	૨૭—૧૦—૪૭
૬૮	રા. ઉમેદભાઈ નરોત્તમદાસ બ્રીન નાથાભાઈ પટેલ (રણોલી તા. બોરસદ) ટ્રસ્ટ ફંડ	રા. પટેલ શિવાભાઈ ઉમેદભાઈ	૨૭—૧૦—૪૭
૬૯	પટેલ વિઠ્ઠલભાઈ ઝવેરભાઈ (રૂદેલ તા. બોરસદ) ટ્રસ્ટ ફંડ	રા. ઝવેરભાઈ ભુલાભાઈ	૨૭—૧૦—૪૭
૭૦	રા. ગોવિંદભાઈ જેશંગભાઈ પટેલ (સારસા તા. આણંદ) ટ્રસ્ટ ફંડ	રા. જેસંગભાઈ ભાઈલાલભાઈ પટેલ	૨૭—૧૦—૪૭
૭૧	રા. રતિલાલ રણછોડભાઈ પટેલ (ઝારોળા) તા. બોરસદ ટ્રસ્ટ ફંડ	રા. રણછોડભાઈ ભુલાભાઈ	૨૭—૧૦—૪૭
૭૨	સ્વ. પટેલ વરજભાઈ નારણભાઈ (રણોલી તા. બોરસદ) સ્મા. ફંડ	રા. પટેલ ઈશ્વરભાઈ વરજભાઈ	૨૭—૧૦—૪૭
૭૩	રા. પટેલ મણિભાઈ ત્રિભોવનદાસ (રણોલી તા. બોરસદ) ટ્રસ્ટ ફંડ	રા. ત્રિભોવનદાસ લલ્લુભાઈ	૨૭—૧૦—૪૭
૭૪	રા. પ્રાગજીભાઈ રામજીભાઈ કાછીયા પટેલ સ્મા. ટ્રસ્ટ ફંડ	રા. મગનલાલ પી. સીડસમેન	૨૭—૧૨—૪૭
૭૫	છીતારામ કહાનજી ટ્રસ્ટ ફંડ	રા. દુર્લભભાઈ દાજીભાઈ ઠાકોર	૨૭—૧૨—૪૭

રકમ રૂા.	ક્યાં રોકેલી છે ?	વ્યાજ ખર્ચવાનું બાકી	વ્યાજની રકમોનો શું ઉપયોગ કરવાનો છે ?
૫	૬	૭	૮
૩૫૧	૩ ટકાની લોનમાં	૦—૦—૦	સા. પુ. ઓરણા તા. કામરેજને મોકલવી.
૬૦૧	,,	૦—૦—૦	સા. પુ. ઉમરાખ તા. પલસાણાને મોકલવી.
૨૫૧	પુ. સ. સ. મંડળના ૧૦ શેરોમાં	૦—૦—૦	સા. પુ. ઓરણા તા. કામરેજને મોકલવી.
૧૦૧	૩ ટકાની લોનમાં	૦—૦—૦	સા. પુ. ઉમરાખ તા. પલસાણાને મોકલવી.
૧૦૧	પુ. સ. સ. મંડળના ૪ શેરોમાં	૦—૦—૦	સા. પુ. ધાગણ તા. નવસારીને મોકલવી.
૧૦૧	૩ ટકાની લોનમાં	૦—૦—૦	સા. પુ. રણોલી તા. બોરસદને મોકલવી.
૨૫૧	૩ ટકાની લોનમાં	૦—૦—૦	સા. પુ. રણોલી તા. બોરસદને મોકલવી.
૧૫૧	૩ ટકાની લોનમાં	૦—૦—૦	,,
૧૨૫	,,	૦—૦—૦	,,
૧૦૧	,,	૦—૦—૦	,,
૨૫૧	,,	૦—૦—૦	,,
૧૨૫	,,	૦—૦—૦	,,
૧૦૧	પુ. સ. સ. મંડળના ૪ શેરોમાં	૦—૦—૦	સા. પુ. છાણી તા. વડોદરાને મોકલવી.
૧૦૧	,,	૦—૦—૦	સા. પુ. આરક સીસોદરા તા. નવસારીને મોકલવી.

અનુક્રમ નંબર	ટ્રસ્ટ ફંડનું નામ	ટ્રસ્ટ ફંડ આપનારનું નામ	ટ્રસ્ટ ફંડ સ્વીકાર્યાની તારીખ
૧	૨	૩	૪
૭૬	સ્વ. જયેશકુમાર બાબુભાઈ દુર્લભભાઈ ટ્રસ્ટ ફંડ	રા. બાબુભાઈ દુર્લભભાઈ	૨૭—૧૨—૪૭
૭૭	ગં. સ્વ. પ્રેમીબહેન હીરાભાઈ પરભુભાઈ ટ્રસ્ટ ફંડ	રા. છગનભાઈ હીરાભાઈ	૨૭—૧૨—૪૭
૭૮	શ્રી. બાબુભાઈ વીરચંદ શાહ ટ્રસ્ટ ફંડ	રા. શાહ બાબુભાઈ વીરચંદ	૨૭—૧૨—૪૭
૭૯	સૌ. સુમતિ શંકરલાલ કવિ ટ્રસ્ટ ફંડ (સા. પુ. નાંદોલ તા. દહેગામ)	રા. શંકરલાલ મગનલાલ કવિ	૨૭—૧૨—૪૭
૮૦	સ્વ. દીવાળીબેન તે ખુશાલભાઈ દુર્લભભાઈની છોકરી સ્મારક ટ્રસ્ટ ફંડ	રા. ખુશાલભાઈ દુર્લભભાઈ	૨૭—૧૨—૪૭
૮૧	સ્વ. સોનબા તે શ્રી માધવભાઈ કાળીદાસ પટેલનાં માતુશ્રી સ્મારક ટ્રસ્ટ ફંડ	માધવભાઈ કાળીદાસ પટેલ	૨૭—૧૨—૪૭
૮૨	કંકુબા તે પટેલ ભાઈલાલભાઈ નરોત્તમભાઈનાં માતુશ્રી તરફથી સા. પુ. નિભાવફંડ	રા. ભાઈલાલભાઈ નરોત્તમભાઈ પટેલ	૨૮— ૨—૪૮
૮૩	સ્વ. શંકરભાઈ કાળીદાસ અમીન સ્મા. ટ્રસ્ટ ફંડ મુ. વરણામા	રા. જશભાઈ શંકરભાઈ અમીન	૨૮— ૨—૪૮
૮૪	સ્વ. પારવતીબેન તે ડાહ્યાભાઈ રામભાઈની ધણીઆણી સ્મા. ફંડ	રા. ડાહ્યાભાઈ રામભાઈ	૨૪— ૪—૪૮
૮૫	સ્વ. રામભાઈ જીવાભાઈ સ્મા. ટ્રસ્ટ ફંડ	સૌ. ગંગાબેન રામભાઈ સૌ. દુધીબેન રામભાઈ	૨૮— ૬—૪૮
૮૬	સ્વ. મોહનલાલ ભીખાભાઈના સ્મરણાર્થે સા. પુ. પીનસાડ તા. નવસારી નિ. ફંડ	રા. ભીખુભાઈ ગો. પટેલ	૧૦— ૯—૪૮
૮૭	નરોત્તમ ગોપાળજી ટ્રસ્ટ ફંડ	રા. નરોત્તમભાઈ ગોપાળજી	૧૦— ૯—૪૮
૮૮	સ્વ. વાલીબેન બાબુભાઈ વલ્લભભાઈ સ્મા. ટ્રસ્ટ ફંડ	રા. બાબુભાઈ વલ્લભભાઈ	૧૦— ૯—૪૮

રકમ રૂ.	ક્યાં રોકેલી છે ?	વ્યાજ ખર્ચવાનું બાકી	વ્યાજની રકમનો શું ઉપયોગ કરવાનો છે ?
૫	૬	૭	૮
૧૦૧–૦–૦	પુ. સ. સ. મં. લિ. ના ૪ શેરોમાં	૦—૦—૦	સા. પુ. ઉમરાખ તા. પલસાણાને મોકલવી.
૧૦૧–૦–૦	”	૦—૦—૦	”
૧૦૧–૦–૦	”	૦—૦—૦	”
૧૦૧–૦–૦	પુ. સ. સ. મં. લિ. ના ૪ શેરોમાં	૦—૦—૦	સા. પુ. નારદલ તા. દહેગામને મોકલવી.
૧૦૧–૦–૦	૩%ની લોનમાં	૦—૦—૦	સા. પુ. ઉમરાખ તા. પલસાણાને મોકલવી.
૧૦૫–૦–૦	”	૦—૦—૦	સા. પુ. ધામણ તા. નવસારીને મોકલવી.
૧૦૧–૦–૦	”	૦—૦—૦	સા. પુ. કુરાઈ તા. કરજણને મોકલવી.
૧૦૦૦–૦–૦	”	૦—૦—૦	વ્યાજ સા. પુ. વરણામા તા. વડોદરાને દર વર્ષે પુસ્તકો મોકલવા માટે ખર્ચવું તથા “સ્વ. શંકરભાઈ કાળીદાસ અમીન સ્મા. ટ્રસ્ટ ફંડ તરફથી ભેટ” એવો સિક્કો પુસ્તકો ઉપર મારવા તજવીજ કરવી.
૧૦૧–૦–૦	”	૦—૦—૦	સા. પુ. ઉમરાખ તા. પલસાણાને મોકલવી.
૩૦૦–૦–૦	”	૦—૦—૦	સા. પુ. ઓરણા તા. કામરેજને મોકલવી.
૩૦૧–૦–૦	”	૦—૦—૦	સા. પુ. પીનસાડ તા. નવસારીને મોકલવી.
૧૦૧–૦–૦	”	૦—૦—૦	સા. પુ. વણેસાપિસાદ તા. પલસાણાને મોકલવી.
૧૦૧–૦–૦	”	૦—૦—૦	સા. પુ. ઉમરાખ તા. પલસાણાને મોકલવી.

અનુક્રમ નંબર	ટ્રસ્ટ ફંડનું નામ	ટ્રસ્ટ ફંડ આપનારનું નામ	ટ્રસ્ટ ફંડ સ્વીકાર્યાની તારીખ
૧	૨	૩	૪
૮૯	બાકરોલ તા. આણંદ સા. પુ. નિભાવ ફંડ	મંત્રી, સા. પુ. બાકરોલ	૨૧—૧૧—૪૮
૯૦	સ્વ. મોરારજી નથુભાઈ પટેલ સ્મારક ટ્રસ્ટ ફંડ—ધામણ	રા. દયાળજી મોરારજી પટેલ	૨૭— ૪—૫૦
૯૧	સ્વ. રામભાઈ લવજીભાઈના સ્મરણાર્થે સા. પુ. દિગસ તા. કામરેજ નિભાવ ફંડ	રા. રણછોડભાઈ લવજીભાઈ	૨૭— ૪—૫૦
૯૨	સ્વ. માતુશ્રી હરખબેન ભક્ત ધામણ સા. પુ. નિભાવ ફંડ	કાળીદાસ લખાભાઈ	૬— ૮—૫૦
૯૩	સ્વ. શાહ મગનલાલ નરોત્તમદાસ સ્મારક ટ્રસ્ટ ફંડ	મંત્રી સા. પુ. ફોર્ટ સોનગઢ	૨૫—૧૧—૫૦
૯૪	પલાણા સા. પુસ્તકાલય નિભાવ ફંડ	મંત્રી. સા. પુ. પલાણા	૨૫—૧૧—૫૦
૯૫	સ્વ. સીતાબેન ગોવિંદભાઈ પટેલ સ્મા. ફંડ મુ. સરગી તા. સંખેડા	ગોવિંદભાઈ પુંજાભાઈ પટેલ મુ. કોસિંદ્રા	૨૫—૧૧—૫૦
૯૬	સ્વ. રેવાબેન ભક્ત સ્મા. ફંડ ધામણ તા. નવસારી	ગોકળભાઈ રઘાભાઈ ભક્ત મુ. ધામણ	૨૫—૧૧—૫૦
૯૭	સ્વ. માતુશ્રી ધનબા સ્મારક ફંડ	અમૃતલાલ વનમાળીદાસ શાહ મુ. બચાર	૨૩— ૬—૫૧
૯૮	સ્વ. જીબાબહેન તે જીવાભાઈ લાલદાસ પટેલની દીકરી સ્મારક ટ્રસ્ટ ફંડ	જશભાઈ શંકરભાઈ અમીન મુ. વરણામા	૨૩— ૬—૫૧
૯૯	રાવજીભાઈ અંબાલાલ પટેલ ટ્રસ્ટ ફંડ	પા. અંબાલાલ મૂળજીભાઈ મુ. કરજણ	૨૩— ૮—૫૧
૧૦૦	સ્વ. કાશીબેન તે પટેલ ફુલાભાઈ નારણભાઈનાં પત્ની સ્મારક ફંડ	ફુલાભાઈ નારણભાઈ પટેલ મુ. બીલ	૮— ૩—૫૨

રકમ રૂા.	કયાં રોકેલી છે ?	વ્યાજ ખર્ચ-વાનું બાકી	વ્યાજની રકમનો શું ઉપયોગ કરવાનો છે ?
૫	૬	૭	૮
૫૦૦-૦-૦	૩%ની લોનમાં	૦—૦—૦	સા. પુ. બાકરોલને મોકલવી.
૫૦૦-૦-૦	"	૦—૦—૦	સા. પુ. ધામણ તા. નવસારીને મોકલવી.
૧૦૧-૦-૦	"	૦—૦—૦	સા. પુ. દીગસ તા. કામરેજને મોકલવી.
૧૦૧-૦-૦	"	૦—૦—૦	સા. પુ. ધામણના મંત્રીને મોકલી આપવી.
૧૧૧-૦-૦	"	૦—૦—૦	સા. પુ. ફોર્ટ સોનગઢના મંત્રીને મોકલી આપવી.
૫૦૦-૦-૦	"	૦—૦—૦	સા. પુ. પલાણાના મંત્રીને મોકલી આપવી.
૧૦૧-૦-૦	"	૦—૦—૦	સા. પુ. સરગી તા. સંખેડાના મંત્રીને મોકલી આપવી.
૧૦૧-૦-૦	"	૦—૦—૦	સા. પુ. ધામણના મંત્રીને મોકલી આપવી.
૧૦૧-૦-૦	મંડળના ૪ શેરોમાં	૦—૦—૦	અ. વ. શાહ સા. પુ. બચારના મંત્રીને મોકલી આપવી.
૨૫૦-૦-૦	મંડળના ૧૦ શેરોમાં	૦—૦—૦	સા. પુ. વરણામાને દર વર્ષે પુસ્તકો મોકલવા માટે ખર્ચવું તથા સ્વ. જીબાબહેન તે જીવાભાઈ લાલદાસ પટેલની દીકરી સ્મા. ટ્રસ્ટ ફંડ તરફથી ભેટ એવો સિક્કો પુસ્તકો ઉપર મારવા તજવીજ કરવી.
૧૦૧-૦-૦	મંડળના ૪ શેરોમાં	૦—૦—૦	અ. વ. શાહ સા. પુ. બચારના મંત્રીને મોકલી આપવી.
૨૫૦-૦-૦	મંડળના ૧૦ શેરોમાં	૦—૦—૦	સા. પુ. ભીલના નિભાવ માટે ખર્ચવા મંત્રીને મોકલી આપવા.

અનુક્રમ નંબર	ટ્રસ્ટ ફંડનું નામ	ટ્રસ્ટ ફંડ આપનારનું નામ	ટ્રસ્ટ ફંડ સ્વીકાર્યાની તારીખ
૧	૨	૩	૪
૧૦૧	શ્રીમંત મહારાજા ફતેહસિંહરાવ ગાયકવાડ ટ્રસ્ટ ફંડ	પ્રમુખ સા. પુ. પ્રેમનગર તા. વાઘોડીઆ	૩— ૪—૫૪
૧૦૨	શ્રી. દક્ષિણામૂર્તિ સ્મારક ટ્રસ્ટ ફંડ કરનાલી	રા. હરિલાલ શિવશંકર વૈદ્ય	૨૦—૧૧—૫૪
૧૦૩	પા. ખુશાલભાઈ બાવાભાઈ અને મોતીલાલ બાવાભાઈ ટ્રસ્ટ ફંડ પ્રેમનગર તા. વાઘોડીઆ	રા. સોમાભાઈ મોતીભાઈ પટેલ	૨૦—૧૧—૫૪
૧૦૪	નાથાભાઈ લલ્લુભાઈ પટેલ ટ્રસ્ટ મુ. સિહોલ તા. પેટલાદ	રા. નાથાલાલ લલ્લુભાઈ પટેલ	૨૦—૧૧—૫૪
૧૦૫	સિહોલ સાર્વજનિક પુસ્તકાલય નિભાવ ફંડ મુ. સિહોલ તા. પેટલાદ	પ્રમુખ સા. પુ. સિહોલ તા. પેટલાદ	૨૦—૧૧—૫૪
૧૦૬	શ્રી ભક્ત કાળીદાસ સ્વામીજી સ્મારક ફંડ મુ. ધામણ	રા. માધવભાઈ કાળીદાસ પટેલ	૨૨— ૬—૫૫
૧૦૭	શ્રી વાઘજીભાઈ ના. અમીન ટ્રસ્ટ ફંડ	રા. વાઘજીભાઈ ના. અમીન	૯— ૯—૫૬
૧૦૮	બાકરોલ સા. પુ. નિભાવ ફંડ	પ્રમુખ સા. પુ. બાકરોલ	૩૧— ૩—૫૭
૧૦૯	શ્રી ચુનીલાલ પુ. શાહ જ્ઞાન પ્રચાર ફંડ	રા. પ્રમુખ શ્રી ચુનીલાલ પુ. શાહ જ્ઞાન પ્રચાર ફંડ	૯— ૬—૫૭
૧૦૦અ	„ „ ચાલુ	„ „	૯— ૬—૫૭

રકમ રૂા.	ક્યાં રોકેલી છે ?	વ્યાજ ખર્ચવાનું બાકી	વ્યાજની રકમનો શું ઉપયોગ કરવાનો છે ?
૫	૬	૭	૮
૫૦૧—૦—૦	૩½ ટકાના ટ્રેઝરી સેવિંગ્સ ડિપોઝીટ	૦—૦—૦	સા. પુ. પ્રેમનગર (નિમેટા) પુસ્તકાલયના નિભાવ માટે ખર્ચવા મોકલી આપવી.
૧૫૦—૦—૦	મંડળના ૬ શેરોમાં	૦—૦—૦	વિદ્યાગૌરી સા. પુ. કરનાલીને મોકલવી.
૫૦૧—૦—૦	મંડળના ૨૦ શેરોમાં	૦—૦—૦	સા. પુ. પ્રેમનગર તા. વાઘોડીઆને મોકલવી.
૨૫૦—૦—૦	મંડળના ૧૦ શેરોમાં	૦—૦—૦	સા. પુ. સિહોલ તા. પેટલાદને મોકલવી.
૧૦૦૦—૦—૦	મંડળના ૪૦ શેરોમાં	૦—૦—૦	સા. પુ. સિહોલ તા. પેટલાદને મોકલવી.
૨૫૦—૦—૦	મંડળના ૧૦ શેરોમાં	૦—૦—૦	સા. પુ. ધામણના મંત્રીને મોકલવું.
૧૦૦૦—૦—૦	મંડળના ૪૦ શેરોમાં	૦—૦—૦	જ્ઞાનપ્રચારની કોઈ યોજનામાં વાપરવું. શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષા માટેનાં પુસ્તકો સસ્તી કિંમતે વેચવામાં પણ વાપરવું.
૫૦૦—૦—૦	મંડળના ૨૦ શેરોમાં	૦—૦—૦	સા. પુ. બાકરોલ તા. આણંદના મંત્રીને મોકલવું.
૧૦૦૦—૦—૦	મંડળના ૪૦ શેરોમાં	૦—૦—૦	શ્રી. ચુનીલાલ પુ. શાહ ટ્રસ્ટ ફંડમાંથી પુસ્તક પ્રકાશન કરવું.
૧૮૩૫—૮—૬	મંડળમાં જમા	૦—૦—૦	” ”

પુસ્તકાલયોએ મંડળમાં જમા મૂકેલી કાયમ ફંડની રકમોની યાદી

ભૂતપૂર્વ વડોદરા રાજ્યનાં ગ્રામ તથા કસ્બા પુસ્તકાલયોએ મંડળમાં જમા મૂકેલી કાયમ ફંડની રકમો ૩૧-૬-૫૭ સુધીનું વ્યાજ સહિતી જે તે પુસ્તકાલયની જાણ માટે અત્રે પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે છે. કોઈ પુસ્તકાલયને પોતાના નામ સામે જણાવેલી રકમમાં ફેરફારી હોવાનું જણાતાં અત્રે તુર્ત જ ખબર આપવી. **આ રકમમાં શેરની રકમનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો નથી.**

તા. ક (૧) * આ નિશાનીવાળા દરેક પુસ્તકાલયનો એક શેર રૂા. ૨૫) નો છે. એકથી વધુ શેર જેમના છે તે દરેક સામે શેરસંખ્યા જણાવી છે.

(૨) પુસ્તકાલયે મકાન દુરસ્તી ખાતે વાર્ષિક બજેટમાં બચત કરી અનામત રાખેલી **રકમ આવા મોટા અક્ષરે છાપી છે.**

પેટલાદ તાલુકો		પેટલી	૪૮૮-૧૩-૬	વિરોલ	૨૩૨-૪-૯
અગાસ	૨૬-૦-૭	(૮)બાકરોલ	૧૮-૨-૦	*વિશ્નોલી	૨૭-૧૦-૧૧
*અરડી	૮૫-૦-૧	(૨)બામણોલી	૧૫૨-૭-૫	*વિશ્રામપુરા	૭૮-૧૦-૪
કણિયા	૧૪૦-૩-૦	બાલીન્ટા	૮૮-૨-૩	*શેખડી	૨૦૯-૧૨-૦
*કલોલી	૨૪૧-૮-૨	બાંટવા	૧૪-૨-૧	*સંજાયા	૬૭૦-૧૫-૧
(૧૨)કાસોર	૧૯૯-૯-૪	*બોચાસણ	૧૨૧૬-૬-૧૧	સાંસેદ	૧૮ ૧૫-૧
(૨)કેરવાડી	૨૪-૧૫-૪	*ભડકદ	૭૨૫-૧૩-૨	*સિહોલ	૧૭-૧૦-૦
ખણુસોલ	૧૬-૧૫-૧૧	,, મ. દુ.	૧૮-૪-૦	*સિમરડા	૫૬૯-૧૨-૧૦
*ગાડા	૧૦૮-૧૦-૬	*મંડરેજ	૭૪-૧૩-૯	(૪)સુંદરણા	૧૧૨૨-૨-૦
*ઘુટેની	૭૫૦-૧૪-૧૧	ભાટીએલ	૧૧-૧૩-૬	સુંદરા	૯૭૭-૧૦
(૦)ડભોઉ	૧૮૮-૦-૦	(૪)આણેલ	૨૬-૯-૨	*મહિલા પુ.	
*ડેમોલ	૧૭૯૨-૧૦-૮	મઘરોલ	૧૫૯-૧-૦	સોજીત્રા	૬૫-૪-૦
ચસેડી	૧૦૪-૦-૧૧	*મહાતજ	૧૨૨૫-૧-૧૦	*ઓરીઆ	૧૮-૧૩-૪
*દંતાલી	૭૫૯-૯-૬	(૫)મહેલાવ	૩૪૫-૭-૯	**બોરસદ તાલુકો જિલ્લે ખેડા**	
*દેવા	૪૨૧-૧૫-૨	*માણજ	૭૬૨-૬-૨	*કાવિઠા	૧૫૬૫-૧૦-૯
*મહિલા પુ.		(૨)માનપુરા	૩૦૬-૧૪-૨	*કણભા	૧૬૫-૧૧-૧૧
ધર્મજ	૮૧૦-૧૦-૮	મોગરી	૧૪૪૬-૧૩-૯	*કિંખલોડ	૪૮૪-૮-૧
ધર્મજ પુ. ના	૨૫૬-૮-૨	મોરડ	૪૭૨-૩-૯	*કોસિંદ્રા	૫૧૭-૩-૮
નોકર		રામોદડી	૫૩-૬-૯	*ગંભીરા	૧૩-૦-૪
મોતી કાળાનું પ્રો. ફંડ		*રામોલ	૧૫૭-૦-૧૧	*ચમારા	૨૬૯-૦-૬
*નરાગામ	૧૪૮૯-૧૧-૪	,, મ. દુ. ફંડ	૧૦૨-૩-૬	ચુવા	૪૦૪-૧૩-૧૧
પંડોલ	૫૦૫-૧૫-૪	*રૂણજ	૧૫૫-૬-૯	*વહેરાજ	૩૦૪-૨-૨
*પાડગોલ	૩૨૪-૯-૧૦	વટાવ	૬૭-૧૩-૫	*ઝારોળા	૨૨૮૬-૧૨-૯

ઝારોળા મ. દુ.	૯૬-૭-૩
*આમણગામ	૧૯૭૧-૧૫-૨
,, મ. દુ.	૧૪૪-૧૩-૧
*મોટી શેરડી	૧૭-૨-૧૧
*રણોલી મ. દુ.	૨૯-૧-૩
(૫)રેઢેલ	૨૮૨૭-૯-૧
,, મ. દુ.	૮૪-૫-૧
લાલપુરા	૨૦૬-૯-૬
*વાલવોડ	૨૪૯૩-૫-૪
*વાસદ	૧૫૩-૮-૪
*સીસ્વા	૮૩-૧૧-૧૦
*પીંપળી	૧૬૯૭-૧૧-૨

નડિયાદ તાલુકો

*ગંગાપુર	૩૫-૧૦-૨
*પલાણા	૧૧૨-૧૧-૪
,, મ. દુ. ફંડ	૬૭-૨-૦
*રામપુર	૧૯૬-૨-૩

આણંદ તાલુકો

જાલાબોરડી	૧૨-૫-૧૦
*જોળ	૧૪-૧૦-૦
*સુંદણ	૩૯૫-૧૦-૧૦
*ખેડવા	૧૭-૧૩-૧૧

માતર તાલુકો

*માલાવાડા	૨૮૬-૬-૨

ખંભાત તાલુકો

*કાણીસા	૩૫૧-૭-૧
*જલસણ	૬૬૮-૫-૯
*જહુંધ	૧૯૮-૧-૧૦
*પિપળોઈ	૧૧૩૧-૭-૯
*જોપીકુવા	૧૦૭૮-૧૦-૮
*ફિણાવ	૩૦૧-૧૨-૦
*વટાદરા	૮૭૫-૩-૧૧

કાલોલ તાલુકો

*આકરોલ	૫૭૭-૧૧-૭
*રતનપુરા	૩૩૧-૭-૧
*શક્તિપુરા	૫૩-૧૪-૫

આમોદ તાલુકો

તેગવા	૧૧૭-૧૪-૨

નાંદોદ તાલુકો

*તરખડ	૨૮૧-૮-૩

વડોદરા તાલુકો

અકોટા	૫૨-૩-૧
અટલાદરા	૪૩૪-૮-૧૦
*અણખી	૪૮૦-૯-૬
અલ્હાદપુરા	૪૪-૯-૮
(૨) અંકોડિયા	૯૫૩-૮-૨
*અંપાડ	૨૩-૨-૩
(૫) આજોડ	૭૯૬-૭-૨
આમલીઆરા	૧૮૭-૧૦-૧૧
*ઈટોલા	૨૯૪-૧૫-૧૦
ઈંટીઓ મેદાદ	૧૧૬-૦-૧૧
(૫) ઉંડેરા	૮૧૫-૭-૭
(૫) કરચીઆ	૫૭૬-૧-૧
કરાલી	૧૮-૧૫-૭
કરોડીઆ	૧૯૪-૫-૮
કલાલી	૬૭૨-૧૩-૧
*કાશીપુરા	૪૮૨-૧૪-૮
કેલનપુર	૮૭-૫-૫
(૫) કોટણા	૧૨૪-૧૧-૬
(૫) કોયલી	૨૪૪૨-૧૫-૯
(૫) ખાનપુર	૨૬૧-૧૫-૪
ગોકળપુરા	૭૫-૮-૧
ગોત્રી	૮૫૧-૫-૦
ગોરવા	૫૫૩-૦-૦
ગોસિન્દ્રા	૩૯-૮-૧
*ચાપડ	૫૪૦-૧-૦
*જાંબુઆ	૫૬૪-૧૧-૦
જસાપુરા	૨૦-૧-૦
*તતારપુરા	૧૫૨-૮-૦
*તરસાલી	૪૫૭-૯-૫
*તાંદળજા	૬૮-૧-૨
*દશરથ	૧૭૪૮-૧૫-૨
*દામાપુરા	૫૨-૨-૪
*દુમાડ	૨૫૯-૮-૦
ધનીઆવી	૧૪-૧૦-૮
*પદમલા	૧૦૩૭-૧૧-૯
*પાતલવેણી	૨૯૯-૧૧-૧
ફાજલપુર પોર	૧૪-૮-૩
ફાજલપુર સાંકરદા	૩૬-૨-૦
(૫) બાજવા	૩૪૨-૨-૨
(૫) બીલ	૪૩૨-૩-૬
,, મ. દુ. ફંડ	૨૬૦-૫-૯
*ભાયલી	૧૬૬-૧૩-૧૦
*મકરપુરા	૮૧૬-૮-૧૦
મહાપુરા	૧૦૪-૧૩-૪
મારેઠા	૨૮-૧૦-૪
(૨)માણેજા	૨૦૩-૪-૮
માંજલપુર	૧૭૧-૧૪-૦
*મેઘાકૂઇ	૨૭૧-૫-૪
*મોતીઆપુર	૯૭-૯-૫
*રણોલી	૧૦૧૬-૯-૧૦
રમણગામડી	૭૧-૧૨-૧
રાઘવપુરા	૮૩-૪-૨
રામનાથ	૨૦-૧-૦
રાયપુરા	૩૫૬-૧૨-૧૧
*રૂવાદ	૫૬૮-૬-૮
*લાલજીપુરા	૧૦૧-૧૦-૩
વડદલા	૬૨-૯-૧૧
*વડસર	૨૨૭-૧૫-૨
વડસાલા	૨૭૫-૧૪-૯
(૧૦) વરણામા	૧૦૦૭-૧૫-૮
,, મ. દુ. ફંડ	૮૯૬-૮-૬
વાસણા કોતરીઆ	૧૧૦૨-૧-૬
*વિરોદ	૮૯-૬-૭
(૨) વેમાલી	૫૨-૫-૪
*સોરખી	૨૫૨-૧૩-૧૧
સમસપુરા	૧૬૪-૮-૫
સમસાબાદ	૫૧૫-૩-૧
સમા	૪૨૧-૧૨-૩
સમીઆળા	૧૦૨-૧૩-૬
(૨)સલાડ	૫૭૪-૩-૭
સયાજીપુરા	૨૦-૧-૦

*સાંકરદા	૫૪૬-૨-૦
*સીસ્વા	૩૭૪-૧૧-૪
સુભાનપુરા	૯૪-૧૩-૧
*સુંદરપુરા	૩૩-૯-૦
*સેવાસી	૨૫૦૭-૬-૮
*સૈયદવાસણા	૪૦૮-૧૨-૬
*સોખડા	૧૫૬૦-૫-૧૧
સોનારકુઈ	૧૦૮-૨-૦
હરણી	૧૪૩-૧૩-૪
*આસોજ	૨૬૬-૧૫-૩
વડોદરા વિ. પુ. મંડળ	૬૨૭૮-૧-૭
વડોદરા જિ. પુ. મંડળ	૧૪૩૦-૧૦-૫
સિંધરોટ	૪૬-૦-૪
*સરાર	૧૮૦-૧૧-૮
(૫) પોર	૧૧૦૦-૦-૫
વડોદરા મહાલ પુ. મંડળ	૧૧૦-૧૧-૫
ચીખોદરા	૧૩૮-૭-૦

પાદરા તાલુકો

*અભેળ	૪૬-૧૫-૧
*અંબાડા	૨૧૮-૧૫-૬
*આમળા	૩૭૫-૯-૦
*ઉમરાયા	૨૪૦-૮-૨
એકલબારા	૪૩-૮-૧૦
*કણજટ	૯૧૮-૧૪-૦
*કરખડી	૨૩૯૫-૧૨-૭
કરખડી મ. દુ. ફંડ	૮૯-૦-૬
કરેલાકૂવા	૫૪-૪-૫
કણબાકૂઈ	૫૦-૧૫-૩
*કાંદા	૧૩૩-૧૨-૧૧
*કુરાલ	૬૭૧-૧૦-૧
*કોટણા	૧૬૦-૩-૧૧
ગણપુરા	૨૫-૮-૦
*ગવાસદ	૭૬૪-૩-૧૦
ગવાસદ મ. દુ. ફંડ	૪૩-૯-૫
ગામેઠા	૧૦૮-૧૧-૪
*ગોરીઆદ	૫૪-૧૦-૯
*ઘાયજ	૭૭૩-૩-૭
*ચાણસદ	૧૧૯૫-૭-૧૧
*ચોકારી	૧૦-૪-૬
*જલાલપુર	૨૦૩-૧૩-૦
(૪) ડબકા	૬૩૧-૪-૦
*ડભાસા	૨૫૯-૧-૧૦
*તાજપુરા	૩૬૫-૪-૧૧
*તિથોર	૪૨૯-૧૨-૨
દશોલી	૫૨-૭-૫
*દરાપુર	૩૪૦-૫-૯
,, મ. દુ. ફંડ	૫૭-૩-૧
*દૂધવાડા	૧૯૪૮-૫-૫
*નરસીપુરા	૯૬-૩-૭
નેદરા	૨૯-૧૧-૯
(૨) પાટોદ	૧૨૬-૧૨-૮
*પાદરા	૩૫૬-૨-૧૦
,, મ. દુ. ફંડ	૨૬-૧૨-૯
*પાદરા બોર્ડિંગ હાઉસ વાચનાલય	૪૮-૧૩-૧૧
(૫) પીપળી	૫૬-૮-૦
*પિંડાપા	૧૨૨-૧૪-૧
*બ્રાહ્મણવસી	૨૭-૨-૩
*ભદારી	૯૫-૧૧-૫
*ભોજ	૧૨૨-૬-૦
મજાતણ	૫૧-૧૩-૩
મહાપુર	૧૮-૪-૪
મહમદપુરા	૪૧-૪-૬
*માસર	૨૦૭-૧૦-૯
મેઢાદ	૧૨૯-૩-૧૧
મોભા	૨૨૫-૧૩-૬
મુજપુર	૧૦૨૩-૫-૪
,, મ. દુ. ફંડ	૧૮-૭-૩
(૨) મુવાલ	૩૬૯-૧૧-૦
*રણું	૨૭૪-૨-૯
*રાજુપુરા	૨૦૪-૧૨-૩
*લતીપુરા	૧૧૬૬-૬-૦
(૪) લુણા	૫૭૨-૨-૦
*વડદલા	૧૨૧-૧૧-૪
*વડુ	૩૬૯-૧૪-૪
(૫) વણછરા	૪૫૯-૧૨-૩
*વિશ્રામપુરા	૧૩૧-૪-૮
*વીરપુર	૧૪૨-૨-૧
*શાણપુર	૩૩૬-૧૦-૪
*સરસવણી	૫૩-૧-૧
,, મ. દુ. ફંડ	૯-૯-૬
સાદડ	૩૨-૧૫-૫
*સાદરા	૧૫૮-૧૩-૧
*સાધી	૧૧૫૧-૧૪-૬
*સાંગમા	૯-૯-૨
સાંઢા	૩૩-૧૨-૧૧
*સાંપલા	૧૪૫-૫-૩
સિહોર	૧૮-૧૦-૬
*સેજાકુવા	૧૫૬૪-૧૦-૬
સોખડા ખુર્દ	૬૪૪-૧૧-૧૦
(૫) સોખડારાઘુ	૬૩-૧૩-૬
સોમજીપુરા	૫૮-૧૦-૪
*ડુંગરીપુર	૧૫૯-૪-૩

કરજણ તાલુકો

*અટાલી	૫૦૦-૨-૯
*અણસ્તુ	૪૭૩-૧-૧૧
અભરા	૧૪૪-૭-૪
ઉમજ	૭૦-૪-૪
*દેરોદ	૨૪૪-૧૫-૭
કણજા	૫૩-૧૩-૫
કરજણ	૬૭-૧૫-૪
*કણા	૧૯૧-૨-૨
*કંડારી	૪૩૨-૪-૪
,, મ. દુ. ફંડ	૩૩-૫-૫
કંથારીઆ	૧૧૭-૧૨-૨
કાસમપુર	૨૮૧-૦-૩

*કુરાઈ	૨૭૪-૭-૬	(૨)વલણ	૧૩૯-૩-૩	*કરાળી	૧૦૨-૮-૮
(૨)કોઠિયા	૨૭૬-૩-૮	*વીરજઈ	૧૫૫-૧-૬	*કારવણ	૧૯૮૬-૭-૧૧
*ગોરલ	૨૧૦-૨-૧૦	(૨૦)વેમારડી	૧૯૧-૧-૧	કારવણીઆપુરા	૧૬-૧૩-૭
*કોલીઆદ	૪૭૨-૧૪-૬	(૯)શરૂપુરટીંબી	૪૬૫-૧૩-૨	(૫)કુકડ	૧૮૩-૬-૭
કહોણા	૨૦૯-૧૧-૮	(૪)સણાપુર	૧૬૪-૯-૦	*કુંવરપુરા	૪૫૩-૮-૩
ખાંધા	૯૬-૪-૮	(૨)સીમળી	૧૫૨-૮-૫	કુંવરવાડા	૩૦૫-૧૨-૨
*ગણપતપુરા	૧૩-૧૧-૬	(૪)સંખ્યાદ	૨૬૦-૧૪-૦	*કુઢેલા	૯૭૦-૧૩-૯
*ગંધારા	૩૬૩-૦-૭	સંખોઈ	૮૨-૪-૧	(૨)ગામડી	૪૩-૨-૯
ચોરભુજ	૨૯-૨-૯	*સાદરણા	૧૫૩-૧૫-૨	(૪)ગોજાલી	૧૨૦-૧૨-૧૧
*ચોરંદા	૧૨૯૩-૧-૫	*સામરા	૧૯-૧૨-૯	(૫)છત્રાલ	૨૫૪-૧૦-૧
છંછવા	૧૬૦-૨-૮	સાયર	૬૮-૧૦-૦	જિયાતલાવડી	૧૦૩-૬-૪
(૪)જૂના જીયરડી	૬૬૧-૧૫-૮	સારીંગ	૪૯૨-૯-૮	*જૂની માંગરોલ	૪૧૧-૧૪-૬
,, મ. હ. ફંડ	૬૬-૨-૮	સાંપા	૧૪૬-૧૦-૦	*ઢોલાર	૧૩૨-૧-૧૦
(૪)દેથાણ	૩૨૯-૧૧-૧૦	*સાંસરોદ	૩૬-૬-૯	(૩)થુવાવી	૬૩૨-૮-૫
(૨)દેરોલી	૧૭૬-૫-૬	*હળદરવા	૧૨૦-૧૧-૨	*ધર્મપુરી	૪૨૧-૦-૧૦
દેલવાડા	૧૦૪-૭-૪	(૨)હાંડોદ	૧૨૪-૨-૯	*નડા	૩૭૬૨-૫-૨
*ધામણજા	૮૩-૧૨-૪	*આલગપુર	૧૩૯-૧૧-૬	(૮)નાના ફોફળિયા	૩૦૭-૫-૦
*ધાવટ	૨૨૪-૨-૧૧	*ઓડકા	૬૧-૧૫-૯	નહારીઆ	૨૫૯-૧૫-૮
(૪)નવી જીયરડી	૪૨-૨-૧૦	*કંબોલા	૬૭-૭-૦	*નંદેરીઆ	૪૭-૦-૧૧
નિશાળીઆ	૧૯૦-૭-૯	*કુરાલી	૧૪૦-૧૧-૦	*પારીખા	૨૦-૦-૧૦
પિંગલવાડા	૧૪૬-૧૫-૦	કરમડી	૨૩૦-૧૪-૯	પલાસવાડા	૭૫૩-૧૦-૬
*ફતેપુર	૧૨૦-૧૪-૧૦	*માંગલેજ	૨૧-૮-૮	(૩) પુનિયાદ	૧૧૦-૪-૭
(૧૭)ગમ્યાર	૯૨૫-૯-૦	*ઓઝ	૧૬૧-૪-૧૦	પ્રયાગપુરા	૨૪-૦-૧૧
,, મ. હ. ફંડ	૧૨૭-૬-૯	*ઓસલામ	૭૦-૧૨-૪	પુડા	૨૫-૧૦-૪
(૧૦)ભરથાણા	૩૩૭-૨-૧૦	(૨)પાછીઆપુરા	૧૫૬-૨-૪	ફરતીકુઈ	૮૧૫-૧-૯
(૮)ભરથાલી	૧૨૫-૭-૬	*પુરા	૧૪૫-૯-૪	બહેરામપુરા	૧૦૬-૧૪-૩
(૨)માત્રોજ	૪૪-૧૪-૫	(૫)રારોદ	૨૫૦-૦-૭	બાણુજ	૧૪૩-૪-૭
માંગરોલ	૨૨૮-૬-૮	*વેમાર	૧૭૮-૧૪-૧૦	*બોરબાર	૩૧-૭-૯
મીયાગામ	૩૧૯-૪-૪	ડભોઈ તાલુકો		*બોરિયાદ	૧૬૨-૧૩-૨
(૨)મેથી	૨૭૦-૯-૧૦	*અકોટી	૧૧૫-૦-૫	બીમપુરા	૨૭-૪-૮
,, મ. હ. ફંડ	૪૦-૧૩-૧	(૫)અમરેશ્વર	૩૬૧-૧૪-૪	*ભિલપુર	૩૯૩-૧૦-૦
મેસરાડ	૧૨૮-૦-૬	કરાલીપુરા	૨૨૭-૧૩-૪	મંડાળા	૧૬૯૨-૧૦-૮
(૨)રણાપુર	૧૭૫૪-૧૦-૩	*અંગુઠણ	૩૫૭-૭-૬	માવલી	૩૨૯-૨-૬
*રોપા	૧૧૯-૧૩-૮	*કડધારા	૧૮૯-૬-૩	*મેનપુરા	૬૧૮-૩-૧૧
*લતીપુર ટિંબી	૨૦-૦-૧૦	કરણેટ	૨૫૮-૦-૫	મોરપુરા *મોટા હબીપુરા	૧૧-૪-૧ ૪૫-૮-૪
લાકોદરા	૨૮૧-૧૪-૯	(૨)કહારા	૨૧-૧૫-૦	રાજલી	૨૭૮-૫-૨
લીલોડા	૧૦૬-૫-૧૦	(૫)કરમાલ	૯૧૦-૨-૨	રસુલપુર	૨૦-૦-૧૦

*પડુસ્મા	૨૨૬-૦-૩
(૨)પામોલ	૫૩-૧૩-૯
પારસા	૧૮૮-૧૫-૧૧
પાલડી વ્યાસ	૧૭૮-૧૦-૯
*પિલવાઈ	૧૨૬૮-૭-૭
(૫)પુંધરા	૧૪૬૧-૧૦-૩
પેઢામલી	૨૧૯-૨-૦
*ફેલુ	૧૭૦-૭-૫
ફુદેડા નના	૧૬૨-૮-૨
બામણવા	૨૮૦-૯-૧
બિલયા	૪૪૩-૧૩-૧૦
*બિલોદરા	૮૭૦-૧૩-૧
બોરૂ	૨૫૦-૧૩-૩
(૨)ભાવસોર	૨૯૯-૯-૬
મહાદેવપુરા	૧૧૪-૩-૬
મહુડી	૧૮૪-૯-૧૧
માઢી	૩૧-૭-૧૦
*માલોસણ	૬૮૨-૩-૭
મોરવાડ	૪૬૦-૧-૮
રણસીપુર	૧૨-૧૩-૪
રણાસણ	૩૬-૧૨-૩
રિદરોલ	૨૨૧-૧૪-૭
લાકરોડા	૧૭૧-૧૪-૯
(૮)લોદ્રા	૫૪૩-૮-૧
(૯)વડાસણ	૨૯૩-૧૦-૨
વચાઇ	
એ. વી. સ્કુલ વાં.	૧૩૨-૫-૩
(૫)વેડા	૧૨૦-૧-૩
(૧૫)વિહાર	૧૬૭-૧૨-૧
*સમૌ	૩૫૫-૪-૧૧
સરદારપુર	૪૬૬-૪-૫
સુંદરપુર	૩૫૨-૧૦-૪
*સોખડા	૨૫૭-૮-૪
રામપુરા કુવાવડા	૧૦-૦-૭
*હરણાહોડા	૮૩-૬-૦
હિરપુરા.	૩૪૯-૧૨-૬

*માણેકપુર	૭૬૯-૧૩-૫

વીસનગર તાલુકો

*ઉદલપુર	૪૫૮-૦-૧
*કમાણા	૨૦૦૦-૭-૧૦
કંસારાકુઈ	૧૨૩-૧-૭
*કાંસા	૨૮૦૦-૦-૦
કુવાસણા	૩૮૦-૧૩-૧૦
ખદલપુર	૮૩-૬-૫
ખરવડા	૮૨૦-૭-૬
ખરસદા	૧૭૭-૧૨-૧૦
*ખંડોરણ	૩૦-૭-૯
*ગણેશપુરા	૧૮૨-૧૫-૦
(૫)ગુંજા	૧૧૨-૯-૩
ધાધરેટ	૨૧૭-૮-૮
ચિત્રોડા મોટા	૧૨૩-૧૪-૪
*જેતલવાસણા	૮૯૦-૧૪-૬
*તરભ	૩૪૬-૧૪-૩
થલોટા	૨૩૫-૬-૧૦
(૫)દવાડા	૩૩૦-૪-૨
(૪)દઢિયાળ	૮૬-૧૫-૧
*દેણપ	૨૭-૯-૭
પાલડી	૩૦૨-૭-૧૧
પુદગામ	૨૦૬૪-૬-૨
બાકરપુર	૭૬-૨-૪
*બાસણા	૪૨૨-૧૫-૦
બોકરવાડા	૨૬૦-૧૩-૧૦
*ભાલક	૩૯૭-૧૦-૩
મગરોડા	૩૪૪-૫-૪
*રંગાકુઈ	૬૫-૧૩-૯
રાજગઢ	૧૭૬-૦-૨
રામપુરા	૧૮-૮-૧૦
રાલીસણા	૧૨૧-૩-૪
લાછડી	૩૫૮-૧૫-૧૧
વડુ	૧૦-૦-૭
મહિલા પુ. વાલમ	૪૧૮-૫-૨
*વાલમ મ. હુ. ફંડ	૫૯-૧-૧૦

*ઘુશી	૧૨૬-૧૩-૩
*સદુથળા	૩૭૨-૦-૭
સાતુસણા	૯૩-૧૩-૬
સેવાલીયા	૨૯૪-૨-૮
*સાન્ડુ	૭૭૪-૮-૧

મહેસાણા તાલુકો

*અલોડા	૨૧૭-૧૪-૨
આંબલીઆસણ	૨૩૭-૨-૨
*આંબલીઆસણ	૧૦૨-૬-૧
રે. બજાર	
*અંબાસણ	૫૩૨-૬-૬
*આખજ	૧૪૧-૨-૫
આપાપુરા	૭૯-૯-૧૧
કુકસ	૩૬-૫-૧
ખદલપુર	૧૬૮-૧૫-૮
*ખારા	૨૦૩-૧૧-૧૧
(૫)ખેરવા	૨૪૮-૦-૩
*ચરાડુ	૭૭-૧૧-૧૦
ચલૌના	૪૨-૨-૧૧
(૫) જગુદણ.	૫૨૦-૧-૨
જોરણંગ	૪૨૫-૯-૧૦
જોટાણા	૨૯-૧-૫
ડુંડાલી	૭૬-૩-૦
તલેટી	૧૧૪-૮-૪
તાવડીઆ	૪૨-૧૧-૯
(૫)છઠ્ઠીઆરડા	૧૧૩૦-૧૫-૪
દેદીઆસણા	૮૦-૧૨-૫
દેવરાસણ	૩૫-૪-૪
દેલા	૧૦-૦-૬
ધડા	૩૮૩-૦-૧
ધીળાસણ	૧૧૦-૪-૯
*પઢારીઆ	૨૦૦-૩-૫
(૫)પાલાવાસણા	૧૩૩-૧-૮
*પાલોદર	૬૭૭-૨-૧૦
*પાંચોટ	૯૮૬-૧૩-૧૧
,, મ. હુ. ફંડ	૨૪-૧૩-૭

પુનાસણ	૨૫-૧૨-૮	* કરલી	૩૪-૪-૮	આર્ય યુવક વાં.	૧૨-૫-૧૦
*મલોડ	૨૬-૨-૧	કસ્માણા	૪૫૯-૭-૭	સિદ્ધપુર	
*બુટ્ટાપાલડી	૫૬૯-૧૪-૩	*કહોડા	૩૦૩૮-૧૦-૪	(પ)સિદ્ધપુર	
બોરીઆવી	૧૯-૯-૪	કાકોસી	૪૮-૯-૬	,, મ. પુ.	૫૦૯૦-૨-૪
ભાસરીઆ	૫૭-૦-૧૦	(પ)કાબળી	૬૬૨-૧૩-૮	સુજાણપુર	૧૦૮-૫-૯
*બેંસાણા	૧૬૮-૬-૯	*કુંવારા	૮૦૭-૭-૭	*સુણક	૩૦૯-૧૧-૦
માંકણજ	૩૦૭-૫-૫	ખટાસણા	૧૬૦-૮-૩	*સેદ્રાણા	૪૩-૧૦-૧૦
બામોસણ	૭૦૬-૪-૧૧	ગંગલાસણ	૧૩૮-૨-૧	હાજીપુર	૨૫૬-૧૦-૨
મીઠા	૧૭૭-૪-૩	ચંડાળજ	૧૩૨-૨-૦	**ખેરાળુ તાલુકો**	
રુદરડા	૮૪-૧૫-૮	જગન્નાથપુરી	૩૦૫-૨-૨	*ઉણાદ	૨૯૩-૧૩-૪
મૂળસણ	૨૩૭-૧૧-૯	(પ)ટુંડાવ	૧૯૯૦-૧-૧	*ઉંટાઈ	૪૯૯-૦-૧૦
*મેઉ	૨૭૬-૫-૨	ડાલી	૨૦૮-૬-૬	*કમાલપુર	૧૬૯-૪-૮
મેવડ	૫૭-૧-૯	ડીંડરોલ	૨૯૭-૧૪-૧૦	(પ)કરબટિયા	૮૫૧-૩-૧૧
*મોટી દાઉ	૧૩૯૭-૧૪-૬	*દાસજ	૧૬૫-૮-૮	કરસનપુરા	૭૦-૦-૧૦
રૂપાલ હરિપુરા	૯૬-૮-૧૧	દેથલી	૧૫૯-૧૫-૩	(૩)કહીપુર	૧૫૦-૧-૭
*લાખવડ	૧૭૦-૧-૧૦	નાગવાસણા	૧૩૯-૪-૧૦	કેસિંપા	૪૨-૩-૧૦
(૨)લાંઘણજ	૩૮-૧-૧૦	*બ્રાહ્મણવાડા	૭૨૮-૧૩-૭	ગોરિસણા	૨૭૭-૧-૮
લીંચ	૪૭૯-૧૦-૫	(પ)બિલિયા	૫૪૬-૩-૩	ચાડા	૧૦૩-૮-૧૧
વડરસા	૭૫૫-૧-૩	ભાંખર	૨૩-૮-૫	ચાણસોલ	૧૪૬-૯-૮
શોભાસણ	૩૬-૧૪-૦	ભુણાવ	૪૭૬-૧૧-૧૦	જારકા	૫૯-૧૪-૮
સામેત્રા	૯૩૨-૮-૧૦	*મકતુપુર	૩૧૨-૩-૧	*ડભાડ	૪૩૦-૨-૫
સાલડી	૪૩૨-૬-૧	મહેરવાડા	૪૫૩-૭-૧૦	ડભોડા	૮૦-૧૫-૮
*સાંગલપુર	૫૧-૯-૭	મામવાડા	૧૩-૨-૩	ત્રાંસવાડ	૯૨-૧૪-૨
સીડોસણ	૧૧-૧૩-૨	મુડાણા	૪૮-૨-૬	થાંગણા	૪૮-૧-૪
શંકરપુરા	૨૮-૧૦-૦	મેથાણ	૪૩-૦-૦	(પ)બલાદ	૬૩૯-૯-૨
હાડવી	૧૮૬-૦-૫	મેલોજ	૫૮-૧૧-૧	(૨)બહાદરપુર	૬૭-૧૩-૮
નાગલપુર	૬૬-૧૧-૪	રણછોડપુરા	૩૮૧-૧૩-૫	બાબીપુર	૪૭-૮-૧૧
પાલજ	૯૧-૧૦-૨	રસુલપુર	૧૦૧-૭-૩	મછાત્રા	૧૨૨-૪-૪
સિદ્ધપુર તાલુકો.		રામપુરા ઉંઝા	૫૪-૧૦-૮	મઢાસણ	૬૨-૩-૧૦
અમૂદ	૩૪૯-૦-૫	રાજપુર	૯૨-૬-૩	(૨)મલેકપુર	૨૦૯-૧૦-૧૦
*ઉનાવા	૩૫-૧-૩	વડનાડા	૯૩-૬-૭	મંડાલી	૧૭૬-૧૧-૮
ઉમેરા પુ.	૫૦૫-૩-૪	વણાગલા	૧૦૬-૬-૮	મોળીપુર	૫૭-૧૨-૭
મહિસા પુ. ઉંઝા	૫૦૬-૧૩-૭	વિશોળ	૨૭૯-૧૦-૧૧	રંગપુર	૨૭૬-૬-૮
* ઉંઝા	૧૩૫-૧૨-૧	સમોડા	૧૩૪-૫-૮	રાજપુર	૧૨૬-૬-૯
ઐઠોર	૭૬૬-૨-૪			લુણવા	૨૧૮-૦-૮
કરણપુર	૪૯-૬-૬	સિંઢી	૩૧૮-૧૦-૧૦	(પ)વિઠોડા	૧૯૨-૧-૩

શેખપુર	૬૧-૧૧-૧૦
શોભાસણ	૧૩૬-૮-૨
સગલપુર	૧૪૩-૧૫-૦
(૫)સિપોર	૫૬૨-૫-૦
(૫)સુંઢિયા	૨૮૧૧-૯-૧
હસનપુર	૧૬૪-૮-૦
હીરવાણી મોટી	૧૩૮-૧૦-૯

પાટણ તાલુકો

અધાર	૯૧-૨-૭
અંબાપુરા	૧૫૦-૧૩-૩
ઍંદલા	૬૬-૬-૧૦
અનાવડા	૨૦-૬-૦
કણી	૧૧૭-૧૦-૨
કીંબુવા	૯૮-૧-૬
(૪)કુણઘેર	૪૭૯-૦-૧૦
કોસા	૧૨૦-૧૧-૪
ખારી વાવડી	૪૬-૯-૫
ખીમીઆણા	૨૨૯-૫-૬
ગજા	૨૬-૧૧-૯
*ચન્દ્રુમણા	૫૫-૧૧-૩
*ચારૂપ	૧૨૮-૧૧-૮
ડાભડી	૨૨૫-૫-૪
ડેર	૬૨-૦-૧૦
દુધારામપુરા	૬૨-૪-૭
ધારણોજ	૩૩-૪-૯
નવાપુરા	૮૫-૮-૪
મોઢીવાવડી	૧૬૯-૧૦-૧૧
બાબ પુ. પાટણ	૨૫૪-૮-૦
બોરસણ	૧૪૦-૨-૭
બીલવણ	૫૦-૪-૭
મેસર	૨૪૮-૧૩-૫
મહેમદપુર	૫૫-૧૩-૭
*રણુજ	૪૪૦-૨-૭
રૂવાવી	૪૨-૧૫-૭
વાગડોદ	૭૧-૭-૪
વામૈયા	૬૯-૫-૦

વીસલ વાસણા	૧૩૮-૬-૧
*માતપુર	૨૩૪-૫-૯
ધારપુર	૫૧-૧-૬
સંખારી	૨૫૮-૨-૧૧
સમોડા	૭૬-૧૦-૭
સરિયદ	૧૭૩-૨-૧૦
સરૂવા	૧૧૦-૦-૦

ચાણસ્મા તાલુકો

આદીવાડા	૨૫૭-૧૧-૯
ઇસ્લામપુરા	૧૩૧-૦-૨
*કનોડા	૫૦-૪-૪
*કંબોઈ	૪૯૪-૮-૧
(૫)કાલરી	૨૬૨-૫-૦
કેશણી	૨૫-૮-૮
ખાંભેલ	૧૪૭-૧૦-૧૦
(૩)ખોરસમ	૩૯૧-૦-૨
*ગંગેટ	૩૩૬-૪-૯
ગાંભુ	૩૮૫-૧૦-૯
ગેલીઆવાસણા	૪૦-૪-૧૧
ગોખરવા	૧૭૨-૧૨-૦
*ગોરાદ	૫૫૨-૧૩-૯
ધરમોડા	૧૫૪-૧૫-૧૦
ચાણસ્મા મ. હુ. ફંડ	૨૭૮-૮-૮
ચડાસણા	૧૯૬-૧૨-૪
ચવેલી	૩૫૫-૧૪-૧૧
છમીછા	૪૯૪-૧૨-૦
જસલપુર	૧૫૮-૫-૯
*જાખાના	૨૩-૧૦-૨
જિતોડા	૪૧૭-૨-૯
જેતપુર	૧૬૨-૨-૭
ટાકોદી	૩૯-૩-૧૧
ડોઢીવાડા	૨૫૩૪-૧૪-૭
દાણોદરડા	૨૭૫-૪-૦
દાંતકોડી	૧૮૦-૯-૧૧
ધાણોધરડા	૧૫૯-૧૦-૩

(૧૭)ધીણોજ	૧૦૧૦-૩-૮
,, મ. હુ. ફંડ	૧૦૭-૬-૯
પલાસર	૫૨૨-૫-૦
પિંઢારપુરા	૨૧૦-૬-૯
પ્રતાપગઢ	૨૨-૦-૧૧
(૪)પીંપળ	૩૭૦-૪-૪
ફિંચાલ	૧૧૩-૮-૭
બરિયફ	૧૬૭-૪-૯
*બ્રાહ્મણવાડા	૩૦-૫-૨
*બહુચરાજી	૧૦૮૧-૮-૧
ભાટસર	૧૬૭-૨-૨
મણીઆરી	૮૬૮-૧૪-૨
મીઠા ધરવા	૧૫૭-૧૨-૧૦
મીઠી ધારીઆલ	૯૩૫-૧૧-૪
મેરવાડા	૩૧૦-૬-૩
મોટપ	૮૭૫-૩-૧૦
(૫)મોઢેરા	૭૮-૧૨-૦
રણેલા	૧૯૮-૯-૮
રૂપપુર	૧૫૯-૫-૧
લણવા	૭૨૪-૨-૪
*વડાવલી	૫૪૩-૧૧-૧
વીરતા	૪૦૫-૩-૮
વેણપુરા	૩૩૪-૧-૭
શંખલપુર	૩૭૭-૧૪-૬
*સડુથળા	૨૪-૦-૮
સેવાળા	૧૫-૦-૭
સુણસર	૧૨૬-૧-૧
સેઢાવી	૩૬૩-૧૪-૧
*વસાઇ	૬૫-૪-૩

હારીજ તાલુકો

*અડિયા	૫૩૦-૧૨-૫
*જમણપુર	૧૦૮-૭-૭
દુનાવાડા	૧૫૨-૯-૯
પીપધાણા	૧૯૭-૮-૭
બોરતવાડા	૨૦૦-૧૪-૧
વાંસા	૧૬૫-૧૨-૧૦
*હારીજ	૧૦૯૯-૯-૮

સુરત જિલ્લો		(૪) ગડત	૩૦-૧-૮	*નિયોળ	૫૭૧-૨-૨
નવસારી તાલુકો		ગંગોર	૪૦૩-૪-૧૧	બલેશ્વર	૨૮૨-૧-૧
*અછુરા	૪૬-૧૪-૧	*તલીઆરા	૧૯૨-૫-૩	બારસડી	૧૮૫-૧૨-૬
આમડપુર	૨૨૭-૩-૧	*તલોદ ફળિયા	૫૪૩-૧૫-૧૦	વણેસા પીસાદ	૨૪૯-૧-૬
*આમલી	૨૬૩૨-૮-૧	(બીલીમોરા)		સોંઢી	૮૮-૮-૫
આસણા	૬૨-૫-૧	દેવધા	૩૪૫-૬-૬	સોયાણી	૩૦૩-૧૩-૧
કડાલી	૬૫૧-૮-૭	દેવસર	૧૧૮-૨-૪	**કામરેજ તાલુકો**	
(૫)કરાળટ	૬૬-૩-૬	દેસરા	૧૨૬૨-૧૪-૦	અબ્રામા	૧૧૯૯-૧૪-૭
કરબાપાર	૪૨૦-૭-૧૦	ધકવાડા	૩૦-૭-૫	આસ્તા	૧૬૬૨-૧૨-૧૧
કાળીકાછા	૧૨૯-૧૪-૧૧	*ધમડાછા	૨૮૯૯-૧૦-૭	*ઓરણા	૧૫૦૦-૨-૯
*કુચેદ	૧૦૧૨-૧૪-૧	*નાંદરખા	૬૫-૩-૨	કરજણ	૯૪-૨-૩
*કોલાસણા	૭૫૮-૪-૯	પાટી	૩૫-૭-૧૧	કઠોદરા	૩૩૭-૧૫-૮
છાપરા	૧૯૯-૧૪-૦	*પાથરી	૧૩૪-૮-૦	*કામરેજ	૯૭-૧૪-૫
*તવડી	૫૧૦-૬-૦	ભાઠા	૯૮-૪-૭	કોળી ભરથાણા	૨૮૧-૯-૯
(૫)પામણ	૧૯૫-૧૧-૯	(૪)માણેકપુર	૪૭૭-૮-૧	*કોસમાડા	૨૩૪-૦-૬
,, મ. હુ. ફંડ	૨૯૮-૩-૪	માસા	૨૪૫-૨-૭	કોસમાડી સીમાડા	૬૫૪-૭-૦
*નડોદ	૬૮-૨-૧૦	વડસાંગલ	૮૫-૦-૬	ખાનપુર	૩૦૯-૧૨-૧
નવસારી સ્ટે. વાં.	૪૦-૨-૭	*વલોટી	૬૩૭-૫-૮	ખોલવડ	૨૨૫-૧૫-૬
નિમળાઈ	૪૩-૧૨-૧	*સોનવાડી	૩૦૫-૬-૧	ખોલેશ્વર	૧૮૨-૭-૬
*પડધા	૩૫૪-૧૦-૮	**બારડોલી તાલુકો**		*ચિખલી	૯૬૦-૧૪-૪
બોરસી	૩૮-૧૪-૯	અસ્તાન	૫૫૦-૨-૧૦	જોખા	૮૩-૧૩-૩
ભાઠા	૬૭-૬-૨	(૩૦)ઉમરાખ	૧૫૮૭-૧૪-૩	ટિંબા	૪૪૯-૧૨-૭
*મહુવર	૧૩૦-૧૨-૫	*ખરવાસા	૧૯૮-૭-૫	ડુંગરા	૩૬૩-૧૩-૯
માણેકપુર	૧૦૭-૩-૧	બાબેન	૪૯૭-૭-૯	*દિગસ	૧૭૮૦-૪-૩
માંગરોળ	૧૧૨-૪-૬	**પલસાણા તાલુકો**		*દેલાડ	૫૦૮-૧૧-૩
*વિરાવળ	૨૦૦-૭-૫	અંત્રોલી	૩૬૨-૨-૧	દેલોદ	૧૪-૧-૯
*વેજલપુર	૮૧-૩-૨	ઇટાળવા	૧૬૭-૪-૬	ધલા	૫૫૨-૨-૪
(૨) સંદલપુર	૮૩-૮-૧૧	(૩)એના	૭૦૯-૧૦-૪	ધાત્વા	૧૫૭૮-૨-૯
સરઈ	૯૨૫-૧૨-૦	કડોદરા	૩૦૪-૧૫-૮	નગોદ	૫૬૩-૧૧-૩
*સરોલી	૨૭-૬-૧	કરણ	૨૪૫-૧૦-૯	નનસાડ	૪૫૨-૧૫-૯
ચોર્યાસી તાલુકો		*ગંગાધરા	૧૨૩-૦-૫	*નેત્રંગ	૧૫૩-૭-૩
*પોપડા	૨૫૪-૫-૪	*ગંગાપોર	૯૮૨-૫-૪	પાસોદરા	૭૯-૧૫-૯
ગણદેવી તાલુકો		તળોદરા	૫૫-૧૧-૧૧	ભાદા	૭૦-૮-૭
અંભેટા	૮૨-૪-૯	તુંડી	૩૬૮-૧૨-૪	ભેરવ	૧૭૪-૪-૫
*કેસલી	૧૦૫-૧-૧	*ધામડોદ એના	૨૩૯-૧૧-૦	મોવાછી	૬૦-૬-૬
*ખખવાડા	૫૫૩-૯-૧૦	ધામડોદ લુંભા	૩૫૭-૧૨-૦	લસકાણા	૨૦-૧૩-૯

લાઉવી	૨૩૩-૨-૬	**માંગરોળ તાલુકો**		**અમરેલી તાલુકો**	
વાર	૨૮૨૩-૩-૦	આંકડોદ	૩૯-૧૪-૯	*ખાસ પુ. અમરેલી	૨૩૭-૧૮-૧૧
*વિહાણુ	૫૯૫-૫-૫	કંટવા	૨૭૫-૩-૩	કમીગઢ	૭૪-૫-૪
વેળંજા	૨૫૭-૨-૪	કુંવારદા	૪૨-૧-૧	(૨) કેરીઆચાડ	૩૬૧-૧૫-૬
શામપુરા	૧૬૮૧-૦-૬	કોસાડી	૭૩-૧૪-૫	ખીજડીઆં ખારી	૧૬-૧૪-૬
*શેખપુર	૧૯૬-૦-૧૦	તરસાંડી	૫૬-૦-૧૦	રાંદડીઆ	૪૬-૧૩-૪
*શેવણી	૧૧૧૧-૧૧-૨	બોરીદરા	૨૨-૮-૭	ગાવડકા	૪૨-૧-૧
સેગવા	૪૫૦-૧૨-૧૧	*દીણોદ	૨૫-૧૨-૩	ચક્કરગઢ	૧૨૫-૭-૫
મહુવા તાલુકો		મોસાલી	૪૦૮-૯-૦	(૨) ચાડીઆ	૨૩૩-૧૫-૦
*આમરોલી	૪૬૮-૧-૧	સરદા	૧૮૬-૧૧-૯	ચાંદગઢ	૨૧૭-૧૨-૧
*ગામચક	૬૧૫-૧-૮	સીમોદરા	૧૧૬-૪-૧	(૪) જાળીઆ	૨૬૫-૧૩-૪
ઉમરા	૪૯-૭-૨	પીપોદરા	૮૬-૧-૧	*જેસીંગપુરા	૫૬૦-૩-૫
ઓડચ	૧૭૧-૧૪-૯	સીંબાડા	૧૪-૭-૧	(૨) ઢોલરવા	૧૬૯-૪-૬
કરચેલીઆ	૨૭૨-૯-૫	**સોનગઢ તાલુકો**		*તરકતલાવ	૧૬૨-૧૪-૨
કવિઠા	૬૧-૧૧-૬	ડોસવાડા	૩૪-૧૩-૭	દહીડા	૨૬-૧૩-૧
*કાંન્હી	૭૯૯-૬-૬	સોનગઢ	૧૫૭૨-૧૩-૧૧	દેવળીઆ	૧૨૪-૩-૧
કુરેલ	૬૨૮-૪-૫	સિંહપુર	૩૪-૭-૭	*દેવરાજીઆ	૧૩-૧૧-૫
*ખરવાણ	૧૦૯-૭-૮	**વ્યારા તાલુકો**		નાના આંકડીઆ	૮-૧૨-૬
ગુણસવેલ	૧૮૯-૧૨-૧	અંધારવાડી દૂર	૬૭-૧૦-૮	(૫) નાના માચીઆળા	
ગાંગડીઆ	૨૯-૪-૧૧	આંબીઆ	૪૭-૪-૩		૩૭-૬-૨
ઘડોઈ	૧૮૨-૧૪-૫	કટાસવાણ	૪૦-૧૧-૦	પીપળલગ	૧૯-૧૧-૫
ડુંગરી	૧૦૩-૧૧-૨	*કપુરા	૩-૦-૪	પીઠવાજાળ	૫૯-૮-૧૦
દેદવાસણ	૧૩-૬-૫	કલકવા	૭૩-૮-૬	બાબાપુર	૧૯૪-૧૨-૭
ધોળીકુઈ	૪૫-૧-૧૧	કાજણ	૪૯-૬-૧૦	માળવણ	૩૫-૦-૧૦
નિહાલી	૨૬-૧૧-૧	કેળકુઈ	૫૦-૧૫-૦	*માળીલા	૭૩-૧૦-૦
બારતાડ	૨૬-૧૧-૪	ખંભાળીઆ	૧૧-૨-૧૦	માંગવાપાળ	૫૪-૮-૯
બુટવાડા	૫૫-૪-૫	ખુટાડીઆ	૨૯-૩-૪	મોટા આંકડીઆ	૭૦૧-૧-૮
મંડુઆ	૪૫-૨-૫	ગડત	૬-૧૫-૯	*મોટા ભંડારીઆ	૧૩૬-૩-૪
લસણપોર	૧૮-૭-૧૦	ઘાણી	૫૧-૩-૭	મોટા ગોખરવા	૫૨-૦-૧૦
વલવાડા	૫૦-૧૦-૮	ડોલવાણ	૨૩૨-૧૩-૪	મોટા માચીઆળા	૫૭-૧-૧૧
વહેવલ	૮૩-૧૨-૫	પાટી	૨૭-૩-૩	*મોટા માંડવડા	૧૦૨-૧-૫
વાંસકુઈ	૬૦-૬-૩	બોરખડી	૫૭-૬-૦	રંગપુર	૧૯૫-૯-૫
વેલણપુર	૨૧૩-૧૦-૭	બેડકુવાદૂર	૧૭-૨-૫	*રાજરપલી	૬૧-૨-૯
શેખપુર	૯૯-૧૩-૧૧	બેડચીત	૫૫-૧૪-૧૦	*લાલાવદર	૪૧-૩-૧
સાંબા	૫૧-૧૩-૧૧	*રૂપવાડા	૧૫૨-૭-૩	વરસડા	૧૮૫૬-૩-૭
હળદવા	૬૮-૪-૫	વાસકુઈ	૧૫૮-૮-૭	*વાંકીઆ	૮૯૨-૮-૩

*વિઠ્ઠલપુર	૧૦૧-૦-૧૦
*સણોસરા	૬૭-૧૨-૨
સાણીઆવદર	૩૫-૯-૨
સોનારીઆ	૬૬-૧૪-૯

દામનગર તાલુકો

*આંબરડી	૪૮-૧૫-૩
કરકોલીઆ	૧૩-૧-૫
કાચરડી	૭૭-૦-૦
ખીજડીઆ	૪૩-૧૧-૮
*ગણેશઠ	૧-૮-૧
(૪) છભાડીઆ	૮૪-૪-૩
ઠાંસા	૩૮-૧૫-૮
ધામેલ	૧૩૫-૬-૨
ફુકણીઆ	૫૯-૮-૧
*નાના રાજકોટ	૩૨૭-૨-૧
નારણગઢ	૨૯-૨-૪
(૫) પાડરસીંગા	૨૫-૫-૩
રૂપાવટી	૧૮૫-૨-૪
વીરપુર	૨૯-૬-૫
*શાખપુર	૩૧૬-૨-૬
હજીરીઆ	૫૮-૪-૩
મોણપુર	૧૭૧-૩-૭
હીરાણા	૪૯-૧૩-૦

ધારી તાલુકો

આંબરડી	૬૭-૧૦-૩
ડમી	૧૭-૧૦-૧૧
ડેરાળા	૩૬-૧૦-૧૧
ખીચા	૯૫-૨-૩
ગરમલી	૪૮-૧૦-૧
*ગોવિંદપુર	૧૨૮-૨-૮
(૬)ચલાલા	૯૦૩-૧૨-૯
બાલ પુ. ચલાલા	૬૮-૧૦-૦

*જીરા	૩૩૯-૬-૨
ઝર	૧૬૨-૧૧-૬
ભાડેર	૨૨૧-૪-૯
દલખાણીઆ	૧૧૨-૧૩-૨
દીતલા	૨૫-૨-૧૦
*દેવળા	૨૦-૧૪-૧૦
(૨)ધારગણી	૪૦૯-૬-૪
નાગધરા	૧૮-૪-૧૧
ભલગામ	૧૩૨-૫-૯
વીરપુર	૮૭-૧૧-૩
સરસિયા	૧૭૪-૧૫-૭

કોડીનાર તાલુકો

અડવી	૧૯-૦-૪
આરણેજ	૮૩-૭-૧૧
કાજ	૧૨૪-૯-૩
ગોહીલની ખાણ	૧૦-૦-૬
ડોલાસા	૧૪૩-૭-૬
દેવલપુર	૧૨-૯-૭
પાંચ પીપળવા	૩૬-૧૧-૯
પીંપળી	૨૬-૦-૩
પણાદર	૩૫-૪-૩
વડનગર	૫૪-૧૫-૬
વેલણ	૨૦૧-૩-૯
સરખડી	૯૩-૮-૪
શિંધાજ	૧૩૫-૧૪-૬

ખાંભા તાલુકો

ઇંગોરાળા	૨૦૪-૮-૧
તાંતણીઆ	૧૩૬-૮-૧
ભાડ	૯૦-૭-૧૦
*મોટા સમઢીઆળા	૨૧૬-૪-૧
*વાંકીઆ	૭૬-૯-૧૦

ઓખા મંડળ તાલુકો

*આરંભડા	૧૨૫-૦-૪
ગોપીરાજપુર	૧૬-૦-૬
ટુંપણી	૨૬-૯-૨
ધ્રાસણવેલ	૬૭-૬-૨
ધીણકી	૩૯-૧૦-૬
બરડીઆ	૧૭-૮-૯
મીઠાપુર	૮૨-૧૧-૧
*વરવાળા	૨૯-૧૪-૨
(૫)કલ્યાણપુર	૪૯-૧૩-૦

ભીમકટ્ટા તાલુકો

*ભીમકટ્ટા	૧૭-૯-૯

દાં. ન. વાંચનાલયો

*અજરપુરા	૨-૧૨-૬
આમોદ	૫૪-૧-૬
અંત્રોલી	૮૭-૭-૬
કાસોર	૬૭-૯-૬
ખાનપુર	૧૦૬-૨-૩
છીપડી	૩૧-૧૨-૫
નાપલી	૧૦-૪-૨
પંડોલી	૧૦૦-૧-૪
પીપળાવ	૧૪૮-૧૩-૦
બોચાસણ	૩૦-૫-૧૦
મહિસા	૭૨-૧૧-૧
રૂદણ	૩૨-૭-૧
*લસુંદ્રા	૫૮-૨-૪
વડદલા	૪૦-૧૩-૬
વાસણા	૧૬૩-૧૨-૧
વીણા	૩૬૯-૧-૩
સારસાં	૨૮-૩-૧૦
*સીંજીવાડા	૫૦-૧૩-૯
સીંહુજ	૨૯-૭-૯

દરેક કૉલેજ, માધ્યમિક શાળા, સાર્વજનિક પુસ્તકાલય અને ગૃહ પુસ્તકાલય પોતાના બજેટમાં નીચેનાં પુસ્તકોનાં નામો ઉમેરી લેશે.

નવી દિલ્હીની સાહિત્ય એકાદમી જેના ચેરમેન પંડિત જવાહરલાલ નેહરુ છે તેમના તરફથી ગુજરાતી ભાષામાં તૈયાર થયેલ બંગાળી ભાષાના સર્વશ્રેષ્ઠ લેખક રવીન્દ્રનાથ ટાગોરની નવલિકાઓના પ્રથમ બે સંગ્રહો બહાર પડી ગયા છે.

અમારાં પ્રાણવાન પ્રકાશનો બહાર પડી ગયાં છે.

રવિરશ્મિ ભા. ૧	સાહિત્ય અકાદમી તરફથી ટાગોરકૃત	૪—૮—૦
રવિરશ્મિ ભા. ૨	” ”	૫—૦—૦
લગ્ન અને સુખી સંસાર	ડૉ. હરકિશનદાસ ગાંધી	૬—૮—૦
પેટનાં દર્દોમાં કુદરતી ઉપચાર	”	૪—૦—૦
નૌકાડૂબી	ટાગોરકૃત	૬—૦—૦
ચતુરંગ અને બે બહેનો	”	૩—૦—૦
લગ્નસુખ	મહાત્મા ટૉલ્સ્ટૉયકૃત	૩—૦—૦
પ્રેમનો દંભ	” ”	૩—૮—૦
ઊર્મિ અને આશા	સારંગ બારોટકૃત	૩—૮—૦
નીલાંબરી ભા. ૧—૨	” ”	૯—૦—૦
જિંદગીના ફેરા	” ”	૪—૦—૦
ગંગા મૈયા ભા. ૧—૨	શ્રી કોલકકૃત	૧૦—૦—૦
વાવાઝોડું	ધનસુખલાલ મહેતા અને બચુભાઈ શુક્લ	૨—૦—૦
બાપુ એક કરુણ પ્રશસ્તિ	મીનુ દેસાઈ	૧—૮—૦

ગુજરાતી સાહિત્યનાં કોઈ પણ પુસ્તકો ખરીદતાં પહેલાં અમને જરૂર પુછાવશો.

: મળવાનું મુખ્ય સ્થળ :

એ. આર. શેઠની કંપની

ગોવિંદ બિલ્ડીંગ, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ—૨

પુસ્તકાલય

વર્ષ ૩૨] તા ૧૫મી સપ્ટેમ્બર ૧૯૫૭ [અંક ૩ જો

શ્રી ફોર્બસ ગુજરાતી સભા ૩૮૫ ૦૩ ૫૧ ૫૮

અનુક્રમણિકા

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળનું પોતાનું મકાન	૧૧૦
સાહિત્યસૃષ્ટિનું અનન્તુ	૧૧૫
લીંમડી (સૌરાષ્ટ્ર)નું ફરતું પુસ્તકાલય	૧૨૦
પુસ્તકપરિચય	૧૨૧
નવીન ફાલ	૧૩૨
પુસ્તકાલય નોંધ	૧૩૪
પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ લિ.ની ૩૭મી વા. સભામાં થયેલા ઠરાવો	૧૩૫
તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળોની વાર્ષિક સામાન્ય સભાઓ	૧૩૭
જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળોની વા. સભાઓના હેવાલો	૧૪૫

: વાર્ષિક લવાજમ

દેશમાં રૂા. ૫-૦-૦ પરદેશ રૂા. ૬-૮-૦ છૂટક નકલ રૂા. ૦-૧૦-૦

વ્યવસ્થાપક
લક્ષ્મણસિંહ બહેચરસિંહ પરમાર
મંત્રી, પુ. સ. સ. મંડળ લિમિટેડ, વડોદરા

સંપાદક :
મણિલાલ પ્રભાશંકર વ્યાસ

ગુર્જર સાહિત્યમાં પહેલાં-બીજાં ઇનામ મેળવનારાં

અમારાં શ્રેષ્ઠ પ્રકાશનો

નવલકથા

શચી પૌલોમી

લેખક : રમણલાલ વ. દેસાઈ

કિંમત ૫–૮ : : પૃષ્ઠ ૪૧૬

નવલકથા

ખેતરને ખોળે ૧–૨

લેખક : પીતાંબર પટેલ

કિંમત ૧૦–૦ : : પૃષ્ઠ ૩૭૦+૩૯૦

નવલિકાઓ

અભિસારિકા

લેખક : ઈશ્વર પેટલીકર

કિંમત ૪–૦ : : પૃષ્ઠ ૩૦૦

જીવનચરિત્રો

ધૂપસળી

લેખક : ઈશ્વર પેટલીકર

કિંમત ૪–૦ : : પૃષ્ઠ ૨૯૯

એવાં જ ઇનામ પામેલા ગોપાળરાવ વિદ્વાંસના મરાઠી અનુવાદો

નવલકથા

શિતુ

લેખક : ગો. ની. દાંડેકર

કિંમત ૩–૮ : : પૃષ્ઠ ૨૫૦

નવલકથા

ગારંબીનો બાપુ

લેખક : શ્રી. ના. પેંડસે

કિંમત ૫–૮ : : પૃષ્ઠ ૪૧૭

[મુંબઈ સરકાર તરફથી પ્રાદેશિક ભાષાઓનાં શ્રેષ્ઠ લાગતાં પુસ્તકોને દર વરસે ઇનામ આપવાની જે રૂ. ૨૦૦૦) અને રૂ. ૧૦૦૦)ની યોજના છે તે ઇનામો મેળવનાર પ્રકાશનોમાં અમારાં ગુજરાતી ભાષામાં પ્રગટ કરેલાં ઉપલાં પુસ્તકો આવી જાય છે.]

વિગતવાર સૂચિપત્ર મંગાવો :

આર. આર. શેઠની કંપની : મુંબઈ-૨

કેશવ બાગ; પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ; પો. બૉક્સ નં. ૨૫૧૭

ફોન નંબર : ૩૪૩૪૧ ☆ તાર : 'LITERATURE'

સમસ્ત ગુજરાતની લોકભદ્ર પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિનું એકમાત્ર મુખપત્ર

પુસ્તકાલય

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિ.

પો. બો. ૬૦, વડોદરા

ભાઈશ્રી/બહેનશ્રી,

સહર્ષ નિવેદન કે મંડળે "સંસ્થાવસાહત"માં (ડૉ. મીર બાકરઅલીનો વાડો, શિયાપુરાની દક્ષિણે, વડોદરા) ખરીદેલી જમીનમાં બાંધવાના મંડળના મકાનનું ખાતમુહૂર્ત રવિવાર, તા. ૨૯-૯-'૫૭ના રોજ સવારે દશ વાગે શ્રી. રા. રા. છોટાભાઈ ઝ. સુતરીઆના વરદ હસ્તે યોજ્યું છે.

આ પ્રસંગે પધારવા આપને અમારું હાર્દિક આમંત્રણ છે.

વડોદરા, તા. ૭-૯-'૫૭	મગનભાઈ શંકરભાઈ પટેલ (પ્રમુખ) મણિલાલ મંગળજી કાશીવાળા (અધ્યક્ષ) લક્ષ્મણસિંહ બ. પરમાર (મંત્રી)

[illegible]
પરિણામે, પ્રવૃત્તિ વિશેષ પ્રફુલ્લિત થતી ચાલી.

આ વિસ્તરતી પ્રવૃત્તિની સાથોસાથ પુસ્તકાલયોની જ પોતાની સંસ્થા પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ પણ ઉત્તરોત્તર પ્રગતિ સાધતું ચાલ્યું; અગાઉ જે પુસ્તકાલયો એનો લાભ લેતાં હતાં તેમાં વધુ સંખ્યાના પુસ્તકાલયોનો ઉમેરો થતો

ચાલ્યો અને આજે આ મંડળનો લાભ ગુજરાતભરના જિલ્લાઓમાંથી લેવાઈ રહ્યો છે. સૌરાષ્ટ્ર–કચ્છમાંથી પણ આ પ્રવૃત્તિ વિષે મંડળને પૂછપરછ થાય છે.

આમ, મંડળનો કાર્યવિસ્તાર અને પ્રવૃત્તિ વધતાં મંડળને મકાનની સંકડાશ અનુભવવી પડે એ સ્વાભાવિક હતું. એથી વ્યવસ્થાપકોએ છેલ્લાં કેટલાંક વર્ષોથી એક મકાન ફંડ અલગ કાઢવા માંડયું અને મંડળનું પોતાનું મકાન બાંધવાનો નિર્ણય લેવાયો.

આ દરમિયાન વડોદરામાં, એક " સંસ્થાવસાહત " ઊભી થઈ, જેમાં મુખ્યત્વે જાહેર અને સહકારી સંસ્થાઓએ પોતાનાં મકાનો બાંધવાની યોજના વિચારી હતી.

પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળે પણ એ વસાહતમાં પોતાને માટે બે પ્લૉટ લીધા અને તે પૈકી એકમાં મકાન બાંધવાની શરૂઆત કરવાનાં યંત્રો ગતિમાન કર્યાં. એને માટેના નકશા મંજૂર થઈ જતાં બાંધકામ માટે સુધરાઈની મંજૂરી પણ મળી ગઈ અને એના બાંધકામનો શિલારોપણ વિધિ પણ આવતી તા. ૨૯–૯–'૫૭ ને રવિવારના રોજ વડોદરાના જાણીતા પીઢ લોકસેવક શ્રી. છોટાભાઈ સુતરીઆના વરદ હસ્તે યોજાયો છે. (એને લગતું જાહેર આમંત્રણ આ અંકના ઊઘડતા પાને છે.)

આમ, મંડળ પ્રગતિની દિશામાં એક પછી એક ડગલાં ભર્યે જાય છે. શિલારોપણ બાદ એનું બાંધકામ શરૂ થતાં ટૂંક વખતમાં જ એ બંધાઈને તૈયાર થઈ જશે અને મંડળનું કાર્યાલય ત્યારે ત્યાં વ્યવસ્થિતપણે ગોઠવાશે.

આજે તો, આ ખાતમુહૂર્ત પ્રસંગે મંડળ જે પ્રગતિ સાધી રહ્યું છે તે અને પુસ્તકાલયોને જે સેવા આપી રહ્યું છે તે હવે ઉત્તરોત્તર વધુ ને વધુ સેવાઓ આપતું રહે અને ગુજરાતનાં પુસ્તકાલયોનું માનીતું મથક બની રહે તેવી શુભેચ્છા સેવીએ છીએ.

આ બધી પ્રગતિનો યશ એના પ્રમુખ શ્રી. મગનભાઈ શં. પટેલ, અધ્યક્ષ શ્રી. મણિભાઈ કાશીવાળા અને વ્યવસ્થાપક મંડળના સભ્યો સતત ચિંતનશીલ રહે છે અને અવારનવાર વિવિધ યોજનાઓ વિચારી અમલમાં મૂકે છે, તેમને ફાળે તેમ જ ખાસ કરીને તો જે જે પુસ્તકાલયો એનાં સભ્યો છે અને એના દ્વારા પોતાનાં બધાં કામો કરાવે છે તેમને ફાળે જાય છે.

છેલ્લે આપણે ઇચ્છીએ, ગુજરાતનાં બાકી રહેલાં પુસ્તકાલયો પણ સત્વરે આ મંડળનો લાભ લેતાં થાય.

સાહિત્યસૃષ્ટિનું અવનવું

સંયુક્ત રાષ્ટ્રોના વાર્ષિક આંકડા પુસ્તકમાં જણાવવા મુજબ બ્રિટિશ લોકોમાં દર હજારની વસ્તીએ ૫૭૦ દૈનિક છપાતાં હતાં. ત્યારે યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સ (અમેરિકા)માં દર હજારે ૩૩૯ નકલો છપાતી હતી.

° ° °

ઈટાલીમાં ૬,૦૦૦થી વધારે વર્તમાનપત્રો, માસિકો તથા બીજાં સામયિકોનાં ૩,૦૦૦,૦૦૦થી વધારે પાનાં પ્રગટ થાય છે.

° ° °

જૂનામાં જૂનું છાપેલ પુસ્તક જહોન ગટનબર્ગે ૧૪૫૦માં છાપેલ 'કોન્સ્ટેન્સ મિસલ' (Constante Missal) છે.

° ° °

કોઈ પણ પુસ્તક પ્રકાશન સંસ્થા ૧૫૦ વર્ષ સુધી ટકી રહે તે અભિનંદનનો વિષય ગણાય. ૧૮૦૭ના એક દિવસે ચાર્લ્સ વિલિએ ન્યુ યૉર્ક શહેરમાં નં. ૬ રીડસ્ટ્રીટમાં પુસ્તકની દુકાન ખોલી હતી. અહીં જગતની એક મોટી પ્રકાશન સંસ્થાનો જન્મ થતો હતો. આજે સાહિત્યના દરેક વિભાગનાં ૧૫૦૦ પુસ્તકો તેણે પ્રગટ કર્યાં છે.

ખાસ મહત્ત્વની વાત તો એ છે, કે એનો ખરો વિકાસ તો બીજા વિશ્વયુદ્ધ પછી થયો છે. બબ્બે યુદ્ધો, મંદી, તથા હરીફાઈમાંથી પસાર થઈ દોઢ સદી સુધી ધંધો ચાલતો રાખવામાં અલબત્ત કંઈક સંતોષ તો છે જ: આત્મમુબારકબાદી પણ કંઈક અંશે લઈ શકાય. કેટલાયે પ્રકાશકો આવ્યા અને ગયા. થોડો સમય સમૃદ્ધ થઈને તેઓ અદૃશ્ય થયા છે અગર તો બીજા હરીફ સાથે ભળી ગયા છે. પણ દશકાઓ સુધી આ પ્રકાશન સંસ્થા માથે જે વીત્યું તેનો ઇતિહાસ છે. કંપનીની અત્યારની આબાદ સ્થિતિ તેનો પુરાવો છે.

° ° °

રાક્ષસી કદના સોવિયેટ એન્સાઇક્લોપીડિયા (સર્વસંગ્રહ)નો ૪૨મો ભાગ હમણાં જ બહાર પડયો છે. પણ તે બહાર પડતાં તો અનદ્યતન (આઉટ ઑફ ડેઇટ) થઈ ગયો છે.

પ્રેસિડિયમના બધા સભ્યોની માફક તેમાં ક્રુશ્ચેવનું આખા પાનાનું ચિત્ર આપવામાં આવ્યું છે. પણ તેના વિષે લખાણની તો ફક્ત ૧૧૭ જ લીટી છે. પ્રેસિડિયમમાં નવા આગંતુક, પ્લાનિંગ તજજ્ઞ પર્યુખિન કરતાં આ લખાણ થોડું જ વધારે છે; હવે પછીની આવૃત્તિમાં પર્યુખિનનો નિર્દેશ થશે તો તેને માટે આથી ઘણી ઓછી જગ્યા રાખવામાં આવશે.

આલ્બેનિયન પક્ષના પહેલા મંત્રી અને ક્રુશ્ચેવના ખૂબ જ નાના વિરોધી અન્વર હોક્ષાને નવી આવૃત્તિમાં ૮૨ લીટી લખી છે.

આથી ઊલટું, અત્યારે અવકૃપાને પાત્ર થયેલ મોલોટોવના જીવનની વિગતથી ચાર પાનાં ભરવામાં આવ્યાં છે.

સોવિયેટ એન્સાઇક્લોપીડિયાના આ ભાગને પ્રકાશન માટે ૧૭ ફેબ્રુઆરીએ મંજૂર કરવામાં આવ્યો હતો. જે ભાગમાં સ્ટેલિનનું જીવનચરિત્ર આવવાનું છે તેના પ્રકાશનમાં વિલંબ થવાનું જણાય છે.

° ° °

તમે કદાચ બર્થે ગ્રિમોલ્ટનું નામ સાંભળ્યું નહિ હોય. મધ્ય ફ્રાન્સમાં એક અસલી ખેતરમાં રહેતી સત્તર વર્ષની અર્ધશિક્ષિત આ ખેડૂત બાઈનું નામ તમે ન સાંભળ્યું હોય તો તેમાં નવાઈ નથી.

ફ્રાન્સમાં અસલી એટલે શું સમજવા જેવું છે. ખેતર પર અજવાળું નથી, ગટર નથી. આખા દિવસનો મુખ્ય ખોરાક સુપનો પ્યાલો છે. કુટુંબની જો નાહવાધોવાની ઈચ્છા હોય તો તેઓ ઢોરના પાણી પીવાના અવેડાના ગંદા પાણીથી કપડાં ધુએ છે.

આ બધાની વચ્ચે ઢોરોની સંભાળ રાખતાં બર્થે પુસ્તકો લખે છે. જે પ્રકાશક જુલિયર્ડે ફ્રાન્કોઈસ સગન તથા બાલ કવિ મિનુડુઓટની જગતને જાણ કરાવી છે તેણે જ આ અદ્દભુત બાલિકાને શોધી કાઢી છે.

બર્થે લખે છે તેમ, આપણે કહીએ છીએ, પણ ખરી રીતે તો એ બીજા પાસે ઉતરાવે છે. તેને પોતાનાં નામ તથા સિરનામા ઉપરાંત વધારે લખતાં આવડતું નથી.

તેથી તેના મનમાં જે વિચિત્ર વાર્તાઓ આવે છે તે ૫૦ વર્ષની ઉંમરનો ટપાલનો હલકારો એલીઆર ફૂર્નિયર લખી લે છે.

૧૪ વર્ષની ઉંમરે તેણે તેનું પુસ્તક છપાવ્યું તેમાં ખેતર પરની લાલસા, ગાંડપણ તથા ધૂતની વાત હતી.

આ પુસ્તકની ઉપરાઉપરી આવૃત્તિઓ થવા માંડી.

અત્યારે બીજા પુસ્તકની તૈયારી ચાલી રહી છે.

નજીકના ભવિષ્યમાં તે હવાઈ વિમાન દ્વારા લંડન જઈને કોઈ ફેશનેબલ શાળામાં અભ્યાસ કરશે. શાળાની સંચાલિકા શ્રીમતી ઓર પ્રવિંગ ફ્રાન્સ જઈને પોતાની નવી વિદ્યાર્થિનીને જોઈ આવેલ છે. તેનો નિર્ણય એવો છે કે, તેની રીતભાત પશુ જેવી છે. આ હકીકત ખૂબ હદયદ્રાવક છે.

અલબત્ત, શ્રીમતી ઓર પ્રવિંગ તેને બ્રિજ શીખવશે, કળા તથા સંગીતમાં પ્રવેશ કરાવશે_ અને તેને ઘોડેસ્વારી કરતાં તથા રમતાં શીખવશે.

o　　o　　o

બ્રુનના ગટેન્બર્ગ મ્યુઝિયમે પહેલી ૪૨ લીટીવાળા ગટેન્બર્ગના બાઈબલના એક પાનાનાં ૧૬૫ પૌંડ આપ્યા છે. ગટેન્બર્ગ બાઈબલની ૪૬ નકલો અસ્તિત્વમાં હોવાનું માનવામાં આવે છે. તેમાંની ઘણી ખરી અપૂર્ણ છે. સ્વિટ્ઝર્લેન્ડના 'બિબ્લિઓથેકા બોડમેરિકા'-ના કબજામાં એક સંપૂર્ણ નકલ છે. તેની કીંમત લગભગ '૯૭,૨૫૦ પૌંડની ગણવામાં આવે છે.

o　　o　　o

'પ્રિન્ટિંગન્યુઝ'માં તાજેતરમાં આવેલ એક લેખ પરથી જણાય છે કે પહેલું 'મે ફ્લાવર' વહાણ અમેરિકા માટે રવાના થયું ત્યાર પહેલાં 'જહોન ઓફ લંડન' નામનું વહાણ ૧૬૩૮ની સફરમાં આટલાંટિકની આર-પાર પહેલું છાપખાનું લઈ ગયું હતું.

આ છાપખાનું મેસેચુસેટસના કેમ્બ્રિજમાં, હાર્વર્ડ કોલેજના પહેલા પ્રમુખ હેનરિડન્સ્ટરના ઘરમાં ઊભું કરવામાં આવ્યું હતું, પ્રેસનું બહાર પડેલ પહેલું લખાણ 'ફ્રીમેન્સ ઓથ'-ના પહોળા કાગળો હતા. ત્યાર પછી ૧૬૩૯નું પંચાંગ અને ૧૬૪૦માં પહેલું પુસ્તક 'ધી હોલ બૂક ઓફ સામ્સ' બહાર પડ્યું.

ડાયે કુટુંબના ત્રણ સભ્યો ઈંગ્લેન્ડથી પ્રેસ સાથે ગયા હતા અને કોલેજના અધિકારીઓએ કોલેજના મુદ્રકની નિમણૂંક કરી ત્યાં સુધી તેઓ જ કામ માટે જોખમદાર હતા.

૧૬૪૯માં મૂળ છાપખાનું વેચી નાખવામાં આવ્યું અને તે ઘણા માણસોની માલિકીમાંથી પસાર થયું. છેવટે તે તબેલાના એક ખૂણામાંથી

મળી આવ્યું હતું. ત્યાર પછી તેને ખરીદ કરીને વર્મોન્ટ હિસ્ટોરિકલ સોસાયટીને ભેટ આપવામાં આવ્યું. અત્યારે તેના સગ્રહસ્થાનમાં તે છે. તેની શક્તિનો ખ્યાલ નીચેની બાબત પરથી આવશે કે, ૧૭૮૧માં પહેલી જ વખત પ્રગટ થયેલ 'વર્મોન્ટ ગેઝેટ' તે છાપખાનામાં છપાયુ. તેના પાનાનું કદ ૧૨૬×૮ ઇંચ હતું.

° ° °

યુગોસ્લાવના આગલા ઉપ-પ્રમુખ મિલોવન જિલાસે સામ્યવાદની સખત ઝાટકણી કાઢતું પુસ્તક લખ્યું છે.

ઉપ-પ્રમુખ અત્યારે કેદમાં છે. તેણે ચોરીછૂપકાથી તે પુસ્તક જેલ બહાર મોકલ્યુ છે.

શ્રી. જિલાસ યુગોસ્લાવ ધારાસભાના આગલા સ્પીકર, આગલા પ્રચાર મંત્રી અને એક વખત માર્શલ ટિટોના પરમ મિત્ર હતા.

રાજ્ય વિરુદ્ધની ચળવળ માટે ગયા ડિસેમ્બરમા તેમને કારાવાસમાં પૂરવામા આવ્યા છે, પણ ત્યાર પહેલાં તો તેમણે પોતાના પુસ્તકની હસ્તલિખિત પ્રત દેશમાંથી બહાર મોકલાવી દીધી હતી.

હવે તે ન્યુ યોર્કમાં 'ધી ન્યુ કલાસ' (નવો વર્ગ) નામથી પ્રગટ થશે. સામ્યવાદી આગેવાનો શોષકો નવો વર્ગ હોવાનું પુસ્તકમા સાબિત કરવામાં આવ્યું છે.

પુસ્તકમા પ્રકાશનથી પોતાને ગમે તે સહન કરવું પડે તેની અવગણના કરીને પુસ્તક છાપવાની જિલાસે સૂચના કરી છે.

° ° °

યેલ વિશ્વવિદ્યાલય, સપ્ટેમ્બરમાં, યુજીન ઓનીલનું અમેરિકામાં હજુ નહિ ભજવાયેલ એક માત્ર સંપૂર્ણ નાટક 'એ ટચ ઓફ ધી પોએટ' (કવિનો સ્પર્શ) પ્રગટ કરશે.

આ પુસ્તકમાથી મળતી રોયલ્ટીનો ઉપયોગ એ લાઈબ્રેરીના ઓનીલ સંગ્રહસ્થાનની જાળવણી માટે, નાટકો સંબંધી પુસ્તકો ખરીદવા માટે તથા યેલની નાટકની શાળામાં અપાતી યુજીન ઓનીલ શિષ્યવૃત્તિ આપવા માટે થવાનો છે.

° ° °

*અખિલ હિંદ નવલિકા ભાષાંતરની હરીફાઈમાં શ્રીમતી ગાંધિ (નાગપુર)ને પહેલું પારિતોષિક મળ્યું છે. પૂનાની મહારાષ્ટ્ર રાષ્ટ્રસભાએ આ હરીફાઈ યોજી હતી. પ્રખ્યાત લેખક શ્રી. પી. બી. ભાવેની મરાઠી નવલિકા 'કાલ આણિ વેગ'નું તેણે હિંદી ભાષાંતર કર્યું હતું.

° ° °

*કેરળનો સરકારે લલિતકલા અકાદમી સ્થાપવાનું નક્કી કર્યું છે. સરકાર મહા કવિ વલ્લથોલનું કેરાલા કલા મંડળ લઈ લેશે. આ નવી સંસ્થા તેનું સંચાલન કરશે કલામંડળની સ્થાપના ૨૬ વર્ષો પૂર્વે કરવામાં આવી છે. તેઓએ કથકલિ નૃત્ય તથા કેરાલાની વિશિષ્ટ લલિત કળા માટે પોતાનાથી બનતુ કર્યું છે.

° ° °

*કેરાલામાં પુસ્તક પ્રકાશન તથા પુસ્તકવિક્રયમા સહકારની ભાવનાએ સારી પ્રગતિ કરી લાગે છે. કોટયમના નેશનલ બુક સ્ટોલની ધાટી પર આ પ્રદેશમાં ત્રણ સહકારી સંસ્થાઓ ત્રિવેન્દ્રમ, અર્નાકુલમ તથા કાલિકટ ખાતે સ્થાપવામાં આવી છે. કાલિકટની સંસ્થા મુખ્યત્વે બાલસાહિત્ય જ પ્રગટ કરશે.

*મરાઠી સાહિત્યમાં નવલકથા તથા નવલિકાલેખક પ્રાધ્યાપક એન. એસ. ફડકેનું નામ પ્રસિદ્ધ છે. તેમની નવલકથા તથા નવલિકાઓના ભારતની પ્રાદેશિક ભાષાઓમાં ભાષાંતર થઈ ચૂક્યાં છે. તેમની પ્રથમ અંગ્રેજી નવલકથા 'લીવ્ઝ ઇન ધી ઑગસ્ટ વિન્ડ'નું જાપાનીસ ભાષામાં તાજેતરમાં ભાષાંતર થયું

છે. ખ્યાતનામ કવિ ટાટુએ નોરીમોટોએ આ ભાષાંતર કર્યું છે. આ કવિએ અત્યાર અગાઉ ટાગોર, નેહરુ તથા રાધાકૃષ્ણનનાં પુસ્તકોના જાપાનીસ ભાષાંતર કરેલ છે, ઉપરાંત અંગ્રેજી નવલકથા પ્રાધ્યાપક ફડકેની મરાઠી નવલકથા 'શાકુંતલ'નું પોતે જ કરેલ અંગ્રેજી ભાષાંતર છે. પ્રાધ્યાપક ફડકે જાપાનીસ વાચકો પાસે પહોંચી જનાર પહેલા મરાઠી નવલકથાકાર છે, તે માટે અભિનંદનને પાત્ર છે.

° ° °

*પૂના વિશ્વવિદ્યાલયે, વડોદરાના ડૉ. એન. જી. જોશીને તેમના અપ્રસિદ્ધ પુસ્તક 'ધી ડેવલેપમેન્ટ ઇન ધી ફોર્મેશન ઑફ મરાઠી મીટર્સ' (મરાઠી છંદરચનાનો વિકાસ) માટે રૂા. ૧૦૦૦)નું વિશિષ્ટ ઇનામ આપ્યું છે. મુંબઈ વિશ્વવિદ્યાલયે ૧૯૫૬નું તરખડ કર પારિતોષિક, 'મરાઠી લાવણી' માટે પ્રાધ્યાપક એમ. વી. ધોંડને આપ્યું છે... નાગપુરના રાષ્ટ્રીય વાચનાલયે, રૂા. ૨૦૦)નું દ્વિવાર્ષિક સાહિત્ય સમેલન પારિતોષિક, પ્રાધ્યાપક એન. એસ. ફડકેને તેમની નવલકથા 'શેનન' માટે આપ્યું છે...મુંબઈના દ્વિમાસિક 'કવેસ્ટ'એ પ્રાદેશિક ભાષાઓની નવલિકાઓની યોજેલ હરીફાઈમાં પૂનાના શ્રી. એસ. જે. જોશીને રૂા ૬૦૦)નું પારિતોષિક મળ્યું છે. શ્રી જોશીની નવલિકા 'રાક્ષસ'નું અંગ્રેજી ભાષાંતર શ્રી. મંગેશ પડગાંએ કર્યું હતું.

° ° °

*મુંબઈ સરકારે ભેખ ન ટપગૃહ બાંધવા માટે મુંબઈના મરાઠી સાહિત્ય સંઘને રૂા. ૩૦,૦૦૦ આપ્યા છે. સંઘે બીજા રૂા. ૭૫,૦૦૦ ભેગા કર્યાં છે તથા તે માટે જમીન ખરીદ કરી છે.

° ° °

*ઉડિયા દંતકથાના જનક સ્વ ફકીર મોહન સેનાપતિની રચનાનો સંગ્રહ આખરે તૈયાર થઈને ૧,૨૦૦ પાનાના ગ્રંથમાં બહાર પાડવામાં આવેલ છે. આ ફકીર મોહન ગ્રંથાવલિની કીમત ૨૫ રૂપિયા છે

° ° °

*પુસદ (યવતમાલ)ના શ્રી. એસ. એસ. સર નાયકે 'મહાભારત-સાર'ના ત્રણ ભાગો પ્રગટ કરવાનું માથે લીધું હતું. પહેલા પાંચ પર્વોનું ૫૦૦૦ શ્લોકોનું સંક્ષિપ્તીકરણ અઢી વર્ષ પહેલાં પ્રગટ થયું હતુ. શ્રી. સર-નાયકે બાકીના બન્ને ભાગ તાજેતરમા પ્રગટ કર્યા છે. તેમાં દરેકમા ૫,૦૦૦ શ્લોકો છે. દરેક ભાગની કીમત આઠ રૂપિયા છે.

° ° °

*ગોંદિયા ખાતે ગઈ તા. ૧૦મીએ મુંબઈ રાજ્યના મુખ્યપ્રધાન શ્રી. વાય. બી. ચવ્હાણે ભવભૂતિ (ઈ. સ. ની ૬ઠ્ઠી સદી) સ્મારકનો પાયો નાખ્યો હતો. 'ઉત્તરરામચરિત' તથા 'માલતીમાધવ'ના લેખક તરીકે ભવભૂતિનું નામ આપણાથી અપરિચિત નથી. સ્મારક માટે શ્રી. મનોહરભાઈ પટેલે જમીનનું દાન કર્યું છે. શ્રી. ચવ્હાણે વિદર્ભ સાહિત્ય સંઘને આ માટે મદદ આપવાનું વચન આપવા ઉપરાંત ભવભૂતિ સાહિત્યના સંશોધન માટે કેન્દ્ર ખોલવાની ભલામણ કરી હતી.

° ° °

*કાલિદાસની કૃતિઓએ વાચકોને સૈકાઓથી આકર્ષ્યા છે, જગતની મુખ્ય ભાષાઓમાં તેના ભાષાંતર થઈ ચૂક્યા છે. તેના પ્રખ્યાત કાવ્ય 'મેઘદૂત'ના મરાઠી ભાષામાં (ગદ્ય તેમ જ પદ્યમા) સાત ભાષાંતરો થઈ ચૂક્યા છે. તેમા શ્રી. સી. ડી. દેશમુખના અપ્રગટ ભાષાંતરનો પણ સમાવેશ થાય છે. તાજેતરમા પ્રખ્યાત કવિશ્રી 'કુસુમાગ્રજ' (વી. વી.

શીરવડકર)એ મરાઠીમાં કરેલ ભાષાંતરની સામયિકોએ સારી પ્રશંસા કરી છે.

° ° °

અખિલ હિંદ મહાસભા સમિતિએ લોકમાન્ય ટિળકના જીવનચરિત્ર માટે ચાર લેખકો વચ્ચે રૂ. ૧૦,૦૦૦નું ઇનામ આપવા ઉપરાંત શ્રી. દેશપાંડેને તેમણે લખેલ હિંદી જીવનચરિત્ર માટે રૂ. ૧૦૦૦)નું આશ્વાસન ઇનામ આપ્યું છે.

આ હરીફાઈમાં દેશના બધા ભાગોમાંથી ૩૧ લેખકોએ ભાગ લીધો હતો. ૨૨ જીવનચરિત્ર અંગ્રેજીમાં તથા બાકીના હિંદીમાં હતાં.

લોકમાન્યનું લાંબામાં લાંબું જીવનચરિત્ર ૧૨૫૦ પાનાનું હતું. એક લેખકે ફક્ત ૧૦ પાનાનું જીવનચરિત્ર મોકલ્યું હતું.

° ° °

મદ્રાસ સરકારે ૧ ઑગસ્ટ ૧૯૫૭થી પુસ્તકોને સેલ્સટેક્સમાંથી બાકાત રાખવાનો નિર્ણય કર્યો છે.

° ° °

દક્ષિણભારતમાં હિંદી ભાષાને લોકપ્રિય બનાવવા માટે મદ્રાસની દક્ષિણ ભારતપ્રચાર સભાએ હૈદ્રાબાદ ખાતે હિંદી પ્રકાશન કેન્દ્ર શરૂ કરવાનો નિર્ણય કર્યો છે.

સભાનાં હિંદી પુસ્તકો તથા બીજાં પ્રકાશનો છાપવા માટે હૈદ્રાબાદ ખાતે એક લાખ રૂપિયાના ખર્ચે હિંદી છાપખાનું પણ નંખાશે.

° ° °

ભારત સરકારના કેળવણી ખાતાએ પ્રખ્યાત ઇતિહાસકારો તથા લેખકો પાસે 'ભારતના ઇતિહાસ'ની હસ્તપ્રતો માગી છે. આ હરીફાઈના શ્રેષ્ઠ લખાણને રૂ. ૫૦૦૦નું ઇનામ આપવામાં આવશે. આ હરીફાઈમાં લખાણ મોકલવાની છેલ્લી તારીખ ૩૧ ઑગસ્ટ ૧૯૫૦ હતી.

વાંકાનેર છોટાલાલ માનસિંગ કામદાર

દેશનાં બાળકો માટેનાં સારાં પુસ્તકોની અછત નિવારવા માટે વિવિધ પ્રાદેશિક ભાષાઓમાં યોગ્ય બાળપુસ્તકો તૈયાર કરવા માટે એક ટ્રસ્ટ રચવા સંબંધી શ્રી. કે. શંકર પિલ્લઈ (શંકર્સ વિકલીવાળા)ની દરખાસ્ત ભારત સરકારે માન્ય કરી છે. આ ટ્રસ્ટ નીચે જણાવેલા સભ્યોનું બનેલું છે: શ્રીમતી ઇન્દિરા ગાંધી, શ્રી. એન. કે. સિદ્ધાંત, શ્રીમતી કમલાદેવી ચટ્ટોપાધ્યાય, શ્રી. એસ. વિદ્યાનાથ આયર, શ્રીમતી કુદસીયા, ઝૈદી અને શ્રી. કે. શંકર પિલ્લઈ.

ન્યુ યૉર્ક પબ્લિક લાયબ્રેરી દુનિયામાં "વધુમાં વધુ વપરાતી લાયબ્રેરી" ગણાઈ છે.

ખાનગી નાણાં ભંડોળ વડે નભતી આ લાયબ્રેરીનો "સંદર્ભ વિભાગ" રોજ ૧૦,૦૦૦ પ્રશ્નોના ઉત્તરો આપે છે. આ ઉત્તરો રૂબરૂ, ટપાલમાં, ટેલિફોન ઉપર આપવામાં આવે છે.

આ સંગ્રાહલયમાં રોજનાં સરેરાશ ૪૦૦ નવાં પુસ્તકો ઉમેરાય છે અને દુનિયાના એકેએક પ્રદેશમાંથી ૬૫૦ સામયિકો આવે છે. કેન્દ્રીય લાયબ્રેરી તથા એની શાખાઓનાં કામકાજને પહોંચી વળવા માટે ૨૦૦૦ માણસો કામ કરે છે.

° ° °

*નિશાનીવાળી નોંધો ઇન્ડિયન પી. ઈ. એન.માંથી સાભાર ઉદ્ધૃત.

લીંબડી (સૌરાષ્ટ્ર)નું ફરતું પુસ્તકાલય

લીંબડીમાં શ્રી. દેવચંદજી સાર્વજનિક પુસ્તકાલય છેલ્લાં અગિયાર વર્ષથી ચાલી રહ્યું છે. આ સંસ્થા પોતાની પ્રવૃત્તિની વિશાળ વ્યાખ્યા કરી સૌને એક વિશિષ્ટ દાખલો દઈ રહી છે.

પુસ્તકાલય એટલે પુસ્તકો ભેગાં કરવાં અને માગે તેને વાંચવા આપવાં એવું આ સંસ્થામાં નથી, પણ ન વાંચતા હોય તેમને અજાણે પણ વાંચતા કરનારી આ સંસ્થા છે.

સંસ્થાની સ્થાપના વખતે ખૂબ જ મર્યાદિત સંખ્યામાં અને તેમાં મોટે ભાગે જૈન સાહિત્યનાં જ પુસ્તકો હતાં. આજે દિન પ્રતિદિન પ્રગતિ થતાં તેમાં પંદર હજાર જેટલી પુસ્તકોની સંખ્યા થવા પામી છે. ઉપરાંત વાચનાલયમાં લગભગ ૬૫થી ૭૦ જેટલાં સામયિકો અને વર્તમાનપત્રો મળીને આવે છે.

સંસ્થામાં બાલવિભાગ અને અનુલય વિભાગ છેલ્લાં ત્રણેક વર્ષથી ચાલે છે, આ પણ તેની પ્રવૃત્તિનું એક અંગ છે.

ખાસ કરીને ધ્યાન ખેંચે તેવો અને બીજી રીતે કહીએ તો સૌને વિશેષ આકર્ષે તેવો સૌરાષ્ટ્રભરનો અજોડ પ્રયોગ તો એ છે કે ફરતું પુસ્તકાલય આ સંસ્થા છેલ્લા બે વર્ષથી સાયકલ ઉપર ચલાવતું હતું. આજે સભ્યોની સંખ્યા ખૂબ જ વધતાં એને માટે સાયકલ વાહન તરીકે નિષ્ફળ નિવડી છે; અને અંતમાં સંસ્થાના સંચાલકોને આધુનિક ઢબની લારી બનાવડાવવાની ફરજ પડી છે.

ગઈ તા. ૭–૭–'૫૭થી લારી વાહન તરીકે અમલમાં આવી છે. આ વિભાગનો લગભગ ૧૪૫થી ૧૫૦ જેટલા સભ્યો લાભ લઈ રહ્યા છે. દિનપ્રતિદિન સભ્યોની સંખ્યા વધતી જાય છે એ તેની પ્રગતિનું શુભ ચિહ્ન છે.

આ લારીના પ્રયોગે શહેરમાં સૌને આશ્ચર્યમાં મૂક્યાં છે, જ્યારે બાળકો બિસ્કિટની લારી માનીને દોડતાં આવે છે.

પુસ્તકોને બાળકો જુએ છે. અને ખૂબ જ રાજી થાય છે તેઓ પણ પુસ્તકો વાંચવા માગે છે. આ રીતે બિસ્કિટ કે પિપરમીટનો સ્વાદ સહજે મેળવે છે અને રાજી થાય છે.

મ. ઓ.થી નાણાં મોકલતી વખતે,
કુપનમાં ગામ અને તાલુકો તથા
રકમની વિગત સ્પષ્ટ લખવા વિનંતી છે.

૧. સામાન્ય જ્ઞાન—સંયોજક : ચંદુલાલ ત્રિ. વ્યાસ, પ્રકાશક : સસ્તું સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય, અમદાવાદ, મુંબાઈ, પૃષ્ઠસંખ્યા ૧૨૨, કીમત સાડત્રીસ નયે પૈસે.

માનવજીવનમાં સામાન્ય માણસને ઉપયોગી થઈ પડે એવા વિષયો ઉપર જુદા જુદા ભાગ પાડીને સામાન્ય જ્ઞાન આપતા આ સંગ્રહની જરૂર જ હતી. અભ્યાસમાં, કોલેજ શાળાના ભણતરમાં, અભ્યાસક્રમમાં સામાન્ય રીતે ઉપયોગી થઈ પડે એવા વિષયો શીખવાડવામાં આવતા નથી. આ સંગ્રહમાં વ્યવહારમાં ઉતારવા લાયક સુભાષિતો-સુવિચારો, શરીરને આરોગ્ય રાખવા અને સામાન્ય માંદગીમાં ઉપયોગી થઈ પડે એવા ઉપાયો, પૈતો તથા સંસારવ્યવહારમાં પણ ઉપયોગી એવા વિચારો આપવામાં આવ્યા છે. નજીવી કીમતે આ પુસ્તક જનતા સમક્ષ મૂકવામાં સસ્તુ સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલયે યોગ્ય કર્યું છે.

૨. છબી—મૂળલેખક : શ્રી. શરતચંદ્ર ચટ્ટોપાધ્યાય; અનુવાદક શ્રીકાંત ત્રિવેદી; પ્રકાશક :, સ્વાશ્રી પ્રકાશન ગૃહ, ટિળક રોડ, અમદાવાદ. પૃષ્ઠસંખ્યા ૧૪૯, કીમત રૂા. બે

શરદબાબુની ત્રણો નવલકથાઓ, ટૂંકી વાર્તાઓનું ગુજરાતી ભાષાંતર થયું છે. છબીનો અનુવાદ પણ આ પહેલાં કરવામાં આવ્યો છે. આ એક નવો અનુવાદ ભાઈ શ્રીકાંત ત્રિવેદીએ કર્યો છે. શ્રી. શરદબાબુની અન્ય પુસ્તકોની માફક આ પુસ્તક પણ આવકાર પામશે એવી આશા છે.

૩. ખોળો ભર્યો—લેખક : શ્રી. ધનસુખલાલ મહેતા, પ્રકાશક : શ્રી. હરિહર પુસ્તકાલય સૂરત, પૃષ્ઠસંખ્યા ૧૭૬, કીમત રૂા. ૨-૧૨-૦.

શ્રી. ધનસુખલાલ મહેતા ગુજરાતી સાહિત્યમાં હાસ્યરસના લેખક તરીકે જાણીતા થયેલા સાક્ષર છે. ‘હું, સરલા અને મિત્રમંડળ’માં નાની નાની વાર્તાઓ લખીને એમણે સાહિત્યમાં વર્ષો પૂર્વે પ્રવેશ કર્યો અને ત્યારથી તેઓ વાર્તાઓ આપતા રહ્યા છે. નિર્દોષ આનંદ આપતી આ વાર્તાઓ પણ એમની લાક્ષણિક શૈલીમાં લખાયલી હોઈ વાચકને જરૂર આનંદ આપશે. કુટુંબનાં બાળકોને આનંદ આપવા માટે લખાયેલી આ વાર્તાઓએ હેતુ સાર્થક કર્યો છે. *ખોળો ભર્યો, પીડા ટળી, અવળચંડાઈ,* પત્તાંનો મહેલ, નિષ્ફળ પ્રવાસ વગેરે વાર્તાઓ ખાસ ધ્યાન ખેંચે એવી છે.

૪. માનવીનું ઘડતર ભાગ ૧-૨—મૂળલેખક : નિકોલાય ઓસ્ત્રોવસ્કી, અનુવાદક : શાંતા ગાંધી, પ્રકાશક : સ્વાશ્રી પ્રકાશન ગૃહ, ટિળક માર્ગ અમદાવાદ. પૃષ્ઠસંખ્યા ૬૧૪, ૨૮૮, કીમત અનુક્રમે રૂા. સાડા પાંચ, ૭.

વિખ્યાત રશિયન લેખક નિકોલાય ઓસ્ત્રોવસ્કી રશિયન ક્રાંતિના એક સમર્થ દ્રષ્ટા અને પ્રશંસક હતા. રશિયન ક્રાંતિએ નવયુવકોને આકર્ષ્યા હતા. એમાંના એક નવયુવકના જીવન-ઘડતરની અને સામ્યવાદી પક્ષની આખી રચના, પ્રચાર, શિસ્ત વગેરેનો ખ્યાલ આપતી આ નવલકથાનો અનુવાદ બહેન શાંતા ગાંધીએ કર્યો છે. રશિયન નામો જડબાંતોડ–અને સામાન્ય વાચકને વાંચવાં મુશ્કેલ પડે એવાં હોય છે એટલે લોકોને પ્રિય થઈ પડશે કે કેમ એ વિચારવા જેવું છે. પ્રચારલક્ષી સાહિત્ય હોવાની છાપ સામાન્ય રીતે પડે છે.

૫. રાજર્ષિ કુમારપાલ (આવૃત્તિ બીજી)—લેખકઃ શ્રી. ધૂમકેતુ; પ્રકાશકઃ ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, અમદાવાદ. પૃષ્ઠ ૨૯૬, કીમત રૂપિયા ૪–૮–૦.

ચૌલુક્ય ગ્રંથાવલિની અતિ લોકપ્રિય નવલકથાઓમાંની આ નવલકથાની બીજી આવૃત્તિ પ્રસિદ્ધ પામે છે, એ આ ગ્રંથાવલિ કેટલી લોકપ્રિય થઈ પડી છે તેનો પુરાવો છે. દરેક પુસ્તકાલયમાં આ ગ્રંથાવલિ વસાવવા જેવી છે.

૬. દિલાવર પાશા—લેખકઃ શ્રી. ગુણવંતરાય આચાર્ય, પ્રકાશકઃ નવયુગ પુસ્તક ભંડાર, રાજકોટ. પૃષ્ઠસંખ્યા ૨૦૮, કીમત રૂ. ૨-૫૦.

શ્રી ગુણવંતરાય આચાર્યને સાગર–દરિયા તરફ અજબ પ્રેમ છે. દરિયાની–સાગરના સાહસિકોની પરાક્રમગાથાઓ ગાતાં તેમને એક પ્રકારનો અદ્ભુત આનંદ થાય છે.

સ્વતંત્ર ભારતના ખલાસીઓ–નાવિકોમાં સાહસ છે, શૂરાતન છે. એનો પુરાવો ગઈ લડાઈમાં એસ. એસ. એન્ગોલ નામની એક નાનકડી ૬૦૦ ટનની આગબોટના નાવિકોએ જાપાનની બે મોટી ૮૦૦૦ ટનની મનવાર ડુબાડીને આપ્યો હતો. 'દિલાવર પાશા' એવું જ એક નાનકડું દેશી વહાણ હતું. દેશી ખલાસીઓ જ એને સફરમાં લઈ જતા. વચમાં એક અંગ્રેજ મનવાર આવી અને તેના આશરા હેઠળ 'દિલાવર પાશા' સફર કરી રહ્યું હતું. દરમ્યાન દુશ્મનોની સબમરીને અંગ્રેજ મનવારને નુકસાન કર્યું. વહાણ સબમરીનને અથડાયું, સબમરીન ડૂબી ગઈ. નુકસાન પામેલી મનવારને મધદરિયે એક બેટમાં પહોંચાડી. ત્યાં પણ બીજી બાજુ જરા દૂર જનારી સ્ટીમરો હતી. વહાણના સફરીઓ સહેલ કરવા નીકળ્યા. જાપાનીસોએ પકડ્યા. ફરી 'દિલાવર પાશા'ના સાહસિક અને શૂરવીર ખલાસીઓએ અજબ યુદ્ધકૌશલ્ય દાખવી જાપાનીસ સ્ટીમર ડુબાડી, અને અંગ્રેજ મનવારને સહીસલામત સ્થળે પહોંચાડી. 'દિલાવર પાશા'ની આ શૌર્યગાથા અને આવી જ બીજી દરિયાઈ સાહસકથાઓ આપીને શ્રી. ગુણવંતરાયે ભારતના નવજુવાનોને પ્રેરણા આપી છે. આવી બીજી સાહસકથા શ્રી. ગુણવંતરાય આપે એવું આપણે ઇચ્છીએ.

૭. સુવર્ણરેણુ (શ્રી. ખાંડેકરનાં વિચારરત્નો) સંપાદકઃ શ્રી. મીનુ દેસાઈ, પ્રકાશકઃ આર. આર. શેઠની કું. મુંબાઈ. પૃષ્ઠ ૩૬૫, કીમત રૂ. ૫–૦–૦.

પ્રખ્યાત મહારાષ્ટ્રીય લેખક શ્રી. વિ. સ. ખાંડેકરની નવલકથાઓ, ટૂંકી વાર્તાઓ, નિબંધોમાંથી જુદા જુદા વિષયવાર સુવાક્યો ભેગાં કરી શ્રી. મીનુ દેસાઈએ સંગ્રહ કર્યો છે. બે જ વર્ષમાં આ પુસ્તકની બીજી આવૃત્તિ બહાર પડી છે તે જ સૂચક છે. પુસ્તક શાળાઓ માટે ઉપયોગી છે.

૮. લયલા—લેખકઃ શ્રી. શયદા, પ્રકાશકઃ શ્રી. હરિહર પુસ્તકાલય, ટાવર રોડ, સુરત. પૃષ્ઠ-સંખ્યા ૩૩૬, કીમત પાંચ રૂપિયા.

શયદાની જોરદાર કલમે લખાયલી મુસ્લિમ સંસારની આ નવલકથા વાર્તા–કટકે કટકે બે

પડી મોજમાં છપાતી હતી ત્યારે જ લોકોને–વાચકોને ખૂબ ગમી ગઈ હતી. નામો મુસ્લિમ છે એટલે જ આ વાર્તા મુસ્લિમ સંસારની છે એમ કહી શકાય. બાકી વાતાવરણ અને પ્રસંગો હિંદુ કુટુંબને પણ બંધ બેસતાં છે એમ સહજ સમજી શકાય એવું છે.

ગફાર–તેની ઓરત મરિયમ–દીકરી લયલા–મરીયમનો ભાઈ સાલેહ અને એક મહેમાન જાવીદ એટલાની આસપાસ નવલકથાની ગૂંથણી કરી છે. ગફાર, મરિયમ અને લયલા એમનું એક નાના ગામડાનું ગરીબ ખેડૂત કુટુંબ છે. જાવીદ અકસ્માત અંગે એમનો મહેમાન થાય છે. મરિયમને પોતાની બહેન–ધર્મની બહેન માને છે. જાવીદ અને લયલા એક બીજાને ચાહતાં થાય છે. જાવીદ સાજો થતાં પોતાને ગામ ચાલ્યો જાય છે. દરમ્યાન મરિયમનો ભાઈ સાલેહ–જે એક નીચ ઉડાઉ માણસ છે તે બહેનને ત્યાં આવે છે. પોતાને મોટા કોન્ટ્રાક્ટ મળવાનો છે એ માટે ગફારનું ખેતર ગીરો મુકાવે છે અને પૈસા લઈ જાય છે. ખૂબ ગોટાળા કરે છે. કમાય છે પણ બહેન–બનેવીના પૈસા આપવાનું સંભારતો નથી. ગામમાં જ એક સુલેમાન કરીને સોદાગર રહે છે. ગરીબીમાં સપડાયલા ગફારની પુત્રી લયલાનો ઉમેદવાર છે. લયલા ના પાડે છે. એટલે વેરનો માર્યો ગફારનાં ખેતરો ગીરો રકમ પેટે પડાવી લે છે. ગફાર અને મરિયમ ઘરબાર વગરનાં થાય છે. લયલા–ગફારને મરિયમ એક વેશ્યાને હાથે સપડાય છે. ખૂબ હેરાન થાય છે. સાલેહ બહેન મરિયમને તિરસ્કારી કાઢે છે. દરમ્યાન અકસ્માત જાવીદનો સાથે મેળાપ થાય છે. ગફારને સાલેહ કેદ પકડાવે છે. મરિયમ અને લયલાને અકસ્માત નાવાં હોસ્પિટલમાં દર્દી તરીકે આવે છે. જાવીદ અને લયલાનાં છેવટ લગ્ન થાય છે. નવલકથાની શૈલી, ભાષા સરળ અને શિષ્ટ છે. નવલકથા નિર્દોષ છે. સારી છે. વસાવવા લાયક છે.

૯. મા'રરાજ—લેખકઃ શ્રી. ગુણવંતરાય આચાર્ય. પ્રકાશક શ્રી. ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, અમદાવાદ–પૃષ્ઠસંખ્યા ૮૭, કીમત રૂ. એક રૂપિયો.

કેટલાક સ્નેહી મિત્રોના આગ્રહથી શ્રી. ગુણવંતરાય કોઈ કોઈ વખત નાટકો લખે છે. 'મા'રરાજ' એવી જ રીતે સ્નેહીઓના આગ્રહથી આ સામાજિક નાટક લખ્યું છે. ગામના ઉતાર સમો એક માનવી ખૂન કરે છે. જેલમાં એનું જીવનપરિવર્તન થાય છે અને તે જેલમાંથી નીકળ્યા પછી સમાજસેવા કરે છે. નાટકનું આ વસ્તુ. ગુણવંતરાયની કલમે એને દેહ આપ્યો. નાટક સારું ભજવવા લાયક છે.

૧૦. ધૂમકેતુ–વાર્તા સૌરભ—સંપાદકઃ ડૉ. ધીરુભાઈ ઠાકર, પ્રકાશક : ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, અમદાવાદ–પૃષ્ઠસંખ્યા ૧૪૪, કીમત રૂા. ૧–૪–૦.

પ્રખ્યાત સાક્ષર શ્રી. ધૂમકેતુની નાની વાર્તાઓમાંથી નવમા ધોરણના વિદ્યાર્થીઓ માટે ડૉ. ધીરુભાઈ ઠાકરે આ સંગ્રહ બહાર પાડ્યો છે. આપણા વિદ્યાર્થીઓને ઉત્તમ લેખકોની વાર્તાઓ અભ્યાસ–ઇતર વાચન–માટે વાંચવા આપવાનો આ પ્રયાસ ઉત્તમ છે. વાર્તાઓ સારી છે. પસંદગી પણ વિદ્યાર્થીઓને રુચે એવી છે.

૧૧. ઘીનો દીવો—લેખક : શ્રી. ચુનીલાલ મડિયા. પ્રકાશકઃ ભારતી સાહિત્ય સંઘ (પ્રાઇવેટ) લિમિટેડ, અમદાવાદ. પૃષ્ઠસંખ્યા ૮૮, કીમત એક રૂપિયો.

ભારતી સાહિત્ય સંઘ તરફથી નૂતન સમાજશિક્ષણ ગ્રંથાવલિનાં પુસ્તકો પ્રગટ કરવામાં આવે છે. આપણા ગુજરાતી સાહિત્યના ઉત્તમ સાક્ષરોની કૃતિઓમાંથી એનું સંપાદન કરવામાં આવે છે. કીમત પણ સસ્તી રખાઈ છે. હજી વધારે સસ્તી કીમતે આપવામાં આવે

તો વધારે સારુ એમ લાગે છે. અંગ્રેજી સાહિત્યની ઉત્તમ કૃતિઓ પેંગ્વીન પ્રકાશન વગેરે તરફથી પ્રગટ થાય છે તેમ આ પુસ્તકોનું પણ થઈ શકે તો જનતા સારો લાભ લે. સંગ્રહ સારો છે.

૧૨. સુરભિ—લેખક : શ્રી. પન્નાલાલ પટેલ; પ્રકાશક : ભારતી સાહિત્ય સંઘ (પ્રાયવેટ) લિમિટેડ, અમદાવાદ. પૃષ્ઠસંખ્યા ૨૮૮, કીમત ચાર રૂપિયા આઠ આના.

પ્રતિભાશાળી અને લોકપ્રિય નવલકથાકાર તરીકે શ્રી. પન્નાલાલ પટેલે ઠીક ઠીક ખ્યાતિ મેળવી છે. ગ્રામ્યજીવન, ગ્રામ્યલોકો અને ગામડાંની ગરીબી એ એમની નવલકથાનું ખાસ અંગ. વિરહી પ્રણયની વાતો પણ એમણે લખી છે. સુરભિ–ગ્રામ્યજીવનની નહિ પણ શહેરી જીવનની એક નવલકથા છે.

શેઠ સૂર્યકાંત એક ધનવાન ગૃહસ્થ અને બંગલા, મોટરવાળા છે. એમની પત્ની લક્ષ્મી, પુત્ર સનત તેની પત્ની રજની અને પુત્રી સુરભિ સાથેનું તેમનું કુટુંબ એક સુખી કુટુંબ ગણી શકાય. જમુ એક ગરીબ પરિચિતનો પુત્ર–એમની મદદથી ભણે છે અને એમને ત્યાં જ એમના ઘરના મેનેજર તરીકે નોકરી કરે છે. જમુ હોંશિયાર છે. રમતગમતમાં પણ ચપળ અને સારા ખેલાડી તરીકે નામના મેળવી છે. નવા યુગ પ્રમાણે સુરભિ એના સ્ત્રી-પુરુષ મિત્રો સાથે ફરવા જાય છે. જમુ પણ સાથે જ છે. રસ્તામાં કેટલાક ગુંડાઓ સાથે તોફાન થતાં બીજા મિત્રો શાંત રહે છે, જ્યારે જમુ એકલે હાથે બધાંની સાથે લડે છે. સુરભિના હૃદયમાં ત્યારથી જ જમુ માટે કુમળી લાગણી ઉદ્ભવે છે. સૂર્યકાંત શેઠ જીવનમાં એકાદ પ્રસંગને લઈ પ્રેમ જેવી લાગણીમાં માનતા જ નથી. જ્યારે સુરભિ ધીરે ધીરે જમુ તરફ વધુ ને વધુ લાગણી રાખે છે. છેવટે બન્ને પ્રેમમાં પડે છે. જમુ નોકરી છોડી દે છે અને બન્ને ભાગેડુ લગ્ન કરી બેસે છે અને જમુને ત્યાં જ રહે છે. સુરભિના ભાઈ સનતથી એ સહન નથી થતું. એ રસ્તામાં ગુંડાઓ રોકીને સુરભિને ઉપાડી લાવે છે અને જમુનું ખૂન કરવાનું કાવતરું કરે છે. સુરભિ આ સાંભળી જાય છે અને સૂર્યકાંત શેઠના મેનેજરને લઈને જમુના પ્રેમને લઈને એને બચાવવા માટે જ છૂટા પડવાની વાત એને કહી આવે છે. જમુ નિરાશ થાય છે. મેનેજર રૂપિયા આપવા આવે છે. જમુ નોટો બાળી નાખવા તૈયાર થાય છે. આ બધી વાતની પાછળથી સૂર્યકાંત શેઠને ખબર પડે છે. સુરભિની મનોવ્યથાનો ખ્યાલ બન્ને જુવાન હૈયાં વચ્ચેના પ્રેમની અસર એમના ઉપર પડે છે, અને સૌ સારું જેનું છેવટ સારું તેમ એ સુરભિ–જમુનાં લગ્ન મંજૂર રાખે છે; કથાનો અંત આમ સુખદ આવે છે. નવલકથા નિર્દોષ છે.

૧૩. ૧૪. સિદ્ધ વૈતાલ : અનંગલેખા–ભા. ૨ માયાપુરી–ભા. ૩—લેખક : શ્રી. મોહનલાલ ધામી, પ્રકાશક : નવયુગ પુસ્તક ભંડાર રાજકોટ, કીમત દરેકના પાંચ રૂપિયા.

જૈન સાહિત્યમાંથી પ્રસંગો લઈને શ્રી. ધામીએ લખેલી સિદ્ધ વૈતાલ રોહિણીના અનુસંધાનમાં આ બીજી બે નવલકથાઓ લખી છે. રોહિણીના પ્રસંગોને આગળ વધાર્યાં છે. ચમત્કાર, માયાવી ઈંદ્રજાળ અને અનુપમ સિદ્ધિઓ–પરકાયાપ્રવેશ–વગેરે વૈજ્ઞાનિક દૃષ્ટિએ કેટલાં સાચાં છે તે તો લેખક જાણે. પરંતુ જ્ઞાન, તપ વગેરેથી સિદ્ધિઓ મળે છે અને છેલ્લા વૈતાલની સિદ્ધિની સ્થિતિ પ્રાપ્ત થાય છે.

૧૫. આંધીનાં એંધાણ–લેખક : રમણીક પટેલ, પ્રકાશક : ભારતી સાહિત્ય સંઘ (પ્રાયવેટ) લિમિટેડ, અમદાવાદ ૧, પૃષ્ઠસંખ્યા ૨૦૦, કીમત ત્રણ રૂપિયા.

શ્રી. રમણીક પટેલ "આંધીનાં એંધાણ" સાથે ગુજરાતી સાહિત્યમાં પ્રવેશ કરે છે.

આ એમની પહેલી જ નવલકથા છે. પહેલા પુરુષ એકવચનમાં આ નવલકથાનો મુખ્ય નાયક આખી કથા આત્મકથા કહે છે, એટલે લેખકની પોતાની જ જીવનકથા છે એમ માનવાની વાચક ભૂલ ન કરે. નાયકને ઉચ્ચ આદર્શવાળો ભાવનાશાળી બનાવ્યો છે અને એ આદર્શને લઈને ચાર ચાર યુવતીઓ એના પ્રેમમાં પડતી બતાવી છે. નાયક પોતાની જાતને ખૂબ વિચારવાન પણ જણાવે છે. છતાં પોતાને સ્ત્રીમિત્રો હોઈ શકે એવા એક વિચારમાં પોતાની પત્નીને સ્ત્રીમિત્રો વિષે ખબર કરવાનું પણ ચૂકે છે. પત્ની આ આઘાતને લઈને મૃત્યુ પામે છે. ફરી કામિની નામની યુવતી સાથે પરણે છે ત્યારે પણ ચેતના નામની બીજી યુવતી જે ધંધામાં એની ભાગીદાર છે તેની સાથે એવી રીતે વર્તે છે કે ચેતના એના પ્રેમમાં પડે છે. કામિની વહેમાય છે. આમાં પણ નાયકને કામિનીનો દોષ લાગે છે. ચેતના એને વેપાર અર્થે ઇંગ્લેન્ડ મોકલે છે, ત્યાં પણ વેપારમાં મૂડીની જરૂર પડવાથી તે મેળવવા માટે કુ. મોલીના નામની એક ધનકુબેરની પુત્રી સાથે અંગત મૈત્રી સાધે છે. કુ. મોલીના એના પ્રેમમાં પડે છે. એ મોલીનાને અંધારામાં જ રાખે છે. આમ છતાં પોતે બહુ આદર્શવાદી છે એમ માને છે. નાયક મારેનો આ આદર્શ યોગ્ય નથી—બલ્કે એનું વર્તન ઘૃણાજનક લાગે છે. ઉચ્ચ આદર્શવાળો નાયક આવો ચિતરવામાં લેખકે આજના યુવકનું પ્રતિબિંબ પાડ્યું છે, એમ જ લોકો માને. બીજી રીતે નવલકથાનો પહેલો પ્રયાસ સારો છે.

૧૬. કોણ ગુનેગાર (તૃતીય મુદ્રણ)— લેખકઃ શ્રી. ગુણવંતરાય આચાર્ય, પ્રકાશકઃ નવયુગ પુસ્તક ભંડાર, રાજકોટ. પૃષ્ઠસંખ્યા ૧૬૦, કીમત રૂ. ત્રણ.

માનવી ગુનેગાર શાથી બને છે, ગુનેગાર થયા પછી પણ એને સુધારવા માટે કોઈ રસ્તો છે ખરો ? એ સુધરવા પ્રયત્ન કરે તો પણ સમાજ અગર કાયદો એને એમ કરવા, સુધરવા દેતો નથી. ત્યારે ગુનેગાર કોણ? આપણા આજના સમાજનો આ એક સનાતન પ્રશ્ન આ નવલકથામાં શ્રી. ગુણવંતરાયે પોતાની અનોખી ઢબે ચર્ચ્યો છે.

ગામડાં ગામના શિક્ષકનો પુત્ર પરસોતમ—નસીબ અજમાવવા મુંબઈ આવે છે. કંઈ કેટલા દિવસ ભૂખ—હાડમારી ભોગવે છે. દરિયા-કિનારે પોતાની દશા પર નિસાસા નાખતો અફસોસ કરે છે. એક રીઢો ગુનેગાર એને મળી જાય છે. બન્નેએ હોટલમાં જવું—પેલા બીજાએ તોફાન મચાવવું—પરસોતમે ગલ્લો લઈને નાસવું એ યોજના ઘડાય છે. તોફાનમાં પરસોતમને હાથે હોટલ માલિકનું ખૂન થાય છે. પરસોતમ પકડાય છે. સખત મજૂરીની શિક્ષા થાય છે. ધીરે ધીરે થોડાં વર્ષો બાદ કેદી તરીકે—બહાર ટુકડીમાં જવાનું થાય છે ત્યારે નાસી છૂટે છે—અને પછી તો—દૂર દૂર કોઈ જગ્યાએ અથડાતો કૂટાતો પહોંચી જાય છે. ભણતો જાય છે. નોકરી કરતો જાય છે. ડૉક્ટર થાય છે અને પછી તો અત્યંત પ્રેમાળ, સેવાભાવી, એક ફીરસ્તા દરેક ગરીબને મદદગાર ડૉક્ટર તરીકે ખ્યાતિ પામે છે. આ વખતે જેલમાં જે જેલરના વખતમાં એ કેદમાં હતો તે જેલર નિવૃત્ત થાય છે. એમના છોકરા—છોકરીને ભણાવતો એ અભ્યાસ કરે છે. નિવૃત્ત જેલરની પુત્રી નિલમ પરસોતમ ડૉક્ટરના પ્રેમમાં પડે છે, બન્ને પરણવાના છે. જેલર પિતાને બીજો કોઈ વાંધો નથી પરંતુ એ ભાગેલા કેદી તરીકે એ પરસોતમને ઓળખી ગયા હોય છે. એમને લાગે છે કે પરસોતમ ઉપર ફરી પકડાઈ જવાનો ભય સતત રહે તેના કરતાં તે પકડાય અને પ્રજા સમક્ષ સરકારમાં વિનંતિ કરે અને એ છૂટે પછી

લગ્ન થાય તો સારું. એટલે એ જ તે જ જેલમાં ખબર આપી દે છે. પરિણામે ડૉ. પરસોત્તમ પકડાય છે. પ્રજા એમને માટે બચાવ સમિતિ રચે છે. બધા જ બધું કરી છૂટે છે, પણ કાયદા આગળ મેજીસ્ટ્રેટ લાચાર બને છે. બિચારી નિલમ નાસીપાસ થાય છે. જેલર પિતા પણ પસ્તાય છે. પરસોતમનો બચાવ એક બાહોશ વકીલ કરે છે, પણ વધુ નિષ્ફળ જાય છે. ફરી ડૉ. પરસોતમ જેલમાં ધકેલાય છે. ફરી એકવાર કેવળ નિલમને મળવાને–એને છૂટી કરવાને પરસોતમ નાસે છે અને પછી જાતે હાજર થઈ જેલના સળિયા પાછળ જતો રહે છે કાયમને માટે.

શ્રી. ગુણવંતરાયનો પ્રશ્ન છે આમાં ગુનેગાર કોણ?

એક વખત વાંચવા લીધા પછી પૂરી થતાં સુધી વાંચતાં મૂકવી ન ગમે એવી વાત છે.

૧૭. પથનિર્દેશ—લેખક:શ્રી. નરેન્દ્ર દવે; પ્રકાશક: શ્રી. સંજય પ્રકાશન મંદિર, મહેતા માર્કેટ, સુરેન્દ્રનગર, સૌરાષ્ટ્ર. પૃષ્ઠસંખ્યા ૩૪૩, કીમત ચાર રૂપિયા.

શ્રી. નરેન્દ્ર દવે 'પથનિર્દેશ' કરતા ગુજરાતીમાં પ્રવેશ કરે છે. લખવાની ધાટી સારી છે. વાર્તાનું વસ્તુ પણ આકર્ષક બની શકે એવું છે. એમની ટૂંકી વાર્તાઓનો આ સંગ્રહ–પ્રથમ પ્રવેશ–તરીકે આવકારને પાત્ર છે. લોકોને ગમશે એવી આશા છે.

૧૮. જીવનનાં જળ—લેખક શ્રી. ભૂપત વડોદરીઆ; પ્રકાશક: ભારતી સાહિત્ય સંઘ (પ્રાયવેટ) લિમિટેડ, અમદાવાદ. પૃષ્ઠસંખ્યા ૨૩૨, કીમત સાડાત્રણ રૂપિયા.

શ્રી. ભૂપત વડોદરીઆનો આ બીજો વાર્તાસંગ્રહ છે. ગુજરાતી ભાષાના અગ્રગણ્ય માસિકોમાં એમની વાર્તાઓ વાંચવામાં આવે છે. 'જાત્રા ફળી' કોઈ માસિકમાં ઘણું કરીને અખંડ આનંદમાં વાંચવામાં આવેલી ત્યારે જ એક નવીન શિષ્ટ વાર્તાકાર તરીકે એમની છાપ પડેલી. શબ્દલાલિત્ય, કે ભાષાડંબર વગર સામાન્યપણે સરળ અને સાદી ભાષામાં વાર્તા આપવાની એમને સારી ફાવટ આવી ગઈ છે. જાત્રા ફળી, સુભદ્રા, દેરાણી, સંસારનું સ્વર્ગ વગેરે વાર્તાઓમાં ઉચ્ચતમ ભાવનાઓનું દર્શન લેખકે કરાવ્યું છે. શ્રી ભૂપત વડોદરીઆ સફળ વાર્તાકાર છે અને એમનો આ વાર્તાસંગ્રહ જરૂર વાચકવર્ગને ગમશે.

૧૯. મનન અને મંતવ્ય—મૂળલેખક: શ્રી. સાયરસ એસ. ચિંગ: અનુવાદક: શ્રી. વાસુદેવ મહેતા: પ્રકાશક: સ્વાશ્રી પ્રકાશન ગૃહ, અમદાવાદ. પૃષ્ઠસંખ્યા ૧૮૬, કીમત રૂ. ૩–૦–૦.

કામદાર, મજૂર ચળવળમાં પડેલાઓ માટે એક અત્યંત ઉપયોગી પુસ્તક આપવાને માટે શ્રી વાસુદેવ મહેતાને ધન્યવાદ ઘટે છે. પૂ. ગાંધીજીએ હડતાલ વગર ઔદ્યોગિક ઝગડાનો નિકાલ, સમાધાન, વાટાઘાટો, લવાદ વગેરેથી કરવાનો માર્ગ નક્કી કરી તે માર્ગે જવાનું મજૂરોને સૂચવ્યું તેથી મજૂરોને થયેલા પ્રત્યક્ષ લાભ આપણે બધા જ જોઈ શક્યા છીએ. મૂળ કેનેડાના વતની પણ પાછળથી અમેરિકા જઈ વસેલા શ્રી. સાયરસ ચીંગે સ્વતંત્ર રીતે આ જ વિચારો કરીને અમેરિકાની મજૂર ચળવળને અને માલિકોને આ માર્ગ–સમાધાન, વાટાઘાટો, લવાદનો માર્ગ સૂચવ્યો અને તે જ પ્રવૃત્તિને તેમણે જીવનકાર્ય બનાવ્યું. પચાસ વર્ષનો તેમના અનુભવનો નિચોડ આ પુસ્તકમાં આપવામાં આવ્યો છે. મજૂરપ્રવૃત્તિમાં પડેલા કાર્યકરોને આ પુસ્તક ખૂબ ઉપયોગી થઈ પડશે, એમાં શંકા નથી. છાપકામમાં ભૂલો ઘણી છે તે તરફ પ્રકાશકનું ધ્યાન ખેંચવામાં આવે છે.

લ. ટી.

૨૦. ગુજરાતનાં નાટકો (ગીતોની

સારીગમ) પ્રકાશન: સસ્તુ સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય, અમદાવાદ. પૃષ્ઠ ૨૯૬, કિંમત રૂા. અઢી.

આ પુસ્તક બહાર પાડી સસ્તા સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલયે ગુજરાતી રંગભૂમિના લોકસંગીત સાહિત્યની ઉમદા સેવા બજાવી છે.

પ્રો. મૌલાબક્ષ તેમ જ શ્રી. એમ. સી. ભોવા તરફથી બહાર પડેલાં શાસ્ત્રીય સંગીતમાં માર્ગદર્શક પુસ્તકો પછી ઈ. સ. ૧૯૩૧માં નાટકી ગાયનો (સ્વરલિપિ સહિત)નું **મહેતા સંગીત** શિક્ષક બહાર પડેલું. તેમાં પ્રસ્તુત પુસ્તકના પ્રકાશનથી નાટ્યસંગીતવિદ્યાની અભિરુચિ માટે અપૂર્વ ઉમેરો થયો છે. આ પુસ્તકના સંપાદનકાર્ય માટે શ્રી. જયશંકરભાઈ (સુંદરી)થી વધારે યોગ્ય અન્ય વ્યક્તિ ન હોઈ શકે એ નિર્વિવાદ છે. કેમ કે પ્રસ્તુત પુસ્તકમાં ગાયનોની પસંદગી પ્રશંસનીય થઈ છે. એ લોકપ્રિય ગાયનો આજે પણ તેના મૂળ સ્વરૂપ અને સ્વરમાં ગાવા બજાવવામાં આવે તો આજનાં **ચલચિત્રપ્રિય** યુવકયુવતીઓને આનંદ આપ્યા વિના ન રહે એવી મારી દૃઢ માન્યતા છે.

" જ્ઞ "

૨૧. પ્રામાણિક બાળકો—પ્રકાશક : સસ્તું સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય, ઠે. ભદ્ર પાસે, અમદાવાદ અને પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબાઈ–૨. પૃ. ૭૫, કીમત ૦–૫–૦, પૂઠું કાચું.

' ગીતા પ્રેસ ગોરખપુર ' તરફથી હિંદીમાં પ્રસિદ્ધ થએલા પુસ્તકને આધારે તૈયાર કરવામાં આવ્યું છે. ૭૪૨૨ પડી ત્યાં ચિત્રો પણ આપ્યાં છે. પુસ્તકની આ બીજી આવૃત્તિ છે. એમાં સુંદર ૨૩ જીવનપ્રસંગો આપેલા છે. પુસ્તક આવકારપાત્ર છે. પ્રસંગો વિવિધ હોઈ વિશેષ પ્રચારને પાત્ર છે. કીમત પાંચ આના પોષાય એવી છે.

૨૨. બાપુવંદના—(બાપુગીતો) લેખક : શ્રી. મધુરમ; પ્રકાશક : ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, ગાંધી રસ્તો, અમદાવાદ. પૃ. ૬૦, પૂઠું કાચું, કીમત ૦–૧૨–૦.

શ્રી. મધુરમનો આ કાવ્યસંગ્રહ છે. એમાં ૨૬ ગમી જાય એવાં ગીતો છે. એની પ્રશંસા પ્રો. જશભાઈ કા. પટેલે આમુખ દ્વારા કરી છે. આ ગીતો લોકભોગ્ય બને એમ અમે ઇચ્છીએ છીએ. ' મેખધારી, બાપુનો વિષાદ, પ્રેરજે અમ માતને, મંગલમૂર્તિ ' સુંદર છે. પુસ્તિકા પ્રચારપાત્ર છે એમ કહ્યા વગર ન ચાલે.

૨૩. મરજીવા—લેખક : શ્રી. દિનુભાઈ જોષી; પ્રકાશક : શ્રી. હરિહર પુસ્તકાલય, ટાવર રોડ, સુરત. પૃ. ૧૬૦, પૂઠું કાર્ડબોર્ડનું પટ્ટીવાળું. કીમત ૨–૮–૦,

આ રમૂજી સાહસકથા છે. એમાં સાહસ, શૌર્ય અને પ્રેરણા આપવા પ્રયત્ન થયો છે, કુલ ૭ પ્રકરણોવાળી આ લાંબી સાહસકથા છે. મગર સાથે મલ્લયુદ્ધ, અજગરનો શિકાર, બરમીનો વાઘ અને લૂંટારાના અડ્ડામાં એમ વિવિધ પ્રસંગગૂંથણી કરી લેખક રંજનથી ધરબણી લાવે છે. વાર્તાશૈલી ગમી જાય એવી છે.

૨૪. આપણી ધર્મકથાઓ ભાગ ૧થી ૫—લેખક : શ્રી. રામનારાયણ ના. પાઠક, પ્રકાશક : ભારતી સાહિત્ય સંઘ (પ્રાયવેટ) લિમિટેડ, ગાંધી રોડ, અમદાવાદ–૧.

ભા. ૧. પૃ. ૧૦૦, પૂઠું જાડા કાગળનું. કિંમત સવા રૂપિયો. ભા. ૨. પૃ. ૮૦. પૂઠું જાડા કાગળનું. કિંમત એક રૂપિયો. ભા. ૩. પૃ. ૭૬. પૂઠું જાડા કાગળનું. કિંમત એક રૂપિયો. ભા. ૪. પૃ. ૮૮. પૂઠું જાડા કાગળનું. કિંમત એક રૂપિયો. ભા. ૫. પૃ. ૯૫. પૂઠું જાડા કાગળનું. કિંમત સવા રૂપિયો. કુલ ૪૩૯ કિંમત ૫–૮–૦માં પ્રત્યેક ધર્મપંથમાંથી ચૂંટી કાઢેલી આ સુંદર ધર્મકથાઓ છે. ભાગ પહેલામાં ૭, ભાગ બીજામાં ૩, ભાગ ત્રીજામાં ૬, ભાગ ચોથામાં ૬, ભાગ પાંચમામાં ૮

એમ કુલ ૩૦ સુંદર વાર્તાઓની રસગૂંથણી છે.

આ વાર્તાઓ વાંચવાથી વાચક ઉપર અનેરી છાપ પડે એમ છે, એમ કહ્યા વગર ન ચાલે.

ધર્મકથાઓના આ પાંચેય ભાગ વસાવવા જેવા છે. આજના ઉતાવળિયા જીવનમાં ભણેલી માતા આ વાર્તાઓ બાળકોને કહી જવા પ્રયત્ન કરશે તો અચૂક સંસ્કારવારસો મળ્યા વગર નહિ રહે.

૨૫. સાગરનાં સાહસિકો—લેખક: શ્રીકાન્ત ત્રિવેદી. પ્રકાશક: ભારતી સાહિત્ય સંઘ. પૃ. ૧૩૪. કિંમત દોઢ રૂપિયો. આવૃત્તિ પહેલી, ઈ. સ. ૧૯૫૬. આ લાંબી સાહસકથા 'કોરલ આઈલેંડ' નામની કૃતિ ઉપરથી લખાઈ છે. પુસ્તકમાં કલ્પનાશક્તિ સાથે બુદ્ધિચાતુર્ય અને સાહસવૃત્તિ ખીલવે એવી શક્તિ છે. જીવનમાં મસ્તી આણે એવાં પુસ્તકોમાં આ પુસ્તક સ્થાન લે એમ છે. ભાષાંતરકારે શૈલી અને રસ જાળવી રાખ્યાં છે.

૨૬. કાઠિયાવાડની વાતો—નિરંજન વર્મા જયમલ્લ પરમાર. પ્રકાશક: ભારતીસાહિત્ય સંઘ, પૃ. ૮૮, કીમત: સવા રૂપિયો, દેશ દેશની લોકકથાઓ ભાગ (૪) તરીકે પ્રકાશન પામ્યું છે, એમાં કાઠિયાવાડ પ્રદેશની ચાર સુંદર વાર્તાઓ છે. એનું ત્રીજું પુનર્મુદ્રણ ઈ. સ. ૧૯૫૬માં થયું છે. એ એની માગનું નિશાન છે. આ લોકવાર્તાઓ બીજાને કહેવા જેવી ખરી.

૨૭. બુંદેલખંડની વાતો—લેખક: પ્રકાશક: ઉપર પ્રમાણે; કિં. ૧-૪-૦. પૃ. ૯૬ બુંદેલખંડની પાંચ લોકવાર્તાઓ છે. એનું આ ત્રીજું મુદ્રણ છે. નીતિ અને સાહિત્યની પાંખે બેસે એવી વાર્તાઓ છે, 'સોનેરી પંખો' ખૂબ સુંદર વાર્તા છે.

૨૮. રાજસ્થાનની વાતો—લેખક-પ્રકાશક. ઉપર પ્રમાણે. પૃષ્ઠ ૮૨, કિંમત ૧-૪-૦.

દેશદેશની લોકકથાઓ ભાગ (૫) છે. એમાં કુલ ચાર વાર્તાઓ છે. 'જગમાલમાલવત' સુંદર છે. આનું પણ ત્રીજું પુનર્મુદ્રણ છે.

૨૯. પંજાબની વાતો: લેખક-પ્રકાશક: ઉપર પ્રમાણે. પૃષ્ઠ ૯૨. કિંમત ૧-૪-૦. દેશદેશની લોકકથાઓ ભાગ (૬) છે. એમાં પંજાબ પ્રદેશની ૪ વાતો છે. 'લીંબુપરી' મજાની છે. ત્રીજું પુનર્મુદ્રણ છે.

૩૦. ગૌડ બંગાળની વાતો—લેખક-પ્રકાશક: ઉપર પ્રમાણે. પૃષ્ઠ ૮૮. કિંમત ૧-૪-૦.

દેશદેશની લોકકથાઓ ભા. (૧) છે, એનું પણ ત્રીજું પુનર્મુદ્રણ થયું છે. એમાં બંગાળ પ્રદેશની પાંચ વાતો છે. 'સામોભાણેજ' તો જાણે ઠેર ઠેર ફેલાએલી સુંદર કથની છે.

લોકસાહિત્ય પીરસવાની કળાનો સુંદર ફાળો આ બંને લેખકોને ફાળે જાય છે. વાર્તા પીરસવાની કળા અને વસ્તુ બંને લોકભોગ્ય હોઈ અપનાવવા જેવી આ માળા છે, એમ કહ્યા વગર ન ચાલે. માગના પ્રમાણમાં કિંમત ઓછી થાય એ ઇચ્છવા જેવું ખરું.

'વાચક'

૩૧. ગો. વા. શેઠશ્રી ટોડરમલ સ્મારક-ગ્રંથ—સંપાદકો: શેઠ વાડીલાલ નગીનદાસ શાહ એડવોકેટ, વે. શા. સં. પંડિત પંચાનન બદરીનાથ કાશીરામ શાસ્ત્રી, પ્રિ. જેઠાલાલ ગોવર્ધનદાસ શાહ, પ્રો. કેશવરામ કાશીરામ શાસ્ત્રી, પ્રો. ગોવિંદલાલ હરગોવિંદ ભટ્ટ, પ્રકાશક: ગં. સ્વ. કમળાબેન ટોડરમલ શામળબેચર, શામળબેચરની પોળ માંડવી, વડોદરા-૧ કિંમત રૂ. ૮-૯-૦.

શેઠશ્રી ટોડરમલ ચીમનલાલ ૧૭-૧૦-'૫૩ના રોજ સ્વર્ગસ્થ થયા પછી તેમના મિત્રોએ સ્મારકગ્રંથ તૈયાર કરવા નિર્ણય કર્યો. તે મુજબ આ ગ્રંથ તૈયાર થઈ શક્યો છે. ગ્રંથને ત્રણ વિભાગમાં વહેંચવામાં આવ્યો છે. પહેલા વિભાગમાં શેઠ ટોડરમલના જીવન વિષેના

વિદ્વાન લેખકોને હસ્તે લખાયેલા પ્રસંગો બહુ મનનીય છે. બીજા વિભાગમાં પુષ્ટિ સંપ્રદાયનું રહસ્ય તેનું તત્ત્વ સમજાવતા જુદા જુદા લેખકોના વિદ્વતાપૂર્ણ લેખો આપેલા છે, જેમાં શ્રીમહાપ્રભુજીનું ભાવનાસ્વરૂપ, શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતા અને ઉપનિષદો, શુદ્ધાદ્વૈત દર્શન, શ્રીયમુનાજીનું સ્વરૂપ, માયાતત્ત્વનું નિરૂપણ, સંપ્રદાયનો સુવર્ણયુગ અને વૈષ્ણવ પરિષદોનાં સંસ્મરણો, પુષ્ટિમાર્ગ અને તેના સિદ્ધાંતો, શેઠને અપાયલાં અભિનંદનપત્રો, દિલાસાપત્રો, શોક ઠરાવો વગેરે, અને ત્રીજા ખંડમાં શેઠના લેખો અને ભાષણો આપવામાં આવ્યાં છે. જેમાં સંપ્રદાય પરત્વેના એમના વિચારો જણાઈ આવ્યા ઉપરાંત જુદી જુદી પરિષદોનાં ભાષણોનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. ગ્રંથ સચિત્ર બનાવવામાં આવ્યો છે.

આ ગ્રંથ પ્રકટ કરીને મરહુમના મિત્રોએ ખૂબ સેવા બજાવી છે એમ કહી શકાય. પુષ્ટિ સંપ્રદાયના સેવકોને આ ગ્રંથ ખૂબ મનનીય અને આદર્શ હેતુ પાર પાડી શકાય તેમ છે.

દરેક પુસ્તકાલયોએ ખાસ વસાવવા જેવો ગ્રંથ તૈયાર થયો છે. સંપાદકોને ધન્યવાદ ઘટે છે.

૩૨. **સરસ્વતીચંદ્ર**—(ટૂંકી સરળ વાર્તારૂપે) સંપાદક : ગોપાળદાસ જીવાભાઈ પટેલ; પ્રકાશક : ગુજરાત વિદ્યાપીઠ, અમદાવાદ ૧૪. કીમત રૂ. ૧–૨૫ નયા પૈસા.

સાક્ષર શ્રી. ગોવર્ધનરામ માધવરામ ત્રિપાઠીના લખેલા સરસ્વતીચંદ્ર ભા. ૧થી ૪ મોટાં પુસ્તકોમાંથી શ્રી. ગોપાળદાસભાઈએ ટૂંકામાં સારરૂપે વાર્તાની ઢબમાં આ પુસ્તક તૈયાર કરી નાના ઉછરતા વાચકોને સરસ્વતીચંદ્ર ગ્રંથનો ઠીક ઠીક પરિચય કરાવ્યો છે. ગુજરાતી ભાષામાં પ્રસિદ્ધ થએલી સારી નવલકથાઓ માફક આ વાર્તા પણ વાચકોને જરૂર ગમશે.

૩૩. **સરદારની શીખ**—(સરદારના પત્રોમાંથી ઉતારા) પ્રકાશક : નવજીવન પ્રકાશન મંદિર, અમદાવાદ. કીમત ૦-૧૦-૦ દશ આના.

સરદારશ્રીએ પોતાના વ્યવસાયપૂર્ણ જાહેર જીવન દરમ્યાન પોતાનાં સ્વજનો અને સાથીઓને લખેલા પત્રોમાંથી જનસાધારણને બોધરૂપ અને માર્ગદર્શક થઈ પડે એવા ઉતારા કુ. મણિબેને તૈયાર કરી લોકજીવનમાં પ્રસિદ્ધ કરેલા તે પુસ્તક આકારે બહાર પાડવામાં આવ્યા છે.

ખરેખર સરદારશ્રીના આ પત્રો આપણી ઉગતી પેઢીને પ્રેરણારૂપ નીવડે તેવા છે.

મણિલાલ મં. કાશીવાળા

૩૪. **સુભાષિત રત્ન ભાંડાગાર**— અનુવાદકઃ શ્રી. વિષ્ણુદેવ સાંકળેશ્વર પંડિત; પ્રકાશકઃ સસ્તુ સાહિત્ય કાર્યાલય, અમદાવાદ. ક્રાઉન આઠ પેજી કદનાં પૃષ્ઠ ૭૧૨, કવર જેકેટ સહિત પાકું પૂઠું, કીમત રૂા. ૧૦–૦–૦.

સંસ્કૃત સાહિત્યના અનેક ગ્રંથોમાં અહીં તહીં વેરાયેલાં પડેલાં હજારો સુભાષિતો આ ગ્રંથમાં સંગ્રહાયાં છે. એ સુભાષિતો મનુષ્યે જીવન-વ્યવહારમાં જાણેલાં હોય તો એક કે બીજા પ્રકારે ઉપયોગી નીવડે છે. એવાં લગભગ સાત હજાર સુભાષિતોનો એક બૃહદ્ સંગ્રહ એ ભાષાભિજ્ઞો તરફથી સંગ્રહિત થયેલો. એનો આ ગુજરાતી અનુવાદ છે. એના પાંચ વિભાગોમાં ભિન્નભિન્ન નીતિદર્શક સૂત્રો જેવાં સુભાષિતો એકત્ર કરાયેલાં છે. પ્રસંગવશાત્ એ સુભાષિતો વાત-વાતમાં પણ, યાદ હોય તો ઉચ્ચારી જવાય તેવાં છે.

મૂળ સંસ્કૃત સાથેનાં આ સુભાષિતોનો ગુજરાતી અનુવાદ સંસ્કૃત જાણનાર તેમ જ નહિ જાણનારાઓને પણ ઉપયોગી થાય તેવો છે. દરેક પુસ્તકાલયમાં આવો વિશિષ્ટ ગ્રંથ અવશ્ય હોવો ઘટે.

૩૫. જગતના ઇતિહાસનું સંક્ષિપ્ત રેખાદર્શન—લેખક: શ્રી. જવાહરલાલ નેહરુ; પ્રકાશક: નવજીવન પ્રકાશન મંદિર, અમદાવાદ. ડેમી આઠ પેજી કદનાં પૃષ્ઠ ૬૧૪+૮, કવર-જેકેટ સહિત પાકું પૂઠું, કીંમત રૂ. ૬–૦–૦.

આ પુસ્તકનું મૂળ મોટું પુસ્તક આપણા વડાપ્રધાન પં. જવાહરલાલે તેમની પુત્રી પર પત્રાત્મકરૂપે લખેલું અને એ બૃહદ્‌ગ્રંથમાં સમાવાયેલ વિપુલ માહિતીમાંથી કેટલીક જતી કરીને એ પુસ્તકની આ સંક્ષિપ્ત આવૃત્તિ પ્રકાશનસંસ્થા તરફથી પ્રસિદ્ધ કરાઈ છે.

પુસ્તકનું સંક્ષિપ્તીકરણ કરવા જતાં, એના સંક્ષેપકારે પુસ્તકના મૂળ વિષયને ક્ષતિ ન પહોંચે તેની કાળજી રાખવા પ્રયત્ન કર્યો હોય તેમ સ્પષ્ટ જણાઈ આવે છે.

જગતના ઇતિહાસનું નિરૂપણ કરતું આ પુસ્તક દુનિયાભરમાં આદરપાત્ર થયેલું હોઈને ઇતિહાસના વિદ્યાર્થી-અભ્યાસીને ખૂબ ઉપયોગી નીવડે તેવું છે. આપણી શાળા–મહાશાળાઓમાં તેમ જ ઉચ્ચ શિક્ષણના અભ્યાસીઓ માટે આ એ પુસ્તક અભ્યાસપુસ્તક તરીકે સ્વીકારાવું ઘટે.

૩૬. હિંદી–ગુજરાતી કોષ—(ત્રીજી આવૃત્તિ) શ્રી. મગનભાઈ પ્રભુદાસ દેસાઈ; પ્રકાશક: ગુજરાત વિદ્યાપીઠ, અમદાવાદ. ડેમી આઠ પેજી કદનાં પૃષ્ઠ ૫૭૬+૧૪, કવરજેકેટ સહિત પાકું પૂઠું, કીંમત રૂ. ૬–૦–૦.

દેશમાં જ્યારે રાષ્ટ્રભાષા તરીકે હિંદીને સ્થાન અપાઈ ચૂક્યું છે ત્યારે એ ભાષા ભણતા અને એ સાહિત્યમાં રસ ધરાવનારાઓ માટે આવો કોષ અનિવાર્ય છે. એ જરૂરિયાત ગુજરાત વિદ્યાપીઠે પૂરી પાડી છે. એની બે આવૃત્તિઓ આ અગાઉ પ્રસિદ્ધ થયા પછી આ ત્રીજી આવૃત્તિ પ્રકટ કરાઈ છે. એમાં આગલી આવૃત્તિઓમાં જતા કરાયેલા લગભગ પંદર હજાર જેટલા સમાન શબ્દો આ કોષમાં સંઘરી લેવામાં આવ્યા છે. તે ઉપરાંત, બીજા વધુ શબ્દો પણ ઉમેરાયા હોઈને આ કોષના શબ્દભંડોળની સંખ્યા ૩૩ હજાર સુધી પહોંચી છે.

રાષ્ટ્રભાષાના અભ્યાસીઓને તેમ જ હિંદી સાહિત્યરસિકોને તેમના વાચનમાં આ કોષ ઉપયોગી નીવડશે.

૩૭. હસ્તરેખા સામુદ્રિકશાસ્ત્ર—લેખક: શ્રી. હરિહર પંડિત મહેસાણાવાળા; પ્રકાશક: લેખક પોતે, ફેરવર્ડ સ્ટુડિયો, મંગલવાડી, ગિરગામ, મુંબઈ ૪. ક્રાઉન સોળ પેજી કદનાં પૃષ્ઠ ૨૨૪, કવર જેકેટ સહિત પાકું પૂઠું, કીમત રૂ. ૫–૦–૦.

જ્યોતિષ અને હસ્તરેખાવિજ્ઞાન એ બન્ને વિષયો એકબીજાનાં પૂરક છે. જ્યોતિષવિજ્ઞાનમાં રસ ધરાવનારાઓને આ હસ્તરેખાવિજ્ઞાનનું પુસ્તક પણ ઉપયોગી થાય તેવું છે. એ વિષયના અભ્યાસી શ્રી. હરિહર પંડિતે એ વિષયને જીવનવ્યવસાય બનાવેલો છે. તે વ્યવસાય દરમિયાન તેમણે જોયેલ સંખ્યાબંધ હસ્તરેખાઓ અને સામુદ્રિક ચિહ્નો વગેરેના અભ્યાસ દ્વારા આ પુસ્તકમાં સંખ્યાબંધ ચિત્રો આપીને એ વિષયની સમજૂત આપી છે. આ વિષયમાં રસ ધરાવનારને એમાંથી કંઈ ને કંઈ જાણવાનું મળશે.

૩૮. આધુનિક પાકશાસ્ત્ર—લેખક: શ્રી. નીનાબહેન મહેતા, પ્રકાશક: હરિહર પુસ્તકાલય, ટાવર રોડ, સૂરત. ક્રાઉન સોળ પેજી કદનાં પૃષ્ઠ ૧૭૬, સચિત્ર પાકું પૂઠું, કીમત રૂ. ૨–૮–૦.

આજે આપણે ત્યાં પાકશાસ્ત્રના વિજ્ઞાનમાં ઊંડો રસ જાગતો જાય છે. એવે વખતે જુદા જુદા પ્રકાશકો તરફથી એ વિષયને લગતાં જુદાં જુદાં પુસ્તકો પ્રકટ થયાં છે તેમાં આ એક વિશિષ્ટ ઉમેરો થાય છે. એમાં લેખિકા બહેને જાતજાતની વાનીઓ તૈયાર કરવાની રીતો આપી છે. એમાં જોઈતા મસાલા, વસ્તુઓ વગેરેનાં માપ–વજન–પણ આપ્યાં છે. એટલે

બહેનોના આ વિજ્ઞાનમાં પુરુષોને પણ રસ હોય તો આ પુસ્તકની મદદથી તેઓ બહેનોના જેટલી જ સ્વાદિષ્ટ વાનીઓ બનાવી શકે તેમ છે.

૩૯. દીવો લઈ ને—(ત્રિઅંકી નાટક) લેખક અને પ્રકાશક : શ્રી. બલદેવ મોલિયા; વાડી ફળિયા, સિદ્ધમાતાની શેરી, સુરત. ક્રાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૧૦૪, સાદું સચિત્ર પૂઠું, કીમત રૂા. ૧–૮–૦.

ભાઈ મોલિયા એક નાટ્યલેખકતરીકે ઠીક સફળ થયા છે. એમનાં આગલાં પ્રસિદ્ધ થયેલાં નાટકો ઠીક પ્રશંસા પામ્યાં હતાં. એવું જ આ એક વધુ નાટક આજે બહાર પડે છે.

આ નાટકમાં લેખકે એમની વિશિષ્ટ લેખનશૈલી દ્વારા સમાજમાં સર્વત્ર જાણીતા છતાં, કેટલેક દરજ્જે અત્યાર સુધી ઉવેખાયેલા* પત્રકારને મુખ્ય પાત્ર તરીકે લઈ ને આ નાટક લખ્યું છે.

પત્રકારને એમણે આપેલું ગધેડાનું ઉપમાન અમને નથી રુચ્યું; એ ભલે ભારવાહી રહ્યો; છતાં ગધેડાની જેમ એ બુદ્ધિહીન નથી; એ બુદ્ધિશાળી–બુદ્ધિજીવી પ્રાણી છે; એને ગધેડાની કક્ષા સુધી લઈ જવાની જરૂર નહોતી.

નાટકમાં પત્રકાર—વ્યવસાયી પત્રકાર—ના જીવનમાં બનતા રોજબરોજના બનાવોનું વાસ્તવદર્શી ચિત્ર આપ્યું છે અને એ બહુજન–સમાજનો સેવક છતાં એની કેટલીક કદર થાય છે અને કેટલીક વાર ઉવેખાય પણ છે તેનું સચોટ ધ્યાન આપ્યું છે. વાચકને આ નાટક પત્રકારજગતમાં ડોકિયું કરવાનું અને એના વિવિધરંગી રંગઢંગ જોવાનું આમંત્રણ આપે છે. નાટક ભજવવા લાયક છે. એ સર્વત્ર આવકારાશે.

૪૦. શાળાસંચાલન—લેખક: શ્રી. કે. એન. કવિ; પ્રકાશક : કદ પૂઠાં ઉપર પ્રમાણે; પૃષ્ઠસંખ્યા ૨૦૦, કીમત રૂા. ૨–૮–૦.

*આજે સરકાર એમની વહારે ચડી છે.

એક શિક્ષણશાસ્ત્રીના હાથે લખાયેલું આ પુસ્તક શાળાસંચાલનના વિજ્ઞાન તરીકે કહી શકાય તેવા વિષયની ઠીક છણાવટ કરે છે. એમાં જોઈતી શિસ્ત, એમાં અજમાવાતી આંટીઘૂંટીઓ તેમ જ એક લોકશાસનની ઢબે શાળાનું સંચાલન કેવી રીતે થઈ શકે તેની વિગતો લેખકે આ પુસ્તકમાં આપી છે.

સામયિક

જ્યોત્સ્ના—(વાર્ષિક) ૧૯૫૬–તંત્રી : શ્રી. બબીબહેન ભરવાડા; જ્યોત્સ્ના કાર્યાલય, મિરઝાપુર, રોડ, અમદાવાદ. કીમત રૂા. ૩–૦.

આપણે ત્યાં દર વર્ષે વાર્ષિક અંકો માત્ર ગણ્યાગાંઠ્યા જ પ્રસિદ્ધ થાય છે. તેમાં "જ્યોત્સ્ના" વાર્ષિકનું વિશિષ્ટ સ્થાન છે. આ અગાઉ એના પાંચ અંકો પ્રસિદ્ધ થઈ ગયા છે. ૧૯૫૬નો વાર્ષિક અંક આજે પ્રસિદ્ધ થાય છે.

અંકમાં તંત્રીની દૃષ્ટિસૂક્ષ્મતા દર્શાવતા લેખો—કાવ્યો, ટૂંકી વાર્તા વગેરે અપાયાં હોઈ ને સ્ત્રીઓના ધ્યાનપાત્ર પ્રશ્નોની છણાવટ કરતી વાર્તાઓને ખાસ સ્થાન અપાયું છે. તેમાં પણ વેશ્યાગારો, કલા અને કામિની તેમ જ શ્રી. જિતુભાઈની કલમે લખાયેલ "ચાંદનીનું ઝેર" ખાસ નોંધપાત્ર છે.

તે ઉપરાંત, શ્રી. નંદકુમાર પાઠકરચિત દીર્ઘકાવ્ય—પુરાણનાં પૃષ્ઠો પરથી ઉચકેલું—"દેવયાની" કાવ્ય, પણ ઠીક રોચક છે.

જેવું લેખોનું વૈવિધ્ય છે તેવું જ અરે તેથી વધુ આકર્ષક આ વાર્ષિકનું ચિત્રવૈવિધ્ય છે. તંત્રીબહેને સંગ્રહેલાં આકર્ષક અને કલાત્મક ૧૭ ચિત્રો આ અંકમાં આપ્યાં છે, જે પૈકી કેટલાંક તો મઢાવીને ઘરના સુશોભનમાં કામ લાગે તેવાં છે.

આખોય અંક આર્ટ પેપર પર છપાયો હોઈ એની સ્વચ્છ અને કલાત્મક છપાઈ સફાઈ એનાં આકર્ષણોમાંનું એક વિશિષ્ટ અંગ છે.

આવો અંક આપવા માટે તંત્રીને ધન્યવાદ.

મ. પ્ર. વ્યાસ

ગુર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય—અમદાવાદનાં પુસ્તકો

૧. ગોષ્ઠી—લેખક : શ્રી. ઉમાશંકર જોષી; કીમત રૂ. ૩-૦-૦.
૨. નગરી વૈશાલી—લેખક : શ્રી. ધૂમકેતુ; કીમત રૂ. ૪-૮-૦.
૩. સમ્રાટ ચંદ્રગુપ્ત—લેખક : ઉપર પ્રમાણે; કીમત રૂ. ૪-૮-૦.
૪. શેષનાં કાવ્યો—લેખક : શ્રી. રામનારાયણ વિ. પાઠક; કીમત રૂ. ૩-૦-૦.
૫. રાજાધિરાજ—લેખક : શ્રી. કનૈયાલાલ મા. મુનશી; કીમત રૂ. ૭-૮-૦.
૬. બાવા આદમનો ખજાનો—લેખક : શ્રી. રમણલાલ સોની; કીમત રૂ. ૨-૮-૦.
૭. ગુલાબ અને કંટક—લેખક : શ્રી. જયભિખ્ખુ; કીમત રૂ. ૨-૪-૦.
૮. સત્તાવન—લેખક : શ્રી. નગીનદાસ પારેખ; કીમત રૂ. ૨-૧૨-૦.
૯. વનવગડાનાં પંખી ભા. ૨—લેખક : શ્રી. મનુભાઈ જોધાણી; કીમત રૂ. ૧-૦-૦.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ—અમદાવાદનાં પુસ્તકો

૧૦. સરસ્વતીચંદ્ર—(ટૂંકી સરળ વાર્તારૂપે) સંપાદક શ્રી. ગોપાળદાસ જીવાભાઈ પટેલ; કીમત રૂ. ૧.૨૫.
૧૧. અંબર ચરખો—સંપાદક : શ્રી. વિઠ્ઠલદાસ મગનલાલ કોઠારી; કીમત રૂ. ૧-૮-૦.
૧૨. રાજા રામમોહનરાયથી ગાંધીજી—લેખક : શ્રી. મગનભાઈ પ્રભુદાસ દેસાઈ; કીમત રૂ. ૧-૫૦.

નવજીવન પ્રકાશન મંદિર—અમદાવાદનાં પુસ્તકો

૧૩. વિવેક અને સાધના—લેખક : શ્રી. કેદારનાથજી; કીમત રૂ. ૩-૦-૦.
૧૪. હિમાલયનો પ્રવાસ—લેખક : શ્રી. કાકા કાલેલકર; કીમત રૂ. ૧-૮-૦.

હરિહર પુસ્તકાલય—સુરતનાં પુસ્તકો

૧૫. શાળાસંચાલન—લેખક : શ્રી. કાલિદાસ કવિ; કીમત રૂ. ૨-૮-૦.
૧૬. આધુનિક પાકશાસ્ત્ર—લેખિકા : શ્રી. નીતાબહેન મહેતા; કીમત રૂ. ૨-૮-૦.
૧૭. શુભા—મૂળ લેખક : શ્રી. રવીન્દ્રનાથ ટાગોર; કીમત રૂ. ૨-૪-૦.
૧૮. કરિયાવર—લેખક : શ્રી. અનંત આચાર્ય; કીમત રૂ. ૧-૦-૦.

પ્રાચ્ય વિદ્યા મંદિર—વડોદરાનાં પુસ્તકો

૧૯. દક્ષિણ કૈલાસ દર્શન—લેખક : સ્વામી પ્રબુદ્ધતીર્થ; કીમત રૂ. ૧.૭૫

૨૦. મુંબઈ રાજ્યનાં કેટલાંક કૃષિકેન્દ્રો—લેખક : શ્રી. માર્તંડ શિવભદ્ર પંડ્યા; કીમત રૂા. ૨–૯–૦

૨૧. નિરુત્તમા—લેખક સ્વ. શ્રી. બલવંતરાય કલ્યાણરાય ઠાકોર; કીમત રૂા. ૧–૨–૦

૨૨. ભાલણકૃત નલાખ્યાન—સંપાદક : કેશવરામ કા. શાસ્ત્રી; કીમત રૂા. ૮–૦

ચરોતર એજ્યુકેશન સોસાયટી—આણંદનાં પુસ્તકો

૨૩. આલ્ફ્રેડ બર્નાર્ડ નોબેલ—લેખક : શ્રી. રસુલભાઈ ન. વહોરા; કીમત રૂા. ૦.૨૫

૨૪. સર આઈઝેક ન્યૂટન—લેખક : ઉપર પ્રમાણે; કીમત રૂા. ૦.૨૫

૨૫. માર્કોની—લેખક : ઉપર પ્રમાણે; ૦–૪–૦

૨૬. મેડમ ક્યૂરી—લેખક : કીમત ઉપર પ્રમાણે, ૦–૪–૦

સ્વાણી પ્રકાશન મંદિર—આણંદ

૨૭. રિણક—મૂળ લેખક : આપ્ટે ગુરુજી; અનુવાદક : શ્રી. ગોવિંદરાવ ભાગવત; કીમત રૂા. ૩.૨૫

૨૮. અભિમાન—અનુવાદક : શ્રી. 'મૃદુલ'; કીમત રૂા. ૩–૧૨–૦

૨૯. શહેરની શેરી—લેખક : શ્રી. જયંતિ દલાલ; કીંમત રૂા. ૩–૦–૦

રૂપમ્ પ્રકાશન મંદિર—મુંબઈનાં પુસ્તકો

૩૦. વાગ્દત્તા—ભા. ૧–૨ મૂળ લેખક : પ્રભાવતીદેવી સરસ્વતી; અનુ. શ્રી. મોહનલાલ સુ. ધામી; કીમત રૂા. ૬–૧૨–૦.

૩૧. આંધી—મૂળ લેખક ઉપર પ્રમાણે; અનુવાદક : પ્રમિલા શાહ, કીમત રૂા ૪–૮–૦.

૩૨. મરેલાં માનવી—મૂળ લેખક જ્યોર્જ ઓરવેલ; કીમત રૂા. ૬–૦–૦.

અન્ય પ્રકાશકો તરફનાં પુસ્તકો

૩૩ રામકૃષ્ણ કથામૃત—મૂળ લેખક : સ્વ. મહેન્દ્રનાથ ગુપ્ત; સ્વામી ચૈતન્યાનંદ; પ્રાપ્તિસ્થાન : બુકસેલર હેમરાજ; સાંકડી શેરી, અમદાવાદ. કીંમત રૂા. ૮–૦–૦

૩૪. લેન્ડારના કાલ્પનિક સંવાદો—અનુ : શ્રી. મોહનલાલ પાર્વતીશંકર દવે; પ્રકાશક : પ્રગતિ સાહિત્ય મંદિર, ખપાટિયા ચકલા, સૂરત. કીંમત રૂા. ૬–૦–૦.

૩૫. લેન્ડારની જીવનકથા—લેખક પ્રકાશક : ઉપર પ્રમાણે; કીંમત રૂા. ૨–૦–૦

૩૬. ગાલ્લી મારી ઘર ઘર જાય—લેખક : જુગતરામ દવે; પ્રકાશક : બાલગોવિંદ કુબેરદાસની કંપની, ગાંધીરોડ, અમદાવાદ. કીમત રૂા. ૧–૦–૦.

૩૭. રામાયણ દર્શન, ૩૮. મહાભારત દર્શન—બન્નેના લેખક : શ્રી. ઇન્દુલાલ ગાંધી; પ્રકાશક : હંસ પ્રકાશન, રાજકોટ, કીમત દરેકના રૂા. ૧–૪–૦.

૩૯. સુભાષિત સુધા—સં. સ્વામી રમણાનંદજી; પ્રકાશક : શ્રી. બેચરભાઈ ગોવિંદભાઈ પરેલ, મુ. ચાંગા (વાયા આણંદ) કીમત ૦–૪–૦.

૪૦. હૃદયગીતા, ૪૧. પ્રાર્થનાંજલિ—પ્રકાશક : મિશન પ્રેસ, સૂરત.

પુસ્તકાલયનોંધ

સાર્વ. પુસ્તકાલયોને ખેડા જિલ્લા લોકલબોર્ડની ગ્રાન્ટ

ખેડા જિલ્લા લોકલબોર્ડે ગયા વર્ષની માફક ચાલુ સાલે નીચે મુજબના ધોરણે પુસ્તકાલયોને ગ્રાંટની રકમ આપવાનું ઠરાવ્યું છે તો તે અંગે ૧૯૫૬–'૫૭ના વર્ષના હિસાબના સ્ટેટમેન્ટની ખરી નકલ સાથે માગણી પત્રક ખેડા જિલ્લાના પુસ્તકાલય મંડળોએ તા. ૩૦–૯–'૫૭ સુધીમાં મળે તે રીતે (પ્રમુખ ખેડા જિલ્લા લોકલબોર્ડ નડિયાદને) મોકલી આપવા. ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળને રૂા. ૨૫૦) જિલ્લા પુસ્તકાલયને રૂા. ૧૦૦) તાલુકા પુસ્તકાલયને રૂા. ૫૦) ગ્રામ્ય પુસ્તકાલયને રૂા. ૨૫).

પુસ્તકાલય મંડળોએ આ પ્રેસનોટની તારીખ પહેલાં અગર તા. ૩૦–૯–'૫૭ પછી કરેલી માગણી સ્વીકારવામાં આવશે નહિ, એમ જણાવવામાં આવે છે.

કડી તાલુકા પુસ્તકાલય પરિષદનું નવમું અધિવેશન—ગઈ તા. ૮–૯–'૫૭ના રોજ મહેસાણા જિલ્લા શિક્ષણાધિકારી શ્રી. ત્રિવેદીના પ્રમુખપદે મળી ગયું.

કમાણા—(તા. વિસનગર)ના પુસ્તકાલયના નવા બંધાયેલા મકાનનો ઉદ્‌ઘાટનવિધિ તા. ૨–૯–'૫૭ના રોજ ડો. ગજેન્દ્ર આચાર્યના હસ્તે યોજાયો હતો.

કડી તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળના માનદ પ્રચારકો તરીકે (૧) શ્રી. નવીનચંદ્ર બી. નાયક, (૨) ચિમનલાલ વી. ઠાકર અને (૩) કસ્તુરભાઈ ડી. નાયકની નિમણૂંક કરાઈ હોઈને તેઓને તાલુકાનાં ગામોનાં પુસ્તકાલયોના મંત્રી-ગ્રંથપાલોએ એમને સહકાર આપવા તાલુકા પુ. મંડળના મંત્રીએ જાહેર વિનંતિ કરી છે.

વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળની વાર્ષિક સભાઓ

ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળનાં વિભાગીય પુસ્તકાલય મંડળો—અમદાવાદ અને વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળોની વાર્ષિક સભાઓ અનુક્રમે ગઈ તા. ૧–૯–૫૭ અને તા. ૮–૯–૫૭ના રોજ અમદાવાદ અને વડોદરા મુકામે મળી ગઈ. હેવાલ સ્થળ સંકોચને કારણે આવતા અંકે.

ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળની વા. સભા

તા. ૧૫–૯–૫૭ના રોજ અમદાવાદ મુકામે ગુજરાત વિદ્યાસભામાં શ્રી. મગનભાઈ શં. પટેલના પ્રમુખપદે મળનાર છે.

ચાણસ્મા તાલુકા પુ. મંડળ તરફથી વિદ્યાર્થીઓ માટે શિષ્ટવાચન પરીક્ષા—આગામી ડિસેમ્બર માસમાં રખાઈ હોઈને તે માટે "બોધક ટીકડીઓ" પુસ્તક નમૂદ થયું છે.

ગુજરાત સંશોધન મંડળની ત્રીજી પરિષદ વડોદરા મુકામે તા. ૨, ૩ નવેમ્બર ૫૭ના રોજ શ્રી. મ. સ. યુનિ. ના ઉપક્રમે શ્રી. હંસાબહેન મહેતાના પ્રમુખપદે ભરાનાર છે.

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિ. વડોદરાની ૩૩મી વાર્ષિક સાધારણ સભામાં થએલા ઠરાવો

તા. ૮–૯–'૫૭ના રોજ પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ લિ. ની તેત્રીસમી વાર્ષિક સાધારણ સભા મંડળની રજિસ્ટર્ડ ઓફિસમાં બપોરના ૨–૦૦ વાગે શ્રી. મગનભાઈ શંકરભાઈ પટેલના પ્રમુખપદે મળી હતી. તેમાં નીચે પ્રમાણે ઠરાવો થયા હતા :

(૧) તા. ૧–૭–'૫૬ થી ૩૦–૬–'૫૭ સુધી બાર માસનો રિપોર્ટ તથા ઓડિટરે તપાસેલા હિસાબ મંજૂર કરવામાં આવ્યા.

(૨) વ્યવસ્થાપક મંડળે કરેલી ભલામણમાં થોડાક ફેરફાર સાથે નફાની વહેંચણી નીચે મુજબ કરવાનું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું :

રૂ. ૧૭૯૪૭-૨-૩ની વહેંચણી

૧. રિઝર્વ ફંડ ખાતે લઈ જવા	૧૭૪૭–૦–૦
૨. સભાસદોને ૬ % ટકા લેખે ડિવિડન્ડ વહેંચવા	૪૦૨૨-૧૨-૦
૩. નોકરોને બે માસનો પગાર બોનસ તરીકે આપવા	૧૪૩૨–૦–૦
૪. વડોદરા જિલ્લા સહકારી બોર્ડને શિક્ષણફાળો	૨૬૧-૧૪-૬
૫. મકાન ફંડ ખાતે	૬૫૦૦–૦–૦
૬. સ્ટાફ ગ્રેચ્યુઈટી ફંડ ખાતે	૧૮૦૦–૦–૦
૭. પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ અને સહકાર પ્રચાર ફંડ ખાતે	૫૦૦–૦–૦
૮. શ્રી વાઘજીભાઈ ના. અમીન ટ્રસ્ટ ફંડ ખાતે	૫૦૦–૦–૦
૯. ખાદી ગ્રામોદ્યોગ પ્રદર્શન માટે	૧૦૦૦–૦–૦
૧૦. આવતા વર્ષના નફાતોટા ખાતે લઈ જવા	૧૮૩–૬–૯
	રૂ. ૧૭૯૪૭–૧–૩

"પુસ્તકાલય" માસિકના તંત્રીને માસિક ખાતેથી ખર્ચ પાડી બે માસનો પગાર રૂ. ૨૦૦) બોનસ તરીકે આપવાનું મંજૂર કરવામાં આવે છે.

સદરહુ ઠરાવમાં શ્રી. ગોરધનદાસ છોટાલાલ શાહ તટસ્થ રહ્યા હતા. બાકી સર્વાનુમતે મંજૂર કરવામાં આવ્યો છે.

(૩) સને ૧૯૫૭–'૫૮ના વર્ષ માટે સાધારણ સભાના પ્રમુખ તરીકે શ્રી. મગનભાઈ શંકરભાઈ પટેલ તથા ઉપપ્રમુખ તરીકે શ્રી. નાનાલાલ નાથાલાલ શાહને ચૂંટવામાં આવ્યા હતા.

(૪) તા. ૩૦–૬–'૫૮ આખરે પૂરા થતા વર્ષના હિસાબો સને ૧૯૫૭–'૫૮ના વર્ષ દરમિયાન તપાસવા માટે મેસર્સ આપાજી અમીન એન્ડ કું. ચાર્ટર્ડ એકાઉન્ટન્ટસ્, વડોદરાને ઓડિટર તરીકે રૂ. ૨૦૦)ના મહેનતાણાથી નીમવામાં આવે છે.

(૫) વ્યવસ્થાપક મંડળમાં વ્યક્તિ સભાસદોની બે જગાઓ પૂરવાની થાય છે તે જગા માટે ચાર ઉમેદવારીપત્રો આવેલાં હતાં તે પૈકી શ્રી. કુસુમબેન દેસાઈએ વ્યક્તિ-સભાસદોમાંથી પોતાની ઉમેદવારી પાછી ખેંચી લેવાથી બાકીના (૧) શ્રી. ચિમનલાલ દેસાઈ ડભોઈવાળા, (૨) શ્રી. પનુભાઈ ગ. સુતરીઆ, (૩) શ્રી. રઘુનાથ પાનાચંદ પરીખના ઉમેદવારી રીતસરની આવેલી હોવાથી મત લેતાં વધુમતે (૧) શ્રી. ચિમનલાલ દેસાઈ ડભોઈવાળા, (૨) શ્રી. રઘુનાથ પાનાચંદ પરીખને ચૂંટાએલા જાહેર કરવામાં આવ્યા છે. પુસ્તકાલયોના મંત્રી—પ્રતિનિધિઓની ત્રણ જગાઓ માટે ૭ ઉમેદવારોનાં ઉમેદવારીપત્રો આવેલાં: (૧) શ્રી. વલ્લભભાઈ મૂ. પટેલ. પ્રતિનિધિ સા. પુ. સાધી, (૨) શ્રી. વિષ્ણુપ્રસાદ

પ્ર. પંડયા પ્રતિનિધિ સા. પુ પાદરા, (૩) શ્રી. કુસુમબેન દેસાઈ પ્રતિનિધિ પુ. હ. મહાજન સાર્વ. પુસ્તકાલય કપડવંજ, (૪) શ્રી. ગોરધનદાસ છોટાલાલ શાહ મંત્રી સા. પુ. ધંધુકા, (૫) શ્રી. ગજાનન દવે પ્રતિનિધિ રાયચંદ દીપચંદ લાયબ્રેરી ભરૂચ, (૬) શ્રી. જસવંતલાલ મણિલાલ દાણી પ્રતિનિધિ સા. પુ. ઉંઝાની ઉમેદવારીપત્રો રીતસરનાં આવેલાં હોવાથી મત લેતાં વધુમતે શ્રી. વલ્લભભાઈ મૂ. પટેલ પ્રતિનિધિ સા. પુ. સાધી, (૨) શ્રી. વિષ્ણુપ્રસાદ પ્ર. પંડ્યા પ્રતિનિધિ સા. પુ. પાદરા, (૩) શ્રી. કુસુમબેન દેસાઈ પ્રતિનિધિ પુ. હ. મહાજન પુસ્તકાલય કપડવંજને ચૂંટાએલા જાહેર કરવામાં આવ્યા.

(૬) વ્યવસ્થાપક મંડળે કરેલી ભલામણમાં થોડા ફેરફાર સાથે ૧૯૫૭-'૫૮ના વર્ષ માટે આવક-ખર્ચનું બજેટ નીચે મુજબ મંજૂર કરવામાં આવ્યું.

ઉત્પન્ન		ખર્ચ	
પુસ્તકોનું કમિશન	રૂા. ૧૪૦૦૦-૦-૦	પગાર	૧૨૦૦૦-૦-૦
પત્રોમાસિકોનું કમિશન	રૂા. ૬૫૦૦-૦-૦	નોકરોને મોંઘવારી ભથ્થું	૬૫૦૦-૦-૦
વ્યાજનું ઉત્પન્ન	રૂા. ૧૩૫૦૦-૦-૦	પોસ્ટેજ	૧૧૦૦-૦-૦
		છપામણી	૧૦૦૦-૦-૦
	રૂા. ૩૪૦૦૦-૦-૦	કંટીજન્ટ	૬૦૦-૦-૦
		મકાન ભાડું	૧૧૫૦-૦-૦
		ઇલે. ચાર્જીસ	૧૫૦-૦-૦
		ઓડિટ ફી	૨૦૦-૦-૦
		પ્રોવિડંટ ફંડમાં મંડળનો ફાળો	૭૦૦-૦-૦
		આગના વીમાનું પ્રિમિયમ	૧૦૦-૦-૦
		મુસાફરી ખર્ચ	૩૫૦-૦-૦
		જ્યુબિલી બાગ વાંચનાલય ખર્ચ	૧૦૦-૦-૦
		શ્રી. મો. ન. અમીન સંવત્સરી ઉજવણી ખર્ચ	૧૦૦-૦-૦
		આકસ્મિક ખર્ચ	૨૦૦-૦-૦
		કુલ રૂા.	૨૪૨૫૦-૦-૦

ઉપર પ્રમાણે મંજૂર કરેલા ખર્ચની હદમાં રહીને એક હેડ નીચેથી બીજા હેડ નીચે ખર્ચની ફેરફારી કરવાની સત્તા વ્યવસ્થાપક મંડળને આપવામાં આવે છે.

(૭) વ્યવસ્થાપક મંડળે મહેસાણા જિલ્લા ડેપો માટે જે ઠરાવ કર્યો છે તેને આ સભા બહાલી આપે છે.

(૮) નિયમથી ઠર્યા મુજબ મંડળે રૂા. ૮,૦૦૦,૦૦ રૂપિયા આઠ લાખ સુધીની થાપણો લેવાની સત્તા ઠરાવવામાં આવે છે.

(૯) આજની વાર્ષિક સાધારણ સભાનું કામ સારી રીતે ટૂંક વખતમાં સર્વ વિષયોની ઘટિત તે ચર્ચાસહ પૂરું કરવા બદલ તથા યોગ્ય માર્ગદર્શન આપવા બદલ આ સભા શ્રી. મગનભાઈ શંકરભાઈ પટેલ સાહેબનો આભાર માને છે.

તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળની વાર્ષિક સામાન્ય સભાઓ

(ગતાંકથી ચાલુ)

આણંદ તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળની વા. સભા શ્રી. નટુભાઈ રે. પટેલના પ્રમુખપદે મળી હતી. તેમાં એકસો બે સભ્યો પૈકી ૨૫ સભ્યો હાજર રહ્યા હતા. તેમાં નીચેનાં કાર્યો સર્વાનુમતે કરવામાં આવ્યાં હતાં :

૧. ગઈ વાર્ષિક સામાન્ય સભાનો હેવાલ વંચાણમાં લઈ મંજૂર કર્યો હતો.

૨. ૧૯૫૬–'૫૭નો હેવાલ અને હિસાબ મંજૂર કરવામાં આવ્યો હતો.

૩. સન '૫૭–'૫૮નું અંદાજપત્ર મંજૂર કર્યું હતું.

૪. વ્યવસ્થાપક સમિતિ માટે નીચેના સભ્યોને ચૂંટવામાં આવ્યા હતા :

વ્યક્તિગત સભ્યો પૈકી (૧) શ્રી. ત્રિભુવનદાસ કી. પટેલ, (૨) શ્રી. મગનભાઈ પુ. ઓઝા, (૩) શ્રી. મગનભાઈ દે. પટેલ.

પુસ્તકાલયોના પ્રતિનિધિ (૧) સામરખા, (૨) કરમસદ, (૩) ખાનપુર, (૪) રતનપુરા, (૫) રાવળાપુરા, (૬) રાહતળાવ, (૭) અજરપુરા, (૮) ઉમરેઠ.

આમ કુલ ૧૧ પ્રતિનિધિની વરણી કરવામાં આવી હતી.

૫. ખેડા જિલ્લા પુ. મંડળ માટે શ્રી. નટુભાઈ રે. પટેલ અને શ્રી. ભીખાભાઈ ડા. પટેલની ચૂંટણી કરવામાં આવી હતી.

૬. ખેડા જિલ્લા લોકલ બોર્ડે સન '૫૬–'૫૭ના વર્ષમાં ગ્રામ પુસ્તકાલયોને રૂા. ૨૫, તાલુકા પુસ્તકાલયને રૂા. ૫૦) અને જિલ્લા પુસ્તકાલયને રૂા. ૧૦૦)ની મદદ આપી હતી. તેની નોંધ લેતાં આ સભાને આનંદ થાય છે અને આભારની લાગણી વ્યકત કરે છે. વધુમાં આશા વ્યક્ત કરે છે કે ખેડા જિલ્લા લોકલ બોર્ડ પોતાના વિસ્તારમાં આવેલ પુસ્તકાલયને દર વર્ષે મદદ કરતું રહેશે.

નડિયાદ તાલુકા પુ. મંડળનો વાર્ષિક સામાન્ય સભા શ્રી. બહેચરદાસ મગનલાલ શાહના પ્રમુખપદે મળી હતી. તેમાં નીચેનાં કાર્યો સર્વાનુમતે કરવામાં આવ્યાં હતાં :

૧. ગઈ વાર્ષિક સભાનો હેવાલ મંજૂર કરવામાં આવ્યો હતો.

૨. સન '૫૬–'૫૭નો હિસાબ મંજૂર કરવામાં આવ્યો હતો.

૩. સન '૫૭–'૫૮નું અંદાજપત્ર મંજૂર કરવામાં આવ્યું હતું.

૪. '૫૭–'૫૮ના વર્ષ માટે નીચેના ૧૧ સભ્યોની કાર્યવાહક સમિતિ ચૂંટવામાં આવી હતી: (૧) શ્રી. રાવભાઈ કા. પટેલ વસો, (૨) શ્રી. રમણલાલ નારણદાસ શાહ, નડિયાદ. (૩) શ્રી. ઠાકોરલાલ માણેકલાલ પંડયા, ડભાણ. (૪) શ્રી. જમનાદાસ ભાઈલાલભાઈ, વસો. (૫) શ્રી. બહેચરભાઈ મ. શાહ, નડિયાદ. (૬) સોમેશ્વર જેઠાલાલ વસો. (૭) શ્રી. મૂળદેવ છોટાલાલ વસો, (૮) શ્રી. હરમાનભાઈ મણિભાઈ પલાણા,

(૯) શ્રી. હિરાલાલ મ. દવે નડિયાદ, (૧૦) શ્રી. દેસાઇભાઈ સો. નડિયાદ, (૧૧) શ્રી. જમનાદાસ છો. અમીન નડિયાદ.

૫. ખેડા જિલ્લા લોકલ બોર્ડે પોતાના વિસ્તારમાં આવેલાં પુસ્તકાલયોને મદદ આપી છે તે મુજબ દર વર્ષે મદદ આપતી રહે તેવી મતલબનો ઠરાવ કરવામાં આવ્યો હતો.

દહેગામ તાલુકા પુ. મંડળની વાર્ષિક સામાન્ય સભા શ્રી. અંબાલાલ કે. શાહના પ્રમુખપદે મળી હતી તેમાં નીચેનાં કાર્યો સર્વાનુમતે કરવામાં આવ્યાં હતાં :

૧. ગઈ સભાનો હેવાલ મંજૂર કરવામાં આવ્યો હતો.

૨. સન '૫૬-'૫૭નો હેવાલ અને હિસાબ મંજૂર કરવામાં આવ્યો હતો.

૩. નીચેના ૧૧ સભ્યોની ચૂંટણી કરવામાં આવી હતી.

(૧) શ્રી. અંબાલાલ કે. શાહ, (૨) શ્રી. ધરમદાસ લા. પટેલ, (૩) શ્રી. ભીખાલાલ કે. પુરબીઆ, (૪) શ્રી. રામભાઈ બ. પટેલ, (૫) શ્રી. ત્રિકમલાલ જ. (૬) શ્રી. સનાભાઈ સો. (૭) શ્રી. ચુનીલાલ જગજીવનદાસ, (૮) શ્રી. બાબુભાઈ સીતારામ બારોટ, (૯) શ્રી. રતિલાલ પુ. જોષી, (૧૦) શ્રી. મંગળપ્રસાદ ચુનીલાલ, (૧૧) અરવિંદપ્રસાદ ત્રિકમલાલ.

૪. અમદાવાદ જિ. પુ. માટે પ્રતિ. તરીકે (૧) શ્રી. અંબાલાલ કે. શાહ અને (૨) શ્રી. ધરમાભાઈ લા. પટેલની ચૂંટણી કરવામાં આવી હતી.

૫. સન '૫૭-'૫૮નું અંદાજપત્ર મંજુર કરવામાં આવ્યું હતું.

૬. નીચેના હોદ્દેદારોની ચૂંટણી કરવામાં આવી હતી.

પ્રમુખ શ્રી. અંબાલાલ કે. શાહ, ઉપપ્રમુખ શ્રી. ભીખાભાઈ કેશવલાલ, મંત્રી, ખજાનચી શ્રી. બાબુભાઈ સીતારામ બારોટ, સહમંત્રી ઓડિટર શ્રી. ધરમાભાઈ લાલજી પટેલ.

૭. માનદ પુ. પ્રચારક તરીકે શ્રી. પ્રહ્લાદ અં. વ્યાસની નિમણુંક કરવામાં આવી હતી.

૮. સરકાર મદદ ગ્રામ પુસ્તકાલયોને ન મોકલતાં બહારોબહાર પુ. સ. સ. મંડળ લિ. વડોદરાને મોકલી આપે એ મતલબનો ઠરાવ કરવામાં આવ્યો હતો.

૯. ગ્રામપંચાયતો પોતાનાં ગામમાં ચાલતાં પુ.ને મદદ કરે એ મતલબનું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું.

વીરમગામ તાલુકા પુ. મંડળની વાર્ષિક સામાન્ય સભા મળી હતી. તેમાં નાચેનાં કાર્યો સર્વાનુમતે કરવામાં આવ્યાં હતાં.

૧. કાર્યવાહક સમિતિ માટે નીચેનાં ૧૧ સભ્યોની ચૂંટણી કરવામાં આવી હતી.

(૧) શ્રી. જમનાદાસ મૂ. પરીખ પ્રમુખ, (૨) શ્રી. કુબેરદાસ છો. પટેલ ઉપપ્રમુખ (૩) શ્રી. ગણપતરામ અં. ત્રિવેદી મંત્રી, (૪) શ્રી. ગિજુભાઈ વી. આચાર્ય મંત્રી, (૫) શ્રી. સુરેન્દ્ર છો. દવે, (૬) શ્રી. કાન્તિલાલ મોહનલાલ ગાંધી, (૭) શ્રી. મનસુખલાલ કેશવજીભાઈ (૮) શ્રી. મંત્રી પાટડી મિત્ર મંડળ સાર્વ. પુ. (૯) શ્રી. ઉકાભાઈ ના. પટેલ, (૧૦) શ્રી. પ્રાણલાલ ચુ. શાહ, (૧૧) શ્રી મહાદેવભાઈ બ. સુખી.

(૨) અમદાવાદ જિ. પુ. મંડળના પ્રતિનિધિ તરીકે શ્રી. જમનાદાસ મૂ. પરીખ અને શ્રી. ગણુપતરામ બ્રં. ત્રિવેદીની ચૂંટણી કરવામાં આવી હતી.

(૩) તાલુકા પુ. મંડળની પ્રવૃત્તિઓને વેગ મળે તે બાબત ચર્ચા વિચારણા કરવામાં આવી હતી.

ધોળકા તાલુકા પુ. મંડળની વાર્ષિક સામાન્ય સભા શ્રીમતી લલિતાબહેન ન. શાહના પ્રમુખપદે મળી હતી. તેમાં નીચેનાં કાર્યો સર્વાનુમતે કરવામાં આવ્યાં હતાં :

(૧) ગઈ સભાનો હેવાલ મંજૂર કરવામાં આવ્યો હતો.

(૨) સને '૫૬–૫૭નો વાર્ષિક હેવાલ તથા હિસાબ મંજૂર કરવામાં આવ્યો હતો.

(૩) નીચેના ૧૧ સભ્યોની કાર્યવાહક સમિતિની ચૂંટણી કરવામાં આવી હતી.

(૧) શ્રી. નવલભાઈ ને. શાહ, પ્રમુખ. (૨) શ્રી. નટવરલાલ હ. શાહ. (૩) શ્રી. દિવાનસંગ ખેંગારજી. (૪) શ્રી. જટાશંકર ભ. પંડ્યા. (૫) શ્રી. અમૃતલાલ વ્યાસ મંત્રી. (૬) શ્રી. લાભુભાઈ બ્રં. ત્રિવેદી. (૭) શ્રીમતી દેવેન્દ્રબાળા જ. શાહ. (૮) શ્રી. કાનભાઈ અ. જાદવ. (૯) શ્રી. ચંપકલાલ લ. પુંજારા. (૧૦) શ્રી. વીરાભાઈ રાજાભાઈ. (૧૧) શ્રી. નારાયણભાઈ વી. મીસ્ત્રી મંત્રી.

(૪) અમદાવાદ જિ. પુ. મંડળ માટેના પ્રતિ. તરીકે શ્રી. નવલભાઈ ને. શાહ અને શ્રી. નારાયણભાઈ વી. મિસ્ત્રીની નિમણુંક કરવામાં આવી હતી.

(૫) ધોળકા તાલુકામાં ચાલુ વર્ષ દરમ્યાન ૧૦ નવીન પુસ્તકાલયો શરૂ કરવાનું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું અને તે અંગે શક્ય તે સઘળા જ પ્રયત્ન કરી છૂટવાનો નિર્ણય લેવામાં આવ્યો હતો.

(૬) પુસ્તકાલયો શરૂ કરવા અંગે થનાર પ્રાથમિક ખર્ચ તથા અન્ય વહીવટી ખર્ચ તથા નવીન પુસ્તકાલયોને જરૂર પડ્યે આર્થિક મદદ વગેરે ખર્ચને પહોંચી વળવા સારુ રૂા. ૫૦૦)નું ભંડોળ એકત્રિત કરવાનું ઠરાવ્યું હતું.

(૭) (૧) જવારજ, (૨) મીઠાપુર, (૩) ભોલાદ, (૪) ભાયલા આ ચાર ગામોમાં નવીન પુસ્તકાલયો ઉઘાડવા માટેનું કાર્ય તાત્કાલિક ઉપાડી લેવાનું ઠરાવ્યું હતું.

—કાંકરેજ તાલુકા પુ. મંડળની વાર્ષિક સામાન્ય સભા થરા મુકામે મળી હતી તેમાં નીચેનાં કાર્યો સર્વાનુમતે કરવામાં આવ્યાં હતાં.

(૧) નીચેના ૧૧ સભ્યોની કાર્યવાહક સમિતિની ચૂંટણી કરવામાં આવી હતી.

(૧) શ્રી. છોટાલાલ સંપ્રીતલાલ શાહ, પ્રમુખ, (૨) શ્રી. વલીભાઈ ડોસુમહમદ ઉપપ્રમુખ, (૩) શ્રી. મફતલાલ ઝુ. પાંચાણી, મંત્રી, (૪) શ્રી. બબલદાસ જેચંદ, ખજાનચી, (૫) શ્રી. કાસમ તુરશા, (૬) શ્રી. અલીભાઈ ઉમરભાઈ, (૭) શ્રી. નાથાલાલ પુરુષોત્તમદાસ, (૮) શ્રી. પ્રેમચંદ મનસુખભાઈ, (૯) સેવંતીલાલ લહેરચંદ, (૧૦) શ્રી. છોટાલાલ ગલારામ, (૧૧) શ્રી. રતનસી જેસંગભાઈ.

(૨) બનાસકાંઠા જિલ્લા પુ. મંડળ માટે શ્રી. છોટાલાલ સં. શાહ અને શ્રી. મફતલાલ ઝુ. પાંચાણીની ચૂંટણી કરવામાં આવી હતી.

(૩) સને '૫૭–'૫૮નું અંદાજપત્ર મંજૂર કરવામાં આવ્યું હતું.

(૪) થરા પુસ્તકાલયની પ્રગતિ જોઈ આનંદ વ્યક્ત કરવામાં આવ્યો હતો અને સૌ સભ્યોને વિનંતિ કરવામાં આવી હતી કે લોકો શિષ્ટ વાચનમાં રસ લેતા થાય તથા પુસ્તકાલયની પ્રવૃત્તિનો વધુ વિકાસ થાય તેવા પ્રયત્નો કરે.

—મોડાસા તાલુકા પુ. મંડળની વાર્ષિક સામાન્ય સભા મોડાસા મુકામે શ્રી. ૭. બા. શાહની દુકાનમાં મળી હતી. તે વખતે નીચેનાં કાર્યો સર્વાનુમતે કરવામાં આવ્યાં હતાં.

(૧) સને ૧૯૫૬–'૫૭નો હિસાબ મંત્રીશ્રીએ રજૂ કર્યો તે મંજૂર કરવામાં આવ્યો હતો.

(૨) નીચેના ૧૧ સભ્યોની કાર્યવાહક સમિતિની ચૂંટણી કરવામાં આવી હતી.

(૧) શ્રી. રમણલાલ પી. સોની, પ્રમુખ, (૨) શ્રી. ઓચ્છવલાલ મુ. દોશી, મંત્રી, (૩) શ્રી. કો. એ. શાહ, (૪) શ્રી. સાંકળચંદ લ. શાહ, (૫) શ્રી. લક્ષ્મીચંદ વ. સુટાલા, (૬) શ્રી. પુંજાલાલ મ. ભટ્ટ, (૭) શ્રી. મનસુખલાલ ખુ શાહ, (૮) શ્રી. ગુલામહુસેન યાકુબભાઈ, (૯) શ્રી. જયન્તિલાલ મ. ગાંધી, (૧૦) શ્રી. ન. મુ. મહેતા, (૧૧) કચનલાલ વ. તલાટી.

(૩) સાબરકાંઠા જિ. પુ. મંડળ માટે શ્રી. રમણલાલ પી. સોની અને શ્રી. કો. એ. શાહને પ્રતિનિધિ તરીકે ચૂંટવામાં આવ્યા હતા.

અમરેલી તાલુકા પુ. મંડળની વા. સભા તા. ૧૧–૮–૫૭ રવીવારના રોજ બપોરના ૨–૩૦ કલાકે અમરેલી તાલુકા પુસ્તકાલય–મંડળની સભા બોલાવવામાં આવી હતી અને તેમાં નીચે પ્રમાણે ઠરાવો કરવામાં આવ્યા હતા.

(૧) જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળના પ્રમુખ અને ધારાસભ્ય શ્રી. ડૉ. હરિપ્રસાદ વિશ્વનાથ ભટ્ટ જેઓ લાંબા સમયથી પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિને વેગ આપતા આવેલ તથા આ સંસ્થાના પ્રાણસમા હતા. તેઓના અવસાનથી આ સંસ્થાને એક સાચા માર્ગદર્શક અને કાર્યકરની ખોટ પડેલ છે. પ્રભુ તેમના આત્માને શાંતિ અર્પે એવી પ્રાર્થના છે.

(૨) સને ૧૯૫૬–૫૭નું નિવેદન તથા વાર્ષિક હિસાબ વંચાણમાં લઈ તે સર્વાનુમતે મંજુર રાખવાનું ઠરાવ્યું.

(૩) સને ૧૯૫૭–૫૮ની સાલનું બજેટ રજુ થયું જેમાં ફરતા પુસ્તકાલય માટેની યોજના દાખલ કરવા નીચે પ્રમાણે બજેટ રાખવાનું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું.

જ		ઉ	
૨૫–૦૦	ગુ. પુ. મંડળની ફાળવણી મદદ	૧૫–૦૦	કંટીજન્ટ ખર્ચ
૨૫–૦૦	અમરેલી જિલ્લા લોકલ બોર્ડ મદદ	૧૦–૦૦	પોસ્ટેજ ખર્ચ
૧૦૦–૦૦	અંદાજી ઇતર ઉત્પન્ન તથા આકસ્મિક ખર્ચ	૧૦–૦૦	છપામણી ખર્ચ
		૬–૦૦	બોનસ ખર્ચ
૧૫૦–૦૦		૨૦–૦૦	શિષ્ટ વાચન પરીક્ષા માટે
		૨૫–૦૦	પ્રવાસ ખર્ચ
		૧૪–૦૦	સ્વાગત ખર્ચ
		૫૦–૦૦	ફરતા પુસ્તકાલયની યોજના માટે
		૧૫૦–૦૦	

(૪) અને ૧૯૫૭–'૫૮ની સાલ માટે નીચે મુજબ વ્યવસ્થાપક મંડળ તથા હોદ્દેદારોની ચૂંટણી કરવામાં આવી :

પ્રમુખ : શ્રી. શોભરાજભાઈ માધવજી મકવાણા, ઉપપ્રમુખ : શ્રી. ચંપકલાલ ગિરધરલાલ મહેતા, મંત્રી : શ્રી. સખારામ નારાયણ દયાળ, શ્રી. હંસરાજ વિરજીભાઈ ભદ્રેશ્વરા. સભ્યો : શ્રી. હરિપ્રસાદ હરખજી, શ્રી. પ્રાણજીવન હીરજી, શ્રી. જયશંકર ભાણજી પંડ્યા, ચાડીયા, શ્રી. ભાણજીભાઈ રામજી–ચકરગઢ, શ્રી. અમૃતલાલ દામોદર–લાલાવદર, શ્રી. પ્રેમશંકર ગોરીશંકર–રાજસ્થળી, શ્રી. હરગોવિંદ મોરારજી પંડ્યા–સાજીયાવદર.

(૫) અમરેલી જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળ માટે બે પ્રતિનિધિ નીચે મુજબ ચૂંટવામાં આવે છે :

શ્રી. હંસરાજભાઈ વિરજી ભદ્રેશ્વરા, શ્રી. જયશંકર ભાણજીભાઈ પંડ્યા.

(૬) શિષ્ટવાચનના કેન્દ્રો તાલુકામાં વધે એ ઇચ્છનીય છે. તેથી પાંચથી વધારે ઉમેદવારો પરીક્ષામાં બેસે તેવા કેન્દ્રો ખોલવા એક પત્રિકા દ્વારા દરેક પુસ્તકાલયોને વિનંતિ કરવાનું ઠરાવવામાં આવ્યું. આવા ખુલતા દરેક કેન્દ્રો માટે શિષ્ટવાચનની પરીક્ષા માટે નક્કી થયેલ પુસ્તક મંગાવી વિના કીમતે પુરૂ પાડવા જિલ્લા અગર તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળે વ્યવસ્થા કરવાનું તજવીજ કરવા ઠરાવવામાં આવે છે.

(૭) તાલુકાના નાના મોટા ગામે–અમરેલી શહેરનાં પુસ્તકાલયોને એક યા બીજી રીતે લાભ મળે તેમ જ ગામડાંની પ્રજા પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિમાં રસ લેતી થાય અને સારાં પુસ્તકો વાચન માટે ગામડાંને ઉપલબ્ધ રહે તે માટે એક યોજના ઘડી કાઢવી આવશ્યક છે. આથી અમરેલી તાલુકાનાં ગામડાંઓની અમરેલી સાર્વજનિક મહિલા, બાલ પુસ્તકાલયોમાંથી જુદા જુદા વિષયોનાં પુસ્તકો ફરતી પેટીઓ દ્વારા હમેશાં મળ્યા કરે તેવો પ્રબંધ કરવાનું ઠરાવવામાં આવ્યું. આવી ફરતી પેટીઓ સાર્વજનિક પુસ્તકાલય પાસે જેટલી ઉપલબ્ધ હોય તેટલી આ કામ સારુ ઉછીની આપવા તે સંસ્થાને વિનંતિ કરવાનું ઠરાવવામાં આવ્યું, તેમ જ આ ફરતા પુસ્તકાલયની યોજના સફળ થાય તે માટે સાર્વજનિક પુસ્તકાલયના મહેકમના દાસમોને યોગ્ય મહેનતાણું આપી તેનો લાભ ગામે ગામ લેવામાં આવે તેવો પ્રબંધ કરવાનું પણ ઠરાવવામાં આવ્યું.

કડી તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળની વાર્ષિક સભા

તા. ૧૧–૮–'૫૭ના રોજ કડી સા. પુ. ના મકાનમાં કડી તાલુકા પૂર્વ વિભાગના ભાગ શિક્ષણાધિકારી શ્રી. સોમચંદભાઈના પ્રમુખપણા નીચે મળી.

તેમાં નીચે પ્રમાણે ઠરાવો કરવામાં આવ્યા:

૧. સન ૧૯૫૭–'૫૮ની વ્યવસ્થાપક મંડળની ચૂંટણીમાં પ્રમુખ : શ્રી. મનસુખભાઈ કા. પટેલ–કણજરી, ઉપપ્રમુખ : શ્રી. માધવલાલ રણછોડલાલ પટેલ–જુલાસણ, મંત્રી : શ્રી. નારણલાલ મોહનલાલ પટેલ–શિયાપુરા, સહમંત્રી : શ્રી. રસિકલાલ મુ. આચાર્ય–કડી, કારોબારી સભ્યો : (૧) શંભુપ્રસાદ જોઈતારામ પટેલ–થોળ, (૨) ચીમનલાલ બેચારશંકર ઠાકર–કુંડાલ, (૩) કેશવલાલ મોતીરામ–ચડાસણ, (૪) નવિનચંદ્ર બી. નાયક–નાયરોડા, (૫) અંબાલાલ

ગિરધરલાલ પટેલ–ભટાસણ, (૬) મંગળભાઈ નર્મદાશંકર–બોરીસણા, (૭) ડાહ્યાલાલ અંબાલાલ નાયી–મણિપુર, (૮) કરસનભાઈ પ્રભુદાસ–રંગપુરડા, (૯) આદમભાઈ અહેમદભાઈ–દેલિસણા, (૧૦) ચુનીલાલ નથુરામ રાવળ–ચાશિલ, ઓડીટર : અંબાલાલ ગણેશરામ પટેલ–રાજપુર.

૮. કડી તાલુકા માનદ પ્રચારક : (૧) ચીમનલાલ ભોલાશંકર ઠાકર–કુંડાલ, (૨) નવિનચંદ્ર બી. નાયક–વાઘરોડા, (૩) કસ્તુરભાઈ દામોદરદાસ નાયક–ડાંગરવા.

૪. કડી તાલુકા પુસ્તકાલયની પરિષદ ભરવા માટે વડપુરા તા. કડીના ગામનું આમંત્રણ મળ્યું. તેનો આભારસહ સ્વીકાર કરવામાં આવ્યો અને તા. ૮–૯–'૫૭ના રોજ કડી તાલુકા પુ. પરિષદ વડપુરા તા. કડી ગામે ભરવા ઠરાવવામાં આવ્યું.

૫. પુસ્તકાલયોને મળતી સરકારમદદ જે તે પુસ્તકાલયોને નહીં મોકલતાં બારોબાર વડોદરા પુ. સ. સ. મંડળ લિમિટેડને મોકલવા ઠરાવવામાં આવ્યું.

૬. જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળના પ્રતિનિધિ તરીકે નીચેના સભ્યોને ચૂંટવામાં આવ્યા:

(૧) શ્રી. રસિકલાલ મુ. આચાર્ય, (૨) શ્રી. માધવલાલ રણછોડલાલ પ્ટેલ.

નડીઆદ તાલુકા પુ. મંડળની એક સભા તા. ૭–૮–'૫૭ના રોજ નડીઆદ મુકામે શ્રી. બેચરદાસ મગનલાલ શાહના પ્રમુખપણા નીચે મળી હતી, જેમાં નીચે મુજબ ઠરાવો કરવામાં આવ્યા હતા :

(૧) સને ૧૯૫૭–'૫૮ની સાલ માટે નડીઆદ તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળના પ્રમુખ તરીકે શ્રી. બેચરદાસ મગનલાલ શાહની વરણી થઈ હતી.

(૨) શ્રી. રમણલાલ નારણદાસ શાહ (હાવડાવાળા)ની ઉપપ્રમુખ તરીકે ચૂંટણી કરવામાં આવી હતી.

(૩) ૧૯૫૭–'૫૮ની સાલ માટે નડીઆદ તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળ શ્રી સુખદેવ છોટાલાલ પંડ્યા તથા શ્રી. જમનાદાસ ભાઈલાલભાઈ અમીન બન્નેને મંત્રીઓ તરીકે ચૂંટવામાં આવ્યા હતા.

વડોદરા શહેર પુ. મંડળની વાર્ષિક સભા

વડોદરા શહેર પુસ્તકાલય મંડળની પાંચમી વાર્ષિક સાધારણ સભા તા. ૩૦–૮–'૫૭ ને શુક્રવારના રોજ શ્રી. વાઘજીભાઈ નારણભાઈ અમીનના પ્રમુખપદે પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળની ઓફિસમાં મળી હતી.

ગત વર્ષનું વાર્ષિક નિવેદન તથા ખર્ચનો અહેવાલ મંત્રીએ સભા સમક્ષ વાંચી સંભળાવતાં તે સર્વાનુમતે મંજૂર કરવામાં આવ્યો હતો.

નવા વર્ષના હોદ્દેદારો તરીકે નીચે પ્રમાણે ૧૧ સભ્યોનું વ્યવસ્થાપક મંડળ ચૂંટવામાં આવેલું :

૧. શ્રી. મગનભાઈ શંકરભાઈ પટેલ (પ્રમુખ) ૨. શ્રી. નાથાભાઈ માવજીભાઈ પરમાર (ઉપપ્રમુખ) ૩. શ્રી. લક્ષ્મણસિંહ બહેચરસિંહ પરમાર, મંત્રી. ૪. શ્રી. રસૂલભાઈ ન. વહોરા, મંત્રી. ૫. શ્રી. સુશીલાબેન દેસાઈ, મંત્રી. ૬. સભ્યો : શ્રી. શાંતિલાલ ભાળાશંકર ત્રિવેદી,

૭. ડૉ. કુમુદચંદ્ર સી. દેસાઈ, ૮. શ્રી. મહમદ હનીફ મુનશી, ૯. શ્રી. જમનાદાસ પટેલ, ૧૦. શ્રી. વાઘજીભાઈ ના. અમીન, ૧૧. શ્રી. લલીતચંદ્ર છો. દિવાનજી.

ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળના પ્રતિનિધિ તરીકે શ્રી. મગનભાઈ શંકરભાઈ પટેલ તથા વડોદરા વિભાગ પુ. મંડળના પ્રતિનિધિ તરીકે શ્રી. વાઘજીભાઈ ના. અમીન અને શ્રી. મણિબેન ચંદુભાઈ પટેલને ચૂંટવામાં આવ્યાં હતાં.

કલોલ તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળનું ત્રીજું અધિવેશન

ધાનજ તા. કલોલ ગામે કલોલ તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળનું ત્રીજું અધિવેશન સંમેલન તા. ૯-૭-'૫૭ ને મંગળવારે કલોલ મુકામે શ્રી વિષ્ણુ થિયેટરમાં મે. રા. રા. મહેસાણા જિલ્લાના એજ્યુકેશનલ ઇન્સ્પેક્ટર શ્રી. ત્રિવેદીના પ્રમુખપદે મળ્યું હતું.

તે પ્રસંગે ઉદ્ઘાટનવિધિ જાદવલાલ અમૃતલાલ રાવળ ડી. ઈ. આઈ. મહેસાણા જિલ્લો એઓશ્રીએ કરી હતી અને પુસ્તકાલયો વધુ લોકભોગ્ય કેમ બનાવી શકાય તે જણાવી અધિવેશનની સફળતા ઇચ્છી હતી.

તે પ્રસંગે મંગળ પ્રવચન શ્રી. શિવરામ ભૂલાભાઈ શર્માએ કરતાં અધિવેશનનું મંગળ ઇચ્છયું હતું.

આ પ્રસંગે ખાસ આમંત્રણથી પધારેલા મહેસાણા જિલ્લા શાળા મંડળના ચેરમેન સા. શ્રી. ચીમનભાઈ પુ. પટેલ, શાસનાધિકારી શ્રી. હસમુખબેન દેસાઈ, નિવૃત્ત ન્યાયાધીશ શ્રી. અંબાલાલ મીસ્ત્રી, વોકેશનલબ્યુરોવાળાં શ્રી. શુશીલાબેન મહેતા, શ્રી. રતિલાલ વકીલ ધાનજવાળા, શ્રી. શિવરામ શર્મા અમદાવાદ, શ્રી. ફૂલચંદ મગનલાલ આચાર્ય માજી ધારાસભ્ય અને મજૂરમહાજનના મંત્રી શ્રી. કેશવલાલ બી. પટેલ. માજી ધારાસભ્ય અને પુસ્તકાલય મંડળના પ્રમુખ શ્રી. ભગવાનદાસ મયાચંદ વકીલ વગેરેએ પ્રાસંગિક વિવેચનો કર્યાં હતાં.

અધિવેશનના પ્રમુખ શ્રી. ત્રિવેદી સાહેબે જણાવ્યું હતું કે પુસ્તકાલય એ તો જ્ઞાનની પરબ છે અને તે કામ અત્રે ઘણું ખરું શિક્ષકો જ કરે છે. આ પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ એ ગામડાંના માણસો સાથે સંપર્ક વધારવા માટે અતિ ઉપયોગી છે. જ્ઞાન દ્વારા વિકાસ અને વિકાસ દ્વારા ક્રાન્તિ તમે સરજી રહ્યા છો. સારાં, શિષ્ટ અને સંસ્કારી સમાજને ઉપયોગી પુસ્તકો વંચાવવાં જોઈએ. ઉપયોગી અને ઉન્નતિપ્રેરક પુસ્તકોની યાદી બનાવી તેવાં પુસ્તકો પુસ્તકાલયોમાં વસાવવાં જોઈએ. અને તેવાં પુસ્તકો જેમ બને તેમ વધુ વંચાય તે તરફ ખાસ લક્ષ આપવું જોઈએ. આ અત્યંત ઉપયોગી પ્રવૃત્તિને ખૂબ વિકસાવો. તેથી આપણા દેશની ખૂબ ઉત્તમ સેવા થઈ ગણાશે. જુદા જુદા વાચકોને ઉત્તમ પુસ્તકો વાંચવા તરફ તમારે પ્રેરણા આપવાની છે, જેથી હલકાં પુસ્તકો વાંચવા તરફની વૃત્તિ બંધ થઈ સારાં ઉત્તમ-પુસ્તકો વાંચવા તરફ અભિરુચિ કેળવાશે. અઠવાડિયામાં એક ખાસ દિવસ બહેનો માટે રાખી સમાજના એક મહત્ત્વના અંગને પણ આમ ખાસ લાભ આપશો.

પસાર થયેલ ઠરાવો

(૧) પહેલો ઠરાવ સ્વ. સાક્ષર શ્રી. કૃષ્ણલાલ ઝવેરીના અવસાન અંગે શોક પ્રદર્શતો થયો હતો.

(૨) તાલુકાનાં દરેક પુસ્તકાલયે પોતાને ત્યાં શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષાનાં કેન્દ્રો ખોલી ઉત્સાહપૂર્વક ભાગ લેવા આ પરિષદ ભલામણ કરે છે.

(૩) સરકાર મદદની રકમો બારોબાર દરેક પુસ્તકાલયને આપવામાં આવે છે. તેથી વિનાકારણ સમય અને ખર્ચનો બોજો પુસ્તકાલયને ભોગવવો પડે છે. તો જિલ્લા લોકલ બોર્ડ મદદની માફક સરકાર મદદનાં નાણાં પણ બારોબાર દરેક પુસ્તકાલયના નામે પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળમાં જમા કરાવવા આ પરિષદ સરકારને વિનંતિ કરે છે.

(૪) પુસ્તકાલય એ બિનરાજકિય સાર્વજનિક સંસ્થા હોવાથી તેના મંત્રી ગ્રંથપાલ જો વગર વેતને કામ કરતા હોય તો તેમને પરવાનગી માગવાની ફરજમાંથી મુક્ત ગણવા આ પરિષદ શ્રી. શાસનાધિકારી સાહેબને વિનંતિ કરે છે.

(૫) તાલુકાનાં દરેક પુસ્તકાલયે પોતાના ગામમાં પુસ્તકાલય દિન ઉજવી પોતાના બજેટ માટે જોઈતાં નાણાં ઉઘરાવવા આ પરિષદ આગ્રહભરી વિનંતી કરે છે.

(૬) પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિ. વડોદરા મારફત પુસ્તકાલયોને પુસ્તકો પૂરાં પાડવામાં આવે છે અને તે બદલ યાદી માગવામાં આવે છે. પરંતુ ઘણી વખત "યાદી પ્રમાણેનાં પુસ્તકો ઉપલબ્ધ નથી" એમ જણાવી યાદીમાંનાં પુસ્તકો આવતાં નથી, જેથી જે તે પુસ્તકોની યાદી પ્રમાણેનાં જ પુસ્તકો મોકલવા પુ. સ. સ. મંડળને આ પરિષદ ભલામણ કરે છે.

> જેમ મેઘ સમુદ્રનું જલ ગ્રહણ કરે છે, ત્યારે તેની ખારાશને છોડી દે છે, તેમ સજ્જનો દોષને છોડી દઈને પોતાના મનમાં ગુણને જ ગ્રહણ કરે છે.

જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળોની વા. સભાઓ તથા હેવાલો

૧–વડોદરા જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળનું '૫૬–'૫૭નું વાર્ષિક નિવેદન તથા હિસાબ

રચના :—ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળના બંધારણ મુજબ સને ૧૯૫૬–'૫૭માં વડોદરા જિલ્લાના છોટાઉદેપુર અને નસવાડી તાલુકા સિવાયના બીજા બધા જ તાલુકાઓમાં રચાએલાં તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળોએ વડોદરા જિલ્લા પુસ્તકાલય માટે જે બબ્બે પ્રતિનિધિઓ ચૂંટી મોકલ્યા હતા તે તથા બંધારણ અન્વયે નસવાડી તાલુકાના બે અને છોટાઉદેપુર તાલુકાના બે પ્રતિનિધિ અને બીજા ચાર કોઅપ્ટ સભ્યો મળી સને '૫૬–'૫૭ માટે કુલ ૨૯ સભાસદોનું વડોદરા જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળ રચવામાં આવ્યું હતું, જેની યાદી પરિશિષ્ટ ૧માં છે.

મંડળની વાર્ષિક સભા :—મંડળની વાર્ષિક સભા તા. ૨૯–૭–'૫૬ના રોજ શ્રી. મણિલાલ મં. કાશીવાળાના પ્રમુખસ્થાને મળી હતી અને તેમાં કુલ ૧૦ ઠરાવો થયા હતા, જેમાંના ૬ વહીવટી કામકાજને લગતા અને બાકીના ૪ તાલુકા પુસ્તકાલય પરિષદો અને શિક્ષણવર્ગો ભરવાના અને છોટાઉદેપુર, જબુગામ અને નસવાડી તાલુકાઓમાં તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળ રચવા જેટલા તથા વડોદરા જિલ્લા લોકલ બોર્ડ લોકમદદના રૂા. ૧૦) ઉપર પણ જે તે ગ્રામપુસ્તકાલયને મદદ આપવાનું ધોરણ ઠરાવવાને વિનંતિ કરતા ઠરાવો થયા હતા.

હોદ્દેદારો તથા ચૂંટી મોકલેલા પ્રતિનિધિઓ :—સને ૧૯૫૬–'૫૭ માટે મંડળના હોદ્દેદારોમાં પ્રમુખ શ્રી. મણિલાલ મં. કાશીવાળા (વાઘોડીઆ), ઉપપ્રમુખ શ્રી. ચીમનભાઈ હ. અમીન (વડોદરા), મંત્રીઓ શ્રી. વિષ્ણુપ્રસાદ પ્ર. પંડ્યા (પાદરા) અને શ્રી. વલ્લભભાઈ આ. પટેલ (વડોદરા) અને ઑડિટર શ્રી. વાઘજીભાઈ ના. અમીન (વડોદરા) ચૂંટાયા હતા.

ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળની કાર્યવાહક સમિતિ માટે શ્રી. ચીમનભાઈ હ. અમીન તથા તે સહ વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળ માટે શ્રી. મણિલાલ મં. કાશીવાળા (વાઘોડીઆ), શ્રી. વિષ્ણુપ્રસાદ પ્ર. પંડ્યા, શ્રી. સુરેન્દ્ર સોમસિંહ ચાવડા (કરજણ) અને શ્રી. વલ્લભભાઈ આ. પટેલ (વડોદરા)ને ચૂંટવામાં આવ્યા હતા.

ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળના સભાસદો :—સને ૧૯૫૬–'૫૭માં વડોદરા જિલ્લામાં તાલુકાવાર નોંધાએલા સભાસદો અને મળેલું લવાજમ નીચે પ્રમાણે છે :

તાલુકો	સભાસદોની સંખ્યા	લવાજમ	તાલુકો	સભાસદસંખ્યા	લવાજમ
(૧) વડોદરા	૨૫૧	૫૦૨	(૭) નસવાડી	૬૩	૧૨૮
(૨) પાદરા	૭૦	૧૪૦	(૮) જબુગામ	૬૫	૧૩૨
(૩) કરજણ	૮૪	૧૭૦	(૯) છોટાઉદેપુર	૧	૨
(૪) સિનોર	૪૨	૮૬	(૧૦) વાઘોડીઆ	૪૨	૮૬
(૫) ડભોઈ	૭૩	૧૫૦	(૧૧) સાવલી	૭૫	૧૫૨
(૬) સંખેડા	૬૧	૧૨૪			
			કુલ	૮૨૭	રૂા. ૧૬૭૨

આમાં વ્યક્તિગત સભ્યો ૩૦૨ અને પુસ્તકાલય સભ્યો પર૫, સભાસદો નોંધવાની પ્રવૃત્તિમાં વડોદરા–પંચમહાલ જિલ્લા પુસ્તકાલય પ્રચારક શ્રી. છગનભાઈ તથા શ્રી. રમણીકલાલ પારેખ (કરજણ), શ્રી. સોમાભાઈ ગ. વૈદ્ય (વેજપુર) તા. સાવલી અને શ્રી. ભોગીલાલ જ. જોષી (વડોદરા) એ સર્વેએ સારો રસ લીધો છે તેની નોંધ લેવામાં આવે છે.

અન્ય પ્રવૃત્તિઓ :—(૧) વડોદરા જિલ્લામાં આ વર્ષે ૧. વડોદરા, ૨. પાદરા, (૩) કરજણ, (૪) શિનોર, (૫) ડભોઈ, (૬) સંખેડા, (૭) જબુગામ, (૮) વાઘોડીઆ, (૯) સાવલી એ તાલુકાઓમાં તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળો રચાયાં હતાં તથા તેમના તરફથી વાર્ષિક સભાના તથા પાછલા વર્ષના હેવાલ–હિસાબો પણ આવ્યા હતા. છોટાઉદેપુર અને નસવાડી તાલુકામાંથી અનુક્રમે બે અને ૭ સભાસદો નોંધાયા હોઈ એ તાલુકાઓમાં તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળો રચાયાં નથી.

(૨) વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળ તરફથી " નિત્યનો આચાર " નામના પુસ્તકની લેવાએલી છઠ્ઠી શિષ્ટ વાચન પરીક્ષાનો પણ પ્રચાર વડોદરા જિલ્લામાં સારો થયો છે. વડોદરા જિલ્લામાં આ પરીક્ષાનાં ૯૪ કેન્દ્રો હતાં અને તે કેન્દ્રો દ્વારા ૨૬૩૭ ઉમેદવારોએ પરીક્ષાનો લાભ લીધો હતો.

આ સિવાય કરજણ અને વડોદરા તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળે પણ " વીર નર્મદ "ની પોતપોતાના તાલુકાના વિદ્યાર્થીઓ માટે ખાસ પરીક્ષા રાખી હતી અને તેનો લાભ અનુક્રમે ૩૮૪ અને ૩૨૧ વિદ્યાર્થીઓએ લીધો છે.

(૩) વડોદરા–પંચમહાલ જિલ્લા પુસ્તકાલય પ્રચારક શ્રી. છગનભાઈ મ. પટેલે આ વર્ષમાં વડોદરા તાલુકાનાં ૭૮, નસવાડી તાલુકાનાં ૩૦, જબુગામ તાલુકાનાં ૨૬, સંખેડા તાલુકાનાં ૧ અને કરજણ તાલુકાનાં ૪ મળી કુલ ૧૩૯ પૈકી ૧૦૩ ગામોનાં પુસ્તકાલયોની મુલાકાત લઈ પુસ્તકોનું વર્ગીકરણ તથા બીજી જણાતી ખામીઓ સુધારી હતી, તથા ૩૬ ગામોમાં નવીન પુસ્તકાલયો ઉઘાડવાનો પ્રચાર કર્યો હતો. એમણે વર્ષ દરમ્યાન ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળના ૧૬૦ સભાસદો નોંધ્યા હતા, તથા જે તે પુસ્તકાલયોમાંથી ૬૬૨ પુસ્તકો પ્રસ્યુ કરીને વાંચવા આપ્યાં હતાં. માનદ પુસ્તકાલય પ્રચારક તરીકે સાવલી તાલુકામાં શ્રી. સોમાભાઈ ગ. વૈદ્ય ૨૬ ગામો પૈકી ૨૦ ગામનાં પુસ્તકાલયોની તપાસણી કરી હતી તથા ૬ ગામે નવીન પુસ્તકાલય ઉઘાડવા પ્રચાર કર્યો હતો. તેમણે પણ ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળના ૨૦ સભ્યો નોંધ્યા છે, તથા વડોદરા તાલુકામાંથી ભોગીલાલ જ. જોષીએ ૨૪ પૈકી ૨૦ ગામોનાં પુસ્તકાલયોની તપાસણી કરી હતી તથા ૪ ગામે નવીન પુસ્તકાલય ઉઘાડવા પ્રચાર કર્યો હતો. તેમણે ગુ. પુ. મંડળના સભાસદો નોંધ્યા છે. શિનોર તાલુકામાં શ્રી. શંકરભાઈ પી. પટેલે ૬ ગામનાં પુસ્તકાલયની તપાસણી કરી છે.

(૪) વડોદરા જિલ્લાનાં જે ગામ પુસ્તકાલયનાં બજેટ વખતે સર પુ. સ. સ. મંડળમાં આવ્યાં નહોતાં તે ગામ પુસ્તકાલયોની તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળને યાદી મોકલી બજેટ મંગાવી લેવાની પણ તજવીજ કરી હતી.

(૫) મંડળ પાસે વિદ્યાર્થીઓ અને પ્રૌઢો વાંચી શકે તેવી પુસ્તકો સાથેની ફરતા પુસ્તકાલયની નાની પેટીઓ ૬૦ અને મોટી પેટીઓ ૪, મળી કુલ ૬૪ પેટીઓ છે. એમાંથી

નસવાડી તાલુકામાં ૮ તથા સાવલી તાલુકામાં ડેસર ગામે ૪ તેમ જ વાંકાનેર ગામે ૨ મોકલી આપી છે, જે તે સ્થળોએ આ પેટીમાંનાં પુસ્તકોનો સારો લાભ લેવાઈ રહ્યો છે. નસવાડી તાલુકામાં મોકલેલી પેટીઓ ૧૨ ગામોમાં ફરી છે અને તેનો લાભ ૧૦૫ વાચકોએ લીધો છે. પુસ્તકો ૨૦૯ વંચાયાં છે.

(૬) આ વર્ષમાં વડોદરા જિલ્લામાંથી સને '૫૫-'૫૬માં મળેલા લવાજમની ફાળવણી થતાં વડોદરા જિલ્લા પુ. મંડળને ફાળે ૨૧૯ રૂપીઆ આવ્યા છે અને તાલુકાઓને ફાળે નીચે મુજબ રૂા. ૨૯૨ આવ્યા છે જે નવા વર્ષમાં જે તે તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળોને મોકલાવાશે.

વડોદરા રૂા. ૩૯-૯-૬, પાંદરા રૂા. ૮૦-૦-૦, કરજણ રૂા. ૩૦-૬-૬, શિનોર રૂા. ૧૫-૩-૬, ડભોઈ રૂા. ૨૬-૬-૬, સંખેડા રૂા. ૨૦-૦-૦, જબુગામ રૂા. ૬-૧૨-૯, નસવાડી રૂા. ૨-૬-૩, છોટાઉદેપુર ૧-૩-૩, વાઘોડીઆ ૩૦-૧૨-૯, સાવલી રૂા. ૩૯-૩-૩ મળી કુલ રૂા. ૨૯૨-૦-૦.

આભાર :—અંતમાં જે જે ભાઈઓએ અને પુસ્તકાલય સંસ્થાઓએ મંડળને એક યા બીજી રીતે જે જે મદદ કરી છે તે બદલ સૌનો તથા ઑડિટર તરીકે ફરજ બજાવવા બદલ શ્રી. વાઘજીભાઈ ના. અમીનનો આભાર માનવામાં આવે છે.

પરિશિષ્ટ ૧લું

વડોદરા જિલ્લા પુ. મંડળના સન ૧૯૫૬-'૫૭ના સભાસદો :—પ્રમુખ શ્રી. મણિલાલ મં. કાશીવાળા વાઘોડીઆ, ઉપપ્રમુખ શ્રી. ચીમનભાઈ હ. અમીન વડોદરા, મંત્રીઓ શ્રી. વિષ્ણુપ્રસાદ પ્ર. પંડ્યા પાદરા અને શ્રી. વલ્લભભાઈ આ. પટેલ વડોદરા, શ્રી. રામદાસ મથુરભાઈ પટેલ ડભોઈ, શ્રી. છીતાભાઈ પીતાંબરદાસ મોદી ડભોઈ, શ્રી. ચિમનલાલ આશારામ પંડ્યા સંખેડા, શ્રી. કરસનભાઈ પ્ર. પટેલ (મંત્રી સા. પુ. કાટા તા. સંખેડા). શ્રી. મગનલાલ ઉ. જોષી સાવલી, શ્રી. સોમાભાઈ ગ. વૈદ્ય (મંત્રી સા. પુ. વેજપુર તા. સાવલી), શ્રી. રમણલાલ કે. પારેખ (કરજણ), શ્રી. મલંગશા ઉ. દીવાન પ્રતિનિધિ સા. પુ. લતીપુરા, ટીંબી તા. કરજણ. શ્રી. છોટાભાઈ ઈ. પરેલ (મંત્રી સા. પુ. સેજાકુવા તા. પાદરા.) શ્રી. અંબાલાલ શં. પટેલ વરણામા, શ્રી. હરિપ્રસાદ હ. જોષી શિનોર, શ્રી. શંકરભાઈ પ્ર. પટેલ (મંત્રી સા. પુ. નાના હબીપુરા), શ્રી. નટવરલાલ ભી. પોલા (મંત્રી સા. પુ. વાઘોડીઆ), શ્રી. અંબાલાલ ના. વૈદ્ય કાશીપુરા તા. જબુગામ, શ્રી. ગોકળદાસ ચુ. પટેલ ચલામલી તા. જબુગામ, શ્રી. શંકરભાઈ સો. તડવી (મંત્રી સા. પુ. સીમેલ તા. નસવાડી), શ્રી. ચીમનલાલ (ગ્રંથપાલ સા. પુ. નસવાડી), શ્રી. મંત્રી ચંદ્રસિંહજી લાયબ્રેરી છોટાઉદેપુર, શ્રી. છોટાભાઈ રા. પટેલ (પ્રતિનિધિ સા. પુ. ખાખરીઆ, શ્રી. રમણલાલ ચુ. દેસાઈ; (પ્રતિ. સા. પુ. જબુગામ), શ્રી. સુરેન્દ્રસિંહ સો. ચાવડા કરજણ.

સન ૧૯૫૬-'૫૭નું ઉત્પન્ન ખર્ચ

જ	ઉ
૨૨૯-૬-૩ ફાળવણીના	૪૦-૫-૦ માનદ્ પ્રચારકોને ખર્ચના આપ્યા
૨૫-૧૫-૦ વ્યાજના	૩-૦-૦ મુસાફરીના

૨૨૦-૦-૦ વડોદરા જિ. છઠ્ઠી પુ. પરિષદ તરફથી બંધારણ મુજબ પ્રતિનિધિ ફીના મળ્યા તે	૫-૫-૦ કંટીજંટના
૦-૦-૯ કસર	૪-૧૨-૯ પોસ્ટેજ
	૫૩-૬-૯
	૨૨૩-૧૫-૩ બચત
૨૭૭-૬-૦	૨૭૭-૬-૦

તા. ૩૧-૩-'૫૭ આખરનું દેવાલહેણાનું સરવૈયું

જ	ઉ
૧૫૬૩-૭-૧ સને '૫૬-'૫૭ આખરની બચત	૧૪૦૨-૧૪-૪ પુ. સ. સ. મંડળમાં થાપણ ખાતે
૧૩૩૯-૭-૧૦ પાછલી સાલની બચત	૫૧૧-૭-૦ ,, ,, ચાલુ ખાતે
૨૨૩-૧૫-૩ સને '૫૬-'૫૭ની બચત	૩૨-૯-૩ રોકડ શીલક
૧૫૬૩-૭-૧	૧૯૪૬-૧૪-૭
૨૪-૨-૩ ફરતા પુ.ની પેટીઓની બચત	
૨૬-૨-૩ પાછલી સાલની બચત	
૨-૦-૦ પેટીઓ ફેરવ્યાની મજૂરી	
૩૫૯-૫-૩ જેના તેના દેવા	
૭૪-૮-૬ વડોદરા વિ. પુ. મંડળ	
૩૯-૯-૬ ,, તા. પુ. મંડળ	
૨૦-૦-૦ સંખેડા ,,	
૮૦-૦-૦ પાદરા ,,	
૩૦-૬-૬ કરજણ ,,	
૧૫-૩-૩ શિનોર ,,	
૩૦-૧૨-૯ વાઘોડીઆ ,,	
૩૯-૩-૩ સાવલી ,,	
૨૬-૬-૬ ડભોઈ ,,	
૩-૩-૦ શં. અ. પટેલ	
૩૫૯-૫-૩	
૧૯૪૬-૧૪-૭	

જા. ના. અમીન
માનદ્ ઑડિટર

ઉપરનો હિસાબ તપાસ્યો છે અને તે બરાબર છે.

વડોદરા
૩-૮-૫૭

વલ્લભભાઈ આ. પટેલ
મંત્રી. વડોદરા જિલ્લા પુ. મંડળ

વડોદરા જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળની વાર્ષિક સભા

વડોદરા જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળની વાર્ષિક સભા તા. ૧૧-૮-'૫૭ના રોજ શ્રી. ચીમનભાઈ હ. અમીનના પ્રમુખસ્થાને સેન્ટ્રલ લાયબ્રેરીમાં બપોરે ૧-૩૦ વાગે મળી હતી, જેમાં વડોદરા વિભાગ પુ. મંડળના સહમંત્રી શ્રી. વલ્લભભાઈ મૂ. પટેલ વડોદરા જિ. પુ. પ્રચારક શ્રી. છગનભાઈ મ. પટેલ અને "પુસ્તકાલય" માસિકના તંત્રી શ્રી. મણિલાલ વ્યાસ અને તે ઉપરાંત વાઘોડીઆ, સાવલી, પાદરા, વડોદરા, સંખેડા, નસવાડી, શિનોર, કરજણ તાલુકાના પ્રતિનિધિઓની સારી હાજરી હતી.

આ સભામાં નીચે મુજબના ઠરાવો થયા હતા:—

૧. આજની સભાના પ્રમુખ શ્રી. ચીમનભાઈ હ. અમીનને સર્વાનુમતે ચૂંટવામાં આવે છે.

૨. મહાત્મા ગાંધીજીના અંતેવાસી શ્રી. નરહરિભાઈ પરીખ, પૂ. બાપુજીના સહુથી નાના પુત્ર અને ભારતના પ્રખર પત્રકાર શ્રી. દેવદાસ ગાંધી અને ગુજરાતી સાહિત્યકાર શ્રી. કૃષ્ણલાલ ઝવેરીના અવસાનથી હિંદ અને વિશેષ કરીને ગુજરાતને ઘણી ભારે ખોટ પડી છે. તેમના દુઃખદ અવસાનની આ સભા સખેદ નોંધ લે છે અને તેમના આત્માને શાંતિ અર્પો એવી પ્રભુને પ્રાર્થના કરે છે.

૩. મંત્રીએ રજૂ કરેલું સને '૫૬-'૫૭નું નિવેદન તથા હિસાબ સર્વાનુમતે મંજૂર કરવામાં આવે છે.

૪. સને ૧૯૫૭-'૫૮નું નીચે મુજબ અંદાજ મંજૂર કરવામાં આવે છે:

ઉત્પન્ન	ખર્ચ
૨૫૦-૦-૦ ફાળવણી તથા વ્યાજના	૧૦૦-૦-૦ પુ. શિક્ષણવર્ગને મદદ
	૫૦-૦-૦ માનદ પ્રચારકોને મુસાફરી ખર્ચ
	૧૫-૦-૦ કંટીજંટ
	૨૫-૦-૦ પોસ્ટેજ
	૨૦-૦-૦ છપામણી
	૨૦-૦-૦ પ્રવાસખર્ચના
	૨૦-૦-૦ ફરતા પુ.ની પેટીઓ માટે ખર્ચના
૨૫૦-૦-૦	૨૫૦-૦-૦

૫. ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળના બંધારણની કલમ ૧૬/૩ મુજબ મંડળમાં ચાર સભ્યો કો-ઓપ્ટ કરવાનું ઠરાવવામાં આવે છે.

(૧) શ્રી. મણિલાલ મં. કાશીવાળા વાઘોડીઆ, (૨) વલ્લભભાઈ આ. પટેલ વડોદરા, (૩) શ્રી. ચિમનલાલ છો. દેસાઈ ડભોઈ, (૪) શ્રી. રમણલાલ ચુ. દેસાઈ જણગામ.

૬. નવા વર્ષના હોદ્દેદારો તથા ઑડિટર નીચે પ્રમાણે ચૂંટવામાં આવે છે:—

પ્રમુખ: શ્રી. મણિલાલ મં. કાશીવાળા, ઉપપ્રમુખ: શ્રી. ચિમનભાઈ હ. અમીન, મંત્રીઓ: શ્રી. વલ્લભભાઈ આ. પટેલ અને શ્રી. વિષ્ણુપ્રસાદ પંડ્યા અને ઑડિટર: શ્રી. વાઘજીભાઈ ના. અમીન.

૭. સને '૫૭-'૫૮નો ગુ. પુ. મં. ની કાર્યવાહી માટે શ્રી. ચિમનભાઈ હ. અમીનને સર્વાનુમતે ચૂંટવામાં આવે છે. તે સહ વડોદરા વિભાગ પુ. મંડળ માટે નીચે મુજબ ચાર પ્રતિનિધિઓ ચૂંટવામાં આવે છે :

(૧) શ્રી. મણિલાલ મં. કાંણીવાળા વાઘોડીઆ, (૨) શ્રી. વલ્લભભાઈ આ. પટેલ વડોદરા, (૩) શ્રી. ચિમનલાલ છો. દેસાઈ ડભોઈ, (૪) શ્રી. વિષ્ણુપ્રસાદ પ્ર. પંડ્યા, પાદરા.

૮. વડોદરા જિલ્લાના તાલુકાઓમાં પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના પ્રચારની અગત્યતા આ સભા ખાસ સ્વીકારે છે અને તેથી જે તે તાલુકાનાં તાલુકા પુ. મંડળોને અને જ્યાં તાલુકા પુ. મં. નથી ત્યાં તાલુકા પુસ્તકાલયને પોતાના તાલુકા પુ. પરિષદો સને '૫૭-'૫૮ના વર્ષમાં ભરવા આગ્રહપૂર્વક વિનંતિ કરે છે.

૯. વડોદરા રાજ્ય વખતમાં વડોદરા પ્રાંત પુ. મંડળનું શરૂઆતથી તે સને ૧૯૫૧-'૫૨ સુધીનું જે દફતર છે તે દફતરમાંથી ઠરાવબુક, રોજમેળ, ખાતાવહી રાખી બાકીનું દફતર તપાસીને એમાંથી અગત્યના કાગળો કાઢી લઈ બાકીનું દફતર કમી કરવા મંત્રીને સત્તા આપવામાં આવે છે.

૧૦. વડોદરા જિલ્લા પુસ્તકાલય પરિષદ ભરવાનું વાઘોડીઆ તાલુકા પુ. મં. તરફથી જે આમંત્રણ આવ્યું છે તેને આ સભા સહર્ષ સ્વીકારે છે અને એ પરિષદ સાથે પુસ્તકાલય શિક્ષણવર્ગ પણ વાઘોડીઆમાં ભરવા આ સભા વાઘોડીઆ તાલુકા પુ. મંડળને ભલામણ કરે છે.

૨–પંચમહાલ જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળનું સને ૧૯૫૬–'૫૭નું નિવેદન

વડોદરા રાજ્યનું મુંબાઈ રાજ્ય સાથે વિલીનીકરણ થતાં ગુજરાત પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના સારા માટે એક ઝોક આવ્યો અને તેના પરિણામે ગુજરાત પુ. મં. નું બંધારણ પુનઃ ઘડવામાં આવ્યું. આ નવીન બંધારણ મુજબ વડોદરા વિ. પુ. મંડળ સને ૧૯૫૧માં રચાતાં તેના એક અંગ તરીકે પંચમહાલ જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળ સને ૧૯૫૧થી અસ્તિત્વમાં આવ્યું છે.

આ મંડળનું સન ૧૯૫૬-'૫૭નું નિવેદન અને હિસાબ નીચે મુજબ છે :

નિવેદનના વર્ષમાં ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળની બંધારણ મુજબ ગોધરા, હાલોલ, કાલોલ એ ત્રણ તાલુકાઓમાં તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળ રચાયાં હતાં. એ મંડળો તરફથી જિલ્લા પુ. મંડળ માટે બબ્બે પ્રતિનિધિઓ ચુંટાઈ આવતાં તથા એ પ્રતિનિધિઓએ બીજા ચાર કોઓપ્ટ કરતાં, હોદ્દેદારો સાથે નીચે મુજબનું સને ૧૯૫૬-'૫૭નું જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળ રચાયું હતું.

૧. શ્રી. ડાહ્યાભાઈ નાયક પ્રમુખ, ૨. શ્રી. પન્નાલાલ પરીખ ઉપપ્રમુખ, ૩. શ્રી. બાબુભાઈ ગાંધી મંત્રી, ૪. શ્રી. રતિલાલ દેસાઈ મંત્રી, ૫. શ્રી. ખુમાનસિંહ બારોટ, સભાસદો : ૬. શ્રી. શાન્તિલાલ એસ. શાહ, ૭. શ્રી. નવનીતલાલ મહેતા, ૮. શ્રી. ગોવિંદલાલ શાહ, ૯. શ્રી. ચંપકલાલ દેસાઈ, ૧૦. શ્રી. બકોરભાઈ પટેલ.

વડોદરા પંચમહાલ જિલ્લા પુસ્તકાલય પ્રચારક શ્રી. છગનભાઈ મ. પટેલે સને ૧૯૫૬-

'૫૭માં પંચમહાલમાં ૭૯ પુસ્તકાલયોની તપાસણી કરી છે અને ૧૪ ગામે નવીન પુસ્તકાલય ખોલ્યાં છે. ૬ ગામે નવીન પુ. ખોલવા માટે પ્રચાર કર્યો છે. તેમણે ગુજરાત પુ. મંડળનાં વ્યક્તિગતત તથા સંસ્થાગ ૧૩૭ સભાસદો નોંધ્યા છે. ૧૦૯ પુસ્તકો જે તે લાયબ્રેરીમાંથી ઈસ્યુ કરીને રૂબરૂ વાંચવા આપ્યાં છે. પંચમહાલ જિલ્લા માટે એમની કામગીરી કુલ ૩ા માસની છે.

સને ૧૯૫૬–'૫૭માં પંચમહાલ જિલ્લા લોકલ બોર્ડ તરફથી જિલ્લાનાં ૯૩ પુસ્તકાલયોને રૂ. ૨૫૮૭)ની મદદ મળી છે.

સને ૧૯૫૬–'૫૭માં પંચમહાલ જિલ્લા એજ્યુકેશન ઇન્સ્પેક્ટર તરફથી જિલ્લાનાં પુસ્તકાલયોને રૂ. ૪૧૬૬)ની મદદ મળી છે.

પંચમહાલ જિલ્લામાંથી સને ૧૯૫૬–૫૭માં તાલુકાવાર ગુ. પુ. મં. બનેલા સભાસદો નીચે મુજબ છે:

ગોધરા ૬૦, ૧૨૪, હાલોલ ૩૬, ૭૪, કાલોલ ૫૧, ૧૦૪, શહેરા ૩, ૮, દેવગઢ બારિયા ૬, ૧૨, જાંબુઘોડા ૧, ૪, ઝાલોદ ૧, ૪. કુલ ૧૫૮,૩૩૦

પંચમહાલ જિલ્લામાં સને ૧૯૫૬–'૫૭માં શિષ્ટ વાચનની છઠ્ઠી પરીક્ષાનાં ૨૧ કેન્દ્રો હતાં, અને તે દ્વારા ૪૮૩ ઉમેદવારોએ પરીક્ષા આપી હતી અને કુલ ૩૯૬ ઉત્તીર્ણ થયાં હતાં.

પંચમહાલ જિલ્લામાં સને ૧૯૫૬–'૫૭માં તાલુકા પુ. મં. ત્રણ હતાં. (૧) ગોધરા. (૨) કાલોલ. (૩) હાલોલ.

બંધારણની રૂએ સને ૧૯૫૬–'૫૭માં જિલ્લા પુ. મં. ને ફાળે રૂ. ૪૧–૬–૬ અને તાલુકાઓને ફાળે રૂ. ૫૫–૩–૩ મળી કુલ રૂ. ૯૬–૯–૯ લવાજમની ફાળવણીના મળ્યા છે, જે મંડળ પાસે જમા રહ્યા છે તે સાથેના હિસાબ પરથી જણાશે.

સને ૧૯૫૬–'૫૭ની સાલમાં જિલ્લામાં કાલોલ મુકામે જિલ્લા પરિષદ ભરવાનું લગભગ નક્કી થયું હતું. પણ પ્રમુખની પસંદગી અને તેમની અનુકૂળતા નહિ આવવાને કારણે મુલતવી રહી હતી. તે આ નવા વરસમાં ઑક્ટોબર માસમાં ભરવા માટે નક્કી થયું છે. હવે નવીન પુસ્તકાલયો ઘણાં ખૂલતાં જાય છે. પેણ તેની દફતરી વ્યવસ્થા તેમ જ બીજી વ્યવસ્થા મંત્રીઓ તથા ગ્રંથપાલભાઇઓ અજાણ હોઈ કામ સંતોષકારક થતું નથી, જેથી આ જિલ્લામાં વહેલી તકે પુસ્તકાલય શિક્ષણવર્ગ ભરવાની જરૂર છે. આ જિલ્લામાં ફક્ત હાલોલ મુકામે જ શિક્ષણવર્ગ થયો છે તે પછી એકેય વર્ગ ભરાયો નથી.

ચાલુ સાલમાં નવીન પુસ્તકાલયનાં ત્રણ મકાનો ગોધરા તાલુકામાં થયાં છે તેમ જ કાલોલ તાલુકામાં પણ બે થયાં છે. બીજા તાલુકાઓમાં પુસ્તકાલયોનાં મકાનો થાય તેમ ઇચ્છા રાખીએ છીએ.

વડોદરા વિ. પુ. મંડળમાં કાર્યકર્તાઓ જેમણે મંડળને દોરવણી આપી છે તેમનો આભાર માનતાં આનંદ થાય છે. આ મંડળ સૌથી વધુ ઋણી તો પંચમહાલ જિલ્લા લોકલ બોર્ડનું છે. કારણ કે પંચમહાલ જિલ્લા લોકલ બોર્ડ રૂ. ૨૫૮૭) જેટલી રકમની ફાળવણી જિલ્લાનાં ગ્રામપુસ્તકાલયો માટે કરી છે.

પંચમહાલ જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળ

તા. ૧-૪-'૫૬થી ૩૧-૩-'૫૭ સુધીનો હિસાબ

જ	ઉ
૧૪૦-૧૩-૩ શ્રી પુરાંત બાકી	૧૧-૫-૩ શ્રી ખર્ચ ખાતે
૭૦-૭-૦ જિ. પુ. મંડળ	
૭૦-૬-૩ તા. પુ. મંડળ	૧૧-૫-૩
૯૬-૯-૯ શ્રી કેળવણી ખાતે જમા	૨૨૬-૧-૯ શ્રી સીલીક ખાતે
૪૧-૬-૬ જિ. પુ. મં.ના	૧૦૦-૮-૩ જિ. પુ. મંડળની
૫૫-૩-૩ તાલુકા પુ. મં.ના	૧૨૫-૯-૬ તાલુકાઓની
૨૩૭-૭-૦	૨૩૭-૭-૦

બાબુભાઈ ગાંધી
મંત્રી, પંચમહાલ જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળ

પંચમહાલ જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળની વાર્ષિક સભા

પંચમહાલ જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળની વાર્ષિક સભા તા. ૨૮-૭-'૫૭ ને વાર રવિના રોજ સાંજના ૪ વાગે ર્ટુઅર્ટ લાયબ્રેરી–ગોધરામાં શ્રી. ચંપકલાલ ડી. દેસાઈના પ્રમુખપદે મળી હતી. તે પ્રસંગે ગોધરા તથા શહેરા તાલુકાના પ્રતિનિધિઓ ઉપરાંત વડો. પંચ. જિલ્લા પુ. પ્રચારક શ્રી. છગનભાઈએ પણ હાજરી આપી હતી. આ સભામાં થયેલા ઠરાવો નીચે પ્રમાણે છે :—

૧. ગઈ મીટીંગનું પ્રોસીડીંગ મંજૂર કરવામાં આવ્યું.

૨. સન '૫૬-'૫૭નું નિવેદન તથા હિસાબ મંજૂર કરવામાં આવ્યો.

૩. પંચમહાલ જિલ્લા પુ. મંડળમાં નીચેના ચાર સભ્યો કો.ઓપ્ટ કરવામાં આવ્યા. શ્રી. ડાહ્યાભાઈ નાયક, શ્રી. ચંપકલાલ દેસાઈ, શ્રી. ખુમાનસિંહ બારોટ, શ્રી. રતિલાલ દેસાઈ.

૪. મંડળના હોદ્દેદારો નીચે મુજબ ચૂંટવામાં આવ્યા:
પ્રમુખ : શ્રી. ડાહ્યાભાઈ નાયક, ઉપપ્રમુખ : શ્રી. પનાલાલ પરીખ, મંત્રીઓ : શ્રી. બાબુભાઈ ગાંધી, શ્રી. રતિલાલ શાહ.

૫. ગુ. પુ. મં.ની કાર્યવાહક સમિતિમાં, આ મંડળના પ્રતિનિધિ તરીકે શ્રી. ચંપકલાલ દેસાઈને ચૂંટવામાં આવ્યા.

૬. વડોદરા વિભાગ પુ. મંડળમાં નીચે મુજબના ચાર પ્રતિનિધિઓ ચૂંટવામાં આવ્યા: શ્રી. બાબુભાઈ ગાંધી, શ્રી. ખુમાનસિંહ બારોટ, શ્રી. પ્રાણશંકર વ્યાસ શહેરા, શ્રી. શાંતિલાલ શાહ હાલોલ.

૭. ઓકટોબર માસના છેલ્લા અઠવાડિયામાં ગ્રંથપાલ તાલીમવર્ગ અંબાલી મુકામે ભરવા માટે નક્કી કરવામાં આવ્યું.

૮. કાલોલ તાલુકાએ, પંચમહાલ જિલ્લા બીજી પુસ્તકાલય પરિષદ બોલાવવા માટે

જે આમંત્રણ આપ્યું છે, તે પરિષદ જલદી ભરવા તજવીજ થવી જોઈએ એમ આ સભા માને છે. સમય ઘણો થઈ ગયો છે. એટલે વિશેષ તકલીફ વેઠીને પણ બનતી ત્વરાએ પરિષદ બોલાવવા આગ્રહભરી વિનંતિ કરવામાં આવી.

૯. જિલ્લાની પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ સાચી રીતે વેગવંતી બને તે અર્થે દરેક ગ્રામપંચાયતને પોતાના ગામે પુસ્તકાલય સ્થાપવાની પ્રવૃત્તિ હાથ ધરવા વિનંતિ કરવામાં આવી.

૧૦. સન ૧૯૫૭–'૫૮ના વર્ષ માટે નીચે મુજબનું અંદાજ મંજૂર કરવામાં આવ્યું:

ઉત્પન્ન	ખર્ચ	
૧૮૧–૦૦	૧૦૦–૦૦	શિક્ષણવર્ગ
	૨૦–૦૦	પોસ્ટેજ
	૨૫–૦૦	મુસાફરી
	૩૦–૦૦	પરચુરણ
	૧૭૫–૦૦	

૧૧. પંચમહાલ જિલ્લા લોકલ બોર્ડે સન '૫૬–'૫૭માં જિલ્લાનાં પુસ્તકાલયોને જે મદદ કરી છે તે બદલ પંચમહાલ જિ. પુ. મં.ની આ સભા જિલ્લા લોકલ બોર્ડનો આભાર માને છે, અને સન '૫૭–'૫૮માં પણ તેવી જ રીતે વધુ ઉદાર મદદ આપવા આ સભા આગ્રહભરી વિનંતિ કરે છે.

૧૨. જિલ્લા અને તાલુકા સુધરાઈઓએ તથા ગ્રામપંચાયતોએ પોતાના વિસ્તારમાં આવેલાં પુસ્તકાલયોને સન '૫૬–'૫૭માં જે ઉદાર મદદ કરી છે તે બદલ એ સંસ્થાઓનો આ સભા આભાર માને છે, અને સન '૫૭–'૫૮માં પણ તેવી જ રીતે વધુ ઉદાર મદદ આપવા આ સભા આગ્રહભરી વિનંતિ કરે છે.

૩–ભરૂચ જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળનું સને ૧૯૫૬–'૫૭નું નિવેદન અને હિસાબ

ભરૂચ જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળના ૬૨ા વર્ષના કાર્યનો હેવાલ તથા ટૂંક હિસાબ આપની સમક્ષ રજૂ કરતાં મને આનંદ થાય છે. આ મંડળ તા. ૧૨–૮–'૫૧ના અરસામાં રચાયું હતું. મંડળે બંધારણના હેતુઓ અને ઉદ્દેશો ધ્યાનમાં રાખી ધીરે ધીરે સંગીન પ્રગતિ કરવાની શરૂઆત કરી દીધી છે.

મંડળના હોદ્દેદારો તથા સભ્યો:—સને ૧૯૫૬–'૫૭ના મંડળના હોદ્દેદારો તથા સભાસદો નીચે મુજબ હતા:

(૧) પ્રમુખ: શ્રી. ડાહ્યાભાઈ હીરાભાઈ પટેલ ભરૂચ, (૨) ઉપપ્રમુખ: શ્રી. દલસુખરામ કે. શાસ્ત્રી શુકલતીર્થ, (૩) મંત્રી: શ્રી. ગજાનન દવે ભરૂચ, (૪) ઑડિટર: શ્રી. ભગવાનસિંહ અ. પરમાર શુકલતીર્થ, સભ્યો: (૫) શ્રી. ડૉક્ટર ઠાકોરભાઈ ન. પટેલ ભરૂચ, (૬) શ્રી. મથુરભાઈ નાગજીભાઈ પ્રજાપતિ દયાન, (૭) શ્રી. પ્રદ્યુમ્ન હરિલાલ શાહ ઝંઘડીઆ, (૮) શ્રી. ગોવિંદભાઈ મોરારભાઈ ઝઘડીઆ, (૯) શ્રી. ઠાકોરભાઈ છોટાભાઈ પટેલ નોંધણા,

(૧૦) શ્રી. નરસિંહભાઈ ફકીરભાઈ પટેલ ઉમેર, (૧૧) શ્રી. ખીજરત્ન કે. લાલાજી અંકલેશ્વર, (૧૨) શ્રી. ઈબ્રાહીમ સી. શેખ અંકલેશ્વર, (૧૩) શ્રી. મંગુભાઈ જગજીવન સોની હાંસોટ, (૧૪) શ્રી. ઠાકોરભાઈ ભગુભાઈ પટેલ માંગરોળ, (૧૫) શ્રી. મગનભાઈ રૂઘનાથ પટેલ ભદામ, (૧૬) શ્રી. મંગળદાસ વરધભાઈ પટેલ રાજુવાડીઆ.

વડોદરા વિભાગ પુ. મંડળના પ્રતિનિધિઓઃ—નિવેદનના વર્ષમાં વડોદરા વિભાગ પુ. મંડળ માટે નીચેના ચાર પ્રતિનિધિઓ ચૂંટી મોકલ્યા હતાઃ

(૧) શ્રી. ગજાનન દવે, (૨) શ્રી. ઠાકોરભાઈ ભગુભાઈ પટેલ—માંગરોળ, (૩) શ્રી. મગનલાલ રૂઘનાથ પટેલ—ભદામ, (૪) શ્રી. ઠાકોરભાઈ છોટાભાઈ પટેલ—નોંધણા.

ગુજરાત પુ. મંડળના પ્રતિનિધિતરીકે શ્રી. દલસુખરામ શાસ્ત્રીને ચૂંટવામાં આવ્યા હતા.

ગુ. પુ. મંડળના સભ્યો:—તાલુકાવાર ગુજરાત પુ. મંડળના સને ૧૯૫૬–'૫૭માં બનેલા સભાસદો નીચે મુજબ છેઃ

તાલુકો	સભાસદની સંખ્યા	રકમ	તાલુકો	સભાસદોની સંખ્યા	રકમ
૧ ભરૂચ	૬૪	૧૩૨–૦–૦	૫ ઝઘડિયા	૯	૨૦–૦–૦
૨ જંબુસર	૬૪	૧૩૧–૦–૦	૬ આમોદ	૨૬	૫૪–૦–૦
૩ હાંસોટ	૧	૨–૦–૦	૭ નાંદોદ	૧૧	૨૨–૦–૦
૪ અંકલેશ્વર	૪	૮–૦–૦			
			કુલ	૧૭૯	૩૬૯–૦–૦

આ રીતે આ વર્ષમાં ૧૭૯ સભાસદો બન્યા હતા અને લવાજમ રૂ. ૩૬૯/- આવ્યું હતું. ભરૂચ જિલ્લામાં સને ૧૯૫૬–'૫૭માં નીચે મુજબ તાલુકામાં તાલુકા પુ. મંડળ રચાયાં હતાં:

ભરૂચ, જંબુસર, નાંદોદ, હાંસોટ, અંકલેશ્વર, ઝઘડીઆ, વાલીઆ અને જે જે તાલુકામાં સભ્યો ૨૦થી ઓછા નોંધાયા હતા તે તે તાલુકામાં તાલુકા પુ. મંડળ રચાયાં ન હતાં. પરંતુ તે તાલુકાએ જિલ્લા પુ. મંડળ માટે બે પ્રતિનિધિ ચૂંટી મોકલ્યા હતા.

ફાળવણી:—વડોદરા વિભાગ પુ. મંડળ તરફથી ભરૂચ જિલ્લા પુ. મંડળને રૂ. ૮૩–૧–૯ અને તાલુકા પુ. મંડળોને રૂ. ૧૧૦–૧૨–૬ એમ ફાળવણીની રકમ નિવેદનના વર્ષમાં મળી હતી અને તે જે તે તાલુકા પુ. મંડળોને મોકલી આપવામાં આવી છે.

મંડળની પ્રવૃત્તિઓ :—વડોદરા વિભાગ પુ. મંડળ તરફથી લેવાયલી ફકી શિષ્ટવાચન પરીક્ષામાં પ્રચાર કરતાં ભરૂચ જિલ્લાના ૮૨૯ ઉમેદવારોએ લાભ લીધો હતો અને તેમાંથી ૬૬૭ ઉમેદવારો ઉત્તીર્ણ થયા હતા. આ પરીક્ષાનાં કેન્દ્રો ૪૦ હતાં.

ભરૂચ-સુરત જિલ્લાના પુસ્તકાલય પ્રચારક શ્રી. બળવંતરાય મ. મહેતે ભરૂચ જિલ્લામાં આ વર્ષે ચાર માસ કામગીરી આપી છે. આ ચાર માસ દરમ્યાન જંબુસર તાલુકાનાં ૩૧, ભરૂચ તાલુકાના ૪૩, અંકલેશ્વર તાલુકાનાં ૧, આમોદ તાલુકાનાં ૧૯ અને વાગરા તાલુકાનાં ૧ મળી કુલ ૯૫ ગામોમાંથી ૮૨ ગામોનાં પુસ્તકાલયો તપાસ્યાં હતાં અને તે ગામોમાં નવીન પુસ્તકાલયો ખોલવાનો તથા સરકારમાં નોંધાવવાનો પ્રચાર કર્યો હતો. ગુજરાત પુ. મંડળના

૧૨૩ સભાસદો નોંધ્યા હતા; ઉપરાંત ૧૮૬ પુસ્તકો જે તે પુસ્તકાલયોમાંથી Issue કરી વાંચવા આપ્યાં હતાં.

ચાલુ સાલે જિલ્લાની પુસ્તકાલય પરિષદ ભરવાનું મંડળે નક્કી કર્યું હતું ને તે માટેની કેટલીક તૈયારી થઈ હતી. પણ ધારાસભા તથા લોકલબોર્ડની ચૂંટણીઓનું કાર્ય આવી પડવાથી આ પ્રવૃત્તિને જોઈએ તેટલો જોશ ન મળવાથી આ વર્ષે પરિષદ ભરવાનું મુલતી રાખવું પડ્યું છે. નવા વર્ષમાં તે ખાસ ભરાય એવી મંડળને અમે વિનંતિ કરીએ છીએ. પુસ્તકાલય શિક્ષણવર્ગ પણ ભરવાની જરૂર તો છે જ. છેલ્લાં બે વર્ષથી આ પ્રવૃત્તિ બંધ પડેલી છે તે પણ નવા વર્ષમાં ચાલુ કરવા મંડળ વિચાર કરશે.

ભરૂચ જિલ્લા લોકલ બોર્ડ તરફથી આ વર્ષે રૂ. ૩૦૦)ની જે મદદ મંડળને મળી છે તે બદલ અમે એ બોર્ડનો આભાર માનીએ છીએ. આ મળેલી મદદ જિલ્લા પુ. પરિષદ ભરવામાં ખર્ચવાની હતી, પરંતુ ઉપરના કારણે પરિષદ મુલતી રહેતાં આ રકમ ખર્ચાઈ નથી, જે નવા વર્ષમાં પરિષદ ભરવાના કાર્યમાં ખર્ચાશે.

નવા વર્ષમાં જિલ્લાની પુસ્તકાલય પરિષદ તેમ જ પુસ્તકાલય શિક્ષણવર્ગ ભરવાના કાર્યમાં વિશેષ ખર્ચ થનાર હોઈ જિલ્લા લોકલ બોર્ડ મંડળને પોતાની મદદ આપવાની ચાલુ રાખશે એવી અમારી વિનંતિ છે.

ભરૂચ જિ. પુ. મંડળના મંત્રી શ્રી. ગજાનન દવેએ નિવેદનના વર્ષમાં ગુજરાત પુ. મંડળના સભ્યો બનાવવા તથા નવીન પુસ્તકાલયો તથા ચાલુ પુસ્તકાલયોનાં પ્રચારાર્થે ૧૪ દિવસમાં ૨૩ ગામોનો પ્રવાસ કર્યો હતો.

નિવેદનના વર્ષમાં જે તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળોના પ્રમુખ, ઉપપ્રમુખ ને મંત્રીઓ તથા તાલુકાના બીજા કાર્યકરોએ મંડળની પ્રવૃત્તિમાં રસ લઈ એક યા બીજી રીતે જે મદદ કરી છે તે બદલ અમે એ સૌનો આભાર માનીએ છીએ.

નિવેદનના વર્ષમાં ભરૂચ જિ. પુ. મંડળની પ્રવૃત્તિઓમાં રસ લઈને માર્ગદર્શન અને સહાય આપવા બદલ ભરૂચ જિ. લોકલબોર્ડ તથા તેના પ્રમુખ શ્રી. ડાહ્યાભાઈ વી. પટેલ કે જેઓ આપણા મંડળના પ્રમુખ છે તેમનો અમે આભાર માનીએ છીએ. ઉપરાંત વડોદરા વિભાગ પુ. મંડળના મંત્રી શ્રી. ચિમનભાઈ દ. અમીન તેમ જ સહમંત્રી શ્રી. વલ્લભભાઈ મૂ. પટેલ તરફથી વખતોવખત અમોને જે સલાહસૂચન મળતાં રહ્યાં છે તે બદલ તેમનો તથા મંડળના ઉપપ્રમુખ શ્રી. હસમુખરામ શાસ્ત્રીની પણ મંડળને જે સેવા મળી રહી છે તે બદલ તેમનો પણ અમે આભાર માનીએ છીએ અને ભવિષ્યમાં પણ તેમના તરફથી આવો સહકાર મળતો રહે એવી આશા રાખીએ છીએ. ભરૂચ જિ. પુ. મંડળનું કાર્યાલય રાયચંદ દીપચંદ જિલ્લા લાયબ્રેરીમાં રખાયું હોઈ તેના મંત્રી શ્રી. કાન્તિલાલ ચોકસીનો પણ આભાર માનીએ છીએ.

ગજાનન દવે
મંત્રી

ભરૂચ જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળનું સન '૫૬–'૫૭નું ઉત્પન્ન ખર્ચ

જ		ઉ	
૩૦૦–૦–૦	ભરૂચ જિ. લો. બોર્ડની મદદ સન '૫૬–'૫૭ની	૭–૧૨–૦	સભા ખર્ચ
૮૩–૧–૯	સન '૫૫–'૫૬ના લવાજમની ફાળવણી	૧૦–૦–૦	પોસ્ટેજ ખર્ચ
૦–૩–૩	કસરના	૨૮–૦–૦	પ્રવાસ ખર્ચ
		૭–૩–૩	સ્ટેશનરી
		૩–૧૪–૬	કંટીજંટ
૩૮૩–૫–૦		૫૬–૧૩–૯	
		૩૨૬–૭–૩	બચત
		૩૮૩–૫–૦	

તા. ૩૧–૩–'૫૭ આખરનું દેવું–લહેણું

જ		ઉ	
૩–૧૦–૦	આમોદ તા. પુ. મંડળ	૦–૩–૦	નડિઆદ તા. પુ. મંડળ
૧–૪–૩	અંકલેશ્વર ,,	૩૭૬–૨–૯	શિલક
૨૪–૧–૦	વાગરા ,,		
૨૪–૧૪–૩	જંબુસર ,,	૩૭૬–૫–૯	
૩–૫–૩	જગડીઆ ,,		
૪–૧૩–૦	હાંસોટ ,,		
૧૬–૬–૩	વાલીઆ ,,		
૨૯૭–૧૫–૯	ભરૂચ જિ. પુ. મં.ની બચત		
	૩૨૬–૭–૩ આ વર્ષની બચત		
	૨૮–૭–૬ પાછલા વર્ષની ખોટ બાદ		
	૨૯૭–૧૫–૯		
૩૭૬–૫–૯			

હિસાબ વાઉચર પ્રમાણે જોઈ તપાસી લીધો છે અને બરાબર છે.

ભ. અ.
માનદ ઑ

ભરૂચ જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળની વાર્ષિક સભા

ભરૂચ જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળની વાર્ષિક સભા તા. ૨૮-૭-'૫૭ ને વાર રવિના રોજ બપોરના ૧૨ વાગે ભરૂચમાં શ્રી. રા. દી. લાઈબ્રેરીમાં શ્રી. નાગજીભાઈ દે. પટેલના પ્રમુખપદે ભરાઈ હતી. તે પ્રસંગે ભરૂચ, જંબુસર, આમોદ, અંકલેશ્વર, હાંસોટ વગેરે તાલુકાના પ્રતિનિધિઓ ઉપરાંત વડોદરાથી વડોદરા વિભાગ પુ. મંડળના મંત્રી શ્રી. ચિમનભાઈ હ. અમીન તથા સહમંત્રી શ્રી. વલ્લભભાઈ મૃ. પટેલ ખાસ પધાર્યાં હતા.

આ સભામાં થયેલા ઠરાવો નીચે મુજબ છેઃ

૧. આજની સભાના પ્રમુખતરીકે શ્રી. નાગજીભાઈ દે. પટેલને ચૂંટવામાં આવે છે.

૨. સને ૧૯૫૬-'૫૭નું નિવેદન તથા હિસાબ મંત્રી શ્રી. ગજાનન દવેએ જે રજૂ કર્યો છે તેને આ સભા મંજૂરી આપે છે.

૩. ભરૂચ જિ. પુ. મંડળમાં નીચે મુજબના ચાર સભ્યો કોઓપ્ટ કરવામાં આવે છેઃ

(૧) શ્રી. ડાહ્યાભાઈ હી. પટેલ ભરૂચ (૨) શ્રી. દલસુખરામ કે. શાસ્ત્રી શુકલતીર્થ (૩) શ્રી. નાનુભાઈ શાહ ભરૂચ (૪) શ્રી. ભગવાનસિંહ અ. પરમાર શુકલતીર્થ.

૪. સન ૧૯૫૭-'૫૮ માટે ભરૂચ જિ. પુ. મંડળના નીચે પ્રમાણે હોદ્દેદારો ચૂંટવામાં આવે છેઃ

પ્રમુખઃ શ્રી. ડાહ્યાભાઈ હીરાભાઈ પટેલ ભરૂચ. ઉપપ્રમુખઃ શ્રી. દલસુખરામ કે. શાસ્ત્રી શુકલતીર્થ. મંત્રીઃ શ્રી. ગજાનન દવે, ભરૂચ. ઓડિટરઃ શ્રી. ભગવાનસિંહ અ. પરમાર શુકલતીર્થ.

૫. સન ૧૯૫૭-'૫૮ માટે નીચે મુજબ અંદાજ મંજૂર કરવામાં આવે છેઃ

આવક		ખર્ચ	
૫૪-૦-૦	લવાજમની ફાળવણી	૨૬-૦-૦	કંટીજંટ
૩૦૦-૦-૦	ભરૂચ જિ. લો. બોર્ડની મદદ.	૧૫-૦-૦	સભા ખર્ચ
૨૯૭-૦-૦	પાછલી શીલક ખાતેથી	૩૦-૦-૦	પોસ્ટેજ
		૩૦-૦-૦	છપામણી
૬૫૧-૦-૦		૫૦-૦-૦	પ્રવાસ
		૧૫૦-૦-૦	શિક્ષણવર્ગ
		૩૫૦-૦-૦	પરિષદ ખાતે
		૬૫૧-૦-૦	

૬. ગુજરાત પુ. મંડળની કાર્યવાહક સમિતિ માટે શ્રી. દલસુખરામ કે. શાસ્ત્રીને આ સભા સર્વાનુમતે ચૂંટે છે અને તે સાથે વડોદરા વિભાગ પુ. મંડળમાં નીચે મુજબ ચાર પ્રતિનિધિઓને ચૂંટી મોકલવામાં આવે છેઃ (૧) શ્રી. ગજાનન દવે (૨) શ્રી. નાગજીભાઈ દે. પટેલ (૩) શ્રી. ઠાકોરભાઈ છોટાભાઈ પટેલ, નોંધણા તા. જંબુસર (૪) શ્રી. ઠાકોરભાઈ મગુભાઈ પટેલ, માંગરોળ પો. સીરા મ. હાંસોટ.

૭. જનસમાજની ઉન્નતિ અને આબાદી માટે જ્ઞાનપ્રચારની આવશ્યકતા હોઈ

જ્ઞાનપ્રચાર માટે પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ વધારવાની અને ખીલવવાની ખાસ જરૂર છે. ગુજરાતના ઘણા જિલ્લાઓમાં જિ. લો. બોર્ડ પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિને સારી મદદ આપે છે અને એવા જિલ્લાઓમાં પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ આગળ વધી રહી છે. ભરૂચ જિ. લો. બોર્ડ પણ પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિની પ્રચારની સંસ્થાઓને મદદ કરે છે, એ ઘણું આનંદજનક છે. એ જ પ્રમાણે જિલ્લાનાં પુસ્તકાલયના બજેટમાં પણ યોગ્ય મદદ આપવા ભરૂચ જિ. પુ. મંડળની આ સભા જિ. લો. બોર્ડને આગ્રહભરી વિનંતિ કરે છે.

૮. સન ૧૯૫૭–'૫૮ના વર્ષમાં પહેલી પુ. પરિષદ બોલાવવા તથા જિલ્લાનો પુ. શિક્ષણ વર્ગ ભરવા આ સભા ઠરાવે છે અને તે માટે આગળની તજવીજ કરવા સારું મંડળના પ્રમુખ, ઉપપ્રમુખ, મંત્રી તથા નીચેના સભ્યો સાથે એક કમિટિ નીમવામાં આવે છે. આ કમિટિને બીજા જરૂરી સભ્યો ઉમેરવાની આ સભા સત્તા આપે છે. આ કમિટિએ બને તેટલી જલ્દી જિ. પુ. પરિષદ તથા પુ. શિ. વર્ગ ભરવા તજવીજ કરવી.

(૧) શ્રી. નાગજીભાઈ દે. પટેલ, (૨) શ્રી. ઠાકોરભાઈ બ. પટેલ, (૩) શ્રી. ઠાકોરભાઈ છો. અમીન, (૪) શ્રી. મંગુભાઈ જ. સોની (૫) શ્રી. ગુમાનભાઈ પ્રી. વખારીઆ (૬) શ્રી. ગુમાનભાઈ બા. પટેલ, (૭) શ્રી. નાનુભાઈ શાહ (૮) અંબાલાલ મ. પટેલ (૯) શ્રી. બળવંતરાય મહેતા. પ્રચારક

ગજાનન દવે
મંત્રી
ભરૂચ જિ. પુ. મંડળ, ભરૂચ

૪–સુરત જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળનો સને ૧૯૫૬–'૫૭નો વાર્ષિક હેવાલ–હિસાબ

સને ૧૯૫૬–'૫૭ના વર્ષમાં ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળના ૩૦૮ સભાસદો નોંધાયા છે જે ગયા વર્ષ કરતાં ૩૯ વધારે છે.

આ વર્ષે જિલ્લામાં ૬ તાલુકાઓમાં તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળ રચાયાં છે. મહુવા તેમ જ બારડોલીમાં તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળ રચવા માટે પૂરતા સભાસદો થયેલા છે પણ ત્યાં હજુ સભા થઈ નથી. આમ આ વર્ષે જિલ્લામાં ૮ તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળો રચાઈ શકાશે. ગયા વર્ષે ૭ તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળો સ્થપાયેલાં હતાં.

આ જિલ્લાનો વિસ્તાર ઘણો મોટો છે તેમ જ આ જિલ્લાની લગભગ અડધા ભાગની વસ્તી આદિવાસીઓની છે. આથી આ જિલ્લા માટે સ્વતંત્ર પ્રચારક નીમવામાં આવે તો આ પ્રવૃત્તિનો સારો વિકાસ થઈ શકે તેમ છે.

આ જિલ્લાના ઉપર જણાવેલા ખાસ સંજોગો ધ્યાનમાં લઈને સ્વતંત્ર પ્રચારક નીમવાના અમારા સૂચન પર ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળને ગંભીરપણે વિચાર કરવા વિનંતિ છે.

તા. ૧–૪–'૫૬થી તા. ૩૧–૩–'૫૭ સુધીનો તેમ જ તા. ૧–૪–'૫૬થી તા. ૩૧–૭–'૫૭ સુધીનો હિસાબ નીચે મુજબ છેઃ

તા. ૧-૪-'૫૬થી તા. ૩૧-૩-'૫૭ સુધીનો હિસાબ

આવક		ખર્ચ	
ગયા વર્ષના સીલક બાકી	૪૦૩-૬-૦	પોસ્ટ ઍન્ડ ટેલીગ્રામ	૧-૧-૦
		પરચુરણ ખર્ચ	૧-૪-૦
			૨-૫-૦
		સીલક બાકી	૪૦૧-૧-૦
	૪૦૩-૬-૦		૪૦૩-૬-૦

તા ૧-૪-'૫૬થી તા ૩૧-૭-'૫૭ સુધીનો હિસાબ

ગયા વર્ષની સીલક બાકી	૪૦૩-૬-૦	પોસ્ટ ઍન્ડ ટેલીગ્રામ	૩-૭-૦
સુ. જિ. પુ. મંડળનાં સત		પરચુરણ ખર્ચ	૧-૪-૦
'૫૫-'૫૬ની ફાળવણીના	૮૩-૧-૯	તા. પુ. મંડળને ફાળવણીના	
તાલુકા પુ. મંડળોની ફાળવણીના	૧૧૦-૧૨-૬	મોકલ્યા તે	૨૨-૬-૩
બેંકના વ્યાજના	૧૪-૩-૯		૨૭-૧-૩
	૬૧૧-૮-૦	સીલક ખાતે	૫૮૪-૬-૯
			૬૧૧-૮-૦

બલ્લુભાઈ દેસાઈ
મંત્રી, સુ. જિ. પુ. મંડળ

સુરત જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળની વાર્ષિક સભા

સુરત જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળની તા. ૩-૮-'૫૭ને રોજ મળેલી વાર્ષિક સભામાં નીચે મુજબના ઠરાવો પસાર થયા હતા:

ઠરાવ ૨. "આ મંડળના ઉપપ્રમુખ અને ઉત્સાહી આગેવાન કાર્યકર શ્રી. ઠાકોરભાઈ ડાહ્યાભાઈ દેસાઈના અકાળ અવસાનની આ સભા દુ:ખપૂર્વક નોંધ લે છે. એમના અવસાનના કારણે મંડળને તેમ જ જિલ્લાની જાહેર પ્રજાને ઘણી મોટી ખોટ પડી છે, જે વર્ષો સુધી અણપુરાયેલી રહેશે એમ આ સભા માને છે. સ્વગસ્થના આત્માને પ્રભુ શાંતિ આપે અને એમના અવસાનનું દુ:ખ સહન કરવાની પ્રભુ એમના કુટુંબીજનોને તેમ જ આપ્તજનોને શક્તિ આપે એવી પરમાત્માને પ્રાર્થના કરે છે."

ઠરાવ ૩. મંત્રીશ્રી બલ્લુભાઈ દેસાઈએ સન '૫૬-'૫૭નો રજૂ કરેલો હેવાલ તથા હિસાબ મંજૂર કરવામાં આવે છે.

ઠરાવ ૪. સને ૧૯૫૭-'૫૮ના વર્ષ માટે તેમ જ બીજી નિમણૂક ન થાય ત્યાં સુધીના માટે નીચેના હોદ્દેદારોની વરણી કરવામાં આવે છે:

પ્રમુખ: શ્રી. લલ્લુભાઈ હરિભાઈ પટેલ, મેઇનરોડ, કતારગામ, તા. ચોર્યાસી; ઉપપ્રમુખ:

શ્રી. મંગુભાઈ લલ્લુભાઈ દેસાઈ, પલસાણા; મંત્રીઓ: શ્રીમતી પ્રેમીબેન ભૂલાભાઈ શાહ, રાંદેર, તા. ચોર્યાસી; શ્રી. કાન્તિલાલ વલ્લભભાઈ પટેલ, એરથાણ, પો. સાયણ, તા. ઓલપાડ.

ઠરાવ ૫. જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળમાં નીચેના ૫ સભ્યોને કો–ઓપ્ટ કરવામાં આવે છે.

(૧) શ્રી. ભીખુભાઈ કસનજી નાયક, વેગામ-તા. નવસારી, (૨) શ્રીમતી ધનબાઈ સુરસ બાટલીવાળા, નવસારી, (૩) મંત્રીશ્રી, બારા મહિલા અને બાલ પુસ્તકાલય, બારા, (૪) મંત્રીશ્રી, સાર્વજનિક પુસ્તકાલય, સાયણ, તા. ઓલપાડ, (૫) બલ્લુભાઈ દલપતભાઈ દેસાઈ, કતારગામ, તા. ચોર્યાસી.

ઠરાવ ૬. "ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળ માટે શ્રી. મંગુભાઈ લલ્લુભાઈ દેસાઈને નીમવામાં આવે છે."

ઠરાવ ૭. વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળ માટે નીચેના ૫ સભ્યોની વરણી કરવામાં આવે છે:

(૧) શ્રી. લલ્લુભાઈ હરિભાઈ પટેલ, (૨) શ્રી. મંગુભાઈ લલ્લુભાઈ દેસાઈ, (૩) શ્રી. બાલુભાઈ દલપતભાઈ દેસાઈ, (૪) શ્રીમતી પ્રેમીબેન ભ. શાહ, (૫) શ્રી. કાન્તિલાલ વલ્લભભાઈ પટેલ.

બલ્લુભાઈ દેસાઈ
મંત્રી વતી, સુ. જિ. પુ. મંડળ

૫–અમરેલી જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળનું સને ૧૯૫૬–'૫૭નું નિવેદન

સ્થાપના ઉદ્દેશ:—અમરેલી જિલ્લા પુસ્તકાલય-મંડળનો સંબંધ હવે ગુજરાત-પુસ્તકાલય મંડળ તથા અમદાવાદ વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળ સાથે જોડાયેલો છે. આ મંડળના ઉદ્દેશો મુખ્યત્વે પુસ્તકાલય પરિષદો ભરવી, પુસ્તકાલય શિક્ષણવર્ગો ઉઘાડવા, શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષા યોજવી તથા પ્રચારકો નીમવા અને પુસ્તકાલયની પ્રવૃત્તિને વેગ આપવો વિગેરે છે.

મંડળનું કાર્ય:—આપણે દરેક તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળે પોતાની વાર્ષિક સભા ભરીને જિલ્લા પુસ્તકાલય માટે બે પ્રતિનિધિ નવા બંધારણ મુજબ ચૂંટીને મોકલવાના હોય છે. આ બાબત દરેક તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળને સૂચના આપવામાં આવે છે અને તે મુજબ જેમણે પ્રતિનિધિઓનાં નામો મોકલ્યાં છે તેમને આજની આ સભામાં આવવા માટે આમંત્રણો પણ મોકલાયાં હતાં.

દરેક તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળોએ નીચે મુજબનાં કાર્યો અવશ્ય કરવાં જોઈએ:—

(૧) ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળ કે વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળ તરફથી શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષાઓ ચાલે છે તેમાં વિદ્યાર્થીઓ–વિદ્યાર્થિનીઓ અને મોટાઓ વધુ પ્રમાણમાં લાભ લેતા સ[...]ઓ ચાલય [...] પ્રયત્ન કરે.

(૨) દરેક તાલુકા પુસ્તકાલ[ય]-મંડળે બને તો પોતાના તાલુકા મંડળ માટેની સ્વતંત્ર શિષ્ટવાચન યોજના યોજવી.

(૩) દરેક શાળાવાળા [ગા]મે પુસ્તકાલયનું બજેટ લોકમદદ અને જિલ્લા લોકલબોર્ડ મદદ તથા ગ્રામ પંચાયત મદદ, તથા સરકાર મદદ મેળવીને અવશ્ય બનાવવું.

(૪) નવાં બંધારણ મુજબ દરેક તાલુકામાં ઓછામાં ઓછા ૨૦ સભ્યો બનાવવા જ જોઈએ. તો જ તે તાલુકા મંડળ રચી શકે અને તેને ફાળવણીની રકમ મળે. આ ધોરણે ચાલુ સાલે ફક્ત અમરેલી તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળને તથા કોડીનાર તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળને ફાળવણી મળેલ છે. માટે દરેક તાલુકાનાં આમ્ય પુસ્તકાલયોએ બે રૂપિયા લવાજમ ભરી ગુ. પુ. મંડળના સભ્ય બની જવું જોઈએ.

(૫) શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષા ધારી તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળ તરફથી સ્વતંત્ર રીતે લેવામાં આવેલ હતી, જેમાં ૯૩ વિદ્યાર્થીઓ પરીક્ષામાં બેઠા હતા અને ૯૨ ઉત્તીર્ણ થયા હતા. દરેકને પ્રમાણપત્રો અને દરેક વર્ગમાં પહેલા અને બીજા નંબરે આવનારને રૂ. ૨) અને રૂ. ૧) અનુક્રમે ઇનામો આપવાનું પણ ઠરાવાયું હતું.

અમરેલી તાલુકામાં ગામડામાં વર્ગો ઉઘાડ્યા હોય તો તેની માહિતી અમને મળી નથી. પરંતુ અમરેલી તળમાં વડોદરા વિભાગ તરફથી યોજાતી શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષામાં ૨૫ વિદ્યાર્થીઓ બેઠા હતા જેમાં ૧૯ ઉત્તીર્ણ થયા હતા અને એકને ઇનામ તરીકે પુસ્તક અને બાકીનાને પ્રમાણપત્રો મળેલાં છે.

આ શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષા માટે ચાલુ સાલે અમરેલી જિલ્લા શાળા મંડળ તરફથી પણ સુચના નીકળી છે એટલે આશા છે કે આનો લાભ વધુ પ્રમાણમાં લેવાશે.

(૬) આ જિલ્લાના દરેક તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળો વ્યવસ્થિત કામ કરતાં થઈ જાય અને તેમને આર્થિક મુશ્કેલી પડે નહિ તે માટે અમરેલી જિલ્લા લોકલ બોર્ડ પાસે દરેક તાલુકા પુસ્તકાલયને મદદ માટે માગણી કરવામાં આવશે.

આશા છે કે આ મદદનો ઉપયોગ મંડળના ઉત્કર્ષમાં વપરાશે.

પ્રચારક બાબત :— નિવેદનની સાલે ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળના અમદાવાદ વિભાગ તરફથી પ્રચારક શ્રી. ઉર્મિયાશંકર લ. દવેને અમરેલી જિલ્લામાં ચાલુ સાલે મોકલવામાં આવ્યા હતા અને તેઓ આ જિલ્લાના તાલુકાઓમાં ફર્યા હતા અને સલાહસૂચના આપી હતી તથા લાયબ્રેરીઓની તપાસણી પણ કરી હતી.

તમારાં '૫૭–'૫૮નાં બજેટો મંડળમાં ન મોકલ્યાં હોય તો વહેલી તકે મોકલી આપો.

તા. ૧-૪-'૫૬થી તા. ૩૧-૩-'૫૭ સુધીનું સરવૈયું

જ	ઉ
૧૦-૧૧-૬ અવલ સિલક	૩- ૮-૯ શ્રી પોસ્ટેજ ખર્ચ
૩- ૯-૬ શ્રી વ્યાજ	૧- ૬-૦ શ્રી કંટીજન્ટ ખર્ચ
૪૦- ૦-૦ જિલ્લા મધ્ય. બેંક	૫- ૯-૦ શ્રી સ્વાગત ખર્ચ
૭૭- ૦-૦ સાર્વજનિક પુસ્તકાલય	૧૦- ૦-૦ ગુ. પુ. મંડળ લવાજમ
૭૭- ૦-૦ શ્રી કેળવણી મદદ	૭૭- ૦-૦ સાર્વ. પુસ્તકાલય
૧૯૭- ૯-૬ કુલ જમા	૦- ૬-૦ બેંક વટાવ ખર્ચ
૨૦૮- ૫-૦ કુલ એકંદર	૪૦-૧૦-૦ અમરેલી તાલુકા પુ. મંડળ
	૯-૧૦-૦ કોડીનાર તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળ
	૫૨-૧૫-૬ જિલ્લા મધ્ય. બેંક
	૬- ૦-૦ બોનસ ખર્ચ
	૨૦૭- ૧-૩ કુલ ખર્ચ
	૧- ૩-૯ બાકી સિલક
	૨૦૮- ૫-૦ કુલ એકંદર

જ	ઉ
ઉત્પન્ન	ખર્ચ
૩- ૯-૦ વ્યાજ	૩- ૮-૯ શ્રી પોસ્ટેજ ખર્ચ
૪૯-૧૨-૦ કેળવણી	૧- ૬-૦ ,, કંટીજન્ટ ખર્ચ
૫૩- ૫-૬	૫- ૯-૦ ,, સ્વાગત ખર્ચ
	૦- ૬-૦ ,, વટાવ ખર્ચ
	૬- ૦-૦ ,, બોનસ
	૧૬-૧૩-૯ કુલ ખર્ચ
	૩૬- ૭-૯ બચત '૫૬-'૫૭
	૫૩- ૫-૬ કુલ એકંદર

જ	ઉ
દેવું	લેવું
૩૦૧-૧૫-૯ કાયમ ફંડ	૩૩૭- ૩-૯ જિલ્લા મધ્ય બેંક
૩૬- ૭-૯ બચત '૫૬-'૫૭	૧- ૩-૯ હાથ પર સિલક
૩૩૮- ૭-૬	૩૩૮- ૭-૬

સ. ના. દયાળ
હં. વી. ભદ્રેશ્વરા
મંત્રીઓ
જિલ્લા પુ. મંડળ, અમરેલી

અમરેલી જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળની વાર્ષિક સભા

ગઈ તા. ૧૧–૮–'૫૭ના રોજ અમરેલી જિલ્લા પુ. મંડળની સભા મળી હતી તેમાં નીચેના ઠરાવો કરવામાં આવ્યા હતા:—

(૧) આ સંસ્થાના પ્રમુખ શ્રી. ડૉ. હરિપ્રસાદ વિશ્વનાથ ભટ્ટ જે આ જિલ્લા મંડળના પ્રમુખપદે રહીને વર્ષોથી સેવા બજાવતા હતા અને આ સંસ્થાના પ્રાણસમા તથા ઉત્કર્ષ માટે ચિંતા કરનાર શ્રી. ડૉ. હરિપ્રસાદ વિ. ભટ્ટના દુઃખદ અવસાનની સખેદ નોંધ લઈએ છીએ. તેમના અવસાનથી આ સંસ્થાને સાચા માર્ગદર્શક કાર્યકરની ખોટ પડી છે. પ્રભુ તેમના આત્માને શાંતિ આપે એવી પ્રભુ પાસે પ્રાર્થના છે.

(૨) આ મંડળનું સને ૧૯૫૬–'૫૭નું નિવેદન તથા હિસાબ વંચાણમાં લેવામાં આવ્યા જે બરાબર હોઈ સર્વાનુમતે મંજૂર રાખવામાં આવે છે.

(૩) સને ૧૯૫૭–'૫૮ સાલ માટે નીચે પ્રમાણે અંદાજ બજેટ રજૂ કરવામાં આવ્યું અને તે વંચાણમાં લીધું.

૫૦–૦૦ ગુ. પુ. મંડળ તરફથી અંદાજ ફાળવણી	૧૨–૦૦ છપામણી તથા કંટીજન્સી ખર્ચ
૨૨૫–૦૦ અમરેલી જિલ્લા લોકલબોર્ડ મદદ	૬–૦૦ સ્વાગત ખર્ચ
	૬–૦૦ બોનસ ખર્ચ
૨૭૫–૦૦	૬–૦૦ પોસ્ટેજ તથા ઈતર
	૪૫–૦૦ પ્રવાસ ખર્ચ
	૨૫–૦૦ શિષ્ટવાચન
	૧૭૫–૦૦ તાલુકાઓને લોકલબોર્ડ મદદ તથા શિષ્ટવાચન તથા વિકાસ માટે
	૨૭૫–૦૦

(૪) આ જિલ્લા મંડળના સને ૧૯૫૭–૫૮ના તાલુકાવાર સભ્યો નીચે પ્રમાણે પ્રતિનિધિ તરીકે નામ આવેલ છે:

અમરેલી: શ્રી. હંસરાજ વીરજીભાઈ ભદ્રેશ્વરા, શ્રી. જયશંકર ભાણજી. : શ્રી. ધનજીભાઈ ગુલાબર વૈદ્ય, શ્રી. પરસોતમ હંસરાજ; ખાંભા: શ્રી. પ્રભુદાસ ટપુલાલ, શ્રી. દુર્લભજી જગજીવનદાસ. દામનગર: શ્રી. જટાશંકર લાલજી, શ્રી. નંદલાલ પુરુષોત્તમ. કોડીનાર: શ્રી. ડાહ્યાલાલ વલભજી મહેતા, શ્રી. છેલશંકર શિવશંકર અધ્યાપક. ઓખામંડળ (દ્વારકા): શ્રી. કલ્યાણરાય ન. જોશી, શ્રી. ત્રીકમલાલ લક્ષ્મીદાસ ઠાકર.

(૫) ગુ. પુ. મંડળના બંધારણ મુજબ નીચેના સભ્યો પાંચ ઉમેરાયા તે:

૧. શ્રી. શોભરાજભાઈ માધવજી મકવાણા. ૨. શ્રી. સખારામ નારાયણ દયાળ. ૩. શ્રી. ચંપકલાલ જી. મહેતા. ૪. શ્રી. ભોગીલાલ તા. મહેતા. ૫. સુમિત્રાબેન હ. ભટ્ટ.

ઉપરના વ્યવસ્થાપક મંડળના સભ્યો પૈકી નીચે મુજબ હોદ્દેદારોને ચૂંટવામાં આવે છે:

પ્રમુખ: શ્રી. ભોગીલાલ તારાચંદ મહેતા, ઉપપ્રમુખ: શ્રી. શોભરાજભાઈ માધવજી મકવાણા, મંત્રીઓ: શ્રી. સખારામ નારાયણ દયાળ, શ્રી. હંસરાજ વીરજીભાઈ ભદ્રેશ્વરા, ખજાનચી: શ્રી. ચંપકલાલ જી. મહેતા.

(૬) અમદાવાદ વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળ માટે નીચે મુજબ પ્રતિનિધિ ચૂંટવામાં આવે છેઃ ૧. શ્રી. ભોગીલાલ તારાચંદ મહેતા, ૨. શ્રી. ચંપકલાલ જી. મહેતા, ૩. શ્રી. હંસરાજ વી. ભદ્રેશ્વરા, ૪. શ્રી. સુમિત્રાબેન હ. ભટ્ટ.

ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળ, અમદાવાદ, કારોબારી માટે—એક ૧. શ્રી. સખારામ નારાયણ દયાળ.

(૭) આ જિલ્લાના તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળો તથા જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળના કાર્યને વેગ આપવા તથા પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિને વિકસાવવા અને શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષાઓ વગેરે યોજવા માટે દરેક તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળને રૂા. ૨૫) પચીસ અને જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળને રૂા. ૫૦) પચાસ મળી એકંદર રૂપિયા બસોપચીસની માગણી અમરેલી જિલ્લા લોકલ-બોર્ડ તરફ કરવાનું ઠરાવવામાં આવે છે.

(૮) આ જિલ્લાના દરેક તાલુકાઓમાં શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષાઓ યોજાય તેનો વિદ્યાર્થીઓ બહોળા પ્રમાણમાં લાભ લે, એ રીતે યોજના કરવા દરેક તાલુકા પુસ્તકાલયના મંત્રીઓને વિનંતિ કરવામાં આવે છે.

(૯) અમદાવાદ ગુજરાત પુ. મંડળના બંધારણ મુજબ દરેક તાલુકાવાર વીસ સભ્યો બનાવવા જોઈએ અને તો જ ફાળવણીની રકમ તેમના તરફથી મળતી હોવાથી દરેક તાલુકાએ પ્રયાસ કરવાનું ઠરાવવામાં આવે છે.

(૧૦) દરેક પુસ્તકાલયોએ પોતાના બજેટો બનાવીને વડોદરા પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિ. તરફ મોકલવાનું અને ત્યાં સુધી રાખવું. આથી ઘણી બાબતોમાં કામની સરળતા અને ખર્ચનો બચાવ થાય છે, લવાજમ ઓછે ખર્ચે ભરાય છે, તેમ જ પુસ્તકો વિગેરે પણ પૂરાં પાડે છે. આનો દરેકને લાભ લેવા વિનંતિ કરવામાં આવે છે.

સખારામ નારાયણ દયાળ — **શોભરાજ માધવજી મકવાણા**
હંસરાજ વિ. ભદ્રેશ્વરા — પ્રમુખ
મંત્રીઓ — જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળ, અમરેલી

અમદાવાદ જિલ્લા પુ. મંડળની વાર્ષિક સભા

અમદાવાદ જિલ્લા પુ. મંડળની વા. સભા તા. ૨૮–૭–'૫૭ના રોજ શ્રી. અંબાલાલ કેશવલાલ શાહના પ્રમુખપદે મળી હતી. આ સભામાં નીચે જણાવેલાં કાર્યો સર્વાનુમતે થયાં હતાં :

(૧) ગઈ સભાનો હેવાલ મંજૂર કરવામાં આવ્યો હતો.

(૨) મંત્રી શ્રી. કીકુભાઈ દેસાઈએ રજૂ કરેલ સન '૫૬–'૫૭નો ઓડિટરે મંજૂર કરેલો હિસાબ મંજૂર કરવામાં આવ્યો હતો.

(૩) શ્રી. ડૉ. છોટાભાઈ જીવાભાઈ પટેલ, પ્રમુખ અમદાવાદ જિલ્લા લો. બો., શ્રી. જીવણજી ડાહ્યાભાઈ દેસાઈ, શ્રી. કિકુભાઈ રતનજી દેસાઈ, અને શ્રીમતી ઇન્દુમતીબહેન ચિમનલાલ શેઠ, એ ચાર સભ્યોને કોઓપ્ટ કરવામાં આવ્યા હતા.

(૪) નીચે જણાવેલ હોદ્દેદારોની ચૂંટણી કરવામાં આવી હતી :

શ્રી. ડૉ. છોટાભાઈ જી. પટેલ પ્રમુખ, શ્રી. અંબાલાલ કે. શાહ ઉપપ્રમુખ, શ્રી. કીકુભાઈ દેસાઈ મંત્રી, શ્રી. જમનાદાસ મૂ. પરીખ મંત્રી, શ્રી. જીવણજી ડા. દેસાઈ, ખજાનચી.

(૫) અમદાવાદ વિભાગ પુ. મંડળ માટેના પ્રતિનિધિ તરીકે શ્રી. અંબાલાલ કે. શાહ, શ્રી. જમનાદાસ મૂ. પરીખ, શ્રીમતી ઇન્દુમતીબહેન ચી. શેઠ અને શ્રી. નવલભાઈ ને. શાહ એ ચાર સભ્યોની ચૂંટણી કરવામાં આવી હતી.

(૬) ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળની કાર્યવાહક સમિતિ માટેના પ્રતિનિધિ તરીકે શ્રી. ડૉ. છોટાભાઈ જી. પટેલની ચૂંટણી કરવામાં આવી હતી.

(૭) ચાલુ વર્ષે દરમ્યાન વીરમગામ મુકામે અમદાવાદ જિલ્લા પુસ્તકાલય શિક્ષણવર્ગ ચલાવવાનો નિર્ણય લેવાયો હતો.

(૮) અમદાવાદ જિલ્લા પુસ્તકાલય પરિષદ દહેગામ મુકામે બોલાવવાનું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું.

અમદાવાદ શહેર પુસ્તકાલય મંડળની વાર્ષિક સભા

અમદાવાદ શહેર પુસ્તકાલય મંડળની વાર્ષિક સામાન્ય સભા શ્રી. બિહારીલાલ પોપટલાલ શાહના પ્રમુખપદે મળી હતી. તેમાં નીચેનાં કાર્યો સર્વાનુમતે કરવામાં આવ્યાં હતાં :

(૧) ગઈ સભાનો હેવાલ મંજૂર કરવામાં આવ્યો હતો.

(૨) સને '૫૬–'૫૭નો હિસાબ મંજૂર કરવામાં આવ્યો હતો.

(૩) કાર્યવાહક સમિતિ માટે ૧૧ સભ્યોની ચૂંટણી કરવામાં આવી હતી.

(૧) શ્રી. મગનભાઈ પ્ર. દેસાઈ, (૨) શ્રી. જીવણજી ડા. દેસાઈ, (૩) શ્રી. કીકુભાઈ દેસાઈ, (૪) શ્રી. છોટુભાઈ ર. નાયક, (૫) શ્રી. જેઠાલાલ જી. ગાંધી, (૬) શ્રી. કંચનલાલ મૂ. પરીખ, (૭) શ્રી. બિહારીલાલ પો. શાહ, (૮) શ્રી. મોહનદાસ મો. પટેલ, (૯) શ્રી. જિતેન્દ્ર જેટલી, (૧૦) શ્રી. કૃષ્ણવદન જોષી, (૧૧) શ્રી. બચુભાઈ રાવત.

(૪) અમદાવાદ વિભાગ પુ. મંડળ માટેના પ્રતિનિધિ તરીકે શ્રી. મગનભાઈ પ્ર. દેસાઈ અને શ્રી. જીવણજી ડા. દેસાઈની ચૂંટણી કરવામાં આવી હતી.

(૫) ગુજરાત પુ. મંડળની કાર્યવાહક સમિતિ માટેના પ્રતિનિધિ તરીકે શ્રી. બિહારીલાલ પો. શાહની ચૂંટણી કરવામાં આવી હતી.

સાબરકાંઠા જિલ્લા પુ. મંડળની વા. સભા

સાબરકાંઠા જિલ્લા પુ. મંડળની વા. સભા તા. ૩–૮–'૫૭ના રોજ મળી હતી. તેમાં નીચે જણાવેલાં કાર્યો સર્વાનુમતે કરવામાં આવ્યાં હતાં :

(૧) ગઈ સભાનો હેવાલ મંજૂર કરવામાં આવ્યો હતો.

(૨) સન '૫૬–'૫૭નો હિસાબ શ્રી. મંત્રીએ રજૂ કર્યો તે મંજૂર કરવામાં આવ્યો હતો.

(૩) અમદાવાદ વિભાગ પુ. મંડળ માટેના પ્રતિનિધિ તરીકે શ્રી. રમણલાલ પી. સોની.

શ્રી. કો. બે. શાહ, શ્રી. જયશ્રી આશારામ જોષી અને શ્રી. હરિશંકર લે. મહેતાની ચૂંટણી કરવામાં આવી હતી.

(૪) ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળની કાર્યવાહક સમિતિ માટે શ્રી. રમણલાલ પી. સોનીની ચૂંટણી કરવામાં આવી હતી.

(૫) જિલ્લા પુ. મંડળની સમિતિના પ્રમુખ તરીકે શ્રી. રમણલાલ પી. સોનીની તથા મંત્રી તરીકે શ્રી. ઓચ્છવલાલ સુ. દોશીની ચૂંટણી કરવામાં આવી હતી.

બનાસકાંઠા જિલ્લા પુ. મંડળની વા. સભા

બનાસકાંઠા જિલ્લા પુ. મંડળની વા. સભા તા. ૧૨-૮-'૫૭ના રોજ મળી હતી. તેમાં નીચે જણાવેલાં કાર્યો સર્વાનુમતે કરવામાં આવ્યાં હતાં:

(૧) અગાઉ મળેલી સભાનો હેવાલ મંજૂર કરવામાં આવ્યો હતો.

(૨) સન '૫૬-'૫૭નો હિસાબ મંજૂર કરવામાં આવ્યો હતો.

(૩) નીચે જણાવેલા હોદ્દેદારોની ચૂંટણી કરવામાં આવી હતી:

શ્રી. મોહનલાલ ખેતસીભાઈ પરીખ પ્રમુખ, શ્રી. સુરજમલ માવજીભાઈ શાહ, ઉપપ્રમુખ, શ્રી. મફતલાલ હકમચંદ શાહ, મંત્રી.

(૪) ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળની કાર્યવાહક સમિતિ માટે પ્રતિનિધિ તરીકે શ્રી. સુરજમલ માવજીભાઈ શાહની ચૂંટણી કરવામાં આવી હતી.

(૫) અમદાવાદ વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળની કાર્યવાહક સમિતિ માટે શ્રી. સુરજમલ મા. શાહ, શ્રી. મોહનલાલ ખે. પરીખ, શ્રી. છોટાલાલ સં. શાહ અને શ્રી. મફતલાલ ઝુ. પાંચાણીની નિમણુંક કરવામાં આવી હતી.

મહેસાણા જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળનું વાર્ષિક નિવેદન (૧૯૫૬-'૫૭)

૧. સ્થાપના :—મહેસાણા જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળની સ્થાપના સને ૧૯૩૦-'૩૧માં થયેલી છે અને એ રીતે મંડળ ૨૬ વર્ષ પૂરાં કરીને સત્તાવીસમા વર્ષમાં પ્રવેશ કરે છે.

મંડળનું વર્ષ સરકારી વર્ષ પ્રમાણે ગણાય છે.

૨. ઉદ્દેશ :—ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળનો જે ઉદ્દેશ છે તે જ ઉદ્દેશ આ મંડળનો મહેસાણા જિલ્લા માટે છે.

૩. સામાન્ય સભા :—આ મંડળની સામાન્ય સભા તા. ૨૯-૭-'૫૬ના રોજ મળી હતી અને તેમાં નીચેના ઠરાવો કરવામાં આવ્યા હતા:

૧. નિવેદન અને હિસાબ મંજૂર કરવાનું.
૨. સામાન્ય સભા માટે ૪ સભાસદો પસંદ કરવાનો.
૩. અમદાવાદ વિભાગ માટે ૪ સભાસદો પસંદ કરવાનો.
૪. ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળ માટે ૧ સભાસદ પસંદ કરવા માટે.
૫. અંદાજી ખર્ચ મંજૂર કરવાનો.

૬. શિક્ષકોને પુસ્તકાલયનું કામ કરવા માટે પરવાનગીની આંટમાંથી મુક્ત કરવા માટેનો.

૭. પુસ્તકાલયોને મળતી ગ્રાન્ટ બારોબાર પુ. સ. સ. મંડળને આપવા માટે.

૮. ઊંઝામાં પુસ્તકાલય પરિષદ ભરવા માટે આમંત્રણ આપવા બાબત.

આમ કુલ આઠ ઠરાવો થયા હતા તે પૈકીના પ્રથમ પાંચ મંડળના વહીવટી કામના હતા અને બાકીના ત્રણ ઠરાવો જે તે સ્થળે મોકલતાં, એવો નિકાલ આવ્યો છે કે—શિક્ષકોને પરવાનગીની આંટમાંથી મુક્ત કરવા બદલ એવો જવાબ મળ્યો છે કે—માત્ર પ્રથમ વખતે જ કામ કરતાં ઓફિસને જાણ કરવામાં આવશે તો પરવાનગીનો આગ્રહ રાખવામાં નહિ આવે. ગ્રાન્ટ માટેનું કામકાજ હાલ સરકારમાં છે અને તેનું પરિણામ ટૂંક સમયમાં આવી જશે. પરિષદનું આમંત્રણ આપેલું પણ ગુજરાતનું રાજકીય વાતાવરણ ડહોળાએલું હોવાથી પરિષદ મુલતવી રહી છે. હવે શું કરવું તે આપણે વિચારવું પડશે.

૪. કારોબારી સભા :—તા ૯–૧૨–'૫૬ના રોજ અને તા. ૧૧–૮–'૫૭ના રોજ કારોબારી સભા મળી હતી અને તેમાં મંડળના વહીવટી બાબતોને લગતા ઠરાવો કરવામાં આવેલા હતા.

૫. પરિષદો :—આ વર્ષમાં પરિષદો થઈ નથી. પરંતુ વિજાપુર અને કલોલ તાલુકા પરિષદો ભરવાની તૈયારી ચાલતી હતી અને નવા વરસમાં એ બંને તાલુકાની પરિષદો પૂરી થઈ ગઈ છે. બીજા તાલુકાઓ આ વરસે પોતાના તાલુકાની પરિષદો ભરશે એવી આશા છે.

૬. તપાસણી :—અમદાવાદ વિભાગ પુસ્તકાલય પ્રચારક, શ્રી. ઉમિયાશંકર દવેએ આ વરસમાં બે મહિના જેવો સમય આપ્યો છે અને જુદા જુદા તાલુકામાં કામગીરી કરી છે, જેનો હેવાલ પુસ્તકાલય માસિકમાં આવે છે. જિલ્લાના માનદ પ્રચારકોમાં માત્ર ચાણસ્મા અને કલોલનો જ હેવાલ મળ્યો છે. બીજા તાલુકાઓમાં કેવું કામ થાય છે તેનો હેવાલ હજુ મળ્યો નથી. આથી દરેક મંત્રી ભાઈઓને વિનંતિ છે કે તેઓ પોતાના તાલુકાની કામગીરીનો હેવાલ મોકલી આપે.

૭. તાલુકા મંડળો :—તાલુકા મંડળોમાં સમી, સાંતલપુર અને રાધનપુરમાં પુ. મંડળ રચાયાં નથી, કારણ કે ત્યાં પુસ્તકાલયો ઓછાં હોવાને લીધે સભાસદો પૂરતા થતા નથી તેથી રચી શકાતાં નથી. હારીજનું પુસ્તકાલય મંડળ રચી શકાયું છે. એ સિવાયના બીજા તાલુકાઓનાં પુ. મંડળો હવે વ્યવસ્થિત થઈ ગયાં છે.

૮. સભાસદો :—મંડળના સભાસદોની સંખ્યા તાલુકાવાર નીચે પ્રમાણે છે—

ક્રમાંક	તાલુકાનું નામ	સંસ્થા સભ્ય	વ્યક્તિ સભ્ય	આજીવન સભ્ય
૧.	ચાણસ્મા	૭૦	૨૦	૨
૨.	વિજાપુર	૬૬	૭	૦
૩.	મહેસાણા	૬૦	૧૨	૦
૪.	કલોલ	૪૮	૧૯	૦
૫.	સિદ્ધપુર	૫૫	૭	૦
૬.	વિસનગર	૪૭	૧૩	૦
૭.	કડી	૫૯	૦	૦

૮.	ખેરાળુ	૪૩	૩	૦
૯.	પાટણ	૩૪	૦	૦
૧૦.	હારીજ	૮	૧૫	૦
૧૧.	રાધનપુર	૦	૧૩	૦
૧૨.	સમી	૨	૩	૦
૧૩.	સાંતલપુર	૨	૦	૦
	કુલ	૪૯૪	૧૧૨	૨

ઉપરના આંકડા જોશો તો માલૂમ પડશે કે હજુ ઘણાં પુસ્તકાલયો સભાસદ થવા માટે બાકી છે. તેઓ કાં તો બંધ પડ્યાં છે અથવા સભાસદ થવા સંબંધી માહિતી નથી.

૯. નવીન પુસ્તકાલયો :—આ વરસમાં આપણા જિલ્લામાં તાલુકાવાર નીચે પ્રમાણે નવીન પુસ્તકાલયો શરૂ થયાં છે :

ક્રમાંક	તાલુકો	સંખ્યા.	ક્રમાંક	તાલુકો	સંખ્યા.	ક્રમાંક	તાલુકો	સંખ્યા.
૧.	ચાણસ્મા	૬	૬.	વિસનગર	૨	૧૧.	સમી	૨
૨.	હારીજ	૧	૭.	મહેસાણા	૩	૧૨.	સાંતલપુર	૨
૩.	પાટણ	૨	૮.	વિજાપુર	૭	૧૩.	રાધનપુર	૦
૪.	સિદ્ધપુર	૯	૯.	કલોલ	૩			
૫.	ખેરાળુ	૪	૧૦.	કડી	૨		કુલ	૪૩

ઉપર પ્રમાણે કુલ ૪૩ પુસ્તકાલયો શરૂ થયાં છે, જે ગઈ સાલ કરતાં ૨૬ સંખ્યા વધારે છે.

આપણા જિલ્લામાં લગભગ ૯૦૦ ગામ શાળાવાળાં છે. જ્યારે પુસ્તકાલયવાળાં ગામ લગભગ ૬૦૦ જેટલાં છે. એટલે હજુ ૩૦૦ ગામે પુસ્તકાલયો શરૂ કરવાનાં બાકી છે. દરેક તાલુકો પ્રયત્ન કરે તો પાંચ વરસમાં કામ પૂરું થઈ જાય.

૧૦. હિસાબ:—મંડળના ઉત્પન્નખર્ચનો હિસાબ, દેવાલહેણા સાથેનો ઈલાયદો આ સાથે સામેલ રાખેલો છે. તેમાં કુલ રૂા. ૧૭૬–૯–૯નું ઉત્પન્ન છે અને રૂા. ૧૦૫–૧૩–૦નો ખર્ચ થયો છે. જ્યારે રૂા. ૭૦–૧૨–૯ની બચત થઈ છે. રોજમેળે કુલ જમા રકમ રૂા. ૭૧૫–૧૧–૯ થઈ છે. રૂા. ૬૯૪–૧૧–૯ ઉધર્યા છે અને રૂા. ૨૧–૦–૦ સાલ આખરે સિલક રહી છે.

૧૧. પ્રકીર્ણ:—મંડળ સંબંધી આટલી વાત કર્યા પછી હું તાલુકા મંડળો વિષે થોડી વાતો કરવાની રજા લઉં છું :

થોડાક તાલુકા મંડળો બાદ કરીએ તો મોટા ભાગના તાલુકા મંડળોને આ કાર્યમાં રસ હોય તેમ લાગતું નથી. હજુ તો તાલુકા મંડળોની સભાઓ જ પૂરી થઈ નથી. નિવેદનો, હિસાબ અને કામકાજનો હેવાલ માત્ર પાંચછ તાલુકાઓનો જ આવ્યો છે. તાલુકા મંડળોની સભાઓ થયા પછી જ જિલ્લા મંડળની સભા ભરાય અને તે પણ જુલાઈ માસમાં જ. પરંતુ તાલુકા મંડળો પૂરતાં જાગ્રત ન હોવાના કારણે હજુ સભાઓ થઈ નથી. આથી હું તાલુકા મંડળોના મંત્રી ભાઈઓને આગ્રહપૂર્વક વિનંતિ કરું છું કે તેઓ સમયસર સભાઓ ભરે અને નિયમિત બને.

કેટલીક વારે હકીકત મંગાવવી પડે છે તે પણ તાલુકા મંડળો મોકલી શકતાં નથી અને તેથી જિલ્લાની સાચી પરિસ્થિતિનો ખ્યાલ આવતો નથી.

વ્યક્તિગત સભ્યો નોંધવાની બુકો પણ સમયસર આવતી નથી. કેટલીક વાર સાવ કોરી આવે છે અને તે પણ અનેક ઉઘરાણીઓ કર્યા બાદ જ આવે છે. કડી તાલુકા પાસેથી ફાળવણીની પાવતીઓ લેવામાં પણ ઘણી મુશ્કેલીઓ પડે છે. મંડળને આવી જાતની મુશ્કેલીઓમાંથી બચાવવા બધા સંમત થાઓ એવી આશા રાખવામાં આવે છે.

૧૨. આભાર:—અંતમાં પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિને વેગ આપવામાં જે ભાઈબેનોએ આ કાર્યમાં રસ લીધો છે અને સહકાર આપ્યો છે તે બદલ હું જિલ્લા મંડળ તરફથી સૌનો આભાર માનું છું.

મહેસાણા,
તા. ૧૧-૯-'૫૭

આપનો વિશ્વાસુ,
નાનજીભાઈ જે. પટેલ
મંત્રી, મહેસાણા જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળ.

સર્વાનુમતે મંજૂર તા. ૧૧-૮-'૫૭

મહેસાણા જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળની વા. સામાન્ય સભા

મહેસાણા મુકામે સા. પુસ્તકાલયના મેડા ઉપર તા. ૧૧-૮-'૫૭ના રોજ કલોલનિવાસી શ્રીમતી જ્યોત્સનાબેન ચિમનલાલ પટેલના પ્રમુખપદે મળી હતી. આ સભામાં ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળના સહમંત્રી શ્રી. મણિભાઈ દેસાઈએ હાજરી આપી હતી અને તેમણે સભાને સંબોધી હતી. જુદા જુદા તાલુકાના દશ સભ્યો હાજર રહ્યા હતા અને તેમાં નીચેના ઠરાવો કરવામાં આવ્યા હતા:

(૧) હિસાબ અને નિવેદન સર્વાનુમતે મંજૂર કરવામાં આવ્યું.

(૨) અંદાજી ઉપજ અને ખર્ચ રૂ. ૯૧૭-૦-૦નો મંજૂર કરવામાં આવ્યો.

(૩) સામાન્ય સભામાં નીચેના ૪ સભ્યોને કો-ઑપ્ટ કરવામાં આવ્યા:

૧. શ્રી. ચિમનલાલ પુ. પટેલ, કલોલ, ૨. શ્રી. નાનજીભાઈ જે. પટેલ, બિલોદરા, ૩. શ્રી. દયાશંકર ત્રિવેદી, મહેસાણા, ૪. શ્રી. શિવલાલ મૂળચંદ મિસ્ત્રી, ચાણસ્મા.

(૪) અમદાવાદ વિભાગ માટે નીચેના ચાર સભાસદોને પસંદ કરવામાં આવ્યા: –

૧. શ્રી. કાળાલાલ અંબાલાલ બ્રહ્મભટ્ટ, કલોલ, ૨. શ્રી. કરુણાશંકર મોહનલાલ વ્યાસ, ચાણસ્મા, ૩. શ્રી. શિવુજી સાલુજી વાઘેલા, મહેસાણા, ૪. શ્રી. હરગોવિંદ પ્રભુદાસ બારોટ, કંથરાવી.

(૫) ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળની કારોબારીમાં શ્રી. નાનજીભાઈ જેઠીદાસ પટેલને પસંદ કરવામાં આવ્યા.

(૬) મહેસાણા જિલ્લા સેન્ટ્રલ કો-ઑ. બેંકમાં જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળનું ખાતું શ્રી. જેઠાલાલ એસ. પટેલના નામે ચાલે છે તે બદલીને શ્રી. નાનજીભાઈ જે. પટેલના નામ પર ચલાવવા મંત્રીને સત્તા આપવામાં આવી.

ઉપર પ્રમાણેના ઠરાવો સર્વાનુમતે પૂરા કરીને સભા વિસર્જન થઈ હતી.

નાનજીભાઈ જે. પટેલ
મંત્રી, મહેસાણા જિલ્લા પુ. મંડળ

મહેસાણા જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળ

સને ૧૯૫૬-'૫૭ની સાલનું ઉત્પન્નખર્ચ

જ

૧૫૯– ૩–૦	સભાસદ લવાજમના ફાળવણીના આવ્યા તે.
૧૩–૧૩–૯	વ્યાજનું ઉત્પન્ન આવ્યું તે
૭–૧૧–૯	સહકારી બેંકનું
૬– ૨–૦	શિક્ષક સહકારી મંડળીનું
૩– ૯–૦	પરચુરણ ઉત્પન્ન આવ્યું તે
૧૭૬– ૯–૯	

ઉ

૨૩– ૯–૦	બાર માસનું પોસ્ટેજ ખર્ચ
૭– ૭–૦	કન્ટીજન્ટ અને પરચુરણ ખર્ચ
૧૬– ૧–૦	પ્રવાસ ખર્ચ મંત્રી અને સભાસદોનો
૫૮–૧૨–૦	પુસ્તકાલય શિક્ષણવર્ગ ખાતે ખર્ચાયા તે
૧૦૫–૧૩–૦	
૭૦–૧૨–૯	સાલ આખરે બચત રહી તે
૧૭૬– ૯–૯	

સને '૫૬-'૫૭નું દેવું લહેણું

જ

૬૭૫–૧૧–૩	પાછલી બચત
૭૦–૧૨–૯	ચાલુ સાલની બચત
૯–૧૧–૦	વડોદરા વિભાગ પુ. મંડળનું દેવું
૭૫૬– ૩–૦	

ઉ

૩– ૮–૦	વિજાપુર તાલુકા મંડળ પાસે બાકી
૩૯૩– ૯–૦	જિલ્લા સહકારી બેંકમાં જમા
૩૩૮– ૨–૦	જિલ્લા શિક્ષક સહકારી મંડળીમાં
૭૩૫– ૩–૦	
૨૧– ૦–૦	હાથ ઉપરની સિલક
૭૫૬– ૩–૦	

નાનજીભાઈ જે. પટેલ
મંત્રી: મહેસાણા જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળ

સર્વાનુમતે મંજૂર તા. ૧૧-૮-'૫૭
(સહી) જ્યોત્સ્ના પટેલ (પ્રમુખ)

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિ. વડોદરા.

સૂચના સમાચાર

(૧) હજુ કેટલાંક ગ્રામ પુસ્તકાલયોનાં બજેટ મંડળમાં આવ્યાં નથી. તેમનાં બજેટ જલદીથી આવી જાય તો મંડળના કાર્યોમાં ખૂબ સરળતા થઈ જાય; અને પત્રોમાસિકો સમયસર ચાલુ થઈ શકે.

(૨) સ્વ. શ્રી. મો. ન. અમીન સ્મારક ગ્રંથમાળા પુષ્પ ૧૨મું 'બહુરત્ના-વસુંધરા'ની આવૃત્તિ ખલાસ થઈ ગઈ.

(૩) મંડળ પોતાના બંધાનાર મકાનનું ખાતમુહૂર્ત તા. ૨૯—૯—'૫૭ના રોજ રાખવામાં આવ્યું છે; આમંત્રણ આ અંકમાં ઊઘડતા પાને છે.

(૪) પુસ્તકો ખાતે સધાયલી રકમથી બેવડી રકમનાં પુસ્તકોની યાદી ન મોકલી આપવામાં આવી હોય તો તુરત મોકલી આપવા વિનંતી છે. તે પ્રમાણે બેવડી રકમની પુસ્તકોની યાદી નહિ આવવાને કારણે પુસ્તકાલયોએ પાર્સલનો ફરી મોકલવાનો ખર્ચ નાહકનો ભોગવવો પડશે અને વર્ષ દરમ્યાન ખર્ચ ન પડે તો સરકાર મદદ ઉપર કાપ પડશે.

(૫) બજેટમાં સધાયેલાં પત્રોની પસંદગીમાં હવે ફેરફાર નહિ કરાવવા વિનંતી છે.

(૬) બજેટ નોંધી પરત કરવાનું કામકાજ ચાલુ છે. મળેથી સૂચના પ્રમાણે લોકમદદ મંડળમાં વેળાસર મોકલવા વિનંતી છે.

વડોદરા,
તા. ૭–૯–'૫૭

લક્ષ્મણસિંહ પરમાર
મંત્રી

મંડળમાં પત્રવ્યવહાર કરતી વેળા

પો. બો. નં. ૧૦

અવશ્ય લખવો.

વાચકોની પસંદગી પામી ચૂકેલાં નીચેનાં પુસ્તકો આપે વાંચ્યાં છે? ન વાંચ્યાં હોય તો આજે જ વાંચો અને આપના પ્રિય પુસ્તકાલયમાં વસાવો.

ભાગ્યજ્યોત ભા. ૧-૨ (ઐતિહાસિક નવલકથા) (તદ્દન નવી જ નવલકથા)		(લેખકઃ ચંદુલાલ એમ. શાહ)	૧૦-૦-૦
તેજતર્પણ	(ઐતિહાસિક નવલકથા)	(,,)	૪-૦-૦
મોહવિજેતા ઈલાચીકુમાર (આવૃત્તિ બીજી)	(,,)	(,,)	૩-૦-૦
ત્યાગવીર શાલિભદ્ર	(,,)	(,,)	૪-૦-૦
મહામંત્રી શકટાળ	(,,)	(,,)	૪-૮-૦
પુણ્યાત્મા અમરકુમાર	(,,)	(,,)	૪-૦-૦
મહાસતી મયણાસુંદરી	(,,)	(,,)	૩-૦-૦
ડગમગતું સિંહાસન	(,,)	(,,)	૪-૦-૦
આબરૂની ભીતરમાં	(સામાજિક નવલક)	(,,)	૪-૦-૦
વીરાંગના પારમ દે	(ઐતિહાસિક નવલકથા)		૪-૦-૦
પુરુષાર્થ	(સામાજિક નવલકથા)		૪-૦-૦
પવિત્રતામાં પ્રભુતા	(સામાજિક નવલકથા)		૫-૦-૦
હૃદયસમર્પણ	(,,)		૪-૦-૦
ગરીબીનું ગૌરવ		લે. શાંતિકુમાર ભટ્ટ	૪-૦-૦
એક હાંડિયો મહેલ		(ચુનીલાલ વ. શાહ)	૩-૦-૦
દેવકુમાર (સળંગ નવલકથા)			૩-૦-૦

— આજે જ લખો —

દીપક પ્રકાશન ગૃહ

૨૨૦, કીકા સ્ટ્રીટ, મુંબઈ ૨

પુસ્તકાલય

વર્ષ ૩૨]   તા. ૧૫મી ઓક્ટોબર ૧૯૫૭   [અંક ૪થો

અનુક્રમણિકા

પુસ્તકાલયોની સરકારમદદ અને પુ. સ. સ. મંડળ લિ,	૧૭૩
સાહિત્યસૃષ્ટિનું અવતલ્લુ	૧૭૫
સાતમી શિષ્ટવાચન પરીક્ષાનો પ્રશ્નપત્ર	૧૭૮
લોકભોગ્ય સાહિત્યને પ્રોત્સાહન આપતી ભારતસરકારની ચોથી સ્પર્ધા	૧૭૯
વડોદરામા મળનાર પી ઈ. એન પરિષદ અંગે ભરાનાર પ્રદર્શનની માહિતી	૧૮૦–૮૮
ૈ મહારાજા સયાજીરાવ ત્રીજા સ્મારક સંશોધન તરફથી ઇનામી નિબંધ	૧૮૦–૮૮
વીસમી સદીના નોંધપાત્ર ગુજરાતી અનુવાદો	૧૮૯
પુસ્તકપરિચય	૧૯૯
અમદાવાદ વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળની વાર્ષિક સભા	૨૧૩
વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળની વાર્ષિક સભા અને હેવાલ	૨૧૭
પુ. સ. સ. મંડળના બંધાનાર મકાનનો કોનશિલારોપણ (ખાતક્રિયા) સમારંભ	૨૨૬
તિલકવાડા સાર્વ. પુસ્તકાલયની વાર્ષિક સભા	૨૦૩
પુસ્તકાલય પ્રચારકોની કામગીરી	૨૦૪
કડી તાલુકા પુસ્તકાલય પરિષદનું નવમું અધિવેશન	૨૩૬
નવીન ફાલ	૨૩૭
પુસ્તકાલય નોંધ	૨૩૯
ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળની વાર્ષિક સભા	૨૪૦
સૂચના સમાચાર	૨૪૦

: વાર્ષિક લવાજમ :

દેશમાં રૂા ૫–૦–૦   પરદેશ રૂા ૬–૮–૦   છૂટક નકલ રૂા. ૦–૧૦–૦

: વ્યવસ્થાપક :

લક્ષ્મણસિંહ બહેચરસિંહ પરમાર

મંત્રી, પુ. સ. સ. મંડળ લિમિટેડ, વડોદરા

: સંપાદક :

મણિલાલ પ્રભાશંકર વ્યાસ

ગુર્જર સાહિત્યમાં પહેલાં–બીજાં ઇનામ મેળવનારાં

અમારાં શ્રેષ્ઠ પ્રકાશનો

નવલકથા

શચી પૌલોમી

લેખક : રમણલાલ વ. દેસાઈ

કિંમત ૫–૮ :: પૃષ્ઠ ૪૧૯

નવલકથા

ખેતરને ખોળે ૧–૨

લેખક : પીતાંબર પટેલ

કિંમત ૧૦–૦ :: પૃષ્ઠ ૩૭૦+૪૯૦

નવલિકાઓ

અભિસારિકા

લેખક : ઈશ્વર પેટલીકર

કિંમત ૪–૦ :: પૃષ્ઠ ૩૦૦

જીવનચરિત્રો

ધૂપસળી

લેખક : ઈશ્વર પેટલીકર

કિંમત ૪–૦ :: પૃષ્ઠ ૨૯૯

એવાં જ ઇનામ પામેલા ગોપાળરાવ વિદ્વાંસના મરાઠી અનુવાદો

નવલકથા

શિતુ

લેખક : ગો. ની. દાંડેકર

કિંમત ૩–૮ :: પૃષ્ઠ ૨૫૦

નવલકથા

ગારંબીનો બાપુ

લેખક : શ્રી. ના. પેંડસે

કિંમત ૫–૮ :: પૃષ્ઠ ૪૧૭

[મુંબઈ સરકાર તરફથી પ્રાદેશિક ભાષાઓનાં શ્રેષ્ઠ લાગતાં પુસ્તકોને દર વરસે ઇનામ આપવાની જે રૂા. ૨૦૦૦) અને રૂા. ૧૦૦૦)નો યોજના છે તે ઇનામો મેળવનાર પ્રકાશનોમાં અમારાં ગુજરાતી ભાષામાં પ્રગટ કરેલાં ઉપલાં પુસ્તકો આવી જાય છે.]

વિગતવાર સૂચિપત્ર મંગાવો :

આર. આર. શેઠની કંપની : મુંબઈ–૨

કેશવ બાગ; પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ;

પો. બૉક્સ નં. ૨૫૧૭

ફોન નંબર : ૩૪૩૪૧ ☆ તાર : 'LITERATURE'

સમસ્ત ગુજરાતની લોકભદ્ર પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિનું એકમાત્ર મુખપત્ર

પુસ્તકાલય

વર્ષ ૩૨] તા. ૧૫મી ઑક્ટોબર ૧૯૫૭ [અંક ૪થો

પુસ્તકાલયોની સરકારમદદ અને પુ. સ. સ. મંડળ લિ.

—તંત્રીસ્થાનેથી

કેટલાક જિલ્લાઓની સરકારમદદ હજી જે તે પુસ્તકાલયોના સંચાલકોએ પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળમાં, વારાવાર, જમા કરાવવાનું જણાવવા છતાં હજી સુધી સરકારતંત્રે આ દિશામાં કોઈ પગલું લીધું નથી.

ગ્રામ પુસ્તકાલયોના સંચાલકો મુખ્યત્વે ગામડાના પ્રાથમિક શાળાના શિક્ષકો હોય છે અને એ ગ્રામપુસ્તકાલયોનાં બજેટ પ્રમાણે—તેમની સૂચના અનુસાર, પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ તેમના માટે ખર્ચ કરે છે. મંડળમાં એ પુસ્તકાલય ખાતે રકમ ન હોય તો તેના કાયમ ફંડમાંથી તત્કાળ ખર્ચ કરી વખતસર તેનાં પત્રો—માસિકોનાં લવાજમો ભરે છે યા તેમને જોઈતી સામગ્રી પૂરી પાડે છે. તેમની લોકમદદ તેમજ જિલ્લા લોકલબોર્ડની મદદની રકમો પણ મંડળમાં જ જમા કરાવવામાં આવે છે. તેમ છતાં એક માત્ર સરકારી તંત્રને જ જે તે ગ્રામ પુસ્તકાલયોની સરકારમદદ તેમના જ સહકારી મંડળમાં જમા કરાવવામાં કયી મુશ્કેલીઓ આડે આવે છે તે સમજાતું નથી.

આ બાબતમાં તાલુકામાં ભરાતી પુસ્તકાલય પરિષદો પોતપોતાની સરકારમદદની રકમો પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળમાં જે તે ડેપ્યુટી એજ્યુ. ઇન્સ્પેક્ટરે જમા કરાવવા અંગેના ઠરાવો પણ કરે છે. પરંતુ આ ઠરાવો સરકારી તંત્રના બહેરા કાને અથડાઈ પાછા ફરતા લાગે છે.

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિ.ના સંચાલકોએ પણ ઠેઠ કેળવણી ખાતાના ડિરેક્ટર સુધી પત્રવ્યવહાર કર્યો છે, ખાતાના વડાના આમંત્રણને માન આપી આને લગતી સમજૂત આપવા ઠેઠ પુના તેમની ઑફિસની મુલાકાત પણ લઈ આવ્યા છે, ખાતુ જણાવે તે પ્રમાણે પુસ્તકાલયોના ઠરાવો પણ પુસ્તકાલયો પાસેથી મેળવી ખાતાને આપવાની ગોઠવણ કરવા પણ પ્રયત્નો કર્યા છે, છતાં આ બાબત

હજી સરકારી તંત્રવાહકોના પેટનું પાણી સુદ્ધાં હાલતું જણાતું નથી, અને જે તે પુસ્તકાલયને બારોબાર સરકારમદદ મોકલાય છે. તેનાં રોકડાં નાણાં લેવા પુસ્તકાલયોના સંચાલકોને ગામડેથી તાલુકાની ટ્રેઝરી ઑફિસે દોડવું પડે છે, એ નાણાં લઈ વળી પાછાં પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળમાં તેમને મનીઓર્ડર દ્વારા મોકલવાં પડે છે. આમ દ્રાવિડી પ્રાણાયામ તેમને વેઠવો પડી નાહક વખત અને અર્થવ્યય કરવો પડે છે.

આ બાબતમાં, મંડળે તપાસ કરતાં કહે છે કે છેવટે જવાબ મળ્યો છે કે આ કાગળો સરકારના નાણાં ખાતામાં છે. પરંતુ ત્યાંથી તે કયારે ખસશે અને આ બાર–બાર માસ થયા છતાં હજી જે પ્રકરણનો ઉકેલ નથી આવતો તે કયારે આવશે તે સમજાતું નથી.

પૂનામાંના આ અધિકારીઓ ગામડાના નિષ્કામ સેવાભાવી કાર્યકરોની મૂંઝવણને ઓળખી શકતા નથી અને તેમની મુશ્કેલીઓનો અંત આવતો નથી.

આ બાબતમા ના. કેળવણીપ્રધાન જાતે રસ લઈ કંઈક કાર્ય ઉકેલે તો મુશ્કેલીમાં મુકાતા આ કાર્યકરોને સવલત થશે.

જે જે પુસ્તકાલય પરિષદો આને લગતા ઠરાવો કરતી હોય વા કર્યા હોય તે ઠરાવો મે. ડિરેક્ટર ઑફ એજ્યુકેશન, પૂના, અને ના. કેળવણી પ્રધાન, સચિવાલય, ફોર શોર રોડ, કોટ, મુંબઈના સરનામે મોકલી આપે, એવી વિનંતે છે.

માત્ર ઠરાવો કરીને બેસી રહેવાથી ઉપલા સાહેબને કે ના. પ્રધાનસાહેબને આ બાબતની જાણ થશે નહિ; તેમને એ ઠરાવો મોકલી આપીને જાણ કરો.

કર્મમાર્ગની અને ગૃહસ્થાશ્રમની શુદ્ધિમાંથી જ માનવતાનો માર્ગ છે. તે માર્ગે ચાલવા માટે સામુદાયિક કર્તવ્યનિષ્ઠાની અને સાત્વિકતાની જરૂર છે. એમાં જેટલુ સંયમનું મહત્ત્વ છે, તેટલું જ જીવનમાં સ્ફૂર્તિ આપનાર પવિત્ર આનંદનું પણ છે. પુરુષાર્થ અને સાદાઈ, કર્તવ્ય અને નિરહંકારીપણું, આત્મવિશ્વાસ અને વિનય વગેરે બધા સદ્ગુણોની આપણને જરૂર છે.

જગતના ઝગડા, કલેશ, સંતાપ, કટુતા અને નીરસતા ઓછાં કરવા માટે આપણામાં પ્રેમ, માધુર્ય અને શાન્તિની પણ આવશ્યકતા છે. સમાજનું અજ્ઞાન અને અવ્યવસ્થિતપણું દૂર કરવા માટે આપણામાં જ્ઞાન અને ચાતુર્ય હોવું જોઈએ. દૈન્ય અને દુઃખનો નાશ કરવા માટે આપણામાં પુરુષાર્થ, કર્તવ્ય અને ઉદ્યોગપ્રિયતા જરૂરી છે. આવી જાતની સર્વાંગ પરિપૂર્ણતામાં જ સાચી માનવતા છે. આ આપણા જીવનનો આદર્શ છે.

સાહિત્યસૃષ્ટિનું અવલોકન

જ્યારે જોવાની (ટેલિવિઝન) તથા સાંભળવાની (રેડિયો) વાત ચાલે છે ત્યારે નિજાનંદમાં અમેરિકનો જગતમાં આગળ પડતા છે. પણ જ્યારે વાંચવાની (વર્તમાનપત્રો) તથા લખવા (પુસ્તકો)ની વાત આવે છે ત્યારે પરિસ્થિતિ એટલી સ્પષ્ટ નથી. પરંતુ આંકડા એટલું તો દર્શાવે છે, કે અમેરિકનો તેમાં પાછળ રહી ગયા છે.

સંયુક્ત રાષ્ટ્રો તરફથી તાજા બહાર પડેલ આંકડાના પુસ્તકમાં આ સબંધી ટૂંકી નોંધ આપી છે:

પુસ્તકપ્રકાશનમાં ૩૦,૮૧૧ પુસ્તકોના આંકડા સાથે રશિયા મોખરે છે, જાપાને ૨૧,૬૫૩, ઈંગ્લેંડે ૧૯,૯૬૨ અને પશ્ચિમ જર્મનીએ ૧૫,૮૩૮ પુસ્તકો પ્રગટ કર્યાં છે.

યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સના અધુરા આંકડા ૧૨,૫૮૯ છે.

તત્ત્વજ્ઞાન અને ધર્મ સંબંધી રશિયામાં ઓછાં પુસ્તકો પ્રગટ થયાં હતાં. રશિયાએ વધારેમાં વધારે પુસ્તકો વિશુદ્ધવિજ્ઞાન ૨,૩૫૪, સમાજશાસ્ત્ર ૫,૫૫૧ તથા 'એપ્લાઈડ' વિજ્ઞાનમાં ૧૩,૭૯૪ પ્રગટ કર્યાં હતાં.

પુસ્તકપ્રકાશનના આ આંકડા ૧૯૫૫ના વર્ષના છે.

o o o

ભૂતકાળના કળાના નમૂના તથા સુંદર પુસ્તકોથી આપણને આશ્ચર્ય ઉદ્‌ભવે છે અને કલ્પનાને ઉત્તેજન મળે છે.

પરંતુ તદ્દન જીર્ણ થઈ ગયેલાં, વર્ષો વીતી ગયેલ હોવાથી હાથનો સ્પર્શ થતાં જ પાનાં ફાટી જાય અને જેમાં રંગ કે કોઈ જાતનાં ચિત્રો ન હોય તેવી હસ્તપ્રતોનું શું ?

કેટલાક તો તેવી હસ્તપ્રતોને, પડી હશે ત્યાં સડવા દેશે. પણ જેમને એ વિષયમાં રસ હશે તેમને તો. પાનાં ગમે તેટલાં જૂનાં તથા ફાટી જવાની તૈયારીમાં હશે, છતાં તેમાં નવો રસ ઉત્પન્ન કરશે તથા નવી માહિતી પૂરી પાડશે.

મુંબઈના એશિયાટિક સોસાયટીના પુસ્તકાલયમાં એક નાનું પાતળું પુસ્તક પડ્યું છે.

આ પુસ્તકનું નામ "બોંબે, બરોડા એન્ડ સેન્ટ્રલ ઇન્ડિયા રેલવે" સિલેકશન્સ ફ્રોમ ધી રેકર્ડ્ઝ ઑફ ધી બોમ્બે ગવર્મેન્ટ. નં. ૯, ન્યુસીરીઝ આ પુસ્તક ૧૮૫૫માં પ્રગટ થયું છે.

આ પુસ્તકની શરૂઆત રેલવેના મેનેજિંગ ડિરેક્ટર તથા મુખ્ય એન્જીનિયર જે. પી. કેનેડીએ મહેસુલ ખાતાના મંત્રી એચ. ઈ. ગોલ્ડસ્મિથ ઉપર ૨૮-૪-૧૮૫૪ના રોજ લખેલ પત્રથી થાય છે.

પુસ્તકવિક્રેતાઓને—

ગુજરાત સામાજિક સંસ્થા મધ્યસ્થ મંડળનાં મંત્રી પુષ્પાવતી મહેતા જણાવે છે કે આજે ગામડામાં અનેક રીતે નાનુંમોટું ઉત્કર્ષનું કાર્ય થઈ રહ્યું છે. ત્યાં કાર્ય કરનાર ભાઈ-બહેનોને ઘણા પ્રશ્નોની ખબર નથી હોતી, તેથી ગ્રામ્ય પ્રજા સહેલાઈથી સમજી શકે તેવાં નાનાં નાનાં પુસ્તકોની અમારે જરૂર છે. તો તેના નમૂનાનાં પુસ્તકો અને પ્રાઈસલીસ્ટ નીચેના સરનામે મોકલાવી આપવા વિનંતિ છેઃ **પુષ્પાવતી મહેતા, મંત્રી, ગુ. સા. સંસ્થા મધ્યસ્થ મંડળ, વિકાસગૃહ, અમદાવાદ-૭**

સાહિત્યનો અભ્યાસ

સાહિત્યનો અભ્યાસ યુવાનીનું પોષણ કરે છે;

વૃદ્ધાવસ્થાને મનોરંજન આપે છે;

સમૃદ્ધિને શોભા આપે છે.

તે ઘરમાં આનંદકારી અને બહાર ગૌરવપ્રદ છે.

—સિસેરો

કંપનીએ શરૂ કરવા ધારેલી નવી રેલવે બાંધવા સંબંધી તેમાં રિપોર્ટ છે.

ઈંગ્લંડમાં પહેલી રેલવે બંધાઈ ત્યાર પછી ત્રીસ જ વર્ષ પછીની આ વાત છે.

o o o

સફળતા પ્રાપ્ત કરેલ લેખક નિયમિતપણે લખવા માટે પોતાના પર કેવી શિસ્ત લાદે છે? લખવા બેસવા માટે જુદા જુદા રસ્તા કેટલા છે?

યુદ્ધ સમયના શ્રેષ્ઠ નવલકથાકાર શ્રી. એલેસ્ટેર મેકલીન પોતાના ગ્લાસ્ગોના બંગલાના ભોજન-ગૃહમાં સવારના નવથી સાંજના પાંચ સુધીમાં દરરોજ ૨,૦૦૦ શબ્દો લખે છે.

એન્થની ટ્રોલોપ પોતાને સવારે પાંચ વાગ્યે જગાડવા માટે, તેના પર પાણીની ડોલ રેડવા માટે તેના નોકરને વધારાનો પગાર આપે છે. તે જાગ્યા પછી 'સ્ટૉપ વૉચ' લઈને બેસે છે અને દર પંદર મિનિટે એક પાના માટે ૨૫૦ શબ્દો લખે છે. તેનું લખાણ ચાલુ હોય ત્યારે તે એક મિનિટ પણ ગુમાવતો નથી.

સાથે ફેરવી શકાય તેવા લખવાના મેજની મદદથી તે રેલવેના પ્લેટફોર્મ પર, ગાડીમાં તથા સ્ટીમરમાં એટલી જ સગવડથી લખી શકે છે.

ડિકન્સને પોતાની અનોખી રીત હતી.

તેનું શ્રેષ્ઠ લખાણ તે રાત્રે જ લખતો. બહાર પ્રકાશકનો માણસ આતુરતાપૂર્વક રાહ જોતો હોય ત્યારે તે પોતાના લખાણના હપ્તા લખીને આપતો હતો.

આપણા સમયમાં, જ્યોર્જ સાઈમેનન વહેલી સવારથી નાસ્તાના સમય સુધી લખવાનું પસંદ કરે છે.

લેખકોને પણ ધૂન હોય છે.

અલેક્ઝાંડર ડુમા ફક્ત ગુલાબી રંગના કાગળ પર જ લેખો, પીળા કાગળ પર કાવ્યો અને આસમાની રંગના કાગળ પર નવલકથાઓ લખી શકતો. નાટકમાં જે કલમનો ઉપયોગ કર્યો હોય તેનો તે નવલકથા લખવામાં ઉપયોગ કરતો નહોતો. રોનાલ્ડ ફેરબેંક માનતો, કે તે પોતાનું શ્રેષ્ઠ લખાણ આસમાની રંગના ચોરસ પોસ્ટકાર્ડ પર જ કરી શકે છે.

મોલ્ટર પેટરની સામે મેજ પર જ્યાં સુધી સફેદ કાગળની થોકડીઓ બરાબર ગોઠવીને ન મૂકવામાં આવી હોય ત્યાં સુધી તે લખી શકતો નહિ.

o o o

શ્રી. વેદ મહેતા નામના ને ભારતના અંધવિદ્યાર્થીનું પુસ્તક 'ફેઈસ ટુ ફેઈસ' અમેરિકામાં પ્રગટ થયું છે. 'ન્યુયૉર્ક હેરલ્ડ ટ્રિબ્યુને' આ પુસ્તકની પ્રશંસા કરી છે.

શ્રી. મહેતા એક ડૉક્ટરના પુત્ર છે. માત્ર ત્રણ જ વર્ષની ઉંમરે મેનીન્જાઈટીસને કારણે તે ચક્ષુહીન થયા.

અંધ હોવા છતાં તેમણે ભારતી જીવનનું આબેહૂબ ચિત્ર દોર્યું છે. 'હેરલ્ડ ટ્રિબ્યુન' લખે છે, કે ત્રેવીસ વર્ષની વયની વ્યક્તિને વિદ્વાનોનું ગંભીર ધ્યાન ખેંચે તેવી, આત્મકથાની સામગ્રી મળી રહે તે આશ્ચર્યજનક છે. પણ

આટલી નાની વયની વ્યક્તિ આકર્ષક સ્વરૂપે તે ર૭૮ કરી શકે તે વધારે આશ્ચર્યજનક છે.

૩૭૦ પાનાંનું આ પુસ્તક અમેરિકામાં સાડાચાર ડૉલરની કીમતે વેચાય છે.

० ० ०

ભાષાંતરિત પુસ્તકોમાં વર્ષો સુધી બાઇબલે પોતાનું અગ્રસ્થાન જાળવ્યું છે. પરંતુ ૧૯૫૫ના પ્રગટ થયેલ આંકડાઓથી પરિસ્થિતિમાં પરિવર્તન આવ્યું જણાય છે. તે આંકડાઓથી જણાય છે કે લેનિનનાં પુસ્તકોનું સ્થાન પહેલું તથા બાઈબલનું બીજું છે. ૧૯૫૫માં ચૌદ દેશોમાં પ્રગટ થયેલ લેનિનનાં ૩૭૧ ભાષાંતરોમાં માત્ર ૪૩ ભાષાંતરો સોવિયેટ સંઘની બહાર પ્રગટ થયાં હતાં. બાકીનાં ૩૨૮ સોવિયેટ સંઘમાં રશિયન સિવાયની બીજી ભાષાઓમાં પ્રગટ થયાં હતાં–લેનિન અને બાઈબલ પછી સ્ટેલિન, ટોલ્સ્ટોય, ગોર્કી, ડિકન્સ, જુલેવર્ન, શેક્સપિયર, બાલ્ઝાક, માર્ક્સ વગેરે અનુક્રમે આવે છે.

० ० ०

*બાલગામના એંશી વર્ષ જૂના વલ્લભદાસ બાલજી પુસ્તકાલયનો અમૃતમહોત્સવ મુંબઈના પ્રાધ્યાપક અનંત કાણેકરના પ્રમુખપદ હેઠળ ઉજવવામાં આવ્યો હતો. તે વખતે, જૂના મરાઠી સાપ્તાહિક 'પ્રબોધચંદ્રિકા' તથા કાવ્યમાસિક 'કાવ્ય–રત્નાવલિ'ના સ્થાપક તંત્રી સ્વ. એન. એન. ફડનિસના તૈલચિત્રની અનાવરણવિધિ કરવામાં આવી હતી.

० ० ०

પૂનાની મહારાષ્ટ્ર સાહિત્ય પરિષદે શ્રી જ્ઞાનેશ્વરના 'અમૃતાનુભવ'ની ટીકા સાથેની આવૃત્તિ પ્રગટ કરવાનું માથે લીધું છે. આ આવૃત્તિ તૈયાર કરવાનું કાર્ય પ્રાધ્યાપક વી. ડી. ગોખલેને સોંપવામાં આવ્યું છે.

० ० ०

વિશાળ મંદિર

મેં નાનાં એવાં દેવમંદિરોમાં જઈ ને કોઈ એકાદ મૂર્તિની ઉપાસના કરવાનું છોડી દીધું છે. મારું આરાધ્ય એક વિશાળ મંદિર છે. એ મંદિર હજારો માઇલના વિસ્તારમાં બનેલું છે. તે ભવ્ય મંદિરનું નામ "ભારત" છે. તે મંદિરના ૩૬ કરોડ દેવતાઓનો હું પૂજારી છું, ભક્ત છું.

—જવાહરલાલ નેહરુ

ડી. એચ. લોરેન્સના લખેલા ૫૦થી વધારે પત્રોનો સંગ્રહ તાજેતરમાં ક્રોયડન (લંડનનું પરું) ખાતે મળી આવેલ છે.

જો તેની હરરાજી કરવામાં આવે તો તેના લગભગ ૧,૦૦૦ પાઉંડ ઉપજશે તેવી ગણતરી કરવામાં આવે છે.

ઘણાં ખરાં પત્રોમાં લેખક લોરેન્સ, શાળા-શિક્ષક લોરેન્સને કેવો ધિક્કારતો હતો તે જણાઈ આવે છે.

ક્રોયડનની ડેવિડસન શાળાના શિક્ષક એ. ડબ્લ્યુ. મેકલાઉડના ઘરમાંથી આ પત્રો મળી આવ્યા હતા. લોરેન્સ પણ એક સમયે તે શાળામાં જ શિક્ષક હતો.

આ પત્રો ક્રોયડનના જાહેર પુસ્તકાલયમાં રાખવામાં આવ્યા છે.

० ० ०

શ્રીવીરાથી ચાર્લી ચેપ્લિને જણાવ્યું છે કે 'મેં મારાં સંસ્મરણો લખવાની શરૂઆત કરી છે. ત્રણ વર્ષમાં ત્રણ લાખ શબ્દો લખવાનો છું. મારા વિષે એટલી બધી ખોટી હકીકતો કહેવામાં આવે છે કે હું તેમને સત્ય રીતે મૂકવા માગું છું.

—છોટાલાલ માનસિંગ કામદાર

* નિશાનીવાળી નોંધ ઇન્ડિયન પી. ઈ. એન. પરથી સાભાર ઉધૃત.

વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળ તરફથી લેવાયેલી
સાતમો શિષ્ટવાચન પરીક્ષાનો પ્રશ્નપત્ર

તા. ૧૫-૯-'૫૭ સમય : સવારના ૧૧થી ૨

(બહુરત્ના વસુંધરા)

(ગમે તે આઠ પ્રશ્નોના જવાબ લખવા, દરેક પ્રશ્નના ગુણ ૧૨ છે; ઉપરાંત ગુણ ૪ જણાવેલી કલમ ચોથી બદલના છે.)

૧ સિત્તેર વર્ષની ઉંમરે પણ શ્રીમતી બેલ કેટલાં ભલાં હતાં તે ત્રણ પ્રસંગો લખી દર્શાવો.

૨ ખૂનનો આરોપ માથે ઓઢી જેલમાં જનાર ફાધર પિયરી કેટલો બધો ભલો હતો તે ટૂંકમાં એની જીવનકથા લખી દર્શાવો.

૩ પ્રેમમૂર્તિ કાગાવાએ ગંદાં ઝૂંપડાંમાં વસતા માનવીઓ, મજૂરો તથા ખેડૂતોના ભલા માટે કરેલાં કાર્યોની ટૂંક વિગત લખો.

૪ "બીજાને મુશ્કેલીમાં જોઈને માણસનામાં તાકાત ક્યાંથી પેદા થાય છે તે પોતે પણ જાણતો નથી." ચાર્લ્સ ડેનીસ જોન્સના આ વાક્યને સમર્થન આપતા તેના બે પ્રસંગો લખો.

૫ ઉસ્તાદ વીમાની બેડર, પીક અને રૂથ, પ્રાણવાન સર્જકો એ ત્રણમાંથી ગમે તે એકની જીવનકથા લખો.

૬ જનતા કાજે જીવનાર ડૉ. ટોમ મેકીન્ટોસની રહેણીકરણી તથા સ્વભાવ લખો.

૭ અદ્‌ભુત યાદશક્તિ ધરાવનાર હેન્રી શ્લીમેનનું ટૂંકમાં જીવન લખો તથા એની રહેણીકરણી અને સ્વભાવ જણાવો.

૮ કીટકશાસ્ત્રના પિતા જીન હેન્રી ફેબરની ટૂંકમાં જીવનકથા લખો તથા એને કયાં કયાં બિરુદ મળ્યાં હતાં તે જણાવો.

૯ અ અંધ લુઈ બ્રેઈલીને એના જીવનમાં કયા ત્રણ પ્રસંગોએ આંખમાં આંસુ આવ્યાં હતાં તે લખો.

બ ઇજિપ્તનો અંધ ડૉ. તાતાહુસેન ઇજિપ્તના ભલાનાં કયાં ત્રણ કાર્યો પાછળ આખી જિંદગી ઝઝૂમ્યો હતો તે લખો.

૧૦ (૧) પીકે કઈ ધાતુની શોધ કરી ? (૨) પશ્ચિમ બર્લિનમાં વેધશાળા બાંધનાર એ મહાન વીરો કોણ ? (૩) હેન્રી શ્લીમેને દટાઈ ગયેલા કયા શહેરને શોધી કાઢ્યું ? (૪) ડૉ. ટોમે પોતાની કંજુસાઈની મૂડી છેવટે કોને બક્ષિસ કરી ? (૫) અર્નેસ્ટ થોમ્પસન સેટોને, અમેરિકામાં કિશોરોને તાલીમ આપવા કઈ પ્રવૃત્તિ શરૂ કરી ? (૬) જીન હેન્રી ફેબરે શિક્ષકના ધંધા સાથે કયા જીવોનો ઊંડો અભ્યાસ કર્યો ? (૭) અર્નેસ્ટ થોમ્પસન સેટોનને કયા જીવોના અભ્યાસનો નાદ લાગ્યો હતો ? (૮) ખંતથી વળગી રહીને વેરાનમાં લીલી વાડી ખડી કરનાર કોણ ?

(અનુસંધાન સામેના પૃષ્ઠને છેડે)

લોકભોગ્ય સાહિત્યને પ્રોત્સાહન આપતી ચોથી સ્પર્ધા

લોકભોગ્ય સાહિત્યને પ્રોત્સાહન આપવા માટેની ભારત સરકારની યોજના હેઠળ, નવશિક્ષિતો માટેનાં પુસ્તકોને લગતી ચોથી હરીફાઈમાં ચાળીસ પુસ્તકોને પાંચસો પાંચસો રૂપિયાનાં ઇનામ મળ્યાં છે, એમ કેન્દ્રસ્થ શિક્ષણ અને વૈજ્ઞાનિક ગવેષણા ખાતા તરફથી જાહેર કરવામાં આવ્યું છે. એ ઇનામી પુસ્તકો પૈકી ગુજરાતી, મરાઠી તથા હિન્દી પુસ્તકોનાં નામ આ પ્રમાણે છે: **ગુજરાતી**: (૧) વેર અને અવિચાર: લેખક શ્રી. ગોપાળદાસ પટેલ, (૨) સન્ત સમાગમ: લેખક: શ્રી. મુકુલભાઈ કલાર્થી, (૩) બાપુનાં સંભારણાં: લેખિકા: કુ. મનુબેન ગાંધી.

મરાઠી: (૧) અકીધિચી કહાણી: શ્રી. યદુનાથ થત્તે, (૨) દગડાંતુન દેવ: શ્રીમતી માલતી દાંડેકર, (૩) જાદૂચી પેટી: શ્રી. લીલાધર હેગડે.

હિન્દી: (૧) હમારા ભારત: શ્રી. પ્રાણનાથ શેઠ, (૨) હમારે પડોસી: શ્રી વિષ્ણુ પ્રભાકર, (૩) હમારે લોહાર: શ્રી ધર્મપાલ શાસ્ત્રી, (૪) પાવભાર આટા: શ્રી વિયોગી હરિ (૫) આકાશકી બાતેં: શ્રી ઓમ પ્રકાશ (૬) હમારા શરીર: શ્રી ચતુરસેન શાસ્ત્રી (૭) બડોકા બચપન: શ્રી. વિશ્વમિત્ર શર્મા (૮) કાલા પાની: શ્રી શાંડિલ્ય.

ઉપર્યુક્ત પુસ્તકો સુદ્ધાં જે ચાળીસ પુસ્તકોને પાંચસો પાંચસો રૂપિયાનાં ઇનામો મળ્યાં છે તેમાંથી પણ ફરીથી પાંચ ઉત્તમ પુસ્તકો પસંદ કરીને તેમને પ્રત્યેકને પાંચસો રૂપિયાનું ઇનામ આપવામાં આવશે. એની જાહેરાત ૨૬મી જાન્યુઆરી ૧૯૫૮ના દિને કરવામાં આવશે.

આ યોજના હેઠળ દર વર્ષે ભારતની બધી પ્રાદેશિક ભાષામાં નવશિક્ષિતો માટેનાં ઉત્તમ પુસ્તકોને પુરસ્કાર આપવામાં આવે છે અને પુરસ્કાર મેળવતાં પુસ્તકો અને તેમના અધિકૃત ભાષાન્તરોની સંખ્યાબંધ પ્રતો બહાર પાડીને સામુદાયિક વિકાસઘટકોમાં અને રાષ્ટ્રીય કૃષિ વિસ્તરણ સેવાના ઘટકોમાં તેમ જ બીજા શૈક્ષણિક કેન્દ્રોમાં તેમની વહેંચણી કરવામાં આવે છે. દર વર્ષે બીજી ઓક્ટોબરે ઇનામો જાહેર કરવામાં આવે છે.

આગલી ત્રણ હરીફાઈઓમાં ૧૦૨ પુસ્તકોને પાંચસો પાંચસો રૂપિયાનો અને ૧૫ પુસ્તકોને રૂ. ૧૦૦૦નો પુરસ્કાર આપવામાં આવ્યો હતો. આ પ્રત્યેક પુસ્તકની એકેક હજાર પ્રતો વહેંચણી માટે ખરીદવામાં આવી હતી. આ વર્ષની હરીફાઈમાં ૪૮૩ પુસ્તકો મોકલવામાં આવ્યાં હતાં.

(સામેના પૃષ્ઠનું અનુસંધાન)

૧૧ અ નીચેનાં વાક્યોમાં ખાલી જગા પૂરો:

(૧) ઇન્જિનના કેળવણીપ્રધાન ડૉ. હુસેન આંખોએ——હતા. (૨) મહાન વિમાની બેડર બંને પગે——હતો. (૩) બ્રેઈલી લિપિનો સર્જક લુઈ બ્રેઈલી આંખોએ——હતો. (૪) જિસસ પ્રભુ કહે છે ઈશ્વરનો વાસ——કુટિરમાં જ છે. (૫) પ્રેમમૂર્તિ કાગાવા જાપાનની સહકારી પ્રવૃત્તિનો——હતો. (૬) ડૉ. હુસેને——યુનિવર્સિટીની સ્થાપના કરી.

બ "બહુરત્ના વસુંધરા" પુસ્તકમાંથી તમને શું બોધ મળે છે તે ટૂંકમાં લખો.

વડોદરામાં મળનાર પી. ઇ. એન. પરિષદ અંગે ભરાનાર

પ્રદર્શનની માહિતી

શ્રી. મહારાજા સયાજીરાવ યુનિવર્સિટીના ઉપક્રમે ભારતીય પી. ઈ. એન. કોંગ્રેસનું ચોથું અધિવેશન તા. ૨૬, ૨૭, ૨૮ ઑક્ટોબર ૧૯૫૭ના રોજ મળનાર છે. તે પ્રસંગે ગુજરાતના તેમ જ અન્ય પ્રાંતોના વિદ્વાનોને તેમ જ જાહેર જનતાને સાહિત્યના ક્ષેત્રમાં ગુજરાતે આપેલ ફાળાનો પરિચય કરાવવાના ઉદ્દેશથી એક ખાસ પ્રદર્શન યોજવામાં આવનાર છે.

પ્રદર્શનમાં નીચેના સાહિત્યિક નમૂનાઓનો સમાવેશ થશે :

(૧) સચિત્ર હસ્તપ્રતો.

(૨) ગુજરાતી હસ્તપ્રતો. બને ત્યાં સુધી પ્રાચીન અને લેખનસંવતવાળી; જુદા જુદા ગ્રંથકારોનુ તેમ જ જુદા જુદા યુગોનું પ્રતિનિધિત્વ ધરાવતી હસ્તપ્રતો.

(૩) ગુજરાતમાં રચાયેલી અને અપ્રગટ હોય તેવી સંસ્કૃત તેમ જ પ્રાકૃત હસ્તપ્રતો.

(૪) સંસ્કૃત પ્રશિષ્ટ ગ્રંથોની-ગુજરાતમાં લખાયેલી તાડપત્ર અને કાગળની સૌથી જૂની હસ્તપ્રતો.

(૫) ઉપર જણાવેલા પ્રશિષ્ટ ગ્રંથોની ગુજરાતી વિદ્વાનોએ રચેલી ટીકાઓ.

(૬) ગુજરાતી Incunabula. મુદ્રણકલાની બાલ્યાવસ્થા દરમ્યાન ગુજરાતમાં છપાયેલાં પુસ્તકો. વિષયવૈવિધ્યની દૃષ્ટિએ મુદ્રણકલાના વિકાસ સાથે સાહિત્યમાં પણ જે વિકાસ થયો તે ઘણો જ રસપ્રદ છે. ઈ. સ. ૧૮૭૦ પહેલાં છપાયેલાં પુસ્તકોને ગુજરાતી Incunabula કહેવામાં આવે છે.

(૭) અર્વાચીન ગુજરાતી સાહિત્ય વિષયનુ વૈવિધ્ય અને સાહિત્યમાં લેખકના ફાળાની દૃષ્ટિએ ચૂંટી કાઢેલાં પુસ્તકો.

૧૮૦થી ૧૮૮]

કે. મહારાજા સયાજીરાવ ત્રીજા સ્મારક સંશોધન તરફથી

ઈનામી નિબંધ

કે. મહારાજા સયાજીરાવ ત્રીજા સ્મારક સંશોધન સમિતિ તરફથી 'અણુ અને અણુશક્તિ' (Atom & Atomic-energy) એ વિષય ઉપર ઇનામી નિબંધ લખાવવાનો નિર્ણય થયો છે અને તે માટેની હરીફાઈમાં મુંબઈ રાજ્યના બનાસકાંઠા, સાબરકાંઠા, મહેસાણા, અમરેલી, વડોદરા, અમદાવાદ, ખેડા, પંચમહાલ, ભરૂચ અને સુરત જિલ્લાનો કોઈ પણ વતની ભાગ લઈ શકશે. હરીફાઈમાં ભાગ લેવા ઇચ્છનારે પોતાનો નિબંધ તા. ૧૫મી જૂન, ૧૯૫૮ સુધીમાં નીચેના સરનામે મોકલવો. શ્રેષ્ઠ નિબંધ લખનારને રૂા. ૫૦૦)-અંકે રૂપિયા પાંચસોનું ઇનામ આપવામાં આવશે. નિબંધ ફુલસ્કેપ કાગળની એક બાજુએ સ્વચ્છ અક્ષરે લખવો. નિબંધનો વિસ્તાર ઓછામાં ઓછા દસ હજાર શબ્દોનો હોવો જોઈએ અને તે ગુજરાતી, હિન્દી અને મરાઠી એ ત્રણમાંથી ગમે તે એક ભાષામાં લખી શકાશે. (સહી) ભોગીલાલ જ. સાંડેસરા

મંત્રી, કે. મહારાજા સયાજીરાવ ત્રીજા સ્મારક સંશોધન સમિતિ, ફેકલ્ટી ઑફ આર્ટ્સ,
બરોડા કૉલેજ બિલ્ડિંગ, વડોદરા.

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ તરફથી વાર્તા હરિફાઈ

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિ. વડોદરાને સોંપાયેલા ' શ્રી. ચુનીલાલ પુરુષોત્તમદાસ શાહ સ્મૃતિ યોજના ફંડ 'માંથી એક સળંગ વાર્તા-નવલકથાની હરીફાઈ યોજવાનું નક્કી કરવામાં આવ્યું છે. તો ગુજરાતી લેખક ભાઈ-બહેનોએ રચેલી તેમની સળંગ વાર્તા-નવલકથા ક્રાઉન સોળ પેજી આશરે છાપેલા ૨૫૦ પૃષ્ઠ થાય તેટલું નવલકથા સર્જન તા. ૩૦-૧૧-'૫૭ સુધીમાં મોકલી આપવા વિનંતી છે.

હરિફાઈમાં પહેલા બે નંબરે આવનાર પ્રેષકોને અનુક્રમે રૂા. ૨૨૫. અને રૂા. ૧૨૫) રોકડા ઇનામ તરીકે આપવામાં આવશે.

વીસમી સદીના નોંધપાત્ર ગુજરાતી અનુવાદો

[ભાઈશ્રી દશરથલાલે તૈયાર કરેલી આ અનુવાદસૂચિમાં દરેક પુસ્તકને અંતે આપેલા નંબરો ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલયના ગુજરાતી કૉપીરાઇટ સંગ્રહના અનુક્રમાંકો છે. આશા છે કે આ સૂચિ વાચકોને, ગ્રંથાલયોને તેમ જ ગ્રંથવિક્રેતાઓને ઉપયોગી થઈ પડશે. ચૂ. પુ. બારોટ, ગ્રંથપાલ]

ૠગાં ગાંધીસાહિત્ય

ૠગાંq : ગાંધીજી ગાંધીચરિત્ર

૧. બાપુની સેવામાં : ચાંદીવાલા, બ્રજકૃષ્ણ (અનુ.) વહોરા, કરીમભાઈ ભીખાભાઈ. ૨૮૮૫૬.૧

૨. બાપુના કારાવાસની કહાણી : નય્યર, સુશીલાબહેન (અનુ.) દેસાઈ, મણિભાઈ ભગવાનજી. ૨૮૦૫૮

૩. ગાંધીજીના જીવનપ્રસંગ : પોલાક, મીલી ગ્રેહામ (અનુ.) શુક્લ, ચંદ્રશંકર પ્રાણશંકર. ૨૪૬૪૧

૪. ગાંધીજી સાથે અઠવાડિયું : ફીશર, લુઈ (અનુ.) શુક્લ, ચંદ્રશંકર પ્રાણશંકર. ૨૪૯૭૮

૫. ગાંધીજીને જગવંદના : (સંપા.) રાધાકૃષ્ણન્, સર્વપલ્લી (અનુ.) શુક્લ, ચંદ્રશંકર પ્રાણશંકર. ૨૪૨૮૮

૬. ગાંધીજીની યુરોપયાત્રા : લેસ્ટર, મ્યુરીએલ (અનુ.) શુક્લ, ચંદ્રશંકર પ્રાણશંકર. ૨૫૩૮૭

૭. મહાત્માજીની છાયામાં : બિરલા, ઘનશ્યામદાસ (અનુ.) દેસાઈ, મણિભાઈ ભગવાનજી. ૪૪૪૭૦

ૠગાંq : ૭ સંગ્રહ

૮. મહાત્મા ગાંધીની વિચારસૃષ્ટિ : ગાંધી, મોહનદાસ કરમચંદ (અનુ.) મથુરાદાસ ત્રિકમજી. ૮૨૧૨

ૠગાં : ઢ૭૦શ કાપડકામ

૯. ખાદીનું વ્યાપક અર્થશાસ્ત્ર : ગ્રેગ, રિચાર્ડ બ. (અનુ.) પારેખ, નગીનદાસ નારણદાસ અને ગાંધી, જેઠાલાલ જીવણલાલ. ૧૫૭૩૨

ૠગાં : દ૧૧૧ :.૬ અંગ્રેજી ગદ્ય

૧૦. સર્વોદય : રસ્કિન, જૉન (અનુ.) ગાંધી, મોહનદાસ કરમચંદ. ૧૦૯૦૫

ૠગાં : વ રાજ્યશાસ્ત્ર

૧૧. સ્વરાજ્યશાસ્ત્ર : ભાવે, વિનોબા નરહર (અનુ.) દેશપાંડે, પાંડુરંગ ગણેશ. ૨૩૭૫૦

ૠગાં : શ : ૭૮૨ નિયોજન

૧૨. ગાંધીવાદી આર્થિક યોજના : અગ્રવાલ, શ્રીમન્નારાયણ (અનુ.) શુક્લ, ચંદ્રશંકર પ્રાણશંકર. ૧૫૦૩૮

૭૬ દુનિયાનાં ચરિત્રો

૧૩. મહાન બનો : કાર્નેજી, ડેલ (અનુ.) શુક્લ, ચંદ્રશંકર પ્રાણશંકર. ૨૬૮૪૨
૧૪. તીર્થસલિલ : રાય, દિલીપકુમાર (અનુ.) પારેખ, નગીનદાસ. ૨૩૭૩૬

૬ વિજ્ઞાન

૬ લ ઇતિહાસ

૧૫. વિજ્ઞાનની વાટે : ફિલિપ (અનુ.) સોમપુરા, રેવાશંકર ઓ. ૨૪૦૬૧

૬ વિજ્ઞાન

૧૬. વિજ્ઞાનપરિચય : ઠાકુર, રવીન્દ્રનાથ દેવેન્દ્રનાથ (અનુ.) પરીખ, નગીનદાસ નારણદાસ. ૨૪૩૯૦

ઙ૨ ખગોળ

૧૭. જ્યોતિર્વિલાસ : દીક્ષિત, શંકર બાળકૃષ્ણ (અનુ.) યાજ્ઞિક, શિવલાલ ઉત્તમરામ. ૧૧૬૧૪

ક૨૯૪;૭૨.૭૫ પદાર્થવિજ્ઞાન

૧૮. અણુશક્તિનો અહેવાલ : ડીન, ગોર્ડન ઇવાન્સ (અનુ.) દવે, નટવરલાલ. ૪૨૪૪૭

ક્ષ૨ બાંધકામ

૧૯. સુલભ વાસ્તુશાસ્ત્ર : દેશપાંડે, રઘુનાથ શ્રીપાદ (અનુ.) ઠાકોર, હરિપ્રસાદ કિરપારામ. ૧૬૩૩૧

ચ:૯૯ વિકાસક્રમ

૨૦. સહાયવૃત્તિ : ક્રોપોટકિન પી. (અનુ.) પરીખ, નરહરિભાઈ દ્વારકાદાસ. ૧૯૦૯૩

ટ૮૯ જીવડાં

૨૧. ઊધઈનું જીવન : મેટરલિંક, મોરિસ (અનુ.) મશરૂવાળા, કિશોરલાલ ઘનશ્યામલાલ. ૧૮૬૦૬

ઙ વૈદક

ઙ:૨ આકૃતિવિજ્ઞાન

૨૨. પ્રત્યક્ષ શારીર : સેન, ગણનાથ (અનુ.) પાઠક, બાળકૃષ્ણ અમરજી. ૧૮૭૬૫

ઙ:૫૭૨ ખોરાક

૨૩. આપણો ખોરાક : મશાણી, ગીનુ રૂસ્તમજી (અનુ.) મહેતા, ચંદ્રવદન. ૨૫૨૩૯

ઙ૧:::૨ બાળવૈદ્ય

૨૪. સર્વાંગી બાળઉછેર : કોમરટૉક, ઍલવૂડ (અનુ.) યાજ્ઞિક, અમૃતલાલ ભા. ૪૩૪૧૦

ઙઇ:૪:૨ આયુર્વેદીય ચિકિત્સા

૨૫. ચિકિત્સાકલિકા : ત્રિસટાચાર્ય (અનુ.) પરીખ, રસિકલાલ જેઠાલાલ. ૪૪૬૪૮

૬૭૭ ચામડાકામ

૨૬. ચામડા કેળવવાની ક્રમ પદ્ધતિ : દાસગુપ્ત, સતીશચંદ્ર (અનુ.) પુત્ર, ભિખ્ખુ. ૨૦૮૩૦

△ગૂઢવિદ્યા

△૨શ હિંદ

૨૭. વિચારદર્શન-૧ : કેદારનાથ (અનુ.) મોદી, રમણીકલાલ મગનલાલ. ૪૨૩૫૨

૨૮. રામકૃષ્ણ ઉપનિષદ્ : રાજગોપાલાચાર્ય (અનુ.) દેસાઈ, મણિભાઈભ. ૩૮૫૧૪

△૨૫૭ રામકૃષ્ણ ચરિત્ર

૨૯. રામકૃષ્ણ પરમહંસ : રોમેરોલાં (અનુ.) શુકલ, ચંદ્રશંકર પ્રાણશંકર. ૪૧૯૩૨

△૩શ જૈન

૩૦. સમાધિશતક : પ્રભેન્દુ (અનુ.) દ્વિવેદી, મણિલાલ નભુભાઈ. ૪૧૦૬૦

△૬ ખ્રિસ્તી

૩૧. પ્રભુમય જીવન : ટ્રાઈન, રાલ્ફ વાલ્ડો (અનુ.) દોશી, મણિલાલ નથુભાઈ. ૬૪૦૮

△૭૫૭શ ઇસ્લામી સંતો

૩૨. મુસ્લિમ મહાત્માઓ : સેન, ગિરીશચંદ્ર (અનુ.) સેવાનંદજી. ૨૨૫૮૦

૭ લલિતકળા

૩૩. કલાસૃષ્ટિ : જિનરાજદાસ, સી. (અનુ.) મહેતા, ઇન્દુમતી અને મહેતા, ભૂપતરાય. ૨૦૯૬૫

૬૨૧૧ અંગ્રેજી સાહિત્ય

૬૨૧૧:૧ અંગ્રેજી કાવ્ય

૩૪. બુદ્ધચરિત : આર્નોલ્ડ, એડવિન (અનુ.) દિવેટિયા, નરસિંહરાવ ભોળાનાથ. ૧૮૪૯૬

૩૫. વિદાય વેળાએ : જિબ્રાન, ખલિલ (અનુ.) મશરૂવાળા, કિશોરલાલ ઘનશ્યામલાલ. ૧૯૨૯૦

૬૨૧૧:૨ અંગ્રેજી વાર્તા

૩૬. માનવી ખંડિયેરો : બરજેસ, પેરી (અનુ.) કાલેલકર, દત્તાત્રેય બાળકૃષ્ણ અને મશરૂવાળા, કિશોરલાલ ઘનશ્યામલાલ. ૨૬૦૦૮

૩૭. જેકિલ અને હાઈડ : સ્ટીવનસન, આર. એસ. (અનુ.) દેસાઈ, મગનભાઈ પ્રભુદાસ. ૨૧૦૧૧

૬૨૧૧:૬ અંગ્રેજી ગદ્ય

૩૮. તત્ત્વચિંતન : એલન, જેમ્સ (અનુ.) ઠાકોર, વૈકુંઠલાલ શ્રીપતરાય. ૭૦૫૧

૩૯. ભક્તરાજ : બનિયન, જોન (અનુ.) કલાર્થી, મુકુલભાઈ ડાહ્યાભાઈ. ૪૪૬૦૨

૪૦. ભાગ્યના સ્રષ્ટાઓ : માર્ડન, ઓરિસન સ્વેટ (અનુ.) પરમાર, રતનસિંહ દીપસિંહ ૯૦૯૧૩

૪૧. બોલ્શેવિઝમ અને બીજી વાતો : રાજગોપાલાચાર્ય (અનુ.) ગાંધી, જેઠાલાલ જીવણલાલ. ૧૮૬૮૭

૪૨. સંયમસામ્રાજ્ય : જોર્ડન, વિલિયમ જ્યોર્જ (અનુ.) દોશી, મણિલાલ નથુભાઈ. ૯૦૯૨

૪૩. સુખ અને શાંતિ : લબક, જોન (અનુ.) પટેલ, જીવાભાઈ રેવાભાઈ. ૬૦૬૬

૪૪. સદ્વર્તન : સ્માઈલ્સ, સેમ્યુઅલ (અનુ.) ત્રવાડી, ગણપતરામ અનુપરામ. ૪૧૫૫

૬૧૧૧:૯ અંગ્રેજી વિવેચન

૪૫. સાહિત્યનું ઘડતર : સ્કૉટ જેમ્સ, આર. એ. (અનુ.) દવે, જિતેન્દ્ર અ. ૪૧૯૪૭

૬૧૪૨ રૂસી સાહિત્ય

૬૧૪૨.૨ નાટક

૪૬. તિમિરમાં પ્રભા : ટૉલ્સ્ટૉય, લિયો (અનુ.) મશરૂવાળા, કિશોરલાલ ઘનશ્યામલાલ. ૧૯૪૨૫

૬૧૪૨:૩ વાર્તા

૪૭. આવું કેમ સૂઝયું ? : ટૉલ્સ્ટૉય, લિયો (અનુ.) ભટ્ટ, વિશ્વનાથ મગનલાલ ૧૪૦૦૨

૬૧૪૨:૬ ઇતર ગદ્ય

૪૮. ચૂપ નહીં રહેવાય : ટૉલ્સ્ટૉય, લિયો (અનુ.) શુક્લ, ચંદ્રશંકર પ્રાણશંકર. ૨૫૨૭૩

૬ ૧૫ સંસ્કૃત સાહિત્ય

૬૧૫:a ઇતિહાસ

૪૯. સંસ્કૃત સાહિત્યનો ઇતિહાસ : મેકડોનલ, એ. (અનુ.) દવે, મોહનલાલ પાર્વતીશંકર. ૧૧૫૧૮

૬૧૫:૨a નાટકનો ઇતિહાસ

૫૦. સંસ્કૃત નાટક–૧ : કીથ, એ. બેરીડેલ (અનુ.) પુરોહિત, નર્મદાશંકર ભોગીલાલ. ૧૭૫૦૦

૬૧૫:૯ વિવેચન

૫૧. પ્રાચીન સાહિત્ય : ટાગોર, રવીન્દ્રનાથ દેવેન્દ્રનાથ (અનુ.) દેસાઈ, મહાદેવભાઈ હરિભાઈ અને પરીખ, નરહરિભાઈ દ્વારકાદાસ. ૯૬૨૮

૬ ૧૫૨ હિંદી સાહિત્ય

સર્વાંગી આકાર

આયુર્વેદીય

૨૫. ચિકિત્સા સતસઈ : બિહારીદાસ (અનુ.) સવિતાનારાયણ ગણપતિનારાયણ. ૪૮૨૪

૬૧૯૨:૨ નાટક

૫૩. **રક્ષાબંધન** : પ્રેમી, હરિકૃષ્ણ (અનુ.) શાહ, ચંદ્રકાન્ત ફૂલચંદ. ૨૩૫૦૮

૬૧૫૫ મરાઠી સાહિત્ય

૬૧૫૫:૧ કાવ્ય

૫૪. **સંત તુકારામની વાણી** : તુકારામ (અનુ.) મશરૂવાળા, કિશોરલાલ ઘનશ્યામલાલ. ૪૩૯૭૯

૬૧૫૫:૬ ઇતર ગદ્ય

૫૫. **જીવનદૃષ્ટિ** : ભાવે, વિનોબા નરહર (અનુ.) દેશપાંડે, પાંડુરંગ ગણેશ. ૨૭૫૨૮

૬૧૫૭ બંગાળી સાહિત્ય

૬૧૫૭:૧ કાવ્ય

૫૬. **ગીતાંજલિ અને બીજાં કાવ્યો** : ટાગોર, રવીન્દ્રનાથ દેવેન્દ્રનાથ (અનુ.) પારેખ, નગીનદાસ નારણદાસ. ૨૩૫૭૮

૬૧૫૭:૨ નાટક

૫૭. **અચલાયતન** : ટાગોર, રવીન્દ્રનાથ દેવેન્દ્રનાથ (અનુ.) કૃપાલાની, ગિરિધારી. ૨૭૩૩૨

૫૮. **ચિત્રાંગદા** : ટાગોર, રવીન્દ્રનાથ દેવેન્દ્રનાથ (અનુ.) દેસાઈ, મહાદેવ હરિભાઈ અને પરીખ, નરહરિભાઈ દ્વારકાદાસ. ૫૯૯૩

૬૧૫૭:૩ વાર્તા

૫૯. **છબી** : ચટ્ટોપાધ્યાય, શરદ્ચંદ્ર (અનુ.) પટેલ, ગોપાળદાસ જીવાભાઈ. ૧૭૩૦૫

૬૦. **ત્રણ વાર્તાઓ** : ચટ્ટોપાધ્યાય, શરદ્ચંદ્ર (અનુ) દેસાઈ, મહાદેવભાઈ હરિભાઈ. ૧૦૯૧૮

૬૧. **વિરાજવહુ** : ચટ્ટોપાધ્યાય, શરદ્ચંદ્ર (અનુ.) દેસાઈ, મહાદેવભાઈ હરિભાઈ. ૧૧૩૨૧

૬૨. **વાલ્મીકિનો જય** : શાસ્ત્રી, હરપ્રસાદ (અનુ.) મશરૂવાળા, નીલકંઠ ઈશ્વરદાસ. ૧૨૨૫૯

૬૧૫૭:૬ ઇતર ગદ્ય

૬૩. **પૂર્વ અને પશ્ચિમ** : ટાગોર, રવીન્દ્રનાથ દેવેન્દ્રનાથ (અનુ.) પારેખ, નગીનદાસ નારણદાસ. ૨૩૭૨૫

૬૪. **સ્વદેશી સમાજ** : ટાગોર, રવીન્દ્રનાથ દેવેન્દ્રનાથ (અનુ) પારેખ, નગીનદાસ નારણદાસ. ૧૮૧૬૫

ન—લ ગુજરાતી ભાષાનો ઇતિહાસ

૬૫. **ગુજરાતી ભાષા અને સાહિત્ય** : દિવેટિયા, નરસિંહરાવ ભોળાનાથ (અનુ.) બક્ષી, રામપ્રસાદ પ્રેમશંકર. ૧૯૯૧૦

प धर्म

प१२७:२५:९ ઇશોપનિષદ્દનું વિવેચન

૬૬. ઇશાવાસ્યવૃત્તિ : ભાવે, વિનોબા નરહર (અનુ.) દેશપાંડે, પાંડુરંગ ગણેશ. ૪૧૬૨૮

प२ હિંદુ

૬૭. હિંદુ ધર્મ : રાધાકૃષ્ણન્, સર્વપલ્લી, (અનુ.) શુક્લ, ચંદ્રશંકર પ્રાણશંકર. ૨૪૯૬૬

प२:३१५ फ़ હિંદુ અવતાર

૬૮. કૃષ્ણચરિત્ર : ચટ્ટોપાધ્યાય, બંકિમચંદ્ર (અનુ.) ઝવેરી, કૃષ્ણલાલ મોહનલાલ. ૨૧૯૬

प३१:२१११९

૬૯. ભગવતી સૂત્ર : સુધર્મ સ્વામી (અનુ.) દોશી, બેચરદાસ જીવરાજ. ૭૯૪૨.૨

प३१:द२१वह्न જૈન સાધુઓ

૭૦. ગણધરવાદ : આચાર્ય, જિનભદ્ર (અનુ.) માલવણિયા, દલસુખભાઈ. ૩૯૩૬૨

प४व कोसंबी બૌદ્ધધર્મીનું ચરિત્ર

૭૧. આપવીતી કોસંબી, ધર્માનંદ (અનુ.) બૂચ, વેણીલાલ છગનલાલ. ૧૧૮૬૯

प४:३२ બુદ્ધચરિત્ર

૭૨. બુદ્ધલીલાસારસંગ્રહ : કોસંબી, ધર્માનંદ (અનુ.) મશરૂવાળા, નીલકંઠ ઈશ્વરદાસ. ૧૦૪૪૦

प४२ञ:२ મહાયાન, પવિત્ર ગ્રંથ

૭૩. બોધિચર્યાવતાર : શાંતિદેવાચાર્ય (અનુ.) કોસંબી, ધર્માનંદ. ૪૧૮૯૩

प६ ખ્રિસ્તી

૭૪. જીવનસિદ્ધિ : ટોલ્સટોય, લિયો (અનુ.) દવે, સાકરલાલ અમૃતલાલ. ૧૪૪૬૩

प८२१:२ज

૭૫. જપજી : નાનકદેવ (અનુ.) દેસાઈ, મગનભાઈ પ્રભુદાસ. ૨૦૯૭૫

प८२१:२सु

૭૬. સુખમની : અર્જુનદેવ (અનુ.) દેસાઈ, મગનભાઈ પ્રભુદાસ. ૨૦૦૧૮

फ तत्त्वज्ञान

૭૭. દેહ, જીવ અને આત્માની વૈજ્ઞાનિક મીમાંસા : દાહેન જે. એસ. (અનુ.) દવે, પ્રેમશંકર નારાયણજી. ૧૧૧૪૮

फ४व९ નીતિશાસ્ત્ર

૭૮. યુરોપીય પ્રજાના આચરણનો ઇતિહાસ : લેકી, વિલિયમ એડવર્ડ હાર્ટપોલ (અનુ.) દવે, નરસિંહ્કર પ્રભુજીવન ૭૦૨૩

फ४ નીતિશાસ્ત્ર

૭૯. જીવનનો આદર્શ : લેકી, વિલિયમ એડવર્ડ હાર્ટપોલ (અનુ) પરેખ, જીવાભાઈ રેવાભાઈ. ૧૯૯૪

ફ૪૧૪૧ અહિંસા

૮૦. અહિંસાની તાલીમ : ગ્રેગ, રિચાર્ડ બ. (અનુ.) શુક્લ, ચંદ્રશંકર પ્રાણશંકર. ૨૪૩૩૧

ફ૪૧૮ સમાધાન

૮૧. સત્યાગ્રહની મર્યાદા : મોર્લી, જૉન (અનુ.) દેસાઈ, મહાદેવભાઈ હરિભાઈ. ૧૨૬૦૦

ફ૯ સૌંદર્યશાસ્ત્ર

૮૨. કળા એટલે શું ? ટોલ્સટોય, લિયો (અનુ.) દેસાઈ, મગનભાઈ પ્રભુદાસ. ૨૫૬૩૯

ફ૬ ભારતીય

૮૩. હિંદુ જીવનદર્શન : રાધાકૃષ્ણન્, સર્વપલ્લી (અનુ.) શુકલ, ચંદ્રશંકર પ્રાણશંકર ૨૩૭૨૧

૮૪. ભારતીય તત્ત્વજ્ઞાનની રૂપરેખા-૧ : હિરિયણ્ણા, એમ. (અનુ.) શુકલ, ચંદ્રશંકર પ્રાણશંકર ૪૨૧૫૩

ફ૬૦૮૨૧૯:૨ ભારતીય તત્ત્વજ્ઞાન અને સંસ્કૃત કાવ્ય

૮૫. મહાભારત : રાધાકૃષ્ણન્, સર્વપલ્લી (અનુ.) શુકલ, ચંદ્રશંકર પ્રાણશંકર. ૨૫૬૭૧

ફ૬:૫૧૧ ભારતીય તત્ત્વજ્ઞાન અને ઋગ્વેદ

૮૬. વેદની વિચારધારા : રાધાકૃષ્ણન્, સર્વપલ્લી (અનુ.) શુકલ, ચંદ્રશંકર પ્રાણશંકર. ૨૪૬૬૮

ફ૬૯:૦ વેદાંત

૮૭. ઉપનિષદોનું તત્ત્વજ્ઞાન : રાધાકૃષ્ણન્, સર્વપલ્લી (અનુ.) શુકલ, ચંદ્રશંકર પ્રાણશંકર. ૨૭૨૩૭

ફ૬૯:૬:૯ ગીતાવિવેચન

૮૮. ગીતાદર્શન : રાધાકૃષ્ણન્, સર્વપલ્લી (અનુ.) શુકલ, ચંદ્રશંકર પ્રાણશંકર. ૨૬૧૭

ફ૬૧૨ જૈન

૮૯. સન્મતિપ્રકરણ : દિવાકર, સિદ્ધસેન (અનુ.) સંઘવી, સુખલાલ અને દોશી, બેચરદાસ જીવરાજ. ૧૬૬૫૭

મ મનોવિજ્ઞાન

૯૦. માનસશાસ્ત્ર : જેમ્સ, વિલિયમ (અનુ.) દિવેટિયા, હરસિદ્ધભાઈ વજુભાઈ. ૧૬૪૭૯

મ કેળવણી

૯૧. મનુષ્યની સર્વાંગીણ કેળવણી : જેક્સ, એલ. પી. (અનુ.) પટેલ, ગોપાળદાસ જીવાભાઈ. ૨૩૮૪૯

મ૦૨૪૭ ભારતીય વ્યાખ્યાનો

૯૨. યુવાનોની સંસ્કારસાધના : રાધાકૃષ્ણન્, સર્વપલ્લી (અનુ.) શુકલ, ચંદ્રશંકર પ્રાણશંકર. ૨૫૦૮૬

પ્રમાણમાં છે. પાત્રોનું મનોમંથન, તેમનો માનસપલટો વગેરેનું નિરુપણ પ્રતીતિજનક લાગતું નથી. મંજુલના પાત્રનો જે માનસપલટો રજૂ થયો છે તે, પ્રેક્ષકની માનસિક તૈયારી પૂર્વે રજૂ થયો છે એટલું જ નહિ પણ તે સ્વાભાવિક પણ લાગતો નથી. મંજુલ ગુપ્તાને જણાવે છે, કે પોતે સો રૂપિયા લઈ ભાગ્યો; પણ પૃષ્ઠ ૯૧ ઉપર જ્યાં ભગવતલાલના ખૂનની વિગતો blash-bookથી રજૂ થાય છે તેમાં લેખક કૌંસમાં જણાવે છે કે [ગભરાયેલા નાના મંજુલને કોઈ સૂઝતું નથી એટલે ગભરાટમાં એ પણ નાસી છૂટે છે.] અહીં સો રૂપિયા લઈ ગયાની વાત પણ નથી! અંત પણ કંઈક તાલમેલિયો બની ગયો છે.

૩. **નવા યુગની સ્ત્રી**—લે. શારદાપ્રસાદ વર્મા; પ્રકાશક: યુગાન્તર કાર્યાલય, સુરત. પૃ. ૧૪૦, કીંમત ૧-૮-૦.

પુરુષપાત્ર વિનાનાં નાટકોનો આ સંગ્રહ હવે બીજી આવૃત્તિરૂપે પ્રસિદ્ધ થાય છે, એ જ એની યોગ્યતાનું પ્રમાણપત્ર છે. નવીન નાટકકારોમાં જેમણે પોતાનું સ્થાન વર્ષો પૂર્વે પ્રાપ્ત કર્યું છે એવા શ્રી. શારદાપ્રસાદ વર્માનાં આ નાટકો પૂરતી તખ્તાલાયકી ધરાવે છે, એટલું જ નહિ પણ લેખકની ભાવનાઓને પણ ઉચિતરૂપે નિરૂપવામાં સફળ નીવડ્યાં છે. પ્રસ્તાવનાલેખકે જણાવ્યું છે તેમ 'નવા યુગની સ્ત્રી,' 'ચંદનહાર' અને 'મીરાંબાઈ' એ ત્રણે નાટકો જગતના–માનવજાતના જીવન ઉપરની મીમાંસારૂપ છે.

૪. **મહાશ્વેતા કાદંબરી**—લેખક કવિ ચિત્રકાર ફૂલચંદભાઈ ઝવેરદાસ શાહ; પ્રકાશક: ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, અમદાવાદ કી. રૂા. ત્રણ.

જે સમયમાં નાટક એ એક જ આબાલવૃદ્ધની ભિન્ન રુચિનું સમારાધન કરનારું સાધન હતું અને જે જમાનામાં સિનેમા ન હતો તે કાળનાં-રંગભૂમિનાં તખ્તાલાયકીવાળાં ઉત્તમ નાટકોમાં લેખકનું આ નાટક સ્થાન ધરાવે છે. લેખક તેમના 'મહાસતી અનસૂયા' અને 'સત્યવાન સાવિત્રી' દ્વારા એટલી તો પ્રસિદ્ધિ પામ્યા હતા કે એમના ખૂબ જહેમતે તૈયાર કરેલા 'મહાશ્વેતા કાદંબરી'ને જનતા તરફથી અભૂતપૂર્વ આવકાર મળ્યો હતો, અને લેખકનો 'કીર્તિસૂર્ય મધ્યાહ્ને જળહળી રહ્યો.' આ લેખકનાં ઉપર જણાવેલાં બીજાં બે નાટકો પુસ્તકાકારે પ્રસિદ્ધ થયેલાં જ છે; જો કે તેના ઉપર નામ મૂળજી આશારામ ઓઝાનું છે. સોળ સોળ નાટકો લખનાર કવિનાં નાટકોમાંથી થોડાં પણ સંપૂર્ણ રીતે પ્રસિદ્ધ કરવાનો એમને વિચાર આવ્યો ન હતો અને એ તો લખે જ ગયા. પણ સુભાગ્યે હવે આવા નાટકકારોનું સાચું મૂલ્યાંકન એ નાટકોની પ્રસિદ્ધિ દ્વારા થઈ રહ્યું છે, એ આનંદનો વિષય છે. વસ્તુથી માંડીને આ નાટકનાં બીજાં અંગો અહીં જે સમુચિત રીતે રજૂ થયાં છે તે જોતાં તે આજે પણ ખૂબ રસપ્રદ લાગે છે. એમનાં 'મુદ્રાપ્રતાપ' અને 'શુકદેવજી' જ્યારે પ્રસિદ્ધ થશે ત્યારે એમની નાટ્યરચનાનું સાચું મૂલ્યાંકન કરી શકાશે. પ્રકાશકોને આ નાટક પ્રસિદ્ધ કરવા માટે ધન્યવાદ.

૫. **ત્રિવેણી**—લેખક: અનામી; પ્રકાશક: ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, અમદાવાદ. કીંમત રૂપિયા ચાર: પૃ. ૨૬૪.

'ચક્રવાક'ના કવિ તરીકે વધીતી પ્રસિદ્ધિ પામેલા 'અનામી' આ પુસ્તકના પરિચયરૂપે 'સ્વરૂપ'માં તેને 'વાર્તા, નિબંધ અને કાવ્ય' એ ત્રણ સાહિત્યસ્વરૂપોનું સંમેલન એટલે 'ત્રિવેણી' એમ ઓળખાવે છે. એમની વાર્તાઓ રસપ્રદ હોવા ઉપરાંત જીવનનાં વિવિધ પાસાંઓની પણ ઠીક ઠીક સમીક્ષા કરે છે. તેમાંની એકને તો 'ગુજરાત સમાચાર'

પત્રની ઇનામી હરીફાઈમાં ઇનામ પણ મળેલું છે.

હળવા કે ગંભીર પ્રકારના નિબંધોનું સાહિત્ય આપણે ત્યાં ક્યારેય પણ વિપુલ પ્રમાણમાં લખાતું જ નથી. આ સંજોગોમાં શ્રી. 'અનામી 'ના નિબંધો જરૂર આવકાર્ય છે.

'સ્નેહશતક ' સંગ્રહના અનુગામી કાવ્યસંગ્રહ તરીકે અહીં રજૂ થયેલાં કાવ્યોમાં 'સ્વતંત્રતા,' 'હે મહાકવિ!' 'માનવ-મહિમ્ન-સ્તોત્ર' જેવાં કાવ્યો ધ્યાનપાત્ર છે.

સંગ્રહનાં રૂપરંગ આકર્ષક છે—જો કે એની કીમત પૃષ્ઠોના પ્રમાણમાં વધારે કહી શકાય.

૬. ગોષ્ઠી—લેખક : ઉમાશંકર જોષી; પ્રકાશક: ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, અમદાવાદ. પૃ. ૨૨૮, કી. રૂા. ત્રણ.

પુસ્તકની આ નવી આવૃત્તિ છે. પહેલી આવૃત્તિ ૧૯૫૧માં પ્રસિદ્ધ થઈ હતી. લલિત નિબંધ લેખનની કલાનો આદર્શ સિદ્ધ કરતા એમાં સંખ્યાબંધ નિબંધો છે, જેમાં 'અંગત નિબંધ'થી માંડીને હળવા, ચરિત્રાત્મક અને અહેવાલરૂપ નિબંધોનાં વિવિધસ્વરૂપોથી ગ્રંથ રોચક બન્યો છે. નિબંધ વિષેનો વિદ્વાન લેખકનો નિબંધ એ સાહિત્યપ્રકારનું સુંદર વિવેચન રજૂ કરે છે.

૭. શેષનાં કાવ્યો—લેખક: સ્વ. રામનારાયણ વિ. પાઠક; પ્રકાશક : ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, અમદાવાદ. પૃ. ૨૮૧, કીંમત ત્રણ રૂપિયા.

'કાવ્યતની કવિતા'નું બિરુદ પામેલાં 'શેષનાં કાવ્યો'ની આ ત્રીજી આવૃત્તિ છે. ગાંધીયુગની કવિતાના ઉન્મેષો એમાં હોવા ઉપરાંત વિષયોની વિવિધતા, છંદ પરનું કવિનું પ્રભુત્વ અને ઉત્તમ ભાવાભિવ્યક્તિ એનાં ધ્યાનપાત્ર અંગો બન્યાં છે. બી. એ., એમ. એ.ના વિદ્યાર્થીઓનાં ગુજરાતી કાવ્યસાહિત્યના અભ્યાસમાં શેષનાં કાવ્યોનું સ્થાન વર્ષોથી સિદ્ધ થઈ ચૂક્યું છે.

૮. કાવ્યસમુચ્ચય ભા. ૨—સંપાદક: શ્રી. રામનારાયણ વિ. પાઠક; પ્રકાશક : ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, અમદાવાદ. કી. રૂ. ૪ પૃ. ૨૮૪.

સંગ્રહનું આ ચોથું સંસ્કરણ છે. ગુજરાતી કવિતાના-રસિયાઓની રસવૃત્તિને રોચક સામગ્રી રજૂ કરવાના શુભાશય ઉપરાંત ઊગતા સાહિત્યપ્રિયોની રસવૃત્તિને ઘડવા કેળવવાના હેતુથી આ પ્રકાશન ત્રણ દાયકા પૂર્વે પ્રસિદ્ધ થયું હતું. હજી પણ સહૃદયોના હૃદયમાં એનું સ્થાન છે અને ભાવિમાં પણ તે રહેશે, એમાં શંકા નથી. અહીં રજૂ થયેલા કવિઓ ગાંધીયુગ પૂર્વેના કવિઓ છે. આપણે આશા રાખીએ કે શ્રી. હીરાબેન ગાંધીયુગ અને તે પછીના કવિઓની કૃતિઓમાંથી આવો જ એક પ્રતિનિધિરૂપ કાવ્યસમુચ્ચય ભા. ૩ બહાર પાડે.

૯. લેન્ડારના કાલ્પનિક સંવાદો ભાગ ૧—લે. અને પ્રકાશક: મોહનલાલ પાર્વતીશંકર દવે, ખપાટિયા ચકલા, સુરત. પૃ. ૨૮૫, કીં. રૂ. ૬–૦-૦.

ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટી (અત્યારની વિદ્યાસભા) તરફથી ૧૯૧૦માં પ્રસિદ્ધ થયેલી લેખકની આ પ્રથમ સાહિત્યરચના અહીં પુનર્મુદ્રિત સ્વરૂપે પ્રાપ્ત થાય છે. જે સમયે આપણા સાહિત્યમાં મૌલિક ગ્રંથોની મોટી ઊણપ હતી તે સમયે લેન્ડાર જેવા સિદ્ધહસ્ત લેખકના 'Imaginary Convention'ના કેટલાક ભાગનું લેખકે ગુજરાતી રસપ્રદ ભાષાન્તર રજૂ કરી સાહિત્યની ઉત્તમ સેવા કરી છે. સંવાદના આરંભમાં સંવાદનાં પાત્રોનો પરિચય આપ્યો છે તે દરેક સંવાદને સમજવામાં ખૂબ ઉપકારક બને છે. એમની ભાષામાં જે પ્રસાદગુણ છે તેને કારણે ગ્રંથ સવિશેષપણે રોચક બન્યો છે. 'સુધારા વિષે મતભેદ', 'સહેવું અને ચાહવું', 'સુન્દરી સન્માન', 'ટેન્ટીનો

ગૃહસંસાર ' અને બીજા અનેક સંવાદો આપણને જીવનનાં અનેક પાસાં વિષે વિચાર કરતા કરી મૂકે છે. પુસ્તકની બીજી આવૃત્તિ દરેક રીતે આવકારાર્હ છે.

૧૦. લૅન્ડોરની જીવનકથા—લેખક : પ્રકાશક : શ્રી. મોહનલાલ પાર્વતીશંકર દવે, ખપાટિયા ચકલા, સૂરત. પૃ. ૭૬, કિં. રૂા. બે.

લેખક જણાવે છે તેમ લૅન્ડોર 'અનેક પ્રકારના વૈચિત્ર્યથી ભરેલું જીવન જીવ્યો હતો.' એ ખૂબ જીવ્યો હતો અને એ લાંબા જીવન દરમિયાન જગતમાં મોટા ફેરફારો થયા. આ કવિચિંતકે એ સૌના ધબકાર ઝીલી કાવ્યો અને નિબંધો સંવાદો રચ્યાં. એના રંગદર્શી અને વિલાસી જીવનની નાની મોટી ઘણી વિગતો લેખકે રસપૂર્વક આ નાની જીવનકથામાં રજૂ કરી છે. પુસ્તિકા ખૂબ રોચક બની છે. એના વાચનથી નિસ્પૃહી શ્રદ્ધાવીર નર્મદનું સ્મરણ થાય છે. 'લૅન્ડોરના સંવાદો' સમજવામાં આ પુસ્તક ઉપકારક થઈ પડે તેવું છે.

૧૧. નિરુત્તમા—લે. સ્વ. શ્રી. પ્રો. બળવંતરાય ક. ઠાકોર; પ્રકાશક: મહારાજા સયાજીરાવ વિશ્વવિદ્યાલય, વડોદરા. પૃ. ૧૮૦, કી. બે રૂપિયા.

સ્વ. પ્રોફેસર બળવંતરાય ક. ઠાકોરનો પુસ્તકસંગ્રહ અને તેમની અપ્રકટ લેખન-સામગ્રી મહારાજા સયાજીરાવ વિદ્યાપીઠને મળ્યા પછી તેમની કૃતિઓને પ્રસિદ્ધ કરવાની જે યોજના થઈ છે તે અનુસાર આ આખ્યાનક પ્રકટ થયું છે. એના વિષય અને આખ્યાનકના સાહિત્યપ્રકારની અભિનવતાથી પ્રેરાઈને પ્રકાશન સંસ્થાએ એ કૃતિને અગ્રસ્થ કરી છે. આ કાવ્યની મોટી મુશ્કેલી એ છે, કે એ અપૂર્ણ રહ્યું છે. એના પ્રસ્તાવનાલેખક શ્રી. ડોલરરાય ત્રિવેદી જણાવે છે તેમ, 'સાહિત્યમાં નિરૂપ્ય બનવા માટે ઘટનાઓ કે ઘટનામાળાઓ પાસે જે ઉચ્ચ રસકીય કક્ષાની આવશ્યકતા અપેક્ષિત હોય છે તે કક્ષાની સપાટીએ આ કૃતિમાંથી વાર્તા પહોંચી શકતી નથી.' એ છતાંય પ્રયોગવીરનું બિરુદ પામેલા પ્રો. ઠાકોર-ની અભિવ્યક્તિ અને છંદની અનેકવિધ લાક્ષણિકતાઓ તો અહીં જોવા મળે છે જ. આવી વાર્તામાં આવશ્યક ક્રિયાવેગ વાર્તાનું વસ્તુ પાંગળું હોવાને કારણે ઘણો ઓછો છે. ઔચિત્યાતંત્ર્યવિષયક વિચારોનું નિરૂપણ કરવાના મુખ્ય આશયને કથાના સ્વરૂપમાં રજૂ કરવા જતાં આખ્યાનકનું પોત ફિસ્સું પડી ગયું છે. એ છતાં પણ જે અભ્યાસસામગ્રી સાથે આ પ્રકાશન થયું છે તે દ્વારા પ્રો. ઠાકોરની પ્રતિભાનું એક નવું પાસું જોવા મળે છે અને એનું શ્રેય જરૂર ગણી શકાય.

૧૨. ગોવર્ધનરામનું સાલવારી જીવન અને સમકાલીન જીવન—લેખક: કાન્તિલાલ છ. પંડ્યા, મ્યાર, મુંબઈ; પ્રકાશક: એન. એમ. ત્રિપાઠી, મુંબાઈ–૨. પૃ. ૪૦, કીમત રૂ. ૦–૮–૦.

૧૯૫૫ની દશેરાના દિને નડિયાદે ગોવર્ધન-રામની શતાબ્દી ઉજવી તે પ્રસંગે જે સ્મારક-ગ્રંથ પ્રસિદ્ધ કર્યો તેને માટે લેખકે આ સામગ્રી તૈયાર કરી હતી. અહીં લેખકે માત્ર ગોવર્ધન-રામભાઈનું જ સાલવાર જીવન આપ્યું નથી; એમણે સમકાલીન જીવનનો કંઈક ખ્યાલ આવે એવી રીતનું એક 'વિશાળ ચિત્ર' રજૂ કર્યું છે. એ રીતે પુસ્તિકાની ગુણવત્તા બેવડાઈ છે. ગોવર્ધનરામ અને તેમના જમાનાનો અભ્યાસ કરનારને આ સામગ્રી ખૂબ જ ઉપયોગી થઈ પડશે, એની શંકા નથી.

૧૩. મધ્યયુગની સાધનાધારા—(કલકત્તા વિશ્વવિદ્યાલયનાં ઈ. સ. ૧૯૨૯નાં અધર મુકર્જી વ્યાખ્યાનો)—વ્યાખ્યાતા : આચાર્યશ્રી ક્ષિતિમોહન સેન; અનુ. જયંતીલાલ આચાર્ય.

આ નાનકડી પુસ્તિકામાં સંપ્રદાયોમાં

આચાર્યશ્રીનાં વ્યાખ્યાનોમાં જે સુંદર માહિતી રજૂ થઈ છે તે અનેક દૃષ્ટિએ આવકારદાયક છે. ભારતનાં અનેક સ્થાનોમાં, અનેક સંપ્રદાય મઠોમાં સાધકોની વાણીનો ભંડાર પડ્યો છે, પણ તે પ્રસિદ્ધિના અભાવે નષ્ટ થતો જાય છે. આ વાણી માનવસાધનાને અનેક રીતે માર્ગદર્શનરૂપ થાય તેવી છે, પણ તેનો સંગ્રહ કરનારા દુર્લભ બનતા જાય છે. એવા સમયમાં આ પુસ્તકમાં રજૂ થયેલી સામગ્રી ખૂબ મૂલ્યવાન છે. ભારતની આંતરિક સાધનાનું ધારાવાહી સ્વરૂપ થોડું ઘણું પણ સમજી શકાય એ દૃષ્ટિએ રજૂ થયેલાં આ વ્યાખ્યાનો ભારતની સામાન્ય જનતાના હૃદયમાં સાધનાની જે સ્વાભાવિક શક્તિ રહેલી છે તેને જ આચાર્યશ્રીએ બહાર આણી છે.

ભા. પ્ર.

૧૪. **વેળા ગઈ છે વીતી**—લેખક : પ્રો. ના. સી. ફડકે; અનુવાદકો : શ્રી. કુંજલતા બિપિન ઝવેરી તથા પ્રો. ડૉ. બિપિન ઝવેરી. પ્રકાશક : નવયુગ પુસ્તક ભંડાર; રાજકોટ. પૃષ્ઠસંખ્યા ૨૧૪, કીમત ત્રણ રૂપિયા.

પ્રો. ફડકે મરાઠી સાહિત્યના જાણીતા સાહિત્યકાર—વાર્તાકાર છે. એમણે લખેલી તેર ટૂંકી વાર્તાઓનો આ સંગ્રહ અનુવાદકોએ આપીને આપણા વાર્તાસાહિત્યમાં સારો ઉમેરો કર્યો છે. એ દરેક વાર્તા એકએકથી ચડે એવી છે. ખાસ કરીને પરણીડિયાં, લક્ષ્મીપૂજન, પહેલી ભાઈબીજ, સુમતિનાં મંતવ્ય વગેરે વાર્તાઓ ધ્યાન ખેંચે એવી છે. વાર્તાઓ શિષ્ટ અને સારી છે, ભાષા સરળ અને સાદી છે.

૧૫. **લતા અને બીજી વાતો**—(ત્રીજી આવૃત્તિ) લેખક : શ્રી. ગુલાબદાસ બ્રોકર; પ્રકાશક : શ્રી હરિહર પુસ્તકાલય, સુરત. પૃષ્ઠસંખ્યા ૨૫૫, કીમત રૂા. ૨–૧૨–૦.

શ્રી. ગુલાબદાસ બ્રોકરના આ વાર્તાસંગ્રહની ત્રીજી આવૃત્તિ પ્રસિદ્ધ થાય છે એ જ બતાવે છે, કે એક ઉત્તમ કોટિના સિદ્ધહસ્ત લેખકતરીકે શ્રી. બ્રોકરે પોતાનું સ્થાન મેળવી લીધું છે. તેમની વાર્તા ભલે જૂની થઈ હોય તોયે વાચકોને વાંચવી ગમે છે.

૧૬. **નંદબાબુ**—લેખક : શ્રી. બાબુભાઈ પ્રા. વૈદ્ય, પ્રકાશક: ભારતી સાહિત્ય સંઘ (પ્રાયવેટ) લિમિટેડ, અમદાવાદ. પૃષ્ઠસંખ્યા ૨૪૭, કીમત રૂા. ત્રણ પંચોતેર નયે પૈસે.

નંદબાબુ એક વિશિષ્ટ પ્રકારની નવલકથા છે. મુંબાઈમાં હિંદુ-મુસલમાન હુલ્લડનો સમય છે. એક લત્તામાં સામસામા મોરચા જામ્યા છે. હિંદુ ટોળામાંથી એક પ્રચંડ જુવાન એકલો—હથીઆર વગર મુસલમાન ટોળામાં જાય છે. બધા—હિંદુ અને મુસલમાન ગુંડાઓ એની અદબ રાખે છે. મુસલમાન ટોળામાં જઈને એ હુસેન નામના ગુંડાની ખબર પૂછે છે. એને ઘેર જાય છે. એના ઘરમાં એક હિંદુ યુવતીને સંતાડેલી છે અને હુસેન પણ એનાથી ડરતો—એ યુવતીને છોડાવી લાવે છે, બીજા એક મુસલમાન ગુંડાથી એ સહેવાતું નથી અને હુસેન—નંદબાબુ—ગુંડાઓના બાબુસાહેબનાં પરાક્રમો—એનાં તોફાનો—એણે હિંદુ-મુસલમાન તમામ ગુંડાઓના ઉપર ઉપકાર કરનારા શરીફ ગણાતા બદમાશોના કાળ—નિરાધાર અબળાઓના બેલી અદ્દલ રીતે બાબુસાહેબને ઓળખાવે છે. બાબુસાહેબે જુદે જુદે વખતે કરેલાં અનેક પરાક્રમોનાં વર્ણન કરે છે. બાબુ સાહેબની શક્તિ, ખાસ કરીને ફેંટ મારવાની કલા અને આવડતનાં ગુણગાન—એણે ઘણા ખરા ગુંડાઓને શારીરિક શક્તિ અને તેમના ઉપર કરેલા ઉપકારોનું વર્ણન કરે છે. મુંબઈના આ નામચીન બાબુસાહેબથી તમામ ડરતા હોય છે. આમ લગભગ પુસ્તકનો અડધો ભાગ તો તેનાં પરાક્રમોની ગાથા છે. પાછલો ભાગ બાબુસાહેબના કિશોર અવસ્થાનો ખ્યાલ આપે છે અને તેમાંથી જ સાચો બાબુસાહેબ આપણ-

ને જડે છે. સુધા નામની એક નાગર કુમારિકાના ભાઈ કાંતિ જોડે એને ભણવામાં સાથે હોવાના કારણે એને મૈત્રી જામે છે. સુધા સાથે પ્રેમમાં પડે છે. ગુંડાઓના હાથમાંથી એને પણ બચાવે છે. પણ સુધાના પિતાને એ ઠીક લાગતું નથી અને નાગર સુધાના માર્ગમાંથી એ ખસી જાય છે. માબાપ વિનાનો એ ધ્યેય વગર ભટકે છે. શરાબી–જુગારી બને છે, પરંતુ સુધાનો પ્રેમ એને સ્ત્રીપાત્રનું સન્માન કરતાં શીખવે છે અને ગજબ ગુંડો હોવા છતાં અજબનો લાગણીવાળો બને છે. આમ માનવજીવનનાં બે વિધવિધ પાસાંની રજૂઆત નવલકથામાં છે. માનવજીવનમાં કોઈ અકસ્માત તેને સાધુ બનાવે છે કયાં શેતાન. શેતાનના સામર્થ્યનો ઉપયોગ નિર્બળના રક્ષણ માટે જ છે. નવલકથા વાંચવા લાયક બની છે.

૧૭. પ્રેરણા—લેખક : પ્રકાશક : ઉપર પ્રમાણે; પૃષ્ઠસંખ્યા ૧૬૪, કીમત રૂા. બે.

અમેરિકન લેખક શ્રી. રૉબર્ટ પેઈનની લખેલી ચીનના નવાસર્જક મા ઓત્સે તુંગની જીવનકથા ઉપરથી શ્રી. બાબુભાઈ વૈદ્યે આ નાટક લખ્યું છે. નાટક ભજવી શકાય એવું છે. ભજવવા માટે પણ છે. નાટકમાંનાં ગીતો શ્રી. મકરંદ દવેએ લખી આપ્યાં છે. નાટક સારું છે—સફળ કૃતિ ગણાય.

નાટકનું નામ પ્રેરણા ' રાખ્યું છે તે સાચે જ સૂચક છે. મંચુ રાજાઓના જુલમથી ત્રાસેલી ચીની પ્રજાને સ્વતંત્ર કરવા–હુંગ–ચીંગ–લુંગ–સુકાઉ–ટાઓ–ચાર સમર્થ વ્યક્તિઓ અવિરત ઉદ્યમી અને ભગીરથ પ્રયાસ કરે છે. હુંગને દૈવી આદેશ મળ્યો છે અને ચીની પ્રજામાં ઈશ્વરનો અવતાર મનાય છે. લુંગ અને ચીંગ બે કિશોર યુવતીઓ છે. લુંગ ઉપર મંચુ રાજ્યના સૈનિકો બળાત્કાર કરે છે. ચીંગ અને સૈનિકો વચ્ચે થોડી અથડામણ થાય છે. ત્યાં હુંગ આવી પહોંચે છે. ચીંગ અને હુંગ મળે છે અને ક્રાંતિની યોજનાઓ વિચારે છે. થોડા જ વખતમાં સુ–કાઉ–ટાઓ પણ તેમને આવી મળે છે. લોકશાહીનો ખ્યાલ તે વખતે તો કોઈને પણ હોતો નથી. પરંતુ ઈશ્વરાવતાર મનાતા હુંગને ગાદી ઉપર બેસાડી મંચુ વંશનો નાશ કરી તૈપિંગ વંશની સ્થાપના કરવાની જ વાતો હોય છે. પરંતુ પાછળથી હુંગ પણ મંચુ રાજાઓને પગલે જ જાય છે. એ પણ વિલાસી–વ્યભિચારી બને છે. પરિણામે અંગ્રેજોને હાથે એનો નાશ થાય છે. ચીંગ અને સુકાઉ–ટાઓ ફરી પાછા સમયની રાહ જોતા ક્રાંતિનું સર્જન કરવા મંડી પડે છે.

પ્રેરણા—જરૂર આપણા યુવકોને પણ પ્રેરણા આપશે. ચીનની ક્રાંતિ લોહિયાળ હોય છે એના તરફ લાલ બત્તી ધરવા જેવું–ધ્યાન રાખવા જેવું છે.

૧૮. બ્રહ્મનિષ્ઠ મહાત્માશ્રી ભરતરામજી—લેખક : સંપાદક : શ્રી. રેવાશંકર–ઓ. સોમપુરા; પ્રકાશક : શ્રી. ભાવનગર સાંઈબાબા ભકત મંડળ, ભાવનગર; પૃષ્ઠસંખ્યા ૧૦૮, કીમત રૂા. ૧–૦–૦.

સંતો–સતીઓ અને શૂરા આપણી–દેશની સંસ્કૃતિ અને સંસ્કાર સાચવી રાખે છે. મહાત્મા ભરતરામજી એમાં જ એક ભરત–સિદ્ધ–મહાત્મા હતા. એમના જીવનના પ્રેરણાદાયી પ્રસંગો સંગ્રહી–એમના ઉપદેશો ગ્રંથસ્થ કરીને શ્રી સોમપુરાએ એક ઉપયોગી સેવા કરી છે. ચમત્કારોની દુનિયામાં માનો યા ન માનો, પણ આવા મહાત્માઓ પાસે કોઈક એવી અલૌકિક શક્તિ હોય છે, કે જેથી તેઓ ચમત્કારો સર્જી શકે છે. 'આમ છતાં ચમત્કારો જ એ કાંઈ એમના જીવનનો ઉપદેશ–યા સાર નથી હોતો. માનવજીવનનું ઉર્ધ્વીકરણ કરવાને જ તેઓનો જન્મ થાય છે અને એ કાર્ય કંઈક અંશે કરીને તેઓ લીલા સંકેલી લે છે. મહાત્મા ભરતરામજીનું જીવનચરિત્ર એવું જ પ્રેરણાદાયી છે.

૧૯. પ્રકાશનું સ્મિત—(વાર્તાસંગ્રહ) લેખક : શ્રી. ગુલાબદાસ બ્રોકર : પ્રકાશક : શ્રી. હરિહર પુસ્તકાલય, ટાવર રોડ, સુરત, પૃષ્ઠસંખ્યા : ૧૯૨, કીંમત રૂા. ૩–૦–૦.

શ્રી. ગુલાબદાસ બ્રોકરની બીજી સોળ વાર્તાઓનો આ નવો સંગ્રહ જરૂર આવકાર પામશે. એક ઉત્તમ કોટિના વાર્તાલેખક તરીકે શ્રી. બ્રોકર ગુજરાતી વાચકોની પ્રશંસા પામ્યા જ છે. એમનો પહેલો વાર્તાસંગ્રહ 'લતા અને બીજી વાતો' લોકપ્રિય થયો છે. આ વાર્તાસંગ્રહ પણ એટલો જ લોકપ્રિય થશે. ધૃણા કે કરુણા, સુગ ઊડી ગઈ, કર્યા ગયો એ કિશોર વગેરે વાતો ખાસ ધ્યાન ખેંચે એવી છે.

૨૦. બાવાઆદમનો ખજાનો—રૂપાંતરકાર : શ્રી. રમણલાલ સોની; પ્રકાશક : ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય અમદાવાદ ૧ : પૃષ્ઠસંખ્યા ૧૯૮, કીમત અઢી રૂપિયા.

અંગ્રેજીમાં લખાયેલી વિખ્યાત 'સોલોમન્સ માઈન્સ'નું આ ગુજરાતી રૂપાંતર છે. એક કલ્પિત ખજાનાની શોધમાં હરિસિંહ નામનો રજપૂત નીકળી પડ્યો. ખજાનો આફ્રિકાના ઊંડાણમાં–જંગલો–વનપશુઓ અને તેનાથી પણ વિકરાળ એવા વનમાનવો–જંગલીઓના દેશમાં આવેલો છે. હરિસિંહનો પત્ર આવે છે–એ ગૂમ થઈ ગયો છે. એની પત્ની તારા અને સંગ્રામસિંહ–હરિસિંહની શોધમાં નીકળે છે. આફ્રિકામાં વર્ષોથી પ્રતાપસિંહ–રજપૂત રહે છે. એ આવા સાહસિકોના ભોમિયા તરીકે કામ કરે છે. તારા પોતાના પતિની શોધમાં પ્રતાપસિંહને એક ભાઈ તરીકે મદદ કરવા વિનવે છે અને આ ત્રિપુટી–સાહસો કરતી અનેક આફતો વટાવતી છેવટે હરિસિંહને અને ભેદી ખજાનાને શોધી કાઢે છે. આ ત્રિપુટીનાં અદ્ભુત સાહસો પ્રેરણા આપે એવાં છે. બાળકો અને કિશોરોને ગમી જાય એવું રૂપાંતર થયું છે.

૨૧. સમ્રાટ ચંદ્રગુપ્ત—લેખક : શ્રી. ધૂમકેતુ. પ્રકાશક : ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, અમદાવાદ. પૃષ્ઠસંખ્યા, ૩૨૪ કીમત રૂા. ૪–૮ ૦.

શ્રી. ધૂમકેતુએ શરૂ કરેલી ગુપ્તયુગ ગ્રંથાવલિનું આ છઠ્ઠું પુસ્તક છે. આગળ પાંચમા પુસ્તકમાં ચંદ્રગુપ્ત મૌર્ય ગાદીપતિ થાય છે ત્યાંથી કથા અટકે છે. ગુપ્તયુગનો સુવર્ણયુગ તો હજી હવે આવવાનો છે. મહાઅમાત્ય ચાણક્યને હજી તો સામ્રાજ્ય દૃઢ કરવાનું છે. નંદવંશના પ્રશંસકો–ખાસ કરીને નંદરાજાના મહાઅમાત્ય પંડિત કાત્યાયન–મંત્રીરાજ રાક્ષસને જીતવાના બાકી છે.

'સમ્રાટ ચંદ્રગુપ્ત'માં ચંદ્રગુપ્તના મહાવિચક્ષણ મુત્સદ્દી મહાઅમાત્ય અને ગુરુ ચાણક્ય અજબ્ય રાજકૌશલ્ય રાજ્યનીતિ દાખવીને રાક્ષસ મંત્રીને પ્રેમથી વશ કરે છે અને એને જ ચંદ્રગુપ્તના મહાઅમાત્ય બનાવી પોતે તો અકિંચન–વિદ્યાપ્રેમી આચાર્ય થવાની વાત કરે છે. મહાઅમાત્ય રાક્ષસ–ચાણક્યને જ પોતાના ગુરુ અને માર્ગદર્શક તરીકે સ્વીકારે છે અને એલેક્ઝાંડરે જીતી લીધેલો તમામ પ્રદેશ–છેક કંદહાર–ગાંધાર સુધીનો ચંદ્રગુપ્ત માટે મગધરાજને માટે મેળવી આપે છે.

અત્યંત લોકપ્રિય બનેલી આ ગ્રંથાવલિનાં એક પછી એક બહાર પડતાં પુસ્તકો એક એકથી ચઢિયાતાં છે. હવે પછી 'પ્રિયદર્શી અશોક' શ્રી. ધૂમકેતુ આપવાના છે એની રાહ જોવાની.

૨૨. વહી જતો વારસો—મૂળ લેખક : શ્રી. ગોપાળ નીલકંઠ દાંડેકર; અનુવાદક : શ્રી. ગોપાળરાવ ગ. વિદ્વાંસ; પ્રકાશક : આર. આર. શેઠની કું. મુંબઈ : પૃષ્ઠસંખ્યા ૨૩૬+૮=૨૪૪, કીમત રૂા. ૩–૮–૦.

મરાઠી સાહિત્યમાં વર્તમાન નવલકથાકારોમાં શ્રી. દાંડેકરનું સ્થાન મોખરાની હરોળમાં છે. એમની નવલકથાનો અનુવાદ શ્રી. વિદ્વાંસ જેવા ગુજરાતી મરાઠીના સારા જાણકારે કર્યો છે એટલે અનુવાદ પણ સારો જ થયો છે.

સહ્યાદ્રિ પર્વતની આજુબાજુ–તળેટીમાં આવેલા રમણીય પ્રદેશની કથા વાંચતાં તે પ્રદેશનું –તેના લોકો–રહેણીકરણીનું સુંદર એવું વાતાવરણ ખડું થાય છે. જમાનો વિમાનના વેગે પલટાતો જાય છે. એ પલટાતા જમાનામાં પણ જૂની ઉચ્ચ સંસ્કારિતાને પકડી રાખનાર એક મર્દની આ કથા છે.

તુંગીગઢના પુરાણી કિલ્લાના હવે તો અવશેષ રહ્યા છે. એક વખત આ કિલ્લો એક મહત્ત્વનું થાણું હતું. ત્યાંના પેઢીગત કિલ્લેદાર હતા. સમય જતાં તુંગીગઢની મહત્તા ઘટી ગઈ અને જૂના એ પુરાણા કિલ્લાના કિલ્લેદાર ગામના પટેલ તરીકે એક મહત્ત્વના માણસ હતા–ગામના સૌ કોઈ એમને આદર આપતા–એમનો હુકમ માન્ય ગણાતો. ગામના કજિયાટંટાનો નિકાલ એ પહેલાં કરતા અને એ કિલ્લેદાર તરીકે એ ન્યાય કરવામાં નાનામોટા, સગાંસંબંધી કોઈના તરફથી પક્ષપાત બતાવતા નહિ. કુળમર્યાદા, ગામનું ઐક્ય, ગામની સમૃદ્ધિ એ એમને મન અતિ મહત્ત્વનાં હતાં. પણ જમાનો બદલાતો જતો હતો. ગામનું દૂધ શહેરમાં હોટલોમાં વેચવા જતું, ગામના જુવાનો શહેરનો વૈભવ, ઝાકઝમાળ, રોશની, સિનેમાના મોહમાં તણાઈ શહેરમાં જતા હતા–ગામડું ભાગતું હતું. પટેલ ધોંડી પંતના નાના ભાઈ પણ ગામ છોડી ગાયનું ઘી શહેરમાં વેચતો થયા હતા. આ તમામ છતાં નાના ગામ તરફનો, ગામલોકો તરફનો અને જમીન તરફનો ધોંડી પંતનો પ્રેમ અને પક્ષપાત અજબ હતો. આખી નવલકથાનો મુખ્ય નાયક ધોંડી પંત જ છે. અત્યંત ગરીબી અવસ્થામાં પણ કોઈ પાસેથી મદદ લેવાની ના પાડે છે અને જમીન એટલો એનો જ છેક વૃદ્ધાવસ્થામાં મૃત્યુને ભેટે છે.

પાત્રાલેખન, પ્રકૃતિસૌંદર્યનું વર્ણન અને વાતાવરણ આપણને એ જમાનામાં લઈ જાય છે અને આ લુપ્ત થતા માનવીઓની મહત્તાનાં દર્શન કરાવે છે.

૨૩. રામ અને કૃષ્ણ—લેખક: સ્વ. કિશોરલાલ ઘ. મશરૂવાળા, પ્રકાશક: નવજીવન પ્રકાશન મંદિર, અમદાવાદ. પૃષ્ઠસંખ્યા ૧૩૪, કીમત એક રૂપિયો.

ગાંધીયુગના ઉત્તમ કક્ષાના સાહિત્યસર્જક-માં ગણાતા સ્વ. કિશોરલાલભાઈનું આ પુસ્તક નવજીવન પ્રકાશન મંદિરે પ્રથમ પ્રસિદ્ધ કર્યા બાદ તેનાં બે પુનર્મુદ્રણ પ્રસ્થાન કાર્યાલય અમદાવાદ તરફથી થયાં હતાં. તે પછી પણ આ પુસ્તક સિલકમાં નહિ રહેતાં ફરીથી નવજીવન પ્રકાશન મંદિર તરફથી પ્રગટ થાય છે એ જ આ પુસ્તકની લોકપ્રિયતા અને લોકભોગ્યતાની પ્રતીતિ પુરવાર થાય છે. સ્વ. કિશોરલાલભાઈ જેવા ભારે ચિંતક અને સાધક સાક્ષરનાં પુસ્તકો–મહાપુરુષોનાં ચરિત્રો વાંચીને વાચકવર્ગ એમની મહત્તા પારખવા જરૂર શક્તિમાન બનશે એમાં શંકા નથી.

૨૪. ઇશુ ખ્રિસ્ત—લેખક:શ્રી. કિશોરલાલ ઘનશ્યામલાલ મશરૂવાળા, પ્રકાશન: નવજીવન પ્રકાશન મંદિર, અમદાવાદ. પૃ ૮૭, કિંમત દસ આના.

સ્વ. કિશોરલાલભાઈએ ૧૯૨૪–'૨૫માં નવજીવનની અવતારલીલા લેખમાળાના એક ભાગરૂપે આ પુસ્તક બજાર પાડ્યું હતું. તે પછી આ પુસ્તક અને ઈશુના જીવન ઉપર પ્રકાશ પાડતા ગ્રંથો મળતાં તેમાં સુધારાવધારા અને નવાં ઉમેરણ સહિત આ પુસ્તક પ્રસિદ્ધ થાય છે. એમાં ઈશુની વાણીરૂપે અને સુભાષિતો વાંચવા સાથે મનન કરવા યોગ્ય હોઈ આ પુસ્તક ઉપલકિયા વાંચી નહીં જવા વિનંતિ છે.

સ. દી.

૨૫. શ્રીમત્ શંકરાચાર્ય—લેખક : શ્રી. વામનરાવ પ્રા. પટેલ, બી.એ., એલ.એલ.બી. પ્રકાશક : સસ્તુ સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય, અમદાવાદ. પાન ૧૩૬, કીમત બાર આના

જન્મથી જ અદ્વૈતભાવના અને જ્ઞાનની ઉત્કૃષ્ટ પ્રતિભાસંપન્ન શ્રીમત શંકરાચાર્યજીએ શાસ્ત્રોમાં પારંગત થઈ આકર ગ્રંથો ઉપર વિદ્વત્તાપૂર્ણ ભાષ્યો રચ્યાં હોઈ તેમના લોકોત્તર જીવનની ઝાંખી આ ગ્રંથમાંનાં પ્રકરણો વાંચવાથી થાય છે. વાચક આવા મહાન આચાર્યજીના જીવનમાંથી પ્રેરણા મેળવે એ જ ઉત્કટ ઇચ્છા.

૨૬. આચાર્ય શ્રી પ્રફુલ્લચંદ્ર રાય— લેખક : શ્રી. ચૂનીલાલ પુ. બારોટ ભા. વિ. (ગૂ. વિદ્યાપીઠ) પ્રકાશક: ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ, અમદાવાદ. પહેલી આવૃત્તિ : પાન ૧૧૦, કીમત દોઢ રૂપિયો.

શ્રી. સૂરજબહેન પટેલ સ્મારકમાળાના ૭મા મણકારૂપે આ જીવનચરિત્ર પ્રગટ થયું છે. આચાર્ય રાય એકલા દેશભક્ત કે ગાંધીજીના અનુયાયી હતા એટલું જ નહીં પણ તેઓ ખાદીના પ્રચાર અને પ્રસાર પાછળ ગાંડા બન્યા હતા. સાચા રચનાત્મક કાર્યકર તરીકેનું તેમનુ જીવન અમર બન્યું છે. રસાયણશાસ્ત્રના વેત્તા તરીકે તેમણે જગતમાં હિંદને અમરત્વ અપાવ્યું છે. આજની વિદ્યાર્થીઆલમ એમાંથી પ્રેરણા ઝીલી દેશસેવા કરવા કાયા હોમવા તત્પર બનો.

૨૭. હેલન કેલરની આત્મકથા— લેખક : હેલન કેલર. અનુવાદક : શ્રી. જયન્તિ દલાલ. પ્રકાશક : તારાચંદ માણેકચંદ રવાણી, રવાણી પ્રકાશનગૃહ–રિલીફરોડ અમદાવાદ–૧. પૃષ્ઠ ૧૬૮, કીમત અઢી રૂપિયા.

આ આખીયે આત્મકથા રોમાંચક અને વાંચવામાં રસપ્રદ છે. બિલકુલ શિશુવયમાં આંખે અંધ અને કાને બધિર એવાં આ બહેને પોતાના વિકાસ અર્થે જે પુરુષાર્થ સાધ્યો તે તો આશ્ચર્યચકિત છે. એમણે વેઠેલી યાતનાઓમાંથી પણ કેવી રીતે માર્ગ કાઢ્યા છે તે પણ વિચારણીય છે. જીવનને જીવનરૂપે જોઈ ઓળખીને જીવનના વિકાસ અર્થે પ્રયત્નશીલ બની ધારેલા ધ્યેયે પહોંચનારની આ પૂરી રોતક કથા છે. એનો અનુવાદ પણ શ્રી. જયન્તિ દલાલ જેવા ગુજરાતી લેખકના હાથે થયો છે એમાં–વિચાર-સંકલનાને સાદી, સરળ અને સમજ પડે એવી વાણીમાં ઉતારી છે એ સ્તુત્ય છે.

૨૮. લોકમાન્ય ટિળક—લેખક : પાંડુરંગ ગણેશ દેશપાંડે. પ્રકાશક : મગનભાઈ પ્રભુદાસ દેસાઈ. મહામાત્ર, ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ, અમદાવાદ –૧૪. પૃષ્ઠ ૩૩૫, કીમત ત્રણ રૂપિયા.

રાષ્ટ્રીય જાગૃતિના જનક લોકમાન્ય ટિળકનું જીવનચરિત્ર શ્રી. સૂરજબહેન પટેલ સ્મારક-માળાના છઠ્ઠા મણકારૂપે બહાર પડે છે. આ મહાપુરુષનુ જીવનચરિત્ર સાદ્યંત વાંચી વિચારી જવું ઇષ્ટ છે. લોકમાન્યના જીવનની સાથે રાષ્ટ્રના મુક્તિજંગનો ઇતિહાસ વણાયેલો છે અને રાષ્ટ્રની મુક્તિ કાજે એમનું બલિદાન, એમણે વેઠેલી યાતનાઓ, એમનો ત્યાગ વગેરેનો જવલંત ઇતિહાસ એમના જીવનમાંથી આજની ઊગતી પેઢીને એક આદર્શ પૂરો પાડે છે. આ જીવન-કથા અભ્યાસની દૃષ્ટિએ વાંચી જવા જિજ્ઞાસુઓને ભલામણ.

ચિ. દે.

૨૯. સરસ્વતીચંદ્ર ભા. ૧-૨-૩— (નવી ગોવર્ધન શતાબ્દી આવૃત્તિ) લેખક: સ્વ. શ્રી. ગોવર્ધનરામ માધવરામ ત્રિપાઠી : પ્રકાશક: એન. એમ. ત્રિપાઠી લિ. મુંબઈ ૨. બાર પેજી કદનાં પૃષ્ઠ અનુક્રમે ભાગ ૧લાનાં ૩૬૯, ભાગ બીજાનાં ૨૩૪; ભાગ ત્રીજાનાં ૩૭૭; કીમત અનુક્રમે ૧લાની રૂા. ૨, બીજાની રૂા. ૧.૭૫, ત્રીજાની રૂા. ૨–૮–૦.

ગુર્જર સાક્ષરયુગના પનોતા નવલકથાકાર

શ્રી. વિશ્વમિત્રની આ બીજી નવલકથા છે. શ્રી. વિશ્વમિત્રની પહેલી નવલકથા 'અણુપ્રિછ્યાં હેત'ની માફક આ નવલકથા પણ એક સામાજિક નવલકથા છે. શ્રી. વિશ્વમિત્રે આમાં એક સામાજિક કોયડો રજૂ કર્યો છે. એ જેટલો સામાજિક છે તેટલો જ માનસશાસ્ત્રનો કોયડો પણ છે.

શહેરમાં રહેતા, જરા આગળ પડતા વિચારના વકીલ અને ડૉ. બે મિત્રો–ગામડામાં ફરવા જતાં–એક ગરીબ કોળીના છોકરા વિરલને ભણાવવા–અને ઉચ્ચ સંસ્કાર આપવાની દૃષ્ટિએ પોતાની સાથે લઈ જાય છે. વકીલની માન્યતા છે કે ગરીબ હલકા ગણાતા વર્ણનાં બાળકોને સંસ્કારી વાતાવરણમાં રાખવામાં આવે–ભણાવવામાં આવે તો એ ઉચ્ચ ગણાતા વર્ણ સાથે ખુશીથી ભળી શકે–તેમના જેટલા જ સંસ્કારી થઈ શકે. માનવી માનવી વચ્ચે ફેર છે જ નહિ, વકીલ ને વિરલ–વિરેન્દ્ર સારા સંસ્કાર પામે છે. ઉચ્ચજ્ઞાન પણ મેળવે છે અને વકીલની જ પુત્રી ચંદ્રપ્રભા અને વિરેન્દ્ર એકબીજાના પ્રેમમાં પડે છે. બીજી બાજુ વકીલ વિરેન્દ્રને પોતાના કોઈ મિત્રના કુટુંબમાં પરણાવવા પ્રયત્નો કરે છે. છેવટ, એક મિત્ર તેને મહેણું મારે છે: તમારી બે પુત્રી છે ત્યાં બીજે શું કરવા શોધખોળ કરો છો–વકીલને ત્યારે જ ભાન આવે છે. ઉચ્ચ ભાવનાઓથી પ્રેરાયલા હોવા છતાં પોતે વિરલ–વિરેન્દ્રને પોતાના કુટુંબમાં અપનાવવા તૈયાર નથી. વીરેન્દ્રને તેઓ પોતાનું ઘર છોડી જવા કહે છે. આમ વીરેન્દ્ર અને ચંદ્રપ્રભા ભારે હૈયે છૂટાં પડે છે. વિરલ છેવટ પોતાની જ જાતમાં પરણે છે. ચંદ્રપ્રભા સેવામય જીવન ગાળવાનું નક્કી કરે છે અને નવલકથા પૂરી થાય છે.

નવલકથા સારી છે. વાંચવી ગમે તેવી છે. પુસ્તકાલયોમાં વસાવવા લાયક છે.

૩૬. વાગ્દત્તા ભા. ૧–૨—લેખક : શ્રી. પ્રભાવતીદેવી સરસ્વતી; અનુવાદક : મોહનલાલ ચુનીલાલ ધામી. પ્રકાશક : રૂપમ્ પ્રકાશન મંદિર, ભુલેશ્વર, મુંબઈ ૨. પૃષ્ઠસંખ્યા ૪૧૧, કીંમત રૂ. ૬–૧૨–૦.

૩૭. આંધી—લેખક ઉપર મુજબ, અનુવાદક : પ્રમિલા શાહ. પ્રકાશક : ઉપર મુજબ પૃષ્ઠસંખ્યા ૨૬૬, કીંમત રૂ. ૪–૮–૦.

શ્રીમતી પ્રભાવતીદેવી સરસ્વતી–બંગાળી સાહિત્યનાં એક ખ્યાતનામ સાહિત્યકાર છે. એમની નવલકથાઓના આ અનુવાદો ગુજરાતી વાચકોમાં પણ આદર અને સત્કાર પામશે. અનુવાદ સરળ અને સાદી ભાષામાં થયા છે.

બન્ને સામાજિક વાર્તાઓ છે, વાગ્દત્તા બંગાળના એક જમીનદાર કુટુંબની વાત–કથની છે. બિહારીલાલ જૂના અને નવા જમાનાના સંધિકાળ સમયના જમીનદાર છે. પ્રાચીન હિંદી સંસ્કૃતિ–હિંદુ ધર્મના ચાહક છે. તેમનો પૌત્ર જ્યોતિર્મય કલકત્તાની અંગ્રેજી કૉલેજમાં ભણે છે. હોંશિયાર હોવાથી પ્રોફેસરોનો માનીતો છે. બ્રહ્મોસમાજના અંગ્રેજી સંસ્કારના પાસવાળા ભદ્ર લોકોનો પણ માનીતો છે. એમાંના એક બ્રહ્મસમાજી ભદ્રપુરુષની કન્યાના પ્રેમમાં પડે છે. બિહારીલાલે જ્યોતિનો વિવાહ વર્ષો પહેલાં પોતાના જેવા જ એક સદ્‌ગૃહસ્થની કન્યા સીતા સાથે કર્યો હતો અને વૃદ્ધાવસ્થાને કારણે વિવાહિતા કન્યાને પોતાની પાસે જ રાખતા. આમ સીતા લગ્ન પહેલાં જ કુલવધૂ તરીકે ઘરની સ્વામિની થઈ ને રહી. બીજી બાજુ જ્યોતિએ બ્રાહ્મોસમાજી ગૃહસ્થની કન્યા સાથે લગ્ન કરી લીધાં અને બૅરિસ્ટર થવાને વિલાયત ચાલ્યો ગયો. બિહારીલાલ જ્યોતિના આ વર્તાવથી ખૂબ ગુસ્સે થઈ ગયા અને સીતાને જ પોતાની પાછળ મિલકતની વારસદાર બનાવી. જ્યોતિની પત્ની દમયંતીથી આ ખમાયું નહિ. દમયંતી આધુનિક જમાનાની ભણેલી પત્ની હતી; પરંતુ જે પ્રેમ અને વાત્સલ્ય જ્યોતિની માંદગીમાં સીતા તરફથી

મળ્યાં તે દમયંતી ન આપી શકી. દમયંતી સીતાની ભાવના અને ભાવ જોઈ આખરે સીતાની ઉત્તમતા સ્વીકારે છે.

ફક્ત વાગ્દત્તા હોવા છતાં સીતા એક સતી સાધ્વી તરીકે જે વર્તન રાખે છે તે આદર્શ છે.

આંધી પણ આવી જ રીતે એક ઉત્તમ પ્રકારની સામાજિક નવલકથા છે.

બન્ને અનુવાદો સારા છે. પુસ્તકો લાયબ્રેરીમાં વસાવવા યોગ્ય છે.

૩૮. કૃષ્ણાજી નાયક—લેખક : શ્રી. ગુણવંતરાય આચાર્ય, પ્રકાશકઃ ગૂર્જરગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, અમદાવાદ. પૃષ્ઠસંખ્યા ૩૫૧, કીમત રૂ. ૫-૦-૦.

વિજયનગરના સામ્રાજ્યની ઐતિહાસિક માહિતીનો અભ્યાસ કરી-શ્રી. ગુણવંતરાય વિજયનગર ગ્રંથાવલી લખી રહ્યા છે. કૃષ્ણાજી નાયક-એ ગ્રંથાવલીનું બીજું પુસ્તક છે. ગુજરાતના છેલ્લા રાજવી રાય કરણ ઘેલાનુ-દેવગિરી ગયા પછી શું થયું એ હકીકત આજ સુધી એ જાણવામાં આવ્યું ન હતું. આ નવલકથામાં કરણ ઘેલાનો મુસ્લિમો સામેનો અવિરતપણે છેલ્લા શ્વાસ સુધીનો યુદ્ધનો પ્રવાસ એના અંતસમય સુધીના બે સાથીઓ ગંગુ કન્યાલી અને મહમદ રહેમાનતથી ગુજરાતના એક મોચીનું કેવળ મુસ્લિમોને હાંકી કાઢવા માટે જ મુસ્લિમ ધર્મ સ્વીકારી આત્મવિલોપન કરી દેશદ્રોહી ઠરીને પણ હિંદુ સંગઠન કરવાનો પ્રયાસ દક્ષિણ ભારતના રાજવીઓની એકતાની ભાવના-દક્ષિણના કાંપલીદેવ-અને કિરતરાજ શંભુરનો મુસ્લિમોએ વિશ્વાસઘાતથી કરેલો નાશ-વગેરે હકીકતોને સાંકળી લઈને આ રહસ્યપૂર્ણ અને રસમય નવલકથા આલેખી છે. શ્રી. આચાર્યની લેખિની-શૈલી એટલી લોકપ્રિય બની છે કે આ નવલકથા પણ વાચકોને ગમશે જ.

૩૯. સત્તાવન—(ત્રીજી આવૃત્તિ) લેખકઃ શ્રી. નગીનદાસ પારેખ; પ્રકાશકઃ ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, અમદાવાદ. પૃષ્ઠસંખ્યા ૧૯૨, કીમત રૂ. ૨-૧૨-૦.

આ પુસ્તકની પહેલી આવૃત્તિ સન ૧૯૩૮માં પ્રગટ થયેલી-આજે ૧૯૫૭માં એની ત્રીજી આવૃત્તિ પ્રગટ થાય છે.

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠની સ્થાપના પછી-મેટ્રિક સુધીના એટલે વિનય મંદિરના વિદ્યાર્થીઓ માટે આ પુસ્તક લખાયેલું છે. સત્તાવનનો કહેવાતો બળવો-હવે તો એક રાષ્ટ્રની આઝાદીનો પ્રચંડ પુરુષાર્થ સિદ્ધ થઈ ચૂક્યો છે. આ પુરુષાર્થને લગતી હકીકતો અંગ્રેજ ઇતિહાસકારોના ગ્રંથોમાંથી તારવીને આમાં આપી છે. પંડિત સુંદરલાલજીના-"ભારત મેં અંગ્રેજી રાજ્ય"નો મુખ્ય આધાર લીધો છે. યુવાન મિત્રોને આમાંથી ઘણું જાણવાનું અને શીખવાનું મળશે.

૪૦. ૧૮૫૭-આટલું તો જાણજો—લેખક : શ્રી. વિજયશંકર મંછારામ ભટ્ટ; પ્રકાશક : ધી ન્યૂ ઓર્ડર બુક કું. એલિસ બ્રિજ, અમદાવાદ. પૃષ્ઠસંખ્યા ૧૬૩, કીમત રૂ. ૨-૭૫.

સત્તાવનના આઝાદી જંગના ઇતિહાસ અંગે કેટલાક અંગ્રેજ ઇતિહાસકારોએ લખેલા પુસ્તકમાંથી-સત્ય હકીકતો શોધી કાઢી-કેટલીક જાણવા જોગ હકીકતો આપી આ પુસ્તક શ્રી. ભટ્ટ તૈયાર કર્યું છે. ઇતિહાસની દૃષ્ટિએ હકીકતો જાણવા યોગ્ય અને વિચારવા યોગ્ય છે. આપણા ઇતિહાસને શાળાઓમાં કેવી વિકૃત રીતે શીખવવામાં આવતો તેનો ખ્યાલ વાચકોને આવશે. પુસ્તક વાંચવા યોગ્ય છે.

૪૧. રાંકનાં રતન—લેખક : શ્રી. પુષ્કર ચંદરવાકર; પ્રકાશક : સ્વાધ્યાય પ્રકાશન ગૃહ, અમદાવાદ, પૃષ્ઠસંખ્યા ૧૬૭, કીમત રૂ. ૩-૦-૦.

શ્રી. પુષ્કર ચંદરવાકર ગુજરાતી વાચકોમાં ઠીક ઠીક જાણીતા થયા છે. એમના નવલિકાસંગ્રહો પણ લોકપ્રિય થયા છે. ગ્રામ્યજીવન-

આગેવાનોના પ્રસંગોની તેમની ગૂંથણી સુંદર છે. લધરો-નંદી, માણેકલાલ શેઠ, મુખી અને મહંત-એ પાંચ પાત્રોની આસપાસ કથા ગૂંથી છે. કહેવાતી હલકી વર્ણના લધરો અને નંદી પતિપત્ની છે. એકબીજા વચ્ચે અજબ પ્રેમ રાખે છે. લધરાએ ખેતર-વાડા પાછળ કરેલી તમામ મહેનત-નદીના પૂરને લીધે નકામી જાય છે. માણેકલાલ શેઠ લધરાનો કુબો ખૂંચવી લેવા માગે છે. લધરાને દારૂ વગેરેમાં ફસાવે છે. મહંત અને મુખી લધરાની સ્થિતિ જોઈ ચિંતા કરે છે. નંદી લધરાને પાપને રસ્તે જતાં રોકે છે. માણેકલાલ શેઠને પાછળથી પસ્તાવો થાય છે અને છેવટે સુખદ અંત આવે છે. લધરા અને નંદીના જીવનની ઉજ્જવળ બાજુ માણેકલાલ શેઠનું હૃદયપરિવર્તન સુંદર રીતે લેખકે રજૂ કર્યું છે. હજી પણ આવા માનવીઓ ગામડાંમાં મળી આવે છે, એ આનંદની વાત છે. નવલકથા સરસ છે.

૪૨. ગુલાબ અને કંટક—લેખક : શ્રી. જયભિખ્ખુ; પ્રકાશક : ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય : પૃષ્ઠસંખ્યા ૧૬૮, કીમત રૂ. ૨-૪-૦.

એકત્રીસ વાર્તાઓ — પ્રસંગકથાઓનો જયભિખ્ખુનો આ સંગ્રહ છે. સંગ્રહમાં જુદા જુદા વિષયો ઉપર ટૂંકી વાર્તાઓ રચી છે. જીવનને પ્રેરણા આપે એવી પ્રસંગકથાઓ પણ છે. મુખ્ય મુખ્ય વાર્તાઓના પ્રસંગો સત્તાવનના સંગ્રામમાંથી—આઝાદી સંગ્રામના મુખ્ય આગેવાનોના પ્રસંગોમાંથી—લીધા છે. સંગ્રહ સારો છે અને વાચકોને જરૂર ગમશે.

લ. દી.

સામયિક

શંકર્સ વિકલીનો બાલકલાંક-૧૯૫૫-માં આંતરરાષ્ટ્રીય બાળકોએ ચિતરેલાં ચિત્રોના પ્રદર્શનરૂપ આ અંકમાં દેશદેશનાં બાળ-કિશોરોએ તૈયાર કરેલાં વિવિધ કલાત્મક ચિત્રોના રંગબેરંગી સુંદર સંગ્રહ આ અંકમાં અપાયો છે. એમાં ૬૦ જેટલા દેશોનાં ચિત્રકાર બાળકો—કિશોરોએ ભાગ લીધો છે.

દેશ દેશનાં બાળકો-કિશોરોને ચિત્ર પ્રદેશ દ્વારા નજીક લાવવાનો શંકર્સ વિકલીનો આ પ્રયત્ન પ્રશંસાપાત્ર હોઈને આવકારદાયક છે.

ચિત્રોમાં, ઉછરતાં બાળકોની કલાપ્રિયતા તાદૃશ તરી આવે છે. દરેક ચિત્ર સાથે તેનો પરિચય પણ આપવામાં આવ્યો હોઈને ચિત્રની ભાવના સ્પષ્ટ જોઈ શકાય છે. ઉપરાંત કેટલાંક ચિત્રો તો ચિત્રવાર્તા જેવાં પણ છે, જેની વાર્તા પણ અપાઈ છે.

એકબીજાની ભાષા નહિ જાણતાં નાનાં મોટાં સૌને તે તે દેશની ચિત્ર ભાષાનો મૂક પરિચય આ અંકના ચિત્રસંપુટમાંથી મળી આવે છે. તેમાં પણ બાળકોની કલ્પનાશક્તિ સુંદર રીતે સ્ફુટ થતી જોવા મળે છે.

મંડળમાં પત્રવ્યવહાર કરતી વેળા
પો. બો. નં. ૧૦
અવશ્ય લખવો.

અમદાવાદ વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળની વાર્ષિક સભા

અમદાવાદ વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળની સભા તા. ૧-૯-'૫૭ને રવિવારના રોજ ગુજરાત વિદ્યાસભાના મકાનમાં શ્રી. બિહારીલાલ શાહના પ્રમુખપદે મળી હતી. તે સમયે નીચેનાં કાર્યો સર્વાનુમતે કરવામાં આવ્યાં હતાં:

૧. શ્રી. મગનભાઈ દેસાઈ અને ડૉ. છોટાભાઈ પટેલ સભામાં હાજર ન રહી શકે એવી મતલબના સંદેશા આવ્યા હતા તેની નોંધ લેવામાં આવી હતી.

૨. ગઈ તા. ૨૩-૯-'૫૬ની સભાનો હેવાલ મંજૂર કરવામાં આવ્યો હતો.

૩. મંત્રી શ્રી. કીકુભાઈ દેસાઈએ રજૂ કરેલ સન '૫૬-'૫૭નો હેવાલ અને ઑડિટરે તપાસેલો હિસાબ મંજૂર કરવામાં આવ્યો હતો, જે અન્યત્ર પ્રગટ કરવામાં આવ્યો છે.

૪. નીચેના ચાર સભ્યોને કોઓપ્ટ કરવાનું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું:
૧. શ્રી. કીકુભાઈ ર. દેસાઈ, ૨. શ્રી. જેઠાલાલ જી. ગાંધી, ૩. શ્રી. ચીમનલાલ પુ. પટેલ અને ૪. શ્રી. ઉત્સવ પરીખ પ્રમુખ ખેડા જિ. લોકલ બોર્ડ.

૫. નીચેના હોદ્દેદારોની નિમણૂંક કરવાનું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું:
૧. શ્રી મગનભાઈ પ્ર. દેસાઈ, પ્રમુખ, ૨. શ્રી રામભાઈ કા. પટેલ, ઉપપ્રમુખ, ૩. શ્રી કીકુભાઈ દેસાઈ, મંત્રી ૪. શ્રી નાનજીભાઈ જે. પટેલ, મંત્રી ૫. શ્રી. જીવણજી ડાહ્યાભાઈ દેસાઈ, ખજાનચી.

૬. ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળની કાર્યવાહક સમિતિ માટેના પ્રતિનિધિ તરીકે શ્રી. કીકુભાઈ દેસાઈ અને શ્રી ચીમનલાલ પુ. પટેલની ચૂંટણી કરવામાં આવી હતી.

૭. અમદાવાદ વિભાગ માટે બીજા પુસ્તકાલય પ્રચારકની નિમણૂક કરવી અને તેની નિમણૂક કરવાની સત્તા પ્રમુખશ્રી અને મંત્રી શ્રી. કીકુભાઈ દેસાઈને આપવામાં આવે છે.

૮. શ્રી કીકુભાઈ દેસાઈએ રજૂ કરેલ અંદાજપત્ર મંજૂર કરવામાં આવ્યું હતું, જે અન્યત્ર પ્રગટ કરવામાં આવેલ છે.

૯. અમદાવાદ વિભાગમાં આવેલાં પુસ્તકાલયોનો એક સર્વસંગ્રહ તૈયાર કરવો અને તેને માટેની માહિતી પ્રચારકો, તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળો અને જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળો મારફત ભેગી કરવી.

તે પછી પ્રમુખશ્રીનો આભાર માની સભા વિસર્જન થઈ હતી.

અમદાવાદ વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળનો સને ૧૯૫૬-'૫૭નો હેવાલ, હિસાબ અને ૧૯૫૭-'૫૮નું અંદાજપત્ર

૧. સભ્યો અને લવાજમ:—અમદાવાદ વિભાગના ૭ જિલ્લાઓમાં અને અમદાવાદ શહેરમાં થઈને કુલ ૧૧ આજીવન સભ્યો નોંધાયેલા છે.

તે ઉપરાંત સને ૧૯૫૬-'૫૭ના કુલ ૧૨૩૯ સભ્યો નોંધાયા હતા અને તેનું કુલ લવાજમ રૂ. ૨૬૦૪) ઉઘરાવાયું હતું. ઉપરાંત ૧૯૫૫-'૫૬ના ૬૪ સભ્યો નોંધાયા હતા તેનું કુલ લવાજમ રૂ. ૧૬૨ આવ્યું હતું.

૨. **લવાજમની ફાળવણી** :—સને ૧૯૫૫–'૫૬ની લવાજમની ફાળવણી રૂા. ૧૦૦૪–૨–૦ તથા ૧૯૫૪–'૫૫ની ફાળવણીના રૂા. ૭–૩–૦ મળી કુલ રૂા. ૧૦૫૫–૫–૦ ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળ તરફથી મળ્યા હતા.

૩. **મંડળને મદદ** :—ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળને મળેલી સને ૧૯૫૫–'૫૬ની સરકારી મદદના ૪૦ ટકા લેખે રૂા. ૪૭૩–૩–૦ અમદાવાદ વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળને મદદ તરીકે મળ્યા હતા. તે ઉપરાંત મહેસાણા જિલ્લા લોકલ બોર્ડ તરફથી સને ૧૯૫૫–'૫૬ની મદદના રૂા. ૫૦૦) મળ્યા હતા. વળી ખેડા જિલ્લા લોકલબોર્ડ તરફથી સને ૧૯૫૫–'૫૬ની મદદના રૂા. ૨૫૦) મંજૂર થયેલા છે પણ તે હજી મંડળને મળ્યા નથી. આ બન્ને લોકલ બોર્ડનો આભાર માનવામાં આવે છે.

૪. **જિલ્લા તથા પુસ્તકાલય મંડળો** :—ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળના સને ૧૯૫૫–'૫૬ના સભ્યોની નોંધણી માર્ચ ૧૯૫૬ની આખરે પૂરી થતાં જિલ્લાવાર નીચેના તાલુકાઓમાં તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળની રચના કરવામાં આવી હતી :

અમદાવાદ જિલ્લો :	દહેગામ, ધોળકા, દશક્રોઈ
ખેડા ,,	આણંદ, પેટલાદ, કપડવણજ, બોરસદ, નડિયાદ, ખંભાત, માતર
મહેસાણા ,,	કડી, કલોલ, વિજાપુર, વિસનગર, મહેસાણા, સિદ્ધપુર, ખેરાળુ, ચાણસ્મા, પાટણ
અમરેલી ,,	અમરેલી, કોડીનાર
સાબરકાંઠા ,,	પ્રાંતિજ, હિંમતનગર, મેઘરજ, મોડાસા, બાયડ
બનાસકાંઠા ,,	વડગામ

આમ કુલ ૭ જિલ્લાઓમાં જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળ અને ૨૭ તાલુકાઓમાં તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળોની રચના થઈ શકી હતી. તે ઉપરાંત બંધારણ મુજબ અમદાવાદ શહેરમાં શહેર પુસ્તકાલય મંડળની રચના કરવામાં આવી હતી.

૫. **પુસ્તકાલય શિક્ષણવર્ગ** :—ખેડા જિલ્લામાં આણંદ તાલુકાનાં ગ્રામ પુસ્તકાલયોના મંત્રી ગ્રંથપાલો માટેનો એક શિક્ષણવર્ગ તા. ૧૨, ૧૩, ૧૪–૫–'૫૬ના રોજ આણંદ મુકામે ચરોતર કેળવણી મંડળના મકાનમાં આણંદ તાલુકા પુસ્તકાલય શિક્ષણવર્ગ યોજવામાં આવ્યો હતો. આ વર્ગમાં ૨૭ ગ્રંથપાલ મંત્રીઓએ તાલીમ લીધી હતી.

મહેસાણા જિલ્લામાં ખેરાળુ મુકામે મહેસાણા જિલ્લા પુસ્તકાલય શિક્ષણવર્ગ તા. ૨૪, ૨૫, ૨૬–૩–૧૯૫૭ના રોજ યોજવામાં આવ્યો હતો. આ વર્ગમાં ૨૬ ગ્રંથપાલ મંત્રીઓએ તાલીમ લીધી હતી.

૬. **પુસ્તકાલય પરિષદ** :—પાંચમી વિજાપુર તાલુકા પુસ્તકાલય પરિષદ વિહાર મુકામે ભરવાનું ઠરાવ્યું હતું તે મુજબ પરિષદમાં ભાગ લેનાર પ્રતિનિધિઓનાં નામો મંગાવવામાં આવ્યાં હતાં તથા આ પરિષદ મહેસાણા જિલ્લા શાસનાધિકારી શ્રીમતી હસમુખબેન દેસાઈના પ્રમુખપદે તા. ૭–૪–'૫૭ના રોજ ભરવી એવો નિર્ણય લેવાયો હતો. તેમ જ પરિષદને લગતી બીજી કેટલીક તૈયારીઓ કરવામાં આવી હતી.

૭. **શિષ્ટવાચન પરીક્ષા**:—(૧) વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળ દ્વારા તા. ૨૩-૯-'૫૬ને રોજ "નિત્યનો આચાર" નામના પુસ્તકની છઠ્ઠી શિષ્ટવાચન પરીક્ષા લેવામાં આવી હતી. તેમાં કુલ ૧૯૫ કેન્દ્રોમાં થઈને ૪૯૫૪ ઉમેદવારો બેઠા હતા. તે પૈકી ૩૯૦૭ ઉત્તિર્ણ થયા હતા.

(૨) ચાણસ્મા તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળ તરફથી શ્રી રવિશંકર મહારાજે લખેલું "મારો ચીનનો પ્રવાસ" નામના પુસ્તકની પરીક્ષા લેવામાં આવી હતી. તેમાં કુલ ૩૪૫ પરીક્ષાર્થીઓ બેઠા હતા તે પૈકી ૨૪૧ ઉત્તીર્ણ થયા હતા.

(૩) ધારી તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળ તરફથી ઇતિહાસ, નાગરિક શાસ્ત્ર અને નેતાઓનાં જીવનચરિત્રો અંગે પરીક્ષા લેવામાં આવી હતી તેમાં કુલ ૯૩ પરીક્ષાર્થીઓ પૈકી ૯૨ ઉત્તીર્ણ થયા હતા.

૮. **પુસ્તકાલયોની તપાસણી**:—મદદનીશ મંત્રી શ્રી. મણિભાઈ દેસાઈએ આણંદ બોરસદ, ભાદરણ, ધોળકા, બાયડ, ડહેમાઈ, અગોદરા અને લુણાવાડાનાં પુસ્તકાલયોની મુલાકાત લઈ પુસ્તકોનું વર્ગીકરણ, પુસ્તકાલય વ્યવસ્થા, દફતરી તથા હિસાબી કામ અંગે માર્ગદર્શન આપ્યું હતું.

પુસ્તકાલય પ્રચારક તરીકે શ્રી. ઉગિયાશંકર લક્ષ્મીરામ દવેની ચાલુ વર્ષમાં નિમણૂક કરવામાં આવી હતી. તેમણે તા. ૧-૧૦-'૫૬થી તા. ૩૧-૩-'૫૭ સુધીમાં છ માસની કામગીરી દરમ્યાન કુલ ૧૨૪ પુસ્તકાલયોની તપાસણી કરી હતી તથા ૬૩ ગામોએ નવીન પુસ્તકાલયો શરૂ થાય તેવું વાતાવરણ તૈયાર કરવા પ્રયાસ કર્યો હતો.

૯. **હિસાબ**—ઑડિટરે તપાસેલો સને ૧૯૫૬-'૫૭નો હિસાબ તથા તા. ૩૧-૩-'૫૭-ના રોજનું સરવૈયું આ સાથે સામેલ છે.

૧૦. **આભારદર્શન**—સંસ્થાગત સભ્યોનું લવાજમ વસૂલ કરી આપવા માટે શ્રી પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિ. વડોદરાનો, તથા પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિમાં રસ લઈ વ્યક્તિગત સભ્યો નોંધવા માટે કાર્યકરોનો તેમ જ મંડળનો હિસાબ તથા સરવૈયું તપાસી આપવા માટે શ્રી આપાજી અમીન ઍન્ડ કંપની, અમદાવાદનો આભાર માનવામાં આવે છે.

કીકુભાઈ રતનજી દેસાઈ
નાનજીભાઈ જેઠીદાસ પટેલ
મંત્રીઓ,
અમદાવાદ વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળ

અમદાવાદ વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળ

(તા. ૩૧-૩-૫૭ના રોજ પૂરા થતા વર્ષનો ઉપજખર્ચનો હિસાબ)

જ		ઉ	
ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળને મળેલી ૧૯૫૬-'૫૭ની સરકારી ગ્રાન્ટના ૪૦ ટકા લેખે મળ્યા	૪૭૩- ૩-૦	ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળને પગારના ૪૦ ટકા પ્રમાણે ફાળો	૬૦૦-૦-૦
ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળ તરફ-		પ્રચારકોને પગાર મોંઘવારી તથા મુસાફરી ભથ્થુ	૭૧૫-૦-૦

થી સન ૧૯૫૫–'૫૬ની ફાળવણી• ના મળ્યા	૧૦૧૧– ૫–૦	પ્રવાસ ખર્ચ	૧– ૮–૦
મહેસાણા જિલ્લા લોકલબોર્ડ તરફથી સન ૧૯૫૫–'૫૬ની મદદના મળ્યા	૫૦૦– ૦–૦	પોસ્ટેજ	૨૨–૧૨–૩
		સ્ટેશનરી	૧૫– ૩–૩
		આણંદ તાલુકા પુસ્તકાલય શિક્ષણવર્ગ ખર્ચ	૧૨– ૯–૩
		વધારો સરવૈયે લઈ ગયા તે	૬૧૭– ૭–૩
	૧૯૮૪– ૮–૦		૧૯૮૪– ૮–૦

(તા. ૩૧–૩–'૫૭ના રોજનું સરવૈયું)

જ		ઉ	
પાછલી બાકી	૩૫૬૫– ૫–૧૦	રોકડ તથા બેંકમાં બેંક ઑફ ઇંડિયા લિ. અમદાવાદ, ઍલિસબ્રીજ શાખામાં ચાલુ ખાતે	૪૧૧૮– ૯–૧
આ વર્ષનો વધારો– ઉપજ ખર્ચ મુજબ	૬૧૭– ૭–૩		
પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિ. વડોદરા	૨૭–૧૩–૩	રોકડ હાથ ઉપર–મદદનીશ મંત્રી શ્રી ગણિભાઈ દેસાઈ પાસે	૯૨– ૧–૩
	૪૨૧૦–૧૦–૪		૪૨૧૦–૧૦–૪

નોંધ:—વર્ષ આખરે પોસ્ટેજ સ્ટેમ્પનો સ્ટોક રૂ. ૧–૧–૯ હાથ ઉપર છે તેનો ઉપરનો સરવૈયામાં સમાવેશ થતો નથી.

ઉપરનો હિસાબ ચોપડા તથા તેને લગતા વાઉચરો સાથે તપાસ્યો છે અને તે બરાબર છે.

અમદાવાદ તા. ૧૭–૭–૫૭.

(સહી) ડી. ર. દેસાઈ
મંત્રી
અમદાવાદ વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળ

(સહી) આપાજી અમીન એન્ડ કંપની
ચ ર્ટર્ડ ઍકાઉન્ટન્ટ્સ–ઑડિટર્સ

અમદાવાદ વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળ

સને ૧૯૫૭–'૫૮નું અંદાજપત્ર

જ		ઉ	
લવાજમની ફાળવણી	૧૦૦૦– ૦–૦	સ્ટેશનરી છાપમણી	૭૦– ૦–૦
ગુજરાત પુ. મંડળ તરફથી સરકાર મદદના ૪૦ ટકા લેખે મદદના	૮૦૦– ૦–૦	પોસ્ટેજ	૬૦– ૦–૦
		પરચુરણ ખર્ચ	૨૦– ૦–૦
		પ્રવાસ ખર્ચ	૬૦૦– ૦–૦
ઉપજ કરતાં ખર્ચના વધારાના	૧૨૫૦– ૦–૦	પગાર ખર્ચ ૧. ગુ. પુ. મંડળને ફાળો ૬૦૦)– ૨. પ્રચારકને - ૧૭૦૦)–	૨૩૦૦– ૦–૦
	૩૦૫૦– ૦–૦		૩૦૫૦– ૦–૦

વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળની વાર્ષિક સભા

વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળની વાર્ષિક સભા તા. ૮–૯–૫૭ના રોજ, પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિ.ના કાર્યાલયમાં બપોરના ૩–૩૦ વાગે શ્રી. મગનભાઈ શં. પટેલના પ્રમુખપદે મળી હતી. આ સભામાં જે તે શહેર તથા જિલ્લા પુ. મંડળ તરફથી ચુંટાઈ આવેલા નીચેના પ્રતિનિધિઓ હાજર હતા:

શ્રી. મગનભાઈ શં. પટેલ, વડોદરા; શ્રી. મણિબેન ચં. પટેલ, વડોદરા; શ્રી. ચીમનભાઈ હ. અમીન, વડોદરા; શ્રી. મણિલાલ મં. કાશીવાળા, વાઘોડીઆ; શ્રી. વલ્લભભાઈ આ. પટેલ, વડોદરા, શ્રી. ચીમનલાલ છો. દેસાઈ, વડોદરા; શ્રી. વિષ્ણુપ્રસાદ પ્ર. પંડ્યા, પાદરા, શ્રી. ખુમાનસિંહ શં. બારોટ, ગોધરા; શ્રી. મંગુભાઈ લ. દેસાઈ, પલસાણા, શ્રી. પ્રેમીબેન મુ. શાહ, રાંદેર (ડી. સુરત); શ્રી. કાન્તિલાલ વ. પટેલ, એરથાણ (ડી. સુરત); શ્રી. દલસુખરામ કે. શાસ્ત્રી, શુકલતીર્થ; શ્રી. ગજાનન ગ. દવે, ભરૂચ, શ્રી. નાગજીભાઈ દે. પટેલ, કીસનાડ (ડી. ભરૂચ); શ્રી. હાકોરભાઈ છો. પટેલ, નોંધણા (ડી. ભરૂચ), શ્રી. હાકોરભાઈ મ. પટેલ, માંગરોળ (ડી. ભરૂચ), શ્રી. વિદ્યાબેન ર. પટેલ, તતારપુરા (ડી. વડોદરા).

આ સભામાં થયેલા ઠરાવોની ટૂંક વિગત નીચે મુજબ છે:

(૧) પાછલી સભામાં ચાલેલા કામકાજને બહાલી આપવામાં આવી. (૨) વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળમાં શહેર તથા જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળો તરફથી તથા વડોદરા જિલ્લા લોકલ બોર્ડ તરફથી ચૂંટાઈ આવેલા પ્રતિનિધિઓની નોંધ લેવામાં આવી. (૩) મંત્રીઓએ રજુ કરેલું સન '૫૬–'૫૭નું નિવેદન તથા હિસાબ મંજૂર કરવામાં આવ્યો. (૪) સન '૫૭–'૫૮નું રૂ. ૭૦૦ાનું અંદાજ મંજૂર કરવામાં આવ્યું. (૫) ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળના બંધારણ મુજબ મંડળમાં શ્રી. ડાહ્યાભાઈ હીરાભાઈ પટેલ, ભરૂચ; શ્રી. નારશંકર મ. ભટ્ટ, રાંદેર (તા. ચોર્યાસી) તથા શ્રી. પ્રભુદાસ ખુ. પટેલ, વડોદરાને કો. ઓપ્ટ કરવામાં આવ્યા. (૬) મંડળના સન '૫૭–'૫૮ના હોદ્દેદારોની ચૂંટણી થતાં પ્રમુખઃ શ્રી. મગનભાઈ શં. પટેલ, વડોદરા; ઉપપ્રમુખઃ શ્રી. લલ્લુભાઈ હ. પટેલ, (કતારગામ તા. ચોર્યાસી); મંત્રીઓઃ શ્રી. ચીમનભાઈ હ. અમીન, વડોદરા; શ્રી. દલસુખરામ કે શાસ્ત્રી, શુકલતીર્થ; ખજાનચીઃ શ્રી. વાઘજીભાઈ ના. અમીન, વડોદરા; ઓડિટરઃ શ્રી. આપાજી અમીન એન્ડ કું.ને ચૂંટવામાં આવ્યા. (૭) ગુજરાત પુ. મંડળની કારોબારીમાં આ મંડળના પ્રતિનિધિઓ તરીકે શ્રી. મણિલાલ મં. કાશીવાળા, વાઘોડીઆ અને શ્રી. વિષ્ણુપ્રસાદ પ્ર. પંડ્યા, પાદરા આ બેને ચૂંટવામાં આવ્યો. (૮) સન '૫૬–'૫૭માં શિષ્ટ વાચન પરીક્ષા ખાતે થયેલ ઉત્પન્ન રૂ. ૩૨૨૬–૧૦–૦ અને ખર્ચ રૂ. ૨૧૫૬–૧૩–૯ મંજૂર કરવામાં આવ્યો, તથા સન '૫૭–'૫૮ પાછલી બચત અને ફી તથા બીજું જે ઉત્પન્ન આવે તેમાંથી, જમા રકમની હદમાં રહીને સન '૫૭–'૫૮નો જરૂરી ખર્ચ કરવાની મંત્રીઓને સત્તા આપવામાં આવી. (૯) જિલ્લાવાર પુસ્તકાલય શિક્ષણવર્ગ તથા પુસ્તકાલય પરિષદ ભરવા માટે, જિલ્લા પુ. મંડળોને વિનંતિ કરવામાં આવી. ઉપરાંત જિલ્લા લોકલ બોર્ડોને વિનંતિ કરતા નીચેના બે ઠરાવો સર્વાનુમતે પસાર કરવામાં આવ્યા.

ઠરાવ ૧૨મો—વડોદરા વિભાગમાં ગોઠવાયલા વડોદરા અને પંચમહાલ જિલ્લાની લોકલ બોર્ડો પોતાની હદનાં પુસ્તકાલયોને દર વર્ષે મદદ આપે છે, જ્યારે ભરૂચ અને સુરત જિલ્લાની લોકલબોર્ડોએ પોતાની હદનાં પુસ્તકાલયોને મદદ આપવી શરૂ કરી નથી. તે બદલ આ સભા નારાજી પ્રદર્શિત કરે છે. સમાજમાં કેળવણી માટે શાળાઓની જેટલી અગત્ય છે તેટલી જ અગત્ય પુસ્તકાલય સંસ્થાઓની છે એમ આ સભા માને છે અને તેથી ભરૂચ અને સુરત જિલ્લા લોકલ બોર્ડોને, પોતાની હદનાં પુસ્તકાલયોને મદદ આપવાનું કાર્ય આ વર્ષથી શરૂ કરવા આ સભા આગ્રહપૂર્વક વિનંતિ કરે છે.

ઠરાવ ૧૩મો—વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળને, સુરત જિલ્લા લોકલબોર્ડે રૂ. ૧૦૦૦) સન '૫૬-'૫૭ની સાલ બદલ આપવાના મંજૂર કરેલા, પણ તેને મે. ડિવિઝનલ ઑફિસર સાહેબ-મુંબાઈ તરફથી મંજૂરી ન મળતાં તે મંડળને મળ્યા નથી તે બદલ આ સભા દિલગીરી પ્રદર્શિત કરે છે. મંડળે સુરત જિલ્લા લોકલ બોર્ડની મદદ ચાલુ રહેવાના વિશ્વાસે છેલ્લાં ત્રણ વર્ષથી ભરૂચ અને સુરત એ બે જિલ્લા વચ્ચે એક પ્રચારક રોકયા છે અને તે હાલ પણ ચાલુ છે. સુરત જિલ્લામાં આ પ્રચારકની કામગીરી તથા બીજી પ્રવૃત્તિઓ પણ થઈ રહી છે. આ રીતે કામગીરી અને ખર્ચ થવા છતાં મંડળને સુરત જિલ્લા લોકલ બોર્ડની સન '૫૬-'૫૭ની મદદ ન મળે અને સન '૫૭-'૫૮ની મદદનો પણ વિચાર ન થાય તો મંડળને આ બે વર્ષની ભારે ખોટ સહન કરવી પડે તેમ છે તે તરફ આ સભા સુરત જિલ્લા લોકલ બોર્ડનું ખાસ ધ્યાન ખેંચે છે. અને સન '૫૬-'૫૭ની મદદ મંજૂર કરાવવા ફરી મે. ડિવિઝનલ ઑફિસર સાહેબ મુંબઈને લખવા તથા સન '૫૭-'૫૮ની મદદ પણ મંજૂર કરાવવા આગ્રહપૂર્વક વિનંતિ કરે છે.

વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળ : સંન '૫૬-'૫૭નું નિવેદન તથા હિસાબ

મંડળની રચના : ગુજરાત પુસ્તકાલયના મંડળના બંધારણની કલમ ૨૦ મુજબ સન '૫૬-'૫૭માં રચાયલાં વડોદરા, ભરૂચ, સુરત અને પંચમહાલ જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળો એ પાંચ પાંચ તથા વડોદરા અને સુરત શહેર પુસ્તકાલય મંડળો ત્રણ ત્રણ પ્રતિનિધિઓ, વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળ માટે ચૂંટી મોકલતાં અને એમાં બીજા ચાર ઉમેરતાં કુલ ૩૦ પ્રતિનિધિઓનું વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળ આ વર્ષે રચાયું હતું.

મંડળની સભાઓ : નિવેદનના વર્ષમાં મંડળની બે સભાઓ ભરાઈ હતી. પહેલી સભા તા. ૨૮-૫-'૫૬ના રોજ અને બીજી (વાર્ષિક) સભા તા. ૯-૯-'૫૬ના રોજ ભરાઈ હતી. તેમાં થયેલા ઠરાવોની કુલ સંખ્યા ૧૮ છે. એમાંના ૧૬ ચાલુ અને વહીવટી કામકાજને લગતા હતા, તથા બીજા બેમાં એક જિલ્લાવાર પુસ્તકાલય શિક્ષણવર્ગ ભરવા માટે જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળોને વિનંતિ કરતો તથા એક ગુજરાત પુસ્તકાલય પરિષદ ઉંઝા મુકામે ભરવાનું નક્કી થવાથી વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય પરિષદ મુલતવી રાખવા બાબતનો હતો.

ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળના સભાસદો : સન '૫૬-'૫૭ના વર્ષમાં વડોદરા વિભાગમાં જિલ્લા અને શહેરવાર નોંધાયલા સભાસદો અને મળેલ લવાજમ નીચે પ્રમાણે છે :

જિલ્લો તથા શહેર	સભાસદસંખ્યા વાર્ષિક–આજીવન	લવાજમની રકમ	જિલ્લો તથા શહેર	સભાસદસંખ્યા વાર્ષિક–આજીવન	લવાજમની રકમ
૧ વડોદરા શહેર	૩૫ + ૧	૭૧–૦–૦	૫ ભરૂચ ,,	૧૭૯ + ૦	૩૬૯–૦–૦
૨ સુરત ,,	૪ + ૦	૮–૦–૦	૬ સુરત ,,	૩૦૮ + ૦	૬૩૮–૦–૦
૩ વડોદરા જિલ્લો	૮૨૭ + ૦	૧૬૭૨–૦–૦		૧૫૧૧ + ૧	૩૦૮૮–૦–૦
૪ પંચમહાલ ,,	૧૫૮ + ૦	૩૩૦–૦–૦		કુલ ૧૫૧૨	

કુલ ૧૫૧૨ સભાસદોમાં વ્યક્તિસભાસદો ૫૮૨ છે અને પુસ્તકાલયસભાસદો ૯૩૦ છે. વ્યક્તિમાં એક સભાસદ શ્રી. મગનભાઈ શં. પટેલ મંડળના આજીવન સભ્ય છે. સભાસદો નોંધવાના પ્રવૃત્તિમાં ત્રણે જિલ્લા પુસ્તકાલય પ્રચારકો ઉપરાંત શ્રી. લલિતચંદ્ર દિવાનજી વડોદરા, શ્રી. લક્ષ્મણસિંહ બ. પરમાર, વડોદરા, શ્રી. સોમાભાઈ ગ. વૈદ વેજપુર (સાવલી), શ્રી. રમણીકલાલ કુ. પારેખ કરજણ, શ્રી. ભોગીલાલ જ. જોષી વડોદરા, શ્રી. બાબુભાઈ વિ. ગાંધી ગોધરા, શ્રી. ગજાનન ગ. દવે ભરૂચ અને શ્રી. નારૂશંકર મ. ભટ્ટ રાંદેર એ સર્વેએ પણ સારો રસ લીધો છે.

જિલ્લા અને શહેર પુસ્તકાલય મંડળો : વર્ષ દરમિયાન વડોદરા, ભરૂચ, સુરત અને પંચમહાલ એ ચારે જિલ્લાનાં જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળોએ તથા વડોદરા અને સુરત શહેરનાં શહેર પુસ્તકાલય મંડળોએ બંધારણ મુજબ પોતાની વાર્ષિક સભાઓ ભરી મંડળની પુનર્રચના કરી હતી.

સુરત શહેર તથા જિલ્લા સિવાય વડોદરા શહેર તથા વડોદરા, પંચમહાલ અને ભરૂચ જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળોની વાર્ષિક સભાઓમાં મંડળના મંત્રીએ વ સહમંત્રીએ પણ હાજરી આપી હતી.

તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળો : વર્ષ દરમિયાન વડોદરા વિભાગના ચારે જિલ્લાઓમાં થઈને કુલ ૨૫ તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળો રચાયાં છે અને તે નીચે મુજબ છે :

૧ વડોદરા જિલ્લો : ૧ વડોદરા, ૨ પાદરા, ૩ કરજણ, ૪ શિનોર, ૫ ડભોઈ, ૬ સંખેડા, ૭ જબુગામ, ૮ વાઘોડિયા, ૯ સાવલી.

૨ પંચમહાલ જિલ્લો : ૧ ગોધરા, ૨ હાલોલ, ૩ કાલોલ.

૩ ભરૂચ જિલ્લો : ૧ ભરૂચ, ૨ નાંદોદ, ૩ હાંસોટ, ૪ અંકલેશ્વર, ૫ જંબુસર, ૬ જગડિયા, ૭ વાલીઆ.

૪ સુરત જિલ્લો : ૧ નવસારી, ૨ ગણદેવી, ૩ કામરેજ, ૪ પલસાણા, ૫ ચોર્યાસી, ૬ પારડી.

જિલ્લા લોકલ બોર્ડોમાં પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિનો પ્રચાર : વડોદરા વિભાગમાં આવેલી જિલ્લા લોકલ બોર્ડો તરફથી પોતપોતાની હદનાં પુસ્તકાલયોને તથા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળને સન '૫૬–'૫૭ના વર્ષ દરમિયાન નીચે મુજબ મદદો મળી છે:

જિલ્લા લોકલબોર્ડ	વડોદરા વિભાગ પુ. મં.ને કેટલી મદદ આપી	જિલ્લા લોકલબોર્ડ	વડોદરા વિભાગ પુ. મં.ને કેટલી મદદ આપી
વડોદરા જિ. લો. બોર્ડ	૧૦૦૦	ભરૂચ જિ. લો. બોર્ડ	૭૦૦
પંચમહાલ ,,	૫૦૦	સુરત ,,	૧૦૦૦

વડોદરા જિલ્લા લોકલ બોર્ડની માફક, પંચમહાલ જિલ્લા લોકલ બોર્ડે તો સન '૫૧–'૫૨-થી જ પોતાનાં જિલ્લાનાં પુસ્તકાલયોને મદદ આપવાનું કાર્ય હાથ ધરી દીધું છે. પણ ભરૂચ અને સુરત જિલ્લા લોકલ બોર્ડો, પોતાના જિલ્લાનાં પુસ્તકાલયોને મદદ આપવાનો પ્રશ્ન હજુ હાથ ધરી શકયા નથી એ બદલ અમે ખરેખર દિલગીર થઈએ છીએ. આ બોર્ડોને ફરી ફરીને અમારી વિનંતિ છે કે, તેઓ વહેલી તકે પોતાના જિલ્લાનાં પુસ્તકાલયોને મદદ આપવાનું કાર્ય હાથ ધરે.

પુસ્તકાલયોની તપાસણી તથા પ્રચારકોની કામગીરી : નિવેદનના વર્ષમાં, બબ્બે જિલ્લાવાર એકેક પ્રચારકની યોજના ચાલુ છે.

વડોદરા–પંચમહાલ જિલ્લા પુસ્તકાલય પ્રચારક તરીકે શ્રી. છગનભાઈ મ. પટેલે વર્ષ દરમ્યાન વડોદરા જિલ્લાનાં ૧૨૭ અને પંચમહાલ જિલ્લાનાં ૮૧ મળી કુલ ૨૧૮ ગામો પૈકી ૧૯૫ ગામોમાં આવેલાં પુસ્તકાલયોની તપાસણી કરી હતી અને ૨૩ ગામોમાં નવીન પુસ્તકાલય ઉઘાડવાનો પ્રચાર કર્યો હતો. તેમણે વર્ષ દરમ્યાન ૩૯૭ ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળના સભાસદ નોંધ્યા હતા તથા ७७૧ પુસ્તકો જે તે પુસ્તકાલયમાંથી પ્રસ્યુ કરી વાંચવા આપ્યાં હતાં. તેમની કામગીરી કુલ ૨૯૫ દિવસની થઈ હતી.

ભરૂચ–સુરત જિલ્લા પુસ્તકાલય પ્રચારક તરીકે શ્રી. વસનજીભાઈ જી. નાયક, નિવેદનના વર્ષમાં એપ્રિલ, મે, જુન એ ત્રણ માસ ચાલુ રહી, તે પછી માંદગીના કારણે રાજીનામું આપી છૂટા થવાથી તે જગોએ ઑક્ટોબરથી જગડિયા જિ. ભરૂચના સાર્વ૦ પુસ્તકાલયના ગ્રંથપાલ શ્રી. બળવંતરાય મ. મહંતની નિમણૂંક કરવામાં આવી છે.

શ્રી. વસનજીભાઈ જી. નાયકે, માહે એપ્રિલથી જુન સુધીમાં સુરત જિલ્લાનાં ૪૮ ગામો પૈકી ૩૩ ગામોમાં આવેલાં પુસ્તકાલયોની તપાસણી કરી હતી, અને ૧૫ ગામોમાં નવીન પુસ્તકાલય ઉઘાડવાનો પ્રચાર કર્યો હતો. ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળના ૫૦ સભાસદો નોંધ્યા હતા તથા ૨૮૬ પુસ્તકો જે તે પુસ્તકાલયમાંથી પ્રસ્યુ કરી વાંચવા આપ્યાં હતાં. તેમની કામગીરી કુલ ७० દિવસની થઈ છે.

શ્રી. બળવંતરાય મ. મહંતે નિવેદનના વર્ષમાં ७ માસની નોકરી દરમિયાન સુરત જિલ્લાનાં ૫૨ તથા ભરૂચ જિલ્લાનાં ૯૫ મળી કુલ ૧૪७ ગામો પૈકી ૧૩૯ ગામોનાં પુસ્તકાલયોની તપાસણી કરી હતી, તથા ૮ ગામોએ નવીન પુસ્તકાલય ઉઘાડવાનો પ્રચાર કર્યો હતો. તેમણે ૧૯૪ ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળના સભાસદો નોંધ્યા છે તથા ૨૫૦ પુસ્તકો જે તે પુસ્તકાલયમાંથી પ્રસ્યુ કરી વાંચવા આપ્યાં છે. તેમની કામગીરી કુલ ૧૨૪ દિવસની થઈ છે.

ઉપરાંત સાવલી તાલુકા માનદ પુસ્તકાલય પ્રચારક શ્રી. સોમાભાઈ ગ. વેદે ૨૬ ગામો પૈકી ૨૦ ગામના પુસ્તકાલયોની તપાસણી કરી હતી, તથા ૬ ગામે નવીન પુસ્તકાલય ઉઘાડવા પ્રચાર કર્યો હતો. ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળના ૨૦ સભ્યો નોંધ્યા હતા. તેમની કામગીરી કુલ ૨૩ દિવસની છે. વડોદરા તાલુકા માનદ પુસ્તકાલય પ્રચારક શ્રી. બેચીલાલ જ. જોષીએ, ૨૪ ગામો પૈકી ૨૦ ગામનાં પુસ્તકાલયોની તપાસણી કરી છે તથા ૪ ગામે નવીન પુસ્તકાલય ઉઘાડવા પ્રચાર કર્યો છે. ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળના ૮ સભ્યો નોંધ્યા છે. તેમની કામગીરી કુલ ૨૪ દિવસની છે. સિનોર તાલુકા માનદ પુસ્તકાલય પ્રચારક શ્રી. શંકરભાઈ પી. પટેલે ૬ ગામનાં પુસ્તકાલયોની તપાસણી કરી છે. તેમની કામગીરી ૪ દિવસની છે.

આ રીતે પગારદાર તથા માનદ પુસ્તકાલય પ્રચારકો દ્વારા કુલ ૪૧૩ પુસ્તકાલયોની તપાસણી, ૫૬ ગામોમાં નવીન પુસ્તકાલય ઉઘાડવાનો પ્રચાર, ૬૬૯ ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળના સભાસદોની નોંધણી તથા ૧૩૦૭ પુસ્તકોનો વાચનપ્રચાર કરી શકાયો છે. સર્વેની મળી કામગીરી કુલ ૫૩૧ દિવસની છે.

શિષ્ટવાચન પરીક્ષા : નિવેદનના વર્ષમાં ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલયે પ્રસિદ્ધ કરેલી સ્વ. શ્રી. રામનારાયણ વિ. પાઠકકૃત ' નિત્યનો આચાર ' પુસ્તકની છઠ્ઠી પરીક્ષા તા. ૨૩–૯–'૫૬ના રોજ લેવામાં આવી હતી, જેનો મુંબાઈ શહેર સહિત ગુજરાતનાં ૪૨૫ કેન્દ્રોનાં ૧૧૦૮૫ ઉમેદવારોએ લાભ લીધો હતો. પરીક્ષાનું પરિણામ જાન્યુઆરી '૫૭ના ' પુસ્તકાલય ' માસિકમાં તથા ગુજરાતનાં દૈનિકોમાં પ્રસિદ્ધ કરાયું હતું. પ્રતિવર્ષ પરીક્ષાનાં કેન્દ્રો અને ઉમેદવારોની સંખ્યા સારી વધતી જાય છે. પાછલાં વર્ષ કરતાં આ વર્ષમાં ૧૮૬ કેન્દ્રો અને ૪૩૦૬ ઉમેદવારો વધ્યા છે, જે આ પરીક્ષા લોકોમાં કેટલી લોકપ્રિય બનતી જાય છે તે બતાવી આપે છે.

ગુજરાતી શાળા, એ. વી. સ્કૂલો, હાઈસ્કૂલો, પુસ્તકાલયો તથા કેટલીક ઉત્સાહી વ્યક્તિઓ, આ પરીક્ષાના લોકો અને વિદ્યાર્થીઓ સારો લાભ લે તે માટે પ્રતિવર્ષ સુંદર પ્રચારકાર્ય કરે છે; કેટલાક તો આ પરીક્ષાના વર્ગ પણ ચલાવે છે—કપડવણજની પુ. હ. મહાજન લાઈબ્રેરી તો પોતાના તરફથી પણ ઓછી કીમતે પુસ્તકો આપવાની તથા ઇનામોની યોજના કરે છે. આમ સૌના પ્રયત્નથી જ પરીક્ષામાં બેસનાર ઉમેદવારોની સંખ્યા પ્રતિવર્ષે સારી વધતી જાય છે એ એક નોંધપાત્ર બીના છે.

કેન્દ્રસંચાલકો, નિરીક્ષકો તથા ઉત્તરવહીઓ તપાસી આપનારાઓએ જે સેવા આપી છે તે બદલ તે સૌનો આભાર માનવામાં આવે છે.

ઉપરાંત વડોદરા તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળે અને કરજણ તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળે ' વીર નર્મદ ' નામના પુસ્તકની ખાસ વિદ્યાર્થીઓ માટે પરીક્ષા રાખી હતી, જેનો લાભ અનુક્રમે ૩૨૧ અને ૩૮૪ વિદ્યાર્થીઓએ લીધો છે.

પુસ્તકાલય શિક્ષણવર્ગ : નિવેદનના વર્ષમાં, જ્યારે જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળોને વિનંતિ છતાં, વર્ગ ભરી શકાયા નથી, અને તેનું કારણ વર્ગનો ખર્ચ તથા તેની વ્યવસ્થા ઉપાડી લેનારના અભાવે આ પ્રવૃત્તિ આગળ ધપતી અટકી છે; છતાં જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળોને નવા વર્ષમાં આ પ્રવૃત્તિનો ખાસ વિચાર કરવા અને તેને અમલમાં મૂકવા અમે ફરી વિનંતિ કરીએ છીએ.

નવીન પુસ્તકાલયો : માનદ તેમ જ પગારદાર પ્રચારકો તથા છાપાં દ્વારા નવીન પુસ્તકાલયો ઉઘાડવા તથા તે અને ચાલુ પુસ્તકાલયોને સરકારમાન્ય કરાવવા વડોદરા જિલ્લામાં ૬૧, સુરત જિલ્લામાં ૨૫, ભરૂચ જિલ્લામાં ૧૬ અને પંચમહાલ જિલ્લામાં ૧૫ મળી કુલ ૧૧૭ ગામોમાં જે પ્રચાર થયેલો તેના પરિણામે વડોદરા જિલ્લામાંથી ૪૯, સુરત જિલ્લામાંથી ૧૫, ભરૂચ જિલ્લામાંથી ૮ અને પંચમહાલ જિલ્લામાંથી ૯ મળી કુલ ૮૧ ગામોનાં નવીન તથા ચાલુ પુસ્તકાલયોને સરકારમાન્ય કરાવવા તજવીજ થઈ છે. એમાં આ વર્ષે નવીન ઉઘડેલાં ૫૮ પુસ્તકાલયો છે અને ૨૩ ચાલુ પુસ્તકાલયો છે. વડોદરા વિભાગ સિવાયનાં બીજાં ૭ ગામોએ પણ આ બાબતમાં પત્રવ્યવહાર કરતાં તે ગામોને પણ નવીન પુસ્તકાલય ખોલવાની તથા સરકારમાન્ય કરાવવાની સમજ આપી હતી.

પુસ્તકાલયોનાં વાર્ષિક નિવેદન-બજેટ : જે પુસ્તકાલયોનાં નિવેદન, બજેટ, પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળમાં આવ્યાં ન હતાં, તે મંગાવી આપવાનું કાર્ય આ વર્ષે પણ મંડળે કર્યું હતું, ઉપરાંત જે તે પુસ્તકાલયોને જોઈતી માહિતી પૂરી પાડવામાં અને સહકાર તથા જિલ્લા લોકલબોર્ડની મદદો પણ મેળવી આપવામાં પૂરતી તજવીજ કરી હતી.

નિવેદનના વર્ષમાં પંચમહાલ જિલ્લા લોકલ બોર્ડે, જિલ્લાનાં પુસ્તકાલયોને મદદ આપવાનું કાર્ય, આપણા મંડળ દ્વારા હાથ ધરતાં, પંચમહાલ જિલ્લાનાં બધાં જ પુસ્તકાલયોને પંચમહાલ જિલ્લા લોકલ બોર્ડે ઠરાવેલા ધોરણે અરજીઓ મંગાવી, તે પંચમહાલ જિલ્લા લોકલ બોર્ડને મોકલી આપી હતી. પંચમહાલ જિલ્લા લોકલ બોર્ડે તે મંજૂર કરી તેની રકમ અત્રે નવા વર્ષમાં મોકલી આપી છે. આ રીતે આવેલી મદદ રૂા. ૨૫૮૭ છે અને તે પંચમહાલ જિલ્લાનાં ૯૩ પુસ્તકાલયોને બોર્ડે જે નક્કી કરી છે તે પ્રમાણે આપવાની છે. બોર્ડે જે તે પુસ્તકાલયોને રોકડ રકમ ન આપતાં, માગણી પ્રમાણેનાં પુસ્તકો મોકલી આપવા જણાવ્યું હોઈ, જેને તેને પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ દ્વારા મોકલી આપવાનું કાર્ય ચાલુ છે.

પરિષદો : આ વર્ષમાં વિભાગ પુસ્તકાલય પરિષદ બોલાવવાનું મંડળે નક્કી કર્યું હતું પરંતુ સિદ્ધપુર તાલુકાના ઉંઝા ગામે ગુજરાત પુસ્તકાલય પરિષદ ભરવાનું નક્કી થતાં, તે મુલતવી રાખવાનું મંડળે ઠરાવ્યાથી, વિભાગ પુસ્તકાલય પરિષદ મુલતવી રહી હતી અને તે સાથે ગુજરાત પુસ્તકાલય પરિષદ પણ આ વર્ષે મુલતવી જ રહી છે.

વળી ભરૂચ તથા પંચમહાલ જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળે, આ વર્ષમાં પોતાના જિલ્લાની પુસ્તકાલય પરિષદો ભરાવાનું ઠરાવ્યા છતાં, ભરી શક્યા નથી, એ એક દિલગીરીભરી હકીકત છે. આ બંને તથા સુરત જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળને પણ અમે આ વર્ષમાં જિલ્લા પુસ્તકાલય પરિષદ ભરવા આગ્રહભરી વિનંતિ કરીએ છીએ.

ફરતા પુ.ની પેટીઓ : વડોદરા જિલ્લા પુ૦ મંડળ પાસે ફરતા પુ.ની ૬૪ પેટીઓ છે. તેમાંથી ૮ પેટીઓ નસવાડી તાલુકામાં મોકલી છે, તથા સાવલી તાલુકામાં ડેસર ગામે ૪ અને વાંકાનેર ગામે ૨ મોકલી છે. આ રીતે કુલ ૧૪ પેટીઓ બહાર ગયેલી છે. તેનો કુલ ૨૦ ગામોના ૭૮૦ વાચકોએ લાભ લીધો છે.

મહેકમ : મંડળનું મહેકમ ૧ સહમંત્રી અને ૨ જિલ્લા પુસ્તકાલય પ્રચારકો એમ ત્રણનું બનેલું છે. ઉપરાંત શિષ્ટવાચન પરીક્ષાના વધતા જતા કામકાજને પહોંચી વળવા માટે શિષ્ટવાચન પરીક્ષા ખાતે એક હંગામી નિમણૂક પણ કરવામાં આવી છે.

સહમંત્રીપદે કામ કરતા શ્રી. વલ્લભભાઈ મૂ. પટેલ મંડળનું હિસાબી તથા ઉપર જણાવેલી પ્રવૃત્તિઓ અંગે પત્રવ્યવહારનું તેમ જ તે પ્રવૃત્તિઓને અમલી બનાવવાનું કામ સંભાળવા ઉપરાંત ગુ. પુ. મંડળના સભ્યો નોંધવાનું, જિલ્લા અને તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળોને દોરવણી આપવાનું, પ્રચારકોની ડાયરીઓ વાંચી જેની તેની સાથે જરૂરી પત્રવ્યવહારનું, શિષ્ટવાચન પરીક્ષા અને શિક્ષણવર્ગો યોજવાનું તથા નવીન પુસ્તકાલયો ઉઘાડવા માટે પ્રચારનું કામ પણ તેઓ જ કરે છે. આ વર્ષમાં સહમંત્રીની બહારગામની કામગીરી દિન ૧૩ની છે.

વડોદરા-પંચમહાલ જિલ્લા પુસ્તકાલય પ્રચારક શ્રી. છગનભાઈ મ. પટેલે તથા ભરૂચ-સુરત જિલ્લા પુસ્તકાલય પ્રચારક શ્રી. વસનજી જી. નાયક તથા શ્રી. બળવંતરાય મં. મહેતે.

પુસ્તકાલયોની તપાસણીના પેરામાં જણાવેલી કામગીરી ઉપરાંત મંડળની ઑફિસના કામમાં પણ સહમંત્રીને પ્રસંગોપાત મદદ કરી હતી.

અમદાવાદ વિભાગમાં આણંદ ગામે ભરાયલા તાલુકા પુસ્તકાલય શિક્ષણવર્ગમાં પણ સહમંત્રી શ્રી. વલ્લભભાઈ તથા વડોદરા-પંચમહાલ જિલ્લા પુસ્તકાલય પ્રચારક શ્રી. છગનભાઈ મ. પટેલે તથા ખેરાળુ તાલુકાના વર્ગમાં શ્રી. છગનભાઈ મ. પટેલે હાજર રહી શિક્ષણ આપવાની કામગીરી કરી હતી.

મળેલી મદદો તથા હિસાબ : નિવેદનના વર્ષમાં વડોદરા અને ભરૂચ જિલ્લા લોકલ-બોર્ડ તરફથી અનુક્રમે રૂા. ૧૦૦૦) અને ૭૦૦)ની મદદ મળી છે. ઉપરાંત પંચમહાલ જિલ્લા લોકલ બોર્ડની સન '૫૫-'૫૬ની રૂા. ૪૦૦) મદદ મળી છે. પંચમહાલ અને સુરત જિલ્લા લોકલ-બોર્ડે સન '૫૬-'૫૭ માટે રૂા. ૫૦૦) અને ૧૦૦૦)ની મદદો આપવી મંજૂર કરી છે પણ તે આ વર્ષમાં મળી નથી.

ઉપરાંત, પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ તરફથી પણ આ વર્ષે રૂા. ૫૦૦ની અને ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળ તરફથી પણ રૂા. ૪૭૩-૩-૦ની મદદ મળી છે.

મંડળનો સન '૫૬-'૫૭ના હિસાબ, ઑડિટર શ્રી. આપાજી અમીનની કું. પાસે ઑડિટ કરાવ્યો છે અને તે આ સાથે જોડવામાં આવ્યો છે.

મંડળનુ આ વર્ષનુ કુલ ઉત્પન્ન રૂા. ૪૩૮૮-૧૦-૭ છે અને ખર્ચ રૂા. ૫૩૩૦-૬-૬ છે, જેથી ઉત્પન્ન ખાતે આવેલી ખોટ રૂા. ૯૪૧-૧૧-૧૧ પાછલી બચત ખાતેથી લીધી છે. પંચમહાલ તથા સુરત જિલ્લા લોકલ બોર્ડોની સન '૫૬-'૫૭ માટેની મંજૂર થયેલી મદદ રૂા. ૪૦૦ અને રૂા. ૧૦૦૦ મળી રૂા. ૧૪૦૦ આ વર્ષમા મળ્યા હોત તો આ દેખાતી ખોટ આ વર્ષે આવત નહિ.

શિષ્ટવાચન પરીક્ષાનો હિસાબ, મંડળના સરવાયામાં દર્શાવાયો છે. આ વર્ષે પરીક્ષા ખાતે ફી, પસ્તી વગેરે મળી રૂા. ૩૨૨૬-૧૦-૦નું ઉત્પન્ન હતું. તેમાંથી પગાર, કંટી, છપામણી, પોસ્ટેજ, ઉત્તરપત્રોની તપાસણી, ઇનામ વગેરે ખર્ચના રૂા. ૨૧૫૬-૧૩-૯ જતાં કુલ રૂા. ૧૦૬૯-૧૨-૩ની બચત રહે છે, જેમાં પાછલી બચતના રૂા. ૫૭૫-૧૫-૦ ઉમેરતાં કુલ બચત રૂા. ૧૬૪૫-૧૧-૩ થાય છે, જેમાંથી સાતમી પરીક્ષા અંગેના પ્રચારનો તથા હંગામી નિમણૂંકનો ખર્ચ હવે પછી પડનાર છે.

આભાર : મંડળની ઑફિસ સેન્ટ્રલ લાયબ્રેરીમાં ચાલુ રહી છે તે બદલ તથા વખતોવખત સલાહ સૂચના આપવા બદલ પુસ્તકાલય ખાતાના અધિકારી વર્ગનો, હિસાબ ઑડિટ કરી આપવા બદલ શ્રી આપાજી અમીન એન્ડ કું.નો, પુસ્તકાલયોનાં લવાજમ મેળવી આપવા બદલ પુ. સ. સ. મંડળનો, મંડળને વાર્ષિક મદદો આપવા બદલ વડોદરા, પંચમહાલ, ભરૂચ અને સૂરત જિલ્લા લોકલ બોર્ડ, ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળ તથા પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળનો, ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળના સભાસદો નોંધવામાં તથા ઉપર દર્શાવેલી બીજી પ્રવૃત્તિઓમાં જે જે કાર્યકરોએ મદદ કરી છે તે સૌનો તથા વખતોવખત સલાહસૂચના અને

માર્ગદર્શન આપવા બદલ ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળ તથા આપણા મંડળના પ્રમુખ શ્રી. મગનભાઈ શં. પટેલનો અમે આભાર માનીએ છીએ.

ચીમનભાઈ હ. અમીન
દલસુખરામ કેશવરામ શાસ્ત્રી
મંત્રીઓ.

વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળ સન '૫૬–'૫૭નું ઉત્પન્ન ખર્ચ

જ		ઉ	
૨૧૦૧–૦–૦	જિલ્લા લો. બોર્ડોની મદદના	૫૧૪૨–૧૨–૦	મહેકમનો પગાર તથા પ્રો. ફંડ
	૧૦૦૦) વડોદરા જિ. લો. બોર્ડ	૭૦– ૬–૯	પોસ્ટેજ
	૭૦૦) ભરૂચ જિ. લો. બો.	૭૪–૧૩–૯	કંટીજંટ
	૪૦૧) પંચમહાલ જિ. લો. બોર્ડ (સન '૫૫–'૫૬ના)	૧૭– ૬–૦	છપામણી
૧૧૮૩-૧૦-૦	ગુ. પુ. મં. ને, વડોદરા વિભાગમાંથી સન '૫૫–'૫૬ના મળેલ લવાજમની ફાળવણીના (૪૦ ટકા પ્રમાણેના)	૨૫– ૦–૦	ગુ. પુ. મં. ના લવાજમની પાવતીઓ તથા યાદીઓ બનાવવાની કામગીરીના
૮૭૩–૩–૦	ગુ. પુ. મં. ના મદદના	૫૩૩૦– ૬–૬	
૫૦૦–૦–૦	પુ. સ. સ. મં. ની મદદના		
૧૧૧-૭-૧૦	વ્યાજના		
૧૯–૫–૦	પસ્તી વેચાણના		
૦–૦–૯	કસરના		
૪૩૮૮-૧૦-૭			
૯૪૧-૧૧-૧૧	ખોટ : પાછલી બચત ખાતે લીધા તે.		
૫૩૩૦–૬–૬			

Examined and Found Correct.
Apaji Amin & Co.
Chartered Accountants,
Baroda, Dated 4th Sept. 1957.

ચીમનભાઈ હ. અમીન
દલસુખરામ કે. શાસ્ત્રી
મંત્રીઓ.

વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળ તા. ૩૧–૩–૫૭ આખરનું દેવા–લહેણાનું સરવૈયું

જ		ઉ	
૧૮૫૬- ૬-૧૦	મંડળની બચત	૩૭૬–૧૪–૬	લહેણા (લવાજમો વગેરેના)
	૨૭૯૮- ૨- ૯ પાછલી બચત	૯૩૮૫– ૮–૩	શેર, બેંક, મંડળ તથા ગોર

૯૪૧-૧૧-૧૧ આ વર્ષની ખોટ	૨૫- ૦-૦ પુ. સ. સ. મં. નો શેર નં. ૧
૧૮૫૬ -૬-૧૦	૧૩૨- ૦-૦ પુ. સ. સ. મં.માં ચાલુ
૭૯૦૫-૧૫-૧૧ દેવું :-	૬૧૫૫- ૦-૦ પુ. સ. સ. મં.માં થાપણ ખાતે
૧૬૩૦- ૨- ૫ સ્ટાફનું પ્રો. ફંડ	૨૯૧૪-૧૩-૩ પંજાબ નૅ. સે. બેન્ક
૪૫૪૩- ૨- ૦ ગુ. પુ. મંડળ	૧૫૮-૧૧-૦ શિલક
૧૬૪૫-૧૧- ૩ શિ. વા. પરીક્ષાની બચત	
૮૭- ૦- ૩ પરચુરણ	
૭૯૦૫-૧૫-૧૧	
૯૭૬૨- ૬- ૯	૯૭૬૨ -૬-૯

Examined and Found Correct.
Apaji Amin & Co.
Chartered Accountants
Baroda, Dated 4th Sept. 1957

ચીમનભાઈ હ. અમીન
દલસુખરામ કે. શાસ્ત્રી
મંત્રીઓ.

વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળ સન ૧૯૫૬-'૫૭ના હોદ્દેદારો તથા સભ્યોની યાદી

પ્રમુખ : શ્રી. મગનભાઈ શં. પટેલ વડોદરા, ઉપપ્રમુખ : શ્રી. લલ્લુભાઈ હ. પટેલ સુરત, મંત્રીઓ : શ્રી. ચીમનભાઈ હ. અમીન, વડોદરા. શ્રી. દલસુખરામ કે. શાસ્ત્રી, શુક્લતીર્થ. ખજાનચી : શ્રી. વાઘજીભાઈ ના. અમીન, વડોદરા. સભાસદો : શ્રી. મણિબેન ચં. પટેલ વડોદરા, શ્રી. બાબુભાઈ વિ. ગાંધી ગોધરા, શ્રી. કે. વી. દેશમુખ સુરત, શ્રી. ખુમાનસિંહ શં. બારોટ ગોધરા, શ્રી. દિનકરરાય ડી. દેસાઈ સુરત, શ્રી. શાન્તિલાલ એમ. શાહ હાલોલ, શ્રી. લલ્લુભાઈ એલ. દેસાઈ સુરત, શ્રી. ગોવિંદલાલ એમ. શાહ કાલોલ, શ્રી. મણિલાલ મં. કાશીવાળા વાઘોડિયા, શ્રી. મંગુભાઈ લ. દેસાઈ પલસાણા, શ્રી. વિષ્ણુપ્રસાદ પ્ર. પંડ્યા પાદરા, શ્રી. બલ્લુભાઈ દ. દેસાઈ કતારગામ, શ્રી. સુરેન્દ્રસિંહ સો. ચાવડા કરજણ, શ્રી. ઠાકોરભાઈ ડા. દેસાઈ નવસારી, શ્રી. વલ્લભભાઈ આ. પટેલ વડોદરા, શ્રી. ધનસુખલાલ છો. શાહ માંડવી, શ્રી. ગજાનન ગ. દવે ભરૂચ, શ્રી. ડાહ્યાભાઈ જી. નાયક દાહોદ, શ્રી. ઠાકોરભાઈ ભ. પટેલ માંગરોળ, શ્રી. પ્રેમશંકર કે. ભટ્ટ સુરત, શ્રી. મગનલાલ રૂ. પટેલ ભદામ, શ્રી. ડાહ્યાભાઈ હી. પટેલ ભરૂચ, શ્રી. ઠાકોરભાઈ છો. પટેલ નોંધણા, શ્રી. ચીમનભાઈ મૂ. અમીન વડોદરા, શ્રી. રતિલાલ દા. દેસાઈ ગોધરા, શ્રી. લક્ષ્મણસિંહ બે. પરમાર વડોદરા.

પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ લિ.ના નવા બંધાનાર

પુ. સ. સ. મંડળના નવા બંધાનાર મકાનની શિલારોપણ માટેનો પૂજાવિધિ કરતા શ્રી. છોટાભાઈ સુતરીઆ

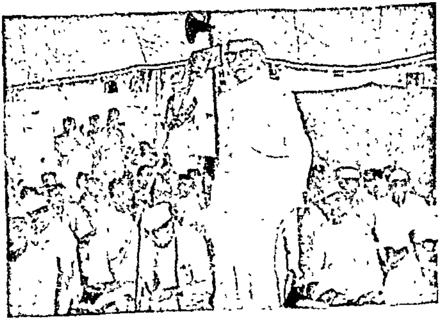

પૂજાવિધિ પતાવ્યા બાદ પ્રાસંગિક પ્રવચન કરતા શ્રી. છોટાભાઈ સુતરીઆ

નવા મકાનના કોનશિલારોપણ પ્રસંગની તસ્વીરો

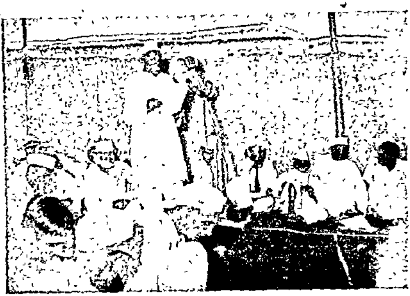

પુ. સ. સ. મંડળ લિ. ના અધ્યક્ષ શ્રી. મણિલાલ કાશીવાળા મંડળની તેત્રીસ વર્ષની કારકિર્દીનો પરિચય આપે છે.

નવુ સંસ્થાઓનો કોનશિલારોપણ વિધિ જેમના હસ્તે થયો તે (૧) શ્રી. છોટાલાઈ સુતરિયા, (૨) પુ. સ. મંડળના પ્રમુખ શ્રી. મગનભાઈ શં. પટેલ, (૩) શ્રી. રમણભાઈ બી. અમીન, (૪) શ્રી. ચતુરભાઈ નાથાભાઈ પટેલ.

અને ટપાલની બીજી સગવડોમાં ઘણો જ ખર્ચ થતો જાય. આ રીતે ગ્રાહકોની રકમનો મોટો ભાગ બિનઉપયોગી ખર્ચમાં વપરાઈ જાય તે ન બને તે માટે આ સંસ્થા સાથે જોડાયેલા ગુજરાતના પુસ્તકાલયો વતી પત્રો–માસિકોનું લવાજમ ભરે છે. આમ થવાથી પત્રો–માસિકોના વ્યવસ્થાપકવર્ગમાં પણ આ સંસ્થા માન ધરાવે છે, અને પુસ્તકાલયોને સમયસર પત્રો–માસિકો મળે જાય છે. આવાં લવાજમ ભરવામાં મંડળ દરેક પુસ્તકાલય પાસેથી મનીઑર્ડરનો નીમે ખર્ચ લે છે. છેલ્લાં ૩૩ વર્ષમાં આ સંસ્થાએ પુસ્તકાલયો અને ઇતર ગ્રાહકો વતી રૂ. ૧૭,૭૩,૪૫૮)નું લવાજમ ભર્યું છે. આ ઉપરાંત પત્રો–માસિકો મંડળ મારફતે મંગાવવાથી તેમના લવાજમના દરમાં ખાસ વળતર મળે છે, જેનો લાભ પુસ્તકાલયોને પોતાને જ મળે છે.

(૫) પુસ્તકાલયો માટે જોઈતાં જરૂરી દફતરી તથા બીજી માહિતીને લગતાં પત્રકો એકસરખી પદ્ધતિથી રાખી શકાય એને માટે દરેકને જુદું જુદું ખર્ચ ન કરવું પડે તે માટે આ સંસ્થા તરફથી પુસ્તકાલયોને જોઈતાં ફોર્મ, પત્રકો, લાકડીસામાન વગેરે વાજબી કીમતે પૂરાં પાડવામાં આવે છે.

(૬) ગુજરાતના પુસ્તકાલયો સાથે સંપર્કમાં રહી પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિનો વિકાસ અને ઉપયોગિતા વધારવા તેમને યોગ્ય દોરવણી આપવા મંડળ "પુસ્તકાલય" માસિક ચલાવે છે, અને તે દરેક પુસ્તકાલય ખરીદે છે. આ માસિક દ્વારા પુસ્તકાલયોના સંચાલકોને દર મહિને પ્રસિદ્ધ થતાં અદ્યતન પુસ્તકો, માસિકો ઇત્યાદિ તથા તેમાં પ્રસિદ્ધ થતી જાણવાજોગ હકીકતો આપવામાં આવે છે. ઉપરાંત ગુજરાતબહારની પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિને લગતા સમાચાર, હેવાલો, ઉપરાંત બીજી ઉપયોગી માહિતી પૂરી પાડવામાં આવે છે. એનો સામયિક દર્શન વિભાગ એનું એક વિશિષ્ટ અંગ છે.

(૭) આપણે ત્યાં મોટી સંખ્યામાં ગમે તેવાં પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ થાય તેટલાથી જ માત્ર પુસ્તકાલયોની અગત્યતા સિદ્ધ થતી નથી. આ પ્રવૃત્તિની સફળતા જનતામાં શિષ્ટ સાહિત્યના વાચનના પ્રચારથી જ થાય છે. એ હેતુને પહોંચવા આ સંસ્થા તરફથી જનતાને ઉપયોગી નીવડે તેવાં સસ્તાં પુસ્તકોના પ્રકાશન કરવાની યોજના સંસ્થાએ હાથ ધરેલી છે. અત્યાર સુધીમાં સંસ્થાએ ૮૫ પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ કર્યાં છે.

(૮) આ સંસ્થામાં ૨૯૨ વ્યક્તિ સભાસદ, ૮૬૮ સંસ્થા સભાસદો મળી કુલ ૧૧૬૦ સભાસદો છે. તેમણે ખરીદેલા ૨૦૪૧ શેરથી સંસ્થાનું ભંડોળ રૂ. ૬૦૦૭૫નું છે. સભાસદોને શેર ઉપર ૬% વ્યાજ આપવામાં આવે છે.

૩૩ વર્ષમાં તેના રિઝર્વ અને બીજા ફંડોની રકમ રૂ. ૧,૧૧,   ની થઈ છે. તેમાં મકાન ફંડના રૂ. ૫૪,૫૦૦ છે. એ રીતે ૩૩ વર્ષમાં ઓછામાં ઓછા નફે પ્રામાણિક ધંધો કરવા છતાં આર્થિક રીતે આ સંસ્થા સદ્ધર સ્થિતિમાં આવેલી છે. આ બતાવી આપે છે કે ધંધામાં પ્રામાણિકતા એ નાણાં મેળવવાની નીતિ છે. ભારતભરમાં આવી એક પણ સંસ્થા અસ્તિત્વ ધરાવતી નથી. વળી તેની પ્રવૃત્તિઓ ને કાર્યપદ્ધતિ જાણવા દેશના તેમ જ પરદેશના ઘણા સદ્ગૃહસ્થોએ મુલાકાત લઈ તેની પ્રશંસા કરી છે.

મંડળની પ્રવૃત્તિઓના વિસ્તારના માટે સંસ્થાને પોતાના મકાનની ખાસ જરૂર હતી જે તે રૂપે આજના આ કાર્ય ... ટૂંક સમયમાં પૂર્ણ થશે.

આ સંસ્થાના વિકાસમાં પુસ્તકાલયો, સરકારી અધિકારીઓ, પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિના નિષ્ણાત

માટે પ્રયત્ન કરતાં ભિન્ન ભિન્ન મંડળો, મંડળનું પોતાનું વ્યવસ્થાપક મંડળ તથા તેના સ્ટાફનો કીમતી ફાળો છે. સૌથી વધુ યશ આ "સંયુક્ત સંસ્થા વસાહત" માટે જગ્યા મેળવી આપી બધી સંસ્થાઓને એકત્ર કરવામાં આ સંસ્થાના પ્રમુખ શ્રી. મગનભાઈ શંકરભાઈ પટેલને ઘટે છે. તેમની સહાનુભૂતિભરી દોરવણી, માર્ગદર્શન અને કીમતી સલાહ, વસાહતની સંસ્થાઓને જમીન મેળવવામાં અને મકાનો તૈયાર કરી સહકારી અને બીજી સંસ્થાઓ સહિતનું આદર્શ કોલોની (વસાહત) બને તે માટે હરહંમેશ મળતી રહી છે તેની નોંધ લેતાં આનંદ થાય છે.

અંતમાં, સંસ્થાના વ્યવસ્થાપક મંડળ તરફથી સંસ્થાના મકાનનું શિલારોપણ કરવા શ્રી. છોટાભાઇ સુતરીઆને વિનંતિ કરું છું.

ઉપર પ્રમાણે પરિચય અપાયા બાદ શ્રી. છોટાભાઈ સુતરીઆએ વિધિપૂર્વક ખાતવિધિ કર્યો હતો.

શ્રી. છોટાભાઈ સુતરીઆનું પ્રવચન

ખાતવિધિ કરતાં શ્રી. છોટાભાઈ સુતરીઆએ બોલતાં જણાવ્યું હતું કે, દરેક મનુષ્યનામાં મન-બુદ્ધિના વિકાસનું મહત્ત્વ છે. પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ પુસ્તકાલય સંસ્થાઓને મદદ કરતું આવ્યું છે અને આ પ્રવૃત્તિના વિસ્તારમાં તેનું મહત્ત્વનું સ્થાન છે.

મંડળે તેનું પોતાનું મકાન નહોતું તે દરમિયાન પણ આટલો વિકાસ સાધ્યો છે. વડોદરા પ્રાંતમાં તો દરેક પુસ્તકાલયને આ મંડળ સાથે સંબંધ છે. તેઓ બધાં જાણે છે કે, મંડળ સાથે સંબંધ રાખવાથી ફાયદા થાય છે. પુસ્તકોની પસંદગીમાં પણ મંડળ દોરવણી આપે છે.

છેલ્લે તેઓશ્રીએ સંસ્થાની ભાવિ કારકિર્દીની સફળતા અને પ્રગતિ ઇચ્છી હતી. બાદ શ્રી. ચિમનભાઈ હ. અમીને આભારદર્શન કર્યું હતું.

શ્રી. છોટાભાઈનું પ્રવચન પૂરું થતાં સહુ સંસ્થાના આમંત્રિતો આનંદમંગલના વાતાવરણ વચ્ચે દૂધ-નાસ્તાને ન્યાય આપી અંતે વીખરાયા હતા.

સમારંભ પ્રસંગે મળેલો ખાસ સંદેશો

આ સમારંભની સફળતા ઇચ્છતો એક વિશિષ્ટ પ્રેરક સંદેશો દ્વારકાના પીઢ કાર્યકર શ્રી. કલ્યાણરાય ન. જોશી તરફથી નીચે પ્રમાણે મળ્યો હતો:

તા. ૯-૬-'૫૭નો છાપેલો-પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળનું મકાન બાંધતાં તેના ખાતમૂહૂર્ત પ્રસંગે હાજર રહેવાનો આમંત્રણપત્ર મળ્યો છે. જૂના મિત્રો મને-ખૂણામાં રહેલાને યાદ કરે છે એ મારા માટે આનન્દનો વિષય છે; પરન્તુ મારે મન વિશેષ આનન્દનો વિષય તો એ બન્યો છે કે-મારા વડીલ સન્મિત્ર શ્રી. મોતીભાઈ અમીન સાહેબનું ૩૫ વરસ પહેલાનું ઉમળકા-ભરેલું સ્વપ્નું આજે વાસ્તવિક હકીકત બને છે. પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ માટે અનેક સ્નેહ-ગુંજનો શ્રી. અમીન સાહેબ સાથે ગુંજ્યાનો અણમોલ લાભ મને મળ્યો છે. વડોદરામાં ઈ. સ. ૧૯૧૧-માં પુસ્તકાલય-પ્રવૃત્તિના ગણેશ મંડાયા અને શ્રી. અમીન સાહેબની ચૂંટણી શ્રી. બોર્ડન અને શ્રી. કુડાલકરની મદદમાં રહેવા માટેની પસન્દગી થઈ ત્યારથી ટૂંકી નજરવાળા ઘણા ટીકાકારો એમ કહેતા કે શ્રી. મોતીભાઈ કોઈ લેખક પાસેથી કોઈ પ્રકાશક પાસેથી ભેટ તરીકેનું પુસ્તક સ્વીકારતા નથી એ મજાની વાત છે. જ્યાં વડોદરાના અમુક બુકસેલરને ત્યાં જ ગ્રન્થનાં પુસ્તકાલયો માટેની વરદીઓ જાય છે. મુંબઈને કે અમદાવાદને કોઈ યાદ જ કરતું નથી— આ ટીકા શ્રી. અમીન સાહેબને સાચી જણાયેલી હતી. મારી પાસે એઓ ઘણીવાર કહેતા કે-

એમને કાને વાતોના શબ્દો આવ્યા છે—કે ભાણાભાઈના નામે મુંબઈમાં કે અમદાવાદમાં બુકસેલરની દુકાન ખોલવાનો ઉત્તમ મોકો શ્રી મોતીભાઈ માટે આવ્યો છે.

'મ્યાસુગય વાકા માણુન જાણે છે કે હું તો કોઈ બુકસેલરને પણ પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિથી ખોટી રીતે પૈસા ભરવા ન દેવાના વિચારનો છું. જો Co-operative Society આપણ પુસ્તકાલયો માટે ઉભી કરી શકીએ તો લોકોના સાચા ખોટા વચનો સાંભળવા ન પડે એ નક્કી કર્યું છે. વડોદરા રાજ્યના પુસ્તકાલયોના વડકાઓથી વડોદરામાં એવી પેઢી તરતમાં કાઢી અને ધીરે ધીરે તેનો વિકાસ એટલે સુધી લઈ જવો કે અંગ્રેજી પુસ્તકો પણ પુસ્તકાલય માટે મેકમિલન કંપની પાસેથી મંગાવવા ન પડે—વડોદરામાં "પુસ્તકાલય ભંડાર—Co-operative Book Depot" એના તો નવા મકાનમાં રચાવી શકાય કે વડોદરા જોવા આવે તે જેમ ને ટુમ વાપરેગી જવાનું ઇચ્છે—તેની સાથે Co-operative Book Depotની હવેલી જોવાનું પણ તે મન કરે."

આવું ગુજરાત આજે ૪૦–૪૫ વર્ષે વાસ્તવિક સ્વરૂપ પકડે છે એ જ્ઞાન મોતીભાઈના આત્માને શાશ્વત શાન્તિ આપવાનું કામ થઈ રહ્યું છે. વડોદરામાં ઐતિહાસિક હવેલીના ખંડેર ઉપર વડોદરાના વિકાસમાં મોટો ફાળો આપવાની શકયતાવાળી બીજી હવેલી રચવાનું માગલિક મહત્-મન્ત પુરસ્કર્તા શ્રી છોટાભાઈ સુતરીઆને વરદ હસ્તે થાય છે એમાં કુદરતી સંકેત રહ્યો છે. વળી ૧૯૩૭માં થિયૉસોફીના તત્ત્વચિન્તનના પ્રચાર માટે એક વાર વડોદરામાં Mr. Brook—નામના સજ્જન પુરુષ આવ્યા હતા. તે વખતની પરશુરામ નિસ્વાર્થ પાઠશાળાના એક અધ્યાપક શ્રી મનસુખ ... હતા. તેમની થિયૉસોફી પ્રત્યેની અભિમુખતાને લીધે જ આ અંગ્રેજ પંડિતને ... નાનકડામાં આવ્યા હતા. એમનો ઉતારો શ્રીમંત સરકારના ટીચર્સ ટ્રેનિંગ કૉલેજના ... એક ભાગમાં નાખવામાં આવ્યો હતો. એમનું જાહેર વ્યાખ્યાન ટ્રેનિંગ કૉલેજના હોલમાં પૂરું થયા પછી એમની સાથે એકાન્તિક વાતચીત માટે કેટલાક જણના એમને ઉતારે ગયા હતા. ત્યાં વાતચીત સારી થઈ હતી. વિષય તો શ્રી ગીતાજીના તત્ત્વચિન્તનનો હતો. પણ તે વખતે શ્રી મોતીભાઈ ... મને કહ્યું કે—"મિ. જોની, આવા મોટા મકાનમાં જગતના ઉત્તમ પુસ્તકોનો ભંડાર નાખવામાં આવ્યો હોય અને મિ. બ્રુક જેવા વિદ્વાનોના વાર્તાલાપ પુસ્તકો વિષે એ મકાનમાં થાય તો આપણે પુસ્તકો દ્વારા જીવન-ઘડતરના સાચા માર્ગનો પ્રચાર ઝડપી કરી શકીએ."

ભાઈઓ, આ ર આમ સ્વપ્નો પર સાચી રીતે ચિન્તન મોતીભાઈ સાહેબ પાછળ આવી ઉભેલા દેખાય. મોટા માણસોના સંકલ્પો—શુભ સંકલ્પો—ભવિષ્યવાણી બની જાય છે તેનો આ સચોટ દાખલો છે.

હું તમારા રાષ્ટ્રીય શિક્ષણના નગર કાર્યમાં હાજરી નથી આપી શકતો તે માટે ખરેખર દિલગીર છું. પરંતુ તમારા આ કાર્યને ખૂબ સફળતા અને આ મકાનનો પાયો નખાયો ... થાય છે તે વડોદરામાં રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ ... અને એવી મારી શુભેચ્છા પાઠવું છું.

શ્રી મોતીભાઈ ... કામ ... ના ... રહેલી ભાવનાનું બળ, અને તે કામનાથી ઉપજ થવાનું ભાવનાનું ... પ્રતિભા ... બતાવે છે. આજે ... ની તત્ત્વવિદ્યા સમજાય છે પણ ... કરનારી ભાવના જાગવાનું સમજવાનું નથી એ ...

બંધાય છે; પણ તેની સાથે ઠેકાણે ઠેકાણે શ્રમયજ્ઞના ઓપથી માણસો ઓપાતા જાય તો જ શ્રમયજ્ઞની સિદ્ધિ મનુષ્યને છઇ બને છે. ભાઈશ્રી છોટાભાઈ ભાવનાના બળવાળા મહાપુરુષ છે. શુષ્ક જ્ઞાનીને તે નમતા નથી. ભાવનાને આચારમાં મૂકનાર નાના માણસના તે દોસ્ત બની જાય છે. જે સ્થૂળ કામમાંથી નહિ મળે તે સૂક્ષ્મ વિચારસેવનમાંથી મળશે–એવું માનનારા પૈકીના શ્રી. છોટાભાઈ સુતરીઆ એક છે. તેથી એમને હાથે જે કામ થાય છે તે વડોદરાની અને સમાજની સાચી સેવા બજાવતું કેન્દ્ર નીવડશે એવી મને પાકી પ્રતીતિ થાય છે.

શ્રી. મોતીભાઈને સ્વામી ભિક્ષુ અખંડાનન્દ ગમતા હતા, કારણ કે તે સસ્તાં પુસ્તકોના પ્રચારથી લોકોની ભાવનાનું બળ વધારવાનું કામ લઈ બેઠા હતા. શ્રી. મોતીભાઈને સ્વ. ડાહ્યાભાઈ પુરોહિત ગમતા હતા, કારણ કે તે તત્ત્વચિંતનની વાતોથી નવી ભાવના ઉપજાવતા હતા. એમને શ્રી. ચોકસી માસ્તર (પેટલાદ) મળતા લાગતાં હતા, કારણ કે તે રોજ સાંજે છાત્રાલયમાં ડાયરો ભરી–મૅરી કૉરેલીની ચોપડી Sorrows of Setan વાંચી નવી ભાવનાઓ શ્રોતાઓમાં જગાડતા હતા. એવા જ કારણે એમને અમૃતલાલ પઢીઆર, શ્રી. ઠક્કરબાપા, રા. બા. ગોવિન્દભાઈ અને મારા સાચા મિત્ર સ્વ. હરિલાલ માણેકલાલ દેસાઈ (ફ્રેન્ચ શિક્ષક) જેવાની સાથે વાતો કરવામાં એમને રસ પડતો હતો.

આજે જે મકાનનું ખાત મુહૂર્ત થાય છે તે મકાન પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિનું મોટું મથક બને એવું ઇચ્છી મારો સંદેશો સમેટી લઉં છું.

આ ઉપરાંત, મુંબઈથી બુકસેલર્સ મેસર્સ એન. એમ. ત્રિપાઠી, એન. એમ. ઠક્કર, સૂરતથી ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર, ભરૂચથી શ્રી. ગજાનન દવે, ગોધરાથી શ્રી. ખુમાનસિંગ બારોટ, અમદાવાદ ગૂજરાત વિદ્યાપીઠમાંથી શ્રી. મગનભાઈ દેસાઈ, વલ્લભ વિદ્યાલય, બોચાસણથી શ્રી. બબલભાઈ મહેતા, ગુજરાત હરિજન સેવક સંઘના પ્રમુખ શ્રી. પરીક્ષિતલાલ મજમુદાર, તેમ જ પોરબંદરથી શ્રી. વિ. પુ. લોહાણા મિત્ર મંડળ પુસ્તકાલયના લાયબ્રેરિયન વગેરેના પણ શુભેચ્છા અને સફળતા ઇચ્છતા સંદેશાઓ મળ્યા હતા.

તિલકવાડા સાર્વ. પુસ્તકાલયની વાર્ષિક સભા

શ્રી. સયાજી સિલ્વર જ્યુબિલી સાર્વજનિક પુસ્તકાલયની વાર્ષિક સાધારણ સભા શ્રી. કાંતિલાલ છોટાલાલ શાહના પ્રમુખપદે મળી ગઈ. સને ૧૯૫૭–'૫૮ની સાલ માટે વ્યવસ્થાપક મંડળ ચૂંટવામાં આવ્યું હતું. પ્રમુખ તરીકે શ્રી. ચંદુલાલ કુબેરલાલ પાઠક, ઉપપ્રમુખ તરીકે શ્રી. કંચનલાલ છોટાલાલ શાહ, મંત્રી તરીકે શ્રી. જમનાદાસ મગનલાલ શાહ તથા સહમંત્રી તરીકે શ્રી. મુકુંદલાલ છગનલાલ શાહ અને ઓડિટર તરીકે શ્રી. નટવરલાલ હિંમતલાલ શાહની સર્વાનુમતે વરણી કરવામાં આવી.

સને ૧૯૫૬–'૫૭નો વાર્ષિક અહેવાલ હિસાબ મંત્રી તરફથી રજૂ કરવામાં આવ્યો જેને સર્વાનુમતે બહાલી આપવામાં આવી.

પુસ્તકાલયના ગ્રંથપાલ શ્રી. અમૃતલાલ નાગેશ્વર પાઠકની અમૂલ્ય સેવાઓને અભિનંદન આપતો ઠરાવ કરવામાં આવ્યો.

ગામના પ્રતિષ્ઠિત નાગરિક શ્રી. દામોદર ભગવાનદાસ પાઠકના અવસાન બદલ શોકદર્શક ઠરાવ કરવામાં આવ્યો.

ગામે તથા જગડીઆ તાલુકાના (૪) તલોદરા ગામે નવીન પુસ્તકાલય ખોલવા પ્રચાર કર્યો છે. સદર માસમાં ગ્રુ. પુ. મંડળના ૨૫ સભ્યો નોંધ્યા છે તથા રૂબરૂમાં ઇસ્યુ કરી ૧૭ પુસ્તકો વાંચવા આપ્યાં છે.

વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળ—ભરૂચ-સુરત જિલ્લા પુસ્તકાલય પ્રચારક શ્રી. બળવંતરાય મં. મહંતે માહે સપ્ટેમ્બર '૫૭ માસમાં માંગરોલ તાલુકાના ૧ લીમોદ્રા, ૨ નાની નરોલી, ૩ કોસંબા, ૪ કુંવારદા, ૫ મહુવેજ, ૬ નંદાવ, ૭ લીંબાડા, ૮ વેલાછા અને માંડવી તાલુકાના ૯ બૌધાન એ ગામોનાં પુસ્તકાલયોની તપાસણી કરી માર્ગદર્શન કર્યું હતું. તથા માંગરોલ તાલુકાના ૧ સાવા, ૨ સેંઢી અને માંડવી તાલુકાના ૩ તડકેશ્વર, ૪ નોગામ એ ચાર ગામોએ નવીન પુસ્તકાલય ખોલવા પ્રચાર કર્યો હતો. સદર માસમાં ગ્રુ. પુ. મં. ના ૧૫ સભાસદો બનાવ્યા છે. રૂબરૂમાં ૧૧ પુસ્તકો ઇસ્યુ કરી વાંચવા આપ્યાં છે.

કડી તાલુકા પુસ્તકાલય પરિષદનું નવમું અધિવેશન

ગઈ તા. ૬-૯-૫૭ના રોજ વેડપુરા તા. કડી ગામે મહેસાણા જિલ્લાના શિક્ષણાધિકારી શ્રી. ત્રિવેદીના પ્રમુખપદે મળ્યું હતું. તેમાં નીચેના ઠરાવો પસાર કરવામાં આવ્યા હતાઃ—

(૧) શ્રી. નરહરિ પરીખ અને શ્રી. દેવદાસ ગાંધીના અવસાન બદલ શોક વ્યક્ત કરતો.

(૨) સાર્વજનિક પુસ્તકાલયોની પરિષદો એ લોકહિતની પરિષદો છેઃ આવી પરિષદોમાં મંત્રી અને ગ્રંથપાલ કે જે મોટે ભાગે પ્રા. શા.ના શિક્ષકો જ હોય છે તો તેમને વાટચાલી સાથે તે દિવસની ભથ્થાભાડા સિવાયની કામગીરી મળવા માટે આ પરિષદ મે. એ. ઓ. સા. ને વિનંતિ કરે છે.

(૩) તાલુકાની બહેનોમાં વાચનપ્રચાર વધે તે માટે તાલુકાના સા. પુ.ના મંત્રી ભાઈઓએ પુસ્તકો આપ-લે માટે સપ્તાહમાં એક દિવસ બહેનો માટે રાખવો તેવી આગ્રહભરી ભલામણ આ પરિષદ દરેક મંત્રી ગ્રંથપાલ ભાઈઓને કરે છે.

(૪) દરેક સા. પુ.ને સરકારગદદ મળે છે જેથી તે નાણું લેવા તાલુકાની ટ્રેઝરી ઑફિસે જવું પડે છે, જેથી ટૂંકી આવકવાળા સા. પુ.ને ખોટા ખર્ચમાં ઊતરવું પડે છે. તો આ પ્રથા બંધ કરી નાણાં બારોબાર **પુ. સ. સ. મંડળ વડોદરાને મોકલવા** આ સભા મે. રા. રા. ડી. ઈ. આઈ. સા.ને આગ્રહપૂર્વક વિનંતિ કરે છે.

(૫) કોઈ પણ સંસ્થા પોતાના સ્વતંત્ર મકાન વગર પોતાનો વિકાસ જોઈએ તેવો સાધી શકે નહિ. તો તાલુકાના તમામ મંત્રી ભાઈઓ સા. પુ.નું પોતાનું સ્વતંત્ર મકાન કરી શકે તે માટે બનતી મહેનત કરે તેવી આગ્રહભરી ભલામણ કરે છે.

(૬) શૈક્ષણિક કાર્યોને સારો વેગ મળે તે માટે "જ્યાં શાળા ત્યાં પુસ્તકાલય" હોવું જ જોઈએ: તે માટે આ તાલુકાના તમામ શિક્ષકોએ "શાળા ત્યાં પુસ્તકાલય" એ સૂત્રને મૂર્ત સ્વરૂપ આપવા કટિબદ્ધ થવું તેવી આ પરિષદ ભલામણ કરે છે.

(૭) શાળામાં ભણતા તેમ જ ઊઠી ગયેલા વિદ્યાર્થીઓનો નૈતિક તેમ જ બૌદ્ધિક વિકાસ સારી રીતે સધાય તે માટે સા. પુ.માં શિષ્ટ બાલસાહિત્ય વસાવવું અને વિદ્યાર્થીઓમાંથી એક વાચક મંડળ ઊભું કરી તેનો સંગીન બહોળો પ્રચાર કરાવવા આ પરિષદ દરેક મંત્રી ગ્રંથપાલ ભાઈઓને આગ્રહ કરે છે.

નવજીવન પ્રકાશન મંદિર—અમદાવાદનાં પુસ્તકો

૧. ગુનો અને ગરીબાઈ—સંપાદક : શ્રી. ગોપાલદાસ જીવાભાઈ પટેલ; કીમત રૂા. ૧–૮–૦.

૨. આંતરભારતી પાઠાવલિ—પુસ્તક ૧થી ૫ : સં. ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ; કીમત ૧લાના ૦–૧૦–૦, ૨ જાના ૦–૧૪–૦, ૩જાના રૂા. ૧–૦–૦, ૪થાના ૧–૪–૦, ૫માના ૧–૫–૦, ૬ઠ્ઠાના રૂા. ૧–૫–૦.

ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય—અમદાવાદનાં પુસ્તકો

૩. અખોવન—લેખક : શ્રી. ગુણવંતરાય આચાર્ય; કીમત રૂા. ૨.૫૦.
૪. કૃષ્ણાજી નાયક—લેખક : શ્રી. ગુણવંતરાય આચાર્ય; કીમત રૂા. ૫.૦.
૫. નિશિગંધા—લેખક : શ્રી. પ્રીતમલાલ કવિ; કીમત રૂા. ૧.૫૦.
૬. પલ્લવી પરણી ગઈ—લેખક : શ્રી. દુર્ગેશ શુક્લ; કીમત રૂા. ૨.૦.
૭. હસ્તમેળાપ—લેખક : શ્રી. મંજુલાલ સાકરલાલ દેસાઈ; કીમત રૂા. ૪.૦.
૮. સાહિત્યવિચાર—લેખક : શ્રી. આનંદશંકર બાપુભાઈ ધ્રુવ; કીમત રૂા. ૬.૨૫.
૯. ખાદી મૈયા—લેખક : સ્વ. માવજી ધરમસી વેદ; કીમત રૂા. ૦–૧૨–૦.

એન. એમ. ત્રિપાઠી લિ. મુંબઈ તરફથી

૧૦ સરસ્વતીચંદ્ર ભા. ૨જો—લેખક : ગોવર્ધનરામ માધવરામ ત્રિપાઠી; કીમત રૂા. ૧.૭૫.

૧૧. રસોઈનું રસાયણ—લેખક : શ્રી. વન્દિનાગૌરી દેસાઈ; કીમત ૪.૫૦.

રવાણી પ્રકાશન ગૃહ—અમદાવાદ તરફથી

૧૨ દાદાસાહેબ—લેખક : શ્રી. પુષ્કર ચંદરવાકર; કીમત રૂા. ૦.૫૦.

૧૩. રાંકનાં રતન (બીજી આવૃત્તિ)—લેખક : શ્રી. પુષ્કર ચંદરવાકર; કીમત રૂા. ૩.૦.

૧૪. ખભે પછેડી દીઠો ચાંદ—મૂળ લેખક : પીટર લેન્ડામ; અનુ. શ્રી. જયંતિ દલાલ; કીમત રૂા. ૮–૦.

૧૫. હિન્દીની પ્રતિનિધિ વાર્તાઓ—અનુ. કિશનસિંહ ચાવડા; કીમત રૂા. ૩.૫૦.

૧૬. આધુનિક સામ્યવાદનો ઉદય—મૂળ લેખક : મેસીનો સાલ્વાડોરી; અનુ. શ્રી. વાસુદેવ મહેતા; કીમત રૂા. ૨.૦.

દ્વારકા શારદાપીઠ, દ્વારકા તરફથી

૧૭. **નિત્ય અનુષ્ઠાનનો મહિમા**—લેખક : શ્રી. વિષ્ણુદેવ સાંકળેશ્વર પંડિત; કીમત ૧–૦.

૧૮. **સ્તોત્ર રત્નાકર**—અનુવાદક : શ્રી. ગજેન્દ્રશંકર લાલશંકર પંડ્યા; કીમત ૦–૧–૬.

૧૯. **સનાતન ધર્મપરિચય**—અનુવાદક : શ્રી. જોઈતારામ મહેતા; કીમત ૦–૩–૦.

૨૦. **કૈલાસ માનસરોવર યાત્રા**—લેખક : શ્રી. સદાશિવ શર્મા; કીમત ૦–૪–૦.

૨૧. **આપણા દેશનું નામ ભારત**—લેખક : શ્રી. મંજુલાલ સેવકલાલ દવે;

૨૨. **શ્રાદ્ધ**—લેખક : શ્રી. મદનગોપાલ સિંહ; અનુ૦ શ્રી. " રવિ. "

૨૩. **શ્રી. રામનામ રામાયણ**— ૨૪. **શંકરચરિત.**

બાલગોવિંદ કુબેરદાસની કંપની—અમદાવાદ તરફથી

૨૫. **સર્વોદયની વાતો**—ભા. ૧થી ૪—લેખક : શ્રી. બબલભાઈ મહેતા; કીમત પહેલા ભાગની ૦.૨૦, અને બાકીના દરેકના ૦.૧૫.

અન્ય પ્રકાશકો તરફનાં પુસ્તકો

૨૬. **૧૮૫૭ : આટલું તો જાણજો**—લેખક : શ્રી. વિજયશંકર મંછારામ ભટ્ટ; પ્રકાશક : ન્યુ ઓર્ડર બુક કંપની, એલિસબ્રિજ, અમદાવાદ, કીમત રૂ. ૨.૭૫.

સસ્તુ સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલયનાં પુસ્તકો

૨૭. **વિવેકાનંદસાર**—ભાગ ૧થી ૧૨ પરથી સંકલિત—(બીજી આવૃત્તિ) સ્વામી વિવેકાનંદ; કીમત રૂ. ૩.૦.

૨૮. **શ્રી. સુંદરવિલાસ**—સંપાદક : શ્રી. દેસાઈભાઈ નરોત્તમ પટેલ; કીમત રૂ. ૩.૦.

૩૦. **સાહિત્ય પ્રારંભિકા**—(નવી આવૃત્તિ) સં. શ્રી. હિંમતલાલ ગણેશજી અંજારિયા; કીમત રૂ. ૧–૪–૦.

૩૧. **બાળકોની નીતિશિક્ષા**—લેખક : શ્રી. જયદયાલ ગોયન્દકા; કીમત રૂ. ૦–૮–૦.

૩૨. **સ્વામી વિવેકાનંદનાં વચનામૃત**—સં. સ્વ. ડાહ્યાભાઈ રામચંદ્ર મહેતા; કીમત ૦–૮–૦.

૩૩. **બાળકોનું આચરણ.**

૩૪. **બાળકોની દિનચર્યા.**

૩૫. **બાળકોને બોધ.**

૩૬. **બાળકોની બોલચાલ.**

૩૭. **બાળકોના ગુણ.** દરેકની કીમત ૦–૪–૦.

પુસ્તકાલય નોંધ

પુ. સ. સ. મંડળનું કાર્યાલય રજા પાળશે.

આગામી તા. ૨૧-૧૦-'૫૭થી તા. ૨૬-૧૦-'૫૭ સુધી દિવાળીના તહેવારો અંગે પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ લિ.નું કાર્યાલય બંધ રહેશે, તેની સૌ મંત્રી-ગ્રંથપાલ ભાઈઓને નોંધ લેવા વિનંતિ છે.

બજેટો પરત મોકલાઇ ગયાં છે.

જે પુસ્તકાલયોનાં બજેટો પુ. સ. સ. મંડળ-માં નોંધ માટે આવ્યાં હતાં તે સર્વ નોંધાઈને જે તે પુસ્તકાલયોને પરત મોકલાઈ ગયાં છે. જેમને પરત ન મળ્યાં હોય તેઓએ પોસ્ટખાતામાં તપાસ કરવી અને જેમણે બિલકુલ ન મોકલ્યાં હોય તેઓ સત્વરે મોકલી આપે.

ચલાળા મહિલા પુસ્તકાલયના મકાનનું ખાતમુહૂર્ત

ઉપર્યુક્ત મહિલા પુસ્તકાલયના મકાનની ખાતક્રિયા મુંબઈ રાજ્યના માનનીય નાયબ કેળવણી પ્રધાન શ્રીમતી નિર્મળા રાજે ભોંસલેના હસ્તે તા. ૨૩-૯-'૫૭ના રોજ કરવામાં આવ્યું હતું.

ગોધરામાં નવીન વાચનાલય

ગોધરા શહેરના શહેરાં ભાગોળ વિસ્તારમાં ગઈ તા. ૩-૧૦-'૫૭ના રોજ ત્યાંની સ્ટુઅર્ટ લાયબ્રેરી તરફથી શ્રી. વિશ્વનાથદાસ છગનલાલ શાહના હસ્તે એક સાર્વજનિક વાચનાલયનો ઉદ્દઘાટનવિધિ કરવામાં આવ્યો હતો.

પુસ્તકાલયને રોકડ મદદ અને જમીનનું દાન

શ્રી. ઝવેરભાઈ રણછોડભાઈ પટેલ

જંબુગામ તાલુકાના ચલામલી ગામના શ્રી. સર્વોદય પુસ્તકાલયના રાષ્ટ્રીયવિસ્તરણ યોજના હેઠળ મંજૂર થયેલા મકાનના બાંધકામ માટે લોકમદદ તરીકે રૂા. ૧૯૧૪ તેઓશ્રીના કાકા શ્રી. ત્રીકમભાઈ ગોરધનભાઈના પુણ્યસ્મરણાર્થે આપ્યા છે. તે ઉપરાંત તેમના પુત્ર દયાપ્રકાશનાં જન્મજયંતી ઉત્સવ પ્રસંગે સદર મકાન બાંધવા માટે જમીન ભેટ આપી છે. સ્તુત્ય.

વડોદરા જિલ્લા પુસ્તકાલય પરિષદ

વડોદરા જિલ્લા પુસ્તકાલય પરિષદનું આગામી અધિવેશન વાઘોડિયા મુકામે ડિસેમ્બર માસમાં ભરવાનું નક્કી થયું છે. તેમાં પ્રતિનિધિ મોકલવા ઇચ્છતાં પુસ્તકાલયોએ એ અંગેના ખર્ચ-ની રકમ પોતાના બજેટમાં સાધવા ભલામણ છે. પ્રમુખ કે પરિષદના ઉદ્દઘાટન માટે જાણીતા ગુજરાતી સાહિત્યકાર અને ગણ્યમાન્ય વાર્તાનિવેશ શ્રી. ધૂમકેતુને આમંત્રણ અપાનાર હોવાનું જાણવા મળે છે.

ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળની વાર્ષિક સભા

ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળની વાર્ષિક સભા તા. ૭-૧૦-'૫૭ના રોજ સાંજે પાંચ વાગે અમદાવાદ ખાતે ગુજરાત વિદ્યાસભાના કાર્યાલયમાં શ્રી. મગનભાઈ શં. પટેલના પ્રમુખપદે મળી હતી.

તેમાં નીચે પ્રમાણે વ્યવસ્થાપક મંડળ ચૂંટાયું હતું :—(૧) શ્રી. બિહારીલાલ મો. શાહ, અમદાવાદ, (૨) ડૉ. છોટુભાઈ પટેલ–અમદાવાદ, (૩) શ્રી. રામભાઈ કા. પટેલ–ખેડા, (૪) શ્રી. સૂરજમલ મા. શાહ–બનાસકાંઠા, (૫) નાનજીભાઈ જે. પટેલ, મહેસાણા, (૬) સખારામ ના. દયાળ–અમરેલી, (૭) શ્રી. મગનભાઈ શં. પટેલ–વડોદરા, (૮) શ્રી. ચિમનભાઈ હ. અમીન–વડોદરા, (૯) શ્રી. ચંપકલાલ દેસાઈ–પંચમહાલ, (૧૦) શ્રી. દલસુખરામ કે. શાસ્ત્રી–ભરૂચ, (૧૧) શ્રી. ગજાનન દવે–ભરૂચ, (૧૨) મંગુભાઈ લ. દેસાઈ–સૂરત, (૧૩) શ્રી. કિકુભાઈ ર. દેસાઈ–અમદાવાદ, (૧૪) ચિમનભાઈ પુ. પટેલ–કલોલ, (૧૫) શ્રી. મણિલાલ મં. કાશીનાળા–વાઘોડિયા, (૧૬) શ્રી. વિષ્ણુપ્રસાદ પ્ર. પંડ્યા–પાદરા, (૧૭) શ્રી. કુસુમબેન દેસાઈ–કપડવંજ, (૧૮) શ્રી. જેઠાલાલ જી. ગાંધી–અમદાવાદ.

પ્રમુખ તરીકે શ્રી. મગનભાઈ શં. પટેલ, ઉપ-પ્રમુખ તરીકે શ્રી. મગનભાઈ પ્ર. દેસાઈ, અને મંત્રીઓ તરીકે શ્રી. કિકુભાઈ ર. દેસાઈ તથા શ્રી. જેઠાલાલ ગાંધીની વરણી કરવામાં આવી હતી.

આ સભામાં સૌરાષ્ટ્રમાં પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના વિશેષ પ્રચાર માટે પણ ચર્ચા વિચારણા કરવામાં આવી હતી.

છેલ્લે, અલ્પાહાર બાદ સભા વિસર્જન થઈ હતી.

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિ. વડોદરા.

સૂચનો સમાચાર

(૧) પુસ્તકાલયોએ જે સામયિકોનાં લવાજમ મંડળ મારફતે ભરવા જણાવેલું છે, તે સામયિકોનાં લવાજમની રકમ વસૂલ કરવા માટે પ્રકાશકો વી. પી. કરે તો તે નહિ સ્વીકારવા વિનંતિ છે, જેથી લવાજમની રકમ બેવડાવા સંભવ ન રહે.

(૨) સરકાર મદદની રકમ, ગયા વર્ષના થયેલા ખર્ચના આધારે જે તે તાલુકાના ડેપ્યુટી એજ્યુકેશનલ ઇન્સ્પેકટર મંજૂર કરે છે. એટલે જે પુસ્તકાલયને સરકાર મદદ બારોબાર મળે કે તુર્તજ તે રકમ મંડળમાં મોકલી આપવી જેથી બજેટમાં સધાયા પ્રમાણેનો ખર્ચ સમયસર કરી શકાય.

(૩) કેટલાંક પુસ્તકાલયો તરફથી હજી સુધી ચાલુ વર્ષનાં બજેટ તૈયાર થઈ નોંધવા અત્રે આવ્યાં નથી, તેઓ આ માસ આખર સુધીમાં મોકલે જેથી તા. ૧-૧-'૫૮થી લોકમદદ આવેથી પત્રોનાં લવાજમ ભરી શકાય અને મંડળના કામને સરળતા થાય.

(૪) જે પુસ્તકાલયોને અંદાજપત્ર (બજેટ) નોંધી પરત કર્યાં છે, તેમણે એની સાથેના પરિપત્રમાં જણાવ્યા પ્રમાણે રકમ મંડળમાં વેળાસર મોકલી આપવા વિનંતિ છે. વડોદરા,

તા. ૧૦-૧૦-'૫૭

લક્ષ્મણસિંહ પરમાર
મંત્રી,

પુસ્તકાલય

વર્ષ ૩૨] તા. ૧૫મી નવેમ્બર ૧૯૫૭ [અંક ૫મો

અનુક્રમણિકા

તંત્રીનાં વિદાયવચન	૨૪૧
સાહિત્યસૃષ્ટિનું અવનવું	૨૪૩
અખિલ ભારતીય પી. ઈ. એન. પરિષદનું ચોથું અધિવેશન	૨૪૬
ગુજરાત લેખક મિલનનું અધિવેશન	૨૫૦
વસાવવા જેવાં	૨૫૨
તમારા પુસ્તકાલયમાં આટલું તો કરો જ	૨૬૪
વાઘોડિયા ખાતે મહિલા અને બાલપુસ્તકાલયના મકાનનું શિલારોપણ	૨૬૫
બાકરોલ સાર્વ. પુસ્તકાલયનો સુવર્ણમહોત્સવ	૨૬૬
જારકા સાર્વ. પુસ્તકાલયના નવીન મકાનનું ઉદ્ઘાટન	૨૬૭
પંચમહાલ જિલ્લા પુસ્તકાલય શિક્ષણવર્ગ	૨૬૮
સામયિકોના દીપોત્સવી અંકો	૨૬૯
પુસ્તકપરિચય	૨૭૩
નવીન ફાલ	૨૭૬
પુસ્તકાલય નોંધ	૨૭૮
સૂચના-સમાચાર	૨૮૦
સામયિક દોહન	
માનવતાનું સાચું મહત્ત્વ	૨૮૧
એકાદશ વ્રતોનો મૌલિક સાધક : બાળક	૨૮૨
સમાજસેવા	૨૮૩
સ્વાભાવિક નિષ્ક્રિયતા	૨૮૪
માનવસમાજના વિરલ સેવક	[illegible]
અણમોલ શરીર	[illegible]
પતિ-પત્નીની પ્રતિજ્ઞા	[illegible]
ભક્તિમાર્ગ : જૂનો અને નવો	[illegible]
શ્રીનાથજીનો મહોત્સવ અને 'તાલ્લા દેખે	[illegible]
શ્રી. માવલંકરદાદાનાં ૨ સંસ્મરણો	[illegible]
કેટલી ઉંમર પછી કથી કથી [illegible]	[illegible]

અમારાં તદ્દન નવાં પ્રકાશનો

ત્રિશંકુ (નવલકથા)	શ્રી રમણલાલ વ. દેસાઈ	૪·૦૦
મધ્યાહ્નનાં મૃગજળ (જીવનસંસ્મરણો)	,, ,,	૪·૫૦
કવિદર્શન (નાટકો)	,, ,,	છપાય છે
હીરાની ચમક (નવલિકાઓ)	,, ,,	,,
કલ્પવૃક્ષ (નવલકથા)	શ્રી ઈશ્વર પેટલીકર	૬·૦૦
શકુંતલા (,,)	,, ,,	૪·૦૦
અભિસારિકા (નવલિકાઓ)	,, ,,	૪·૦૦
આશાભરી (નવલકથા)	શ્રી પીતાંબર પટેલ	૪·૫૦
સોનાનું ઈંડું (નવલિકાઓ)	,, ,,	૩·૫૦
ગુરુદક્ષિણા (,,)	,, ,,	છપાય છે
ભારતનાં નવાં યાત્રાધામો (પ્રવાસવર્ણન)	,, ,,	૩·૫૦
સંધ્યાના રંગ (નવલકથા)	શ્રી ગુણવંતરાય આચાર્ય	૪·૫૦
મુક્તાત્મા (,,)	શ્રી ગ. ત્ર્યં. માડખોલકર	૬·૨૫
આધાર (,,)	ડૉ. કુ. સુમતિ ક્ષેત્રમાડે	૪·૦૦
હદપાર (,,)	શ્રી શ્રી. ના. પેંડસે	૪·૦૦
હૃદયમંથન (,,)	શ્રી વિભાવરી શિરૂરકર	૫·૦૦
સૌંદર્યપૂજા ૧–૨ (,,)	શ્રી 'શયદા'	૭·૫૦
જ્યોતિ (,,)	શ્રી 'ગૌતમ'	૫·૫૦
સંકલ્પ સિદ્ધિ (,,)	શ્રી વસંતરાય હ. દેસાઈ	૫·૦૦
અણપ્રીછ્યાં હેત (,,)	શ્રી 'વિશ્વમિત્ર'	૪·૫૦
ટારઝનનું શૌર્ય (,,)	શ્રી ઍડગર રાઈસ બરો	૪·૦૦
કીકુડી ધરતી ૧–૨ (,,)	શ્રી ચુનીલાલ મડિયા	૧૦·૦૦
ચંપો અને કેળ (નવલિકાઓ)	,, ,,	૩·૦૦
અંતઃસ્રોતા (,,)	,, ,,	૩·૦૦
ધરતીનો પછેડો (નવલકથા)	શ્રી દેવશંકર મહેતા	૫·૦૦
રત્નદીપ (,,)	શ્રી પ્રભાતકુમાર મુખોપાધ્યાય	૫·૫૦
હું, સરલા અને મિત્રમંડળ (નવલિકાઓ)	શ્રી ધનસુખલાલ મહેતા	૪·૫૦

—: મળવાનું મુખ્ય સ્થળ :—

આર. આર. શેઠની કંપની : મુંબઈ-૨

કેશવ બાગ; પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ; પો. બૉક્સ નં. ૨૫૧૭.

ફોન નંબર : ૩૪૩૪૧ ☆ તાર : 'LITERATURE'

સમસ્ત ગુજરાતની લોકભદ્ર પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિનું એકમાત્ર મુખપત્ર

પુસ્તકાલય

વર્ષ ૩૨] તા. ૧૫મી નવેમ્બર ૧૯૫૭ [અંક ૫મો

તંત્રીનાં વિદાયવચન

—તંત્રીસ્થાનેથી

આજના આ છેલ્લા તંત્રીલેખ દ્વારા હું "પુસ્તકાલય"ના વાચકોની વિદાય લઉં છું.

૧૯૩૮ના ઑક્ટોબર માસમાં આ લખનાર "પુસ્તકાલય" માસિકના તંત્રીપદે આવ્યો. તેને આજે વીસમું વરસ ચાલે છે. એ વીસ વર્ષ દરમિયાન, "પુસ્તકાલય" માસિકનું આવડ્યું તેવું, મતિ–ગતિ પ્રમાણે શક્ય તેવું સંપાદન-કાર્ય મેં કર્યું છે. એના સંપાદન માટે મારી સમક્ષ મર્યાદાઓ હતી. એક તો, એ જે વિસ્તાર–વર્તુલ માટેનું મુખપત્ર હતું તેને અનુરૂપ લેખો, પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના કાર્યકરો સમક્ષ રજૂ કરવાના હતા. પુસ્તકાલયવિજ્ઞાનને લગતી વિવિધ દેશ–પરદેશ-ની પ્રવૃત્તિને લગતી માહિતી આપવાની હતી. તે ઉપરાંત, એ પ્રવૃત્તિના એક અંગ-ભૂત ગણાય તેવાં દર માસે પ્રસિદ્ધ થતાં પુસ્તકોનો પરિચય આપવાનો હતો. તે સિવાય, ગુજરાત પ્રદેશમાં ચાલતી પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિને લગતા હેવાલો વગેરે પણ આપવાના હતા.

આ બધું હું કેટલે દરજ્જે કેવા રૂપમાં અને પ્રમાણમાં આપી શક્યો છું તે હું નથી જાણતો, પ્રવૃત્તિના કાર્યકરો જ એની તુલના કરી શકે.

આ સિવાય, છેલ્લાં કેટલાંક વર્ષોથી, માત્ર પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના કાર્યકરો પૂરતું જ આ સામયિક મર્યાદિત હતું તેને બદલે, અન્ય વાચકવર્ગને પણ એમાંથી કંઈ ને કંઈ મળી આવે તેવા ઉદ્દેશથી ગુજરાતી વર્તમાનપત્રોમાંથી પસંદગીપાત્ર વાચનીય લેખો પણ આપવાની યોજના કરી હતી. એથી એના દ્વારા વાચકોને અન્ય સામયિકોના વાંચવા જેવા લેખોનો પરિચય મળે.

આ રીતે, "પુસ્તકાલય"નું સંપાદન મેં છેલ્લાં ૧૯ વર્ષ સુધી કર્યું છે. હવે આજે વીસમા વર્ષે હું એના તંત્રી–સંપાદક–જે કહો તે–પદેથી નિવૃત્ત થાઉં છું.

સંસ્થાના કાર્યવાહક સંચાલકોએ અને મંડળના કાર્યકર–સ્ટાફ–ના ભાઈ-ઓએ મારી સાથે ભાઈચારાનો નાતો રાખ્યો છે; હું જેવો છું તેવા રૂપમાં મને નિભાવી લીધો છે. મારી કોઈ ક્ષતિ–ત્રુટિઓ હશે તેને પણ ઉદારભાવે નભાવી છે–કારણ, આખર મનુષ્ય તે મનુષ્ય જ છે–નબળાઈઓ એનામાં પણ હોય છે–છતાં મારા

પોતાના દોષો મને ન જણાતા હોય અને અન્ય કોઈને જણાયા હોય તો તેવો છતાં મને નભાવી લીધો છે તે માટે અહીં આ સ્થળે આભાર માનવાની આ તક લઉં છું.

આ વિદાય લઈને હવે હું મારી માતૃસંસ્થા—સસ્તુ સાહિત્ય—માં જાઉં છું. એ સંસ્થાએ મારા ઉછરતા જીવનમાં મને જે પયપાન આપેલું તેનાથી હું પોષાયો હતો; સોળ વર્ષ સુધી એ સંસ્થાનાં પોષણ પામ્યો હતો; સાહિત્યનાં પ્રેરક બળો મને ત્યાંથી મળ્યાં હતાં, અને મારા જીવનનાં એ વર્ષો—એ ઉછરતાં વર્ષોમાં સદ્‌ગત સ્વામીશ્રી અખંડાનંદજીના સાન્નિધ્યમાં રહી તેમની કામ કરવાની રીતિનીતિનો પરિચય પામવાનો મને અલભ્ય લાભ ગળ્યો હતો. એ મળેલા લાભનો બન્યો તેટલો ઉપયોગ મેં "પુસ્તકાલય" માસિકના તંત્રીપદે રહીને કર્યો છે. કેટલો થયો છે, કેવો થયો છે તે કહેવાનું કામ મારું નહિ હોઈને, હવે હું ફરીવાર, જ્યારે જીવનસંધ્યાના આરે જવાનો વખત આવ્યો છે ત્યારે, એક પલાંઠીએ બેસીને સાહિત્યારાધના કરવાના મારા મનસૂબાને સફળ કરવા હું ત્યાં જાઉં છું.

"પુસ્તકાલય" માસિકનો વિશાળ વાચકવર્ગ મને આશીર્વાદભરી વિદાય આપે એવી તેમની સમક્ષ મારી નમ્ર યાચના છે. તેમના આશીર્વાદ મને મારા હવેના કાર્યમાં બળપ્રદ નીવડો એવી અહીં શુભેચ્છા સેવું છું. इति अलम्।

"મહારાજ ! 'વાહ, વાહ' ભેગા કરું છું."

ભોપાળના નવાબના દરબારમાં એક વાર ત્રણ દિવસનો સંગીત-સમારોહ યોજવામાં આવ્યો હતો. તેમાં ભારતભરના અનેક જાણીતા કલાકારોને બોલાવવામાં આવ્યા હતા.

છેલ્લા ત્રીજા દિવસની વાત છે. આગળના બે દિવસોમાં નવાબ સાહેબ તરફથી કલાકારોને પુરસ્કારરૂપે કશું આપવામાં આવ્યું નહોતું.

એટલે ત્રીજે દિવસે બધાયે કલાકારોનાં મોં પડી ગયાં હતાં, અને બિચારા સંકોચાઈને એક લાઈનમાં બેઠા હતા. વિખ્યાત નૃત્યસમ્રાટ શંભુ મહારાજે પોતાનું ભાવપ્રદર્શન શરૂ કર્યું. એ વખતે કલાપારખુઓના મોંમાંથી સાહજિક રીતે 'વાહ વાહ' એવા શબ્દો નીકળવા માંડ્યા. પ્રેક્ષકોના મોંમાંથી આમ 'વાહ, વાહ' ઉદ્‌ગારો બહાર બહાર પડવા લાગ્યા, એટલે શંભુ મહારાજે પોતાનો ખેસ હાથમાં લીધો અને ધીરે રહીને એ ખેસને બે હાથમાં પહોળો કરીને જાણે ખેસના ખોળામાં કંઈક ઝીલીને એકઠું કરતા હોય એવો ભાવ પ્રદર્શિત કર્યો.

એથી નવાબ સાહેબને નવાઈ લાગી. તેમણે મહારાજને પૂછ્યું: 'મહારાજ, આમ કેમ કરો છો?'

શંભુ મહારાજને આટલું જ જોઈતું હતું. ટપ દઈને તેમણે જવાબ આપ્યો: 'નામદાર, આ તો 'વાહ, વાહ'ને ભેગી કરું છું. ઘેર જઈને બચ્ચાંને ખવડાવવા માટે કંઈ તો જોઈશે ને!'

શંભુ મહારાજના આ ટોણાથી નવાબ સાહેબ શરમાઈ ગયા. પોતે કલાકારોને કંઈ આપ્યું નથી એનું કલાકારોને ખૂબ લાગી આવ્યું છે, એનો સચોટ ખ્યાલ તેમને આવી ગયો. એ જ ક્ષણે બધા કલાકારોને યથોચિત પુરસ્કાર નવાબ સાહેબ તરફથી મળી ગયો.

(શિવમ્-સુંદરમ્-વિશ્વવિજ્ઞાન)

સાહિત્યસૃષ્ટિનું અવલોકન

ભારતીય લેખક શાંતારામ રાવનું નવું પુસ્તક 'ન્યુ ટુ ધી સાઉથ ઇસ્ટ' અમેરિકન પ્રકાશક હાર્પર તરફથી બીજી ઑકટોબરે પ્રગટ થયું છે. દક્ષિણપૂર્વના દેશોની મુલાકાત પર આ પુસ્તક લખાયેલ છે. તેમાં ઇન્ડોનેશિયા, બર્મા, ફિલિપાઇન્સ, સીલોન, લાઓસ, કેમ્બોડિયા, વિયેટનામ તથા થાઈલેન્ડનું વર્ણન છે.

o o o

યુગોસ્લાવિયાના આગલા ઉપ-પ્રમુખ મિલોવન જિલાસની આત્મકથાનો પહેલો ભાગ ફેબ્રુઆરીમાં પ્રગટ થશે. ઉપપ્રમુખની-અત્યારે રાજ્યદ્રોહના આરોપસર તપાસ ચાલી રહી છે. પુસ્તકનું નામ 'લેન્ડ વિધાઉટ જસ્ટિસ' ('ન્યાય વિનાની ભૂમિ') રહેશે. તેમાં લેખકના જીવનનાં પહેલાં ત્રીસ વર્ષની હકીકત આવશે.

o o o

અમેરિકાના યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સમાં વધારેમાં વધારે ખપતાં પુસ્તકો 'બાઇબલ' અને 'પાકશાસ્ત્ર' છે. ૧૯૩૦માં 'બેટર હોમ્સ' અને 'ગાર્ડન કૂક બૂક'ની પહેલી આવૃત્તિ પ્રગટ થઈ ત્યારથી અત્યાર સુધીમાં તેની ૬૦ કરોડ નકલો ખપી છે. બાઇબલનું વેચાણ તો આનાથી પણ કરોડો નકલો વધી જાય છે.

અમેરિકાનાં ખૂબ ખપતાં દશ પુસ્તકોમાં 'આઈ ધી જ્યુરી,' 'ધી બિગ કિલ' અને 'માઇગન ઈઝ કિવક'નો સમાવેશ થાય છે. આ દરેક પુસ્તકની ૪૦ કરોડથી વધારે નકલો ખપી છે.

o o o

પુસ્તકાલયોનો એક વિરોધાભાસ જેવા જેવો છે. ૧૯૫૪ના જુનની ૩૦મી તારીખે વૉશિંગ્ટનના કોંગ્રેસ પુસ્તકાલયમાં ૧૦,૧૫૫,૩૦૭ પુસ્તકો અને પત્રિકાઓ, અને ૧૪,૨૮૨,૫૯૪ હસ્તલિખિત પ્રતો, કાગળો તથા લેખિત દસ્તાવેજો હતા. ભારતમાં એક પુસ્તકાલયમાં એક જ પુસ્તક છે. અમૃતસરમાં કીમતી આરસથી બંધાયેલ પુસ્તકાલયમાં તાંબા તથા સોનાનાં પાનાંવાળો શીખોનો ધર્મગ્રંથ છે.

o o o

*આ સદીના પહેલા ૪૭ વર્ષ કરતાં, છેલ્લાં દશ વર્ષમાં વધારે સિંધી નવલકથાઓ પ્રગટ થઈ છે.

o o o

*લંડનના 'એન્કાઉન્ટર' સંચાલિત એશિયા અને આફ્રિકાના લેખકોની નવલિકા હરીફાઈમાં એક સીલોનવાસી, ડેમ્પ્ટ્રોડા, કોલંબોના શ્રી ટી. રામનાથન વિજેતા થયા છે. તેમની નવલિકાનું નામ 'ધી બિગેસ્ટ સેન્સસ ઑફ ધી વર્લ્ડ' (જગતની સૌથી મોટી વસ્તીગણતરી) છે. આ હરીફાઈમાં ૧૫૦થી વધારે નવલિકાઓ આવી હતી. બીજી બે નવલિકાઓ—પશ્ચિમ આફ્રિકાવાસી એલીઓસેહ નિકોલકૃત 'ધી ટ્રુલી મેરીડ વૂમન' (ખરેખર પરણેલી સ્ત્રી) તથા દક્ષિણ આફ્રિકાના લેખક

અને કળાકાર પીટર ઈ. ક્લાર્કકૃત ' ઇલેવન ઓ'ક્લોકઃધી વેગન; ધી શોર (અગિયાર વાગ્યા; ગાડું; કિનારો)–ની ન્યાયાધીશોએ પ્રશંસા કરી હતી.

° ° °

ગાંધી સ્મારકનિધિની યોજના મુજબ ત્રણ વર્ષની અંદર ગાંધીજીનાં પુસ્તકોનું કન્નડ ભાષામાં ભાષાંતર થવાનું છે. પહેલું પુસ્તક ' દક્ષિણ આફ્રિકાનો સત્યાગ્રહ ' ઓકટોબરમાં પ્રગટ થનાર હતું. સામાન્ય આવૃત્તિની કીમત બે રૂપિયા રહેશે.

° ° °

પૂનાના કેસરી–મરાઠા ગ્રંથાલયે ત્રીજી ઓગસ્ટે મુંબઈના મેયર આચાર્ય એમ. વી. દોંદેના પ્રમુખપદે એનો સુવર્ણમહોત્સવ ઉજવ્યો હતો. વાચકોના લાભ માટે વર્તમાનપત્ર દ્વારા સંચાલિત મહારાષ્ટ્રમાં આ એક જ સુવ્યવસ્થિત ગ્રંથાલય છે.

° ° °

અમરાવતીના સુપ્રસિદ્ધ નાટ્યલેખક સ્વ. વીર વામનરાવ જોશીનું અપ્રગટ નાટક ' શીલ–સંન્યાસ ' તેમનાં પુત્રી કુમારી માલતી જોશીએ તાજેતરમાં પ્રગટ કર્યું છે.

° ° °

લંડન અને ગ્લાસગોના વોટરલો એન્ડ સન્સ લિ. તરફથી પ્રગટ થતા ૬૦ પાનાના ' રેડિયો ટાઇમ્સ 'ની સરેરાશ ૬,૦૦૦,૦૦૦ નકલો ખપે છે. તેમાં ૧૦૯૧ ટન કાગળ, ૧૨ ટન શાહી, ૩૫૫ માઈલ તાર (વજન ૧ ટનથી વધારે) અને બંડલો બાંધવા માટે ૩ ટન દોરી વપરાય છે. તેમાં વપરાતા કાગળની લંબાઈ ૪૧,૫૪૮ માઈલની—પૃથ્વીની આસપાસ લગભગ ૧½ વખત ફરી રહે તેટલે થાય છે.

° ° °

પશ્ચિમની અસર અટકાવવાને તથા કુરાનના નિયમોનો અમલ કરવા માટે સાઉદી અરેબિયાના રાજાએ માણસો અગર પ્રાણીઓનાં ચિત્રોવાળાં છાપકામ પર પ્રતિબંધ મૂક્યો છે. ફક્ત ફૂલ તથા છોડનાં ચિત્રોને છૂટ અપાઈ છે. આ નિયમની વિરુદ્ધ થતું છાપકામ જપ્ત કરવામાં આવશે. આ નિયમ માત્ર પુસ્તકોને જ નહિ પરંતુ જાહેરખબર તથા પેકિંગ કરવાના કાગળને પણ લાગુ પડે છે.

° ° °

ઈ. સ. ૧૬૩૮માં કેમ્બ્રિજ, મેસાચુસેટ્સ, ખાતે સ્થપાયેલ નવી કૉલેજને જ્હોન હાર્વર્ડે, પુસ્તકાલયની શરૂઆત કરવા માટે ૪૦૦ પુસ્તકો આપ્યાં હતાં. આજે ત્રણ સૈકાથી થોડા વધારે સમયમાં હાર્વર્ડ વિશ્વવિદ્યાલયને જણાય છે કે મોટામાં મોટી મુશ્કેલી, પુસ્તકોને ક્યાં રાખવાં તે છે.

હાર્વર્ડ વિશ્વવિદ્યાલય પુસ્તકાલય જગતભરમાં મોટું છે, યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ (અમેરિકા)માં, પુસ્તકાલયોમાં તેનો બીજો નંબર આવે છે. વૉશિંગ્ટનમાં કોંગ્રેસનું રાષ્ટ્રીય પુસ્તકાલય પહેલે નંબરે છે. જગતભરના વિદ્વાનો ત્યાં મધ્ય યુરોપના ઇતિહાસ માટે, આઈસલૅન્ડના સાહિત્ય માટે, સંસ્કૃત આફ્રિકાના મધ્યયુગની રોમાંચક કથાઓ માટે, પોર્ટુગીઝ ઇતિહાસ તથા સાહિત્ય માટે ત્યાં નજર નાખે છે.

ત્યાં સાઠ લાખ પુસ્તકો છે. દર વર્ષે ૧,૩૫,૦૦૦ના હિસાબે તેમાં વધારો થતો જાય છે.

મધ્યસ્થ પુસ્તકાલય ઉપરાંત વિશ્વવિદ્યાલયના જુદા જુદા ખાતા સાથે જોડાયેલાં ૩૩ બીજાં પુસ્તકાલયો છે.

આટલાં પુસ્તકોની યાદી કઈ રીતે કરવી, તેમને કઈ રીતે સાચવી રાખવાં તથા કઈ રીતે વ્યવસ્થા કરવી તે મુખ્ય ગ્રંથપાલને સમસ્યા થઈ પડી છે.

*

રોમથી માર્ગેરાઈટ કેટિની તરફથી પ્રગટ થતા સામયિક 'બોટ્ટે ધી ઓસ્કયુર' (Botte the Oscure)ને મોટામાં મોટું 'નાનું' સામયિક ગણવામાં આવ્યું છે.

તેનો દશમો જન્મદિન તાજેતરમાં ઉજવવામાં આવ્યો ત્યારે ૧૫ શિલિંગની કીમતનો ૫૯૬ પાનનો દળદાર અંક પ્રગટ કરવામાં આવ્યો હતો.

દશ વર્ષ દરમિયાન આ સામયિકે અંગ્રેજી, ફ્રેન્ચ, જર્મન તથા ઇટાલિયન ભાષાના નવોદિત લેખકોને પ્રકાશમાં લાવવાનું પ્રશસ્ય કાર્ય કરેલ છે.

કોઈ પણ વાદ અથવા પક્ષથી પર રહીને આ સામયિક પોતાને યોગ્ય લાગે તેવા લેખકનું લખાણ પ્રગટ કરે છે.

બીજા વિશ્વયુદ્ધ પછીના વિષમ સમયમાં જે લેખકોનાં લખાણ પ્રગટ કરવામાં આવ્યાં હતાં તેઓ યુરોપના સાહિત્યમાં પ્રસિદ્ધ થઈ ગયેલ છે.

° ° °

મુંબઈની એક પ્રકાશન સંસ્થા ટૂંક સમયમાં બે વિખ્યાત ભારતીય જનોની આત્મકથા પ્રગટ કરવાની છે.

રાજેન્દ્રબાબુની આત્મકથા એક જ ભાગમાં પ્રગટ થશે. ડૉ. એમ. આર. જયકરની આત્મકથાના ચાર ભાગ થશે.

—છોટાલાલ માનસિંગ કામદાર

હું કોણ ?

હું વસ્તુ તો નાની છું. પણ મારો અર્થ મોટો છે...હું દરેકને મદદ કરું છું...હું બારણાં ઉઘાડી નાખું છું–હૃદયોને ખોલું છું...પૂર્વગ્રહનો નાશ કરું છું...હું મૈત્રી તથા શુભેચ્છાનું સર્જન કરું છું. હું માન તથા વિશ્વાસ ઉત્પન્ન કરું છું...દરેક વ્યક્તિ મને ચાહે છે...હું કોઈને કંટાળો આપતી નથી. હું કોઈ કાયદાનું ઉલ્લંઘન કરતી નથી. મારું કંઈ મૂલ્ય બેસતું નથી...મારી ઘણાએ પ્રશંસા કરી છે કોઈએ મને ધૂતકારી કાઢી નથી...હું દરેક વ્યક્તિને રાજી કરું છું, દિવસની હર પળે હું ઉપયોગી છું...મારું નામ...સભ્યતા છે.

છો. મા. કામદાર

—એક વખત મહારાજા રણજીતસિંહ ક્યાંક જઈ રહ્યા હતા. રસ્તામાં એમને એક ઈંટ વાગી. સૈનિકોએ ચોમેર નજર નાખી તો એક ડોસી સિવાય કોઈ દેખાયું નહિ. ડોસીને પકડી લેવામાં આવી.

મહારાજાને જોઈ ડોસી થથરી ગઈ. નમ્ર સ્વરે એ બોલી : 'મહારાજ ! મારું બાળક કાલનું ભૂખ્યું હતું. ઘરમાં કંઈ ખાવાનું હતું નહિ. બોર નીચે ખરે અને હું એને ખવડાવી શકું. એટલા માટે હું ઝાડ પર પત્થર મારી રહી હતી. ભૂલમાં એક પત્થર આપને વાગી ગયો. હું બેગુનાહ છું–માફી માગું છું.' થોડી વાર વિચાર કર્યા પછી મહારાજ બોલ્યા : 'આ ડોસીને હજાર રૂપિયા આપી માનભેર છોડી મૂકો.' કર્મચારીઓએ ચકિત થઈને પૂછ્યું : 'મહારાજ, જેને દંડ મળવો જોઈએ તેને પુરસ્કાર શા માટે ?'

મહારાજે ઉત્તર આપ્યો : 'જો નિર્જીવ વૃક્ષ પત્થર વાગતાં મીઠાં ફળ આપે તો પંજાબના મહારાજા એને ખાલી હાથે પાછી શું કામ કાઢે?'

---

* નિશાનવાળા નોંધો ઇન્ડિયન પી. ઈ. એન.માંથી સાભાર ઉદ્ધૃત.

વડોદરાને આંગણે મળી ગયેલું

અખિલ ભારતીય પી.ઈ.એન. પરિષદનું ચોથું અધિવેશન

અખિલ ભારતીય પી. ઈ. એન. પરિષદનું ચોથું અધિવેશન શ્રી મ. સ. વડોદરા યુનિવર્સિટી-નાઉપક્રમે ભારતના ઉપરાષ્ટ્રપતિ ડૉ. રાધાકૃષ્ણનના પ્રમુખપદે ગઈ તા. ૨૬ના રોજ મળ્યું હતું. એનું ઉદ્‌ઘાટન ભારતના વડાપ્રધાન પંડિત જવાહરલાલે કર્યું હતું.

અધિવેશનને આવકાર આપતાં શ્રી મ. સ. યુનિ.નાં ઉપકુલપતિ શ્રી. હંસાબેન મહેતાએ સાહિત્યક્ષેત્રે વડોદરાએ આપેલો ફાળો જણાવ્યો હતો, અને ગુર્જર મહાકવિ પ્રેમાનંદ, સ્વ. શ્રી. સયાજીરાવ તથા સ્વ. સાક્ષરશ્રી. રમણલાલ વ. દેસાઈને અંજલિ અર્પી હતી. ઉપરાંત, સરકારે રચેલી નેશનલ બુક ટ્રસ્ટની યોજનાને આવકારી હતી, અને એના દ્વારા લેખકોને પ્રોત્સાહન મળશે એવી આશા વ્યક્ત કરી હતી.

શ્રી. મ. સ. યુનિ.ના કુલપતિ વડોદરાનરેશ શ્રીમંત ફત્તેસિંહરાવ મહારાજાએ પણ વડાપ્રધાન શ્રી. નેહરુ તથા ઉપરાષ્ટ્રપતિ શ્રી રાધાકૃષ્ણનને આવકાર્યા હતા.

ત્યારબાદ વડાપ્રધાન શ્રી. નેહરુએ ઉદ્‌ઘાટન પ્રવચન કરતાં જણાવ્યું હતું કે :

" હું લેખક હોઉં કે ન હોઉં, હું લેખકોનો પ્રશંસક તો છું જ. હું માનું છું કે એમનું સમાજમાં ખાસ સ્થાન છે. "

" હું તમારી સમક્ષ કેવા હક્કથી બોલી રહ્યો છું તેનો મને ખ્યાલ નથી. પરંતુ પી. ઈ. એન. સાથે મને પ્રેમ છે અને એના દ્વારા સારાં કામ થઈ રહ્યાં છે ને થઈ શકે એમ છે એ હું જાણું છું. "

" આપણા દેશમાં જે કામો છે તેમાં લેખકોનો ફાળો ઘણો મોટો હોઈ શકે. એ જો ફાળો ન આપે તો કામ દેખાવે મોટું લાગે તો પણ એ પોલું રહે. એ કામમાં આત્મા ન પ્રગટે અને માટે મને આમાં રસ છે. "

" તમે મને લેખકોની બિરાદરીમાં મેળવો છો એ તમારા પ્રેમ ને મહોબ્બતની નિશાની છે. પણ હું તમને કહી દઉં કે લેખક તરીકે મારે માટે લાંબી–મોટી વાતો સાંભળી ભ્રમમાં ન પડી જશો. મારું કામ કંઈક બીજું જ છે. મને પણ લેખક થવાની ઇચ્છા હતી. પરંતુ પરિસ્થિતિએ મને બીજી તરફ ધકેલી દીધો. જેમ લેખકને પણ અંતરનો પુકાર પડે છે, તેમ મને પણ એક અંતરનો પુકાર આવ્યો ને હું આ બીજા ક્ષેત્રમાં પડી ગયો છું. લેખકમાં પણ જો અંતર-નો પુકાર ન હોય તો ન ચાલે; એ પ્રાણ વગરનો બની જાય. "

લેખકોની જવાબદારી

" મને એ વિષે શક નથી કે અત્યારે ભારતના લેખકો ઉપર એક મોટી જવાબદારી છે. દરેક જાણે છે કે દેશ અને દુનિયામાં એક મોટું પરિવર્તન આવી રહ્યું છે. તેમાં કંઈક ને કંઈક માર્ગ બતાવવાનું કાર્ય લેખકે કરવાનું છે. એ આ કાર્ય જેટલું ને જે સારી રીતે કરી શકે તેટલું બીજા નથી કરી શકતા. "

" આપણે ઘણી વખત ગરમાગરમ ચર્ચાઓમાં પડી જઈએ છીએ કે જેથી ખરા પ્રશ્નો બાજુએ રહી જાય છે. હમણાં ભાષાઓ અંગેના કમિશનના અહેવાલ ઉપર કેટલાક આવી ગરમા-ગરમીમાં પડી ગયા છે. એ પ્રશ્ન ઉપર ચર્ચા થાય, વિચારણા થાય એ જરૂરી છે. પણ તમે કોઈ એના એકાદ મુદ્દા ઉપર ચોંટી પડો અને તમારાથી

વડોદરાને આંગણે મળી ગયેલ લેખક પરિષદનાં બે દૃશ્યો

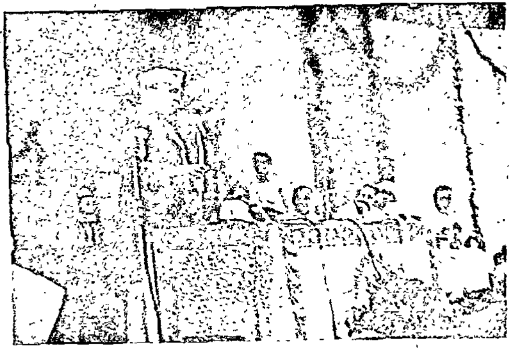

શ્રી મહારાજા સયાજીરાવ વડોદરા યુનિ.ના ઉપક્રમે વડોદરા ખાતે ગઈ તા. ૨૬ના રોજ મળેલ લેખકપરિષદ (પી. ઈ. એન.)નું ઉદ્ઘાટન પ્રવચન કરતા ભારતના વડા પ્રધાન પં. નેહરુ.

શ્રી મ. સ. યુનિવર્સિટીના પુસ્તકાલયનાં પુસ્તકોનું નિરીક્ષણ કરતા વડા પ્રધાન પં. નેહરુ.

બીજો મત ધરાવનારને દુશ્મન માની લો તો ચર્ચા મુશ્કેલ બની જાય છે. આપણે તો એ રીતે વિચાર કરવો જોઈએ કે વધુમાં વધુ લોકો સંમત થાય તેવો માર્ગ કેમ શોધવો.

દબાવવાથી પ્રશ્ન ન ઉકલે

" ભાષાનો પ્રશ્ન એવો છે કે એમાં કોઈ જબરજસ્તી ન થાય એ જરૂરી છે. કોઈ ભાષાને દબાવવામાં આવે તો ઇતિહાસ એમ કહે છે કે અસર ઊલટી થાય છે. અને માટે જ હું કહું છું કે અંગ્રેજી કે હિન્દી કે દેશની બીજી ભાષાના પ્રશ્નો ખૂબ જ શાંતિથી વિચારવા જોઈએ કે જેથી કોઈ પણ નિર્ણય વધુમાં વધુ સંમતિથી થાય. એકદમ નિર્ણય કરી બીજી ભાષાઓને દબાવી દેવાથી પ્રગતિ થતી નથી.

બધાનો વિકાસ જરૂરી

" હું હિંદી ભાષાના વિસ્તારમાંથી આવું છું. એ ખૂબ ફેલાયલી રાષ્ટ્રવ્યાપી ભાષા છે, એ ખીલતી ભાષા છે, ને છતાં એણે પણ એ વિચાર સદાયે કરવો જ જોઈ શે કે મારી સાથે જ દેશની બધી ભાષાઓ એવી રીતે ઊંચે ઊઠવી જોઈએ કે દેશની–કોઈ ભાષાવાળાના મનમાં અમે ઊંચા અને તમે નીચા, એવો વિચાર સરખો ન આવવો જોઈએ. સૌને પોતાના તરફ ખેંચવાની જરૂર છે અને એ રીતે જ ભાષાઓ આગળ વધી શકે, બીજી રીતે નહિ જ; ગરમાગરમીથી ભાષાઓનો વિકાસ ન થઈ શકે.

અંતમાં પંડિતજીએ દેશની ભાષાઓમાં જ દેશનો સાચો પ્રાણ વિકસશે એમ કહ્યું હતું.

લેખક કોણ ?

લેખક કોણ ? એ પ્રકારનો પ્રશ્ન પૂછીને પંડિતજીએ કહ્યું હતું કે: " જેનામાં આર્ષ દૃષ્ટિ છે અને વિઝન છે તે લેખક છે. રાજ્ય લેખકો પેદા કરી શકતું નથી. રાજ્ય તો લેખકને એના લેખનકાર્યમાં પ્રોત્સાહન મળે તેવી પરિસ્થિતિનું સર્જન જ માત્ર કરી શકે છે. બાકી જીવનનાં ને સમાજનાં મૂલ્યાંકનો બદલવાનું કાર્ય લેખકો જ કરી શકે છે અને આજના ઔદ્યોગિક અને એટમ શક્તિના યુગમાં આ યુગને સમજી એમાં ખેંચાઈ ગયા વગર શાંત ચિત્તે સમગ્ર સમાજને સાચાં મૂલ્યાંકનો સમજાવવાનું કાર્ય લેખકોએ કરવાનું છે. "

ડૉ. રાધાકૃષ્ણનને અંજલિ

અંતમાં એમણે પરિષદના પ્રમુખ શ્રી રાધાકૃષ્ણનને ભવ્ય અંજલિ આપતાં કહ્યું હતું કે આદર્શો, વિચારો અને વાસ્તવિકતા આ બધા ઉપરની એમની પકડ એટલી જબરજસ્ત છે કે એને એક અજબ સિદ્ધિ જ કહેવી જોઈએ. રાજપુરુષ તરીકે તેઓ આપણને જેટલી મદદ કરી શકે તે કરતાં પણ આ ક્ષેત્રમાં ઘણી વધુ મદદ કરી શકે તેમ છે.

તેઓ આ દેશની જ નહિ પરંતુ સમગ્ર વિશ્વની પ્રજા અને લેખકોને સંદેશો આપી શકે તેવી યોગ્યતા આ ક્ષેત્રે ધરાવે છે.

ડૉ. રાધાકૃષ્ણનનું પ્રવચન

અખિલ હિંદ પી. ઈ. એન. પરિષદના કાયમી પ્રમુખશ્રી ડૉ. રાધાકૃષ્ણને પ્રમુખસ્થાનેથી પ્રેરક ઉદ્‌બોધન કરતાં જણાવ્યું હતું કે, આ પરિષદમાં હાજરી આપતાં મને ઘણું ગૌરવ થાય છે. વડોદરા આવી પરિષદ માટે એક આદર્શ સ્થળ છે. એનો ભૂતકાળનો ઇતિહાસ છે. એના મહાન રાજવી કૈ. સયાજીરાવ ગાયકવાડ હતા અને વડોદરાએ અનેકવિધ વિકાસની તકો પૂરી પાડી છે.

આ પરિષદના ઉદ્‌ઘાટન પ્રવચનમાં આ પ્રસંગે આપણા વડાપ્રધાને અને નમ્રતાથી લેખક કહ્યો છે. પણ તેઓ એક મહાન લેખક છે. છતાં આપણી કમનસીબી છે કે તેઓ રાજકારણમાં પડ્યા છે. આમ છતાં વિશ્વના સળગતા સવાલો અને સમસ્યાઓ પર એમના વિચારો પ્રેરક અને પ્રોત્સાહક છે.

શ્રેષ્ઠ સાહિત્યકાર કોણ ?

તેઓએ આપણને કહ્યું કે લેખક સંવેદનશીલ અને શિસ્તભર્યો હોવો જોઈએ. આપણા દેશમાં શ્રેષ્ઠ લેખક કોને કહેવામાં આવે છે? આપણે ત્યાં શ્રેષ્ઠ લેખકના ગુણોમાં ઊંડો અભ્યાસ, ક્રાન્તદર્શીપણું, સ્પષ્ટ અને સુરેખ દૃષ્ટિ તથા ધ્યેયમાં આર્ષદ્રષ્ટાપણું વગેરે ગુણોનો સમાવેશ થાય છે. આ દૃષ્ટિને યોગ્ય ભાષામાં વ્યક્ત કરવી જરૂરી છે.

શબ્દશક્તિની સર્જકતા

આ દિશામાં ચીનના મહાન તત્ત્વચિંતક કોન્ફ્યુસિયસે કહ્યું હતું કે, માણસે રાજનીતિજ્ઞ થતાં પહેલાં શબ્દોનો સાચો, શુદ્ધ અને સદુપયોગ કરતાં શીખવું જોઈએ. આજના રાજનીતિજ્ઞો પણ શબ્દોની શક્તિ પિછાને છે. પાણિનીએ પણ 'સમ્યક્ જ્ઞાન' અને અસરકારક શબ્દશક્તિનું મહત્ત્વ સમજાવ્યું હતું. એક જ શબ્દ બરાબર સમજાએલો અને યોગ્ય રીતે વપરાએલો હોય તો તે ઘણી શક્તિ આપે છે.

સાહિત્યનો ત્રિવેણી સંગમ

આ રીતે મહાન લેખકે ભાષા ઉપર યોગ્ય કાબુ, શબ્દશક્તિનો સદુપયોગ, અને ઔચિત્યના ત્રિવેણી સંગમને સજીવ વાચા આપવી આવશ્યક છે.

આ પી. ઈ. એન. પરિષદ સમક્ષ અનેક પ્રશ્નો અગત્યના વિષયો વિચારણા માટે આવનાર છે.

જીવનદર્શન—માનવતા

આપણા ભવિષ્ય દર્શનનો હેતુ પણ માનવતાના વિકાસની આશા પર પ્રકાશ ફેંકી આપણને માનવહિતમાં કર્તવ્ય પરાયણ થવા પ્રેરે છે.

આપણે વિશ્વનાં બળોને સમજી તથા વિચારીને વિશ્વમાં મિત્રતા અને માનવતાના વાતાવરણના સર્જનમાં શબ્દશક્તિનો સદુપયોગ કરવો જોઈએ.

આભાર દર્શન

અંતમાં અખિલ હિંદ પી. ઈ. એન. પરિષદના સ્થાપક સોફિયા વાડિયાએ આ ચોથી પરિષદના ઉદ્ઘાટન પ્રસંગે વડા પ્રધાન પંડિત નહેરૂ તથા પ્રમુખશ્રી ડો. રાધાકૃષ્ણનનો આભારવિધિ કર્યો હતો અને શ્રીમતી હંસાબહેન મહેતાની સાહિત્યસેવાઓ તથા શ્રીમંત ફત્તેહસિંહરાવ ગાયકવાડની મહાનુભાવતાને અંજલિ આપી હતી.

પુસ્તકપ્રદર્શનનું ઉદ્ઘાટન

પી. ઈ. એન. પરિષદના અંગે યોજાયેલા પુસ્તકોના પ્રદર્શનનું ઉદ્ઘાટન મુંબઈ રાજ્યના નાણાંમંત્રી શ્રી. જીવરાજ મહેતાએ કરતાં જણાવ્યું હતું કે, ભારતમાં હિંદી, બંગાળી, મરાઠી અને તામિલ જેવી ભાષાઓએ સાહિત્યને સમૃદ્ધ બનાવ્યું છે તે રીતે ગુજરાતી ભાષા પણ પ્રગતિ કરી શકે. વડોદરા વિભાગમાં આ દિશામાં ઘણું કામ થયું છે.

આગળ ચાલતાં તેમણે દેશમાં એક રાષ્ટ્રીય નાગરિક લિપિ—દેવનાગરી અને એક રાષ્ટ્રભાષા હિંદીનો વિકાસ કરવા અનુરોધ કર્યો હતો.

છેલ્લે સ્વાગતમંત્રી શ્રી. ચંદ્રકાન્ત શુકલે આભારવિધિ કર્યો હતો અને સ્વાગતપ્રમુખ શ્રી હંસાબેન મહેતાએ આ કાર્યક્રમના પ્રમુખ શ્રી ડો. જીવરાજ મહેતાને ફૂલહાર અર્પણ કર્યા હતા.

આ પ્રદર્શનની યોજનામાં વડોદરાના પુસ્તકસંગ્રહના ખાસ શોખ ધરાવતા શ્રી. રમણીક દેસાઈ, પાટણના પં. અમૃતલાલ ભોજક, ડભોઈની દયારામ સ્મારક સભા, વડોદરાનું મધ્યવર્તી પુસ્તકાલય, પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિ. અને અમદાવાદની ગુજરાત વિદ્યાસભા તેમ જ ભાદરણના શ્રી ચંદ્રકાન્ત રામભાઈ તથા વડોદરાના જૈન જ્ઞાનમંદિર અને ખાસ તો વડોદરાની યુનિ. લાયબ્રેરીએ તેમનો નમૂનાઓ પૂરા પાડેલા હતા.

ગુજરાત લેખકમિલનનું અધિવેશન

ગુજરાત લેખકમિલનનું ચોથું અધિવેશન ગઈ તા. ૮૦–૩૧ના રોજ ૮–૩૦ વાગે અમદાવાદ ખાતે લૉ કૉલેજ પાછળ ખડાયતા છાત્રાલયમાં પંડિત સુખલાલજીના પ્રવચનથી શરૂ થયું હતું. ગુજરાત લેખકમિલનના આ અધિવેશનનો પ્રારંભ સરસ્વતીપ્રાર્થના અને 'જય જય ગરવી ગુજરાત 'થી થયો હતો. એ પછી શ્રી. જયંતિ દલાલે પ્રાસ્તવિક પ્રવચન કરતાં સૌ ભાઈબેનોનું સ્વાગત કર્યું હતું. શ્રી. દલાલે જણાવ્યું હતું કે, લેખકની વ્યાખ્યા તો અમે વિશાળ રાખી છે. જે જે માણસ ગુજરાતી બોલે છે, તેનો પૂરેપુરો અધિકાર ગુજરાત લેખકમિલન પર છે. વધુમાં તેઓએ જણાવ્યું હતું કે, આજે કાં તો લેખકો લોકોથી વિમુખ થતા જાય છે કે લોકો લેખકોથી વિમુખ થતા જાય છે. નવોદિત લેખકો અંગે તેઓએ જણાવ્યું હતું કે, આ ક્ષેત્ર કોઈ અમુક જણાનું નથી; બધા માટે મોકળું છે.

આ પછી પ્રજ્ઞાચક્ષુ પંડિત સુખલાલજીએ લેખકમિલનના આ અધિવેશનનું મંગલ પ્રવચન કરતાં જણાવ્યું હતું કે, આ અધિવેશન એવું છે કે જેમાં માત્ર વિદ્યાની ઉપાસના કરનારાઓ જ એકત્ર થાય છે.

લેખક એટલે ?

પંડિત સુખલાલજીએ લેખક શબ્દનો અર્થ સમજાવતાં જણાવ્યું હતું કે, લેખક એટલે માત્ર લખનાર નહિ પણ લખાવનાર: લેખક પોતે લખનાર પણ છે, લખાવનાર પણ છે. મહાભારતના વ્યાસ અને ગણપતિ લેખકમાં વસે છે. લેખક પોતેજ વ્યાસ છે, પોતેજ ગણપતિ છે.

તેઓએ જણાવ્યું હતું કે, કલમમાં જે આવ્યું તે લખ્યું તેમ નહિ, પણ વિચારપૂર્વક સ્વસ્થતાપૂર્વક લખવું જોઈએ. સમજીને લખી વાચકો સમક્ષ મૂકવું જોઈએ. પ્રતિભા અને પ્રજ્ઞા ગમે તેવી હોય પણ તેનું સાતત્ય ચાલતું રહે તે માટે તેને વચ્ચે વચ્ચે આગમની–સ્વસ્થતાની–વિરામની જરૂર છે.

'મંગલ 'ની પ્રાર્થના

કોઈ પણ કાર્યની શરૂઆતમાં, વિઘ્નોના વિનાશ માટે થતી 'મંગલ 'ની પ્રાર્થના, 'મંગલ 'નો ઉલ્લેખ કરી તેઓએ પ્રાચીન કાળના ઋષિમુનિઓનો ઉલ્લેખ કર્યો હતો અને જણાવ્યું હતું કે, કાર્યમાં વિઘ્નો તો આવે જ, વિઘ્ન વિનાનું જીવન એ માણસાઈનું જીવન નથી. માટે વિઘ્નનિવારણ માટે 'મંગલ 'થતાં જ રહે છે. એટલા માટે જ 'મંગલ 'ની પ્રાર્થનાપ્રથા શરૂ થઈ છે.

તેઓએ જણાવ્યું હતું કે, સ્વાધ્યાય અને પ્રવચન એ પણ તપ છે. પ્રવચન એ સ્વાધ્યાયમાંથી પ્રગટેલું વચન છે. લેખક લખે છે ત્યારે મનમાંથી અવાજ ઊઠે છે. એ અવાજનું કેન્દ્ર કયું છે ? સૌથી વધારેમાં વધારે તત્ત્વશાળી વસ્તુ હોય તો તે ચેતના છે. સૌ પ્રથમ લેખકને વિચાર આવે છે. એ વિચાર વાણીમાં લેખનમાં પ્રગટ થાય છે. એટલે વિચાર અને ભાષા અવિભાજ્ય છે. વિચાર કલમમાં, પીંછીમાં, વાણીમાં, અભિનયમાં જુદી જુદી રીતે વ્યક્ત થાય છે. લેખનની પ્રક્રિયા એ મંગળ પ્રક્રિયા છે. પ્રજ્ઞા પોતે જ મંગળ છે. પણ એ માટે અસ્વસ્થ ન બનીએ કે ઉતાવળ ન કરીએ. આત્મામાંથી પ્રગટ થતું જ્ઞાન એ પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન છે. લેખક કવિ હોય, કોઈ નવલકથાકાર હોય, પણ પોતપોતાના વિષયના વાચકો કેમ પરિપૂર્ણ બને તેની જવાબદારી લેખકની છે.

સુંદર ભાવિ છે.

તેઓએ જણાવ્યું હતું કે, ગુજરાતમાં મને બહુ જ સુંદર ભાવિ જણાય છે. લેખનનું કાર્ય એ અખંડ મંગળ કાર્ય છે. લેખકને પણ વિઘ્નો આવે તો જ તેમાં તેની કસોટી થાય છે. હું તો કહું છું કે, લેખક મોટરમાં ફરશે તો લખી જ નહિ શકે. લેખક ચાલશે તો તેની સરસ્વતી પણ ચાલશે. તેઓએ જણાવ્યું હતું—લેખકોએ વાંચવું જોઈએ, પણ એટલું બધું વાંચવું ન જોઈએ કે પોતાની પ્રતિભા દબાઈ જાય. લેખકોએ ગણપતિ અને વ્યાસ રહેવું હોય તો એ, પોતાની પ્રતિભા સાબૂત રાખે; તે લખે, જેમને ગરજ હશે તે તેમની કૃતિ માંગશે. માત્ર ડરીને લખવું–સ્વસ્થતાપૂર્વક લખવું, કોઈનાય વિષે ફરિયાદ કર્યા વિના લેખકોએ સ્વસ્થતાથી લખવું જોઈએ.

સંવિવાદના કાર્યક્રમો

આ પછી 'લેખનક્ષેત્રે સાંસ્કૃતિક કટોકટી' એ વિષય ઉપર સંવિવાદ યોજવામાં આવ્યો હતો, જેમાં શ્રી. ઉમાશંકર જોશી, શ્રી. જયંતિ દલાલ, શ્રી. યશવંત શુક્લ અને અન્ય લેખકોએ ભાગ લીધો હતો. આ સંવિવાદનું પ્રમુખસ્થાન શ્રી. અનંતરાય રાવળે લીધું હતું.

એ પછી સાંજે ૩–૩૦ની બેઠકમાં 'મારા સર્જનનાં પ્રેરક બળો' એ વિષય ઉપર શ્રી. સુંદરજી બેટાઈના પ્રમુખપદે સંવિવાદ ગોઠવાયો હતો, જેમાં શ્રી. ઈશ્વર પેટલીકર, શ્રી. પન્નાલાલ પટેલ, યશોધરા મહેતા વગેરેએ ભાગ લીધો હતો.

રાત્રે ઉત્તર ગુજરાતના કલાકાર ભાઈઓએ 'લોકભવાઈ'નો કાર્યક્રમ લેખકો સમક્ષ રજૂ કર્યો હતો.

બીજે દિવસે સવારના કાર્યક્રમમાં "ગુજરાતી સાહિત્યમાં પરંપરા ને પ્રયોગ" એ વિષય પર શ્રી રસિકલાલ પરીખના પ્રમુખપદે સંવિવાદ યોજાયો હતો. એમાં પ્રો. અનંતરાય રાવળ, પ્રો. ઉપેન્દ્ર પંડયા, શ્રી હિરાબેન પાઠક વગેરેએ ભાગ લીધો હતો અને ચર્ચા મુખ્યત્વે કાવ્યવિવેચન પરત્વે કેન્દ્રિત થઈ હતી.

સાંજના, અમદાવાદના જાણીતા ધારાશાસ્ત્રી શ્રી પટવારીએ ગ્રંથસ્વામિત્વના નવા ઘડાયેલા કાયદાની વિશદ સમજૂત આપી હતી. તે પછી સમયના અભાવે, લેખક–પ્રકાશકના સંબંધો વિષેની ચર્ચા મુલતવી રહી હતી અને સાંજે સાડાપાંચ વાગે ટાઉન હૉલમાં કવિઓનું કાવ્યગાન યોજાયું હતું.

આમ બે દિવસ દરમ્યાન ગુજરાતના લેખકોએ પરસ્પર હળવા–મળવાનો લાભ મેળવ્યો હતો, અને ઉપર્યુક્ત સંવિવાદો–ચર્ચાઓ અને આનંદકિલ્લોલ વચ્ચે વિસર્જન થયું હતું.

લેખકમિલન સંસ્થા અધારણીય રીતે ચલાવવી કે તેના છે તેવા જ સ્વરૂપે તેને ચાલુ રાખવી તે પર બહુમતીએ "છે તે જ સ્વરૂપે ચાલુ રાખવા" નિર્ણય આપતાં એનું ૧૫ સભ્યોનું વ્યવસ્થાપક મંડળ રચાયું હતું.

આપના અજેટની લોકમદદ
હજી ન મોકલી હોય તો
તાકીદે મંડળમાં મોકલી આપો.

વસાવવા જેવાં

[ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલયના કૉપીરાઈટ વિભાગમાં મુંબઈ રાજ્યમાં પ્રકટ થતાં બધાં પ્રકાશનોની એકેક નકલ કાયદાની રૂએ આવે છે, અને એમનું વર્ગીકરણ વગેરેના સંસ્કારો કરી અભ્યાસીઓ માટે તેમ જ સરકારના કામ માટે સંઘરાય છે, એટલે ગ્રંથાલયોએ વસાવવા જેવાં પુસ્તકોની એક નાનકડી યાદી દર મહિને પ્રગટ કરવામાં આવે તો એ ગામ અને જિલ્લાનાં પુસ્તકાલયોને ખાસ ઉપયોગી થઈ પડે એમ લાગે છે. આનો અર્થ એ નથી કે આ સિવાયનાં બીજાં કોઈ પુસ્તકો વસાવવાં જેવાં નથી. એટલે પોતાના પ્રકાશનનું નામ આમાં ન જોતાં કોઈ માઠું ન લગાડે. સમયને અભાવે ઊંડાણમાં ઊતર્યા વિના, સહેજે જે નોંધવા જેવાં જણાયાં છે, એ જ પુસ્તકોનાં નામ અહીં નોંધાયેલાં છે ને નોંધાશે. —ગ્રંથપાલ]

જૂન '૫૭

ગાંa ગાંધી, મો. ગાંધીચરિત્ર

૧. **બાપુને પગલે પગલે** : રાજેન્દ્રપ્રસાદ અનુ. વહોરા, કરીમભાઈ ભીખાભાઈ પ્ર. નવજીવન પ્રકાશન મંદિર, અમદાવાદ. રૂા. ૨–૮–૦. ૪૫૧૨૦

જઃ૧૩૦૨૩૧૯૨ વનસ્પતિ

૨. **સાબરકાંઠાની વનસ્પતિઓ–૨** : પરીખ, રસિકલાલ જેઠાલાલ; પ્ર. સંજીવની ઔષધાલય, અમદાવાદ. રૂા. ૨–૦–૦. ૪૫૦૭૦

ટ૧૬ : ૧૩૦૨૩૧ પક્ષીઓ

૩. **પ્રકૃતિનાં લાડકવાયાં પંખીઓ** : મૌર્ય, વિજયગુપ્ત; પ્ર. સસ્તું સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય, અમદાવાદ. રૂા. ૨–૦–૦. ૪૫૧૦૭

ડ વૈદક

ડ૨૧૪ દાંત

૪. **પ્રાચીન ભારતની દંતવિદ્યા–૨** : જીલા, કેખશરૂ દોરાબજી; પ્ર. જીલા બ્રધર્સ નવસારી. ૪૫૧૨૯

ડ૯૯ : ૩ પ્રસૂતિશાસ્ત્ર

૫. **ઉજ્જ્વળ માતૃત્વ** : સ્ટોપ્સ, મેરી કાર્માઇકલ (અનુ) ડગલી, શાંતિલાલ; પ્ર. મમતા પ્રકાશન ગૃહ, નવા ડીસા. રૂા. ૪–૦–૦. ૪૫૦૭૪

ઢ૩૧ પાકશાસ્ત્ર

૬. **આધુનિક પાકશાસ્ત્ર** : મહેતા, નીનાબહેન; પ્ર. હરિહર પુસ્તકાલય, સુરત. રૂા. ૨–૮–૦. ૪૫૦૮૦

△૨ હિંદુ યોગ

△૨શ સંગ્રહ

૭. **જીવનસંશોધન** : ભાવસાર, ચૂનીલાલ આશારામ. પ્ર. મહાજન પબ્લિશિંગ હાઉસ, અમદાવાદ. રૂા. ૩–૧૨–૦. ૪૫૦૭૧

△૨૩૧ ૭૩ સંતોનાં ચરિત્રો

૮. ગુજરાતના ભક્તો : રાણા, માણેકલાલ શંકરલાલ. પ્ર. સસ્તું સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય, અમદાવાદ. રૂા. ૦–૧૨–૦. ૪૫૧૦૮

△૨:૮૬=૭ હસ્તરેખાશાસ્ત્ર

૯. સરળ સામુદ્રિકશાસ્ત્ર : ગાંધી, રમણલાલ. પ્ર. હરિહર પુસ્તકાલય, સુરત રૂા. ૨–૮–૦. ૪૫૦૮૯

થ૨૧૨ નાટકશાળા

૧૦. જયશંકર સુંદરીની દિગ્દર્શન કલા : ઠાકર, જશવંત. પ્ર. મધુસૂદન ઠાકર, નડિયાદ. રૂા. ૧–૪–૦. ૪૫૧૨૬

દ– ગુજરાતી સાહિત્ય

દ–:૧૩ કાવ્યસંગ્રહ

૧૧. બાલકૂજન : ચાર ગ્રામશાળાઓનાં બાળબાળાઓ, પ્ર. ગુજરાત નઈ તાલીમ સંઘ, મઢી, રૂા. ૦–૪–૦. ૪૫૧૨૧

૧૨. ગતિગીતો : (સંપા.) શાહ, ચિનુભાઈ પુ. પ્ર. ગુજરાત વ્યાયામ પ્રચારક મંડળ, રાજપીપળા. રૂા. ૦–૫–૦. ૪૫૦૮૬

દ–:૨ નાટક

૧૩. સોનાપરી : શ્રીધરાણી, કૃષ્ણલાલ; પ્ર. વહોરા ઍન્ડ કું., મુંબઈ. રૂા. ૧–૮–૦. ૪૫૧૩૨

દ–:૩ વાર્તા

૧૪. દર્પણના ટુકડા : પુરાણી, અંબાલાલ બાલકૃષ્ણ. પ્ર. પથિક પ્રકાશન મંદિર, ઉમરેઠ. રૂા. ૩–૦–૦. ૪૫૧૧૧

૧૫. સંસારને ઓવારે : શાહ, ચૂનીલાલ વર્ધમાન. પ્ર. ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર, સુરત. ૪–૦–૦. ૪૫૧૨૮

૧૬. બલિદાનનો બકરો : શાહ, રમણલાલ નાનાલાલ. પ્ર. બાલજીવન કાર્યાલય, વડોદરા. રૂા. ૦–૧૦–૦. ૪૫૧૨૨

૧૭. સફેદ હાથી અને બીજી વાતો : લે. અને પ્ર. ઉપર મુજબ. રૂા. ૦–૧૦–૦. ૪૫૧૨૩

૧૮. બુધવડ પંડિત : સોની, રમણલાલ પીતાંબરદાસ. પ્ર. હરિહર પુસ્તકાલય, સુરત. રૂા. ૦–૮–૦. ૪૫૦૯૧

૧૯. દસ વાણિયા : લે. અને પ્ર. ઉપર મુજબ. રૂા. ૦–૮–૦. ૪૫૦૯૨

૨૦. દુભાવ અને સુભાવ : લે. અને પ્ર. ઉપર મુજબ. રૂા. ૦–૮–૦. ૪૫૦૯૩

૨૧. પટંપટ પૂછનાં પરાક્રમો : લે. અને પ્ર. ઉપર મુજબ. રૂા. ૦–૮–૦. ૪૫૦૯૪

૨૨. પટેલ પટલાણી : લે. અને પ્ર. ઉપર મુજબ. રૂા. ૦–૮–૦. ૪૫૦૯૫

૨૩. રાજપંડિત : લે. અને પ્રકાશક ઉપર મુજબ. રૂા. ૦–૮–૦. ૪૫૦૯૬

૨૪. લાડુની જાત્રા : લે. અને પ્રકાશક ઉપર મુજબ. રૂ. ૦–૮–૦. ૪૫૦૯૭

૨૫. હવાઈ ડગલો : લે. અને પ્રકાશક ઉપર મુજબ. રૂ. ૦–૮–૦. ૪૫૦૯૮

ન–:લ ગુજરાતી ભાષાનો ઇતિહાસ

૨૬. ગુજરાતી ભાષા અને સાહિત્ય : દિવેટિયા, નરસિંહરાવ ભોળાનાથ. પ્ર. ફાર્બસ ગુજરાતી સભા, મુંબઈ. રૂ. ૪–૦–૦. ૪૫૧૧૬

પર હિંદુ ધર્મ

૨૭. હિંદુ ધર્મની બાળપોથી : ધ્રુવ, આનંદશંકર બાપુભાઈ. પ્ર. સસ્તું સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય, અમદાવાદ. રૂ. ૦–૧૦–૦. ૪૫૧૦૫

પર:૪૫૭ ઉત્સવો

૨૮. ભરૂચના ભવ્ય મેળા : જાદવ, નાથુભાઈ. પ્ર. સુખલાલ ઝીણાભાઈ છોવાલા, ભરૂચ. રૂ. ૦–૧–૬. ૪૫૧૦૦

પર૬૩:૫ર દત્ત ઉપદેશ

૨૯. અક્ષરગીતા : રંગ અવધૂત. પ્ર. અવધૂત સાહિત્ય પ્રકાશન સમિતિ, નવસારી, રૂ. ૧–૮–૦. ૪૫૧૨૭

૫૪ બૌદ્ધ ધર્મ

૫૪:૩૨ બુદ્ધચરિત્ર

૩૦. ગૌતમ બુદ્ધ : ગાંધી, મોહનદાસ કરમચંદ; પ્ર. ભારત સરકાર, દિલ્હી. રૂ. ૦–૧–૦. ૪૫૦૬૯

૫૬ ખ્રિસ્તી ધર્મ

૫૬:૪૧૭ સ્તુતિ

૩૧. ખ્રિસ્તી ધર્મજાગૃતિનાં ગીતો : (સંપા.) યુવક મંડળ, અંકલેશ્વર. રૂ. ૦–૧૦–૦. ૪૫૧૧૦

૫૬:૯૨ ઉપદેશ

૩૨. યુવકોપદેશ : ડીકી, આર. એસ.; પ્ર. મિશન પ્રેસ, સુરત. રૂ. ૦–૮–૦. ૪૫૦૮૧

૩૩. હૃદયગીતા : પ્ર. ઉપર મુજબ. રૂ. ૦–૪–૦. ૪૫૦૮૨

૫૭ ઇસ્લામ

૫૭:૨૧શ કુરાનમાંથી

૩૪. નૂકાતે હિદાયત–૨ : તૈયબી, અલીભાઈ અમીરૂદ્દીન; પ્ર. એસ. એમ. પીન્ટો, મુંબઈ. ૪૫૧૧૩

મ૬ બાળ મનોવિજ્ઞાન

૩૫. બાળકોના વર્તન–વિકૃતિના પ્રશ્નો : શાહ, મદન; પ્ર. ગુજરાત સંશોધન મંડળ, મુંબઈ. ૪૫૧૩૬

મ૩:૮૪૫૧:દ–:૨ સમાજશિક્ષણ

૩૬. માનવમિત્રો : ઠાકોર, કપિલા; પ્ર. મુંબઈ શહેર સમાજ શિક્ષણ સમિતિ, મુંબઈ. રૂ. ૦–૬–૦. ૪૫૧૩૦

મ૪૨ ઇન્ટર

મ૪૨:૮૪૧:૩:૫૧૨ ખોરાક

૩૬. ખોરાક અને પોષણ : શ્રોફ, અનિલા. પ્ર. જે. ભરત એન્ડ કંપની, મુંબઈ. રૂા. ૧-૮-૦. ૪૫૦૫૭

મ૪૨:૮૭૫૧:ક્ર પદાર્થવિજ્ઞાન

૩૮. પદાર્થવિજ્ઞાન-૧ : પટેલ અને દેસાઈ; પ્ર. મહાજન પબ્લિ. હાઉસ, અમદાવાદ. રૂા. ૪-૦-૦. ૪૫૦૨૩

મ૨૨ સ્ત્રીકેળવણી

મ૨૨:૮૪૧:૩૨ ગૃહવિજ્ઞાન

૩૯. ગૃહવિજ્ઞાન : શ્રોફ, અનિલા; પ્ર. જે. ભરત એન્ડ કું. મુંબઈ, રૂા. ૩-૦-૦. ૪૫૦૫૬

૨૮ પ્રવાસ

૨૮:૩.૪૫ ઇંગ્લેંડ

૪૦. ઇંગ્લેંડની સંસ્કારયાત્રા : પુરાણી, અંબાલાલ બાળકૃષ્ણ; પ્ર. પથિક પ્રકાશન મંદિર, ઉમરેઠ. રૂા. ૫-૦-૦. ૪૫૦૭૭

લ ઇતિહાસ

લ૭૩:૨૧૧૭૨૬ અમેરિકા

૪૧. અમેરિકાના પ્રમુખોની કહાની : (અનુ.) મહેતા, ચંદ્રકાન્ત; પ્ર. હિંદ કિતાબ્સ લિ. મુંબઈ. રૂા. ૨-૦-૦. ૪૫૦૫૮

ઞ અર્થશાસ્ત્ર

ઞ:૭૦.૨.૪૮ યોજના

૪૨. આપણી યોજનાઓ : પ્ર. ભારત સરકાર, દિલ્હી. રૂા. ૦-૨-૦. ૪૫૦૬૧

ઞ૪::૨.૪૫ વાહનવ્યવહાર

૪૩. રાષ્ટ્રની રુધિરવાહિનીઓ : પ્ર. ઉપર મુજબ. રૂા. ૦-૨-૦. ૪૫૦૬૫

ઞ૬૧::૨.૪૮૭ નાણું

૪૪. દશાંશ સિક્કા : પ્ર. ઉપર મુજબ. ૪૫૦૬૬

ઞ૭::૨.૪૮ ઉદ્યોગો

૪૫. ઉદ્યોગોનું ઘડતર : પ્ર. ઉપર મુજબ. ૦-૨-૦. ૪૫૦૬૨

ઞ૭:૭૩.૪૮ ઉદ્યોગો. અમેરિકા

૪૬. અમેરિકન મૂડીવાદ : સાલ્વાડોરી. મેસીમો. પ્ર. યુસીસ પ્રકાશન. મુંબઈ. રૂા. ૨-૬-૦. ૪૫૧૦૪

ઞ૭૪૨ નહેરકામ

૪૭. સિંચાઈ અને વીજળી : પ્ર. ભારત સરકાર; દિલ્હી. રૂા. ૦-૨-૦ ૪૫૦૬૬

ઞ૭૩... ૨૨૨ગામું. ૪૮૮ ગ્રામઅર્થશાસ્ત્ર

૪૮. પ્રવૃત્તિઓનું અવલોકન : મુંબઈ ઉપનગર જિલ્લા ગ્રામોદ્યોગ સંઘ; મુંબઈ. ૪૫૦૮૫

સ૧ સમાજશાસ્ત્ર

સ૧:૩૫૬::૨૩૧૬૩ લોકસાહિત્ય

૪૯. **આપણી લોકસંસ્કૃતિ** : પરમાર, જયમલ્લ; પ્ર. ભારતી સાહિત્ય સંઘ; અમદાવાદ રૂા. ૬–૦–૦. ૪૫૧૧૫

સ૧ : ૪ : ૬વ ઠક્કર સમાજસુધારકનું ચરિત્ર

૫૦. **સેવામૂર્તિ ઠક્કરબાપા** : ગાડગીલ, અમરેન્દ્ર, (અનુ.) વહોરા કનુભાઈ; પ્ર. વહોરા એન્ડ કું. મુબઈ. રૂા. ૦·૫૦. ૪૫૧૩૧

સ૧ : ૪ : ૬. ૨.૪૫ સમાજસુધારો

૫૧. **નવી સમાજવ્યવસ્થા પ્રતિ** : પ્ર. ભારત સરકાર; દિલ્હી. રૂા. ૦–૨–૦. ૪૫૦૬૪

સ૧૧૫૬૭ સ્ત્રીઓ

૫૨. **નારીકુંજ** : નીલકંઠ, વિદ્યાબહેન રમણભાઈ; પ્ર. ગુજરાત વિદ્યાસભા, અમદાવાદ. રૂા. ૧–૦–૦. ૪૫૧૧૭

જુલાઈ '૫૭

ગાંઃલ૯૩ : ૨૫.૪૦૮

૧. **ગાંધીજીની દક્ષિણ આફ્રિકાની લડત–૧** : દલાલ, ચંદુલાલ ભગુભાઈ; પ્ર. હરિજન આશ્રમ; અમદાવાદ. રૂા. ૦–૧૨–૦. ૪૫૨૧૫

ઘ૫૫૫ પેટ્રોલિયમ

૨. **પેટ્રોલિયમ** : મેવાડા, ગોવિંદલાલ શંકરલાલ અને જોધાણી, વસંતભાઈ મનુભાઈ; પ્ર. બાલગોવિંદ કુબેરદાસની કંપની; અમદાવાદ. રૂા. ૧–૬–૦. ૪૫૨૧૭

ઝ૩૪૧ બટાકા

૩. **બટાકા અને તેનું વિજ્ઞાન** : શાહ, અમીચંદ છગનલાલ; સુરત. રૂા. ૦–૪–૦. ૪૫૨૩૮

ઢલ૫૧૩૩૫ચ મોટરવટું

૪. **મોટરના કાયદાનું માર્ગદર્શન–૧** : શાહ, પોપટલાલ મણિલાલ; અમદાવાદ. રૂા. ૧–૦–૦ ૪૫૨૧૧

૬–ગુજરાતી સાહિત્ય

૬–:૧ કાવ્ય

૫. **સ્નેહશતક** : અનામી; પ્ર. હિંમતલાલ ડી. પટેલ, વડોદરા. રૂા. ૨–૮–૦. ૪૫૧૯૬

૬. **નિરૂત્તમા** : ઠાકોર, બળવંતરાય કલ્યાણરાય; પ્ર. મ. સ. વિશ્વવિદ્યાલય; વડોદરા. રૂા. ૨–૦–૦. ૪૫૨૨૮

૭. **ભક્તિનું પ્રકાશ ભા. ૨–૩** : પટેલ, કાભાઈ શિવાભાઈ. પ્ર. રાયસિંગભાઈ લાલાભાઈ, આસોદર. રૂા. ૦–૮–૦. ૪૫૨૪૫

૬–:૧:૯ કવિ,ના કાવ્યવિવેચન

૮. **નાનાલાલ કવિની જીવનદષ્ટિ** : વૈદ્ય, વિજયરાય કલ્યાણરાય; પ્ર. નાનાલાલ સ્મારક સમિતિ, અમદાવાદ. રૂા. ૨–૦–૦. ૪૫૧૭૫

દ-:૨ વાર્તા

૯. બાપની આબરૂ : જોધાણી, મનુભાઈ લલ્લુભાઈ. પ્ર. ભારતી સાહિત્ય સંઘ લિ., અમદાવાદ. રૂા. ૧-૦-૦. ૪૫૧૪૩

૧૦. વાર્તા રે વાર્તા-૧ : ઠાકોર, કુસુમબહેન; પ્ર. બાળગોવિંદ કુબેરદાસની કું., અમદાવાદ. રૂા. ૧-૮-૦. ૪૫૨૧૬

૧૧. શેઠ સગાળશા ચરિત્ર : ભટ્ટ, કૃષ્ણપ્રસાદ લલ્લુભાઈ. પ્ર. ચતુરલક્ષ્મી મદ્રાસી, ઉડાપા. રૂા. ૨-૦-૦. ૪૫૧૪૬

૧૨. અંશુ : મહેતા, પ્રબોધ પી.; પ્ર. જીવન પ્રકાશન મંદિર, અમદાવાદ. રૂા. ૩-૧૨-૦. ૪૫૧૬૬

૧૩. નંદબાબુ : વૈદ્ય, બાબુભાઈ પ્રાણજીવન. પ્ર. ભારતી સાહિત્ય સંઘ લિ., અમદાવાદ. રૂા. ૩-૧૨-૦. ૪૫૨૪૪

૧૪. મોટા ને છોટા : સોની, રમણલાલ પીતાંબરદાસ; પ્ર. હરિહર પુસ્તકાલય, સુરત. રૂા. ૦-૮-૦. ૪૫૧૯૨

૧૫. વીરની માતા : લે. અને પ્ર. ઉપર મુજબ. રૂા. ૦-૮-૦. ૪૫૧૯૩

દ ૧૧૧ : ૨ અંગ્રેજી નાટક

૧૬. લેન્ડારના કાલ્પનિક સંવાદો-૧ : દવે, મોહનલાલ પાર્વતીશંકર, સુરત. રૂા. ૬-૦-૦. ૪૫૨૩૬

ફ ૬ ભારતીય તત્ત્વજ્ઞાન

ફ ૬૫ઝ સંઘવી ચરિત્ર

૧૭. પંડિત સુખલાલજી : પરિચય તથા અંજલિ; પ્ર. પંડિત સુખલાલજી સન્માન સમિતિ, અમદાવાદ. ૪૫૨૩૯

ફ ૬૮૧૨ શુદ્ધાદ્વૈત

૧૮. શુદ્ધાદ્વૈત સિદ્ધાંત પ્રદીપ : શાસ્ત્રી, મગનલાલ ગણપતરામ (અનુ.) ભટ્ટ, ગોવિંદલાલ હરગોવિંદ. પ્ર. વાડીલાલ નગીનદાસ શાહ. રૂા. ૩-૦-૦. ૪૫૧૯૫

ઑગસ્ટ '૫૭

હ ગાંવ ગાંધીજી ગાંધીચરિત્ર

૧. ગાંધીજીનું ગૃહમાધુર્ય : ગાંધી, મનુબહેન જયસુખલાલ; પ્ર. નવાણી પ્રકાશનગૃહ અમદાવાદ. રૂા. ૦-૮-૦. ૪૫૩૨૮

૨. બાપુનાં સંભારણાં : લે. અને પ્રકાશક ઉપર મુજબ. રૂા. ૦-૮-૦. ૪૫૩૨૮

ઇ૫ નોબેલ વૈજ્ઞાનિક ચરિત્ર

૩. આલ્ફ્રેડ બર્નાર્ડ નોબેલ : વહોરા, રસૂલભાઈ ન; પ્ર. ચરોત્તર એજ્યુ. સોસાયટી, આણંદ. રૂા. ૦-૪-૦. ૪૫૨૯૭

ઊ૨૫થ૫૮ પંચાંગ

૪. કાર્તિકી પંચાંગ—૨૦૧૪ : જાની, હિંમતરામ મહાશંકર. પ્ર. સસ્તું સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય, અમદાવાદ. રૂા. ૦-૬-૦. ૪૫૩૪૫

ख ઇજનેરી

ख५१३३ મોટર

૫. ગાડામાંથી મોટર : શાહ, હર્ષવદન ના.; પ્ર. નવસર્જન પ્રકાશન, વડોદરા. રૂ. ૧–૦–૦. ૪૫૨૬૮

ख६६६ज मार्कोनी રેડિયોકારનું ચરિત્ર

૬. માર્કોની : વહોરા, રસૂલભાઈ ન; પ્ર. ચરોતર એજ્યુકેશન સો. આણંદ. રૂ. ૦–૪–૦ ૪૫૨૯૮

गव क्यूरी રાસાયણિકનું ચરિત્ર

૭. મૅડમ ક્યૂરી : લે. અને પ્ર, ઉપર મુજબ, રૂ. ૦–૪–૦. ૪૫૨૯૯

ञ ખેતીશાસ્ત્ર

ञव३ २३१८३गांवो. थ१७

૮. બાગાયત : કૃષિકાર, ઈશ્વરલાલ; પ્ર. કૃષિ પ્રકાશન મંદિર, બારેજા. રૂ. ૩–૪–૦ ૪૫૪૦૭

ञ२६ : १३०२३१न-પક્ષીઓ, ગુજરાત

૯. વનવગડાનાં પંખી-૧ : જોધાણી, મનુભાઈ લલ્લુભાઈ. પ્ર. ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, અમદાવાદ. રૂ. ૧–૦–૦. ૪૫૨૭૮

ड વૈદકશાસ્ત્ર

ड:१४ રૂગ્ણાલય

૧૦. સોવિયેટ ગામડાની એક હૉસ્પિતાલ : ઓલેખા, ડી. પ્ર. સોવિયેટસંઘ દૂતાવાસ, નવી દિલ્હી. રૂ. ૦.૧૦. ૪૫૨૭૧

ड:४:६४४ કૃત્રિમ શ્વાસોશ્વાસ

૧૧. ત્રણ પ્રત્યાગમન : ત્રિવેદી, હરિલાલ મં; પ્ર. વીજળીની દુનિયા કાર્યાલય, અમદાવાદ. રૂ. ૧–૦–૦ ૪૫૪૦૯

डड:६६ હોમિયોપથી

૧૨. બાર ક્ષાર દવાઓ અને તેમનો ઉપયોગ : પળસુળે, ગો. સ.; પ્ર. કૃષ્ણ હોમિયો ફાર્મસી, પૂના. ૪૫૪૦૩

ढ કળા-કારીગરી

ढ१३ કાગળની બનાવટ

૧૩. હાથ કાગળ ઉદ્યોગ : ગોંધળેકર, ગ. હ. (અનુ.) સલારિયા, ના. ઓ.; પ્ર. મુંબઈ ગ્રામોદ્યોગ મંડળ, પૂના. રૂ. ૦–૨–૦. ૪૫૨૯૧

ढ:२ कांतणयंत्र

૧૪. અંબર ચરખો : સંપા. કોઠારી, વિઠ્ઠલદાસ મગનલાલ; પ્ર. ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ, અમદાવાદ. રૂ. ૧–૮–૦. ૪૫૨૮૭

ढस५श રમતોના નિયમો

૧૫. સાંઘિક રમતોના નિયમો-૪ : ગુજરાત વ્યાયામ પ્રચારક મંડળ, રાજપીપળા. રૂ. ૦–૬–૦. ૪૫૩૩૮

△૨ હિંદુ યોગ

△૨સ સંગ્રહ

૧૬. **વિવેક અને સાધના :** કેદારનાથ; પ્ર. નવજીવન પ્ર. મંદિર, અમદાવાદ. રૂ. ૩–૦–૦. ૪૫૨૪૮

△૨:૮૯૪ જ્યોતિષ

૧૭. **જ્યોતિષશાસ્ત્ર આધારે વિશ્વદર્શન :** પંડિત, ઇન્દુમતી. પ્ર. એન. એમ. ત્રિપાઠી લિ., મુંબઈ. રૂ. ૨–૪–૦. ૪૫૨૭૪

શ્વશ કળાકારોનાં ચરિત્રો

૧૮. **કલાકારની કલમે :** રાવળ, રવિશંકર મહાશંકર. પ્ર. સ્વાણી પ્ર. ગૃહ, અમદાવાદ. રૂ. ૦–૮–૦. ૪૫૩૨૬

દ્ર–ગુજરાતી સાહિત્ય

દ્ર–:હ ઇતિહાસ

૧૯. **સાહિત્ય પ્રારંભિકા :** અંજારિયા, હિંમતલાલ ગણેશજી; પ્ર. સસ્તું સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય, અમદાવાદ. રૂ. ૧–૪–૦. ૪૫૩૪૭

દ્ર–:વશ ચરિત્રો

૨૦. **સાક્ષર કથાઓ–૨ :** ધૂમકેતુ; પ્ર. ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, અમદાવાદ. રૂ. ૧–૦–૦. ૪૫૨૭૬

દ્ર–:૧ કાવ્ય

૨૧. **દાડમડી :** પંડ્યા, હરિલાલ ગો.; પ્ર. બાલજીવન કાર્યાલય, વડોદરા. રૂ. ૦–૬–૦. ૪૫૪૧૫

૨૨. **અનુભવની વાણી :** રાવળ, જેઠાલાલ અમથાલાલ; હડિયોલ. રૂ. ૧–૪–૦. ૪૫૩૪૦

દ્ર–:૨શ નાટ્યસંગ્રહ

૨૩. **આપણે ભજવીએ :** (સં.) પટેલ. હર્ષદ અને જાદવ નાથુભાઈ. પ્ર. નિર્મળા એમ. પટેલ, ભરૂચ. રૂ. ૦–૧૨–૦. ૪૫૨૮૦

દ્ર–:૨ નાટક

૨૪. **મારરાજ :** આચાર્ય, ગુણવંતરાય પોપટલાલ; પ્ર. ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, અમદાવાદ. રૂ. ૧–૦–૦. ૪૫૨૭૭

૨૫. **રોજની રામાયણ :** ગાંધી, રંભાબહેન; પ્ર. ભારતી સાહિત્ય સંઘ, લિ., અમદાવાદ. રૂ. ૩–૦–૦. ૪૫૨૬૫

૨૬. **પુસ્તકરાજ :** ગાંધી, શાંતાબહેન; પ્ર. સ્વાણી પ્રકાશન ગૃહ, અમદાવાદ. રૂ. ૦–૧૦–૦. ૪૫૩૨૫

૨૭. **વિપ્લવના અંગારા :** ઠાકર, કમલેશ; પ્ર. ચરોતર એજ્યુ. સોસાયટી, આણંદ. રૂ. ૦–૮–૦. ૪૫૨૯૬

૨૮. **૧૮૫૭ :** દર્શક. પ્ર. ઉપર મુજબ. રૂ. ૦–૮–૦. ૪૫૨૮૫

૨૯. ગાલ્લી મારી ઘરરર જાય : દવે, જુગતરામ ચિમનલાલ; પ્ર. બાલગોવિંદ કુબેરદાસની કું., અમદાવાદ. રૂા. ૦–૧૨–૦. ૪૫૪૦૦

૩૦. દીવો લઈને : મોલિયા, બળદેવ; સુરત. રૂા. ૧–૮–૦. ૪૫૩૧૮

ગુ-૨ઉ વાર્તાસાર

૩૧. સરસ્વતીચંદ્ર : ત્રિપાઠી, ગોવર્ધનરામ માધવરામ, (સંપા.) પટેલ, ગોપાળદાસ જીવાભાઈ; પ્ર. ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ, અમદાવાદ. રૂા. ૧–૪–૦. ૪૫૨૮૧

ગુ-૨ઉદર નાટ્યાંતર

૩૨. ભારેલો અગ્નિ : દેસાઈ, રમણલાલ વસંતલાલ; (રૂપાં.) પંકજ; પ્ર. કલાકેન્દ્ર, વડોદરા. રૂા. ૨–૦–૦. ૪૫૩૯૬

ગુ-૨ વાર્તા

૩૩. અંતર્ધાન : ઉપાધ્યાય, પ્રતાપરાય; પ્ર. શક્તિ સાહિત્ય મંદિર, નડિયાદ. રૂા. ૨–૮–૦. ૪૫૨૬૬

૩૪. કામવિજેતા : જયભિખ્ખુ; પ્ર. ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, અમદાવાદ. રૂા. ૫–૪–૦. ૪૫૨૭૨

૩૫. મિયાં ફુસકી અને દલા શેઠ : જોશી, જીવરામ. પ્ર. ઝગમગ કાર્યાલય, અમદાવાદ. રૂા. ૧–૦–૦. ૪૫૨૮૨

૩૬. ગજાનન ગણપતિ : જોશી, દિનુભાઈ ભ.; પ્ર. ઉપર મુજબ. રૂા. ૧–૦–૦. ૪૫૪૧૦

૩૭. ભગવાન શંકર : લે. અને પ્ર. ઉપર મુજબ. રૂા. ૧–૦–૦. ૪૫૩૦૩

૩૮. કંચુકી બંધ : જોશી, શિવકુમાર ગિરજાશંકર; પ્ર. સ્વાતિ પ્રકાશન, મુંબઈ. રૂા. ૬–૦–૦. ૪૫૩૧૪

૩૯. નગરી વૈશાલી : ધૂમકેતુ; પ્ર. ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, અમદાવાદ. રૂા. ૪–૮–૦. ૪૫૨૭૩

૪૦. રુદ્રશરણ : લે. અને પ્ર. ઉપર મુજબ. રૂા. ૪–૮–૦. ૪૫૨૭૫

૪૧. સમ્રાટ ચંદ્રગુપ્ત : લે. અને પ્ર. ઉપર મુજબ. રૂા. ૪–૮–૦. ૪૫૨૭૪

૪૨. સદ્‌ગુણી બાળકો : નારાયણ હેમચંદ્ર. પ્ર. સસ્તું સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય, અમદાવાદ. રૂા. ૦–૧૨–૦. ૪૫૩૪૯

૪૩. ખાલી ખેપ : પટેલ, મોહનલાલ; પ્ર. સર્વ વિદ્યાલય, કડી. રૂા. ૫–૦–૦. ૪૫૩૭૨.

૪૪. સાગરનાં મોતી : ભાનુચંદ્ર વિજયજી; પ્ર. યશેન્દુ પ્રકાશન, પૂના. રૂા. ૧–૮–૦. ૪૫૩૨૪

૪૫. અલકા : મહેતા, ભરતરામ ભાનુસુખરામ; પ્ર. બાલજીવન કાર્યાલય, વડોદરા. રૂા. ૦–૧૦–૦. ૪૫૪૧૪

૪૬. તેજતર્પણ : શાહ, ચંદુલાલ એમ.; પ્ર. દીપક પ્રકાશન ગૃહ, મુંબઈ. રૂા. ૪–૦–૦. ૪૫૩૨૩

૪૭. ચાર મિત્રો : શાહ, રમણલાલ નાનાલાલ; પ્ર. બાલજીવન કાર્યાલય, વડોદરા. રૂા. ૦–૧૦–૦. ૪૫૪૧૧

૪૮. ચોર બ્રાહ્મણ અને બીજી નીતિકથાઓ : લે. અને પ્ર. ઉપર મુજબ. રૂા. ૦-૧૦-૦. ૪૫૪૧૨
૪૯. પ્રભુભક્ત પ્રહ્‌લાદ : લે. અને પ્રકાશક ઉપર મુજબ. રૂા. ૦-૬-૦. ૪૫૪૧૬
૫૦. સતી સાવિત્રી : લે. અને પ્ર. ઉપર મુજબ. રૂા. ૦-૪-૦. ૪૫૪૧૭
૫૧. હૃદયપલટો અને બીજી નીતિકથાઓ : લે. અને પ્ર. ઉપર મુજબ. રૂા. ૦-૧૦-૦. ૪૫૪૧૩
૫૨. અંજળપાણી : સંયમ; પ્ર. નવચેતન સા. મંદિર, અમદાવાદ. રૂા. ૪-૪-૦. ૪૫૩૨૧

દ–: ૬ નિબંધ

૫૩. વિશ્વાંજલિ : ત્રિવેદી, અરવિંદચંદ્ર અંબાલાલ; મુંબઈ. રૂા. ૧-૦-૦. ૪૫૨૮૯
૫૪. બાળકોની વાતો : પઢિયાર, અમૃતલાલ સુંદરજી; પ્ર. સસ્તુ સાહિત્યવર્ધક કાર્યાલય, અમદાવાદ. રૂા. ૦-૬-૦. ૪૫૩૫૪
૫૫. બાળકોની બોલચાલ : પ્ર. ઉપર મુજબ. રૂા. ૦-૪-૦. ૪૫૩૫૧
૫૬. બાળકોનું આચરણ : પ્ર. ઉપર મુજબ. રૂા. ૦-૪-૦. ૪૫૩૫૨
૫૭. બાળકોને બોધ : પ્ર. ઉપર મુજબ. રૂા. ૦-૪-૦. ૪૫૩૫૩

દ૨૧૧ઃ૩ અંગ્રેજી વાર્તા

૫૮. નવો છોકરો : રૌઝ, અન્નાપેરેટઃ પ્ર. સ્વાણી પ્રકાશન ગૃહ, અમદાવાદ. રૂા. ૩-૮-૦. ૪૫૩૧૯
૫૯. ડૉ. જેકીલ અને હાઈડ : સ્ટીવનસન, આર. એલ. (અનુ.) શાહ, શાંતિલાલ ના., પ્ર. શૈલેશ પ્રકાશન, અમદાવાદ. રૂા. ૪-૦-૦. ૪૫૩૨૨

દ૨૨૨ઃ૩ ફ્રેંચ વાર્તા

૬૦. ગુનો અને ગરીબાઈ : હ્યુગો, વિક્ટર (સંપા.) પટેલ, ગોપાળદાસ જીવાભાઈ; પ્ર. ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ, અમદાવાદ. રૂા. ૧-૮-૦. ૪૫૩૭૧
૬૧. માદામ બોવરી-૧ : ફ્લોબર્ટ, ગુસ્તાવ (અનુ.) ઠાકોર, જયાબહેન પ્ર. સ્વાણી પ્રકાશન ગૃહ, અમદાવાદ. રૂા. ૫-૦-૦. ૪૫૩૧૫
૬૨. માદામ બોવરી-૨ : લે. અને પ્ર. ઉપર મુજબ. રૂા. ૫-૦-૦. ૪૫૩૧૬

દ ૧૫ સંસ્કૃત સાહિત્ય

દ૧૫ઃ૧ક કાવ્યસંગ્રહ

૬૩. સુભાષિત રત્નભાંડાગાર : (અનુ.) પંડિત, વિષ્ણુદેવ સાંકળેશ્વર; પ્ર. સસ્તુ સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય, અમદાવાદ. રૂા. ૧૦-૦-૦. ૪૫૩૪૪

દ૧૫ઃ૧હ૬૨ વ્યાસ કાવ્યસાર

૬૪. મહાભારતમંજરી : લાહિડી, બંકીમચંદ્ર (અનુ.) સેવાનંદ. પ્ર. સસ્તુ સાહિત્ય કાર્યાલય, અમદાવાદ. રૂા. ૪-૦-૦. ૪૫૩૪૬

દ૧૫ઃ૧૮ વિવેચન

૬૫. કાવ્યપ્રકાશ : મમ્મટ; (સંપા.) શાસ્ત્રી, વાસુદેવ, હ.; પ્ર. ખડાયતા બૂકડીપો, અમદાવાદ. રૂા. ૪-૧૨-૦. ૪૫૨૬૪

દ૧૫:૨ નાટક

૬૬. માલતીમાધવ : ભવભૂતિ: (અનુ.) શાહ, ફૂલચંદભાઈ ઝવેરભાઈ. પ્ર. નવચેતન સાહિત્ય મંદિર, અમદાવાદ. રૂા. ૩–૦–૯. ૪૫૪૦૧

દ૧૫૭ બંગાળી સાહિત્ય

દ૧૫૭:૨ નાટક

૬૭. મુક્તધારા : ઠાકુર, રવીન્દ્રનાથ દેવેન્દ્રનાથ (અનુ.) માણેક, કરસનદાસ; પ્ર. સસ્તું સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય, અમદાવાદ. રૂા. ૧–૦–૦. ૪૫૩૫૦

દ૧૫૭:૩ વાર્તા

૬૮. અભિમાન : ચટ્ટોપાધ્યાય, શરદ્ચંદ્ર (અનુ.) મૃદુલ; પ્ર. રશ્મિ પ્રકાશન મંદિર, મુંબઈ. રૂા. ૩–૧૨–૦. ૪૫૩૧૯

૬૯. શ્રીકાન્ત–૩ : ચટ્ટોપાધ્યાય, શરદ્ચંદ્ર (અનુ.) ત્રિવેદી, શ્રીકાન્ત; પ્ર. રવાણી પ્રકાશન ગૃહ, અમદાવાદ. રૂા. ૩–૮–૦. ૪૫૩૧૭

૭૦. શ્રીકાન્ત–૪ : લે. અને પ્ર. ઉપર મુજબ. રૂા. ૪–૦–૦. ૪૫૩૧૮

ન૨૧૫:૪૨ સંસ્કૃત કોશ

૭૧. અભિધાન ચિંતામણિ કોશ : હેમચંદ્રાચાર્ય (અનુ.) વિજયકસ્તૂરસૂરિ; પ્ર. જશવંતલાલ ગિરધરલાલ શાહ, અમદાવાદ. રૂા. ૧૦–૦–૦. ૪૫૩૫૬

૫૨ હિંદુ ધર્મ

૫૨:૪૨૯૮૨૨૯૮.૫૪ લંકાની યાત્રા

૭૨. દક્ષિણ કૈલાસ દર્શન : પ્રણવતીર્થ; પ્ર. મ. સ. વિશ્વવિદ્યાલય, વડોદરા. ૪૫૨૫૭

ફ તત્ત્વજ્ઞાન

ફ૪:૫૨ હિંદુ નીતિશાસ્ત્ર

૭૩. નીતિ–શિક્ષણ : ધ્રુવ; આનંદશંકર બાપુભાઈ; પ્ર. સસ્તું સા. વર્ધક કાર્યાલય, અમદાવાદ. રૂા. ૧–૮–૦. ૪૫૩૪૮

ફ૯ ભારતીય

૭૪. દર્શન અને ચિંતન–૧ : સંઘવી, સુખલાલ. પ્ર. સુખલાલજી સન્માન સમિતિ, અમદાવાદ. રૂા. ૭–૦–૦. ૪૫૨૬૧

૭૫. દર્શન અને ચિંતન–૨ : લે. અને પ્ર. ઉપર મુજબ. રૂા ૭–૦–૦. ૪૫૨૬૨

ફ૯૯૩ જૈન

૭૬. ન્યાયસમુચ્ચય : (સંપા.) સુશીલવિજયગણી; પ્ર. વિજયલાવણ્યસૂરીશ્વર જ્ઞાનમંદિર, બોટાદ. ૪૫૩૫૫

મ માનસશાસ્ત્ર

મ:૮૫૧ હિપ્નોટિઝમ

૭૭. સુખનો સાચો માર્ગ : મોતીવાળા, કે. એ., મુંબઈ. ૪૫૨૯૦

મ૨ બાળક

૭૮. બાળમાનસ : શાહ, લીલાબહેન; પ્ર. મહાજન પબ્લિશિંગ હાઉસ, અમદાવાદ. રૂા. ૩–૮–૦. ૪૫૩૦૪

લ૨ ભારતીય ઇતિહાસ

લ૨:૨૫.ઢ૫૭ ચળવળ

૭૯. ૧૮૫૭: આટલું તો જાણજો : ભટ્ટ, વિજયશંકર મંછારામ; પ્ર. ન્યૂ ઑર્ડર બુક કં., અમદાવાદ. ૨–૧૨–૦. ૪૫૪૦૮

લ૨:૨૯.થ૫ ફરજો અને હક્કો

૮૦. રાજા રામમોહનરાયથી ગાંધીજી : દેસાઈ, મગનભાઈ પ્રભુદાસ; પ્ર. ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ, અમદાવાદ. ૧–૮–૦. ૪૫૨૮૫

શ અર્થશાસ્ત્ર

શ૨:૯.૭૩.થ૯ ઉદ્યોગો

૮૧. મનન અને મંતવ્યો : શિંગ, સાયરસ એસ. (અનુ.) મહેતા, વાસુદેવ. પ્ર. રવાણી પ્રકાશન ગૃહ, અમદાવાદ. રૂા. ૩–૦–૦. ૪૫૩૨૦

સ૧ સમાજશાસ્ત્ર

સ૧:૩૬::૨ ઉત્સવો

૮૨. જીવના તહેવારો : કાલેલકર, દત્તાત્રય બાળકૃષ્ણ; પ્ર. નવજીવન પ્રકાશન મંદિર, અમદાવાદ. રૂા. ૨–૦–૦. ૪૫૩૭૦

સ૧:૪:દ્વ્યાસ સમાજસુધારક

૮૩. મહારાજની વાતો : મહેતા, બબલભાઈ પ્રાણજીવનદાસ; પ્ર. રવાણી પ્રકાશન ગૃહ, અમદાવાદ. રૂા. ૦–૮–૦. ૪૫૩૨૯

આળસુને નોકરી જોઈએ છે

મેનહટનના અખબારમાં આર્થર સિંગરમેન નામના માણસે એક જાહેરખબર છપાવી.

માજી સૈનિક, ઉ. વ. ૨૬, ને નોકરી જોઈએ છે. સ્વભાવ આળસુ, નિરુત્સાહી અને મહત્ત્વકાંક્ષા વગરનો; આવડત–બિલકુલ નહીં, પૈસા નથી, પરણેલો (મારી પત્ની નોકરી કરે છે.)

કામ સહેલું અને ઝાઝા કલાક ન ચાલે તેવું હોવું જરૂરી છે. પગાર યોગ્ય લાગે તેટલો સ્વીકારવામાં આવશે.

તમારા પુસ્તકાલયમાં આટલું તો કરો જ.

કડી તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળના મંત્રીએ, કડી તાલુકાનાં ગ્રામ સાર્વજનિક પુસ્તકાલયોના મંત્રીઓ જોગ એક વિનંતિ પ્રસિદ્ધ કરતાં નીચે પ્રમાણે દરેક પુસ્તકાલયે વ્યવસ્થા કરવા સૂચન કર્યું છે. તે સૌ ગ્રામ પુસ્તકાલયોને ઉપયોગી જણાવાથી આ નીચે આપીએ છીએ:—

૧. પુસ્તકોની વ્યવસ્થા

(૧) સારાં પૂઠાં લાવીને દરેક પુસ્તકને ચઢાવવાં.

(૨) પુસ્તકની નીચેથી બે ઈંચ મૂકીને નંબરની પટ્ટી ચોડવી, કે જેથી પુસ્તકના નંબરો હારબંધ ગોઠવાઈ શકે.

(૩) ફાટી ગયેલાં પુસ્તકોને, વ્યવસ્થાપક કમિટિમાં ઠરાવ કરાવી યોગ્ય અધિકારી સા. પાસે કમી કરાવવાં.

(૪) જનરલ રજિ.નો ઉતારો કરી એક બોર્ડ ઉપર લગાડવો, જેથી રજિ. વારંવાર જોવું પડે નહિ, અને ચોપડી લેવા આવનારને બોર્ડ ઉપર જોઈને તુરત જ પુસ્તક આપી શકાય.

(૫) પુસ્તકોની વર્ગીકૃત યાદી તૈયાર કરવી. તેમાં બાળકો માટેનાં પુસ્તકો જુદાં પાડી જુદા ખાનામાં મૂકવાં.

૨. ઇસ્યુબુકની વ્યવસ્થા

(૧) દરેક માસની તારીજ ઇસ્યુબુકમાં કાઢવી. તેમાં નીચે પ્રમાણેની હકીકત લેવી:-

ગયા માસ આખરના વાચકોની સંખ્યા.			ચાલુ માસમાં નવા વધેલા વાચકોની સંખ્યા.			કુલ માસ આખરે વાચકોની સંખ્યા.		
પુરુષ	સ્ત્રી	બાળકો	પુરુષ	સ્ત્રી	બાળકો	પુરુષ	સ્ત્રી	બાળકો

ઉપર પ્રમાણેની તારીજ કાઢવી.

(૨) ઇસ્યુબુકે ચઢેલાં પુસ્તકો મુદત અંદર મંગાવવા વહીવટ રાખવો, જેથી પુસ્તકો ખોવાઈ જવાનો સંભવ રહે નહિ.

૩. વર્તમાનપત્રોની વ્યવસ્થા

(૧) જાહેર સ્થળે બની શકે તો ઘોડા બનાવી તેમાં વર્તમાનપત્રો મૂકવાં, જેથી તમામ નાગરિકો તેનો લાભ લઈ શકે.

(૨) માસિકોને માસવાર બાંધી ઉપર ચાલુ માસનું માસિક છૂટું મૂકવું. માસ પૂરો થયે તેને પણ બાંધી લેવું.

(૩) ઘોડા બની શકે નહિ તો વર્તમાનપત્રો જાહેર સ્થળે—જેવાં કે ધર્મશાળા, ચોરો, દેવમંદિર વગેરે સ્થળે મૂકવાં, જેથી ગામના તમામ નાગરિકો તેનો લાભ લઈ શકે.

(૪) પુસ્તકાલયમાં આવતાં માસિકો, વર્તમાનપત્રો, સામાયિકોની યાદી બનાવી પુસ્તકાલયમાં ચોડવી જેથી નાગરિકોને તેની ખબર પડે.

૪. ઇતર વ્યવસ્થા

એક બ્લેકબોર્ડ તૈયાર કરાવી જાહેર સ્થળે મૂકી તેમાં વર્તમાનપત્રોમાં આવતા સમાચારો, ગામની માહિતી, તથા ઇતર નોંધ દરરોજ લખતા રહેવું, જેથી વર્તમાન સમયની પરિસ્થિતિનું જ્ઞાન નાગરિકોને દરરોજ મળતું રહે.

મહિલા અને બાલ પુસ્તકાલયના મકાનનું શિલારોપણ

વાઘોડિયા ખાતે નવા બંધાનાર મહિલા અને બાલ પુસ્તકાલયના મકાનનો શિલારોપણ વિધિ મુંબઈ પ્રદેશ કોંગ્રેસ સમિતિના પ્રમુખ અને શ્રી. સયાજીરાવ હીરકમહોત્સવ નિધિના મંત્રી શ્રી. કે. કે. શાહના હસ્તે અને મુંબઈ રાજ્યના સહકાર ખાતાના નાયબ પ્રધાન શ્રી. જશવંતલાલ શાહના પ્રમુખપદે ગઈ તા. ૪ના રોજ સવારે યોજાયો હતો.

આ પ્રસંગે બહારથી આવેલા આમંત્રિતો–મહેમાનો ઉપરાંત સ્થાનિક નગરજનો અને બહેનોએ પણ સારી સંખ્યામાં હાજરી આપી હતી.

પ્રારંભમાં સ્વાગતગીત—પ્રાર્થના બાદ શ્રી. મણિલાલ કાશીવાળાએ પ્રમુખપદ માટેની દરખાસ્ત રજૂ કરતાં મહિલા પુસ્તકાલયનાં મંત્રી શ્રી. ચંદનબેન ઉપાસનીએ તેને અનુમોદન આપ્યું હતું. બાદ શ્રી. નટવરલાલ પોલાએ નિવેદન વાંચી સંભળાવ્યું હતું.

ઉદ્‌ઘાટન પ્રવચન કરતાં શ્રી. કે. કે. શાહે જણાવ્યું હતું કે, મેં ભાઈ પોલાનું નિવેદન સાંભળ્યું. તેમણે બહેનોના ભાગ્યનો ઉલ્લેખ કર્યો છે. આજે દિલગીરીની વાત છે કે આપણે આપણા—પુરુષોના—અને બહેનોના ભાગ્યને જુદાં જુદાં ગણીએ છીએ. હિંદમાં લોકશાહી આવ્યા પછી વસ્તીનું પ્રમાણ જોતાં પુરુષોની સંખ્યા ૧૬ કરોડની છે, ત્યારે બહેનોની સંખ્યા ૧૭ કરોડની છે. આમ બહેનોની બહુમતી જોતાં બહેનો નિશ્ચય કરે તો તેમની બહુમતી પ્રમાણે તેમનું રાજ્ય થાય.

લોકશાહી ટકાવવી હશે તો જે કંઈ કરો તે સમજીને કરવું જોઈશે. મતદાન કે ટીકા બધું સમજીને કરાય.

આજે તો વાત ચાલે છે કે " સાંભળ્યું...... " એવી સટાકચોરાની વાત થાય છે. ત્યાં પંચાતિયા ભેગા થાય છે અને નિર્ણયો લેવાય છે. અમારા ખડાયતામાં તો કહેવત ચાલે છે કે ' પક્ષવાળો જીતે અને પક્ષ વગરનો હારે; પક્ષ વગરનો માર્યો જાય. મજબૂત પક્ષવાળાને જ ન્યાય મળે. ' આપણે આ પ્રથામાંથી નીકળી લોકશાહીના માર્ગે જવા નિર્ણય કર્યા પછી ચૂંટણીમાં એક બાજુ ૫૫% અને બીજી બાજુ ૪૫% હોય–તેમાં લઘુમતી પક્ષ લડતો રહે, તો દેશનું કેટલું ભલું થાય તે વિચારવાનું છે.

દરેક પ્રશ્નનો અભ્યાસ કરવાની ટેવ પાડો. અભ્યાસ કરીને પછી ટીકા કરો. નહિ તો લોકશાહી મરી જશે. Informed Criticismની જેમ Informed Apriciation પણ હોય.

શ્રી. અત્રે જેવા મુંબઈમાં " મરાઠા " નામનું પત્ર કાઢે છે. તેમાં ગાળો હોય છે. એ એવું ખપે છે કે વાત ન કરો. આનો અર્થ શું ? આવાં છાપાં નવી જાતનો સ્વાદ ઉત્પન્ન કરે છે. સમજ્યા વગર ટીકા કરનારના પત્રનું વેચાણ વધુ થતું હશે, પણ વેચાણ વધારવા ગાળો કે આક્ષેપોનો આશ્રય લેવો ન જોઈએ.

કેટલાક પત્રકારો કહે છે કે, લોકોને ગમે છે તેનું વાચન ન પીરસીએ તો અમારું છાપું ખપે નહિ. આ તો સિનેમાના જેવી વાત થઈ.

હું બહેનોને કહું છું કે, તમે છોકરાઓને કૉલેજમાં ભણવા મોકલો છો, તેઓ શિક્ષણ લે છે. પણ એને જોઈતી સહચરી માટે એટલી કેળવણીનો કંઈ પ્રબંધ કરાતો નથી. એનો–

બાળાનો-ભણવાનો-શિક્ષણ પામવાનો હક્ક ખરો કે નહિ ? એટલે એમાંથી એક જો અપંગ રહેશે તો નહિ ચાલે. બાળાઓને ઓશિયાળી કેમ રાખો છો ?

અહીં બહેનો માટે પુસ્તકાલય સ્થાપ્યું છે. તેમેને વાંચની, અભ્યાસ કરતી કરો. ઘેરઘેર આ રાષ્ટ્રીય અને આંતરરાષ્ટ્રીય રાજકારણ ચર્ચાતું થાય તેમ કરો. મુશ્કેલ પ્રશ્નોની ઘેરઘેર ચર્ચા થાય, એવું વાતાવરણ સર્જવું જોઈએ.

આ પુસ્તકાલયમાં બહેનોને છૂટથી ચર્ચા કરવાનો મોકો મળે તેમ કરજો. ૧૬૦૦૦ રૂપિયા ખર્ચીને પુસ્તકાલય બાંધો તેમાં ઉજ્જરનાં પુસ્તકો તો વસાવજો જ. મંદિર બાંધો પણ તેમાં દેવને અનુકૂળતા ન હોય તે નહિ ચાલે. મકાન પર ટાવર બાંધવાનો વિચાર ભલે પાંચ વર્ષ પછી કરજો, પણ એમાં પૂરતાં પુસ્તકો વસાવજો.

ત્યાર બાદ, મુંબઈ રાજ્યના મહેસૂલ ખાતાના નાયબપ્રધાન શ્રી શંકરરાવ ચવાણે આશીર્વાદ આપ્યા હતા.

પ્રમુખસ્થાનેથી શ્રી જશવંતલાલ શાહે પુસ્તકાલયમાં આવતા વાચકોની સંખ્યા ઓછી હોવા તરફ સંચાલકોનું ધ્યાન દોર્યું હતું.

છેલ્લે વંદેમાતરમ્ બાદ સમારંભ પૂરો થયો હતો.

આણંદ તાલુકાના

બાકરોલ સાર્વ. પુસ્તકાલયનો સુવર્ણ મહોત્સવ

આણંદ તાલુકાના બાકરોલ ગામના સાર્વજનિક પુસ્તકાલયે પોતાની ઉજ્વલ કારકિર્દીનાં પચાસ વર્ષ પૂરાં કર્યાં તે નિમિત્તે ગઈ તા. ૨૮-૧૦-૫૭ ને સોમવારના રોજ તેનો સુવર્ણ **જયંતી** મહોત્સવ ઉજવવામાં આવ્યો હતો. આ મહોત્સવના મુખ્ય મહેમાન તરીકે ગુજરાતના જાણીતા સાહિત્યકાર શ્રી. ઈશ્વર પેટલીકર પધાર્યા હતા.

મુખ્ય મહેમાનની હાજરીમાં બપોરના ત્રણ વાગે કુમાર શાળામાં પુસ્તકાલય તરફથી નિબંધ-હરીફાઈ તથા વક્તૃત્વ હરીફાઈ યોજવામાં આવી હતી અને પ્રસંગને અનુરૂપ પુસ્તકાલયના વ્યવસ્થાપક મંડળના પ્રમુખ શ્રી. ખુશાલભાઈ કાળિદાસે પુસ્તકાલયની પ્રગતિનો પચાસ વર્ષનો અહેવાલ આપ્યો હતો. આ પ્રસંગે ગામનાં ઘણાં ભાઈ-બહેનોએ હાજરી આપી હતી, અને રાતના ગામના કલામંડળ તરફથી પોતાનો દ્વિતીય વાર્ષિક ઉત્સવ ઉજવ્યો હતો અને ભવ્ય મનોરંજન કાર્યક્રમ યોજ્યો હતો. મુખ્ય મહેમાનના વરદ હસ્તે નિબંધ તેમ જ વક્તૃત્વ હરીફાઈ તથા નાટિકામાં આગળ આવેલા વિદ્યાર્થી ભાઈ-બહેનોને ઇનામો આપવામાં આવ્યાં હતાં અને ત્યારબાદ મુખ્ય મહેમાને પોતાના પ્રવચનમાં કહ્યું હતું કે, આજ રોજ પુસ્તકાલયની મુલાકાત લેતાં મને આનંદ થયો છે. પુસ્તકાલયને પચાસ વર્ષ પૂરાં થયાં ને પ્રસંગે સુવર્ણ જયંતી ગામ ઉજવે છે તે અમૂલો અવસર કહી શકાય.

જે ગામમાં પચાસ વર્ષથી પુસ્તકાલય છે, તે ગામની પ્રગતિશીલ દૃષ્ટિ બતાવે છે. એવાં ગુજરાતમાં થોડાં સદ્ભાગી ગામ હશે કે જેની પાસે પચાસ વર્ષનું જૂનું પુસ્તકાલય મંદિર હોય.

એ મંદિરનો ગામલોક વધુ ને વધુ લાભ લે તેવી શુભેચ્છા તેમણે વ્યક્ત કરી હતી.

શ્રી જારકા સાર્વ. પુસ્તકાલયના નવીન મકાનનું ઉદ્ઘાટન

જારકા તા. ખેરાળુ ગામે તા. ૧૪-૧૦-'૫૭ના રોજ સાર્વ. પુસ્તકાલયના મકાનનો ઉદ્ઘાટન સમારંભ શાનદાર રીતે ઉજવવામાં આવ્યો હતો. પ્રમુખસ્થાને ખેરાળુ તાલુકા મામલતદાર શ્રી. સરૈયા હતા. ઉદ્ઘાટનવિધિ જાણીતા અગ્રગણ્ય લોકસેવક શ્રી. ડૉ. ગજેન્દ્રપ્રસાદ આચાર્ય વિસનગરવાળાના વરદ હસ્તે થઈ હતી.

કાર્યક્રમની શરૂઆત પ્રાર્થના અને સ્વાગતગીતથી થઈ હતી. જારકા કુમાર શાળાના આચાર્યશ્રી તથા સા. પુ.ના મંત્રીશ્રી છોટાલાલભાઈ વણુવની દરખાસ્તથી મે. મામલતદાર સાહેબે પ્રમુખસ્થાન સ્વીકાર્યું હતું. બાળકોના સુંદર રંજન કાર્યક્રમે આમંત્રિતોનું તથા ગ્રામજનોનું લક્ષ દોર્યું હતું. ત્યારબાદ મંત્રીશ્રીએ સાર્વ. પુસ્તકાલયના મકાનના બાંધકામ માટે મળેલી મદદની નીચે મુજબની જાહેરાત કરી હતી.

રૂા. ૧૨૦૧) સ્વ. માસ્તર વાડીલાલ નગીનદાસ શાહના ધર્મપત્ની ગંગાસ્વરૂપ શ્રીમતી તારાબહેન તરફથી, રૂા. ૧૦૦૦) શ્રી જારકા ગ્રામપંચાયત તરફથી, રૂા. ૩૦૦) શ્રી જારકા ગામ લોકો તરફથી શ્રમયજ્ઞ રૂપે મદદ, રૂા. ૩૦૦) શ્રી જારકા ગામના મેવાડા સુથાર ભાઈઓ તરફથી સુથારીકામના શ્રમયજ્ઞરૂપે મદદ, રૂા. ૨૦૦) શ્રી સાર્વ. પુસ્તકાલય જારકા રિઝર્વ ફંડમાંથી. રૂા. ૩૦૦૦) શ્રી ભારત સેવક સમાજ તરફથી, કુલ રૂા. ૬૦૦૧)

સમય થતાં ડૉ. આચાર્ય સાહેબે ચાંદીનું તાળું ઉઘાડીને પુસ્તકાલય ખુલ્લું મૂક્યું હતું અને મહાભારત, રામાયણ, ગીતાદોહન, પુરાણ અને સરસ્વતીચંદ્રનાં પુસ્તકોનું શાસ્ત્રોક્ત વિધિથી પૂજન કર્યું હતું. મકાનનું બાંધકામ જોઈને ગામના સહકાર અને સંપની તેમના પર ઊંડી અસર થઈ હતી. બીજી પંચવર્ષીય યોજનામાં ખેરાળુ તાલુકાને વિકાસઘટક તરીકે પસંદ કરવામાં આવ્યાથી તેમણે આનંદ વ્યક્ત કર્યો હતો. યોજનાને તેમણે ગંગાના પાણી સાથે સરખાવી હતી અને તેનો પૂરેપૂરો ઉપયોગ કરવા કમર કસી મેદાને પડવાની હાકલ કરી હતી. ત્યાર પછી ચાંદીના તાળાની જાહેર હરરાજી થતાં જારકાના વતની શ્રી. કેશવલાલ લલ્લુભાઈ મોદીએ રૂા. ૨૨૫)માં રાખીને સાર્વજનિક પુસ્તકાલયને ભેટ આપ્યું હતું. ડૉ. આચાર્ય સાહેબે પણ પોતાના તરફથી રૂા. ૧૫૧)ની દેણગીની જાહેરાત કરી હતી. સૌના સુંદર અને ભાવભીના સ્વાગત માટે તેમણે સૌનો આભાર માન્યો હતો.

મે. મામલતદાર સાહેબ તથા મે. સિવિલ જજ સાહેબે પણ પ્રસંગને અનુરૂપ સુંદર ઉદ્બોધન કર્યું હતું. મે. મામલતદાર સાહેબે ગામની કુમારશાળાના વધારાના નવીન મકાન તેમ જ વૉટરવર્ક્સની યોજનામાં યોગ્ય રીતે મદદગાર થવા વચન આપ્યું હતું. વધુમાં તેમણે જણાવ્યું હતું કે, ખેરાળુ તાલુકાનાં ગામડાંઓમાંથી વિકાસ ઘટક યોજના નીચે એટલાં બધાં કામોની માગણી આવી છે કે આઠ લાખ તો શું પણ એંશી લાખ રૂપિયા હોય તો પણ ઓછા પડે. ગામમાંથી તેમના શુભ પ્રયાસોથી પત્રો તથા ફરનિચર માટે નીચેની મદદનાં વચનો મળ્યાં હતાં.

૧. રેવાભાઈ મોતીદાસ પટેલ તરફથી (૧) બાર માસ માટે "જનસત્તા" (૨) બાંકડો

નંગ–૧. ૨. સેધાભાઈ શંભુભાઈ પટેલ (સરપંચ) તરફથી બાર માસ માટે (૧) ઝગમગ તથા (૨) ખેડૂત. ૩. માસ્તર કચરાભાઈ માધવદાસ પટેલ તરફથી બાર માસ માટે (૧) શારદા તથા (૨) સ્ત્રીજીવન. ૪. મોપટલાલ ચીમનલાલ શાહ (ઉ. સરપંચ) તરફથી (૧) બાર માસ માટે "બાલસંદેશ" તથા (૨) નાનું ટેબલ નંગ–૧. ૫. કેશવલાલ લલ્લુભાઈ મોદી તરફથી રાઉન્ડ ટેબલ નંગ–૧. ૬. શંકરભાઈ શ્રીરચંદદાસ પટેલ તરફથી, બાંકડો નંગ–૨. ૭. વૈદ કચરાલાલ મગનલાલ ઉમતાવાળા તરફથી, બાંકડો નંગ–૧. ૮. છોટાલાલ જાદવદાસ વૈષ્ણવ મંત્રી સા. પુ. ઝારકા તરફથી, બાર માસ માટે "કિરણ."

છેવટે મે. પ્રમુખ સાહેબ તથા ડૉ. આચાર્ય સાહેબને હારતોરાથી સત્કારી, આભાર વિધિ કરીને વંદેમાતરમ્ ગવાઈ સમારંભનું કામકાજ પૂર્ણ થયું હતું.

પંચમહાલ જિલ્લા પુસ્તકાલય શિક્ષણવર્ગ

'**હું જાહેર જીવનમાં પડ્યો હોઉં અને આગળ આવ્યો હોઉં તો તે પુસ્તકાલયને આભારી છે.**' પંચમહાલ જિલ્લાનો પુસ્તકાલય શિક્ષણ વર્ગ તા. ૨૬–૨૭–૨૮/૧૦–૫૭ના રોજ ગોધરા તાલુકાના અંબાલી આશ્રમમાં ભરાયો હતો. તેનું ઉદ્‌ઘાટન કરતાં, પાર્લામેન્ટના સભ્ય શ્રી. માણેકલાલ ગાંધીએ ઉપરના શબ્દો ઉચ્ચાર્યા હતા. આગળ ચાલતાં તેમણે જણાવ્યું હતું કે, "પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિમાંથી દેશસેવકો ઊભા થાય છે. જે જ્ઞાન શાળામાંથી નથી મેળવી શકાતું તે પુસ્તકાલયમાંથી મેળવી શકાય છે. શિક્ષકબંધુ તો પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિનો પાયો છે. લોકોને જ્ઞાન મેળવવાનું અને તેને જાળવી રાખવાનું ખરું સાધન કોઈ હોય તો તે પુસ્તકાલય જ છે." ઉદ્‌ઘાટન પ્રસંગે શ્રી. માંકડે ઈશ્વરપ્રાર્થના કર્યા બાદ પંચમહાલ જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળના મંત્રી શ્રી. બાબુભાઈ ગાંધીએ વર્ગ અંગે ટૂંક નિવેદન રજુ કર્યું હતું. તે પછી ગોધરાના અગ્રગણ્ય શહેરી સુરેશચંદ્ર દેસાઈ, જિલ્લા લોકલબોર્ડના ઉપપ્રમુખ શ્રી. પનાલાલ પરીખ, એજ્યુકેશન ઇન્સ્પેકટર શ્રી. તરલિકાબેન, સ્કૂલબોર્ડ સુપ્રિ. શ્રી. ખુમાનસિંગ બારોટ, વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળના સહમંત્રી શ્રી. વલ્લભભાઈ પટેલ, વડોદરા–પંચમહાલ જિલ્લા પુસ્તકાલય પ્રચારક શ્રી. છગનભાઈ પટેલ વગેરેએ પ્રાસંગિક પ્રવચનો કર્યાં હતાં.

આ ત્રણ દિવસના વર્ગમાં શ્રી. વલ્લભભાઈ તથા શ્રી. છગનભાઈએ પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ અંગેના તમામ વિષયોની માહિતી આપી હતી. ઉપરાંત પુસ્તકાલય ખાતાના આસિ. ક્યુરેટર શ્રી. ઉમેદભાઈ પટેલ તથા પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળના પ્રમુખ શ્રી. મણિલાલ મં. કાદીવાળા, શ્રી. ખુમાનસિંગ બારોટ, આસિ. ડે. એ. ઇ. શ્રી. ચીમનલાલ જોશી તથા ભરૂચ–સુરત જિલ્લા પુસ્તકાલય પ્રચારક શ્રી. મહંતે પણ વર્ગમાં હાજરી આપી પ્રાસંગિક પ્રવચનો કર્યાં હતાં.

છેલ્લે તા. ૨૮મીએ અંબાલી આશ્રમના મુખ્ય સંચાલક શ્રી. ઈશ્વરલાલના પ્રવચનથી વર્ગની પૂર્ણાહુતિ કરાઈ હતી.

વર્ગનો લાભ લેનારની યાદી

૧. શ્રી નરેન્દ્રકુમાર પૂનમચંદ જાની, મંત્રી, ડેસીઆ, તા. લુણાવાડા. ૨. શ્રી નટવરલાલ નાનાલાલ પંડ્યા, અંધપાળ, લુણાવાડા, તા. લુણાવાડા. ૩. શ્રી રામજીભાઈ મંગળભાઈ પટેલ.

(અનુસંધાન સામેના પૃષ્ઠને છેડે)

સામયિકોના દીપોત્સવી અંકો

ભાઈશ્રી,*

આ વર્ષના દિવાળી ટાંકણે મારી પાસે કાઈ દૈનિક પત્રનો દીપોત્સવી અંક આવ્યો નથી, એટલે દૈનિકોના દીપોત્સવી અંકોનો પરિચય નહિ આપી શકવા માટે દિલગીર છું; જો કે અમદાવાદનાં દૈનિકો " સંદેશ " અને " ગુજરાત સમાચાર " પત્રોએ આ વર્ષે દીપોત્સવી અંકો પ્રકટ કર્યા નથી, તેની અત્રે નોંધ લઉં છું.

મને મળેલા સામાહિકોના દીપોત્સવી અંકોમાં ખેડા જિલ્લાના પ્રદેશમાંથી પ્રસિદ્ધ થતાં ત્રણ સાપ્તાહિકો : (૧) લોકમત (૨) ખેડા વર્તમાન અને (૩) મહાગુજરાતના છે. આ પૈકી પ્રથમ નજરે આકર્ષણ જમાવે તેવો " **ખેડા વર્તમાન** "નો અંક તૈયાર થયો છે એમ કહી શકાય. લેખકોનો એને સારો સહકાર સાંપડ્યો છે. વાર્તાઓમાં ગુજરાતી સાહિત્યનાં કેટલાંક આગલી હરોળમાં આવે તેવાં લેખક ભાઈબેનો પૈકી ગોવિંદભાઈ પટેલ, ધીરજબેન પારેખ વગેરે છે. તો કાવ્યોમાં—સરળ ગેય કાવ્યો આપના શ્રી. પ્રહ્લાદ શુક્લ, સુરેશા મજમુદાર, મધુરમ્ વગેરે કવિઓનાં કાવ્યો ધ્યાન ખેંચે તેવાં છે.

આ લેખો પૈકી " પંચવર્ષીય યોજનાનાં ભયસ્થાનો " દર્શાવતો લેખ, આજે જ્યારે ચારે

(સામેના પૃષ્ઠનું અનુસંધાન)

ગ્રંથપાળ, કડાછલા, તા. લુણાવાડા. ૪. શ્રી પોપટલાલ ચુનીલાલ શાહ, મંત્રી, કડાછલા, તા. લુણાવાડા. ૫. શ્રી લાલજીભાઈ કાદરભાઈ પટેલ, મંત્રી, લીંબોલા, તા. સંતરામપુર. ૬. શ્રી ચંદ્રસિંહ રઘુનાથસિંહ પુવાર, મંત્રી, કડાણા, તા. સંતરામપુર. ૭. શ્રી ભારતસિંહ સરદારસિંહ ઝાલા, મંત્રી, ખાંડી, તા. શહેરા, ૮. શ્રી રામાભાઈ રણછોડભાઈ પટેલ, મંત્રી, ગોકળપુરા, તા. શહેરા. ૯. શ્રી મોહનલાલ છગનલાલ વાળંદ, મંત્રી, મોરવારેણા, તા. શહેરા. ૧૦. શ્રી શિવાભાઈ નાનાભાઈ પરમાર, મંત્રી, ધાણીત્રા, તા. ગોધરા. ૧૧. શ્રી ભુરાભાઈ ભુદરભાઇ બારીઆ, મંત્રી, ડાંગરીઆ, તા. ગોધરા. ૧૨. શ્રી કાન્તીલાલ ચુનીલાલ દેસાઈ, મંત્રી, નદીસર, તા. ગોધરા. ૧૩. શ્રી માનસિંહ નાનાભાઈ બારીઆ, મંત્રી, એરંડી, તા. ગોધરા. ૧૪. શ્રી જયસિંહ રામજીભાઈ બારીઆ, મંત્રી, ઓરવાડા, તા. ગોધરા, ૧૫. શ્રી તખ્તસિંહ શિવસિંહ સોલંકી, મંત્રી, મોતાલ, તા. ગોધરા. ૧૬. શ્રી પર્વતસિંહ કાભાઈ પટેલ, ગ્રંથપાલ, વેગનપુર તા. ગોધરા. ૧૭. શ્રી ઈશ્વરલાલ રણછોડલાલ પંડ્યા, ગ્રંથપાળ, અંબાલી, તા. ગોધરા. ૧૮. શ્રી પ્રમોદરાય ભાઈશંકર દવે, ગ્રંથપાળ, ઝાલોદ, તા. ઝાલોદ. ૧૯. શ્રી રૂપસિંહ પુનાભાઈ પટેલ, ગ્રંથપાળ, છાપરવડ, તા. લીમખેડા. ૨૦. બિહારીલાલ નાથાલાલ જોશી, ગ્રંથપાળ, છાપરવડ, તા. લીમખેડા. ૨૧. શ્રી અનોપસિંહ શંકરભાઈ ચૌહાણ, ગ્રંથપાળ, સણસોલી, તા. કાલોલ. ૨૨. શ્રી હરિદત્ત છગનલાલ પંડ્યા, ગ્રંથપાળ, જંત્રાલ, તા. કાલોલ. ૨૩. શ્રી સોમસિંહ ભીમાભાઈ પરમાર, ગ્રંથપાળ, ડેરોલ, તા. કાલોલ. ૨૪. શ્રી ગોવિંદલાલ રમણલાલ શાહ, મંત્રી, અડાદરા, તા. કાલોલ. ૨૫. શ્રી નારસિંહ હીરાભાઈ બારીઆ, ગ્રંથપાળ, ગંભીરપુરા, તા. કાલોલ. **વલ્લભભાઈ મૂ. પટેલ**–સહમંત્રી, વડોદરા વિભાગ પુ. મંડળ

---

* દર વર્ષે અપાતો દીપોત્સવી અંકોનો પત્રાત્મક પરિચય.

તો ચાલત એવું મારું અંગત મંતવ્ય છે. છતાં નરી વાસ્તવતા દાખવવા ખાતર સંપાદકે એ ચલાવી લીધું હોય તો એ એમની સ્વાતંત્ર્યતાની વાત છે.

આ સિવાય બીજા પણ સંખ્યાબંધ વાચનીય લેખો આ અંકમાં હરેક કક્ષાના વાચકને વાંચવા રુચિકર નીવડે તેવા અપાયા છે.

"**નવચેતન**"માં એના સંપાદકની સંપાદનકળાની વિશિષ્ટ દૃષ્ટિ ખાસ તરી આવે છે. એમાં વાર્તાઓ-નિબંધો છે. તેમાં પણ ખાસ કરીને સંપાદકે એમની નજર સામે સાહિત્ય અને કલાની દૃષ્ટિ રાખેલી ખાસ તરી આવે છે. સાહિત્યનાં વિશિષ્ટ અંગોને લગતા લેખો જેવા કે : ડાયરી અને તેનું સ્વરૂપ અને સાહિત્ય, લેખકો કેમ લખે છે, આપણા રાષ્ટ્રનેતાઓના ચરિત્રગ્રંથો, ગુજરાત અને સૌરાષ્ટ્રમાં કલાવિકાસ, અને વીતેલા વર્ષનાં ગુજરાતી—હિંદી સાહિત્યનાં સરવૈયાંવાળા લેખો સાહિત્યજગતને લગતી ઠીક ઠીક માહિતી આપી જાય છે. ઉપરાંત, નિબંધો આપવાનું પણ તેઓ ચૂક્યા નથી.

લગભગ ત્રણસો પૃષ્ઠોનો આ દળદાર ગ્રંથ જેટલો ખાસ અંક તૈયાર કરવા પાછળની તંત્રીની આ પ્રકારની જહેમત માટે ધન્યવાદના શબ્દો સહજે નીસરી જાય તેમ છે.

*

"**સંસાર**" માસિકે એનું નવું સામાજિક રૂપ ધારણ કર્યા પછીનો આ દીપોત્સવી અંક એની પાછળ એના તંત્રીએ લીધેલી જહેમત જણાઈ આવે છે. આપણા આગલી હરોળના લેખકો શ્રી. પંડિત સુખલાલજી, ધૂમકેતુ, ચુનીલાલ મડિયા, શ્રી. ચુનીલાલ વ. શાહ, ચિનુભાઈ પટવા, પન્નાલાલ પટેલ, ધીરુબેન પટેલ, સુમન્ત મહેતા વગેરે લેખકોનો ઠીક સહકાર મેળવ્યો છે. છાપકામમાં કેટલેક સ્થળેથી, છાપતી વખતે ઊડી ગયેલા ટાઈપો માટે કાળજી રખાઈ હોત તો સારું, એવું ઘણી ઠેકાણે આ અંકમાં બનવા પામ્યું છે. એકંદરે અંક સુવાચ્ય છતાં આટલી ત્રુટિ ધારી હોત તો નિવારી શકાઈ હોત.

એ જ પ્રમાણે શ્રી. સોપાન અને શ્રી. લાભુબેન મહેતાના તંત્રીપણા હેઠળ પ્રકટ થતા "**જીવનમાધુરી**"નો દીપોત્સવી અંક પણ ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે, અગ્રગણ્ય લેખકોનો સહકાર મેળવી શક્યું છે. એમાં એ નામી લેખકોના ચિંતનલેખો, નિબંધો, કાવ્યો ઉપરાંત નાટિકા અને વિજ્ઞાનને લગતા લેખો પણ આપી જાય છે. એના "સંસારમાધુરી" વિભાગમાં આપણું સંસારદર્શન કરાવતા વિચારપ્રેરક લેખો સૌ દંપતીએ વાંચી જવા જેવા છે.

વાર્તા માસિક "**સવિતા**"નો દીપોત્સવી અંક એના મુખપૃષ્ઠ પરના ચિત્ર પરથી વાચક સહેજે કલ્પી જાય કે એ કોઈ સિનેમા સામાહિકનો અંક હશે. પરંતુ ના, એ અંકમાં વાર્તાઓ સભર ભરેલી છે. મૂળે જ "સવિતા" એ વાર્તામાસિક હોઈને એણે એના આ દીપોત્સવી

અંકમાં નામી-અનામી વાર્તા-લેખકોની વિવિધ વિષયલક્ષી વાર્તાઓ પ્રચુર પ્રમાણમાં આપી છે. વાર્તારસિકોને ટૂંકી વાર્તાઓનો ઠીક ભંડાર આ અંકમાથી મળી આવે તેમ છે.

*

" **જનકલ્યાણ** " માસિક એના ધાર્મિક ભાવનાપ્રચારના લક્ષ્ય સાથે પ્રસિદ્ધ થતું ધ્યેયલક્ષી માસિક છે. એના આ દીપોત્સવી અંકમાં મુખપૃષ્ઠ પર બાલકનૈયાનું શ્રી. શિવની પીંછીનો પરિચય આપતું સુરેખ ત્રિરંગી ચિત્ર પ્રથમ દૃષ્ટિએ વાચકને આકર્ષે છે. શ્રી. પુનિત મહારાજની પ્રેરણાથી પ્રસિદ્ધ થતા આ માસિકના દીપોત્સવી અંકમાં ધર્મભાવના પ્રતિ લઈ જાય તેવા લેખો—કથાદૃષ્ટાંતો સર્વસામાન્ય જનતા સમજી શકે તેવી શૈલીએ અપાયા છે. ધર્મપ્રેમી વાચકોને એ જરૂર ગમશે.

*

" **યાત્રિક** " માસિક સાહિત્ય-ખાસ કરીને પરપ્રાંતીય-પરદેશી ઉત્કૃષ્ટ-સાહિત્ય આપણી ભાષામા ઉતારવા જેવા લેખો આપવાની નેમથી પ્રસિદ્ધ થાય છે. એની નેમ પ્રમાણેના લેખો સંપાદકે આ અંકમાં આપ્યા છે. પરપ્રાંતીય તેમ જ પરદેશી સાહિત્યના રસિયાઓને એમાંથી ઠીકઠીક વાચનવાનગીઓ મળી આવશે.

*

" **પ્રસ્થાન** " માસિક એ પણ સાહિત્યનું જ—ઉચ્ચકક્ષ સાહિત્યરસિકોનું માસિક છે. એમાં કવિ સુન્દરમ્, પ્રેમશંકર ભટ્ટ, જયાનન્દ દવે વગેરે કવિઓની સાચી કવિતાનું સ્વરૂપ દર્શાવનાં કાવ્યો છે, તો શ્રી રમણલાલ મહેતાનો વિચારપ્રેરક નિબંધ-લેખ પણ છે. શ્રી જયાનન્દ દવેના " ક્યાં દીવા, ક્યાં અજવાળાં " આજના વાતાવરણને ઉપસાવતી કાવ્યવાનગી છે તો શ્રી. પ્રેમશંકર ભટ્ટરચિત કાવ્ય " રંગભૂમિ પર કાળ નટે તો " એ આજના યુદ્ધને આરે ઊભેલા જગતનું વિહંગદર્શન આપે છે. તે ઉપરાંત, " પ્રેમ અને સંતતિ વિષે પુત્રીને માર્ગદર્શન " શીર્ષક જુવાનીમાં પ્રવેશતી કન્યાને માર્ગદર્શક લંબાણ લેખ પણ છે.

*

બહેનો માટે, ખાસ કરીને, પ્રકટ થતા " **સ્ત્રીજીવન** " માસિકનો દીપોત્સવી અંક પણ એના તંત્રીઓએ સ્ત્રીઓપયોગી લેખો અને વાર્તાઓ આપી સમૃદ્ધ રૂપે બહાર પાડ્યો છે. એમાં શ્રી ધૂમકેતુ, શ્રી ગુણવંતરાય આચાર્ય, પુષ્કર ચંદરવાકર, શ્રી હીરાબહેન પાઠક, શ્રી ધીરજબેન પારેખ વગેરેના લેખો સંગ્રહાયા છે. તે ઉપરાંત, બહેનોના આભૂષણરૂપ ગણાતાં કર્ણફૂલની અવનવી ડિઝાઈનો, તેમ જ " ચોળી "ના જુદા જુદા પ્રકારોને લગતી માહિતી બહેનોને જરૂર ગમે તેવી છે.

આ સિવાય આપણાં બાળમાસિકો **બાલમિત્ર, રમકડું, બાલજીવન, બાળક** વગેરેએ પણ બાલભોગ્ય લેખો આપીને તેમના દીપોત્સવી અંકો પ્રકટ કર્યા છે, જે બાળકો હોંશેહોંશે વાંચવા પ્રેરાય તેવા થયા છે.

" अज्ञात "

૧. શ્રીફળ—લેખક : શ્રી. નંદલાલ મો. ઠક્કર, પ્રકાશક : એન. એમ. ઠક્કરની કંપની, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ ૨. ક્રાઉન સોળ પેજી, પૃષ્ઠ ૨૨૮, કવર બોક્સ સાથે પાકું પૂઠું; કીમત રૂા. ૩-૭૫.

આ પુસ્તકના લેખક શ્રી. નંદલાલ ઠક્કરે, તેમના આફ્રિકાના પ્રવાસ દરમિયાન વખતોવખત નોંધી લીધેલાં વિચારમૌક્તિકો તેમણે આમાં સંઘર્યાં છે. જેમ આપણાં સંસ્કૃત સુભાષિતો પરાપૂર્વથી આપણે ત્યાં ચાલ્યાં આવે છે તેમ, યુગે યુગે અનુભવનિતાર પરથી નવાં નવાં સર્જાતાં પણ જાય છે.

લેખક પોતે સાહિત્યકારો અને પુસ્તકોના વિશેષ સંપર્કમાં રહે છે અને પરિણામે તેઓ એક લેખક પણ થયા છે. તેમના અનુભવચિંતનમાંથી મેળવેલાં નવા રૂપે રજૂ થયેલાં આ વિચારમૌક્તિકો—સુભાષિતો—અનુભવવાણીનો સંગ્રહ આવકારપાત્ર છે. સૌ પુસ્તકાલયોમાં એ દરરોજ, પાટિયા પર લખવામાં કામ લાગે તેવાં છે તે મેળવવા જરૂર વસાવી લેવાય.

૨. શરદ્સાહિત્યનું ગોરસ—સંપાદક અને અનુવાદક : શ્રી. રમણલાલ પી. સોની; પ્રકાશક, કદ, પૂઠાં ઉપર પ્રમાણે. પૃષ્ઠ ૨૧૪, કીમત રૂા. ૪-૦.

બંગ નવલસમ્રાટ શરદ્બાબુનાં સર્જનોમાંથી સંપાદકે સંખ્યાબંધ વિચારરત્નો વીણી લઈ આમાં સંઘર્યાં છે. શરદ્બાબુનાં ૩૫ પુસ્તકોમાંથી આ વિચારકણિકાઓ ઉપાડી લેવામાં આવી છે. એને ચાર વિભાગમાં વહેંચી જે તે વિષયને અનુરૂપ એનું સંકલન સંપાદકે કર્યું છેઃ (૧) નારી, (૨) માનસવિજ્ઞાન, (૩) ધર્મ-નીતિ અને (૪) પ્રકીર્ણ.

શરદ્બાબુ આજે ગુજરાતમાં ઘેરઘેર લોકપ્રિય નીવડ્યા છે ત્યારે તેમની વિચારસરણી સમજવા અને તેમની વાર્તાઓના સારરૂપ ગણાય એવાં આ મૌક્તિકો વિચારચિંતનમાં વાચકને ઉપયોગી નીવડશે.

૩. સફળ જીવન—મૂળ લેખક : જેમ્સ એલન; અનુવાદક : શ્રી. મોહનલાલ એસ. મહેતા; પ્રકાશક, કદ, પૂઠાં ઉપર પ્રમાણે. પૃષ્ઠ ૨૧૦+૮, કીમત રૂા. ૪-૭૫.

જેમ્સ એલનનાં પ્રેરણાદાયક પુસ્તકોનું આ એક વધુ પુસ્તક પ્રકાશકે પ્રસિદ્ધ કર્યું છે. આ અગાઉ “ જિંદગી જીતો યાને વિજયકળા ”,

તથા "શક્તિસાગર યાને મનની અપાર શક્તિ" પણ પ્રસિદ્ધ થયું હતું.

આ પુસ્તકમાં લેખકે જીવનમાં સુખી થવાની વિચારપ્રચૂર પ્રેરણા આપી છે. જીવનમાં આવતા ઝંઝાવાતોની સામે ઝઝૂમવાનું આ પુસ્તકમાંથી જાણવા મળે તેમ છે. ઉપર્યુક્ત બન્ને પુસ્તકોની જેમ આ પુસ્તક પણ પુસ્તકાલયોમાં વસાવી લેવાય. મ. પ્ર. વ્યાસ

૪. **ખાદીમૈયા**—લેખક:સ્વ. માવજીભાઈ વેદ; પ્રકાશક : ગૂર્જર ગ્રંથ રત્ન કાર્યાલય, ગાંધી-રોડ અમદાવાદ. પૃષ્ઠ ૧૧૨, રૂ. ૦-૭૫.

આપણે જેમ શંકર, રામ, કૃષ્ણ, હનુમાન, ચંડીનાં સ્તોત્રો દ્વારા તેમની ભક્તિ કરીએ છીએ, તેવી જ રીતે ખાદીની ઉપાસના માટે આમાં નાના પાઠો છે. સાચો સ્થિતપ્રજ્ઞ કોણ કહેવાય, એ ગીતાના બીજા અધ્યાયના ૧૯ શ્લોકો દ્વારા આપણને જ્ઞાન થાય છે, તેવી જ રીતે ખાદી-ભક્તના કેવા ગુણ હોવા જોઈએ, એ આ નાનકડા પુસ્તકમાં આપ્યું છે. નવી તાલીમના શિક્ષકોએ વાંચવા જેવું છે.

૫. **ભૂદાન ગંગા**—વિનોબા ભાવેનાં પ્રવચનો, પૃષ્ઠ ૧૮૪, કિંમત રૂા. ૧-૦૦.

૬. **સર્વોદય અને ભૂદાનયજ્ઞ**—લે.: શ્રી. બબલભાઈનાં પ્રવચનો, પાન ૩૨, કિંમત રૂા. ૦-૧૫

૭. **વેપારીઓને ટહેલ**—લે. : શ્રી. વિનોબા, પાન ૨૦, કિંમત રૂા. ૦-૧૩.

૮. **મા ધરતીને ખોળે** લે.:શ્રી. નારાયણ દેસાઈ; પાન ૧૩૮ કિંમત રૂા. ૦-૭૫.

૯. **ધરતીનાં ગીતો**—પાન ૩૨ કિંમત રૂા. ૦-૧૨.

ભૂદાન આંદોલન વિષયક આ પાંચ પ્રકાશનો યજ્ઞ પ્રકાશન સમિતિ વડોદરા તરફથી પ્રસિદ્ધ થયેલાં છે. આજના યુગપુરુષ વિનોબા ભાવે ભૂદાન આંદોલન પરિવ્રાજક બની ચલાવી રહ્યા છે. ભૂદાન આંદોલનથી આપણે અલગ રહી શકીએ તેમ નથી. હવા અને પાણીની જેમ પૃથ્વી માતા સૌની છે. યજ્ઞ પ્રકાશન સંસ્થા તરફથી બીજાં ઘણાં પુસ્તકો બહાર પડ્યાં છે. ઉપરનાં પુસ્તકોનો તેમાં વિશેષ ઉમેરો થાય છે. ભૂદાન સાહિત્ય ઘરઘરમાં વસાવવા જેવું છે.

વિ. પ્રસાદ

૧૦. **સાહિત્ય પ્રારંભિકા**—(ત્રીજી આવૃત્તિ) લેખક : શ્રી. હિંમતલાલ ગણેશજી અંજારિયા; પ્રકાશક : સસ્તુ સાહિત્ય કાર્યાલય, અમદાવાદ. ક્રાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૧૭૬, સાદું પૂઠું, કીમત રૂા. ૧-૪-૦.

ગુજરાતી સાહિત્યનો અભ્યાસ કરવા ઇચ્છનાર તેમ જ માધ્યમિક શાળાઓના ગુજરાતી ભાષાનો અભ્યાસ કરતા વિદ્યાર્થીઓને આ પુસ્તક ઉપયોગી થઈ પડે તેવું છે. પ્રકાશકના જણાવવા પ્રમાણે, ટ્રેનિંગ કોલેજના વિદ્યાર્થીઓ માટે પાઠ્યપુસ્તક તરીકે એને મુંબઈ સરકારે માન્ય કર્યું છે એ એની વિશેષતા છે. પુસ્તકની આ ત્રીજી આવૃત્તિ, જે પુસ્તકાલયોમાં એ ન હોય ત્યાં, ગુજરાતી સાહિત્યના અભ્યાસી વાચકો માટે સુખે વસાવી લેવાય.

૧૧. **વિવેકાનંદસાર**—પ્રવચનકાર:સ્વામી વિવેકાનંદ; પ્રકાશક, કદ, ઉપર પ્રમાણે. કવર જેકેટ સહિત પાકું પૂઠું, પૃષ્ઠ ૪૦૮, કીમત રૂા. ૩-૦-૦.

સસ્તુ સાહિત્ય સંસ્થાના સ્થાપક સ્વામીશ્રી અખંડાનંદજીએ, સ્વામી વિવેકાનંદજીએ દેશ-પરદેશમાં આપેલાં વિવિધ વિષયને લગતાં વ્યાખ્યાનો તેર ભાગોમાં પ્રસિદ્ધ કર્યાં હતાં. તે પછી હાલ, એ તેર ભાગોનું સંકલન કરી એ સદુપદેશો "વિવેકાનંદસાર" એ શીર્ષક હેઠળ આપ્યાં છે.

ઉપરના ભાગો જે પુસ્તકાલયોમાં હોય તે છતાં સારસંચય રૂપ આ પુસ્તક પણ પુસ્તકાલયોમાં સુખે વસાવી લેવાય.

૧૨. સુંદર વિલાસ—સંપાદક : સ્વ. દેસાઈભાઈ નરોત્તમ પટેલ; પ્રકાશક : ઉપર પ્રમાણે; ડેમી આઠ પેજી કદનાં પૃષ્ઠ ૨૮૪, કવર જૅકેટ સહિત પાકું પૂઠું, કીમત રૂા. ૩-૦.

આપણે ત્યાં અનેક ધર્મ–મત–પંથો પ્રવર્તે છે. તે પૈકી દાદૂપંથમાં અગાઉ થઈ ગયેલા મહાત્મા સાધુ સુંદરદાસે મૂળ હિંદીમાં લખેલ વેદાંતવિષયક આ ગ્રંથમાં, આત્મપંથના પ્રવાસીઓને ઉપયોગી નીવડે તેવું જ્ઞાન મૂળ હિંદી અને તેના ભાષાંતર સાથે આપેલું છે.

મુમુક્ષુ જિજ્ઞાસુઓ આ વિષયનું જ્ઞાન મેળવવા ઇચ્છુકજનો પ્રથમ પંચીકરણ, વિચારસાગર વગેરેનો અભ્યાસ કરે છે–ઊંડું અવગાહન કરે છે. તેમ આ ગ્રંથ પણ એવી જ કોટિનો એ જ્ઞાનમાર્ગના પ્રવાસીઓને ઉપયોગી નીવડે તેવો છે. વેદાંતવિષયમાં રસ ધરાવનારને એ જરૂર ઉપયોગી નીવડશે.

૧૩. આંતરભાષા પાઠાવલી—પુસ્તક : ૧લું, ૨જું, ૩જું, ૪થું, ૫મું; ડેમી આઠ પેજી કદનાં પૃષ્ઠ અનુક્રમે ૮૨, ૧૧૪, ૧૩૨, ૧૫૪, ૧૬૨; કીમત અનુક્રમે ૦–૧૦–૦, ૦–૧૪–૦, રૂા. ૧–૪–૦, ૧–૫–૦ પ્રકાશક : ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ; અમદાવાદ.

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ એ નિયત ધ્યેય ધરાવતી શૈક્ષણિક સંસ્થા છે. જેમ ગુજરાતી શાળાઓનાં પ્રાથમિક ધોરણો માટે એના તરફથી પાઠ્યપુસ્તકો પ્રસિદ્ધ કરાયાં છે, તેમ, હવે દેશની આંતરભાષાનો અભ્યાસ આપણી શાળા–પાઠશાળાઓમાં દાખલ કરવામાં આવ્યો છે ત્યારે, એ ભાષાશિક્ષણ માટેનાં પાઠ્યપુસ્તકોની પણ જરૂરિયાત ઊભી થઈ છે. એ જરૂરિયાતને પહોંચી વળવા સંસ્થાએ ધ્યેયલક્ષી આ ક્રમિક વાચનમાળા પ્રસિદ્ધ કરીને એના આ પાંચ ભાગો પ્રકટ કર્યા છે. જે જે શાળા–પાઠશાળાઓમાં આંતરભાષા હિંદીનું શિક્ષણ અપાતું હોય ત્યાં આ ક્રમિક વાચનમાળા પાઠ્યપુસ્તક તરીકે ચલાવાય એ ઇચ્છનીય છે. કારણ કે, વિશિષ્ટ દૃષ્ટિ ધરાવતા આ પાઠો તૈયાર કરાવવામાં એની પાછળ ખાસ નેમ રહેલી જણાય છે.

આજે જ્યારે દેશમાં એક રાષ્ટ્રભાષા પ્રચલિત કરવાની પ્રવૃત્તિ ચાલી રહી છે ત્યારે આ ક્રમિક વાચનમાળા શિક્ષણસંસ્થાઓને પ્રમાણભૂત વાચનમાળા તરીકે મળે છે. **મ. પ્ર. વ્યાસ**

લીંમડીમાં શ્રી દેવચંદ્રજી સાર્વજનિક પુસ્તકાલયમાં યોજાયલું પ્રદર્શન:

આ પ્રદર્શનમાં (૧) બુદ્ધ અને જૈનધર્મનો સમન્વય (૨) રશિયન કલા અને સાંસ્કૃતિક બનાવો (૩) ચાઈનીઝ કલા અને સાંસ્કૃતિ બનાવો તેમ જ (૪) ભારતીય કલાનાં કેટલાંય ચિત્રો મૂકવામાં આવ્યાં હતાં.

આપણે ત્યાં ગાંધીજયંતી, જવાહરજયંતી અને બુદ્ધજયંતી કે એવા પ્રકારની જયંતીઓ ઉજવવાની એક પ્રથા(પ્રણાલિકા) અમલમાં છે. સૌ કોઈ જે વાજવે બેસે ત્યારે તેના ઉપર અત્યંત ભાર આપતા હોય છે, જ્યારે આ સંસ્થામાં યોજાયેલ પ્રદર્શનમાં બે ધર્મોનો સમન્વય કરવામાં આવ્યો હતો; તે એક અનોખો અને અજોડ પ્રયોગ હતો.

બન્ને ધર્મોનાં શક્ય તેટલા અને સુસંગત થાય તેવા ફોટાઓ મૂકવામાં આવ્યા હતા, તેમ જ જે સૂત્રો ઉપર સારાયે ધર્મનું મંડાણ છે તે સરસ–સુંદર અક્ષરોએ લખવામાં આવ્યું હતું.

સાથે રશિયન, ચાઈનીઝ અને ભારતીય કલાનો કરવામાં આવેલ સમન્વય તેમ જ કેટલાક મૂકવામાં આવેલા સુંદર સાંસ્કારિક ચિત્રો જાહેર-જનતાનું ધ્યાન ખેંચતાં હતાં.

ગુજરાત વિદ્યાસભા—અમદાવાદ તરફથી

૧. મહામાત્ય વસ્તુપાલનું સાહિત્ય મંડળ—સં. : ડૉ. ભોગીલાલ જ. સાંડેસરા; કીમત રૂા. ૬-૦.

૨. ગાંધીજીની દક્ષિણ આફ્રિકાની લડત—લેખક : શ્રી. ચંદુલાલ ભગુભાઈ દલાલ; કીમત ૦-૭૫.

૩. જ્ઞાનસુધા—લેખિકા : ડૉ. શ્રી. વિદ્યાગૌરી ર. નીલકંઠ; કીમત રૂા. ૧-૮-૦.

૪. ભુલેલની તપાસ—સં. : શ્રી. વિમલ શાહ તથા શ્રી. સરલા શાહ; કીમત રૂા. ૪-૮-૦.

આર. આર. શેઠની કંપની—મુંબઈ તરફથી

૫. પાવક જ્વાલા—લેખક : શ્રી. ચુનીલાલ મડિયા; કીમત રૂા. ૩-૮-૦.

૬. આધાર—મૂળ લેખિકા : કુ. ડૉ. સુમતિ ક્ષેત્રમાડે; અનુ૦ શ્રી. ગોપાળરાવ ગ. વિદ્વાંસ, કીમત રૂા. ૪-૦-૦.

૭. ટારઝનનાં શૌર્ય—મૂળ લેખક : એડગર રાઈસબરો; અનુવાદક શ્રી. સત્યમ (શાંતિના. શાહ); કીમત રૂા. ૪-૦-૦.

૮. હદપાર—મૂળ લેખક : શ્રી. ના. પેંડસે; અનુ. શ્રી. ગોપાળરાવ વિદ્વાંસ; કીમત રૂા. ૪-૦-૦.

એન. એમ. ઠક્કરની કંપની—મુંબઈ તરફથી

૯. ગોરસ—મૂળ લેખક : શ્રી શરદ્બાબુ; સં. શ્રી. રમણલાલ સોની; કીમત રૂા. ૪-૦-૦.

૧૦. શ્રીફળ—લેખક : શ્રી. નંદલાલ મો. ઠક્કર; કીમત રૂા. ૪-૧૨.

૧૧. સફળ જીવન—મૂળ લેખક : જેમ્સ એલન, અનુવાદક : શ્રી. મોહનલાલ એસ. મહેતા; કીમત રૂા. ૪-૧૨-૦.

૧૨. સંસારનૌકા—મૂળ લેખક : અસમંજ મુખોપાધ્યાય; અનુ. શ્રી. હરીશ નાયક; કીમત રૂા. ૩.૭૫.

વોરા એન્ડ કંપની લિ.—મુંબઈ તરફથી

૧૩. ગાંધીજીની કહાણી—મૂળ લેખક : લુઈ ફીશર; અનુ. શ્રી. સોમાભાઈ પટેલ અને મગનભાઈ નાયક; કીમત રૂા. ૫.૦.

૧૪. શુભા—મૂળ લેખક : નરેશચંદ્ર સેનગુપ્ત; અનુ. રમણલાલ સોની, કીમત રૂા. ૫.૦.
૧૫. પાંખ વિનાનાં—લેખક : શ્રી. ઉમેદભાઈ મણિયાર; કીમત રૂા. ૩.૨૫.
૧૬. દરિયા સારંગ—લેખક : શ્રી. ગુણવંતરાય આચાર્ય; કીમત રૂા. ૨–૦–૦.
૧૭. ગભરુ બાળ—અનુ. : શ્રી. મગનભાઈ નાયક; કીમત રૂા. ૨.૫૦.

એન. એમ. ત્રિપાઠી લિ. મુંબઈ તરફથી

૧૮. માનસદર્શન—લેખક : શ્રી. રમણલાલ પટેલ; કીમત રૂા. ૩.૭૫.

હરિહર પુસ્તકાલય—સૂરત તરફથી

૧૯. રંગોત્સવ—લેખક : ધનસુખલાલ મહેતા; કીમત રૂા. ૩.૦.
૨૦. ગરીબની લક્ષ્મી—લેખક : શ્રી ઇન્દ્ર વસાવડા; કીમત રૂા. ૨–૧૨–૦.
૨૧. ગરવી ગુજરાતણ—લેખક : શ્રી. ધનસુખલાલ મહેતા; કીમત રૂા. ૨–૧૨–૦.
૨૨. પ્રેયસી ભા. ૧–૨—લેખક : શ્રી. ગમનલાલ હિરાલાલ બદામી; કીમત અનુક્રમે રૂા. ૩–૮–૦ તથા રૂા. ૪–૦–૦.
૨૩. શોનવાનનાં સાહસો—લેખક : શ્રી. શાંતિ ના. શાહ; (સત્યમ્); કીમત રૂા. ૪–૦–૦.
૨૪. અબિલ ગુલાલ—લેખક : શ્રી. અનંત આચાર્ય; કીમત રૂા. ૩–૦–૦.
૨૫. નાટ્યમંજરી—લેખક : શ્રી. ચુનીલાલ મડિયા; કીમત રૂા. ૩–૦–૦.
૨૬. કણિયાવર—લેખક : ઉપર પ્રમાણે; કીમત રૂા. ૧–૦–૦.

નવજીવન પ્રકાશન મંદિર—અમદાવાદ તરફથી

૨૭. પાંચમા પુત્રને બાપુના આશીર્વાદ—સં. કાકા કાલેલકર; અનુ. શ્રી. મણિભાઈ ભ. દેસાઈ; કીમત રૂા. ૩.૦.
૨૮. ગામડાંની સ્વચ્છતા—લેખક : શ્રી. શિવાભાઈ ગોકળભાઈ પટેલ; કીમત ૦.૭૫ નયા પૈસા.
૨૯. શેરડિયો ખેડૂત—લેખક : શ્રી. જુગતરામ દવે; કીમત ૦.૨૫ નયા પૈસા.
૩૦. શેખ સાદીની બોધકથાઓ—સંપાદક : શ્રી. મુકુલભાઈ કલાર્થી; કીમત ૦.૨૫ નયા પૈસા.

અન્ય પ્રકાશકો તરફથી પ્રસિદ્ધ થયેલાં પુસ્તકો

૩૧. સોણલાં—લેખિકા : શ્રી. જયમનગૌરી પાઠકજી; પ્રકાશક : પ્રગતિ સાહિત્ય મંદિર, ખપાટિયા ચકલા, સુરત. કીમત રૂા. ૨–૦–૦.
૩૨. બાગાયત—લેખક : શ્રી. ઈશ્વર કૃષિકાર; પ્રકાશક : ત્રિકમલાલ વાઘજીભાઈ પટેલ; મુ. પો. બારેજા, જિ. અમદાવાદ. કીમત રૂા. ૩.૨૫.
૩૩. સ્નેહદીપિકા—લેખિકા : શ્રી. વિમલા તાઈ; પ્રકાશક : યજ્ઞ પ્રકાશન સમિતિ, વડોદરા. કીમત રૂા. ૦.૩૧ નયા પૈસા.

પુસ્તકાલયનોંધ

કડી તાલુકા તરફે શિષ્ટવાચન પરીક્ષા—વિદ્યાર્થીઓ માટેની સદર પરીક્ષા તા. ૫–૧–૫૮ના રોજ કલાક ૧૨–૦થી ૩–૦ સુધીમાં લેવાનું ઠરાવ્યું છે. એ માટે ચરોતર એજ્યુકેશન સોસાઈટી તરફથી પ્રસિદ્ધ થયેલ શ્રી. સોમાભાઈ ભાવસાર રચિત "બા" પુસ્તક પસંદ કરાયું છે. તેની કીમત ૦-૨૫ નયા પૈસા છે. જોઈતાં પુસ્તકો માટે કડી તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળના મંત્રીનો સંપર્ક સાધવા તાલુકાના પરીક્ષાપ્રચારકોને મંત્રીની વિનંતિ છે. આ માટે અરજી સ્વીકારવાની છેલ્લી તારીખ ૨૦–૧૨–'૫૭ ઠરાવેલી છે. પરીક્ષા ફી ૦-૧૯ નયા પૈસા રાખવામાં આવી છે. જે સ્થળે પાંચ પરીક્ષાર્થીઓ થશે ત્યાં કેન્દ્ર આપવામાં આવશે. પ્રથમ ત્રણ નંબરે ઉત્તીર્ણ થનારને રૂા. ૩, ૨, ૧ની કીમતનું પુસ્તક ઇનામ આપવામાં આવશે. તેમજ સર્વ પ્રથમ આવનાર બે બહેનોને અનુક્રમે રૂા. ૨, ૧નું ઇનામ પુસ્તકના રૂપમાં અપાશે.

વડોદરા વિભાગ પુ. મંડળ

પુસ્તકાલય શિક્ષણવર્ગ : પંચમહાલ જિલ્લાનો પુસ્તકાલય શિક્ષણવર્ગ તા. ૨૬, ૨૭, ૨૮ એ ત્રણ દિવસ ગોધરા તાલુકાના અંબાલી ગામે આશ્રમ શાળામાં ભરાયો હતો, જેનો લાભ જિલ્લાના ૨૫ મંત્રી-ગ્રંથપાલોએ લીધો છે. આ સંબંધી વિસ્તૃત અહેવાલ આ જ અંકમાં અન્યત્ર અપાયો છે તે જુઓ.

સાતમી શિ. વા. પરીક્ષાનું પરિણામ : સાતમી શિ. વા. પરીક્ષામાં ૪૬૭ કેન્દ્રોમાંથી ૯૩૪૦ ઉમેદવારો બેઠા હતા. જેનું પરિણામ તા. ૧૫ ડિસેમ્બરે પ્રસિદ્ધ થશે. ઉમેદવારોને તે તારીખનાં દૈનિક પેપરમાં તે જોઈ લેવા વિનંતિ.

પંચમહાલ જિલ્લાનાં પુસ્તકાલયોને વિનંતિ : પંચમહાલ જિલ્લા લોકલ બોર્ડની સન ૫૭–૫૮ની મદદ મેળવવા માટે, વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળ તરફથી છાપેલી અરજીનાં ફોર્મ જે તે પુસ્તકાલયોને તા. ૩૦ સપ્ટેમ્બરે અત્રેથી મોકલી આપ્યાં છે, તે ભરીને નીચેના સરનામે સૌને મોકલી આપવા આગ્રહભરી વિનંતિ છે.

સહમંત્રી, વડોદરા વિભાગ પુ. મંડળ
C/o સેન્ટ્રલ લાયબ્રેરી વડોદરા.

પ્રચારકોની કામગીરી :

વડોદરા—પંચમહાલ જિલ્લા પુ. પ્રચારક શ્રી. છ. મ. પટેલે : માહે સપ્ટેમ્બર '૫૭માં ડભોઈ તાલુકાનાં ૧. વડવાણા, ૨. સમશેરપુરા, ૩. ભીમપુરા, ૪. કરણેટ, ૫. જૂની માંગરોળ, ૬. સીતપુર, ૭. ભીલોડીઆ, ૮. ચનવાડા, ૯. અકોટી, ૧૦. નાગડોલ, ૧૧. સોમપુર, ૧૨. સાઠોદ, ૧૩. ધર્મપુરી, અને સંખેડા તાલુકામાં, ૧૪. રતનપુર કમારજ એ ગામોનાં પુસ્તકાલયોની તપાસણી કરી માર્ગદર્શન કર્યું છે તથા ડભોઈ તાલુકાનાં ૧૫. આસોદર, ૧૬. બગલીપુરા, ૧૭. ભાલોદરા એ ગામોએ નવીન પુસ્તકાલય ઉઘાડવા માટેનો પ્રચાર કર્યો છે. સદર માસમાં ગ્રા. પુ. મંડળના ૨૮ સભાસદો બનાવ્યા છે તથા ૧૪૯ પુસ્તકો રૂબરૂ ઇશ્યુ કરીને વાંચવા આપ્યાં છે.

સદર પ્રચારકે માહે ઓક્ટોબર '૫૭માં ડભોઈ તાલુકાનાં ૧. લીંગસ્થળી, ૨. મેનપુરા, ૩. નાના ફોફળીયા, ૪. પુનીયાદ, ૫. કુંવરપુરા, ૬. અંગુઠણ, ૭. રાજલી, ૮. અહેરામપુરા, ૯. કુકેલા, ૧૦. પલાસવાડા, ૧૧. રસુલપુરા, ૧૨.

કુંવરવાડા, ૧૩. માવસી, ૧૪. વણાદરા, ૧૫. દોલાર, ૧૬. કરાલી, ૧૭. ગોજાલી એ ગામોનાં પુસ્તકાલયની તપાસણી કરી માર્ગદર્શન કર્યું છે તથા ૧૮. ખાનપુર, ૧૯. મોસમપુરા, ૨૦. મલ્હારપુરા, ૨૧. ભામાપુરા એ ગામોએ નવીન પુસ્તકાલય ઉઘાડવાનો/પ્રસાર કર્યો છે. સદર માસમાં ગુ. પુ. મંડળના ૪૨ સભાસદો નોંધ્યા છે અને ૧૩૭ પુસ્તકો રૂબરૂમાં ઇસ્યુ કરીને વાંચવા આપ્યાં છે.

ભરૂચ સુરત જિ. પુ. પ્ર. શ્રી. બ. મં. મહંતે: માહે ઑક્ટોબર '૫૭માં ચોર્યાસી તાલુકાનાં ૧. રાંદેર, માંગરોળ તાલુકાનાં ૨. પીપોદરા, ૩. હથોડા, ૪. કંટવા, ૫. માંગરોળ, ૬. વાંકલ, ૭. દીલોદ એ ગામોનાં પુસ્તકાલયોની તપાસણી કરી માર્ગદર્શન કર્યું છે તથા એ જ તાલુકામાં ૧. લીંડીયાત, ૨. સીમાલજી, ૩. સાવા, ૪. પારડી, ૫. વાસોલી, ૬. તરસાલી, ૭. ધામરોદ એ ગામોએ નવીન પુસ્તકાલય ઉઘાડવાનો પ્રચાર કર્યો. સદર માસમાં ગુ. પુ. મંડળના ૧૨ સભાસદો નોંધ્યા છે અને ૧૫ પુસ્તકો ઇસ્યુ કરીને વાંચવા આપ્યાં છે.

વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળ **વ. મૂ. પટેલ**
C/o સેન્ટ્રલ લાઇબ્રેરી, વડોદરા સહમંત્રી

અમદાવાદ વિભાગ પુ. પ્રચારકની કામગીરી

અમદાવાદ વિભાગ પુ. પ્રચારક શ્રી. ઉમિયાશંકર લ. દવેએ ઑક્ટોબર ૧૯૫૭ના માસમાં નીચે જણાવેલાં ગામોએ વાચનાલય, પુસ્તકાલયોની તપાસણી કરી યોગ્ય માર્ગદર્શન આપ્યું હતું અને ગુજરાત પુ. મંડળના બે સભ્યો નોંધ્યા હતા.

૧. બાવળા, ૨. દેદાલ, ૩. કેરાળા, ૪. ભાયલા, ૫. ડોચરીઆ, ૬. આંદરોડા, ૭. સાણંદા, ૮. રૂપાવટી, ૯. રામપુર, ૧૦. વાંસદ, ૧૧. ધોળકા, ૧૨. ગુંદી સર્વોદય આશ્રમ, ૧૩. કોઠ, ૧૪. ગુંદી, ગ્રામ સા. વાચનાલય, ૧૫. ભૂરખી, ૧૬. લોલીઆ, ૧૭. ધંધુકા, ૧૮. પડાણા, ૧૯. તગડી, ૨૦. ગુંજાર, ૨૧. કોટડા, ૨૨. રાયકા, ૨૩. ખડોલ, ૨૪. હડાલા ભાલ, ૨૫. ડભોડા, ૨૬. વડોદરા (ડભોડા) ૨૭. સોનારડા, ૨૮. દહેગામ.

મંત્રીઓના નિમણૂંક બાકી છે

ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળની વા. સા. સભાનો હેવાલ જે ઑક્ટોબર અંકમાં પ્રસિદ્ધ થયો હતો તેમાં મંત્રીઓની નિમણૂંક જણાવી હતી; પરંતુ હજી તે થઈ નથી. એ નિમણૂંક હવે પછી થનાર છે.

ગાંધી સાહિત્ય વિતરણ યોજના દ્વારા સાર્વજનિક પુસ્તકાલયોને સહાય

ગાંધી સ્મારક નિધિ દ્વારા ગાંધી સાહિત્યનો પ્રચાર થાય તે માટે ૫,૦૦૦થી ઓછી વસ્તીવાળાં ગામોનાં પુસ્તકાલયોને ૭૫ ટકાની અને ૫,૦૦૦થી વધારે વસ્તીવાળાં ગામો શહેરોનાં પુસ્તકાલયોને ૫૦ ટકા રાહતથી નક્કી કરેલાં પુસ્તકો આપવાનાં છે. આ યોજના સન ૧૯૫૭ની આખર સુધીની હોઈ એ માટેની અરજીનાં ફોર્મ **ગાંધી સાહિત્ય વિતરણ યોજના, ઠે. ગાંધી સ્મારક નિધિ, ગુજરાત શાખા, હરિજન આશ્રમ, અમદાવાદ ૧૩** એ સરનામેથી મંગાવી નવેમ્બર તા. ૨૦, ૧૯૫૭ સુધીમાં મોકલી આપવાની છે. તેથી જે પુસ્તકાલયો આ યોજનાનો લાભ લેવા ઇચ્છતાં હોય તેમણે આ બાબત વેળાસર ફોર્મ મંગાવી અરજી મોકલી આપે. અરજી સાથે બીજી વિગતો ઉપરાંત પુસ્તકાલય સાર્વજનિક હોવા બાબતનું તથા ગામની ખરી વસ્તી બાબતના સરકારી પ્રમાણપત્ર મોકલવાનું જરૂરી રહેશે.

પ. લ. મજમુદાર
મંત્રી
ગાંધી સાહિત્ય નિધિ, ગુજરાત શાખા

સૂચના સમાચાર

(૧) શ્રીમતી મોઘી (Mrs. Moghi), આચાર્યા કો-ઓપરેટિવ ટ્રેનિંગ કૉલેજ, પૂના, તે સહકારી તાલીમ વર્ગના ૨૩ વિદ્યાર્થીઓને લઈ પૂનાથી મંડળની મુલાકાતે તા. ૧૫-૧૦-'૫૭ના રોજ આવેલાં. મંડળના કામકાજની માહિતી મેળવી સંતોષ વ્યક્ત કર્યો.

(૨) પુસ્તકાલયો માટે ભારત સરકારે નીમેલી સલાહકાર સમિતિના પાંચ સભ્યો શ્રી. કે. પી. સિંહા, ડિરેક્ટર ઑફ પબ્લિક ઇન્સ્ટ્રકશન બિહાર, પટના, (પ્રમુખ) વગેરે સાથે વ્યવસ્થાપક મંડળના નિવૃત્ત પ્રમુખ શ્રી. ચુનીભાઈ પુ. શાહ તથા મંડળની સાધારણ સભાના પ્રમુખ શ્રી. મગનભાઈ શંકરભાઈ પટેલ તેમજ વડોદરા યુનિવર્સિટી પુસ્તકાલયના ગ્રંથપાલ શ્રી. ચંપકલાલ શુકલની મુલાકાત તા. ૧૯-૧૧-'૫૭ના રોજ મંડળમાં ગોઠવવામાં આવી હતી અને તેમાં વ્યવસ્થાપક મંડળના સ્થાનિક સભ્યોએ હાજરી આપી હતી. કમિટિ તરફથી એવી હકીકત રજૂ કરવામાં આવી કે, પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ માટે કાયદો કરવો જરૂરી છે? અને એ પ્રવૃત્તિ નભાવવા વેરા નાખવા જોઈએ ? સર્વાનુમતે તેમને જવાબ આપવામાં આવ્યો કે, ભૂતપૂર્વ વડોદરા રાજ્યની પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિની ઢબે સમગ્ર ભારતમાં પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ વિકસાવવી જોઈએ. ચાપાણી બાદ અવિધિસરની સભા પૂરી થઈ. સલાહકાર સમિતિએ વડોદરા નજીકના નીમેટા ગ્રામ પુસ્તકાલયની પણ મુલાકાત લીધી, અને ગ્રા. પુ.ની વ્યવસ્થા નિહાળી. આ પ્રવૃત્તિ વિકસાવવા જેવી તેમને લાગી.

(૩) વડોદરાથી પ્રસિદ્ધ થતું દૈનિક " લોકસત્તા "નું પ્રકાશન કારીગરોના ઝઘડા અંગે હાલ મોકૂફ છે.

(૪) મહેસાણા જિલ્લાનાં ગ્રામપુસ્તકાલયોને, જિલ્લા લોકલ બોર્ડની મદદ મંડળ મારફત વહેંચાઈ છે. પુસ્તકાલયોએ તેમની મદદ મેળવવા માટે સીધા મહેસાણા જિલ્લા લોકલ બોર્ડ તરફ માગણી નહિ કરવા વિનંતિ છે. આમ લખાપટીમાં ઊતરવાથી કામકાજનો બોજો વધે છે.

(૫) મંડળમાં નોંધાવવા માટે આવેલાં બધાં જ બજેટ જેને તેને પરત કરી દેવામાં આવ્યાં છે. તેમના તરફથી લોકમદદની રકમ વેળાસર મંડળમાં નહિ આવે તો તા. ૧-૧-'૫૮થી પત્રો પુસ્તકો મોકલવા ગોઠવણ થઈ શકશે નહિ.

(૬) લોકમદદની રકમ મંડળમાં મોકલતી વખતે, મનીઑર્ડર કુપનમાં પુસ્તકાલયનું પૂરું નામ, તાલુકો અવશ્ય લખવો.

વડોદરા,
તા. ૬-૧૧-'૫૭

લક્ષ્મણસિંહ પરમાર
મંત્રી

સામયિક દોહન

માનવતાનું સાચું મહત્ત્વ

પ્ર. વ્યવહારશુદ્ધિ મંડળનો સભ્ય કેવો હોવો જોઈએ ?

જ. આપણો હેતુ માનવતા પ્રાપ્ત કરવાનો છે. આપણે માનવ બનવાનું છે. ઈશ્વરે એટલે કે વિશ્વશક્તિએ જે માટે આપણને નિર્માણ કર્યા છે તે હેતુ પાર પાડવાનો છે. માનવજાતિમાં જન્મ્યા પછી ઉત્તમમાં ઉત્તમ માનવ બનવું તે આપણું ધ્યેય હોવું જોઈએ. આ દૃષ્ટિએ જોતાં સમજાશે કે આપણા મંડળના સભ્યે સર્વાંગી વિકાસ સાધ્યો હશે.

(૧) તેનું શરીર સુદૃઢ અને નિરોગી હશે.

(૨) તેણે વાણી પર કાબૂ મેળવ્યો હશે. તે કઠોર, તીવ્ર આક્રોશયુક્ત વચનો નહિ કહે. તેની વાણી પ્રિય અને મધુર હશે.

(૩) તેની બુદ્ધિ વ્યાપક, તીક્ષ્ણ અને સૂક્ષ્મ હશે. કોઈ પણ નવા વિષયમાં તે ટૂંક સમયમાં પ્રભુત્વ મેળવી શકે એવો ઉદ્યમી હશે.

(૪) તે ચારિત્ર્યવાન અને શીલવાન હશે. સૌને પોતા સમાન ગણશે, તે જ રીતે વિચારશે અને વર્તશે. આ રીતે એકતા સાધશે તે નિર્ભય હશે, તે સદ્‌ગુણી હશે. કારણ કોઈ પણ સદ્‌ગુણ અન્ય સદ્‌ગુણોના આધારે જ ટકી શકે છે. જેમ કે, તમારામાં સહાનુભૂતિનો ગુણ હશે તો દુઃખીને જોઈ દયા ઉત્પન્ન થશે. દયાવૃત્તિ જાગ્રત થશે તો તેને અનુરૂપ પુરુષાર્થ કરવો પડશે અગર તો સંયમ સાધવો પડશે. નહિ તો તમારી દયા કેવળ શબ્દોમાં જ રહેશે. આવી દયાથી દુઃખીનાં દર્દો દૂર નથી થતાં.

(૫) તે પોતાની ટેવોનું પૃથક્કરણ કરવાવાળો હશે. બિનજરૂરી ટેવોને દૂર કરતો હશે ને ઓછામાં ઓછી જરૂરિયાતવાળો હશે. તેણે વ્યસનો છોડ્યાં હશે. સિગારેટ, બીડી, તમાકુ, ચા, કૉફી, પાન, સોપારી, નાટક, સિનેમા, રેસ, જુગાર, પત્તાં, ગપ્પાં મારવાં, નિંદા કરવી વગેરે વ્યસનોમાંથી તે મુક્ત હશે.

(૬) તેણે પોતાના કુટુંબની વૃદ્ધિ પર જાપતો રાખ્યો હશે. તેનું પરિમિત જીવન સંયમી હશે.

(૭) તેને શિસ્તપાલન અને આજ્ઞાપાલનની હોંશ હશે. તે પોતાના કાર્યક્ષેત્રમાં કુશળ હશે, તેને પોતાની મર્યાદાઓનું ભાન હશે અને ત્રુટીઓને દૂર કરવા પ્રયત્નશીલ હશે.

(૮) તેને અંતર્મુખ બનવાની ટેવ હશે. તે પોતાના મનને તપાસતો હશે, વૃત્તિઓનું પરીક્ષણ કરતો હશે, કઈ વૃત્તિ કઈ ક્ષણે શું કામ કરે છે તેની સાવધાની રાખતો હશે. અશુદ્ધ વૃત્તિઓને ખોળી ખોળીને દૂર કરતો હશે અને શુદ્ધ વૃત્તિઓને ગતિ આપતો હશે.

(૯) તે નિરભિમાની હશે, કારણ તેને પોતાનો અને વિશ્વનો અન્યોન્ય સંબંધ સાચી રીતે સમજાયો હશે, તેણે મનના દરવાજાને કદી તાળું નહિ માર્યું હોય. આવા મનુષ્યને સંભવ

છે કે પ્રસંગ અનુસાર પ્રામાણિક મતભેદ થાય, પણ મતભેદ નહિ થાય; વળી ખુલ્લા મનવાળાના મનભેદ ઝાઝો સમય ટકતા નથી.

(૧૦) તેણે ખાદીનું અર્થશાસ્ત્ર સમજીને જીવનમાં અપનાવ્યું હશે. ખાદી એ શોષણ-રહિત સમાજનું પ્રતીક છે; વળી તે નિખાલસ અને સરળ સ્વભાવનું દ્યોતક છે.

(૧૧) આજના સમાજનાં દુઃખોનાં કારણો તે સમજતો હશે. સામુદાયિક હિતમાં અંગત હિતને સમાવશે. તેને વિશ્વશકિત પર સંપૂર્ણ નિષ્ઠા હશે.

(૧૨) તેનુ સાધ્ય હશે માનવતા અને સાધન હશે સેવા.

*

આવાં સ્ત્રીપુરુષો સુવાસિત પુષ્પોની માફક સર્વત્ર માનવતાની સુગંધ ફેલાવશે. આવી પ્રયત્નશીલ વ્યક્તિઓનું સંગઠન થાય તો સમાજનું જરૂર ઉત્થાન થાય.

જરા ઊંડાણથી તપાસશો તો ખબર પડશે કે આપણે કીર્તિ, પ્રતિષ્ઠા, સત્તા, ધન વગેરેની પાછળ પડયા છીએ. આપણે મહત્તા અને વૈભવના મોહમાં માણસાઈને છોડતા આવ્યા છીએ. જેને માટે મહેલ બાંધવાનો છે તે પોતે મરવા પડયો છે, છતાં તેની સુશ્રૂષા કરવાની આપણને નવરાશ નથી. પહેલાં મહેલ બાંધી લેવા દો. તેમાં એક ઇસ્પિતાલનો ઓરડો પણ રાખીશું. પછી તેમાં આપણે એનો ઇલાજ કરીશું, એવી આપણી ગણતરી છે. એ મરશે તો એના દીકરાનો ઇલાજ કરીશું અને એને દીકરો નહિ હોય તો કોઈ બીજા માંદાને લાવીને રાખીશું એ આપણો ન્યાય છે.

*

આપણે આપણાં જીવનનાં મૂલ્યાંકનો બદલવાં જોઈએ. જે મોટામાં મોટી ક્રાંતિ કરવાની છે તે આપણે જડ જાહોજલાલી કરતાં માણસાઈને સૌથી વધારે મહત્ત્વ અને જીવ માટે સૌથી વધારે આદર આપતાં શીખવાની છે. એને અભાવે કોઈ પણ પ્રકારનું રાજતંત્ર કે અર્થવાદ કે ધર્મ મનુષ્યને સુખશાંતિ આપશે નહિ. આપણે એવો સંઘ નિર્માણ કરીએ કે જેમાં પગલે પગલે આપણી માનવતા દેખાય અને ખીલે અને સમગ્ર માનવજાતિને તે પંથે વાળે. એ જ સાચી ધાર્મિકતા છે. એ જ સાચી સમાજરચના, અર્થરચના અને રાજ્યપ્રણાલિકા છે.

*

વ્યવહારશુદ્ધિ મંડળના સભ્યોમાં શા ગુણો હોવા જોઈએ એ વિષેનાં મારાં સૂચનો અને તેમના અંતિમ લક્ષ્ય વિષેના આ ઉલ્લેખ ઉપરથી કોઈએ નિરાશ થવાનું અથવા કોઈને પોતે આને માટે અપાત્ર છે એમ લાગવાનું કારણ નથી. જે કોઈ પોતાની શક્તિ અનુસાર આ બાબતમાં જેટલો પ્રયત્ન કરશે તેને તે પ્રમાણમાં લાભ થયા વગર રહેશે નહિ. વ્યવહારશુદ્ધિનો માર્ગ ધોરી માર્ગ છે. કોઈ પણ પ્રયત્નશીલ સ્ત્રીપુરુષ આ માર્ગે જઈ શકે તેમ છે.

શ્રી કેદારનાથજી

એકાદશ વ્રતોનો મૌલિક સાધક : બાળક !

બાળક જન્મથી જ અહિંસક હોય છે. જો એમ ન હોત તો કાગડો એની પાસેથી રોટલી છીનવી ન જાત અને બિલાડી દૂધ ન પી જાત અને વરુ-માદા એને પાળી શકત નહીં.

બાળક જન્મથી જ સત્યવાદી હોય છે. સત્યવાદીની સૌથી મોટી ઓળખાણ એ છે કે એની પાસે કોઈ ભેદ કે વાત નથી, જેને એ છુપાવી શકે; અને બાળક આ કસોટીમાં પૂરું

ઊતરે છે.

બાળક જન્મથી જ અચૌર્ય-વ્રતધારી હોય છે; કેમ કે પેટ ભરાઈ ગયા પછી વધેલી ચીજને છોડીને એ ચાલવા માંડે છે, જાણે એની સાથે એને કોઈ સંબંધ નથી. ગાંધીજીના શબ્દોમાં જરૂરતથી વધારે ખાવું એ ચોરી છે.

બાળક જન્મથી બ્રહ્મચારી હોય છે; એટલા માટે નહિ કે એનામાં હજી વાસના જાગ્રત નથી થઈ; બલ્કે એટલા માટે કે છોકરા કે છોકરીમાં એ ભેદ પાડતું નથી, એને બધે એક બ્રહ્મ નજરે પડે છે.

બાળક જન્મથી જ અપરિગ્રહી હોય છે, એટલે તો એ કપડાં મેલાં થાય કે ફાટી જાય એની ચિંતા કરતું નથી.

બાળક જન્મથી જ શ્રમને પસંદ કરનારું હોય છે. મા-બાપ જો એને વારે નહિ તો દોઢ-બે વરસની બાળકી રોટલી શેકવામાં જરૂર પોતાનો હાથ બાળે અને છતાં એ કામ છોડે નહિ! અઢી-ત્રણ વર્ષનો બાળક, મા-બાપ એને વારે નહિ તો પોતે જ પોતાનાં કપડાં ધૂએ! એ જુદી વાત છે કે એક કપડા પાછળ એક ગોટી સાબુની વાપરી નાખે!

ગાંધીજીના અર્થ પ્રમાણે બાળક જન્મથી જ અસ્વાદ-વ્રતધારી હોય છે. એ ગળ્યું દૂધ પસંદ કરતું નથી. એને ટેવ પાડવામાં આવે છે. એ મીઠાવાળી ચીજો ખાવાની પસંદ કરતું નથી. એને મીઠું ખાતાં શીખવવામાં આવે છે.

બાળક જન્મથી જ અભય-વ્રતધારી હોય છે. એ કોઈને ડરાવતું નથી, તેમ ડરતું પણ નથી. એનામાં જેટલો ભય છે એ કુદરતની દેન છે. બાળક માટે એ જરૂરી નથી, આપણા સૌને માટે એ જરૂરી છે. એટલા ભય વિના આપણે એના જીવનની રક્ષા નથી કરી શકતા.

બાળક જન્મથી જ સર્વધર્મ-સમભાવી હોય છે. એને મારપીટ કરીને બીજા ધર્મોનો દ્વેષ કરતાં શીખવવું પડે છે. તો પણ હિંદુ-મુસલમાન અને બ્રાહ્મણ-મહેતરનાં બાળકો એક-બીજાને કેરી ખવડાવીને ખાધા વિના નથી રહેતાં.

બાળક જન્મથી જ સ્વદેશી-વ્રતધારી હોય છે. એટલે તો માના દૂધ સિવાય બીજું દૂધ અથવા કોઈ ચીજ, મોઢું બગાડી બગાડીને એ પીએ છે. એની મા જાણતી હોય એ જ ભાષા એ શીખે છે. એની મા પસંદ કરે કે આસપાસનાં બાળકો પહેરતાં હોય એ જ કટનાં કપડાં એ પહેરે છે.

બાળક છૂતાછૂતથી એટલું દૂર છે કે એ જન્મે તે પહેલાં જ માની છૂતાછૂતને પણ ખતમ કરી નાખે છે! કેમ કે, સામાન્ય રીતે બાળકનો જન્મ કરાવવા મેતરાણી, સુયાણી જ આવ્યા કરે છે. ઢીંગલી પેઠે શણગારાયેલી નર્સો તો હમણાં આવવા લાગી છે.

—મહાત્મા ભગવાનદીન
['માતાપિતાઓને' પુસ્તકમાંથી]

સમાજ-સેવા

પુષ્પપુરની કૉલેજ સુવિખ્યાત હતી. પરંતુ આ નગરને તમે નકશામાં અથવા ભૂગોળનાં પુસ્તકોમાં શોધવા પ્રયત્ન કરશો મા. આ સાચું નામ નથી.

એક દિવસ એક કૉલેજના કેટલાક વિદ્યાર્થીઓ સમાજસેવા કરવા નીકળ્યા. તેમની નેતાગીરી ગણિતના અધ્યાપક કરી રહ્યા હતા.

ધીમરપટ્ટી ગામ નજીકમાં જ હતું. ખૂબ વરસાદને લીધે ત્યાંના લોકો સંકટગ્રસ્ત દશામાં હતા. કેટલાંક મકાનો તૂટી પડ્યાં હતાં.

વિદ્યાર્થીઓએ ત્યાં જવાનો કાર્યક્રમ નક્કી કર્યો.

કૉલેજવાળા ધીમરપટ્ટી પહોંચીને ધમ ધમ કરતા મોટર-લૉરીમાંથી નીચે કૂદી પડયા. ગામલોક પણ તેમની આસપાસ ભેગા થઈ ગયા અને ગણિતાચાર્યને કહેવા લાગ્યા : "સાહેબ, અમારાં મકાનો ખરાબ હાલતમાં ચૂએ છે. અમે ઘણા હેરાન પરેશાન થઈ ગયા છીએ !"

"છાપરા પર ચડી જાઓ અને જુઓ કે કયાં કયાં ખરાબી થઈ છે," ગણિતાચાર્યે વિદ્યાર્થીઓને હુકમ કર્યો. પરંતુ તેમના આદેશનું પાલન કરવાની કોઈ વિદ્યાર્થીએ તત્પરતા ન બતાવી. છોકરાઓને આવી મુસીબતની સામે ખડા રહેવાનો આ પહેલો જ પ્રસંગ હતો.

"ઊભા શું રહ્યા છો ?" અધ્યાપકે કહ્યું : "ચાલો, હું ચડીને બતાવું છું."

ગણિતાચાર્યને છાપરા પર ચડતા જોઈને વિદ્યાર્થીઓમાં પણ હિંમત આવી. તેઓ બધા જ છાપરા પર ચડી ગયા.

પરંતુ ઘરવાળી બાઈ બૂમાબૂમ કરીને કહેવા લાગી: "અરે ભાઈઓ, નીચે ઊતરી જાઓ; વરસાદને લીધે બધાં નળિયાં ભીનાં થઈ ગયાં છે, નબળાં પડી ગયાં છે. તમારા વજનથી તે તૂટી જશે !"

અને એવું જ થયું. જ્યાં જ્યાં કૉલેજવાળાઓના પગનો દાબ પડયો, ત્યાં ત્યાં નળિયાં ભાંગી ગયાં.

ગણિતાચાર્યને આથી દુઃખ થયું. તેમને નળિયાંની બાબતમાં કશી જાણકારી ન હતી.

મકાનનો માલિક ખેડૂત પણ મોટેથી બોલી ઊઠયો: "ઊતરો; જલદી ઊતરો !"

ગણિતાચાર્યે ખેડૂતને કહ્યું: "ગભરાઓ નહિ. બધું બરોબર થઈ જશે. નવાં નળિયાં માટે અમે અરજી લખીને મોકલી દઈશું અને સારી રીતે આ છાપરાનું સમારકામ થઈ જશે."

સમાજ-સેવા કરવાવાળા એ બધા શહેરમાં પાછા ફર્યા. તે રાતે પણ ધીમરપટ્ટી ગામમાં ખૂબ વરસાદ પડ્યો. ભાંગેલાં નળિયાંવાળા ઘરમાં રહેતા પેલા ગરીબ માણસનાં બાળબચ્ચાં ખૂબ હેરાન પરેશાન થયાં. ઘરવાળીએ પોતાના ધણીને ધમકાવીને કહ્યું : "તમે એ છોકરાઓને છાપરા પર ચડવા જ શા માટે દીધા ? જુઓ, આપણી શી દશા થઈ રહી છે તે !"

બિચારો ગરીબ ખેડૂત શું કરે ? એનો શો દોષ હતો ? ગણિતાચાર્યનું અજ્ઞાન અને સમાજ-સેવાના ઉત્સાહથી કામ બગડી ગયું હતું !

આ બાજુ શહેરમાં પાછા ફરીને કૉલેજવાળાઓએ નવાં નળિયાંને માટે અરજી લખીને મોકલી. કેટલાક સમય પછી સરકાર તરફથી નામંજૂરીનો પત્ર આવ્યો. એટલે લાચાર બનીને તે લોકોએ આપસ આપસમાં કેટલોક ફાળો ઉઘરાવ્યો. પરંતુ આ બધી લખાપટ્ટીમાં મહિનાઓ વીતી ગયા હતા.

આટલા પરથી કૉલેજવાળાઓ એ પાઠ શીખ્યા કે, નળિયાં જ્યારે ખૂબ ભીનાં હોય, ત્યારે તેના ઉપર ઊભા રહેવું નુકસાનકારક છે.

તેઓ બીજી વાર ધીમરપટ્ટી ગયા. ખેડૂત અને તેની પત્નીને બોલાવીને તેઓએ નળિયાંના રૂપિયા આપ્યા. સ્ત્રી બહુ રાજી થઈ અને તેણે એ છોકરાઓને હાર્દિક આશીર્વાદ આપ્યા.

અધ્યાપક પણ પ્રસન્ન થયો; કારણ કે તેને એવો ભય હતો કે, રખેને કંઈ વધારે ઠપકો સાંભળવો પડે !

પછી છોકરાઓએ એવો નિશ્ચય કર્યો કે, જાણ્યા કર્યા વિના કોઈ પણ ક્ષેત્રમાં પગપેસારો ન કરવો.

નળિયાં કયાં અને કેમ બને છે, એ જાણવાને માટે તેઓ ગામના કુંભારને ઘેર ગયા. ભીની-ચીકણી માટી અને ચાકડું એ બધું તે

કુંભાર જે ચમત્કાર કરી રહ્યો હતો, એ જોઈને તેઓ આશ્ચર્યમાં ગરકાવ થઈ ગયા.

ગણિતાચાર્યે તેમને સચેત કરીને કહ્યું: "હવે ચાલો, બહુ વખત થઈ ગયો છે; પાછા ફરીએ."

પરંતુ છોકરાઓનું મન ત્યાંથી ખસવાને જરાયે રાજી નહોતું.

—ચક્રવર્તી રાજગોપાલાચાર્ય

સ્વાભાવિક નિષ્ક્રિયતા

લોકોની પાસે માત્ર વિચાર પહોંચાડવાથી જ કામ નહિ થાય; કારણ કે હિંદુસ્તાનના લોકોના સ્વભાવમાં જ અપ્રવૃત્તિ છે. વિચાર સમજાવે, તો એ સમજી લેશે, એને પસંદ કરશે—પણ એને આચરણમાં નહિ મૂકે. કારણ કે ગઈ કાલ સુધી એનો અમલ કરેલો નહોતો. દેશમાં સ્વતંત્ર પ્રવૃત્તિનો અભાવ છે. આપણા દેશમાં સદ્ભાવના ઓછી નથી, પણ જાતે કામ ન કરવાની એક મોટી ખોડ છે. એટલે વિચાર સમજાવવા માત્રથી જ નહિ પતે—લોકોને પ્રેરણા દઈને એમની પાસેથી કામ પણ કરાવવું પડશે. હું અહીં બેઠો છું, મને ટાઢ વાય છે, સામે જરા આઘે કપડું પડ્યું છે, પરંતુ ઊઠીને હું એને લેતો નથી. જો કોઈ સેવા કરે, એ કપડું લાવી દે, તો તેનો ઉપકાર માનીશ. આ છે ઘડપણનું લક્ષણ. ભારતના સમાજને આ જાતનું ઘડપણ આવ્યું છે. ઘરડાઓ વિચાર તો ગ્રહણ કરે છે, સમજે પણ છે, પરંતુ તે મુજબ આચરણ નથી કરી શકતા.

*

હિન્દુસ્તાનના લોક મહાત્મા બુદ્ધથી માંડીને મહાત્મા ગાંધી સુધીના દરેકના વિચારને પચાવી ચૂક્યા છે. ગંગા સમુદ્રમાં જઈને મળી; યમુના, કાવેરી, નર્મદા પણ મળી. પરંતુ સમુદ્ર ખારો ને ખારો જ રહ્યો; એનામાં કોઈ મીઠાશ નથી આવી. એટલે લોક અમને કહે છે કે કાયદો શીદને નથી કરી લેતા? કહેવાનો અર્થ એ કે કાયદો થશે પછી એ પોતે જખ મારીને તેનો અમલ કરશે. પણ કાયદાથી ઉન્નતિ નહિ થાય. એ તો ત્યારે જ થશે કે જ્યારે આ નિષ્ક્રિયતા નહિ રહે. ભારતમાં ઘણાયે અવતાર થયા—રામ, કૃષ્ણ, બુદ્ધ—પરંતુ લોક એવા ને એવા રહ્યા છે. એ જ નિષ્ક્રિયતાનો સ્વભાવ પકડી રાખેલ છે, અને હજી વધારે ઘરડા થતા જાય છે. ઘરડા બનવાની આ જે પ્રક્રિયા છે તેને આપણે રોકવી જ જોઈએ.

કોંગ્રેસના મોટા મોટા નેતા કોંગ્રેસની ટીકા કરે છે. કહે છે કે કોંગ્રેસમાં દોષ પેસી ગયો છે, કયો દોષ છે? તો એ કે લોક પોતાનું સ્થાન છોડવા નથી માગતા. ધક્કો લાગે તો છોડશે—તે વિના નહિ. આ દોષ કોંગ્રેસનો જ નથી, આખા ભારતનો એ જ સ્વભાવ છે. એમ માને છે કે આ જગ્યાએ આરામ છે; આને છોડીને વળી બીજે સ્થાને જવું તો કામ કરવું પડશે. એટલા માટે અહીં જ ચોંટી રહેવું સારું છે. મોટા મોટા રાજનીતિજ્ઞો, પ્રધાનો, કોઈ પણ સંસ્થાના પ્રમુખ-મંત્રીઓ વીસ-વીસ પચીસ-પચીસ વરસ સુધી એ જ સ્થાને રહે છે, એનું એ જ કામ કરે છે. એવો નિયમ શીદને ન કરવો કે પંચાવનની ઉમર પછી એને એ સ્થાનેથી હટાવવા જોઈએ? મધ્ય પ્રદેશના મુખ્ય મંત્રી રવિશંકર શુક્લ એંશી વરસના થઈને મર્યા. મરવાની ઘડી સુધી એ મુખ્ય મંત્રી હતા.

શ્રીનાથજીનો મહોત્સવ અને વીર તાત્યા ટોપે

સન ૧૮૫૭માં તાત્યા ટોપે નાથદ્વારામાં ભગવાન શ્રીનાથજીના દર્શન કરવા માટે આવ્યા હતા ત્યારે બધા કર્મચારીઓને અશરફી અને મોહરો આપી માલામાલ કર્યા પછી ભગવાન શ્રીનાથનુ વિધિપૂર્વક પૂજન કરાવી વિજય માટે આશીર્વાદ માગ્યો હતો. તે દિવસે જેટલો પ્રસાદ હતો તેની કીમત મોહરોમાં ચુકાવી પોતાના સાથીઓને એ પ્રસાદ ખાવા માટે આપ્યો હતો.

બીજી બાજુ તાત્યા ટોપે અહીં હોવાની ખબર અંગ્રેજોને મળતાં તેમની મોટી ફોજ પણ આવી પહોંચી. તે વખતે બનાસ નદીમાં ભયંકર રેલ આવેલી હતી. અંગ્રેજોની ફોજ ખૂબ મોટી હતી અને તાત્યા ટોપે નાસી શકે એવી સ્થિતિ ન હોવાથી તાત્યા ટોપેના હુકમથી એક હજાર બકરીઓ ખરીદ કરી તેમના બંને કાંડાઓ પર નાની નાની મશાલો બાંધી તોપના ધડાકાઓ કર્યા, પરિણામે બકરીઓ આમ તેમ ચણ માઈલ સુધી ફેલાઈ ગઈ.

અંગ્રેજોએ દૂરબીનથી જોયું તો તેમને લાગ્યું કે તાત્યા ટોપે પાસે ખૂબ મોટી ફોજ છે, એથી અંગ્રેજો ગભરાયા અને પોતાની ફોજને પાછી વાળી, પણ પાછળથી મરાઠાઓએ હુમલા કરી આ ફોજને મારી નાખી હતી. તે પછી ઉદયપુરના છીયરના મેદાન પાસે તાત્યા ટોપે અને અંગ્રેજોની ફોજનો સામનો થયો જે વખતે કોઠારિયાના રાવસાહેબ જોધસિંહે તાત્યા ટોપેને સાથ આપ્યો અને ઉદયપુરના લોહારે બનાવેલી વિશાળ તોપે અંગ્રેજોની તોપોનું મોઢું બંધ કરતાં અંગ્રેજ ફોજ નાસી ગઈ. આ લોહારને રાજા જોધસિંહે આપેલી જાગીરનું લખાણ આજે ગદ્યપદ્ય ભાષામાં મહારાજાના હસ્તાક્ષર સાથે લોહારના કુટુંબીઓ પાસે મોજૂદ છે. ગામોના ભાટ અને ચારણો મારવાડી ભાષામાં આજે પણ આ લડાઈનું ગૌરવથી વર્ણન કરે છે.

સામયિકોના દીપોત્સવી અંકો (પૃષ્ઠ ૨૭૨નું ચાલુ)

"અખંડાનંદ" અને "નવચેતન" માસિકોની જેમ ભારતી સાહિત્ય સંઘ લિ. તરફથી પ્રસિદ્ધ થતા "ઊર્મિ નવરચના"નો પણ દીપોત્સવી અંક પ્રકટ થયો છે. એ દર માસે જે સાહિત્યસમૃદ્ધિ આપતું રહે છે તેથી વધુ સમૃદ્ધિ આ અંક આપી જાય છે. એમાં આપણા જાણીતા વાર્તાનવેશો શ્રી. પન્નાલાલ પટેલ, શ્રી. ચૂનીલાલ મડિયા તથા શ્રી. શિવકુમાર જોષીની વાર્તાઓ છે તો સાથે શ્રી. રવિશંકર મહારાજનું "સાત વારનું અજવાળિયું" કહેવાય છે તે દરેક વારની મહત્તા દર્શાવતો સરળ લેખ પણ આપ્યો છે. તે ઉપરાંત, શ્રી. ઈશ્વર પેટલીકરે, તેમના આફ્રિકાના પ્રવાસ દરમિયાન તેમણે જોયેલ આફ્રિકાની શાળાઓને લગતું બ્યાન આપ્યું છે, અમેરિકાના પ્રવાસની શ્રી. રામુ પંડિતે "અમેરિકાના રંગ ઢંગ" દ્વારા ત્યાંની રહેણીકરણીની માહિતી આપી છે. તે ઉપરાંત, ચા ને લગતો શ્રી. પદ્મકાન્ત શાહનો "ચા"નો પરિચય આપતો વૈજ્ઞાનિક લેખ છે તો સાથે સાથે જાણીતા પ્રાણીજ્ઞાનવિશારદ શ્રી. પ્રદ્યુમનરાય કંચનરાયનો "માનવભક્ષી વનગૌરવ"વાળો લેખ એકશિકારી પ્રાણીની ખાસિયતોનો પરિચય આપી જાય છે. વળી શ્રી. ધનસુખલાલ મહેતાની "ઘરવેલાં" પણ વાચનીય છે.

આગલી હરોળના કવિઓની કાવ્યવાનીઓ પણ કાવ્યનંદ આપે તેવી છે. "अज्ञात"

શ્રી. માવલંકરદાદાનાં બે સંસ્મરણો

(૧) મારે માટેની ભેટ

દાદા સાહેબ માવલંકરને ત્યાં એમના પુત્રનાં લગ્ન હતાં. સવારના દશેક વાગ્યા હશે. દાદા સાહેબ પિતાંબર પહેરી ઈશ્વર-પૂજામાં બેઠા હતા. એટલામાં દાદા સાહેબના એક પુરાણા અંગત મિત્ર જે અમદાવાદની પાંચ-સાત મિલોના એજંટ હતા તેમનો મુનિમ આવ્યો. લગ્ન-પ્રસંગની ભેટ દાદા સાહેબ સામે ધરી, એ બહુ મોટી રકમ હતી.

દાદા સાહેબે તો તે લેવાની સાફ ના પાડી.

મુનિમે જ્યારે ખૂબ જ આગ્રહ કર્યો ત્યારે દાદા સાહેબે કહ્યું: 'તમે મારા કહેવાથી સામાજિક કાર્યો માટે મોટી મોટી રકમો દાન આપો છે એ જ મારે માટેની ભેટ છે.'

(૨) કર્તવ્ય પહેલું

દાદા સાહેબ માવલંકર અમદાવાદ સુધરાઈના પ્રમુખ હતા ત્યારનો આ પ્રસંગ છે.

બપોરના ચાર વાગવા આવ્યા હતા. ચાર વાગ્યે સુધરાઈની સભા હતી એટલે દાદા સાહેબ તૈયાર થઈને ઘરમાંથી સુધરાઈમાં જતા હતા. એવામાં એક ઓળખીતા ભાઈ એમને મળવા આવ્યા. તે એમને ઘરના દરવાજે મળ્યા. ખાસ કામ માટે તે દાદા સાહેબને મળવા આવ્યા હતા. દાદા સાહેબે તેમને કહ્યું: 'જુઓ, ચારમાં પાંચ મિનિટ કમ છે અને ચાર વાગ્યે સુધરાઈની સભા છે. અહીંથી સુધરાઈમાં હું ચાલતો જઈશ અને ત્યાં જતાં પાંચ મિનિટ તો સહેજે લાગી જાય છે. એટલે ક્ષમા કરજો, હું રોકાઈ શકું એમ નથી!' એમ કહીને તેઓ સુધરાઈમાં ગયા.

આવનાર સજ્જન વૃદ્ધ હતા અને દાદા સાહેબ ત્યારે યુવાન હતા. છતાં એમણે આંખ-શરમ કરતાં કર્તવ્યને શ્રેષ્ઠ ગણ્યું.

સુધરાઈનું કામકાજ પત્યા પછી દાદા સાહેબ ઘરે નહીં જતાં સીધા પેલા સજ્જનના ઘરે ગયા અને ક્ષમા માગી. તેઓ જે કામ અંગે મળવા આવ્યા હતા તે વિશે તેમને પૂછપરછ કરી.

કેટલી ઉંમર પછી કયી કયી વસ્તુની ઓછપ લાગે છે?

જન્મથી માંડી દશ વર્ષ પછી બાલ્યાવસ્થાની ટેવો બંધ પડવા માંડે છે, વીસ વર્ષ થયા પછી શરીરનું ઊંચાઈમાં વધવું બંધ પડવા માંડે છે, ચાળીસ વર્ષ થયા પછી ગ્રંથને મુખપાઠ રાખવાની સ્મરણશક્તિ બંધ પડવા માંડે છે, પચાસ વર્ષ થયા પછી ચામડીની સુંવાળપ બંધ પડવા માંડે છે; સાઠ વર્ષ થયા પછી આંખોનું તેજ મંદ પડવા માંડે છે; સિત્તેર વર્ષ થયા પછી શરીરનું વીર્ય ઓછું થવા માંડે છે, એંશી વર્ષ થયા પછી શરીરમાંનું પરાક્રમ ઓછું થવા માંડે છે, નેવું વર્ષ થયા પછી બુદ્ધિ કમતી થવા માંડે છે, સો વર્ષ થયા પછી હાથપગ વગેરે કામ કરનારી ઇન્દ્રિયોનું હલનચલન બળ ઓછું થવા માંડે છે; એકસો વર્ષ થયા પછી શરીરની અંદરનું ચૈતન્યત્વ–ચપળતા–સાવધાનપણું ઓછું થવા માંડે છે, અને ૧૨૦ વર્ષ થયા પછી જીવનબળ પરવારવા માંડે છે. આમ દશ દશ વર્ષને અંતરે એક પછી એકની ઓછપ થવા લાગે છે. (૧૯) (સાર્ંગધર સંહિતા)

સંગ્રાહક: **મહંત બળવંતરાય મંછારામ**
(ઝઘડીઆવાળા)
(ભ. સુ. નિ. પુ. પ્રચારક)

CHIEF MINISTER · GOVERNMENT OF BOMBAY

Sachivalaya, Bombay 1.
૭ – ૬ – ૧૯૫૭.

શ્રી. ચંદુલાલ એમ શાહ ગુજરાતી ભાષાના એક જાણીતા લેખક છે. આજે જ્યારે ગુજરાતીમાં જ નહિ, પરંતુ ભારતની અન્ય ભાષાઓમાં, અનુવાદો અને રૂપાન્તરો પ્રસિધ્ધ થઇ રહેલાં છે, ત્યારે, શ્રી ચંદુલાલ શાહનાં મૌલિક લખાણો સવિશેષ સ્વીકાર્ય બને છે. તેઓ નવલકથાકાર છે અને નવલકથાના વિષય તરીકે તેઓ મોટાભાગે ઐતિહાસિક વિષયો, પાત્રો અને પ્રસંગો પસંદ કરતા હોય છે. તેમની કેટલીક નવલકથાઓના વિષયો જૈન ઇતિહાસ પ્રબંધો અને પ્રાચીન સાહિત્યમાંથી સ્વીકારાયા છે.

હું આશા રાખું છું કે શ્રી ચંદુલાલ શાહની નવલકથાઓ ગુજરાતના સામાન્ય વાચકને રસ અને બોધપ્રદ નીવડશે.

યશવંતરાવ ચવાણ

આપના પુસ્તકાલયમાં જ્યાં સુધી નીચેનાં પુસ્તકો નહિ હોય,

ત્યાં સુધી તે પુસ્તકાલય અપૂર્ણ જ લાગશે.

ભાગ્યજ્યોત ભા. ૧–૨	લેખક: ચંદુલાલ એમ. શાહ	૧૦–૦૦
તેજતર્પણ	,,	૪–૦૦
મહામંત્રી શકટાળ	,,	૪–૫૦
ડગમગતું સિંહાસન	,,	૪–૦૦
આણરૂની ભીતરમાં	,,	૪–૦૦
મોહવિજેતા ઈલાચીકુમાર	,,	૩–૦૦
મહાસતી મયણાસુંદરી	,,	૩–૦૦
ત્યાગવીર શાલિભદ્ર	,,	૪–૦૦
પુણ્યાત્મા અમરકુમાર	,,	૪–૦૦
ગરીબીનુ ગૌરવ	લે. શાંતિકુમાર ભટ્ટ	૪–૦૦
એક દંડિયો મહેલ	ચુનીલાલ વ. શાહ	૩–૦૦
પવિત્રતામાં પ્રભુતા		૫–૦૦
પુરુષાર્થ		૪–૦૦
હૃદયસમર્પણ		૪–૦૦
દેવકુમાર		૩–૦૦
વીરાંગના પાટમદે		૪–૦૦

— આજે જ લખો —

દીપક પ્રકાશન ગૃહ

૨૨૦, કીકા સ્ટ્રીટ, મુંબઈ ૨

પુસ્તકાલય

તંત્રી : ચીમનલાલ દેસાઈ ડભોઈવાળા

વર્ષ ૩૨] તા. ૧૫મી ડિસેમ્બર ૧૯૫૭ [અંક ૧૨મો

સ્વધર્મ

स्वधर्मे निधनं श्रेयः
परधर्मो भयावहः

માબાપની જેમ સ્વધર્મ પણ માણસને જન્મ સાથે મળે છે સ્વધર્મ એટલે પોતાનો સ્વાભાવિક ધર્મ

માનવીમા એક વિશિષ્ટ શક્તિ પડેલી છે એ જાણીને માણસે પોતાનુ કર્તવ્ય-કર્મ નક્કી કરવુ એ કર્તવ્યમા આર્થિક લાભ કમી હોય અને અન્યમા વિશેષ હોય તો પણ એ કાર્ય પોતાને માટે ઠગારુ છે એમ સમજી સ્વધર્મને વળગી રહેવામા જ શ્રેય સમાયેલુ છે

ગીતા

અનુક્રમણિકા

તંત્રીસ્થાનેથી	૨૯૩	પુસ્તકાલય નોંધ	૩૧૨
સાહિત્યસૃષ્ટિનુ અવનવુ	૨૯૯	સૂચના સમાચાર	૩૨૯
જીવનમાર્ગદર્શિની શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતા	૩૦૪	સામયિક દોહન	૩૩૧
પુસ્તકપરિચય	૩૦૯	શિષ્ટ વાચનની સાતમી પરીક્ષાનુ પરિણામ	૩૩૩

વાર્ષિક લવાજમ :

દેશમા . રૂ ૫-૦-૦
પરદેશમા રૂ. ૬-૮-૦
છૂટક નકલ રૂ ૦૧૦૦

વ્યવસ્થાપક :
લક્ષ્મણસિંહ બહેચરસિંહ પરમાર
મંત્રી. પુ સ સ મંડળ લિમિટેડ,
પો બો ૧૦, રાવપુરા, વડોદરા.

અમારાં તદ્દન નવાં પ્રકાશનો

ત્રિશંકુ (નવલકથા)	શ્રી રમણલાલ વ. દેસાઈ	૪·૦૦
મધ્યાહ્નનાં મૃગજળ (જીવનસંસ્મરણો)	” ”	૪·૫૦
કવિદર્શન (નાટકો)	” ”	છપાય છે
હીરાની ચમક (નવલિકાઓ)	” ”	”
કલ્પવૃક્ષ (નવલકથા)	શ્રી ઈશ્વર પેટલીકર	૬·૦૦
શકુંતલા (”)	” ”	૪·૦૦
અભિસારિકા (નવલિકાઓ)	” ”	૪·૦૦
આશાભરી (નવલકથા)	શ્રી પીતાંબર પટેલ	૪·૫૦
સોનાનું ઈંડું (નવલિકાઓ)	” ”	૩·૫૦
ગુરુદક્ષિણા (”)	” ”	છપાય છે
ભારતનાં નવાં યાત્રાધામો (પ્રવાસવર્ણન)	” ”	૩·૫૦
સંધ્યાના રંગ (નવલકથા)	શ્રી ગુણવંતરાય આચાર્ય	૪·૫૦
મુક્તાત્મા (”)	શ્રી ગ. ત્ર્યં. માડખોલકર	૬·૨૫
આધાર (”)	ડૉ. કુ. સુમતિ ક્ષેત્રમાડે	૪·૦૦
હદપાર (”)	શ્રી શ્રી. ના. પેંડસે	૪·૦૦
હૃદયમંથન (”)	શ્રી વિભાવરી શિરૂરકર	૫·૦૦
સૌંદર્યપૂજા ૧–૨ (”)	શ્રી ‘ શયદા ’	૭·૫૦
જ્યોતિ (”)	શ્રી ‘ ગૌતમ ’	૫·૫૦
સંકલ્પ સિદ્ધિ (”)	શ્રી વસંતરાય હ. દેસાઈ	૫·૦૦
અણપ્રીછ્યાં હેત (”)	શ્રી ‘ વિશ્વમિત્ર ’	૪·૫૦
ટારઝનનું શૌર્ય (”)	શ્રી એડગર રાઈસ બરો	૪·૦૦
લીલુડી ધરતી ૧–૨ (”)	શ્રી ચુનીલાલ મડિયા	૧૦·૦૦
ચંપો અને કેળ (નવલિકાઓ)	” ”	૩·૦૦
અંતઃસ્રોતા (”)	” ”	૩·૦૦
ધરતીનો પછેડો (નવલકથા)	શ્રી દેવશંકર મહેતા	૫·૦૦
રત્નદીપ (”)	શ્રી પ્રભાતકુમાર મુખોપાધ્યાય	૫·૫૦
હું, સરલા અને મિત્રમંડળ (નવલિકાઓ)	શ્રી ધનસુખલાલ મહેતા	૪·૫૦

—: મળવાનું મુખ્ય સ્થળ :—

આર. આર. શેઠની કંપની : મુંબઈ-૨

કેશવ બાગ; પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ; પો. બૉક્સ નં. ૨૫૧૭

ફોન નંબર : ૩૪૩૪૧ ☆ તાર : ‘LITERATURE’

સમસ્ત ગુજરાતની લોકભદ્ર પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિનું એકમાત્ર મુખપત્ર

પુસ્તકાલય

વર્ષ ૩૨] તા. ૧૫મી ડિસેમ્બર ૧૯૫૭ [અંક ૬ઠ્ઠો

તંત્રીસ્થાનેથી

" પુસ્તકાલય " માસિક આજ ૩૨ વર્ષથી સમસ્ત ગુજરાતની—" જ્યાં જ્યાં વસે એક ગુજરાતી " ગીતના ગાનાર કવિની વ્યાખ્યા મુજબના બૃહદ ગુજરાતની વિધ વિધ સેવા બજાવતું આવ્યું છે.

આ બત્રીસી દરમિયાન વિશ્વામિત્રીમાં કંઈ કેટલાયે પૂર આવ્યાં અને ઓસર્યાં.

'૫૭ની સાલ પૂરી થવા આવી છે ત્યારે હવે નવી વ્યવસ્થામાં એનું તંત્ર મને સુપ્રત થાય છે.

શ્રી. મણિલાલ વ્યાસનાં " તંત્રીનાં વિદાય વચન " ઘણું ઘણું કહી જાય છે.

એક વીશીની એમની કારકિર્દીનો એમણે અહેવાલ રજૂ કર્યો છે, તેમાં એમણે આ માસિકની પ્રગતિ—પ્રવૃત્તિની ઝાંખી કરાવી છે અને પોતાના સંપાદનકાર્યનું સરવૈયું પણ રજૂ કર્યું છે.

પાયાથી નવી મહેલાત ચણવી સહેલી છે, પરંતુ અમુક ચણતર કાર્ય થઈ ગયા પછી એના ઉપર આગળ વધવું વિચિત્ર અને મુશ્કેલ છે.

હું ખ્યાતનામ સાહિત્યક કે સાક્ષર નથી; એક નાચીજ સેવક છું. છતાં પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિ.ના વ્યવસ્થાપક મંડળ તરફથી એ મંડળના એક અદના સભાસદ–મને સંપાદનકાર્ય સોંપાયું છે. આમ મારા પર જે વિશ્વાસ મુકાયો છે તે બદલ હું સૌ કોઈનો આભાર માનું છું.

શિલ્પી હીરાધરની દર્ભાવતી નગરીમાં–રસરાજ કવિશ્રી દયારામભાઈના ડભોઈમાં–જન્મ લેવાનું સદ્‌ભાગ્ય મને સાંપડયું છે. પ્રાતઃસ્મરણીય કૈલાસવાસી શ્રીમંત સયાજીરાવ ગાયકવાડના શાસન હેઠળની શિક્ષણસંસ્થામાં મેં શકયે તેટલો અલ્પ અભ્યાસ કર્યો છે.

પછાત–દલિત વર્ગની સેવાના ભેખધારી સ્વ. પૂ. ઠક્કર બાપાની સાથે રહેવા–

ફરવાનો પણ ઠીક ઠીક મોકો મળ્યો છે; અને એ સંતપુરુષની સેવામાં રહીને પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના પ્રાણ અને પ્રણેતા ગુજરાતના અણમોલ મોતી શ્રી સદ્‌ગત્ પૂ. મોતીભાઈ અમીન સાહેબ તથા સસ્તુ સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલયના આદ્ય પિતા સ્વ. અખંડાનંદજીના સંપર્કમાં આવવાના લહાવા પણ મળ્યા છે.

કાઠિયાવાડ રાજકીય પરિષદના જન્મદાતા સૌરાષ્ટ્રના અગ્રણી રાજકારણી પુરુષ સદ્‌ગત્ શ્રી. મનસુખલાલ રવજીભાઈ મહેતાના પત્રકારિત્વમાં મેં મારો અલ્પ ફાળો નોંધાવેલો છે.

ઉપરાંત મારા પરમ હિતચિંતક અને વડીલ સમા " મોટાભાઈ " પૂ. શ્રી. મગનભાઈ શંકરભાઇ પટેલની વિધવિધ પ્રવૃત્તિઓમાં પણ તેમના ચરણે બેસી કાર્ય કરવાની તકો મને સાંપડેલી છે.

આ બધા હિતસ્વીઓ પાસેથી મેળવેલા ભાથાના જોરે મેં આ નવી પ્રવૃત્તિ હાથ ધરવાની હામ ભીડી છે.

ઊર્મિઓ અને કોડ તો બહુ બહુ છે. અભિલાષાઓ પણ કંઈ ઓછી નથી. પણ આશાઓ અને વચનોની કિંમત શી ? જો કંઈ ન બની શકે તો ?

" પુસ્તકાલય " માસિકની અમુક મર્યાદાઓ નક્કી થયેલી છે, એ ચીલે મારે ચાલવાનું છે. નવી કેડી પાડી શકાય કે કેમ ? પાડવી જરૂરી–હિતાવહ છે કે કેમ તે વિચારવું રહ્યું.

ગુજરાતી ભાષાનાં સામયિકોમાં આ વિષયનું માત્ર આ એક જ માસિક છે. એણે અત્યાર સુધી કિંમતી સેવા બજાવી છે. એને વધુ ઉપયોગી અને આકર્ષક બનાવવા હું હમેશાં પ્રયત્નશીલ રહીશ એટલું તો મારે કહેવું જ રહ્યું. એમાં મારા હિતેચ્છુઓ–સ્નેહીઓનાં પ્રોત્સાહન તથા આશીર્વાદ અને સાથીઓના સહકાર ઉપરાંત બૃહદ ગુજરાતના સાક્ષરો, સાહિત્યકારો, લેખક–લેખિકાઓ, કવિઓ, વિદ્વાનો અને પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિમાં ઊંડો રસ ધરાવતા સૌ તરફથી વિધવિધ લેખો–કૃતિઓની હું જરૂર અપેક્ષા રાખું.

આજે ઊઘડતે પાને મારે વધુ કંઈ જ કહેવાનું ન હોય.

વાચકો–વિવેચકો–પરીક્ષકો ઉપર જ હું છોડી દેવા માગું છું.

સંપૂર્ણ હોવાનો મારો દાવો નથી; હું પણ માટી પગો માનવી છું.

એટલે મારા સંપાદન અંગે જે કંઈ સલાહસૂચનો મળશે તેને કિંમતી ગણી આવકારીશ, તે ઉપર પુખ્ત વિચાર કરીશ અને મારી અપૂર્ણતાઓ–ત્રુટિઓ ટાળવા સદૈવ તત્પર રહીશ.

બીજો કોઈ કૉલ અત્યારે મારે આપવાનો હોય નહીં.

શિક્ષણ માટે શાળા અને જ્ઞાન માટે પુસ્તકાલય આવશ્યક છે. બંને પરસ્પર

પૂરક છે. આગળ વધીને એમ પણ કહેવાય કે પુસ્તકાલય એ Novelty puspose–વિવિધલક્ષી–વિદ્યાપીઠ છે. વધુ સ્પષ્ટ બનું તો શાળા એ શસ્ત્ર છે તો એ શસ્ત્રને તાતું અને તાજું રાખનાર સરાણ તે પુસ્તકાલય છે. એટલે શાળા કરતાં પણ પુસ્તકાલયનું મહત્ત્વ સવિશેષ છે.

આવી સંસ્થાના મુખપત્રનું સંચાલન અને સંપાદન એ નાનીસૂની વાત કે ઓછી જવાબદારીનો વિષય નથી. એને હું પાત્ર બનું એટલી જ મારી અભિલાષા અને તમન્ના છે. એ પૂરી કરવા પ્રભુ બળ આપો એવું જગન્નિયંતા પાસે દીન થઈ યાચું છું.

ચીમનલાલ દેસાઈ ડભોઈવાળા

ગુજરાતી કવિઓને અભિનંદન

૧૮૫૭ના સ્વાતંત્ર્ય–સંગ્રામના શતાબ્દી મહોત્સવ પ્રસંગે સ્વાતંત્ર્ય પરનાં કાવ્યોની હરીફાઈ અંગે મુંબઈ રાજ્યે નીમેલી ઉચ્ચકક્ષાની સમિતિ તરફથી તાજેતરમાં એ સ્પર્ધાનુ પરિણામ જાહેર કરવામાં આવ્યું છે. આ સ્પર્ધામા ગુજરાતી, મરાઠી, ઉર્દુ અને હિંદી એ ચાર ભાષાઓમાં રચાયેલાં સ્વાતંત્ર્યવિષયક કાવ્યોમાંથી દરેક ભાષાનાં પ્રથમ ચાર શ્રેષ્ઠ કાવ્યો માટે અનુક્રમે રૂા. ૧૦૦, રૂા. ૭૦, રૂા. ૫૦ અને રૂા. ૩૦નાં ઇનામો જાહેર કરાયાં હતાં.

આ હરીફાઈમા ગુજરાતી ભાષામાં પ્રથમ આવેલાં કાવ્યો અનુક્રમે આ પ્રમાણે છે :

૧.	શ્રી. જયંત પાઠક રચિત	" સ્વાતંત્ર્ય યાત્રા. "
૨.	શ્રી. જયાનંદ દવે રચિત	" હું હવે હું બન્યો. "
૩.	શ્રી. હસિતકાંત બૂચ રચિત	" તણુખે તણુખે અમર. "
૪.	શ્રી. જયન્ત અ. મહેતા રચિત	" હે સત્તાવનના દંગલ. "
૫.	શ્રી. મનુ હ. દવે રચિત	" જય જય હે ઝાંસી રાણી. "

ચાર ઇનામો પૈકી ત્રીજું અને ચોથું ભેગું કરી તે ત્રણ–ચાર અને પાંચ એમ ત્રણ કવિઓ વચ્ચે સરખે ભાગે વહેંચી આપવામાં આવ્યું છે.

સ્વાતંત્ર્ય પર શ્રેષ્ઠ કૃતિઓ રચી પારિતોષિક મેળવવા ભાગ્યશાળી નીવડનાર પાંચેય ગુજરાતી કવિઓને અભિનંદન આપતાં અમે સગર્વ ગૌરવ લઈએ છીએ.

શ્રી. મગનભાઈ દેસાઈને અભિનંદન

ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળના ઉપપ્રમુખ અને પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિમાં ઊંડો રસ ધરાવનાર ગુજરાત વિદ્યાપીઠના મહામાત્ર શ્રી. મગનભાઈ દેસાઈ, ગુજરાત યુનિવર્સિટીના ઉપકુલપતિપદે નીમાયા તે બદલ તેમને અમારાં અભિનંદન છે.

શ્રી. મગનભાઈ ઉચ્ચકક્ષાના કેળવણીકાર છે. ગુજરાત વિદ્યાપીઠના વિકાસમાં તેમનો બહુ મોટો ફાળો છે. આ પદ સ્વીકારતાં તેમણે કરેલા નિવેદનના ઉદગાર જ તેમની સેવાભાવનાની પ્રતિતિ કરાવે છે.

"મારી નીમણૂંક દ્વારા દેશની યુનિઓ માટે એક નવું પ્રયાણ કરવાની પહેલ થઈ છે"

'ગુજરાત યુનિવર્સિટીના ચાન્સેલર સાહેબે મને તેના વાઈસ ચાન્સેલર નીમ્યા તે માટે અભિનંદનના પત્રો અને તારો અનેક ભાઈબહેનોએ મને મોકલ્યા છે. તેમને દરેકને આભારનો નોખો જવાબ વ્યક્તિશ: નથી લખી શકતો, તે માટે તે સૌ મને માફ કરે. એમનો સૌનો આભાર આ જાહેર નિવેદન દ્વારા માનું છું. સૌએ મારી નવી જવાબદારીનું કામ સફળ થાઓ એવી શુભેચ્છાઓ પાઠવી છે, તેને માટે હું સૌનો ઋણી છું. મારા નવા કામમાં એ શુભેચ્છાઓ મને બળ પ્રેરશે.

આ કામ પરની નીમણૂક અંગે યુનિવર્સિટીની સેનેટે ચાર નામ ચાન્સેલર સાહેબને સૂચવવાના હોય છે, જેમાંથી કોઈ એકને તે નીમી શકે. આ ચાર નામની ચૂંટણીનું કામ સેનેટે હાથ પર લીધું તે અગાઉથી અને ત્યાર બાદ અત્યાર સુધી, આ બાબતમાં એક રીતે જેને ચિત્રવિચિત્ર કહેવાય એવો ઊહાપોહ, ખાસ કરીને અમદાવાદ અને નડિયાદ વગેરે "મહાગુજરાતવાદી" ભાગોમાં ચાલ્યો હતો. તેમાં ગુજરાતના ભાઈબહેનોએ ખાસ કશો સાથ ન આપ્યો, એને હું એક શુભચિહ્ન ગણું છું. તે માટે સૌને હું ધન્યવાદ આપું છું. આમ મૂક રીતે છતાં અસરકારક ઢબે, ગુજરાતે મને આવકાર આપ્યો છે એમ માનું છું તો એ વધારે પડતું નહીં ગણાય.

અનોખો અપવાદ

સામાન્યપણે સરકારી ચાર્ટરવાળી યુનિવર્સિટીઓમાં આજ સુધીનો શિરસ્તો એવો રહ્યો છે કે, જજ, બારિસ્ટર, મોટા રાજકારણી પંડિત પ્રોફેસર કે નિવૃત્ત મોટા અમલદાર વર્ગ વગેરે લોકમાંથી વાઈસ ચાન્સેલર નિમાય. કેટલાક મિત્રોએ તેમના અભિનંદન પત્રમાં લખ્યું તેમ એમાં હું કદાચ પહેલો અને અનોખો અપવાદ બન્યો છું.

રાષ્ટ્રીય કેળવણીનો સેવક

ઉપર કહી એવી કોઈ લાયકાત મારી પાસે નથી. મારી પાસે ન મારી યુનિવર્સિટીની કોઈ પદવી પણ નથી. છતાં એક વસ્તુ મારી પાસે છે, અને તે એ કે રાષ્ટ્રની રચના અને સ્વરાજ મેળવવા માટે, ઈ. સ. ૧૯૨૧થી આજ સુધી હું રાષ્ટ્રીય કેળવણીનો સેવક રહ્યો છું. તે કાર્યે ને અર્થે ગાંધીજીએ સ્થાપેલી ગુજરાત વિદ્યાપીઠ સંસ્થાનો મેં આશરો લીધો છે અને આજ સુધી તેની સેવામાં છું, હું માનું છું. મારી નિમણૂકમાં આ બાબતની કદર રહી છે. એટલે એનો યશ એ સંસ્થાને જાય છે. એની આ રીતની કદર કરવાને માટે અને આવા મહાસૂચક શિરસ્તા ફેર કરવા માટે ચાન્સેલર સાહેબનો અને મુંબઈ સરકારનો આભાર માનવો ઘટે છે.

ગુજરાત યુનિવર્સિટીની સ્થાપનાના પ્રારંભથી માંડીને આજ સુધી તેની સેવા હું સભ્ય તરીકે તે હેસિયતથી, ઊંડા આદરભાવથી કરતો આવ્યો છું. તેની સેનેટે ચાર નામમાં એક તરીકે મને ચૂંટવા દ્વારા મારી એ સેવાને પિછાની મને જે યશ આપ્યો છે તેને માટે હું તેનો આભાર

રુણી છું. આ દ્વારા તેણે દેશની યુનિવર્સિટીઓ માટે એક નવું પ્રયાણ કરવાની જે પહેલ કરી છે, તેને માટે, શિક્ષણના ઇતિહાસમાં તેનું નામ અંકાશે, એમ કહું તો તે જરાય વધારે પડતું નથી.

અંતમાં સૌને મારી પ્રાર્થના છે કે, ગુજરાતના ઉચ્ચ શિક્ષણ કામના આ સેવાક્ષેત્રને સંગીન અને સારું તથા આપણા રાષ્ટ્રીય નવનિર્માણને અનુરૂપ બનાવવામાં પોતાના સાથ સહકાર અને આશીર્વાદ આપશે. પ્રભુ મને તેને યોગ્ય બનવાનું બળબુદ્ધિ આપો.

મહર્ષિ કર્વેજીને અભિનંદન

પૂનાની વિ. દા. ઠાકરસી મહિલા પાઠશાળાના આદ્ય સંસ્થાપક ૯૯ વર્ષની વયના ખ્યાત નામ કેળવણીકાર અને સામાજિક સુધારક મહર્ષિ શ્રી. ધોંડો કેશવ કર્વેજી, એમને મુંબઈ વિદ્યાપીઠે તેના કુલપતિ અને મુંબઈ રાજ્યના રાજપાલ શ્રી. શ્રીપ્રકાશના અધ્યક્ષપદે ખાસ પદવીદાન સમારંભ યોજી " ડોકટર ઓફ લૉઝ " (એલ. એલ. ડી.)ની માનદ પદવી એનાયત કરી એમનું બહુમાન કર્યું એ વિરલ પ્રસંગને અમે વધાવી લઈએ છીએ.

મહર્ષિનું સમગ્ર જીવન સ્ત્રીકેળવણી અને સ્ત્રીઓની સામાજિક સ્થિતિ સુધારવાની પ્રવૃત્તિ કાર્યમાં વ્યતિત થયું છે એ કોઈની જાણ બહાર નથી. એ દિશામાં એમનો અથાગ પરિશ્રમ અને એમની અવિરત કર્તવ્યદક્ષતા નોંધપાત્ર અને પ્રશંસનિય હોઈ અમર રહેવા સર્જાઈ છે.

મુબઈ વિદ્યાપીઠે તેના શતાબ્દીના વર્ષમાં તેના એક વખતના જ્વલંત કારકીર્દિ ધરાવનાર અને જીવનના સોમા વર્ષમાં શાંતિ પૂર્વક વિહાર કરી રહેલા વિદ્યાર્થી મહર્ષિ કર્વેજીનું ગૌરવ કર્યું તે સર્વથૈવ યોગ્ય થયું છે.

ભારતની અને તેમાંયે મુખ્યત્વે મુબઈ રાજ્યની બહેનો સદાયે આ મહર્ષિની ઋણી રહેશે.

સો સો વર્ષની વયે પણ આજે તેઓ શારીરિક તેમ જ માનસિક સ્વાસ્થ્ય સાચવી આરંભેલા સેવાયજ્ઞમાં રચ્યાપચ્યા રહ્યા છે તે ભાવિ પેઢી માટે સદાયે પ્રેરણાદાયી નિવડશે એ નિર્વિવાદ છે.

મહર્ષિ કર્વેજીને અમારાં અભિનંદન છે.

શ્રી. ચીમનભાઈ હ. અમીનને અભિનંદન

વડોદરા જિલ્લાના વર્ષોજૂના અગ્રણી સેવક અને આગેવાન કાર્યકર શ્રી. ચીમનભાઈ હ. અમીન વડોદરા જિલ્લા કોંગ્રેસ સમિતિના પ્રમુખ તરીકે સર્વાનુમતે ચૂંટાઈ આવવા બદલ અમારાં તેમને અભિનંદન છે. શ્રી. ચીમનભાઈ પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિમાં ખૂબ ઊંડો રસ ધરાવે છે. એમને સેવાના ક્ષેત્રમાં ઘસડનાર ગુજરાતના મૂકસેવક અને પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના પ્રાણ સ્વ. મોતીભાઈ અમીન સાહેબ અને એમના તરફથી વારંવાર મળતી પ્રેરણાઓ હતી. અમીન સાહેબના વખતથી જ શ્રી. ચીમનભાઈ પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિમાં રચ્યાપચ્યા રહ્યા હોઈ તે ક્ષેત્રમાં વિધ વિધ સેવાઓ

બજાવતા આવ્યા છે પ્રજામંડળ-કોંગ્રેસ વગેરે સંસ્થાઓમાં પણ તેમની સેવાઓ ગણનાપાત્ર છે એમાંયે પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ તો તેમના જીવનમા તાણા વાણાની જેમ વણાઈ ગઈ છે. એટલુ જ નહિં પણ એ પ્રવૃત્તિ માટે તેઓ સદા જાગ્રત રહે છે. ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળ, વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળ, પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિ. વગેરેમાં પણ જવાબદાર હોદ્દા પર હોઈ તેના કાર્યને દીપાવી રહ્યા છે. અર્થાત્ એ દિશામાં સેવાની તક જતી નહીં કરવા તો ઠીક પણ ઝડપી લેવામાં લેશ પણ પ્રમાદ નહીં સેવતાં સદા તત્પર રહે છે. આના જૂના જોગી જેવા જિલ્લાના અગ્રણી કાર્યકર્તા જિલ્લા સમિતિના પ્રમુખપદે નિયત થાય છે તે બદલ અમારો આનંદ વ્યક્ત કરીએ છીએ અને એમને અભિનંદન આપી આથી પણ વધુ જવાબદારી ભર્યા હોદ્દાઓ ભોગવી વધુ ને વધુ લોકસેવા તેમના હાથે થાઓ એમ ઇચ્છી છીએ.

સદ્‌ગત્ કેશવપ્રસાદ છો. દેસાઈ

ગુજરાતી સાહિત્યસૃષ્ટિમા સારી ખ્યાતિ મેળવનાર સાહિત્યકાર શ્રી. કેશવપ્રસાદભાઈનું તાજેતરમા મુંબઈમા ૭૦ વર્ષની વયે અવસાન થયાના સમાચાર આપતાં અમને દુઃખ થાય છે. સદ્‌ગત સાહિત્યક્ષેત્રમા સારો રસ લેતા હતા. ' સ્ત્રીબોધ ' માસિક તેમણે ઘણાં વર્ષો સુધી ચલાવ્યું હતું. તેમા બાળવિભાગને પણ વિકસાવવામાં કચાશ નહીં રાખેલી.

" પબ્લીકલાયબ્રેરી " નામના અમેરિકન પુસ્તકનો તેમણે ગુજરાતીમાં અનુવાદ કરી " પુસ્તકાલય " નામનું એક અતિ ઉપયોગી અને અનોખું પુસ્તક પ્રસિદ્ધ કરી પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના વિકાસમા સારો એવો ફાળો નોંધાવ્યો છે. તેમનુ આ પુસ્તક આ ક્ષેત્રમાં એક જ છે એ પણ નોંધપાત્ર બિના છે. એમણે બીજાં પણ પુસ્તકો લખી સાહિત્યની દિશામાં અનુપમ સેવા બજાવી છે " ગૃહજીવનની સુંદરતા " એ મૌલિક ગ્રંથ પુરવાર થઈ તેની ત્રણ ત્રણ આવૃત્તિઓ બહાર પડેલી એ જ તેમના સાહિત્ય તરફની વાચકોની અભિરુચિ પુરવાર કરે છે. એમના અવસાનથી ગુજરાતે એક સાહિત્યકાર ગુમાવ્યો છે એમના આત્માને પ્રભુ ચિરશાંતિ અર્પો

વિશ્વમાં સૌથી પુરાણો ગ્રંથ રામાયણ છે.

*

ભારતમા સૌથી પહેલું છાપેલું પુસ્તક ઋતુસંહાર છે.

*

વિશ્વભરમાં નાનામાં નાનું પુસ્તક રૂમાનિયામાં છે, તેનો આકાર બુંદીના દાણા જેવડો છે. આ પુસ્તક પર રૂમાનિયાનું રાજકારણ અને રાજા કૅરોલનાં ચિત્રો છપાયેલા છે સૂક્ષ્મદર્શક યંત્રની સહાયથી આ પુસ્તક વાંચી શકાય છે.

સાહિત્યસૃષ્ટિનું અવનવું

રવીન્દ્રનાથ ટાગોરના પુસ્તક 'ધી રૅક'નું લિથુનિયન ભાષામાં ભાષાંતર થયું છે.

o o o

ઈટાલીના મિલાન શહેરમાંથી પ્રગટ થતા એક સાંસ્કૃતિક સાપ્તાહિક 'ઓગ્ગી' એ અપ્રગટ નવલકથા માટે ૫૦ લાખ લીરા(લગભગ ૩૮,૦૦૦ રૂપિયા)ના ઇનામની જાહેરાત કરી છે બધા રાષ્ટ્રો માટે આ હરીફાઈ ખુલ્લી છે. અંગ્રેજી નવલકથાનું ઈટાલિયન ભાષામાં ભાષાંતર કરાવવાની જરૂર નથી. વધારે વિગત જાણવાની ઇચ્છા રાખનારે તેના ખબરપત્રી એ. એમ સીરીલોને, ૧૩ વિમ્પોલ સ્ટ્રીટ, લંડન. ડબલ્યુ, ૧ના સીરનામે લખવું.

o o o

કોમ્યુનિસ્ટ યુરોપમાંથી ચોરીછૂપકાથી લાવીને 'ફ્રી વર્લ્ડ'માં પ્રગટ થતી સાહિત્યવિષયક હસ્તપ્રતોનું કામકાજ ધમધોકાર ચાલે છે.

લંડનની પ્રકાશન પેઢી 'ટેમ્સ ઍન્ડ લંડને' તાજેતરમાં મિલોવન જીલાસ (DJILAS)નુ 'ન્યુ ક્લાસ' પ્રગટ કર્યું છે. તે જ સંસ્થા હંગરીના પદભ્રષ્ટ વડાપ્રધાન ઈમ્રેનાગીના પુસ્તક પ્રગટ કરવાની તૈયારીમાં છે. અત્યારે તે રુમાનિયામાં કેદ હોવાનું કહેવાય છે.

આ પુસ્તકની હસ્તપ્રત નાગીના અટકાયતના સ્થાનમાંથી ચોરીછૂપીથી બહાર લાવવામાં આવે છે.

આ પુસ્તકનું નામ 'ઈમ્રેનાગીઍાન કોમ્યુનિઝમ' રાખવામાં આવશે અને તેની કીમત ૩૦ શિલિંગ રહેશે.

આ પુસ્તકમાં ગરીબાઈ, આર્થિક અંધાધૂંધી અને લાંચરુશ્વતને અંગે ૧૯૫૬ના ઑક્ટોબરમાં હંગરીમાં થયેલ બળવાની હકીકત છે.

o o o

લેબેનોનના કવિ ફિલસૂફ ખલિલ જિબ્રાનના પશ્ચિમમાં ઘણા પ્રશંસકો છે. તેનું પહેલું પુસ્તક 'ધી પ્રૉફેટ' ૧૯૨૩માં ન્યુયોર્કમાં આલ્ફ્રેડ નોફે (KNOPF) પ્રગટ કરતાં જિબ્રાનના અનુયાયીઓ થવાની શરૂઆત થઈ. 'પ્રૉફેટ'ની પહેલા વર્ષમાં ૧૨૦૦ નકલો વેચાઈ. ત્યાર પછી તેનું વેચાણ દર વર્ષે ૪૦,૦૦૦થી શરૂ થઈ ૯૦,૦૦૦ સુધી પહોંચ્યું છે.

o o o

ફ્રેન્કફર્ટ (પશ્ચિમ જર્મની)મા ભરાયેલ 'પુસ્તકમેળા'માં ભારતસહિત ૨૪ દેશોમાંથી ૧૩૦૦થી વધારે પ્રકાશકોએ હાજરી આપી હતી. ત્યાં વિષયવાર ૭૮૦ પુસ્તકોના ઘોડા હતા.

પ્રખ્યાત અમેરિકન નાટ્યકાર થોર્નટન વિલ્ડરને તેના નાટક 'ધી સ્કિન ઑફ અવર ટીથ' માટે તથા તેની નવલકથા 'ધી બ્રિજ ઑફ સાન લુઈ રે' માટે જર્મન બૂક ટ્રેડિંગનું ૧૯૫૭નું શાંતિ માટેનું પારિતોષિક આપવામાં આવ્યું હતું.

o o o

માત્ર ૧૮ વર્ષની ઉંમરે જ્યારે ફ્રાંકોઇસિગને 'બોંજર ટ્રીસ્ટેસી' નામનું પુસ્તક લખ્યું ત્યારે સાહિત્યજગતમાં ખળભળાટ થઈ રહ્યો હતો. પુસ્તક એવું પરિપક્વ હતું કે ઘણા સમાલોચકોએ તેને કોઈ વધારે ઉંમરવાળાનું પુસ્તક માન્યું હતું.

વારસો,' 'વિધવા,' 'બાપ એન પાકીઝગી' મુખ્ય છે.

પ્રોફેસર ભંભાણીની છેલ્લી બે નવલકથા માટે વિરોધનો સૂર ઊઠ્યો હતો. છેલ્લા દશકામાં પ્રગટ થયેલ નવલકથાઓ પૈકી મોતીરામ શર્માકૃત 'અંધેરીઉજલે,' શ્રીમતી સુંદરી ઉત્તમચંદાણીકૃત ' ફીરમદાર દિવારૂન, ' પ્રીતપુરાણી, રીત નિરાલી,' મોહન કલ્પનાકૃત 'ઝિંદગી,' 'આવારા,' જેઠાલાલ આહુજાકૃત 'શાંત અશાંત,' 'રાણી,' ચંદુલાલ જયસિંઘાણીકૃત 'ગુંજી શાદી,' ગોવિંદ મલ્હીકૃત 'મંઝેમીત,' 'આંસુ,' 'ચંચલ નિગાહન' અને બીજી ઘણી નવલકથાઓનાં નામ આપી શકાય. અત્યારના ભારતી લેખકો પૈકી ગોવિંદ મલ્હી પુષ્કળ લખનારા છે. તે લખતા જાય છે અને પુસ્તક છપાતું જાય છે, કેમકે તેની નવલકથાની ભારે માંગ છે. તેને પુસ્તક સુધારવાનો સમય મળતો નથી. શ્રીમતી સુંદરી ઉત્તમચંદાણીએ બે જ નવલકથા લખી છે. છતાં તેણે સિંધી નવલકથા-લેખકોમાં માનભર્યું સ્થાન પ્રાપ્ત કર્યું છે. સિંધી નવલકથા-લેખકો પર ભારતના ત્રણ લેખકો–શરતચંદ્ર ચેટરજી, મુન્શી પ્રેમચંદ અને રવીન્દ્રનાથ ટાગોર–નો ખૂબ પ્રભાવ પડ્યો છે.

સિંધી નવલકથાને હજુ ઘણો પ્રવાસ ખેડવાનો છે, પણ તે પ્રવાસના રસ્તે ચડી ગયેલ છે.

o　　　o　　　o

અમેરિકન લેખક જેમ્સ ગુલ્ડ કોઝેન્સનને પોતાનું પુસ્તક 'બાય લવ પઝેસ્ડ' લખતાં આઠ વર્ષ લાગ્યાં છે. પરંતુ સંયુક્ત રાષ્ટ્રોના, ખૂબ ખપતા પુસ્તકોની યાદીમાં મોખરે આવતાં પૂરાં બે અઠવાડિયાં પણ લાગ્યાં નથી. લેખક કોઝેન્સન વર્તમાનપત્રવાળાને મળ્યા નથી, નજીકના ટેલિવિઝન કેમેરા પાસે ગયા નથી, કે તેણે પુસ્તક પર પોતાના હસ્તાક્ષર કરી આપ્યા નથી. તેની પત્નીના કહેવા મુજબ તેને જાહેરાત ગમતી નથી.

થોડો સમય બાદ કરતાં કોઝેન્સન ત્રીસ વર્ષથી પુસ્તકો જ લખ્યા કરે છે. ૧૯૨૪થી અત્યાર સુધીમાં તેણે ૧૨ નવલકથા લખી છે. તેના આ પુસ્તકનું વેચાણ ૧,૪૦,૦૦૦ નકલથી વધી જવાનો સંભવ છે. પુસ્તક પ્રગટ થયા પછી ચૌદ દિવસની અંદર વેચાણમાં તેણે પહેલો નંબર પ્રાપ્ત કર્યો હતો.

o　　　o　　　o

યુગોસ્લાવિયામાં અત્યારે ૫૧૨ વર્તમાનપત્રો પ્રગટ થાય છે. ત્યાંનું અગ્રગણ્ય દૈનિક 'બોર્બા' છે. તેનો ફેલાવો ૨,૧૦,૦૦૦ નકલોનો છે. 'પોલિટિકા'નો ૨,૨૦,૦૦૦ નકલોનો તથા 'જેસ્નિક' (Vjesnik)નો ૮૦,૦૦૦ નકલોનો છે.

વધારેમાં વધારે ફેલાવાવાળાં સામયિકો ઝાગ્રેબનું 'જેસ્નિકુસર્જેદુ' તથા બીઓગ્રેડનું 'નેડેલ્જને ઇન્ફોર્મેટીવન નોવાઇન' છે. તેનો ફેલાવો અનુક્રમે ૩,૦૦,૦૦૦ તથા ૭૦,૦૦૦ નકલોનો છે.

વાકાનેર, ૧૧–૨૮–'૫૭

છોટાલાલ માનસિંગ કામદાર

• 'નિશાનીવાળી નોંધ' ઇન્ડિયન પી. ઈ. એન.માંથી સાભાર ઉદ્ધૃત

સરદારશ્રી વલ્લભભાઈ પટેલ

સરદાર એટલે ભારતનો-ગુજરાતનો ઘડવૈયો.

સરદાર એટલે હિંદના અજેય સેનાપતિ.

સરદાર એટલે આજ્ઞાધિન સિપાઈ.

સરદાર એટલે અપ્રતિમ વ્યૂહરચના.

સરદાર એટલે સહૃદયતા.

સરદાર એટલે અડગ નિશ્ચય.

સરદાર એટલે ટેક.

સરદાર એટલે સ્વમાન.

સરદાર એટલે શિસ્ત.

સરદાર એટલે वज्रादपि कठोराणि मृदुनि कुसुमादपि.

સરદાર એટલે અમલીકામ—વાણીવિલાસ નહી.

સરદાર એટલે વ્યવહારકુશળતા—ગગન-વિહાર નહીં.

સરદાર એટલે અમરપંથોનું મદમર્દન.

સરદાર એટલે ભવ્ય કામોનું સર્જન.

સરદાર એટલે માનવ-પારેખ.

સરદાર એટલે ખેડૂતોનો બેલી.

સરદાર એટલે ખેડૂતનો તારણહાર.

સરદાર એટલે હીંમતબાજ છાતી.

સરદાર એટલે સિંહગર્જના.

સરદાર એટલે વિપક્ષીનો કાંકરો કાઢનાર.

સરદાર એટલે પોતાનો કક્કો ખરો કરાવનાર.

*

સરદાર શું હતા અને શું ન હતા એ જ કલ્પવું-કહેવું કઠિન છે. બાકી એક વાત સાચી છે કે. સરદારની સહૃદયતા ખડકોની વચ્ચે ખળખળ વહેતી નદીઓનાં નીર જેવી ગહન અને વિપદ.

*

નાના મોટા સાથીઓ—સૈનિકો સ્વયંસેવકો કે ખેડૂત કે તેનાં બાળબચ્ચાં માંદાં પડે, કોઈ સ્વજન ગુમાવે, કોઈ આફતમાં આવી પડે કે તરત જ સરદારની સહૃદયતા છલકાઈ જાય અને તેઓ તેની પાસે પહોંચી જાય.

*

કંઈ કેટલાય કાર્યકરોના દીકરા-દીકરીનાં ભણતરનાં ભીડાયેલાં દ્વાર સરદારના એક માત્ર અંગુલિનિર્દેશથી ઊઘડેલાં છે. કેટલાંયે કુટુંબની વાડીના વેલા સરદારની વાડના આધારે ઊંચે ચઢીને વિસ્તર્યાં છે.

*

આ સહૃદયતાએ એક સોનેરી નિયમ સાચવેલો કે કોઈ પોતાનું તેજ ઝાંખું પડવા દે નહીં, સ્વમાન ખુએ નહીં, પાંગળું બને નહીં.

*

સરદારશ્રી કોઈનો વિરોધ સાંખતા નહીં. છતાં જેની માટી સાચી છે એવા હાળીઓ કે સૈનિકોને, કોઈ બાબતના મતભેદ કે વિરોધ કાયમ ગોખી રાખતા નહીં કે પોતાના ગોઠિયાને ગુમાવતા નહીં. એવાઓને માટે આજે બંધ થયેલાં એમનાં બારણાં કાલે અવશ્ય ઊઘડે.જ એ જ સરદારની વિરલ વિશેષતા.

ભારતના ભૂષણ અને ગુજરાતના ગૌરવ સમા સરદારશ્રીની પુણ્યતિથિએ એમનાં ચરણો-માં અંજલિ-અર્ઘ્ય અર્પતાં જીવનની ધન્યતા અનુભવિયે.

જીવનમાર્ગદર્શિની શ્રીમદ્ ભગવદ્‌ગીતા

सर्वोपनिषदो गावो, दोग्धा गोपालनंदनः।
पार्थो वत्सः सुधीर्भोक्ता दुग्धंगीतामृतं महत् ॥

માગશર મહિનાની શુદી એકાદશી એટલે શ્રીમદ્ ભગવદ્‌ગીતાનો જયંતીમહોત્સવ-દિન, આ પર્વ સર્વત્ર ઉજવાય છે.

ગીતાજી એ જીવનકોશ છે. શબ્દકોશમાંથી જેમ અનેકાર્થ નીકળે છે તેમ આ જીવનકોશમાંથી જ્યારે એને ઉકેલો-વાંચો-વિચારો ત્યારે તેમાંથી કોઈ અલૌકિક અને અવનવું રહસ્ય ઉપલબ્ધ થાય છે.

આ એક જ એવો મહાન અને દિવ્ય ગ્રંથ છે કે જેના ઉપર પંડિતો-વિદ્વાનો-ધર્મધુરંધરો-આચાર્યો, રાજદ્વારી પુરુષો, સાક્ષરો, સાહિત્યકો-લેખકોએ પોતપોતાનાં બુદ્ધિગમ્ય અર્થવાળાં ભાષ્યો રચ્યાં છે. દુનિયાની બધી જ ભાષાઓમાં એનાં ભાષાંતરો થયાં છે.

સર્વ ઉપનિષદો રૂપી ગાયોનું દોહન કરનાર ગોપાલનંદને કુરુક્ષેત્રના રણસંગ્રામ વચ્ચે અર્જુન સમા વત્સને ગીતારૂપી અમૃતનું પાન કરાવ્યું. એ શ્રીકૃષ્ણભાખ્યાં વેણ એ ગીતાનો ઊંડો યથાર્થ અભ્યાસ વિશ્વવંદ્ય મહાત્મા ગાંધીજીએ કર્યો, એટલું જ નહીં પણ ભારતવાસીઓને એકલાને જ નહીં, પણ સારાયે વિશ્વને અનાસક્તિયોગ અર્થાત્ આસક્તિરહિત જીવન જીવવાનું રહસ્ય સમજાવ્યું અને સૌને એક નવી દૃષ્ટિ આપી.

સૌ કોઈ એમાંથી પ્રેરણા લીએ.

ગીતાના વિભૂતિયોગના દશમા અધ્યાયમાં શ્રી કૃષ્ણે બિરદાવેલા મહિનાઓમાં માગશર માસ અને મોક્ષદા એકાદશીનો દિવસ એ ગીતાજયંતીનો પર્વદિન.

ગાગરમાં મહાસાગર

આજની એ પુણ્યપર્વણીએ ગીતાનું ગાન કરી, એનો મર્મ સમજી જીવન સાર્થક કરીએ, એની વાણી દિવ્ય છે. એનું ગાન અલૌકિક છે. મહાભારત જેટલો જ સમૃદ્ધ, વિશાળ, અર્થગંભીર ઐતિહાસિક અને રસિક ગ્રંથ તરીકે એની ગણના બિલકુલ વાસ્તવિક છે. એમાં બધું છે અને જે નથી એ ક્યાંયે નથી, એની મહત્તા વર્ણવતાં કોઈ થાકતું નથી. જીવમાત્રને માટે કર્તવ્યનો ઉપદેશ દેનારા ૭૦૦ શ્લોકોમાં ભગવાને ગાગરમાં મહાસાગર ભર્યો છે.

પ્રેરણાનો અખૂટ ઝરો

એકલો તત્ત્વજ્ઞાનનો ગ્રંથ નથી, કે નથી નર્યો તર્કશાસ્ત્રનો શબ્દાકાર, કિંતુ દિલ ઉચમચાવી મૂકે એવા દિવ્ય-અલૌકિક ગાનથી એ ભરપૂર છે. પ્રેરણાનું પાન કરાવનાર એ અસ્ખલિત સ્રોત-ઝરો છે.

જનેતા બાળકને કાળજીપૂર્વક ઉછેરે છે-પોષે છે તેમ ગીતા જનેતાની અમૂલ્ય ગરજ સારે છે. એ જનેતાની જનકલ્યાણકારી છે. આપણા રાગદ્વેષ, ભય, ક્રોધ આદિનો નાશ કરી એ આપણને જ્ઞાનમાર્ગે દોરી જાય છે.

કર્મ, ભક્તિ અને જ્ઞાનમાર્ગ બતાવનાર ગીતા છે. સર્વ ઉપનિષદો અને ધર્મગ્રંથોનો સાર એમાં તારવેલો છે. જીવ, ઈશ્વર અને જગતનો ભેદ જાણવા-સમજવા ગીતાનો અભ્યાસ અનિવાર્ય છે.

જ્ઞાનપિપાસા ક્યાં છે ?

દુઃખનો વિષય છે કે આપણો માનવસમાજ ભગવાનની ઝાંખીથી વંચિત છે અને તેથી જ આપણા રથ પર ભગવાન સ્વયં સારથિ નથી બાકી "જ્યાં યોગેશ્વર શ્રીકૃષ્ણ, જ્યાં ધનુર્ધર અર્જુન, ત્યાં વસે જય, ઐશ્વર્ય, લક્ષ્મીને સ્થિર નીતિએ." એવી હામી ભગવાને તો ક્યારની આપી છે, પણ આપણે એને અવગણી છે. આપણી પાસે ગીતા છે, દિવ્ય એનું ગાન છે અને છતાંયે આ આપણી અવદશા ! એના મૂળમાં અર્જુન જેવી જ્ઞાનપિપાસા અને કર્તવ્યનિષ્ઠાથી આપણે વંચિત છીએ એ જ કારણ છે.

એનું રહસ્ય આપણે સમજ્યા નથી. એ સમજવા આપણે પ્રયત્ન કર્યો નથી-કરતા નથી. એનું રોજ પારાયણ કરીને યા ઘોળીને પી જવાથી કંઈ જ્ઞાની નહિ થવાય. એમાં દર્શાવેલાં સત્યો આચારમાં મૂકવાથી ઐહિક અને પારલૌકિક સુખ પ્રાપ્ત થઈ શકે.

સર્વધર્મ નિરૂપણ

અણમોલા, અણઆંક્યા અનેક ગ્રંથરત્નોથી આપણો ભારતવર્ષ ભર્યો પડ્યો છે એમાં ગીતાગ્રંથ ભારતને ગૌરવાન્વિત કરી રહ્યો છે. એ મૌલિકગ્રંથ સૌને આકર્ષી રહ્યો છે. એ સર્વમાન્ય અને સાર્વભૌમ ગ્રંથ છે. દુનિયાની યાવત્ ભાષાઓમાં એનાં ભાષાંતરો થયાં છે. ખૂબી એમાં એટલી જ છે કે કોઈ પણ ધર્મનું એમાં ખંડન-મંડન નથી. પણ બધાયે ધર્મોનું નિરૂપણ છે.

ઉપનિષદ્ આદિ શાસ્ત્રો પ્રાચીન સંસ્કૃતમાં હોવાથી સામાન્ય જનતા એનો લાભ ન ઉઠાવી શકે એ સાહજિક છે. જ્યારે ગીતા અર્વાચીન સરળ સંસ્કૃતમાં હોઈ એ અધિકાંશે લોકભોગ્ય બની છે. બધાં શાસ્ત્રોનો નિચોડ એમાં છે. પ્રામાણિકપણે અવશ્ય કબુલ કરવું પડે કે સૌ ગ્રંથોમાં શ્રેષ્ઠ ગ્રંથ ગીતા છે.

અમેરિકામાં ઇમર્સન એને અહોનિશ પોતાના ટેબલ પર રાખતા અને એને ઇષ્ટદેવ ગણી એની પૂજા કરતા. આજે પણ ન્યુયોર્કની લાયબ્રેરીમાં એ ગીતાગ્રંથને તેના સ્મરણચિહ્ન રૂપે સાચવી રાખવામાં આવ્યો છે.

માનવવિકાસનું માર્ગદર્શન

જગતભરના જ્ઞાન-વિજ્ઞાન ગ્રંથોમાં ગીતા ગ્રંથ શિરોમણિપદે આજે સ્થપાયો છે. ભક્તહૃદયો એમાં ભક્તિ ભાળે છે. જ્ઞાનીઓ એને જ્ઞાનગ્રંથ ગણાવે છે. સંન્યાસીઓને એમાં નર્યો સંન્યાસ-ત્યાગ દેખાય છે. એને સમજવા-સમજાવવા અનેક વિદ્વાનો, સંતો, મહાન ધર્મધુરંધરો, જુદા જુદા સંપ્રદાયના આચાર્યો, રાજદ્વારી પુરુષો, લેખકોએ એના ઉપર મોટાં ભાષ્યો રચ્યાં છે, ટીકાઓ લખી છે, એનાં ભાષાંતરો કર્યાં છે. આ યુગમાં એને બરાબર વાંચી વિચારી એનું રહસ્ય લખતાં આવડ્યું લોકમાન્ય ટિળકને અને એને આબેહૂબ આચરણમાં મૂકી બતાવતાં આવડ્યું મહાત્મા ગાંધીજીને અને સંત વિનોબાને.

સંસારમાં ઘૂમતાં છતાં, સંસારની લક્ષાવધિ જંજાળ અને ઉપાધિઓ છતાં કશાયે પૂર્વગ્રહ કે અહંભાવ વિના ગીતાનો સાચો અર્થ સમજાવનાર વિરલ વિભૂતિઓમાં મહાત્માજીનું સ્થાન અનોખું છે અને સદૈવ અનોખું રહેવા સર્જાયેલું છે. એ વિભૂતિએ સાચું ગીતાદર્શન કરી એમાંના અનાસક્તિ યોગને જીવનમાં ઉતાર્યો, વર્ણ્યો અને તે જ પ્રમાણે જીવન જીવી જગતમાં આદર્શ સંતશિરોમણિનું બિરુદ પ્રાપ્ત કર્યું.

ગીતા પરની સાચી ભક્તિ તેની જ હોઈ શકે કે જે પોતે જીવંત ગીતા હોય, અને એ રીતે જ આદર અને શ્રદ્ધાપૂર્વક તેનો અભ્યાસ ઇષ્ટ છે.

અનન્ય શરણાગતિ

ગીતાનું બીજ—શક્તિ—કિલક હિંસા-અહિંસાના સિદ્ધાંત પર નથી કિંતુ આસક્તિ અને અનાસક્તિ પર છે. ગીતાનો ધ્વનિ છે બધું ત્યાગી मामेकं शरणं व्रज । अहं त्वा सर्वपापेभ्यो मोक्षयिष्यामि मा शुचः ॥ મારે એકને જ શરણે આવ. હું તને બધાં પાપોથી છોડાવીશ. નચિંત થા. એ ધ્યાનમાં લઈ ગાંધીજીએ ગીતાને અનાસક્તિ યોગ નામ આપ્યું હોય એ સ્વાભાવિક છે.

કર્મયોગ, જ્ઞાનયોગ અને ભક્તિયોગ મૂળે તો એક જ. એ મૂળ તે જ અનાસક્તિ. એ જેટલી ઓછી તેટલાં તે કાચાં બને. અનાસક્તિ પરિપૂર્ણ ત્યાં એ ત્રણે વચ્ચે કશી જ ન્યૂનતા-ભિન્નતા નહીં. ભલે ને જેમની તેમની જીવનલીલા નિરનિરાળી હોય.

કર્મયોગનું પ્રાધાન્ય

ઊંડે ઊંડે જરા નજર નાખીએ તો ગીતામાં કર્મયોગનું જ પ્રાધાન્ય જણાય છે. આ યુગને અનુરૂપ—બંધબેસતો અને ઉપયોગી હોય તો તે કર્મયોગ છે. કર્મ કરવાની વૃત્તિ—કર્તવ્યનિષ્ઠાને જીવનનું ઉપયોગી અંગ બનાવ્યે જ છૂટકો છે. પણ એના પરિણામની—ફળની આશા સ્વપ્ને પણ રાખવાની ન હોય. "प्रयत्न संति परमेश्वर" એ મંત્ર અનુસાર પરિણામ પ્રભુ ઉપર છોડી દેવાનું હોય. માનવમાત્રનો ધર્મ કેવળ કર્તવ્યકર્મમાં રચ્યાપચ્યા રહેવાનો. कर्मण्येवाधिकारस्ते मा फलेषु कदाचन કર્મનો જ અધિકારી, તું ક્યારેય ફળનો નહીં. એ ગીતાનો દિવ્ય સંદેશ.

ગીતા અને વિનોબાજી

સંત વિનોબાજી કહે છેઃ—

'હું પોતે ગીતાને સૌથી શ્રેષ્ઠ અને પવિત્ર માનું છું. એના સાનિધ્યમાં મને

કરી શકતું નથી. તેથી હું તેને શરણે જાઉં છું. ૧૦-૧૧ વર્ષની ઉમ્મરે હું ઘરબાર છોડી નીકળી ગયો. સારું થયું કે હું આજકાલની અંગ્રેજી શાળામાં નહોતો ભણ્યો; નહીં તો મારું જીવન પવિત્ર રહેવા પામ્યું ન હોત, ઘરમાં જ અભ્યાસ કરતો હતો. ઘરબાર છોડી તો દીધાં પણ સન્યાસની આવશ્યક બાબતો મારામાં ન હતી. મને નહોતી ભીખ માગતાં આવડતી, કે ન કંઈ કમાવાનું જાણતો. તેથી કેટલીક વખત તો મારે ભૂખ્યા રહી દિવસો વ્યતિત કરવા પડેલા. વૈરાગ્ય મારા દિલમાં હતો પણ એની કશી જ તૈયારી નહોતી. શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ કરતો હતો. ગીતા અને જ્ઞાનેશ્વરી કેટલીય વાર વાંચી ગયો હતો. એટલે સુધી કે તે કંઠાગ્રે પણ થઈ ગઈ. તો યે વિકારોએ મારો કેડો ન મૂક્યો. ખરાબ સ્વપ્નો આવતાં અને મન અશાંત બની રહેતું કોઈ ગુરુયે મને બરાબર ન મળ્યા, અને જોયા, જાણ્યા કે ઓળખ્યા વિના ગુરુ કરવામાં હું માનતો નહોતો, તેમ ગુરુની પરીક્ષા કરવી એ પાપ છે તેથી એ વિચાર પણ સફળ ન થયા.

છેવટ ગીતાએ મારું રક્ષણ કર્યું. ગીતાથી મને જેટલો સંતોષ થયો તેટલો કોઈ ગ્રંથથી ન થયો. એમાંનુ યુદ્ધનું વાતાવરણ-વિભૂતિયોગ કે વિરાટ સ્વરૂપ આદિનો મને રુચિકર એવો સંતોષકારક અર્થ મેં શોધી લીધો છે. એને મેં મારો આધાર બનાવ્યો.

માતાની-ભક્તિ તો હતી જ. તેથી ગીતાને મેં મારી માતા માની અને એને गीताइ નામ આપ્યું. દરેકને માટે એક ઇલાજ કારગત નથી નીવડતો. જેની જે પર શ્રદ્ધા તેનો તેણે સદુપયોગ કરવો જોઇએ. પોતાના ઇષ્ટદેવ કે ઇષ્ટગ્રંથનું શરણ શોધવું જોઈએ."

સ્વધર્મનું પાલન

ધર્મસંકટ સમયે મનુષ્યે કેમ વર્તવું તેની ગુરુકિલ્લી ગીતામાં શ્રીકૃષ્ણે અર્જુનને બતાવી છે. अर्जुनस्य प्रतिज्ञे द्वे न दैन्यं न पलायनम् કદી દીનતા ન દાખવવાની કે રણસંગ્રામમાંથી પાછા ન ફરવાની પ્રતિજ્ઞા લેનાર અર્જુન સમરાંગણમાં યુદ્ધની ઇચ્છાથી આવી ઊભેલા સગાંસંહોદરોને નીહાળી 'જોઉં નહીં કંઈ શ્રેયહણીને સ્વજનોને રણે ' એવો વિષાદ થતાં ' ન ઇચ્છું હણવા આ સૌ, ભલે જાતે હણાઉં હું. ' સ્વજનોને હણીને કેમ પામીએ સુખને અમે ? એમ બોલી મારા હાંજા ગગડી ગયા છે. યુદ્ધમાં છતીને જેમને મારે સુખ અને આનંદ આપવાનાં તે તો દુમણાં જ મારા હાથે હણાય તો પછી મારે પોતાને એવા કયા વૈભવ ભોગવવાની લાલસાથી હત્યારા બનવું ? હું નહી લડું એમ કહી ઢગલો થઈને અર્જુન બેસી પડયો તે વખતે ભગવાને તેની મરી ગયેલી નસોમાં ચૈતન્યની વીજળી ભરી દેનારો ઉપદેશ દેતાં કહ્યું: "અર્જુન, અહીંથી રથ પાછો વાળવાનું અશક્ય છે-અસંભવિત છે. તારે લડવું પડશે જ. તારો એ ધર્મ છે-ક્ષત્રિયોનું એ કર્તવ્ય કર્મ છે. એનાથી વિમુખ થવાને ભલે તું તત્પર થયો હોય, પણ હું તો ' અચ્યુત ' છું. મારા નિર્ણયમાંથી હું કદાપિ ચલિત નહી થાઉં. હું તો સદાનો અચ્યુત છું અને અચ્યુત રહેવાનો જ છું અને એ તો તેં જ કહેલું કે " सेनयोरुभयोर्मध्ये रथं स्थापय मेऽच्युत ॥ હે અચ્યુત ! મારો રથ બે સેનાની વચમાં ખડો કરો. એ યાદ કર અને નિર્બળતા છોડી લડવાને તત્પર થા. શ્રીકૃષ્ણના આવહેવારુ ઉપદેશની મહત્તાનું ગાન કરતાં કોઈ થાકતું નથી.

ગીતાના ઉપદેશનો અર્ક એટલો જ નિતારી શકાય કે सर्वभूतहिते रतः પ્રાણી માત્રના

અનિચ્છાએ આ કામમાં જોડાય છે. એનો મિત્ર જ એને વાટમાં મળે છે. મોનારેના સાથીઓ એ મિત્રનું ખૂન કરી લોહી મેળવવા ઇચ્છા રાખે છે અને મોનારેના મનમાં–ઇશ્વર અને શેતાનનું યુદ્ધ શરૂ થાય છે અને મોનારેની કમબખ્તીની શરૂઆત થાય છે. પાછલા જીવનમાં અનેક સારાં કાર્યો કર્યાં છે–અનેક જીવો બચાવે છે. ગોરાઓ આફ્રિકનો–હિંદીઓ તમામ એના તરફ માનની દૃષ્ટિએ–આભારની દૃષ્ટિએ જુએ છે. પણ મિત્રનું ખૂન–નાયકના હુકમથી પણ કરવાના એના ગુના બદલ એને ફાંસીની સજા કરવામાં આવે છે.

આફ્રિકન યુવાન–શુદ્ધ હૃદયથી જીવનને ઉદાત્ત પરોપકારી બનાવી શાંતિથી–બહાદુરીથી મૃત્યુને ભેટે છે.

નવલકથા લાંબી થઈ છે. શ્રી દલાલના અનુવાદો સારા હોય છે. એમની મૂળ નવલકથા-પસંદગી પણ સારી હોય છે. પરંતુ એમના અનુવાદોને એ રસમય, એકવખત વાંચવા લીધા પછી હાથમાંથી મૂકવા જ ન ગમે એવા, બનાવી શકતા નથી એવી ફરિયાદ છે.

પુસ્તકની કીમત પણ વધારે છે એમ કહેવું પડે છે.

૩. અભિમાન (ત્રીજી આવૃત્તિ)—મૂળ લેખક—અનુવાદક : મૃદુલ, પ્રકાશક : રશ્મિ પ્રકાશન મંદિર ૬૯/૮૭ કેથેડ્રલ સ્ટ્રીટ, ભૂલેશ્વર મુંબઈ–૨, પૃષ્ઠસંખ્યા ૨૨૪, કીમત રૂ. ૩–૧૨–૦.

બંગાળી સાહિત્યસમ્રાટ શ્રી શરદ્ચંદ્ર ચટ્ટોપાધ્યાયે જેની પ્રસંશા કરી છે તેવા એક બંગાળી લેખકની આ નવલકથા 'અભિમાન' ત્રીજી આવૃત્તિમાં પ્રવેશે છે. એક નારીના અભિમાને સર્જેલી જીવનની દુર્દશાની આ કથા સુંદર રીતે લખાયલી છે. અનુવાદ પણ સફળ થયો છે. અનુવાદ છે એમ ન જણાવાયું હોત તો ખબર પડે એમ નથી. વસાવવા જેવી નવલકથા છે એમ કહી શકાય.

૪. દરિયા સારંગ—લેખક શ્રી ગુણવંતરાય આચાર્ય, પ્રકાશક વોરા એન્ડ કંપની પબ્લિશર્સ પ્રાઈવેટ લિમિટેડ, મુંબઈ નં ૨ પૃષ્ઠસંખ્યા ૧૮૦, કીમત બે રૂપિયા.

દ્વારકાના એક શૂરવીર સાહસી ખલાસી રામસિંહ માલમની સત્યકથા ગુજરાતના સાહસ-શૂરા નવયુવાનોને જરૂર પ્રેરણા આપશે. ગરીબ કુટુંબનો રામસિંહ નાનપણથી જ ચાલાક હતો. શોધક બુદ્ધિનો હતો. યોગ્ય શિક્ષણ મળે–મોટા થતાં એ મરાઠા સેનાપતિ ચીમનાજી આપ્પાને મદદ કરવા–વસાઈના યુદ્ધમાં જોડાય છે. વસાઈનો કિલ્લો સુરંગ ચાંપી ઉડાડી દે છે. ઘવાય છે. સારો થાય છે ત્યારે પોતે કરેલો વિનાશ જુએ છે અને પછી ઉલમી લોકોને ઉપયોગી થવાનો નિશ્ચય કરે છે. કચ્છના રાય લખપતની મદદ અને પ્રેરણાથી એ. સ્વીટ્ઝરલેન્ડ વગેરે દેશોમાં પશ્ચિમમાં જાય છે અને હિંદુસ્થાનમાં મશહૂર બનેલા ઉદ્યોગો–કાચનો ઉદ્યોગ, મીનાકારીનો ઉદ્યોગ અને ઘડિયાળ બનાવવાનું શીખી લાવે છે. આજથી સો-દોઢસો વર્ષ પહેલાંની આ કથા નાયકના મુખેથી લેખક કહેવડાવે છે. લાયબ્રેરીમાં રાખવા જેવી ખરી. આવાં પુસ્તકો સોંઘી કીમતે આપી શકાય તો વધારે સારું.

૫. ટારઝનનું શૌર્ય–મૂળ લેખક: એડગર રાઈસ બરો, અનુવાદક: સત્યમ્, પ્રકાશક: આર. આર. શેઠની કંપની, મુંબાઈ નં. ૨, પૃષ્ઠ સંખ્યા: ૬૦૨, કીમત રૂા. ૪–૦–૦.

યુવકોમાં ખાસ કરીને સિનેમારસિકોનાં ટારઝનના પરાક્રમોએ ખૂબ લોકપ્રિયતા મેળવી છે. અંગ્રેજી યુવકોમાં પણ ટારઝનની કથાઓ ખૂબ લોકપ્રિય થઈ રહ્યાનું સંભળાય છે.

આવી સાહસકથાઓ ગૂજરાતીમાં ઉતારવા બદલ અનુવાદક ધન્યવાદને પાત્ર બને છે. પુસ્તકની કીમત આકરી છે.

૬. **શોનવાનનાં સાહસો**—રૂપાંતરકાર: સત્યમ, પ્રકાશક : શ્રી. હરિહર પુસ્તકાલય, સુરત, પૃષ્ઠસંખ્યા : ૨૫૯, કીમત રૂા. ૪–૦–૦.

અમેરિકાનાં નાના રાજ્યોમાં દાણચોરી ઘણી થતી હતી. એ દાણચોરોને પકડવા સરકાર અને અનેક પ્રજાજનો ખૂબ મહેનત કરતા હતા. એ પ્રસંગોને ગૂંથી લઈને શોનવાન નામના એક સાહસવીરના સાહસકર્મોની આ કથા લેખકે લખી છે. સાહસપ્રિય યુવકોને એ કથા જરૂર આકર્ષશે એવી આશા રાખવામાં આવે છે. કીમત જરા વધુ ગણાય.

૭. **હદપાર**—લેખક : શ્રી. ના. પેંડસે, અનુવાદક : ગોપાળરાવ વિદ્વાંસ, પ્રકાશક : આર. આર. શેઠની કંપની, મુબઈ ૨.

'ગારંબીનો બાપુ' એવી ઉત્તમ પ્રકારની નવલકથા પછી લેખકની એવી જ બીજી ઉત્તમ પ્રકારની નવલકથા ગૂજરાતી જનતા સમક્ષ રજૂ કરવાને માટે શ્રી. વિદ્વાંસ ધન્યવાદને પાત્ર છે. દુર્ગેશ્વર-રત્નાગિરિ તરફનું એક નાનું ગામ-એમાં રાજેકુટુંબની પ્રતિષ્ઠા ભારી. રાજેકુટુંબના પૂર્વજે વાઘનો શિકાર કરી અપૂર્વ પરાક્રમ કરી જાગીરી અને કીર્તિ સંપાદન કરેલી. રાજેકુટુંબનો એક નબીરો-ગામની જ સેવા કરવાને ઇરાદે પ્રાથમિક શાળામાં શિક્ષકની નોકરી સ્વીકારે છે. પિતાને ગૌરવહાનિ જ લાગે છે. સેવાભાવી પુત્ર ગામના તમામ-ગરીબ તવંગર-ઉચ્ચ અને નીચ વર્ણનાં બાળકોને પ્રેમથી બોલાવીને ભણાવે છે. બાળકોમાં રહેલી શક્તિ પારખી-આગળ વિકાસ સાધવામાં ખૂબ ઉત્સાહભેર પ્રયત્ન કરે છે. શિક્ષકના હાથ નીચે તાલીમ પામેલા વિદ્યાર્થીઓ અદ્ભુત પ્રેમથી શિક્ષકને ચાહે છે-શિક્ષકની પરિપૂર્તિ ઊજવે છે.

નવલકથામાં ગ્રામ્યજનોની ગરીબી-ગ્રામ્યજનોના દાવપેચ, કુટુંબકલેશ-નવાજમાનાની હવાથી રંગાયલા શ્રીમંત તવંગરના ઝગડા વગેરે સુંદર રીતે આલેખ્યા છે.

શિક્ષકોની ફરજ સમજાવતી આવી નવલકથાઓ શાળાઓમાં જરૂર વસાવવી ઘટે.

૮. **ચિત્રલેખા**—મૂળ લેખક : ભગવતી ચરણ વર્મા; અનુવાદક : કિશનસિંહ ચાવડા, પ્રકાશક : સ્વાણી પ્રકાશન ગૃહ અમદાવાદ, પૃષ્ઠસંખ્યા ૨૦૦, કીમત રૂા. ૩-૫૦.

પાપ શું છે ? પુણ્ય કોને કહેવાય ? એ પ્રશ્નોનો જવાબ યુગે યુગે, સમાજે સમાજે અને વ્યક્તિ વ્યક્તિએ પોતાને અનુકૂળ આપ્યો છે. એક જમાનામાં પુનઃલગ્ન એ પાપ ગણાતું. હવે એને કોઈ પાપ ગણતું નથી. મુસ્લિમોમાં દ્વીપત્ની લગ્ન એ સામાજિક ગુનો ગણાતો નથી. હિંદમાં પણ ગણાતો ન હતો. યુરોપમાં એ ગુનો ગણાતો. હિંદમાં મુંબાઈ રાજ્યમાં એ હવે ગુનો ગણાય છે. આમ પાપ-પુણ્યની વ્યાખ્યા બદલાતી જાય છે.

ગુરુ રત્નામ્બરના શિષ્યો શ્વેતાંક અને વિશાળદેવને પણ પાપ એટલે શું એ પ્રશ્ન મૂંઝવી રહ્યો છે. એના જવાબ માટે ગુરુ બન્ને શિષ્યોને જુદે જુદે સ્થળે જવાનું કહે છે. વિશાળદેવનું મન યોગ-સંયમ તરફ ઢળતું હોય છે એને યોગી કુમારગિરિની પાસે મોકલે છે. શ્વેતાંક સંસાર તરફ ઢળતો હોય છે એને બીજગુપ્ત પાસે મોકલે છે. બીજગુપ્ત સદ્ગુણી-સામંત હોવા છતાં ચિત્રલેખા નામની નૃતિકા સાથે પ્રેમમાં છે. ચિત્રલેખા પણ બીજગુપ્ત પર પ્રેમ રાખે છે. બીજગુપ્ત અને ચિત્રલેખા વિલાસ, મોજશોખમાં રાચે છે. કુમારગિરિ-સંયમ-ધ્યાન-યોગમાં મસ્ત છે. પ્રસંગોપાત કુમારગિરિ અને ચિત્રલેખા ચંદ્રગુપ્તના દરબારમાં મળે છે. ઇશ્વર ક્યાં છે ? એને કોઈએ જોયો છે ? એ પ્રશ્ન

ઉપર ચર્ચા થાય છે. કુમારગિરિ અને ચિત્રલેખા એક બીજાથી પ્રભાવિત થાય છે. ચિત્રલેખા કુમારગિરિને ત્યાં દીક્ષા લેવા જાય છે. કુમારગિરિના આશ્રમમાં જ રહે છે. કુમારગિરિનું પતન થાય છે. બીજી તરફ બીજગુપ્ત અસ્વસ્થ થાય છે. તમામ માલમિલકતનું શ્વેતાંકને દાન કરે છે. ચિત્રલેખા કુમારગિરિના પતનથી પસ્તાય છે. કુમારગિરિને છોડી દે છે અને એ પણ પોતાની મિલકતનો ત્યાગ કરી બીજગુપ્ત સાથે જાય છે. વિશાળદેવ અને શ્વેતાંક–પાપની વ્યાખ્યા પોતપોતાના અનુભવે કહે છે. ગુરુ રત્નામ્બર ઉપસંહાર કરે છે કે સંસાર પાપ છે જ નહીં. એ કેવળ મનુષ્યની દૃષ્ટિબિંદુની વિષમતાનું બીજું નામ છે. મનુષ્ય પોતાનો સ્વામી નથી. એ પરિસ્થિતિનો દાસ છે, વિવશ છે, એ કર્તા નથી. કેવળ સાધન છે પછી પાપ પુણ્ય કેવું ?

ગુરુ રત્નામ્બરના ઉપરોક્ત કથન સાથે સહમત થઈએ કે ન થઈએ પણ નવલકથામાં આ પ્રશ્નની છણાવટ ઉત્તમ રીતે થઈ છે. પુસ્તક વાંચવા અને વિચારવા યોગ્ય છે. છાપખાનાની ભૂલો તરફ પ્રકાશકનું ધ્યાન દોરું છે.

૯. આધાર—મૂળ લેખકઃ કુ. ડૉ. સુમતિ ક્ષેત્રપાડે. અનુવાદકઃ ગોપાળરાવ વિદ્વાંસ, પ્રકાશકઃ આર. આર. શેઠની કંપની, મુંબઈ ૨, પૃષ્ઠસંખ્યા, ૨૮૮ કીંમત રૂ. ૪–૦–૦.

સ્ત્રી અને પુરુષ–બંનેને કોના આધારની જરૂર છે એ એક કોયડો છે. આ કોયડાને ચર્ચવાનો લેખિકાએ આ નવલકથામાં પ્રયાસ કર્યો છે.

કુમુદ કુળકર્ણી નાનપણથી જ અભાગી હતી. માબાપના અવસાન પછી મામામામીને ત્યાં રહેતી. મામી સ્વભાવે દુષ્ટ, કુમુદને દુઃખ આપતી. યૌવનમાં પગ માંડતી કુમુદે સુખી દાંપત્યના કંઈ કંઈ અરમાનો–કંઈ કંઈ સ્વપ્ના સેવેલાં. પણ એનું લગ્નજીવન પણ ખૂબ દુઃખી થાય છે. પતિ એને ખાવાના પૈસા પણ આપતો નથી. અને બીજીના મોહમાં પડીને કુમુદને ત્રાસ આપે છે, કાઢી મૂકે છે. કુમુદ એની બહેનપણીને ત્યાં આવે છે. સ્ત્રીઓની આર્થિક સ્વતંત્રતામાં માનતી કુમુદની બહેનપણી રોહિણી અપરિણિત રહેવામાં માને છે, કુમુદને એ નર્સિંગનું શીખવા સમજાવે છે અને નર્સિંગ માટે અમદાવાદમાં સગવડ કરાવી આપે છે. નર્સીંગ હૉસ્ટેલમાં કુમુદ એક સેવાભાવી વિધવા મણીબેનના સંપર્કમાં આવે છે. કુમુદના નર્સીંગ અભ્યાસના અનુભવો સામાજિક કાર્યકર્તાઓએ વિચારવા જેવા છે જો એ ખરા હોય તો. નર્સીંગ દરમ્યાન એ ડૉ. અબ્દુલ ખરેખરા ડૉ. પરાગની સાથે પરિચયમાં આવે છે. ડૉ. પરાગ સેવાભાવી ધૂની આદમી છે. એડનમાં રહેતો હોવાથી હિંદુ હોવા છતાં ત્યાંના લોકો એને અબ્દુલના વહાલસોયા નામથી ઓળખે છે. કુમુદ અને પરાગ એક બીજા તરફ આકર્ષાય છે. કુમુદની સાથે ભણતી એક નર્સ ન્યુ... જરા ઉલટપલટ છે. એનાં કર્તૂત પકડાય છે. એને છૂટી કરવામાં આવે છે. એ મુંબઈ જાય છે. કુમુદના પતિએ બીજું લગ્ન કર્યું હોય છે. તેની પત્નીને મળે છે અને કુમુદને નર્સીંગહોમમાં કનડગત શરૂ થાય છે. એને અભ્યાસ છોડવો પડે છે. એ થાકીને મણિબહેનને ત્યાં આશરો શોધે છે. ત્યાં એક દિવસ પરાગ આવી ચડે છે. કુમુદની પાસે છૂટાછેડા લેવડાવે છે. પરાગ અને કુમુદનાં લગ્ન થાય છે. કુમુદને પરાગનો અને પરાગને કુમુદનો આધાર મળે છે અને નવલકથાનો સુખદ અંત આવે છે. એકી બેઠકે પૂરી કરવી પડે એવી આ નવલકથા ગુજરાતી વાચકોને ગમશે એવી અમને આશા છે.

૧૦. માનસદર્શન—લેખક : ડૉ. રમણલાલ પટેલ, પ્રકાશક : એન. એમ. ત્રિપાઠી પ્રાયવેટ લિમિટેડ, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ. પૃષ્ઠસંખ્યા ૨૦૦ કીંમત રૂ. ૩–૭૫.

માનસશાસ્ત્ર–માનસદર્શન, માનસવિશ્લેષણ એ વિષય ઉપર ગૂજરાતી ભાષામાં બહુ જ થોડાં પુસ્તકો લખાયાં છે. માનવીના અજ્ઞાન મનમાં સ્ફુરતા વિચારોનાં પરિણામો–જાગૃત અવસ્થામાં પણ જાણે અજાણે થતાં કાર્યોનાં કારણો–વગેરે જાણવા માટેનું શાસ્ત્ર–મનોવિજ્ઞાન–એનો શાસ્ત્ર તરીકે સ્વીકાર થોડાં વર્ષો ઉપર જ થવા માંડ્યો છે. ફ્રૉઈડ–જંગ વગેરે વિદ્વાનોએ એ વિષયને શાસ્ત્રીય રીતે ચર્ચી એના ઉપર મહાનિબંધો–પુસ્તકો લખ્યાં છે.

ડો. રમણલાલ પટેલે આ વિષય ઉપર સરળ ભાષામાં એમણે કરેલા પ્રયોગો–દર્દીઓનો માનસચિકિત્સા વગેરેના દાખલાઓ આપીને પુસ્તકને રસિક–વાંચવા મન થાય એવું બનાવ્યું છે. મનુષ્યના સ્વભાવ–ટેવ કુટેવ–માન્યતાઓ વગેરેનું શાસ્ત્રીય રીતે પૃથક્કરણ કરીને, સમજાવવાનો પ્રયત્ન છે. એમના એ પૃથક્કરણના અનુમાનો સાથે સહમત થાય–ન થાય તો પણ માનવીનું મન જાગૃત તેમ જ સુષુપ્ત–એ એક અભ્યાસનો વિષય છે અને એની માવજત સારી રીતે કરવી જોઈએ એટલું તો આ પુસ્તક વાંચનારને જરૂર લાગશે. પુસ્તક વસાવવા યોગ્ય છે. આવાં પુસ્તકો સોંઘાં મળી શકતાં હોય તો સારું.

૧૧. ૧૮૫૭, કતલ અને કુરબાની—(ત્રણ નાટકો) લેખક : શ્રી. શારદાપ્રસાદ વર્મા: પ્રકાશક : યુગાન્તર કાર્યાલય, ગોપીપુરા, સુરત, પૃષ્ઠસંખ્યા ૮૦, કીમત રૂા. ૧–૦–૦.

૧૮૫૭ના સ્વાતંત્ર્ય સંગ્રામના પ્રસંગો ઉપર લેખકે શાળાઓ, જ્ઞાતિસંમેલનો વગેરેમાં ભજવી શકાય એવાં ત્રણ નાટકો આ પુસ્તિકામાં આપ્યાં છે. નાટકોના પાત્રો સજીવ છે, ઐતિહાસિક છે અને ભજવી શકાય એવાં છે. પડદા ઉપર રસ ઉત્પન્ન કરે એવાં છે.

૧૨. ગણોતધારા એકીકરણ—તૈયાર કરનાર તથા પ્રકાશક: શ્રી હાથીભાઈ અમથાભાઈ પટેલ: કોઠી, ચાર રસ્તા–રાવપુરા, વડોદરા. પૃષ્ઠસંખ્યા ૧૧૧. કીમત રૂા. ૩–૦–૦.

શ્રી હાથીભાઈ પટેલે, ગ્રામ્યવિકાસ યોજના અંગે તથા મુલકી ખાતાની પરિક્ષાના વિષયો માટે પુસ્તકો લખ્યાં છે. આ પુસ્તકો મુલકી ખાતાના નાના નોકરોને તેમ જ ગ્રામ્યસેવકોને ખૂબ જ ઉપયોગી થઈ પડ્યાં છે. પરિક્ષા અંગે તૈયારી કરવામાં મદદરૂપ થઈ પડે એ દૃષ્ટિએ પુસ્તકો લખતા હોવાથી સમજવામાં મુશ્કેલી ન પડે. ભાષા સાદી અને સરળ હોય, પ્રશ્નોના રૂપમાં હોય એ દ્રષ્ટિબિન્દુ શ્રી હાથીભાઈએ રાખેલું છે. 'ગણોતધારા એકીકરણ'માં પણ એ જ દૃષ્ટિ, એ જ કાળજી એમણે રાખી છે. એટલે પુસ્તક જરૂર વિદ્યાર્થીઓને ઉપયોગી થઈ પડશે. સાથે સાથે સામાન્ય શિક્ષણ પામેલા ભાઈઓને પણ પુસ્તકમાંથી જરૂરી માહિતી મળી શકશે.

૧૩. પાંખ વિનાનાં—બીજી આવૃત્તિ. લેખક : શ્રી. ઉમેદભાઈ મણિયાર: પ્રકાશક : વોરા એન્ડ કંપની મુંબાઈ, પૃષ્ઠસંખ્યા ૨૧૬, કીમત રૂા. ૩-૨૫.

શ્રી. ઉમેદભાઈ મણિયાર આપણા એક ઉત્તમ કક્ષાના કવિ તરીકે જાણીતા છે. એમણે પદ્યમાં ટૂંકી વાર્તાઓના ક્ષેત્રમાં પણ પોતાની કલમ ચલાવી છે. એમની ટૂંકી વાર્તાઓનો સંગ્રહ–પાંખ વિનાનાં–ની બીજી આવૃત્તિ બહાર પડે છે તે જ વાર્તાઓની લોકપ્રિયતાનો પુરાવો છે. વાર્તાઓ સુંદર છે. સરળ અને સાદી ભાષામાં લખેલી છે. વાંચવી ગમે તેવી છે.

૧૪. શુભા—મૂળ લેખક : શ્રી. નરેશચંદ્ર સેનગુપ્ત અનુ. રમણલાલ સોની: પ્રકાશક : વોરા એન્ડ કંપની મુંબાઈ, પૃષ્ઠસંખ્યા ૩૨૩, કીમત રૂા. પાંચ.

ડૉ. નરેશચંદ્ર સેનગુપ્તે વકીલાત કરતાં કરતાં સાહિત્યના ક્ષેત્રમાં પ્રવેશ કર્યો અને બંગાળી સાહિત્યના એક સિદ્ધહસ્ત લેખક તરીકે નામના મેળવી છે. 'શુભા' એ નારીજીવનની એક સુંદર નવલકથા છે. લગ્નજીવનમાં દુઃખી જીવન ગાળતી, ગાળો અને માર ખાતી શુભાને પતિઘર છોડી જવાનું સૂઝે છે. એ ઘર છોડી જાય છે. જે યુવકે એને સાથ આપવાનું નક્કી કર્યું હતું તે મળતો નથી એટલે શુભા કલકત્તા આવે છે. નાટકમાં નોકરી મેળવવા પ્રયત્ન કરે છે. ત્યાં જ એને ચંપા, બીજી નટી મળી જાય છે. શુભા બજારુજીવન ગાળવા માંગતી નથી. ચંપા એક તેજસ્વી યુવતી છે. એના પતિએ એને તજી દીધી છે. એટલે ચંપા પણ શુભાને સંસ્કારી જીવન ગાળવા સલાહ આપે છે, શુભા પોતાની જાતે કમાવા માગે છે. ચંપા એક બીજી નાટક કંપનીના મૅનેજર સાથે શુભાની નોકરી માટે નક્કી કરે છે. સ્નેહાળ ચંપાની ભલી લાગણી અંગે શુભાને વહેમ પડે છે અને એ ઘર છોડી ચાલી જાય છે. રસ્તામાં એને એના ગામનો જ યુવક–જે પ્રથમ એને લઈ જવા માગતો હતો તે–મળે છે. શુભા એની સાથે રહે છે, જ્યાં ક્રીશ્ચિઅન મીશનરીઓની સોબત સાંપડે છે. આમ શુભાના જીવનમાં અનેક ઘટનાઓ બનતી જાય છે. આમ એકાકી નારીના જીવનમાં બનતા અવનવા ઘટનાપ્રસંગો પરથી ડૉ. નરેશચંદ્રે એક સુંદર નવલકથા આલેખી છે. અનુવાદક શ્રી સોની પણ એક સિદ્ધહસ્ત લેખક છે. અનુવાદ સુંદર થયો છે. પુસ્તક વસાવવા લાયક છે.

લ. દિ.

૧૫. ભાલણકૃત નલાખ્યાન—સંપાદકઃ પ્રો. કેશવરામ કા. શાસ્ત્રી (બાંભણિયા). પ્રકાશકઃ મહારાજા સયાજીરાવ વિશ્વવિદ્યાલય, વડોદરા. પૃષ્ઠસંખ્યા ૨૫૨ કિંમત આઠ રૂપિયા.

મ. સ. યુનિવર્સિટી તરફથી શરૂ થયેલી 'પ્રાચીન ગુર્જર ગ્રન્થમાલા'નો આ પાંચમો ગ્રંથ છે. ગુજરાતી આખ્યાન કાવ્યના પિતા તરીકે ઓળખાતા કવિ ભાલણની ઉત્તમ કૃતિનું સંપાદન એ ક્ષેત્રના જાણીતા વિદ્વાનના હાથે થયેલું હોઈ અભ્યાસીઓ એનું પરિશીલન યોગ્ય રીતે કરી શકે એ પ્રકારની યોજના આ ગ્રંથમાં છે. આખ્યાન કાવ્ય વિષે વિદ્વત્તાપૂર્ણ પ્રસ્તાવના અને ભાષાશાસ્ત્રીય મહત્ત્વનો શબ્દકોશ આ માળાનાં બીજાં પુસ્તકોની જેમ આ ગ્રંથનાં આગવાં આકર્ષણો છે.

૧૬. સાહિત્યવિચાર—લે. આનંદશંકર બાપુભાઈ ધ્રુવ. પ્રકાશકઃ ગુર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, અમદાવાદ, પૃષ્ઠસંખ્યા ૬૦૭ કિંમત સવા૭ રૂપિયા.

આચાર્ય શ્રી આનંદશંકરભાઈના લેખોની બીજી આવૃત્તિનું આ પુનર્મુદ્રણ છે. સાહિત્ય-વિવેચન ક્ષેત્રે લેખકનું સ્થાન કેટલું મહત્ત્વનું છે એ તો સર્વવિદિત છે. સાહિત્યવિષયક ગંભીર ચિંતનના આવા ગ્રંથની એક કરતાં વધારે આવૃત્તિઓ થાય એ બતાવે છે કે વિદ્યાર્થીજગત અને સામાન્ય વાચક બંનેની અભિરુચિ લલિતવાઙ્મય ઉપરાંત શાસ્ત્રીય સાહિત્યના વાચન તરફ પણ ઠીક ઠીક થઈ છે. પુસ્તકનાં બાહ્ય રૂપરંગ પણ આકર્ષક છે.

૧૭. અખોવન (એકાંકી નાટિકાઓ) —લે.: ગુણવંતરાય આચાર્ય. પ્રકાશકઃ ગુર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, અમદાવાદ. પૃષ્ઠસંખ્યા ૧૫૬ કિં. રૂપિયા અઢી.

નવલકથાક્ષેત્રના જાણીતા કલાકારનો આ પ્રથમ નાટ્યસંગ્રહ છે. સંગ્રહના પહેલા 'અખોવન' ઉપરથી સંગ્રહનું નામ રખાયું છે. આ નાટક છે ત્રિઅંકી. એનું વસ્તુ આકર્ષક છે. જેનું એક પણ સંતાન અવસાન ન પામ્યું હોય એવી નારીને 'અખોવન' એટલે અક્ષયવન

કહેવામાં આવે છે. હરિજન નારી 'મોતીમા'-ના પાત્ર દ્વારા લેખકે હાથશાળનો અક્ષમવન સમો ઉદ્યોગ જે આજે નાશ પામ્યો છે તે પ્રશ્નની છણાવટ કરી છે. નાટક તખ્તાલાયકીવાળુ' અને સાથે બોધપ્રધાન છે. ઓછું ભણેલા શામજીના મોઢામાં 'તું મારી બેટા ગારબો' જેવાં વાક્યો પાત્રને કૃત્રિમ બનાવે છે. તે જ પ્રમાણે મોતીમા જેવી અભણ સ્ત્રી પાસે 'રાજા કાલસ્ય કારણમ્' જેવાં વાક્યો બોલાવવામાં પણ પાત્રની સ્વાભાવિકતા જોખમાઈ છે. નાટકમાં કલા કરતાં પ્રચારનું તત્ત્વ વિશેષ છે. 'અભિગ્રહ' નાટિકામાં તેજપાળના મુખમાં 'મારી વહુ પણ મારા બાપની જેમ શોધી લઈશ' જેવાં વાક્યો સુરુચિ દુષ્ટ છે. 'ભણેલાં અને ગણેલાં'નાં પાત્રો તાલમેલિયાં અને નાટકી બની ગયાં છે. વિધવા રમાને એક હાથે ભૈયાનો હાથ પકડતી અને બીજા હાથે ગીરોખત વંચાવતી ચીતરી છે, એમાં પણ ઔચિત્ય નથી. નાટકો તખ્તાલાયકીની દૃષ્ટિએ લખાયાં છે.

૧૮. પલ્લવી પરણી ગઈ—લે.: દુર્ગેશ શુક્લ. પ્રકાશક: ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, અમદાવાદ. પૃ. ૧૧૬ કિં. બે રૂપિયા.

'જેન સ્ટેપ્સ આઉટ' નામના અંગ્રેજી નાટકનું આ રૂપાંતર છે. નાટકની તખ્તાલાયકી જોતાં એ ભજવાવું જોઈએ. પશ્ચિમના વાતાવરણને બંધબેસતાં પાત્રોનો ગુજરાતી અવતાર અને તેમનો મુક્ત અભિનય જોતાં મોટીબા જેવા પાત્રનો ગુજરાતી સંસારના ચોકઠામાં રજૂ થયેલ પ્રવેશ જરા કઠે તેવો છે. એ છતાં પણ લેખકે મૂકેલી શરત પ્રમાણે તેમને ભજવવાની ફી આપીને પણ આ નાટક ભજવી જોવા જેવું તો છે જ.

૧૯. નાટ્યમંજરી—લે.: ચુનીલાલ મડિયા; પ્રકાશક: શ્રી. હરિહર પુસ્તકાલય, સુરત. પૃ. ૨૧૫ કી. રૂપિયા ત્રણ.

નવલિકાકાર, નવલકથાકાર અને નાટ્યકાર શ્રી ચુનીલાલ મડિયાના આ સંગ્રહમાં તેમણે પુસ્તકનાં નિવેદનમાં જણાવ્યું છે તેમ 'શાળાઓ તથા મહાશાળાઓને-અભ્યાસ તથા અભિનયમાં ઉપયોગી થઈ પડે' તે રીતે આ એકાંકીઓનું તેમના જુદા જુદા નાટ્યસંગ્રહોમાંથી સંકલન રજૂ થયું છે. સંગ્રહનાં બધાં જ એકાંકીઓમાં પૂરતી તખ્તાલાયકી છે, એ તો તેમાંનાં ઘણાં ખરાં કૉલેજો તથા અન્ય સંસ્થાઓના રંગમંચ પરથી જેમણે એ ભજવાતાં જોયાં છે એ સૌને સુવિદિત છે.

૨૦. રંગોત્સવ—લેખક: ધનસુખલાલ મહેતા. પ્રકાશક: શ્રી હરિહર પુસ્તકાલય, સુરત. પૃ. ૨૦૮ કિં. રૂપિયા ત્રણ.

આ સંગ્રહમાં રજૂ થયેલી ચૌદ નાટિકાઓમાં એક દ્વિઅંકી છે. નાટક અને રંગભૂમિના ક્ષેત્રમાં લેખકનો વિશાળ અનુભવ જોતાં અહીં રજૂ થયેલી સામગ્રીનું વૈવિધ્ય આકર્ષક છે. 'કરમની કઠણાઈ'માં સ્ત્રીઓને એક પુરુષના પ્રેમની ઈર્ષ્યાને કારણે અસ્તરાથી તેની મૂંછ ઉડાવી દેતી ચીતરી છે એ જોતાં અંગ્રેજી સમાજવ્યવસ્થાને અનુરૂપ લાગે તેવાં પાત્રો આપણા તખ્તા પર રજૂ કરવામાં શી કલાદૃષ્ટિ હશે એ સમજવું મુશ્કેલ છે. 'બિચારી કસ્તૂરી' પર—સાહિત્ય ઉપરથી આધારિત હોવા છતાં ત્યાંના સંસારમાં જે સંભવિત લાગે તે ગુજરાતી સંસાર માટે તેમ ન હોવાને કારણે નાટકના અંતમાં મન્મથલાલ ઉર્ફે મોહનલાલને જે ઉતાવળથી કસ્તૂરી સાથે લગ્ન કરાવતા ચીતર્યા છે તે ખૂબ જ અસ્વાભાવિક અને અપ્રતીતિકર છે. 'કોણ તૈયાર છે' અને 'લાકડે માંકડું'-નું વસ્તુ હવે જૂનવાણી ગણાય. 'દત્તકપુત્ર'નાં વસ્તુ અને સંવાદમાં કૃત્રિમતા વર્તાય છે. '૧માં સાત'નું વસ્તુ પણ પાશ્ચાત્ય હોઈ આપણા સંસારના વાતાવરણ સાથે મેળ ઓછું લે તેવું છે. 'ધૂંધર' સંગ્રહનું ઉત્તમ નાટક છે.

૨૧. કરિયાવર—લે. અનંત આચાર્ય. પ્રકાશક: શ્રી. હરિહર પુસ્તકાલય, સુરત. પૃ. ૮૪, કીમત એક રૂપિયો.

'કરિયાવર'નું આ ત્રીજું સંસ્કરણ છે. આ નાટક 'ગુજરાતી નાટ્ય' યોજિત નાટ્યલેખન હરીફાઈમાં ૧૯૫૪માં ઇનામને પાત્ર ઠર્યું હતું. તે ઉપરાંત મુંબઈ રાજ્ય તરફથી યોજવામાં આવેલી નાટ્યલેખન હરીફાઈ (૧૯૫૫–'૫૬)-માં પણ તે ઇનામને યોગ્ય જણાયું હતું. વાંકડાના અનિષ્ટની ચર્ચા કરતું આ નાટક આપણા એ સામાજિક દૂષણમાંથી જન્મતા અનેક પ્રશ્નોને સ્પર્શી જાય છે. ભા.

૨૨. મુક્તધારા (કવિવર રવીન્દ્રનાથ ટાગોરના બંગાળી નાટકનો અનુવાદ)—અનુ.: કરસનદાસ માણેક. પ્રકાશક; સસ્તુ સાહિત્યવર્ધક કાર્યાલય, અમદાવાદ. પૃ. ૯૬ કિં. એક રૂપિયો.

કવિવરના નાટકનો આ સુંદર અનુવાદ શ્રી માણેકે આજથી પાંત્રીસ વર્ષ ઉપર પોતે વિદ્યાપીઠમાં અભ્યાસ કરતા હતા ત્યારે કર્યો હતો. પ્રસ્તાવનામાં સ્વ. શ્રી. રામનારાયણભાઈ જણાવે છે તેમ નાટકમાં 'કાવ્યના આત્મા અને શરીર બંનેની એક ઘટના આપણને પ્રતીત થતી નથી તો પણ શબ્દે શબ્દે, કલ્પનાએ કલ્પનાએ એ જગપ્રિય કવિની પ્રતિભાની છાપ તો છે જ.' આ નાટકમાં કવિવરે સમસ્ત ભારતની સ્વરાજ્યભાવના અને પરદેશી અમલના વિરોધના ફૂટ પ્રશ્નની મીમાંસા કરી છે જેમાં અસહકારની પણ ટીકા છે.

૨૩. નિશિગંધા—લેખક અને પ્રકાશક: પ્રીતમલાલ કવિ. મુખ્ય વિક્રેતા: ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, અમદાવાદ; પૃ. ૮૧, કી. દોઢ રૂપિયો.

લેખકનાં પ્રકટ થયેલાં કાવ્યોને અહીં સંગ્રહિત કરવામાં આવ્યાં છે. છંદોબદ્ધ કાવ્યો ઉપરાંત એમાં ગઝલો અને મોટા પ્રમાણમાં ગીતો છે. કાવ્યોના વિષયો નવા નથી છતાં પણ કેટલાંકમાં અનુભૂતિનો સાચો રણકો છે.

૨૪. અબીલ ગુલાલ—(એકાંકી નાટ્યસંગ્રહ) લે.: અનંત આચાર્ય; પ્રકાશક: શ્રી. હરિહર પુસ્તકાલય, સુરત. સંગ્રહમાં દસ જેટલાં એકાંકી રજૂ થયાં છે. જેમાંનાં 'આતશ ઓલવાયો!' અને 'કાગળની નાવ' રેડિયો પરથી રજૂ થયેલાં છે. બધાં જ તખ્તા લાયકીવાળાં છે. 'રંગરૂપ' અને 'અમર સુહાગ' નાટક કરતાં નાટ્યાત્મક ટૂંકી વાર્તા જેવાં છે. 'ભારે પડી'નું વસ્તુ કૃત્રિમ છે અને સંવાદો નાટકી છે. સંગ્રહ એકંદરે આવકારાર્હ છે.

૨૫. રસગન્ધા—(કવિ શ્રી. નાનાલાલનો પ્રતિનિધિ કાવ્ય સંગ્રહ) સંપાદક અને પ્રકાશક: બાલચંદ્ર પરીખ; વિક્રેતા: એન. એમ. ત્રિપાઠી પ્રાઈવેટ લિ. મુંબાઈ. ૨. પૃ. ૨૪+૨૬૮+૧૮૦, કી. રૂપિયા સાત.

અત્યારના યુગમાં જ્યારે કવિશ્રી નાનાલાલ ભુલાતા જાય છે તે સમયે તેમના કવિત્વ પ્રત્યે અનન્ય ભક્તિભાવથી પ્રેરાયલા સંપાદકે કવિશ્રીનાં કાવ્યો–ગીતોનો આવો સુંદર પ્રતિનિધિસંગ્રહ પ્રસિદ્ધ કરી કવિને સાચી અંજલિ તો આપી છે જ પણ સાથે ગુજરાતની પણ મોટી સેવા કરી છે. સંપાદકે આ પૂર્વે કવિશ્રીની કેટલીક કૃતિઓનો રસવાહી અંગ્રેજી પદ્યાનુવાદ Perennid fount : Lyrics of Adoration and Love અને કવિશ્રીની કાવ્યપ્રતિભાનું મૂલ્યાંકન આંકતો Nanalal: Poet-Laureate of Modern Gujerat એમ બે કૃતિઓ પ્રસિદ્ધ કરી છે. આ સંગ્રહમાં કવિની વ્યાપક પ્રતિભાનાં વિવિધ પાસાંને રજૂ કરતા આઠ ખંડોમાં ઊર્મિગીતોથી માંડીને ચિત્રસર્જનો સુધીનાં અનેકવિધ કાવ્યો રજૂ થયાં છે. સંપાદકે કાવ્યોના અંતમાં કાવ્યોનાં રસદર્શનો રજૂ કરી ગ્રંથનું મૂલ્ય વધાર્યું છે. આમ બાહ્ય રૂપરંગ

અને આંતરિક ગુણસમૃદ્ધિવાળો આ સંગ્રહ અભ્યાસીઓએ અને સંસ્થાઓએ વસાવી લેવા જેવો છે. ભા.

૨૬. સુનીતા—લે.: ડૉ. શ્રી નરેશચંદ્ર સેનગુપ્ત. અનુવાદક; રમણલાલ સોની. પ્રકાશક; ગુર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, ગાંધીરસ્તો, અમદાવાદ. પૃ. ૧૭૪ કિં. અઢી રૂપિયા.

આ વાર્તાના લેખક શ્રી નરેશબાબુકૃત 'હારજીત' નામની નવલકથાનો આ અનુવાદ છે. શ્યામલ અને તરણી એ બંને મિત્રો કોલેજમાં ભણી રહ્યા છે. મેસમાં રહે છે. તેમના મકાનની સામેની દુકાને માલસામાન ખરીદવા યુવતી સુનીતા રોજ આવ્યા કરે છે. તેના ઉપર બંનેની મીટ મંડાય છે. શ્યામલ સુનીતાને પરણી જાય છે, પણ તેણે સંસારમાં કંઈ સુખ ન જોયું. તરણી હતાશ થતાં મંજુલિકાને પરણે છે, અને સુખી થાય છે. લાંબે ગાળે બંને મિત્રો પુનઃ ભેગા થાય છે. તે એવી રીતે કે શ્યામલને તરણી તરફથી નાણાંકીય મદદની જરૂર ઊભી થાય છે અને તેને પાછલી વાત યાદ કર્યા સિવાય જોઈતી મદદ આપે છે. એમાં સુનીતા તરણી તરફ શંકાની દૃષ્ટિએ જુએ છે અને અંતે શ્યામલના અવસાન બાદ તેનાથી દૂર ભાગે છે એ આખીય વાર્તાનું રહસ્ય છે.

૨૭. સરસ્વતીચંદ્ર—કર્તાઃ સ્વ. ગોવર્ધનરામ માધવરામ ત્રિપાઠી. કથાસાર તારવનાર: સોમાભાઈ પટેલ. પ્રકાશક: એમ. કે. વોરા એન્ડ કંપની પબ્લીશર્સ પ્રાઈવેટ લિમિટેડ, ૩ રાઉન્ડ બિલ્ડિંગ, મુંબઈ–૨. આવૃતિ પહેલી, કિંમત દોઢ રૂપિયો.

સાહિત્યક્ષેત્રમાં શ્રી સોમાભાઈ પટેલનું નામ ઠીક ઠીક જાણીતું છે. એમણે જ આ ગ્રંથનો સરળ કથાસાર કિશોરો માટે તૈયાર કર્યો છે. હજાર પાનાનો સરસ્વતીચંદ્ર જેવો મહાન ગ્રંથ પૂરેપૂરો વાંચવાનો સમય વાચકો કાઢી શકતા નથી કે નથી એટલું ધૈર્ય ધારણ કરી શકતા તેવાઓને માટે આ સરળ કથાસાર આવકારપાત્ર છે. બાકી ધીરજના અભાવે જે ઉત્તમ ગ્રંથનો રસાસ્વાદ લેવાનું ગુમાવે છે તેમને આવા પુસ્તકથી મન વાળવું પડે છે. આ ટૂંકા કથાસારમાં મૂળ ગ્રંથના પ્રકરણોનો અને પ્રવાહનો ક્રમ બદલીને વાચકોનો વાચનરસ સંતોષાય અને સામાન્ય જનસમુદાયને મૂળગ્રંથ વાંચવાની ભાવના જાગે એમ સમજીને આ લઘુગ્રંથ તૈયાર કર્યો છે અને તેમ કરવામાં લેખકને યોગ્ય લાગ્યું ત્યાં ગ્રંથકર્તાની ભાષા જેમની તેમ રહેવા દીધી છે. લેખકનો પ્રયાસ પ્રશંસનીય છે.

૨૮. અદ્‌ભુત અલકા–લેખક: ભરતરામ ભાનુસુખરામ મહેતા. પ્રકાશક : બાલજીવન કાર્યાલય; બાજવાડા વડોદરા, પૃ. ૮૧, કીમત રૂા. ૦-૬૨ નયા પૈસા. પૂઠું કાર્ડ બોર્ડ (સચિત્ર). આવૃત્તિ–૧લી, ૧૯૫૭.

—આ 'બાલજીવન' વાર્તામાળાનું પચ્ચું પુસ્તક છે. અંગ્રેજી લેખક ચાલ્સ લ્યુટવિજ ડોગ્સનની 'એલિસ ઈન વંડરલેંડ'નો સુંદર ભાવાનુવાદ છે. લેખકે અગાઉ 'લોકસત્તા' દૈનિકમાં અવાર નવાર આપેલી આ વાર્તા પુસ્તકાકારે અહીં પ્રસિદ્ધ થાય છે.

—બાળકો એ વાંચીને જ્ઞાન સાથે ગમ્મત મેળવશે. શ્રી. ભરતરામની મોહક શૈલીની મોજ પણ મળ્યા વગર નહિ રહે. પુસ્તક વસાવવું જેવું છે.

૨૯. ચાર મિત્રો—લેખક : રમણલાલ નાનાલાલ શાહ. પ્રકાશક: ઉપર પ્રમાણે પૃ. ૬૫ઃ પૂઠું કાર્ડબોર્ડનું. કી. ૦.૬૨ આવૃત્તિ ૧લી ૧૯૫૭ (સચિત્ર)

'બાલજીવન' વાર્તામાળાનું આ ૬ઠ્ઠું પુસ્તક છે. એમાં રાજકુંવર અને એના ત્રણ મિત્રો પ્રવાસે નીકળે છે. પ્રવાસ દરમિયાન વિવિધ અનુભવો મેળવે છે. પ્રસંગોની ગૂંથણી અને

શૈલી ખાસ ધ્યાન ખેંચે એવાં છે. બાળકોને ગમી જાય એવી આ પુસ્તિકા છે. વસ્તુ નિર્દોષ અને મનને ગમી જાય એવું છે.

૩૦. હૃદયપલટો અને બીજી નીતિકથાઓ—લેખક : રમણલાલ નાનાલાલ શાહ; તંત્રી ' બાલજીવન '. પ્રકાશક : ઉપર પ્રમાણે. આવૃત્તિ ૧. પૃ. ૭૦. પૂઠું કાર્ડ બોર્ડ સચિત્ર.

—' બાલજીવન ' નીતિકથા માળાનું પુસ્તક ૧૦મું છે. એમાં કુલ ૭ વાર્તાઓ છે. રડવાનું કારણ, નારીનું ઢાંકણુ, કોદાળીની કહાણી, હૃદયપલટો, કરણી એવી ભરણી અને બાપ કરતાં બેટા ચઢ્યો.

છએ વાર્તાઓ એક એક કરતાં ચઢે એવી છે. એનું વસ્તુ બુદ્ધ ભગવાનના પૂર્વ જન્મની કથાઓ કે જે જાતક કથાઓને નામે સુપ્રસિદ્ધ છે એમાંથી ચૂંટીને આ વાર્તાઓ અહીં બાળકો માટે ઉતારી છે.

વાર્તાઓ સચિત્ર છે. કેટલીક ' કહેવત કથાઓ ' તરીકે સંભારી રાખવા જેવી છે.

૩૧. ચાર બ્રાહ્મણ અને બીજી નીતિકથાઓ—લેખક : રમણલાલ નાનાલાલ શાહ, પ્રકાશક : ઉપર પ્રમાણે. કી. ૦.૬૨. પૃ. ૬૪. પૂઠું કાર્ડબોર્ડનું આવૃત્તિ-૧. ૧૯૫૭. (સચિત્ર)

બાલજીવન નીતિકથા માળાનું પુષ્પ ૯મું એમાં ૮ વાર્તાઓ છે. ચાર બ્રાહ્મણ, ઉપકારનો બદલો, મૂર્ખ શું ન કરે?, ભૂંડાથી ભૂત પણ ભાગે, જેવા સાથે તેવા, નરમેધ, બહાદુર બકરી, અને રાતી-કેસરી કાળી.

ઉપરની આઠેય વાર્તાઓ બૌદ્ધસાહિત્યની કથાઓમાંથી બાલભોગ્ય બનાવીને ઉતારવામાં આવી છે. વાર્તાઓ વાંચવી ગમે છે.

કોઈક કોઈક જગાએ અધરા શબ્દો પેસી ગયા છે. કેટલીક જોડણી ભુલભરી છે, જે બીજી આવૃત્તિ વખતે સુધારી લેવાં.

' વાચક '

૩૨. પિંપી (એક દીપડાની વાર્તા) અને બિંબી (એક બિલાડીની વાર્તા) પ્રકાશક: વોરા ઍન્ડ કં. પબ્લીશર્સ પ્રાઇવેટ લિમિટેડ. ૩, રાઉન્ડ બિલ્ડિંગ, કાલબાદેવી રોડ, મુંબઈ-૨. પાનાં ૨૮-૨૮. કિંમત રૂપિયો ૧.

આ પુસ્તકો જોતામાં જ બાળકો ખુશ થઈ જાય તેવાં છે. ઊડીને આંખે ચોંટે એવું મુખપૃષ્ઠ, રંગબેરંગી ચિત્રો, કાગળો અને છપાઈ પણ ઉત્તમ. આવાં પ્રકાશનો ગુજરાતી બાલસાહિત્યમાં સારો ઉમેરો કરે છે. પ્રયાસ પ્રશંસનિય છે. આવાં પ્રકાશનો વાંચતાં બાળકોને ખૂબ હોંશ થાય એવા સાહિત્યનું પ્રકાશન ગુજરાતી ભાષામાં આવશ્યક છે.

૩૩. પેટે ચાલનારાં પ્રાણીઓ, ભાગ ૧-૨-૩—લેખકઃ શ્રી. વસંત જોધાણી, પ્રકાશકઃ બાલગોવિન્દ કુબેરદાસની કંપની. ખજુરીની પોળ, અમદાવાદ. પ્રત્યેક ભાગનાં પાનાં ૮૦ અને કિંમત એક એક રૂપિયો.

લેખક આ ગ્રંથમાં પેટે ચાલનાર પ્રાણીઓનો વિસ્તીર્ણ હકીકતથી ભરપૂર પરિચય કરાવ્યો છે. વાર્તાની શૈલીમાં અપાયેલો આ પરિચય લેખકનો પરિશ્રમ અને આ વિષય પરત્વે એમનું બહુશ્રુતપણું ઠીક પુરવાર કરે છે. સૌ કોઈને આ પુસ્તકો વાંચવામાં રસ અને આનંદ સાથે જ્ઞાન પ્રાપ્ત થશે.

૩૪. સંસ્કાર પ્રાર્થના—લેખક : શ્રી. રતિલાલ અધ્વર્યુ; પ્રકાશક : મહેન્દ્ર અધ્વર્યુ; સંસ્કાર બાલમંદિર, જવાહર નગર, અમદાવાદ ૭; પૃષ્ઠ ૩૨; કિંમત : ૨૫ નયાપૈસા.

સંસ્કાર પ્રાર્થના એ ખરેખર સંસ્કાર પ્રાર્થના જ છે. પુસ્તિકા નાની હોવા છતાં એમાં સ્વધર્મની પ્રાર્થના, વગેરે ૧૩ પ્રાર્થનાઓ,

રાષ્ટ્રભાવના ગીતો, કૃચ ગીતો અને ઉદ્યોગ ગીતોનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. આજના યુગને બંધબેસતી પ્રાર્થનાઓ અને ગીતો હવે આપણી પ્રાથમિક શાળાઓમાં અને બાલમંદિરોમાં ગવરાવવાં જોઈએ. વળી ઉદ્યોગ કામ સાથે ઉદ્યોગ ગીતો ગવાય તો ઉદ્યોગનું મહત્ત્વ આપોઆપ બાળકો સમજે. સાદી અને સરળ ભાષા હોવા છતાં કેવળ ભાવનાથી ભરપૂર આ કાવ્યો છે. એકેએક પ્રાથમિક શાળામાં એ વસાવવા લાયક છે

૩૫. સંસ્કાર ગીતો (ભા. ૧)—લેખક પ્રકાશક: ઉપર પ્રમાણે; પૃષ્ઠ ૩૨; કિંમત ૨૫ નયાપૈસા.

નવા જમાનાનાં નવીન ગીતો અને તે પણ ભાવનાથી ભરપૂર કુદરતનું પ્રત્યક્ષ દર્શન કરાવતા. આ બાલગીતો બાળકોને રમૂજ પડે ને ગાવા ગમે તેવાં છે. કુલ્લે એકત્રીસ ગીતોનો આ સંગ્રહ છે. બાળકો આજે સિનેમાનાં ગીતો ઘણીએ વખત ગાતાં શેરીઓમાં નજરે પડે છે. જો આવાં ગીતો એના હાથમાં મૂકવામાં આવે તો સૃષ્ટિનું જ્ઞાન બાળકોમાં રમૂજ સાથે આવતું જાય અને ગીતો ગાવામાં તેનો આનંદ થઈ એવો મઝાનો આ ગીતોનો સંગ્રહ છે.

'વિષ્ણુ'

જાદુઈ જડી

પડા પડી રે પડા પડી
થાય નાના નિશાળીયાંની પડા પડી.'
પડા પડી રે પડા પડી
થાય ખોલું કબાટ ત્યાં પડા પડી.
"મને કેરમ આપો, "મને સીતા આપો,
"મને રામ. ફુવારો રમકડાં આપો,
એમ, પુસ્તક માગણીઓની વચ્ચે ઝડી. થાય નાના૦
ભર્યાં ભર્યાં કબાટ મારા લૂંટી જાએ
ઘેર પ્હોંચી જાએ ઝટ વાંચી જાએ
બીજે દા'ડે બદલવાની તડા તડી. થાય નાનાં૦
હું તો આપું આપું કહી થાકું થાકું
કરી વાયદો વાત એ વિસારે નાખું
ન્હોય ભુલે નહિ આગે ઘડી ઘડી. થાય નાનાં૦
કોઈ મોટેરા પુસ્તક લેવા આવે
હું તો ખોલી કબાટ જાઉં દેવા જ્યારે
ત્યારે આખીએ ફોજ ત્યાં હોયે ખડી. થાયે નાના૦
જોઈ પુસ્તકો રૂપાળાં એ નાચી ઊઠે
લેવા હાથમાં ઉતાવળાં એ ગાળી ઊઠે
એવું પુસ્તકાલય છે જાદુઈ જડી. થાય નાનાં૦"

—ગંગાશંકર લ. પંડ્યા

પુસ્તકાલયનોંધ

કરમાલીયાપુરા (તાલુકે વાઘોડિયા)માં પુસ્તકાલય તથા બાલવાડીના નવાં બંધાયેલાં મકાનોનો

ઉદ્‌ઘાટન સમારંભ

મુંબઈ રાજ્ય સમાજકલ્યાણ બોર્ડ તરફથી વાઘોડિયા તાલુકાને સમાજકલ્યાણકેન્દ્ર આપવામાં આવ્યું હોઈ એમાં સમાવેશ પામેલા કરમાલીયાપુરા ગામની બાલવાડી અને સાર્વજનિક પુસ્તકાલયના મકાનની ઉદ્‌ઘાટનવિધિ શ્રીમંત સૌ. મહારાણીશ્રી શાંતાદેવી ગાયકવાડ એમના વરદહસ્તે તા. ૮–૧૨–'૫૭ના રોજ સવારે ૧૦–૩૦ કલાકે કરવામાં આવી હતી.

સ્ટેશન પાસે નવા બંધાયેલા બાલવાડીના મકાનના આંગણમાં ભવ્ય મંડપ ઊભો કરવામાં આવ્યો હતો. ધજાપતાકા—આશોપાલવનાં તોરણો—વગેરેથી આખા ગામને શણગારવામાં આવ્યું હતું. ઠેર ઠેર કમાનો ઊભી કરવામાં આવી હતી. મંડપને પણ સુંદર સુભાષિતોથી શણગારવામાં આવ્યો હતો.

આજુબાજુનાં ગામોના લોકો ઉપરાંત વાઘોડિયાથી અગ્રણી કોંગ્રેસ કાર્યકરો શ્રી. મણિલાલ મંગળજી કાશીવાળા, શ્રી. મંગળદાસ પોલા, પ્રાંતઑફિસર શ્રી. દાણી, મામલતદાર શ્રી. ભટ્ટ, જિલ્લા શાળામંડળના સભ્ય શ્રી. ચુનીભાઈ પટેલ, વડોદરાથી વિભાગ પુસ્તકાલયના મંત્રી શ્રી. વલ્લભભાઈ પટેલ, પુસ્તકાલય માસિકના તંત્રી શ્રી. ચીમનલાલ દેસાઈની હાજરી ધ્યાન ખેંચતી હતી.

શ્રીમંત મહારાણી સાહેબ વડોદરા જિલ્લા સમાજ કલ્યાણ-બોર્ડનાં કન્વીનર શ્રી. મણિબહેન પટેલ સાથે મોટરમાં ગામમાં આવી પહોંચતાં ગામ-આગેવાનોએ ભાવભર્યો સત્કાર કર્યો હતો.

બાળવાડીનાં બાળકોની પ્રાર્થના–સ્વાગત ગીત થયા બાદ બહેનોનો શ્રી. અંબાલાલ કહાનદાસ પટેલે આવકાર આપતાં ગામનો ઇતિહાસ તેમ જ સંસ્થાઓની સ્થાપનાની હકીકત વિસ્તારથી રજૂ કરી હતી.

શ્રી. પ્રાગજીભાઈ પટેલે બન્ને સંસ્થાઓનો છાપેલો અહેવાલ–હિસાબ રજૂ કર્યો હતો જેમાં સમાજકલ્યાણ બોર્ડ તરફથી રૂ. ૫૦૦૭)ની મળેલી મદદ, શ્રી સયાજી હિરકમહોત્સવનિધિ તરફથી મળેલી રૂ. ૧૨૫૦)ની રકમ, બાલવાડી માટે બહેનોએ ઉત્સાહભેર ઉઘરાવેલી રૂ. ૬૦૫૮)ની રકમ, લોકમદદ રૂ. ૩૯૫૦), શ્રી. હરગોવિંદભાઈ કરસનભાઈએ આપેલી રૂ. ૨૦૦૦)ની ઉદારદેણગી વગેરેનો ઉલ્લેખ કરી મદદ આપનારાઓનો હાર્દિક આભાર માન્યો હતો.

જે પછી વડોદરા જિલ્લા સમાજકલ્યાણબોર્ડનાં કન્વીનર શ્રી. મણિબહેન પટેલે બોલતાં જણાવ્યું કે આજે દેશને ઊંચે લાવવા આપણે ત્યાગ અને સહકારની ભાવનાથી કામ કરીશું

તો જ આપણો ભારત દેશ સંસ્કારી અને સમૃદ્ધ બની દુનિયાભરમાં ગૌરવશાળી થવાનો છે. આપણે સૌએ પ્રયત્નશીલ રહેવું જોઈએ. જ્ઞાન વગર માણસની કંઈ જ પ્રગતિ થઈ શકતી નથી અને સમાજ વધારે કેળવાયેલો અને સુસંસ્કારી લોકો મોટી સંખ્યામાં હોય છે તે જ સમાજ કે રાષ્ટ્ર જગતભરમાં ઉન્નત અને સુખી હોય છે. બહેનોને સંબોધીને બોલતાં જણાવ્યું કે જૂના રિવાજોને તિલાંજલિ આપો. ન્યાતજાતના ભેદભાવ ભૂલી જાઓ, નિંદાકુથળીમાં વખત નહીં બગાડતાં સારું સારું વાચન વાંચતા થાઓ. દેશમાં શું ચાલી રહ્યું છે તેની હકીકત પણ રોજ ને રોજ જાણવા માટે વર્તમાનપત્રો વાંચવા અનુરોધ કર્યો હતો.

પુસ્તકાલય માસિકના તંત્રી શ્રી. ચીમનલાલ દેસાઈએ બોલતાં જણાવ્યું કે આપણી લોકશાહી સરકાર બાળકોના વિકાસ માટે વિધવિધ યોજનાઓ કરી મબલખ ધનનો તેની પાછળ સદ્વ્યય કરવા તત્પર થઈ છે તે વખતે એનો પૂરો લાભ ઉઠાવવા લોકોએ આગળ આવવું જોઈએ. જે લાભ લેશે તે જ કમાશે અને પાછા પડશે તે ગૂમાવશે. બાલવાડીનો જેટલો વધુ પ્રમાણમાં લાભ ઉઠાવાય તેટલો ઉઠાવવા અને બાળકોને સંસ્કારી બનાવવા આગ્રહ કર્યો હતો. પુસ્તકાલય એ જ્ઞાનની પરબ છે. એ પરબનો લાભ ઉઠાવવા સૌ તત્પર બનો. દુનિયા આગળ વધી રહી છે તે જ્ઞાનથી જ વધી રહી છે તે જ્ઞાન પામવા પ્રમાદ ન સેવવો જોઈએ.

આવી કેળવણીની અને જ્ઞાન આપનારી સંસ્થાઓ એ તમારા ગામનું ઘરેણું છે. ગામની કિંમત અને પ્રતિષ્ઠા આવી સંસ્થાઓથી વધવાની છે.

શ્રી. મણિલાલ કાશીવાળાએ બાલવાડી તથા પુસ્તકાલયનું મકાન ખુલ્લું મૂકવા શ્રી. મહારાણી સાહેબને વિનંતિ કરી હતી જેને ગામઆગેવાન શ્રી. હરગોવિંદ કરસનભાઈએ અનુમોદન આપ્યું હતું.

શ્રીમંત મહારાણી સાહેબે આ મકાન ખુલ્લું મૂકતાં જણાવ્યું કે:

ભારત સરકારે સમાજકલ્યાણકેન્દ્ર દ્વારા બાલવાડીઓ અને સમાજનાં ઓછાં વિકાસ પામેલાં અંગોને વિકસાવવા માટે જે સુંદર યોજના કરેલી છે તેના અંગ તરીકે વડોદરા જિલ્લા સમાજકલ્યાણ બોર્ડ તરફથી, આજે વાઘોડિયા તાલુકામાંના આપણા કરમાલીયાપુરા ગામમાં બાંધવામાં આવેલ આ સુંદર બાલમંદિરનું તેમ જ શ્રી સયાજી હીરકમહોત્સવનિધિ તરફની મદદથી અને ગામલોકોની પણ મદદથી બાંધવામાં આવેલ પુસ્તકાલયનું ઉદ્ઘાટન કરતાં મને ખરેખર અત્યંત આનંદ થાય છે.

આજના આ સુંદર પ્રસંગે મને અત્રે બોલાવી આપ સૌએ મારું જે પ્રેમભર્યું સ્વાગત કર્યું છે તે બદલ પ્રથમથી જ આપ સૌને હું ધન્યવાદ આપું છું.

આ ગામમાં વસતાં કુમળાં બાલકોના વિકાસ માટે આપ સૌ જે પ્રયત્ન કરી રહ્યા છો તે હકીકત જ બતાવી આપે છે કે આ ગામ કેટલું સંસ્કારી અને પ્રગતિપ્રિય છે. આવા નાના ગામમાં પણ સારા સંસ્કાર કેળવવા માટે જે પ્રેમ દેખાઈ આવે છે તે શ્રીમંત મહારાજા સદ્ગત સયાજીરાવની ફરજિયાત પ્રાથમિક કેળવણી જેવા દૂરદર્શી અને સુંદર રાજ્યવહીવટને જ આભારી છે. આપના ગામે આજથી આશરે ૩૦-૩૫ વરસ પહેલાં પ્રાથમિક શાળા અને પુસ્તકાલયનાં પગરણ મંડાયા હતાં અને આજની બાલમંદિરની સ્થાપના એ આ પ્રવૃત્તિનું જ સુંદર પરિણામ

છે, એમ મને લાગે છે. શ્રીમંત મરહૂમ મહારાજા સયાજીરાવની એ ઇચ્છા આજે ફલિત થયેલી જોઈ મને ખરેખર ઘણી ખુશી ઊપજે છે.

હમણાં જ શ્રીમાન મંત્રીજીએ કરેલ નિવેદન સાંભળી સમાજ પ્રગતિ માટેની આ ગામની વિધવિધ પ્રવૃત્તિઓનું મને સુંદર અને આશાદાયક ચિત્ર જોવા મળેલું છે. આપણા આ મહાન દેશના ભવિષ્યકાળના જવાબદાર નાગરિક તરીકે આજનાં બાળકોમાં સારા સંસ્કાર રેડવા માટે આપ બધા ખૂબ જ જાગ્રત અને પ્રયત્નશીલ છો એ જોઈ હું આપને બધાને ધન્યવાદ આપું છું.

આજે દેશને ઉંચો લાવવા આપણે ત્યાગ અને સહકારની ભાવનાથી કામ કરીશું તો જ આપણો ભારત દેશ સંસ્કારી અને સમૃદ્ધ બની, દુનિયાભરમાં ગૌરવશાળી થવાનો છે, એ વાત આપણે બધાએ ધ્યાનમાં રાખી સતત પ્રયત્નશીલ રહેવું જોઈએ.

હું જાણું છું તે પ્રમાણે આ ગામમાં ઘણાં વરસ પહેલાંથી જ પુસ્તકાલયની સ્થાપના થયેલી હોઈ વાચનનો સારો એવો પ્રચાર થયેલો છે. જે ગામમાં નિશાળ હોય તે ગામમાં પુસ્તકાલય હોવું જ જોઈએ એમ મરહૂમ શ્રીમંત મહારાજા સયાજીરાવની નીતિ હતી અને તેથી જ ગામેગામ પુસ્તકાલયોની પ્રવૃત્તિ વિકસાવવા તરફ એઓ શ્રીમંતે ખૂબ જ ધ્યાન આપેલ હતું. જ્ઞાન વગર માણસની કોઈ પણ પ્રકારની પ્રગતિ થઈ શકતી નથી. જે સમાજમાં વધારે કેળવાયેલા અને સુસંસ્કારી લોકો મોટી સંખ્યામાં હોય છે તે જ સમાજ, તે જ રાષ્ટ્ર જગતભરમાં ઉન્નત અને સુખી હોય છે. તેથી જ પુસ્તકાલયો એ જ આપણા સુખના, સુસંસ્કારના અને સમૃદ્ધિના મૂળરૂપ છે એમ કહીશું તો તે યોગ્ય જ ગણાય.

આપના ગામના લોકોએ બાલમંદિર તેમ જ પુસ્તકાલયનું મકાન બાંધવામાં તન, મન અને ધનથી મદદ કરી પોતાના ગામને વિકસાવવા માટે જે નોંધપાત્ર પ્રગતિ કરી બતાવી છે તેથી આજુબાજુનાં ગામડાંઓને પણ પ્રેરણા મળી શકવાની છે.

સમાજવિકાસના પાયારૂપ એવી આ બન્ને સુંદર પ્રવૃત્તિઓ માટે હું આપના ગામલોકોને ફરી એકવાર ધન્યવાદ આપું છું અને સાથે સાથે આશા રાખું છું કે આપનું કરમાલિયાપુરા ગામ દિનપ્રતિદિન પ્રગતિના પંથે આગળ ને આગળ વધતું રહેશે.

આજની શુભ પળે આ બન્ને સુંદર મકાનો ખુલ્લાં મુકાયાનું હું સહર્ષ જાહેર કરું છું અને છેવટે આપ સૌએ મને અત્રે બોલાવી મારું જે ભાવભીનું સન્માન કર્યું છે તે બદલ આપ સૌનો અંતઃકરણથી ફરી એક વાર આભાર માની હું આપની રજા લઉં છું.

ફૂલહાર થઈ, આભાર મનાઈ, વંદેમાતરમ્‌નું ગીત ગવાયા બાદ સમારંભ પૂરો થયો હતો."

સમાજશિક્ષણદિનની ઉજવણી

છોટાઉદેપુર તાલુકામાં સમાજશિક્ષણદિનની ઉજવણી અંગે છોટાઉદેપુર તાલુકાના ઉત્તર વિભાગના એ. ડી. ઈ. આઈ. શ્રી. રેવનદાસ ના. ઠક્કર તથા વડોદરા પંચમહાલ જિલ્લા પુ. પ્રચારક શ્રી. છગનભાઈ મ. પટેલ બંનેએ તારીખ ૨૫-૧૧-'૫૭થી તા. ૧-૧૨-'૫૭ સુધી છોટાઉદેપુર તાલુકાનો પ્રવાસ ખેડી, તેજગઢ, પાનવડ અને કવાંટ ગામનાં પુસ્તકાલયોની તપાસણી કરી, ગ્રામજનોને સમાજશિક્ષણનો હેતુ સમજાવ્યો હતો. તથા વસેડી, નાની દુમાલી, પુનિયાવાંટ એ ત્રણ ગામોના લોકોને સમાજશિક્ષણદિન નિમિત્તે પુસ્તકાલય ઉઘાડવાની સમજ આપતાં એ

ત્રણેય ગામોમાં સારી જેવી રકમ એકત્ર થઈ હતી. ઉપરાંત ધર્મજ, રાયસીંગપુરા, કરજવાંટ, દેવહાટ અને ઉમરવા એ ગામના ગ્રામજનોને પણ સમાજશિક્ષણનો હેતુ સમજાવી, પુસ્તકાલય ઉઘાડવાનો પ્રચાર કર્યો હતો. આ ગામોમાંથી ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળના સભાસદો પણ સારા પ્રમાણમાં નોંધાયા હતા.

ઉપરનાં પ્રચારકાર્યમાં શ્રી. ડાહ્યાભાઈ ઝ. ખોસવસેડીવાળા, શ્રી. કુમુદચંદ્ર વૈદ્ય, શ્રી. બાલમુકુંદ જોશી (છોટાઉદેપુર તાલુકા મા.-પુ. પ્રચારક) તથા પાનવડના શ્રી. પુંજાલાલ અ. શાહ મુખ્ય શિક્ષક વગેરેએ પણ સારી મદદ કરી હતી.

* * *

કપડવણજના શ્રી. પુ. હ. મહાજન લાઈબ્રેરીએ પણ સમાજશિક્ષણદિન અંગે એક પ્રદર્શન યોજ્યું હતું. એ પ્રદર્શનની મુલાકાતે, કપડવણજ તાલુકા વિકાસ અધિકારી શ્રી. વિઠ્ઠલભાઈ ર. પટેલ પધારતાં, સંસ્થાના કાર્યથી સંતોષ પામી તેઓ આ સંસ્થાને રૂ. ૧૦૧-૦૦ આપી, સંસ્થાના શુભેચ્છક બન્યા છે. પ્રદર્શનની મુલાકાતથી સંતોષ પામી તેઓ જણાવે છે કે, " પ્રદર્શન જોઈ ખરેખર ખૂબ આનંદ થયો. દેશમાં જો તમામ પુસ્તકાલયોના ગ્રંથપાલો અને સંચાલકો આ રીતે પ્રસંગોપાત આવાં પ્રદર્શનો ગોઠવી સમાજ અને પ્રજાને જ્ઞાનની લહાણી કરે તો સાચું સમાજશિક્ષણ દેશને ખૂબ જ જલ્દી મળી શકે અને સમાજ ખરેખર ઊંચે આવે. "

શિષ્ટવાચનની સાતમી પરીક્ષાનું પરિણામ

વડોદરા વિભાગ પુ. મંડળ તરફથી તા. ૧૫-૯-'૫૭ના રોજ લેવાયલી શિ. વા.ની સાતમી પરીક્ષાનું પરિણામ તા. ૧૫-૧૨-'૫૭ના રોજ ગુજરાતનાં દૈનિકોમાં પ્રસિદ્ધ થયું છે. એ પરીક્ષાનું ટૂંક નિવેદન તથા ઇનામને પાત્ર થતા નંબરો વગેરે હકીકત આ જ અંકમાં અન્યત્ર મુકાઈ છે. આ પરીક્ષામાં ૪૬૫ કેન્દ્રોમાંથી કુલ ૯૩૩૩ ઉમેદવારો બેઠા હતા. એમાંથી ૭૦૧૨ ઉત્તીર્ણ થયા છે.

જિલ્લા પુસ્તકાલય પરિષદ

પંચમહાલ તથા ભરૂચ જિલ્લાની પુસ્તકાલય પરિષદ જાન્યુઆરીમાં ભરવાનું નક્કી થયું છે. પરિષદની તારીખો તથા પ્રમુખસ્થાન નક્કી થયે, જે તે જિલ્લાનાં તમામ પુસ્તકાલયોને પરિષદનાં આમંત્રણ મોકલાશે. જે તે જિલ્લાનાં પુસ્તકાલયના મંત્રીઓ પોતપોતાના જિલ્લાની પુસ્તકાલય પરિષદમાં જરૂર હાજરી આપશે અને પરિષદને ફત્તેહમંદ બનાવશે.

સુરત જિલ્લા પુ. મંડળે, સુરત જિલ્લા પુ. પરિષદ તથા પુસ્તકાલય શિક્ષણવર્ગ સન ૧૯૫૮-'૫૯ના એપ્રિલમાં ભરવા ઠરાવ્યું છે. એમ જાણવા મળ્યું છે.

પંચમહાલ જિલ્લા લોકલબોર્ડની મદદ

પંચમહાલ જિલ્લા લોકલબોર્ડની સન ૧૯૫૭-'૫૮ની મદદ મેળવવા સારુ, પંચમહાલ જિલ્લાનાં ૯૧ પુસ્તકાલયોની અરજીઓ, વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળ તરફ આવી હતી. તે પંચમહાલ જિ. લો.બોર્ડને મંડળે મોકલી આપી છે. જિલ્લાનાં જે પુસ્તકાલયોએ હજુ પોતાની અરજીઓ મંડળને મોકલી આપી નથી તેમને વહેલી તકે મોકલી આપવા વિનંતિ.

પુસ્તકાલયોની તપાસણી

વડોદરા પંચમહાલ જિલ્લા પુ. પ્રચારક શ્રી છગનભાઈ મ. પટેલે માહે નવેમ્બર '૫૭માં ડભોઈ તાલુકામાં ૧. અમરેશ્વર, ૨. વસાઈ, ૩. પુડા, ૪. નંદેરીઆ, ૫. કરનાળી, ૬. શિરોળાં, ૭. પીસાઈ, ૮. મંડાળા અને ૯. બાણુજ એ ગામોનાં પુસ્તકાલયોની તપાસણી કરી માર્ગદર્શન કર્યું તથા બંબોજ, ઓરડી અને રામપુર એ ત્રણ ગામોમાં નવીન પુસ્તકાલય ઉઘાડવાનો પ્રચાર કર્યો. છોટાઉદેપુર તાલુકામાં ૧. તેજગઢ, ૨. પાનવડ, ૩. કવાંટ, ૪. છોટાઉદેપુર અને ૫. ઉમરવા એ ગામનાં પુસ્તકાલયોની તપાસણી કરી માર્ગદર્શન કર્યું તથા ૧. સેડી, નાની દુમાલી, પુનીઆવાંટ અને દેવહાટ એ ચાર ગામોમાં પુ. પ્રવૃત્તિનો પ્રચાર કરી જોઈતાં નાણાં મેળવી નવીન પુસ્તકાલય ઉઘાડવાની પૂરતી તજવીજ કરી તથા ધર્મજ; રાયસંગપુરા, કરજવાંટ અને સીથોડ એ ચાર ગામોમાં નવીન પુસ્તકાલય ઉઘાડવા લોકોને સમજ આપી.

સદર માસમાં શ્રી. પટેલે ગ્રુ. પુ. મં.ના ૭૮ સભાસદો નોંધ્યા અને પોતાની રૂબરૂમાં જે તે પુસ્તકાલયમાંથી ઇસ્યુ કરાવીને ૧૧૨ પુસ્તકો વાંચવા આપ્યાં.

ભરૂચ, સુરત જિલ્લા પુ. પ્રચારક શ્રી બળવંતરાય મ. મહંતે માહે નવેમ્બર '૫૭માં માંગરોળ તાલુકાનાં ૧. બોરીયા, ૨. મોસાલી, ૩. ગીજરમ, ૪. આંકડોદ, ૫. લુવારા, ૬. કોસાડી, ૭. સીમોદ્રા તથા માંડવી તાલુકાનાં ૮. ઉન અને ૯. માંડવી એ ગામોનાં પુ.ની તપાસણી કરી માર્ગદર્શન કર્યું.

ઉપરાંત માંડવી તાલુકામાં ૧. કોસાડી, ૨. પુના, ૩. બોરી, ૪. ગોડસંબા, ૫. અમલસાડી, ૬. તરસાળી, ૭. કાકડાપાર, ૮. કરંજ, ૯. વીરપોર તથા માંગરોળ તાલુકાના ૧૦. આમનદેરા એ ગામોએ નવીન પુસ્તકાલય ઉઘાડવા પ્રચાર કર્યો તથા બારડોલી તાલુકામાં મસાડ અને માંડવી તાલુકામાં ગામતલાવ તથા ગોદાવાડા એ ગામોએ નવીન પુસ્તકાલય ઉઘાડવા પૂરતી તજવીજ કરી.

સદર માસમાં શ્રી. મહંતે ગ્રુ. પુ. મંડળના ૨૪ સભાસદો નોંધ્યા છે અને પોતાની રૂબરૂમાં ૮૨ પુસ્તકો જે તે પુસ્તકાલયમાંથી ઇસ્યુ કરીને વાંચવા આપ્યાં.

નવીન પુસ્તકાલય ઊઘાડવા તથા ઉઘડેલાં પુસ્તકાલયો અંગે બીજી જરૂરી માહિતી મેળવવા તથા શિ. વા. પરીક્ષાનાં કેન્દ્રો ઉઘાડવા નીચેના સરનામે પત્રવ્યવહાર કરો.

વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળ
C/o સેન્ટ્રલ લાઈબ્રેરી, વડોદરા

વ. મૂ. પટેલ
સહમંત્રી

કપડવંજ શ્રી પુ. હ. મહાજન લાયબ્રેરી અને વિકાસયોજના

ઉપર્યુક્ત લાયબ્રેરીના સ્થાપક સદ્‌ગત શ્રી. હરિલાલ માણેકલાલ દેસાઈની ત્રીસમી સંવત્સરી પ્રસંગે લાયબ્રેરીમાં પ્રાર્થનાસભા રાખી હતી.

સંસ્થાના પ્રમુખ શ્રી. ડૉ. વાડીલાલ દેસાઈએ એ પ્રસંગે બોલતાં જણાવ્યું હતું કે લાયબ્રેરીની જોડેનું મકાન આપણે ખરીદી લીધું છે, અને બંને મકાનો એકત્ર કરી સંસ્થાને રૂ. ૧૫૦૦૦) ભેટ આપનાર દાતાનું નામ વાચનાલય સાથે જોડવામાં આવશે. (રૂ. ૫૦૦૦)

અને રૂ. ૪૦૦૦) આપનારનાં નામ નીચેના તથા ઉપરના હૉલ સાથે જોડવામાં આવશે. ઉપરાંત રૂ. ૧૦૦૧) આપનાર આશ્રયદાતા રૂ. ૫૦૧) આપનાર દાતા, રૂ. ૨૫૧) આપનાર મુરબ્બી, રૂ. ૧૦૧) આપનાર શુભેચ્છક, રૂ. ૨૫) આપનાર સહાયક એ પ્રમાણે રકમો ભેટ આપી શકય તે યોજનાનો સ્વીકાર કરવા શહેરીઓને આગ્રહ કર્યો હતો.

અમદાવાદ વિભાગ પુસ્તકાલય પ્રચારકની કામગીરી

અમદાવાદ વિભાગ પુ: પ્રચારક શ્રી. ઉમિયાશંકર લ. દવેએ નવેમ્બર '૫૭ના માસમાં નીચેનાં ૩૯ વાચનાલય, પુસ્તકાલયોની તપાસણી કરી તેની ત્રુટિઓ સુધારી યોગ્ય માર્ગદર્શન આપ્યું અને ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળના નવ સભ્યો નોંધ્યા.

મહેમદાવાદ તાલુકાનાં—૧. મહેમદાવાદ, ૨. વાંઠવાળી, ૩. ખાત્રજ, **નડિયાદ તાલુકાનાં**—૪. ડેગામ, ૫. ડભાણ, ૬. પીજ, ૭. નડિયાદ, ૮. મહુધા, ૯. નંદગામ, ૧૦. ઊંદરા, ૧૧. તોરણીઆ, ૧૨. વીણા, ૧૩. ઉત્તરસંડા, ૧૪. ચકલાસી, ૧૫. નરસંડા, ૧૬. વડતાલ, ૧૭. કણજરી, **આણંદ તાલુકાનાં**—૧૮. જોળ, ૧૯. બોરીઆવી, ૨૦. ગામડી, ૨૧. ચીખોદ્રા, ૨૨. આણંદ, ૨૩. રાદીસાપુરા, **ખંભાત તાલુકાનાં**—૨૪. ખંભાત, ૨૫. પીરોજપુર, ૨૬. માછીપુરા, ૨૭. ખેતપુરા, ૨૮. સકલપુરા, ૨૯. વડવા, ૩૦. ખંભાત, ૩૧. નાના કલોદરા, ૩૨. કંસારી, **પેટલાદ તાલુકાનાં**—૩૩. સંજાયા, ૩૪. પેટલાદ, ૩૫. પીપળાવ, વાચનાલયો. ૩૬. રઈઆ, ૩૭. ગોકાજ, ૩૮. મંગળપુરા, ૩૯. હાથજ.

સાબરકાંઠા જિલ્લામાં આવેલાં ગ્રામ પુસ્તકાલયોને તથા અમદાવાદ જિલ્લામાં આવેલાં ગ્રામ પુસ્તકાલયોને સરકાર મદદ આપવા નં. ૩૨૧૦/૯-૧૦-૫૭ અને ૫૧૪૦/૧૧૫૭થી લખાઈ આવેલ છે તો જે તે પુસ્તકાલયોના સંચાલકોએ હવે દર નવા વર્ષે એટલે એપ્રિલથી જૂન આખરે બજેટો બનાવી સરકાર મદદ માટે જિલ્લાના મે. ડે. એ. ઈ. સાહેબ તરફ માગણી કરવી.

'બાલસાધના' પુસ્તકાલયના મકાનનું ઉદ્‌ઘાટન

વડોદરા બરો સુધરાઈના નોકર મંડળ મારફત ચાલતા "બાલસાધના" પુસ્તકાલયના મકાનનું ઉદ્‌ઘાટન મુંબઈના રાજ્યપાલ શ્રી. શ્રીપ્રકાશજીના હસ્તે થયું. મકાનને સાદાઈથી પણ સારી રીતે શણગારવામાં આવ્યું હતું.

શ્રી. શ્રીપ્રકાશજીએ આ મકાન ખુલ્લું મૂકતાં જણાવ્યું હતું કે આપણો દેશ આઝાદ થયા બાદ દેશનાં સૌ બાળકોને શિક્ષણ લેવાની પૂરતી સવલત મળે તે માટેનાં સાધનો અને સગવડો ઊભી કરવા દેશના સામાન્ય નાગરિકોએ હાથમાં હાથ મિલાવી સહકારથી કાર્ય કરવું જરૂરી છે.

આપણા દેશમાં ઘણી ગરીબી છે અને એવી પરિસ્થિતિમાં ગરીબ માણસો સહકારથી આવાં કામો સહેલાઈથી કરી શકે તેમ છે.

આપણું શાસનતંત્ર પણ રાષ્ટ્રના અનંત દરિદ્રનારાયણો પાસેથી માલગુજારી તથા અન્ય સાધનો દ્વારા કરોડો રૂપિયા એકઠા કરે છે. એવી રીતે આપણાં બાળકોને શિક્ષણ માટે આપણે સેવા, સહકાર અને પરસ્પર સહાયતાથી આવી સંસ્થાઓ વિકસાવવી આવશ્યક છે.

વડોદરા બરો સુધરાઈના કર્મચારીઓના સંઘે થોડાં વર્ષો પહેલાં પોતાનું આ મકાન

બાંધ્યું. એ મકાનમાં પોતાનાં બાળકો માટે એક અદ્યતન સાધનોવાળું બાલમંદિર 'બાલસાધના' શરૂ કર્યું. બે વર્ષમાં તો એ સંસ્થામાં બાળકોની સંખ્યા વધી પડી. એટલે એને વધુ વિકસાવવા સમાજકલ્યાણ બોર્ડે અને બરો સુધરાઈએ મદદ કરી. કર્મચારીઓએ પોતે પણ બાળ્મે રંજન કાર્યક્રમો કરી નાણાં એકઠાં કર્યાં. પણ શિક્ષણની સંપૂર્ણ સંસ્થા "જીવનસાધના" શરૂ થતાં 'બાલસાધના' ત્યાં ખસેડાયું. એટલે પછી આ મકાનમાં એક નવી પ્રવૃત્તિ 'બાલપુસ્તકાલય' શરૂ કરવાનો વિચાર જન્મ્યો. સમાજકલ્યાણ બોર્ડની રૂ. ૫૦૦)ની મદદમાંથી અને બીજી પોતાની સહાયથી ૧૮ જેટલાં બાલમાસિકો અને સામયિકો તેમ જ હજાર પુસ્તકોવાળું આ પુસ્તકાલય શહેરનાં બાળકો માટે ખુલ્લું મુકાયું છે.

ભરૂચ જિલ્લા પ્રથમ પુસ્તકાલય પરિષદ

ભરૂચ જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળની એકસભા તાજેતરમાં મળી તેમાં ભરૂચ-જિલ્લા-પ્રથમ-પુસ્તકાલય પરિષદ ભરૂચમાં ભરવાનો નિર્ણય લેવામાં આવ્યો છે. પરિષદનું ઉદ્ઘાટન જાણીતા સાક્ષર શ્રી. કનૈયાલાલ મુન્શીના હસ્તે કરાવવાનું તથા પરિષદનું પ્રમુખસ્થાન મુંબઈ રાજ્યના કેળવણી પ્રધાન શ્રી. હિતેન્દ્ર દેસાઈને આપવાનું ઠરાવવામાં આવ્યું છે. પરિષદને સફળ બનાવવા આ પ્રવૃત્તિમાં રસ ધરાવનારાઓ તડામાર તૈયારીઓ કરી રહ્યા છે.

પુસ્તકાલયને દેણગી

ચાણસ્મા તાલુકાના પીંઢારપુરા સાર્વજનિક પુસ્તકાલયને રહુંજ તા. પાટણના ઈમારતી લાકડાના વેપારી શ્રી. જગજીવન ગીરધરલાલ ગજ્જરે રૂ. ૨૫) પચીસ રૂપિયા ભેટ આપ્યા છે અને બીજી મદદ આપવા આશ્વાસન આપ્યું છે. સ્તુત્ય.

શિષ્ટવાચન પરીક્ષા

સાવલી તાલુકા પુસ્તકાલયમંડળના મંત્રી શ્રી. હીરાલાલ સી. ભટ્ટ (ઠે. સાર્વજનિક પુસ્તકાલય–મુંઢેલા–પો. ખાખરીયા) લખી જણાવે છે કે સાવલી તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળ તરફથી પહેલી શિષ્ટવાચનની પરીક્ષા તા. ૧૨–૧–'૫૮ને રવિવારે સવારે ૧૧ થી ૨ વાગ્યા સુધી લેવાનું ઠરાવ્યું છે. તેને માટે પસંદ કરાયેલું પુસ્તક "વીર નર્મદ" (લેખક શ્રી. રસુલભાઈ ન. વહોરા. કિંમત રૂ. ૦–૪–૦ પરીક્ષાર્થીઓ માટે રૂ. ૦–૩–૦), પસંદ કરવામાં આવ્યું છે.

પરીક્ષાના પ્રશ્નપત્રો ત્રણ દિવસ અગાઉ દરેક કેન્દ્રશાળાના મુખ્યશિક્ષક ઉપર મોકલવામાં આવશે અને ત્યાંથી દરેક શાળામાં મોકલવાની ગોઠવણ કરશે. ઉત્તરવહીઓ તા. ૧૩–૧–'૫૮ના રોજ પુસ્તકાલયના ખર્ચે મોકલી આપવી. પરીક્ષામાં ધોરણ ૪થી ૧૧ સુધીના વિદ્યાર્થીઓ તેમ જ છેલ્લાં પાંચ વર્ષમાં ઊઠી ગયેલા વિદ્યાર્થીઓ બેસી શકશે. પરીક્ષા માટેના પુસ્તકની જોઈતી પ્રતોની કિંમત મોકલેથી મંત્રી મોકલી આપશે. કેન્દ્રવ્યવસ્થાપકે પરીક્ષાની તારીખથી ૨૦ દિવસ અગાઉ પરીક્ષાર્થીઓના નામોની યાદીની બે નકલ પોતાની સાથે પરીક્ષાર્થીઓ દીઠ ૦–૨–૦ પરીક્ષા ફી સાથે મંત્રીને મોકલી આપશે તેની અરજી ગ્રાહ્ય રહેશે. અરજીમાં અનુક્રમઅંક, પરીક્ષાર્થીનું પૂરું નામ–અટક સાથે, ગામ, પોસ્ટનું ગામ તથા કયે દિવસે ટપાલ મળે છે તે દર્શાવતો દિવસ, ઉંમર, અભ્યાસનું ધોરણ, પરીક્ષાકાર્યાલયનો અનુક્રમાંક અને મેળવેલા ગુણ દર્શાવવા જોઈશે. ઉત્તીર્ણ થનારને પરીક્ષાનું પરિણામ જાહેર થયા પછી બે મહિનાની મુદતમાં પ્રમાણપત્ર અપાશે. આ પરીક્ષાનો લાભ લેવા મંત્રીની વિનંતી છે.

વસાવવા જેવાં

[ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલયના કોપીરાઈટ વિભાગમાં મુંબઈ રાજ્યમાં પ્રકટ થતાં બધાં પ્રકાશનોની એકેક નકલ કાયદાની રૂએ આવે છે, અને એમનું વર્ગીકરણ વગેરેના સંસ્કારો કરી અભ્યાસીઓ માટે તેમ જ સરકારના કામ માટે સંઘરાય છે, એટલે ગ્રંથાલયોએ વસાવવા જેવાં પુસ્તકોની એક નાનકડી યાદી દર મહિને પ્રગટ કરવામાં આવે તો એ ગામ અને જિલ્લાનાં પુસ્તકાલયોને ખાસ ઉપયોગી થઈ પડે એમ લાગે છે. આનો અર્થ એ નથી કે આ સિવાયનાં બીજાં કોઈ પુસ્તકો વસાવવાં જેવાં નથી, એટલે પોતાના પ્રકાશનનું નામ આમાં ન જોતાં કોઈ માઠું ન લગાડે. સમયને અભાવે ઊંડાણમાં ઊતર્યા વિના, સહેજે જે નોંધવા જેવાં જણાયાં છે, એ જ પુસ્તકોનાં નામ અહીં નોંધાયેલાં છે ને નોંધાશે. —ગ્રંથપાલ]

(ગતાંકથી ચાલુ)

સપ્ટેમ્બર '૫૭

ચરિત્રો

નરસિંહ મહેતા અને મીરાંબાઈ : સોની, રમણલાલ પીતાંબરદાસ; પ્ર. હરિહર પુસ્તકાલય, સુરત; રૂા. ૦–૮–૦.

વનરાજ ચાવડો અને સિદ્ધરાજ જયસિંહ : સોની, રમણલાલ પીતાંબરદાસ; પ્ર. હરિહર પુસ્તકાલય, સુરત; રૂા. ૦–૮–૦.

કાવ્ય

પ્રભાતિયાં તથા ભજનો : મહેતા, નરસિંહ; પ્ર. હરિહર પુસ્તકાલય, સુરત; રૂા. ૦–૮–૦.

નાટક

મળેલા જીવ : પટેલ, પન્નાલાલ; પ્ર. ભારતી સાહિત્ય સંઘ લિ., અમદાવાદ; રૂા. ૨–૦–૦.

વાર્તાઓ

મારી શ્રેષ્ઠ વાર્તા : (સંપા.) ઝવેરી, મનસુખલાલ; પ્ર. વહોરા ઍન્ડ કંપની, મુંબઈ; રૂા. ૩–૮–૦.

હિંદીની પ્રતિનિધિ વાર્તાઓ–૨ : (અનુ.) ચાવડા, કિશનસિંહ; પ્ર. રવાણી પ્રકાશન ગૃહ, અમદાવાદ; રૂા. ૩–૮–૦.

કેળવણી

શાળા સંચાલન : કવિ, કાળિદાસ નરસિંહ; પ્ર. હરિહર પુસ્તકાલય, સુરત; રૂા. ૨–૮–૦.

બુનિયાદી કેળવણી પ્રકાશન–૬ : ચિકરમાને, ડી. વી. પ્ર. મુંબઈ સરકાર, મુંબઈ.

પંચાંગ

જન્મભૂમિ ભારતીય પંચાંગ–૨૦૧૪ : પ્ર. જન્મભૂમિ પ્રકાશન મંદિર, મુંબઈ; રૂા. ૧–૧૨–૦.

(અનુસંધાન પૃષ્ઠ ૩૩૦)

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિ. વડોદરા

સૂચના—સમાચાર

૧. જે ગ્રામ પુસ્તકાલયોનાં બજેટ અને લોકમદદની રકમ મંડળમાં તા. ૧૫–૧૨–'૫૭ સુધીમાં આવી ગઈ છે તેમને તા. ૧–૧–'૫૮થી પત્રો, માસિકો શરૂ થઈ જશે. દરમિયાન પરભારે કોઈ પત્રનું વી. પી. આવે તો તે નહિ સ્વીકારવા વિનંતી છે. હવે પછી જેની લોકમદદ આવશે તેમનાં પત્રો તા. ૧–૨–'૫૮થી ચાલુ થશે.

૨. જે પુસ્તકાલયોને ૧૯૫૭–'૫૮ના વર્ષની સરકાર મદદ મળે તે તરત જ મંડળમાં મોકલી આપવા વિનંતી છે, જેથી બજેટમાં સધાયેલો ખર્ચ વર્ષ દરમિયાન થઈ શકે. અનુભવે જણાયું છે કે કેટલાક મંત્રીભાઈઓએ ગયા વર્ષની રકમ પોતા પાસે રાખી મૂકી પાછળથી મોકલેલ છે તે પ્રથા બરાબર નથી.

૩. મુંબઈ રાજ્યના શ્રી. ચેરીટી કમિશ્નર સાહેબના હુકમ નં. એસ. ૩૫/૧૧૨૪૮, તા. ૧૩–૧૧–'૫૭થી ટ્રસ્ટના કાયદા પ્રમાણે નોંધાયેલાં પુસ્તકાલયોને પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિ.ના એક સો શેર સુધી ખરીદવા અને રૂા. ૨૫૦૦) સુધીની રકમ કાયમફંડ તરીકે સદરહુ મંડળમાં રોકવા પરવાનગી આપવામાં આવી છે. ઉપરાંત દર વર્ષે લોકમદદની નીમે રકમ કાયમફંડમાં મૂકવા પણ પરવાનગી આપી છે, તે તરફ દરેક મંત્રી–ગ્રંથપાલ ભાઈનું ધ્યાન ખેંચવામાં આવે છે.

૪. કેટલાંક પુસ્તકાલયોના મંત્રીઓએ, યાદ દેવડાવ્યા છતાં પોતાનાં બજેટ બનાવી મોકલ્યાં નથી તે વેળાસર મોકલે જેથી તેમનાં પત્રો, રકમ આવેથી ચાલુ કરી શકાય.

૫. વડોદરા જિલ્લા લોકલ બોર્ડની મદદ, ગ્રામ પુસ્તકાલયની લોકમદદ આવ્યા પછીથી જ મળે છે તો તમામે લોકમદદ વેળાસર મોકલી આપવી.

૬. મહેસાણા જિલ્લા લોકલબોર્ડ તરફની મદદનો પ્રશ્ન વિચારણા હેઠળ છે એટલે ગ્રામ પુસ્તકાલયોના મંત્રીઓ તે બદલ અહીં મંડળમાં તેમ જ બારોબાર પૂછપરછ કરે છે તેમ નહીં કરવા વિનંતી છે.

૭. સહકારી વિદ્યાલય—પાટણના વિદ્યાર્થીઓ તા. ૨૮–૧૧–'૫૭ના રોજ મંડળની પ્રવૃત્તિ જોવા-જાણવા આવેલા, તેમણે મંડળના કામકાજનો અભ્યાસ કરી સંતોષ વ્યક્ત કર્યો છે.

૮. કસ્બા પુસ્તકાલયોનાં સામયિકોનાં લવાજમ ભરવાની યાદી હજુ કેટલાક મંત્રીભાઈઓ તરફથી આવી નથી. તેમની યાદી જલદી મળી જશે તો તા. ૧–૧–'૫૮થી પત્રો શરૂ થઈ શકશે.

૯. ચાલુ સાલે મો. ન. ગ્રંથમાળાનું પુસ્તક "ખોરાકનાં તત્ત્વો" (લેખક: શ્રી. બાપાલાલ ગ. વૈદ્ય) મંડળ તરફથી પ્રકાશિત થશે. યોજના પ્રમાણે દરેક ગ્રામ પુસ્તકાલયને તેમનાં બજેટનાં પુસ્તકો સાથે આ પુસ્તક મોકલવામાં આવશે.

૧૦. બજેટમાં નોંધાવેલાં પત્રો–માસિકોમાં ફેરફાર નહીં કરાવવા આગ્રહભરી વિનંતી છે.

૧૧. જે પુસ્તકાલયો લાગલગાટ બે વર્ષ સુધી બજેટ બનાવી સરકારમદદ નહીં મેળવે તો તેમની વિભાગ શાળાધિકારી કચેરીમાંની નોંધણી રદ થઈ જશે. તેમણે ફરી સરકાર મદદ મેળવવી હશે તો નવેસરથી ફોર્મ ભરી નોંધણી કરાવવી પડશે.

વડોદરા,
તા. ૩–૧૨–'૫૭

લક્ષ્મણસિંહ પરમાર
મંત્રી

(અનુસંધાન પૃ. ૩૨૮થી)

ઇતિહાસ

જગતના ઇતિહાસની રૂપરેખા : દેસાઈ નાનુભાઈ કુંવરજી અને ઠક્કર કેશવલાલ અંબાલાલ; પ્ર. ચરોતર બુક સ્ટૉલ, આણંદ; રૂા. ૪–૦–૦.

૧૮૫૭–પ્રદર્શન : પ્ર. જીવનસાધના, વડોદરા; રૂા. ૦–૮–૦.

ધર્મ

જગતના ધર્મોનો પરિચય : દવે, ભા. ન. અને ભટ્ટ, ગોપેશ્વર કોટેશ્વર; પ્ર. પોપ્યુલર બુક સ્ટોર, સુરત; રૂા. ૩–૦–૦.

સમાજશાસ્ત્ર

ભારતીય સમાજવ્યવસ્થા : પટેલ, નારાબહેન; પ્ર. મહાજન પબ્લિ. હાઉસ, અમદાવાદ; રૂા. ૭–૮–૦.

ભૂદાનગંગા–૧ : ભાવે, વિનોબા; પ્ર. યજ્ઞ પ્રકાશન, વડોદરા; રૂા. ૧–૦–૦.

કાયદો

મધ્યસ્થ વેચાણવેરાનો કાયદો : મહેતા, નરેન્દ્ર; પ્ર. વ્યાપાર કાર્યાલય, મુંબઈ; રૂા. ૧–૮–૦.

દશરથલાલ શાહ

સામયિક દોહન

ગાંધીજીની ગોદડી

શિયાળાના દિવસો હતા. ગાંધીજી સેવાગ્રામ ખાતેના પોતાના આશ્રમમાં પહોંચ્યા. ગાયોની પીઠ પર હાથ ફેરવ્યા. વાછરડાંઓને સંભાળ્યાં અને એવામાં એમની નજર ત્યાં ઉભેલા એક ગરીબ છોકરા ઉપર પડી. બાપુ એની પાસે પહોંચ્યા અને પૂછ્યું. 'રાતના તું અહીં જ સૂઈ રહે છે ?' છોકરાએ માથું હલાવીને જવાબ આપ્યો 'હા બાપુ !'

રાતના શું ઓઢે છે ? છોકરાએ પોતાની ફાટલી તૂટલી ચાદર તરફ આંગળી કરી.

તરત જ ગાંધીજી પોતાની ઝૂંપડીમાં પાછા ફર્યા. એ જૂની સાડીઓ લીધી, જૂનાં છાપાં અને થોડુંક રૂ મંગાવ્યું. પોતાના હાથે જ રૂ પીંજ્યું. કસ્તુરબાની મદદથી સાડીઓની ખોળ બનાવીને એમાં છાપાં, મોટા કાગળો ભરીને થોડા કલાકોમાં જ ગોદડી તૈયાર કરી નાખી. બાપુજી જાતે જઈને ગૌશાળાના એ ગરીબ બાળકને ગોદડી ઓઢાડી આવ્યા.

બીજા દિવસે ગાંધીજી ફરીથી ગૌશાળામાં ગયા. પેલો છોકરો દોડતો દોડતો બાપુજી પાસે ગયો અને કહે. 'બાપુ, રાતે તો ઘસઘસાટ ઊંઘ આવી ગઈ.

બાપુએ હસતાં હસતાં પૂછ્યું, સાચું કહે છે ? તો તો હું પણ આવી જ ગોદડી બનાવીને ઓઢીશ. બાપુએ મહાદેવભાઈને સંભળાવતાં કહ્યું, જૂઓ, તમારાં બધાં જૂનાં ધોતીયાં મને આપી દેજો.

સાંપ્રતયુગના લેખકની અકળામણ

નવી દિલ્હીમાં થોડાક સમય પર ઉપરાષ્ટ્રપતિ શ્રી. ડૉ. રાધાકૃષ્ણનના નિવાસસ્થાને પી. ઈ. એન.ના અખિલ ભારતીય કેન્દ્રના દિલ્હી જૂથના સભાસદોનું એક મિલન ગોઠવાયું હતું. જેમાં "હાલના જગતમાં લેખકની પરિસ્થિતિ" એ ચર્ચાનો વિષય હતો. વડાપ્રધાન શ્રી. નેહરુ પણ હાજર હતા.

એ મિલનમાં શ્રી. ડૉ. જી. એસ. મનસુખાની એ નિબંધ વાંચેલો તેમાં એકબે બાબતો ખાસ ધ્યાનમાં રાખવા જેવી હતી. એમણે કહેલું, હું માનું છું ત્યાં સુધી લેખક એ પોતાના જમાનાની નિપજ છે. પોતાના યુગની ભાવનાઓનું જ પ્રતિબિંબ એ પોતાના સર્જનમાં ઝીલે છે. એ સભ્યતા(Civilisation) અને માનવતાનો રક્ષક છે. એને મોટામાં મોટું આહ્વાન એ પ્રકારનાં બળો તરફથી થાય છે. એક બળ છે રાજકારણનું અને બીજું છે મુડીવાદનું. પ્રકાશક પણ એક પાકો વેપારી હોવાથી એ પણ લેખકને, પોતાને (પ્રકાશકને) અધીન રાખે છે. આ ત્રણ ત્રણ પ્રકારનાં બળોની ભીંસમાં આજના લેખક સમક્ષ એક દ્વિધાભરી સ્થિતિ ઊભી થાય છે અને તે એ કે એણે પ્રાસંગિક અથવા તત્કાલીન વિષયો અને પરિસ્થિતિનું આલેખન કરવું કે સનાતન અને ચિરંજીવ રચના

વિષયોને પોતાના સર્જનમાં ગૂંથવા એ બાબતની પસંદગી કરવાની મૂંઝવણમાં મુકાવું પડે છે. એકંદર પ્રજાને સપાટી પરના વર્તમાનનું, ભલે ક્ષણજીવી પણ ઘણું પ્રબળ આકર્ષણ હોય છે. એને જ જો એ પોતાના સર્જનમાં વણી લે તો એને લોકપ્રિયતા જરૂર મળે છે. પરંતુ વર્તમાનને ગૂંથી લેતું સર્જન એને અમરત્વ બક્ષી શકતું નથી, જ્યારે સનાતન અને ચિરંજીવ રસના વિષયોને અનુલક્ષતું સબળ સર્જન એને ભાવિમાં સારી પ્રતિષ્ઠા અંગે ખાતરીદાયી નીવડે છે. જો કે એવું સાહિત્ય તત્કાળ ખપતું નથી અને જો એનાં પુસ્તકો એકધારાં ખપે નહિં તો એણે જીવવું શી રીતે? આ યુગના લેખક માટે આ એક ઘણો મોટો મૂંઝવણભર્યો કોયડો છે. પોતાનાં ભાવિ અને ભાગ્ય બે જેના પર નિર્ભય હોય એવી કોઈક પસંદગી એણે કરવી રહી.

અત્યારે ભારતમાં ભારતીય સાહિત્ય વિશ્વના અન્ય મહાન સાહિત્યની અપેક્ષાએ લોકપ્રિયતા અને પ્રતિષ્ઠા પામે એવી ઝંખનાનો જુવાળ ચઢયો છે. લેખકો રાજકીય સ્વતંત્રતા અને આર્થિકવિકાસના લાભો દર્શાવતા થથી રહ્યા છે ત્યારે પશ્ચિમમાં કંઈક જુદી જ પરિસ્થિતિ છે. ત્યાંના લેખકો જે મહાન સદ્‌ગુણ ગણાતા ચારિત્ર્યની ભાવના જ ભૂલી ગયા લાગે છે. અણુબોમ્બે સર્જેલી સમસ્યાનો ઉકેલ પશ્ચિમ કરતાં પૂર્વની પાસે છે. પૌરસ્ત્ય જગત માનવજાતની નૈતિક અને આધ્યાત્મિક ઉન્નતિને મહત્વ આપે છે અને એ ઉચિત પણ છે.

શ્રી ડૉ. રાધાકૃષ્ણને જણાવ્યું હતું કે "માનવીને માનવી સાથે ગાઢ પ્રેમના બંધનથી સાંકળી રાખે તેને જ મહાન સાહિત્ય ગણી શકાય."

શ્રી પંડિત નેહરુએ કહ્યું હતું કે, "લેખકોએ પોતાનું દ્દષ્ટિબિંદુ ઘણું વધારે વિશાળ બનાવીને પોતાની આસપાસની મર્યાદાની વાડને તોડી નાખવી જોઈએ.'

સાહિત્યકારનું કર્તવ્ય

શક્તિશાળીની પાસે ઉદાર હ્રદય અને ચારિત્ર્યબળ ન હોય તો એનીશક્તિ દુનિયાને નષ્ટભ્રષ્ટ કરવાના ઉપયોગમાં જ આવે છે. જે લોકો વિજ્ઞાનના મહાન શક્તિશાળી શસ્ત્રોનો પ્રયોગ કરે છે એમની પાસે આ બંને ગુણ નથી. એમ આપણે નિઃસંકોચ કહી શકીએ. સાહિત્યકારોએ શું આ વધતી શક્તિને જોઈ-સમજીને એની સાથે સામંજસ્ય રાખીને આગળ કદમ ઉઠાવ્યાં છે?

હું જાણું છું કે દુનિયામાં એવા ઘણા સાહિત્યકારોએ પોકારી પોકારીને કહ્યું છે કે વિજ્ઞાન દ્વારા પ્રાપ્ત થયેલી શક્તિ સાથે મનુષ્યની આંતરિક શક્તિઓનો પણ વધારો થવો જોઈએ. આ સાહિત્યકારોએ સંકુચિત રાષ્ટ્રવાદ અને મોહગ્રસ્ત જાતિપ્રેમને દુનિયાના અભિનવ શાપ સમાન ગણાવેલ છે. એમણે અંધાધૂંધી ફેલાવે એવી અનિયંત્રિત ઉત્પાદન-વ્યવસ્થાને પણ નાશકારક ગણાવી છે. પણ એમની વાણીને શક્તિના મદમાં અહંકારી બનેલાઓએ ઉપહાસને પાત્ર ગણી છે.

સૌથી સાચી વાત એ છે કે હાનિકારક અને વિષમય વાતોના પ્રચારમાં દુનિયાની શક્તિશાળી જાતિઓએ જેટલો અધિક પ્રયત્ન કર્યો છે એના કરતાં હજારમા ભાગનો પ્રયત્ન પણ એમણે માનવીને ઉન્નત બનાવના સાહિત્યના પ્રચાર માટે નથી કર્યો. આખી સમાજવ્યવસ્થા એટલી બધી સડી ગઈ છે કે ઉત્તમ સાહિત્યના પ્રચારમાં અનેક અવરોધો આવે છે. એટલે આજના સાહિત્યકારનો ધર્મ માત્ર સારી વાતો સંભળાવવાનો જ નથી પણ આ સારી વાતો સાંભળવામાં અવરોધક બની રહેલી સડેલી સમાજવ્યવસ્થામાં પરિવર્તન લાવવાનો પણ છે.

(ભારતીમાંથી) આચાર્ય હજારીપ્રસાદ દ્વિવેદી

વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળ તરફથી લેવાયેલી

શિષ્ટ વાચનની સાતમી પરીક્ષાનું પરિણામ

વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળ તરફથી શિષ્ટ વાચનના પ્રચાર માટે રખાયેલી શિષ્ટ વાચનની સાતમી પરીક્ષા તા. ૧૫–૯–'૫૭ ને વાર રવિના રોજ શ્રી ઈશ્વરભાઈ પટેલ(આચાર્ય દા. ન. હાઈસ્કૂલ, આણંદ)કૃત 'બહુરત્ના વસુંધરા' નામના પુસ્તકની લેવામાં આવી હતી. આ પરીક્ષા માટે મુંબઈ શહેર સહિત ગુજરાતનાં ૪૭૨ કેન્દ્રોમાંથી ૧૧૭૩૫ ઉમેદવારો નોંધાયા હતા. પણ પરીક્ષાની તારીખે ૪૬૫ કેન્દ્રોમાંથી ૯૩૩૩ ઉમેદવારોએ તેનો લાભ લીધો હતો.

કેન્દ્ર વાર પરીક્ષામાં બેઠેલા અને ઉત્તીર્ણ થયેલા ઉમેદવારોની જિલ્લાવાર અને તાલુકા વાર સંખ્યા નીચે મુજબ છેઃ

જિલ્લા વાર

નામ	બેઠા	ઉત્તીર્ણ
૧ મુંબઈ શહેર	૨૫૫	૨૦૯
૨ ઔરંગાબાદ	૫	૫
૩ વડોદરા	૧૮૨૨	૧૩૪૩
૪ પંચમહાલ	૫૯૩	૪૨૨
૫ ભરૂચ	૬૭૩	૫૬૭
૬ સુરત	૧૫૨૫	૧૧૨૮
૭ ખેડા	૧૭૫૬	૧૩૨૦
૮ અમદાવાદ	૩૭૬	૩૦૯
૯ મહેસાણા	૮૯૦	૬૧૬
૧૦ અમરેલી	૧૨૦	૭૨
૧૧ બનાસકાંઠા	૩૯૯	૩૦૨
૧૨ સાબરકાંઠા	૬૪૯	૪૮૬
૧૩ સૌરાષ્ટ્ર	૨૭૦	૨૩૩
	૯૩૩૩	૭૦૧૨

મુંબઈ શહેર

કેન્દ્રનું નામ	બેઠા	ઉત્તીર્ણ
૧ વિ. સી. ગુરુકુલ હાઈસ્કૂલ	૧૨૨	૧૦૬
૨ ભાટિયા હાઈસ્કૂલ	૩૨	૨૯
૩ રા. આ. વિદ્યાલય	૬૯	૪૪
૪ ઘાટકોપર કેન્દ્ર	૧૯	૧૭
૫ મોદીસ્ટ્રીટ કેન્દ્ર	૧૩	૧૩
૫/૧ ઔરંગાબાદ	૫	૫

વડોદરા જિલ્લો

વડોદરા શહેર

૬ પ્રતાપ હાઈસ્કૂલ	૬૦	૫૦
૭ મહેતાપોળ કન્યાશાળા	૫૫	૪૯
૮ રાવપુરા કન્યાશાળા	૨૫	૬
૯ શિયાપુરા	૭	૭
૧૦ વાડી ગુ. શાળા નં. ૨	૬	૩
૧૧ યુનિ. એ. સ્કૂલ	૩૦	૩૦
૧૨ વાડી કન્યાશાળા	૩૨	૧૩
૧૩ સંત જોસેફ પ્રા. શાળા	૧૦	૮
૧૪ વાડી કુ. શાળા નં. ૧	૭૨	૪૪
૧૫ રાવપુરા કુ. શાળા ૧	૧૭	૭
૧૬ સયાજી હાઈસ્કૂલ	૨૩	૧૯
૧૭ ઘડિયાળી પોળ કન્યાશાળા	૩૧	૧૯
૧૮ ક્ષત્રિય રાનિપરજ વસતી ગૃહ	૧૦	૪
૧૯ શ્રોફ મેમો. હાઈસ્કૂલ	૪૭	૪૦
૨૦ ન્યૂઈરા ગર્લ્સ સ્કૂલ	૧૧	૧૦
૨૧ ભક્ત પાટીદાર છાત્રાલય	૫	૫
૨૨ નાગરાવા સંસ્કાર મંડળ	૮	૮
૨૩ વાડી હાઈસ્કૂલ	૧૯	૧૮
૨૪ સયાજી ગર્લ્સ હાઈસ્કૂલ	૨૪	૨૪

વડોદરા તાલુકો

૨૫ રણોલી	૭	૭
૨૬ ફૈવાદ	૬	૫
૨૭ કોયલી	૧૬	૭
૨૮ ધનિયાવી	૭	૫
૨૯ કરચીયા	૭	૭
૩૦ દશરથ	૧૦	૫
૩૧ વાકળ વિદ્યાલય, બાજવા	૭૭	૭૧
૩૨ સેવાસી	૧૧	૧૧

પાદરા તાલુકો

૩૩ સાર્વ. એ. વી. સ્કૂલ માસર રોડ	૧૩	૧૨
૩૪ કાંદા	૨૧	૧૯
૩૫ કરખડી એ. વી. સ્કૂલ	૩૧	૧૭
૩૬ ગવાસદ	૨૧	૧૯
૩૭ શાણુપુર	૨૨	૧૯
૩૮ પાદરા હાઈસ્કૂલ	૩૩	૩૧
૩૯ ડભાસા	૧૦	૧૦
૪૦ લુણા	૧૧	૬
૪૧ વાકળ હાઈસ્કૂલ મોભારોડ	૧૧૦	૬૯
૪૨ બન્ધુ સમાજ હાઈસ્કૂલ સાધી	૭૪	૯
૪૩ ડભાસા	૨૨	૯
૪૪ રણુ	૨૯	૨૧
૪૫ મુવાલ	૭	૭
૪૬ વડદલા	૧૦	૧૦
૪૭ ચોકારી	૧૯	૧૯

કરજણ તાલુકો

૪૮ પાછીઆપુરા	૧૯	૧૯
૪૯ સારીંગ	૧૭	૧૩
૫૦ ઓઝ	૧૧	૫
૫૧ કુરાલી	૯	૫
૫૨ રણાપુર આશ્રમ	૭	૭
૫૩ કરજણ	૪૦	૨૬
૫૪ વલણ	૩૩	૩૩
૫૫ કંધારીઆ	૭	૭
૫૬ પીંગળવાડા	૧૫	૪
૫૭ વિરજાઈ	૬	૫

શિનોર તાલુકો

૫૮ નિલાબ્ધિ બ્રહ્મચર્યાશ્રમ બરકાલ	૧૪	૧૩
૫૯ સાધલી	૩૬	૩૧
૬૦ મીઢલી	૯	૭
૬૧ શિનોર	૩૬	૧૯

ડભોઈ તાલુકો

૬૨ ધર્મપુરી	૨૩	૨૨
૬૩ અમરેશ્વર	૧૬	૧૧
૬૪ કોઠારા	૬	૪
૬૫ ગોઝાલી	૧૨	૧૨
૬૬ ફરતીકુઈ	૧૧	૮
૬૭ ડભોઈ	૨૪	૯
૬૮ વડજ	૧૧	૫
૬૯ સાઠોદ	૨૭	૨૦
૭૦ કારવણ	૧૯	૧૧
૭૧ થુવાવી	૭	૭
૭૨ કરાલીપુરા	૯	૯
૭૩ ટીંબી	૯	૯

સંખેડા તાલુકો

૭૪ ટી. વિ. વિદ્યાલય કોસિન્દ્રા	૧૩	૧૨
૭૫ સંખેડા	૨૬	૨૧
૭૬ બહાદરપુર	૨૭	૨૩

નસવાડી તાલુકો

૭૭ અગર	૬	૦

જબુગામ તાલુકો

૭૮ સુરકાલ	૬	૬
૭૯ ચલામલી	૫૫	૩૫
૮૦ જબુગામ	૨૦	૧૧

છોટાઉદેપુર તાલુકો

૮૧ છોટાઉદેપુર	૧૩	૧૩

વાઘોડિયા તાલુકો

૮૨ ગણપતપુરા	૬	૬
૮૩ આસોજ	૬	૬
૮૪ સાર્વ. હાઈસ્કૂલ વાઘોડિયા	૩૧	૨૮

સાવલી તાલુકો

૮૫ વેજપુર	૪૯	૩૪
૮૬ ખાખરિયા	૪૦	૧૫
૮૭ ઈન્દ્રાડ	૬	૬
૮૮ સાવલી	૨૨	૧૨
૮૯ વાકાનેર	૧૬	૧૨
૯૦ જી. આર. ભગત સ્કૂલ, ભાદરવા	૨૪	૨૩

પંચમહાલ જિલ્લો

ગોધરા તાલુકો

૯૧ પારેખપુરા	૯	૮
૯૨ રાણીઆની મુવાડી	૯	૯
૯૩ હઠીસિંહની મુવાડી	૭	૫
૯૪ ન્યુ ઈરા હાઈસ્કૂલ ગોધરા	૮૦	૬૧
૯૫ રામપુર-કશનપુરા	૧૧	૧૦
૯૬ કલિયાણા	૨૨	૧૯

કાલોલ તાલુકો

૯૭ બાકરોલ	૧૦	૧૦
૯૮ રતનપુર	૧૨	૧૨
૯૯ સણુસોલી	૨૦	૧૫
૧૦૦ શક્તિપુરા	૯	૯

હાલોલ તાલુકો

૧૦૧ રામેસરા	૨૨	૧૦
૧૦૨ ગોરજ	૧૪	૧૪
૧૦૩ કણજરી	૪૫	૧૦
૧૦૪ મોરખલા	૧૫	૧૦

દાહોદ તાલુકો

૧૦૫ ફ્રીલેન્ડગંજ	૪	૩
૧૦૬ ગાંગરડી	૧૧	૧૧

ઝાલોદ તાલુકો

૧૦૭ ઝાલોદ	૧૫	૧૨
૧૦૮ વસ્તી પાવડી	૧૭	૧૩

સંતરામપુર તાલુકો

૧૦૯ લીંબોલા	૨૨	૨૨
૧૧૦ હિરાપુર	૧૩	૧૩

લુણાવાડા તાલુકો

૧૧૧ થાણાસાવલી	૧૦	૮
૧૧૨ ભાદરોડ	૧૩	૯
૧૧૩ કોઠંબા	૪૧	૧
૧૧૪ નવાગામ	૯	૯
૧૧૫ મદાપુર	૬	૬
૧૧૬ બામરોડા	૭	૭
૧૧૭ મોરબાઈ	૧૦	૪

દેવગઢબારીઆ તાલુકો

૧૧૮ અંતેલા	૩૦	૨૬
૧૧૯ મેરપ	૨૯	૨૨
૧૨૦ ફરોડ	૧૧	૧૦
૧૨૧ ગોલાવ	૧૨	૧૨
૧૨૨ પીપલોદ	૨૧	૭
૧૨૩ સનીઆડા	૧૦	૧૦

લીમખેડા તાલુકો

૧૨૪ છાપરવડ	૧૭	૧૭

ભરૂચ જિલ્લો

૧૨૫ અંઘાર	૭	૬
૧૨૬ નબીપુર	૧૦	૧૦
૧૨૭ પાલેજ હાઈસ્કૂલ	૩૮	૨૯
૧૨૮ પગુથણ	૫	૫
૧૨૯ ત્રાલસા	૪	૪
૧૩૦ ટંકારીઆ	૪૨	૪૨
૧૩૧ કંબોલી	૨૩	૨૩
૧૩૨ દયાદરા	૬	૬
૧૩૩ આડોલ	૮	૫

મહેસાણા તાલુકો		
૩૫૦ મોટી દાઉ	૩૩	૪
૩૫૧ શ્રી જયકોરબાઈ વિદ્યા મંદિર, એરવા	૧૯	૩
૩૫૨ પાલોદર	૯	૬
૩૫૩ લાંઘણુજ	૧૦	૧૦
કલોલ તાલુકો		
૩૫૪ છત્રાલ	૧૮	૧૮
૩૫૫ મોટી આદરજ	૭	૨
૩૫૬ સરઢવ	૧૦	૧૦
૩૫૭ વાવોલ	૧૧	૧૦
૩૫૮ સઈજ	૨૭	૧૯
૩૫૯ કલોલ	૩૨	૩૧
૩૬૦ વખારિયા હાઈસ્કૂલ, કલોલ	૧૮	૧૪
વિજાપુર તાલુકો		
૩૬૧ ઈટાદરા	૪	૧
૩૬૨ આનંદપુરા	૧૫	૧૧
૩૬૩ વિજાપુર	૧૧	૧૦
૩૬૪ ઘોળા કૂવા	૮	૫
૩૬૫ ગુંદરાસણ	૩૭	૯
૩૬૬ ટીંટોદણ	૧૮	૧૨
૩૬૭ લાડોલ	૩૧	૩૦
૩૬૮ રિદ્રાલ (K. M. R.)	૧૩	૧૦
૩૬૯ બદપુરા (K. M. R.)	૧૭	૧૪
૩૭૦ લોદ્રા (K. M. R.)	૮	૫
૩૭૧ પ્રતાપનગર (K. M. R.)	૧૭	૧૨
૩૭૨ કોલવડા	૭	૬
૩૭૩ માણસા	૨૩	૧૭
૩૭૪ જંત્રાલ	૫૪	૫૪
ખેરાળુ તાલુકો		
૩૭૫ ખેરાળુ	૨૪	૧૯
રાધનપુર તાલુકો		
૩૭૬ રાધનપુર હાઈસ્કૂલ	૧૭	૧૭
અમરેલી તાલુકો		
૩૭૭ સાજીયાવદર	૭	૨
૩૭૮ અમરેલી ગાંધી પા. શાળા	૧૬	૧૨
૩૭૯ વરસડા	૪	૪
૩૮૦ શંભુપુરા	૬	૫
૩૮૧ ચાડિયા	૧૯	૧૦
૩૮૨ અમરેલી તા. પુ. મંડળ	૨૯	૬
ગોઘા તાલુકો		
૩૮૩ મોટાખોખરા	૬	૫
ખાંભા તાલુકો		
૩૮૪ ખાંભા	૭	૫
ઓખામંડળ તાલુકો		
૩૮૫ દ્વારકા	૨૬	૨૦
બનાસકાંઠા જિલ્લો		
પાલનપુર તાલુકો		
૩૮૬ કુંભાસણ હાઈસ્કૂલ	૬૦	૪૯
૩૮૭ કુંભાસણ ગ્રુ. શાળા	૨૯	૧૧
૩૮૮ ગોળા	૮	૬
૩૮૯ ગઢ	૨૪	૨૧
૩૯૦ કાણોદર	૭	૭
૩૯૧ પાલનપુર	૨૫	૨૨
૩૯૨ મડાણા	૨૦	૧૬
૩૯૩ ખોડલા	૫	૫
થરાદ તાલુકો		
૩૯૪ થરાદ હાઈસ્કૂલ	૧૭	૧૪
૩૯૫ ભોરોલ	૧૫	૧૪
વડગામ તાલુકો		
૩૯૬ મેતા	૨૧	૧૭
૩૯૭ પસવાદળ	૧૫	૧૨
૩૯૮ વડગામ	૧૫	૧૪
૩૯૯ નંદોતરા	૨૭	૨૨
૪૦૦ રૂપાલ	૬૪	૧૪
ડીસા તાલુકો		
૪૦૧ સમૌમોટા	૧૧	૭
૪૦૨ નવા ડીસા તા. શાળા	૨૮	૧૦
૪૦૩ જૂના ડીસા	૧૨	૧૧
૪૦૪ ડીસા હાઈસ્કૂલ	૨૯	૧૬
દાંતા તાલુકો		
૪૦૫ સણાલી આશ્રમ	૧૦	૮

વાવ તાલુકો

૪૦૬ વાવ	૭	૨

સાબરકાંઠા જિલ્લો

બાયડ તાલુકો

૪૦૭ આંબલીઆરા	૮	૫
૪૦૮ આમોદરા	૭	૭
૪૦૯ બાયડ	૧૧	૮
૪૧૦ ઈન્દ્રાણ	૧૨	૬
૪૧૧ હઠીપુરા	૨૪	૧૮
૪૧૨ સાઠંબા	૮	૪
૪૧૩ રડોદરા	૨૪	૨૧
૪૧૪ ચોઈલા	૮૦	૫૩
૪૧૫ દહેમાઈ	૭	૪

પ્રાંતિજ તાલુકો

૪૧૬ તલોદ	૨૩	૨૩
૪૧૭ મોટાચેખલા	૨૪	૨૧
૪૧૮ રણાસણ	૭	૭
૪૧૯ ખેરોલ	૭	૭
૪૨૦ મોગલું	૧૨	૧૨
૪૨૧ હરસોલ	૪	૨
૪૨૨ પલ્લાચર	૭	૭
૪૨૩ મહિયલ	૧૧	૬
૪૨૪ વડરાદ	૨૩	૧૮

મોડાસા તાલુકો

૪૨૫ મોડાસા હાઈસ્કૂલ	૪૫	૨૮
૪૨૬ ધનસુરા હાઈસ્કૂલ	૨૯	૧૬
૪૨૭ સરડોઈ	૫૫	૪૭
૪૨૮ હફસાબાદ	૧૨	૧૦
૪૨૯ ઢુંઢર	૨૨	૩
૪૩૦ ટીંટોઈ	૨૮	૨૧

હિંમતનગર તાલુકો

૪૩૧ પ્રેમપુર	૧૬	૧૩
૪૩૨ વક્તાપુર	૧૭	૧૬
૪૩૩ ઇલોલ	૧૭	૧૬
૪૩૪ પુરાલ	૧૨	૧૨
૪૩૫ હિંમતનગર હાઈસ્કૂલ	૩૫	૨૨

મેઘરજ તાલુકો

૪૩૬ મેઘરજ માધ્યમિક શાળા	૨૪	૨૧

ભિલોડા તાલુકો

૪૩૭ વાંકાનેર	૧૬	૮

ખેડબ્રહ્મા તાલુકો

૪૩૮ લક્ષ્મીપુરા	૨૪	૨૪

સૌરાષ્ટ્ર

૪૩૯ ટાણા	૧૦	૯
૪૪૦ તરસાઈ	૧૮	૧૬
૪૪૧ ભૂણપુર	૬	૫
૪૪૨ ધંધુસર	૬	૬
૪૪૩ પ્રભાસપાટણ	૭	૫
૪૪૪ મોરબી	૬	૬
૪૪૫ નવાગામ	૩	૩
૪૪૬ વાંકાનેર	૨૭	૨૪
૪૪૭ મોટા પીપળવા	૭	૫
૪૪૮ માંગરોળ	૧૩	૧૨
૪૪૯ ભાડલા	૯	૮
૪૫૦ જૂનાગઢ	૫	૪
૪૫૧ ગોંડલ	૧૦	૯
૪૫૨ ગળવાવ	૩	૩
૪૫૩ દેલવાડા	૧૯	૧૪
૪૫૪ કાલાવડ	૫	૫
૪૫૫ લીંબડી	૩૬	૩૨
૪૫૬ જાસવાં	૫	૫
૪૫૭ મુન્દ્રા	૫	૫
૪૫૮ ભાવનગર	૪	૪
૪૫૯ રાજકોટ	૧૦	૧૦
૪૬૦ વાવ	૮	૮
૪૬૧ બગસરા	૧૮	૧૪
૪૬૨ ગારિયાધાર	૧૪	૭
૪૬૩ પડધરી	૧૦	૯
૪૬૪ ખાંભડા	૬	૫

ઉપર મુજબ પરીક્ષામા બેઠેલા ૯૩૩૩માંથી ઉત્તીર્ણ ૭૦૧૨ થાય છે એ જોતા પરીક્ષાનું પરિણામ ૭૫ ટકા આવ્યું કહેવાય. ઉત્તીર્ણ થનારાઓમાં ૫૭૮૬ વિદ્યાર્થીઓ, ૬૦૬ શિક્ષકો, ૨૩૫ ખેતી, ૨૦૫ નોકરી, ૩૯ વેપાર, ૬૮ ઘરકામ તથા ઇતર ધંધો કરનાર ૭૩ છે તે પૈકી ૮૩૬ બેનો છે:

પરીક્ષા માટેની જાહેરાતમાં જણાવ્યા મુજબ કુલ બેઠેલા ઉમેદવારોમાંથી ગુણાનુક્રમે નીચે મુજબના ચાર નંબરો પ્રથમ આવે છે અને તે દરેકને અનુક્રમે રૂા. ૫, ૪, ૩ અને ૨નું ઇનામ મળે છે.

અનુ. નંબર	નંબર	નામ	ગુણ	ઓળખ
૧	૭૦૧૫	જોષી મફતલાલ ચુનીલાલ કેન્દ્ર : જૂના ડીસા, તા. ડીસા જિ. બનાસકાંઠા	૮૬	શિક્ષક, પ્રા. શાળા બેઝીક ટ્રેઈન્ડ ઉ. ૨૯ વર્ષ
૨	૧૯૩૭	મોદી શાન્તીલાલ ચુનીલાલ કેન્દ્ર : તલોદ, તા. પ્રાંતિજ જિ. સાબરકાંઠા	૮૫	વિદ્યાર્થી અભ્યાસ ધો. ૧૦ ઉ. ૧૬ વર્ષ
૩	૭૬૪૫	પટેલ રામભાઈ ઈશ્વરભાઈ કેન્દ્ર : ખાંધલી, તા. આણંદ જિ. ખેડા	૮૪	વિદ્યાર્થી અભ્યાસ Jr. B A. ઉ ૨૦ વર્ષ
૪	૧૭૬૧	રાઠોડ નાનુભાઈ સુખાભાઈ કેન્દ્ર : સર સી. જે. એન. ઝેડ મદ્રેસા, નવસારી જિ. સુરત	૮૩	વિદ્યાર્થી અભ્યાસ ધો. ૯ ઉ. ૧૬ વર્ષ

તે પછી ૮૨થી ૮૦ સુધીના ગુણ મેળવનાર જે ૧૬ નંબર છે તે દરેકને પણ રૂા. ૧-૦૦નું ઇનામ મળે છે. તે ગુણાનુક્રમે નંબરો ૯૨૫૫, ૨૯૯૯, ૨૨૫૩, ૬૨૮૮, ૧૮૪૦, ૧૯૪૩, ૭૦૧૩, ૨૪૪૬, ૯૩૨૯, ૨૪૪૫, ૫૩૩૪, ૧૦૯૦૧, ૧૪૯૨, ૧૮૩૭, ૯૫, ૭૩૩૩ છે.

ઉપરાંત ઉત્તેજનાર્થે ગુણાનુક્રમે પ્રથમ આવનાર, ૧૦ બેનોને, (જેમના નં. ૬૯૬૪, ૧૧૧૨૮, ૩૭૩૭, ૩૮૭૨, ૯૩૮૪, ૬૬૭૦, ૬૩૫, ૬૫૭૪, ૮૯૬૨, ૬૫૭૫ છે) તેમ જ ધો. ૯ સુધીના ૧૦ વિદ્યાર્થીઓને (જેમના નં. ૧૦૩૦, ૫૩૩૩, ૧૧૭૦૬, ૭૭૪૯, ૫૫૧૪, ૧૧૭૧૨, ૧૧૬૯૬, ૧૧૭૧૦, ૧૧૫૩૮, ૧૧૩૪૮ છે).

તથા ખેતી કરનાર ચાર જણને (જેમના ન. ૨૪૫૨, ૨૧૬૫, ૫૮૩૦, ૫૫૨૬ છે) તથા વેપારે કરનાર એકને (જેમનો નં. ૯૩૧ છે) તથા કારીગર એકને (જેનો નં. ૧૧૧૨૫ છે) તથા ઘરકામ કરનાર બેનો (જેમનો નં. ૫૫૦૬, ૫૪૩૯ છે) તથા મજૂરી કરનાર એકને (જેમનો નં. ૮૭૪૪ છે) તથા માટીકામ કરનાર એકને (જેનો નં. ૩૯૪૩ છે) તે મળી કુલ ૩૦ને ઉત્તેજનાર્થે રૂપિયા એકેકનુ ઇનામ મળે છે

કેન્દ્રવાર ઉત્તીર્ણ થનાર પંદરે એક એ પ્રમાણે ગુણાનુક્રમે પ્રથમ આવનાર દરેકને જે રૂપિયા એકેકનું ઇનામ મળે છે તેવા ૨૪૬ નંબરો કેન્દ્રવાર નીચે મુજબ છે :—

ધર્મપુરી નં ૨, રાસ ૯૪, કુંભાસણ ઈ. સ્કૂલ નં. ૧૪૨, ૧૬૦, ૧૬૨, અંતેલા નં. ૨૬૫, પ્રતાપ હાઈસ્કૂલ વડોદરા નં. ૩૬૧, ૩૩૩, ૩૪૫, કાદા નં. ૪૪૨, કરખડી નં ૪૭૩, તરસાઈ નં. ૫૦૧, વેજપુર નં. ૫૭૨, ૫૭૧, મહેતાપોળ કન્યાશાળા વડોદરા નં.૧૦૧૨, ૧૦૧૩, ૬૩૮ જંબુસર નં. ૭૧૨, લીહોડા નં. ૭૪૮, ભિઆ નં. ૮૪૧, પાછીઆપુરા નં. ૯૧૧, છત્રાલ નં. ૯૫૩, સાંજરોલી નં. ૯૯૯, ભાનેર નં. ૧૦૪૧, ૧૦૨૯, મેતા નં. ૧૧૧૪, ન્યુઈરા હાઈ. ગોધ્રા નં. ૧૧૮૪, ૧૧૭૫, ૧૨૨૪, ૧૨૪૧, નારણપુરા (અમદાવાદ) નં ૧૨૭૩, ગઢ નં. ૧૩૮૧, અવિધા નં. ૧૪૩૯, ૧૪૩૦, આંકલાવ નં. ૧૪૯૫, ૧૪૯૬, સાઢલી નં. ૧૧૮૮૨, ૧૫૯૬, ગવાસદ નં. ૧૬૩૭, પાલેજ નં ૧૭૧૭, મદ્રેસા નવસારી નં. ૧૮૦૪, ૧૭૪૯, ૧૮૦૨, ૧૭૬૩, ભૂતસર ઓદલાઈ નં. ૧૮૮૭, ૧૮૪૨, તલોદ નં. ૧૯૦૩, મોટી મૂદેલ, નં. ૨૦૧૦, વાકાનેર (સૌરાષ્ટ્ર) નં. ૨૦૪૮, ખોલવડ નં. ૨૧૦૪, જેતલવાસણા નં. ૨૩૧૩, બેચરાજી નં. ૨૩૬૦, ધામણ નં. ૨૪૧૯, ૨૪૪૭, બનાતવાલા હાઈસ્કૂલ નવસારી નં. ૨૫૩૯, વેડછી નં. ૨૫૭૦, ૨૫૯૬, ૨૫૯૨, મોડાસા નં. ૨૬૮૫, ટંકારીઆ નં. ૨૭૬૦, ૨૭૬૫, શાણપુર નં ૨૮૨૪ કઠોર નં. ૨૮૪૫, ૨૮૩૩, ૨૮૫૩, ૨૮૭૬, ખાનપુર નં. ૨૯૭૬, હઠીપુરા નં. ૩૦૧૫, તીથલ નં. ૩૦૫૫, મેરપ નં. ૩૦૬૫, નાની ખડોલ નં. ૩૧૦૩, મોટા ચેખલા નં. ૩૧૫૭, પાલનપુર નં. ૩૧૭૪, ધનસુરા નં. ૩૨૫૭, કંબોલી નં. ૩૨૯૦, ધર્મજ નં. ૩૩૧૪, યુનિ. એ સ્કૂલ નં. ૩૩૭૭, ૩૩૫૨, ખાખરીયા નં ૩૪૧૯, પીજ નં. ૩૪૮૬, પાદરા નં. ૩૫૧૬, ૩૫૨૮, મેઘરજ નં. ૩૫૫૩, સરઢોઈ નં ૩૫૮૪, ૩૫૮૫, ૩૬૨૩, લીંબાસી નં. ૩૬૬૮, ઠારકાં નં. ૩૮૭૭, ગામડી નં. ૩૯૨૯, ઓજાદરા નં ૩૯૫૪, બદલપુર નં. ૪૦૭૭, વાડી કુ શાળા નં. ૧, ૪૨૧૫, ૪૨૨૪, સયાજી હાઈસ્કૂલ નં. ૪૨૭૪, કરમસદ નં. ૪૩૧૩, વસો નં. ૪૩૭૮, ૪૩૫૮, ૪૩૮૯, મહેમદાવાદ નં. ૪૪૪૩, માતર નં. ૪૫૧૩, બોદાલ નં. ૪૫૯૮, ૪૫૮૫, ૪૫૬૪, ૪૫૮૮, ૪૫૬૦, હરિપુરા સાર્વ. હાઈસ્કૂલ, સુરત નં ૪૬૨૮, ૪૬૨૭, ચીખલી નં. ૪૬૯૬, ૪૭૦૮, મોલારોડ નં. ૪૭૬૩, ૪૭૭૭, ૪૭૬૪, ૪૭૭૬, કાંટાસાયણ નં. ૫૦૧૪, વાઝણા નં. ૫૦૪૮, મડાણા નં. ૫૦૭૬, ગાડા નં. ૫૧૪૩, ઉદવાડા નં. ૫૨૫૦, વક્તાપુર નં. ૫૩૧૫, આગાસુજ નં. ૫૩૮૧, ૧૧૮૫૨, ચાદલોડિયા નં. ૫૫૦૭, ટીંટોદણ નં. ૫૬૦૧, વલસાડ, નં. ૫૬૭૪, ૫૬૯૩, ૫૬૮૮, લાડોલ નં. ૫૮૧૩, ૫૭૮૨, રાજપીપલા ટ્રેનિંગ કોલેજ, નં. ૫૯૯૪, ઓડ નં. ૬૨૫૯ સણુસોલી નં. ૬૨૮૫, ઇલોલ નં. ૬૨૮૯, ગુરુકુલ હાઈસ્કૂલ મુંબઈ નં ૬૫૨૪, ૬૫૨૭, ૬૪૪૫, ૬૫૦૧, ૬૩૯૧, ૬૪૧૫, ૬૪૦૯, ધરમપુર નં. ૬૬૬૯, મરોલી નં. ૬૬૭૩, ૬૬૭૮, શારદા હાઈસ્કૂલ આણંદ નં. ૬૭૨૫, ૬૭૩૦, ઘડિયાળીપોળ કન્યાશાળા નં. ૬૮૦૨, કપલસાડી નં. ૬૮૭૦, વણોલ નં. ૬૯૧૮, રઢોદરા નં. ૬૯૫૦, નવસારી શાળા નં. ૫ નં. ૯૦૭૪, લીંબડી નં. ૭૦૬૯, ૭૦૮૧, લીંભોલા નં. ૭૧૫૪, જેઠોલી નં. ૭૨૨૦, સંખેડા નં. ૭૩૨૭, કરસી નં. ૭૩૫૦, કઠાણા નં. ૭૪૨૧, ૭૪૦૮, ડીસા હાઈસ્કૂલ નં. ૭૪૩૧, વલાદ નં. ૭૫૦૫, ૭૫૦૪, ઝગડિયા નં. ૭૫૪૬, પેરાણુ નં. ૭૬૬૬, ત્રાજ નં. ૭૬૯૭, ભાદીયા હાઈસ્કૂલ,

મુંબાઈ નં. ૧૧૨૪૭, ચોઈલિ નં. ૭૮૨૫, ૭૮૫૪, ૭૮૦૭, અડગામ નં. ૭૯૧૦, પાયોનિયર હાઈસ્કૂલ આણંદ નં. ૮૦૧૦, ૮૦૧૬, સુરત પ્રા. શા. નં. ૧૧ નં. ૮૦૬૩, શ્રો. મે. હાઈસ્કૂલ નં. ૮૧૯૧, ૮૧૮૯, બલવાડા નં. ૮૨૦૯, રા. આ. વિદ્યાલય મુંબાઈ નં. ૮૨૯૮, ૮૩૦૩, ઘાટકોપર કેન્દ્ર નં. ૮૪૦૦, બાલાશિનોર નં. ૮૫૪૫, ઉત્તરસંડ નં. ૮૬૪૬, હિંમતનગર નં. ૮૯૪૫, ખંભાત નં. ૮૯૭૫, ૯૦૩૨, કિન્ખલોડ નં. ૯૦૮૯, વાલોડ નં. ૯૧૪૬, ૯૧૬૫, ૯૧૯૧, ૯૧૬૭, ૯૧૮૬, ૯૧૪૫, કરજણ નં. ૯૨૮૯, વલણ નં. ૯૩૧૦, ૯૨૯૬, રણુ નં. ૯૩૪૪, વ્યારા નં. ૯૩૮૩, ૯૩૬૦, ૯૩૯૭, ટીંટોઈ નં. ૯૪૮૨, નાંદોતરા નં. ૯૭૫૪, વદરાડ નં. ૯૮૬૨, માણસા નં. ૯૯૩૭, જંત્રાલ નં. ૯૯૫૦, ૯૯૫૫, ૯૯૬૭, બહાદરપુર નં. ૧૦૦૨૦, છાપરવડ નં. ૧૦૦૫૪, બોરીઆવી નં. ૧૦૦૯૯, ઉમરસાડી ૧૦૧૭૮, ૧૦૧૭૫, દા. ન. હાઈસ્કૂલ, આણંદ, ૧૧૨૪૫, ૧૦૨૩૮, ૧૦૨૭૯, ૧૦૩૦૨, બોરસદ હાઈસ્કૂલ ન. ૧૦૩૮૦, સરસ્વતી બાલમંદિર, અમદાવાદ નં. ૧૦૪૧૭, ૧૦૩૯૩, ચલામલી નં. ૧૦૫૦૪, ૧૦૫૦૯, રાધનપુર ૧૦૫૯૬, કપડવણજ નં. ૧૦૬૬૦, ૧૦૬૫૯, ૧૦૬૪૫, ભાદરવા નં. ૧૦૬૬૮, ચોકારી નં. ૧૦૭૪૭, બાજવા નં. ૧૦૭૬૮, ૧૦૭૮૧, ૧૦૮૦૧, ૧૦૮૧૬, કલિયાણા નં. ૧૦૮૬૫, વાઘોડિયા નં. ૧૦૮૯૬, લક્ષ્મીપુરા નં. ૧૦૯૧૭, રાજપીપલા હરિજન સંસ્કાર કેન્દ્ર નં. ૧૧૦૬૯, ૧૧૧૦૫, ૧૧૦૭૦, ગુરુકુલસુપા નં. ૧૧૧૬૪, સાકોદ નં. ૧૧૧૯૫, વાડી હાઈસ્કૂલ નં. ૧૧૨૬૯, શુકલતીર્થ નં. ૧૧૨૭૫, નવસારી કન્યા શાળા નં. ૧૧૩૪૯, ચાસવડ નં. ૧૧૪૩૮, સઈજ ૧૧૪૯૭, સયાજી ગર્લ્સ હાઈસ્કૂલ નં. ૧૧૫૩૦, સદેર નં. ૧૧૫૭૯, નાવલી નં. ૧૧૬૪૧, કલોલ નં. ૧૧૭૦૨, ૧૧૭૦૩, શિનોર ૧૧૭૮૮.

આ રીતે કુલ ૨૯૬ ને ૩૦૬નાં ઇનામો મળે છે. આ ઇનામો જે તે કેન્દ્રોને માર્ચ '૫૮ આખર સુધીમાં મોકલાશે. ઇનામમાં હવે પછી થનાર આઠમી પરીક્ષાનું પુસ્તક અપાશે.

ઉત્તીર્ણ ઉમેદવારોનાં પ્રમાણપત્રો પણ માર્ચ '૫૮ આખર' સુધીમાં જે તે કેન્દ્રો ઉપર મોકલાશે.

આ પરીક્ષાના પ્રચાર માટે ઉપર જણાવેલાં કેન્દ્રોના સંચાલકોએ જે પ્રયત્નો કર્યાં છે તથા નિરક્ષક તરીકેની સેવા અર્પી પરીક્ષાના કામમાં જે મદદ કરી છે તે બદલ સૌનો આભાર માનવામાં આવે છે. ઉત્તરપત્રો તપાસવામાં પણ જે જે ભાઈઓએ મદદ કરી છે તેની પણ નોંધ લેવામાં આવે છે.

આ પરીક્ષાના પુસ્તકની કિંમત રૂ. ૧-૪-૦ છે, પણ તે ઓછી કિંમતે આપવામાં પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ, વડોદરાએ જે સવલત આપી છે તે પણ નોંધને પાત્ર છે.

આઠમી પરીક્ષાની જાહેરાત.

વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળ,
C/o. સેન્ટ્રલ લાયબ્રેરી–વડોદરા.
તા. ૧૫-૧૨-૫૭

વલ્લભભાઈ મૂ. પટેલ
સહમંત્રી

નવાં પ્રકાશનો

નવલકથાઓ

- ભગ્નપાદુકા (કનૈયાલાલ મુનશી) ૬–૫૦
- ચંદ્રગુપ્ત મૌર્ય (ધૂમકેતુ) ૪–૫૦
- રતન (ગુણવંતરાય આચાર્ય) ૪–૫૦
- રાય હરિહર ,, ૪–૦
- મહાબલિદાન ,, ૪–૫૦
- ઐરાવત બલિહાર ૧–૨ ૬–૫૦
  (ગુણવંતરાય આચાર્ય)
- રમણીમોહન(નરેશચંદ્ર સેનગુપ્ત) ૨–૫૦
- નંદનવન ,, ૩–૫૦
- ભૂરો દેવળ (જયભિખ્ખુ) ૩–૫૦
- લાટનો દંડનાયક (ધી. ધ. શાહ) ૩–૫૦
- નાની નણદી (શયદા) ૫–૫૦

નવલિકાઓ

- જિબ્રાનની જીવનવાટિકા(ધૂમકેતુ) ૩–૫૦
- વનવેણુ ,, ૩–૦
- શ્રી ને સરસ્વતી ૨–૨૫
  (ગુણવંતરાય આચાર્ય)
- અંગના (જયભિખ્ખુ) ૩–૦
- જલસુંદરી (રમણીકલાલ દલાલ) ૩–૫૦

નાટકો

- અખોવન (ગુણવંતરાય આચાર્ય) ૨–૫૦
- ઉલ્લાસિકા (દુર્ગેશ શુકલ) ૪–૦
- શકુંતલાનું ભૂત(ચિનુભાઈ પટવા) ૩–૦
- મા'રરાજ (ગુણવંતરાય આચાર્ય) ૧–૦
- અંગારભસ્મ (શિવકુમાર જોષી) ૧–૫૦
- સુંદરવન (દુર્ગેશ શુકલ) ૨–૦
- કાદંબરી (ફુલચંદ ઝ. શાહ) ૩–૦
- પહેલી પરણી ગઈ (દુર્ગેશ શુકલ) ૨–૦

સાહિત્યના ગ્રંથો

- મણિલાલ નભુભાઈની સાહિત્ય-સાધના (ધીરુભાઈ ઠાકર) ૬–૦
- આસ્વાદ (જિતેન્દ્ર દવે) ૨–૫૦
- સાહિત્યવિચાર ૬–૨૫
  (આનંદશંકર ધ્રુવ)
- ગોષ્ઠિ (ઉમાશંકર જોશી) ૩–૦
- નાનાલાલ કવિની જીવનદૃષ્ટિ ૨–૦
  (વિજયરાય વૈદ્ય)
- બૃહતપિંગલ (રા. વિ. પાઠક) ૧૫–૦
- જીવનરંગ (આપકથા) (ધૂમકેતુ) ૪–૫૦
- પાનગોષ્ઠિ (ધૂમકેતુ) ૩–૫૦

બાલ-કિશોર-કુમાર-સાહિત્ય

- પ્રતાપી પૂર્વજો ભા. ૧થી ૫ ૫–૦
  (ધૂમકેતુ, જયભિખ્ખુ સાથે)
- સાક્ષરકથાઓ ભા. ૧-૨ (ધૂમકેતુ) ૨–૦
- જાતકકથાઓ ,, ૧–૦
- ભગવાન બુદ્ધ ,, ૧–૦
- નીતિકથાઓ ભા. ૧થી ૪ ૪–૦
  (જયભિખ્ખુ)
- સદ્‌વાચનશ્રેણી ૧૧ પુસ્તકો ,, ૨–૫૦
- વનવગડાનાં પંખી ૧–૨ ૨–૦
  (મનુભાઈ જોધાણી)
- પાદરનાં પંખી ૧–૨ ,, ૨–૦
- બાવા આદમનો ખજાનો ૨–૫૦
  (રમણલાલ સોની)
- સુવર્ણકંકણ(રતિલાલ દી. દેસાઈ) ૧–૦
- વિદ્યાર્થીવાચનમાળા ૧થી૧૦સેટ ૪૦–૦

પ્રકીર્ણ સાહિત્ય

- મનોવિજ્ઞાનના મૂળાક્ષર ૬–૦
  (ચં. કા. ભટ્ટ)
- દર્શન ને ચિંતન ભાગ ૧–૨ ૧૪–૦
  (પંડિત સુખલાલજી)
  ગુજરાતી
- ,, હિંદી ,, ૭–૦

ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય : ગાંધી માર્ગ : અમદાવાદ.

પુસ્તકાલયનું બજેટ

શ્રી ચુનીલાલ વ. શાહ

બાલમોહિની	૪॥
સંસારને ઓવારે	૪
મૂગી વેદના	૫॥
સંધિકાળ ભા. ૧–૨	૮
હૈયાની વાટ	૫
પ્રણય અને પરિણય	૫॥
સાહસની પ્રતિમા ૧–૨–૩	૧૧॥
જ્યોત અને જ્વાળા ૧–૨	૯)
નમ્ર સત્ય ભા. ૧–૨	૧૧
ભસ્મરેખા	૫
વર્ષા	૪
કાળની કલમે	૩
વિષચક્ર	૫॥
રાજહત્યા	૫॥
પરમ આર્હત	૪॥
કર્મયોગી રાજેશ્વર	૪॥
ગુર્જરેશ્વર	૪
તપોવન	૩॥
નીલકંઠનું બાણ	૩॥
વિકાસ	૫
એકલવીર	૪॥
છાશ અને માખણ ૧–૨	૭
કાળજાનો ઘા	૩॥
એકદંડિયો મહેલ	૪
સોમનાથનું શિવલિંગ	૪

શ્રી ધીરજબહેન પારેખ

જીવનવલોણું	૩

શ્રી જ્યોતીન્દ્ર દવે

ત્રીજું સુખ	૩॥
નજર : લાંબી ને ટૂંકી	૩
રેતીની રોટલી	૪॥
રંગતરંગ ભા. ૧લો	૨॥
રંગતરંગ ભાગ ૨થી ૬ દરેકના	૧॥
મારી નોંધપોથી	૪
અલ્પાત્મા	૩
પાનનાં બીડાં (છપાય છે)	

શ્રી ચંદ્રવદન મહેતા

બાંધ ગઠરિયાં ભા. ૧–૨	૭
છોડ ગઠરિયાં	૩
સફર ગઠરિયાં	૩
કિશોર નાટકો ૧–૨	૩
આગગાડી	૨
સીતા	૧॥
રંગલીલા	૧
સોનાવાટકડી	૧॥
હોહોલિકા	૧॥

શ્રી અનંત આચાર્ય

કૃત સફળ નાટકો

શ્રદ્ધા ફળી	૧
નવલું પ્રભાત	૧
મદારીનો ખેલ	૧

શ્રી સાંકળચંદ શાહ

પિપાસા	૩

શ્રી ડાહ્યાભાઈ પટેલ

દિલાવરી	૨॥

શૈલજાનંદ

ગોરી અને કાળી	૩
બળતાની શીશી	૩
ભવની ભવાઈ	૩
વંટોળિયો	૪
વિજયિની	૩
લોહીના લેખ	૩
વનહંસી	૩
અભિશાપ	૪

નવાં જ પુસ્તકો

નાનેરો ગોવાળિયો	૨
ઊંડા અંધારેથી	૨
સુવર્ણપ્રભાત	૧॥

રેખા ઓફ કૃત

નટની તાલીમ	૨॥

શ્રી રતન માર્શલ

ગુજરાતી પત્રકારિત્વનો ઇતિહાસ	૭॥
અરદેશર કોટવાળ	૨॥

શ્રી વિષ્ણુપ્રસાદ ત્રિવેદી

પરિશીલન	૪

શ્રી રમણલાલ સોની

(ઇતિહાસ માળા)

	ન. પૈસા
ચંડ	.૮૦
પદ્મિની	.૮૦
રાણો કુંભ	.૮૦
ગુહાદિત્ય	.૮૦
બાપ્પાદિત્ય	.૮૦
હમીર	.૮૦

ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર, હવાડિયા ચકલો, સુરત

પુસ્તકાલય

વર્ષ ૩૧] તા ૧૫ મી જાન્યુઆરી ૧૯૫૭ [અંક ૭મો

અનુક્રમણિકા

વર્ષ-વિવેક	૩૧૭
સાહિત્યસૃષ્ટિનુ અવલોકન	૩૧૮
" માનવકુદ્રુમ " પ્રદર્શન	૩૧૯
અમૂલ્ય આઈમન	૩૨૫
રંગનાથી સુશોભીકરણ	૩૨૬
હું કોને માટે વાંચું છું ?	૩૨૮
દેવગઢ (તા કામરેજ) માં પુસ્તકાલયનુ ઉદ્ઘાટન	૩૩૧
પુસ્તક પરિચય	૩૩૩
નવીન ફાલ	૩૩૯
શિષ્ટ વાચનની ૭મી પરીક્ષાનુ પરિણામ	૩૪૧
પુસ્તકાલયપર્વણી દિન	૩૫૧
પુસ્તકાલય નોંધ	૩૫૩
રજાઓની યાદી	૩૫૭
માસિક મળ્યા તારીખ	૩૫૭
સૂચના-સમાચાર	૩૫૮
સામયિક દોહન	
શ્રદ્ધા અને ભક્તિ	૩૬૦
ગોડ સાહેબ	૩૬૧
જીવનમાં રસ લેતા શીખો	૩૬૨
શુદ્ધિ અને સદ્ગુણ અન્યોન્ય પૂરક અને સહાયક છે	૩૬૪
નવું દશાંશ ચલણ	૩૬૮
રૂપનું અંતરાય	૩૬૯
ભારતભક્તિની દીક્ષા	૩૬૯
ઇશુનો ન્યાય	૩૭૨

: વાર્ષિક લવાજમ :

દેશમાં રૂ ૫-૦-૦ પરદેશ રૂ ૬-૮-૦ છૂટક નકલ રૂ ૦-૧૦-૦

: વ્યવસ્થાપક :

લક્ષ્મણસિંહ બહેચરસિંહ પરમાર

મંત્રી, પુ. સ. સ. મંડળ લિમિટેડ, વડોદરા.

: સંપાદક :

મણિલાલ પ્રભાશંકર વ્યાસ

અમારી છેલ્લી સુંદર નવલકથાઓ

શ્રી રમણલાલ દેસાઇની આત્મકથા
મધ્યાહ્નનાં મૃગજળ
પૃષ્ઠ ૩૨૨ : : કિંમત ૪–૮–૦

શ્રી ઇશ્વર પેટલીકરની
કલ્પવૃક્ષ
પૃષ્ઠ ૪૩૨ : : કિંમત ૬–૦–૦

શ્રીમતી વિભાવરી શિરૂરકરની
હૃદયમંથન
પૃષ્ઠ ૩૬૦ : : કિંમત ૫–૦–૦

શ્રી ગો. ની. દાંડેકરની
શિતુ
પૃષ્ઠ ૨૫૦ : : કિંમત ૩–૮–૦

શ્રી નરેશચંદ્ર સેનગુપ્તની
ગોપારાણી
પૃષ્ઠ ૩૩૧ : : કિંમત ૪–૮–૦

શ્રી. બચુભાઇ શુકલની
અધૂરો આદર્શ
પૃષ્ઠ ૪૬૨ : કિંમત ૬–૪–૦

એડગર રાઇસ બરોઝની
ટારઝનની શોધ
પૃષ્ઠ ૩૫૧ : : કિંમત ૫–૦–૦

શ્રી વિ. સ. ખાંડેકરની
અશ્રુ
પૃષ્ઠ ૪૪૯ : : કિંમત ૬–૦–૦

કવિ બા. ભ. બોરકરની
ભાવીણ
પૃષ્ઠ ૩૦૫ : : કિંમત ૪–૮–૦

શ્રી પીતાંબર પટેલની
આશાભરી
પૃષ્ઠ ૩૪૪ : : કિંમત ૪–૮–૦

શ્રી. ગ. ત્ર્યં. માડખોલકરની
કાન્તા
પૃષ્ઠ ૩૪૨ : : કિંમત ૪–૮–૦

શ્રી શ્રી. ના. પેંડસેની
ગારંબીનો બાપુ
પૃષ્ઠ ૪૧૭ : : કિંમત ૫–૮–૦

શ્રી ચિનુપ્રસાદ વૈ. જાનીની
અચ્યુત
પૃષ્ઠ ૨૪૭ : : કિંમત ૩–૮–૦

શ્રી. ચુનીલાલ મડિયાની વાર્તાઓ
અંતઃસ્રોતા
પૃષ્ઠ ૨૨૭ : : કિંમત ૩–૦–૦

: મળવાનું મુખ્ય સ્થળ :

આર. આર. શેઠની કંપની : મુંબઇ-૨

૧૦–૧૨ પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ:

સમસ્ત ગુજરાતની લોકભદ્ર પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિનું એકમાત્ર મુખપત્ર

પુસ્તકાલય

વર્ષ ૩૧] તા. ૧૫ મી જાન્યુઆરી ૧૯૫૭ [અંક ૭મે

વસ્ત્ર–વિવેક

વડોદરાની વાત છે. ચાલીસ વરસ પર હું વડોદરા કોલેજમાં ભણતો હતો. કોલેજની રજાના દિવસોમાં રોજ બપોરે જમી પરવારીને હુ એ લાયબ્રેરીમાં જઇને બેસતો. બે–ત્રણ કલાક સહેજે ત્યા જ જતા. વાચકને જાતે જ બધાં પુસ્તકો ઉથલાવીને જોવાની છૂટ હતી ઉનાળાના દિવસો હતા એટલે હુ ખમીસ કાઢીને ખુલ્લે ડીલે બેસતો. એક દિવસ ત્યાં કામ કરનારા એક ભાઇ અમારી પાસે આવ્યા અને કહ્યું, ' તમારો પહેરવેશ ' ડીસેન્ટ ડ્રેસ' છાજે તેવો નથી. કેવી જાતનો ડ્રેસ પહેરવો એ સમજવું જોઇએ. '

મેં કહ્યું, ' ભગવાને મને જે સમજશક્તિ આપી છે તે પ્રમાણે હું કપડાં પહેરું છું ' એટલું કહીને હું તો પાછો વાંચવામા પડયો.

તે વખતે એ લાયબ્રેરીના વ્યવસ્થાપક એક ગોરા સાહેબ હતા એમને જઇને પેલા ભાઈએ ફરિયાદ કરી કે એક વિદ્યાર્થી ઉઘાડે ડીલે બેસીને વાંચે છે અને કહીએ છીએ તો સાંભળતો નથી. મને તરત જ ઉપર બોલાવવામાં આવ્યો. ગોરા સાહેબે શર્ટ–પાટલૂન પહેર્યાં હતા કોટ કાઢીને ભીંત પર ટાંગ્યો હતો. હેટ ટેબલ પર પડી હતી માથે પંખો ફરતો હતો. એમનો મિજાજ તે દિવસોમાં અંગ્રેજોનો જેવો સાધારણ રીતે રહેતો તેવો જ હતો.

એમણે મારા ઉઘાડા ડીલ તરફ આંગળી કરીને મને પૂછયુ, 'કેમ, સારી રીતભાત નથી આવડતી ? '

મેં કહ્યું, 'જી, અમારા દેશની રીતભાત આવી છે.'

'તમારા દેશની રીતભાત શી છે ?' એમણે પૂછયું.

મેં કહ્યું, 'જે માણસ જાતે ખુરસી પર બેસે અને બીજાને ઊભો રાખે તેને અમારા દેશમાં અસભ્ય માને છે.'

આ સાંભળતાં બરાબર એ મારાથી મોટી ઉંમરના હતા છતાં મારા જેવા છોકરડાની આવી હિંમત જોઇને ખુશ થઈ ગયા અને મને ખુરસી પર બેસાડયા.

પછી મેં એમને કહ્યું, 'અમારા દેશમાં બીજી એક રીતભાત એ છે કે જયારે બહુ ગરમી પડે ત્યારે ડીલ ઊઘાડું રાખવું જોઇએ.'

એમણે એ વાત પણ માની અને પછી હું શું શું વાચું છું વગેરેની પૂછપરછ કરી વિદાય આપી. (હિંદી ઉપરથી ટુંકાવીને) —વિનોબા ભાવે

સાહિત્યસૃષ્ટિનું અવનવું

ઈ. સ. ૧૪૬૮ મેઇન્ઝના સંત ફ્રાન્સિસના દેવળમાં દાટવામાં આવેલ જહોન્સ ગટેન્બર્ગના યોગ્ય સ્મારક માટે આર્થિક અપીલ કરવામાં આવી છે.

૧૭૪૨ માં આ દેવળનો વિનાશ થયો હતો, અને ઘણાં વર્ષો સુધી કબ્રસ્તાનના સ્થળ વિષે અચોક્કસતા હતી, પણ બે વર્ષ પહેલાં મૂળ દેવળનો ૧૫૭૭ ની સાલનો નકશો મળી આવતાં ખોદકામ શરૂ કરવામાં આવ્યું હતું. આના પરિણામે સેંકડો મેઇન્ઝ-વાસીઓનાં હાડકાં ખોદી કાઢવામાં આવ્યાં છે અને તેમાં ગટેન્બર્ગનાં હાડકાં હોવા વિષે લેશમાત્ર શંકા નથી. આ સ્મારક કબરના રૂપમાં થશે. આ કબર આખા જગતના મુદ્રકોનું યાત્રાધામ બની રહેશે.

° ° °

૨૫ વર્ષથી વધારે સમય સુધી બાઈબલના મુદ્રણ પર પ્રતિબંધ મૂકીને રશિયન સરકારે હવે તેની નિકાસ કરવા માંડી છે અને સાડાત્રણ પાઉંડની કીમતની નકલ ન્યૂયોર્કમાં વેચાય છે. રશિયાના ધર્મચુસ્ત દેવળે પ્રગટ કરેલ ૨૫,૦૦૦ નકલો પૈકીની આ નકલો સારા કાગળ પર મોટા અક્ષરે છાપેલ છે.

શરૂઆતની આવૃત્તિઓ સાથે સરખામણી કરતાં ૧૬૩૧ માં છપાયેલ રોબર્ટ બ્યાર્કરનું 'વિકેડ' (કુટિલ) બાઈબલ ચોક્કસાઈનો નમૂનો હતો. આ બાઈબલમાં એક જ મુદ્રણદોષ-'નૉટ' (નહિ) ભૂલી જવાનો-હતો. ઐતિહાસિક 'પર્લ' બાઈબલમાં ૬૦૦૦ ભૂલો હતી. આ બાઈબલ ૧૬૫૩માં છપાયાં હતાં.

બીજાં કેટલાંક બાઈબલોમાં, કોઈ વાર તો ઇરાદાપૂર્વક મુદ્રણદોષ કરવામાં આવેલ હતો. ફીલ્ડ નામના ભાષાંતરકારે ૧૫૦૦ પાઉન્ડની લાંચ લઈને એક શબ્દ ફેરવી નાખ્યો હતો, જેથી કરીને પાદરીઓને નીમવાની સત્તા લોકોને મળી જતી હતી.

° ° °

પુસ્તકાલયોની મળી શકતી યાદીઓ પરથી એક ગ્રંથપાલે એવી ગણતરી કરી છે કે, છાપખાનાની શરૂઆત થયા પછી આજ સુધીમાં ૧૮,૦૦૦,૦૦૦ પુસ્તકો પ્રગટ થયાં છે. અલબત્ત કેટલાંક પુસ્તકોની બહુ જ થોડી નકલો છાપવામાં આવી છે, પણ બીજાં પુસ્તકોની લાખો નકલો છપાઇ છે. 'બાઇબલ' 'પિલ્ગ્રીમ્સ પ્રોગ્રેસ' તથા 'રોબિન્સન ક્રુઝો' જેવાં પુસ્તકોની કરોડો નકલો છપાઈ છે.

૧૮,૦૦૦,૦૦૦ પુસ્તકોની કુલ કેટલી નકલો છાપવામાં આવી છે તે કહેવું મુશ્કેલ છે; પણ એક પુસ્તકની ત્રણ હજાર નકલો ગણીએ તો જગતનાં છાપખાનાંઓએ ૫૪,૦૦૦,૦૦૦,૦૦૦ પુસ્તકો છાપ્યાં છે. આ આંકડા સંબંધી આશ્ચર્યકારક હકીકત તો એ છે કે, ઇ. સ. ૧૯૦૦ પછી ૬,૦૦૦,૦૦૦ પુસ્તકો તો ચાલુ સદીમાં જ છપાયેલ છે. એનો અર્થ એ થયો કે, ગટેનબર્ગે મુદ્રણકળાની શોધ કરી ત્યારથી સાડાચાર સદીમાં ઇ. સ. ૧૯૦૦ પછી પ્રગટ થયેલાં પુસ્તકોથી બમણાં જ પુસ્તકો લખાઇને છપાયાં હતાં. જે ગ્રંથપાલે આ આંકડાઓ ભેગા કર્યા છે તે માને છે કે, આ પૈકી માત્ર ૨૦,૦૦૦ પુસ્તકો ખરેખર ઉપયોગી અને કીમતી છે.

o o o

* **અ**ત્યાર સુધી પ્રગટ ન થયેલા, વોલ્ટેરના ૪૯ પત્રો લેનિનગ્રેડમાં તરત પ્રગટ થશે પુસ્તકનું નામ ' ન્યુ ટેકસ્ટસ ઓફ વોલ્ટેર્સ કોરસ્પોન્ડન્સ ' રાખવામાં આવ્યું છે. આ પુસ્તકમાં જુદા જુદા સંગ્રહોમાંથી પણ ૨૮૦ પત્રોનો સમાવેશ થશે.

અપ્રગટ પત્રોનો મોટો ભાગ, કેથેરાઇન ધી ગ્રેટ, આર્જેન્ટલના કાઉન્ટ અને કાઉન્ટેસ વિખ્યાત સ્વિસ વૈદ્ય ટ્રોંકિન તથા અઢારમી સદીના વિદ્વાન્ રશિયન આઇવન શુવેલોવ્ પર લખેલા છે.

o o o

* **૧**. ૧૫૭૧ નું મહાત્મા ગાંધી પારિતોષિક ચાલુ વર્ષે પંડિત સુખલાલજી સઘવીને જયપુરમાં ભરાયેલ અખિલ હિંદ રાષ્ટ્રભાષા પ્રચાર સંમેલન વખતે આપવામાં આવ્યું છે. આ પારિતોષિક વર્ધાની રાષ્ટ્રભાષા પ્રચાર સમિતિ તરફથી હિંદી સાહિત્યમાં ફાળો આપનાર હિંદી ન બોલતા વિસ્તારના વિદ્વાનને આપવામાં આવે છે.

અગાઉ આ રાષ્ટ્રીય પારિતોષિક, આચાર્ય ક્ષિતિમોહનસેન, પંડિત એસ. ડી. સાતવલેકર; સ્વ. શ્રી. બી. વી. પરાડકર તથા આચાર્ય વિનોબા ભાવેને આપવામાં આવ્યાં હતાં.

o o o

પૂનાના વિનસ પ્રકાશને સ્વ. ડો. એસ. વી. કેતકરનાં ' પ્રાચીન મહાભારત ' નો બીજો તથા ત્રીજો ભાગ પ્રગટ કરવાનું માથે લીધું છે. બીજો ભાગ ૧૯૫૭ ના ડિસેંબરમાં તથા ત્રીજો ભાગ તે પછી એક વર્ષે પ્રગટ થશે ' પ્રાચીન મહાભારત ' નો પહેલો ભાગ લેખકના જીવનકાળ દરમિયાન પ્રગટ થયો હતો.

o o o

યુનેસ્કોની ગણતરી મુજબ જગતમાં દર પાંચ પ્રૌઢો દીઠ ઓછામાં ઓછા બે નિરક્ષર છે. નિરક્ષરતાનું મોટામાં મોટું પ્રમાણ—૯૯ ટકા—મોઝાંબીક અને સોમાલી લેન્ડમાં છે. ઓછામાં ઓછી નિરક્ષરતા ૧/૨ ટકા સ્વીડનમાં છે.

યુનાઈટેડ સ્ટેટસમાં નિરક્ષરતાનું પ્રમાણ ત્રણ ટકા અને પશ્ચિમ યુક્રન અને બાયલો રશિયા બાદ કરતાં, સોવિયેટ સંઘમા ૧૯ ટકા છે.

° ° °

આ વર્ષનું સાહિત્ય માટેનું નોબેલ પારિતોષિક સ્પેનિશ કવિ જુઆન રેમન જીમેનેઝને તેમના કાવ્યો માટે આપવામા આવેલ છે. અત્યાર સુધીમાં ત્રણ સ્પેનવાસીઓ આ પારિતોષિક મેળવવા ભાગ્યશાળી થયા છે. પહેલુ પારિતોષિક ૧૯૧૪ મા જોસ એકેગેરેનેફ્રી મિસ્ટ્રલ સાથે ભાગમા મળ્યું હતું. બીજુ પારિતોષિક ૧૯૨૨ મા જે. બેનાવેન્ટીને મળ્યું હતુ. જીમેનેઝની ઉમર ૭૫ વર્ષની છે

° ° °

ગ્રીનિચ, લંડન,ના રાષ્ટ્રીય દરિયાઇ સંગ્રહસ્થાનમા-લંડન ખાતેના ઑસ્ટ્રેલિયન હાઇ કમિશ્નર-સર ટોમસ વ્હાઇટે-થોડા સમય પહેલા પેસિફિક તથા દક્ષિણ મહાસાગરના બ્રિટિશ શોધક કેપ્ટન જેમ્સ સ્કોટના માનમા એક પ્રદર્શન ખુલ્લું મૂક્યું હતું.

પ્રદર્શનમા મુખ્ય વસ્તુઓમાં દરિયાઇ સફરના દસ્તાવેજો તથા અંગત સ્મરણોનો સમાવેશ થાય છે. તેના નકશા (અં. ચાર્ટ્સ) ખૂબ જ ઉપયોગી છે. તેના ત્રણ વર્ષના સમુદ્ર-પર્યટનમા માત્ર એક જ માણુસ મૃત્યુ પામ્યો હતો તે તેની નાવિક તરીકેની શક્તિને અંજલિ-રૂપ છે.

યોર્કશાયરના એક મજૂરના દીકરાએ ગ્રેટ બ્રિટનના નામથી ઘણી શોધો કરી તે ઉપર આ પ્રદર્શન ખૂબ પ્રકાશ પાડે છે.

° ° °

સંભવત. અત્યારે આપણે જૂનામાં જૂની ભાષા તરીકે જેને જાણીએ છીએ તેની શરુઆત ઇ. સ પૂર્વે ૧૫,૦૦૦ વર્ષ પહેલાની એઝિલિયન (ફ્રાન્સ) સંસ્કૃતિમાથી થઇ છે. જો કે જૂનામા જૂની લેખિત ભાષા ઇ સ પૂર્વે ૫,૦૦૦ ની સુમેરિયન ભાષા છે.

પ્રચલિત તથા અપ્રચલિત લગભગ ૩,૦૮૦ ભાષાઓ છે. વ્યાકરણની દૃષ્ટિથી તેમાં સૌથી જૂની 'અરન્ટા'-ઑસ્ટ્રેલિયાના મૂળ રહેવાસીઓની ભાષા-છે. ખૂબ ગૂંચવાડાભરી ભાષા ચાઈનીઝ છે, કારણ કે કાગ-સી (K'ang-Hisı) શબ્દકોશમા ૪૦,૦૦૦ શબ્દો છે

જગતના સૌથી વધારે સામાન્ય બોલાતી ભાષા ચાઇનીઝ છે, તેમા 'મેન્ડેરીન'નો સમાવેશ થાય છે. સાડીસુડતાલીસ કરોડ લોકો તે બોલે છે, બાર જુદી જુદી ભાષાઓની બનેલી 'ઇન્ડિક'ને બાદ કરીએ તો ત્યાર પછી વધારે બોલાતી ભાષા અંગ્રેજી છે, સાડી-છત્રીસ કરોડ લોકો તેનો ઉપયોગ કરે છે.

° ° °

ફીન્લેન્ડમાં ગયા મે માસમા છાપખાનાઓમાં ૨૧ દિવસની હડતાલ પડી હતી. તે દરમિયાન હેલ્સિન્કિનાં વર્તમાનપત્રોએ જનતાને કંઇક ખબર આપવા માટે સહકાર કર્યો હતો. જો કોઇ વર્તમાનપત્રની ઑફિસમાં ટેલિફોન કરીને નવા ખબર પૂછતું તો તેનું

આમોફોન સાથે જોડાણ કરી દેવામાં આવતું હતું : આમોફોનની રેકર્ડ તેને ખૂબ અગત્યના ખબર આપતી હતી. દર ત્રણ કલાકે આ રેકર્ડ બદલાવવામાં આવતી હતી.

° ° °

નવાં અમેરિકન પુસ્તક બુકમેન્સ બેડલામ'માં પુસ્તકો બાંધવા માટે વપરાતી ઘણી વિચિત્ર પ્રકારોની વસ્તુઓની હકીકત આપવામાં આવી છે. કદાચ ખૂબ જ અસાધારણ ગણી શકાય તેવુ સ્વ. ઝારના વિન્ટર પેલેસ પુસ્તકાલયમાંથી યુનાઇટેડ સ્ટેટસની કોંગ્રેસ લાઇબ્રેરીએ મેળવેલ લશ્કરી ગ્રંથ છે આ પુસ્તકમાં ઝારની પોતાની લશ્કરી ટૂકડીનો ઇતિહાસ છે, આ પુસ્તક સૈનિકના ગણવેશથી બાંધેલું છે. ટૂકડીને આપવામાં આવેલ બે ચંદ્રક રિબનથી આ પુસ્તકને સુશોભિત કરવામાં આવેલ છે.

બાંધણી માટે ઘણાં જાનવરોની ચામડીનો ઉપયોગ કરવામાં આવેલ છે. તેમાં કમાવેલ હાથીના કાનનો પણ સમાવેશ થાય છે. ઇ. સ. ૧૫૦૧ ની 'ગોલ્ડન એસ ઓફ એપુલિયસની લેટિન કોપી' ગધેડાના ચામડાથી બંધાવ્યાની નોંધ મળી આવે છે. ઓગણીસમી સદીના અમેરિકન ગુનેગારે પોતાની આત્મકથા, પોતાની વિનંતિથી પોતાની ચામડીથી બંધાવી હતી ૧૮૯૧ મા જેહન્સડેર્કે હોલ્બિનનું 'ડાન્સ ઑફ ડેથ' મનુષ્યની ચામડીથી બાંધ્યું હતું અને કલીવલેન્ડના જાહેર પુસ્તકાલયમાં મનુષ્યની ચામડીના બાઈન્ડીંગવાળા કુરાનની નકલ છે.

° ° °

પહેલવહેલાના મુદ્રકો, તેમણે છાપેલ પુસ્તકોના માલિકો તથા પ્રકાશકો હતા; પણ તેમને પુસ્તકો વેચવાનું કામ આકરૂં લાગ્યું. તેથી તેમને કોઇ વખત પોપની મદદ માગવી પડતી હતી. છેવટે મુદ્રણકળાએ ધંધાની અગત્યની શાખા–પુસ્તક વેચવા–ને જન્મ આપ્યો – અને આવી પહેલી સંસ્થા જર્મનીમાં થઈ હતી.

ઑગ્સબર્ગના બુકસેલર વિલ્બરને પોતાના પુસ્તકનું સૂચિપત્ર કરવાનો પહેલવહેલાં વિચાર આવ્યો અને ૧૫૬૪ ના મેળામાં તેણે પહેલું સૂચિપત્ર ઈ. સ. ૧૫૯૫ માં ઍન્ડ્રયુ મૉન્સેલે પ્રગટ કર્યું હતું.

પુસ્તકવિક્રેતાના સૂચિપત્રોમાં તરી આવે તેવું બોહનનું કહેવાતુ 'ગીની કેટલોગ' હતું. તે લગભગ ૬ ઇંચ જાડું હતું, અને તેના ૨,૦૦૦ પૃષ્ઠોમાં પોતાની પાસેનાં પુસ્તકોની વિગતો જ હતી

° ° °

ચીનમાં પેકિંગ અને કેન્ટન ખાતે ૧૯૫૭ જાન્યુઆરીથી માર્ચ સુધી સંપૂર્ણ ભારતીય પ્રદર્શન ખોલવાનો ભારત સરકારે નિર્ણય કર્યો છે. છેલ્લા દશ વર્ષમાં આવું પ્રદર્શન ચીનમાં ભરાયેલ નથી.

° ° °

બાળકો સહેલાઇથી વાંચી શકે તેવાં સારાં લખાયેલ પુસ્તકોના ઉત્પાદનને ઉત્તેજન આપવાની યોજના હેઠળ કેળવણી ખાતાએ હિંદી ભાષામાં 'બૌને-કી-ખેતી' નામથી બાળકો માટે ચિત્રપોથી તૈયાર કરાવીને પ્રગટ કરી છે.

પુષ્કળ ચિત્રોવાળી આ પુસ્તિકા ત્રણથી છ વર્ષ સુધીના બાળકો માટે છે સરકારી મદદને લઇને તે પુસ્તકની કીમત એક રૂપિયો રાખવામા આવી છે

o o o

જબલપુર અને મધ્ય પ્રદેશની હિંદી સાહિત્ય સસ્થા 'સાહિત્ય સંઘ' જબલપુરના વિખ્યાત હિદી કવિ સ્વ. શ્રી કેશવ પ્રસાદ પાઠકના પુસ્તકો ભેગાં કરીને છપાવવાનો નિર્ણય કર્યો છે. સ્વ. શ્રી. પાઠકના નિકટ પરિચયમા આવેલા તથા સ્થાનિક હિદી લેખકો તેમજ કવિઓની–પાચ સભ્યોની–કમિટી તે મ ટે નીમવામા આવી છે.

ઓરીસા રાજ્યે ૧૯૫૨માં, આંતરરાષ્ટ્રીય પંચ નક્કી કરે તેના વિજ્ઞાનલેખકને દર વર્ષે આપવા માટે, 'કલિગ પારિતોષિક' ની સ્થાપના કરી છે

યુનેસ્કોના ડિરેકટર જનરલ ડૉ. લ્યુથર એચ ઇવાન્સે, અમેરિકન વિજ્ઞાન લેખક ડૉ જયોજ ગેમોને આ પારિતોષિક આપ્યુ છે.

વિજેતાને ૧,૦૦૦ પાઉંડ સ્ટર્લિંગ રોકડા તથા ભારતમા એક મહિનો રહી વ્યાખ્યાન આપવાનું આમંત્રણ મળ્યું છે

o o o

ડૉ. ભાઉ દાજીની માન્યતા પ્રમાણે "કવિકુલગુરુ" કાલિદાસ ગૌડ સારસ્વત બ્રાહ્મણ હતા. આપણે તેની જન્મતારીખ અડસટ્ટે પણ નક્કી કરી શકતા નથી. ઇ. સ. પૂર્વે આઠમા સૈકાથી શરૂ કરી ઇ. સ. ના બારમા સૈકા સુધીમા તેની જન્મતારીખ ગણવામા આવે છે આપણે તેને ભારતના સમૃદ્ધિયુગ વિક્રમાદિત્યના સમયમા ઇ. સ. પૂર્વે પહેલી સદીમાં મૂકીએ

o o o

ગ્રીક કવિ હોમર જયારે જીવંત હતો ત્યારે કોઇએ તેનો ભાવ પૂછયો ન હતો તે મૃત્યુ પામતા સાત શહેરો તેને માટે યુદ્ધે ચડયા હતા. આ ઉત્તરાર્ધ જો કે કાલિદાસને, લાગુ પડતો નથી, પરંતુ કાશ્મીર, બંગાળા, સીલોન, વિદર્ભ, માળવા, બનારસ અને બીજાં અનેક સ્થળોએ તેની જન્મભૂમિ હોવાનો દાવો નોધાવ્યો છે.

જહોન્સનને જેમ બોસ્વેલ હતો તેમ કાલિદાસની પાસે કોઇ બોસ્વેલ ન હતો. તેમજ તે પોતાનો બોસ્વેલ પણ થયો નથી આ સ્થિતિમા કાલિદાસ નામની વ્યક્તિ એકથી વધારે છે તેમા નવાઇ જેવુ નથી.

—છોટાલાલ માનસિંગ કામદાર

* નિશાનીવાળી નોંધો ઇન્ડિયન પી. ઇ. એન. માંથી સાભાર ઉધ્ધૃત

'માનવકુટુંબ' પ્રદર્શન

વિશ્વના સૌથી મહાન તસવીર-પ્રદર્શન તરીકે ઓળખાવવામાં આવેલું "માનવકુટુંબ" પ્રદર્શન અમદાવાદના સંસ્કાર-કેન્દ્ર (મ્યુઝિયમ)માં જાન્યુઆરીની ૧૨ મી તારીખે ખુલ્લું મૂકવામાં આવનાર છે અને તે ત્રણ અઠવાડિયાં સુધી બતાવવામાં આવશે.

માનવકુટુંબ પ્રદર્શન ૬૮ દેશોની ૫૦૦ થી વધુ તસ્વીરોનું બનેલું છે. તે માનવજાતની એકતાનું તાદશ ચિત્ર રજૂ કરે છે. આ પ્રદર્શન મુંબઇ, આગ્રા અને નવી દિલ્હીમાં તથા અમેરિકા યુરોપ અને જાપાનમાં પણ બતાવવામાં આવ્યું છે. ભારતમાં તે અમેરિકન માહિતી કચેરી તરફથી બતાવવામાં આવે છે. તમામ લોકો માટે આ પ્રદર્શન વગર ફીએ ખુલ્લું છે

પ્રદર્શન ભારતમાં પહેલવહેલું મુંબઇમાં જૂન માસમાં બતાવવામાં આવેલું અને ત્યાંક ૩૨ દિવસ સુધી અપૂર્વ જનમેદનીએ તે જોયેલું. મુંબઇમાં પ્રદર્શનનું ઉદ્ઘાટન કરતાં મુબઇ ના તે વખતના મુખ્ય પ્રધાન શ્રી મોરારજી દેસાઈએ કહ્યું હતું : "આ પ્રદર્શન આપણને મોટી આશા આપે છે કે સમસ્ત વિશ્વના માનવીઓ તમામ માનવજીવોની મૂળભૂત એકતાને હજી પણ ઓળખશે." આ પ્રદર્શનના વિચારને 'મૌલિક અને તેજસ્વી" ગણાવી શ્રી. દેસાઇએ કહેલું, "મને ખાતરી છે કે જે લોકો એ જોશે તે સાની એક મોટી સેવા કરશે; કારણ કે તેમને પોતાની જાત વિશે અને બીજાઓ વિશે આજ સુધી કર્યો હશે તે કરતાં વધારે સમજપૂર્વક વિચાર કરવો પડશે."

પ્રદર્શન જીવનકાળના સામાન્ય અનુભવોને આવરી લે છે. તેમાં પ્રેમ, લગ્ન, સગર્ભાવસ્થા, બાળજન્મ, કુટુંબ,શિક્ષણ, રમત, કામ, વૃદ્ધાવસ્થા અને મૃત્યુ જેવા સનાતન વિષયોને લગતા વિભાગો છે.

અમેરિકાનો એક અત્યંત પ્રસિદ્ધ કવિ કાર્લ સેન્ડબર્ગે "કેમેરા ટેસ્ટામેન્ટ" તરીકે ઓળખાવેલું આ પ્રદર્શન અમેરિકી તસ્વીરકારોના આચાર્ય એડવર્ડ સ્ટેઇકને અને ન્યુયોર્કના મ્યુઝિયમ ઓફ મોડર્ન આર્ટમાં કામ કરનાર તેમના સહાયકો—એ ભેગું કરેલું છે,

સમગ્ર વિશ્વમાંથી આવેલી ૨૦,૦૦,૦૦૦ તસ્વીરોમાંથી સ્ટેઇકને પસંદગી કરી છે. તેમના બે વર્ષના પરિણામે અમેરિકન સામયિક મોડર્ન ફોટોગ્રાફી જેને 'દુનિયાનું મહત્તમ તસ્વીર પ્રદર્શન " કહે છે તે તૈયાર થયું છે.

પ્રદર્શન વિશે લખતાં શ્રી સ્ટેઇકન કહે છે : "આખી દુનિયાના તસ્વીરકારોએ આ પ્રદર્શન શક્ય બનાવ્યું છે. તેમણે માનવીની રોજિન્દી કથા-તેની આકાંક્ષાઓ, તેની આશાઓ, તેની પ્રીતિ, તેની નિર્બળતા, તેની મહત્તા, તેની ક્રૂરતા, તેની અનુકમ્પા, તે ગમે ત્યાં રહેતો હોય ગમે તે તે ભાષા બોલતો હોય, ગમે તે પહેરવેશ પરિધાન કરતો હોય તો,

રંગનાથી સૂચીકરણ

૧ પ્રાવેશિક

વર્ગીકરણની જેમ સૂચીકરણ પણ વાચકને પોતાનું જોઇતું પુસ્તક શોધી લેવામાં ઘણું જ મદદકર્તા છે. ખરું પૂછો તો, સૂચીકરણ એ ગ્રંથાલયનો ભોમિયો છે. પોતાને જોઇતા ગ્રંથના કર્તા કે નામ વિષે વાચકને જો ચોક્કસ માહિતી હોય અથવા એના વિષે નાનીમોટી પણ સામાન્ય માહિતી હોય તો સૂચીની મદદથી વાચક એ પુસ્તક શોધી શકે છે. ઉપરાંત કયા વિષય પર કયા કર્તાનું વા કયા લલિતવાઙ્મયનું શું શું સાહિત્ય ગ્રંથાલયમાં છે એનું દર્શન કરાવનાર કાયમી પ્રતિબિંબ સેવતા હજારો અરીસા વા ટેલિવિઝનના તખતા એમાં કાયમ ગોઠવાયેલા રહે છે.

બીજું, વર્ગીકરણની જેમ સૂચીકરણના સિદ્ધાંતો અને નિયમો છે અને એની અનેક યોજનાઓ પણ છે. અમુક એક નિશ્ચિત યોજનાને વા એની નિશ્ચિત નિયમાવલીને વળગી રહ્યા વગર આ કામ કરવામાં આવે તો ઘણો ગોટાળો થવા સંભવ છે. કારણ, આ કામ ગ્રંથાલયની હયાતી સુધી ચાલ્યા કરનારું કામ છે; ને એ અનેક હાથે થયા કરવાનું છે. સૌ પોતપોતાની જુદી જુદી યોજના લઇને આવે અને પોતપોતાની મરજી મુજબ આ કામ પતાવ્યા કરે તો એકધારાપણું તો રહે જ શી રીતે ? અને એકધારાપણું સચવાયા કરે નહિ તો વાચકો અને કાર્યકર્તાઓ પોતે પણ મૂંઝાયા વિના કેમ રહે ? વર્ગીકરણની જેમ સૂચીકરણની પણ પોતપોતાની યોજના ઉપજાવી કાઢવાનું, અથવા તો તાત્કાલિક જરૂરિયાત પ્રમાણે, તત્કાલ ઠીક લાગે એમ કામ પતાવી દેવાનું ઘણાને મન થઇ જાય છે; અગર તો અલ્પ અનુભવને કારણે પ્રથમ દૃષ્ટિએ કેવળ બુદ્ધિ અને કલ્પનાથી દોડવા માગનારા આપડાહ્યા કે મિથ્યાભિમાની માણસોને 'આમાં શું બળ્યું છે ! આનું વળી શાસ્ત્ર શું ?' એવું પણ લાગવાનો સંભવ છે. પરંતુ કોઇ પણ માણસને આ કામ લાંબો વખત જવાબદારીપૂર્વક કરવાનું આવે તો તેને તરત સમજાઇ જાય છે કે દીર્ઘ અનુભવ, દીર્ઘ અભ્યાસ અને દીર્ઘ વિચારણાને અંતે શોધાયેલી યોજનાને અનુસરવું એ જ ભૂલભુલામણી સર્જતા અટકવાનો સાચો ઉપાય છે. અંગત માલકીનાં અંગત ગ્રંથાલયોમાં માલિકો જે પ્રયોગો કર્યા કરે તે એમના પોતાને ભોગે થાય છે, પણ જાહેર ગ્રંથાલયોમાં તો ભૂલો કરાય તે બધી હજારો લોકોના ભોગે જ શકય છે. એટલે યોજનાની પસંદગી અને એનું વફાદારીપૂર્વકનું કાળજીભર્યું અનુસરણ એ ગ્રંથાલયપૂરતા જાહેર હિતનો ગંભીર સવાલ છે.

આમ છતાં, પસંદગી કરી લીધા પછી પણ પોતપોતાની સ્થાનિક આવશ્યકતા કે અનુકૂળતા પ્રમાણે નાનામોટા અનિવાર્ય ફેરફારો ન કરી શકાય એવું પણ નથી, પરંતુ એમ કરાય તોપણ એની નોંધ કરાવી જોઇએ, એને નિયમનું વા નવા કાયદાનું રૂપ આપવું જોઇએ અને એનું પણ વફાદારપૂર્વક એકધારું પાલન કરાવું જોઇએ.

ઉપર... મળી છે. 'બાહ્ય' શબ્દ ઘણો મહત્ત્વનો છે, ભિન્નભિન્ન ગ્રંથાલયોના ...ે. તરંગર અને મધ્યમ વર્ગનુગ પણ તો જ સચવાય જો બધા ગ્રંથાલયોની સૂચીમાં

[અનુસંધ

અમુક એકધારાપણું હોય, જેથી એક જ યોજનાને અનુસરતાં ભિન્નભિન્ન ગ્રંથાલયોની સૂચીનો લાભ વાચકો સરળતાથી ઉઠાવી શકે અને ગ્રંથાલયે ગ્રંથાલયે સૂચીને સમજવા નવેસરથી એકડો ઘૂંટવો ન પડે !

દુનિયાભરમાં વર્ગીકરણની અને સૂચીકરણની એક જ યોજના હોય અને દુનિયાભરનાં ગ્રંથાલયોને કાયદાથી એ એકને જ વળગી રહેવાનું યોજાય તો શું ખોટું ? વાચક કેટલી બધી માથાફોડમાંથી બચી જાય ? એવો સવાલ ઉભો થઇ શકે છે. પણ દુનિયા એકંદરે ભિન્નતામાં એકતાથી અને એકતામાં ભિન્નતા વા વિવિધતાથી નીપજેલી અને રચાયેલી છે; અને એ એમ જ ચલાવી શકાય એમ છે. એમ ન હોત તો નવું કશું નીપજી જ શકત નહિ ને પ્રગતિ પણ અશક્ય થઇ પડત. 'ભાલે ભાલે ભિન્ના મતિ' છે એટલું જ નહિ હૈયે હૈયે ભિન્ન અનુભૂતિ પણ છે અને એ અનુભૂતિની ભિન્નતા વા વિવિધતા પ્રમાણે મતિની પણ ભિન્નતા વા વિવિધતા નિરંતર ઉદ્‌ભવ્યે જાય છે. કોઇ પણ પ્રામાણિકતાને વિચાર, આચાર અને પ્રચારનું સ્વાતંત્ર્ય ન મળે તો પ્રગતિ જ રુંધાય અને બળવો જ થાય વા જુલમ જ થાય.

આમ છતાં, જંગલનું સ્વાતંત્ર્ય સુધરેલા જગતમાં અશક્ય હોવાથી ગ્રંથાલય-વર્ગીકરણની જેમ ગ્રંથાલય-સૂચીકરણની કેટલીક યોજનાઓ સુપ્રસિદ્ધ છે, જેને મોટે ભાગે અનુસરવામાં આવે. તે નીચે મુજબ છે:

૧ મિ. કટર કૃત અનુવર્ણ સૂચીની નિયમાવલી
૨. જર્મન ગ્રંથાલયો માટેની અનુવર્ણસૂચીની નિયમાવલી.
૩. આંગ્લઅમેરિકી નિયમાવલી
૪. રોમમાં પોપના ગ્રંથાલયની છાપેલા ગ્રંથોના કેટલોગની નિયમાવલી
૫ રંગનાથનકૃત અનુવર્ણ સૂચીકલ્પ
૬. „ અનુવર્ગ સૂચીકલ્પ

આ છમાંની એકે નિયમાવલી ગુજરાતીમાં ઊતરી નથી, છઠ્ઠી નિયમાવલીનો સંસ્કૃત-હિંદી અનુવાદ થયેલો છે. પરંતુ, કેવળ ગુજરાતી જાણનાર માટે ગુજરાતીમાં કશું સાધન નથી.

ઉપર્યુક્ત છમાંની ત્રીજી અર્થાત્ આંગ્લઅમેરિકી નિયમાવલી ઇંગ્લંડ, અમેરિકા અને અંગ્રેજીના પ્રભુત્વવાળા અન્ય અનેક દેશોમાં ઘણી પ્રચલિત છે. પરંતુ એ પણ અનુવર્ણજ છે, અનુવર્ગ નથી. સ્વાભાવિક રીતે જ રંગનાથી સૂચી-કરણ પોતાથી પૂર્વજ એવા સર્વ યોજનાઓના અભ્યાસ અને અનુભવને અંતે એક સમર્થ ગ્રંથાલયશાસ્ત્રીને હસ્તે ઘડાયેલું હોઇ પ્રગતિપૂર્ણ તેમ જ અદ્યતન છે.

આ પુસ્તકો ટૂંકાણમાં એનાં પ્રાયોગિક જ્ઞાન આપવા માટે છે. એથી મૂળની ખોટ ભાગવાની નથી અને ભાગવી પણ ન જ જોઇએ પરંતુ રંગનાથી વર્ગીકરણની પુસ્તિકાની જેમ આનાથી એક પ્રસિદ્ધ નિયમાવલીનો વહેવારૂ પરિચય સધાશે તો ગુજરાતનાં પાંગરતાં જતાં ગ્રંથાલયોને વ્યવસ્થિત કરવામાં તથા ગ્રંથાલયશાસ્ત્રના પ્રાથમિક વર્ગોમાં ઘણી મદદ થશે.

ગુ. વિ. ગ્રંથાલય તા. ૨૨-૧૨-૫૬ મ. પુ. બારોટ

નજર સામે જાણે થઇ રહ્યો હતો. મનમાં સળવળાટ થતો હતો : કોઇક તો આને પ્રેમાનંદની માત ગુર્જરીમાં ઉતારવા કોશિશ કરવી જોઇએ. તેમાં જયસ્વાલનું ' હિંદુ પોલિટી ' હાથ આવ્યું. તેમાં ગણરાજ્યોએ એલેકઝાંડરના કરેલા સામનાનું વર્ણન વાંચ્યું. મેક્રિન્ડલમાં એ વિગતો આપતા ગ્રંથો મંગાવ્યા; ફરી ફરી વાંચ્યા—હર્ષનો રોમાંચ અનુભવ્યો. જે ઇંગ્લંડ કરતું હતું, જે એથેન્સે કર્યું હતું તે અમે પણ કર્યું હતું. રંગો કલમ લેવા માટે ઝણઝણવા લાગ્યા; પણ કયા આદર્શને માટે ? ઇંગ્લંડની મૂડીવાદી લોકશાહીની સામાજિક પ્રેરણા ખૂટી ગઇ હતી. અકસ્માત હિટલરનું પુસ્તક વાંચ્યું. તેણે મને છેવટે ધક્કો માર્યો ને કશી યે અડચણ વિના જેમ સિમેન્ટના રસ્તા પર ગાડી ચાલે તેમ લખાણ ચાલ્યું, કશી ચિંતા નહીં, કશો આવેગ પણ નહીં.

કોને માટે આ લખ્યું હતું ? પેલા સળવળાટને શમાવવા કે હારતા રાષ્ટ્રને પુનર્જીવિત કરનારી સંજીવનીને શોધવા ? કોણ કહી શકે ? 'એ વિચાર ધારા' ' ગ્રીસ-રોમ ત્રિવેણી તીર્થ ' , છેલ્લી નવલકથા ' ઝેર તો પીધાં છે ' કોને માટે શરૂ કર્યાં ? જાણીતા માસિક ' કરંટ હિસ્ટરી ' માં એક ચરિત્રમાળા આવતી. તેમાં પહેલા મહાયુદ્ધ પછીના જર્મનીના પરદેશપ્રધાન રેથન્યુનું ચરિત્ર આવેલું. રેથન્યુ યહુદી હતો ને આખા યુરોપનું સંઘરાજ્ય જોનારો સ્વપ્નઘેલો હતો. ઉગ્ર રાષ્ટ્રવાદીઓએ તેનું ખૂન કર્યું. સજા કરવાની વેળા આવી ત્યારે રેથન્યુની માએ કોર્ટને પોતાના દીકરાના ખૂનીઓને માફી આપવા વિનંતિ કરેલી. પરિણામે તેમને ઓછી સજા થઇ. હિટલર આવ્યા પછી આ ખૂનીઓ છૂટયા. રેથન્યુને મારવાને કારણે મોટા દેશભક્તો ગણાયા. તેમનાં પૂતળાં મુકાયાં, પણ એમાંનો એક આ સન્માનમાંથી છૂટીને ચાલ્યો ગયો. હિટલરની યહૂદી સામેની જેહાદ શરૂ થઇ. બીજું મહાયુદ્ધ શરૂ થયું. ફ્રાન્સ પડ્યું. શરણે થયું, સાથોસાથ ફ્રેંચ દેશભકતોએ ભૂમિગર્ભ હિલચાલ પણ શરૂ રાખી. તે વખતે એક યહૂદીને આ ભૂગર્ભદળના સૈનિકે બચાવેલ. યહૂદીએ ઓળખાણ આપતાં કહ્યું, પોતે રેથન્યુનો ભત્રીજો હતો. ત્યારે પેલા સૈનિકે કહ્યું, "મારું કામ આજે પૂરું થયું ", ને પોતાની ઓળખાણ આપી રેથન્યુના ખૂની તરીકેની. રેથન્યુની માતાએ ક્ષમા આપવાની જે વિનંતિ અદાલતને કરેલી તેથી તેનો પલટો થયેલો. હિટલરનું જર્મની છોડી તે ફ્રાન્સમાં ચાલ્યો ગયેલો. આટલાં વર્ષો હિટલરના પંજામાંથી યહૂદીઓને બચાવવામાં જ કાઢેલાં; તેણે કહ્યું: આજે મારું પ્રાયશ્ચિત્ત પૂરું થયું.

'ઝેર તો પીધાં છે' લખવાનો ધક્કો આપનાર આ પહેલો દસ્તાવેજ. ગાંધીના સત્યનો આ વિશ્વવ્યાપી સાહેદ. પણ ભારતમાં તે કઇ ભૂમિકાએ રજૂ કરવું ?

વીસ વર્ષ પહેલાં દક્ષિણામૂર્તિના વિદ્યાર્થીઓને લઇ ભાણવડ ગયેલો. ત્યાંના અપંગાશ્રમને સંભાળનાર ભગત ધનારામ બાપાને જોયેલા. ભાણવડ બહારનું જગત તેમને જાણતું નથી: આ સાલે જ ગુજરી ગયા. હું એક વાર જ મળેલો. આફ્રિકાની કમાણી આ અપંગોને સાચવવામાં જ ખરચતા હતા. ઘરની સ્ત્રીઓ આ અપંગો માટે દળે, ખાંડે, રાંધે ને પોતે પીરસે. પણ પીરસે તે કેવું, જાણે સ્નેહરસ પીરસી રહ્યાં છે ! દિવસમાં એક કલાક ભાગવત વાંચી, બાકી બધો સમય આ લૂલાં-લંગડાંની સેવામાં. તેમની શાંત, સૌમ્ય, પ્રેમમૂર્તિ રેથન્યુની પાસે જ ખડી થઇ. વિશ્વ જાણે એ બેનો મેળાપ કરવવા માગે છે.

નાસિકમાંથી છૂટી ફરી વિસાપુર ગયા. દીવાલો નહીં; તંબૂઓનું જ નગર. સખ્તાઇનું નામ નિશાન નહીં. જોઇએ તેટલાં પુસ્તકો, પ્રેમાળ મિત્રો ને સરોવર જેવું તળાવ. નાસિકનો વિરલ અનુભવ તાજો જ હતો; રમણલાલની એકાદ નવલકથા તે અરસામાં વાંચી હતી. કથા તે યાદ નથી પણ લખવા માંડ્યું. આચાર્ય ભાગવતનાં ગાંધીવાદ પર, સદોબા પાટીલનાં સમાજવાદ પરનાં વ્યાખ્યાનો, બાજુના શીખ સરદારના ગુરુ કા બાગ સત્યાગ્રહના અનુભવો–આ બધું લખાણને રંગ આપતું હતું. વિસાપુર એ જેલ નહોતી, વિદ્યાલય હતું; ત્યાં જોઇએ તેટલી મુક્તિ, જોઇએ તેટલી શાંતિ ને જોઇએ તેટલું તપ અનાયાસે હતાં. તેમાંથી લખાયું ' બંદીઘર. ' કોને માટે તે ખબર નથી. છપાશે તેવી ધારણા તો હતી નહી, પણ મનમાં પેલા વિરલ અનુભવનો સળવળાટ હતો. સાથોસાથ તે અનુભવને વ્યાપકતા સાથે અનુસંધાન કરાવનારાં વ્યાખ્યાનો હતાં, નમ્ર બનવા પ્રેરતી ગુરુ કા બાગની વાતો હતી. 'બંદીઘર' મારી પહેલી પૂરી કૃતિ–પહેલી નવલકથા; છપાવામાં પાછળ પણ લખાવામાં આગળ. જે ઊંડાણથી અનુભવ્યું તેને ઉત્સાહ ને નમ્રતાથી વહેંચી દેવાનો ઉત્કંઠા શમાવવા તે લખાયું છે.

પહેલાં છપાયાં ' જલિયાંવાલા' ને પછી ' ૧૯૫૭ '. બન્ને નાટકો કહેવાયાં. '૩૦–'૩૨ના સંગ્રામમાં હાર્યા હતા તેથી અંદરની નિરાશાને ખસેડવા માટે આ લખાયેલાં.

પછી જાણીતું થયું ' બંધન અને મુક્તિ '. સાચું કહું તો સાહિત્યના દરબારમાં એણે મને સન્માન અપાવ્યું. આગલાં પુસ્તકોમાં ભાવના હતી, સચ્ચાઇ પણ હતી, ભાષાની છટા પણ હશે, પણ મારી પરિતૃપ્તિ નહોતી. સારું કામ થયું, એમ થતું પણ સુંદર થયું તેમ નહોતું. ' બંધન અને મુક્તિ ' લખાયા પછી મનને થયું ' સુંદર થયું ' ને વાંચનારાઓએ તો તેથી પણ વધારે કહ્યું; પણ તે લખવાનું નિમિત્ત વિચિત્ર જ છે. આગલે વર્ષે ભાઇ જહાંગીર જોષીએ હ્યુગોનું ' ૯૩ ' આપેલું. ' લે મિઝરાબ્લ ' નો જેલમાં મેં તન્મયતાથી વાંચેલું. પણ આ નવલકથા વિશિષ્ટ હતી; તેમાં સ્ત્રીપુરુષનો સર્વનવલવ્યાપી પ્રેમ જ નથી ને છતાં તેનું સૌંદર્ય અનેરું છે. મેઘાણીભાઈ વાંચીને મને ઉતારવા આગ્રહ કરે. આળસ અને અસ્થિરતા મને વળગેલાં. એમાં બહેનનાં લગ્ન આવ્યાં. ખર્ચના પૈસા મારે આપવા હતા. આ નિમિત્તમાં મારો લગવા બેસી ગયો. ફ્રાન્સની ક્રાંતિને સ્થાને ૩૦/૩૨ ના બળવાને તેમાં ગોઠવી ઘડી આઠમે દિવસે પૂરી કરી ઊઠી ગયો. કોને માટે આ લખ્યું હતું ? શેના ધક્કાના માર્યા ? લેખકને ધનની પણ જરૂર પડે છે, યશ પણ જોઇએ છે. તે તેને ધક્કો મારતા હશે પણ સહુથી વધારે જોઇએ છે વિરલ અનુભવ. હ્યુગોના ' ૯૩ ' એ એવો વિરલ અનુભવ આપ્યો. ' બંધન અને મુક્તિ' ને '૯૩'માં અપાર અંતર છે. 'બંધન અને મુક્તિ' લખી ત્યારે એ ચોપડી મારી પાસે હતી પણ નહીં. વાંચ્યે એક વર્ષ થઈ ગયું હતું. પણ મેં લખ્યું છે હ્યુગોની તે ચોપડીને તર્પણરૂપે. બહેનનાં લગ્નના પૈસા મળ્યા તે તો પરોઢે વનમાં ફરવા જઇએ ને માથે ઝાકળનાં ટીપાં પડે તેવો સુખદ અકસ્માત.

'દીપનિર્વાણ' પણ ૧૯૪૨ માં જેલમાં લખાયેલું. વીસાપુરની જેવી જ શાંત સુંદર તપોભૂમિ. ભારતનો સંગ્રામ હાર ને જિત વચ્ચે ઝોલાં ખાતો હતો, બીજું વિશ્વયુદ્ધ પણ આમ જ ઝોલાં ખાતું હતું. મારું મન પણ ઝોલાં ખાતું હતું : नहि कल्याणकृत् कश्चित् दुर्गतिं तात गच्छति બીજી બાજુ ઇંગ્લંડની મૂડીવાદી લોકશાહી પણ જે અડગ રીતે એકલી યુદ્ધ આપતી તે પણ મનમાંથી આફરીન પોકરાવતી. ગ્રીસનો ઇતિહાસ વાંચતો હતો. નાનકડા ગ્રીસે ઇરાની શહેનશાહતનો જે વિરલ સામનો મેરેથોન, સેલેમીસ, થર્મોપોલીમાં કર્યો, તે

હું કોને માટે લખું છું ?

હું કોને માટે લખું છું તેનો જવાબ સીધેસીધો આપવો મુશ્કેલ છે. પણ મેં કેમ ને ક્યારે લખ્યું તેમાં કદાચ એનો જવાબ આવી જશે. પહેલું લખાણ મેં ચોથી કે પાંચમી ચોપડી ભણતો હોઈશ ત્યારે લખ્યું હતું. ગામડા ગામમાં રામલીલા આવેલી. સાત રાત સુધી તે ભજવાય. ગામ આખું જોવા હલકે. આના કેન્દ્રમાં એક નાટક લખી કાઢેલું. પરશુરામે પિતાની આજ્ઞા મુજબ માતાનો વધ કરેલો ને પછી પ્રસન્ન થયેલ પિતા પાસે માતાને સજીવન કરવા વરદાન માગેલું. તે પૌરાણિક કથા પર ખાસ્સું નાટક લખેલું; અરે ગીતો પણ અંદર મૂકેલાં. કેવાં હશે એ ગીતો ને કેવું હશે એ લખાણ તે તો કલ્પી શકાય તેવું છે. તે નાટક થોડા વખત પછી વાંચી મેં જ શરમ ને ખીજમાં તેને ફાડી નાખેલું. લેખકોને વાંચનારા મળે છે ને કંઇક પુરસ્કાર મળે છે માટે લખે છે તેમ સામાન્ય માન્યતા છે. જીવનમાં આ પહેલું લખાણ લખતી વખતે નહોતો કોઇ વાંચનારનો સંભવ ને પુરસ્કારનું બાલ્યવયે સ્વપ્નું ય શાનું હોય ? પણ લખાણ થયું હતું ખરું. અમારી ગામની કોઢમાં ઉનાળાની વરસતી લૂમાં જાડી રિલીફ ટાંકે હું કલાકો સુધી લખ્યા કરતો. ઇન્ડિપેન તો તે દિવસે જોઈ નહોતી, પણ તલ્લીનતામાં કાંઈ ઊણપ નહોતી. લખાવતો હતો પેલી રામલીલાનો કેફ.

૧૯૩૦ ના એ રણભેરીના દિવસો, દેશની થનગનતી જુવાની રણે ચડી હતી હું પણ તેમાં હતો. ૧૮૫૭ ના બળવા ઉપર એક લેખ લખેલો પણ તેમાંનો અર્ધ ઉપરાંત ભાગ તો કોઈક બીજાના લખાણનો. પણ એ તો મારો પોતાનો જ જાણે લાગતો હતો. એટલે મેં બીજામાંથી લીધો છે તેમ પણ અમારા હસ્તલિખિત માસિકને જણાવ્યું નહોતું.

લડતના દિવસોમાં મીઠું ચોરવામાં, પત્રિકાઓ વહેંચવામાં વચ્ચે વખત મળતો. સદ્ગત પાઠક સાહેબનું 'દ્વિરેફની વાતો' વાંચ્યું. 'ખેમી' તો ખેંચ્યા સિવાય કેમ રહે ! મારા રામે પણ ત્રણવાર વાર્તાઓ લખેલી; તેમાં એક કોઇ દાતણવાળી પર હતી, એક છાવણીમાં આવતી એક નાની રૂપાળી છોકરી મોટા ખખડધજ વરને પરણી, તેનાં કલ્પેલાં દુઃખો પર હતી. પણ કોણ લખાવતું હતું મને દ્વિરેફ જ. ને કોને માટે લખતો હતો ? લડાઇ પત્યા પછી દ્વિરેફને તે મોકલવા. કિશોર મનને, તે વાંચતાં પાઠક સાહેબને કેટલી તકલીફ પડે તેનો તો વિચાર નહોતો. સદ્ભાગ્યે પોલીસ ઉપરી શેખ સાહેબે છાવણી પર એક દહાડો ધાડ પાડી. મારાં કપડાં સાથે આ વાર્તાઓને પણ તેઓ જપ્ત કરી ગયા.

નાસિકની જેલમાં જેલર રેમ ને જેક્સન અમને પરેશાન કરવા ને નાકલીટી તણાવવા નીકળેલા. પગ પર હાથ મૂકી વાંદરાની જેમ નહિ બેસતાં માણસની જેમ બેસવાનું અમે થોડાક જણાએ દુઃસાહસ કરેલું. ખોલી બંધ, ખાડાબેડી, ડંડાબેડી, ખડાબેડી, ટાટ કપડાં, ખારી કાંજી-રોજ રોજ નવી સજાઓ એકાંત ઓરડીઓમાં અમને થતી હતી; ને અમારામાંના કોઇકને તો દર સજા વખતે પૂછતા, "ઔર કુછ ?" એ વખતે પૂર્ણ સ્વામી આનંદનો ભેટો થયો. અમને ઓરડીઓને એ બિરદાવતા ને કહેતા, "કાઠિયાવાડનું પાણી ન જાય. હાથી જીવતો લાખનો, પણ મૂઓ સવા લાખનો." આ કશમકશમાં સત્યાગ્રહીઓમાંથી એક જણનું મગજ ખસી ગયું. એક જણ મરણના દરવાજા ખખડાવી આવ્યા; પણ અમે જીત્યા. અમને માણસની જેમ બેસવામાં અધિકાર મળ્યો ને અમને વાંદરાની જેમ બેસાડવા મથનાર જેલરો ખૂનની કોશિશ કરવાના આરોપ નીચે સામેની બંધ ખોલીમાં પુરાયા.

નાસિકમાંથી છૂટી ફરી વિસાપુર ગયા. દીવાલો નહીં; તંબૂઓનું જ નગર. સખ્તાઈનું નામ નિશાન નહીં જોઈએ તેટલાં પુસ્તકો, પ્રેમાળ મિત્રો ને સરોવર જેવું તળાવ. નાસિકનો વિરલ અનુભવ તાજો જ હતો; રમણલાલની એકાદ નવલકથા તે અરસામાં વાંચી હતી. કઈ તે યાદ નથી પણ લખવા માંડ્યું. આચાર્ય ભાગવતનાં ગાંધીવાદ પર, સદોબા પાટીલનાં સમાજવાદ પરનાં વ્યાખ્યાનો, બાજુના શીખ સરદારના ગુરુ કા બાગ સત્યાગ્રહના અનુભવો–આ બધું લખાણને રંગ આપતું હતું. વિસાપુર એ જેલ નહોતી, વિદ્યાલય હતું; ત્યાં જોઈએ તેટલી મુક્તિ, જોઈએ તેટલી શાંતિ ને જોઈએ તેટલું તપ અનાયાસે હતાં. તેમાંથી લખાયું 'બંદીઘર.' કોને માટે તે ખબર નથી. છપાશે તેવી ધારણા તો હતી નહીં, પણ મનમાં પેલા વિરલ અનુભવનો સળવળાટ હતો. સાથોસાથ તે અનુભવને વ્યાપકતા સાથે અનુસંધાન કરાવનારા વ્યાખ્યાનો હતાં, નમ્ર બનવા પ્રેરતી ગુરુ કા બાગની વાતો હતી. 'બંદીઘર' મારી પહેલી પૂરી કૃતિ–પહેલી નવલકથા; છપાવામાં પાછળ પણ લખાવામાં આગળ. જે ઊંડાણથી અનુભવ્યું તેને ઉત્સાહ ને નમ્રતાથી વહેંચી દેવાનો ઉત્કંઠા શમાવવા તે લખાયું છે.

પહેલાં છપાયાં 'જલિયાંવાલા' ને પછી '૧૯૫૭'. બન્ને નાટકો કહેવાયાં. '૩૦–'૩૨ના સંગ્રામમાં હાર્યા હતા તેથી અંદરની નિરાશાને ખસેડવા માટે આ લખાયેલા.

પછી જાણીતું થયું 'બંધન અને મુક્તિ'. સાચું કહું તો સાહિત્યના દરબારમાં એણે મને સન્માન અપાવ્યું. આગલા પુસ્તકોમાં ભાવના હતી, સચ્ચાઈ પણ હતી, ભાષાની છટા પણ હશે, પણ મારી પરિતૃપ્તિ નહોતી. સારુ કામ થયું, એમ થતું પણ સુંદર થયું તેમ નહોતું. 'બંધન અને મુક્તિ' લખાયા પછી મનને થયું 'સુંદર થયું' ને વાચનારાઓએ તો તેથી પણ વધારે કહ્યું; પણ તે લખવાનું નિમિત્ત વિચિત્ર જ છે. આગલે વર્ષે ભાઈ જેઠાલાલ જોષીએ હ્યુગોનું '૯૩' આપેલું. 'લે મિઝરાબ્લ' તો જેલમાં મેં તન્મયતાથી વાંચેલું. પણ આ નવલકથા વિશિષ્ટ હતી; તેમાં સ્ત્રીપુરુષનો સર્વવ્યાપી પ્રેમ જ નથી ને છતાં તેનું સૌંદર્ય અનેરું છે. ગેવાળીભાઈ વાંચીને મને ઉતારવા આગ્રહ કરે. આળસ અને અસ્થિરતા મને વળગેલા. એમાં બહેનનાં લગ્ન આવ્યાં. ખર્ચના પૈસા મારે આપવા હતા. આ નિમિત્તનો માર્યો લખવા બેસી ગયો. ફ્રાન્સની ક્રાંતિને સ્થાને ૧૮૫૭ના બળવાને તેમાં ખેંચી આણ્યો. આઠમે દિવસે પૂરી કરી ઊઠી ગયો. કોને માટે આ લખ્યું હતું ? શેના ધક્કાના માર્યો ? લેખકને ધનની પણ જરૂર પડે છે, યશ પણ જોઈએ છે. તે તેને ધક્કો મારતા હશે પણ સહુથી વધારે જોઈએ છે વિરલ અનુભવ. હ્યુગોના '૯૩' એ એવો વિરલ અનુભવ આપ્યો. 'બંધન અને મુક્તિ' ને '૯૩'માં અપાર અંતર છે. 'બંધન અને મુક્તિ' લખી ત્યારે એ ચોપડી મારી પાસે હતી પણ નહીં. વાંચ્યે એક વર્ષ થઈ ગયું હતું, પણ મેં લખ્યું છે હ્યુગોની તે ચોપડીને તર્પણરૂપે. બહેનનાં લગ્નના પૈસા મળ્યા તે તો પરોઢે વનમાં ફરવા જઈએ ને માથે ઝાકળનાં ટીપાં પડે તેવો સુખદ અકસ્માત.

'દીપનિર્વાણ' પણ ૧૯૪૨માં જેલમાં લખાયેલું. વીસાપુરની જેવી જ શાંત સુભગ તપોભૂમિ. ભારતનો સંગ્રામ હાર ને જિત વચ્ચે ઝોલા ખાતો હતો, બીજું વિશ્વયુદ્ધ પણ આમ જ ઝોલાં ખાતું હતું. મારું મન પણ ઝોલાં ખાતું હતું : नहि कल्याणकृत कश्चित् दुर्गतिं तात गच्छति બીજી બાજુ ઇંગ્લંડની મૂડીવાદી લોકશાહી પણ જે આગ ઝીલે એકલું યુદ્ધ આપતી તે પણ મનમાંથી આફરીન પોકરાવતી. ગ્રીસનો ઇતિહાસ વાંચતો હતો. નાનકડા ગ્રીસે ઇરાની શહેનશાહતનો જે વિરલ સામનો મેરેથોન, સેલેમીસ, થર્મોપોલીમાં કર્યો તે

નજર સામે જાણે થઇ રહ્યો હતો. મનમાં સળવળાટ થતો હતો. કોઇકે તો આને પ્રેમાનંદની માત ગુજરીમાં ઉતારવા કોશિશ કરવી જોઇએ. તેમાં જયસ્વાલનું ' હિંદુ પોલિટી ' હાથ આવ્યું. તેમાં ગણરાજ્યોએ એલેકઝાંડરના કરેલા સામનાનું વર્ણન વાંચ્યું. મેકિન્ડલમાં એ વિગતો આપતા ગ્રંથો મંગાવ્યા, ફરી ફરી વાંચ્યા–હર્ષનો રોમાંચ અનુભવ્યો જે ઇંગ્લંડ કરતું હતું, જે એથેન્સે કર્યું હતું તે અમે પણ કર્યું હતું. રંગો કલમ લેવા માટે અણઝપવા લાગ્યા; પણ કયા આદર્શને માટે ? ઇંગ્લંડની મૂડીવાદી લોકશાહીની સામાજિક પ્રેરણા ખૂટી ગઇ હતી. અકસ્માત હિટલરનું પુસ્તક વાંચ્યું. તેણે મને છેવટે ધક્કો માર્યો ને કશી યે અડચણ વિના જેમ સિમેન્ટના રસ્તા પર ગાડી ચાલે તેમ લખાણ ચાલ્યું, કશી ચિંતા નહી, કશો આવેગ પણ નહીં.

કોને માટે આ લખ્યું હતું ? પેલા સળવળાટને શમાવવા કે હારતા રાષ્ટ્રને પુનર્જીવિત કરનારી સંજીવનીને શોધવા ? કોણ કહી શકે ? 'મે વિચાર ધારા' ' ગ્રીમ-રોમ' ' ત્રિવેણી તીર્થ ' , છેલ્લી નવલકથા ' ઝેર તો પીધા છે ' કોને માટે શરૂ કર્યાં ? જાણીતા માસિક ' કરંટ હિસ્ટરી ' માં એક ચરિત્રમાળા આવતી. તેમાં પહેલા મહાયુદ્ધ પછીના જર્મનીના પરદેશપ્રધાન રેથન્યુનું ચરિત્ર આવેલું. રેથન્યુ યહૂદી હતો ને આખા યુરોપનું સંઘરાજ્ય જોનારા સ્વપ્નદ્રષ્ટા હતો. ઉગ્ર રાષ્ટ્રવાદીઓએ, તેનું ખૂન કર્યું. સજા કરવાની વેળા આવી ત્યારે રેથન્યુની માએ કોર્ટને પોતાના દીકરાના ખૂનીઓને માફી આપવા વિનંતિ કરેલી પરિણામે તેમને ઓછી સજા થઇ હિટલર આવ્યા પછી આ ખૂનીઓ છૂટયા. રેથન્યુને મારવાને કારણે મોટા દેશભક્તો ગણાયા. તેમનાં પૂતળાં મુકાયાં, પણ એમાંનો એક આ સન્માનમાંથી છૂટીને ચાલ્યો ગયો. હિટલરની યહૂદી સામેની જેહાદ શરૂ થઇ બીજુ મહાયુદ્ધ શરૂ થયું. ફ્રાન્સ પડયું શરણે થયું, સાથોસાથ ફ્રેંચ દેશભક્તોએ ભૂમિગત હિલચાલ પણ શરૂ રાખી તે વખતે એક યહૂદીને આ ભૂગર્ભદળના સૈનિકે બચાવેલ. યહૂદીએ ઓળખાણ આપતાં કહ્યું, પોતે રેથન્યુનો ભત્રીજો હતો ત્યારે પેલા સૈનિકે કહ્યું, "મારું કામ આજે પૂરું થયું ", ને પોતાની ઓળખાણ આપી રેથન્યુના ખૂની તરીકેની. રેથન્યુની માતાએ ક્ષમા આપવાની જે વિનંતિ અદાલતને કરેલી તેથી તેનો પલટો થયેલો. હિટલરનું જર્મની છોડી તે ફ્રાન્સમાં ચાલ્યો ગયેલો આટલાં વર્ષો હિટલરના પંજામાંથી યહૂદીઓને બચાવવામાં જ કાઢેલાં, તેણે કહ્યું આજ મારું પ્રાયશ્ચિત્ત પૂરું થયું.

'ઝેર તો પીધા છે' લખવાનો ધક્કો આપનાર આ પહેલો દસ્તાવેજ ગાંધીના સત્યનો આ વિશ્વવ્યાપી સાહેદ. પણ ભારતમાં તે કઇ ભૂમિકાએ રજૂ કરવું ?

વીસ વર્ષ પહેલાં દક્ષિણામૂર્તિના વિદ્યાર્થીઓને લઇ ભાણવડ ગયેલો ત્યાંના અપંગાશ્રમને સંભાળનાર ભગત ધનારામ બાપાને જોયેલા. ભાણવડ બહારનું જગત તેમને જાણતું નથી. આ સાલે જ ગુજરી ગયા. હું એક વાર જ મળેલો. આફ્રિકાની કમાઇ આ અપંગોને સાચવવામાં જ ખરચતા હતા. ઘરની સ્ત્રીઓ આ અપંગો માટે રાંધે, રાંધે ને પોતે પીરસે. પણ પીરસે તે કેવું, જાણે સ્નેહરસ પીરસી રહ્યા છે ! દિવસના એક કલાક ભાગવત વાંચી, બાકી બધો સમય આ લૂલાં-લંગડાંની સેવામાં તેમની શાંત ઉર્જામય, પ્રેમમૂર્તિ રેથન્યુની પાસે જ ખડી થઇ. વિશ્વ જાણે એ બંનેનો મેળાપ કરવા માગે છે.

એ જ અરસામાં એક બહેન મળ્યાં. વિધવા, પણ જાણે ભાણવડના પેલા ખાપાની જ પુત્રી સમાં-સ્નિગ્ધ, શીતળ. ત્રણ વર્ષની તેમની માંદગી જોઈ. પણ મોં પરથી ન સ્મિત સુકાયેલું જોયું ન તો આંખનું અમી ઘટેલું જોયેલું. રોગનો જાણે સ્પર્શ નહોતો. પોતાની ક્લેશ, કંકાસવાળી દુનિયાને અમીમય કરેલી. પોતાની સ્ત્રીની તબિયત સાચવવા બ્રહ્મચર્ય પાળનાર એક સંયમી છતાં સજિષ્ઠ યુવકનો મેળાપ થયો. પ્રેમમૂર્તિને અખંડિત રાખવા તેણે ભોગનું બલિદાન આપ્યું હતું ને તે પ્રસન્ન હતો.

ચારેનો મેળ કેમ એ જ વખતે મળી ગયો. તાંતણા મનમાં કેમ સંધાઈ ગયા ખબર નથી, પણ તેને વ્યક્ત કરવા 'ઝેર તો પીધાં' લખાયું ને લખાય છે. વિવેચક ને વાંચનારે કરેલી કદરદાની સહાયભૂત થાય છે. સામગ્રી વિરલ અનુભવો જ પામે છે, પણ લખાય છે તેને સર્વવ્યાપી કરવાની અદૃશ્ય મનીષાની પરિતૃપ્તિ માટે. ધન્યનામ ગુસાંઈજીએ પણ લેખકને આ જ આદેશ આપ્યો છે.

સર્જન કોઈને માટે થતું નથી, કોઈને ઉપયોગી અવશ્ય થાય છે; પણ સર્જનનાં ફૂલો તો ચડે છે અંતરદેવતાને.*

—મનુભાઈ પંચોલી ("દર્શક")

(લોકભારતી-સણોસરા)

(તા. ૨૯-૧૦ ૫૬ ના દિવસે રેડિયો પરનો વાર્તાલાપ)

દેલોદ (તા. કામરેજ) સાર્વ. પુસ્તકાલયનું ઉદ્‌ઘાટન

દેલોદ (તા. કામરેજ) ગામે પુસ્તકાલયના નવા બંધાએલા મકાનનું-જ્ઞાનમંદિરનું ઉદ્‌ઘાટન ગઈ તા. ૨૫-૧૨-૫૬ ને મંગળવારના રોજ ગુજરાત પ્રદેશ કોં. સમિતિના પ્રમુખ શ્રી. મગનભાઈ શં. પટેલના હસ્તે અને સુરત જિલ્લા લોકલ બોર્ડના પ્રમુખ શ્રી. પ્રેમશંકર ભટ્ટના પ્રમુખપદે યોજાયું હતું. અગત્યના રોકાણને કારણે શ્રી. મગનભાઈ શં. પટેલ આવી નહિ શકવાથી ઉદ્‌ઘાટનવિધિ સુરત જિલ્લા કોં. પ્રમુખ શ્રી જ્યોત્સ્ના બહેન શુકલે કર્યું હતું.

પ્રારંભમાં બાળાઓના પ્રાર્થના અને સ્વાગતગીત થયા બાદ પ્રમુખ મારેની દરખાસ્તવિધિ અને મંત્રી શ્રી. ગોકળભાઈએ પુસ્તકાલયના બંધાયેલા મકાનને લગતું નિવેદન તેમજ પુસ્તકાયના લેવાતા લાભની વિગતો રજૂ કરી હતી.

ઉદ્‌ઘાટન પ્રવચન કરતાં શ્રી. જ્યોત્સ્નાબહેને જણાવ્યું હતું કે, આપણે ત્યાં મંગળ પ્રસંગે કેટલીક વાર નરિયેળના અભાવે સોપારીથી કામ ચલાવી લઈએ છીએ; તેમ, આજે શ્રી. મગનભાઈની ગેરહાજરીમાં મારાથી તમારે કામ ચલાવી લેવું પડશે. આગળ ચાલતાં પુસ્તકાલયની ઉપયોગિતા દર્શાવતાં તેમણે જણાવ્યું હતું કે, પુસ્તકાલય તો ગામને ઉપયોગી વસ્તુ છે. આ ગામ તો ગોકુળિયું છે, અને આ જ્ઞાનમંદિરના જ્ઞાનના પ્રતાપે સાચું ગોકુળિયું બનો રહે તેમ આપણે ઈચ્છીએ.

ત્યારબાદ શ્રી. પ્રેમશંકર ભટ્ટને અગત્યના કામે જવાનું થતાં પ્રમુખસ્થાનેથી તેમણે જણાવ્યું હતું કે,

* આકાશવાણી-રાજકોટના સૌજન્યથી.

આવા પ્રસંગોએ મોટા માણસોને લાવવાની ભાવના–આતુરતા હોય છે, પરંતુ કેટલીક વાર તેમનાથી વંચિત રહેવું પડે છે. આજે રાજદ્વારી જાગૃતિ આવી છે. અત્યાર સુધી આ બધું જ્ઞાન ઉપલા થરના લોકોમાં હતું, પરંતુ જ્ઞાનપ્રચારના પરિણામે હવે સૌ લોકો જાગ્રત થયા છે. અને આજના ચૂંટણીના દિવસોમાં ખરા માણસોની ચકાસણી પણ કરે છે. વિનોબા લાયક ઉમેદવારોને મત આપવાનું કહે છે, એનો અર્થ પ્રજા સમજે. એમના કહેવાનું હાર્દ આપણે સમજવું જોઈએ. વિનોબા તો રાજ્યવિસર્જન કરવાનું કહે છે, કે જેથી ગામડાનું રાજ ગામડામાં ચાલે. એમના કહેવામાં એ કલ્પના અને એ ધ્યેય રહેલાં છે. એમનું તત્વજ્ઞાન સર્વોદયની ભાવના પર રચાયેલ છે.

આજે સત્તાનું વિકેન્દ્રીકરણ થઈ રહ્યું છે. એ માટે ગામડે ગામડે પંચાયતોને પૂરતી સત્તાઓ અપાઈ રહી છે. ૧-૨ વરસમાં ગામડાંને એમના મહેસૂલના ઉપરથી ૧૦૦ ટકા આપી દેવાની યોજના છે.

આગળ ચાલતાં તેમણે પુસ્તકો સંબંધે જણાવ્યું હતું કે, બાળકો રામાયણ મહાભારત વાંચે તો તેમને જીવનનું તમામ જ્ઞાન મળી રહે. એમને બાળપણથી પાપ-પુણ્યના આદર્શો અપાય છે. આપણી સંસ્કૃતિની એ ગળથૂથી છે. આપણું ચારિત્ર્યઘડતર આ ગળથૂથીમાંથી થતું. ત્યારે નૈતિક જીવન શુદ્ધ હતું. એ મૂળ લક્ષણો આજે ગયાં છે

આપણી એ જૂની સંસ્કૃતિનો ગાંધીજીએ જીર્ણોદ્ધાર કર્યો, ગીતામાં આવતાં સ્થિતપ્રજ્ઞનાં લક્ષણો પંડિતો ગાતા નહોતા. તે ગાંધીજીએ પ્રાર્થનામાં આણ્યું. તેવું જ "વૈષ્ણવ જન તો...." ચાલીસ વર્ષથી ગવાય છે.

શ્રી. પ્રેમશંકર ભટ્ટ

ત્યારબાદ વડોદરા વિભાગ પુ. મંડળના સહમંત્રી શ્રી. વલ્લભભાઈ મૂ. પટેલ, શ્રી. મનહરલાલ, શ્રી. દયાળજીભાઈ વગેરેનાં પ્રાસંગિક પ્રવચનો થયાં હતાં.

ઉપસંહાર કરતાં શ્રી. જ્યોત્સનાબ્હેને જણાવ્યું હતું કે, જ્યાં વહેલી સવારમાં ઘંટી. વલોણુ, ચાલતું હોય તે સાચું ગામડું. બહેનો એ ન ભૂલે.

આ પુસ્તકાલય નાનાં મોટાં બહેનો પુરુષો સૌને માટે છે. આપણે જે વાંચીએ તે બીજાં ન વાંચી શકનારને સંભળાવીએ. શ્રી. વલ્લભભાઈએ સ્વ. કસ્તુરબાના જીવનપ્રસંગો જણાવ્યા પણ આજે બહેનોની દૃષ્ટિ એવાં જીવન ચરિત્રો તરફ નથી જ તી, પણ સિનેમાની નટીઓ તરફ જાય છે, અને એમના પોષાક વગેરેની ચર્ચા કરે છે, આપણે આદર્શ શું શીખવાનો છે–કસ્તુરબાનો છે. બહેનો જીવનને સંસ્કારી બનાવે. ગામની પ્રગતિમાં સૌએ સાથે ચાલવું પડશે.

વંદે માતરમ્ બાદ સમારંભ પૂરો થયો હતો.

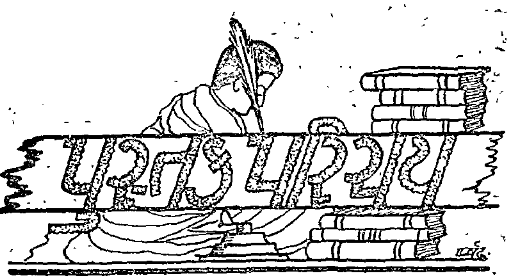

૧ અનુભૂતિ—લે. શ્રી. મનસુખલાલ ઝવેરી; પ્રકાશક : આર. આર. શેઠની કંપની, મુંબઈ–૨ કી. રૂા. ૬–૦-૦

'ફૂલદોલ' 'આરાધના' અને 'અભિસાર' ના કાવ્યસંગ્રહોથી આપણા કાવ્ય-સાહિત્યમાં પ્રતિષ્ઠાભર્યું સ્થાન જેમણે પ્રાપ્ત કર્યું છે એવા પ્રો. ઝવેરીનો આ ચોથો કાવ્ય-સંગ્રહ છે. આરાધનાનાં પ્રકૃતિ પ્રણય અને પરમાત્માનાં કાવ્યોની યાદ તાજી કરે એવાં કાવ્યો આ સંગ્રહમાં પણ જોવા મળે છે. 'અનુભૂતિ' માં ગીતો સારા પ્રમાણમાં છે, જે અત્યારના રુચિતંત્રનાં દ્યોતક છે. 'જાગી જિન્દગાની' 'ચમત્કૃતિ,' અભિસાર' 'ઈન્દ્રધનુ' 'પુનર્જન્મ' 'વિજય માનવાનો' 'મૃત્યુદેવ' જેવાં કાવ્યો દ્વારા આ સંગ્રહ સમૃદ્ધ બન્યો છે.

૨ ઉલ્લાસિકા—લેખકઃ દુર્ગેશ શુકલ; પ્રકાશકઃ ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, અમદાવાદ. કિં. ચાર રૂપિયા.

'ઉત્સવિકા' નામના એકાંકી સંગ્રહના પ્રકાશન પછીનો કર્તાનો આ બીજો એકાંકી સંગ્રહ છે, 'એટમ બોમ્બ' 'બાપુનો ડાયરો' 'પાઘડી પરિષદ' વગેરે એકાંકીઓ તો આપણી માધ્યમિક શાળાઓના તેમ જ ગામડાંની રંગભૂમિ પર સફળતાપૂર્વક ભજવાતાં આવ્યાં છે. કોલેજોના રંગમંચ કરતાં શાળાઓમાં ભજવી શકાય એ પ્રકારની શૈક્ષણિક નાટયપ્રવૃત્તિને' ઉપયોગી થાય એ પ્રકારનાં આ નાટકો એ દૃષ્ટિએ આવકારદાયક છે. કલાકૃતિમાં બોધનું તત્ત્વ ભલે હોય પણ જેનું સૂચન જ થાય તે બોધ સીધી રીતે ન આપવામાં આવે એ ઇષ્ટ છે. કેટલીક કૃતિઓમાં નાટયતત્ત્વ કરતાં સંવાદને વિશેષ મહત્ત્વ આપવામાં આવ્યું છે. વૈવિધ્યની દૃષ્ટિએ આ સંગ્રહ આવકારપાત્ર બન્યો છે.

૩ શાહજહાં—મૂળલેખક : શ્રી. દ્વિજેન્દ્રલાલ રોય; અનુ. ઝવેરચંદ મેઘાણી; પ્રકાશકઃ ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, અમદાવાદ.

દૃશ્ય નાટકો લખવાની કલા બંગાલ કે મહારાષ્ટ્રને જેટલા પ્રમાણમાં સિદ્ધ થઇ છે, તેટલા પ્રમાણમાં ગુજરાતને નથી જ થઇ, એ હકીકત છે. એ સંજોગોમાં દ્વિજેન્દ્રલાલ જેવા કલાસ્વામીની 'રાણા પ્રતાપ' અને 'શાહજહાં' જેવી કૃતિઓનાં ભાષાંતર સ્વ. મેઘાણી જેવા અધિકારીજન પાસેથી પ્રાપ્ત થયાં છે, એ આપણા સાહિત્યનું સદ્ભાગ્ય છે. એ બને

અનૂદિત કૃતિઓમાંથી છૂટા પ્રવેશો લઇ શાળા કૉલેજોમાં કેટલાંય વર્ષોથી ભજવવાની પ્રવૃત્તિએ આપણા કેટલાય નવલોહિયાંઓને નાટ્યાભિમુખ બનાવ્યાં છે. 'રાણા પ્રતાપ' અને 'શાહજહાં' જેવા ઇતિહાસપ્રસિદ્ધ પુરુષોના જીવનમાં જે ખમીર અને માનવતા છે તેનું આકર્ષણ તો સર્વકાલિન રહેવાનું અને તે જ કારણે ' રાણા પ્રતાપ ' અને ' શાહજહાં ' જેવી ભાવવાહી કૃતિઓ પણ વર્ષો સુધી રંગભૂમિને યોગ્ય રહેવાની જ. એ દષ્ટિએ સંગ્રહની પાંચમી આવૃત્તિ આવકારપાત્ર છે.

૪ ત્રણ નાટકો અને બીજાં–લેખક : શ્રી. હંસા મહેતા, પ્રકાશક : ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, અમદાવાદ કિં. રૂા. ૨–૧૨–૦.

'હિમાલયસ્વરૂપ અને બીજાં' નાટકોથી નાટ્યલેખિકા તરીકે વર્ષોથી જાણીતાં બનેલાં હંસાબહેનનાં ' ત્રણ નાટકો ' ને પણ આ સંગ્રહમાં સમાવી લેવામાં આવ્યાં છે. 'પ્રજાના પ્રતિનિધિ' તો અત્યાર સુધીમાં ઘણી વાર ભજવાયું છે. 'સાવિત્રી' પણ એક વાર ભજવાયું હતું. લેખિકાએ 'સાવિત્રી' માંનાં પહેલાંની આવૃત્તિમાંનાં ગરબા–ગાયનોને બદલે સંસ્કૃત વૃત્તોની યોજના કરી છે. એથી એ નાટક વધારે તખ્તાલાયકીવાળું બન્યું છે, એમાં શંકા નથી. 'અપાત્રે પૂજા', 'હિમાલય સ્વરૂપ' અને 'બેહૂદ પંચાંગનું મારું તંત્રીપણું ' જેવાં નાટકો તો આજે પણ સુવાચ્ય છે.

૫ નાટ્ય સંગ્રહ ભા–૧–૨ લેખક : શ્રી. જશવંત ઠાકર; પ્રકાશક : ગૂર્જરગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, અમદાવાદ. (કિં. ત્રણ રૂપિયા દરેક ભાગના)

લેખકનાં છૂટાં છૂટાં પ્રસિદ્ધ થયેલાં નાટકો અહીં બે ભાગમાં સમાવી લેવામાં આવ્યાં છે. શ્રી ઠાકર માત્ર એક નાટ્યલેખક જ નથી પણ એક કુશળ નટ અને નાટ્ય શાસ્ત્રોના સાચા જ્ઞાતા હોવા ઉપરાંત કાર્યક્ષમ દિગ્દર્શક છે. લોકનાટ્ય સંઘની એમની પ્રવૃત્તિઓએ એમને કેવળ અભિનય જ નહિ પણ નાટ્યલેખન તરફ પણ વાળ્યા, જેના પરિણામે આપણને તખ્તાલાયકીવાળાં નાટકોના દુકાળના યુગમાં 'કલ્યાણી' 'છેડે આવ્યું છીંડું' અને 'રામદેવ' જેવાં પ્રયોગક્ષમ રૂપાંતરો અને અન્ય નાટકો પ્રાપ્ત થયાં છે. —કો.

૬ ચંદ્રગુપ્ત મૌર્ય:—લેખક: શ્રી. ધૂમકેતુ; પ્રકાશક: ગૂર્જરગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, અમદાવાદ. પૃષ્ઠસંખ્યા ૩૧૧, કીમત સાડાચાર રૂપિયા.

ગુપ્ત નવલકથાવલિની માળાનો મહાઅમાત્ય ચાણક્ય પછીની આગળ વધતી કથા, કથાવલિનું પાંચમું પુસ્તક ચંદ્ર ગુપ્ત મૌર્ય. 'મહાઅમાત્ય ચાણક્ય ' ચંદ્રગુપ્તની મગધ પર સ્વારીની તૈયારીથી અટકી હતી. આ નવલકથામાં મગધનું પતન અને નંદવંશનો નાશ. રાજ્યગાદી ઉપરથી છેલ્લા નંદ રાજાને ઉઠાડી, કેદ પકડી, ચંદ્રગુપ્તના રાજ્યાભિષેકના પ્રસંગથી આ કથા પૂરી થાય છે.

જગતભરના મુત્સદ્દીઓના ગુરુ–કૌટિલ્ય શાસ્ત્ર ચાણક્ય નીતિના સમર્થ લેખક ભગવાન કૌટિલ્યની નીતિ, રાજ્યવ્યવસ્થા, મુત્સદ્દીગીરી, ગુપ્તચર વ્યવસ્થા જેવા મળે છે.

તક્ષશીલા પ્રદેશના પર્વત રાજાનો સાથ મેળવી, એમને નંદની હિરણ્ય ગુફાના સુવર્ણનાં પ્રલોભનો આપી, પર્વત રાજા આંભિરાજ અને મલયકેતુની અને તેમના સૈન્યની મદદ લઇ તે વખતના અતિ સમર્થ એવા રક્ષક મંત્રીની તમામ કુટિલ પ્રવૃત્તિનો સામનો કરવામાં તેને નિષ્ફળ બનાવવામાં ચાણક્યનું બુદ્ધિકૌશલ્ય અને રાજનીતિ યશસ્વી નીવડે છે.

શ્રી. ધૂમકેતુ જેવા સમર્થ કલાકાર અને સાહિત્યકારની કલમે લખાયલી આ નવલકથા લોકપ્રિય થશે જ એમાં કોઈ શંકા નથી.

આની પછી આવતી નવલકથા સમ્રાટ ચંદ્રગુપ્ત વિશેષ રસપ્રદ નિવડશે, એવી આશા રાખી શકાય.

૭ મીનાબજાર—લેખક : શ્રી. ગુણવંતરાય આચાર્ય; પ્રકાશક : ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, અમદાવાદ. પૃષ્ઠસંખ્યા ૧૮૬, કીમત રૂા. ૩–૦–૦

પંચ ઐતિહાસિક વાર્તાઓ અને એક નાટિકાનો આ સંગ્રહ શિષ્ટ અને રસમય વાચન પૂરું પાડે છે. રણમલ લાખા દરિયાનો શકરો એ શ્રી. ગુણવંતરાયની દરિયાઇ સાહસોની કથાઓ છે, જ્યારે મહારાણી તુલસીબાઇ, ઇંદોરના સમર્થ મહારાણી તુલસીબાઇની પરાક્રમગાથા છે. ભાગ્યેજ કોઈ જાણતું હશે કે તુળસીબાઇ એ કડી–ગૂજરાત–ની એક બ્રાહ્મણ કન્યાની વીતકકથા છે. મલ્હારરાવ ગાયકવાડ, કડીમાં થાણું નાખીને-ખંડ કરીને પડ્યા હતા. એના વિલાસ અને એના લશ્કરના રંજાડથી ત્રાસીને તુળસી અને તેની વિધવા માતા એક સૈનિકની મદદથી ભાગી છૂટે છે. ઇંદોરમાં યશવંતરાવ હોલ્કરનું રાજ્ય હતું. ભારતભરની તમામ રિયાસતોએ જ્યારે બ્રિટિશની તાબેદારી સ્વીકારી ત્યારે એક યશવંતરાવ હોલ્કર અણનમ રહ્યો, પણ એને ગાંડપણ લાગ્યું. ભીમકાય એ યોદ્ધો–મગજની સમતુલા ગુમાવતો ત્યારે ભયંકર ઉલ્કાપાત મચાવતો. એ તુલસીના સંગીતમાં મુગ્ધ થાય છે. હોલ્કરનો અતિવિશ્વાસુ દીવાન બાલુરામ તુલસીને યશવંતરાવ સાથે લગ્ન કરવા વિનવે છે. કેવળ હોલ્કરના હિત ખાતર તુળસી એ લગ્ન સ્વીકારે છે અને મહારાણી તુલસીબાઇ બને છે. અંગ્રેજોનાં કાવત્રાંને એ કેવી રીતે નિષ્ફળ બનાવે છે એ આ કથા વાંચતાં જાણવા મળે છે.

શ્રી. ગુણવંતરાયની ઐતિહાસિક કથાઓની માફક આ ટૂંકી વાર્તાઓ પણ લોકપ્રિય બનશે.

૮ વિક્રમાદિત્ય હેમુ—ભાગ ૧ (આવૃત્તિ ૩ જી) લેખકઃ શ્રી. જયભિખ્ખુ; પ્રકાશક : ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, અમદાવાદ, પૃષ્ઠસંખ્યા ૩૦૬, કીમત રૂા ૫–૪–૦

દિલ્હીપતિ પૃથ્વીરાજના પતન પછી દિલ્હીની ગાદી મુસ્લીમ બાદશાહોને હાથ ગઇ અને વર્ષો સુધી તેમણે રાજ્ય કર્યું. મોગલો આવ્યા. બાબરે પોતાના પુત્રના જીવનના બદલામાં પોતાનું બલિદાન ખુદાને કદમે ધર્યું. બાદશાહ હુમાયુ મોજીલો–શૂરવીર–ઉદાર હતો. અતિ ઉદાર અને ખુદાપરસ્ત પિતા બાબરનો ઉદારતાનો–સ્નેહનો વારસો એનામાં ઊતર્યો હતો. એણે શહેનશાહતના ચાર ભાગ પાડી ત્રણ ભાગ પોતાના ભાઇઓને આપી તેમને સુબાઓ બનાવ્યા. પણ હુમાયુની ઉદારતાનો તેમણે દુરુપયોગ કર્યો અને પોતે બાદશાહ બનવા ખાતર બંડ કર્યું હતું. આ સમયે બંગાળનો સૂબો શેરશાહ હતો. શેરશાહ અને હેમુ બાલમિત્રો–એક મુસલમાન અને બીજો હિંદુ–છતાં બન્ને વચ્ચે સગા ભાઇઓ જેવો પ્રેમ. શેરશાહ બહાદુર–હિંમતવાન–શૂરવીર. હેમુ પણ એટલો સમર્થ–શૂરવીર હિંમતવાન ઉપરાંત કુનેહબાજ મુત્સદ્દી હતો. ચુનારગઢની બેગમ મલિકા શેરશાહ પાછળ પ્રેમદીવાની બની ગઇ હતી. તેની સહાય લઇ ચુનારગઢનો શેરશાહ બાદશાહ બને છે. હેમુ–હેમરાજ પિતા ઝવેરીનો ધંધો કરે છે. જૈન ધર્મ પાળતો હોવાથી રાજ્યખટપટથી દૂર રહે છે અને હેમુ પણ રાજ્યખટપટમાં પડે નહિ તેની તકેદારી રાખે છે. દરમ્યાન જૈન ધર્મનો વિજયવાવટો ભારતમાં

ફેરફાવી તેને રાજ્યધર્મ બનાવવાનાં સ્વપ્નો સેવતો એક જતિનો હેમરાજને ભેટો થાય છે. અને હેમરાજ-મોગલોને કાઢી શેરશાહને દિલ્હીશ્વર બનાવી દિલ્હીની ગાદી ઉપર બેસાડવાનો નિશ્ચય કરે છે. હુમાયુને હરાવે છે અને શેરશાહને દિલ્હીશ્વર બનાવે છે. પરંતુ શેરશાહના મૃત્યુબાદ એના પુત્રો બળહીન નીકળવાથી હેમુ દીલ્હીપતિ થાય છે અને નવલકથાનો અંત આવે છે.

પૃથ્વીરાજ પછી દિલ્હીની ગાદી પર આવેલા એક માત્ર હિંદુ રાજાની આ પરાક્રમગાથા અદ્ભુત છે.

૯ કંચુકીબંધ-લેખક : શ્રી. શિવકુમાર જોષી; પ્રકાશક : સ્વાતિ પ્રકાશન, ૨૨૬ સેમ્યુઅલ સ્ટ્રીટ, મુંબાઇ ૩૦ પૃષ્ઠ ૪૦૭, કીમત ૭ રૂપિયા.

નવીન લેખકોમાં ખાસ કરીને નવીન પ્રકારના યુગને અનુકૂળ આવતાં નાટકોના લેખક તરીકે, શ્રી. શિવકુમાર જોષી આગલી હરોળમાં છે. એમનાં નાટકો ભજવાયાં છે. પ્રશંસા પામ્યાં છે, પારિતોષિક પણ મેળવી શક્યાં છે.

ભાઇ શિવકુમારે હવે નવલકથાઓ પર પણ પોતાનો હાથ અજમવવા માંડ્યો છે. ત્રણ-મુખ્ય પાત્રો-કદાચ બે જ મુખ્યપાત્રો ઉમા મહેશના જીવનની આજુબાજુ નવલકથાના પ્રસંગોની ગૂંથણી કરી છે. ત્રીજું મુખ્ય પાત્ર ગણીએ તો સુપ્રીતિ કહી શકાય. બાકીનાં પાત્રોમાં ગોસ્વામી વ્રજકિશોરજી, સ્વામી પ્રજ્ઞાનંદજી, શેઠ વ્રજવલ્લભદાસ, શેઠ નારણદાસ, વૃદ્ધ દાદીમા વગેરે પોતપોતાના નાના નાના ભાગ ભજવી જાય છે. ઉમા વણીક કન્યા છે માબાપ મરી જવાથી દાદીમા એને ઉછેરે છે. મહાશંકર-મહેશ બ્રાહ્મણ બાળક. મામલતદાર અને પાછળથી પ્રાંત ઓફિસર થયેલા સાહેબનો પુત્ર બાળપણમાં સાથે ભણતા. ખાસ મિત્રો. એક બીજાની સાથે જ રહેવાની, લગ્ન કરવાની પ્રતિજ્ઞા લે છે. મોટો થતાં-મહેશ આઝાદીની લડતમાં ક્રાંતિ દળમાં ઝંપલાવે છે. ઉમાને યાદ કરતો હોય છે છતાં લડતની ધૂનમાં ઉમાને મળવાની કે લખવાની ફુરસદ કાઢતો નથી. દાદીમાના અવસાન પછી ઉમાના મામા મામી-ઉમનાં લગ્ન એક નારણદાસ નામના શેઠ સાથે બળજબરીથી કરે છે. મહેશને બહુ મોડી ખબર પડે છે. દરમ્યાનમાં તે પણ અન્ય યુવતીના પ્રસંગમાં-સુપ્રીતિના પ્રસંગમાં આવે છે. બન્ને એકબીજાને ચાહે છે. છતાં મહેશ ઉમાને ભૂલી શકતો નથી. ઉમા નારણદાસને અને પુત્ર દીપકને છોડી નાસી જાય છે. અને ગોસ્વામી વ્રજકિશોરદાસજીને ત્યાં ઉમા મહેશનો મિલાપ થાય છે. પતનની ક્ષણ આવી પડે છે ત્યાં જ ઉમાને પુત્રનો સાદ સંભળાય છે અને તેઓ બચી જાય છે. મહેશ અને સુપ્રીતિનાં લગ્ન થાય છે. શરૂઆતમાં ઉમા મહેશના પ્રસંગોમાં શ્રી. કનૈયાલાલ મુનશીની 'વેરની વસુલાત' ની તનમન અને જગતકિશોરની છાયા જણાય છે. નામ રોમાંચક ખરૂં પણ સુરુચિકર કહી શકાય ખરૂં ? એ તો ભાઇ શિવકુમાર અને અન્ય વિવેચકો જ કહી શકે ? એકંદરે કથા-સરસ છે.

૧૦, ૧૧, ૧૨, ૧૩, ૧૪, ૧૫ ગૂર્જર વાર્તા વૈભવ—(૧) ધર્મકથાઓ-સંપાદક : શ્રી. જયભિખ્ખુ, પૃષ્ઠ ૨૩૬, કી. રૂ. ૩-૧૨-૦ (૨) ઐતિહાસિક કથાઓ સંપાદક શ્રી. ચુનીલાલ વર્ધમાન શાહ, પૃષ્ઠ ૨૪૮ કી. ૪-૦-૦ (૩) સામાજિક કથાઓ સંપાદક : શ્રી. સ્વ. રામનારાયણ પાઠક તથા શ્રી. હીરાબેન પાઠક, પૃષ્ઠ ૩૬૦ કી. ૫-૪-૦ (૪) હાસ્યકથાઓ સંપાદક : શ્રી. જ્યોતિન્દ્ર દવે, પૃષ્ઠ ૨૩૧, કી. ૩-૧૨-૦ (૫) લોકકથાઓ સંપાદક:

શ્રી. કરસનદાસ માણેક પૃષ્ઠ ૨૧૨ કી. ૩-૪-૦ (૬) ઇતર કથાઓ સંપાદક: શ્રી. વિજયરાય મૌર્ય, પૃષ્ઠ ૧૬૩ કી. ૨-૮-૦ તમામના પ્રકાશક : ગૂર્જર ગ્રંથ રત્ન કાર્યાલય, અમદાવાદ.

'સવિતા' ગૂજરાતી સાહિત્યનું વાર્તામાસિક 'સવિતા'એ બહુ ટૂંકા ગાળામાં ગુજરાતી વાર્તારસિકોમાં સારું સ્થાન મેળવ્યું છે. એના શતાંકમાં ગુજરાતના લબ્ધપ્રતિષ્ઠ અને નવીન લેખકોએ સાથ અને સહકાર આપ્યો છે. સમાજનાં વિધવિધ ક્ષેત્રો વિષયો ઉપર જુદા જુદા લેખકોએ લખેલી વાર્તાઓને વિષયવાર જુદી પાડી, વિદ્વાન સંપાદકો પાસે 'ગૂર્જર વાર્તા વૈભવ' માં પ્રકાશનમાં મૂકવામાં ગૂર્જર ગ્રંથ રત્ન કાર્યાલયે ઉત્તમ સેવા કરી છે. કથાઓના વિભાગો પણ સમજપૂર્વક પાડ્યા છે-અને જે તે વિષયના જ્ઞાતા પાસે તેનું સંપાદન કરાવ્યું છે તે ઉચિત કર્યું છે.

લેખકોની પસંદગીની દૃષ્ટિએ જોઇએ તો શ્રી. ધૂમકેતુ, શ્રી. આચાર્ય અને પંડિત બેચરદાસ જેવા પીઢ લેખકો અને મુકુલભાઇ કલાર્થી, દામુભાઇ શુકલ જેવા લેખકોની પણ કથાઓ સંગ્રહી છે. અને એવી જ રીતે અન્ય તમામ સંગ્રહોમાં જૂના લબ્ધપ્રતિષ્ઠ લેખકોની સાથેના નવીન ઉગતા લેખકો કેટલાક નામો તો અજાણ્યા લાગે એવાં છે-ની વાર્તાઓ આ સંગ્રહોમાં સ્થાન પામી છે. આથી આમાં પ્રૌઢ લેખકોની સાથે નવીન લેખકોને ઉત્તેજન આપવામાં સંપાદકોએ યોગ્ય જ કર્યું છે. એકંદરે તમામ સંગ્રહો વસાવવા યોગ્ય બન્યા છે.

૧૬ મુંબાઇનો સાર્વજનિક ટ્રસ્ટનો કાયદો— લેખક : વકીલ કેસરીચંદ નેમચંદ શાહ. પ્રકાશક: ચંદ્રકાંત વોરા, અમદાવાદ. પૃષ્ઠ ૧૦૬, કી. રૂ. ૫-૪-૦

મુંબઇ સરકારનો સાર્વજનિક ટ્રસ્ટ નોંધવાનો કાયદો જાહેર સંસ્થાઓ, ધાર્મિક સંસ્થાનો, મંદિર, મસ્જિદ વગેરે ટ્રસ્ટીઓ-સંચાલકોને ખૂબજ ઉપયોગી કાયદો છે. આ કાયદા મુજબ જાહેર સાર્વજનિક સંસ્થાઓ પૈકી કોને કોને નોંધણીની જરૂર છે તેની તમામ સમજ, આ પુસ્તકમાં સાદી અને સરળ ભાષામાં વિદ્વાન લેખકે આપી છે. સાર્વજનિક ટ્રસ્ટ સંસ્થાઓ અને સંસ્થાનોએ પોતાના હિસાબો કેમ રાખવા, ફંડોની રકમ ક્યાં રોકવી, ક્યાં ખર્ચવી, વગેરે બતાવ્યું છે. ઉપરાંત એના ચોપડા વગેરે કેમ રાખવા તેની પણ સમજણ અને નમુના ફોર્મ પુસ્તકમાં છાપીને લેખકે સામાન્ય જનતાને ઉપયોગી સામગ્રી આપી છે. તમામ જાહેર સંસ્થાઓ-ધાર્મિક અને સામાજિક કે બીજા કોઇપણ ક્ષેત્રના હશે તો તેના સંચાલકોએ ઓફિસ પૂરતી નકલ રાખવા જેવી છે એમ કહી શકાય.

૧૭. આશાભરી—લેખક: શ્રી. પીતાંબર પટેલ, પ્રકાશક . આર. આર. શેઠની કંપની, મુંબાઇ ૨. પૃષ્ઠ ૩૩૩, કીમત રૂ. ૪-૮-૦

આપણા સમાજજીવન અને ખાસ કરીને ગામડાના સમાજજીવનનાં ચિત્રો રજૂ કરતી ઘણી નવલકથાઓ યુવાન લેખક શ્રી. પીતાંબર પટેલે ગૂજરાતને ચરણે ધરી છે. 'આશાભરી' એમણે આપેલી છેલ્લામાં છેલ્લી નવલકથા છે.

આ નવલકથાની એક વિશિષ્ટતા એ છે કે, આ નવલકથાનું મુખ્ય પાત્ર-જેના જીવનની આજુબાજુ આ નવલકથા રચાઇ છે, તે એક નારી-સ્ત્રી છે, જ્યારે મુખ્ય નાયક કોઈ નથી.

મંજુ-ગામડાની છોકરી-એક ગ્રામ્ય કન્યામાં હોઇ શકે તેના કરતાં વધારે રૂપાળી નમણી હતી. માતાના અવસાન પછી પિતા બીજી પરણ્યા હતા. પૈસાના લોભે-અપર મા

રવાણી પ્રકાશન ગૃહ–અમદાવાદ તરફથી

૧૯ ચોશિયાપુર આંધી-મૂળ લેખક: શ્રી. કાર્લો પી. રોમુલો, કીમત ૧–૧૨–૦
૧૯ આ ટેકરી કોણ ખાશે ?-લેખિકા: શ્રી. શાંતા ગાંધી; કીમત ૦–૮–૦
૨૦ જીવ/અને અજીવ-લેખિકા: ઉપર પ્રમાણે; કીમત ૦–૧૨–૦

નવજીવન પ્રકાશન મંદિર–અમદાવાદ તરફથી

૨૧ આવું કેમ સૂઝ્યુ ?-મૂળ લેખક: ટૉલ્સ્ટોય, અનુ. શ્રી. વિશ્વનાથ મગનલાલ ભટ્ટ; કીમત ૦–૧૨–૦

૨૨ ટોલ્સ્ટોય અને શિક્ષણ-મૂળલેખક : અર્નેસ્ટ ક્રોસ્બી; અનુવાદક શ્રી પાંડુરંગ વિઠ્ઠલ વળામે; કીમત ૦–૧૦–૦

યુગાન્તર કાર્યાલય–અમદાવાદ તરફથી.

૨૩ તેજરેખા-લેખક શ્રી શારદાપ્રસાદ વર્મા; કીમત ૦–૮–૦
૨૪ પંડિતજીના પ્રેરક પ્રસંગો-લેખક: ઉપર પ્રમાણે; કીમત રૂા. ૦–૮–૦
૨૫ રાષ્ટ્રવિધાયકોના કથાનકો-લેખક: ઉપર:પ્રમાણે, કીમત રૂા. ૦–૮–૦
૨૬ શ્રી. અરવિંદ-લેખક: ઉપર પ્રમાણે; કીમત રૂા. ૦–૧૨–૦
૨૭ ગાંધીજી અને બીજા નરવીરો-લેખક: ઉપર પ્રમાણે; કીમત ૦–૩–૦
૨૮ છ મોકોની-લેખક ઉપર પ્રમાણે, કીમત ૦–૪–૦
૨૯ ડા. લુઈ પ્રૉસ્ટ્યૂર-લેખક: ઉપર પ્રમાણે; કીમત રૂા. ૦–૬–૦
૩૦ માદામ ક્યૂરી-લેખક: ઉપર પ્રમાણે; કીમત રૂા. ૦–૫–૦
૩૧ પત્રમ્ પુષ્પમ્-સંપાદકો : શ્રી વિષ્ણુપ્રસાદ ર ત્રિવેદી, શ્રી. શારદાપ્રસાદ વર્મા; કીમત ૦–૧૦–૦

વિજાપુર તાલુકામાં નવીન પુસ્તકાલયો

વિજાપુર તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળની કારોબારી સભા તા. ૬-૧–૫૭ ના રોજ વિજાપુર મુકામે મળી હતી. તેમા ચાલુ સાલે તાલુકામાં ઓછામાં ઓછાં ૧૦ દશ નવીન પુસ્તકાલયો શરૂ કરવાનુ વિચારવામાં આવ્યુ હતું. તાત્કાલિક નવીન પુસ્તકાલયો શરૂ કરવા માટે

૧ મેડાસી-ખેરોડ ૨ હાથીપુરા ૩ ચાગોદ ૪ હસ્નાપુર ૫ બદપુરા ૬ કુંવારદા ૭ મંડાલી-વિહાર ૮ વિજાપુર ૯ ખડાત ૧૦ ઘસાયતા ૧૧ ભીમપુર ૧૨ દેવપુરા ૧૩ રણછોડપુરા ૧૪ કુમારપુર ૧૫ પીરોજપુરા

ઉપરોકત ૧૫ સુદર સ્થળો પસદ કરવામા આવ્યાં છે. આ સ્થળો ઉપર કારોબારીના સભ્યો અથવા મંત્રી, પ્રમુખ કે વિજાપુર એ. ડી ઇ આઇ. શ્રી રાજગોર સાહેબ આવી પુસ્તકાલય શરૂ કરવા પ્રયત્ન કરશે. તો જે તે ગામના આગેવાન ભાઈઓ તેમજ નજીકની શાળાના શિક્ષકમિત્રોને સહકાર આપી નવીન પુસ્તકાલય શરૂ થાય એવો પ્રયત્ન કરવા નમ્ર વિનતિ.

વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળ તરફથી લેવાયલી
શિષ્ઠ વાચનની છઠ્ઠી પરીક્ષાનું પરિણામ

વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળ તરફથી શિષ્ટ વાચનના પ્રચાર માટે રખાયલી શિષ્ટ વાચનની છઠ્ઠી પરીક્ષા તા. ૨૩-૯-૫૬ ને રવિવારના રોજ સ્વ. શ્રી. રા. વિ. પાઠક કૃત "નિત્યનો આચાર" નામના પુસ્તકની લેવામાં આવી હતી. આ પરીક્ષા માટે મુંબઇ શહેર સાથે ગુજરાતનાં ૪૯૭ કેન્દ્રોમાંથી ૧૨૫૩૮ ઉમેદવારો નોંધાયા હતા, પણ પરીક્ષાની તારીખે ૪૨૫ કેન્દ્રોમાંથી ૧૧૦૮૫ ઉમેદવારોએ તેનો લાભ લીધો હતો.

કેન્દ્રવાર પરીક્ષામાં બેઠેલા અને ઉત્તીર્ણ થએલા ઉમેદવારોની જિલ્લાવાર અને તાલુકાવાર સંખ્યા નીચે મુજબ છેઃ—

—: જિલ્લાવાર :—

અ. નં.	નામ	બેઠા	ઉત્તીર્ણ
૧	મુંબઇ શહેર	૧૬૪	૧૫૮
૨	વડોદરા જિલ્લો	૨૬૩૭	૨૦૨૭
૩	પંચમહાલ જિલ્લો	૪૮૩	૩૯૬
૪	સુરત જિલ્લો	૧૭૪૨	૧૪૬૨
૫	ભરૂચ જિલ્લો	૮૨૯	૬૬૭
૬	ખેડા જિલ્લો	૨૧૩૭	૧૭૨૪
૭	અમદાવાદ જિલ્લો	૪૨૧	૩૬૨
૮	મહેસાણા જિલ્લો	૧૨૭૩	૯૫૭
૯	સાબરકાંઠા જિલ્લો	૮૧૯	૬૧૫
૧૦	બનાસકાંઠા જિલ્લો	૧૯૩	૧૭૧
૧૧	અમરેલી જિલ્લો	૧૧૧	૭૮
૧૨	સૌરાષ્ટ્ર જિલ્લો	૨૭૬	૨૦૫
		૧૧૦૮૫	૮૮૨૨

મુંબઇ શહેર

અ. નં.	નામ	બેઠા	ઉત્તીર્ણ
૧	ઘાટકોપર,	૨૩	૨૩
૨	રામજી આસર વિદ્યાલય	૯૯	૯૪
૩	એમ કે એન. ભાટિયા હ'. સ્કૂ.	૪૨	૪૧

વડોદરા જિલ્લો

વડોદરા શહેર

અ. નં.	નામ	બેઠા	ઉત્તીર્ણ
૪	સંસ્કાર મંડળ, નાગરવાડા	૨૬	૨૩
૫	મહેતાપોળ કન્યાશાળા	૩૩	૩૧
૬	સયાજી હાઇસ્કુલ	૩૬	૨૯
૭	યુનિ. એક્સપેરીમેન્ટલ સ્કૂલ	૩૪	૩૪
૮	સંસ્કૃત મહાવિદ્યાલય	૧૪	૧૦
૯	મોડેલ ફાર્મ	૧૫	૧૪
૧૦	પ્રતાપ હાઇસ્કૂલ	૬૯	૬૬
૧૧	ઘડીયાળી પોળ કન્યાશાળા	૮૨	૩૮
૧૨	શ્રોફ મેમોરિયલ હાઇસ્કૂલ	૬૫	૫૫
૧૩	રાવપુરા કન્યાશાળા	૧૩	૧૨
૧૪	સરકારવાડા કુમારશાળા	૨૪	૧૨
૧૫	સુબેદાર છાત્રાલય	૨૨	૧૮
૧૬	ભારતી વિદ્યાલય	૨૩	૨૦

વડોદરા તાલુકો

અ. નં.	નામ	બેઠા	ઉત્તીર્ણ
૧૭	સોખડા	૧૨	૧૨
૧૮	વાકળ વિદ્યાલય, બાજવા	૧૦૪	૮૫
૧૯	સેવા સમાજ એ. વી. સ્કૂલ	૧૧	૬

વરણામા

અ. નં.	નામ	બેઠા	ઉત્તીર્ણ
૨૦	પોર	૪૩	૨૩
૨૧	વિરોદ	૭	૩
૨૨	ફેરાક	૨૦	૧૨
૨૩	ધી ઇંગ્લીશ સ્કૂલ, કોયલી	૯	૯
૨૪	સેવાસી	૧૮	૧૫
૨૫	બગીઆદેવ વિદ્યામંદિર	૯૩	૮૭

છેરોલા

અ. નં.	નામ	બેઠા	ઉત્તીર્ણ
	કરજણ તાલુકો		
૨૬	કંધારીઆ	૧૪	૧૧
૨૭	ગણપતપુરા	૧૪	૯
૨૮	પાછીઆપુરા	૭	૩
૨૯	ઓઝ	૨૫	૧૮
૩૦	કુરાઇ	૬	૬
૩૧	રણાપુર આશ્રમ, રણાપુર	૩૨	૨૪
૩૨	વલણ	૨૧	૨૦
૩૩	સાસરોદ	૧૮	૧૮
૩૪	વિરજઇ	૧૦	૭
૩૫	આલમપુર	૬	૫
૩૬	લાકોદરા	૧૧	૮
૩૭	ધાવટ	૧૯	૦
૩૮	કરજણ	૧૬૦	૧૨૩
	પાદરા તાલુકો		
૯	લુણા	૧૩	૧૨
૦	પાદરા હાઇસ્કૂલ, પાદરા	૯૫	૮૮
૧	કાંદા	૨૫	૨૧
૪૨	વાકળ હાઇસ્કૂલ મોભારોડ	૧૯૮	૧૨૨
૪૩	પીપળી	૯	૫
૪૪	બંધુસમાજ હાઇસ્કૂલ સાધી	૩૯	૩૪
૪૫	રણું	૨૩	૨૧
૪૬	ચાણસદ	૧૬	૧૬
૪૭	ચોકારી	૬૩	૪૩
૪૮	એ. વી. સ્કૂલ, વડુ	૧૩	૯
૪૯	ઠીકરીઆ મદ.	૧	૦
૫૦	ગવાસદ	૨૪	૨૨
૫૧	મુજાવ	૧૮	૧૫
૫૨	તાજપુરા	૮	૪
૫૩	ડભકા	૨૬	૨૭
	નસવાડી તાલુકો		
૫૪	સાવલી	૧૬	૧૬
૫૫	નસવાડી	૫૩	૨૮
	જબુગામ તાલુકો		
૫૬	સુસ્કાલ	૧૪	૧૩
૫૭	ચલામલી	૨૧	૧૭
	ડભોઇ તાલુકો		
૫૮	મંડાળા	૧૬	૧૩
૫૯	તરસાણા	૧૦	૭
૬૦	શણોર	૧૧	૫
૬૧	કોઠારા	૬	૫
૬૨	મોડેલ ફાર્મ, ડભોઇ	૧૩	૩
૬૩	કારવણ	૧૮	૬
૬૪	કરમાલ	૧૨	૫
૬૫	ધર્મપુરી	૧૧	૧૧
૬૬	ડભોઇ.	૩૫	૧૯
	સંખેડા તાલુકો		
૬૭	સૂર્યાઘોડા	૧૦	૧૦
૬૮	સખેડા	૪૨	૨૯
૬૯	ટી. વી. વિદ્યાલય, કોસીન્દ્રા	૮૬	૮૧
૭૦	બહાદરપુર	૩૨	૩૨
૭૧	સાર્વ-હાઇસ્કૂલ, ભાટપુર	૩૭	૨૭
	વાઘોડીયા તાલુકો		
૭૨	ગણપતપુરા	૧૦	૯
૭૩	માડોધર	૧૪	૧૨
૭૪	ખેરવાડી	૭	૬
૭૫	કરમાલીઆપુરા	૧૩	૧૩
૭૬	ખંધા	૪	૩
૭૭	સાર્વ. હાઇસ્કૂલ, વાઘોડીયા	૫૭	૪૬
૭૮	આસોજ	૯	૫
	શિનોર તાલુકો		
૭૯	પુનિયાદ	૧૮	૧૮
૮૦	બરકાલ	૮	૮
૮૧	નાના હબીપુરા	૧૩	૩
૮૨	માલસર	૧૫	૧૨
૮૩	ગઢી	૧૧	૧૧
૮૪	ભારત વિદ્યાલય, સાધલી	૬૭	૪૪
૮૫	વણીઆદ	૯	૭
૮૬	બિથલી	૭૩	૨૦
૮૭	માંજરોળ	૯	૯
૮૮	શિનોર	૩૬	૩૫

અ. નં.	નામ	બેઠા	ઉત્તીર્ણ
	સાવલી તાલુકો		
૮૯	વેજપુર	૪૫	૩૮
૯૦	સાવલી કન્યાશાળા	૨૩	૧૫
૯૧	હાજીપુરા	૧૦	૫
૯૨	મુવાલ	૧૬	૧૪
૯૩	વાંકાનેર	૭	૩
૯૪	ઉસર	૨૪	૧૩
૯૫	પરથમપુરા	૫	૪
૯૬	જી. આર. ભગત હાઈસ્કુલ ભાદરવા	૩૫	૩૩
૯૭	સાવલી	૨૬	૮
	પંચમહાલ જિલ્લો		
	ગોધરા તાલુકો		
૯૮	ન્યુ ઇરા હાઈસ્કુલ ગોધરા	૮૪	૭૯
૯૯	એમ. એન્ડ એમ. મહેતા હાઈસ્કૂલ, ગોધરા.	૮	૮
૧૦૦	પારેખપુરા	૭	૪
૧૦૧	કણીઆણા	૨૯	૨૧
૧૦૨	હઠીસિંહની મુવાડી	૯	૮
૧૦૩	રાણીઆની મુવાડી	૭	૫
૧૦૪	અમરેશ્વર	૯	૫
	હાલોલ તાલુકો		
૧૦૫	કોપરેજ	૯	૯
૧૦૬	રામેસરા	૩૧	૭
૧૦૭	એમ. એસ. હાઈસ્કુલ હાલોલ	૧૩	૧૩
	સંતરામપુર તાલુકો		
૧૦૮	એસ. પી. હાઈસ્કુલ, સંતરામપુર	૮૩	૭૨
	દેવગઢ બારીયા તાલુકો		
૧૦૯	શિક્ષણભુવન શાળા દેવગઢબારીઆ	૨૮	૨૦
૧૧૦	તાલુકા શાળા, દેવગઢબારીઆ	૨૬	૨૪
૧૧૧	પીપલોદ	૪૭	૩૧
	દાહોદ તાલુકો		
૧૧૨	દાહોદ	૭	૭
૧૧૩	ફ્રીલેન્ડગંજ	૧૯	૧૮
	કાલોલ તાલુકો		
૧૧૪	શક્તિપુરા	૯	૯
૧૧૫	રતનપુર	૧૦	૧૦
૧૧૬	વેજલપુર	૧૪	૧૩
૧૧૭	સુરેલી	૧૯	૧૮
	ઝાલોદ તાલુકો		
૧૧૮	ઝાલોદ	૧૫	૧૫
	સુરત જિલ્લો		
	સુરત શહેર		
૧૧૯	હરિપુરા હાઈસ્કુલ	૫૫	૪૯
૧૨૦	ડોળાપીઠ	૩૮	૩૩
૧૨૧	જીવન ભારતી	૯	૯
	નવસારી તાલુકો		
૧૨૨	કુરેલ.	૩	૩
૧૨૩	સર સી. જે. એન મદ્રેસા નવસારી	૬૯	૫૯
૧૨૪	નવસારી બાલ અને મહિલા પુસ્તકાલય	૧૨	૧૨
૧૨૫	બનાતવાલા હાઈસ્કુલ નવસારી	૯૪	૮૮
૧૨૬	કસ્તુરબા સેવાશ્રમ મારોલી	૭૭	૬૭
૧૨૭	નવસારી શાળા નં. ૫	૨૬	૮
૧૨૮	ગુરુકુલ સુપા	૧૯	૧૫
૧૨૯	નવસારી કન્યાશાળા	૫૭	૫૦

અ. નં.	નામ	બેઠા	ઉત્તીર્ણ
	ચોર્યાસી તાલુકો		
૧૩૦	રાંદેર (આપે)	૧૩	૧૩
૧૩૧	લાજપુર	૧૭	૧૨
૧૩૨	રાંદેર (રાંદેરી)	૧૩	૧૨
	મહુવા તાલુકો		
૧૩૩	અનાવલ	૪૨	૨૪
૧૩૪	ધોળીકુઇ	૭૧	૬૬
	ઓલપાડ તાલુકો		
૧૩૫	સિથાણ	૬	૫
૧૩૬	પરીઆ	૧૬	૪
૧૩૭	ઓલપાડ	૫	૪
૧૩૮	એરથાણ	૯	૯
	વાલોડ તાલુકો		
૧૩૯	સ્વરાજ્ય આશ્રમ વેડછી	૭૪	૭૪
૧૪૦	એસ. જી. હાઇસ્કુલ વાલોડ	૧૦૪	૯૯
	કામરેજ તાલુકો		
૧૪૧	શેવણી	૨૦	૪
૧૪૨	ખોલવડ	૧૭	૧૪
૧૪૩	ભેરવ	૧૧	૧૦
૧૪૪	ગિ. ડી. ગલીઆરા હાઇ, કઠોર	૬૭	૬૩
૧૪૫	સામપુરા (કુઠી)	૬	૫
	વલસાડ તાલુકો		
૧૪૬	વલસાડ	૧૫	૧૫
૧૪૭	મુનસર ખોકનાઇ	૫૯	૫૭
૧૪૮	હાલર	૪૦	૩૮
૧૪૯	મૂળી	૧૧	૧૦
૧૫૦	ડુંગરી સ્ટેશન	૧૮	૧૩
૧૫૧	વાંકલ	૧૫	૭
	ધરમપુર તાલુકો		
૧૫૨	માંડવા	૯	૯
૧૫૩	ધરમપુર	૬૬	૩૯
૧૫૪	બારોળીયા	૧૬	૧૨
	ચીખલી તાલુકો		
૧૫૫	વાંઝણા કુમારશાળા	૨૮	૨૦
૧૫૬	આલીપોર	૧૨	૯
૧૫૭	વાંઝણા કન્યાશાળા	૨૩	૧૬
	પારડી તાલુકો		
૧૫૮	ઉદવાડા	૫૦	૪૬
૧૫૯	છીરી	૧૬	૧૬
૧૬૦	ઉમરસાડી	૨૬	૨૬
૧૬૧	કીલ્લા પારડી	૮૭	૭૨
	માંડવી તાલુકો		
૧૬૨	તડકેશ્વર	૯	૬
	વાંસદા તાલુકો		
૧૬૩	સિણધઇ	૩૯	૩૨
૧૬૪	ભીનાર	૭	૫
	બારડોલી તાલુકો		
૧૬૫	રૂવા	૧૧	૮
	ગણદેવી તાલુકો		
૧૬૬	ગણદેવા	૧૪	૧૦
	વ્યારા તાલુકો		
૧૬૭	કપુરા	૨૬	૨૦
૧૬૮	જે. બી. એન્ડ એસ. એ. સાર્વ—હાઇસ્કુલ વ્યારા	૧૯૫	૧૬૫
	ભરૂચ જિલ્લો		
	ભરૂચ તાલુકો		
૧૬૯	ઝઘોર	૨૦	૧૯
૧૭૦	નર્મદા હાઇસ્કુલ, શુકલતીર્થ	૬૧	૬૧
૧૭૧	ટંકારીઆ	૪૬	૪૬
૧૭૨	અડોલ	૧૬	૧૨
૧૭૩	પગુથણ	૫	૫
૧૭૪	દશાન	૧૫	૯
૧૭૫	ત્રાલસા	૭	૩
૧૭૬	નબીપુર	૬	૬
૧૭૭	ભરૂચ	૬	૬
૧૭૭ા૧	ધન્તુરીયા	૮	૬

અ. નં.	નામ	બેઠા	ઉત્તીર્ણ
	આમોદ તાલુકો		
૧૭૮	કેરવાડા	૧૪	૧૩
૧૭૯	મિયા સરભાણ	૩૦	૨
૧૮૦	કરેણા	૪	૪
	ઝઘડીયા તાલુકો		
૧૮૧	રાજપારડી	૧૫	૧૩
૧૮૨	અછાલિયા	૨૦	૧૫
૧૮૩	સુલદ	૪	૪
૧૮૪	ઝઘડિયા	૩૯	૩૮
૧૮૫	કપલસાડી	૩૪	૩૪
૧૮૬	ઉમલ્લા	૪૨	૨૯
	નાંદોદ તાલુકો		
૧૮૭	ભચરવાડા	૧૦	૧૦
૧૮૮	ઉમરવા	૯	૯
૧૮૯	ટ્રેનિંગ કોલેજ, રાજપીપળા	૨૪	૨૧
૧૯૦	હરિજન સંસ્કાર કેન્દ્ર રાજપીપલા	૩૧	૨૩
૧૯૧	વેરીસાલપુરા	૪	૪
૧૯૨	ભદામ	૭	૪
૧૯૩	રાજપીપલા	૧૦૦	૯૨
	વાગરા તાલુકો		
૧૯૪	કલાદરા	૮	૮
૧૯૫	વાગરા	૯	૯
	અંકલેશ્વર તાલુકો		
૧૯૬	ધમરાદ	૧૫	૧૧
૧૯૭	કાદા સાયણ	૧૫	૧૧
	હાંસોટ તાલુકો		
૧૯૮	હાંસોટ	૩૧	૨૪
૧૯૯	માંગરોલ	૭	૫
	ડેડીયાપાડા તાલુકો		
૨૦૦	ડેડિયાપાડા	૪૨	૧૦
	વાલીઆ તાલુકો		
૨૦૧	દોલતપુર	૨૧	૧૯
૨૦૨	નવચેતન વિદ્યા મંદિર વાલીઆ	૮	૭
૨૦૩	લુણા	૧૩	૧૧
	ગરૂડેશ્વર તાલુકો		
૨૦૪	સાંજરોલી	૩૧	૨૫
	જંબુસર તાલુકો		
૨૦૫	ઉમરા	૧૪	૧૩
૨૦૬	કલક	૧૮	૧૪
૨૦૭	કારેલી	૨૦	૧૨

ખેડા જીલ્લો

અ. નં.	નામ	બેઠા	ઉત્તીર્ણ
	બોરસદ તાલુકો		
૨૦૮	રાસ	૧૨	૧૨
૨૦૯	ભારત હાઇસ્કુલ ઉતરસંડા	૩૦	૨૮
૨૧૦	બોદાલ	૪૩	૨૦
૨૧૧	ખેડાસા	૫	૫
૨૧૨	કાવિઠા	૫	૫
૨૧૩	પામોલ	૨૧	૭
૨૧૪	બદલપુર	૮	૬
૨૧૫	ભાદરણ	૫	૫
૨૧૬	નિસરાયા	૧૦	૭
૨૧૭	બોરસદ હાઇસ્કૂલ	૯૮	૯૬
૨૧૮	અલારસા	૧૯	૧૬
૨૧૯	આસોદર	૭	૭
૨૨૦	રૂદેલ	૨૧	૨૧
૨૨૧	કહાણા	૨૦	૧૯
	મહેમદાવાદ તાલુકો		
૨૨૨	લાલી	૧૨	૧૨
૨૨૩	સોનાવાલા હાઇસ્કૂલ મહેમદાવાદ	૨૭	૨૬
૨૨૪	દેરકી વણસોલ	૨૦	૧૬
	નડિયાદ તાલુકો		
૨૨૫	દાવડા	૯	૯

અ.નં.	નામ	બેઠા	ઉત્તીર્ણ
૨૨૬	મોંઘરોલી	૧૯	૧૮
૨૨૭	મહુધા	૮	૮
૨૨૮	નાનીખડોલ	૨૯	૨૮
૨૨૯	કંઝોડા	૯	૪
૨૩૦	ન્યુ ઇંગ્લીશ સ્કુલ ફોરગર્લ્સ નડીઆદ	૪૪	૪૩
૨૩૧	વસો હાઇસ્કુલ	૫૪	૫૩
૨૩૨	બીલોદરા	૮	૬
૨૩૩	ભાનેર	૧૭	૧૭
૨૩૪	પીપલાતા	૧૩	૧૨
૨૩૫	ધી ઇંગ્લીશ સ્કુલ, ચકલાશી	૧૩	૮
	પેટલાદ તાલુકો		
૨૩૬	વી બી. હાઇસ્કુલ સુણાવ	૧૯	૧૯
૨૩૭	મહેલાવ	૬	૫
૨૩૮	રામોલ	૩૧	૨૯
૨૩૯	મલાતજ	૧૦	૧૦
૨૪૦	આસી	૨૧	૧૨
૨૪૧	અગાસ	૩૯	૩૫
૨૪૨	સીમરડા	૨૫	૨૧
૨૪૩	એ. વી. સ્કુલ ગાડા	૧૪	૧૩
૨૪૩/૧	ડભોઉ	૮	૫
	ખંભાત તાલુકો		
૨૪૪	ફીણાવ	૨૦	૧૬
૨૪૫	ધુવારણ	૧૮	૧૮
૨૪૬	ખંભાત	૯૦	૮૧
૨૪૭	ઉંદેલ	૩૬	૮
	આણંદ તાલુકો		
૨૪૮	સદાનાપુરા	૧૬	૧૧
૨૪૯	સ. વ. પટેલ હાઇ. કરમસદ	૫૩	૫૨
૨૫૦	વડોદરા	૧૫	૪
૨૫૧	દા. નં. હાઇસ્કુલ, આણંદ	૧૪૧	૧૧૫

અ.નં.	નામ	બેઠા	ઉત્તીર્ણ
૨૫૨	ત્રણોલ	૨૨	૧૬
૨૫૩	મેઘવા	૬	૬
૨૫૪	ઓડ	૫	૫
૨૫૫	નાપા	૧૧	૧૦
૨૫૬	પાયોનિયર હાઇસ્કુલ, આણંદ	૨૯	૨૧
૨૫૭	બાલેજ	૯	૮
૨૫૮	ખાંધલી	૩૦	૨૫
૨૫૯	વણસોલ	૧૩	૪
૨૬૦	ઉમરેઠ	૪૯	૨૧
૨૬૧	શારદા હાઇસ્કુલ, આણંદ	૧૧૨	૧૦૧
૨૬૨	અજરપુરા	૫	૫
૨૬૩	લાંભવેલ	૧૭	૧૭
૨૬૪	નાવલી	૧૬	૧૫
૨૬૫	બોરીઆવી	૨૫	૨૦
૨૬૬	રાવળાપુરા	૭	૫
૨૬૭	સામરખાં	૩૮	૨૯
૨૬૮	વહેરાખાડી	૧૨	૭
૨૬૯	ચીખોદરા	૨૪	૧૭
	ઠાસરા તાલુકો		
૨૭૦	ચેતરસુંબા	૨૬	૧૪
	માતર તાલુકો		
૨૭૧	અલિંદ્રા	૨૩	૨૨
૨૭૨	માતર	૬૪	૫૭
૨૭૩	નવાગામ	૩૬	૨૮
૨૭૪	નવચેતન વિદ્યાલય, લીંબાસી	૪૦	૩૫
	કપડવણજ તાલુકો		
૨૭૫	આંતરસુબા	૧૭	૩૨
૨૭૬	કલેસર	૧૦	૯
૨૭૭	અજમાવત કોટ	૧૦	૯
૨૭૮	પરીખ પુ. હ. મહાજન લાયબ્રેરી, કપડવણજ	૧૮૯	૧૬૩
૨૭૯	આંત્રોલી	૮૬	૩૧
૨૮૦	મોટી મુડેલ	૨૮	૨૬

અ નં.	નામ	બેઠા	ઉત્તીર્ણ
	અમદાવાદ જિલ્લો		
	અમદાવાદ શહેર		
૨૮૧	અમદાવાદ (K. M. R)	૫	૫
૨૮૨	નવરંગપુરા ટ્રેનીંગ કોલેજ.	૩૪	૩૦
૨૮૩	પ્રેસ સોસાયટી	૫	૫
૨૮૪	સાબરમતી	૭૮	૬૫
૨૮૫	સરસપુર	૮૫	૮૨
૨૮૬	ચાંદલોડિયા	૨૦	૨૦
	દહેગામ તાલુકો		
૨૮૭	ખાનપુર	૧૩	૧૩
૨૮૮	હીલોલ	૭	૭
૨૮૯	હરખજીના મુવાડા	૨૧	૧૬
૨૯૦	સાહેબજીના મુવાડા	૮	૬
	ધંધુકા તાલુકો		
૨૯૧	ચંદરવા	૫	૫
	વિરમગામ તાલુકો		
૨૯૨	રખીઆણા	૧૦	૬
૨૯૩	શિહોર	૭	૬
	દશક્રોઈ તાલુકો		
૨૯૪	વણાદ	૧૭	૧૧
૨૯૫	ઉવારસદ	૪૩	૨૮
૨૯૬	ગામડી	૮	૮
૨૯૭	બોરજ	૨૨	૨૨
૨૯૮	આંગણજ	૨૧	૧૫
૨૯૯	કણભા	૧૨	૧૨
	મહેસાણા જિલ્લો		
	સિદ્ધપુર તાલુકો		
૩૦૦	કુવારા	૧૬	૧૩
૩૦૧	રાજપુર સિદ્ધપુર	૯	૮
૩૦૨	ઉંઝા	૫૦	૪૩
૩૦૩	દાસજ	૨૧	૧૮
૩૦૪	સિધ્ધપુર તા. ચાળા	૨૭	૨૪
૩૦૫	ઉનાવા	૨૯	૨૫

અ. નં.	નામ	બેઠા	ઉત્તીર્ણ
૩૦૬	ભાંખર	૮	૫
૩૦૭	કરલી	૫૩	૪૨
૩૦૮	સિદ્ધપુર	૨૪	૧૧
	ચાણસ્મા તાલુકો		
૩૦૯	સર્વોદય હાઈસ્કૂલ બેચરાજી	૨૦	૧૬
૩૧૦	ધીણોજ	૨૬	૨૦
	વિજાપુર તાલુકો		
૩૧૧	વિજાપુર	૪૭	૨૮
૩૧૨	પીરોજપુરા	૧૬	૧૫
૩૧૩	ગુંદરાસણ	૧૬	૧૩
૩૧૪	રિદ્રોલ	૧૯	૧૪
૩૧૫	લોદ્રા	૭	૫
૩૧૬	માણસા	૩૨	૨૪
૩૧૭	ચરાડા	૧૫	૧૩
૩૧૮	મહાવ	૮	૪
૩૧૯	પ્રતાપનગર	૧૫	૧૦
૩૨૦	મકાખાડ	૧૩	૪
૩૨૧	મોતીપુરા	૧૨	૯
૩૨૨	બદરપુરા	૩૦	૨૮
૩૨૩	વસાઈ–ડાભલા	૨૬	૨૬
૩૨૪	ગેરીતા	૧૩	૪
૩૨૫	આનંદપુરા	૧૩	૧૨
	કડી તાલુકો		
૩૨૬	કુંડાલ	૧૫	૧૪
૩૨૭	રાજપુર કડી	૨૧	૧૭
૩૨૮	માથાસુળ	૬	૫
૩૨૯	ડાંગરવા	૧૯	૧૩
૩૩૦	કડી	૫૯	૫૦
૩૩૧	ભારતી વિદ્યાલય, વામજ	૩૧	૨૮
૩૩૨	વાઘરોડા	૬	૫
૩૩૩	ધુમાસણ	૯	૯
૩૩૪	દીઘડી	૮	૬
૩૩૫	ખંડેરાવપુરા	૬	૩

અ. નં.	નામ	બેઠા	ઉત્તીર્ણ
૩૩૬	બોરીસણા	૪	૪
૩૩૭	ઈરાણા	૫	૪
	મહેસાણા તાલુકો		
૩૩૮	જગુદન	૧૩	૧૨
૩૩૯	રૂપાલ હારપુરા	૧૭	૧૦
૩૪૦	પાલોદર	૨૬	૧૦
૩૪૧	જયોરભાઇ વિદ્યા મંદિર, ખેરવા	૫૦	૪૨
૩૪૨	યુનિયન હાઇસ્કુલ. લાંઘણજ.	૬૪	૫૦
	વિસનગર તાલુકો		
૩૪૩	વિસનગર	૧૭	૧૪
૩૪૪	જે તલ વાસણા	૪૯	૨૫
	કલોલ તાલુકો		
૩૪૫	વાવોલ	૧૧	૯
૩૬૪	પાનસર	૧૫	૧૩
૩૪૭	રૂપાલ	૨૬	૧૪
૩૪૮	કલોલ	૪૯	૪૧
	રાધનપુર તાલુકો		
૩૪૯	રાધનપુર હાઇસ્કુલ	૩૧	૨૮
	સાંતલપુર તાલુકો		
૩૫૦	વારાહી	૪૧	૨૫
	પાટણ તાલુકો		
૩૫૧	કંથરાવી	૬	૩
૩૫૨	સણુંદ હાઇસ્કુલ	૨૦	૧૨
૩૫૩	પાટણ	૬૦	૫૦
	ખેરાળુ તાલુકો		
૩૫૪	ખેરાળુ	૧૯	૭
	અમરેલી જિલ્લો		
	અમરેલી તાલુકો		
૩૫૫	ગાંધીપા શાળા અમરેલી	૧૯	૧૨
૩૫૬	સાજીયા વદર	૬	૫
૩૫૭	મોટા માંચીઆળા	૧૨	૧૦
૩૫૮	અમરેલી તા. પુ. મં.	૩૧	૨૫
	ઓખા તાલુકો		
૩૫૯	દ્વારકાં	૧૭	૧૧
	કોડીનાર તાલુકો		
૩૬૦	કોડીનાર	૨૬	૧૫
	સાબરકાંઠા જિલ્લો		
	મોડાસા તાલુકો		
૩૬૧	મહાદેવ ગ્રામ	૩૬	૩૧
૩૬૨	પહાડપુર	૧૪	૫
૩૬૩	મેઢાસણ	૩૫	૨૨
૩૬૪	જે. એસ. મહેતા હાઇ. ધનસુરા	૯૪	૬૨
૩૬૫	સાયરા	૨૪	૧૨
૩૬૬	મોડાસા હાઇસ્કુલ	૯૨	૮૪
	બાયડ તાલુકો		
૩૬૭	ઈદ્રાણ	૧૮	૯
૩૬૮	હીપુરા	૧૫	૧૫
૩૬૯	ચોઇલા	૧૦૭	૧૦૨
૩૭૦	છાભી	૧૪	૭
૩૭૧	રડોદરા	૪૩	૩૪
૩૭૨	દહેમાઇ	૧૩	૬
૩૭૩	આમોદરા	૪૧	૧૮
	ખેડબ્રહ્મા તાલુકો		
૩૭૪	લક્ષ્મીપુરા	૧૩	૭
૩૭૫	ખેડબ્રહ્મા	૨૪	૨૩
૩૭૬	ગલોડિયા	૨૦	૧૫
	પ્રાંતિજ તાલુકો		
૩૭૭	સલાલ	૨૨	૨૦
૩૭૮	મોટા ચેખલા	૧૮	૧૨
૩૭૯	ફતેપુર	૧૬	૧૨
૩૮૦	પલ્લાચર	૧૫	૮
૩૮૧	હરસોલ	૧૦	૫

અ. નં.	નામ	બેઠા	ઉત્તીર્ણ
	હિંમતનગર તાલુકો		
૩૮૨	ઇડર	૨૬	૧૯
૩૮૩	બેરણા	૧૨	૧૦
૩૮૪	નિકોડા	૨૬	૧૬
	મેઘરજ તાલુકો		
૩૮૫	ઇસરી	૧૨	૧૧
૩૮૬	મેઘરજ	૩૯	૨૮
	માલપુર તાલુકો		
૩૮૭	પીપરાણાં	૧૦	૧૦
	મોડાસા તાલુકો		
૩૮૮	જાહર	૧૦	૧૦
	બનાસકાંઠા જિલ્લો		
	પાલનપુર તાલુકો		
૩૮૯	મડાણા	૧૨	૧૨
૩૯૦	પાલનપુર	૧૫	૧૫
૩૯૧	માલણ	૧૯	૧૫
	વાવ તાલુકો		
૩૯૨	વાવ	૧૧	૧૦
	દાંતા તાલુકો		
૩૯૩	દાંતા	૧૯	૧૮
	ડીસા તાલુકો		
૩૯૪	જુના ડીસા	૧૪	૧૪
૩૯૫	ડીસા તા. શાળા	૧૨	૯
૩૯૬	ડીસા હાઇસ્કુલ	૩૨	૨૭
૩૯૭	આખરડા	૮	૭
	થરાદ તાલુકો		
૩૯૮	થરાદ હાઇ સ્કુલ	૧૪	૧૩
	વડગામ તાલુકો		
૩૯૯	માહી	૧૨	૧૦
૪૦૦	રૂપાલ	૯	૯
૪૦૧	ફતેગઢ	૯	૮
૪૦૨	નાંદોતરા	૭	૪
	સૌરાષ્ટ્ર		
૪૦૩	અંજાર	૧૯	૧૭
૪૦૪	પાનવા	૯	૯
૪૦૫	ખીરસરા ઘેડ	૮	૫
૦૬	કરમડ	૫	૫
૪૦૭	વાવ	૪	૪
૪૦૮	ગઢકા	૬	૬
૪૦૯	પડાણા	૬	૬
૪૧૦	દાંતરડી	૫	૫
૪૧૧	હલવદ	૫૦	૧૬
૪૧૨	જુનાગઢ	૨૦	૧૯
૪૧૩	લીંબડી	૨૧	૨૧
૪૧૪	ભાવનગર ડીસ્ટીક્ટ જેલ	૯	૨
૪૧૫	નવાગામ	૭	૦
૪૧૬	વિસાવદર	૫૧	૪૦
૪૧૭	જામ જોધપુર	૫	૪
૪૧૮	વણા	૯	૭
૪૧૯	રાજકોટ	૪	૪
૪૨૦	સુગુપુર	૧૩	૧૧
૪૨૧	ધણાદ	૧૧	૧૧
૪૨૨	બેરાજી	૧૦	૯
૪૨૩	જામ જોધપુર	૪	૪

ઉપર મુજબ પરીક્ષામાં બેઠેલા ૧૧૦૮૫ માંથી ઉત્તીર્ણ ૮,૮૨૨ થાય છે. એ જોતાં પરીક્ષાનું પરીણામ ૮૦ ટકા આવ્યું કહેવાય. ઉત્તીર્ણ થનારાઓમાં ૭૪૮૨ વિદ્યાર્થીઓ, ૬૨૭ શિક્ષકો ૨૯૯ ખેતી, ૧૯૬ નોકરી, ૪૬ વેપાર, ૯૭ ઘરકામ, ૨ કેદી તથા ઇતર ધંધો કરનાર ૭૩ છે. તે પૈકી ૧૦૮૯ બેનો છે.

પરીક્ષા માટેની જાહેરાતમાં જણાવ્યા મુજબ કુલ બેઠેલા ઉમેદવારોમાંથી ગુણાનુક્રમે નીચે મુજબના ચાર ઉમેદવારો પ્રથમ આવે છે. અને તે દરેકને અનુક્રમે રૂ. ૫, ૪, ૩ અને ૨ નું ઇનામ મળે છે.

અ. નં.	નંબર	નામ	ગુણ	ઓળખ
૧	૧૭૦૨	શ્રી દાઉદ ઉમરજી યુસુફ માસ્તર કેન્દ્ર : ટંકારીઆ જિ. ભરૂચ	૯૦	શિક્ષક પ્રા. શાળા મેટ્રીક પાસ ઉ. ૩૦ વર્ષ
૨	૧	શ્રી પ્રવીણચંદ્ર ચંદુલાલ શાહ કેન્દ્ર : નાગરવાડા સંસ્કાર મંડળ	૮૯	વિદ્યાર્થી અભ્યાસ ઇન્ટર સાયન્સ ઉ. ૧૭ વર્ષ
૩	૬૯	કુસુમબેન તુકારામ કદમ કેન્દ્ર : મહેતાપોળ કન્યાશાળા,વડોદરા	૮૫	શિક્ષિકા ઉ. ૨૪ વર્ષ
૪	૭૬૮૮	કાન્તિલાલ હીરચંદ મોદી કેન્દ્ર : ઘાટકોપર, મુંબાઈ	૮૩	નોકરી અભ્યાસ બી. એ. ઉ. ૨૩ વર્ષ

તે પછી ગુણાનુક્રમે પ્રથમ આવતા ૧૬ નંબરને દરેકને રૂા. ૧-૦-૦ નું ઇનામ મળે છે.

ઉપરાંત ઉત્તેજનાર્થે ગુણાનુક્રમે પ્રથમ આવનાર ૧૦ બેનોને તથા ૧૦ વિદ્યાર્થીઓને તથા ૪ ખેતી કરનારને તથા એક વેપાર કરનારને તથા એક મજુરી કરનારને તથા એક કારીગરને તથા એક વણાટકામ કરનારને તથા એક માટીકામ કરનારને તથા એક ઘરકામ કરનારને તથા એક ભાવનગર જેલના કેદીને મળી કુલ ૩૧ ને ઉત્તેજનાર્થે રૂપિયા એકેકનું ઇનામ મળે છે.

કેન્દ્રવાર ઉત્તીર્ણ થનાર પંદરે એક એ પ્રમાણે જે તે કેન્દ્રમાં ગુણાનુક્રમે પ્રથમ આવતા ૩૮૪ જણને રૂપિયા એકેકનું ઇનામ મળે છે.

આ રીતે કુલ ૪૩૫ ને રૂપિયા ૪૯૫ નાં ઇનામો મળે છે ઇનામ મેળવતા નંબરોની યાદી જે તે કેન્દ્રને સીધી મોકલી આપી છે.

આ ઇનામો જે તે કેન્દ્રોને માર્ચ '૫૭ના આખર સુધીમાં મોકલાશે. ઇનામમાં હવે પછી થનાર સાતમી પરીક્ષાનું પુસ્તક અપાશે.

ઉત્તીર્ણ ઉમેદવારોનાં પ્રમાણપત્રો પણ માર્ચ '૫૭ આખર સુધીમાં જે તે કેન્દ્રો ઉપર મોકલાશે.

આ પરીક્ષાના પ્રચાર માટે ઉપર જણાવેલાં કેન્દ્રોના સંચાલકોએ જે પ્રયત્નો કર્યા છે તથા નિરીક્ષક તરીકેની સેવા અર્પી પરીક્ષાના કામમાં જે મદદ કરી છે તે બદલ સૌનો આભાર માનવામાં આવે છે. ઉત્તરપત્રો તપાસવામાં પણ જે જે ભાઇઓએ મદદ કરી છે તેની પણ નોંધ લેવામાં આવે છે.

આ પરીક્ષાના પુસ્તકની કીમત રૂ ૧-૪-૦ છે, પણ તે ઓછી કીમતે આપવામાં ગૂર્જર ગ્રંથ રત્ન કાર્યાલય અમદાવાદે તથા પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ, વડોદરાએ જે સવલત આપી છે તે પણ નોંધને પાત્ર છે. આ પરીક્ષાનો ભાવનગર જેલના સાત કેદીઓએ પણ લાભ લીધો છે તેની પણ અમે સહર્ષ નોંધ લઇએ છીએ.

સાતમી પરીક્ષાની જાહેરાત પ્રમાણપત્રો સાથે મોકલાશે.

વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળ
C/o સેંટ્રલ લાયબ્રેરી, વડોદરા.
તા. ૩૧-૧૨-૫૬

વલ્લભભાઇ મૃ. પટેલ
સહમંત્રી

આગામી તા. ૧લી ફેબ્રુઆરી '૫૭ નો

પુસ્તકાલય પર્વણી દિન

ગુજરાતનાં તમામ પુસ્તકાલયો, આ દિન જરૂર ઉજવે.

ગુજરાતની પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના આદ્યપિતા પૂ. શ્રી મોતીભાઈ ન. અમીન સાહેબ તા. ૧લી ફેબ્રુઆરીએ સ્વર્ગવાસ પામ્યા. એ દિન દરવર્ષે 'પુસ્તકાલયપર્વણી દિન' તરીકે ઉજવવાનું ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળે ઠરાવ્યું છે. તે મુજબ આ વર્ષનો એ દિન (૧ લી ફેબ્રુઆરી '૫૭ શુક્રવાર) નજીક આવી રહ્યો છે. ગુજરાતનાં પુસ્તકાલયોના સંચાલકો, પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના ચાહકો અને ભક્તો એ દિનને ભાવભરી રીતે ઊજવીને, પૂ. અમીન સાહેબ પ્રત્યેનું પોતાનું ઋણ જરૂર અદા કરે અને તે દિને વિધવિધ કાર્યક્રમો યોજી જનતાને પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિની અગત્ય અને તેનું મહત્ત્વ સમજાવવા પણ સારો પ્રયત્ન કરે. (આ દિન આપણે નીચેની રીતે ઉજવીએ :)

૧ પુસ્તકાલયનું સ્વતંત્ર મકાન હોય તો તેવું પુસ્તકાલય જયાં રાખવામાં આવ્યું હોય તે સ્થળ પુસ્તકાલયપર્વણી દિનના એક બે દિવસ અગાઉ વાળી-ઝૂડીને સ્વચ્છ કરવું. કબાટ તથા બીજું જે ફર્નિચર હોય તે પણ સાફસૂફ કરવું. કબાટોમાં 'પુસ્તકો,' પણ વ્યવસ્થિત ગોઠવી દેવાં.

૨ " પુસ્તકાલય પર્વણી દિન તા. ૧ લી ફેબ્રુઆરી '૫૭ શુક્રવાર એ પ્રમાણેનું એક બોર્ડ બનાવીને પુસ્તકાલય જયાં હોય તે સ્થળે એક બે દિવસ અગાઉથી મૂકી લોકોમાં એ દિનની ઉજવણીમાં ભાગ લેવાની ઉત્સુકતા જગવવી. આગલે દિવસે સાંજનાં તથા પર્વણી દિનના દિવસે વહેલી સવારના પુસ્તકાલયના સ્થળને આસોપાલવનાં તોરણો તથા ધજા-પતાકાથી તેમ જ પુસ્તકાલયનાં અને બીજાં સૂત્રો વિગેરેથી શણગારવું.

૩ "પુસ્તકાલયના મકાનમાં અંદરની બાજુ પૂ. અમીન સાહેબ અને બીજા દેશનેતાઓ તથા મહાપુરૂષોના ફોટાઓ ટાંગવા. પુસ્તકાલયસૂત્રોનાં બોર્ડો ટાંગવાં. પુસ્તકાલયમાં આવતાં પત્રો માસિકો ગોઠવવાં તથા પુસ્તકાલયનાં પુસ્તકોનું અને ગુજરાતીમાં પ્રસિદ્ધ થતાં પત્રો-માસિકોનું એક નાનું સરખું પણ કલાત્મક રીતે પ્રદર્શન પણ ગોઠવવું.

૪ "આવતી પર્વણીદિન સુધીમાં આટલું તો જરૂર વાંચોજ" એમ એક બોર્ડ ઉપર લખી તેની નીચે ચારિત્ર્ય અને સંસ્કાર બક્ષે-સાહસિક વૃત્તિ ખીલવે એવાં દસ કે પંદર પુસ્તકોનાં નામ લખો અને તે બોર્ડ ભીંતે ટાંગી તેની નીચે ટેબલ ગોઠવી તે ઉપર બોર્ડમાં લખેલાં પુસ્તકો પણ ગોઠવો. પૂ. ગાંધીજીનું તેમ જ બીજું સાહિત્ય પણ આવીજ રીતે બોર્ડ ઉપર લખી તેની નીચે પુસ્તકો ગોઠવવાં.

૫ ગામના રસ્તા અને પોળો આગલે દિવસે વાળી-ઝૂડી સાફ કરાવવાં.

૬ તા. ૧ લી ફેબ્રુઆરીએ સવારના ૮ વાગે પુસ્તકાલયપર્વણી દિનના બોર્ડ સાથે બાળકોનું એક સરઘસ કાઢવું. અને તેમની પાસે પુસ્તકાલયને લગતાં સૂત્રો ઉચ્ચારાવવાં, તથા "પૂ. ગાંધીજી અમર રહો," "પૂ. અમીન સાહેબ અમર રહો" ની જયઘોષણા ગજાવવી.

આ સરઘસમાં મોખરે ગાંધીજી અને અમીન સાહેબનો ફોટો પણ રાખવો. આ સરઘસ પુસ્તકાલયના સ્થળે પાછું આવ્યા બાદ સ્ટીરીઓસ્કોપ, રમતગમતનાં સાધનો, ચિત્રપોથીઓ, વાર્તાઓ વગેરે દ્વારા બાળકોનું મનરંજન કરવું. બાળકો માટે જ ખાસ પ્રસિદ્ધ થયેલ પુસ્તકો તેમની પાસે રજૂ કરવાં અને તે વાંચવા સમજ આપવી.

૭ બપોરના ત્રણ વાગે ગામની બેનોની ખાસ જુદી સભા રાખવી. અને તે સભામાં પણ બાળકો પાસે રજુ કરેલું મનોરંજનનું સાહિત્ય મૂકવું અને તે પછી કેટલાંક સારાં પુસ્તકોની વાતો તેમની પાસે મૂકી તે પુસ્તકો વાંચવાની પ્રેરણા આપવી.

૮ સાંજના ૪ વાગે જાહેર સભા રાખવી. આ સભામાં શરૂમાં પૂ. અમીન સાહેબના જીવનની થોડી વાતો કહેવી. અને એઓશ્રીને સ્મરણાંજલિ અર્પવી. તે બાદ પુસ્તકાલયનું નિવેદન હિસાબ ટૂંકમાં રજુ કરી લોકોના લક્ષમાં પુસ્તકાલયની ઉપયોગિતા મૂકવી વાંચન પ્રચારની વિધવિધ યોજનાઓ સમજાવવી તથા શિષ્ટવાચન પરીક્ષા તરફ પણ લક્ષ ખેંચવું.

૯ રાતના સંવાદ, રાસ, ગરબા, ભજન મંડળી વગેરેનો કાર્યક્રમ રાખવો. પુસ્તકાલયના મકાનને રોશની પણ કરવી.

ઉપર મુજબ પોતપોતાની અનુકૂળતા પ્રમાણે આપણે સૌ તે દિવસને ઉજવીએ. અને એ રીતે પૂ. મોતીભાઈ અમીન સાહેબના સ્મૃતિદિનને યાદ કરી એમના પ્રત્યેનું ઋણ અદા કરીએ.

પર્વણી ઉત્સવના અહેવાલ છાપામાં તથા પોતપોતાના વિ. પુ. મં. તરફ મોકલી આપવા સૌને આગ્રહભરી વિનંતિ છે.

વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળ
C/o સેન્ટ્રલ લાયબ્રેરી, વડોદરા

વલ્લભભાઈ મૂ. પટેલ
સહમંત્રી

"ભારતમાં બહુ ઓછા માણસો પુસ્તકો વાંચે છે તે ખેદજનક છે. પરંતુ વર્તમાન પત્રોના વાંચનને પુસ્તક વાંચન સાથે સરખાવવું ન જોઈએ. વર્તમાનપત્રો વાંચવાં એ સારૂં છે. પરંતુ સારાં પુસ્તકોનું ગંભીર વાચન પણ નવા વિચારોના ગ્રહણ માટે જરૂરી છે."

—પં. જવાહરલાલ

° ° ° °

—ચીનમાં આપણા દેશમાંથી બૌદ્ધધર્મ ગયેલો એટલે ચીનના પંડિતો અને પ્રવાસીઓ બૌદ્ધધર્મનું જ્ઞાન મેળવવા આપણા દેશમાં આવતા અને બૌદ્ધગ્રંથોનો અભ્યાસ કરતા. ઇ. સ. નાં થોડાં વર્ષ પૂર્વે એ લોકોએ લલિતવિસ્તર નામના પાલી ગ્રંથનો અનુવાદ ચીનની ભાષામાં કરેલો.

એ લોકો આપણા દેશના પંડિતોને ખૂબ માન આપતા.

° ° ° °

યુરોપના લોકો કપડાં પહેરતાં શીખ્યા તે પહેલાં તો ચીનના લોકો લખી શકતા અને સરસ પુસ્તકો છાપી શકતા હતા.

પ્રાસંગિક નોંધ

આધ્યાપક શ્રી. ચતુરભાઇ પટેલનું અવસાન

વડોદરા વિશ્વવિદ્યાલયના ગુજરાતીના આધ્યાપક શ્રી. ચતુરભાઇ પટેલનું તા. ૯-૬-૫૭ ને ગુરૂવારના રોજ શોકજનક અવસાન નીપજ્યું છે.

શ્રી. ચતુરભાઇ પટેલ ગુજરાતી સાહિત્યના ઉચ્ચ કક્ષાના લેખક હતા. કાવ્ય સાહિત્ય-લોકસાહિત્યના એ ઊંડા અભ્યાસી હોવા ઉપરાંત, ગૂર્જર મહાકવિ નાનાલાલનાં કાવ્યોમાં એઓ ઊંડો રસ ધરાવતા. તેમનાં કાવ્યસર્જનો પણ અનેક છે. તે ઉપરાંત ગુજરાતી સહિત્યના એક આગળપડતા વિવેચક પણ હતા.

ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ તેમ જ અન્ય સાહિત્ય પ્રવૃત્તિઓમાં પણ તેઓ ઊંડો રસ ધરાવતા હતા.

એમના અકાળ અવસાનથી ગુજરાતી સાહિત્ય-જગતે એક સાહિત્યનો સંનિષ્ઠ સેવક ગુમાવ્યો છે ત્યારે ગુજરાતી સાહિત્યના ઉચ્ચ અભ્યાસી વિદ્યાર્થીઓને એમના દ્વારા મળતું એ વિષયનું માર્ગદર્શન હવે બંધ થશે.

પ્રભુ સદ્દગતના આત્માને શાંતિ અર્પો, એ જ અભ્યર્થના.

શિષ્ટ વાચન પરીક્ષાનું પરિણામ

છઠ્ઠી શિ. વા. પરીક્ષાનું પરિણામ તા. ૩૧ ડિસેમ્બરે પ્રસિદ્ધ થશે, એમ અગાઉથી વર્તમાનપત્રો દ્વારા જણાવેલું તે મુજબ પરિણામ પ્રસિદ્ધ કરવા, ગુજરાતનાં તથા મુંબાઇનાં દૈનિકોને પોતપોતાના જ વિસ્તારનું અગાઉથી મોકલી પણ આપ્યું હતું, પણ તે વડોદરા, સુરત, મુંબઇ અને રાજકોટનાં પત્રોમાં પ્રસિદ્ધ થયું અને અમદાવાદમાં પ્રસિદ્ધ ન થયું તેથી અમદાવાદ વિભાગમાં આવેલા ખેડા, અમદાવાદ, સાબરકાંઠા, બનાસકાંઠા અને મહેસાણા જિલ્લાના ઉમેદવારોને પોતાના વિસ્તારનાં પત્રોમાં તા. ૩૧ ડિસેમ્બરે પરિણામ જોવા ન મળતાં ખૂબ નિરાશ થયા. અમે પણ તે દિવસે એટલા જ નિરાશ થયા. તે પછી તા. ૧ લી કે બીજીએ પ્રસિદ્ધ થાય તો પણ સારૂં છે. એમ માની તાર કર્યા, અમદાવાદ જઇ આવ્યા, પણ એમાંય નિષ્ફળતા મળી; છેવટે તા. ૨ જીએ અમે જે તે; કેન્દ્રોને સીધું પોતપોતાનું પરિણામ ઉતાવળથી મોકલી આપ્યું જે અમદાવાદ વિભાગનાં સૌ કેન્દ્રોને મળી ગયું હશે બીજાં કેન્દ્રોને પણ પરિણામ અત્રેથી મોકલાઈ ગયું છે.

જે પત્રોએ પરિણામ પ્રસિદ્ધ કર્યું છે, તેઓનો અગો આભાર માનીએ છીએ અને જેઓએ પ્રસિદ્ધ કર્યું નથી, તેઓને નમ્રતાપૂર્વક વિનંતિ કરીએ છીએ કે, ગુજરાતની પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના પ્રાણ અને એક મૂક લોકસેવક પૂ. અમીન સાહેબે, શિષ્ટ વાચનના પ્રચાર માટે શરૂ કરેલો આ પ્રવૃત્તિના એક ફળસ્વરૂપ પોતાનાં પત્રોમાં હવે પછીની પરીક્ષાના પરિણામને જરૂર સ્થાન આપશે.

છઠ્ઠી પરીક્ષાનાં પ્રમાણપત્રો તથા ઇનામો જેમ જેમ તૈયાર થશે, તેમ તેમ કેન્દ્રના ક્રમે સૌને માર્ચ આખર સુધીમાં મોકલાશે. તેની સાથે સાતમી પરીક્ષાની જાહેરાત પણ મોકલાશે.

છઠ્ઠી પરીક્ષાનું ટૂંક નિવેદન આ અંકમાં અન્યત્ર મૂકેલામાં આવ્યું છે; તે વાંચવા સૌને વિનંતિ છે.

ઇનામો જે જે નંબરને મળે છે, તે નંબરોની યાદી જે તે કેન્દ્રોને અત્રેથી મોકલેલા નિવેદનમાં જણાવેલ છે.

કરજણ તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળ તરફથી વિદ્યાર્થીઓ માટે શિષ્ટ વાચન પરીક્ષા

ઉપરોક્ત મંડળ તરફથી વિદ્યાર્થીઓ માટે શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષા માટે ગુજરાતના 'સાહસવીર અને કવિ "વીર નર્મદ" લેખકઃ-**રસુલભાઇ ન. વહોરા,** કીમત રૂ. ૦-૪-૦ ચાર આનાનું પુસ્તક પસંદ કરવામાં આવ્યું છે. એમાંથી બાળકોને ઘણું જાણવાનું મળે તેમ છે.

આ પુસ્તકની પરીક્ષા તા. ૨૭-૧-૫૭ને રવિવારના રોજ સવારના ૧૧ થી ૨ વાગે લેવાશે.

ડભોઇ તાલુકા પુસ્તકાલય શિક્ષણવર્ગ તથા પરિષદ

ડભોઇ તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળની સભા તા. ૬-૧-૫૧ ના રોજ ભરાઇ હતી, જેમાં ડભોઇ તાલુકાનો પુસ્તકાલય શિક્ષણવર્ગ તા. ૮-૯ ફેબ્રુઆરી '૫૭ અને ૧૦ મીએ ડભોઈ તાલુકા પુસ્તકાલય પરિષદ અમરેશ્વર મુકામે ભરવાનું નક્કી થયું છે.

પુસ્તકાલય પર્વણી દિન (તા. ૧ લી ફેબ્રુઆરી)

તા. ૧ લી ફેબ્રુઆરીએ ગુજરાતની પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના આદ્યપિતા પૂ. સ્વ. શ્રી. મોતીભાઇ ન. અમીન સાહેબ અવસાન પામેલા. તે દિનને ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળે પુસ્તકાલયપર્વણીદિન તરીકે ઉજવવાનું ઠરાવ્યું છે. એ દિન ગુજરાતનાં સૌ પુસ્તકાલયો જરૂર ઉજવે. આ દિન કેવી રીતે ઉજવવો તે આ જ અંકમાં અન્યત્ર સૂચવાયું છે. તે ગુજરાતનાં સૌ પુસ્તકાલયપ્રેમીઓને વાંચી જવા વિનંતિ છે.

પુસ્તકાલય પ્રચારકોની કામગીરી

અમદાવાદ વિભાગ પુસ્તકાલય પ્રચારક શ્રી. ઉમિયાશંકર લક્ષ્મીરામ દવેએ ડિસેમ્બર '૫૬ માં—

૧ રાધનપુર, ૨ કાંસા, ૩ ખંડોસણ, ૪ અમરેલી, ૫ અમરેલી બાલ પુસ્તકાલય, ૬ અમરેલી મહિલા પુ., ૭ નાના માચિયાળા, ૮ મોટા માચિયાળા, ૯ નાના આંકડીઆ, ૧૦ ફતેપુર, ૧૧ ચાંપાથળ, ૧૨ વિઠ્ઠલપુર, ૧૩ ચક્કરગઢ, ૧૪ લાલાવદર, ૧૫ કેરીઆનાગસ, ૧૬ અમરપુર વરૂડી, ૧૭ માંગવાપાળ, ૧૮ ધારી કસ્બા પુ., ૧૯ ચલાલા, ૨૦ ખીચા, ૨૧ ખાંભા કસ્બા પુ., ૨૨ ઇંગોરાળા, ૨૩ સમઢિયાળા, ૨૪ કોડીનાર, ૨૫ દેવળી, ૨૬ પીપળી,

૨૭ ઘાંટવડ, ૨૮ મોતિયાજ, ૨૯ આલીદર, ૩૦ ગીરદેવલી, ૩૧ છારા, ૩૨ દામનગર કસ્બા પુ., ૩૩ પાડરશિંગા, ૩૪ વેરાવળ જૈન પુ., એ ૩૪ ગામોનાં પુસ્તકાલયો તપાસણી કરી યોગ્ય માર્ગદર્શન આપ્યું હતું, વળી નીચેનાં ૧૦ ગામોએ નવીન પુસ્તકાલયો શરૂ કરવા યોગ્ય વાતાવરણ તૈયાર કર્યું હતું.

૧ પીરાણાં, ૨ વિજયનગર, ૩ અલ્હાબાદ, ૪ અરજણસર, ૫ સુખાપુરા, ૬ સુલતાનપુરા, ૭ દેવગામ, ૮ મોટી પીપળી, ૯ સરદારપુરા, ૧૦ ગોચનાદ.

તે ઉપરાંત ગુજરાત પુ. મંડળના સને ૫૬–૫૭ માં ૩૧ સભ્યો નોંધ્યા હતા.

ભરૂચ. સુરત જિલ્લા પુ. પ્ર. શ્રી. બળવંતરાય મં. મહેતે માહે ડિસેમ્બરમાં જંબુસર તાલુકામાં ૧ જંબુસર, ૨ કલક, ૩ લીમજ, ૪ કરમાડ, ૫ કાવા, ૬ ટુંડજ, ૭ કોરા, ૮ જંત્રાણ, ૯ ઝાંપડી. ૧૦ કલિયારી, ૧૧ છીદ્રા, ૧૨ સીગામ, ૧૩ ક્રીમોજ, ૧૪ રૂનાડ, ૧૫ કાવી, ૧૬ કનગામ, ૧૭ મગણાદ, ૧૮ ઉબેર, ૧૯ નોંધણા, ૨૦ અમનપુર, ૨૧ સારોદ, ૨૨ સારોદ તળપદ, ૨૩ નોંબાર, ૨૪ ઉમરા, ૨૫ અણખી, ૨૬ જાફરપુરા, ૨૭ ઓજાદ્રા, ૨૮ વાવલી, ૨૯ વેડચ, ૩૦ પીલુદરા, ૩૧ ગજેરા, એ ગામોનાં પુ. ની તપાસણી કરી ખામીઓ સુધારી આપી છે. તથા માર્ગદર્શન કર્યું છે. આમાંનાં રૂનાડ, વેડચ અને ગજેરા એ ત્રણ પુ. ને સરકારમાન્ય કરાવવા અરજીઓ લીધી છે. સદર માસમાં તેમણે ૧૨૦ પુસ્તકો જે તે પુ. માંથી ઇસ્યુ કરી વાંચવા આપ્યાં છે, તથા ગુ પુ. મં.ના ૫૨ સભ્યો નોંધ્યા છે.

વડોદરા, પંચમહાલ જિ. પુ. પ્ર. શ્રી. છગનભાઈ મ. પટેલ માહે ડિસેમ્બર માસમાં હાલોલ તાલુકામાં ૧ ચંદ્રપુરા, ૨ કંજરી, ૩ હાલોલ, ૪ રામેસરા, ૫ ગંભીરપુરા, ૬ મોતીપુરા, ૭ ગોરજ, ૮ ત્રીકમપુરા, ૯ સૈડાલ, ૧૦ રૂસ્તમપુરા, ૧૧ કુંવરપુરા, ૧૨ મોરખલા, ૧૩ શિવરાજપુર, ૧૪ ટીંબી, ૧૫ રાયણખાડ, ૧૬ તરખંડા, ૧૭ અરાદ, કાલોલ તાલુકામાં ૧૮ એરાલ, ૧૯ મલાવ, ૨૦ રાબોડ, ૨૧ અડાદરા, ૨૨ સુરેલી અને ૨૩ તોતરમોતા (તા. સંખેડા) એ ગામોનાં પુસ્તકાલયની તપાસણી કરી, જણાતી ખામીઓ સુધારી છે, તથા માર્ગદર્શન કર્યું છે. ઉપરાંત તરખંડા તા. હાલોલમાં નવીન પુ. ખોલ્યું છે. તથા હાલોલ તાલુકાનાં ગનીપુરા, મોટા આંકડિયા, ધર્મપુરી અને કાલોલ તાલુકામાં ભુખી ગામે નવીન પુ. ઉઘાડવા પ્રચાર કર્યો છે. સદર માસમાં તેમણે ૧૦૯ પુસ્તકો જે તે પુ. માંથી ઇસ્યુ કરી વાંચવા આપ્યાં છે, તથા ગુ. પુ. મંડળના ૪૬ સભ્યો બનાવ્યા છે.

સાવલી તાલુકા. પુ. મા. પ્ર. શ્રી. સોમાભાઈ વૈદ ડિસેમ્બરમાં સાવલી તાલુકામાં ૧ તુલસીગામ, ૨ જાંબુગોરલ, રાણીપુરા, ૪ સમલાયા સ્ટેશન, ૫ મેરાકુવા, ૬ ધનતેજ, ૭ શારદાપુર ગામોનાં પુ. ની તપાસણી કરી છે, તથા માલઆંકલિયા અને કંબોલા ગામે નવીન પુ ખોલવા તજવીજ કરી છે. ગુ. પુ. મં.ના ૧૧ સભ્યો નોંધ્યા છે.

વડોદરા તાલુકા પુ. પ્ર. શ્રી ભોગીલાલ જ. જોષીએ ડીસે. માં સલાડ, સુંદરપુરા અને નિઝામપુરાનાં પુસ્તકાલયની તપાસણી કરી હતી.

ભરૂચ જિલ્લા પ્રથમ પુસ્તકાલય પરિષદ

ખાસ સભા તા. ૭–૧–૫૭ ના રોજ શ્રી. દલસુખરામ શાસ્ત્રીજીના પ્રમુખપદે ભરાઇ હતી, જેમાં ભરૂચ જિલ્લા પ્રથમ પુસ્તકાલય પરિષદ તા. ૨૩–૨૪ માર્ચ ૫૭ના રોજ ભરૂચમાં

ભરવાનું નક્કી થયું હતું. આ પરિષદનું આગળનું કામકાજ ચલાવવા માટે એક સમિતિ પણ તે જ દિવસે નીમવામાં આવી છે. આ સમિતિના પ્રમુખ તરીકે શ્રી. દલસુખરામ શાસ્ત્રીજી અને મંત્રી તરીકે શ્રી. ગજાનન દવે ચૂંટાયા છે. આ પરિષદ અંગે ભરૂચ તાલુકાના ઉત્તર વિભાગ તરફથી શ્રી. નાગજીભાઇ દે. પટેલે રૂ. ૧૦૧) હાંસોટ મહાલ તરફથી શ્રી. ઠાકોરભાઇ લે. પટેલે રૂ. ૨૫ જંબુસર તાલુકા તરફથી શ્રી. ઠાકોરભાઈ છો. અમીને (નોંધણા) રૂા. ૨૫) તથા અંકલેશ્વર તાલુકા તરફથી શ્રી. બીજરત્ન કે. લાલાજીએ રૂ. ૨૫) ની મદદ આપવાનું સભામાંજ જાહેર કર્યું છે. પરિષદના પ્રમુખ તથા ઉદ્‌ઘાટક પણ ગુજરાતના જાણીતા સાહિત્યકારોમાંથી પસંદ કરવાનું આ સભામાં વિચારાયું છે.

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિ. વડોદરા.

રજાઓની યાદી

સન ૧૯૫૭.

મકર સંક્રાન્તિ	૧૪ મી જાન્યુઆરી	સોમવાર	૧
ભારતનો પ્રજાસત્તાક દિન	૨૬ મી "	શનિવાર	૧
સ્વ. મો. ન. અમીન સંવત્સરીદિન	૧ લી ફેબ્રુઆરી	શુક્રવાર	૧
મહાશિવરાત્રિ	૨૭ મી "	બુધવાર	૧
હોળી (બીજો દિવસ)	૧૬ મી માર્ચ	શનિવાર	૧
ગુડી પડવો	૧ લી એપ્રિલ	સોમવાર	૧
રામ નવમી	૮ મી "	સોમવાર	૧
મહાવીરજયંતિ	૧૨ મી "	શુક્રવાર	૧
રમજાન ઈદ	૨ ૭ મે	ગુરુવાર	૧
બકરી ઈદ	૯ મી જુલાઇ	મંગળવાર	૧
મહોરમ	૭ મી ઑગસ્ટ	બુધવાર	૧
નાળીએરી પુનમ	૧૦ મી "	શનિવાર	૧
ભારતનો સ્વાતંત્ર્યદિન	૧૫ મી "	ગુરુવાર	૧
ગોકુલાષ્ટમી	૧૯ મી "	સોમવાર	૧
ગણેશચતુર્થી	૨૮ મી "	બુધવાર	૧
મહાત્મા ગાંધીજીનો જન્મદિવસ	૨ જી ઓક્ટોબર	બુધવાર	૧
દશેરા	૩ જી "	ગુરુવાર	૧
દિવાળી	૨૧ મી " થી ૨૬ મી ઓક્ટો.	સોમથી શનિ.	૬
નાતાલ	૨૫ મી ડિસેંબર	બુધવાર	૧
બેંકનું વાર્ષિક હિસાબી કામકાજ	૩૧ મી "	મંગળવાર	૧

વડોદરા
તા. ૧-૧-૫૭

લક્ષ્મણસિંહ બ. પરમાર
મંત્રી

આસિકો મળ્યા તારીખ

માસિકનું નામ	માસ	વર્ષ	અંક	મળ્યા તારીખ
અખંડાનંદ	ડિસેમ્બર	૧૦	૩	૨-૧-૫૭
આરામ	જાન્યુઆરી	૨	૧	૨-૧-૫૭
ઊર્મિ-નવરચના	,,	૨૭	૧૦	૫- ૧-૫૭
કુમાર	ડિસેમ્બર	૩૩	૧૨	૭-૧૨-૫૭
કોડિયું	જાન્યુઆરી	૧૨	૬	૯- ૧-૫૭
ગ્રામજીવન	,,	૨૭	૭	૨- ૧-૫૭
ગ્રામસ્વરાજ	જાન્યુઆરી	૧૦	૭	૧૧-૧-૫૭
ચેતના	જાન્યુઆરી	૩	૭	૨-૧-૫૭
ઘરશાળા	નવેમ્બર	૧૭	૪	૯-૧૧-૫૬
જીવનમાધુરી	જાન્યુઆરી	૩	૭	૨-૧-૫૭
જીવનપ્રકાશ	જાન્યુઆરી	૧૦	૧૦	૨-૧-૫૭
જીવનશિક્ષણ	ડિસેમ્બર	૧	૨	૨-૧-૫૭
નવચેતન	જાન્યુઆરી	૩૫	૪	૪-૧-૫૭
તંદુરસ્તી	,,	૭	૮	૧- ૧-૫૭
નૂતન શિક્ષણ	ડિસેમ્બર	૨૨	૫	૧૬-૧૨-૫૬
પ્રતિમા	જાન્યુઆરી	૧૪		૪-૧-૫૭
પ્રસ્થાન	પોષ	૩૨	૩	૨-૧-૫૭
બાલકનૈયો	ડિસેમ્બર	૩	૧૨	૧૬-૧૨-૫૬
બાલમિત્ર	જાન્યુઆરી	૩૬	૬	૨-૧-૫૭
બાલજીવન	,,	૩૭	૩	૯- ૧-૫૭
બાળક	,,	૩૫	૧	૩- ૧-૫૭
બુદ્ધિપ્રકાશ	ડીસેમ્બર	૧૦૩		૨૨-૧૧-૫૬
ભિષગ્ભારતી	જાન્યુઆરી	૩	૧૨	૧૧-૧-૫૭
મિલાપ	ડિસેમ્બર		૮૩	૧૭-૧૨-૫૬
પ્યારા બાપુ	,,	૯	૯	૨૦-૧૨-૫૬
માન્ત્રિક	જાન્યુઆરી	૨	૧૯	૧૯- ૧-૫૭
શ્રીરંગ	,,	૨	૪	૨-૧-૫૭
સવિતા	,,	૧૦	૫	૩-૧૨-૫૬
સંસાર	,,	૩૪	૨	૨૪-૧૧-૫૬
સ્ત્રીજીવન	,,	૧૮	૩	૩-૧-૫૭

સામયિક દોહન

શ્રદ્ધા અને ભક્તિ

મને ઘણી વાર એમ થાય છે કે આપણો દેશ ઘણો ભાગ્યશાળી છે–પ્રભુની કૃપા એના પર ઠીક ઠીક વરસી છે, જેને કારણે રામકૃષ્ણ પરમહંસ જેવા મહાન પુરુષો અહીં થઇ ગયા. જેમને આપણો દેશ જ નહિ, આખું જગત ઓળખે છે.

આપણે વિદ્યાર્થી અવસ્થા પસાર કરી બહાર નીકળીએ ત્યારે એટલું તો અવશ્ય શીખી જઇએ કે જે જે સંતોએ, મહાપુરુષોએ આપણને પ્રભુનો પંથ બતાવ્યો તેમના પ્રત્યે પ્રેમ, ભક્તિ અને આદરની દૃષ્ટિ રાખીએ.

રામકૃષ્ણ પરમહંસ વિશે એમ કહેવાય છે કે પહેલાં તો લોકો એમનો અનાદર કરતા. એક દિવસ એ બેઠા હતા–સહુ એમને વીંટળાઇને એમની આસપાસ બેઠા હતા. એમાંથી એક જણે પ્રશ્ન કર્યો: 'તમે તો મહાત્મા કહેવાઓ, તમે ભગવદ્‌ગીતાનો અભ્યાસ કર્યો હશે. બોલો, એમાં શું આવે છે?'

પરમહંસે જવાબ આપ્યો: 'મેં એકજ પ્રકારનો અભ્યાસ કર્યો છે અને તે ગીતાનો... તાગીનો. 'ગીતા' 'ગીતા' કહેતાં 'તાગી' 'તાગી' નો અભ્યાસ થઇ ગયો. 'તાગી' એટલે 'ત્યાગ'. મનુષ્યેજીવનમાં મેળવવું અને 'એને' (આકાશ સામે જોઇને) સોંપી દેવું. વાલ્મીકિએ 'મરા' 'મરા' માંથી 'રામ' 'રામ' કર્યું જ હતું ને આજે બાઇબલ ભક્તો :માને છે કે 'ઓમ' 'મા' શબ્દમાંથી જ જન્મ્યો છે. બાળક મૅા...મૅા...કરતાં કરતાં...ઉંવાં...ઉંવાં અને એમાંથી 'ઓમ' કરે છે! (બધા હસી પડયા.)

આજે બહેનોમાં શ્રદ્ધા છે, ભક્તિ છે, પ્રેમ પણ છે. પ્રભુને માની પેઠે ઓળખવાનો છે. અને ખરેખર, તે મા જેવો જ છે. એને ઓળખાવનારી પણ મા જ છે. આનંદમયી માતા, કૃષ્ણાબાઇ વગેરે માતાઓ જગતજનનીની ઓળખાણ કરાવશે.

આજે પ્રભુ મને પૂછે કે, 'તારે કયાં જન્મ લેવો છે?' તો હું મિનિટના ય વિલંબ વિના કહું કે મને તું ભલે એક અભણ ગામડિયો રાખજે. પણ શ્રદ્ધા ને ભક્તિ ખૂબ આપજે, જેના વડે હું મારા જીવનને ઉજ્જ્વળ બનાવી શકું.

(શ્રી રામકૃષ્ણ પરમહંસની તિથિ પર આપેલ પ્રવચન)

—નિમળા પરલ

ગોડ સાહેબ

સિમલાથી છ માઈલ દૂર તારાદેવી નામે એક રળિયામણી એસ્ટેટ છે. ગોડ નામના એક અંગ્રેજે એ વસાવી હતી. એ એક વિચિત્ર સ્વભાવનો અંગ્રેજ હતો. સમયનો એટલો ચુસ્ત કે પૂછો વાત. હિન્દ આઝાદ થયા પછી એ એસ્ટેટ છોડી ચાલ્યો ગયો છે. એની કથા રસદાયક છે.

ગોડ ખૂબ જ નિયમિત માણસ. સવારે આઠના ટકોરે ઊઠીને એક રળિયામણા ઝાડ નીચે એ ધામા નાખે. રોજનો એ નિત્યક્રમ. આઠ પર એક મિનિટ પણ ઉપર ન થાય ! નોકરોને કડક હુકમ હતો કે નિયત સ્થળે આઠ પહેલાં બધી સામગ્રી મૂકીને એ ત્યાંથી હટી જાય. કેમ કે એનો નિયમ હતો કે નાસ્તા પહેલાં એ કોઈ પણ હિન્દીનું મોઢું ન જોતો ! નોકરો એનો મિજાજ જાણે એટલે આઠ પહેલાં નાસ્તો ઝાડ નીચે ટેબલ પર મૂકી અદશ્ય થઈ જાય.

હિન્દ આઝાદ થયું. સિમલામાં પથરાયેલા અંગ્રેજો ધીરે ધીરે બધું વેચી સાટીને માદરે વતન જવા લાગ્યા. ગોડે પણ નક્કી કર્યું કે એસ્ટેટ વેચીને હું યે વતનભેગો થઈ જાઉં. એસ્ટેટ નાનીસૂની નહિ, સરસ મઝાના બંગલા, મકાન, ફળોનો સમૃદ્ધ બગીચો–. બધું ઓછામાં ઓછું છ લાખ રૂપિયાની કિંમતમાં વેચવાની એણે જાહેરખબર છપાવી. સિમલાની આસપાસ પ્રથમ અનેક નાનાં રાજ્યો હતાં. એવા એક રાજ્યના ઠાકોરે જાહેરખબર વાંચી. વહેલી સવારે એ ઘોડે ચઢીને તારાદેવી એસ્ટેટમાં જવા નીકળ્યો. સવારનાં આઠ થયેલા. ગોડ સાહેબ પેલા ઝાડ નીચે નાસ્તો કરવા બેઠેલા. ઠાકોર તો સીધા ઘોડો લઈને તેની સામે જ પહોંચ્યા. એને જોતાં જ ગોડનો ગુસ્સો આસમાને પહોંચી ગયો. તારાદેવીમાં વિતાવેલી જિંદગીમાં પહેલી જ વાર સવારનો નાસ્તો પૂરો કર્યા પહેલાં એક હિન્દીએ એની સામે આવી અપશુકન કર્યાં. ગોડે ઠાકોરને મણ–મણની સંભળાવી બંખેરી કાઢ્યો. ઠાકોરે તો તરત ઘોડો પાછો વાળ્યો અને ઘર ભણી મારી મૂક્યો.

'બસ, મારે હવે આ દેશમાં રહેવું નથી.' ગોડ સાહેબે જાહેર કર્યું. અને તરત ત્યારના પંજાબ સરકારના સ્કાઉટ અધિકારી હરદયાલસિંગને તેડાવ્યા, અને પોતાનો નિર્ણય જણાવ્યો: ' વર્ષોનો મારો અતૂટ નિયમ આજે તૂટ્યો. મારે આ દેશમાં હવે રહેવું નથી. હું મારી આ તારાપુર એસ્ટેટ આખી સ્કાઉટ સંસ્થાને મફત ભેટ આપી દઉં છું.' અને એસ્ટેટની બધી જમીન ૩૦૦ એકર, ફળોનો બગીચો, તેમ જ લાખો રૂપિયાના બે સુંદર બંગલા–પંજાબ સરકારને સોંપી આફ્રિકા ચાલ્યો ગયો.

ત્યારથી તે દર વર્ષે નિયમિત રીતે પંજાબના રાજ્યપાલના નામે આઠ હજાર રૂપિયા બંગલાની મરામત માટે મોકલે છે ! (ટૂંકાવીને).

—રાજેશ્વરપ્રસાદ નારાયણ

જીવનમાં રસ લેતાં શીખો.

કોઇ કોઇ વાર આપણે જોઇએ છીએ કે ગમે તેવી નિરાશાજનક પરિસ્થિતિમાં પણ કોઇ કોઇ માણસો આનંદી અને હસતા જ હોય છે. તેઓ સદાય આટલા ઉત્સાહી કેમ રહી શકતા હશે એવું આપણને થાય. પણ પ્રથમ નજરે આશ્ચર્યજનક લાગતી આ વાત કંઇ બહુ અઘરી નથી. એમ તો શ્રીમંતને, મધ્યમ વર્ગના માનવીને અને ગરીબને–સૌને થોડી ઘણી મુશ્કેલીઓ તો હોય જ છે.

નોકરી કેમ મેળવવી, મળી તો કેમ ટકાવી રાખવી અને તેમાં કેમ આગળ આવવું, છોકરાંઓને કેમ કેળવણી મળે, તબિયત કેમ સારી રહે એવા એવા પ્રશ્નોની સાથોસાથ ઘર કેમ મેળવવું, ઘરમાલિક સાથે સમાધાનીથી કેમ રહેવું, પરચુરણ કજિયાઓનો ઉકેલ કેમ આણવો, બે પાસાં કેમ સમતોલ કરવાં–આવા અનેક નાનામોટા પ્રશ્નો આપણને મૂંઝવી નાખતા હોયછે. કેટલીક વાર તો સાવ સામાન્ય લાગે એવી બાબતોથી પણ આપણા મનની સમતુલા ખસી જાય છે. કેટલીક વાર તકરાર માટે સાવ સામાન્ય કારણો પણ પૂરતાં થઇ પડે છે. લોકલ ટ્રેનમાં કે બસમાં સારી જગ્યા ન મળી હોય, રસ્તા ઉપર આપણે જતા હોઇએ ત્યારે કોઇ ખટારો કે મોટર આપણાં કપડાંને પાણી ઉડાડી કપડાં બગાડે, બહાર જવાને વખતે જ કોઈ "લપ્પીદાસ" આવી ચઢે–આવી નાની નાની બાબતોથી પણ આપણી ખીજનો પારો ઊંચો ચડતો જાય છે. અને બીજા ઉપર ખીજાવાથી કાંઇ વળે એમ ન હોવાથી આપણે આપણી જાત ઉપર જ ખીજાઇએ છીએ.

કેટલાકનું આનાથી ઊલટું જ હોય છે. તેમને ગમે ત્યાં એકદમ જગા મળી જાય છે આખો દિવસ કામ કર્યા પછી યે કયાંક દૂર જવું હોય તો યે તેમની તૈયારી હોય છે. રવિવાર કે રજાના દિવસે પર્યટને જવા એ આગેવાની લે છે. કોઇને ત્યાં માંગલિક પ્રસંગ હોય ત્યારે પણ ' કાકી ! કાકી ! " કહેતાં રસોડા સુધી પહોંચી જવામાં તેમને વાંધો આવતો નથી.

આવી વ્યક્તિ પાસે જીવનની ખરેખરી આસક્તિ અને એક પ્રકારની હોંશ હોય છે. આ આસક્તિ અને હોંશ જેનામાં હોય એ કોઇ પણ સ્થળે પોતાનું વર્ચસ્વ જમાવી શકે છે. આ વૃત્તિ કેટલાકમાં કુદરતી હોય છે અને કેટલાકમાં પ્રયત્નસાધ્ય હોય છે.

જીવનમાં આનંદ મેળવવા માટે તમારાં રોજિંદાં કામો ઉપરાંત પણ બીજી કેટલીક બાબતોમાં તમે રસ લેતા થાવ એ જરૂરી છે. સંગીત, સાહિત્ય, છાયાચિત્રણ, અભિનય, ફળજ્યોતિષ, સામુદ્રિક, ઇતિહાસ, પ્રકૃતિના ચમત્કારો અથવાં બીજા કોઈ પણ વિષયનો આપણને અછડતો પરિચય હોય તોપણ આપણે કોઇ પણ સ્થળે તેમાં રસ લઈ શકીશું, તે દ્વારા નવા પરિચયો સાધી શકીશું અને નવી માહિતી મેળવી શકીશું, રોજિંદા કામોના કંટાળાથી જરા દૂર પણ થઇ શકીશું. આ માટે તમારા ધંધા કે તમારી નોકરી ઉપરાંત બીજા કેટલાક વિષયોનો સંપર્ક પણ સાધો. હું એમ નથી કહેતો કે તમે તે વિષયના "નિષ્ણાત" બની જાઓ, પણ કેવળ પરિચયથી પણ તમને એક પ્રકારનો નવો આનંદ મળશે. એ પ્રયોગ કરી જુઓ.

પણ આમાં યે એક સાવધાની રાખવી જરૂરી છે અને તે વાદવિવાદમાં ન પડવાની. બીજાનું કહેવું શાંતિથી સાંભળી લ્યો. જો કે આ વાત ધારીએ છીએ તેટલી સહેલી નથી જ. કેમકે ઘણાને બીજાનું કહેવું પૂરેપુરૂં સાંભળ્યા પહેલાં જ પોતાનો ઘોડો આગળ દોડાવવાની ટેવ હોય છે. સાંભળનારા ઓછા ને બોલનારા ઝાઝા છે, માટે સાંભળો ! કંટાળો નહિ, બોલનાર વ્યક્તિ જો માંદી કે વૃદ્ધ હોય તો વધુ આસ્થા બતાવો. તમને થોડો ત્રાસ થશે પણ તેમને કેટલી સહાનુભૂતિ પ્રાપ્ત થશે તે જોજો. કોઈની ભૂલ ચાર માણસના દેખતાં બતાવશો તો તે ગુસ્સે થશે, પણ એ જ ભૂલ પાછળથી બતાવશો તો એ તમારો આભાર માનશે.

મિત્રો વધારવા એ પણ જીવનમાં આનંદપ્રદ વાત છે, મિત્ર એટલે પરિચિત અથવા તેનાથી વધારે નજીકના. આ અર્થમાં તમારૂં મિત્રમંડળ નિરનિરાળા થરનું હોય તો તમને કેટલો આનંદ મળે ? કોઈ મોટી ઘડિયાળી, મોટી હોટેલનો કોઈ હસમુખો " વેઇટર, " ટ્રામ કંડક્ટર, લોકલ ટ્રેનમાં નિશ્ચિત સમયે ભેગો થતો સહપ્રવાસી, નાકા ઉપરનો પાનવાળો, દવાખાનાનો કમ્પાઉન્ડર વગેરેથી માંડીને એકાદ સંગીતકાર, કોઈ મોટી કંપનીનો કેશિયર, વહાણ કંપનીનો કોઈ અધિકારી-આવી અનેક વ્યક્તિઓ સાથે મિત્રતા બાંધી તમે તન્મય થવા માંડશો કે તમને આનંદ મળવા માંડશે. આ બધાંને મળતાં તમારી દૃષ્ટિ અને તમારા વિચારનું ક્ષિતિજ વધુ વિસ્તૃત બને છે. વળી જુદે જુદે સ્થળે ભોગવવી પડતી અડચણો આવા ઓળખીતાઓની સહાયથી નિવારી શકાય છે.

લોકો તમને યાદ રાખે એ માટે આવતાજતાને ચ્હા પાવી કે પૈસાની મદદ કરવી એ જ એક માર્ગ છે, એવું કંઈ નથી. સહજ થઈ શકે એવું બીજાનું કામ હોય તો એ કરી આપો. સ્નેહીને મળતાં મુક્ત મને તેની સાથે સસ્મિત વાત કરો. તમારાં કપડાં " સાદાં " હશે તો તે ચાલશે, પણ તે સ્વચ્છ અને બરાબર રીતે પહેરેલાં હોવાં જોઈએ. " મલિન વસન, મલિન મન " એ કહેવત ન ભૂલો. સ્વચ્છ કપડાં પહેર્યાનો આનંદ ઠંડીના દિવસમાં મળતાં ગુલાબી સૂર્યકિરણો સમાન છે.

જીવનમાં ભૂલ તો દરેક કરે છે, પણ પોતાની ભૂલ કબૂલ કરવાની હિંમત અને નિખાલસતા બહુ ઓછામાં હોય છે. આપણે હાથે થયેલી ભૂલ આપણે સ્વીકારી લઈએ તો આપણી ભૂલથી જેને નુકસાન થયું હોય તે સામી વ્યક્તિ ખરી સ્થિતિ સમજી લઈ એ બદલ ન ખીજાતાં " ચાલો, થવાનું હતું તે થઇ ગયું ! " કહી સહાનુભૂતિ દર્શાવશે.

એક બીજી વાત. કેટલીક વાર ઓફિસમાં ઉપરી સાથે બોલતાં, ઘરમાં વડિલો સાથે વાત કરતાં, મોટી દુકાને જઇ ખરીદી કરતાં કે કોઇ મોટા અધિકારીને મળવા જતાં આપણે એક પ્રકારનો સંકોચ અને ભય અનુભવીએ છીએ. "એમની પાસે હું કેવો લાગીશ ?" "એમને મારે માટે કેવો મત હશે ?" "હું બરાબર બોલી શકીશ કે ?" આવી આવી લઘુતા ગ્રંથિને કારણે આપણે પાછળ પડી જઈએ છીએ. લઘુતાગ્રંથિ આપણા મનમાં ઘર કરતી જાય છે અને વાજબી બાબત પ્રત્યે દુર્લક્ષ કરી આપણી પરિસ્થિતિ સાથે ખોટું સમાધાન કરી લઈએ છીએ. આવી લઘુતાગ્રંથિને આપણા મનમાંથી મનનિકાલ કરવા માટે જે વસ્તુની આપણને ભીતિ લાગતી હોય તે જ વસ્તુ ખાસ કરવી એ એક ઉપાય છે. કોઇ વાર ભૂલ થશે પણ તમે આ ગ્રંથિ પર વિજય મેળવી શકશો અને એ માટે તમને પોતાને જ

અભિમાન થશે. અલબત્ત, આમાં મર્યાદા ન ચુકાય એ જોવાનું રહે છે. કોઇ મોટી ફરિયાદ લઈ તમે ઉપરી અધિકારીને નીડર રીતે મળો એ બરાબર છે. પણ કઇ વાતને કેટલું મહત્ત્વ આપવું અને તે માટે શા પ્રયત્ન કરવા એ વિવેકપૂર્વક નક્કી કરવું જોઇએ. એક રૂપિયાનું પરચુરણ મેળવવા માટે રિઝર્વ બેંકના મેનેજરને મળવાનો કે આપણા ઘર પાસેની ગટર સુધરે એ માટે આરોગ્ય પ્રધાનની મુલાકાત લેવાનો કશો અર્થ નથી.

ત્રીજી વાત. પોતાના કામમાં પૂરેપૂરું મન પરોવતાં શીખો. પરિસ્થિતિને અંગે કેટલીક વાર અણગમતો વ્યવસાય આપણે કરવો પડે છે. નવલિકાલેખકને કોઇ વાર "શોર્ટ-હેન્ડ ટાઇપીસ્ટ" બનીને દિવસો કાઢવા પડે છે. કોઇ વાર નવલકથાલેખકને નસીબે જાહેરાતો લખવાનું આવી પડે છે. આપણા ભાગ્યથી કે આપણી હોશિયારીથી પરિસ્થિતિ પલટાય તો સારૂં છે, અન્યથા જે છે તેમાં જ મન પરોવવા યત્ન કરો. કોઈ વાર અણગમતા કામમાં ય તમે અદ્ભુત પ્રગતિ કરી શકશો.

જીવનમાં ઘણી મુશ્કેલીઓ આવે છે ને આપણને મૂંઝવે છે. દુનિયાને આ મુશ્કેલીઓની કીંમત હોય કે ન હોય, પણ આપણે તો એ ચક્રવ્યૂહમાં આવી ગયા હોઈએ એમ ગભરાઇ જઇએ છીએ, "આમ કરૂં તો શું થાય ને તેમ કરૂં તો દુનિયા શું કહેશે ?" એવી દ્વિધામાં આપણે પડી જઇએ છીએ. આપણને સલાહ આપનાર વળી ત્રીજો જ ભય ઊભો કરે ને આપણે તો "મરી ગયા !" એમ જ આપણને લાગે. આવા સંજોગોમાં શું કરવું નો નિર્ણય આપણે પોતે જ કરવાનો રહે છે. એવે વખતે પુખ્ત વિચાર પછી મક્કમ બનીને નિર્ણય કરી લેવો. આવી ટેવ પડયા પછી તમે કોઇ પણ સમયે વસ્તુસ્થિતિનો સામનો કરી શકશો અને તમારી આત્મશ્રદ્ધા વધશે.

આમ તમે જીવનમાં ઓતપ્રોત બની તેમાં રસ લેતાં શીખશો તો જીવનનો સાચો આનંદ તમે ભોગવી શકશો અને બહુમૂલ્ય એવું તમારૂં માનવજીવન તમને સાર્થક લાગવા માંડશે. ("નવચેતન" માંથી) —અનુ૦ શશિન્ ઓઝા

શુદ્ધિ અને સદ્ગુણ અન્યોન્ય પૂરક ને સહાયક છે.

આપણું ધ્યેય એટલે કે સાધ્ય શું હોવું જોઇએ અને તે પ્રાપ્ત કરવાનું સાચું સાધન કયું એ વિશે ઘણી ગેરસમજ પ્રવર્તતી હોય છે ભક્તિ વ.ગ, જ્ઞાન, કર્મ એ આધ્યાત્મિક ઉન્નતિના માર્ગો માનવામાં આવ્યા છે. ધ્યેય તો માનવતા પ્રાપ્ત કરવી એ છે. આ વિશે એક વાર આપણી ખાતરી થઈ ગઇ તો પછી જે સાધન એ સાધ્ય તરફ લઈ જાય તે આપણે અપનાવવું જોઈએ, એ જ સાચું સાધન. કપડાં પર સાબુ લગાડવાનો હેતુ, કપડાની મલિનતા દૂર કરી સ્વચ્છતા આણવાનો હોય છે. સાબુ ઘસવા છતાં કપડાં સ્વચ્છ ન થાય તો સમજવું કે તે સાબુ નથી પણ સાબુ જેવો કંઈક ટુકડો છે, યા તો જો સાબુ જ હોય તો તે લગાડવાની કળા આપણને આવડતી નથી. ટૂંકમાં સાચું સાધન પ્રાપ્ત થયું હોય છતાં તે વાપરવાની કળા હસ્તગત ન થઇ હોય તો પણ ધારેલું પરિણામ આવતું નથી.

શ્રદ્ધાના બે પ્રકાર

આ બધું કેવળ હું કહું છું માટે માની ન લેશો, એમ મેં આપ લોકોને વારંવાર આગ્રહપૂર્વક કહ્યું છે. તમે જાતે તેના પર વિચાર કરો, તેની પરીક્ષા કરો, અને જેટલું તમારી વિવેકબુદ્ધિની કસોટીમાંથી પસાર થાય તેટલું જ માન્ય રાખો. આપણે વ્યાવહારિક બાબતોમાં ખૂબ સાવધ રહીએ છીએ. પરંતુ તેટલી સાવધાનતા ધાર્મિક કે આધ્યાત્મિક બાબતોમાં રાખતા નથી. કોઈ પાસેથી દશ રૂપિયાનું પરચુરણ લઈશું તો ચોકસાઈપૂર્વક તપાસીને લેશું, કારણ એ ખોટા રૂપિયા આવી જશે તો તે જરૂરને સમયે કશા ઉપયોગમાં નહિ આવે. શ્રદ્ધા બે પ્રકારની હોય છે: અંધશ્રદ્ધા અને વિવેકયુક્ત શ્રદ્ધા. મારું કહેલું એક વાર તમે વિવેકબુદ્ધિથી તપાસી અને વિવેકયુક્ત શ્રદ્ધાથી ગ્રહણ કરશો તો પછી એ મારું કહેલું નહિ રહે પણ તમારું પોતાનું જ બની જશે.

સાધન અને આપણે

પ્રાર્થના, નમાજ, જપ, પાઠપૂજા આદિ વ્યવહારશુદ્ધિનાં-ચિત્તની શુદ્ધિનાં સાધનો છે. આ સાધનો દ્વારા જીવનની સિદ્ધિ મેળવવાની છે. તેમ-છતાં આ સાધનોથી આપણી ચિત્તશુદ્ધિ ન થાય, આપણે જીવનસિદ્ધિ ન મેળવી શકીએ તો સમજવું કે આપણામાં મૂળભૂત રીતે કંઈક ખોટું છે. સાધ્ય સારું હોય તો પછી ગમે તે સાધનો દ્વારા પ્રાપ્ત થઈ શકે એવી કંઈક માન્યતાને લીધે આવું થાય છે. જેટલું અગત્યનું સાધ્ય સારું અને ઉચ્ચ હોવું જોઈએ છે તેટલું જ અગત્યનું સાધનો પણ શુદ્ધ અને ધર્મ્ય હોવાં જોઈએ એ છે. માણસ ગમે એટલા પૂજાપાઠ કરતો હોય, ગમે તેટલું દાન કરતો હોય પણ એ બધું દ્રવ્ય અધર્મને માર્ગે મેળવેલું હોય તો પછી જીવનસિદ્ધિ કેવી રીતે થાય? ચોર અને સજ્જન આળસુ અને ઉદ્યમી, રાય અને રંક, બધા ખાય છે, પીએ છે, દ્રવ્યોપાર્જન કરે છે, પણ સવાલ એ છે કે તેઓ કયા માર્ગે આમ કરે છે? જગતનો દ્રોહ કરી શોષણવૃત્તિથી કે પ્રમાણિક રીતે જાતમહેનત કરીને? શુદ્ધ સત્ય, પ્રમાણિક માર્ગથી જે કંઈ પ્રાપ્ત થાય તે ધર્મ્ય છે. ધર્મ એને કહેવાય કે જે સૌ એનું આચરણ કરે તો સૌનું જીવન સુધરે. સત્ય બોલવું એ ધર્મ છે, કારણ જો બધા સત્ય બોલશે તો વ્યવહાર સારી રીતે ચાલશે. એક દૃષ્ટાંત યાદ આવે છે કે કોઈ એક રાજાએ સર્વ નગરજનોને હુકમ કર્યો કે મારો હોજ દૂધથી ભરી કાઢવો, અને દરેકે એક એક લોટો દૂધ રેડવું એમ આજ્ઞા કરી. સર્વ લોકોએ વિચાર કર્યો કે બધાં જ દૂધ રેડશે તેમાં મારો એકલાનો પાણીનો લોટો રેડાશે તો કંઈ ખબર નહિ પડે. પરિણામ બીજે દિવસે હોજ દૂધથી નહિ પણ પાણીથી ભરાયો. સારાંશ એ કે, જો બધા જ અન્યાયને માર્ગે અને શોષણવૃત્તિથી જીવન ચલાવશે તે સમાજ નહિ ચાલી શકે. સમાજ આજે ટકી રહ્યો છે. કારણ ગણ્યાગાંઠ્યા લોકો પણ ન્યાયપૂર્વક, શોષણ-રહિત જીવન જીવી રહ્યા છે. ધર્મને માર્ગે ચાલવાથી વ્યક્તિનું તેમ જ સમાજનું કલ્યાણ થાય છે સદ્‌અસદ્‌ વર્તનની સાદી અને સારી વ્યાખ્યા એ જ કે જે વર્તન ન્યાયને માર્ગે પરદુઃખ નિવારણ કરનારું, આપણી તેમ જ બીજાઓની ઉન્નતિ કરનારું અનેક દૃષ્ટિથી બન્નેને લાભદાયી હોય તે સદ્વર્તન અને આથી ઊલટું હોય તે અસદ્વર્તન.

સદ્‌ગુણો

જીવનસિદ્ધિ માટે ચિત્ત નિર્મળ કરો, તેને શુદ્ધ કરો, ચિત્તમાં જરા પણ અન્યાય કે દોષ ન રહે તેવું પવિત્ર બનાવો. આંખમાં જરા કચરો પડે તો તે આપણાથી સહન નથી

થતું, ચેન નથી પડતું. તેને દૂર કરવા પ્રયત્નો કરીએ છીએ. આવી જ સ્થિતિ ચિત્તની હોવી જોઇએ. ચિત્તરૂપી આંખમાં અશુદ્ધિરૂપી જરા જેટલો કચરો પણ સહન ન થવો જોઇએ.

જીવનસિદ્ધિ માટે સદ્‌ગુણોની પણ આવશ્યકતા છે. સદ્‌ગુણોને પુરુષાર્થ કરીને વધારો. એના વિના જીવન નહિ ચાલી શકે. ટ્રેનમાં મુસાફરી કરતા હોઇએ ત્યારે નિશ્ચિન્તતા નથી અનુભવાતી, બાજુના મુસાફરનો ભય લાગે છે. ઊંઘી જઇશું તો સામાન ઉપડી જવાનો કે ખિસ્સુ કપાવવાનો ડર લાગે છે. આ સ્થિતિનું કારણ સદ્‌ગુણોનો અભાવ છે. આથી જ હું શુદ્ધિની સાથે સદ્‌ગુણો પર ભાર મૂકું છું. અને કોઇ પણ સદ્‌ગુણનો સંપૂર્ણ વિકાસ ચિત્તની શુદ્ધિ વગર કદી પણ થઇ શકતો નથી. શુદ્ધિ અને સદ્‌ગુણ: અન્યોન્ય પૂરક અને સહાયક છે. જીવનવિકાસની દૃષ્ટિએ કેવળ શુદ્ધિનું મહત્ત્વ નથી; તે એક પ્રકારની જડતા નીવડવાનો પણ સંભવ છે. પૂર્ણ શુદ્ધિની સ્થિતિમાં નિષિદ્ધ કર્મોનો અને એ જાતની વૃત્તિઓનો અભાવ માનેલો છે. માનવતાના સાધ્ય માટે આટલું જ કંઇ પૂરતું નથી. ચૈતન્યની પૂર્ણતા એમાં નથી. પરંતુ માનવતાની સીમા અને ચૈતન્યની પૂર્ણતા પ્રાણ, મન, બુદ્ધિ, ચિત્ત, કર્મેન્દ્રિયો અને જ્ઞાનેન્દ્રિયો દ્વારા પ્રગટ થતી અનેક શક્તિઓની શુદ્ધિવૃદ્ધિ સાધીને ચેતન્ય વધારે ને વધારે શુદ્ધ અને વ્યાપક પણે પ્રગટ થતું રહે તેમાં છે. આ મહાન ઉદ્દેશ સિદ્ધ કરવા માટે શુદ્ધિ અને પુરુષાર્થ તેમજ પવિત્રતા અને કર્તવ્યની જરૂર છે. એમાં જ જીવનસિદ્ધિ છે. આજે તો માનવી જ માનવીનો મોટો શત્રુ છે. સમર્થ રાષ્ટ્ર બીજા સમર્થ રાષ્ટ્રથી બીએ છે. મનુષ્યના દુઃખનું કારણ મનુષ્ય જ છે અને ધારે તો એના સુખનું કારણ થઇ શકે તેમ છે. આ દૃષ્ટિથી વિચાર કરતાં હું કહું કે ભક્તિ, કર્મ, જ્ઞાન, યોગ વગેરે સાધનો આ હેતુ સાધ્ય કરવા માટે છે.

પ્રયોગશાળા

કેટલાંક લોકો મને પૂછે છે કે આપણામાં રહેલી જિજ્ઞાસાવૃત્તિ સ્વાભાવિક છે કે કેમ, તો હું કહીશ કે તે સ્વાભાવિક છે, પણ તેને સંયમમાં રાખવાની જરૂર છે. બાળક કોઇ ચીજને પકડે છે. તો તેને મોમાં નાખે છે. મોં રૂપી પ્રયોગશાળામાં એની તપાસ કરે છે. આ જિજ્ઞાસાવૃત્તિ-જ્ઞાનવૃત્તિ નષ્ટ થાય તેમ નથી. આપણે શા માટે જન્મ્યા, ચન્દ્ર, સૂર્ય શા માટે ગતિમાન રહે છે; શરૂઆત જગતની કેવી રીતે થઇ, તેનો અંત શેમાં થશે, વગેરે પ્રશ્નો માનવીના મનમાં ઊઠે છે અને યથાર્થ ઉત્તર મળતા નથી. તર્ક કુંઠિત થાય છે, કલ્પના બંધ પડે છે, વિચાર અટકી પડે છે. આખરે કહીએ છીએ કે, બધી ઈશ્વરની લીલા છે. પણ, આથી કંઈ પ્રશ્નોનું સમાધાન નથી થતું. કંઇ જવાબ નથી સૂઝતો ત્યારે આમ કહીએ છીએ. વેદ કહે છે નેતિ નેતિ, પણ આથી મનનું સમાધાન થતું નથી. પછી શ્રદ્ધાથી ચલાવી લઇએ છીએ. કેટલાક વિચારક લોકોએ તર્ક કર્યો કે આ સૃષ્ટિ એક મૂળભૂત તત્ત્વ પર આધારિત છે. તેમાંથી નિર્માણ થાય છે અને તેમાં વિલીન થાય છે. મનુષ્યના શરીરની આખરે માટી અગર રાખ થાય છે. કાળરૂપી અગ્નિમાં મનુષ્યદેહ બળી રહ્યો છે, એમ તર્કથી સમજીને એ સમાજને દૃઢ કરીને તદાકાર વૃત્તિ કરવાથી પરમ શક્તિનું અને વિશ્વનું જ્ઞાન થયું એમ સમજીને તેમાં આનંદ માનવાની ટેવ પાડવાથી એક પ્રકારનો સંતોષ અનુભવાય છે, પણ તેને પૂર્ણ જ્ઞાન કે માનવતાની પૂર્ણતા સમજવી એ ભૂલ છે. એ તો માનવીના અહંકારનું એક સ્વરૂપ છે.

પરમેશ્વર

ઈશ્વરનું સ્વરૂપ કેવું છે તે ન જાણતાં છતાં તેને વિષે ખાતરીપૂર્વક કહેનારાં શાસ્ત્રો અને ધર્મગ્રંથો જુદી જુદી ભાષામાં છે. આ જ્ઞાન નથી પણ તર્ક છે, અને આવા ગ્રંથો, લેખકના મન અને સંસ્કાર મુજબ તૈયાર થયા હોય છે. ઇશ્વરનું સ્વરૂપ જો અગમ્ય હોય તો પછી તેનું વર્ણન કઈ રીતે થઇ શકે ? અંધારામાં કોઇ વસ્તુ જોઇ ન શકાય તો પછી તેનો આકાર કેમ કહી શકાય ? એવી માન્યતા પ્રચલિત છે કે પરમેશ્વર માણસને પેટે અવતરે છે, અગર તો તે ઈશ્વરનાં પુત્ર કે તેણે મોકલેલા દેવદૂત તરીકે આવીને લોકોનું રક્ષણ કરે છે, અને લોકોને ઉપદેશ આપે છે. અનંત વિશ્વમાં વ્યાપેલી શક્તિને જો પરમેશ્વરની સંજ્ઞા લાગુ પડતી હોય તો સંપૂર્ણ શક્તિ કોઇ માણસના પેટે જન્મ લે અથવા કોઈ માનવને પેટે પુત્રરૂપે અવતરે તે શક્ય નથી. ખરી રીતે આપણે બધા એક જ શક્તિમાંથી નિર્માણ થયાં છીએ અને તેથી જ એક છીએ અથવા ભાઇભાઇ છીએ. આપણે માનીએ છીએ તેમ આપણે સાચે જ માણસની સંતતિની જેમ ઇશ્વરનાં બાળકો હોત તો આપણી વચ્ચેનાં વેરઝેર અને તેથી થતા અનર્થો આપણા પિતા નિરાંતે જોઇ ન રહ્યા હોત. તે દયાળુ અને વાત્સલ્યપૂર્ણ છે, એમ આપણે માનીએ છીએ તો તેને નામે ચાલતી આવેલી ગેરસમજો અને ક્ષુદ્ર રીતરિવાજો તેણે પોતે પ્રગટ થઇને ક્યારનાયે બંધ કર્યા હોત. પરંતુ આપણો ઈશ્વર સાથેનો સંબંધ એવી જાતનો નથી. માટે પરમેશ્વરના સ્વરૂપ વિષે વ્યર્થ જિજ્ઞાસાવૃત્તિને સંયમમાં રાખી તેને બદલે આપણે માનવ છીએ, એટલે માનવ ધર્મની સિદ્ધિ માટે અરસપરસ પ્રેમ, વિશ્વાસ, ઉદારતા અને એકતા નિર્માણ કરવા માટે મથીએ અને માનવધર્મના ઉપાસક બનીએ એ જ યોગ્ય છે. ને આ ધ્યેય પ્રાપ્ત કરવા માટે ઇશ્વરનિષ્ઠાની જરૂર છે.

હવે ઈશ્વરનિષ્ઠા એ શું છે અને કેવી રીતે આવે છે તે સમજવાની જરૂર છે. બહુ જ્ઞાન હોય તેથી કંઇ આપણામાં ઇશ્વરનિષ્ઠા છે તેમ ન કહી શકાય. ઘણા પંડિતો વિદ્વત્તાભર્યાં ભાષણો આપી શકે છે, પણ તેમનામાં નિષ્ઠા નથી હોતી. આપણને ગુરુત્વાકર્ષણનાં સિદ્ધાંતની ખબર છે, છતાં સંભાળપૂર્વક ઉપર ચડી શકતા નથી; ઘણીવાર પછડાઇએ છીએ. પરંતુ વાંદરાઓ આ સિદ્ધાંત ન જાણવા છતાં ઉપર ચઢી શકે છે અને બચે છે. આમ જ્ઞાન ન હોય તો યે નિષ્ઠા હોવી શક્ય છે. જ્ઞાનથી પણ અધિક અવસ્થા નિષ્ઠાની છે.

કલ્પના અને શ્રદ્ધા

બાળક અંધારામાં કોઇને જુએ તો તેને હાઉ કે બાવો કલ્પીને ભયભીત બને છે, પણ જો તેને ખબર પડે કે તે તો તેના પિતા જ છે તો તેને સુખ થાય છે, તેનામાં સુખની ભાવના નિર્માણ થાય છે. આમ થવાનું કારણ તેની દુર્બળતા અને સાથે સાથે તેની કલ્પના કે તર્ક કરવાની શક્તિ છે. માનવજાતનો ઇતિહાસ તપાસીશું તો જણાશે કે શરૂઆતમાં ઇશ્વર વિષે ભયંકર કલ્પનાઓ હતી, અને તેને ભોગ, બલિદાન, યજ્ઞ, હોમહવન ઇત્યાદિ વિધિઓથી પ્રસન્ન કરવાના પ્રયત્નો થતા હતા. કારણ તે ગુસ્સે થાય તો સૌનો સંહાર કરે તેવો ભય રહેતો. આ એક પ્રકારની કલ્પના જ હતી. અને તેનો જન્મ માનવીની દુર્બળતામાંથી થયેલો હતો. સંકટ જતાં માનવીના મનમાં

આરાધેલી શક્તિ તરફ અમુક ભાવના ઉત્પન્ન થાય છે. તે ભાવનાને માટે તેનામાં એ પૂર્ણ કરવાની વૃત્તિ થાય છે. પછી તે ફળફૂલ, નૈવેદ્ય, ભોગ કે જીવન ગમે તે અર્પણ કરે છે. આ છે ભક્તિનું લક્ષણ. આગળ જતાં આવી ભક્તિથી કલ્યાણ થાય છે, એવી શ્રદ્ધા જન્મે છે, ને તેને માટે ગમે તેટલું સહન કરવા તે તૈયાર થાય છે. આમ અતિ કપરામાં કપરા સંજોગમાં સહન કરવાની શક્તિ આવી તો નિષ્ઠા આવી એમ સમજવું. ધારેલી વસ્તુ પ્રાપ્ત થાય ત્યાં સુધી શ્રદ્ધા ટકે છે. જેમકે માંદગીમાં લોકો બાધા રાખે છે. એક દેવની બાધાથી સારું ન થાય તો બીજા દેવદેવીની બાધા રાખે છે. જયારે શ્રદ્ધા પ્રમાણે પરિણામ ન આવે છતાં તે શ્રદ્ધા ચલિત ન થાય તો જાણવું કે તે નિષ્ઠામાં પરિણમી છે. આ અત્યંત શ્રેષ્ઠ સ્થિતિ છે. નિષ્ઠા પરિણામ પર આધાર રાખતી નથી. પરિણામ તો આવવાનું જ છે. અસ્પૃશ્યતાનિવારણ માટે ઉપવાસ કરતા ત્યારે ગાંધીજી કહેતા હતા કે, અસ્પૃશ્યતાનો રોગ એટલો ઊંડો ગયો છે કે મારા જેવા અનેકનાં બલિદાનો આપવાં પડશે. આ તેમની નિષ્ઠા હતી, વીર પુરુષો નિષ્ઠાને આધારે પ્રાણત્યાગ કરે છે. શ્રદ્ધા કામ નથી કરતી ત્યારે જે ટકે છે તે નિષ્ઠાભક્તિ. શ્રદ્ધા અને નિષ્ઠામાં જે ફેર છે તે ભાવનાની માત્રામાં છે; નહિ તો કલ્પનામાંથી ભક્તિ, ભક્તિમાંથી શ્રદ્ધા અને શ્રદ્ધામાંથી નિષ્ઠા એવો એક ક્રમ જ છે.

જયાં જ્ઞાન અસમર્થ નીવડે છે, જયાં વિવેક પાંગળો બને છે, ત્યાં નિષ્ઠા આપણી બધી શક્તિઓને જાગ્રત કરી આપણા મનને મક્કમ બનાવે છે. હૃદયને ધૈર્યથી ભરી દે છે. સાત્ત્વિકતામાં તેજ લાવે છે, સદ્‌ગુણોને બળ આપે છે, જીવનમાં તેની અત્યંત જરૂર છે.

—કેદારનાથજી.

(દર રવિવારે સવારે નવ વાગે શાંતિકુંજ નાયગાંવ ક્રોસ રોડ, દાદરમાં અપાતાં શ્રી. નાથજીના વ્યાખ્યાનમાંથી)

નવું દશાંશ ચલણ

એપ્રિલ ૧૯૫૭ થી નયા પૈસાનું ચલણ અમલમાં આવશે, જે દશાંશ પદ્ધતિએ યોજાયેલું છે. આ નવા ચલણ પ્રમાણે એક રૂપિયાના ૬૪ પૈસાને બદલે એના ૧૦૦ પૈસા ગણતરીમાં લેવાશે. એ પૈસાને 'નયા પૈસા' તરીકે ઓળખવામાં આવશે. 'નયા પૈસા, ૫૦,૨૫ ૧૦, ૫ અને ૨ એમ જુદા જુદા સિક્કામાં ચલણમાં આવશે અને એની કીમત જૂના ચલણની સરખામણી નીચે મુજબ રહેશે.

૧ રૂપિયો =	૧૦૦ નયા પૈસા
૮ આના =	૫૦ નયા ,,
૪ આના =	૨૫ નયા ,,
૩ પાઈ =	૨ નયા ,,
૨ પાઈ =	૧ નયા ,,
૧ પાઇ =	૧ નયા ,,

આ નવી દશાંશ પદ્ધતિ લાંબે ગાળે જનતા માટે આશીર્વાદરૂપ બની રહેશે. કારણ કે હિસાબ અને ગણતરી માટે એ સુગમ અને સરલ છે.

રૂપનું અંતરાય

એક હતો રાજા. સોનારૂપાના સંગ્રહ પાછળ, વૈભવ પાછળ ખૂબ પડેલો હતો. એના રાજમાં એક યોગી સલાહકાર હતો. રાજા એને માન આપતો.

યોગીએ એક દિવસ મોટી સભા ગામની ગોઠવી ને રાજાને આમંત્રણ આપ્યું. ગામની વચ્ચે મોટો ટાવર હતો. ઉપર એક ઓરડી બનાવી. ઓરડીની દિવાલો કાચની બનાવી. એક અરિસો ગોઠવ્યો. રાજાજી, યોગી બધા ઉપર ગયા. નીચે માનવમેદની ઉભરાતી હતી.

કાચ મારફતે રાજાને યોગીએ નીચે જોવા વિનંતિ કરી: " શું દેખાય છે ?"

" ઓહો ! કેટલા બધા માણસો-બધાજ દેખાય છે. "

" સારું. "

"હવે આ અરિસામાં જુઓ, શું દેખાય છે ?"

"અરિસામાં તો મારી જાતને દેખું છું."

કાચ અને અરિસામાંના દર્શનમાં ફેર માલૂમ પડયો. કાચ અને અરિસામાં શો ફેર ખબર છે ?

રાજા વિચાર કરે છે.

" કાચને રૂપાનો ઢોળ લગાડી દો એટલે અરિસો થઇ જાય. કાચમાંથી જનતા દેખાય છે, પણ રૂપાનો ઢોળ ચડી જાય તો પોતાની જાત જ દેખાય છે. "

રૂપાના અંતરાયને કારણે માણસ લોકો ન જોતાં પોતાની જાતને જ જોયા કરે છે.

જનતાનાં દર્શન કરવાં હોય તો આપણી ને જનતા વચ્ચેનાં રૂપાનાં અંતરાયો દૂર કરો.

—હર્ષકાન્ત વોરા

ભારત—ભકિતની દીક્ષા

મારા ભારત-પ્રવાસનાં વર્ણનો સાહિત્ય-વિલાસ નથી, પણ ભારત-ભક્તિનો અને પૂજાનો એક પ્રકાર છે. ભગવાનના ગુણ ગાવા એ જેમ નવવિધા ભક્તિમાંનો એક પ્રકાર છે, તેમ જ ભારતની ભૂમિ, એના પહાડો અને પર્વતશ્રેણીઓ, નદીઓ અને સરોવરો, ગામડાંઓ અને શહેરો, એમાં વસતા લોકો અને એમનો પુરુષાર્થ એમને આશ્રયે રહેતાં ગ્રામ્ય પશુપક્ષીઓ અને એમની સાથે અસહકાર કરી સ્વતંત્રતા ભોગવતાં વન્ય પશુપક્ષીઓ —એ બધાંનું વર્ણન કરી એમનો પરિચય કેળવવો એ ભારત-ભક્તિનો એક અત્યંત આનંદદાયક પ્રકાર છે, એ ભક્તિ એકાંતમાં પણ થઇ શકે અને લોકાન્તમાં પણ ચલાવી શકાય. જયારે જયારે એકાદ નવયુવકનું રખડુ ટોળું મને મળવા આવે છે અને કહે છે કે, તમારી પ્રવાસની ચોપડીઓ વાંચીને અમે ભારતની યાત્રાએ ઉપડ્યા છીએ, ત્યારે મને ઘણો આનંદ થાય છે. અને જાણે તેઓ મારા ઉપર ઉપકાર કરવા જ નીકળ્યા હોય એવી કૃતજ્ઞ-બુદ્ધિથી હું એમના તરફ જોઉં છું.

મારાં એ પ્રવાસ-વર્ણનોમાંથી ભારતની નદીઓને જે ભક્તિકુસુમોની અંજલિઓ મેં આપી છે તે બધી એકત્ર કરી 'લોકમાતા'ને નામે પ્રજા આગળ કયારની ધરી છે. મહાભારતકારે આપણી નદીઓને વિશ્વસ્ય માતરઃ કહી છે. સ્તન્યદાયિની એ માતાઓનું વર્ણન કરતાં આપણા પૂર્વજો થાકયા જ નથી. અને મારો અનુભવ છે કે એ જ નદીઓનાં નવી ઢબનાં સ્તોત્રો જો લોકો આગળ રજૂ કર્યાં હોય તો આજના લોકો પણ પ્રેમપૂર્વક એનું સ્વાગત કરે છે.

હવે સ્વરાજ સરકારે હમણાં જ સ્થાપન કરેલી સાહિત્ય એકેડેમીએ (ભારત-ભારતી પરિષદે) સૂચના કરી કે, 'લોકમાતા'માં બીજાં કેટલાંક પ્રવાસવર્ણનો ઉમેરી એક ચોપડી તૈયાર કરી આપો, અમારે એ હિંદુસ્તાનની પ્રમુખ ભાષાઓમાં આણી પ્રકાશિત કરવી છે. એ અનુગ્રહનો સ્વીકાર કરતાં મેં વિચાર્યું કે ગમે તેવાં પ્રવાસવર્ણનો ઉમેરવા કરતાં નદી, પ્રપાત અને સરોવર સાથે ભળી શકે એવાં સાગરનાં, સાગર-સંગમનાં અને સાગર-કિનારાની વિવિધ રમતનાં વર્ણનો જ આપી દઉં તો પંચમહાભૂતોમાંના એક અત્યંત આહ્‌લાદક તત્ત્વની લીલાનું વર્ણન એકત્ર આવશે અને આ નવી ચોપડીમાં એક જાતની એકરૂપતા સચવાશે. એટલે 'લોકમાતા' હવે આ 'જીવનલીલા'ના રૂપમાં વાચકોની સેવા કરવા ઊપડે છે.

ખરું જોતાં પંચમહાભૂતોના સંયોગથી જ જીવન સંભવે છે, છતાં આપણા લોકોએ કેવળ પાણીને જ જે 'જીવન' નામ આપ્યું એમાં ઘણું રહસ્ય રહેલું છે. આપણી પૃથ્વીની આસપાસ વાયુમંડળ ગમે તેટલું ઘેરાયું હોય અને એ 'વાતનો આવરણ' વગર આપણે એક ક્ષણ પણ જીવી ન શકીએ એવી સ્થિતિ ભલે હોય, છતાં પૃથ્વીને મહત્ત્વ છે એને ઘેરાઈને રહેલા ઉદાહરણનું જ.

નિસર્ગના નિરીક્ષણનો આનંદ અનુભવતાં પહાડો, ખેતરો, વાદળાંઓ અને એમના ઉત્સવરૂપ સૂર્યોદય ને સૂર્યાસ્તના રંગચમત્કારો મેં નિહાળ્યા છે. દરેકની ખૂબી જુદી, દરેકની ચમત્કૃતિ અનેરી, છતાં પાણીના પ્રવાહમાંથી કે વિસ્તારમાંથી જે જીવન-લીલા પ્રગટે છે તેની અસરની તોલે આવે એવો બીજો પ્રાકૃતિક અનુભવ નથી. પહાડ ગમે તેટલો ઉત્તુંગ ગગનભેદી હોય, પણ જયાં સુધી તેના વિશાલ વૃક્ષને વીંધીને કોઈ મોટું કે નાનું ઝરણું સૂસ્કો મારે નહિ ત્યાં સુધી એ પહાડની ભવ્યતા કોરી, સૂની અને અલૂણી જ લાગે.

જેમ કોઈ પહાડને જોયા પછી એના શિખર સુધી ચડવાનું મન થવાનું જ અને શક્ય હોય તો ટોચ સુધી પગ ચાલવાના જ, તેવી રીતે પાણીનું પણ છે. નદીનાં ઉગમ અને મુખ શોધ્યા વગર માણસને સુખ વળે નહિ. પાણી જોયું કે પ્રથમ એની નજીક જવાનું મન થાય છે. જો એ પેય હોય તો તરસ ન હોવા છતાં એને ચાખવાનું મન થવાનું જ. સ્નાનથી બાહ્યશરીર અને પાનથી શરીરના અંદરના બાહ્ય પાવન કર્યા વગર માણસને સંતોષ થાય જ નહિ.

એના પાણીનાં દર્શનનો આનંદ જેમ છલકાય છે, તેવાં જ વર્ણનો આ સંગ્રહમાં ભેગાં કર્યાં છે.

આપણા સંસ્કૃત કવિઓમાં નદી-વર્ણનો અને સ્તોત્રો ઉપર હું મુગ્ધ છું. એ સ્તોત્રોમાં સહુથી વિશેષ તો ભક્તિ તરી આવે છે. એમનું શબ્દલાલિત્ય અસાધારણ હોય છે—જાણે ભાષાપ્રવાહ નદીના વહેણ સાથે હરીફાઈ કરે છે! કોક કોક ઠેકાણે એકાદ શબ્દમાં કે સમાસમાં આબાદ વર્ણન પણ આવી જાય છે. પણ સરવાળે એ સ્તોત્રો વર્ણનો નહીં પણ માહાત્મ્યો જ હોય છે.

આજે આપણી ભૂખ છે યથાર્થ વર્ણનોની અને શબ્દચિત્રોની. એની સાથે સહેજસાજ માહાત્મ્ય અને ગમે તેટલું કાવ્ય આવી જાય તો તે ઈષ્ટ જ છે, પણ વર્ણન વાંચતાં નદી કે સરોવર રીતસર જોયાનો ઓછોવત્તો સંતોષ મળવો જોઈએ. નહીં તો જૈન પુરાણોમાં જેમ નગરીઓનાં વર્ણન આવે છે, તેમ જ થવાનું. એ વર્ણનો ગમે ત્યાંથી ઊંચકીને ગમે તે શહેરને લગાડી દઈએ તો વાંધો નથી.

એક જૂના હિંદી કવિએ એક પહાડી કિલ્લાનું વર્ણન કર્યું છે. એમાં ઘોડાર સાથે ગજશાળાનું પણ વર્ણન છે. કવિને શંકા ન આવી કે પહાડ ઉપર હાથીઓ જાય શી રીતે? બીજે એક ઠેકાણે બગીચાના વર્ણનમાં ઠંડા મુલકમાં તેમ જ ગરમ મુલકમાં, સમુદ્રકિનારે અને પહાડ પર ઊગતાં તમામ ફળઝાડો અને ફૂલઝાડો એકત્ર આણ્યાં હતાં. અને ત્યાં તમામ ફૂલોને એકસાથે ખીલતાં અને ફળોને એકસાથે પાકતાં મહિના કે ઋતુની મુશ્કેલી નડી ન હતી!

આવા સાહિત્યપ્રકારો સદ્ભાગ્યે હવે બંધ થયા છે એ ખરું, છતાં આજના લેખકો પરિચયને અભાવે સામાન્ય વર્ણનો લખે છેઃ આકાશમાં તારાઓ ચળકતા હતા, બગીચામાં જાતજાતનાં ફૂલો ખીલ્યાં હતાં, જંગલમાં વૃક્ષવેલીની ગીચ વસ્તી હતી—એવાં એવાં સામાન્ય વર્ણનો કરીને તેઓ સંતોષ માને છે. લેખક આકાશને અને ત્યાંના તારાને ઓળખે નહીં, એમનાં નામ જાણે નહીં, કયાં ફૂલો કઈ ઋતુમાં ઊગે છે એ વિગતે જાણે નહીં, કયાં જંગલોમાં કેવાં ઝાડો ઊગે છે અને કેવાં નથી ઊગતાં એની માહિતી એની પાસે હોય નહીં, એટલે પછી એ કરે શું? શબ્દવૈભવ પાથરીને અનુભવ-દારિદ્ર્ય ઉઘાડું પડયા વિના રહેતું નથી.

આપણા દેશમાં પ્રવાસનાં સાધનો હવે ઘણાં વધ્યાં છે, અને વધતાં જાય છે. દેશ-પરદેશની ભાષામાંનાં પ્રવાસવર્ણનો વાંચીને આપણી કલ્પના ઉદ્દીપિત થઈ શકે છે ત્યારે હવે આપણે ભારતી ભાષાઓનું, પ્રવાસવર્ણન પૂરતું, દારિદ્ર્ય દૂર કેમ ન કરીએ?

આપણા પ્રિય દેશને આપણે અનેક રીતે શણગારીશું અને ઊછરતી પેઢીને ભારત-ભક્તિની દીક્ષા આપીશું.

દેશ એટલે કેવળ જમીન, પાણી અને એના પરનું આકાશ જ નહિં પણ દેશમાં વસતાં માણસો પણ છે—એ જેમ આપણે જાણવું જોઈએ, તેવી જ રીતે આપણી દેશ-ભક્તિમાં કેવળ માનવપ્રેમ જ નહિં પણ પશુપક્ષી જેવાં આપણાં ભાંડુ પ્રત્યેનો પ્રેમ પણ સંમીલિત હોવો જોઈએ.

આપણી દેશભક્તિમાં નદી, પહાડ, પર્વતશ્રેણી ને એનાં ઉત્તુંગ શિખરો અને એ બધાં ઉપર ચળકતા તારાઓના પરિચયમાં; અને ભારતભક્તિમાં આપણે આપણા પૂર્વજો

સાથે હરિફાઈ કરવી જોઇએ. આપણા પૂર્વજોને પ્રતાપે ગંગા જેવી નદીઓ, હિમાલય જેવા પહાડો, ઠેરઠેર વેરાયેલાં આપણાં ધર્મક્ષેત્રો, પીંપળ કે વડ જેવાં મહાવૃક્ષો, તુળસી જેવા છોડો, ગાય જેવાં જાનવરો, ગરુડ કે મોર જેવાં પક્ષીઓ, ગોપીચંદન અથવા ગેરુ જેવા માટીના પ્રકારો—એ બધા જ જે દેશમાં ભક્તિ અને આદરના વિષયો થયા છે, તે દેશમાં સંસ્કારોની અને લાગણીઓની સમૃદ્ધિ વધારવાની આપણા જમાનાની આપણી ફરજ આપણે ન ચૂકીએ. —કાકા કાલેલકર

ઇશુનો ન્યાય

ભગવાન ઈશુ પાસે લોકો ન્યાય માગવા આવતા હતા. એક દિવસ સનાતની પૂજારીઓ ઇશુની પરીક્ષા કરવા આવ્યા.

કેટલાક પૂજારીઓ સાથે ટોળું એક બાઈને પકડીને ઈશુ પાસે લઈ ગયા. એ બાઇને વેશ્યાનો ધંધો કરવા માટે પત્થર મારીને મારી નાખવાની સજા થઈ હતી.

બાઈ ભગવાનના પગ પર માથું રાખી ચોધાર આંસુએ રડવા લાગી. પૂજારીના ટોળાએ બૂમો પાડી કહ્યું: "દયા અને પવિત્રતાની બાંગો પુકારો છો, તો કહો સાચી સજા શી કરવી ?"

પ્રભુ નિરુત્તર રહ્યા.

બાઇ સામે જોયું. પૂજારીઓ સામે જોયું.

ઈશુ ઊભા થયા અને કહ્યું : "તમે એને પથ્થર મારી શકો છો."

લોકો સ્તબ્ધ થઇ ગયા !

ઇશુ આજે આ શું બોલે છે ? બાઇ ધ્રૂજવા લાગી. પુજારીઓ આનંદમાં આવી ગયા. તેમને લાગ્યું કે આજે ઇશુએ આપણો એટલો ન્યાય માન્ય રાખ્યો.

અચાનક ઈશુ મોટા અવાજે બોલ્યા "પણ સાંભળો...જેને પથ્થર મારવો હોય તે મારે, પરંતુ પોતાની જિંદગીમાં એક વખત પણ ખોટો વિચાર ન કર્યો હોય, તેજ પથ્થર મારે" એમ કહી ઈશુ જમીન પર આંખ ઢાળી બેસી રહ્યા.

પ્રભુએ આંખો ઉઘાડી. બાઇ એકલી જ રહી હતી;

"અરે કયાં ગયા બધા ?"

"ચાલ્યા ગયા" બાઇએ કહ્યું.

"તને કોઈએ સજા ન કરી !"

"ના પ્રભુ ! બાઇ ગળગળી થઈ.

તું તારે ઘેર જા, બહેન ! અને હવે કદી ખોટું કામ કરીશ નહિ...ઈશુને પગે પડી બાઇ ચાલી ગઈ......

વડોદરા શહેર પુસ્તકાલય સંમેલન

વડોદરા શહેર પુસ્તકાલયનું પ્રથમ સંમેલન ફેબ્રુઆરી માસના પહેલા કે બીજા અઠવાડિયામાં મુંબઇ રાજ્યના પુસ્તકાલય ખાતાના ડાયરેક્ટર શ્રી. જ્યં. દિ. વાકનીસના પ્રમુખપદે ભરવાનો નિર્ણય વડોદરા શહેર પુસ્તકાલય મંડળે લીધો છે.

પુસ્તકાલય

વર્ષ ૩૧] તા ૧૫મી ફેબ્રુઆરી ૧૯૫૭ [અંક ૮ મો

અનુક્રમણિકા

પુસ્તકવ્યવસાય અને પોસ્ટેજ	૩૭૩
સાહિત્યસૃષ્ટિનું અવનવું	૩૭૫
બી. સી. સેયર્સ	૩૭૯
અખિલ ગુજરાત પુ. પરિષદનું અધિવેશન	૩૮૨
સ્વ. મોતીભાઈ અમીનની જીવનસુવાસ	૩૮૪
પુસ્તકાલય પ્રેરક: ।	૩૮૭
પુસ્તકાલય નોંધ	૩૮૮
સં. ૨૦૧૨નું બાલ, કુમાર,–કિશોર તથા પ્રૌઢસાહિત્ય	૩૮૯
પરિશિષ્ટ	૩૯૯
પુસ્તકપરિચય	૪૦૧
નવીન ફાલ	૪૧૧
પુસ્તકાલય નોંધનું અનુસંધાન (વિશેષ)	૪૧૩
પુ. સ. સ. મંડળના સૂચના–સમાચાર	૪૧૪
શ્રી. દેવચંદજી પુસ્તકાલય લીંબડીમાં પ્રદર્શન	૪૧૫
ટૂંકી વાર્તાહરીફાઈ	૪૧૬
અમરેલી જિલ્લાનાં પુસ્તકાલયોને અપાયેલી જિલ્લા લોકલબોર્ડ મદદ	૪૧૭
સુધરાઈવાળાં ગામોનાં પુસ્તકાલયોને મહેસાણા જિલ્લા લોકલબોર્ડ મદદ	૪૧૮
માસિકો મળ્યા તારીખ	૪૨૦

: વાર્ષિક લવાજમ :

દેશમાં રૂ. ૫-૦-૦ પરદેશ રૂ. ૬-૮-૦ છૂટક નકલ રૂ. ૦-૧૦-૦

: વ્યવસ્થાપક :

લક્ષ્મણસિંહ બહેચરસિંહ પરમાર

મંત્રી. પુ. સ. સ. મંડળ લિમિટેડ, વડોદરા.

: સંપાદક :

અમૃતલાલ પ્રભાશંકર વ્યાસ

પહોંચતું કરવા માટે સહેજે ૮–૧૦ આનાનો ખર્ચ વધી જાય છે, અને પરિણામે, એ બધો બોજો ખરીદનારને માથે જ પડતો હોવાથી "પાવલાની પાડીનો પોણો ચરાઈ" જેવો ઘાટ થઈ પડે છે, અને તેમાં પણ વી. પી. દ્વારા મંગાવનાર પર ચડતો એ બોજો અસહ્ય થઈ પડે છે.

આ સંજોગોમાં સરકારે પુસ્તક ખરીદનાર જનતા અને પુસ્તકાલયો કે શાળાઓ–મહાશાળાઓ જેવી સંસ્થાઓને વેઠવો પડતો આવો આકરો ભારબોજ વહેલી તકે દૂર કરવો ઘટે છે.

ભારત સરકારનું બજેટ તૈયાર થઈ રહ્યું હોય ત્યારે આટલા આ વ્યવસાય પરનો ભારબોજ હળવો કરવા સરકાર જરૂર કંઈક પગલાં લે, એમ અમે ઇચ્છીએ છીએ.

આ દરઘટાડાનો લાભ માત્ર પુસ્તકવ્યવસાયીઓને જ મળે તેવું મર્યાદિત ધોરણ ન રાખતાં, હરકોઈ પ્રકારનાં પુસ્તક મોકલવા માટે અને હરકોઈએ મોકલવા માટેના એકસરખા દરો સરકારે નિયત કરવા જોઈએ.

અને હવે જ્યારે નવું નાણું આવી રહ્યું છે ત્યારે એ નવા નાણાના ચોકઠાગાં યોગ્ય સ્થાન આ બુ. પો. તેમ જ રાજસ્ટ્રેશનદરો માટે રખાય એટલું ઇચ્છીએ.

પૃષ્ઠ ૩૩૧ : : કિંમત ૪–૮–૦	પૃષ્ઠ ૪૭૭
શ્રી બચુભાઈ શુક્લની **અધૂરો આદર્શ** પૃષ્ઠ ૪૬૨ : : કિંમત ૬–૪–૦	શ્રી ચિનુપ્રસાદ વૈ. જાની **અચ્યુત** પૃષ્ઠ ૨૪૭ : : કિંમત ૩–૮–૦
એડગર રાઈસ બરોઝ **ટારઝનની શોધ** પૃષ્ઠ ૩૫૧ : : કિંમત ૫–૦–૦	શ્રી ચુનિલાલ મડિયાની વાર્તાઓ **અંતઃસ્રોતા** પૃષ્ઠ ૨૨૭ : : કિંમત ૨–૦–૦

—: મળવાનું મુખ્ય સ્થળ :—

આર. આર. શેઠની કંપની : મુંબઈ-૨

કેશવ બાગ; પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ;

ફોન નંબર : ૨૪૩૪૧ ☆ તાર : 'LITERATURE'

સાહિત્યસૃષ્ટિનું અવળવું

બ્રિટનમાં વસતા હંગરીના નિર્વાસિતોએ ૭ સભ્યોના તંત્રીમંડળ સહિત વર્તમાનપત્ર શરૂ કર્યું છે.

બે હંગેરિયન મુદ્રકો ભાષાની મુશ્કેલીઓ સંબંધી કંપનીને મદદ કરશે. પહેલા અંકની ૭ હજાર નકલો છાપવામાં આવી છે.

પત્રનું નામ (MAGYAR SZO) 'હંગેરિયન જગત' રાખવામાં આવ્યું છે, સામાન્ય ખબરો આપવા ઉપરાંત બીજા દેશોમાં પુનર્વસવાટ કરવા સંબંધી ખબરો પણ આ પત્રમાં પ્રગટ કરવામાં આવશે.

° ° °

"ન્યુયોર્ક ટાઈમ્સ" "સન્ડે બૂક રીવ્યુ"ના તંત્રીઓએ હિંદીઓએ લખેલ અથવા હિંદ વિષે લખાયેલ ચાર પુસ્તકોને ચાલુ વર્ષમાં અમેરિકામાં પ્રગટ થયેલ પુસ્તકોમાં મુખ્ય સ્થાન આપ્યું છે. આ પસંદગી લગભગ ૧૦,૦૦૦ પુસ્તકોમાંથી કરવામાં આવી હતી.

નવલકથાના ક્ષેત્રમાં આનંદલાલની નવલ 'ધી હાઉસ એટ આદમપુર' છે.

જીવનચરિત્રના ક્ષેત્રમાં ફ્રેન્ક મોરીસનું 'જવાહરલાલ નેહરુ' તથા હોમર એ. જેકનું 'ગાંધી રિડર' છે.

રાજકારણના ક્ષેત્રમાં ન્યુ યોર્ક ટાઈમ્સના ભારત ખાતેના આગલા ખબરપત્રી રોબર્ટ ટર્નબુલનું 'એજ આઈ સી ઇન્ડિયા' આવે છે.

° ° - - ઉ. નાટ્ટના દરામા -

*ભારતની કોઈ પણ ભાષાની નવલિકાઓમાં પણ સરકારે ધરખમ ઘટાડો કરવો જોઇએ, અને તો જ આ વ્યવસાયને માથે પડેલો આ ભારબોજ કંઈક અંશે ઓછો થઈ શકશે, નહિ તો દેશમાં સંસ્કારપ્રચારના અને જ્ઞાનદાનના મહાન કાર્યને ભારે ફટકો પડવાનો સંભવ છે.

આજે આ વ્યવસાય અનેક દુશ્મનો વચ્ચે જીવી રહ્યો છે. કાગળની મોંઘવારી, છાપકામના ઊંચા જતા ભાવો, તેમ જ લેખનપુરસ્કાર અને વેચાણવેરા વગેરેને કારણે એ વ્યવસાય પર ભારે બોજ ચાલુ છે. પરિણામે, પુસ્તકોની કીમતો દિનપરદિન વધતી જ જાય છે, અને તેમાં પણ કમિશનનું પણ એક દુશ્મન આ વ્યવસાયમાં નવા આવનારાઓને રૂંધી રહ્યું છે.

આવે વખતે અનેક મુશ્કેલીઓ વચ્ચે ચાલતા આ પવિત્ર વ્યવસાયને માથેથી બુકપોસ્ટના આકરા દરો અને તેના રજિસ્ટ્રેશનના પણ એવા જ દરોએ પુસ્તકો વેચનાર તેમ જ ખરીદનારને માટે ભારે મૂંઝવણનો વિષય રહ્યો છે.

એકાદ આઠ આનાની કીમતના પુસ્તકને સહીસલામત રજિસ્ટર બુ. પો.થી

પહોંચતું કરવા માટે સહેજે ૮-૧૦ આનાનો ખર્ચ વધી જાય છે, અને પરિણામે, એ બધો બોજો ખરીદનારને માથે જ પડતો હોવાથી "પાવલાની પાડીનો પોણો ચરાઈ" જેવો ઘાટ થઈ પડે છે, અને તેમાં પણ વી. પી. દ્વારા મંગાવનાર પર ચડતો એ બોજો અસહ્ય થઈ પડે છે.

આ સંજોગોમાં સરકારે પુસ્તક ખરીદનાર જનતા અને પુસ્તકાલયો કે શાળાઓ-મહાશાળાઓ જેવી સંસ્થાઓને વેઠવો પડતો આવો આકરો ભારબોજ વહેલી તકે દૂર કરવો ઘટે છે.

ભારત સરકાનું બજેટ તૈયાર થઈ રહ્યું હોય ત્યારે આટલા આ વ્યવસાય પરનો ભારબોજ હળવો કરવા સરકાર જરૂર કંઈક પગલાં લે, એમ અમે ઇચ્છીએ છીએ.

આ દરઘટાડાનો લાભ માત્ર પુસ્તકવ્યવસાયીઓને જ મળે તેવું મર્યાદિત ધોરણ ન રાખતાં, હરકોઈ પ્રકારનાં પુસ્તક મોકલવા માટે અને હરકોઈએ મોકલવા માટેના એકસરખા દરો સરકારે નિયત કરવા જોઈએ.

અને હવે જ્યારે નવું નાણું આવી રહ્યું છે ત્યારે એ નવા નાણાના ચોકઠામાં યોગ્ય સ્થાન આ બુ. પો. તેમ જ રાજસ્ટ્રેશનદરો માટે રખાય એટલું ઇચ્છીએ.

પારણું નહોતું : ખાંપણ નથી ! !

ઈ. સ. ૧૮૫૨ના ઇસ્ટરના તહેવારદિને કાર્લ માર્ક્સનું એક બાળક ગુજરી ગયું. માર્ક્સનાં પત્ની લખે છે, 'અમારી નાની બાળકી ફ્રાંસિસ્કા બીમાર પડી ગઈ, ત્રણ દિવસ સુધી આ નાની બાળા મોત સાથે ઝૂઝી, એણે ઘણી વેદનાઓ સહી, આખરે એ ઠરી ગઈ, ઘરના પાછલા ઓરડામાં એને નાખી મૂકી ....ના રોજ રાત્રે અમે ફર્શ પર જ સૂઈ જતાં હતાં....અમે ગજબની સંકડામણમાં હતાં,

સાહિત્યસૃષ્ટિનું અવલોકન

બ્રિટનમાં વસતા હંગરીના નિર્વાસિતોએ ૭ સભ્યોના તંત્રીમંડળ સહિત વર્તમાનપત્ર શરૂ કર્યું છે.

બે હંગેરિયન મુદ્રકો ભાષાની મુશ્કેલીઓ સંબંધી કંપનીને મદદ કરશે. પહેલા અંકની ૭ હજાર નકલો છાપવામાં આવી છે.

પત્રનું નામ (MAGYAR SZO) 'હંગેરિયન જગત' રાખવામાં આવ્યું છે, સામાન્ય ખબરો આપવા ઉપરાંત બીજા દેશોમાં પુનર્વસવાટ કરવા સંબંધી ખબરો પણ આ પત્રમાં પ્રગટ કરવામાં આવશે.

o o o

"ન્યુયોર્ક ટાઈમ્સ" "સન્ડે બુક રીવ્યુ"ના તંત્રીઓએ હિંદીઓએ લખેલ અથવા હિંદ વિષે લખાયેલ ચાર પુસ્તકોને ચાલુ વર્ષમાં અમેરિકામાં પ્રગટ થયેલ પુસ્તકોમાં મુખ્ય સ્થાન આપ્યું છે. આ પસંદગી લગભગ ૧૦,૦૦૦ પુસ્તકોમાંથી કરવામાં આવી હતી.

નવલકથાના ક્ષેત્રમાં આનંદલાલની નવલ 'ધી હાઉસ એટ આદમપુર' છે.

જીવનચરિત્રના ક્ષેત્રમાં ફ્રેન્ક મોરીસનું 'જવાહરલાલ નેહરુ' તથા હોમર એ. જેકનું 'ગાંધી રિડર' છે.

રાજકારણના ક્ષેત્રમાં ન્યુ યોર્ક ટાઈમ્સના ભારત ખાતેના આગલા ખબરપત્રી રોબર્ટ ટર્નબુલનું "એઝ આઈ સી ઇન્ડિયા" આવે છે.

o o o

ભારતની કોઈ પણ ભાષાની નવલિકાનું ૧,૦૦૦થી ૩,૦૦૦ શબ્દોનું શ્રેષ્ઠ અંગ્રેજી ભાષાંતર કરનારને પેરિસની 'કોંગ્રેસ ફોર કલ્ચરલ ફ્રીડમ'એ એક લાખ ફ્રાન્ક (લગભગ ૧,૨૫૦ રૂપિયા)નું પારિતોષિક આપવાની જાહેરાત કરી છે. મૂળ લેખકને રૂા. ૧૦૦૦) તથા અનુવાદકને રૂા. ૩૫૦) મળશે. જો લેખકે પોતે અનુવાદ કરેલ હશે તો રૂા. ૧૩૫૦)ની રકમ તેને મળશે. વાર્તા અગાઉ અંગ્રેજીમાં પ્રગટ થયેલ હોવી ન જોઈએ.

o o o

પૂનાના કેટલાક પ્રાધ્યાપકોએ 'ભારતીય અનુવાદકમંડળ'ની સ્થાપના કરી છે. આ મંડળનો હેતુ પરદેશના વાચકોને અનુવાદ દ્વારા ભારતીય ભાષાના શિષ્ટ ગ્રંથોનો પરિચય કરાવવાનો, પરદેશી ભાષાઓમાં અનુવાદ માટે જુદી જુદી પ્રાદેશિક ભાષાઓના વિદ્વાનોનો સહકાર મેળવવાનો તથા મુનેરકોની મદદથી ભાષાંતરો પ્રગટ કરવાનો છે.

o o

કાલિદાસના 'શાકુંતલ'ના મલાયલમ્ ભાષામાં એક ડઝનથી વધારે અનુવાદો પ્રગટ થયા છે. તેમાં શ્રી. કુટ્ટી પુરક કેશવન નાયરના સુંદર અનુવાદથી એકનો વધારો થાય છે. શ્રી. નાયરે જીવનની સંધ્યાએ (તેમની ઉંમર ૭૪ વર્ષની છે) આ અનુવાદ કર્યો છે.

o o o

પહોંચતું કરવા માટે સહેજે ૮–૧૦ આનાનો ખર્ચ વધી જાય છે, અને પરિણામે, એ બધો બોજો ખરીદનારને માથે જ પડતો હોવાથી "પાવલાની પાડીનો પોણો ચરાઈ" જેવો ઘાટ થઈ પડે છે, અને તેમાં પણ વી. પી. દ્વારા મંગાવનાર પર ચડતો એ બોજો અસહ્ય થઈ પડે છે.

આ સંજોગોમાં સરકારે પુસ્તક ખરીદનાર જનતા અને પુસ્તકાલયો કે શાળાઓ–મહાશાળાઓ જેવી સંસ્થાઓને વેઠવો પડતો આવો આકરો ભારબોજ વહેલી તકે દૂર કરવો ઘટે છે.

ભારત સરકારનું બજેટ તૈયાર થઈ રહ્યું હોય ત્યારે આટલા આ વ્યવસાય પરનો ભારબોજ હળવો કરવા સરકાર જરૂર કંઈક પગલાં લે, એમ અમે ઇચ્છીએ છીએ.

આ દરઘટાડાનો લાભ માત્ર પુસ્તકવ્યવસાયીઓને જ મળે તેવું મર્યાદિત ધોરણ ન રાખતાં, હરકોઈ પ્રકારનાં પુસ્તક મોકલ[illegible]

માટેના [illegible] એક વખત કહ્યું હતું કે 'કાગળથી જ યુરોપનું બૌદ્ધિક પુનર્જીવન શક્ય બન્યું છે, તેમ કહેવું વધારે પડતું નથી.'

એક સમય એવો હતો કે જ્યારે કોઈ પણ કળાકારને પોતાનું કૌશલ્ય બતાવવાનું સ્થળ દેવળની દીવાલો હતી. ત્યાં તે પથ્થર પર અથવા લાકડા પર પોતાની કળા દાખવી શકતો. એક સમય એવો હતો કે કથાકાર અથવા તો લોકગીતોના ગાયકને પોતાનાં સર્જનનાં રત્નોને બતાવવાનો પોતાના જ ગળા પર આધાર રાખવો પડતો હતો.

પણ જ્યારે કાગળ સામાન્ય ઉપયોગમાં આવ્યો, અને કુદરતી રીતે જ તેની પાછળ મુદ્રણકળા આવી, ત્યારે આ કળાકારોએ ભવિષ્યની પ્રજા માટે કાગળમાં પોતાનો રસ્તો જોયો.

કળાકારો કોતરકામ કરનારા, ચિત્રકામ કરનારા તથા શિલાછાપ કરનારા થયા. કળાકારે પથ્થર પર દોરેલ અથવા પ્લેટ પર કોતરેલ પોતાનાં મૌલિક સર્જનની હજારો નકલો થઈ શકી. મધ્ય યુગનો કથાકાર અથવા ભાટ આજનો લેખક બન્યો. કાગળે કળા માટે ખૂબ કર્યું છે.

કાગળ ન હોત તો હૅન્ડેલ, બેક, શેરીડન, ડિકન્સ, હોગર્થ, ફ્રેગોનાર્ડ જેવાં સંખ્યાબંધ નામો આજે કોઈ જાણતુંયે ન હોત.

° ° °

છાપકામ કરવા માટેની પરવાનગી ગૅમ્બર્ગના ધર્માધ્યક્ષે ઈ. સ. ૧૪૯૦માં આપ્યાની નોંધ મળી આવે છે. અગાઉ, પરવાનગી આપ્યાના દાખલા હશે પણ તેની નોંધ મળી આવતી નથી. પોતાના દેશમાં પુસ્તક છાપવાની પરવાનગી ઈ. સ. ૧૫૬૦માં રાણી એલિઝાબેથ પહેલીએ ઓક્સફર્ડના રિચર્ડ વેર્ડને આપી હતી. આ પરવાનગી 'રેસિટસ'ના ભાષાંતર માટે આપવામાં આવી હતી.

ઈ. સ. ૧૫૩૮માં આઠમા હેનરિએ બાઇબલ છાપવા સંબંધી હુકમ બહાર પાડ્યો અને ૧૫૪૨માં તેણે એક ગુડમેલરને ચાર વર્ષ સુધી તે છાપવાની પરવાનગી આપી. અંગ્રેજી બાઇબલ તથા પ્રાર્થનામાળા છાપવાની પરવાનગી જુદા જુદા રાજાઓએ જુદા જુદા સમયે આપી હતી.

છેલ્લામાં છેલ્લો પેટન્ટ ચોથા જ્યોર્જે ત્રીસ વર્ષ માટે આપ્યો હતો. પરંતુ પેટન્ટ મેળવનારાઓએ તેનો કંઈ ઉપયોગ ન કરતાં, મરજી પડે તે બાઇબલ છપાતી શકે છે.

° ° °

સૂન પ્રિન્ટર્સે વૅટફર્ડ વર્ક્સ ખાતે ઊભું કરેલ ' ગ્રાસ રોટોગ્રેવ્યોર પ્રેસ ' જગતમાં મોટામાં મોટું મનાય છે.

તેમાં ૭૭ ઈંચના દરેક એવા ૧૮ યુનિટ છે, અને તે ૧૪૦ ફૂટ લાંબું છે. ચાર રંગનાં ત્રીસ પાનાં તથા બે રંગનાં દશ પાનાંવાળું ૮૦ પાનાંના પુસ્તકની તે એક કલાકમાં ૩૪,૦૦૦ નકલો છાપી શકે છે.

° ° °

અંગ્રેજી ભાષા બોલતા જગતના બે મહાન દેશો–યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સ તથા ગ્રેટબ્રિટન–એ ૧૯૫૫માં ૩૨,૦૦૦થી વધારે પુસ્તકો પ્રગટ કર્યાં છે. આ પૈકી ૨૦,૦૦૦ પુસ્તકો બ્રિટનમાં તથા ૧૨,૦૦૦ યુનાઇટેડ સ્ટેટસમાં પ્રગટ થયાં છે, અમેરિકન ઇન્સ્ટિટ્યુટ ઑફ પબ્લિક ઓપિનિયને (જાહેરમતની અમેરિકન સંસ્થા) તાજેતરમાં ભેગા કરેલ આંકડા પરથી જણાય છે કે પ્રૌઢ પુસ્તક વાચન નિશાળ છોડયા પછીના ૧૭ ટકા કરે છે. બ્રિટનમાં તે જ ઉંમરનો આ આંકડો ૫૫ ટકા છે, જે એમ દર્શાવી આપે છે કે યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સની માફક, ટેલિવિઝન, રેડિયો સેટ્સ તથા આનંદપ્રમોદનાં બીજાં સાધનોએ વાંચવાની ટેવ તેટલી હદે ગ્રેટબ્રિટનમાં ઘટાડી નથી.

° ° °

મહાન કવિ કાલિદાસને મૉસ્કોમાં ગઈ તારીખ ૧૨–૧૩ નવેમ્બરે અંજલિ આપવામાં આવી હતી. અખિલ ભારત કાલિદાસ સોસાયટીના પ્રમુખ શ્રી. સૂર્યનારાયણ વ્યાસના સહકારથી આ કાર્ય કરવામાં આવ્યું હતું.

આ સોસાયટી છેલ્લા ત્રીસ વર્ષો થયાં અસ્તિત્વ ધરાવે છે. છેલ્લાં પાંચ–છ વર્ષમાં તેણે સંગીન કાર્ય કર્યું છે. હવે ચોક્કસ તારીખ નક્કી કરવામાં આવેલ છે અને તે દિવસે ભારતમાં તથા આખા જગતમાં કાર્યક્રમ યોજવામાં આવશે.

કાલિદાસની જન્મ તથા મૃત્યુતિથિ સંબંધી ઐતિહાસિક પુરાવાના અભાવે પરદેશી તથા હિંદી સંશોધકોના મોટા ભાગે કવિ ઈ. સ. પૂર્વે ૧૫૦થી ૫૦માં થઈ ગયાની હકીકત દર્શાવી છે. સદ્ભાગ્યે હવે જે તારીખ નક્કી કરવામાં આવી છે તે ચાલી આવતી માન્યતા મુજબ કાલિદાસને ઉજ્જનના વિક્રમ સાથે મૂકે છે. ઉત્તર ભારતમાં ચાલતો સંવત વિક્રમ રાજાના ઈ. સ. પૂર્વ ૫૦માં થયેલ અવસાન પછી શરૂ થાય છે.

કમિટિએ કાલિદાસનો સ્મૃતિદિન ઉજવવા માટે કાર્તિક શુક્લ એકાદશી નક્કી કરેલ છે.

મૉસ્કોની અનેક સંસ્થાઓએ એકત્ર મળીને ગયા નવેમ્બરની ૧૨મી તારીખે આ મહોત્સવ ઊજવ્યો હતો. તેમાં ઘણા મૉસ્કોવાસીઓએ તથા મૉસ્કોમાં રહેતા ભારતવાસીઓએ ભાગ લીધો હતો.

કાર્યક્રમના બે વિભાગ હતા. પહેલામાં ભાષણો તથા બીજામાં બે કલાકનો કૉન્સર્ટ હતો. કૉન્સર્ટના ૨૦ કાર્યક્રમોમાં ' શાકુંતલ ' તથા ' મેઘદૂત 'નાં રશિયન ભાષાંતરોનું વાચન તથા ' માલવિકાગ્નિમિત્ર ' નાટકનું એક દશ્ય હતાં. રેડિયો અને ટેલિવિઝને પણ આ કાર્યક્રમ

પાછળ ૪૦ મિનિટ આપી હતી. ટેલિવિઝનના કાર્યક્રમનું શીર્ષક ' નવ રત્નો પૈકી એક ' હતું.

શાકુંતલનું સર વિલિયમ જોન્સે ૧૭૮૯માં અંગ્રેજી ભાષાંતર કર્યો પછી યુરોપના સાહિત્યજગતમાં તે પ્રખ્યાત થઈ ગયું. મોરકોના કેમેરની રંગભૂમિમાં ૧૯૧૪માં એલિસા જ્યોર્જીના કોનીએ શકુંતલાનું પાત્ર ભજવ્યું હતું.

કાલિદાસની ઘણીખરી કૃતિઓનું રશિયન ભાષામાં ભાષાંતર થઈ ગયેલ છે. ' મેઘદૂત 'નું યુક્રેનિયન ભાષામાં ભાષાંતર તૈયાર થઈ રહેલ છે.

કાલિદાસનું યોગ્ય સ્મારક ઊભું કરવા મધ્યપ્રદેશની સરકારે સવા લાખ રૂપિયાની રકમ મંજૂર કરી છે. તાજેતરમાં જ ગૃહપ્રધાને ઉજ્જન ખાતે ' વિક્રમ વિશ્વવિદ્યાલય 'નો પાયો નાખ્યો છે. આ વિશ્વવિદ્યાલયમાં કાલિદાસની કૃતિઓનો વિશિષ્ટ અભ્યાસ થશે, અને તેના સમય તથા જીવન પર આથી વધારે પ્રકાશ પડશે.

° ° °

*મરાઠી ભાષાના એક જૂના તથા વિરલ કાવ્યગ્રંથ ' ખ્રિસ્ત-પુરાણ 'ને ફરીથી પ્રગટ કરવાનું માન પૂનાના પ્રસાદ પ્રકાશનના શ્રી. વાય. જી. જોશીના ફાળે જાય છે. જેસ્યુઈટ પાદરી ફાધર સ્ટીફન્સ સોળમી સદીમાં ગોવા આવ્યા અને ત્યાં તેણે જીવનનાં ૪૦ વર્ષ ગાળ્યાં હતાં. આ સમય દરમિયાન તેણે મરાઠી ભાષાનો અભ્યાસ કરીને ' ઓવી ' છંદમાં ઈસુ ખ્રિસ્તનું જીવન કાવ્યમાં ગૂંથ્યું. રોમન લિપિમાં છપાયેલ આ કાવ્ય દેવનાગરી લિપિમાં હજુ સુધી છપાયું નહોતું. આ આવૃત્તિમાં બાઈબલના શબ્દોની સમજૂતી આપવામાં આવેલ છે.

° ° °

*રામાયણના અનેક પ્રસંગોને આવરી લેતા શ્રી. ભૈયાસાહેબ ઓંકારે દોરેલાં ૭૫ સુંદર ચિત્રોનો સંપુટ, પૂનાના ઓંકાર આર્ટ સ્ટુડિયોએ ' ચિત્રમય રામાયણ ભાગ ૧ 'ના શીર્ષકથી પ્રગટ કરેલ છે. દરેક ચિત્રની સાથે મૂળ સંસ્કૃત શ્લોક તથા મરાઠી, ગુજરાતી અને હિંદીમાં ટીકા આપવામાં આવેલ છે. પુસ્તની કીમત ૬ રૂપિયા છે.

° ° °

*પ્રજાસત્તાક ભારત તથા પ્રજાસત્તાક પોલેંડના સાંસ્કૃતિક સંબંધો હમેશાં વિસ્તરતા રહ્યા છે. ભારતના મહા અમાત્ય પંડિત નેહરુની તાજેતરની પોલેંડની મુલાકાત પછી ભારતના સામાજિક તથા સાંસ્કૃતિક જીવનમાં પોલેંડવાસીઓનો રસ વધ્યો છે.

પોલેંડના વિશ્વવિદ્યાલયમાં કામ કરતા પોલેંડના ભાષાવિદો ભારતની સંસ્કૃતિને લોકપ્રિય બનાવવા ખૂબ યત્ન કરી રહેલ છે.

તાજેતરમાં ભારતીય સાહિત્યના ઘણા પ્રાચીન તથા અર્વાચીન ગ્રંથો ત્યાં પ્રગટ થયા છે. શ્રીમતી એચ. વિલ્મેન-ગ્રેબોસ્કાએ ' વેતાલપચ્ચીસી 'નો સુંદર ગદ્ય અનુવાદ પ્રગટ કર્યો છે. તેમાં પ્રાચીન ભારતના પરીકથા સાહિત્યનો સુંદર આમુખ ઉમેરવામાં આવેલ છે. ' પંચતંત્ર 'ની કેટલીક વાતોનો અનુવાદ પણ પ્રગટ થયેલ છે.

સમકાલીન ભારતીય ગ્રંથોમાં મુલ્કરાજ આનંદનાં કેટલાંક પુસ્તકોનો સમાવેશ થાય છે, પોલેંડમાં મુલ્કરાજ આનંદ ખૂબ લોકપ્રિય છે. પોલેંડનાં ઘણાં સાહિત્યમાસિકોએ અન્ના ભાઉ સાઠેની નવલિકા તથા ખ્વાજા અહમદ અબ્બાસની નવલિકા ' અજંતા ' પ્રગટ કરેલ છે.

—છોટાલાલ માનસિંગ કામદાર

---

* નિશાનીવાળી નોંધો ઈન્ડીઅન પી. ઈ. એન. પરથી સાભાર ઉદ્ધૃત.

બૂટપૉલિશ કરતાં કરતાં આગળ વધેલો એક મહાન પ્રકાશક

બી. સી. ફોર્બ્સ

૧૯૫૨માં જ્યારે વિલિયમ રૅન્ડોલ્ફ હર્સ્ટનું અવસાન થયું ત્યારે છાપાંવાળાઓએ તેના અવસાનને 'અંગત પત્રકારત્વના યુગના અંત' તરીકે ઓળખાવ્યું હતું. પણ એ વાક્ય સંપૂર્ણ સાચું નીવડ્યું નહિ. હર્સ્ટના અવસાન અગાઉ ૩૫ વર્ષ પહેલાં બર્ટિ ચાર્લ્સ ફોર્બ્સ નામની વ્યક્તિએ પુસ્તક-પ્રકાશનના ક્ષેત્રમાં જે પાંખો ફફડાવી હતી તેણે આ કથન ખોટું પાડયું.

ફોર્બ્સની લેખક તરીકેની શરૂઆતની કારકીર્દિ જેટલી પ્રકાશક તરીકેની તેની કારકીર્દિ જ્વલંત નહોતી. કેટલીયે વાર તેને ઉછીનાં નાણાં લઈને ગુજરાન ચલાવવું પડતું હતું. પણ એને લેખનનો ભારે શોખ હતો અને એ લેખનશક્તિને પરિણામે જ તે વરસમાં ૫૦,૦૦૦ ડૉલરની કમાણી કરી શકચો હતો. કદાચ એટલા માટે જ " ફોર્બ્સ મૅગેઝીન "ની નીચે " Devoted to Doers and Doings " એવું ઉપવાક્ય લખવામાં આવે છે. ફોર્બ્સની જીવનસિદ્ધિનો જ એ સાંરાંશ છે; પ્રેરક બળ છે.

' ફોર્બ્સ મૅગેઝીન 'ના શરૂઆતના અંકો ' સફળતાનાં દ્વાર ખોલવા માટેની ચાવીરૂપ ' હતા. ફોર્બ્સના પિતા રૉબર્ટ ફોર્બ્સ ગામડામાં દરજીનો અને કરિયાણાનો ધંધો કરતા હતા. તેમનાં દસ સંતાનોમાં બર્ટિ ફોર્બ્સનો નંબર છઠ્ઠો હતો. શરૂઆતમાં તેણે જે પાયાનું શિક્ષણ મેળવ્યું તેના પરથી તેણે આટલું તારતમ્ય તારવ્યું: " If a man would not work; neither would he eat. " (માણસ જો કામ ન કરે તો તેણે ખાવું પણ ન જોઈએ.)

નાનપણમાં બર્ટિએ ઢોરાં ચરાવ્યાં, ભોંયમાંથી બટાટા ખોદી કાઢચા અને ઘરકામમાં પણ થોડીઘણી મદદ કરવા માંડી. શિયાળાની વહેલી સવારે પાંચ વાગે ઊઠીને વૅકેશન ગાળવા આવેલા અંગ્રેજોના બૂટને પૉલિશ કરવા એ એક માઈલ ચાલીને પણ જતો. :બૂટ-પૉલિશ કરવા બદલ તેને મોસમમાં ૧૫ ડૉલર નફો થયો. આમ સફળતાની સીડીની ટોચ સુધી પહોંચ્યા પહેલાં તેણે બૂટ-પૉલિશનો ધંધો પણ કરેલો. પણ ૧૪ વર્ષની બાળવયે પણ ફોર્બ્સે મનમાં નક્કી કરેલું જ કે ' આ બૂટ-પૉલિશનો ધંધો જીવનભર તો નથી જ કરવો.' આથી જ થોડા વખત પછી એક નાના શહેરમાં ચાલતા છાપખાનામાં ૭૫ સેન્ટના અઠવાડિક પગારથી બીબાં ગોઠવનાર(કૉમ્પોઝીટર) તરીકે કામ કરવાની તૈયારી બતાવી. એ વેળા એના મનમાં એવો ખ્યાલ હતો કે ' કૉમ્પોઝીટર ' એટલે જ ' લેખક. ' ત્રણ વર્ષ સુધી બીબાં ગોઠવવાનું કામ કર્યા પછી એ એક સાપ્તાહિકનો ખબરપત્રી બન્યો; અને બે વર્ષ પછી તો ' Courier 'નો એ ઉપતંત્રી બની બેઠો ! એવામાં બોઅર વિગ્રહ ફાટી નીકળતાં ફોર્બ્સ ઊપડ્યો જોહાનિસબર્ગ. ત્યાં તે એક નવા શરૂ થતા દૈનિક પત્રમાં જોડાયો.

૨૩ વર્ષની ઉમ્મરે તો ફોર્બ્સ એક પ્રખર પત્રકાર બની ગયો હતો. એડગર વૉલેસ એ દૈનિક પત્રનો તંત્રી હતો. ઘણી વાર તે પોતાની સહીથી પ્રગટ થતી ' Rand Daily Mail '-માંની એક લોકપ્રિય કટારમાં પોતે લખવાને બદલે ફોર્બ્સને પણ એ કટાર લખવા દેતો.

રહોટ લોકોની ખાસિયત પ્રમાણે ફોર્બ્સ

પણ પોતાની આવકનો ઘણો મોટો ભાગ સંઘરતો. સારી એવી કમાણી ભેગી કરીને તેણે વોલેસને આખરી સલામ કરી અને એ ન્યૂ. યોર્ક ઊપડયો. વર્તમાનપત્રોના એ મોટામાં મોટા નગરમાં પહેલો મહિનો તો તે આમથી તેમ રખડયો જ. ઑફિસના કોઈ પટાવાળા તેને તંત્રી સુધી પહોંચવા જ દેતા નહોતા. આખરે એક ઓળખાણપત્રના આધારે એ ન્યૂ. યોર્કના અગ્રગણ્ય દૈનિક 'જર્નલ ઑફ કૉમર્સ'ના તંત્રીશ્રીનો સંપર્ક સાધી શકયો. તંત્રી મહાશયે ખૂબ નમ્ર અવાજે બેકાર ફોર્બ્સને જણાવી દીધું કે: "ન્યૂ યોર્કના આ અગ્રગણ્ય દૈનિકમાં આપની સ્કૉટિશ પ્રતિભાનો અમે લેશમાત્ર પણ ઉપયોગ કરી શકીએ તેમ નથી તે બદલ અમે દિલગીર છીએ."

તંત્રીજીનો આવો જવાબ સાંભળ્યા પછી ફોર્બ્સે એ દૈનિકમાં મફત કામ કરવાની તૈયારી પણ બતાવી અને એ માગણી સંતોષાઈ. થોડાંક અઠવાડિયાં ફોર્બ્સની કાર્યશક્તિ જોયા પછી તેને પંદર ડૉલર પગાર આપવાનું નક્કી થયું. આમ જોહાનિસબર્ગથી ન્યૂ યોર્ક આવતાં ફોર્બ્સને ૮૦ ડૉલર ખોટ સહન કરવી પડી.

૭ મહિના પછી "રાન્ડ ડેલી મેઇલે" મિ. ફોર્બ્સને લંડનના ખબરપત્રી તરીકે રોકવાની તૈયારી બતાવી. આ વાતની જાણ થતાં જર્નલના વ્યવસ્થાપકોએ પોતાના જ અખબારમાં ફોર્બ્સને મનપસંદ જગ્યા આપવા ખુશી બતાવી. ફોર્બ્સ તો જન્મથી જ ડૉલર કેટલો કીમતી છે તે જાણતો હતો એટલે તેણે 'જર્નલ'ના ફિનાન્સિયલ ડિપાર્ટમેન્ટમાં કામગીરી સ્વીકારી. શરૂઆતમાં પોતાની ખબરપત્રી તરીકેની અને પાછળથી તંત્રી તરીકેની ફરજ બજાવવા ઉપરાંત ફોર્બ્સે "ફેક્ટ એન્ડ કૉમેન્ટ" શીર્ષક હેઠળ પોતાની આગવી કટાર પણ શરૂ કરી. આ કૉલમ ત્યાર પછી અટકયા વગર અવિરતપણે ચાલુ જ રહી છે અને એ કટાર હવે તો વિકાસ પામીને ફોર્બ્સનાં પૂરાં બે પાનાં રોકે છે અને મુખ્ય તંત્રીલેખની ગરજ સારે છે.

બર્ટિ ચાર્લ્સે પોતાનું આગવું સામયિક શરૂ કર્યું તેનું મુખ્ય કારણ તો એ હતું કે જન્મથી જ ડૉલરની કીમતનો તેને ખ્યાલ હતો અને એ માનતો હતો કે ડૉલર કઈ રીતે વપરાય છે તેના ઉપર ડૉલરની કીમતનો આધાર છે. ૩૨ વર્ષની ઉમ્મરે તો 'જર્નલ'ના તંત્રી તરીકેની અને "કૉમર્શિયલ ઍન્ડ ફિનાન્સિયલ ક્રૉનિકલ"ના તંત્રીલેખો લખવાની બેવડી જવાબદારી ઉઠાવવામાં એ વ્યસ્ત રહેતો હતો.

ત્યાર પછી તે 'અમેરિકન' પત્રમાં જોડાયો. પણ આ પત્રમાં જોડાતાં પહેલાં તેણે શરત કરી લીધી હતી કે પોતાની કટારોમાં તે પોતાના આગવા વિચારો જ રજૂ કરશે. એ વિચારો ઉપર કોઈનું પણ દબાણ ચાલી શકશે નહિ. એ દિવસોમાં ધંધાદારી પત્રકારત્વની દુનિયામાં આવી શરત કરવી તે ભારે હિંમતનું કામ હતું. ફોર્બ્સની એ હિંમત ધન્યવાદને પાત્ર હતી.

૧૯૧૬ સુધી ફોર્બ્સ હર્સ્ટની પ્રકાશનસંસ્થા માટે જ લખતો રહ્યો હતો. લેખક તરીકે સફળતા મેળવ્યા પછી તેને પોતાનું સ્વતંત્ર સાહસ કરવાનો મનોરથ જાગ્યો. ઘણા હિતેચ્છુ મિત્રોએ તેને આવું સાહસ કરતાં વાર્યો. પણ ફોર્બ્સ મક્કમ હતો.

'કૉલિયર્સ' અને 'અમેરિકન મેગેઝીન' ઉપરાંત અન્ય પત્રોમાં કટારો લખવાનું તેનું કામ ચાલુ જ હતું. અઠવાડિયે તેને ૮૪ કલાક કામ કરવું પડતું હતું અને તેની આવી જ પ્રવૃત્તિમય કારકીર્દિ ઠેઠ ૧૯૪૨ સુધી ચાલુ રહી. જ્યારે ખરાબ વખત આવ્યો ત્યારે ફોર્બ્સના કામદારો- એ દર મહિને માત્ર ત્રણ જ અઠવાડિયાંનો પગાર લઈને કામ કરવાનું ચાલુ રાખેલું.

'ફોર્બ્સ મેગેઝીન'ના પ્રથમ પુસ્તકનો પ્રથમ અંક જે તા. ૧૫મી સપ્ટેમ્બર ૧૯૧૭ના રોજ પ્રગટેલો તેના તંત્રીલેખની આરંભની પંક્તિઓમાં તેણે લખ્યું છે: "Business was originated to produce happiness, not to pile up millions. Are we in danger of forgetting this?" ત્યાર પછીના કેટલાયે અંકોમાં ડૉલર પાછળ દોડધામ કરનારા લાખોપતિ શ્રીમંતોને એણે કડકમાં કડક શબ્દોમાં ઉધડા લઈ નાખ્યા હતા. સાથે સાથે તેણે એક નિબંધ-હરીફાઈ પણ યોજી હતી અને "Who is the Best Employer in America?" એ વિષય પર શ્રેષ્ઠ નિબંધ લખવા માટે ૧૦૦૦ ડૉલરનું ઇનામ પણ જાહેર કર્યું હતું. એના કડક તંત્રીલેખોનો કેટલાક વાચકોએ વિરોધ નોંધાવ્યો ત્યારે ફોર્બ્સે "મહેરબાની કરીને તમારું લવાજમ રદ કરાવો" એ શીર્ષક હેઠળ પણ એક તંત્રીલેખ (!) લખ્યો હતો. એ લેખમાં તેણે લખ્યું હતું:

"Anyone who assumes that it is entirely outside the province of this publication to indulge in criticism of powerful individuals or corporations had better stop subscribing ... we place a higher value upon our freedom and self—respect than we do upon making money by mugwumpish obsequiousness."

થોડાંક વર્ષો પછી ફોર્બ્સે પોતાના વિવેચનાત્મક તંત્રીલેખોમાં આર. જે. રેનોલ્ડ્સ ટોબેકો કું.નો પણ ભારે ઉધડો લઈ નાખ્યો હતો. પરિણામે આ કંપની તરફથી મળતી જાહેરાતની આવક તરત બંધ થઈ, પણ તેનું સ્વમાન ઘવાયું નહિ.

સામયિકો સાથે સંકળાયેલા તેના વ્યસ્ત જીવન દરમ્યાન તેણે ડઝનેક પુસ્તકો પણ લખ્યાં છે. એનું પહેલું પુસ્તક હતું: "ઓટોમોટિવ જાયન્ટ્સ ઑફ અમેરિકા." ન્યૂ યૉર્ક શેર બજારનો આઠ વર્ષ સુધી તે પ્રેસીડેન્ટ અને ચેરમેન રહ્યો હતો, પણ પોતાની આ સેવા બદલ તેણે કશું જ મહેનતાણું લીધું નહોતું! ૧૯૩૫માં દક્ષિણ કેલિફોર્નિયાની વિદ્યાપીઠે તેને ડૉક્ટરેટ ઑફ લિટરેચરની માનદ ઉપાધિ આપી. આ ઉપરાંત "for outstanding Achievement in bringing about a better understanding of the American way of life." તેને એક એવૉર્ડ પણ એનાયત કરવામાં આવ્યો છે.

પોણોસો વર્ષનો ફોર્બ્સ અત્યારે પોતાને "Semi retired" તરીકે ગણાવે છે. અત્યારે પણ તે લખવામાં જ મશગૂલ છે અને ઘણી વાર વ્યાપારનો અંદાજી વર્તારો અને તંત્રીલેખો લખે છે. તે પોતાનો મોટા ભાગનો સમય ફિફ્થ એવન્યુ ખાતે આવેલા તંત્રીખાતામાં ગાળે છે.

"ફોર્બ્સ મેગેઝીને" પત્રકારત્વના ક્ષેત્રમાં નવા યુગનાં મંડાણ કર્યાં છે.

("નવચેતન")   [આધારિત]

ચાલુ વર્ષે અખિલ ગુજરાત પુસ્તકાલય પરિષદ ભરવાનું આમંત્રણ મહેસાણા જિલ્લાના ઉંઝા ગામ તરફથી અપાયું હતું. પરંતુ તે પછીના કેટલાક સંજોગોને કારણે મળી શક્યું નથી. એ બાબત લેખક અહીં નિર્દેશ કરી, મુંબઇ રાજ્યમાં નવા જોડાયેલા સૌરાષ્ટ્રમાં ભરાય એ વધુ આવકારદાયક હોવાનું જણાવે છે.

અખિલ ગુજરાત પુસ્તકાલય પરિષદનું અધિવેશન

ગુજરાતમાં વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય પરિષદનું બંધારણ દ્વારકા મુકામે સૌ. શારદાબેન મહેતાના પ્રમુખપણા નીચે ભરાયેલી પુસ્તકાલય પરિષદમાં લગભગ ત્રીસ વરસ પહેલાં રચાયું. તે પછી ઘણે વરસે ગુજરાત પુસ્તકાલય પરિષદ શ્રી. મનુભાઈ નન્દશંકર મહેતાના પ્રમુખપણા નીચે અમદાવાદમાં ભરવામાં આવી. આવી પરિષદોની અગત્ય સમાજશિક્ષણના અંગ જેવી ગણાતાં પુસ્તકાલયોના વ્યવસ્થિત સંચાલન માટે કેટલી બધી છે તે તો વડોદરા રાજ્યનાં ગામડાં અને તાલુકાનાં સ્થળો ક્યારનાં સમજતાં થઈ ગયાં છે. હવે તો ગુજરાતનો વડોદરા વિભાગ અને અમદાવાદ વિભાગ પણ પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિને આદરણીય માનવા લાગ્યા છે. હવે ગુજરાતની સીમા વિસ્તરી છે. કચ્છ અને સૌરાષ્ટ્ર રાજકીય દૃષ્ટિએ ગુજરાતથી અલગ ગણાતા પ્રદેશો હવે સંપૂર્ણ રીતે ગુજરાતના અંગ બની ગયા છે. એવે વખતે એ પ્રદેશોની દૃષ્ટિથી તથા સમસ્ત ગુજરાતને સમાજશિક્ષણની નવી દૃષ્ટિ આપવાના હેતુથી પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિમાં રસ લેનારા સાચા કાર્યકરોએ ગુજરાત પુસ્તકાલય પરિષદની મોટી બેઠક સૌરાષ્ટ્રમાં યોજવાની ઝટ તજવીજ કરવી જોઈએ.

સૌરાષ્ટ્ર પ્રદેશના કાર્યકરો પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ તરફ અભિમુખતા તો ધરાવે જ છે. સૌરાષ્ટ્ર સરકારના એક સમયના શિક્ષણખાતાના પ્રધાન શ્રી. બળવંતરાય મહેતાએ પોતાની એ અભિમુખતાને મૂર્ત સ્વરૂપ આપવા રાજકોટ મુકામે સૌરાષ્ટ્રમાં સારાં ગણાતાં પુસ્તકાલયોના પ્રતિનિધિઓને અને વડોદરા રાજ્યમાં પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના સંચાલકોને આમંત્રણ આપી નાનીસરખી પરિષદ ભરી હતી. વડોદરા રાજ્યની પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિની સમજ વડોદરાથી પધારેલા શ્રી. ચિમનભાઈ હરિભાઈ અમીને અને મેં પોતે વિસ્તારથી એ સભામાં સૌને આપી હતી. તે ઉપરથી સૌરાષ્ટ્ર રાજ્યમાં પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિને વેગ આપવા શું કરવું જોઇએ તે બતાવતી ટૂંકીશી રૂપરેખા—અમારી પાસેથી—વડોદરા રાજ્યના કાર્યકરો પાસેથી મેળવી લેવા શ્રી. બળવંતરાયભાઈએ તે વખતના એક ઉપવિદ્યાધિકારી શ્રી. ચંદુલાલ બે. પટેલને આજ્ઞા કરી હતી. ઉત્સાહી ચંદુલાલભાઈએ તે વખતના રાજ્યવિદ્યાધિકારી શ્રી. રમણલાલ યાજ્ઞિક પાસે તે યોજના મૂકી હતી. ત્યાર પછી એ યોજનાનું શું થયું તે જાણમાં નથી. શ્રી. બળવંતરાયભાઈએ સૌરાષ્ટ્ર છોડ્યું અને એમની અનેક ઉપયોગી યોજનાઓના નકશા દફતરે બંધાઈ ગયા. આ ઇતિહાસ છે. તે પછી એક વખત સૌરાષ્ટ્ર શિક્ષણખાતાની સલાહકાર સમિતિના એક સભ્ય તરીકે મેં પોતે પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ માટે કેળવણીખાતામાં સ્વતંત્ર દફતર જોઇએ—અને તે સંભાળનાર ખાસ અધિકારી જોઇએ એવી સૂચના નમ્રતાથી મૂકી હતી. પણ સમિતિના સભ્યો તેમ જ શિક્ષણપ્રધાન એની અગત્ય સમજી શક્યા નહિ. મેં તેમને સમજાવવાનો આગ્રહ પણ ન રાખ્યો. પણ સૌરાષ્ટ્ર સરકારે પુસ્તકાલય માટે સારો પ્રયત્ન કર્યો છે, એ વાત પણ સાચી છે. મારી સૂચના એ પ્રયત્નને પદ્ધતિસર બનાવવાની હતી.

હવે, આખા ગુજરાતમાં પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ કેવળ પ્રજાકીય કાર્યકરો ચલાવે. સરકારની નાણાંકીય સહાય અને વિશુદ્ધ નિરીક્ષણ આ કામે મળતું રહે એવી ઘટના ઉપજાવવા માટે અખિલ ગુજરાત પુસ્તકાલય પરિષદની બેઠક સત્વરે બોલાવવાની જરૂર છે.

સૌરાષ્ટ્રમાં અને કચ્છમાં ગ્રામપંચાયતો, તાલુકાપંચાયતો અને જિલ્લાપંચાયતો રચાયેલ છે. પરંતુ એ સંસ્થાઓને મુંબઈ રાજ્યના માળખામાં ગોઠવી દેવા શું કરવું ઘટે કે જેથી પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિને અંગે એ પંચાયતો કામમાં આવે તેનો વિચાર આ પરિષદની બેઠકમાં અનુભવી કાર્યકરોએ કરવો પડશે.

કચ્છ અને સૌરાષ્ટ્રમાં સખાવતી પુસ્તકાલયો ઘણાં છે તે બધાં સરકારમાન્ય બનાવી તેમને સરકારી સહાય આપી વિશેષ સમૃદ્ધ બનાવવાના વિચાર આ પરિષદની બેઠકમાં થઈ શકશે. સખાવતી પુસ્તકાલયોમાં નવા પ્રાણ આવશે.

સમાજ શિક્ષણ માટેની ભારત સરકારની યોજનાનો અભ્યાસ કરી એ યોજનાનો સંપૂર્ણ લાભ અખિલ ગુજરાત ઉઠાવે તે માટે પ્રજામત કેળવવાના માર્ગોનો વિચાર પણ આ પરિષદ કરી શકશે; અને બીજી પંચવર્ષીય યોજનાનો લાભ અખિલ ગુજરાત કેમ ઉઠાવે તે જોવાનું કામ આ પરિષદમાં થશે. પ્રાથમિક શાળાના શિક્ષકો, સમાજશિક્ષણનું કામ કરનાર સેવાભાવી કાર્યકરો અને શાળાના નિરીક્ષકો પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ-ચલાવવામાં પુસ્તકાલય-શાસ્ત્ર સમજતા થાય અને શિષ્ટ પુસ્તકાલયની કાર્યપદ્ધતિથી માહિતગાર થાય—તેના માટે કરવી જોઈતી તજવીજ પણ આ બેઠકમાં થઈ શકે.

વડોદરા વિભાગ અને અમદાવાદ વિભાગના પુસ્તકાલય મંડળના આગેવાન કાર્યકરો આ વાત લક્ષમાં લેતા હશે જ. પરન્તુ સારાં કામ હમેશ શીઘ્રતાની અપેક્ષા રાખે છે તેથી આ વિચાર "પુસ્તકાલય" માસિક દ્વારા મેં વહેતો મૂક્યો છે. હાલના કાર્યકરોના પોતાના સાચા વિચારોને આડે આવવાની મારી ઇચ્છા નથી. હું હવે વયોવૃદ્ધ ગણાઉં. યુવાનો કામ કરે છે તે મને ખૂબ ગમે છે. શ્રી. મોતીભાઈ અમીન—મારા એક સન્મિત્ર—આજે હયાત હોત તો અમે બન્નેએ મળીને આવો જ વિચાર કર્યો હોત.

જો કાર્યકરોને વાજબી લાગતું હોય તો ભારત રાજ્યની ચૂંટણીનું કામ ખતમ થાય અને નવાં પ્રધાનમંડળો રચાઈ જાય કે તરત જ સૌરાષ્ટ્રમાં પુસ્તકાલય પરિષદ ભરાય એવી વિચારણા આજથી તેઓ કરતા થઈ જાય.

મારા સન્મિત્ર શ્રી. મોતીભાઈ અમીનની મને હાકલ મળી છે કે સૌરાષ્ટ્રમાં રાજકોટ, ભાવનગર, જામનગર કે પોરબંદર જેવે સ્થળે આવી પરિષદ ભરવાનો યોગ જામતો ન હોય તો મારે એ પરિષદ દ્વારકા મુકામે બોલાવવી; અને કાર્યકરોની સેવામાં જ્યાં જ્યાં મારાથી ઊભા રહી શકાય ત્યાં ત્યાં ખડે પગે ઊભા રહેવું.

ઉદ્ધવ નિકેતન
દ્વારકા } કલ્યાણરાય ન. જોષી
તા. ૨૩-૧-૧૯૫૭

ગઈ તા. ૧-૨-૫૭ના રોજ સ્વ. શ્રી. મોતીભાઈ ન. અમીન સાહેબની પુણ્યસ્મૃતિ એમની અઢારમી સંવત્સરીના દિને ઊજવાઈ હતી. જુદાં જુદાં સ્થળોએ જુદા જુદા કાર્યક્રમો યોજાયા હતા. આ પુણ્યદિને આ લેખના લેખકે એમના જીવનદર્શનમાંથી મેળવેલું તારતમ્ય અહીં રજૂ કર્યું છે. —તંત્રી

ગુજરાતની પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના પ્રાણ

સ્વ. મોતીભાઈ અમીનની જીવનસુવાસ

પૂ. મોતીભાઈ અમીન એ બાળકો, બહેનો, શિક્ષકો, વિદ્યાર્થીઓ, ભાઈબહેનો સૌ પ્રત્યે "આપણે સૌ ભાઈ! ભાઈ!"ની ભાવના સહિત—માનની દૃષ્ટિએ જોનાર **"જનસેવક"** હતા.

પૂ. મોતીભાઈ અમીન એ વૃદ્ધો અને યુવાનો વચ્ચેના વિચારોના સુમેળની સાંકળ ગૂંથી, બન્નેનો વિશ્વાસ મેળવી સેવા, સહકાર અને સમાન ભાવથી સાર્વજનિક દૃષ્ટિરૂપ કાર્યો કરનાર સેવાપરાયણ **"નગરજન"** હતા.

પૂ. મોતીભાઈ અમીને એક નોકરથી માંડીને સર્વ વર્ગના માણસો પ્રત્યે કૌટુંબિક ભાવના રાખી તેમની સાથે પ્રેમથી કામ કરનાર અને વળી કોઈ પ્રકારનો ભેદભાવ–દોષ જોયા સિવાય પ્રામાના ગુણો–સત્કાર્યોને પૂજનાર એક અચ્છા આદર્શ **"ભક્ત"** હતા.

પૂ. મોતીભાઈ અમીન સૌ વિદ્યાર્થીઓને સ્વાશ્રયના પાઠો શીખવનાર, અને નિરાશાવાદી વિદ્યાર્થીઓને આશાવાદી—પ્રોત્સાહન આપી ઉત્સાહિત કરનાર એક માર્ગદર્શક **"શિક્ષક"** હતા.

પૂ. મોતીભાઈ અમીન વિરોધીઓનું અહિત ન ઇચ્છતાં શાંત અને વિનયપૂર્વક તેમનું ભલું થાય—તેઓ સારે માર્ગે વળે તેવી રીતે તેમને સમજાવવાનો પ્રયત્ન કરનાર સેવાભાવી **'કાર્યકર'** હતા.

પૂ. મોતીભાઈ અમીન એ સરકારી નોકરીને સત્તાનું નહિ પરંતુ સેવાનું ક્ષેત્ર ગણનાર એક આદર્શ નમૂનેદાર (**'અમલદાર'** હતા–) સેવક હતા.

પૂ. મોતીભાઈ અમીન એક દ્રવ્યના વારસા કરતાં સેવા–સંસ્કારના વારસાને વધુ મહત્ત્વનો માનનારા અને તેવી રીતનું જીવન જીવનાર–જીવી બતાવનાર **'સાધુ પુરુષ'** હતા.

પૂ. મોતીભાઈ અમીન એ કોઈ પ્રકારના ભેદભાવ રાખ્યા સિવાય સૌ કોઈને સમાનભાવે સહાય કરનાર એક આદર્શ **'મદદનીશ'** હતા.

પ્રવૃત્તિમાં જ નિવૃત્તિ માનનાર સિદ્ધાંતવાદી હતા.

સમાજમાં સંસ્કારનાં બીજ રાતદિન શ્રમ લઈ વેરવા સારુ ખડેપગે પ્રયત્નશીલ રહેનાર **'સમાજસેવક'** હતા.

પરસ્પર સહાય, સેવા, સમાન દૃષ્ટિ અને વિશ્વાસનો મંત્ર ફૂંકનાર–શંખનાદ ગજવનાર એક અચ્છા ભક્તજન પૂજારી હતા.

નિઃસંતાન હોવા છતાં અનેક બાળકોને પ્રેમથી વિકસાવી—સત્ત્વશાળી બનાવનાર **'બાળગુરુ'** હતા.

અનેક છૂપી મદદો કરનાર આદર્શ **દાનવીર** પણ હતા...જનસેવાને જ ઈશ્વરભક્તિ માનનારા

અને અનેક સાર્વજનિક સંસ્થાઓના સંસ્થાપક અને પ્રામાણિક સંચાલક—સેવામૂર્તિ, નિર્વ્યસની—

પૂ. **મોતીભાઈ અમીન** ખરેખર ગુજરાતના સાચા મૂગા વીરલ લોકસેવક અને પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના 'પ્રાણ' હતા...

તેઓશ્રીના જીવનસિદ્ધાંતો, વિચારો વગેરેના વાચનથી—અભ્યાસથી ખરેખર દરેક વર્ગની જનતાના—હરેકના કુમળા મન ઉપર સાદાઈ, સંયમી, પરોપકારવૃત્તિ, સેવા, સહકાર અને સમાનભાવ, પ્રામાણિકતા, ગરીબો પ્રત્યે સમભાવ, દયાભાવ, શુભ નિષ્ઠા, પરિશ્રમ અને વળી સૌ પ્રત્યે શુભ લાગણીની ભાવનાની ઊંડી છાપ પડી તેમનું એટલે સર્વ કોઈનું જીવન ઉન્નત બનશે એમાં શંકાને સ્થાન છે જ નહિ જે બાબત તેમના જીવનપ્રસંગોમાંથી આપણે જોઈ શકીએ છીએ.

પૂ. મોતીભાઈ અમીન એક સામાન્ય મનુષ્ય હોવા છતાં પણ તેઓશ્રી કર્તવ્યનિષ્ઠ બની સાદું, સરળ, સંયમી અને પરોપકારી જીવન ગાળી પોતાના વતનની જીવનપર્યંત સેવા કરી અનેકનાં એટલે સારાયે ગુજરાતના સમસ્ત જનતાના જીવનમાં સંસ્કાર અને સેવાભાવનો સ્પર્શ કરાવ્યો છે.

પૂ. મોતીભાઈનો સેવાભાવનાનો સિદ્ધાંત:

"**સેવા કાર્ય ક્ષેત્ર**—તેઓશ્રી તેમના સને ૧૯૩૧ના પત્રમાં જણાવે છે કે:—

"મારું કામ જ્યાં અંધારું હોય ત્યાં અજવાળું કરવાનું છે."

"જ્યાં કંઈ ન હોય ત્યાં કંઈક કંઈક કરી બતાવવા, માર્ગદર્શક બનવાનું છે."

"ઊંઘતાને જગાડવાનું અને જાગતાને બેઠા કરવાનું છે."

"બેઠેલાઓને ઊભા કરવાનું અને ઊભેલાઓને ચાલતા કરવાનું છે.

— અને વળી —

"ચાલતાને દોડતા કરવાનું" કામ સહેલાઈથી પાર પાડવાનું છે.

આ મતલબનું સેવા–પરાયણ સાર્વજનિક સિદ્ધાંતોથી ભરપૂર તેઓશ્રીનું જીવન સાચે જ આપણને સુખી થવા–સુખી જીવન જીવવાની જડીબુટ્ટી સમાન છે—જીવન જીવવાની ચાવીરૂપ છે–તેમના જીવનકાર્ય–પ્રસંગો અને સિદ્ધાંતોમાંથી આપણને આદર્શ જીવન જીવવા માટેના પાઠો મળી આવે છે...જીવનને ઉન્નત કરવાની ચાવીઓ મળે છે; અને ધન્ય જીવન જીવવાનો લહાવો લેવાનો સરળ માર્ગ જડે છે—

આજના દિને સ્વ. પૂ. મોતીભાઈ અમીનને શ્રદ્ધાંજલિ અર્પી તેમના આત્માની શાંતિ પ્રચ્છવી એ જ એકલું આપણું કર્તવ્ય છે એમ ન હોવું જોઈએ. પરંતુ તેઓશ્રીનાં કાર્યો, પ્રવૃત્તિઓ, યોજનાઓ, તેમના જીવનસિદ્ધાંતો–વિચારોને આપણે આપણા જીવનમાં સતેજ રહે–જીવંત રહે તે માટે સદા જાગ્રત રહી તે રીતે જીવન જીવવા પ્રયત્નશીલ રહીએ–રહેવા સંકલ્પ કરીએ તો જ સાચી શ્રદ્ધાંજલિ અર્પણ કરી તેમનું તર્પણ કર્યું ગણાય... "લાખ-લાખ વંદન હો એ પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના પ્રાણપુત્રને" પરમ કૃપાળુ પરમાત્મા આપણને સૌને તેમના ચીંધેલા માર્ગે જવા સદ્બુદ્ધિ–સદ્વિચારો આપે એ જ પ્રભુને પ્રાર્થના.

—શ્રી. મધુસૂદન પુ. ત્રિવેદી

પુસ્તકાલયનોંધ

પુસ્તકાલયપર્વણી સ્વ. મો. ન. અમીન સંવત્સરી

નીચેનાં ગામોનાં સાર્વજનિક પુસ્તકાલયો તરફથી ગઈ તા. ૧લી ફેબ્રુઆરીના રોજ પુસ્તકાલયપર્વણી—સ્વ. મો. ન. અમીન સંવત્સરીદિન ઉજવાયો હતો. એ દિવસે વાચન-પ્રચાર, પ્રૌઢશિક્ષણ, સંસ્કારપ્રવૃત્તિ વગેરે કાર્યક્રમો યોજાયાં હતા. (૧) લ. ના. સા. પુ. વાલમ (તા. વીસનગર), (૨) દવાડા, (૩) પુ. હ. મહાજન પુસ્તકાલય—કપડવંજ.

પુસ્તકાલયોને મદદ

સા. પુ. ટપુરાને રૂા. ૫૦૦) પરજાઈનિવાસી શ્રી. વાસુદેવભાઈ તરફથી તેમના પિતાશ્રીના સ્મરણાર્થે.

ઉપર્યુક્ત ગામે તા. ૨૬મી જાન્યુઆરીએ જ્ઞાનભંડાર ખુલ્લો મુકાયો હતો.

પુસ્તકાલય ઉદ્ઘાટન

મુજપુર (તા. સમી) ગામે ગ્રામપંચાયતના સરપંચ શ્રી. રતિલાલ મો. શાહના હસ્તે ૧૪-૧-'૫૭ના રોજ ખુલ્લું મુકાયું હતું. પુસ્તકાલયને પ્રમુખશ્રીએ રૂા. ૧૦૧)ના કબાટની ભેટ આપી હતી.

ઠરાવ કર્યો.

સા. પુ. દવાડા (તા. વીસનગર) ગામના પુસ્તકાલયે નીચે પ્રમાણે ઠરાવ કર્યો છે :—

" અમારા પુસ્તકાલયને સરકાર-મદદ તેમ જ લો. બોર્ડ મદદ ટ્રેઝરી ઓર્ડરથી મેળવવામાં ઘણી જ મુશ્કેલી પડે છે. તો તે મુશ્કેલી ન નડે તે માટે ઉપર જણાવેલ મદદો બારોબાર વડોદરા પુ. સ. સ. મંડળ લિ. તરફ પ્રથમની જેમ અમારી વતી મોકલી આપવા સર્વે સભાસદોની આગ્રહભરી વિનંતિ છે. તા. ૨૮-૧-'૫૭.

વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય-પ્રચારકોની કામગીરી

વડોદરા-પંચમહાલ જિલ્લા પુસ્તકાલય પ્રચારક શ્રી. છગનભાઈ મ. પટેલે જાન્યુઆરી માસમાં કાલોલ તાલુકામાં ૧. દેલોલ, ૨. કંડાચ, ૩. રામનાથ, ૪. કાલોલ, ૫. બોર, ૬. સમા, ૭. બાકરોલ, ૮. ઝરડકા, ૯. જંત્રાલ, ૧૦. રતનપુર, ૧૧. શક્તિપુરા, ૧૨. ડેરોલ સ્ટેશન, ૧૩. ડેરોલ (ગામ), ગોધરા તાલુકામાં ૧૪. દરકુંડી, ૧૫, મહેલોલ, ૧૬. જીતપુરા, ૧૭. કાકણપુર, ૧૮. ધાનીત્રા, ૧૯. મોતાલ, ૨૦ નદીસર, ૨૧. રતનપુર, શહેરા તાલુકામાં ૨૨. બાકી એ ગામોનાં પુસ્તકાલયની તપાસણી કરી, જણાતી ખામીઓ સુધારી છે તથા માર્ગદર્શન કર્યું હતું તથા બાદરોલી તા. કાલોલ અને સાકરીઆ તા. ગોધરા ગામે નવીન પુસ્તકાલય ઉઘાડવા પ્રચાર કર્યો છે. સદર માસમાં તેમણે ગુ. પુ. મંડળના ૪૬ સભ્યો બનાવ્યા છે.

સંવત ૨૦૧૨નું બાલ, કુમાર–કિશોર તથા પ્રૌઢસાહિત્ય

(એક પત્ર)*

પ્રિય બાઈશ્રી,

આ પત્ર ગયા વાર્ષિક પત્ર કરતાં તમને ત્રણ મહિના વહેલો લખાય છે, તે માટે પ્રકાશકોના સહકારનો મારે આભાર માનવો જોઈએ. એકાદ અપવાદ સિવાય ઘણા ખરા પ્રકાશકોએ મારી વિનંતિને માન આપીને પોતાનાં પ્રકાશનો સમયસર મોકલાવી આપ્યાં હતાં અને તેને અંગે જ આ પત્ર વહેલો લખી શક્યો છું.

ચાલુ વર્ષનાં પ્રકાશનોની સંખ્યા ઘણી મોટી છે. સુરતના હરિહર પુસ્તકાલયે ચાલુ વર્ષનાં પ્રકાશનો ઉપરાંત ગયે વર્ષે જેની નોંધ લેવામાં આવી હતી તે પ્રકાશનો પણ મોકલી આપ્યાં છે.

પ્રકાશકોને પુસ્તકો મોકલી આપવામાં ટપાલના આકરા દર આડે આવે છે. પુસ્તકો પરના ટપાલના દર ઘટાડવા કમિટિએ ભલામણ કરી છે છતાં તેનો આજ સુધી અમલ થયો નથી તે શોચનીય છે.

સુરતના ગાંડીવ પ્રકાશન મંદિરે બાલ-કુસુમાવલિમાં 'માણસની કિંમત' પ્રગટ કર્યું છે. શ્રી. ભાનુશંકર જોશીકૃત આ પુસ્તકમાં 'માણસની કિંમત,' 'ઉતાવળા સો બાવરા, ધીરા સો ગંભીરા,' 'વાનર અને કઠિયારો' તથા 'પુણ્યનાં મૂળ પાતાળમાં' એમ પાંચ વાતો આપી છે.

'દરબારશ્રી ગોપાલદાસની વાતો'માં શ્રી. હરગોવિંદ મોદીએ સદ્ગત દરબારશ્રીના પ્રેરણાદાયક પ્રસંગો આપ્યા છે. 'મહાદેવની મા' લેખક શ્રી. રૂસ્તમજી શ્રી. અષ્પારુજીની માન્યતા મુજબ 'સમગ્ર પ્રજાઓ ગુજરાતી સાહિત્યને ચરણે આવી, એનો પોતપોતાની ભાષામાં તરજુમો કરશે તથા તેની ફિલ્મો ઊતરશે' વગેરે અલબત્ત આ માતૃપ્રેમની કથા છે, પણ સંગ્રાહક તેને જેટલે ઊંચે આસમાને ચડાવે છે તેવી તો હરગીજ નથી જ.

શ્રી. હરગોવિંદ મોદીકૃત 'ઠક્કર બાપાની વાતો' આ પ્રકાશનમંદિરે પ્રગટ કરેલ છે; તેમાં ઠક્કર બાપાના બાળપણથી માંડીને છેલ્લી અવસ્થા સુધીના પ્રસંગો આપ્યા છે. પાનાંની મર્યાદાને અંગે અમુક જાણીતા પ્રસંગોનો સમાવેશ થઈ શક્યો લાગતો નથી. તેમણે ૮૦ વર્ષ પૂરાં કરી ૮૧મા વર્ષમાં પ્રવેશ કર્યો ત્યારે ઉજવાયેલ મહોત્સવમાં તેમણે એ વખત લાંચ લીધાનો જાહેર એકરાર કર્યો હતો. વિભૂતિઓની મહત્તા આવા જ પ્રસંગે જણાઈ આવે છે.

શ્રી. ખંડેરાવ પવારકૃત 'યુગાન્ડાની બાલવાતો : ભાગ ૧–૨'માં મળી તે પ્રદેશની કુલ તેર બાલવાતો તેમાં આપવામાં આવી છે. આ વાતોઓમાં પશુ તથા પંખીઓ પણ મહત્ત્વનો ભાગ ભજવે છે. બન્ને પુસ્તકોમાં અનુક્રમણિકાની ખોટ ખટકે તેવી છે.

આ પ્રકાશનસંસ્થાએ વર્ષો અગાઉ ગાંધીજી-કૃત ટૉલ્સ્ટૉયની વાતોનો અનુવાદ બહાર પાડેલ

* આફ્રિકાવાસી મિત્રને વર્ષોથી લખાતો પત્ર.

તેની નવી આવૃત્તિ જુદા જ સ્વરૂપે બહાર પાડેલ છે. 'શિવદયાળની શોધ'માં તે જ શીર્ષકવાળી વાત તથા 'પ્રેમા પટેલનો લોભ' એમ બે વાતો આપી છે. પહેલી વાતમાં 'જે સત્ય-રસ્તો પકડે છે તે સુખી છે, એવા સત્યવાનનાં દર્શન થવાં એ અહતા નસીબની નિશાની છે'ના સિદ્ધાંતનું પ્રતિપાદન કરેલ છે. બીજી વાત 'અતિલોભ વિનાશનું કારણ છે' તેમ બતાવે છે. 'જીવનદોરી'માં ઈશ્વરની આજ્ઞાનો અનાદર કરનાર દેવદૂતને ત્રણ સિદ્ધાંતો શીખવા માટે પૃથ્વી પર આવવું પડે છે અને જ્યારે તે ત્રણ સિદ્ધાંતો શીખી લે છે ત્યારે તે ફરીથી સ્વર્ગમાં જાય છે.

આ સંસ્થાના વાર્તાવિનોદ ગુચ્છમાં શ્રી હંસાબહેન મહેતાસંપાદિત ચાર પુસ્તકો બહાર પડ્યાં છે, '**આઠમી કૂંચી**'માં 'આઠમી કૂંચી,' 'આપકર્મી કે બાપકર્મી' તથા 'તેજ-અને તુલા' નામની ત્રણ વાતો છે. '**ઉંદરનો દેશ**'માં 'શિયાળનું વેર,' 'શિયાળની હોશિયારી,' 'સસલાની યુક્તિ,' 'ઉંદરડીનાં ત્રણ બચ્ચાં,' 'બે પડોશીની વાત' તથા 'ઉંદરનો દેશ' નામની વાતો છે. '**ડહાપણની દુકાન**'માં 'ડહાપણની દુકાન,' 'પથ્થરનો સિંહ' તથા 'શાહજાદી વાંદરી'ની વાતો છે. '**હીરામણ પોપટ**'માં 'હીરામણ પોપટ,' 'રાજકુમાર મહાબૂબ' તથા 'જાદુઈ હાંલ્લી'-ની વાત છે. આ ચારે પુસ્તકોમાં આવેલી વાતો પૈકી કેટલીક બીજા લેખકોને હાથે સંપાદિત થઈને છપાઈ ગયેલી છે.

અમદાવાદના **નવચેતન સાહિત્ય મંદિરે** શ્રી શિરીષ મહેતાની નાટિકાઓનાં બે પુસ્તકો પ્રગટ કર્યાં છે. '**ચાંદામામાના દેશમાં**' સૂતેલા ભાઈબહેનને સ્વપ્નમાં પરીઓ આવી, બન્નેને ચાંદામામાના દેશમાં લઈ જઈ ત્યાંની સૃષ્ટિનાં પાત્રોનો પરિચય કરાવે છે. 'નાગર-વેલ'માં 'ભૂમિદાન,' 'ગોકુળનું હૈયું,' 'બાજીઠે જોગી' તથા 'માનવી' એ પ્રમાણે ચાર સંગીતરૂપકો છે. બન્ને પુસ્તકોની નાટિકાઓ ભજવી શકાય તેવી છે. પુસ્તકોની કીમત આકરી ગણાય.

શ્રી ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલયે શ્રી. ધૂમકેતુકૃત 'કવિકથાઓ'ના ત્રણ ભાગ પ્રગટ કર્યા છે. 'લોકસંસ્કાર દીપાવલિ'ની આ માળામાં સાહિત્યકારો તથા સંગીતકારોની જીવનકથાઓ પણ આપવાની શ્રી. ધૂમકેતુની ઇચ્છા છે. પ્રસ્તુત ત્રણ ભાગોમાં 'શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય,' 'કવિ પદ્મનાભ,' 'નરસિંહ મહેતો,' 'મીરાબાઈ,' 'અખો,' 'મહાકવિ પ્રેમાનંદ,' 'શામળ,' 'દયારામ,' 'અસાઈત,' 'ભાલણ,' 'નાકર,' 'પ્રીતમ,' 'ધીરો,' 'વલ્લભ મેવાડો,' 'દલપતરામ,' 'નર્મદ,' 'કલાપી,' 'કાન્ત,' 'બોટાદકર' અને 'કલાન્ત કવિ'-ની જીવનકથાઓ લોકભોગ્ય શૈલીમાં આપી છે. વળી સ્થળે સ્થળે કવિઓનાં કાવ્યોનાં અવતરણો આપી જીવનકથાને રસિક બનાવી છે. મોટાં બીબાંમાં છાપેલ ૮૦ પાનાંની આ પુસ્તિકાઓ ઘેર ઘેર વસાવવા જેવી છે.

લોકસંસ્કાર દીપાવલિના પેટા વિભાગ તરીકે 'આમસંસ્કાર વાર્તાવલિ' આ જ લેખકે શરૂ કરી છે, અને તેમાં તણખાની કેટલીક વાતો 'અભિનવ સ્વરૂપે' મૂકી કીમત સસ્તી કરી છે. '**ગોવિંદનું ખેતર અને બીજી વાતો**'માં મુખ્ય વાર્તા ઉપરાંત 'વીરાંગના,' 'વિનિપાત' તથા 'સાચવીને કામ કરો,' '**અલી ડોચમીન અને બીજી વાતો**'માં 'ડોચમીન અલી ડોસા,' 'સાકન શિકારી,' 'જોગીરાજ,' 'દોસ્તી' તથા 'એક જ ભૂલ,' '**ભૈયાદાદા અને બીજી વાતો**'માં 'ભૈયાદાદા,' 'સખમી,' 'રૂપ કર્યાં છે ?' 'એક ટૂંકી મુસાફરી' તથા 'સાબની જો,' 'જુમ્મો

ભિસ્તી અને બીજી વાતો'માં 'જમ્મો ભિસ્તી,' 'સાચાં મોતી,' 'છપરપગો,' 'ધોળિયો' તથા 'પૃથ્વી અને સ્વર્ગ'ની વાતો આપી છે. '**તારણહાર**'માં 'તારણહાર,' 'સાધુતા,' 'રતનો ઢોલી,' 'પૈસાની આંટીઘૂંટી' તથા 'કાળવું કૂતરું' અને '**સ્વાધીનતાની દેવી**'માં તે જ શીર્ષકની વાર્તા ઉપરાંત 'નાક કાપ્યું, પણ નાક રાખ્યું !' 'તોતી,' 'ઝકરિયાખાન' તથા 'પ્રામાણિકતા જ જીતે'-*ની વાતો આપી છે. છેલ્લી વાત જાતકકથા છે.*

પ્રૌઢશિક્ષણના આ યુગમાં આ માળા જનતાને ખૂબ ઉપયોગી થઈ પડે તેવી છે.

આ જ સંસ્થાએ શ્રી. જયભિખ્ખુકૃત '**હિંદુ ધર્મની પ્રાણીકથાઓ**' તથા '**બૌદ્ધ ધર્મની પ્રાણીકથાઓ**' પ્રગટ કરી છે. પહેલા પુસ્તકમાં 'ધર્માત્મા કબૂતર,' 'ધરમસુખ શિયાળ,' 'આજે શત્રુ, કાલે મિત્ર,' 'કૂતરો અને સંન્યાસી,' 'ટિટોડીનાં ખરચાં,' 'શુક અને સીતાજી' તથા 'ગાય અને વાછરડો' એ પ્રમાણે સાત કથાઓ આપવામાં આવી છે. પશુઓ અને પંખીઓ પણ અત્યારના મોટા ભાગના મનુષ્યો કરતાં કેટલાં શ્રેષ્ઠ છે, તેમની ભાવનાઓ કેવી ઉચ્ચ હોય છે તથા તેમનું વર્તન ભાવનાને અનુરૂપ હોય છે તે આ કથાઓ દર્શાવે છે ! '**બૌદ્ધ ધર્મની પ્રાણીકથાઓ**'માં ૧૦ જાતકકથાઓ છે, અને તેમાં પણ પ્રાણીજીવનની શ્રેષ્ઠતા દર્શાવાઈ છે.

'**નીતિકથાઓ : ભાગ ૩**'માં શ્રી. જયભિખ્ખુકૃત 'મતનાં કારણ,' 'લક્ષ્મીનું વશીકરણ,' 'વરસાદ કેમ વરસે' તથા 'ઘર કરતાં ધર્મશાળા સારી' એ રીતે ચાર રસદાયક વાતો આપવામાં આવી છે. પુસ્તક સચિત્ર છે.

શ્રી. ધૂમકેતુકૃત '**સાક્ષર કથાઓ**'માં 'નવલરામ,' 'નંદશંકર,' 'મહીપતરામ,' 'રણછોડભાઈ ઉદયરામ,' 'હરગોવિંદદાસ કાંટાવાળા' તથા 'પંડિત ભગવાનલાલ ઇંદ્રજી'-ના જીવન તથા કાર્ય સંબંધી હકીકત આપવામાં આવેલ છે. સાક્ષરોનાં પુસ્તકોમાંથી પણ થોડા ઉતારા આપવામાં આવ્યા છે. તે જ લેખકકૃત '**ભગવાન બુદ્ધ**'માં ભગવાન બુદ્ધનું ચરિત્ર બાળકો સમજી શકે તેવી સહેલી ભાષામાં આપવામાં આવેલ છે. '**જાતકકથાઓ : ભાગ ૧**'*માં ભગવાન બુદ્ધના પૂર્વજીવનની* બાર કથાઓ આપવામાં આવી છે. ચાલુ સાલે બુદ્ધજયંતીને અંગે બુદ્ધ સંબંધી ઠીક ઠીક સાહિત્ય પ્રગટ થયેલ હોઈ, આ કથાઓ પૈકી કેટલીક બીજાં પુસ્તકોમાં પણ છપાઈ ગઈ છે.

શ્રી. રસૂલભાઈકૃત '**જીવનસૌરભ**' એ 'સુમન–સૌરભ'નું નવું નામ છે. આ લખનારે પણ પોતાના નવા પુસ્તકનું તે નામ આપેલું, પણ શ્રી. રસૂલભાઈએ તે નામ પોતાના પુસ્તક માટે છપાવતાં, આ લખનારના પુસ્તકનું ફેરવવું પડયું છે. આ પુસ્તિકામાં જુદી જુદી વિભૂતિઓના ૨૪ જીવનપ્રસંગો આપવામાં આવ્યા છે.

શ્રી. ગુણવંતરાય આચાર્યકૃત '*જય-ભારતી : ભાગ ૨*' ચાલુ વર્ષમાં બહાર પડેલ છે. પંચવાર્ષિક યોજનાની આ કથા પ્રૌઢશિક્ષણના આ જમાનામાં રસદાયક વાચન પૂરું પાડે છે.

શ્રી. દુર્ગેશ શુક્લકૃત 'ઉલ્લાસિકા'માં શાળાઓમાં સહેલાઈથી ભજવી શકાય તેવી બાર નાટિકાઓ છે. આ પ્રકારના સાહિત્યની આપણે ત્યાં ખોટ હતી તે હવે પૂરી પડવા લાગી છે.

શ્રી. મનુભાઈ જોધાણીકૃત '**આંગણાનાં પંખી : ભાગ-૨**'માં 'દેવ ચકલી,' 'દરજીડો,' 'દિવાળી ઘોડો,' 'મોર,' 'ખેરખટ્ટો,' 'હોલુ' તથા 'દેવડ' તથા '**પાદરનાં પંખી : ભાગ**

૧'માં 'ચાતક,' 'બપૈયો,' 'ચકદિલ,' 'દશરથિયું,' 'બાળક,' 'બુલબુલ,' 'દૂધરાજ,' 'રાજાલાલ,' 'કાગડિયો,' 'કુંભાર,' તથા 'કંસારો'નો સરળ ભાષામાં પરિચય આપવામાં આવેલ છે. આપણી આસપાસ ઊડનારાં અને દરરોજ આપણી દૃષ્ટિએ પડતાં પક્ષીઓ સંબંધી આપણું કેટલું અજ્ઞાન છે તે તો આ પુસ્તિકાઓ વાંચ્યા પછી આપણને જણાઈ આવશે. પક્ષીઓ સંબંધી આધારભૂત ગણી શકાય તેવું પુસ્તક ભાવનગરના મહારાજકુમાર શ્રી. ધર્મેન્દ્રકુમારસિંહજીએ થોડા સમય પહેલાં બહાર પાડેલ છે. પરંતુ તે અંગ્રેજી ભાષામાં લખાયેલ છે તથા તેની કિંમત ખૂબ જ આકરી હોઈ સામાન્ય જનને તો પોસાય તેટલી નથી.

આ જ લેખકકૃત '**પાદરની વનસ્પતિ: ભાગ-૨**'માં 'બીલી,' 'બોરડી,' 'ખાખરો,' 'કેરડો,' 'રૂખડો,' 'શીમળો,' 'જાબુડો,' 'ઊંબરો' તથા 'પીપર' સંબંધી હકીકત આપવામાં આવેલ છે. દરેક પુસ્તકને છેડે આપવામાં આવેલ અઘરા શબ્દોનો કોશ પુસ્તકોની ઉપયોગિતામાં વધારો કરે છે.

શ્રી સોમાભાઈ :કિશાભાઈ પટેલકૃત '**બાલલેખન યાને સ્વાધ્યાય**'-પુસ્તક ૧લુંની નવી આવૃત્તિ ચાલુ વર્ષમાં બહાર પડેલ છે. અક્ષરજ્ઞાનની શરૂઆત કરનારને આ પુસ્તિકા ઉપયોગી છે.

'**વિજ્ઞાનદર્શન: ભાગ-૧**'ના વિદ્વાન લેખકોએ આપણા જીવનમાં વિજ્ઞાન કેટલું ઓતપ્રોત થયેલું છે તે જણાવેલ છે. એટલે આ પુસ્તિકામાં અનુક્રમણિકા જોતાં પહેલી નજરે કંઈ પણ સંબંધ ન ધરાવનાર વસ્તુઓ ભેગી કરેલ આપણને જણાશે. પરંતુ પુસ્તિકા વાંચતાં તે ભ્રમ સત્વર દૂર થશે. આ પુસ્તિકામાં આંખની ઉત્ક્રાન્તિ છે, તેમ જ 'પેનીસીલીનનો ઉપયોગ' પણ છે. 'આપણો સ્ટાન્ડર્ડ ટાઈમ' છે તો લસણનો ઉપયોગ પણ છે. 'ટી. એ. વી. અને દામોદર યોજનાઓ' છે તેમ જ પેટન્ટ લેનારાઓને ઉપયોગી સૂચનાઓ પણ છે.

સરતુ સાહિત્યવર્ધક કાર્યાલયે મોરિસ મેટરલિંકના નાટક 'બ્લ્યુ બર્ડ'નો લીનાબેન મંગળદાસે કરેલો અનુવાદ '**આસમાની ચકલી**' નામે પ્રગટ કર્યો છે. આ એક સ્વપ્ન-નાટક છે. 'આસમાની ચકલી' તે સુખ. સુખની શોધ કોણ નથી કરતું? આ નાટક ૧૫૦ પાત્રોએ ભજવ્યાનું જણાવવામાં આવે છે. આ પુસ્તકનું અગાઉ શ્રી. દિલીપ કોઠારીએ પણ 'નીલપંખી' (ઘણે ભાગે)ના શીર્ષકથી ભાષાંતર કર્યું છે. મોટી શાળાઓમાં આ નાટક ભજવી શકાય તેવું છે.

શ્રી. વાસુદેવ મહાશંકર જોશીસંપાદિત '**બોધકથાઓ**'માં ધર્મગ્રંથો તથા લોકસાહિત્યમાંથી એકત્ર કરેલી ૭૭ બોધકથાઓનો સંગ્રહ છે. 'નાની નાની વાતો'માં ૧૦૮ રમૂજી વાતો છે. આ પુસ્તક નાનાં બાળકોને પસંદ પડે તેવું છે.

મુંબઈની સુપ્રસિદ્ધ પ્રકાશન પેઢી **આર. આર. શેઠની કું.**એ બાલસાહિત્ય **વાટિકા** મંડળ બીજાનાં ચાર પુસ્તકો પ્રગટ કર્યાં છે. મોંઘીબેન બધેકાકૃત 'રાજા આંબાવાળી'માં લેખિકાના પરિચયમાં આવેલ ઓગણીસ વ્યક્તિઓનાં રેખાચિત્રો છે. 'શેરલોક હોમ્સની વાતો'માં શ્રી માધવજી ગો. પટેલે 'નેપોલિયનનાં પૂતળાં' તથા 'આખરી ફેંસલો' શીર્ષક નીચે બે પ્રખ્યાત ડિટેકટીવ વાતો આપવામાં આવી છે. મોંઘીબેન બધેકાકૃત 'લોકકથાઓ'માં જાણીતી છ લોકકથાઓ આપવામાં આવી છે. કુ. ઈંદુ શાહ તથા શંકર શાહકૃત 'અગન ગુલાબ' સાહસકથા છે. મૂળ અંગ્રેજી કયા પુસ્તક ઉપરથી લખેલ છે તે જણાવ્યું હોત તો ઠીક ગણાત. આરંભ

પુસ્તકો બાળકોને પસંદ પડી જાય તેવાં છે.

ભાવનગરના સંસ્કાર સાહિત્ય મંદિરે દિલ્હીના સસ્તા સાહિત્ય મંડળ તરફથી શરૂ થયેલ **સમાજવિકાસ માળાની** વીસ પુસ્તિકાઓના અનુવાદ ચાલુ વર્ષમાં બહાર પાડેલ છે.

'ગામ સુખી તો સૌ સુખી' વિનોબા ભાવેના એક જૂના વ્યાખ્યાન **'ગ્રામલક્ષ્મીની ઉપાસના'**નો અનુવાદ છે. તેમાં ગામની લક્ષ્મીને બહાર ચાલ્યા જવાના ચાર દરવાજા બતાવ્યા છે, અને તે દરવાજા બંધ કરવાના ઉપાયો પણ દર્શાવ્યા છે. **'બાજી પ્રભુદેશ પાંડે'**-માં શિવાજીના આ શૂરવીર સેનાપતિના સ્વાર્પણની કથા છે. **'ગુહ અને શબરી'**માં રામના બે પ્રિય ભક્તોની કથા છે. **'તીરુવલ્લુવર'**માં દક્ષિણના આ મહાન સંતનું પ્રેરણાદાયક જીવનચરિત્ર છે. તેમના મહાન પુસ્તક 'કુરલ'માંથી કેટલીક સત્વવાણી છેવટનાં પાનાંમાં આપવામાં આવી છે. **'સંત તુકારામ'** આ મહાન સંતના જીવનવૃત્તાંત ઉપરાંત તેમના અભંગો પણ આપવામાં આવ્યા છે. **'શિબિ અને દધીચિ'** સ્વાર્પણની બે અદ્ભુત કથાઓ છે. **'બદ્રીનાથ'** તે સ્થળની યાત્રાનું વર્ણન છે. **'ભીષ્મપિતામહ'**માં ભીષ્મપિતામહની વાત ઉપરાંત મહાભારતની મુખ્ય વાતનો પણ સમાવેશ કરવામાં આવેલ છે. **'સરદારની વાતો'**માં સરદાર વલ્લભભાઈના રોચક જીવનપ્રસંગો આપવામાં આવ્યા છે. **'બાપુની વાતો'**માં બાપુજીના કેટલાક જીવનપ્રસંગો છે. **'ગોસેવા શા માટે?'**માં ગોસેવાનું મહત્ત્વ સમજાવવામાં આવ્યું છે. **'વિનોબા ભાવે'**માં આ સંતના જીવનપ્રસંગો છે. **'આપણે સુખી કેમ રહીએ?'**માં આપણી સંસ્કૃતિનો ટૂંકો ચિતાર આપવામાં આવ્યો છે. **'તીર્થરાજ પ્રયાગ'**માં આ તીર્થસ્થળ ઉપરાંત બીજાં પ્રસિદ્ધ સ્થળોનો પરિચય આપવામાં આવેલ છે. **'ગંગાજી'**માં ગંગાજીની કથા શરૂઆતથી આપવામાં આવેલ છે. **'ગાંધીજીનું વિદ્યાર્થીજીવન'**માં ગાંધીજીના વિદ્યાર્થીજીવનના પ્રસંગો તેમની આત્મકથામાંથી લેવામાં આવેલ છે. **'હજરત ઉમર'**માં મુસલમાનોના મહાન ખલિફાના જીવનની તથા સેવાની હકીકત છે. **'કસ્તુરબા ગાંધી'**માં કસ્તુરબા સંબંધી હકીકત આત્મકથામાંથી આપવામાં આવી છે. 'દિલીપ રાજાની કથા' તથા 'અતિ લોભ પાપનું મૂળ' વહેલી પ્રગટ થયેલ છે, પણ આ માળામાં આ બન્ને પુસ્તિકાઓને સાંકળી લેવામાં આવેલ છે. પહેલી પુસ્તિકામાં ગોસેવા ખાતર જીવન અર્પણ કરનાર રાજવીની કથા છે, ત્યારે બીજીમાં લોભની અતિશયતા છેવટ દુઃખમાં પરિણમે છે, તેની હકીકત છે.

શ્રી દર્શકકૃત **'મંગલ કથાઓ'**માં બુદ્ધ ભગવાનના પૂર્વજીવનની ચાર કથાઓ આપવામાં આવી છે. ચાલુ વર્ષમાં બુદ્ધજયંતી આવેલ હોઈ જાતકકથાઓનું ઠીક પ્રમાણમાં પ્રકાશન થયું છે અને તેથી ઘણી વાતોની પુનરુક્તિ થાય તે સહજ છે.

સમાજશિક્ષણના આ યુગમાં આ માળાનાં પુસ્તકો ઉપયોગી થઈ પડે તેવાં છે.

આ જ લેખકકૃત **'ભગવાન બુદ્ધ અને તેમનો ધર્મસંદેશ'**માં ભગવાન બુદ્ધનું ટૂંકું જીવનચરિત્ર તથા તેમના ઉપદેશો ટૂંકામાં આપવામાં આવેલ છે. ચાલુ વર્ષે ૨૫૦૦મી બુદ્ધજયંતીને અંગે બુદ્ધ સંબંધી સાહિત્ય ઠીક પ્રમાણમાં આપણે ત્યાં પ્રગટ થયેલ છે.

અમદાવાદના રવાણી પ્રકાશનગૃહે લોકઘડતર માળાના પહેલા ગુચ્છની બે તથા બીજા ગુચ્છની ત્રણ પુસ્તિકાઓ ચાલુ વર્ષમાં પ્રગટ કરી છે. **'બાપુનાં સંભારણાં'**માં મનુબહેન

ગાંધીએ બાપુના જીવનના કેટલાક ચિરસ્મરણીય પ્રસંગો આપ્યા છે. 'કલાકારની કલમે'મા શ્રી રવિશંકર રાવળકૃત '**કલાકારની સંસ્કાર-યાત્રા**'માંથી શ્રી. પુષ્કર ચંદરવાકરે વીણીને પ્રસંગો રજૂ કર્યા છે. 'ગાંધીજીનું ગૃહમ ધુર્ય'-માં મનુબહેન ગાંધીના સંગ્રહમાથી લીધેલા કસ્તુરબા પરના ગાંધીજીએ લખેલા પત્રો છે. '**મારા અનુભવો**'માં મહેસાણા જિલ્લાના આગેવાન કાર્યકર્તા શ્રી. વિજયકુમાર ત્રિવેદીએ કરાવેલ જીવનપલટાના અમુક પ્રસંગો છે. મનુષ્યનો જીવનપલટો થાય છે ત્યારે તે કેટલી ઝડપથી તથા કેટલી હદે થાય છે તેનું હૃદયંગમ ચિત્ર બે ગારજીના જીવનપલટામાંથી મળી આવે છે. '**સંભારણાં–૨**'મા શ્રીમતી શારદાબેનનાં વધારે સંભારણા આપવામાં આવેલ છે. તેમને તથા શ્રીમતી વિદ્યાબેનને સન્માનવાનો સમારંભ અમદાવાદ ખાતે તાજેતરમા ઉજવવામા આવનાર છે.

આ સંસ્થાએ ૮થી ૧૨ વર્ષની ઉંમરનાં બાળકો માટે 'નૂતન બાલસાહિત્યમાળા' શરૂ કરી છે. તેની બે પુસ્તિકા–'**આ રોટલી કોણ ખાશે?**' તથા '**જીવ અને અજીવ**' –પ્રગટ થયેલ છે. બન્નેનાં લેખિકા શ્રીમતી શાંતા ગાંધી છે. પહેલી પુસ્તિકામા મરઘીબેનને એક ઘઉંનો દાણો મળે છે. તેને વાવવાની ક્રિયાથી માંડીને તેની રોટલી તૈયાર થાય ત્યાં સુધીની દરેકે દરેક ક્રિયામા તે તેના સાથીઓનો સહકાર માગે છે, પણ કોઈ પરસેવો પાડવા તૈયાર નથી. ફક્ત રોટલી ખાવા વખતે જ બધા તૈયાર થઈ જાય છે. પરિણામે તેમને કોઈને નહિ પરંતુ મહેનત કરનારાઓને જ તે ખાવા મળે છે તે સ્વાભાવિક છે. '**જીવ અને**
તેમ સંદે નો એક નાની ઉમરનાં બાળકોને ન
ની ઉત્ક્રાન્તિ સ્વાભાવિક છે; એટલે લેખિકાએ
ઉપયોગ' પણ છે. નો આપી આ વાત સરળ
કરવા પ્રયત્ન કર્યો છે.

છેલ્લી બન્ને પુસ્તિકાઓમાં પુષ્કળ ચિત્રો આપેલાં છે.

આ જ સંસ્થાએ 'જ્યોતિર્ધરમાળા'માં શ્રી. ધનવન્ત ઓઝાકૃત '**નરસિંહ મહેતા**' પ્રગટ કર્યું છે. આ પુસ્તકામાં નરસિંહ મહેતાના જીવનચરિત્ર ઉપરાંત તેમનાં પદોમાંથી પુષ્કળ ઉતારા આપવામાં આવ્યા છે. શાંતા ગાંધીકૃત '**એકલવ્ય**' એક ગીતનાટિકા છે, તેથી શાળાઓમાં ભજવવા માટે એક સુંદર નાટિકાનો ઉમેરો થય છે. '**બેન્જામિન ફ્રેંકલિન**' માર્ગારેટ કઝીન્સના પુસ્તકનો સુંદર અનુવાદ છે. પુસ્તકમાં અનુવાદકનું નામ જણાવવામાં આવેલ નથી. પુસ્તક સચિત્ર છે.

શ્રી જયન્તિ દલાલે અનુવાદ કરેલ હેલન કેલરની આત્મકથા, અગાઉ નવજીવન પ્રકાશન મંદિરે '**અપંગની પ્રતિભા**'ના શીર્ષક હેઠળ પ્રગટ કરેલ છે. આ જાણવા છતાં પ્રકાશકોને લાગ્યું કે, તે પુસ્તક બીજા અનુવાદનો ભાર ખમી શકે તેમ છે તેથી આ અનુવાદ આપ્યો છે. આ આત્મકથા કિશોરોને પ્રેરણાદાયક થઈ પડે તેવી છે.

અમદાવાદના **નીલકમલ પ્રકાશન** તરફથી '**વીર કથાવલિ**'નાં ત્રણ પુસ્તકો—'**વીર વિક્રમ**,' '**ચંદ્રગુપ્ત**' તથા '**શિવાજી**' —પ્રગટ થયાં છે. મોટા બીબાંમાં છાપેલ આ પુસ્તકો ત્રણેય વિભૂતિઓની જીવનકથા આપે છે. બાળકો, કિશોરો અને પ્રૌઢો માટે તૈયાર થતાં પુસ્તકોમાં એક પણ મુદ્રણદોષ ચલાવી લઈ શકાય નહિ, ત્યારે આ પુસ્તકોમાં ઘણા મુદ્રણદોષો છે. તે એક મોટી ખામી ગણી શકાય તેમ છે.

ચેતન પ્રકાશન ગૃહ (પ્રાઈવેટ) લિ.નું કાર્યાલય મુંબઈથી વડોદરા આવ્યું છે. આ સંસ્થાએ ગુજરાતના સિદ્ધહસ્ત બાલસાહિત્ય

લેખક શ્રી. રમણલાલ સોની પાસે **શિશુ-સંસ્કાર–શ્રેણી**—દશ પુસ્તકોમાં તૈયાર કરાવવા-ની યોજના કરી છે. સાથે શ્રી રવિશંકર પંડિત જેવા ચિત્રકારનો સાથ પણ પ્રાપ્ત કર્યો છે. આ શ્રેણીની ત્રણ પુસ્તિકા 'કનો કથા,' '**પશુનો કક્કો**' તથા '**ગાંધીજીનાં ઉખાણાં**' ચાલુ વર્ષમાં બહાર પડ્યાં છે. પહેલી પુસ્તિકામાં તદ્દન અવનવી રીતે, જોડકણા સાથે કક્કો આપ્યો છે. 'પશુનો કક્કો'માં પશુના પરિચય સાથે કક્કો આપવામાં આવ્યો છે. ઉખાણાનો જથ્થો આપણી પાસે સારા પ્રમાણમાં છે, પણ 'ગાંધીજીના ઉખાણા' તો આપણી પાસે પહેલી જ વખત આવે છે. ગાંધીજીની તસવીરોથી આ પુસ્તિકા ભરપૂર છે.

'સં. ૨૦૧૦નું બાળસાહિત્ય'વાળા જૂન ૧૯૫૫ના 'પુસ્તકાલય'ના અંકમાં ગુજરાતી ભાષામાં બાળસાહિત્યનાં પુસ્તકો જથ્થાબંધ ગળે છે તે અમારે 'ભારતજ્યોત'ના એક લેખકની ફરિયાદમાં જણાવવું પડયું હતું. આ પુસ્તકાઓ જોયા પછી હવે હું એટલું ઉમેરું કે અંગ્રેજી પુસ્તકોને ટપી જાય તેવાં બાલ-સાહિત્યનાં પુસ્તકો ગુજરાતી ભાષામાં મળી શકે છે.

આ સંસ્થાએ અંગ્રેજી શિષ્ટ પુસ્તકોના અનુવાદનું કામ પણ આગળ ધપાવ્યું છે. '**અપહરણ**' એ મહાન અંગ્રેજી લેખક આર. એલ. સ્ટીવન્સનના 'કિડનેપ્ડ'નો શ્રી શાંતિના. શાહે કરેલ સરળ અનુવાદ છે આ જ અનુવાદક દ્વારા બીજું પુસ્તક '**જેકિલ અને હાઈડ**' છે. સ્ટીવન્સનના આ પુસ્તકમાં મનુષ્યમાં રહેલી સદ્ અને અસદ્ વૃત્તિના સંઘર્ષણનો આબેહૂબ ચિતાર આપવામાં આવેલ છે. આ પુસ્તકનો બીજો (ઘણે ભાગે સંક્ષિપ્ત) અનુવાદ અગાઉ બહાર પડી ગયેલ છે. '**કાળું તીર**' પણ સ્ટીવન્સનની સાહસકથાનો કિશોરોને પસંદ પડે તેવો અનુવાદ છે.

શ્રી ભારતી સાહિત્ય સંઘ (પ્રાયવેટ) લિમિટેડનો ચાલુ વર્ષનો ફાળો નોંધપાત્ર છે. શ્રી ધૂમકેતુકૃત '**જ્ઞાનદીપ**'માં જ્ઞાનમય વીસ વાતો આપી છે. મનુષ્યના જીવનમાં ડગલે અને પગલે ઉપયોગી થાય તેવી આ વાતો છે, અને તે સમજવામાં જરા મહેનત પડે તેવું છે. પરંતુ સમજાઈ ગયા પછી તે જીવનનો માર્ગ સરળ બનાવે છે. પુસ્તિકાનું 'જ્ઞાનદીપ'નામ સાર્થક કરે તેવી જ-વાતો તેમાં આપેલ છે.

આ સંસ્થાએ શરૂ કરેલ **સમાજશિક્ષણ ગ્રંથાવલિનાં** સાત પુસ્તકો આપણને આપ્યાં છે. શ્રી. ઈશ્વર પેટલીકરકૃત '**ઘરદીવડા**'માં નાનાભાઈ ભટ્ટ, કિશોરલાલ મશરૂવાળા, જુગતરામ દવે તથા કાકા કાલેલકરની લેખકે લીધેલ મુલાકાતનાં વર્ણનો છે—ખ્રિસ્તી મિશનનાં આશ્રમો તથા તે દ્વારા ચલાવાતી ઇસ્પિતાલો જોઈને આપણે ત્યાં એવા-આશ્રમોની ખોટ આપણને ખટકે છે. પણ શ્રી. જુગતરામ દવેનો વેડછી આશ્રમ જોયા પછી આપણને તે ગ્લાનિ અમુક દરજ્જે ઓછી થાય છે. '**દ્વિરેફનું વાર્તામધુ**'માં દ્વિરેફની વાર્તાના ત્રણેય ભાગમાંથી પસંદ કરીને ચાર વાતો—'મુકુન્દરાય,' 'ખેમી,' 'બે મુલાકાતો,' તથા 'કમાલ-જમાલ' આપી છે. '**હરિનો મારગ**' શ્રી ગુલાબદાસ બ્રોકરે પોતાના વાર્તા-સંગ્રહ 'પુણ્ય પરવાર્યું નથી'માંથી પાંચ વાતો —'પુણ્ય પરવાર્યું નથી,' 'જીવરામભાઈ,' 'મનપ્રસાદ,' 'હર્ષનો સ્વીકાર' તથા 'ભગવાં ઉતાર્યાં'—આપેલ છે. આ વાર્તાઓ સાચેસાચી, બનેલા બનાવની વાર્તાઓ છે, તેમ લેખક પ્રસ્તાવનામાં કહે છે. '**અણોજો**'માં શ્રી. ચુનીલાલ વર્ધમાન શાહકૃત 'અણોજો' તથા '**નવું રેલવે સ્ટેશન**'ની બે વાત છે. આ બન્ને વાતો બીજા પ્રકાશકો તરફથી

સસ્તી કીમતે પણ પ્રગટ થયેલ છે. '**રામનામના વેપારિયા**'માં શ્રી. ઈશ્વર પેટલીકરે 'પંડિત સુખલાલજી,' 'મુનિ જિનવિજયજી,' 'કેદારનાથજી' તથા 'પંડિત સાતવલેકર' તથા રાષ્ટ્રના સેનાનીઓમાં 'દાદા માવળંકર,' 'સાને ગુરુજી,' 'ઢેબરભાઈ' તથા 'ઇન્દુલાલ યાજ્ઞિક' સાથેની મુલાકાતનાં સ્મરણો છે. આ બધી મુલાકાતોનો હેવાલ 'ધૂપસળી'માં છપાઈ ગયો છે, પણ તે બાબતનો ઉલ્લેખ ક્યાંયે મળતો નથી. '**આંબાના રોપ**'માં શ્રી. ચુનીલાલ મડિયાની પાંચ વાતો 'આંબાના રોપ,' 'વિસર્જન,' 'દોણીનો દોહનાર,' 'નવી વાત' તથા 'કાપલી' આપેલ છે. ખાસ પ્રૌઢો માટે જ તૈયાર કરેલ આ પુસ્તિકાઓ મોટાં બીબાંમાં છપાયેલ હોઈ પ્રૌઢોને ઉપયોગી થઈ પડે તેવી છે.

આ જ સંસ્થાએ બાળસાહિત્યના સુપ્રસિદ્ધ લેખક શ્રી જયભિખ્ખુ પરમારકૃત '**શેખચલ્લી ગ્રંથાવલિ**'ના ચાર ભાગ—'નોમારખાં,' 'અજગરના મોંમાં,' 'રેશમિયાના દેશમાં' તથા 'કુંવર પીપુજી' પ્રગટ કરેલ છે. શેખચલ્લી જેવાં પાત્રો આપણને કોઈ વખત જગતમાં મળી રહે છે. લેખકના કહેવા મુજબ 'તે બેવકૂફ કે બુદ્ધિહીન નથી,' અને પોતે બેવકૂફ બનીને બીજાઓને હસાવવાનો તેનો આત્મભોગ જેવો તેવો નથી.

આ ચાર પુસ્તિકામાં અનેક હાસ્યરસિક પ્રસંગો છે, પણ તે બધા મૂર્ખાઈભર્યાં નથી. લેખકની પ્રસ્તાવનાએ પુસ્તિકાને સમજવામાં સારો ફાળો આપ્યો છે.

સુરતના **યુગાંતર કાર્યાલયે** ચાલુ વર્ષમાં ઠીક પ્રકાશનો કર્યા છે. '**તેજરેખા**'ના નવા સંસ્કરણમાં ડૉ. રાજેન્દ્રપ્રસાદ, સ્વ. શ્રી વિઠ્ઠલભાઈ પટેલ, પં. વિષ્ણુ દિગંબર, રાણા જંગબહાદુર, રાજા રામમોહન રાય, બાળગંગાધર ટિળક તથા રવીન્દ્રનાથ ટાગોરનાં જીવનમાંથી ચૂંટી કાઢેલા પ્રસંગો આપવામાં આવ્યા છે. **ફોરમની ૧૩મી લહરીમાં** 'ઠક્કર બાપા, શ્રી વિશ્વેશ્વરૈયા તથા શાંતિસ્વરૂપ ભટનાગર'ના જીવનપ્રસંગો છે. **ચૌદમી લહરીમાં** શ્રી અરવિંદનું જીવનચરિત્ર તથા પ્રસંગો છે. **પંદરમી લહરીમાં** પંડિતજીના જીવનના પ્રેરક પ્રસંગો આપવામાં આવ્યા છે.

'**માદામ ક્યૂરી**'માં આ સંશોધક વિદૂષીની ટૂંકી જીવનકથા છે; તે જ સિલસિલે 'ડૉ. લૂઈ પાશ્ચર'માં હડકાયા કૂતરા માટે રસી શોધનાર વિખ્યાત વૈજ્ઞાનિકની, તથા '**જી માર્કોની**'માં રેડિયોના શોધકની કથા છે. આ બધી પુસ્તિકાઓ જાણીતા લેખક શ્રી શારદાપ્રસાદ વર્માની કૃતિઓ છે.

વડોદરાના **બાલજીવન કાર્યાલયે**, 'બાલજીવન'ની ૨૦૧૩ના વર્ષની ભેટ તરીકે '**બુદ્ધ ભગવાનની વાતો**' પ્રગટ કરી છે. આ પુસ્તકમાં ચૌદ રસદાયક વાતો આપવામાં આવી છે, પરંતુ આ વાતો બુદ્ધ ભગવાનના પૂર્વજન્મોની હોવાનો કોઈ સ્થળે નિર્દેશ કરવામાં આવેલ નથી. ચૌદેય કથાઓમાં બુદ્ધ ભગવાનનું નામ શોધ્યું જડતું નથી.

સુરતના **હરિહર પુસ્તકાલયે** ચાલુ વર્ષમાં બાલસાહિત્યના ક્ષેત્રમાં સારો ફાળો આપ્યો છે. ખાસ નોંધપાત્ર હકીકત તો એ છે કે, આમાંના મોટા ભાગનાં પુસ્તકો બાલસાહિત્યના ખ્યાતનામ લેખક શ્રી. રમણલાલ સોનીએ તૈયાર કરેલા છે.

વીર વિક્રમ ગ્રંથમાળામાં પંદર પુસ્તકો છે. વીર વિક્રમના સિંહાસન પર ભોજ રાજા બેસવા જાય છે ત્યારે એક પછી એક પૂતળી વિક્રમ રાજાની એકેક વાત કહે છે. છેવટની બે પુસ્તિકા વૈતાલ પચ્ચીસીની છે.

આ જ મિસાલે અરેબિયન નાઇટ્સની વાર્તાઓ ૨૪ પુસ્તકમાં બહાર પડી છે અરેબિયન નાઈટ્સની વાતોના છૂટાછવાયા પુસ્તકો બહાર પડ્યા છે, પણ આ પ્રકારે બધી વાતોના છૂટક પુસ્તકો પહેલી જ વખત બહાર પડે ?

આ વખતે આ લેખકની બાલ્યાવસ્થાનું એક સ્મરણ નોંધવાનો લોભ જતો કરી શકાતો નથી આ લેખકના પિતાએ 'ગુજરાતી પ્રેસ'-ના તથા જહાંગીર બી કરાણીના 'અરેબિયન નાઇટ્સ'ના બન્ને ભાગો ખરીદ કર્યા હતા પણ તે પૈકી ગુજરાતી પ્રેસનો બીજો તથા જહાંગીર કરાણીનો પહેલો ભાગ કોઈ વાચવા લઈ જનારે પાછા ન આપતા જુદી જુદી આવૃત્તિ મળીને બે ભાગ રહ્યા હતા અને લેખકના પિતા નોકર પાસે તેમાથી થોડી થોડી વાર્તા વચાવતા અને સમજાવતા તે વાચ। વખતે કહેતા કે આ બધી વાર્તાઓ જુદી જુદી છપાઈ ને વેચાય તો સોંઘી કીમતે મળે અને ઘણા તેનો લાભ ઉઠાવે પણ અરધી સદી પહેલા તેવી કોઈ હિમત કરે તેમ નહોતુ અને હિમત કરત તોપણ તેને વેચાણની દૃષ્ટિએ નિષ્ફળતા જ પ્રાપ્ત થાત (આવી રીતે કુમળી વયનાં બાળકોને અરેબિયન નાઇટ્સ-નો વાતો સભળાવવા માટે તે વખતે, હાલણી જ સ્વર્ગસ્થ થયેના એક સગાએ વાધો લીધો હતો, પણ તે વાત અહીં અપ્રસ્તુત છે।)

બધી પુસ્તિકાઓ સચિત્ર છે કીમત આઠ આના પરથી ઘટાડીને છ આના કરવામાં આવી છે, પણ આઠ આનાની કીમત રાખીને સારા કાગળો વાપર્યા હોત તો સારુ એમ લાગ્યા વિના રહેતું નથી બીજી આવૃત્તિ વખતે તે સૂચનાનો અમલ થાય એમ ઇચ્છીએ આ જ સસ્થાએ બાળકો તથા પ્રૌઢશિક્ષણ માટે જીવનચરિત્રોના બે સેટોમા મળીને વીસ પુસ્તકો બહાર પાડેલા છે દરેક પુસ્તકમાં બે વિભૂતિઓનાં ચરિત્રો છે એટલે આ રીતે આપણને ચાળીસ વિભૂતિઓના જીવનપ્રસગો મળે છે 'મહાત્મા કૂને' જેવાના જીવન પ્રસગો તો આપણને પહેલી જ વખત પ્રાપ્ત થાય છે

આ પુસ્તિકાના રૂપરગ, બીબા, બધુ આકર્ષક છે શ્રી શાતિલાલ ના શાહ (સત્યમ) સપાદિત સત ચરિત્ર ગ્રથમાળામાં ચર ચરિત્રો પ્રગટ થયા છે **'ભક્તરાજ પ્રહ્લાદ'**મા મનુષ્યમા રહેલી બે—દૈવી તથા આસુરી—વૃત્તિઓનુ જમાનાજૂનુ સઘર્ષણ દર્શાવેલ છે **'ભક્ત સુરદાસ'**મા સસારના મોહમાં ગળાબૂડ રચ્યાપચ્યા રહેનાર વ્યક્તિ પણ અમુક બનાવને અગે કેટલી ઉચ્ચ દરજ્જે પહોચી શકે છે તે બતાવેલ છે **'ભક્ત નરસિંહ મહેતા'**મા તેમના જીવનચરિત્ર ઉપરાંત તેમના થોડા પ્રભાતિયા આપેલ છે **'ભક્ત શ્રી જલારામ'**મા વીરપુરના આ ભક્તના પરિચય ઉપરાત પરચાઓના દાખલા પણ આપવામા આવ્યા છે

શિશુભારતી ગ્રંથમાળાની પહેલી શ્રેણીના દશ પુસ્તકો શ્રી રમણલાલ સોનીના લખેલ છે આ સેટના દશ પુસ્તકોમા કુલ ૪૯ વાતો તથા ૭૯ ચિત્રો છે કેટલીયે વાતો રમૂજ ઉપજાવે તેવી છે આવી બીજી હજુ ત્રણ શ્રેણી બહાર પડવા II જણાય છે

પાચમી શ્રેણીના બે પુસ્તકો **'હિતોપદેશની વાતો ભાગ ૧-૨'** શ્રી માધવરાવ કર્ણિકે તૈયાર કર્યા છે, પરતુ તેમા મૂળ વફાદાર રહી શકાયુ નથી અલબત્ત, બાળકો તથા પ્રૌઢોને આ વાતો ગમી જાય તેવી છે, પરતુ ઉપર બતાવેલ ક્ષતિ કેટલે અશે ચલાવી લેવાય તેનો નિર્ણય વિદ્વાનોએ કરવો ઘટે છે

આ ઉપરાંત ટારઝન શ્રેણીના ત્રણ પુસ્તકો **'ટારઝન વનમાનવ'** **'ટારઝનના સાહસો'** તથા **'ટારઝન શાહે જગલ'** બહાર પાડવામા આવેલ છે ટારઝનની સાહસ

કથા જાણીતી છે. બીજા પ્રકાશકોએ પણ તે પ્રગટ કરેલ છે. 'ગુલીવરની મુસાફરી ' શ્રીમતી હંસાબેનના 'ગોળીબારની મુસાફરી 'ની યાદ આપે છે. 'રોબિન હૂડનાં પરાક્રમો' ગુજરાતીમાં પહેલી જ વખત પ્રગટ થાય છે. ઇંગ્લૅન્ડના આ બહારવટિયાની કથા ગુજરાતીમાં વહેલી ઉતરવી જોઈતી હતી. 'રોબિન્સન ક્રુઝો 'માં કિશોરોને સારો રસ પડશે. આ વાર્તા અગાઉ બીજા પ્રકાશક દ્વારા પ્રગટ થઈ ચૂકી છે.

હવે પરચૂરણ પ્રકાશનો લઈએ. શ્રી મનુ પંડિતકૃત 'બાપુ આવા હતા'માં શ્રી ચીમનલાલ ભટ્ટના એક કાવ્ય 'મને કહોને ગાંધીજી કેવા હતા?' ઉપરાંત ગાંધીજીના તેર પ્રસંગચિત્રો આપવામાં આવ્યાં છે. તે પૈકી કેટલાંક, અલબત્ત ભિન્ન સ્વરૂપે અન્યત્ર પ્રગટ થઈ ગયેલ છે. પાટણના મહાગુજરાત દિવ્ય જીવન સંઘ તરફથી 'બાળકોના શિવાનંદ' પ્રગટ થયું છે. આ પુસ્તકમાં ભારતના એક મહાન સંત પૂ. શિવાનંદજી સ્વામીનું ટૂંકું ચરિત્ર આપવા ઉપરાંત તેમનું તત્ત્વજ્ઞાન અને ઉપદેશ આપવામાં આવેલ છે. આમાંથી બાળકો કેટલું સમજી શકશે તે પ્રશ્ન છે. રફ કાગળનાં ૬૪ પાનાંની આ પુસ્તિકાની કીમત પણ આકરી છે.

શ્રી. રમણલાલ સોનીકૃત 'હુ ઓન સંગ'ને હમણાં જ સરકાર તરફનું પારિતોષિક પ્રાપ્ત થયું છે. તેના અવશેષો સોંપવાની વિધિ હમણાં જ ભારતમાં થઈ હતી. વિદ્યાપ્રાપ્તિ પાછળ એક પરદેશી મુસાફર કેટલાં જોખમો ખેડે છે તેની પ્રેરણાદાયક કથા શ્રી. રમણલાલ સોનીએ અનેક પુસ્તકોના આધારે લખી છે. આપણા વિદ્યાર્થીઓને તે ખૂબ જ પ્રેરણાદાયક થઈ પડશે.

સુરતના સુપ્રસિદ્ધ પ્રકાશકો મેસર્સ ફરસનદાસ નારણદાસ ઍન્ડ સન્સે સેંટ ઝેવિયર કૉલેજના ગુજરાતીના અધ્યાપક શ્રી. રમણલાલ શાહ પાસે તૈયાર કરાવી 'એવરેસ્ટનું આરોહણ' બહાર પાડેલ છે. તેનસિંગે એવરેસ્ટનું શિખર સર કર્યું ત્યારથી એવરેસ્ટ વિષે લોકોમાં વધારે રસ જાગ્યો છે, અને તેથી તેના પર લખાયેલ આ પુસ્તક સમયોચિત છે.

'જીવન અને વિજ્ઞાન શ્રેણી 'નું પહેલું પુસ્તક 'લોહું અને ગજવેલ' શ્રી નરસિંહભાઈ મૂળજીભાઈ શાહ તથા શ્રી મનુભાઈ જોધાણીએ તૈયાર કરેલ છે. તેમાં આ બન્ને વિષે ઘરગથ્થુ ભાષામાં રસિક સચિત્ર માહિતી આપવામાં આવી છે. પાછળ આપવામાં આવેલ અઘરા શબ્દોના કોશથી પુસ્તકની ઉપયોગિતામાં વધારો થયો છે. લેખકોની યોજના તો આવાં બાર પુસ્તકો બહાર પાડવાની છે.

આ ઉપરાંત બીજાં પુસ્તકો પણ પ્રગટ થયાં હશે, પણ તેની માહિતી ન હોઈ તેનાં નામ આપી શકાયાં નથી. છેલ્લે, મારા કાર્યમાં સહકાર આપનાર બધા પ્રકાશકોનો આભાર માની આ પત્ર પૂરો કરું છું.

—છોટાલાલ માનસિંગ કામદાર

પરિશિષ્ટ

ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર—સુરત

૧	માણસની કીમત	ભાનુશંકર જોષી	૦–૧૨
૨	દરબાર શ્રી ગોપાળદાસની વાર્તા	હરગોવિંદ મોદી	૦–૬
૩	મહાદેવની મા	રૂસ્તમજી બી. અધ્યારુજીના	૦–૮
૪	ઠક્કર બાપાની વાતો	હરગોવિંદ મોદી	૦–૬
૫	યુગાન્ડાની બાલવાર્તા–ભાગ ૧	ખંડેરાવ પવાર	૦–૧૨
૬	,, ,, ,, ભાગ ૨	,,	૦–૧૨
૭	ટોલ્સ્ટોયની વાતો–શિવદયાળની શોધ	ગાંધીજી	૦–૧૨
૮	ટોલ્સ્ટોયની વાતો	ગાંધીજી	૦–૧૨
૯	જાદુની કુંચી	હંસાબહેન મહેતા	૦–૧૦
૧૦	ઉંદરનો દેશ	હંસાબહેન મહેતા	૦–૧૦
૧૧	ડહાપણની દુકાન	હંસાબહેન મહેતા	૦–૧૦
૧૨	હીરામણ પોપટ	હંસાબહેન મહેતા	૦–૧૦

યુગાંતર કાર્યાલય—સુરત

૧	તેજરેખા	શારદાપ્રસાદ વર્મા	૦–૮
૨	ફોરમ લહરિ ૧૩ માનવશિલ્પીઓ	શારદાપ્રસાદ વર્મા	૦–૮
૩	,, ,, ૧૪ શ્રી અરવિંદ	[illegible]	૦–૧૨
૪	,, ,, ૧૫ પંડિતજીના પ્રેરક પ્રસંગો	[illegible] ,,	૦–૧૦
૫	[illegible]	[illegible]	[illegible]

૫	માદામ ક્યુરી	શારદાપ્રસાદ વર્મા	૦–૫
૬	ડૉ. લૂઈ પાસ્ટયર	,, ,,	૦–૩
૭	જી. માર્કોની	,, ,,	૦–૪

નવચેતન સાહિત્ય મંદિર—અમદાવાદ

૧	નાગરવેલ	શિરીષ હ. મહેતા	૧–૮
૨	ચાંદામામાના દેશમાં	શિરીષ હ. મહેતા	૦–૮

ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય—અમદાવાદ

૧	કવિકથાઓ–ભાગ ૧	ધૂમકેતુ	૧–૦
૨	કવિકથાઓ–ભાગ ૨	ધૂમકેતુ	૧–૦
૩	કવિકથાઓ–ભાગ ૩	ધૂમકેતુ	૧–૦
૪	અલી ડોસમીન	ધૂમકેતુ	૦–૮
૫	જગો ભિસ્તી	ધૂમકેતુ	૦–૮
૬	ગોવિંદનું ખેતર	ધૂમકેતુ	૦–૮
૭	ભૈયાદાદા	ધૂમકેતુ	૦–૮
૮	તારણહાર	ધૂમકેતુ	૦–૮
૯	સ્વાધીનતાની દેવી	ધૂમકેતુ	૦–૮
૧૦	હિંદુધર્મની પ્રાણીકથાઓ	જયભિખ્ખુ	૧–૪
૧૧	બૌદ્ધ ધર્મની પ્રાણીકથાઓ	જયભિખ્ખુ	૧–૪
૧૨	નીતિકથાઓ–ભાગ ૩	જયભિખ્ખુ	૧–૦
૧૩	સાહસકથાઓ ,,	ધૂમકેતુ	૧–૦
૧૪	ભગવાન બુદ્ધ [illegible]	ધૂમકેતુ [illegible]	૧–૦

૧૫	જાતક કથાઓ	ધૂમકેતુ	૧–૬
૧૬	જીવનસૌરભ	રસૂલભાઈ ન. વહોરા	૦–૧૨
૧૭	વિજ્ઞાનદર્શન–૧	બંસીલાલ ગાંધી વગેરે	૧–૦
૧૮	જયભારતી–ભાગ ૨	ગુણવંતરાય આચાર્ય	૧–૪
૧૯	બાલલેખન	સોમાભાઈ કીશાભાઈ પટેલ	૦–૬
૨૦	ઉલ્લાસિકા	દુર્ગેશ શુકલ	૪–૦
૨૧	આંગણાનાં પંખી–ભાગ ૨	મનુભાઈ જોધાણી	૧–૦
૨૨	પાદરનાં પંખી–ભાગ ૧	મનુભાઈ જોધાણી	૧–૦
૨૩	પાદરની વનસ્પતિ–ભાગ ૨	મનુભાઈ જોધાણી	૧–૦

આર. આર. શેઠની કું.—મુંબઈ

૧	રાજુ આંબાવાળી	મોંઘીબેન બધેકા	૧–૦
૨	શેરલોક હોમ્સની વાતો	માધવજી ગો. પટેલ	૧–૦
૩	લોકકથાઓ	મોંઘીબેન બધેકા	૧–૦
૪	ચમન ગુલાબ	શંકર શાહ તથા કુ. ઈંદુબેન શાહ	૧–૪

બાલગોવિંદ કુબેરદાસની કું. અમદાવાદ

૧	લોઢું અને ગજવેલ	નરસિંહ મૂ. શાહ તથા મનુભાઈ જોધાણી	૧–૦

સસ્તુ સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલયનાં પ્રકાશનો

૧	આસમાની ચલી	લીના મંગળદાસ	૧–૮
૨	બોધકથાઓ	વાસુદેવ મહાશંકર જોશી	૧–૪
૩	નાની નાની વાતો	ભરતરામ ભાનુસુખરામ મહેતા	૧–૪

વોરા ઍન્ડ કું. મુંબઈ ૨

સંસ્કૃત સાહિત્યમાળાનાં પુસ્તકો; દરેકની કીમત ૦–૬–૦

૧	કાદંબરી	સોમભાઈ પટેલ
૨	ઉત્તર રામચરિત	સોમભાઈ પટેલ
૩	વેણીસંહાર	સોમભાઈ પટેલ
૪	શકુંતલા	સોમભાઈ પટેલ
૫	મૃચ્છકટિક	કનુભાઈ વોરા
૬	મુદ્રા રાક્ષસ	નોથાલાલ દવે
૭	નલોદય	સોમભાઈ પટેલ
૮	રઘુવંશ	કનુભાઈ વોરા
૯	નાગાનંદ	સોમભાઈ પટેલ
૧૦	માલવિકાગ્નિમિત્ર	સોમભાઈ પટેલ
૧૧	સ્વપ્નવાસવદત્તા	લલિત પરીખ
૧૨	હર્ષચરિત	લલિત પરીખ
૧૩	કિરાતાર્જુનીય	સોમભાઈ પટેલ
૧૪	દશકુમારચરિત–૧	સોમભાઈ પટેલ
૧૫	દશકુમારચરિત–૨	સોમભાઈ પટેલ
૧૬	મેઘદૂત	કનુભાઈ વોરા

૧૭	વિક્રમોર્વશીય	સોમભાઈ પટેલ
૧૮	માલતીમાધવ	સોમભાઈ પટેલ
૧૯	શિશુપાલવધ	સોમભાઈ પટેલ
૨૦	બુદ્ધચરિત	હનુભાઈ વોરા
૨૧	કુમારસંભવ	રામનારાયણ ના. પાઠક
૨૨	મહાવીર ચરિત	સોમભાઈ પટેલ
૨૩	પંચરાત્ર	સોમભાઈ પટેલ
૨૪	રત્નાવલી	સોમભાઈ પટેલ

સેટની કીમત રૂા. ૯

જ્ઞાનોદયમાળા

દરેક પુસ્તકની કીમત ૭ આના; સેટના રૂા. ૬–૦–૦

૧	ગોકુળમથુરાની જાત્રા	સોમભાઈ પટેલ
૨	ધરમની થાપણ	ચુનીલાલ મડિયા
૩	રામાયણની બાળકથા	સોમભાઈ પટેલ
૪	સુલતાન	સોમભાઈ પટેલ
૫	સુંદર સોદાગર	સોમભાઈ પટેલ
૬	લાલ જાકીટ	સોમભાઈ પટેલ
૭	મનોમનો વિજેતા	સોમભાઈ પટેલ
૮	સોનાનું કેદખાનું	રમણલાલ સોની
૯	ગાંધીજીના ગુરુઓ	ચુનીલાલ મડિયા
૧૦	ગાંધીજીનું વિદ્યાર્થીજીવન	સોમભાઈ પટેલ
૧૧	વેળા વેળાની છાંયડી	ચુનીલાલ મડિયા

૧૨	પરોણાગત	ગુણવંતરાય આચાર્ય
૧૩	ભાઈબંધી	ગુણવંતરાય આચાર્ય
૧૪	પાષાણમુદ્રા	ચુનીલાલ મડિયા
૧૫	નૂતન ભારત ૧	જવાહરલાલ નેહરુ
૧૬	નૂતન ભારત ૨	જવાહરલાલ નેહરુ

રવાણી પ્રકાશન ગૃહ–અમદાવાદ

૧	બાપુનાં સંભારણાં	મનુબહેન ગાંધી	૦–૮
૨	કલાકારની કલમે	રવિશંકર રાવળ	૦–૮
૩	ગાંધીજીનું ગૃહમાધુર્ય	મનુબહેન ગાંધી	૦–૮
૪	મારા અનુભવો	વિજયકુમાર ત્રિવેદી	૦–૮
૫	સંભારણાં ૨	શારદાબેન મહેતા	૦–૮
૬	આ રોટલી કોણ ખાશે ?	શાંતા ગાંધી	૦–૮
૭	જીવ અને અજીવ	શાંતા ગાંધી	૦–૧૨
૮	નરસિંહ મહેતા	ધનવન્ત ઓઝા	૦–૮
૯	એકલવ્ય	શાંતા ગાંધી	૦–૮
૧૦	બેન્જામિન ફ્રેંકલિન	—	૨–૦
૧૧	હેલન કેલરની આત્મકથા	જયન્તિ દલાલ	૨–૮

બાલજીવન કાર્યાલય, વડોદરા

૧	બુદ્ધ ભગવાનની વાતો	રમણલાલ ના. શાહ	૧–૦

સંસ્કાર સાહિત્ય મંદિર-ભાવનગર

સમાજ વિકાસમાળાનાં પુસ્તકો; દરેકની કીમત ૦–૬–૦
નં. ૨૦ની કીમત ૦–૪–૦

૧	ભાગ સુખી તો ઓ સુખી	કાંતિલાલ શાહ
૨	ભાઉ પ્રભુ દેશપાંડે	રામનારાયણ ના. પાઠક
૩	ગુહ અને શબરી	રામનારાયણ ના. પાઠક
૪	તિરુવલ્લુવર	રામનારાયણ ના. પાઠક
૫	સંત તુકારામ	રામનારાયણ ના. પાઠક
૬	શિબિ અને દધીચિ	નરેન્દ્ર અંજારિયા
૭	બદ્રીનાથ	નરેન્દ્ર અંજારિયા
૮	ભીષ્મપિતામહ	રામનારાયણ ના. પાઠક
૯	સરદારની વાતો	બળવંત ત્રિવેદી
૧૦	બાપુની વાતો	રામનારાયણ ના. પાઠક
૧૧	ગોમેવા શા માટે ?	રામનારાયણ ના. પાઠક
૧૨	વિનોબા ભાવે	શાન્તિલાલ શાહ
૧૩	આપણે સુખી કેમ રહીએ ?	રામનારાયણ ના. પાઠક
૧૪	તીર્થરાજ પ્રયાગ	રામનારાયણ ના. પાઠક
૧૫	ગંગાજી	રામનારાયણ ના. પાઠક
૧૬	ગાંધીજીનું વિદ્યાર્થીજીવન	લક્ષ્મીદાસ પુ. ગાંધી
૧૭	હજરત ઉમર	લક્ષ્મીદાસ પુ. ગાંધી
૧૮	કસ્તુરબા ગાંધી	લક્ષ્મીદાસ પુ. ગાંધી
૧૯	દિલીપરાજાની કથા	કાંતિલાલ શાહ
૨૦	ભાંત સોન પાપનું મૂળ	કાંતિલાલ શાહ
૨૧–૨૨	મંગલકથાઓ	દર્શક
૨૩	ભગવાન બુદ્ધ અને તેમનો ધર્મસંદેશ	દર્શક	૦–૧૦

ભારતી સાહિત્ય સંઘ—અમદાવાદ

૧	ધરદીવડા	ઈશ્વર પેટલીકર	૧–૦
૨	દ્વિરેફનું વાર્તાગદ્ય	રામનારાયણ વિ. પાઠક	૧–૪
૩	હરિનો મારગ	ગુલાબદાસ બ્રોકર	૧–૪
૪	અણોજો	ચુનીલાલ વ. શાહ	૦–૧૨
૫	રામનામના વેવારિયા	ઈશ્વર પેટલીકર	૧–૦
૬	આંબાના રોપ	ચુનીલાલ મડિયા	૧–૪
૭	રાષ્ટ્રના સેનાનીઓ	ઈશ્વર પેટલીકર	૧–૦
૮	જ્ઞાનદીપ	ધૂમકેતુ	૧–૦
૯	નૌમારખાં	જયમલ્લ પરમાર	૧–૦
૧૦	અજગરના મોંમાં	”	૧–૪
૧૧	રેશમિયાના દેશમાં	”	૧–૪
૧૨	કુંવર પીપુજી	”	૧–૦

ચેતન પ્રકાશન ગૃહ (પ્રાઇવેટ) લિ., વડોદરા.

૧	વની કથા	રમણલાલ સોની	૦–૧૨
૨	પશુનો કક્કો	”	૦–૧૨
૩	ગાંધીજીના ઉખાણા	”	૦–૮
૪	અપહરણ	શાંતિ ના. શાહ	૩–૪

૫	કાળું તીર	શાંતિ ના. શાહ	૪-૪
૬	જેકીલ અને હાઈડ	"	૪-૦

નીલકમલ પ્રકાશન—અમદાવાદ

૧	વીર વિક્રમ	ધીરજલાલ ગજ્જર	૧-૪
૨	ચંદ્રગુપ્ત	ધીરજલાલ ગજ્જર	૧-૪
૩	શિવાજી	"	૧-૪

હરિહર પુસ્તકાલય-સુરતનાં પ્રકાશનો

વીરવિક્રમ ગ્રંથમાળા : ૧૫ પુસ્તકો

પ્રયોજક : રમણલાલ સોની, દરેકની કીમત ૭ આના

૧ વીરવિક્રમની વાતો, ૨ દૈવી પોપટ, ૩ જાદુઈ વાતો, ૪ ઊડતો ઘોડો, ૫ વિક્રમચરિત્ર, ૬ અબોલારાણી, ૭ લાખો વણજારો, ૮ આગરફળ, ૯ બોલતી પૂતળી, ૧૦ નવ લખો હાર, ૧૧ સોનાનો થાળ, ૧૨ જાદુઈ બંસરી, ૧૩ સરોવરની સુંદરી, ૧૪ વૈતાળ પચ્ચીસી—ભાગ ૧, ૧૫ વૈતાળ પચ્ચીસી ભાગ ૨.

અરેબિયન નાઇટસ વાતો સીરીઝ

લેખક : શ્રી રમણલાલ સોની; કીમત દરેકના ૭ આના

૧ બગદાદનો બાદશાહ, ૨ જાદુઈ રમણી, ૩ રઝળતો રાજકુમાર, ૪ ભેદી રાજકુમાર, ૫ બોલતું ઝાડ, ૬ અકડ પાંસળી હજામ, ૭ બબૂચક દરજી, ૮ સુલેમાની શેતરંજી, ૯ મિસરની મહારાણી, ૧૦ હુરે બગદાદ, ૧૧ રાજાને ગમી તે રાણી, ૧૨ ભેદી ઘોડેસ્વાર, ૧૩ અલીબાબા ૪૦ ચોર, ૧૪ સવાલાખનો હીરો, ૧૫ લોભિયો સૂરદાસ, ૧૬ લુંટારો જગાઈરાજ, ૧૭ અલ્લાઉદ્દીન જાદુઈ ચીરાગ, ૧૮ સિંદબાદ ખલાસી, ૧૯ સાત સૂંઢનો હાથી, ૨૦ પાતાળની પદ્મણી, ૨૧ બે ઘડીની બાદશાહી, ૨૨ જાદુઈ દીવો, ૨૩ સેતાની ચરખો, ૨૪ જાદુઈ ઊડતો પલંગ, ૨૫ હાતિમતાઈનાં અદ્ભુત પરાક્રમો ભાગ-૧, ૨૬ હાતિમતાઈનાં અદ્ભુત પરાક્રમો ભાગ ૨.

નવઘડતર ગ્રંથમાળા શ્રેણી ૧-૨

દરેકમાં દશ પુસ્તકો; સેટના રૂ. ૫-૪-૦

લેખક શ્રી. રમણલાલ સોની

૧ અશો જરથુષ્ટ્ર અને મહમદ પયગંબર
૨ ભગવાન મહાવીર અને બુદ્ધ
૩ ઈસુ ખ્રિસ્ત અને ભગવાન ચૈતન્ય
૪ શ્રી રામકૃષ્ણ પરમહંસ અને સ્વામી વિવેકાનંદ
૫ રાજા રામમોહનરાય અને સ્વામી દયાનંદ
૬ સંત જ્ઞાનેશ્વર અને મહારાણી અહલ્યાબાઈ
૭ સંત તુકારામ અને મહાત્મા એકનાથ
૮ ગુરુ નાનક અને સંત કબીર
૯ લોકમાન્ય ટિળક અને દેશબંધુ દાસ
૧૦ મહાત્મા ફૂલે અને ગુરુદેવ ટાગોર

શ્રેણી બીજી

૧ ચંદ્રગુપ્ત અને અશોક
૨ સમુદ્રગુપ્ત અને હર્ષ

3 વનરાજ ચાવડો અને સિદ્ધરાજ જયસિંહ
૪ પૃથ્વીરાજ ચૌહાણ અને વસ્તુપાળ તેજપાળ
૫ નરસિંહ મહેતા અને મીરાબાઈ
૬ રાણો પ્રતાપ અને છત્રપતિ શિવાજી
૭ અકબર અને બાદશાહ
૮ નાના ફડનવીસ અને ઝાંસીની રાણી
૯ દાદાભાઈ નવરોજી અને સયાજીરાવ ગાયકવાડ
૧૦ મહાત્મા ગાંધીજી અને સરદાર વલ્લભભાઈ

સંતચરિત્ર ગ્રંથમાળા

સંપાદક : શાંતિલાલ ના. શાહ (સત્યમ્)

દરેકની કીમત રૂા. ૦–૮–૦

૧ ભક્તરાજ પ્રહ્લાદ, ૨ ભક્ત શ્રી જલારામ, ૩ ભક્ત નરસિંહ મહેતા, ૪ ભક્ત સુરદાસ.

શિશુભારતી ગ્રંથમાળા શ્રેણી ૧લી

બધાના લેખક શ્રી. રમણલાલ સોની

દસ પુસ્તકના સેટના રૂા. ૫–૦–૦ : છૂટક કીમત આઠ આના

૧ પરેશ પટવાજી, ૨ દશ તાજિયા, ૩ હનુચંદ ને ગુણચંદ, ૪ બાગી ને ઉસ્તાદ, ૫ જાદુઈ ચકો, ૬ હસગુણી માયા, ૭ બે ડોશીઓ, ૮ હજાઈ ડગલો, ૯ રૂમણ અને સુમાન, ૧૦ પટપટ પૂંછનાં પરાક્રમો.

૧	હિતોપદેશની વાતો–ભાગ ૧	માધવરાવ કર્ણિક	૦–૮
૨	હિતોપદેશની વાતો–ભાગ ૨	માધવરાવ કર્ણિક	૦–૮
૩	ટારઝન વન માનવ	શાંતિ ના. શાહ	૨–૮
૪	ટારઝનના સાહસો	શાંતિ ના. શાહ	૨–૮
૫	ટારઝન શાહે જંગલ	શાંતિ ના. શાહ	૨–૮
૬	ગુલીવરની મુસાફરી	મધુબહેન દેસાઈ	૮–૮
૭	રોબીન હુડનાં પરાક્રમો	શાંતિ ના શાહ	૨–૮
૮	રોબીન્સન ક્રુઝો	શાંતિ ના. શાહ	૨–૮

પ્રકીર્ણ પ્રકાશનો

૧	બાપુ આવા હતા	મનુ પંડિત	૦–૬
૨	બાળકોના શિવાનંદ	હિંમતજીવન સંધ-પાટણ	૧–૦
૩	લુએન સગ	રમણલાલ સોની	૫–૮
૪	એવરેસ્ટનું આરોહણ	રમણલાલ શાહ	૧–૯

પુનર્મુદ્રણો

૧–૨	કુમાર કથાઓ ૧–૨	રમણલાલ સોની	૪–૦
૩	વિદ્યાર્થી વાચનમાળા પાંચમી શ્રેણી ૨૦ પુસ્તકો	ગુર્જરગ્રંથ રત્ન કાર્યાલય	૪–૦
૪	બોધકથાઓ ભાગ ૨	ધૂમકેતુ (બીજું પુનર્મુદ્રણ)	૧–૦
૫	રંગરંગ વાદળિયાં	સુન્દરમ્	૧–૪
૬	જાદુઈ ટાપુ	શ્રીકાન્ત ત્રિવેદી	૧–૪
૭	શંકરાચાર્ય	હરજીવન સોમૈયા	૦–૧૨

૮	કાશ્મીરની લોકકથાઓ	કાંતિલાલ શાહ	૧–૪
૯	જાદુઈ ટાપુ	શ્રીકાન્ત ત્રિવેદી	૧–૪
૧૦	શંકરાચાર્ય	હરજીવન સોમૈયા	૦–૧૨
૧૧	રાષ્ટ્રવિધાયકોનાં કથાનકો	શારદાપ્રસાદ વર્મા	૦–૮
૧૨	ગાંધીજી અને બીજા નરવીરો	શારદાપ્રસાદ વર્મા	૦–૩
૧૩	રસપોળી	રમણીક અરાલવાળા	૦–૪
૧૪	વીર વનરાજ	ધૂમકેતુ	૧–૦
૧૫	જગતના જંગલમાં	સ્વ. પ્રિયવદન બક્ષી	૦–૧૦
૧૬	વિદ્યાર્થીની વાતો–ભાગ ૨જો	દામુભાઈ શુક્લ	૧–૦
૧૭	નિત્યનો આચાર	સ્વ. રામનારાયણ વિ. પાઠક	૧–૪
૧૮	લોકગામાયણ–ભાગ ૧	ધૂમકેતુ	૧–૪
૧૯	નીતિકથાઓ–ભાગ ૨	જયભિખ્ખુ	૧–૦
૨૦	કિશોર ભારત	દેસાઈભાઈ પટેલ	૧–૪
૨૧	સમર્પણની કથાઓ	નરસિંહભાઈ પટેલ	૦–૧૨
૨૨	વિદ્યાર્થી વાચનમાળા શ્રેણી ૧	જયભિખ્ખુ	૪–૦
૨૩	સદર શ્રેણી ૪	જયભિખ્ખુ	૪–૦
૨૪	સદર શ્રેણી ૫	જયભિખ્ખુ	૪–૦
૨૫	કવિકથાઓ–ભાગ ૨	ધૂમકેતુ	૧–૦
૨૬	કિલ્લોલ	ઝવેરચંદ મેઘાણી	૧–૦
૨૭	ઉત્સવિકા	દુર્ગેશ શુક્લ	૪–૦

૨૮	વેણીનાં ફૂલ	ઝવેરચંદ મેઘાણી	૧–૦
૨૯	જૈન બાલગ્રંથાવલિ–૧	જયભિખ્ખુ	૩–૦
૩૦	જૈન બાલગ્રંથાવલિ–૨	જયભિખ્ખુ	૩–૦
૩૧	પ્રૌઢ વાચનમાળા બીજી ચોપડી	ધૂમકેતુ	૦–૪
૩૨	પ્રૌઢ વાચનમાળા ત્રીજી ચોપડી	ધૂમકેતુ	૦–૪
૩૩	પ્રેમાવતાર ઇશુ	દેસાઈભાઈ નાથાભાઈ	૧–૮
૩૪	જ્ઞાનકથા ભાગ–૧	ધૂમકેતુ	૧–૦
૩૫	જ્ઞાનકથા–ભાગ ૨	ધૂમકેતુ	૧–૦
૩૬	પાદરની વનસ્પતિ–ભાગ ૧	મનુભાઈ જોધાણી	૧–૦
૩૭	આંગણાની વનસ્પતિ–ભાગ ૧	મનુભાઈ જોધાણી	૧–૦
૩૮	આંગણાનાં પંખી–ભાગ ૧	મનુભાઈ જોધાણી	૧–૦
૩૯	ગોળીબારની મુસાફરી	હંસાબહેન મહેતા	૨–૧૨
૪૦	કુમારકથાઓ ૧–૨	રમણલાલ સોની	૨–૮
૪૧	કુમારોની પ્રવાસકથા	મનુભાઈ જોધાણી	૧–૮
૪૨	રઝળતો રાજહંસ	રમણલાલ ના. શાહ	૦–૮
૪૩	મેડમ ક્યુરી	એન. એમ. શાહ	૧–૮
૪૪	હ્યુએનસંગ	ધૂમકેતુ	૦–૮
૪૫	સુભાષચંદ્ર બોઝ	ગુણવંતરાય આચાર્ય	૨–૮
૪૬	શિકાર	કિશનસિંહ ચાવડા	૨–૮

૧. મહાત્માજીની છાયામાં—મૂળ લેખક : શ્રી ઘનશ્યામદાસ બિરલા; અનુવાદક : શ્રી. મણિભાઈ ભ. દેસાઈ; પ્રકાશક : નવજીવન પ્રકાશન મંદિર, અમદાવાદ. ડેમી આઠ પેજી કદનાં પૃષ્ઠ ૩૬૨, સાદું પુઠું, કીમત રૂા. ૩–૦–૦.

મહાત્માજીનો નિકટનો પરિચય પામનાર અનેક વ્યક્તિઓ પૈકી શ્રી. ઘનશ્યામદાસ બિરલા પણ હતા અને ગાંધીજીની વિધવિધ પ્રવૃત્તિઓ સાથે પ્રત્યક્ષ કે પરોક્ષ રીતે સંકળાયેલા હતા. શ્રી. બિરલાને મહાત્માજીએ અનેક વિષયોને સ્પર્શતા પત્રો પોતે લખેલા કે શ્રી. મહાદેવભાઈ પાસે લખાવેલા અને એ પત્રોમાં રાજદ્વારી પ્રકરણો ઉપરાંત, હરિજનપ્રવૃત્તિ, હિંદુ–મુસ્લિમ પ્રશ્નો, તેમ જ ગાંધીજીના વિલાયત–પ્રવાસનાં સંસ્મરણો અને છેક સ્વાતંત્ર્યપ્રાપ્તિ સુધીનાં અનેક સંસ્મરણો આ પુસ્તકમાં સંગ્રહાયાં છે.

એક રીતે કહીએ તો આ પત્રાત્મક સાહિત્ય આપણા દેશના ઇતિહાસ પર એક પ્રકારનો વિશિષ્ટ પ્રકાશ આપી જાય છે.

દરેક પુસ્તકાલયમાં આવું પત્રાત્મક ઐતિહાસિક દસ્તાવેજી પુસ્તક હોવું જ ઘટે.

આવાં પુસ્તકો પાકી બાંધણીનાં પુસ્તકાલય આવૃત્તિરૂપે બહાર પાડવાની પણ આવશ્યકતા ઓછી નથી.

૨. સરદારની શીખ—(સરદારના પત્રોમાંથી) ક્રાઉન સોળ પેજી કદનાં પૃષ્ઠ ૯૧, સાદું પૂઠું, કીમત રૂા. ૦–૧૦–૦.

સરદારશ્રીએ તેમનાં પુત્રી કુ. મણિબેન તથા અન્ય વ્યક્તિઓને લખેલા જનસમાજને સામાન્ય રીતે ઉપયોગી નીવડે તેવા પત્રો આ પુસ્તકમાં સંગ્રહ્યા છે. આવું પત્રાત્મક સાહિત્ય આપણે ત્યાં આ રીતે પ્રસિદ્ધ થતાં તેમાંની અનેક હકીકતો જાહેર જનતાને પણ ઉપયોગી થઈ પડે.

૩. સહજાનંદ સ્વામી અથવા સ્વામીનારાયણ સંપ્રદાય—લેખક : શ્રી. કિશોરલાલ ઘનશ્યામલાલ મશરૂવાળા; પ્રકાશક, કદ, પૂઠું ઉપર પ્રમાણે; કીમત ૦–૧૦–૦.

સ્વ. શ્રી. કિશોરલાલભાઈ સ્વામીનારાયણ સંપ્રદાયના ઊંડા અભ્યાસી હતા. એમણે

એના આદ્યપુરુષ સહજાનંદ સ્વામીનું જીવન આ પુસ્તકમાં નિરૂપેલું હોઈને એ સંપ્રદાયને લગતી હકીકતો પણ આ પુસ્તકમાં આપી છે. સ્વામીનારાયણ સંપ્રદાયના અનુયાયીઓ તેમ જ બિનઅનુયાયીઓને પણ આ પુસ્તક ઉપયોગી જણાયું છે. આ નવી આવૃત્તિ જે પુસ્તકાલયોમાં ન હોય ત્યાં વસાવી લેવી ઘટે.

૪. આશ્રમભજનાવલિ—(૧૭મી આવૃત્તિ) સં. શ્રી. નારાયણ મોરેશ્વર ખરે; સોળ પેજી કદનાં પૃષ્ઠ ૨૩૨, સાદું પૂંઠું, કીમત ૦–૮–૦.

મહાત્માજી અમદાવાદ ખાતે હરિજન આશ્રમમાં રહ્યા ત્યારથી અદ્યાપિપર્યંત એ આશ્રમમાં તેમ જ અન્ય આશ્રમ-પ્રવૃત્તિઓના સ્થળે પ્રાર્થના માટે સંગ્રહ કરાયેલાં સર્વધર્મ ગ્રંથોમાંનાં ભજનો-પ્રાર્થનાઓ આ પુસ્તિકામાં સંગ્રહાયાં છે, એ આજે ભાગ્યે જ જણાવવું પડે. એની ૧૭ જેટલી આવૃત્તિઓ એની લોકપ્રિયતા અને ઉપયોગિતા દર્શાવવા માટે બસ થઈ પડે.

૫. સુલેમાની શેતરંજી—લેખક : શ્રી. રમણલાલ સોની; પ્રકાશક : હરિહર પુસ્તકાલય, ટાવરરોડ, સુરત. ક્રાઉન સોળ પેજી કદનાં પૃષ્ઠ ૧૬૮, પાકું પૂંઠું, કીમત રૂા. ૩–૦–૦.

અરેબિયન નાઇટ્સની સંખ્યાબંધ રોમાંચક અને દિલચસ્પ વાર્તાઓ પૈકી સુલેમાની શેતરંજીની આ વાર્તામાં એક કન્યાને પરણવા નીકળેલા ત્રણ ઉમેદવારો શું શું સાહસો કરી એક સુલેમાની શેતરંજી, બીજો જાદુઈ બંસરી અને ત્રીજો લાવ્યો દૈવી સીતાફળ—તેને લગતી રમૂજી અને સાહસભરી વાર્તા આ પુસ્તકમાં આપી છે. ઉપરાન્ત હુરે બગદાદ અને ગેબી ઘોડેસવારની કથા પણ છે.

ક્રૂરતાની અવધિ જેવા એક રાજાના સ્ત્રીઓ વિષેના ભ્રમને એક સ્ત્રી કેવી રીતે ભાગે છે તેનું રસમય વર્ણન આ વાર્તામાંથી મળશે.

શ્રી. રમણલાલ સોની જેવા સિદ્ધહસ્ત લેખકની કલમ આ વાર્તાને સૌ કોઈ વાંચી સમજી શકે તેવી સરળ શૈલીએ રજૂ કરી જાય છે.

૬. ભેદી રાજકુમાર—લેખક, પ્રકાશક, કદ, પૂઠાં, ઉપર પ્રમાણે, કીમત રૂા. ૩–૦–૦.

ઉપરની જ અરેબિયન નાઇટ્સની વાર્તાઓમાંની ભેદી રાજકુમારની આ વાર્તામાં ત્રણ રાજકુમારો અને તે પણ આંખે કાણા, આડામાં ઓતિર અને કાણામાં તોતિર લક્ષણવાળા કહી શકાય તેવી રમૂજ અને રંગભરી રીતે લખાયેલી આ વાર્તા પણ સૌને હોંશે હોંશે રસપૂર્વક વાંચવી ગમે તેવી છે.

એની સાથે રઝળતો રાજકુમાર અને લુંટારો જમાઈરાજની વાર્તા પણ આપેલી છે.

૭. સવાલાખનો હાર—લેખક, પ્રકાશક, કદ, પૂઠાં ઉપર પ્રમાણે, કીમત રૂા. ૮–૦–૦.

ઉપરની બન્ને વાર્તાઓની જેમ આ પુસ્તકમાં પણ ધન કોણ ખેંચી લાવે છે, ધન ધનને ખેંચી લાવે છે કે નસીબ ? એ બેમાં મોટું કોણ ? તેમ જ અન્ય ચમત્કારિક વાર્તાઓ પણ પુસ્તકમાં છે. સાથે સાથે બખૂચક દરજી અને મીસરની મહારાણીની વાર્તા પણ આપેલી છે.

અરેબિયન નાઇટ્સની આ વાર્તાઓ બાળકો, કિશોરો, કુમારો સૌને આપવા જેવી છે.

૮. વીરની વાતો—ભાગ ૧, ૨, ૩, ૪ જુદા જુદા—લેખક : શ્રી. તારાચંદ્ર પોપટલાલ અડાલજા; પ્રકાશક : લક્ષ્મી પુસ્તક ભંડાર, અમદાવાદ. ક્રાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ભાગ ૧લાનાં ૪૦૦, બીજાનાં ૪૦૦, ત્રીજાનાં ૩૬૨, અને ભાગ ૪થાનાં ૩૮૪, કવર જેકેટ સહિત પાકાં પૂઠાં, કીમત

ભાગ પહેલાના રૂા. ૬-૦-૦, બીજાના રૂા. ૬-૮-૦, ત્રીજાના રૂા. ૬-૦-૦, ચોથાના રૂા. ૬-૮-૦.

શ્રી. તારાચંદ્ર અડાલજાલિખિત વીરની વાતોના આ ચાર ભાગો વર્ષો થયાં મળતા નહોતા. વચ્ચે એકાદ-બે ભાગો પ્રકટ થયેલા પરંતુ ચારેય ભાગોનો સેટ અપ્રાપ્ય હતો આ ચારેય ભાગો એક સાથે પ્રકટ થતાં એ આખોય સેટ હવે સંપૂર્ણ સુલભ થયો છે.

શ્રી. અડાલજાની વાતો વીર રસભરી હોઈને શરાતન અને ખાંડાના ખેલ ખેલનારાઓને બિરદાવવામાં રસ ધરાવનારને ગમી જાય તેવી વીર રસભરી છે.

એની આગલી આવૃત્તિઓ પ્રકટ થયેલી ત્યારે એની ખ્યાતિ ગુજરાતભરમાં પ્રસરેલી.

આ નવી આવૃત્તિના દરેક ભાગોમાં કેટલીક વાર્તાને અનુરૂપ ચિત્રો પણ આર્ટ પેપર પર આપેલાં હોઈ ને આ આવૃત્તિને આકર્ષક કવર જેકેટથી સુશોભન પણ આપ્યું છે. પુસ્તકાલયો આ નવી આવૃત્તિ અવશ્ય વસાવે.　　　　　　　　　　　　　　—મ. પ્ર. વ્યાસ

૯. જનપદ ભાગ ૧—કર્તા : શ્રી. મનુભાઈ જોધાણી; પ્રકાશક : ગૂર્જર ગ્રંથ રત્ન કાર્યાલય, અમદાવાદ. પૃષ્ઠ ૧૨૮, કીમત રૂા ૧-૪-૦.

ભાઈ જોધાણીના આ પુસ્તકની આ ફ્રી આવૃત્તિ પ્રસિદ્ધ થાય છે તે બતાવી આપે છે કે ગ્રામજનતાને ઉપયોગી ગણાય તેવા માણસોની રહેણીકરણી અને આજની ઊછરતી પ્રજા ઉપર તે વિષેના સારા સંસ્કાર આપી શકાય તેવી ભાષામાં લખાયની આ પરિચયકથાઓ આવકારપાત્ર છે પુસ્તકને છેડે અઘરા શબ્દોના અર્થ પાછળ પાદનાર આપીને થોડું ભણેલા અને બાળકોને સરળતા કરી આપી છે. પ્રૌઢશિક્ષણમાં આ પુસ્તક સુખે ઉપયોગમાં લઈ શકાય તેવું છે. કીમત સવા રૂપિયો; પાન ૧૨૮.　　　　　　　　　　—અજ્ઞાત

૧૦. સુસંવાદ—સંગ્રાહક : શ્રી. નીલકંઠ ઈશ્વરદાસ મશરૂવાળા, પ્રકાશક : નવજીવન પ્રકાશન મંદિર, અમદાવાદ ક્રાઉન ૧૬ પેજી કદનાં પૃષ્ઠ ૭૦, કીમત રૂા. ૦-૯-૦.

'વ્યવહારશુદ્ધિ'ના ચિંતક શ્રી કેદારનાથજી સાથેનો આ વાર્તાલાપ છે. પ્રામાણિકપણે જીવન જીવવાની રીત બતાવી છે. કોઈ પણ રીતે ધન પેદા કરવું અને પ્રામાણિકપણે પેદા કરવું એમાં આસમાન જમીનનો ફેર છે. પુસ્તિકા વાંચ્યા પછી વિચારપરિવર્તન જરૂર થઈ જાય છે.

૧૧. કેનોપનિષદ્—સંપાદક : શ્રી મગનભાઈ પ્રભુદાસ દેસાઈ, પ્રકાશક : ગુજરાત વિદ્યાપીઠ, અમદાવાદ. ક્રાઉન ૧૬ પેજી પૃષ્ઠ ૧૨૬, કિમત રૂા. ૧-૧૨-૦.

'આ બધું કોણ ચલાવે છે?' આ પ્રશ્નના જવાબરૂપે ઉપનિષદ છે. શિક્ષણ અને સાહિત્યમાં ક્રમશઃ આ પુસ્તક છપાઈ ગયું છે. આજ સુધી ઉપનિષદોનું જ્ઞાન ફક્ત ઉજળિયાત વર્ગના, ભણેલાગણેલા વર્ગ પાસે હતું. હવે તો એ આમજનતા સુધી સીધી સાદી સરળ ભાષામાં પહોંચે છે એ આનંદની વાત છે.

૧૨. સર્વોદયની કેળવણી—અનુવાદક : શ્રી. ગોપાળદાસ જીવાભાઈ પટેલ, પ્રકાશક : ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ, અમદાવાદ ૧૪. ક્રાઉન ૧૬ પેજી પૃષ્ઠ ૧૪૭, કીમત રૂા. ૧-૪-૦. આવૃત્તિ ત્રીજી.

આચાર્ય જીવતરામ કૃપાલાનીનું અંગ્રેજી પુસ્તક, 'ધી લેટેસ્ટ ફેડ'નો આ અનુવાદ છે. વર્ધાયોજના વિષેની સુંદર ચર્ચા છે. ગાંધીજીના વિચારો સાથે તુલના કરી છે. વર્ધાયોજનાના અખતરાઓ તો ઘણી શાળાઓમાં શરૂ થઈ ગયા છે, પરંતુ ગાંધીજીની દૃષ્ટિ ફલિત થયેલી હજુ

રજૂ થઈ શકી નથી એ દુઃખદ છે. યંત્રયુગમાં આ કેળવણીની ઝડપ ક્યાં જઈ અટકી જશે એ ચિંતા છે. આ પુસ્તકમાંનાં કેટલાંક પ્રકરણો શિક્ષણ અને સાહિત્યમાં છપાઈ ગયાં છે.

૧૨. મારી વ્યાપક કેળવણી—અનુવાદક : શ્રી. ચંદુભાઈ રાવજીભાઈ પટેલ, પ્રકાશક : નવજીવન પ્રકાશન મંદિર, અમદાવાદ ક્રાઉન સોળ પેજી પૃષ્ઠ ૨૪૩. કીમત રૂા. ૨–૦.

બૂકર ટી. વૉશિંગ્ટનનું 'માય લાર્જર એજ્યુકેશન'નો આ અનુવાદ છે. જગવિખ્યાત અમેરિકન હબ્સી બૂકર ટી. વૉશિંગ્ટનનું જીવનચરિત્ર છે—ચારિત્ર્યનું ઘડતર જીવનચરિત્રોથી થાય છે. મહાન પુરુષોની જીવન જીવવાની રીત પારખી લેતાં પારસમણિ હાથ આવે છે. જીવનચરિત્ર વાંચવા જેવું છે, પરંતુ એમાં અંગ્રેજી વિશેષનામો વાંચતાં વાચતા વિક્ષેપ પડે છે. આપણી સુંદર સરળ ભાષામાં જીવનચરિત્ર રચાયું હોત તો આમજનતાને વધુ • સપ્રદ થાત.

૧૩. યજ્ઞસંદેશ, યજ્ઞદીપિકા, સર્વોદય અને ભૂદાનયજ્ઞ, ધરતીનાં ગીતો—પ્રકાશક : યજ્ઞ પ્રકાશન, ઘડિયાળી પોળ, વડોદરા ચારે પુસ્તિકાની કીમત ૦–૧૧.

પૂ. વિનોબા ભાવેની 'ભૂદાન' વિચારસરણી સમજાવતી આ પુસ્તિકાઓ છે. દરેક મનુષ્યે આજે ભૂદાનયજ્ઞ પાછળની ભૂમિકા સમજી લેવી જોઈએ. એનાથી દૂર ભાગ્યે ચાલવનું નથી. વિચારો આજના યુગને પોષક છે. —**વિપ્રદાસ**

૧૪. ગામ સુખી તો સૌ સુખી—લેખક : શ્રી વિનોબા ભાવે; અનુ. શ્રી. કાન્તિલાલ શાહ. પ્રકાશક : સંસ્કાર સાહિત્ય મંદિર, પો. બો. નં. ૩૪, ભાવનગર. પૃ. ૪૦, પૂઠું ગ્લેઝ કાગળનું, કીમત ૦–૬–૦.

મૂળ હિન્દી સમાજ વિકાસમાળાના 'ગાંવ સુખી હમ સુખી' પુસ્તિકાનું આ ગુજરાતી છે. એમાં પૂ. વિનોબાજીએ આપેલ વ્યાખ્યાન છે. ભાષા સરળ અને મધુર છે. પુસ્તિકામાં આપણા દેશનાં ૭ લાખ ગામડાંને નંદનવન બનાવવાની ચાવી બતાવી છે. સ્વરાજ એટલે સ્વદેશનું રાજ્ય, આપણા ગામનું રાજ્ય, એ વાત સ્પષ્ટ કરી છે. ગામની પેદાશ ગામમા વાપરો. ગામના વણકર, મોચી, ખેડૂત, ઘાંચી, ચમાર સૌ એકમેકની વસ્તુ ખરીદે. મોજશોખની વસ્તુઓ ત્યાગે તો ગામ સુખી થાય. પુસ્તિકામાંના વિચારો પચાવવા જેવા ખરા.

૧૫. પટેલ પટલાણી, ૧૬. દશ વાણિયા, ૧૭. હણુચંદ ને ગણુચંદ, ૧૮. બાઘો અને ઉસ્તાદ, ૧૯. જાદુઈ ચક્કી, ૨૦. બદામ ને કોડી, ૨૧. બે ડોશીઓ, ૨૨. હવાઈ ડગલો, ૨૩. દુભાપ ને સુભાપ, ૨૪. પટપુર પૂંછનાં પરાક્રમો, પ્રથમ આવૃત્તિ : ૧૯૫૬.

શિશુભારતી ગ્રંથમાળાની શ્રેણી પહેલીનાં આ દશ પુસ્તકો છે. પુસ્તકો સચિત્ર છે. પ્રત્યેકની કીમત ૦–૮–૦ છે. એનું પ્રકાશન શ્રી હરિહર પુસ્તકાલય સુરત, એમણે કર્યું છે. તમામના લેખક રમણલાલ સોની છે. છાપકામ અને કાગળો વગેરે ગમી જાય એવાં છે. બાળકો માટે ઇતર વાચનમાં કામ લાગે તેવાં છે.

૨૫. પટેલ પટલાણી—પૃ. ૪૪ છે, ૭ વાર્તા છે. પટેલ પટલાણી તેમાંની એક છે. ભાઈબહેન, સફરી દેડકા ધ્યાન ખેંચે એવી વાતો છે.

૨૬. દશ વાણિયા—પૃ. ૪૪, વાર્તા ૭ છે. તેમાંની પહેલી વાર્તા 'દશ વાણિયા' છે. વાણિયાની ચતુરાઈભરી આ વાર્તા હાસ્ય સાથે ચતુરાઈ પણ પીરસી જાય છે.

૨૭. હુણચંદ ને ગણુચંદ—પૃ. ૪૬, વાર્તા ૪ છે. હુણચંદ ને ગણુચંદ, ડોસો ને છોકરાં, રીંછ ને વરુ, નસીબનો પથ્થર. તે પૈકી ડોસો ને છોકરાં સુંદર વાર્તા છે.

૨૮. બાઘો અને ઉસ્તાદ—પૃ. ૪૫, આમાં ૪ વાર્તાઓ છે, એમાં બુદ્ધિશાળી ધોબણુ સરસ છે.

૨૯. જાદુઈ ચક્કી—પૃ. ૪૭, ૬ વાર્તા છે. 'રાક્ષસ' તેમ જ વફાદાર મજાની છે.

૩૦. બદામ ને કોડી—પૃ. ૪૭, ૬ વાર્તા છે, 'રીંછ ને વાંદરો' બાળકોને ગમે એવી છે.

૩૧. બે ડોશીઓ—પૃ. ૪૭, ૫ વાર્તા છે. 'સોનાની દુનિયા' 'ગધાદેવ' જ્ઞાન સાથે ગમ્મત આપે એવી છે.

૩૨. હવાઈ ડગલો—પૃ. ૪૫, ૫ વાર્તાઓ છે. પશો પટેલ, હકની તકરાર મજાની છે.

૩૩ દુભાષ ને સુભાષ—પૃ. ૪૮, આમાં ૩ વાર્તા છે. નામ પ્રમાણે ગુણ ધરાવતા આ બન્ને ભાઈઓ 'સુભાષ અને દુભાષ' છે.

૩૪. પટપટ પૂછનાં પરાક્રમો—પૃ. ૪૮. એક એકથી ચડી જાય એવાં છે. 'ચૂંચૂં-રાજ'નાં આ પરાક્રમો બાળકોને ગમશે જ.

આખીએ માળા સુંદર વાર્તાસાહિત્ય પૂરું પાડે છે. ભાઈ રમણલાલની આ સેવા ખરેખર આદરણીય ગણાશે, એમ કહ્યા વગર ન ચાલે, પ્રકાશન સંસ્થાએ સારી કાળજી રાખી છે.

૩૫. રોબીન્સન ક્રુઝો—લેખક : શ્રી. ચંદ્રશંકર મ. ભટ્ટ; પ્રકાશક : ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, ગાંધી રસ્તો, અમદાવાદ પૃ. ૧૬૪, પૂઠું સાદું; કીમત ૧-૮-૦ આવૃત્તિ છઠ્ઠી, ૧૯૫૬.

રોબીન્સન ક્રુઝોની આ પ્રસિદ્ધ વાર્તા સાહસોથી ભરેલી છે. મૂળ વાર્તા અંગ્રેજ લેખક ડેનિયલ ડીફોએ લખી છે. એનો સુંદર ભાવ રસમય શૈલીમાં ભાઈ ભટ્ટે ઉતાર્યો છે. વાર્તા વાંચવા ને ખરીદવા જેવી છે.

૩૬. કુમારકથાઓ ભા. ૨—આવૃત્તિ બીજી લેખક : શ્રી. રમણલાલ સોની; પ્રકાશક : ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, અમદાવાદ, પૃ. ૧૮૩, પૂઠું જાડા કાગળનું; કીમત બે ભાગના ૨-૦-૦.

આમાં કુલ ૭ વાર્તાઓ છે. રેવડી દાણાદાણ, અમૃતપાન, પુસ્તકિયો કીડો અતિ સુંદર છે, શૈલી અને છાપકામ ગમી જાય એવાં છે. કુમારોને બરતું આમાં સાહિત્ય છે, એમ કહ્યા વિના ન ચાલે

૩૭ એકલવ્ય અને બીજાં નાટકો—લેખક : શ્રી. ધૂમકેતુ; પ્રકાશક : ઉપર પ્રમાણે; કીમત ૦-૧૨-૦. પૃ. ૭૬ આવૃત્તિ ૩જી.

શ્રી. ધૂમકેતુની કલમે લખાએલાં નાટકો ખરેખર ગમી જાય એવાં છે. નાટ્યસાહિત્ય અને તેમાંયે બાળકોનાં નાટકોની અછત છે, ત્યારે આ પુસ્તક નાટ્યસાહિત્યમાં ઉમેરો કરે છે.

૩૮. જયભિખ્ખુ વાર્તાસૌરભ ભા. ૧—સંપાદક : ડૉ. ધીરુભાઈ ઠાકર, એમ. એ., પી. એચ. ડી ; પ્રકાશક : ઉપર પ્રમાણે. પૃ. ૧૪૦; કીમત ૧-૪-૦. આવૃત્તિ બીજી. પૂઠું સાદું.

આમાં કુલ ૧૩ વાર્તાઓ છે. આખરી સલામ, બહુરૂપી ખાસ ધ્યાન ખેંચે એવી છે. લેખકની શૈલી ગમી જાય ... ચર્ચા છે. વાર્તા સાહિત્યમાં આ પુસ્તક સ્થાન લઈ જાય એવું છે. સંપાદકનો શ્રમ અને ...ાઓમાં શરૂ થઈ અનોખાં તરી આવે છે. 'વાચક'

ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય—અમદાવાદ તરફથી

૧. તણખામંડળ-૧લું—(નવી આવૃત્તિ) લેખક શ્રી ધૂમકેતુ; કીમત રૂા ૩–૮–૦.

૨. પગદંડી—લેખક : ઉપર પ્રમાણે; કીમત રૂા. ૨–૮–૦.

૩. શકુન્તલાનું ભૂત—લેખક : શ્રી. ચિનુભાઈ પટવા; કીમત રૂા. ૩–૮–૦.

નવજીવન પ્રકાશન મંદિર—અમદાવાદ તરફથી

૪. આચાર્ય શ્રી. પ્રફુલ્લચંદ્ર રાય—લેખક : શ્રી. ચૂનીલાલ પુ. બારોટ, કીમત રૂા. ૧–૮–૦.

૫ વનસ્પતિશાસ્ત્રની પરિભાષા—કીમત ૦–૭–૦.

૬. મહાત્માજીની છાયામાં—મૂળ લેખક : શ્રી. ઘનશ્યામદાસ બિરલા; અનુવાદક : શ્રી. મણિભાઈ ભ. દેસાઈ. કીમત રૂા. ૩–૦–૦.

૭. સહજાનંદ સ્વામી અથવા સ્વામીનારાયણ સંપ્રદાય—લેખક: શ્રી કિશોરલાલ મશરૂવાળા; કીમત ૦–૧૦–૦.

૮. સરદારશ્રીની શીખ—(સરદારશ્રીના પત્રો) કીમત ૦–૧૦–૦.

૯ આશ્રમભજનાવલિ—સં. શ્રી. નારાયણ મોરેશ્વર ખરે; કીમત ૦–૮–૦.

આર. આર. શેઠની કંપની—મુંબઈ તરફથી

૧૦. વહી જતો વારસો—મૂળ મરાઠીમાં લેખક : શ્રી. ગોપાળ નીલકંઠ દાંડેકર; અનુવાદક શ્રી. ગોપાળરાવ વિદ્વાંસ; કીમત ૩–૮–૦.

૧૧. હૃદયમંથન—મૂળ લેખક : વિભાવરી શિરુરકર; અનુવાદક : ઉપર પ્રમાણે; કીમત રૂા. ૫–૦–૦.

૧૨. કલ્પવૃક્ષ—લેખક : શ્રી. ઈશ્વર પેટલીકર; કીમત રૂા. ૬–૦–૦.

ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર—સૂરતનાં પુસ્તકો

૧૩. સાધકાળ—પૂર્વાર્ધ અને ઉત્તરાર્ધ—લેખક : શ્રી ચૂનીલાલ વર્ધમાન શાહ; કીમત બન્ને ભાગના રૂા. ૮–૦–૦.

૧૪. મૂંગી વેદના—લેખક : ઉપર પ્રમાણે; કીમત રૂા. ૫–૮–૦.

૧૫. શિકાર રહ્યા—લેખક : શ્રી. જીવરામ જોષી; કીમત રૂા ૧–૪–૦.

૧૬. મોતના પંજામાં—લેખક : શ્રી. બાળકૃષ્ણ જોષી; કીમત રૂા. ૧–૪–૦.

૧૭. જીવતાં સમાધિ—લેખક : શ્રી. દીનુભાઈ જોષી; કીમત રૂા. ૧–૪–૦.

હરિહર પુસ્તકાલય—સૂરતનાં પ્રકાશનો

૧૮. ચરિત્રહીન—મૂળ લેખક : શ્રી. શરદચંદ્ર ચટ્ટોપાધ્યાય; અનુવાદક; શ્રી. રમણલાલ સોની; કીમત રૂા. ૬–૧૨–૦.

૧૯. ઊલી વાટે—લેખક : શ્રી. ગુલાબદાસ બ્રોકર; કીમત રૂા. ૪–૦–૦.

૨૦. અંતરદ્વીપ—લેખક: શ્રી. પુષ્કર ચંદરવાકર; કીમત રૂા. ૪–૦–૦.

૨૧. હાતિમતાઈ—કીમત રૂા. ૨–૦–૦.

૨૨. શિશુભારતી ગ્રંથમાળા—શ્રેણી ૧લી—૧૦ પુસ્તકો લેખક : શ્રી. રમણલાલ સોની; કીમત દરેકના ૦–૮–૦.

૨૩. સમર્પણ—લેખક : શ્રી. ઈન્દ્ર વસાવડા; કીમત રૂા. ૪–૦–૦.

૨૪. રૂપ-અરૂપ—લેખક શ્રી. ચુનિલાલ મડિયા; કીમત રૂા. ૪–૦–૦.

એન. એમ. ત્રિપાઠી લિ. મુંબઇ તરફથી

૨૫. સરસ્વતીચંદ્ર— ભાગ ત્રીજો (શતાબ્દી આવૃત્તિ) લેખક : શ્રી. ગોવર્ધનરામ માધવરામ ત્રિપાઠી; કીમત રૂા. ૨–૮–૦.

રવાણી પ્રકાશનગૃહ—અમદાવાદ તરફથી

૨૬. મનન અને મંતવ્યો—(મૂળ લેખક : સાયરસ એસ. શિંગ) અનુવાદક : વાસુદેવ મહેતા; કીમત રૂા. ૩–૦ ૦.

લક્ષ્મી પુસ્તક ભંડાર—અમદાવાદ તરફથી

૨૭. વીરની વાતો—લેખક : શ્રી. તારાચંદ્ર પો. અડાલજા; કીમત ચાર ભાગના રૂા. ૨૫–૦–૦.

હંસ પ્રકાશન—રાજકોટ તરફથી

૨૮. ગોકળિયું ગામ—લેખક : શ્રી. ભિખુભાઈ ગોહિલ; કીમત ૦–૬–૦.

૨૯. નવાં તીરથ—લેખક ઉપર પ્રમાણે; કીમત ૦–૬–૦.

૩૦. નવું નાણું— " "

અન્ય પ્રકાશકો તરફનાં પુસ્તકો

૩૧. અર્વાચીન ગુજરાતી શિક્ષણનાં સવાસો વર્ષ—સંગ્રાહક અને પ્રકાશક : શ્રી. રામલાલ નવનીતલાલ; અંબાજી રોડ, સુરત. કીમત લખી નથી.

૩૨. આગ અને અજવાળાં—લેખક : શ્રી. બરકત વીરાણી; પ્રકાશક : પ્રશાન્ત પ્રકાશન; ૧૦–૧૨, બેકહાઉસ લેન, કોટ, મુંબઈ. કીમત રૂા. ૪–૧૨–૦.

૩૩. મહેર ક્ષત્રિય વંશમાં થઈ ગયેલા શૂરા અને ભક્તોની જીવનકથા—લેખક : શ્રી. કેશવાળા બાલદેવ રાણા; પોરબંદર કીમત રૂા. ૩–૦–૦.

૩૪ મહેર ક્ષત્રિય વંશનો ઇતિહાસ—લેખક : વાનપ્રસ્થ માલદેવ રાણા; પોરબંદર. કીમત રૂા. ૨–૦–૦.

[અનુસંધાન પૃષ્ઠ ૩૮૮નું]

ભરૂચ–સુરત જિલ્લા પુસ્તકાલય પ્રચારક શ્રી. બળવંતરાય મં. ભટ્ટે જાન્યુઆરી માસમાં ભરૂચ તાલુકાનાં ૧. કેસરોલ, ૨. સનાડ, ૩. એકસાલ, ૪. કાસવા, ૫. ભાડભૂત, ૬. ચૌકાદ, ૭. અમલેશ્વર, ૮. આમદડા, ૯. દિંગલોટ, ૧૦. દેમોલ, ૧૧. તવરા, ૧૨. કરજણ, ૧૩. કરમાલી, ૧૪. કવિઠા, ૧૫. ડભાલી, ૧૬. શાહપરા, ૧૭. ભરથાણા, ૧૮. શામલેદ, ૧૯. ઝઘોર, ૨૦. સીંધોત, ૨૧. શુકલતીર્થ, ૨૨. મંગલેશ્વર, ૨૩. નિકોરા એ ગામોનાં પુસ્તકાલયની તપાસણી કરી જણાતી ખામીઓ સુધારી છે તથા માર્ગદર્શન કર્યું છે. ઉપરાંત ભરૂચ તાલુકાનાં ૧. સંખવાડ, ૨. નવેઠા, ૩. ઉમરા, ૪. અંગારેશ્વર ગામે નવીન પુસ્તકાલય ઉઘાડવા પ્રચાર કર્યો છે. સદર માસમાં તેમણે ૪૫ પુસ્તકો જે તે પુસ્તકાલયમાંથી ઇશ્યુ કરી વાંચવા આપ્યાં છે તથા ગુ. પુ. મંડળના ૨૯ સભ્યો બનાવ્યા છે.

અમદાવાદ વિભાગ પુસ્તકાલય પ્રચારકની કામગિરી

અમદાવાદ વિભાગ પુ. પ્ર. શ્રી. ઉમિયાશંકર લક્ષ્મીરામ દવેએ જાન્યુઆરી સને ૧૯૫૭ના માસમાં દામનગર તાલુકામાં (૧) કાસા, (૨) કુંકણીઆ, (૩) દહીથરા, (૪) રામડા સૌરાષ્ટ્ર, (૫) પાલીતાણા, (૬) ગણેશગઢ, (૭) રૂપાવટી, (૮) ભાવનગર, (૯) રાજકોટ, ઘોઘા તાલુકાનું (૧૦) તણસા, દ્વારકા તાલુકાના (૧૧) દ્વારકા સાર્વ. પુ., (૧૨) દ્વારકા મહિલા, (૧૩) વરવાળા સા. પુ તથા બનાસકાંઠા જિલ્લાનાં (૧૪) પાલણપુર, (૧૫) જૂના ડિસા, (૧૬) નવા ડીસા, (૧૭) થરાદ, (૧૮) વાવ, (૧૯) દિઓદર, (૨૦) શિરોહી, (૨૧) વડગામ, (૨૨) મગરવાડા, (૨૩) છાપી એમ ૨૩ ગામોનાં પુસ્તકાલયોની તપાસણી કરી યોગ્ય માર્ગદર્શન આપ્યું હતું.

વળી નીચેનાં ૧૯ ગામોએ નવીન પુસ્તકાલયો શરૂ કરવા અંગે યોગ્ય વાતાવરણ તૈયાર કર્યું હતું:

(૧) કાણોદર, (૨) રાજપુર, (૩) સુરજગામ, (૪) ભાભર, (૫) સબૌ મોટાવાસ, (૬) કુચાવાડા, (૭) ભેરોલ, (૮) ભીંદરા, (૯) સોંપરા, (૧૦) ગોળીવાડી, (૧૧) સરીઆદ, (૧૨) અંબાજી, (૧૩) કોટેશ્વર, (૧૪) કુંભારીઆ, (૧૫) જેતવાસ, (૧૬) પેશપુર, (૧૭) દાંતા, (૧૮) ગાલસુ, (૧૯) બહાદુરગઢ.

તે ઉપરાંત ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળના સન '૫૬–૫૭ના ૧૨ સભ્યો નોંધ્યા હતા.

ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળની કાર્યવાહક સમિતિની સભા

ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળની કાર્યવાહક સમિતિની સભા તા. ૧૮–૧–'૫૭ને રોજ બપોરે ૩-૦ વાગે ગુજરાત વિદ્યાસભાના મકાનમાં અમદાવાદ મુકામે શ્રી. મગનભાઈ શંકરભાઈ પટેલના પ્રમુખપદે મળી હતી.

સભામાં નીચે દર્શાવેલાં કાર્યો સર્વાનુમતે થયા હતાં:

(૧) સભામાં હાજરી નહિ આપી શકાય એવી મતલબના શ્રી. માણેકલાલ ચુનીલાલ શાહ, શ્રી. કુસુમબહેન હ. દેસાઈ, શ્રી. નાનજીભાઈ જે. પટેલ, શ્રી. ગજાનન દવે, શ્રી. લક્ષ્મણસિંહ બ. પરમારના આવેલા પત્રની નોંધ લેવામાં આવી હતી.

(૨) પાછલી તા. ૧૬–૯–૫૬ની સભાનો હેવાલ શ્રી મણિભાઈ દેસાઈએ વાંચી સંભળાવ્યો હતો તે મંજૂર કરવામાં આવ્યો હતો.

(૩) શ્રી. ડૉ. મુકુંદલાલ સોમનાથ પંડ્યા (પ્રાંતિજ), શ્રી. વાડીલાલ બાપુલાલ દેસાઈ (કપડવણજ), શ્રી. ખુમાનસિંહ બારોટ (ગોધરા), શ્રી. લલ્લુભાઈ-દલપતભાઈ દેસાઈ (સુરત) એ ચાર સભ્યોને કો-ઓપ્ટ કરવાનું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું.

(૪) કાર્યવાહક સમિતિના મંત્રી તરીકે શ્રી. જોઈતાલાલ જીવણલાલ ગાંધી અને શ્રી. ચીમનભાઈ હ. અમીનને ચાલુ રાખવાનું તથા ખજાનચી તરીકે શ્રી. જીવણજી ડાહ્યાભાઈ દેસાઈને ચાલુ રાખવાનું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું.

તે પછી સભા વિસર્જન થઈ હતી.

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિ. વડોદરા

સૂચના સમાચાર

(૧) ' યુનેસ્કો પ્રોજેક્ટ ' હેઠળ જાપાનના બે અગ્રણી સહકારી કાર્યકરો શ્રી. સેઈચી ટનાકા તથા રોઈચી સકાઈ (Seiichi Tanaka, Ryoichi Sakai) મંડળની મુલાકાતે તા. ૩૧-૧-૫૭ના રોજ આવેલા. ભાગીતૂટી અંગ્રેજી ભાષા સમજવાને કારણે હકીકત સમજતાં ઘણી તકલીફ પડેલી.

(૨) કો-ઓપરેટિવ ટ્રેનિંગ સ્કૂલ, સુરતથી વિદ્યાર્થીઓ તેમના સંચાલક સાથે મંડળનું કામકાજ જોવા આવેલા. તેમના સંચાલકે ઇચ્છા વ્યક્ત કરી કે વડોદરામાં પણ સુરત જેવી ટ્રેનિંગ સ્કૂલ થાય એ ઇચ્છવાજોગ છે.

(૩) મંડળના પ્રણેતા સ્વ. શ્રી. મો. ન. અમીનની સંવત્સરી તા. ૧-૨-૫૭ના રોજ ઉજવવામાં આવી. શ્રી. ચુનીભાઈ શાહના પ્રમુખપણા નીચે અંજલિ અપાઈ. હેવાલ માટે અન્યત્ર જુઓ.

(૪) તા. ૨૧-૧-૫૭ સુધી જેની લોકમદદ ને બજેટ આવેલાં તેમને તમામને પત્રો, માસિકો ચાલુ કરાવી દીધાં છે. તે પછીથી જેની લોકમદદ આવી હશે તેમને હવે ૧-૩-૫૭થી પત્રો ચાલુ થશે તો લોકમદદ ૨૧-૨-૫૭ સુધી મોકલવા વિનંતિ છે.

(૫) વડોદરા જિલ્લા સિવાયનાં કેટલાંક ગ્રામપુસ્તકાલયોની સરકારમદદ હજી મંડળમાં આવી નથી તો તેવાં પુસ્તકાલયોના મંત્રી ભાઈઓને વિનંતિ છે કે, સરકારમદદ મંડળમાં સત્વરે મોકલે જેથી બજેટ પ્રમાણે મુદત ૩૧-૩-૫૭ પહેલાં ખર્ચ થાય તો નવા વર્ષમાં મદદમાં કાપ ન પડે.

તા. ૮-૨-૫૭

લક્ષ્મણસિંહ બ. પરમાર
મંત્રી

શ્રી. દેવચંદ્રજી પુસ્તકાલય લીંબડીમાં પુ. પ્રદર્શન

ગઈ તા. ૧૪, ૧૫ અને ૧૬ના રોજ એક માહિતીપ્રદર્શન યોજવામાં આવ્યું હતું, આ પ્રદર્શનનો લગભગ આઠથી દસ હજાર માણસોએ લાભ લીધો હતો.

૧. સૌથી પ્રથમ પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિનો ખ્યાલ આપતા કલાત્મક રીતે તેનાં પોસ્ટર્સ ગા લખીને ગોઠવવામાં આવ્યાં હતાં, જેના ઉપરથી પુસ્તકાલય એ મનુષ્યજીવનમાં કેવો ભાગ ભજવે છે, શા માટે હોવું જોઈએ તેમ જ તેની મહત્તા સમજાવતાં હતાં.

૨. ઉપર જણાવ્યા મુજબ દીવાલ પર પોસ્ટર્સ મૂકવામાં આવેલ જ્યારે નીચે ટેબલની લાઈન ઉપર કેટલાક સંદર્ભ અને કલાના કીમતી પુસ્તકો મૂકવામાં આવ્યાં હતાં.

૩. શ્રી. દેવચંદ્રજી સાર્વજનિક પુસ્તકાલયે છેલ્લાં બે વર્ષોમાં કરેલ પ્રગતિનો અહેવાલ આંકડાઓમાં ચાર્ટ્સ દ્વારા બનાવવામાં આવ્યો હતો. ઉપરાંત સંસ્થામાં કુલ વિષયવાર કેટલાં પુસ્તકો અને વાચનાલયમાં સામયિકો તેમ જ દૈનિકો જે આવતાં હોય તેની નોંધ પણ મૂકવામાં આવેલ હતી.

૪. બાલવિભાગ જે બાળકોને જ્ઞાન સાથે ગમ્મત આપે એવો હતો, તેમાં ખાસ કરીને જુદાં જુદાં સામયિકો તથા વર્તમાનપત્રોમાંથી ચિત્રો કાપી લઈ તેને કલાત્મક રીતે ગોઠવી પોસ્ટર્સ દ્વારા સમજ આપવામાં આવતી હતી. આ વિભાગ એક અનોખી ભાત પાડતો હતો. આને જોવા માટે બાળકો વારંવાર આવતાં હતાં.

૫. સંસ્થાના કાર્યકરો અને બીજા કેટલાક વિદ્યાર્થીઓએ મળીને પક્ષીપરિચયના ચાર્ટ્સ બનાવ્યા હતા.

૬. આપણે ત્યાં વરસાદ કેવી રીતે આવે છે, આપણી વસ્તીનું પ્રમાણ તેમ જ એવા પ્રકારનું ભૌગોલિક જ્ઞાન આપતા નકશાઓ અને પોસ્ટર્સ પણ મૂકવામાં આવ્યા હતા.

૭. બ્રિટન અને અમેરિકામાં શિક્ષણ કેવી રીતે આપવામાં આવે છે તે પણ પોસ્ટર્સ દ્વારા બતાવવામાં આવ્યું હતું.

૮. માનવજીવનના હક્કો શું શું છે અને તેને આ અંગે શું શું કરવું વગેરે બતાવવા માટે યુનેસ્કો આયોગના કુલ ૧૨૦ ફોટાઓ ગુજરાતી અનુવાદ કરીને મૂકવામાં આવેલ ઉપરાંત તેને સમજાવવા માણસ પણ રોકવામાં આવેલ, જેથી દરેક વ્યક્તિને પોતાના માપનો ખ્યાલ આવી શકે એ તરફ અંગુલિનિર્દેશ કરવાનો આ પાછળનો ઉદ્દેશ હતો.

૯. માનવ-સંસ્કાર અંગે પણ કેટલાક ફોટાઓ ચોડવામાં આવ્યા હતા. મનુષ્યે કેવી જિંદગી જીવવી જોઈએ તેનો સચોટ રીતે ખ્યાલ આ ફોટાઓ આપતા હતા.

૧૦. અંતમાં ચીનના કેટલાક વિવિધ દૃશ્યોના ફોટાઓ મૂકવામાં આવ્યા હતા. આ તમામની નીચે જ્યાં જ્યાં જરૂર લાગે ત્યાં તેનો ગુજરાતી અનુવાદ કરી મૂકવાનું તેમના સંચાલકો ભૂલ્યા ન હતા.

સુરત જિલ્લાના માધ્યમિક શાળાઓના બાળકો માટે

ટૂંકી વાર્તાહરીફાઈ

સુરતના આચાર્ય મંડળનો સાથ મેળવી, સુરત જિલ્લાના શિક્ષણાધિકારી, શ્રી. ઇન્દ્ર વસાવડાએ ૧૯૫૫–૫૬ના વર્ષ દરમ્યાન માધ્યમિક શાળાઓમાં અભ્યાસ કરતાં વિદ્યાર્થી–વિદ્યાર્થિનીઓમાં સાહિત્ય પ્રત્યે અભિરુચિ કેળવાય અને તેમનામાં રહેલી સુષુપ્ત રચનાત્મક શક્તિઓ જાગ્રત થાય તે અંગે એક નૂતન પ્રયોગ આદર્યો. આ માટે સુરત શહેરમાં આવેલી માધ્યમિક શાળાઓનાં વિદ્યાર્થી–વિદ્યાર્થિનીઓ માટે એક ટૂંકી વાર્તાહરીફાઈ યોજવામાં આવી. ૧૩ માધ્યમિક શાળાઓમાંથી લગભગ ૫૦ વિદ્યાર્થીઓએ આમાં ભાગ લીધો. શરૂઆતમાં ટૂંકી વાર્તાની કળા તેમ જ બંધારણ વિષે બાળકો માહિતગાર થાય તે માટે અગ્રગણ્ય લેખકો અને સમીક્ષકોનાં વ્યાખ્યાનો ગોઠવવામાં આવ્યાં, અને ત્યાર પછી એક દિવસ મુકરર કરી સુરત શહેરમાં હરીફાઈ યોજવામાં આવી. હરીફાઈ શરૂ થવાના એક કલાક અગાઉ પ્રત્યેક વિદ્યાર્થીને વાર્તાના વિષયો અને ટૂંકા મુદ્દા આપવામાં આવ્યા અને તે વિષે પરસ્પર મુક્ત ચર્ચાની છૂટ આપવામાં આવી. ત્યાર બાદ પાસેના ખંડમાં વાર્તાહરીફાઈ ગોઠવવામાં આવી. પ્રાધ્યાપક શ્રી. જયંત પાઠક અને પ્રાધ્યાપક કુંજવિહારી મહેતાની પરીક્ષક સમિતિ નિમવામાં આવી અને એમણે કેટલીક કૃતિઓ ખરેખર ઉત્તમ પ્રકારની અને મૌલિક જાહેર કરી. કેટલાક વિદ્યાર્થીલેખકો ઘણા આશાસ્પદ જણાયા. પહેલી પાંચ વાર્તાઓ અને તે પછીની બીજી દશ સારી વાર્તાઓનું એક પુસ્તક–મુકુલ–નામે મુંબઈ રાજ્યના નાયબ કેળવણી પ્રધાન કુમારી ઇન્દુમતી શેઠના વરદ હસ્તે પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યું.

આ પ્રયોગને પૂર્ણ સફળતા મળી એટલે સુરત શહેરના આચાર્ય મંડળ અને જિલ્લાના આચાર્ય મંડળે એકત્ર થઈ, સુરત જિલ્લાના શિક્ષણાધિકારી, શ્રી. ઇન્દ્ર વસાવડાની પ્રેરણા મેળવી, સમગ્ર જિલ્લા માટે ચાલુ વર્ષ દરમ્યાન એક ટૂંકી વાર્તાહરીફાઈ યોજવાનું નક્કી કર્યું. આમાં ૩૦થી વધુ માધ્યમિક શાળાઓએ ભાગ લીધો અને જિલ્લાના બારડોલી, નવસારી અને સુરત એમ ત્રણ કેન્દ્રોમાં ટૂંકી વાર્તા લખવાની કળા અને તેના બંધારણથી વિદ્યાર્થીઓ વાકેફ થાય તે માટે નિષ્ણાતોના વ્યાખ્યાનો ગોઠવવામાં આવ્યાં. સમગ્ર જિલ્લામાંથી આખરી હરીફાઈ માટે ૬૩ વિદ્યાર્થીઓની પસંદગી કરવામાં આવી, જે હરિફાઈ ૨૯ સપ્ટેમ્બર ૧૯૫૬ના રોજ ઉપર દર્શાવેલાં ત્રણે કેન્દ્રોમાં એક સાથે રાખવામાં આવી. આ વખતે પરીક્ષક સમિતિમાં પ્રાધ્યાપક કુંજવિહારી મહેતા અને પ્રાધ્યાપક હકુમત દેસાઈ હતા. તેમણે જાહેર કર્યું કે પહેલી પાંચ વાર્તાઓ ખરેખર સુંદર હતી અને ઘણા વિદ્યાર્થીઓની વાર્તા આશાપ્રેરક હતી. અનુક્રમ મુજબ પહેલી પાંચ વાર્તાઓ અને તેમના વિદ્યાર્થીલેખકો નીચે મુજબ છે :—

ક્રમ	વાર્તાનું નામ	લેખકનું નામ	શાળાનું નામ
૧	માતંગનો પ્રેમ	કુ. હેમીલ્ટન કેલ્વીન દીઆશ	તા. અને તુ. વ. હાઈસ્કૂલ, સુરત.
૨	સેવાનાં બે ફળ	કુ. શશિકાંત ગુલાબભાઈ નાયક	સાર્વજનિક હાઈસ્કૂલ, સચીન.
૩	વાવે તેવું લણે	કુ. ગુલામનબી ઇબ્રાહીમ શેખ	સાર્વ. હાઈસ્કૂલ, અમલસાડ.
૪	સત્યમેવ જયતે	કુ. હરિશ્ચંદ્ર રતિલાલ ગાંધી	ન્યુ હાઈસ્કૂલ, ગણદેવી.
૫	અમુલખ	કુ. એસ. આર. દલાલ	યુનીઅન હાઈસ્કૂલ, સુરત

અમરેલી જિલ્લાનાં પુસ્તકાલયોને અપાએલી જિલ્લા લોકલ બોર્ડ મદદ

આથી અમરેલી જિલ્લાના નીચેના ગ્રામ પુસ્તકાલયોના મંત્રી ભાઈઓને જણાવવામાં આવે છે કે, અમરેલી જિલ્લા-લોકલ બોર્ડ તરફથી તેમના જા. નં. ૪૭૬૨ તા. ૧૮-૧૨-'૫૬ તથા જા. નં. ૫૨૨૦ તા. ૧૧-૧-'૫૭થી નીચેના પુસ્તકાલયોને તેમના નામ સામે જણાવ્યા પ્રમાણે જિલ્લા લોકલ બોર્ડ મદદ એકસહ અમને મળી છે. તે જેમના તેમના બજેટ ખાતે જમા લેવામા આવી છે. તો તે રકમ પુસ્તકાલય સ. સ મં. લિ. ખાતે ઉધારી દરેકને પોતાના રોજમેળે જિલ્લા લોકલ બોર્ડ મદદ ખાતે જમા લેવાની નોંધ લેવા વિનંતિ છે.

વડોદરા
તા. ૧૭-૧-'૫૭

લક્ષ્મણસિંહ પરમાર
મંત્રી

અમરેલી તાલુકો		ઘોઘા તાલુકો		કોડિનાર તાલુકો	
તરવડા	૨૫-૦	તણુસા	૧૦-૦	મીતિયાજ	૫૦-૦
માલવણ	૨૦-૦	અપાણિયા	૩૯-૦	દેવળી	૮૦-૦
ઈશ્વરીયા	૨૩-૦	ભોજપરા	૫૦-૦	ડોળાસા	૫૦-૦
સોનારીયા	૧૦-૦	શામપુરા	૫૦-૦	આલીદર	૪૦-૦
પિપળલગ	૨૩-૦		————	પેઢાવાડા	૧૫-૦
દેવરાજીયા	૧૦-૦		૧૪૯-૦	વેળવા	૪૫-૦
અમરપુર (વરૂડી)	૨૮-૦	**દામનગર તાલુકો**		હરમડિયા	૧૫-૦
લાલાવદર	૫૦-૦	ખીજડીઆ હાકેમ	૨૮-૦	મોટી ફાંફણી	૩૫-૦
નાના ભંડારીઆ	૧૨-૦	નારણગઢ	૧૨-૦	દામલી	૫૦-૦
બાબાપુર	૧૪-૦	પાડરસીંગા	૩૨-૦		————
ઢોલરવા	૫-૦	રતનપુર	૫૦-૦		૩૮૦-૦
કેરિયાનાગસ	૩૦-૦		————	**તારીજ**	
મેડી	૨૦-૦		૧૨૨-૦	અમરેલી તાલુકો	૨૯૧-૦
દહીંડા	૫-૦	**ધારી તાલુકો**		ઓખામંડળ ,,	૭૫-૦
કેરાળા	૧૬-૦	ધારગણી	૫૦-૦	ઘોઘા ,,	૧૪૯-૦
	————	લાખા પાદર	૫૦-૦	દામનગર ,,	૧૨૨-૦
	૨૯૧-૦	ખીચા	૨૩-૦	ધારી ,,	૧૭૩-૦
ઓખામંડળ તાલુકો		કેરાળા	૫૦-૦	કોડિનાર ,,	૩૮૦-૦
બેટ	૭૫-૦		————		————
	————		૧૭૩-૦		૧૧૯૦-૦
	૭૫-૦				

સુધરાઈવાળાં ગામોનાં પુસ્તકાલયોને મહેસાણા જિલ્લા લોકલબોર્ડ મદદ

આથી મહેસાણા જિલ્લામાં સુધરાઈવાળાં ગામોમાં આવેલાં પુસ્તકાલયોને મહેસાણા જિલ્લા લોકલબોર્ડ તરફથી તેમના જા. નં. ૧૪૧૭૩ તા. ૮-૧-૫૭થી સને ૧૯૫૪-૫૫ અને ૧૯૫૫-૫૬ના વર્ષની જિલ્લા લોકલબોર્ડ મદદ અમને એકસહ મળી છે તે જેમના તેમના ખાતે જમા લેવામાં આવી છે, તેની સૌ મંત્રીભાઈઓએ નોંધ લેવા તથા પોતપોતાના રોજમેળમાં જિલ્લા લોકલબોર્ડ મદદ તરીકે જમા લેવા વિનંતિ છે.

વડોદરા, ૧૭-૧-૫૭

લક્ષ્મણસિંહ બ. પરમાર
મંત્રી

			સને ૧૯૫૪-'૫૫	
			ગ્રામપુસ્તકાલયો	કસ્બાપુસ્તકાલયો
૧	મહેસાણા છ. પી સાર્વ. પુસ્તકાલય	મહેસાણા	—	૧૬૬-૦-૦
૨	શેઠ લ. સુ. સાર્વજનિક પુસ્તકાલય	સિદ્ધપુર	—	૧૬૬-૦-૦
૩	મહિલા પુસ્તકાલય	,,	૫૦-૦-૦	—
૪	ફત્તેસિંહરાવ સાર્વજનિક લાયબ્રેરી	પાટણ	—	૧૬૬-૦-૦
૫	સાર્વજનિક મહાજન પુસ્તકાલય	કલોલ	—	૧૬૬-૦-૦
૬	મહિલા પુસ્તકાલય	,,	૫૦-૦-૦	—
૭	સંતોક સાર્વજનિક પુસ્તકાલય	ખેરાળુ	—	૧૬૬-૦-૦
૮	સાર્વજનિક પુસ્તકાલય	ચાણસ્મા	—	૧૬૬-૦-૦
૯	સીતારામ સાર્વજનિક પુસ્તકાલય	ધીણોજ	—	૧૬૬-૦-૦
૧૦	બાલ પુસ્તકાલય	ઉંઝા	૧૬૬-૦-૦	—
૧૧	મહિલા પુસ્તકાલય	,,	૫૪-૦-૦	—
૧૨	શેઠ મ. રા. સાર્વજનિક પુસ્તકાલય	,,	—	૫૦-૦-૦
૧૩	શેઠ ભો. ચ. વિદ્યાવર્ધક પુસ્તકાલય	વડનગર	—	૧૬૬-૦-૦
૧૪	બાલ પુસ્તકાલય	,,	૧૦૦-૦-૦	—
૧૫	મહિલા પુસ્તકાલય	,,	૧૦૦-૦-૦	—
૧૬	શ્રી. પૂ. મહાત્મા ગાંધીજી પુસ્તકાલય (તા. વિજાપુર)	માણસા	—	૧૬૬-૦-૦
૧૭	પારેખ વ. હે. સાર્વજનિક પુસ્તકાલય	વિસનગર	—	૧૬૬-૦-૦
૧૮	બાલ પુસ્તકાલય	,,	૧૦૦-૦-૦	—
૧૯	મહિલા પુસ્તકાલય	,,	૧૬૬-૦-૦	—
૨૦	બિસ્મીલ્લાખાનજી લાયબ્રેરી	રાધનપુર	—	૧૬૬-૦-૦

૨૧	સાર્વજનિક પુસ્તકાલય	કડી	—	૧૬૬-૦-૦
૨૨	શ્રી સયાજી ગોલ્ડન જ્યુબિલી પુસ્તકાલય	વિજાપુર	—	૧૬૬-૦-૦
૨૩	મહિલા પુસ્તકાલય	,,	૧૦૦-૦-૦	—
		કુલ	૮૮૬-૦-૦	૨૨૦૮-૦-૦

સને ૧૯૫૫-૫૬

			ગ્રામપુસ્તકાલયો	કસ્બાપુસ્તકાલયો
૧	શેઠ છ. પી. સાર્વજનિક પુસ્તકાલય	મહેસાણા	—	૧૬૬-૦-૦
૨	શેઠ ન સુ. સાર્વજનિક પુસ્તકાલય	સિદ્ધપુર	—	૧૬૬-૦-૦
૩	મહિલા પુસ્તકાલય	,,	૫૩-૦-૦	—
૪	ફત્તેસિંહરાવ સાર્વજનિક પુસ્તકાલય	પાટણ	—	૧૬૬-૦-૦
૫	સાર્વજનિક મહાજન પુસ્તકાલય -	કલોલ	—	૧૬૬-૦-૦
૬	મહિલા પુસ્તકાલય	,,	૬૫-૦-૦	—
૭	સંતોક સાર્વજનિક પુસ્તકાલય	ખેરાળુ	—	૧૬૬-૦-૦
૮	સાર્વજનિક પુસ્તકાલય	ચાણસ્મા	—	૧૬૬-૦-૦
૯	સીતારામ સાર્વજનિક પુસ્તકાલય	ધીણોજ	—	૧૬૬-૦-૦
૧૦	બાલ પુસ્તકાલય	ઊંઝા	૯૯-૦-૦	—
૧૧	મહિલા પુસ્તકાલય	,,	—	—
૧૨	શેઠ મ. રા. સાર્વજનિક પુસ્તકાલય	,,	—	૧૦૦-૦-૦
૧૩	શેઠ ભો. ચ વિદ્યાવર્ધક પુસ્તકાલય	વડનગર	—	૧૬૬-૦-૦
૧૪	બાલ પુસ્તકાલય	,,	૯૩-૦-૦	—
૧૫	મહિલા પુસ્તકાલય	,,	૧૦૦-૦-૦	—
૧૬	શ્રી પૂ. મહાત્મા ગાંધીજી સાર્વજનિક પુસ્તકાલય (વિજાપુર)	માણસા	—	૧૬૬-૦-૦
૧૭	પારેખ વ. હે. સાર્વજનિક પુસ્તકાલય	વિસનગર	—	૧૬૬-૦-૦
૧૮	બાલ પુસ્તકાલય	,,	૧૫૬-૦-૦	—
૧૯	મહિલા પુસ્તકાલય	,,	૧૦૦-૦-૦	—
૨૦	મિરમીલ્લાખાનજી લાયબ્રેરી	રાધનપુર	—	૧૬૦-૦-૦
૨૧	સાર્વજનિક પુસ્તકાલય	કડી	—	૧૬૬-૦-૦
૨૨	શ્રી સયાજી ગોલ્ડન જ્યુબિલી પુસ્તકાલય	વિજાપુર	—	૧૬૬-૦-૦
૨૩	મહિલા પુસ્તકાલય	,,	૧૦૦-૦-૦	—
		કુલ	૭૬૬-૦-૦	૨૨૫૨-૦-૦

માસિકો મળ્યા તારીખ

માસિકનું નામ	માસ	વર્ષ	અંક	મળ્યા તારીખ
અખંડાનંદ	ફેબ્રુઆરી	૧૦	૪	૨-૮-૫૭
આરામ	,,	૨	૨	૫-૨-૫૭
ઊર્મિ-નવરચના	,,	૨૭	૧૧	૫-૨-૫૭
કુમાર	જાન્યુઆરી	૩૪	૧	૨૧-૧-૫૭
કોડિયું	ફેબ્રુઆરી	૧૨	૭	૭-૨-૫૭
ગ્રામજીવન	,,	૨૭	૮	૨-૨-૫૭
ગ્રામસ્વરાજ	,,	૧૦	૮	૧૧-૨-૫૭
ઘરશાળા	જાન્યુઆરી	૧૭	૬	૨૨-૧-૫૭
જીવનપ્રકાશ	ફેબ્રુઆરી	૧૦	૧૧	૪-૨-૫૭
જીવનશિક્ષણ	જાન્યુઆરી	૧	૪	૧૬-૧-૫૭
જીવનમાધુરી	ફેબ્રુઆરી	૩	૮	૪-૨-૫૭
નવચેતન	,,	૩૫	૫	૩-૨-૫૭
તંદુરસ્તી	,,	૭	૯	૧૨-૨-૫૭
નૂતન શિક્ષણ	જાન્યુઆરી	૨૨	૬	૧૬-૧-૫૭
પ્રતિમા	ફેબ્રુઆરી	૧૪		૫-૨-૫૭
પ્રસ્થાન	માઘ	૩૨	૪	૩-૨-૫૭
બાલકનૈયો	જાન્યુઆરી	૪	૧	૨૪-૧-૫૭
બાલમિત્ર	ફેબ્રુઆરી	૩૬	૭	૨-૨-૫૭
બાલજીવન	,,	૩૬	૪	૧૦-૨-૫૭
બાળક	,,	૩૫	૨	૩-૨-૫૭
બુદ્ધિપ્રકાશ	જાન્યુઆરી	૧૦૪	૧	૨૨-૧-૫૭
ભિષક્ભારતી	ફેબ્રુઆરી	૪	૧	૧૨-૨-૫૭
મિલાપ	જાન્યુઆરી		૮૪	૧૭-૧-૫૭
પ્યારા બાપુ	,,	૯	૯	૨૦-૧-૫૭
શિક્ષણ અને સાહિત્ય	જાન્યુઆરી	૧૬	૧	૩-૧-૫૭
શ્રીરંગ	,,	૨	૩	૩-૧૨-૫૬
સવિતા	ફેબ્રુઆરી	૩૪	૩	૨૪-૧-૫૭
સંસાર	,,	૩૪	૩	૨૪-૧-૫૭
સ્ત્રીજીવન	,,	૧૮	૪	૩-૨-૫૭

પુસ્તકાલય

વર્ષ ૩૧]　　　　તા ૧૫મી માર્ચ ૧૯૫૭　　　　[અંક ૯

અનુક્રમણિકા

જોઈએ છે પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ માટે ઉત્સાહી કાર્યકરો	૪૨૧
સાહિત્યસૃષ્ટિનું અવનવું	૪૨૩
રંગનાથી વર્ગીકરણ (કાર્ડ અને કાર્ડલેખન)	૪૨૬
વડોદરા જિલ્લાને મળેલી સરકારમદદની યાદી	૪૨૯થી ૪૪૪
સામયિક દોહન	
નરક અને સ્વર્ગ	૪૪૫
સુખદામણિ	૪૪૭
મારા ભૂતકાળ પર દૃષ્ટિપાત	૪૪૮
કેળવણી કેવી જોઈએ ?	૪૫૧
પસંદગીપાત્ર પુસ્તકોની સૂચિ	૪૫૩

"પુસ્તકાલય" માસિકના આ માર્ચ '૫૭ના અંકમાં નવા વર્ષ માટેના બજેટ ફોર્મ તથા પુસ્તક સૂચિના પૃષ્ઠો છપાવાના કારણે પૃષ્ઠસંખ્યા વધી જવાથી દર માસે અપાતા નવીન ફાલ, પુસ્તક પરિચય, પુસ્તકાલય નોંધ એ ચાલુ અંગો આપી શકાયા નહિ હોવાથી વાચકવર્ગની ક્ષમા પ્રાર્થના

: વાર્ષિક લવાજમ :

દેશમાં રૂ ૫-૦-૦　　　　પરદેશ રૂ ૬-૮-૦　　　　છૂટક નકલ રૂ ૦-૧૦-૦

: વ્યવસ્થાપક :

લક્ષ્મણસિંહ બહેચરસિંહ પરમાર

મંત્રી, પુ સ. સ મંડળ લિમિટેડ, વડોદરા.

: સંપાદક :

મણિલાલ પ્રભાશંકર વ્યાસ

અમારી છેલ્લી સુંદર નવલકથાઓ

શ્રી રમણલાલ દેસાઈની આત્મકથા **મધ્યાહ્નનાં મૃગજળ** પૃષ્ઠ ૩૨૨ :: કિંમત ૪–૮–૦	શ્રી વિ. સ. ખાંડેકરની **દોન ધ્રુવ** પૃષ્ઠ ૪૨૦ :: કિંમત ૫–૮–૦
શ્રી ઈશ્વર પેટલીકરની **કલ્પવૃક્ષ** પૃષ્ઠ ૪૩૨ :: કિંમત ૬–૦–૦	કવિ બા. ભા. બોરકર **ભાવીણ** પૃષ્ઠ ૩૦૫ :: કિંમત ૪–૮–૦
શ્રીમતી વિભાવરી શિરૂરકરની **હૃદયમંથન** પૃષ્ઠ ૩૬૦ :: કિંમત ૫–૦–૦	શ્રી પીતાંબર પટેલની **આશાભરી** પૃષ્ઠ ૩૪૪ :: કિંમત ૪–૮–૦
શ્રી ગો. ની. દાંડેકર **વહી જતો વારસો** પૃષ્ઠ ૨૪૪ :: કિંમત ૩–૮–૦	શ્રી ગ. ત્ર્યં. માડખોલકર **મુક્તાત્મા** પૃષ્ઠ ૪૬૮ :: કિંમત ૬–૪–૦
શ્રી નરેશચંદ્ર સેનગુપ્તની **ગોપારાણી** પૃષ્ઠ ૩૩૧ :: કિંમત ૪–૮–૦	શ્રી શ્રી. ના. પેંડસે **ગારંબીનો બાપુ** પૃષ્ઠ ૪૧૭ :: કિંમત ૫–૮–૦
શ્રી બચુભાઈ શુક્લની **અધૂરો આદર્શ** પૃષ્ઠ ૪૬૨ :: કિંમત ૬–૪–૦	શ્રી ચિનુપ્રસાદ વૈ. જાની **અચ્યુત** પૃષ્ઠ ૨૪૭ :: કિંમત ૩–૮–૦
એડગર રાઇસ બરોઝ **ટારઝનની શોધ** પૃષ્ઠ ૩૫૧ :: કિંમત ૫–૦–૦	શ્રી ચુનિલાલ મડિયાની વાર્તાઓ **અંતઃસ્રોતા** પૃષ્ઠ ૨૨૭ :: કિંમત ૩–૦–૦

: મળવાનું મુખ્ય સ્થળ :

આર. આર. શેઠની કંપની : મુંબઈ-૨

કેશવ બાગ; પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ; પો. બોક્સ ન. ૨૫૧૭

- સમસ્ત ગુજરાતની લોકભદ્ર પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિનું એકમાત્ર મુખપત્ર

પુસ્તકાલય

વર્ષ ૩૧] તા ૧૫મી માર્ચ ૧૯૫૭ [અંક ૯મો

જોઈએ છે : પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ માટે ઉત્સાહી કાર્યકરો

—તંત્રીસ્થાનેથી

ગુજરાતમાં પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના પુરસ્કર્તા સ્વ. શ્રી. મોતીભાઈ અમીન સાહેબે વાવેલાં બીજ આજે વિશાળ વૃક્ષરૂપે પરિણમીને એની સંખ્યાબંધ શાખા-પ્રશાખાઓ વિસ્તરી છે. એને માટે આજે, સરકારની આ પ્રવૃત્તિ પ્રત્યેની આર્થિક સહાય આપવાની ઉદાર નીતિના પરિણામે, એને હૃષ્ટપુષ્ટ બનાવવાની પૂરતી તકો પણ સાંપડી છે, પરંતુ તેમ છતાં, સ્વ. શ્રી. મોતીભાઈ સાહેબની પાછળ એમની એ પ્રવૃત્તિને ઉપાડી લેનારા જે સેવાભાવી સેવકો મળ્યા હતા તેનો અભાવ આજે આ પ્રવૃત્તિમાં દીસી આવે છે.

સ્વ. શ્રી. મોતીભાઈ સાહેબની પ્રેરણા અને હૂંફને કારણે સંખ્યાબંધ લોક-સેવકોએ આ પ્રવૃત્તિને પોતાની કરી હતી અને એની પાછળ પોતાનો પૂરતો વખત પણ આપતા હતા. પરંતુ આજે દેશમાં લોકસેવાની વિવિધ પ્રવૃત્તિઓનો વિસ્તાર વધતાં એ લોકસેવકોને ફાળે તે તે પ્રવૃત્તિઓની સેવાઓની પણ ફાળવણી આવતાં આ પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ પાછળ તેઓ પોતાનો પૂરતો વખત આપી શકતા નથી, એવી પણ પરિસ્થિતિ કેટલેક સ્થળે ઉપસ્થિત થવા પામી છે.

એક રીતે જોઈએ તો આ પ્રવૃત્તિને સ્થાનિક ઉત્સાહી વિદ્યાર્થીઓએ ઉપાડી લેવી જોઈએ. તેમને ગામના અગ્રેસરોની દોરવણી મળવી જોઈએ અને તે પ્રમાણે આ પ્રવૃત્તિ પૂર ઉત્સાહપૂર્વક ચાલવી જોઈએ.

આટલી વાત સ્થળ સ્થળના સ્થાનિક કાર્ય પરત્વેની થઈ. પરંતુ આ બધાં સ્થળોને કેન્દ્રિત કરી શકે તેવી કેન્દ્રવર્તી પ્રવૃત્તિ ઉપાડી લે તેવા કાર્યકરોની ખોટ આજે તાલુકે તાલુકે જણાઈ આવે છે.

દાખલા તરીકે, તાલુકા અને જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળો રચાય છે, તેના હોદ્દેદારો વર્ષદિવસે ચૂંટાય છે અને કાર્યદિશા તે તે સભાઓમાં નિયત થાય છે; પરંતુ તેમનું કાર્ય કેટલાક ઉત્સાહી કાર્યકર્તાઓ હોય છે ત્યાં વેગપૂર્વક ચાલુ રહે છે, જ્યારે કેટલાક તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળો સુષુપ્ત અવસ્થા પણ ભોગવતાં રહે છે. આ પરિસ્થિતિ ચલાવી લઈ શકાય નહિ.

તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળોની જેમ જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળો પણ પોતાના જિલ્લાનાં તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળોનું કેન્દ્રવર્તી મથક બની રહેવું જોઇએ. અને તેમાં દરેક તાલુકાના કાર્યકરોના સાથ–સહકારપૂર્વક કામો ઉપાડી લેવાવાં જોઇએ. આ કાર્ય માટે પણ ઉત્સાહી અને પૂરતો વખત આપી શકે તેવા કાર્યકર્તાઓની અનિવાર્ય જરૂર છે જ. એટલે આવી કેન્દ્રવર્તી સંસ્થાઓ દ્વારા આ પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના પ્રચાર અને સક્રિય કાર્યને બને તેટલો વધુ વેગ આપી આ સંસ્કારપ્રવૃત્તિના કાર્યને વધુ વેગવાન બનાવવાની જરૂર છે.

તાલુકા અને જિલ્લાના કેન્દ્રવર્તી કાર્યકરો ઉપરાંત, તાલુકે તાલુકે આ પ્રવૃત્તિના માનદ પ્રચારકોની જે પદ્ધતિ સ્વ. શ્રી. મોતીભાઈ સાહેબે અપનાવી હતી તેને જાગ્રત કરવાની ઘડી પણ આવી પહોંચી છે. કેટલાક તાલુકાઓમાં આવા માનદ પુસ્તકાલય પ્રચારકો કામ કરી રહ્યા છે, પરંતુ તેટલા પૂરતા નથી. પુસ્તકાલયોની તપાસણી અને ગોઠવણીની સમજ ગ્રંથપાલોને આપવા માટે આ માનદ પ્રચારકો ઉત્તમ કામગીરી આપી શકે. એમની કામગીરીથી પુસ્તકાલયોનું કાર્ય સુવ્યવસ્થિત બની શકે. ઉપરાંત, વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળ તરફના પગારદાર પ્રચારકોની કામગીરીનો સાથ મળતાં આ પ્રવૃત્તિ વિશેષ કામિયાબ બની શકે એ નિર્વિવાદ છે.

આપણે આશા રાખીએ, આ લોકભદ્ર પ્રવૃત્તિ માટે લોકસેવકો પૂરતા પ્રમાણમાં બહાર આવી આ કાર્યને વિશેષ વેગવાન બનાવવા પોતાનો ફાળો આપતા રહેશે.

*

પુસ્તકાલયનું બજેટ

"પુસ્તકાલય" માસિકના આ અંક સાથે ગ્રામ પુસ્તકાલયો માટે ૧૯૫૭–૫૮ના વર્ષનું બજેટ તૈયાર કરવા માટેનાં તથા વાર્ષિક નિવેદનનાં ફોર્મ આપ્યાં છે.

અગાઉ આ ફોર્મો જૂન માસના અંકમાં અપાતાં હતાં. પરંતુ હવે, સરકારી વર્ષ માર્ચ આખરે પૂરું થતું હોવાથી અને સરકારમદદ મેળવવા માટે માર્ચ આખર સુધીના ખર્ચ હિસાબો આસિ. ડેપ્યુટી એજ્યુ. ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબો સમક્ષ રજૂ કરવા પડતા હોવાથી છેલ્લાં ૨ વર્ષથી આ ફોર્મો માર્ચ માસના "પુસ્તકાલય"માં અપાય છે.

બજેટ બનાવવાની પદ્ધતિ તો પુસ્તકાલયોના મંત્રી–ગ્રંથપાલ ભાઈઓ વર્ષોના અનુભવ પરથી જાણે છે, એટલે તે સંબંધી ભાગ્યે જ કંઈ દિશાસૂચન કરવાપણું રહે છે. છતાં વાચનસામગ્રી પાછળ બને તેટલો વધુ ખર્ચ પુસ્તકાલયો કરશે તો તેટલા પ્રમાણમાં સરકારમદદનું પ્રમાણ વધુ રહેશે. એ રીતે જોતાં પુસ્તકાલયોના મંત્રી ગ્રંથપાલ ભાઇઓ તેમનાં પુસ્તકાલયનાં બજેટ તૈયાર કરતી વખતે આ હકીકત ધ્યાનમાં લે એ જરૂરનું છે. તેમાં પણ, વર્તમાનપત્રો કરતાં પુસ્તકો પાછળ વધુ રકમ ખર્ચાય તે વિશેષ અગત્યનું છે.

પુસ્તકાલયોને મદદ આપવાનું સરકારી ધોરણ, ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે, ૮૩

[અનુસંધાન પૃ. ૪૨૮ને છેડે]

સાહિત્યસૃષ્ટિનું અવનવું

આજકોની પરિસ્થિતિમાં દરેક બાબત સંશયિત હોય છે. તેમાં છેવટ સત્યનો જ વિજય થાય છે. ડેનિશ કથાકાર હેન્સ ક્રિશ્ચિયન એન્ડર્સનની અમર કથાઓમાં તો એમ જ બને છે. બાળકને ખોળામાં બેસાડીને પોતાની એકાદ પ્રખ્યાત વાર્તા કહેવા કરતાં તેને બીજું કંઈ વધારે ગમતું નહિ.

આ વાર્તાઓ એટલી ચિરંતન બની છે કે યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સનાં બાળકોને હજુ તેની 'ધી અગ્લી ડકલિંગ,' 'ધી સ્લીપિંગ બ્યુટી,' 'ધી સ્નો મેઇડન' અને 'ધી એમ્પરર્સ ન્યુ ક્લોધ્ઝ'-માં હજુ રસ પડે છે.

એન્ડર્સન (૧૮૦૫-૧૮૭૫)નું સ્મરણ તાજું રાખવાને હેન્સ ક્રિશ્ચિયન એન્ડર્સન ફંડે ભેગા કરેલ પૈસા વડે ન્યૂ યોર્કના સેન્ટ્રલ પાર્કમાં તેની પ્રતિમા મૂકવામાં આવી છે અને ત્યાં વાર્તા કહેવાનું કેન્દ્ર સ્થાપવામાં આવ્યું છે. નવ ફૂટ ઊંચી કાંસાની પ્રતિમા માટે ડેન્માર્ક તથા ન્યૂ યોર્કનાં બાળકોએ નાની નાની રકમો મોકલી હતી.

૧૯૫૬ની પાનખર ઋતુમાં જ્યારે આ પ્રતિમાની અનાવરણવિધિ કરવામાં આવી ત્યારે આ મોચીના દીકરાની મોટી પ્રતિમાના ખોળામાં બેસવા માટે બાળકોએ ધક્કામૂક્કી કરી મૂકી હતી.

o o o

નૂવ વર્ષની ઉંમરના મિનુ ડ્રુએટના ફ્રેન્ચ ભાષા પરના પ્રભુત્વ વિષે ગયે વર્ષે મોટો વાદવિવાદ થયો હતો તે અત્યારે પોતાની પાલક માતા, તથા તેને કીર્તિ અને ધન અપાવનાર પ્રકાશક વચ્ચે પ્યાદું થઈ પડી છે. પચાસ વર્ષની ઉંમરની શ્રીમતી ક્લૉડ ડ્રુએટે તેને ખોળે બેસાડી છે. તેણે જણાવ્યું છે કે મિનુના કાવ્યસંગ્રહ 'ટ્રી, માય ફ્રેન્ડ'ના ઉપરની રોયલ્ટી માટે પ્રકાશક ઉપર હું દાવો માંડીશ.

મિનુનું પુસ્તક પ્રગટ થયા પહેલાં શ્રીમતી ડ્રુએટ તથા પ્રકાશક જુઈ લાર્ડે સંયુક્તપણે બાળકને માટે એક ટ્રસ્ટ ફંડ કર્યું હતું. મિનુની ઉંમર ૨૧ વર્ષની ન થાય ત્યા સુધી આ ફંડને હાથ લગાડવાનો નહોતો. પુસ્તકની ત્રીસ હજાર નકલો ખપી ગઈ છે. જુઈ લાર્ડે ટ્રસ્ટ ફંડમાં રૂા. ચૌદ હજાર લગભગ રોયલ્ટી આપી છે, ત્યારે તેની પાલક માતા કહે છે કે, 'અત્યાર સુધીમાં અમને એક પાઈ પણ મળી નથી. અમે તદ્દન મુફલિસ છીએ! પરંતુ જે રીતે માતા-પુત્રી અત્યારે રહે છે તે જોતાં આ વાત માની શકાય તેવી નથી.

જાહેરાતની દૃષ્ટિએ મિનુની કીમત ખૂબ વધી ગઈ છે. જુદી જુદી વસ્તુઓ પર તેના ફોટા લેવાય છે અને તે માટે તે ભારે કીમત માગે છે. બ્રસેલ્સના એક ડિપાર્ટમેન્ટ સ્ટોરે તેને એક વખતના ફોટા માટે ૧૫૦,૦૦૦ ફ્રાન્ક ચૂકવ્યા હતા.

આ બાળાએ 'ઇંગ્લેન્ડની છાપ'નું પુસ્તક હમણાં જ પૂરું કર્યું છે. પ્રકાશક થવા ઇચ્છનારને જણાયું કે, તેની પાલક માતા અગ્રગણ્ય ફ્રેંચ લેખકના પુસ્તક જેટલી જ કીમત માગે છે.

જુઈ લાર્ડે મિનાનું પુસ્તક પ્રગટ કરવામાં જેવું તેવું જોખમ માથે લીધું નહોતું. આ કાવ્યો તેનાં જ લખેલાં છે કે કેમ તે બાબત શંકા સેવવામાં આવતી હતી. તે કહે છે કે, મિનુ સામાન્ય બાળક જેવું જ—પ્રસિદ્ધ વ્યક્તિ

જેવું નહિ—જીવન ગાળે તેમ હું ઇચ્છું છું.

ફ્રાન્સના મોટા ભાગના લોકો હજુ પણ એવી માન્યતા ધરાવે છે કે મિનુના નામે ચઢેલાં કાવ્યો તથા બીજા સાહિત્યગ્રંથો તેની પાલક માતાએ લખેલા છે. બીજા કેટલાકોને ખાતરી થઈ છે કે શ્રીમતી ડુએટનો તેના પર પ્રભાવ પડે છે અને તે પ્રભાવની અસર હેઠળ માતા કહે તેમ તે લખે છે.

પરંતુ જુઈ લાર્ડ તો કહે છે કે 'મને મિનુની શક્તિની ખાતરી થઈ ગઈ છે. મિનુના નામ હેઠળ જે કંઈ છપાય છે તે તેનું જ લખાણ છે તે વિષે મને લેશમાત્ર શંકા નથી.'

મિનુ અત્યારે પેરિસમાં અભ્યાસ કરી રહેલ છે; તેના શિક્ષકો કહે છે તેમ, સાહિત્યની માફક ઉચ્ચતર ગણિતશાસ્ત્રમાં તથા બીજ-ગણિતમાં પણ તેની પ્રગતિ સારી છે.

o o o

મુંબઈની અંધો માટેની એસોસિયેશને આંધળાઓ માટે બોલતું માસિક શરૂ કર્યું છે. *આ માસિકમાં ગુજરાતી, મરાઠી તથા હિંદીમાં વાર્તાઓ, લેખો તથા કાવ્યો આવશે.*

આંધળાઓ માટેની નેશનલ એસોસિયેશન-ના મંત્રી શ્રી. રાજેન્દ્ર વ્યાસ આ 'બોલતા માસિક'ના તંત્રી થશે.

ભારતના પ્રમુખ ડૉ. રાજેન્દ્રપ્રસાદે ઉદ્ઘાટનવિધિના સંદેશામાં આ માસિક કાઢવાના વિચારની પ્રશંસા કરી હતી અને તે બધી ભાષાઓમાં પ્રકટ કરવાની સૂચના કરી હતી.

o o o

કોઈ અનામી દાતાએ શ્રી નેહરુના પુસ્તક 'ધી ડિસ્કવરી ઑફ ઇન્ડિયા'ની ૧૨૦ નકલો ભેટ આપતાં તે બેંગ્લોરની છ કોલેજોના વિદ્યાર્થીઓમાં વહેંચી દેવામાં આવી હતી.

o o o

અત્યારે ભારતમાં શિક્ષિતોનું પ્રમાણ ૧૬⅔ ટકા ગણવામાં આવે છે. આ ગણતરી મુજબ ૮૩⅓ ટકા વસ્તીને હજુ મૂળાક્ષરો પણ શીખવાના છે. વસ્તુતઃ ખરી રીતે તો ૧૬⅔ ટકા શિક્ષિતોમાંથી માત્ર ૬ ટકા લખી વાંચી શકે છે. બાકીના દશ ટકા પોતાની સહી કરી જાણે છે. જો તેઓ છ મહિના સુધી સહી ન કરે તો તે પણ ભૂલી જાય છે. એટલે વસ્તીના માત્ર છ જ ટકા લખી વાંચી શકે છે તેમ કહેવું તે જ વધારે યોગ્ય છે. આની પણ વધુ ચકાસણીની જરૂર છે. આમાંથી કેટલા ટકા લખવા તથા વાંચવાની ઇચ્છા ધરાવે છે? તમે એક ભાષા જાણો છો તેનો અર્થ એ નથી કે, તમે તે ભાષામાં લખવા તથા વાંચવાની ઇચ્છા ધરાવો છો. એમ તો એક માણસને ઘણી ભાષાઓ આવડતી હોય; પણ તે એકાદ બે ભાષા પોતાની માતૃભાષા તથા અંગ્રેજીમાં લખવા તથા વાંચવાની ઇચ્છા ધરાવતો હોય છે; આ છ ટકામાં જે ખરેખર લખતા વાંચતા હોય છે, તેની સંખ્યા ત્રણ ટકાથી વધારે હોતી નથી. અરે બે ટકા જેટલી જ હોય છે. આ દૃષ્ટિએ ૯૮ ટકાની જનતામાં લખવા તથા વાંચવાની ઇચ્છા જાગ્રત કરવાની છે. વસ્તુતઃ આખી પ્રજાને આ શીખવાનું છે.

લોકોના ૯૮ ટકા માટે કેટલાં પાઠ્ય-પુસ્તકો તથા સામાન્ય પુસ્તકો પ્રગટ કરવાં જોઈએ તેની કલ્પના તો કરો. આ પુસ્તકો પ્રગટ કરવા માટે કેટલાં છાપખાનાં તથા પુસ્તકો વેચાણની દુકાનો જોઈશે તે પણ કલ્પી જુઓ. છાપખાનાની સંખ્યા વધશે તેમ વધારે કાગળની જરૂર પડવાની, એટલે કાગળનું ઉત્પાદન પણ વધારવું પડશે. તેથી નિરક્ષરતાને નાબૂદ કરવા માટે વધારે છાપખાનાં, વધારે કાગળ તેમ જ વધારે શાહી, પેન્સિલ, ડ્રોઈંગનાં સાધનો, એકસર્સાઈઝ બૂકો અને એવું ઘણું જોઈશે. ઉપરાંત, આ ૯૮ ટકા લોકો માટે શિક્ષકો પણ જોઈશે. ત્રીસ વિદ્યાર્થી દીઠ એક શિક્ષક ગણતાં શિક્ષકના ધંધામાં જ નેવું લાખ

માણસો જોઈશે. છાપખાનાં, કાગળનાં કારખાનાં, પેન્સિલ તથા શાહીનાં કારખાનાં વગેરેમાં ઓછામાં ઓછા ત્રીસ લાખ માણસો જોઈશે. એટલે આપણે સો ટકા વસ્તીને શિક્ષિત બનાવવી હશે તો એક કરોડ વીસ લાખ માણસોને તાત્કાલિક રોકવા પડશે. આ આંકડા કાલ્પનિક નથી પણ મધ્ય પ્રદેશના ગવર્નર શ્રી. બી. પટ્ટાભી સીતારામૈયાએ આપેલા છે.

° ° °

કૈરો (ઈજીપ્ત)ની ગોમ્હોરિયા કોરપોરેશને ભારતનાં સંસ્કૃતિ, વેપાર અને ઉદ્યોગ આરબ દેશોની વધુ નજીક આવે એ હેતુથી અંગ્રેજી અને અરબી ભાષામાં ૧૧૨ પાનાનું ખાસ પ્રકાશન બહાર પાડ્યું છે. એક લાખ નકલના આ પ્રકાશનમાં અર્ધ ઉપરાંતના ગ્રાહકો તો પહેલેથી જ નોંધાઈ ગયેલ હોઈ તેની બીજી આવૃત્તિ છપાઈ રહેલ છે.

° ° °

*લોકસાહિત્યના પ્રખર વિદ્વાન ડૉ. ઈમેન્યુઅલ ઓલ્સ વેંગરે ભગવદ્‌ગીતાનું હિબ્રુ ભાષામાં ભાષાંતર કર્યું છે ! જેરૂસલેમના બિયાલિક ઇન્સ્ટીટ્યુટે તાજેતરમાં તે પ્રગટ કર્યું છે.

° ° °

શ્રી માણિક બંદોપાધ્યાયનું ગઈ તા. ૩જી ડિસેમ્બરે કલકત્તાની હોસ્પિટાલમાં અવસાન થયું છે. તેમનો જન્મ ૧૯૦૮માં થયાનું માનવામાં આવે છે. ૨૮ વર્ષના તેમના સાહિત્યજીવનમાં તેમણે ૫૯ પુસ્તકો લખ્યાં છે. તેમની ત્રણ નવલકથાઓ તરતમાં પ્રગટ થશે. તેમનાં બે નાટકો 'ખેડૂત' અને 'મજૂર' તો અત્યારે ગૂમ થયાં છે. તેમણે લખેલ નવલકથાની સંખ્યા ૪૦ની તથા નવલિકાની સંખ્યા ૧૧૭ની થાય છે. તેમનું સાચું નામ પ્રબોધકુમાર હતું. માણિક તો તેમનું તખલ્લુસ હતું.

° ° °

*શેઠ ગોવિંદદાસનો ૬૦મો જન્મદિન શ્રી. અનંતશયનમ્ આયંગરના પ્રમુખપદે જબલપુર ખાતે હિતકારિણી કૉલેજમાં ઉજવવામાં આવ્યો હતો. શેઠ ગોવિંદદાસ પ્રખ્યાત હિંદી નાટ્યલેખક છે અને તેમણે ૧૦૦ નાટકો લખ્યાં છે. તેમની નવલકથા 'ઇન્દુમતી'નું અંગ્રેજી ભાષાંતર થયું છે. લંડનના 'ટાઇમ્સ લીટરરી સપ્લીમેન્ટ' તેનાં ખૂબ વખાણ કર્યાં છે.

° ° °

*સ્વ. આચાર્ય એસ. ડી. જાવડેકરની પહેલી મૃત્યુ સંવત્સરીએ મળેલા તેમના મિત્રો તથા પ્રશંસકોએ એક વર્ષમાં રૂા. ૨૫૦૦૦/ ભેગા કરવાનું નક્કી કર્યું છે. બીજી બાબતો ઉપરાંત આમાંથી તેમનું જીવનચરિત્ર પ્રગટ કરવાનું, તેમના પુસ્તક "આધુનિક ભારત"નું અંગ્રેજી ભાષાંતર તૈયાર કરાવવાનું તથા તે પુસ્તકની સંક્ષિપ્ત આવૃત્તિ પ્રગટ કરવાનું નક્કી કર્યું છે.

દિલ્હીની સાહિત્ય અકાદમીએ આ પુસ્તકની ચૌદ પ્રાદેશિક ભાષાઓમાં ભાષાંતર કરવા માટે પસંદગી કરી છે.

° ° °

*ઇચલકરનજી એજ્યુકેશન અને ચેરિટેબલ ટ્રસ્ટે તેનું વાર્ષિક રૂા. ૫૦૦/નું પારિતોષિક શ્રી કે. કે. કોલ્હાટકરને તેમના પુસ્તક 'ભારતીય માનસશાસ્ત્ર અથવા પાતંજલ યોગદર્શન' માટે આપ્યું છે.

° ° °

*ગયા ડિસેમ્બરમાં સોલાપુરમાં જનસંઘ મહિલા સંમેલને યોજેલ મરાઠી કહેવતો કહેવાની નૂતન હરીફાઈમાં શ્રીમતી કાશીતાઈ કુલકર્ણીને પહેલું ઇનામ મળ્યું છે. ૧૯ ઓ-હરીફોએ લગભગ ૧,૨૦૦ કહેવતો કહી બતાવી હતી.

—છોટાલાલ માનસિંગ કામદાર

---

* નિશાનીવાળી નોંધો 'ઇન્ડિયન પી. ઇ. એન.'માંથી સાભાર ઉદ્ધૃત.

રંગનાથી વર્ગીકરણ

(જાન્યુઆરી, ૫૭ના અંકથી ચાલુ)

૨

કાર્ડ અને કાર્ડલેખન

ગ્રંથાલયસૂચી માટે આધુનિક પદ્ધતિ કાર્ડસૂચીની છે. કાર્ડ ૫"×૩"×.૦૧"ના કદનાં રાખવામાં આવે છે. એ લીટીઓવાળાં હોય તો હાથનાં લખાણ માટે અને સફાઈ માટે સારું. ઉપર નીચે થોડી જગા છોડીને લીટીઓ સામાન્ય રીતે દરેક દોરાય છે, અને છેલ્લી લીટીમાં બરાબર વચ્ચે કાણું પડાય છે; જેથી એ સળિયામાં પરોવી ખાનામાં બંધ કરી દેવાય. સળિયામાં ન પરોવાયેલાં કાર્ડનો ક્રમ બગડી જવા સંભવ છે. દરેક ખાનામાં હજારેક કાર્ડ મૂકવામાં આવે છે અને આવાં ખાનાં બધાં એને માટેની ખાસ કેબિનેટમાં અર્થાત્ ખાનાપેટીમાં મુકાય છે. આનાથી વધારે કાર્ડ મૂકવાથી ખોટી ભીડ થાય છે અને તે વાચનમાં મુશ્કેલીઓ ઊભી થાય છે.

આવા દરેક ખાના પર એમાં ક્યાંથી ક્યાં સુધીનાં કાર્ડ છે એ દર્શાવતું લેબલ મુકાય છે; જેથી વાચક સીધો પોતાને જોઈતાં કાર્ડ જ ફેરવવા માંડે, એને એ માટે બધાં ખાનાં ઉઘાડી ઉઘાડીને જોવાં ન પડે.

બીજું, દરેક કાર્ડ પર ડાબી બાજુએ વધારેમાં વધારે એક ઈંચનો અને ઓછામાં ઓછો .૪ ઈંચનો હાંસિયો છોડીને વચ્ચે .૪ ઇંચનું અંતર રહે એવી બે ઊભી લીટીઓ દોરાય છે. સૌથી ટોચ પર .૪ ઈંચ જેટલું અંતર છોડીને જે પહેલી લીટી દોરાય છે તે લાલ રંગની હોય છે. આ લીટીને ગ્રંથાલયની પરિભાષામાં અગ્રરેખા *Leading Line* કહેવામાં આવે છે. સૌથી અગત્યનું લખાણ (દા. ત. સ્થાનાંકસૂચીમાં સ્થાનાંક, કર્તાસૂચીમાં કર્તા વા ગ્રંથનામસૂચીમાં ગ્રંથનામ) એ અગ્રરેખા ઉપર બે ઊભી લીટીઓ વચ્ચેની જગાથી શરૂ કરાય છે. રંગનાથી સૂચીકરણમાં હાંસિયામાં કશું લખાતું નથી એટલે રંગનાથી સૂચીકરણ માટેનાં કાર્ડમાં હાંસિયો .૪ ઈંચના માપનો રાખવાથી લખાણ માટે વધારેમાં વધારે જગા મળી રહેશે. સળિયો પરોવવા માટેના કાણાથી જેમ બને એમ ઊંચે કાર્ડનું લખાણ પૂરું થાય એ જરૂરી છે, કારણ ઠેઠ કાણા સુધી લંબાયેલાં લખાણો, ખાસ કરીને સળિયામાં પરોવાયા પછી, વાંચવામાં મુશ્કેલી પડે છે. વધારે લખાણ હોય તો તે બીજા અનુસંધાની કાર્ડ (Continued card) પર ચાલુ રાખી શકાય છે; એટલે લખાણ સમાવવા માટે પણ ક્યાંય ગૂચપૂચ કરવાની જરૂર નથી. કાર્ડમાં બનતી બધી રીતે ભીડ ટાળવી એ એક રંગનાથી સિદ્ધાંત હોવાથી રંગનાથી કાર્ડમાં લખવાનું પણ ઓછામાં ઓછું આવે છે એ જ્યાં કાર્ડો હાથથી લખવાનાં હોય ત્યાં એક મોટામાં મોટો લાભ છે. અગ્રવિભાગ (leading section) સિવાયના બીજા બધા વિભાગોનાં લખાણો બીજી ઊભી લીટીની જમણી બાજુથી શરૂ

કરવાનાં હોય છે અને એમ કરતાં બીજી–ત્રીજી લીટીમાં લઈ જવાં પડે એવાં લખાણ પહેલી ઊભી લીટીની જમણી બાજુએ ચાલુ રાખવાનાં હોય છે જેથી ફકરો સ્પષ્ટ પડે. જ્યારે અગ્ર-વિભાગનું લખાણ બીજી લીટી સુધી લંબાતું હોય તો એ અગ્રરેખાની જેમ પહેલી ઊભી લીટીથી જ ચાલુ રાખવાનું હોય છે.

લખાણ માત્ર રોમન લિપિની રીત પ્રમાણે લીટી ઉપર બેઠેલું આવે એમ લખવું જોઈએ, નાગરી રીત પ્રમાણે પંક્તિ શિરોરેખા તરીકે વાપરી શકાય એમ નહિ એ આધુનિક અને ઇચ્છવા જોગ છે; જેથી-જેમ બને એમ ઊંચે લખાય ને બનતા લગી અનુસંધાની કાર્ડની પણ જરૂર ન પડે.

ઉપર્યુક્ત ધોરણ મુજબનાં (સ્ટેન્ડર્ડ) કાર્ડને બદલે સામાન્ય કાગળનાં છૂટાં પતાકડાંથી પણ કામ ચલાવી શકાય. એ સસ્તાં પણ પડે અને નવાં કાર્ડ એના ક્રમમાં યથાસ્થાને ઉમેરી શકાય એવી ફાઈલોમાં પરોવી પણ લઈ શકાય; ને કાર્ડકેબિનેટના ખર્ચમાંથી પણ એથી તાત્કાલિક બચી જવાય. પણ ટકાઉપણાની દૃષ્ટિએ સારાં અને જાડાં કાર્ડ તથા કેબિનેટનું ખર્ચ હિતાવહ છે. સાવ પાતળાં કાર્ડ કે ઉપર્યુક્ત સામાન્ય કાગળનાં પતાકડાં એકબીજા જોડે ચોંટી જાય છે ને ફેરવવાં મુશ્કેલ પડે છે એટલું જ નહિ એ વહેલાં ફાટી જતાં હોવાથી વારંવાર એને ફરી બનાવી લેવાનું ખર્ચ લાંબે ગાળે મોંઘું પડી જાય છે.

આવી કાર્ડસૂચીઓ અનેક પ્રકારની હોઈ શકે છે (૧) અનુવર્ગસૂચી (૨) કર્તાસૂચી (૩) ગ્રંથનામસૂચી (૪) વિષયસૂચી (૫) ગ્રંથમાળાસૂચી.* આ પાંચે પ્રકારની સૂચીઓ હોય તો વાચક તેમ જ ગ્રંથાલયનાં માણસો ઓછામાં ઓછા સમયમાં જોઈતું પુસ્તક શોધી શકે છે. ગ્રંથનામસૂચી અને ગ્રંથમાળાસૂચી અનુક્રમે સૌથી ઓછી ઉપયોગી છે; કારણ, વાચક એને વિષે ભાગ્યે જ ચોક્કસ અને સાચી માહિતી લઈને આવે છે. આથી કરીને ગ્રંથનામસૂચી સામાન્ય રીતે ગ્રંથનામો પરથી ગ્રંથનો વિષય ન કલ્પી શકાય એવાં બહુધા કલ્પનામય ગ્રંથનામોની જ કરાય છે. ગ્રંથમાળાસૂચી પણ એવી જ રીતે અમુક અમુક ખાસ ગ્રંથમાળાની જ અને તે પણ જરૂર પડે ત્યાં જ કરવાની હોય છે.

કલ્પનામય નામો સામાન્ય રીતે લલિતવાઙ્મયના ગ્રંથોમાં આવતાં હોવાથી ગ્રંથનામ-સૂચીમાં એ વિષયનાં ગ્રંથનામો જ મુખ્ય હોય છે. અર્થાત્ જે ગ્રંથનામપરથી ગ્રંથના વિષયની સ્પષ્ટ કલ્પના કરી શકાય એમ હોય છે તેનાં નામનાં કાર્ડ બનાવાતાં નથી.

ગ્રંથાલય ટકે ત્યાં સુધી ગ્રંથાલયની આ સૂચીઓ પણ ટકે એવી અપેક્ષા હોવાથી સ્થાનાંક કે વર્ગાંક સિવાયનું કાર્ડમાંનું લખાણ લાંબો વખત ટકે એવી સારામાં સારી શાહીથી કરાય છે. જ્યારે સ્થાનાંકો વા વર્ગાંકો પેન્સિલથી લખવાના હોય છે; જેથી એમાં સુધારોવધારો કરવો પડે વા અનુભવે એ આખા બદલવાના થાય ત્યારે સહેલાઈથી તેમ કરી શકાય ને આખું કાર્ડ નવું બનાવવું ન પડે. યુરોપ અમેરિકા જેવા દેશોમાં કાર્ડ ટાઇપ કરી શકાય છે, પણ આપણે ત્યાં બહુ મોટાં અને સંપત્તિવાન તથા સેવકસમૃદ્ધ ગ્રંથાલયો સિવાય ક્યાંય કાર્ડ ટાઇપ કરાવવાનું પાલવે

*આ સૂચી સામાન્ય રીતે હોય છે ત્યાં અગત્યની વા વાચક શોધતા આવે એવી ગ્રંથમાળા પૂરતી જ મર્યાદિત હોય છે.

એમ નથી. એથી હાથથી લખવાનાં કાર્ડમાં હસ્તાક્ષર પર ખાસ ધ્યાન આપવું ઘટે છે. સુંદરતા સર્વત્ર સ્પૃહણીય છે, પરંતુ સુંદરતા ક્યારેય સુવાચ્યતા કે સ્પષ્ટતાને ભોગે ન આરાધવામાં આવે એની ગ્રંથાલયમાં કાળજી રાખવાની હોય છે. હસ્તાક્ષર નહિ બહુ ઝીણા ઉભરાયેલા કીડિયારા જેવા કે નહિ બહુ મોટા ફકરડા જેવા પણ માફકસર મોટા, ઊભા અને એકબીજાને અડે નહિ એવા—આપણા લોકો કહે છે તેમ મોતીના દાણા જેવા હોવા જોઈએ. અંગ્રેજીની જેમ ગુજરાતી વર્ણમાળાના પ્રકારો અનેક નથી. બાકી અંગ્રેજીમાં જ્યાં ચાર પ્રકારની 'એ. બી. સી ડી.' છે ત્યાં પહેલી અને બીજી 'એ. બી. સી. ડી.'માં ખાસ ગ્રંથાલયના હસ્તાક્ષર તરીકે ઓળખાતા હસ્તાક્ષરે જ કાર્ડ લખવા એવું કહેવું પડે છે.

અનુવર્ણસૂચી પ્રમાણે કર્તાસૂચીવાળી નોંધ(Entry)ને અને અનુવર્ગસૂચી પ્રમાણે સ્થાનાંક નોંધને વા-રંગનાથી સરકૃત પરિભાષા વાપરીએ તો 'સંલેખ'ને-ગુજરાતીમાં મુખ્ય નોંધ કહેવાય છે. એ સૌથી વધારે વિગતવાળી હોય છે, અને બીજી બધી નોંધો જેને વધારાની નોંધો કહેવાય છે તેના આધારરૂપ હોય છે. બીજી રીતે વિચારીએ તો બધી વધારાની નોંધોમાં આમાંની એકએ જ વિગતો જરૂરી ટૂંકાણ કરીને લેવાય છે અલબત્ત, યુરોપઅમેરિકામાં જ્યાં બધુ ટાઇપરાઈટરથી વા મુદ્રણથી પતાવાય છે ત્યાં તો 'યુનિટ કાર્ડ' પદ્ધતિ જ ચાલે છે આ પદ્ધતિમા મુખ્ય નોંધની જોઈતી નકલો એકી સાથે ટાઇપ કરી લેવાય છે ને વધારાની બધી નોંધો એને મથાળે અગ્રરેખાની ઉપર બીજી ઊભી લીટીથી માંડીને અમુક વધારો કરી લઈને કરી લેવાય છે.

ગૂં. વિ. ગ્રંથાલય, તા. ૧૭-૧-'૫૭　　　　ચૂ. પુ. બારોટ

[અનુસંધાન પાન ૪૨૨નું]

ટકા વાચનસામગ્રી પાછળ ખર્ચાતું હોવું જોઈએ, જ્યારે ૧૭ ટકા કંટીજન્સી વા ઇતર ખર્ચ ખાતે ખર્ચાવા જોઈએ. તેમાં પણ, પુસ્તકો પાછળ ૪૩ ટકા અને વર્તમાનપત્રો પાછળ ૪૦ ટકાના ખર્ચનું પ્રમાણમાં રાખવામાં આવશે તો ઠરેલા ધોરણ પ્રમાણે પુસ્તકાલયોને સરકારમદદ મેળવવામાં સુગમતા થશે.

આ સ્થળે બજેટ સંબંધી બીજી પણ એક અગત્યની હકીકત પ્રત્યે મંત્રી ગ્રંથપાલ ભાઈઓનું ધ્યાન ખેંચવું જરૂરી છે.

આ બજેટ-નિવેદનનાં ફોર્મો મોડામાં મોડાં જૂન માસ સુધીમાં પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળના કાર્યાલયમાં મળી જવાં જોઈએ અને બજેટમાં માગેલી ખર્ચની રકમ મોડામાં મોડી નવેમ્બર આખર સુધી પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળના કાર્યાલયમાં પહોંચી જવી જોઈએ. જો એ પ્રમાણે બજેટ નિવેદનનાં ફોર્મો અને માગેલી રકમ સમયસર મંડળમાં આવી જશે તો જ વર્તમાનપત્રો-સામયિકો ૧લી જાન્યુઆરી ૧૯૫૮થી શરૂ કરાવી શકાશે. તેમ નહિ થાય તો પત્રો માસિકોનાં લવાજમો વખતસર ભરી શકાશે નહિ, પરિણામે સમયસર તે ચાલુ થઈ શકશે નહિ; અને વાર્ષિક ખર્ચના હિસાબો વખતસર મળી શકશે નહિ.

આશા છે, પુસ્તકાલયોના મંત્રી-ગ્રંથપાલ ભાઈઓ આટલી જરૂરી હકીકત ધ્યાન પર લઈ તેમનાં બજેટનાં ફોર્મો ઉપર્યુક્ત સમય દરમિયાન મંડળમાં પહોંચાડી દેવા યોગ્ય તજવીજ કરવાનું ચૂકશે નહિ.

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિ., વડોદરા.

જાહેરાત

વડોદરા જિલ્લાનાં ગ્રામ પુસ્તકાલયોને ૧૯૫૬–'૫૭ની મળેલી સરકારમદદ

આથી નીચે જણાવેલાં વડોદરા જિલ્લાનાં ગ્રામ પુસ્તકાલયોના મંત્રી ભાઈઓને વિનંતિ કરવામાં આવે છે કે, સને ૧૯૫૬–૫૭ના વર્ષની સરકારમદદ આજદિન સુધી અમને મળી છે તે નીચેની યાદીમાં જણાવ્યા પ્રમાણે ગામવાર જણાવી છે, તો જે તે ગ્રામ પુસ્તકાલયના મંત્રી ભાઈઓ સરકાર મદદ ખાતે રોજમેળમાં જમા લઈ પુ. સ. સ. મંડળ લિ. ખાતે ઉધારવી. બાકીનાં ગામોની હવે પછી મળ્યેથી યાદી પ્રસિદ્ધ થશે.

વડોદરા,
તા. ૨૬–૨–૫૭

લક્ષ્મણસિંહ બ. પરમાર
મંત્રી, પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ લિ.,

વડોદરા તાલુકો		૨૩ વિરોદ	૫૯–૦	૪૫ સમિયાળા	૭૫–૦
૧ ધનોરા	૬૩–૦	૨૪ ફાજલપુર (સાંકરદા)	૫૫–૦	૪૬ મંજલપુર	૪૯–૦
૨ હરણી	૭૫–૦			૪૭ તાદલજા	૫૦–૦
૩ દશરથ	૭૫–૦	૨૫ ઉંડેરા	૭૫–૦	૪૮ તરસાલી	૫૭–૦
૪ સુભાનપુરા	૩૦–૦	૨૬ ગોરવા	...	૪૯ વરણામા	૭૬–૦
૫ પદમલા	૭૫–૦	૨૭ નિઝામપુરા	૩૨–૦	૫૦ સેવાસી	૭૫–૦
૬ કરોડિયા	૭૨–૦	૨૮ દામાપુરા	૪૨–૦	૫૧ ભીલ	૭૫–૦
૭ આસોજ	૭૫–૦	૨૯ અટલાદરા	૬૫–૦	૫૨ ભાયલી	૭૫–૦
૮ સમા	૭૫–૦	૩૦ ચાપડ	૪૪–૦	૫૩ વાસણા કોતરીઆ	૭૫–૦
૯ આજવા	૭૫–૦	૩૧ સુંદરપુરા	૨૨–૦	૫૪ સોખડા	૭૫–૦
૧૦ આમલીઆરા	૪૭–૦	૩૨ સમસપુરા	૫૨–૦	૫૫ રણોલી	૭૫–૦
૧૧ સાંકરદા	૭૫–૦	૩૩ વડસાલા	૭૪–૦	૫૬ કોયલી	૭૫–૦
૧૨ ગોત્રી	૬૦–૦	૩૪ પાતલેયણી	૫૬–૦	૫૭ કોટણા	૪૬–૦
૧૩ દુમાડ	...	૩૫ ગોતિયાપુરા	૫૬–૦	૫૮ કપુરાઈ	૧૬–૦
૧૪ આજોડ	૭૫–૦	૩૬ જાસપુર	૬૯–૦	૫૯ સૈયદવાસણા	૭૫–૦
૧૫ અંકોડિયા	૭૫–૦	૩૭ શેરખી	૭૫–૦	૬૦ ખલીપુર	૬૩–૦
૧૬ કરચિયા	૭૦–૦	૩૮ લાલજીપુરા	૭૧–૦	૬૧ પોર	૭૫–૦
૧૭ [illegible]	૨૧–૦	૩૯ ભીરમાપુર	...	૬૨ કેલનપુર	૪૫–૦
૧૮ [illegible]	૬૨–૦	૪૦ છરોલા	૫૮–૦	૬૩ તતારપુરા	૫૭–૦
૧૯ [illegible]	[illegible]૮–૦	૪૧ રાયપુરા	૭૫–૦	૬૪ અલ્હાદપુરા	૨[illegible]–૦
૨૦ [illegible]	૪૬–૦	૪૨ [illegible]	૭૨–૦	૬૫ [illegible]ખી	૬૭–૦
૨૧ [illegible]	[illegible]–૦	૪૩ [illegible]	[illegible]–૦		
૨૨ [illegible]	[illegible]–૦	૪૪ [illegible]	૭[illegible]–૦		રૂ. ૩૭૨૧–૦–૦

પાદરા તાલુકો

૧	મજાતણ	૩૪–૦
૨	કરખડી	૩૮–૦
૩	તિથોર	૭૫–૦
૪	દૂધવાડા	૭૫–૦
૫	સાગમા	૭૫–૦
૬	માસર	૭૫–૦
૭	કણઝટ	૪૨–૦
૮	ડમકા	૫૮–૦
૯	ચોકારી	૭૫–૦
૧૦	કિસમ	...
૧૧	ગામેઠા	૪૩–૦
૧૨	કરણાકૂવા	૦૯–૦
૧૩	લોના	૮–૦
૧૪	ચિત્રાલ	૦૮–૦
૧૫	સાધા	૪૦–૦
૧૬	સોમજીપુર	૬૦–૦
૧૭	મહમદપુરા	૪૧–૦
૧૮	ઉમરાયા	૬૯–૦
૧૯	એકલબારા	૬૦–૦
૨૦	જાસપુર	૫૨–૦
૨૧	તાજપુર	૭૫–૦
૨૨	ગણપતપુરા	૭૫–૦
૨૩	ગવાસદ	૭–૦
૨૪	નરસીપુરા	૭૫–૦
૨૫	પાટોદ	૭૬–૦
૨૬	રણુ	૭૨–૦
૨૭	લતીપુરા	૭૫–૦
૨૮	ભોજ	૭૧–૦
૨૯	મુજપુર	૭૪–૦
૩૦	હરણમાળ	૫૦–૦
૩૧	મુવાલ	૬૩–૦
૩૨	ડભાસા	૬૩–૦
૩૩	બ્રાહ્મણવસી	૨૩–૦
૩૪	મહુવડ	૨૯–૦
૩૫	સોખડાખુર્દ	૭૪–૦
૩૬	લુણા	૭૫–૦
૩૭	અભોળ	૫–૦
૩૮	કલ્યાણકુઈ	૫૨–૦
૩૯	વણછરા	૭૫–૦
૪૦	સોખડારાઘુ	૫૭–૦
૪૧	કોટણા	૭૧–૦
૪૨	શાણપુર	૫૫–૦
૪૩	સાંપલા	૭૨–૦
૪૪	ભાણપુર	૫૬–૦
૪૫	પિંડાપા	૩૬–૦
૪૬	કાદા	૭૫–૦
૪૭	વીરપુર	૨૭–૦
૪૮	આતી	૪૦–૦
૪૯	સરસવણી	૪૯–૦
૫૦	સાદરા	૬૬–૦
૫૧	મોભા	૭૫–૦
૫૨	જલાલપુર	૭૫–૦
૫૩	ગયાપુરા	૫૪–૦
૫૪	મેઢાદ	૨૭–૦
૫૫	આમળા	૭૫–૦
૫૬	માદડ	૩૯–૦
૫૭	લુસેપુર	૩૧–૦
૫૮	ભદારી	૩૭–૦
૫૯	વડદના	૪૯–૦
૬૦	ગોરિયાદ	૭૦–૦
૬૧	ધાયજ	૫૯–૦
૬૨	અંબાડા	૭૫–૦
૬૩	પીપળી	૭૫–૦
૬૪	મહોર	૩૯–૦
૬૫	મનાપુર	૪૦–૦
૬૬	દરાપુરા	૭૫–૦
૬૭	વિશ્રામપુરા	૬૧–૦
૬૮	ડબોવી	...
૬૯	રાજુપુરા	...
૭૦	નેદરા	...
	રૂા	૩૮૩૫–૦

કરજણ તાલુકો

૧	ધાનટ	૭૫–૫
૨	સાપા	૭૫–૦
૩	કણભા	૫૮–૦
૪	સાંરણા	૭૩–૦
૫	અણસ્તુ	૭૩–૦
૬	ખાંધા	૬૭–૦
૭	માગરોળ	૫૦–૦
૮	પિંગનવાડા	૭૫–૦
૯	બામણગામ	૭૫–૦
૧૦	કુરાઈ	૭૫–૦
૧૧	ઓડકા	૭૫–૦
૧૨	ગાંગલેજ	૪૦–૦
૧૩	ધામણજા	૨૧–૦
૧૪	કાસમપુર	૪૪–૦
૧૫	કુરાલી	૭૫–૦
૧૬	લાકોદરા	૭૫–૦
૧૭	સુરવાડા	૭૫–૦
૧૮	નવી જીથરડી	૬૧–૦
૧૯	સભોઈ	૧૫–૦
૨૦	હાંડોદ	૭૫–૦
૨૧	દેથાણ	...
૨૨	કિયા	૭૦–૦
૨૩	ગણપતપુરા	૭૫–૦
૨૪	વેમારડી	૭૫–૦
૨૫	મેસરાડ	૫૦–૦
૨૬	ગધારા	૭૫–૦
૨૭	ભરથાણા	૭૫–૦
૨૮	મિયાગામ	૭૫–૦
૨૯	કંડારી	૭૫–૦
૩૦	કંબોલા	૬૮–૦
૩૧	સાંમરોદ	...
૩૨	પછિયાપુરા	૭૫–૦
૩૩	ઉમજ	૬૦–૦
૩૪	ચોરંદા	...
૩૫	કેનિવાદ	૬૦–૦
૩૬	ગાનપુર	...

૩૭ જૂની જીથરડી	૭૫–૦
૩૮ અભરા	૧૭–૦
૩૯ વીરજઇ	૭૦–૦
૪૦ નિશાળિયા	૩૨–૦
૪૧ છંછવા	૭૫–૦
૪૨ કંથારીઆ	...
૪૩ લતીપુર ટીંબી	૪૪–૦
૪૪ કણા	૬૯–૦
૪૫ બયાર	૬૯–૦
૪૬ ડેરોલી	૬૦–૦
૪૭ સામરા	...
૪૮ સણિયાદ	૭૫–૦
૪૯ ઓસલામ	૭૫–૦
૫૦ શરૂપુર ટીંબી	૭૫–૦
૫૧ રણાપુર	...
૫૨ કોઠિયા	૬૫–૦
૫૩ ઉરદ	૭૫–૦
૫૪ અટાલી	૭૫–૦
૫૫ ફેત્તેપુર	૭૫–૦
૫૬ મેથી	૭૫–૦
૫૭ સીમળી	૭૫–૦
૫૮ વેમાર	૭૫–૦
૫૯ સગડોળ	૪૨–૦
૬૦ કહોણા	૫૪–૦
૬૧ રોપા	૫૭–૦
૬૨ લીલોડ	...
૬૩ કરણ	૬૫–૦
૬૪ પુરા	૭૫–૦
૬૫ દેલવાડા	૨૮–૦
૬૬ સાણપુર	૫૪–૦
૬૭ સારીંગ	૬૮–૦
૬૮ માત્રોજ	૫૭–૦
૬૯ હલદરવા	...
૭૦ કોરલ	૭૫–૦
૭૧ આલમપુર	૭૫–૦
૭૨ સાવર	૩૦–૦
૭૩ કરમડી	૭૫–૦
	રૂ. ૪૦૫૪

ડભોઈ તાલુકો

૧ ફરતીકુઈ	૭૫–૦
૨ માવલી	૭૫–૦
૩ પ્રયાગપુરા	૫૨–૦
૪ કુંવરવાડા	૭૫–૦
૫ રસુલપુરા	૭૧–૦
૬ કુંઢેલા	૭૫–૦
૭ પલાસવાડા	૭૫–૦
૮ પુરા	૧–૦
૯ બહેરામપુરા	૪૮–૦
૧૦ તરસાણા	૫૪–૦
૧૧ વસાઈ	૬૧–૦
૧૨ કોહારા	૭૫–૦
૧૩ બોરબાર	૭૫–૦
૧૪ નારિયા	૭૫–૦
૧૫ છત્રાલ	૭૫–૦
૧૬ રાજલી	૭૦–૦
૧૭ અંગુઠણ	૭૫–૦
૧૮ મોટા હબીપુરા	૭૫–૦
૧૯ કરાલીપુરા	૭૫–૦
૨૦ ગોજાલી	૭૫–૦
૨૧ કડધરા	૫૯–૦
૨૨ કરાલી	૭૫–૦
૨૩ ઢોલાર	૨૮–૦
૨૪ મેનપુરા	૭૫–૦
૨૫ કુંવરપુરા	૭૫–૦
૨૬ પુનિયાદ	૬૧–૦
૨૭ બાણુંદ	૭૫–૦
૨૮ જિયા તલાવડી	૫૩–૦
૨૯ સિંગરથળી	૭૫–૦
૩૦ ફોફળિયા	૭૫–૦
૩૧ બારીપુરા	૭૫–૦
૩૨ અમરેશ્વર	૭૫–૦
૩૩ ધર્મપુરી	૭૫–૦
૩૪ વઢવાણા	૭૫–૦
૩૫ નાગડોલ	૩૫–૦
૩૬ સીતપુર	૭૫–૦
૩૭ ગોરિયાદ	૭૫–૦
૩૮ કુકડ	૭૫–૦
૩૯ સીમળિયા	૭૫–૦
૪૦ શંકરપુરા	૭૫–૦
૪૧ તેનતલાવ	૭૫–૦
૪૨ શમશેરપુરા	...
૪૩ ચનવાડા	૫૦–૦
૪૪ જૂની માંગરોલ	૬૩–૦
૪૫ નંદેરિયા	૭૫–૦
૪૬ કરનાળી	૭૫–૦
૪૭ અકોટી	૫૪–૦
૪૮ કરમાલ	૭૫–૦
૪૯ ભીમપુરા	...
૫૦ ગામડી	૭૫–૦
૫૧ પારીખા	૬૪–૦
૫૨ કરણેટ	૫૮–૦
૫૩ પિસાઈ	૭૫–૦
૫૪ સીરોલા	૭૫–૦
	રૂ. ૩૫૦૧–૦

શિનોર તાલુકો

૧ માલસર	૭૫–૦
૨ સીમલી	૭૫–૦
૩ બીથળી	૨૬–૦
૪ મોટા ફોફળિયા	૭૫–૦
૫ અંબાલી	૭૫–૦
૬ કણજેઠા	...
૭ દામાપુરા	૭૫–૦
૮ મોટા કરાળા	૭૫–૦
૯ તરવા	...
૧૦ ટીંગલોદ	૭૫–૦
૧૧ માલપુર	...

૧૨ સુરાશામળ ૭૫–૦
૧૩ ટીંબરવા ૭૫–૦
૧૪ અચીસરા ૭૫–૦
૧૫ પુનીઆદ ૭૫–૦
૧૬ દિવેર ૭૫–૦
૧૭ માંડવા ...
૧૮ સાઢલી ૭૫–૦
૧૯ સેગવા ૪૧–૦
૨૦ નાના કરાળા ૪૩–૦
૨૧ વણિયાદ ૭૩–૦
૨૨ સતીસણા ૭૫–૦
૨૩ નાના હબીપુરા ૭૫–૦
૨૪ દામનગર ૫૯–૦
૨૫ અનસુયા (પતિયા) ૬૬–૦
૨૬ દરિયાપુરા ૨૨–૦
૨૭ બરકાલ ૬૩–૦
૨૮ માલેથા ૭૦–૦
૨૯ ઝાંઝડ ૭૫–૦
૩૦ કુકસ ૭૫–૦
૩૧ અવાખલ ૭૫–૦
૩૨ આનદી ૬૧–૦
૩૩ સાધી ૭૫–૦
૩૪ છાણભોઈ ૭૫–૦
૩૫ માંજરોલ ૩૫–૦
૩૬ બાવળિયા ...
૩૭ ઉતરાજ ૭૫–૦
૩૮ મિઢોળ ૪૦–૦
૩૯ તેરસા ૭૩–૦
૪૦ ભેખડા ૫૯–૦

રૂ. ૨૩૦૬

સાવલી તાલુકો

૧ ધરમપુર ૭૫–૦
૨ મેરાકુવા ૬૭–૦
૩ ધનતેજ ૭૫–૦
૪ જાંબુગોરલ ૪૧–૦
૫ મોટી ભાડોળ ૭૫–૦
૬ પિલોલ ૬૯–૦
૭ ઇન્દ્રાડ ૬૬–૦
૮ ગોવલી ૬૬–૦
૯ વાંકાનેર ૭૫–૦
૧૦ સમલાયા ૪૨–૦
૧૧ જાવલા ૫૬–૦
૧૨ નહારપુરા ૭૫–૦
૧૩ વેમાર ...
૧૪ ઓખર ...
૧૫ રાસાવાડી ...
૧૬ વરસડા ૭૫–૦
૧૭ ગાંગડિયા ૭૫–૦
૧૮ મંજુસર ૭૫–૦
૧૯ નાની ભાડોલ ૬૪–૦
૨૦ લાંમડાપુરા ૬૦–૦
૨૧ નમીસરા ૭૫–૦
૨૨ ટુંડાવ ૪૭–૦
૨૩ ગોઠડા ...
૨૪ રાણીપુરા ૬૪–૦
૨૫ ગરધિયા ૭૫–૦
૨૬ કુનપાડ ૬૮–૦
૨૭ ધંટીઆળ ૧૮–૦
૨૮ ખંડેરાવપુરા ૭૫–૦
૨૯ અંજેસર ૭૫–૦
૩૦ અલિન્દ્રા ૭૩–૦
૩૧ ખાખરીઆ ૭૫–૦
૩૨ ઉત્તમનગર ૨૬–૦
૩૩ મૂઢેલા ૭૫–૦
૩૪ સમલાયા સ્ટેશન ૭૫–૦

રૂ. ૧૯૫૨

વાઘોડિયા તાલુકો

૧ ફલોડ ૭૫–૦
૨ વ્યારા ૭૫–૦
૩ પ્રેમનગર ૭૫–૦
૪ સાકરીઆ ૨૬–૦
૫ અંતોલી ...
૬ ગુતાલ ૫૨–૦
૭ કાશીપુરા ૪૭–૦
૮ રવાલ ૭૫–૦
૯ દાંડિયાપુરા ૭૫–૦
૧૦ રામેશ્વરપુરા ૭૦–૦
૧૧ ગુગલપુર ૭૫–૦
૧૨ ખેરવાડી ૭૫–૦
૧૩ વેજલપુર ૩૦–૦
૧૪ રાહકુઈ ૬૯–૦
૧૫ આજવા કમ્પાઉન્ડ ૨૫–૦
૧૬ રસુલાબાદ ૭૫–૦
૧૭ મઢેલી ૬૯–૦
૧૮ ગળાદરા ૩૨–૦
૧૯ ખંધા ૬૭–૦
૨૦ સગડોળ ૩૮–૦
૨૧ માડોધર ૭૫–૦
૨૨ કરમાલિયાપુરા ૭૫–૦
૨૩ લીલોરા ૬૯–૦
૨૪ શંકરપુરા ૩૩–૦
૨૫ મછલીપુરા ૨૦–૦
૨૬ ગણેશપુરા ૬૮–૦
૨૭ કોટંબી ૬૪–૦
૨૮ કામરોળ ૭૫–૦
૨૯ બાકરોલ ફાર્મ ૭૫–૦
૩૦ આમોદરા ૭૫–૦
૩૧ કુમેટા ૪૬–૦
૩૨ અણિયારા ૫૮–૦
૩૩ પિપળીયા ૬૦–૦
૩૪ અકિરવુ ૭૩–૦
૩૫ લીમડા ૭૫–૦
૩૬ આસોજ ૭૫–૦
૩૭ અલવા ૭૪–૦
૩૮ જરોદ ૭૫–૦

રૂ. ૨૨૯૦

સંખેડા તાલુકો		૨૪ પરવટા	૩૨–૦	૪૮ સૂર્યા	૨૨–૦
૧ ગોલાગામડી	૭૫–૦	૨૫ લાછરસ	૭૫–૦		———
૨ ચંદાનગર	૪૩–૦	૨૬ કોસિંદ્રા	૭૫–૦		રૂ. ૩૦૭૬–૦
૩ કસુંબિયા	૭૫–૦	૨૭ ચ્યખોદ્રા	૭૫–૦	**નસવાડી તાલુકો**	
૪ હરેશ્વર	૪૮–૦	૨૮ સરગી	૭૫–૦	૧ અગર	૭૫–૦
૫ માલુ	૭૫–૦	૨૯ પાણેજ	૭૫–૦	૨ ઝુજેઠા	૫૪–૦
૬ કાલીતલાવડી	૩૧–૦	૩૦ તાંદળજા	૭૫–૦	૩ અમરોલી	...
૭ માંજરોલ	૭૦–૦	૩૧ રતનપુર કમારજ	૬૦–૦	૪ તણખલા	૭૫–૦
૮ સરડિયા	...	૩૨ કાવિઠા	૭૫–૦	૫ બરોલી	...
૯ રાજનગર	૪૧–૦	૩૩ ફાટા	૭૫–૦	૬ પોચંબા	૩૩–૦
૧૦ અલ્હાદપુરા	૭૫–૦	૩૪ ઝાખ	૭૦–૦		———
૧૧ ઘુછાપુરા	૭૫–૦	૩૫ ડોળમાર	૭૫–૦		રૂ. ૨૩૭–૦
૧૨ વડેલી	૭૫–૦	૩૬ પાટણા	૭૪–૦	**તારીજ**	
૧૩ ફાંફટ	૨૯–૦	૩૭ રાયપુર	૫૨–૦	વડોદરા	૩૭૨૧–૦
૧૪ લોટયા	૭૫–૦	૩૮ પીપળસટ	૭૫–૦	પાદરા	૨૮૩૫–૦
૧૫ ભાટપુર	૭૫–૦	૩૯ અરીઠા	૩૯–૦	કરજણ	૪૦૫૪–૦
૧૬ ટીંબા	૭૫–૦	૪૦ ગુંડીચા	૭૫–૦	ડભોઈ	૭૫૦૧–૦
૧૭ ધુનવાડ	૭૫–૦	૪૧ નંદપુર	૪૦–૦	શિનોર	૨૩૦૬–૦
૧૮ સોનગીર	૭૫–૦	૪૨ પીઠા	૫૪–૦	સાવલી	૧૯૫૨–૦
૧૯ ગરડા	૬૮–૦	૪૦ લઢોદ	૭૫–૦	વાઘોડિયા	૨૨૯૦–૦
૨૦ ઝરવણ	૬૦–૦	૪૪ હાંડોદ	૭૫–૦	સંખેડા	૩૦૭૬–૦
૨૧ વાઘેથા	૭૨–૦	૪૫ લોતરમાતા	૭૫–૦	નસવાડી	૨૩૭–૦
૨૨ માલપુર	૪૭–૦	૪૬ પતરા	૭૫–૦		———
૨૩ કલેડિયા	૭૫–૦	૪૭ સૂપાથોડા	૭૫–૦		રૂ. ૨૪૯૭૨

જિલ્લા, તાલુકા અને કસ્બા પુસ્તકાલયોને વિનંતિ

વડોદરા વિભાગમાં આવેલા વડોદરા, પંચમહાલ, ભરૂચ અને સુરત જિલ્લાના જિલ્લાં, તાલુકા અને કસ્બા પુસ્તકાલયોને વિનંતિ કરવામાં આવે છે કે, ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળનું ચાલુ વર્ષ માર્ચ '૫૭ આખરે પૂરું થતું હોવાથી, એ પૂરા થતા સન ૫૬–૫૭ના વર્ષનું, ગુજરાત પુ. મંડળના સભાસદ તરીકે પોતાનું વાર્ષિક લવાજમ તા. ૩૧ માર્ચ પહેલાં નીચેના સરનામે મ. ઓ. થી મોકલી આપવું. જિલ્લા પુસ્તકાલયે રૂ. ૬–૦ અને તાલુકા તથા કસ્બા પુસ્તકાલયે રૂ. ૪–૦ મોકલવા.

સાતમી શિષ્ટ વાચન પરીક્ષા

સાતમી શિષ્ટ વાચન પરીક્ષા સપ્ટેમ્બર '૫૭માં લેવાશે, અને તે માટે આણંદની દા. ન. હાઈસ્કૂલના આચાર્ય શ્રી. ઇશ્વરભાઈ પટેલરચિત " બહુરત્ના વસુન્ધરા " (પરીક્ષાર્થી આવૃત્તિ) નામનું પુસ્તક નક્કી થયું છે. તેની કીમત રૂા. ૧–૦–૦ છે. સદર પુસ્તક પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિ. રાવપુરા, વડોદરા, એ સ્થળેથી મળશે. વિગતવાર જાહેરાત " પુસ્તકાલય "ના આવતા અંકે પ્રસિદ્ધ કરાશે.

છઠ્ઠી શિ. વા. પરીક્ષાનાં પ્રમાણપત્રો

છઠ્ઠી શિ. વા. પરીક્ષામાં ઉત્તીર્ણ થતા ઉમેદવારોનાં પ્રમાણપત્રો તૈયાર થઈ રહ્યાં છે. માર્ચ આખર સુધીમાં તે જે તે કેન્દ્રોને, કેન્દ્રને મળતાં ઇનામ સહ મોકલાશે. પ્રમાણપત્રો તથા ઇનામો, મેળાવડો ગોઠવીને અર્પણ કરવાં, જેથી આગામી સાતમી પરીક્ષાનો સારો પ્રચાર થઈ શકે. મેળાવડાનો અહેવાલ છાપાંમાં તથા અત્રે જરૂર મોકલી આપવો.

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિ. વડોદરા

સૂચના સમાચાર

(૧) જે ગ્રામપુસ્તકાલયો તરફથી બજેટ તથા લોકમદદની રકમ મંડળમાં ૨૧–૨–'૫૭ સુધીમાં આવી ગઈ તેમનાં પત્રોનાં લવાજમ ભરાઈ ગયાં. હવે વર્ષ આખર હોવાથી લવાજમ ભરવાનું કામકાજ બંધ થશે.

(૨) પુસ્તકાલયોને તેમને બજેટનાં પુસ્તકો મોટા ભાગનાં મોકલાવાઈ ગયાં. જેમ જેમ માગેલી યાદીઓ આવતી રહે છે તેમ તેમ પુસ્તકો રવાના થાય છે.

(૩) પુસ્તકાલયોને તેમના બજેટના હિસાબ મોકલવા શરૂ કરવામાં આવ્યા છે.

(૪) સન ૧૯૫૭–૫૮ના વર્ષ માટેનાં બજેટની બે નકલો ચાલુ માસના અંકમાં મોકલવામાં આવી છે. જુન આખર સુધીમાં ભરાઈને મંડળમાં બે પ્રત આવી જાય એમ ઇચ્છીએ છીએ.

(૫) બજેટમાં જણાવેલી હકીકત પૂરી કાળજીપૂર્વક ભરવાનું રાખશો. પુસ્તકોની યાદી બજેટ સાથે આવતી નથી જેથી ઘણી તકલીફ પડે છે, માટે યાદી સાથે અવશ્ય મોકલવી જેથી સમયસર પુસ્તકો મોકલી શકાય. યાદી માટે ઉઘરાણી કરવા છતાં આવતી નથી, એવો અનુભવ થયો છે.

તા. ૮–૩–'૫૭

લક્ષ્મણસિંહ પરમાર
મંત્રી

ભુજના પુ. હ. મહાજન પુસ્તકાલયમાં
ઉજવાયેલી પુસ્તકાલયપર્વણી

ગઈ તા. ૧-૨-૫૭ના રોજ કપડવંજ ખાતે
શ્રી. મો. ન. અગીન સંવત્સરી-પુસ્તકાલય પર્વણી
ઉજવાઈ હતી તે પ્રસંગનું એક દૃશ્ય.

અમારાં નવાં સંસ્કારી અને પ્રાણવાન પ્રકાશનો

મૌલિક નવલકથાઓ

ગ્રામ્યજીવનનો મુગ્ધ પ્રેમ તાદ્દશ કરતી

હેતનાં પારખાં : મોહનલાલ પટેલ રૂ. ૪–૮

ચાપહેતા જીવનની કરુણ કથા

સતી : જયાબહેન ઠાકોર રૂ. ૩–૦

૧૮૫૭ની ક્રાન્તિની નવલકથા

લીલુડા લેજો : પુષ્કર ચંદરવાકર રૂ. ૪–૦

નવાં બાર એકાંકીઓ

(શાળા મહાશાળાઓમાં ભજવી શકાય તેવી એકાંકી નાટિકાઓ)

ભદ્રની દેશા : મંગનલાલ પરીખ રૂ. ૩–૪

પ્રવાસનાં પુસ્તકો

જાણીના બાળકેળવણીકાર ગજુભાઈ દવેનાં નજરે જોએલા સચિત્ર દેશચિત્રો અહીં રજૂ કરવામાં આવ્યા છે.

પ્રવાસ પ્રસાદી : રૂ. ૨–૦

નવી નજરે કાશ્મીર : રૂ. ૨–૮

શત્રુંજય : (છઠ્ઠી આવૃત્તિ) લેખક: ફુલચંદ હ. દોશી

શત્રુંજયના પ્રવાસે જનારે ત્યાંના તીર્થધામની પૂરેપૂરી માહિતી માટે આ પુસ્તિકા જોઈ જવી જ જોઈએ. લેખક શત્રુંજયવાસી હોઈ દરેક જાતની માહિતીપૂર્ણ આ પુસ્તિકા સચિત્ર છે. રૂ. ૧–૧૨

કરિયાવર : (ત્રીજી આવૃત્તિ) લેખક : ફુલચંદ હ. દોશી

સ્ત્રીઓની જવાબદારીઓનું ભાન કરાવતી આ પુસ્તિકા લગ્નપ્રસંગે ભેટ આપશો તો જીવનભર આશિષસમ નીવડશે. રૂ. ૧–૦

માટીના ચમત્કાર : લેખક: ફુલચંદ હ. દોશી

દવા વગર રોગના ઉપાય ધૂળમાં પડેલા છે તે જાણવા હોય તો આ અનુભવસિદ્ધ પુસ્તિકા વસાવો. રૂ. ૧–૦

આ અને ગુજરાતી સાહિત્યનાં બીજાં પુસ્તકો માટે લખો :

પ્રકાશ સાહિત્ય ભંડાર પુસ્તક પ્રકાશક અને વિક્રેતા
ગાંધીમાર્ગ, દાધિયા બિલ્ડીંગની બાજુમાં, અમદાવાદ

Statement about Ownership and other perticulars about Newspaper :

" PUSTAKALAYA "

1	Place of Publication	Raopura, Baroda
2	Periodicity of its Publication	Monthly ,
3	Printer's Name	Laxmansinh Bahecharsinh Parmar
	Nationality	Indian
	Address	Chetana Press Private Ltd., Nava Bazar, Baroda
4	Publisher's Name	Laxmansinh Bahecharsinh Parmar
	Nationality	Indian
	Address	Raopura, P. O. Box No. 10, Baroda
5	Editor's Name	Manilal Prabhashanker Vyas
	Nationality	Indian
	Address	Raopura, P. O Box No. 10, Baroda
6	Names and addresses of individuals who own the Newspaper and Partners or Shareholders holding more than one percent of the total capital.	Pustakalaya Sahayak Sahakari Mandal, Ltd , P. O. Box No. 10, Baroda

I, Laxmansinh Bahecharsinh Parmar, hereby declare that the particulars given above are true to the best of my knowledge and belief.

Date, 26-2-1957

Laxmansinh Bahecharsinh Parmar
(Signature of Publisher)

સામયિક દોહન

નરક અને સ્વર્ગ

ઈશ્વરના ન્યાયાસન પાસે પાપી આત્મા ઊભો હતો. એ દિવ્ય ન્યાયમંદિરમાં ગાઢ શાન્તિ હતી.

પાપીના જીવનનું પ્રકરણ ઈશ્વર સમક્ષ ખુલ્લું પડ્યું હતું.

"તારી જિંદગી બહુ ખરાબ છે, તેં પુષ્કળ પાપ કર્યાં છે, તને નરકમાં મોકલ્યા સિવાય છૂટકો નથી!"

"પણ," પાપીએ આજીજી કરીઃ "મને આપ નરકમાં નહિ મોકલી શકો!"

ઈશ્વરે પૂછ્યું: "કેમ? કેમ તને ત્યાં ન મોકલી શકાય?"

ત્યારે પાપીએ કહ્યું: "કારણ, દુનિયામાં આખું જીવન મેં નરકમાં જ ગાળ્યું છે!"

એ અંતિમ ન્યાયમંદિરમાં શાન્તિ પ્રસરી.

ગાઢ ધ્વનિ થયો: "ત્યારે તને નરકમાં ન મોકલી શકું તો સ્વર્ગમાં મોકલીશ."

"પરંતુ," પાપી બોલી ઊઠયો: "હે પ્રભુ! મને સ્વર્ગમાં પણ તમે નહિ મોકલી શકો!"

ઈશ્વરે પૂછ્યું: "કેમ? તારાથી સ્વર્ગમાં પણ કેમ ન જવાય?"

પાપીએ ઉત્તર દીધો: "કારણ, સ્વર્ગની હું હજી સુધી કલ્પના પણ કરી શક્યો નથી!"

ઈશ્વરના ન્યાયમંદિરમાં ફરીથી શાન્તિ પ્રસરી.*

---

* ઓસ્કર વાઈલ્ડની એ વાર્તા પરથી.

નવી નવી ગંદકી

કેટલીક નવી નવી ગંદકીઓ આપણા સમાજમાં નજરે પડતી થઈ છે. દા. ત. સ્ત્રીઓ ઊભે ઊભે માથામાં તેલ નાખે છે અને માથાં હોળે છે. એથી ઘરમાં ગમે ત્યાં તેલના ડાઘ પડે છે અને વાળ રખડતા રહી જાય છે. ઘરમાં કબાટમાં તખ્તો જડેલો હોય તો છોકરાઓ પણ તેમ જ કરે છે; ઉપરાંત, માથામાં તેલપાણી નાખીને વાળ હોળતાં છાંટાઓથી અરીસા ચીકટા કરે છે. પૈસાદાર કુટુંબોમાં જ્યાં સાફસૂફી માટે નોકરો હોય છે ત્યાં તો નોકરોને આથી કામ અને રોજી મળે છે, પણ માંડ પૂરું કરતાં મધ્યમ વર્ગનાં કુટુંબોનાં ઘરમાં આથી ઘણી વાર અસ્વચ્છતા જ વધે છે. રેલવેના ડબાઓમાં ઉઘાડાં માથાં અઢેલીને બેસવાને કારણે દરેકેદરેક પાટિયું તેલ અને ધૂળના થરોથી બગડેલું હોય છે. ત્રીજા વર્ગમાં એકે ડબો એવો ભાગ્યે જ હશે કે જ્યાં ધોળી ટોપી પહેરનાર માથું અઢેલે તો તેની ટોપી ન બગડે! નિશાળોમાં, ગ્રંથાલયોમાં અને બધી જાહેર જગાઓ કે જ્યાં માથું અઢેલીને બેસાય એવી એક પણ જગા હોય ત્યાં આવા તેલધૂળના રગડાના લપરકાની લાંબી હારો ન હોય, એવું ભાગ્યે જ જોવાશે. પ્રાર્થનાખંડોમાં પણ જ્યાં ભીંતોએ અઢેલીને બેસાય એમ હોય છે ત્યાં ભલભલાં કેળવણીનાં ધામોમાં પણ આવા લપરકા જોવાના મળે છે.

હાલનો યુવાન કોઈને ઘેર મહેમાન જાય તો એના ઓશીકાના ગલેફ પર બિછાવવાનો ખાસ જુદો કકડો ન અપાય તો ઓશીકાં આ રગડાથી ચામડાંનાં બની જાય છે! આરામખુરશીઓની પણ આ જ દશા હોય છે. એમાથી બચવા આથી જ માથાની સપાટીએ નાનકડાં ખાસ ત્રિકોણિયાં કે છૂટા કકડા મૂકવાની સંસ્કારી કુટુંબોમાં શોધ કરવી પડી છે. ગાંધીજીનું ઉઘાડું માથું યુવાનોએ અપનાવ્યું છે પણ પાટલૂનની જેમ કેશ, તેલ વગેરે બીજાનું જ અપનાવ્યું છે!

બીજી ગંદકી ફાઉન્ટનપેનની છે. સેંકડે નવ્વાણું પેન ધરાવનારાઓને તે વાપરતાં વાપરતાં વારંવાર ખંખેરવી પડે છે; કારણ, સારી પેનો બહુ મોંઘી હોય છે. છતાં પેનો રૂમાલમાં કે જુદા ચીંથરામાં કે ખાસ કાગળમાં જ ખંખેરવાનું નથી કોઈને સૂઝતું કે નથી કોઈ કહેતું! પરિણામે નવામાં નવાં જાહેર મકાનોમાં, ખાસ કરીને જો તે ગ્રંથાલય હોય તો, આ આદત સામે નોટિસ મૂકવી પડે એવી સ્થિતિ છે.

ગામડે ગામડે આ ઉઘાડાં માથાં ને પેન પેઠાં છે અને એથી ગામડાંમાં ગરીબોનાં ઓશીકાં તો ચામડાં જેવાં અને ભૂંડાં ભૂત જ થઈ ગયાં છે. લાંબા વાળ, ઉઘાડાં માથાં, તેલના પાશેરિયા અને ગામડાંની ધૂળ પછી બાકી શું રહે? ઘાંચી દરેક માથામાં ઘર કરી બેઠેલો થયો છે!

નાક નસીકી પહેલાં લોક ધોતિયાથી હાથ લૂછતા. જો કે મોટો ભાગ પ્રથમ તો હાથ નજીકમાં નજીક ખાટલે પાટલે, ભીંતે થાંભલે કે ઝાડે જ લૂછતા! પરંતુ હવે ધોતિયાં ઓછાં થયાં છે, અને ગજવામાં રૂમાલ રાખવાની ટેવ સાર્વત્રિક થઈ નથી એટલે આ ગંદકી વધી છે. એટલી મહેરબાની છે કે કોઈ નજીકમાં ઊભેલા કે બેઠેલા માણસની પાસે નાક નસીકીને હાથ લૂછતું નથી!

("લોકજીવન"માંથી) સૂ. પુ. બારોટ

સુખદામણિ !

એક સમયે બંગાળમાં ગોપાળ ભાંડની બહુ જ ખ્યાતિ હતી. એ હંમેશાં એટલા હર્ષોલ્લાસમાં રહેતા હતા કે બીજા માણસોને એમના સૌભાગ્યની ઈર્ષ્યા થતી. સાધારણ માણસો ધીમે ધીમે એમ માનવા લાગ્યા હતા કે કોઈ મહાત્માએ એમને 'સુખદા' નામનો મણિ આપ્યો છે. એક રાત્રે રાજ્યના બધા જ પંડિતો ભેગા મળી ગોપાલ ભાંડની 'ખબર' લેવા નીકળ્યા. ગોપાલ ભાંડ જમી પરવારી બેઠા હતા ત્યાં પંડિતોએ આવી એમને પકડી લીધા અને દોરડાથી બાંધી એમને મારવા લાગ્યા. ગોપાળે કારણ પૂછ્યું, તો પંડિતોએ સુખદામણિ માગ્યો. હસતાં હસતાં એ બોલ્યા: "એ માટે મને મારો છો શા માટે? એમ ને એમ જ કેમ નથી માગતા? ચોરાઈ જવાના ડરથી મેં એને જંગલમાં દાટી રાખ્યો છે. મારી સાથે ચાલો, હું તમને એ સ્થળ બતાવી દઉં."

બધા પંડિતો એમની સાથે ગયા. જંગલની વચ્ચોવચ્ચ જઈ ગોપાળ ઊભા રહ્યા અને પંડિતોને સંબોધી કહેવા લાગ્યા: "અહીંથી ફક્ત બસો પગલાં દૂર ચંદ્રમાની બરોબર નીચે મેં એ મણિ દાટી રાખ્યો છે. આપ સર્વમાંથી જે બુદ્ધિમાન હોય તે શોધી લે." પંડિતો માટે આ એક કસોટી હતી. ચંદ્રમાની નિશાની પર બધા મણિની શોધખોળ કરવા લાગ્યા, પરંતુ તેઓ જ્યાં જાય ત્યાં ચંદ્રમા બરોબર એમના માથા પર જ રહેતો. આમ થવાથી એ દરેક પંડિતને વિશ્વાસ બેઠો કે ચંદ્રમા ફક્ત તેના જ માથા પર છે! ત્યાં જ દરેકે જમીન ખોદવા માંડી. આ પ્રમાણે એ દોઢસો પંડિતોએ આખી રાતમાં પૂરાં બે વીઘાં જમીન ખોદી નાખી!

ગોપાળ ભાંડ ઝાડની નીચે સુખેથી સૂતા રહ્યા. સવાર પડી ત્યારે ઊઠીને પંડિતોની પાસે ગયા: "ભાઈઓ, રાતભર કઠિન પરિશ્રમ કરી આપ સર્વેએ મારા માટે જે ખેતર તૈયાર કર્યું છે તે મહેનત બદલ હું આપ સૌને પુરસ્કાર આપવા માગું છું અને એ પુરસ્કાર છે 'સુખદામણિ.' મેં કહેલું કે બરોબર ચંદ્રની નીચે સુખદામણિ દાટેલો છે, જેનામાં બુદ્ધિ હોય તે ખોદીને લઈ લે. એ વાત મેં તદ્દન સાચી જ કહી હતી. ચંદ્રની નીચે તમારા બધાનાં મસ્તક હતાં અને મનુષ્યના મસ્તકમાં જ તો સુખદામણિ રહે છે!"

("જીવનમાધુરી"માંથી)

ડુંગર ઉપર જેમ જેમ વધુ ને વધુ ઊંચે ચઢશો તેમ તેમ કુદરતની ને વધુ ભવ્યતા દેખાવાની; તે જ રીતે માનવીના વિચારોની ભવ્યતાનો આધાર તેના આચરણની ઊંચાઈ પર છે.

° • °

"તમને દૂર ફેંકી દેવામાં આવ્યા છે? તમે ગબડી પડ્યા છો? તમારી હાંસી થાય છે? ફિકર નહિ. ફરી કમ્મર કસો, કદી હાર ન માનતા. મુખે સ્મિત ફરકાવી, હૃદયમાં ધૈર્ય ધરી આગે ધપો અને અંતે વિજય તમારો જ છે. આ જગતમાં તમારો જન્મ ભૂલથી નથી થયો; જીવનની મહેફિલના તમે પણ એક આમંત્રિત પરોણા છો એમ માનો.

° ° °

મારા ભૂતકાળ પર દૃષ્ટિપાત

સ્વ૦ શ્રી. બાળાસાહેબ ખેર

[ગઈ તા ૮-૩-'૫૭ના રોજ મુંબઈ રાજ્યના માજી પંત પ્રધાન શ્રી બાળાસાહેબ ખેરનું ખેદજનક અવસાન નીપજ્યાના સમાચારથી આજે ભાગ્યે જ કોઈ અજ્ઞાત હશે આ તબક્કે તેઓશ્રીના સંસ્મરણરૂપ તેમની વાણીમાં જ આ સંક્ષિપ્ત આત્મકથા, ઑલ ઇન્ડિયા રેડિયોના વાયુ વાર્તાલાપ પરથી અહીં ઉતારી છે.—તંત્રી]

મારો જન્મ રત્નાગિરિમા થયો હતો મારા વડીલો લગભગ નિર્ધન દશાને પામેલા મધ્યમ વર્ગના હતા. મારા દાદાએ દર મહિને રૂા ૪ના પગારથી ટપાલના ખેપિયા તરીકેની નોકરી કરી હતી અને મારા પિતાશ્રીએ શાળાનુ શિક્ષણ પ્રાપ્ત કરવા માટે કોલ્હાપુર સુધી ૮૦ માઈલની પદયાત્રા કરી હતી. ઇતર લોકોની મદદ વિના મને ઉચ્ચ શિક્ષણ પ્રાપ્ત કરાવી શકાય એટલું મારા પિતાશ્રીએ દ્રવ્યોપાર્જન કર્યું હતુ અને તેમણે મારુ જે નામ રાખ્યુ હતુ તે નામ તેમને ખૂબ ગમતુ, એમ હું નક્કી માનું છુ. મારા જન્મ સમયના ગ્રહોની પરિસ્થિતિ પ્રમાણે મારુ નામ ગણેશ અથવા ગણપતિ હોવુ જોઈએ; પરંતુ મને હમેશા 'બાળ' તરીકે સબોધવામા આવેલ છે, કારણ કે મારી જન્મકુંડળીમા વિકલ્પ તરીકે બીજુ નામ એ જ સૂચવવામા આવ્યુ હતુ શાળા-રજિસ્ટરમા પણ મારુ નામ 'બાળ' તરીકે નોંધવામા આવ્યું.

ઈ. સ. ૧૮૯૯માં હું જે કસ્બામા રહેતો હતો ત્યા પ્લેગ ફાટી નીકળ્યો હતો તે સમયે ગોપાળકૃષ્ણ ગોખલે—જેઓ તે સમયે પ્રાધ્યાપક હતા—તે કસ્બાની મુલાકાતે આવ્યા હતા. તેમણે મારા પિતાશ્રી સમક્ષ મને તેમના (ગોખલેના) પૂનાના મકાનમા તેમની સાથે રહેવા મોકલવાની અને ત્યાની ન્યૂ ઈંગ્લીશ સ્કૂલમા શિક્ષણ લેવાની માગણી કરી. હુ તેમની સાથે મળગ એક વર્ષ રહ્યો અને તે સમયના ઘણાં સુખદ સસ્મરણો હુ ધરાવુ છું.

ગણિતના વિષયમા હુ ઘણો જ નબળો હતો. ગોખલેનુ ગણિત વિશેનુ પુસ્તક તે સમયે પ્રમાણિત પુસ્તક હતું મારા એક કરતા વધારે શિક્ષકો મને કહેતા "બાળ ગંગાધર ટિળક ગણિતના પડિત અને તે જ તારુ નામ છે. વળી ગોખલે સાથે રહે છે, છતાયે તું ગણિતમા ઘણો જ ઠોઠ છે તારી જાત માટે તારે શરમાવુ જોઈએ " ટિળક અને ગોખલે શુ હતા અગર તેમણે શુ શુ કર્યું તેને માટે હુ શા માટે ઠપકાપાત્ર થાઉં તે બાબત ત્યારે હું સમજી શકતો નહિ, પરંતુ તે અગે હુ મારા શિક્ષકને કાંઈ પણ કહી શકતો નહિ, કારણ કે જ્યારે જ્યારે મારા એ શિક્ષક મને આ સુંદર ભાષણ સભળાવતા ત્યારે મારી કાનબૂટી જોરથી પકડી રાખતા I

કોલેજમા શિક્ષણ મેળવવા માટે જાન્યુઆરી ૧૯૦૪મા હુ મુબઈ આવ્યો અને ત્યારથી મુબઈ મારુ ઘર બની રહ્યું છે આર્ટ્સ (કળા) અને કાયદાની ઉપાધિઓ પ્રાપ્ત કર્યા પછી મે સોલિસિટર થવા માટે ચાર વરસ ગાળ્યા. દરમિયાનમા મારા પિતાશ્રી, માતુશ્રી, પત્ની અને એક બાળક મુબઈ રહેવા આવી ગયાં હતાં. હવે જીવનનો જગ ખરેખર શરૂ થયો ૨૫ વર્ષની મારી વયે મે હાઈકોર્ટના વકીલની સનદ મેળવી હતી. એક પ્રામાણિક વકીલ માટે તે સમયે મુબઈમાં જીવન નિર્વાહ ચલાવવો ખૂબ મુશ્કેલ હતો. મે નાનીસરખી રકમ ઉછીની લીધી અને કાલબાદેવી રોડમા વકીલ તરીકેની એક નાનકડી ઓફિસ સ્થાપી. કમિશનદલાલોની મદદ વગર વકીલ તરીકે જીવન

નિર્વાહ કરવાનું અશક્ય હતું. કજિયાદલાલની સહાયથી વકીલને સ્મોલકોઝીઝ કોર્ટ અગર પોલીસ કોર્ટના દાવાનું કામ મળી શકતું અને વકીલને જો દસ રૂપિયા ફી મળતી તો તેમાંથી રૂપિયા ૪ કજિયાદલાલના ગજવામાં જતા. બાકીના રૂપિયા છમાંથી કચેરીના ભાડાની, પોષાકની, શારીરિક પોષણની, કુટુંબના સભ્યોના નિર્વાહની જોગવાઈ કરવી પડતી અને એ રીતે સ્વમાન વડે જીવવું મારે મુશ્કેલ લાગતું. આમ છતાંયે કરુણતા તો એ હતી કે એટલીયે આવક થશે કે કેમ તે પણ નિશ્ચિત ન હતુ.

કમનસીબે, તે દિવસોમાં કજિયાદલાલો માત્ર અભણ હતા, એટલું જ નહિ, તેઓ અપ્રમાણિક અને હૃદયહીન પણ હતા. જીવનનિર્વાહની અત્યંત મુશ્કેલી જણાવા લાગી અને મને થયું કે જો મને દરરોજના બેત્રણ કલાક માટેનું કોઈ પ્રામાણિક કામ મળી જાય અને એ રીતે સ્થાયી આવક થાય તો જ હું જિંદગીની ઓછામાં ઓછી જરૂરિયાતોને પહોંચી વળી શકું. કદાચ શિક્ષક તરીકે અગર ટ્યુટર તરીકે અર્ધા દિવસનું કામ મેળવી શક્યો હોત. પરંતુ ટ્યુશનો કરીને માત્ર થોડીશી આવક મેળવવી એ મારા જેવા એલએલ. બી. થયેલા પણ સોલિસિટરની પરીક્ષામાં નિષ્ફળ ગયેલા માટે બિનમોભાદાર ગણાય એમ મને લાગ્યું. વધારામાં, વકીલ તરીકેની મારી નિષ્ફળતાની જાહેરાત પણ તેમાંથી નિષ્પન્ન થાય.

છેવટ એક દિવસ કટોકટીનો આવ્યો. ગજવામાં માત્ર ત્રણ રૂપિયા હતા અને મહિનાના બાકીના દિવસો તેમાંથી કેમ પસાર કરવા તે એક પ્રશ્ન હતો. તે સમયે મારી પાસે માત્ર તેટલી જ સંપત્તિ હતી. હું ઘણો જ હતાશ થઈ ગયો હતો. ઓચિંતો મગજમાં એક તરંગ આવ્યો. મેં મારી સંપત્તિમાંથી, 'નોકરી જોઈએ છે' એવી છાપામાં જાહેરાત આપવા માટે બે રૂપિયા રોકવાનો નિર્ણય કર્યો અને મેં આ પ્રમાણે જાહેરાત આપી: 'હોશિયાર, જુવાન, એલએલ. બી., વિશાળ પ્રવાસનો અનુભવી, દિવસના અમુક કલાકની નોકરી માટે તૈયાર છે. લખો બૉક્સ નં. ૮૦૨." અને જવાબ માટે મેં આતુરતાપૂર્વક રાહ જોઈ.

આખરે પાંચ દિવસ પછી એક જવાબ મળ્યો. એક નવી વીમા કંપની શરૂ થઈ હતી અને તેના વ્યવસ્થાપકે મને મળવા બોલાવ્યો હતો. તેણે કહ્યું કે તેની કંપની માટે વીમાઓની દરખાસ્તો મેળવવા માટેનું પાર્ટ ટાઈમ (થોડા કલાકનું) કામ હું કરી શકું અને તે દ્વારા કમિશન મેળવી શકું. પરંતુ મુશ્કેલી ત્યાં જ હતી. વકીલ તરીકે દાવાઓ મેળવવા કરતાં વીમાની દરખાસ્તો મેળવવી એ વધારે વિકટ કાર્ય હતું. કંપનીનો વ્યવસ્થાપક મને પગારથી રાખી લેવા સંમત ન થઈ શક્યો અને અમે છૂટા પડ્યા.

થોડા દિવસો બાદ, "એફ. સી. ઓ. બેમન" નામની સહીવાળો બીજો એક પોસ્ટ-કાર્ડ મળ્યો, જેમાં મારે તેમને હાઈકોર્ટમાંની તેમની ચેમ્બરમાં મળવું એમ જણાવવામાં આવ્યું હતું. તેઓ વડી અદાલતના એક ન્યાયમૂર્તિ હતા. જ્યારે હું તેમને મળવા ગયો ત્યારે તેમણે મને પૂછ્યું કે: 'તમે અંગ્રેજી વાંચી જાણો છો?' આ પ્રશ્નથી મને ખૂબ આશ્ચર્ય અને ક્રોધ ઉત્પન્ન થયાં. મેં સામો જવાબ આપ્યો કે: "હું એલએલ. બી. છું, હોશિયાર છું. મારી પાસે મારા અંગ્રેજીના પ્રાધ્યાપક ડૉ. સ્કોટનું પ્રમાણપત્ર મોજૂદ છે." ન્યાયમૂર્તિને સંતોષ થયો. તેમણે મને ભાયખલા કલબના તેમના રહેઠાણે બીજે દિવસે આવવાનું જણાવતાં કહ્યું: "મારી આંખોની દૃષ્ટિ ક્ષીણ થતી જાય છે અને તેથી તમને હું મારા વાચક, સાથી અને મિત્ર તરીકે રાખવા માગું છું." અને મહિને રૂા. ૧૦૦નો પગાર નક્કી કરવામાં આવ્યો.

મારે માટે તો કુદરતે મોકલેલી એ મદદ હતી. તે મહાન અને ભલા ન્યાયમૂર્તિ સાથે લાંબાં અને મહત્ત્વપૂર્ણ એવાં ૭ વર્ષો પર્યંત મારો સંબંધ રહ્યો. તે ૭ વર્ષોમાં ,અને ત્યાર પછી અમુક વરસો જ્યારે સ્વાતંત્ર્યસંગ્રામની ચળવળમાં હું કારાગારમાં રહ્યો હતો–દરમ્યાન મેં જેટલું વાચન કર્યું છે તેટલું વાંચન મારી જિંદગીનાં બાકીનાં વરસો દરમ્યાન હું નથી કરી શકયો. ઈ. સ. ૧૯૧૮માં મેં સોલીસિટર તરીકે પ્રેક્ટિસ કરી અને જીવનનિર્વાહ પૂરતી તથા સુખસગવડ પૂરતી આમદાની પ્રાપ્ત કરવા લાગ્યો.

ઈ. સ. ૧૯૨૩માં મોતીલાલ નેહરુ અને ચિતરંજન દાસે સ્વરાજપક્ષની સ્થાપના કરી હતી અને પુરુષોત્તમદાસ ત્રિકમદાસ સાથે હું તેની મુંબઈ શાખાનો મંત્રી ચુંટાયો હતો. નટરાજન પ્રમુખ હતા અને જયકર, વિઠ્ઠલભાઈ પટેલ અને જમનાદાસ મહેતા સભ્યો હતા. થોડા જ સમયમાં નટરાજનને રાજીનામું આપવું પડયું હતું અને વિઠ્ઠલભાઈ પટેલ પ્રમુખ ચુંટાયા હતા. ૧૯૩૦ અને ૧૯૩૨ની સત્યાગ્રહની ચળવળમાં મેં ભાગ લીધો હતો અને તે દરમ્યાન કિશોરલાલ મશરૂવાળા અને બીજી આગેવાન વ્યક્તિઓ સાથે મારો સંબંધ બંધાયો હતો. ત્યાર પછી ૧૯૩૭ની ચૂંટણીઓ આવી અને મુંબઈ ધારાસભાગૃહના એક સભ્ય તરીકે મારી ચૂંટણી કરવામાં આવી ત્યારે મુંબઈના મુખ્ય પ્રધાન તરીકે 'એક–બે રકેન્ડલ' કેસવાળા વીર નરીમાનની વરણીની હવા હતી. મેં પણ નરીમાનને કોંગ્રેસ પક્ષના નેતા તરીકેની વરણી માટે અને એ રીતે મુખ્ય પ્રધાનપદની વરણી માટે મારો મત આપવાનું વચન આપ્યું હતું.

પરંતુ કોંગ્રેસ હાઈકમાન્ડ અને મુંબઈના નેતાઓએ કાંઈક જુદું જ નક્કી કર્યું. પક્ષની સભામાં પક્ષના નેતા તરીકે મારું નામ સૂચવવામાં આવ્યું અને તેને સર્વાનુમતે મંજૂરી આપવામાં આવી. બધાંને નવાઈ લાગી, પણ બધાની વચ્ચે વધારેમાં વધારે આશ્ચર્ય થયું હોય અને મૂંઝવણ–અકળામણનો ભોગ કોઈ બન્યું હોય તો તે હું હતો! આ બધાની ટોચે સભ્યોમાંના એકે તેની બાજુમાં બેઠેલા સભ્યને પૂછયું: "આ ખેર કોણ છે?" પ્રશ્ન પૂછનાર હતા શ્રી એ. બી. લઠ્ઠે. અને આ રીતે હું મુંબઈનો મુખ્ય પ્રધાન થયો. શ્રી. લઠ્ઠેની નાણાંપ્રધાન તરીકે નિમણૂંક કરવામાં આવી. મારી અને લઠ્ઠે વચ્ચે સારી મિત્રતાની ગાંઠ બંધાઈ અને તેમને મારાથી શકય તે સલાહ અને ટેકો હું આપતો. મને એ કહેતાં ખરેખર આનંદ થાય છે કે સલાહ અને ટેકો છતાં, લઠ્ઠેએ મુંબઈ રાજ્યનું નાણાંતંત્ર કુશળતાથી સંભાળ્યું.

શ્રી. કનૈયાલાલ મુનશી અને હું એકબીજાના ઘનિષ્ટ પરિચયમાં ઈ. સ. ૧૯૧૦થી હતા. મેં તેમને ગૃહ અને કાયદા ખાતાના પ્રધાન થવાની દરખાસ્ત કરી અને તે તેમણે સ્વીકારી. તેમણે મને આશ્વાસન આપ્યું અને ધીરજ આપી અને તે એમ કહીને કે ઈંગ્લેંડમાં પણ સામાન્ય રીતે પ્રધાનમંડળમાંનો શક્તિશાળીમાં શક્તિશાળી અગર હોંશિયારમાં હોંશિયાર સભ્ય વડાપ્રધાન હોય છે યા થાય છે એવું કશું જ નથી. તેના એક દાખલા તરીકે તેમણે બાલ્ડવીનના પ્રધાન–મંડળનો નિર્દેશ કર્યો.

હું બે વખત મુખ્ય પ્રધાન તરીકે નિયુક્ત થયો, પરંતુ મુખ્ય પ્રધાનપદનો બોજો હળવી પળો વગરનો તો નહોતો જ! પહેલી વખતે હું મુખ્ય પ્રધાનપદે નિયુક્ત થયો કે થોડા સમયમાં હું મુસાફરીએ ગયો અને અજાણ્યા ખૂણે આવેલા એક ગામડે પહોંચ્યો. મારી સાથે મારો ચોપદાર મહમદ હતો. મહમદે રૂવાબપૂર્વક તેનો ગણવેશ–ચકચકિત રાતા અને પીળા રંગનો

લાંબો ગણવેશ અને સુંદર પાઘડી પહેર્યાં હતાં. મારા પહેરવેશમાં હાથ-કંતાઈની ખાદીનો કોટ, ટોપી અને ધોતિયું હતાં. મહમદ મારાથી થોડાં પગલાં આગળ ચાલી રહ્યો હતો. ગામલોકોએ પહેલાં તેને જોયો એટલે તેમણે તેને સ્વાભાવિક રીતે મુખ્ય પ્રધાન માન્યો અને મુખ્ય પ્રધાન પોતે નહિ પણ હું છું, એમ તે કહે તે પહેલાં તો તેમણે મહમદના ગળાની આસપાસ, મારા માટે આણેલી મોટી ફૂલહારમાળા પહેરાવી દીધી! મારો ચોપદાર ઘણો જ પરેશાન થઈ ગયો. પરંતુ મારી કઠણ ફરજોમાં મને મદદરૂપ થવા માટે મેં તેનો આભાર માન્યો.

ભારતના સ્વાતંત્ર્યની ઉષા સાથે મુખ્ય પ્રધાન તરીકે મારી બીજી વખત નિયુક્તિ થઈ. ઈ. સ. ૧૯૪૭ના ઑગસ્ટની ૧૪-૧૫ની મધ્યરાત્રિએ થયેલ ભારતના સ્વાતંત્ર્યના આગમન સાથે મુંબઈ પણ બાકીના હિંદુસ્થાન સાથે આનંદોલ્લાસથી મસ્ત બની રહ્યું.

વાત પરથી વાતમાં એટલું જણાવવાનું અસ્થાને નહિ ગણાય કે ૨૬મી જાન્યુઆરી ૧૯૫૦ની પહેલાં સૌરાષ્ટ્ર મુંબઈમાં ભળી જાય એવી જ્યારે સરદારશ્રી વલ્લભભાઈ પટેલની મનોકામના હતી ત્યારે મેં તેમને સૂચવ્યું હતું કે બધા પ્રશ્નોનો સર્વોત્તમ ઉકેલ એ છે કે મુંબઈને વિશાળ દ્વિભાષી રાજ્ય બનાવવું. આવી જ રચના આજે સ્વીકારવામાં આવી છે તેથી મને આનંદ થાય છે.* ['પ્રબુદ્ધ જીવન'માંથી સાભાર ઉધ્ધૃત]

કેળવણી કેવી જોઈએ ?

વ્યાયામની શરૂઆત કેમ થઈ હશે તેનો વિચાર કરતાં સહેજે આપણને જણાઈ આવશે કે, શરીરનાં નકામાં પડીને જકડાઈ ગયેલાં અંગોને છૂટાં અને ક્રિયાશીલ બનાવવાની એ કૃત્રિમ ક્રિયા માત્ર જ છે. ખરેખર તો અંગો જકડાવાં જ શા માટે જોઈએ? કારણ કે ઈશ્વરે ખૂબ જ બુદ્ધિ લડાવીને મનુષ્યને સર્જ્યો છે. તેને એકેય નકામું અંગ નથી આપ્યું. વળી તેમાં એવી ગોઠવણ મૂકી છે કે, બધા જ અવયવો નિયમમાં રહીને ચાલે તો જ મનુષ્ય સંપૂર્ણ તંદુરસ્ત રહી શકે. કુદરતની કરામત તો જુઓ! પેટને હાથ અને પગની વચ્ચે મૂક્યું છે. મગજને ઉચ્ચ સ્થાન આપ્યું અને હૃદયને અગ્રભાગમાં બેસાડ્યું છે, જાણે આટલામાં બધાં જ શાસ્ત્રો કહી ન દેતાં હોય!

પણ ટૂંકી બુદ્ધિનો અને સ્વાર્થના પાળથી બંધાયેલી દૃષ્ટિવાળો મનુષ્ય તેને સમજી ન શક્યો અને બુદ્ધિને અવળે માર્ગે દોડાવી. તેણે સાચા—આંતરિક સુખની અવગણના કરી અને બુદ્ધિ વડે ભૌતિક સાધનો વધારીને તે બેહાકુ જીવનમાં રાચવા લાગ્યો. આમ ભોગને પ્રતિષ્ઠા આપી ત્યાંથી કૃત્રિમતા શરૂ થઈ. આખું જીવન એ રંગે જ તેણે રંગવા માંડ્યું જાણે સાચો રંગ જ તે ન હોય!

આ બુદ્ધિજીવી અને બેહાકુ વર્ગે જેમ પોતાને માટે બધી સગવડો ઊભી કરી, તેવી જ એક સગવડ આ (અકુદરતી શ્રમ) વ્યાયામને કહી શકાય. પછી તો તેની સાથે અલંકારો, શોભાઓ અને વિવિધતાઓ જોડીને તેને એક આનંદનું સાધન બનાવ્યું.

* ઑલ ઇન્ડિયા, મુંબઈનો અંગ્રેજી વાર્તાલાપ.

સમાજની કરુણતા તો જુઓ ! એક બાજુ શરીર તૂટી પડે એટલો શ્રમ કરવાનો આવે છે, જ્યારે બીજી તરફ ખાધેલું નથી પચતું માટે નિરર્થક હાથ-પગ ઊંચાનીચા કરવાની વ્યવસ્થિત પ્રવૃત્તિ ચાલે છે. સમાજમાં આ બે વર્ગો જાણે કુદરતે જ નિર્માણ ન કર્યા હોય તેવું ઠસાવવા અને વ્યવસ્થિત રીતે ભણાવવા પણ જાણે પ્રયત્નો ન થતા હોય તેવા કેળવણીને નામે શાળાઓમાં પણ પ્રયત્નો થાય છે. તેનો નીચેના દાખલા ઉપરથી કાંઈક ખ્યાલ આવી શકશે.

એક વખત અમારે એક કન્યાશાળામાં જવાનું થયું. શિક્ષિકા બહેનોએ અમારું પ્રેમપૂર્વક સ્વાગત કર્યું અને છોકરીઓ બહુ જ સારા વ્યાયામના પ્રયોગો કરી શકે છે તેની માહિતી આપ્યા પછી અમને કાર્યક્રમ પણ કરી બતાવ્યો. છોકરીઓએ ઠીક શ્રમ ઉઠાવ્યો હતો.

ત્યાર પછી શાળા શરૂ થઈ. કલાકેક થયો હશે એટલે ઘંટ મારવામાં આવ્યો અને બધી બાળાઓ ઘેર પાણી પીવા ગઈ. અમે સહેજે બહેનને પૂછ્યું: " શું આ રીતે દરરોજ પાણી પીવા છોકરીઓને ઘેર જવું પડે છે ? " બહેને કહ્યું: " ના જી, આ તો આજે અમારો નોકર નથી આવ્યો એટલે પાણી નથી ભરાયું માટે જ આમ કરવું પડ્યું છે. "

અમે કુતૂહલપૂર્વક પૂછ્યું: " પાણીનો કૂવો અહીંથી કેટલો દૂર હશે ? "

જવાબ મળ્યો: " જી, પાણી માટેનો કૂવો શાળાનો જ છે અને બધાં સાધનો પણ અહીં જ છે. પણ નોકર વગર પાણી કોણ ભરે ! "

માથામાં ચક્કર આવી જાય તેવી વાત હતી. ડોલ હતી, દોરડું હતું અને કૂવો પાસે હતો, છતાંએ આ છોકરીઓને એવી તાલીમ આપવામાં આવતી હતી કે, શ્રમ કરવા માટે અમસ્તા હાથ-પગ ઊંચાનીચા કરાય, પણ ખરેખર જરૂરી શ્રમ કરવાનો વખત આવે તેનાથી તો હલકા પડી જવાય ! અરે ! જે છોકરીઓ ઘેર બધું જ કામકાજ કરતી હોય છે તેમને આ કેળવણી આપીને તેમનાં ઘરથી વિમુખ કરવાનો જ રીતસર આ કાર્યક્રમ જાણે ન અપાયો હોય તેવું સહેજે લાગ્યા વગર નહીં રહે. આને કેળવણી કહેવા કરતાં સમાજના વિઘાતક તત્ત્વ તરીકે જ ઓળખવું જોઈએ. કારણ કે આ તો સમાજમાં જે કાંઈ રહીસહી, ભાંગીતૂટી શ્રમ પ્રત્યેની નિષ્ઠા છે તેને પણ મિટાવી દેવાની વાત છે અને તેય હવે તો જ્યાં નથી પહોંચ્યું ત્યાં ગામડે ગામડે અને ઘેર ઘેર ફરજિયાત કેળવણીને નામે પહોંચાડવામાં આવે છે. આપણે આવી બેહૂદુ કેળવણી ફરજિયાત કરવી છે ?

[તા. ૧૫-૧-૫૭ના " લોકજીવન "માંથી.]　　　　　　　　　　—પુરુષોત્તમ વાઢેર

વડનું બીજ તો નાનું હોય છે, છતાં ય તેમાંથી વિશાળ વૃક્ષ ઊગે છે તેવી જ રીતે શુદ્ધ હૃદયથી થયેલું જરા જેટલું પુણ્ય-કાર્ય પણ વિશાળ પરિણામો નિપજાવે છે.

ધન શું, જ્ઞાનનો પણ બોજ હોય છે. ' અહમ્ ' લાદવાથી જ દરેક વસ્તુ બોજારૂપ થઈ જાય છે. " સ્વ " ને " અન્ય "માં દાખલ કરો અને જુઓ કે બોજો માત્ર ઊતરી જશે.

પસંદગીપાત્ર

પુસ્તકોની સૂચિ

જીવનચરિત્રો

શ્રી રામકૃષ્ણ પરમહંસ	રોમાં રોલાં અનુ. ચંદ્રશંકર પ્રા. શુકલ	૫– ૦–૦
સ્વામી વિવેકાનંદ	સસ્તું સા. વ. કા. અમદાવાદ	૧– ૮–૦
શ્રી રમણ મહર્ષિ	”	૨– ૦–૦
સંત તુકારામ	”	૩– ૦–૦
નરસૈયા હરિ તણી ભક્તિ ભૂલીશ મા	રેવાશંકર ઓ. સોમપુરા	૦–૧૦–૦
હંસ મહારાજ	સસ્તું સાહિત્ય વ. કા.	૨– ૮–૦
શ્રીમંત્ શંકરાચાર્ય	”	૦–૧૨–૦
યોગીશ્વર યાજ્ઞવલ્ક્ય	”	૦– ૮–૦
ગૌતમ બુદ્ધ	”	૧– ૮–૦
બુદ્ધચરિત	નવજીવન પ્ર. મંદિર	૩– ૦–૦
ભગવાન બુદ્ધ	શ્રી. ઝીણાભાઈ ર. દેસાઈ	૦– ૮–૦
સ્વામી ભાસ્કરાનંદ	સસ્તું સાહિત્ય	૧– ૪–૦
સ્વામી શ્રી બ્રહ્માનંદ અને શિવાનંદ	”	૧– ૬–૦
શ્રી રામચંદ્ર દત્ત અને નાગ મહાશય	”	૧– ૦–૦
મહર્ષિ દયાનંદ	સ. સા. વ. કા.	૧– ૮–૦
દયાનંદ સરસ્વતી	શ્રી મેઘાણી	૧– ૮–૦
શ્રી સાંઈબાબા	સ્વામી સાઈ શરણાનંદ	૩– ૮–૦
સ્વામી સહજાનંદ	સસ્તું સા. વ. કા. અમદાવાદ	૧– ૮–૦
મહાત્મા ટૉલ્સ્ટૉય	શ્રી રામનારાયણ ના. પાઠક	૧– ૪–૦
બુકર ટી. વૉશિંગ્ટન	સસ્તું સા. વ. કા.	૧– ૮–૦
બેન્જામિન ફ્રાન્કલીન	”	૧– ૪–૦
વીર ગારિબાલ્ડી	પુસ્તકાલય સ. સ. મં લિ.	૧– ૮–૦
દીનબંધુ એન્ડ્રુઝ	”	૧– ૮–૦
સત્યના પ્રયોગો અથવા આત્મકથા	ગાંધીજી	૧– ૮–૦
મહાત્મા ગાંધી ભા. ૧–૨	શ્રી. અંબેલાલ જોષી	૨૦– ૦–૦
સંક્ષિપ્ત આત્મકથા–ગાંધીજી	નવજીવન પ્ર. મંદિર	૧– ૦–૦
મારી જીવનકથા–નેહરુ	”	૬– ૦–૦
રાષ્ટ્રપ્રિય જવાહરલાલ	શ્રી. અંબેલાલ જોષી	૩૦– ૦–૦
સંક્ષિપ્ત આત્મકથા–નેહરુ	નવજીવન પ્ર. મંદિર	૧– ૮–૦
આપણા જવાહર	બાલગોવિંદ કુબેરદાસની કું.	૧– ૦–૦
ગાંધી બાપુ ભા. ૧–૨	શ્રી રામનારાયણ પાઠક	૯– ૦–૦
મારી જીવનકથા–રાજેન્દ્રપ્રસાદ	નવજીવન પ્ર. મંદિર	૮– ૦–૦
લોકમાન્ય ટિળક	”	૩– ૦–૦

ધર્માત્મા ગોખલે	નવજીવન પ્ર. મંદિર	૦– ૯–૦
સરદાર વલ્લભભાઈ ભા. ૧–૨	,,	૧૧– ૦–૦
આપણા સરદાર	બાલગોવિન્દ કુબેરદાસની કું.	૧– ૦–૦
મહારાજ થયા પહેલાં	શ્રી બબલભાઈ મહેતા	૧– ૪–૦
રવિશંકર મહારાજ	,,	૪– ૦–૦
મહાદેવભાઈનું પૂર્વચરિત	નવજીવન પ્ર. મંદિર	૦–૧૨–૦
મહાદેવભાઈ	શ્રી અંબેલાલ જોષી	૨– ૦–૦
ચક્રવર્તી રાજગોપાલાચાર્ય	,,	૪– ૮–૦
ડૉ. પટ્ટાભિ સીતારામૈયા	,,	૪– ૮–૦
રાજર્ષિ ટંડનજી	,,	૩– ૦–૦
સ્મરણયાત્રા	કાકા કાલેલકર	૨– ૦–૦
કવિવર રવીન્દ્રનાથ ઠાકુર	શ્રી કાન્તિલાલ શાહ	૩– ૦–૦
ઠક્કરબાપા	નવજીવન પ્ર. મંદિર	૨– ૮–૦
જયપ્રકાશ નારાયણ	શ્રી ધીરજલાલ ગજ્જર	૧– ૪–૦
સામ્યયોગી વિનોબા	યજ્ઞ પ્રકાશન સમિતિ, વડોદરા	૦– ૮–૦
સંત વિનોબા	શ્રી દેસાઈભાઈ પટેલ	૦– ૪–૦
વિનોબા	શ્રીકાન્ત	૧– ૪–૦
બે ખુદાઈ ખીદમતગાર	નવજીવન પ્ર. મંદિર	૦–૧૨–૦
બાપુની ઝાંખી	,,	૧– ૦–૦
સાધુચરિત ત્રિવેદી સાહેબ	,,	૨– ૮–૦
શ્રી રાજચંદ્ર	,,	૩– ૮–૦
વીર દુર્ગાદાસ	સસ્તું સા. વ. કા.	૧– ૪–૦
શિવાજી છત્રપતિ	,,	૧– ૪–૦
લક્ષ્મીબાઈ	,,	૦–૧૨–૦

અકબર	સસ્તું સા. વ. કા.	૦–૧૨–૦
સુભાષચંદ્ર બોઝ	શ્રી ગુણવંતરાય આચાર્ય	૨– ૮–૦
રણચંડી કેપ્ટન લક્ષ્મી	શ્રી દયાશંકર કવિ	૨– ૦–૦
આત્મકથા ભા. ૧–૨–૩	શ્રી ઈન્દુલાલ યાજ્ઞિક	૧૫– ૦–૦
અડધે રસ્તે	શ્રી કનૈયાલાલ મુનશી	૩– ૮–૦
સીધાં ચઢાણ	,,	૫– ૦–૦
સ્વપ્નસિદ્ધિની શોધમાં	,,	૬– ૮–૦
મોતીભાઈ અમીન : જીવન અને કાર્ય	પી. સી. શાહ	૨– ૦–૦
દરબાર ગોપાળદાસ	દરબાર ગોપાળદાસ સ્મા. સમિતિ	૩– ૮–૦
અમારાં બા	નવજીવન પ્ર. મંદિર	૧– ૮–૦
આપણાં કસ્તુરબા	શ્રી પુરાતન બુચ	૦–૧૫–૦
અપંગની પ્રતિભા	અમેરિકન બાઈ હેલનકેલરની આત્મકથા	૧– ૮–૦
મઝધાર	,,	૨– ૮–૦
શારદામણિ દેવી	સસ્તું સા. વ. કા.	૦– ૮–૦
મીરાં હારી જનમ જનમકી	રેવાશંકર ઓ. સોમપુરા	૦–૧૨–૦
માઓ ત્સે તુંગ	શ્રી શાન્તા ગાંધી	૩– ૦–૦
સ્ટાલીન	શ્રી નીરુ દેસાઈ	૦–૧૨–૦
નવઘડતર ગ્રંથમાળા	શ્રી રમણલાલ સોની	૧૦– ૦–૦

નવલકથા–નવલિકા અને વાર્તાઓ

ચરિત્રહીન	શરદબાબુ	૬–૧૨–૦
વિપ્રદાસ	,,	૪– ૮–૦
ગૃહદાહ	,,	૫– ૦–૦

બેરતી	શરદબાબુ	૪- ૦-૦	પ્રેમકુસુમ	રવીન્દ્રનાથ ટાગોર	૪-૧૨-૦
નવી વહુ ભા. ૧-૨	"	૭- ૮-૦	રત્નકંકણ	"	૪- ૦-૦
અપૂર્વ ભારતી ભા. ૧-૨	"	૮- ૦-૦	વરમાલા	"	૪- ૦-૦
શુભદા	"	૨- ૮-૦	ગિરિબાલા	"	૪- ૦-૦
સાવકી મા	"	૪- ૦-૦	વરકન્યા	"	૪- ૦-૦
છોટી મા	"	૧-૧૨-૦	મહામાયા	"	૪- ૦-૦
મંઝિલ	"	૩- ૦-૦	ભાઈબહેન	"	૩- ૮-૦
શેષપ્રશ્ન	"	૫- ૦-૦	હેમન્તી	"	૪- ૦-૦
વિપ્રકન્યા	"	૨- ૮-૦	ગુપ્તધન	"	૪- ૦-૦
પરિણીતા	"	૧- ૪-૦	માધવી	"	૪- ૦-૦
વિવાહીતા	"	૪- ૮-૦	નૌકા ડૂબી	"	૩- ૮-૦
પલ્લીસમાજ	"	૩- ૦-૦	મધુરાણી	"	૩- ૦-૦
દેવદાસ	"	૨- ૦-૦	લાવણ્ય	"	૩- ૮-૦
વિરાજવહુ	"	૨- ૮-૦	કુમુદિની	"	૫- ૦-૦
કાશીનાથ	"	૨- ૮-–	રવિકિરણો	"	૫- ૦-૦
ચંદ્રનાથ	"	૧- ૮-૦	વહુરાણી વિભા	"	૩- ૮-૦
શ્રીકાન્ત ભા. ૧થી ૪	"	૧૨- ૮-૦	હાસ્યકૌતુક	"	૪- ૦-૦
છબી	"	૧-૧૨-૦	ગોરા ભા. ૧-૨	"	૯- ૮-૦
સ્વામી	"	૨- ૪-૦	ચાર અધ્યાય અને માલંચ	"	૩- ૮-૦
મહાજ્ઞાની	"	૧-૧૨-૦	વારસદાર	નારાયણબાબુ	૩- ૦-૦
જયશ્રી	"	૪- ૮-૦	મિલન	"	૩- ૮-૦
અનુરાધા	"	૨- ૦-૦	પતિમંદિર	"	૩- ૦-૦
ભાભી	રવીન્દ્રનાથ ટાગોર	૩- ૮-૦	પારૂ	"	૩- ૦-૦
ચોખેરવાલી	"	૫- ૦-૦	પ્રિયનાથ	ડૉ. નરેશબાબુ	૩- ૦-૦

વિલાસિની	,,	૩– ૮–૦
પ્રેમલક્ષ્મી ભાગ ૧–૨	,,	૪–૧૨–૦
નંદનવન	,,	૩– ૮–૦
પ્રેમસગાઇ ભાગ ૧–૨	,,	૪– ૪–૦
અભિશાપ	,,	૪– ૦–૦
દિલીપની મા ભાગ ૧–૨	,,	૪– ૪–૦
પુત્રવધૂ	,,	૩– ૦–૦
લલિતબાબુ	,,	૩– ૮–૦
આશાદીપ	સુબોધચન્દ્ર ઘોષ	૩– ૪–૦
પ્રેમપ્રયાણ	ઉપેન્દ્રનાથ ગંગોપાધ્યાય	૪– ૦–૦
મધુરમિલન	નારાયણ ગંગોપાધ્યાય	૩– ૮–૦
ઘરજમાઈ	ચારુચન્દ્ર બંદ્યોપાધ્યાય	૪–૧૨–૦
માલતી ભા. ૧–૨	,,	૬– ૦–૦
નિરુપમા	સૌરિન્દ્ર મોહન	૪– ૦–૦
અશ્રુપૂજા	કુલરંજન મુખોપાધ્યાય	૪– ૦–૦
જીવનજ્વાલા	ફાલ્ગુની મુખોપાધ્યાય	૪– ૦–૦
ઝંઝાનિલ	નારાયણ ગંગોપાધ્યાય	૫– ૮–૦
તરુણી ભાર્યા	ડૉ. નરેશચન્દ્ર સેનગુપ્ત	૩– ૮–૦
દિયરભોજાઈ	ચારુચન્દ્ર બન્દ્યોપાધ્યાય	૨–૧૨–૦
પ્રિયનાથ	ઉપેન્દ્રનાથ ઘોષ	૩– ૦–૦
વાળાળ	નરેશચન્દ્ર સેનગુપ્ત	૩– ૦–૦
નાદ	,,	૨–૧૨–૦
નાં	પ્રબોધ સન્યાલ	૧–૧૨–૦
સુપ્રિયા	શ્રીમતી પ્રભાવતીદેવી	૩– ૪–૦

સોહાગ કુમકુમ	,,	૨–૧૨–૦
સ્નેહ અને સમર્પણ	,,	૫– ૦–૦
સ્નેહસિંદુર	,,	૨– ૦–૦
વાગ્દત્તા ભા. ૧–૨	,,	૬– ૮–૦
પ્રેમસમાધિ	,,	૩–૧૨–૦
સમાધિ ભા. ૧–૨	શ્રીમતી નિરૂપમાદેવી	૬– ૪–૦
અન્નપૂર્ણાનું મંદિર	,,	૨– ૦–૦
મોક્ષદા	,,	૩– ૦–૦
ભૈરવ	,,	૩–૧૨–૦
સરસ્વતીચન્દ્ર ભા. ૧લો	ગોવર્ધનરામ માધવરામ ત્રિપાઠી	૨– ૦–૦
સરસ્વતીચન્દ્ર ભા. ૨જો	,,	૩– ૦–૦
સરસ્વતીચન્દ્ર ભા. ૩જો પૂર્વાધ–ઉત્તરાર્ધ ભેગા	,,	૧૧– ૪–૦
સોહાગ કુમકુમ	,,	૨–૧૨–૦
સ્નેહ અને સમર્પણ	,,	૫– ૦–૦
સ્નેહસિંદૂર	,,	૨– ૦–૦
નિરુપમા	,,	
સત્યની શોધમાં	શ્રી મેઘાણી	૩– ૪–૦
નિરંજન	,,	૩– ૦–૦
સોરઠ ત્હારાં વહેતાં પાણી	,,	૪– ૮–૦
વસુન્ધરાનાં વહાલાં દવલાં	,,	૩– ૦–૦
તુલસીક્યારો	,,	૪– ૦–૦

અપરાધી	,,	૪– ૮–૦
બીડેલાં દ્વાર	,,	૩– ૦–૦
વેવિશાળ	,,	૩– ૮–૦
સમરાંગણ	,,	૩– ૮–૦
રા' ગંગાજળિયો	,,	૩– ૦–૦
ગુજરાતનો જય ભા. ૧લો	,,	૩– ૪–૦
ગુજરાતનો જય ભા. ૨જો	શ્રી મેઘાણી	૩–૧૨–૦
પ્રભુ પધાર્યા	,,	૨– ૮–૦
કાળચક્ર	,,	૨– ૦–૦
સ્વજમિલાપ	,,	૦–૧૨–૦
એશિયાનું કલંક	,,	૨– ૮–૦
હંગેરીનો તારણહાર	,,	૧– ૮–૦
દરિયાપારના બહારવટિયા	,,	૩– ૦–૦
પરકમ્મા	,,	૨– ૮–૦
વેરાનમાં	,,	૨– ૦–૦
પરિભ્રમણ ભા. ૧–૨–૩	,,	૧૦– ૦–૦
રેલગાડીની સૃષ્ટિ	,,	૧– ૦–૦
ક્રાન્તિ	સાને ગુરુજી	૫– ૮–૦
આકાશકુસુમ	સારંગ બારોટ	૬– ૮–૦
કોઈ ગોરી કોઈ સાંવરી	,,	૪– ૮–૦
કુર્યાત્ સદા મંગલમ્	,,	૪– ૮–૦
ભાગ્યાનાં ભેરુ	પન્નાલાલ પટેલ	૫– ૮–૦
પારેવડાં	,,	૪– ૦–૦
નાછૂટકે	,,	૮–૧૨–૦
ફકીરો	,,	૨– ૮–૦
ઓરતા	,,	૪– ૦–૦
ભીરુ સાથી	,,	૫– ૦–૦
માનવીની ભવાઈ ભા. ૧–૨	,,	૧૨– ૦–૦
સુખદુઃખના સાથી	,,	૪– ૦–૦
સાચાં શમણાં	,,	૩– ૮–૦
પાનેતરના રંગ	પન્નાલાલ પટેલ	૩– ૦–૦
લખચોરાશી	,,	૩– ૮–૦
કલ્પવૃક્ષ	ઈશ્વર પેટલીકર	૬– ૦–૦
આશાપંખી ભા. ૧–૨	,,	૭– ૮–૦
લોહીની સગાઈ	,,	૩– ૮–૦
હૈયાસગડી	,,	૫– ૮–૦
કળિયુગ	,,	૬– ૦–૦
પંખીનો મેળો, પાતાળકૂવો	,,	૫– ૮–૦
માનતા	,,	૩– ૦–૦
લખ્યા લેખ	,,	૪– ૦–૦
કાશીનું કરવત	,,	૩– ૮–૦
તરણા ઓથે ડુંગર	,,	૪– ૦–૦
આશાભરી	પીતાંબર પટેલ	૪– ૮–૦
સોનાનું ઈંડું	,,	૩– ૮–૦
ઉચ્ચ જીવનની મંગળ વાર્તા	,,	૨– ૦–૦
માણસાઈની વાતો	,,	૨– ૦–૦
શમણાની રાખ	,,	૪– ૮–૦
શ્રદ્ધાદીપ	,,	૪– ૮–૦

રસિયો જીવ	,,	૪– ૮–૦
છૂટાછેડા	,,	૩– ૮–૦
ખેતરને ખોળે ભા. ૧–૨	,,	૧૦– ૦–૦
વગડાનાં ફૂલ	,,	૩– ૮–૦
અલ્લાબેલી	ગુણવંતરાય આચાર્ય	૨– ૦–૦
જરજોખન	,,	૪– ૮–૦
પાતાળનાં પાણી	,,	૩– ૦–૦
ઘેરાતાં વાદળ	,,	૪– ૦–૦
રામકહાણી	,,	૪– ૮–૦
ધબકતાં હૈયાં	રમણલાલ દેસાઈ	૫– ૦–૦
સતી અને સ્વર્ગ	,,	૫– ૦–૦
ભાગ્યચક્ર	,,	૫– ૮–૦
ત્રિશંકુ	,,	૪– ૦–૦
શચીપૌલોમી	,,	૫– ૮–૦
બાલા જોગણ	,,	૫– ૮–૦
ભારેલો અગ્નિ	,,	૬– ૦–૦
પૂર્ણિમા	,,	૫– ૦–૦
કોકિલા	,,	૫– ૦–૦
દિવ્ય ચક્ષુ	,,	૪– ૮–૦
સોહિણી સંધાર	ગુણવંતરાય આચાર્ય	૬– ૮–૦
પાપડીનો વળ છેડે	,,	૧– ૮–૦
પેશાનું ઝવેરાત ભા. ૧–૨	,,	૭– ૮–૦
શ્રી અને સરસ્વતી	,,	૨– ૪–૦
લક્ષ્મી પધાર્યાં	,,	૪– ૮–૦
માટીના પગ	,,	૩– ૦–૦
સંજીવની	સોપાન	૪– ૮–૦
અંતરની વાતો	,,	૩– ૮–૦
ફૂટેલાં સુવર્ણપાત્રો	,,	૫– ૮–૦
મંગલમૂર્તિ	,,	૩– ૦–૦
પ્રાયશ્ચિત્ત ભા. ૧–૨	,,	૮– ૮–૦
પુણ્ય પરવાર્યું નથી	ગુલાબદાસ બ્રોકર	૩– ૦–૦
ઊભી વાટે	,,	૪– ૦–૦
વસુંધરા અને બીજી વાતો	,,	૪– ૮–૦
લતા અને બીજી વાતો	,,	૪– ૦–૦
જ્વલંત અગ્નિ	,,	૩– ૮–૦
નીલાંબરી ભા. ૧–૨	સારંગ બારોટ	૬– ૦–૦
ઊર્મિ અને આશા	,,	૩– ૮–૦
નંદનવન	,,	૪– ૦–૦
માનવહૈયાં	,,	૪– ૮–૦
બાદલ છાયા	,,	૩– ૮–૦
જયસોમનાથ	ક. મા. મુન્શી	૫– ૦–૦
ભગ્ન પાદુકા	,,	૬– ૮–૦
કોનો વાંક ?	,,	૫– ૦–૦
વેરની વસુલાત	,,	૬– ૮–૦
પૃથિવીવલ્લભ	,,	૨– ૮–૦
ચૌલુક્ય ગ્રંથાવલિ ૧૨ પુસ્તકો	ધૂમકેતુ	દરેક ૪– ૮–૦
ગુપ્ત નવલ ગ્રંથાવલિ ૫ પુસ્તકો	,,	,, ૪– ૮–૦

આકાશદીપ	,,	૩- ૦-૦
વનછાયા	,,	૩- ૦-૦
જલદીપ	,,	૩- ૦-૦
મલ્લિકા	,,	૩- ૦-૦
સુવર્ણરેખા	,,	૩- ૦-૦
વનરેખા	,,	૩- ૦-૦
પ્રતિબિંબ	,,	૩- ૦-૦
તણખા મંડળ ભા. ૧ થી ૪	,,	૧૩- ૮-૦
બુરો દેવળ	જયભિખ્ખુ	૩- ૮-૦
કાંચન અને કામિની	,,	૭- ૦-૦
લાખેણી વાતો	,,	૨- ૦-૦
શરણાઈના સૂર	ચુનીલાલ મડિયા	૪- ૦-૦
આંબાના રોપ	,,	૧- ૦-૦
ઘીનો દીવો	,,	૧- ૦-૦
પદ્મજા	,,	૩- ૦-૦
ચંપો અને કેળ	,,	૩- ૦-૦
મૂગી વેદના	ચુનીલાલ વ. શાહ	૫- ૮-૦
સંધિકાળ ભા. ૧-૨	,,	૮- ૦-૦
પ્રણય અને પરિણય	,,	૫- ૮-૦
વિષચક્ર	,,	૫- ૮-૦
છાશ અને માખણ ભા. ૧-૨	,,	૭- ૦-૦
કાળજાનો ઘા	,,	૪- ૪-૦
નાગવેણી	,,	૩-૧૨-૦
જીગર અને અમી	,,	૫- ૮-૦
સેજલ	રતિલાલ ત્રિવેદી	૪-૧૨-૦
પતિ સાથે પુનર્લગ્ન	મામા વરેરકર	૩-૧૨-૦
સિદ્ધાંગના	,,	૪-૧૨-૦
રજનીગંધા	શિવકુમાર જોષી	૪- ૦-૦
કામ અને કામિની	પ્રેમા કંટક	૬- ૦-૦
ગરાસણી	પ્રાણલાલ મુનશી	૫- ૮-૦
નાવમેં નદિયાં ડૂબ ગઈ	ઈશ્વર પટેલ	૨- ૮-૦
ખારાં પાણી	બકુલેશ	૨- ૪-૦
હૃદયમંથન	વિભાવરી	૫- ૦-૦
અંતઃસ્રોતા	મઢીઆ	૩- ૦-૦
અચ્યુત	ચિનુપ્રસાદ	૩- ૮-૦
અધુરો આદર્શ	બચુભાઈ	૬- ૪-૦
હરિયાળી	ખાંડેકર	૩- ૮-૦
પહેલી પ્રીત	,,	૩- ૮-૦
સૂનાં મંદિર	,,	૪- ૮-૦
વહી જતો વારસો	દાંડેકર	૩- ૮-૦
લગન ઘડી	યજ્ઞદત્ત શર્મા	૨-૧૨-૦
માનવતાની જ્યોત	નાથાલાલ પટેલ	૪-૧૨-૦
પિયરવાસ	હરિશ નાયક	૨- ૦-૦
સ્નેહદીપ	ફાલ્ગુની મુખોપાધ્યાય	૨- ૦-૦
દૂબળી થીમંતાઈ	ગોવિંદરાવ ભાગવત	૨- ૮-૦
સ્નેહસંન્યાસ	હરિશ નાયક	૨- ૦-૦
ગૌરી	હરિલાલ ઉપાધ્યાય	૨- ૮-૦
કાયાકલ્પ	પ્રેમચંદજી	૭- ૦-૦

દરા તુમ ધીરે વહો	મોહનલાલ પટેલ	૩– ૮–૦
સિંધુની પ્રેમકથાઓ ભા. ૧–૨	કરસનદાસ માણેક	૭– ૦–૦
રૂપ અરૂપ	ચુનીલાલ મડિયા	૩– ૮–૦
ઘૂઘવતાં પૂર	”	૪– ૮–૦
દીઠું મેં ગામડું જ્યાં	રતુભાઈ અદાણી	૨– ૮–૦
એક પાન	મોહમ્મદ માંકડ	૨– ૦–૦
બંધન અને મુક્તિ	દર્શક	૪– ૦–૦
પ્રેમ અને પૂજા	”	૫– ૦–૦
દીપનિર્વાણ	”	૩– ૦–૦
આ ઘેર પેલે ઘેર	જયન્તિ દલાલ	૩– ૦–૦
અંતર્દીપ	પુષ્કર ચંદરવાકર	૪– ૦–૦
શુકનવંતી	”	૨– ૮–૦
ખેતરનો ખેડુ	”	૨– ૮–૦
અમાસના તારા	કિશનસિંહ ચાવડા	૫– ૮–૦
સારંગી	”	૪– ૦–૦
કુમકુમ	”	૫– ૦–૦
નદીનાં નીર	જયંત પરમાર	૩– ૦–૦
મનોધારા	યશોધર મહેતા	૨– ૮–૦
નિરાંતનો રોટલો	બાબુભાઈ વૈદ્ય	૩– ૮–૦
ઊર્મિલા	ડાહ્યાભાઈ પટેલ	૪– ૦–૦
ધરતીની પ્રીત	રમણીક પટેલ	૩– ૮–૦
નજર લાંબી અને ટૂંકી	જ્યોતિન્દ્ર દવે	૩– ૦–૦
ગીરની વાતો ભા. ૧થી ૪	અજ્ઞાત	૨૫– ૦–૦
પારકાં જણ્યાં	ઉમાશંકર જોશી	૩– ૦–૦
મૂળરાજ સોલંકી	ચુનીલાલ વ. શાહ	૫– ૮–૦
કાયર	રાજેન્દ્ર શર્મા	૪– ૦–૦
હસ્તમેળાપ	મંજુલાલ દેસાઈ	૪– ૦–૦
જયએકલિંગ	”	૩–૧૨–૦
સરી જતી રેતી ભા. ૧–૨	યશોધર મહેતા	૧૧– ૦–૦
પુનર્જન્મ	સાને ગુરુજી	૩– ૦–૦
આસ્તિક	”	૩– ૦–૦
રામનાં રખોપાં	”	૪– ૦–૦
કિલ્લામાંની કન્યા	ગો. અમીન	૪– ૦–૦
અંજળપાણી	સત્યમ્	૪– ૪–૦
માટીના પુતળા	કાન્તિલાલ પરીખ	૧–૧૨–૦
વનવેણુ	ધૂમકેતુ	૩– ૦–૦
ચાણક્ય ને ચંદ્રગુપ્ત	શ્રી ચુ. વ. શાહ	૩– ૮–૦
દિવ્ય વાર્તાઓ	શ્રી કરસનદાસ માણેક	૧– ૦–૦
ઉચ્ચ જીવનની મંગળ વાતો	શ્રી પીતામ્બર પટેલ	૨– ૦–૦
આળાં હૈયાં	શ્રી વ્રજલાલ ધ. મેઘાણી	૨– ૦–૦
રંગમેળો	શ્રી હીરાલાલ ફોફળીઆ	૧– ૮–૦
ગુલાબસિંહ	શ્રી મ. ન. દ્વિવેદી	૪– ૮–૦
પલટાતા રંગ	પ્રો. હી. લ. કાજી	૧– ૮–૦
બિરબલ અને બીજા	શ્રી જ્યોતીન્દ્ર દવે	૨– ૦–૦
ભરતીઓટ	શ્રી પ્રશાંત	૨– ૦–૦
જીવનરંગ	શ્રી પીતામ્બર પટેલ	૧– ૮–૦
બનારસી બુટ્ટો	શ્રી નટવરલાલ પ્ર. બુચ	૧– ૦–૦

અન્તરના દીવા	શ્રી વેણીભાઈ પુરોહિત.	૨– ૮–૦
રંગ અને દીવા	શ્રી ચંદુલાલ પટેલ	૧– ૮–૦
જીવનસુવાસ	શ્રી લાલભાઈ ક. દેસાઈ	૧– ૮–૦
અક્ષયપાત્ર	શ્રી સારંગ બારોટ	૧– ૮–૦
અંધારી રાતે	સ્વ. કેતન મુનશી	૧– ૮–૦
ઇન્સાન મિટા દુંગા	ડૉ. કૃષ્ણલાલ શ્રીધરાણી	૧– ૪–૦
ઇતિહાસને અજવાળે	શ્રી ઇન્દ્ર વસાવડા	૦–૧૨–૦
અદાલતને આંગણે	શ્રી કેશવલાલ મ. શાહ	૧– ૮–૦
કંકુ અને કન્યા	શ્રી ઇશ્વર પેટલીકર	૧– ૪–૦
પટલાઈના પેચ	,,	૧– ૮–૦
સોનાનો સૂરજ	શ્રી પીતામ્બર પટેલ	૧– ૪–૦
જયાજયંત	કવિ ન્હાનાલાલ	
જહાંગીર નૂરજહાં	,,	૪– ૮–૦
અમરવેલ	,,	૨– ૮–૦
અજિત અને અજિતા	,,	૨– ૦–૦
ઇન્દુકુમાર ભા. ૧–૨–૩	,,	૬– ૪–૦

ધાર્મિક સાહિત્ય

તુલસીકૃત રામાયણ	સસ્તું સા. વ. કા.	૧૦– ૦–૦
,, ભા. ૧–૨		
વાલ્મીકિ રામાયણ	,,	૧૦– ૦–૦
,, ભા. ૧–૨		
ગિરધરકૃત રામાયણ	,,	૪– ૮–૦
શ્રી શિવપુરાણ ભા. ૧–૨	,,	૧૨– ૦–૦
મહાભારત ભા. ૧ થી ૭	,,	૫૨– ૦–૦
શ્રીમદ્ ભાગવત ભા. ૧–૨	સ. સા. વ. કા.	૧૦– ૦–૦
શ્રીમદ્ ભગવતી ભાગવત (દેવી ભાગવત)	,,	૬– ૮–૦
વિષ્ણુપુરાણ	,,	૪– ૦–૦
શ્રીમદ્ ભાગવત	શ્રી. ગોપાળદાસ પટેલ	૩– ૮–૦
જપ અને નામસ્મરણ	સ્વામી સાંઈશરણાનંદ	૧– ૦–૦
ધર્મકથાઓ	વામનરાવ પ્રા. પટેલ	૧– ૮–૦
મનુસ્મૃતિ	સ. સા. વ. કા.	૪– ૮–૦
ભગવાન મહાવીરની ધર્મકથાઓ	શ્રી ગોપાળદાસ પટેલ	૨– ૮–૦
મહાવીર સ્વામીનો આચારધર્મ	,,	૧–૧૨–૦
મહાવીર સ્વામીનો સંયમધર્મ	,,	૧– ૮–૦

સંતવાણી—ભજનો

મીરાબાઈનાં ભજનો	સસ્તું સા. વ. કા.	૦–૧૨–૦
નરસિંહ મહેતાના ભજનો	,,	૦–૧૨–૦
અખાની વાણી	,,	૩– ૦–૦
પ્રીતમદાસની વાણી	,,	૩– ૦–૦
સાક્ષાત્કારને પંથે તુકારામ	,,	૨– ૮–૦
ભજનસાગર ભા. ૧ તથા ૨જો	,,	૩– ૮–૦
ગુરુમુખવાણી	સં. મહારાજશ્રી મનસુખરામ	૨– ૮–૦
ભજનકીર્તન	સ્વામી પરમાનન્દજી	૪– ૦–૦
વાઙ્મયી પૂજા	,,	૨– ૮–૦
નિત્યપ્રાર્થના	,,	૨– ૦–૦
કબીર સાહેબનાં ભજનો	સસ્તું સા. વ. કા.	૦– ૮–૦

દયારામ રસસુધા	સંપાદક શંકરપ્રસાદ રાવળ	૩-૧૨-૦
સુદામાચરિત	નરસિંહ મહેતા	૦-૧૪-૦

વેદાન્ત-તત્ત્વજ્ઞાન

સો ઉપનિષદો	સસ્તું સા. વ. કા.	૫- ૦-૦
એકાદશ ઉપનિષદ	,,	૩- ૦-૦
બૃહદારણ્યક ઉપનિષદ	,,	૨- ૦-૦
કેનોપનિષદ	નવજીવન પ્ર. મંદિર	૧-૧૨-૦
મુણ્ડકોપનિષદ	,,	૨- ૦-૦
ઈશાવાસ્યવૃત્તિ	વિનોબાજી	૧- ૦-૦
શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતા (પુરુષાર્થબોધિની ટીકા)	પંડિત સાતવળેકરજી	૧૨- ૮-૦
શ્રીમદ્ ભગવદ્ ગીતા—શાંકરભાષ્ય	સસ્તું સા. વ. કા.	૪- ૦-૦
શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતા—નીલકંઠી ટીકા	,,	૩- ૦-૦
શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતા—જ્ઞાનેશ્વરી ટીકા	,,	૪- ૮-૦
ગીતાપ્રવચનો	વિનોબાજી	૧- ૦-૦
ગીતાદોહન	શ્રી કૃષ્ણાશ્રમજી	૮ -૦-૦
સ્થિતપ્રજ્ઞદર્શન	વિનોબાજી	૧- ૮-૦
યોગવાસિષ્ઠ મહારામાયણ ભા. ૧-૨	સસ્તું સા. વ. કા.	૧૪- ૦-૦
વિચારસાગર	મહાત્મા નિશ્ચલદાસજી	૩- ૦-૦
પંચદશી	અનુ. : હાથીભાઈ શાસ્ત્રી સસ્તું. સા. વ. કા.	૪- ૮-૦
પંચીકરણ	સસ્તું સા. વ. કા.	૨- ૦-૦
વિચારદર્શન	કેદારનાથજી	૧- ૮-૦
ચન્દ્રકાન્ત ભા. ૨-૩	ગુજરાતી પ્રિં. પ્રેસ, મુંબઈ	૨૦- ૦-૦
વૈયાસિક ન્યાયમાળા	પુ. સ. સ. મં. લિ., વડોદરા	૧- ૮-૦
રામકૃષ્ણ વાર્તાલાપ પુ. ૧-૨	સસ્તું સા. વ. કા.	૪- ૮-૦
ભક્તિયોગ-સ્વામી વિવેકાનંદ ભા. ૮મો	,,	૨- ૦-૦
પાતંજલ યોગદર્શન	સ્વામી વિવેકાનંદ	૧- ૦-૦
સ્વામી રામતીર્થ—ઉપદેશો (૧)	સ્વામી રામતીર્થ	૩- ૦-૦
ઉપનિષદોનું તત્ત્વજ્ઞાન	ડૉ. રાધાકૃષ્ણન્	૩- ૮-૦
ગીતાદર્શન	,,	૩- ૮-૦
વેદની વિચારધારા	,,	૨- ૪-૦
ગીતામંથન	શ્રી કિશોરલાલ મશરૂવાળા	૨- ૮-૦
જીવનશોધન	,,	૩- ૦-૦
ધર્મમંથન	ગાંધીજી	૨- ૦-૦
રામકૃષ્ણ ઉપનિષદ્	રાજાજી	૧- ૮-૦

અર્વાચીન પદ્યસાહિત્ય

કલાપીનો કેકારવ	સ્વ. કલાપી	૯- ૦-૦
વસંતવર્ષા	શ્રી ઉમાશંકર જોષી	૩- ૦-૦
ગંગોત્રી	,,	૨- ૮-૦
પ્રાચીના	,,	૨- ૮-૦
નિશીથ	,,	૩- ૦-૦
આતિથ્ય	,,	૩- ૦-૦
નવો હલો	શ્રી પુષ્કર ચંદરવાકર	૪- ૮-૦

ઝબૂક વીજળી ઝબૂક	શ્રી મકરન્દ દવે	૧– ૪–૦
લગ્નગીતો	શ્રી રમેશ પાઠક	૧– ૪–૦
ગુજરાતી સાહિત્યનાં વિરહગીતો	,,	૧– ૪–૦
પરિમલ	ર. દલાલ	૨– ૦–૦
ઉન્મેષ	શ્રી ઇન્દુલાલ ગાંધી	૩– ૦–૦
પલ્લવી	,,	૩– ૦–૦
ગોરસી	,,	૧– ૮–૦
સરવાણી	શ્રી પ્રહ્‌લાદ પારેખ	
સંધ્યાગીત	શ્રી કોલક	૧– ૪–૦
પારિજાત	શ્રી પૂજાલાલ	૪– ૦–૦
યુગવંદના	શ્રી મેઘાણી	૩– ૦–૦
સ્મૃતિ	શ્રી રસિકલાલ છો. પરીખ	૩– ૦–૦
રામસાગર	શ્રી સુધાંશુ	૪– ૦–૦
પુનમરાત	શ્રી જગદીપ વીરાણી	૨– ૦–૦
ડોલરિયો	,,	૧– ૮–૦
દૂધગંગા	શ્રી અવિનાશ વ્યાસ	૩– ૦–૦
સથવારો	,,	૨– ૦–૦
પનઘટ	શ્રી સ્નેહરશ્મિ	૩– ૦–૦
ઇન્દ્રધનુ	શ્રી સુંદરજી ગો. બેટાઈ	૩– ૦–૦
જ્યોતિરેખા	,,	૧– ૮–૦
વિશેષાંજલિ	,,	૩– ૦–૦
અભિસાર	શ્રી મનસુખલાલ ઝવેરી	૩– ૮–૦
ફૂલદોલ	,,	૧– ૮–૦

આરાધના	શ્રી મનસુખલાલ ઝવેરી	૩– ૦–૦
અનુભૂતિ	,,	૩– ૦–૦
સંસૃતિ	શ્રી પારાશર્ય	૨– ૦–૦
દીપશિખા	શ્રી અમીદાસ કાણકિયા	૧– ૦–૦
પ્રેમધનુષ્ય	શ્રી કોલક	૧– ૮–૦
ધ્વનિ	શ્રી રાજેન્દ્ર શાહ	૩– ૦–૦
આંદોલન	,,	૧– ૮–૦
કલ્યાણયાત્રી	શ્રી કરસનદાસ માણેક	૧– ૪–૦
સંવેદના	શ્રી નંદકુમાર પાઠક	૧– ૮–૦
કિન્નરી	શ્રી નિરંજન ભગત	૧– ૮–૦
અલ્પવિરામ	,,	૧– ૦–૦
રાસકુંજ	શ્રી શાન્તિ ખરીવાળા	૩– ૮–૦
ગુજરાતનાં લોકગીતો	શ્રી મધુભાઈ પટેલ	૧– ૪–૦
પરિક્રમા	શ્રી બાલમુકુન્દ દવે	૨– ૦–૦
કોડિયાં	શ્રી કૃષ્ણલાલ શ્રીધરાણી	૪– ૦–૦

નાટકો

રસિયો વાલમ	શ્રી જયભિખ્ખુ	૩– ૮–૦
જનતા જાગે છે	શ્રી જશવંત ઠાકર	૧– ૪–૦
શ્રુતિપતિ	,,	૨– ૮–૦
નાટ્યસંગ્રહ	,,	૪– ૦–૦
શિખરિણી	શ્રી ચન્દ્રવદન મહેતા	૧– ૮–૦
સોનાવાટકડી	,,	૧– ૮–૦
કિશોરનાટકો ૧–૨	,,	૩– ૦–૦
માઝમરાત	,,	૧– ૪–૦

રંગભંડાર	,,	૪– ૮–૦
મેનાપોપટ	,,	૧– ૪–૦
પાંજરાપોળ	,,	૨– ૦–૦
આગગાડી	,,	૨– ૮–૦
સંતાકૂકડી	,,	૧– ૦–૦
ધરા ગુર્જરી	,,	૨– ૦–૦
અખો, વરુનું અને બીજા નાટકો	,,	૩– ૦–૦
પ્રેમનું મોતી અને બીજા નાટકો	,,	૩– ૮–૦
પાઘડી	શ્રી મંગળદાસ જ ગોરધનદાસ	૧– ૮–૦
૭ નાટકો,	શ્રી ફિરોજ આંટિયા	૨– ૦–૦
બટુભાઈના નાટકો	શ્રી બટુભાઈ ઉમરવાડિયા	૩– ૮–૦
એ આનજો	શ્રી બાબુભાઈ વૈદ્ય	૧– ૮–૦
રક્તતિલક	શ્રી ચુનીલાલ મડિયા	૩– ૮–૦
રંગદા	,,	૩–૧૨–૦
હું ને મારી વહુ	,,	૧– ૮–૦
શ્રેષ્ઠ નાટિકાઓ	,,	૩–૧૨–૦
પાંખ વિનાનાં પારેવાં	શ્રી શિવકુમાર જોષી	૪– ૦–૦
અનંત સાધના	,,	૪– ૦–૦
સુમંગલા	,,	૧– ૮–૦
પારકી જણી	શ્રી નંદકુમાર પાઠક	૧– ૪–૦
ભાડે આપવાનું છે	,,	૧– ૮–૦
શાળોપયોગી નાટકો ભા. ૧–૨	શ્રી ઇન્દ્ર વસાવડા	૩– ૦–૦

પથ્થરના પારેવા	શ્રી ઇન્દુલાલ ગાંધી	૩– ૦–૦
ઉલ્લાસિકા	શ્રી દુર્ગેશ શુકલ	૪– ૦–૦
ઉત્સર્જિકા	,,	૪– ૦–૦
ઘરકૂકડી	શ્રી ઉમેશ કવિ	૨– ૮–૦
હું ઊભો છું	શ્રી આચાર્ય અત્રે	૨– ૦–૦
દુનિયા શું કહેશે ?	,,	૧– ૮–૦
કરિયાવર	શ્રી અનંત આચાર્ય	૧– ૪–૦
શ્રદ્ધા ફળી	,,	૧– ૪–૦
મંબોજમો	શ્રી યશોધર મહેતા	૧– ૦–૦
ઘેનો અમલ	,,	૧– ૮–૦
દાન–	શ્રી જયમલ પરમાર	૨– ૦–૦
જ્વલંત અગ્નિ (બાર એકાંકી)	શ્રી ગુલાબદાસ બ્રોકર	૩– ૮–૦
ધૂમ્રસેર	,,	૧– ૮–૦
દશ મિનિટ	શ્રી ધનસુખલાલ મહેતા	૨– ૦–૦
રજનું ગજ	શ્રી ભૂખણવાળા	૧– ૮–૦
વડ અને ટેટા	શ્રી જ્યોતીન્દ્ર દવે	૩– ૦–૦
ભદ્રની કોશા	શ્રી મગનલાલ પરીખ	૩– ૪–૦
વાહ રે મે વાહ	શ્રી કનૈયાલાલ મુનશી	૨– ૪–૦
સાપના ભારા	શ્રી ઉમાશંકર જોષી	૨–૧૨–૦
ઉત્તરરામચરિત (સંસ્કૃતનો અનુવાદ)	,,	૬– ૪–૦
શાકુન્તલ (,,)	,,	૬– ૦–૦
રાણો પ્રતાપ	શ્રી મેઘાણી	૩– ૦–૦

શાહજહાં	શ્રી મેઘાણી	૨– ૪–૦
હરિરથ ચાલે	શ્રી બચુભાઈ શુકલ	૨– ૦–૦
સામે પાર	શ્રી પ્રભુલાલ દ્વિવેદી	૧– ૦–૦
વિદ્યાવારિધિ	”	૧– ૪–૦
મંગલમંદિર	શ્રી પ્રાગજીભાઈ જ. ડોસા	૧– ૦–૦
સૌભાગ્યસુંદરી અને બીજાં નાટકોનું નવનીત	શ્રી મૂલશંકર મૂલાણી	૧– ૮–૦
મુદ્રારાક્ષસ	શ્રી કેશવરામ કા. શાસ્ત્રી	૩– ૦–૦
ભાસનાટયચક્ર	”	૪– ૦–૦
ઊંડા અંધારેથી	ગોર્કી	૨–૮–૦
આસમાની ચકલી (મોરિસ મેટરલિંક)	સસ્તું સા. વ. કા.	૧–૮–૦
વિરાજવહુ	શરદબાબુ, અનુ. શિવકુમાર જોષી	૨– ૦–૦
હેમ્લેટ	શ્રી હંસાબેન મહેતા	૩– ૦–૦
વેનિસનો વેપારી	”	૨– ૦–૦
ત્રણ નાટકો અને બીજાં	”	૨–૧૨–૦
પ્રણયના રંગ	શ્રી રંભાબેન ગાંધી	૧– ૮–૦
ચકમક	”	૩– ૦–૦
રોજની રામાયણ	”	૩– ૦–૦
કોઈ ને કહેશો નહિ	”	૧– ૪–૦
ઘર–લખોટી	શ્રી ભારતીબેન સારાભાઈ	૨– ૮–૦
બે નારી	”	૨– ૮–૦
નૃસિંહાવતાર	શ્રી મણિલાલ ન. દ્વિવેદી	૩– ૮–૦
યશવંત પંડયાનાં બાલ-નાટકો	શ્રી યશવંત પંડયા	૨– ૮–૦
જો હું તું હોત		૩– ૦–૦
પાચો પટેલ	શ્રી પુષ્પ	૧– ૦–૦

પ્રવાસ

હિમાલયનો પ્રવાસ	શ્રી કાકા કાલેલકર	૧– ૮–૦
બ્રહ્મદેશનો પ્રવાસ	”	૦–૧૦–૦
પૂર્વ આફ્રિકામાં	”	૩– ૦–૦
રખડવાનો આનંદ	”	૪– ૦–૦
નવી નજરે કાશ્મિર	વજુભાઈ દવે	૨– ૮–૦
પ્રવાસ પ્રસાદી	”	૨– ૦–૦
૮૦ દિવસમાં પૃથ્વીની પ્રદક્ષિણા	જુલેવર્ન	૧– ૪–૦
તપોભૂમિ બદરીકેદાર	નાનજીભાઈ ક. મહેતા	૨– ૮–૦
કૈલાસ-દર્શન	સસ્તું સા. વ. કા.	૨– ૮–૦
બ્રહ્મદેશદર્શન	”	૧– ૦–૦
ગુજરાતનાં તીર્થસ્થાનો	”	૧– ૮–૦
મારો ભારત દેશ	”	૦–૧૯–૦
હિન્દ પર્યટન	એન. એમ. ત્રિપાઠીની કું.	૪– ૮–૦
ભારતદર્શન	”	૩– ૦–૦
જયગિરનાર	શ્રી મડિયાકૃત	૧– ૦–૦
દક્ષિણાયન	સુંદરમ્	૪– ૦–૦
પ્રવાસદર્શન	તા. પો. અડાલજા	૨– ૪–૦

સ્ત્રીઉપયોગી પુસ્તકો

ભારતનાં સ્ત્રીરત્નો	સસ્તું સા. વ. કા.	૩– ૦–૦
સુખી જીવનની પગદંડી	”	૧– ૮–૦

કલ્યાણમયી	સસ્તું સા. વ. કા.	૧– ૮–૦
પાકશાસ્ત્ર	,,	૧–૧૨–૦
રસીલાનું રસોડું	અ. સૌ. સતીદેવી	૪–૧૨–૦
કન્યાને પત્રો	નરહરિ પરીખ	૧– ૦–૦

બાલ અને કિશોર સાહિત્ય

બાળાસેટ—(અક્ષરમાળા, શબ્દમાળા, અંકલેખન)	બાલવિનોદ કાર્યાલય	૧– ૪–૦
પ્રૌઢ વાચનપોથી	સસ્તું સા. વ. કા.	૦– ૪–૦
પ્રૌઢ વાચનપૂર્તિ	,,	૦– ૪–૦
શિશુસાથી ભા. ૧લો } ૧ થી ૩	,,	૦– ૨–૦
શિશુસાથી ભા. ૨જો	,,	૦– ૨–૦
શિશુસાથી ભા. ૩જો	,,	૦– ૨–૦
પ્રૌઢશિક્ષણ વાચનમાળા ૧લી ચોપડી	પુ. સ. સ. મંડળ લિ,	૦– ૪–૦
બાલવિનોદ ગ્રંથાવલિ ૧૦ સચિત્ર પુસ્તકો	બાલવિનોદ કાર્યાલય	૩–૧૨–૦
બાલવિનોદમાલા ૬૩ સચિત્ર પુસ્તકો	,,	૧૬– ૮–૦
રમૂજમાળા—સચિત્ર ૫ પુસ્તકો	,,	૩–૧૨–૦
રમૂજ પ્રવાસમાળા સચિત્ર ૧૨ પુસ્તકો	,,	૪– ૮–૦
મઝેદાર કહાણીમાળા સચિત્ર ૬ પુસ્તકો	,,	૧૫– ૦–૦
વિજ્ઞાનમાળા સચિત્ર ૫ પુસ્તકો	,,	૩–૧૨–૦
સાહસ કથાવલિ સચિત્ર ૧૬ પુસ્તકો	બાલવિનોદ કાર્યાલય	૨૦– ૦–૦
અશોક બાલ પુસ્તકમાળા સચિત્ર ૯૯ પુસ્તકો	,,	૩૨– ૮–૦
બાલસાહિત્યમાળા ૧ થી ૮૦ પુસ્તિકાઓ	દક્ષિણામૂર્તિ પ્ર. મંદિર	૨૫– ૦–૦
બાલસાહિત્ય ગુચ્છ ૧ થી ૨૫ પુસ્તકો	,,	૯– ૮–૦
બાલસાહિત્ય વાટિકા ૧ થી ૩૨ પુસ્તકો	,,	૩૨– ૦–૦
બાલવાર્તાઓ ભા. ૧ થી ૫	,,	૬– ૪–૦
કિશોરકથાઓ ભા. ૧–૨	,,	૩– ૦–૦
ધર્માત્માઓનાં ચરિતો	,,	૧–૧૨–૦
ટારઝન ભા. ૧ થી ૧૦	શ્રી શંકર શાહ	૭– ૮–૦
મહાભારતનાં પાત્રો ૧ થી ૧૩ પુસ્તકો	શ્રી નાનાભાઈ ભટ્ટ	૧૫– ૦–૦
રામાયણનાં પાત્રો ૧ થી ૬ પુસ્તકો	,,	૮–૧૨–૦
હિન્દુધર્મની આખ્યાયિકાઓ ૧–૨	,,	૪– ૦–૦
બાલભારત	સસ્તું સા. વ. કા.	૧– ૮–૦
બાલરામાયણ	,,	૧– ૦–૦
ઈસપની બાલવાર્તાઓ	,,	૧– ૪–૦
ભીમનાં પરાક્રમો	,,	૧– ૮–૦

ગદાધારી ભીમ	,,	૨– ૪–૦
પુરાણગુચ્છ	ગાંડિવ સાહિત્યમંદિર	૫– ૪–૦
પરીકથા ગુચ્છ ૧લું, ૭ પુસ્તકો	,,	૫– ૪–૦
પરીકથા ગુચ્છ ૨જું, ૭ પુસ્તકો	,,	૫–૧૨–૦
પુરાતન ગુચ્છ ૭ પુસ્તકો	,,	૫– ૪–૦
બકોર પટેલ પ્રથમ ગુચ્છ ૫ પુસ્તકો } બકોર પટેલ બીજુ ગુચ્છ ૫ પુસ્તકો } ૧–૨	,,	૧૦– ૦–૦
માનો યા ન માનો (બકોર પટેલનો નવો ભાગ)	,,	૨– ૦–૦
ગાંધીજીની વાતો ૭ પુસ્તકો	,,	૨–૧૦–૦
શિશુભારતી ગ્રંથમાળા શ્રેણી ૧લી ૧૦ પુસ્તકો	હરિહર પુસ્તકાલય સુરત	૫– ૦–૦
નવઘડતર ગ્રંથમાળા	,,	૧૦– ૦–૦
મહાન પુરુષોનાં જીવન-ચરિત્રોનાં ૨૦ પુસ્તકો		
તેજરેખા	શ્રી શારદાપ્રસાદ વર્મા	૦– ૮–૦
નેહરુચાચા	શ્રીકાન્ત ત્રિવેદી	૧– ૮–૦
વિનોબા	,,	૧– ૪–૦
આપણી ધર્મકથાઓ ૧ થી ૫	શ્રી રા. ના. પાઠક	૬– ૪–૦
વિદ્યાર્થી વાચનમાળા શ્રેણી ૧ થી ૧૦	ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય	૪૦– ૦–૦

ઇતિહાસ–રાજકારણ–સમાજશાસ્ત્ર

અભિનવ ભારત–સેટ ૬ પુસ્તકો	શ્રી સોપાન	૬– ૦–૦
અસહકારનો વિચાર	નવજીવન પ્ર. મંદિર	૦– ૮–૦
અહિંસાનો પહેલો પ્રયોગ	,,	૧– ૦–૦
એક ધર્મયુદ્ધ	,,	૦–૧૨–૦
ગાંધીજીનો સરકાર સાથેનો પત્રવ્યવહાર	,,	૨– ૮–૦
દક્ષિણ આફ્રિકાના સત્યાગ્રહનો ઇતિહાસ	,,	૩ –૮–૦
સત્યાગ્રહની સપ્તપદી	,,	૨– ૦–૦
સત્યાગ્રહાશ્રમનો ઇતિહાસ	,,	૧– ૦–૦
હળપતિની મુક્તિ	,,	૦– ૬–૦
દારૂબંધી શા સારુ ?	,,	૦–૧૦–૦
ત્યાગમૂર્તિ	ગાંધીજી	૨– ૦–૦
નીતિનાશને માર્ગે	,,	૦–૧૦–૦
બહેનોને	,,	૦– ૬–૦
સ્ત્રી-પુરુષ મર્યાદા	નવજીવન પ્ર. મંદિર	૧– ૮–૦
આધુનિક ભારત	,,	૬– ૦–૦
આત્મરચના અથવા આશ્રમી	,,	૪– ૮–૦
કેળવણી ભા. ૧–૨–૩		
આશ્રમજીવન	,,	૦– ૬–૦
ગામડાંની વહારે	,,	૦– ૬–૦
ગ્રામ વિદ્યાપીઠ	,,	૧–૧૨–૦
જગતના ઇતિહાસનું રેખાદર્શન	પંડિત જવાહરલાલ નેહરુ	૧૨– ૦–૦
જગતના ઇતિહાસનું રેખાદર્શન (સંક્ષિપ્ત)	,,	૬– ૦–૦

બિહારની કોમી આગમાં	નવજીવન પ્રકાશન મંદિર	૩– ૦–૦
સેવાધર્મ	,,	૨– ૮–૦
ગામડાનું 'વાસ્તવદર્શન	શ્રી ભાઈલાલભાઈ દ્યાભાઈ પટેલ	૩– ૦–૦
ગ્રામરચના	શ્રી રવિશંકર મહારાજ	૧– ૮–૦
યંત્રની મર્યાદા	નરહરિ પરીખ	૧– ૦–૦
માનવ અર્થશાસ્ત્ર	,,	૫– ૮–૦

શિક્ષણશાસ્ત્ર

કેળવણીના પાયા	નવજીવન પ્ર. મંદિર	૨– ૮–૦
કેળવણીનો કોયડો	,,	૧– ૮–૦
કેળવણી વડે ક્રાન્તિ	,,	૩– ૦–૦
કેળવણીવિકાસ	,,	૧– ૪–૦
કેળવણીવિવેક	,,	૧– ૪–૦
ખરી કેળવણી	,,	૨– ૮–૦
પાયાની કેળવણી	,,	૧– ૪–૦
સર્વોદયની કેળવણી	,,	૧– ૪–૦
ચાર મોરચાની કેળવણી:	શ્રી દામુભાઈ શુકલ	૧– ૪–૦

સાહિત્ય

માતૃભાષાનું અધ્યાપન	શ્રી રમણલાલ શંકરભાઈ ત્રિવેદી	૨– ૦–૦
વિદ્યાર્થીઓ અને કાવ્યશિક્ષણ	શ્રી જે. પી દવે	૩– ૦–૦
અનુશીલન	શ્રી કે. કા. શાસ્ત્રી	૪– ૮–૦
ગુજરાતી ભાષાલેખન	,,	૨– ૮–૦
ગુજરાતી સાહિત્યનું રેખાદર્શન	પ્રા. મનસુખલાલ ઝવેરી	૨– ૮–૦
બૃહત્પિંગલ	શ્રી રા. વિ. પાઠક	૧૫–૦–૦
ગુજરાતી ભાષાલેખન	કે. કા. શાસ્ત્રી	૨– ૮–૦
હિન્દનાં વિદ્યાપીઠો	શ્રી રતિલાલ મો. ત્રિવેદી	૧– ૮–૦
ગુજરાતી સાહિત્ય: તેનું મનન અને વિવેચન	શ્રી રામચંદ્ર શુકલ, એમ. એ.	૨– ૦–૦
ભારતીય સરકારો	શ્રી દુર્ગાશંકર શાસ્ત્રી	૫– ૮–૦
સાહિત્યવિહાર	શ્રી અનંતરાય રાવળ	૩– ૦–૦
અર્વાચીન કાવ્ય-સાહિત્યનાં વહેણો	શ્રી રા. વિ. પાઠક	૩– ૦–૦
અર્વાચીન ચિંતનાત્મક ગદ્ય	શ્રી વિષ્ણુપ્રસાદ ર. ત્રિવેદી	૩– ૦–૦
સાહિત્ય અને ચિંતન	શ્રી રમણલાલ વ. દેસાઈ	૨– ૪–૦
ચિરંજીવ સાહિત્ય	પુ. સ. સ. મંડળ	૨– ૪–૦
મણિલાલ નભુભાઈની સાહિત્ય સાધના	સં. ડૉ. ધીરૂભાઈ ઠાકર	૬– ૦–૦
ગુજરાતી સાહિત્યનાં સ્વરૂપો	પ્રો. મંજુલાલ ર. મજમુદાર	૮– ૦–૦
સાહિત્યપ્રવેશિકા	શ્રી હિંમતલાલ અંજારિયા	૨– ૦–૦

આરોગ્ય-વૈદક-વ્યાયામ

ભાવપ્રકાશ ભા. ૧–૨	સસ્તુ સા. વ. કા.	૨૦– ૦–૦
ભાવપ્રકાશ–નિઘંટુ	,,	૫– ૦–૦
નિઘંટુ આદર્શ ભા. ૧–૨	શ્રી બાપાલાલ ગ. વૈદ્ય	૧૪– ૦–૦
શાર્ઙ્ગધરસંહિતા	સસ્તું સા. વ. કા.	૬– ૦–૦
સુશ્રુત–આયુર્વેદ–મે ગ્રન્થમા	,,	૧૫– ૦–૦
અષ્ટાંગહૃદય–વાગ્ભટ	,,	૧૨– ૦–૦
ચરકસંહિતા ભા. ૧ થી ૫	એન. એમ. ત્રિપાઠી	૭૫– ૦–૦

આર્યભિષક્	સસ્તું સા. વ. કા.	૮– ૦–૦
વનૌષધિવર્ણન	લે. જયકૃષ્ણ ઇન્દ્રજી ઠાકર	૨૦– ૦–૦
વનસ્પતિવર્ણન-પ્રવેશ	લે. બાપાલાલ ગ. વૈદ્ય	૨– ૦–૦
ઘરગથ્થુ વૈદક	,,	૫– ૪–૦
રસતંત્રસાર અને સિદ્ધ પ્રયોગ સંગ્રહ : પ્રથમ ખંડ	લે. સ્વામી કૃષ્ણાનંદજી	૧૦– ૦–૦
રસતંત્રસાર અને સિદ્ધ પ્રયોગ સંગ્રહ : દ્વિતીય ખંડ	,,	૮– ૦–૦
આયુષ્યમાન	શ્રી જાદવજી ન. વૈદ્ય	૪– ૦–૦
રણે ચૂકતા	,,	૪– ૦–૦
ચૂંટેલાં	,,	૩– ૦–૦
યૌવનનાં ભયસ્થાનો	,,	૫– ૮–૦
પુત્રદા ને પારણું	,,	૫– ૦–૦
બા અને બાળક	,,	૫– ૦–૦
પૂછ્યું અને કહ્યું	,,	૩– ૦–૦
વીણેલાં	,,	૩– ૦–૦
અનુભૂત પ્રયોગાવલિ	,,	૨– ૮–૦
અદ્યતન સંતતિનિયમન	,,	૩– ૦–૦
પહેલું પારણું	એન. એમ. ઠક્કરની કું.	૬–૧૨–૦
આરોગ્યની ચાવી	નવજીવન પ્ર. મંદિર	૦– ૭–૦
મરુકુંજ	,,	૧– ૦–૦
આહાર અને પોષણ ભા. ૧–૨	નવજીવન પ્ર. મંદિર	૧– ૬–૦
આંખનું આરોગ્ય	સસ્તું સા. વ. કા.	૧– ૪–૦
દાંત અને આરોગ્ય	ડૉ. હરકિશનદાસ ગાંધી	૨– ૦–૦

દરદી અને દવા	વૈદ્ય હોરમસજી રતનશી અચારિયા	૪–૧૨–૦
ઉગ્ર રોગોમાં નિસર્ગોપચાર	રમણલાલ એન્જિનિયર	૨– ૮–૦
નિસર્ગોપચારનું જીવનદર્શન	,,	૨– ૮–૦
હું નિસર્ગોપચાર તરફ કેમ વળ્યો?	,,	૨– ૮–૦
તંદુરસ્ત રહો	શ્રી. ભૂપતરાય દવે	૬–૧૨–૦
આરોગ્ય કેમ સાચવશો	,,	૬– ૦–૦
રોગ અને આસન	,,	૩– ૦–૦
ક્ષય અને દમમાં નિસર્ગોપચાર	,,	૩– ૦–૦
ઔષધ સંગ્રહ	હરિલાલ મુનશી	૨– ૦–૦
બાળકોનાં દર્દો	વૈદરાજ પ્રાગજી મોહનજી રાઠોડ	૧– ૮–૦
સ્ત્રીઓનાં દર્દો	,,	૧– ૮–૦
વ્યાયામપ્રચાર	ગુજરાત વ્યાયામપ્રચાર મંડળ	૧– ૪–૦
મગદળ	,,	૦–૧૦–૦
સાંઘિક રમતો ગુચ્છ ૧લું	,,	૦– ૮–૦
સાંઘિક રમતો ગુચ્છ ૨જું	,,	૦– ૮–૦
સાંઘિક રમતો ગુચ્છ ૩જું	,,	૦–૧૨–૦
લેઝીમ	,,	૧– ૦–૦
સાદી રમતો	,,	૩– ૮–૦
કવાયત	,,	૧– ૪–૦

જ્યોતિષ

હસ્તરેખાદર્શન	શ્રી વિનોદકુમાર જોશી	૪– ૪–૦

સામુદ્રિક દીપિકા ભા. ૧-૨-૩ (હિન્દી)		૧૧-૧૨-૦
જન્માંગ નક્ષત્ર દીપિકા ભા. ૧લો (હિન્દી)		૧- ૮-૦
રત્નદીપિકા		૧- ૦-૦
ગ્રહો અને રત્નો	ડી. જી. ટીકલે	૫- ૦-૦
જ્યોતિષ કલ્પતરુ (ફલાદેશ)	શ્રી સોમેશ્વર દા. જોષી	૮- ૮-૦
ભવિષ્યવાણી		૬-૧૨-૦
ઘરનો જોષી		૫- ૪-૦
હાથની ભાષા		૬-૧૨-૦
જ્યોતિષ માર્ગદર્શન	શ્રી શાન્તિલાલ હ. શાહ	૫- ૦-૦
હસ્તરેખા સામુદ્રિક	શ્રી હરિહર પંડિત	૫- ૦-૦
જાતક પારિજાત (ગુજરાતી ભાષાન્તર)	શ્રી ચંદ્રદેવ સોમેશ્વર જોષી	૮- ૮-૦

ખેતીવિષયક પુસ્તકો

શાકભાજી અને બીજા લેખો	શ્રી માર્તંડ શિ. પંડ્યા	૦-૧૨-૦
ખેતીનાં મૂળ તત્ત્વો ભા. ૧લો	,,	૧- ૪-૦
,, ,, ,, ભા. ૨જો	,,	૧- ૦-૦
,, ,, ,, ભા. ૩જો	,,	૧- ૮-૦
,, ,, ,, ભા. ૪થો	,,	૧-૧૨-૦
કૃષિ બજાર વહેપાર	,,	૪- ૦-૦
ખેતીવાડી મહત્ત્વ અને પરિસ્થિતિ	,,	૧- ૪-૦
કૃષિજગત	શ્રી. ઇશ્વર કૃષિકાર	૨- ૪-૦
પશુપાલન	શ્રી ઇશ્વર પેટલીકર	૧- ૮-૦
ખેડા જિલ્લાની ખેતી	શ્રી હિરાલાલ મ. દેસાઈ	૪- ૮-૦
ખાતરોની માહિતી અને ખેતીસુધારણા	શ્રી સોમાભાઈ કિ. પટેલ	૧- ૪-૦
વૃક્ષ અને વેલી	જે. ડી. ઓઝા	૨- ૦-૦
શાકભાજીની વાડી	સો. કિ. પટેલ	૨- ૦-૦
ફળઝાડની વાડી	,,	૨- ૮-૦
ખેતી શિક્ષણ	,,	૧- ૪-૦
બાળકોનો બાગ	,,	૧- ૦-૦
ખેતીશાસ્ત્ર	,,	૧- ૪-૦
આગણાની વનસ્પતિ	મનુભાઈ જોધાણી	૨- ૦-૦
પાદરની વનસ્પતિ	,,	૨- ૦-૦

આલ્બમો-ચિત્રો

છાયાચિત્રો ૧	શ્રી. કનુ દેસાઈ	૨- ૦-૦
છાયાચિત્રો ૨	,,	૨- ૦-૦
રૂપરેખા	,,	૩- ૦-૦
ગીતગોવિંદ	,,	૩- ૪-૦
કલ્પના	,,	૩- ૦-૦
રંગલહરી ૧લો	,,	૨- ૮-૦
,, ૨જો	,,	૨- ૮-૦
મીરાંબાઈ	,,	૨- ૮-૦
શ્રીલેખા	,,	૩- ૦-૦
પ્રણયમાધુરી	,,	૨- ૮-૦
રંગચિત્રો ૧લો	,,	૨- ૮-૦

,, રજો	શ્રી કનુ દેસાઈ	૨– ૮–૦
ચિત્રલેખા	,,	૩– ૦–૦
મંગલાષ્ટક	,,	૨– ૦–૦
જીવનમંગળ	,,	૨– ૦–૦
રંગાવલિ	,,	૨– ૮–૦
શૃંગારિકા	,,	૩– ૦–૦
લગ્નોત્સવ	,,	૨– ૦–૦
શિલ્પી	,,	૩– ૦–૦
નૃત્યરેખા	,,	૨– ૮–૦
ગુજરાત કલાકલાપ ૧–૨–૩	વિવિધ કલાકારો	દરેકના રૂા. ૨– ૦–૦
મહાત્મા ગાંધી	કનુ દેસાઈ	૪– ૦–૦
ચિત્રમંજરી	,,	૩– ૪–૦
ઋતુરંગ	,,	૨– ૮–૦
ગાયત્રી	,,	૦–૧૨–૦
રંગચુંદડી	વ્રજલાલ ત્રિવેદી	૬– ૦–૦
વસંતમંજરી	,,	૩– ૦–૦
રંગરેખા	સોમાલાલ શાહ	૩– ૦–૦
સ્વાતંત્ર્યપર્વ	ચંદ્ર ત્રિવેદી	૨– ૪–૦

પ્રકીર્ણ

ચરોતર સર્વ સંગ્રહ ભાગ ૧–૨	પી. સી. શાહ	૧૫– ૦–૦
બિઝનેસ ડિરેક્ટરી	કેદી કું. મુંબઈ	૧૫– ૦–૦
વિજ્ઞાનમંદિર ભા. ૧–૨	શ્રી કાન્તિલાલ છ. પંડ્યા	૬– ૦–૦
હુન્નર ઉદ્યોગ અને વ્યાપાર		૧૦– ૦–૦
ગ્રાહક અને વ્યાપારી	એ. એસ. કાદર	૧– ૪–૦
ખિસ્સાકોશ	નવજીવન પ્ર. મંદિર	૧– ૦–૦
વિનીત જોડણીકોશ	,,	૭– ૮–૦
હિન્દી–ગુજરાતી કોશ	,,	૬– ૦–૦
રાષ્ટ્રભાષા–ગુજરાતી કોશ	સં. " સાહિત્યરત્ન "	૨– ૦–૦
વિદ્યાર્થી શબ્દકોશ	,, મોહનલાલ પી. શાહ	૧– ૮–૦
રંગનાથી વર્ગીકરણ	શ્રી ચૂનીલાલ બારોટ	૧– ૦–૦

પુ. સ. સ. મં. લિ.નાં પ્રકાશનો

૪૦૦૦ પુસ્તકોની વર્ગીકૃત નામાવલિ		૫–૦
વડોદરા રાજ્યની પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ		૩–૦
કુમારનાં સ્ત્રીરત્નો	શ્રી ઇંદુલાલ યાજ્ઞિક	૧–૮
શ્રેષ્ઠ સલાહકાર		૦–૬
પ્રગતિને પંથે		૧–૧
ભૂરચના		૦–૧૧
માટીનો પ્રાકૃતિક ઇતિહાસ		૦–૧૩
વિદ્યાશાળા		૦–૧૧
સિંહ		૦–૬
આહારશાસ્ત્ર		૦–૧૪
વૈયાસિક ન્યાયમાળા		૧–૮
વીર ગાર્ફીલ્ડ		૧–૮
કલાપીનો કેકારવ		૯–૦
પુ. પ્રવૃત્તિનાં ભાષણો અને લેખો		૧–૮
દીવાલપત્રો બોર્ડ સાથે એક ડઝનના		૩–૦

સ્વ. મો. ન. અમીન સ્મારક ગ્રંથમાળાનાં પુસ્તકો

***૧ સ્વર્ગોનું દોહન**
અમૃતલાલ પઢિયારનાં સ્વર્ગની સીડી, સ્વર્ગનું વિમાન વગેરે સ્વર્ગનાં પુસ્તકોમાંથી ચૂંટી કાઢેલા લેખોનો સંગ્રહ રૂ. ૨—૦

***૨ ભારતના સંતો**
ભક્ત નરસિંહ, તુકારામ, સમર્થ શ્રી. રામદાસ સ્વામી, સંત તુલસીદાસ, શ્રી. ચૈતન્ય મહાપ્રભુ અને સ્વામી વિવેકાનંદના જીવનચરિત્રોનો સંગ્રહ રૂ. ૧—૮

***૩ અમારી ઇન્દુનું શિક્ષણ**
બાળકના જન્મથી લઈને તેની પુખ્ત વય થતા સુધીના શિક્ષણની કહાણી.

૪ દીનબંધુ એન્ડ્રુઝ
જન્મે અંગ્રેજ છતાં હિંદને માતૃભૂમિ ગણીને હિંદીઓને ન્યાય અપાવવા સારું વિવિધ ઝુંબેશ ઉપાડનાર સી. એફ. એન્ડ્રુઝનું જીવનચરિત્ર રૂ. ૨—૦

૫ ચિરંજીવ સાહિત્ય
ધાર્મિક, સામાજિક, શિક્ષણ અને વિજ્ઞાન તેમ જ ભૂગોળ—ઇતિહાસના પ્રેરણા-ભરપૂર લેખોનો સંગ્રહ રૂ. ૨—૪

૬ સબળ ભૂમિ ગુજરાત
ગુજરાતની આહીર, મેર, રબારી, કાઠી, હાટી, વાઘેર, મૈયા, પાટણવાડિયા જેવી સબળ જાતિઓનો પરિચય તથા પ્રસંગો શ્રી. ગોકુળદાસ રાયચુરાએ વર્ણવેલા છે. રૂ. ૨—૦

***૭ સાહિત્યને ચરણે**
ડૉ. હરિપ્રસાદ દેસાઈકૃત સાહિત્યવિષયક લેખો, નિબંધોનો સંગ્રહ રૂ. ૨—૮

૮ પ્રવાસદર્શન
શ્રી. તારાચંદ્ર અડાલજાકૃત કાશ્મિર, હરદ્વાર, ઋષિકેશ, આબુ વગેરે સ્થળોનું પ્રવાસવર્ણન. રૂ. ૨—૮

૯ સાહિત્ય અને ચિંતન
શ્રી. રમણલાલ વસંતલાલ દેસાઈકૃત સાહિત્યવિષયક લેખોનો સંગ્રહ રૂ. ૨—૦

***૧૦ સામ્યયોગી વિનોબા**
લેખકઃ નારાયણ દેસાઈ અને પ્રબોધ ચોકસી. સંત વિનોબા ભાવે—ભૂમિદાન પ્રવૃત્તિના પ્રણેતાનું જીવનચરિત્ર. રૂ. ૧—૮

૧૧ વિદ્યાર્થીઓનું વાચન
વિદ્યાર્થીઓને વાંચવામાં માર્ગદર્શક થાય એવાં ચૂંટેલાં પુસ્તકોની યાદી રૂ. ૦—૫

૧૨ વિજ્ઞાન મંદિર ભાગ બીજો
ડૉ. શ્રી. કાંતિલાલ પંડ્યાનો વિજ્ઞાન વિષેનો આ બીજો ગ્રંથ છે. આપણો આહાર, રસોઈ અને તેની સાચવણી, હીલીયમ, ખગોળવિદ્યા વિશ્વ, ધૂળ, વીજળી, હિંદની ખનિજ સંપત્તિ, મૈસુરની સોનાની ખાણો વિષેની માહિતીનો સમાવેશ આમાં થાય છે.
કિંમત રૂ. ૩

૧૩ બહુરત્ના વસુંધરા
પ્રયોજક : શ્રી ઈશ્વરભાઈ જે. પટેલ આચાર્ય, દા. ન. હાઈસ્કૂલ આણંદ, શ્રેષ્ઠ ચરિત્રકથાઓનો સંગ્રહ રૂ. ૧—૦

* આ નિશાનીવાળાં પુસ્તકોની આવૃત્તિ ખલાસ થઈ ગઈ છે.

પુસ્તકાલયોનાં દફતર માટે જરૂરી ફોર્મ્સ*

નમૂના નંબર	કિંમત
૧ કરબા રજીસ્ટર	ધા ૧ ના રૂા. ૧—૦
૩ નામવારી (કક્કાવારી) રજીસ્ટર	ધા ૧ ના રૂા. ૧—૦
૪ વિષયવારી રજીસ્ટર	ધા ૧ ના રૂા. ૧—૦
૫ કર્તાવારી રજીસ્ટર	ધા ૧ ના રૂા. ૧—૦
૬ ઇસ્યુ બુક અડધા કાગળની	ધા ૧ ના રૂા. ૦—૧૨
૭ વર્તમાનપત્રો અને માસિકોનું રજીસ્ટર	ધા ૧ ના રૂા. ૦—૧૨
૮ વંચાયલાં પુસ્તકોની વિષયવાર નોંધ રાખવાનું પત્રક (કરબા પુસ્તકાલય માટે)	ધા ૧ ના રૂા. ૦—૧૨
૯ શિલકી સામાનનું પત્રક	ધા ૧ ના રૂા. ૧—૦
૧૦ હાજરી પત્રક	નંગ ૧ ના રૂા. ૦—૧૦
૧૧ સૂચના ચોપડી	નંગ ૧ ના રૂા. ૦—૧૦
૧૨ વીઝીટબુક (ભેટ ચોપડી)	નંગ ૧ ના રૂા. ૦—૧૦
૧૩ બારનીશી	ધા ૧ ના રૂા. ૦—૧૨
૧૪ સભાના કામની નોંધબુક	ધા ૧ ના રૂા. ૧—૦
૧૫ પાવતી બુક	નંગ ૧ (૧૦૦ પાન) ના રૂા. ૦—૧૨
૧૬ અરજી અને જામીનગીરીનાં ફોર્મ	ધા ૧ ના રૂા. ૦—૧૨
૧૭ પાવતીનાં ફોર્મ	ધા ૧ ના રૂા. ૦—૧૨
૧૮ ઇસ્યુ નંબર અને તારીખ નોંધવાની પટ્ટીઓ	૧૦૦૦ નંગના રૂા. ૪—૦
૧૯ પુસ્તકોનું રજીસ્ટર (ગ્રામ પુસ્તકાલયો માટે)	ધા ૧ ના રૂા. ૧—૦
૨૦ વાચકોની ખાતાવહી	ધા ૧ ના રૂા. ૧—૦
૨૧ વાચકોનું રજીસ્ટર	ધા ૧ ના રૂા. ૦—૧૨
૨૨ પુસ્તક મેળવણીની ચોપડી	રૂા. ૦—૬
૨૩ પુસ્તક ઉઘરાણીનાં કાર્ડ	૨૫ નંગના રૂા. ૦—૪
૨૪ પુસ્તકની માગણીનાં કાર્ડ	૨૫ નંગના રૂા. ૦—૪
૨૫ વંચાયેલાં પુસ્તકોની વિષયવાર નોંધ રાખવાનું પત્રક (ગ્રામ પુસ્તકાલયો માટે)	ધા ૧ ના રૂા. ૦—૧૨
૨૬ પુસ્તકના પૂઠે ચોડવાની નંબર લખવાની પટ્ટીઓ	૨ પાનના ૦-૦-૩
૨૭ નામવારી રજીસ્ટર (ગ્રામ પુસ્તકાલયો માટે)	ધા ૧ ના રૂા. ૧—૦
૨૮ વિષયવારી રજીસ્ટર (,,)	ધા ૧ ના રૂા. ૧—૦
૨૯ ટપાલ ચોપડી	નંગ ૧ ના રૂા. ૦—૧૦
૩૦ સરવીસ બુક	નંગ ૧ ના રૂા. ૦—૩
ફોર્મ્સના નમૂનાની ચોપડી	નંગ ૧ ના રૂા. ૧—૦

* તા. ક. ફોર્મ્સનો ટપાલ માર્ગે યા રેલ્વે માર્ગે મોકલવાના ખર્ચનો ઉપરની કિંમતમાં સમાવેશ થતો નથી. રવાનગી ખર્ચ અલગ પડશે.

વર્તમાનપત્રો-સામયિકોની યાદી

(મંડળ મારફત લવાજમ ભરવાથી જેમાં કન્સેશન મળે છે એ પત્રના સામે * મૂકી છે.)

દૈનિક

મુંબઈ

મુંબઈ સમાચાર		૫૦-૦
Bombay Chronical		૪૦-૦
*જન્મભૂમિ	૪૦-૦	૩૮-૦
Times of India		૬૨-૦
नवभारत टाईम्स		૪૦-૦

સુરત

પ્રતાપ		૩૪-૦
ગુજરાતમિત્ર		૩૪-૦
સમીસાંજ		૩૪-૦

વડોદરા

*નવભારત	૩૫-૦	૩૩-૦
લોકસત્તા	૪૫-૦	૪૩-૦

અમદાવાદ

ગુજરાત સમાચાર		૪૩-૦
સંદેશ	૪૩-૦	૪૦-૦
પ્રભાત		૨૫-૦
*સેવક	૨૦-૦	૧૮-૦
*જનસત્તા	૪૫-૦	૪૩-૦

રાજકોટ

ફૂલછાબ	૩૨-૦
જયહિંદ	૩૦-૦

અઠવાડિક

મુંબઈ

પ્રવાસી		૧૦-૦
મુંબઈ સમાચાર		૧૦-૦
વ્યાપાર		૧૩-૦
Bombay Chronicle		૧૦-૦
धर्मयुग		૨૮-૦
લોકરાજ		૨-૦
Film Fair		૧૪-૦
વતન		૧૨-૦
ચિત્રલેખા		૧૨-૮
ચિત્રપટ		૧૨-૦
રવિવાર		૧૨-૦
Illustrated Weekly		૪૧-૦
जागृति		૬-૦

સુરત

ગુજરાતમિત્ર	૫-૮
પ્રતાપ	૬-૦
મુસ્લિમ ગુજરાત	૭-૦

વડોદરા

લોકસત્તા	૬-૮

અમદાવાદ

ઝગમગ		૬-૮
*બાલસંદેશ	૬-૪	૫-૮
*આરામ	૧૨-૦	૧૦-૦
*ચરક	૧૨-૦	૮-૦
આનંદ		૧૨-૦
સહકાર		૨-૦
*ભવિષ્યવાણી	૧૨-૦	૮-૦

ઇતર

પ્રજારાજ	મહેસાણા	૬-૦
જૈન	ભાવનગર	૧૦-૦
બહુરૂપી	રાણપુર	૯-૫
લોકમત	નડીઆદ	૯-૦
ક્ષત્રિયબંધુ	,,	૫-૦
મહાગુજરાત	પાટણ	૬-૦
પ્રકાશ	અમરેલી	૬-૦
ભેરી	માણસા	૬-૦
*ખેડા વર્તમાન	ખેડા ૮-૦	૭-૦
જયભારત	મહેસાણા	૭-૦

ખેડૂત	,,		૬–૦
રાષ્ટ્રધર્મ	,,		૬–૦
ફૂલછાબ	રાજકોટ		૫–૦
મંગલપ્રભાત	દિલ્હી		૫–૦

પાક્ષિક

ગ્રામશિક્ષક	વાંકાનેર		૩–૦
ભારતસેવક	અમદાવાદ		૧–૮
બનાસકાંઠા	પાલનપુર		૩–૦
મહિલાજગત	અમદાવાદ		૬–૦
ગુજરાત કોંગ્રેસ પત્રિકા	,,		૬–૦
લોકજીવન	,,		૩–૦
જ્યોતિર્ધર	,,		૩–૦
વિશ્વવાત્સલ્ય	,,		૬–૦
જનગણ	મહેસાણા		૫–૦
ભૂમિપુત્ર	વડોદરા		૩–૦

માસિક

મુંબઈ

*રમકડું	૯–૦	૭–૦
જીવનમાધુરી		૭–૮
સવિતા		૪–૦
યાત્રિક		૫–૦
નવનીત		૧૦–૦
ખાદી ગ્રામોદ્યોગ		૨–૮
શિક્ષણપત્રિકા		૪–૦
ખેડૂતબંધુ		૩–૦
હીરાકણી		૬–૦
બીજ		૫–૦
કિરણ		૨–૦
ગુજરાતી નાટ્યમંડળ		૬–૦

અમદાવાદ

અખંડાનંદ		૮–૮
જનકલ્યાણ		૫–૪
નવજીવન		૪–૦
સ્ત્રીજીવન		૬–૮
જીવનશિક્ષણ		૪–૦
કુમાર		૯–૦
ગાંડિવ		૭–૪
નવચેતન		૭–૮
ઊર્મિ–નવરચના		૭–૮
સંસ્કૃતિ		૭–૦
વિશ્વમંગલ		૬–૪
બુદ્ધિપ્રકાશ		૪–૦
*બાળક	૪–૦	૩–૮
*સતસંદેશ	૫–૦	૪–૮
*વૈદ્યકલ્પતરુ	૪–૦	૩–૧૨
*ગીતાધર્મ	૬–૪	૫–૪
ગ્રામસ્વરાજ		૫–૦
વિશ્વવિજ્ઞાન		૭–૪
નવાં માનવી		૬–૦
શ્રીરંગ		૮–૦
ચાંદની		૪–૮
વિવિધ ગ્રંથમાળા		૬–૮
પ્રતિમા		૪–૮
પ્રસ્થાન		૬–૮
સબરસ		૬–૮
ધરતી		૩–૦
પ્રાથમિક શિક્ષક		૩–૦
આરસી		૬–૦
બાલજગત		૪–૦
નિરોગી		૩–૦
રોશની		૪–૦
તંદુરસ્તી		૫–૮
ઉદ્યોગ		૨–૦

વડોદરા

પુસ્તકાલય		૫–૦
વ્યાયામ		૩–૮
ગ્રામજીવન		૨–૮
સુશ્રુત		૩–૦
*બાલકનૈયો	૪–૦	૩–૮
*બાલજીવન	૪–૦	૩–૮
આવાઝ		૩–૦

સુરત

લોકશિક્ષણ		૨–૮
નૂતન શિક્ષણ		૫–૦
બાલવાડી		૨–૦
હિંદુમિલન મંદિર		૪–૦

આણંદ

*ગાલમિત્ર	૫–૦	૩–૮
સંસાર		૪–૦
કૃષિગોવિદ્યા		૩–૦

ઈતર

જૈન	ભાવનગર	૧૦–૦
પ્યારા બાપુ	જૂનાગઢ	૬–૦
શિક્ષકમિત્ર	મહેસાણા	૩–૦
જીવનપ્રકાશ	રાણપુર	૭–૦
ચેતના	બોરસદ	૪–૦
નવભારતી	રાજકોટ	૬–૦
વાકળપત્રિકા	મોભારોડ	૨–૦
દર્શન	ભાવનગર	૧–૮
*કિશોર	નડિયાદ	૪–૦
ગ્રહદર્શન	રાજપુર	૬–૦
कल्याण	ગોરખપુર	૭–૮
विशालभारत	કલકત્તા	૯–૦
बालसखा	અલાહાબાદ	૪–૦
सरस्वती	,,	૭–૮
वैदसदेश	પારડી	૫–૦
Modern Review	કલકત્તા	૧૨–૮
કેસરી (મરાઠી)	પૂના	૧૦–૦
કોડિયું	સોનગઢ (સૌરાષ્ટ્ર)	૪–૦
आजकल	દિલ્હી	૬–૦
बालभारती	,,	૪–૦
ग्रामसेवक	,,	૧–૪
कुरुक्षेत्र	,,	૨–૮
समाजकल्याण	,,	૪–૦
March of India	,,	૧૨–૦
कहानी	અલાહાબાદ	૫–૮

ત્રૈમાસિક

દક્ષિણા	પોંડિચેરી	૫–૦
ફાર્બસ ગુજરાતી સભા	મુંબઈ	૬–૦

તા. ક. ઉપર જણાવેલાં લવાજમના દરોમાં વધઘટ માટે મંડળ જવાબદાર રહેશે નહિ.

શિષ્ટ વાચનની આઠમી પરીક્ષા માટેનું પુસ્તક

બહુરત્ના વસુન્ધરા

(પરીક્ષાર્થી આવૃત્તિ)

લેખક : શ્રી. ઈશ્વરભાઈ જે. પટેલ

આચાર્ય, દા. ન. વિદ્યાલય, આણંદ

કીમત માત્ર રૂા. ૧–૦–૦

પુસ્તકાલય

વર્ષ ૩૧] તા. ૧૫મી એપ્રિલ ૧૯૫૬ [અંક ૧૦

અનુક્રમણિકા

આંતરરાષ્ટ્રીય જ્ઞાન માટે—	૪૭૭
સાહિત્યસૃષ્ટિનું અવનવું	૪૭૮
ગુજરાતી સાહિત્યને સરકારનું ઉત્તેજન	૪૮૧
સૂચના—સમાચાર	૪૮૩
પુસ્તકપરિચય	૪૮૪
નવીન જ્ઞાન	૪૯૩
રંગનાથી સૂચિકરણ (ચાલુ)	૪૯૫
માસિકો મળ્યા તારીખ	૫૦૦
પુસ્તકાલય નોંધ	૫૦૧
વ. જિ.નાં ગ્રા. પુસ્તકાલયોને ૧૯૫૬–૫૭ની સરકારમદદની યાદી	૫૦૬
વ. શ. જિ.નાં ગ્રા. પુસ્તકાલયોને ૧૯૫૬–૫૭ની જિલ્લા લોકલબોર્ડ-મદદની યાદી	૫૧૧
સામયિક દોહન	
'હેટ–ટાઈ'ની એકતા	૫૧૭
રાજાનો વેશ	૫૧૭
નિંદાસ્વાદથી દૂર રહીએ.	૫૧૯
—તો દુર્ગુણો ઘર ઘાલે.	૫૧૯
ભારતીય શસ્ત્રવિદ્યા	૫૨૦
૧૮૮ વર્ષ પૂર્વે ગુજરાતમાં મોંઘવારી–સોંઘવારી	૫૨૧
વિદ્યાર્થીઓની નૈતિક શિથિલતાનું કારણ	૫૨૨
નવું દશાંશી ચલણ	૫૨૩

: વાર્ષિક લવાજમ :

દેશમાં રૂ. ૫–૦–૦ પરદેશ રૂ. ૬–૮–૦ છૂટક નકલ રૂ. ૦–૧૦–૦

: વ્યવસ્થાપક :

લક્ષ્મણસિંહ બહેચરસિંહ પરમાર

મંત્રી, પુ. સ. સ. મંડળ લિમિટેડ, વડોદરા.

: સંપાદક :

મણિલાલ [illegible]શંકર વ્યાસ

સુરત			
લોકશિક્ષણ			૨-૮
નૂતન શિક્ષણ			૫-૦
બાલવાડી			૨-૦
હિંદુમિલન મંદિર			૪-૦
આણંદ			
*બાલમિત્ર		૫-૦	૩-૮
સંસાર			૪-૦
કૃષિગોવિદ્યા			૩-૦
ઈતર			
જૈન	ભાવનગર		૧૦-૦
પ્યારા બાપુ	જૂનાગઢ		૬-૦
શિક્ષકમિત્ર	મહેસાણા		૩-૦
જીવનપ્રકાશ	રાણપુર		૭-૦
ચેતના	બોરસદ		૪-૦
નવભારતી	રાજકોટ		૬-૦
વાકળપત્રિકા	મોભારોડ		૨-૦
દર્શન	ભાવનગર		૧-૮
કિશોર	નડિઆદ		૪-૦
મહદર્શન	રાજપુર		૬-૦
कल्याण	ગોરખપુર		૭-૮
विशालभारत	કલકત્તા		૯-૦
बालसखा	અલાહાબાદ		૪-૦
सरस्वती	,,		૭-૮
वेदसंदेश	પારડી		૫-૦
Modern Review	કલકત્તા		૧૨-૮
કેસરી (મરાઠી)	પૂના		૧૦-૦
કોડિયું	સોનગઢ (સૌરાષ્ટ્ર)		૪-૦
आजकल	દિલ્હી		૬-૦
बालभारती	,,		૪-૦
ग्रामसेवक	,,		૧-૪
कुरुक्षेत्र	,,		૨-૮
समाजकल्याण	,,		૪-૦
March of India	,,		૧૨-૦
कहानी	અલાહાબાદ		૫-૮
ત્રૈમાસિક			
દક્ષિણા	પોંડિચેરી		૫-૦
ફાર્બસ ગુજરાતી સભા	મુંબઈ		૬-૦

તા. ક. ઉપર જણાવેલાં લવાજમના દરોમાં વધઘટ માટે મંડળ જવાબદાર રહેશે નહિ.

શિષ્ટ વાચનની આઠમી પરીક્ષા માટેનું પુસ્તક

બહુરત્ના વસુન્ધરા

(પરીક્ષાર્થી આવૃત્તિ)

લેખક : શ્રી. ઈશ્વરભાઈ જે. પટેલ

આચાર્ય, દા. ન. વિદ્યાલય, આણંદ

કીમત માત્ર રૂા. ૧-૦-૦

પુસ્તકાલય

વર્ષ ૩૧]   તા. ૧૫મી એપ્રિલ ૧૯૫૯   [અંક ૧૦મો

અનુક્રમણિકા

આંતરરાષ્ટ્રીય જ્ઞાન માટે—	૪૭૭
સાહિત્યસૃષ્ટિનું અવનવું	૪૭૮
ગુજરાતી સાહિત્યને સરકારનું ઉત્તેજન	૪૮૧
સૂચના—સમાચાર	૪૮૩
પુસ્તકપરિચય	૪૮૪
નવીન ફાલ	૪૯૩
રંગનાથી સૂચિકરણ (ચાલુ)	૪૯૫
માસિકો મળ્યા તારીખ	૫૦૦
પુસ્તકાલય નોંધ	૫૦૧
વ. જિ.નાં ગ્રા. પુસ્તકાલયોને ૧૯૫૬–૫૭ની સરકારમદદની યાદી	૫૦૯
વ. શ. જિ.નાં ગ્રા. પુસ્તકાલયોને ૧૯૫૬–૫૭ની જિલ્લા લોકલબોર્ડ-મદદની યાદી	૫૧૧

સામયિક દોહન

'હેટ–ટાઇ'ની એકતા	૫૧૭
રાજાનો વૈદ્ય	૫૧૭
નિંદાસ્વાદથી દૂર રહીએ.	૫૧૯
—તો દુર્ગંધો દૂર થાયે.	૫૧૯
ભારતીય શસ્ત્રવિદ્યા	૫૨૦
૧૮૮ વર્ષ પૂર્વે ગુજરાતમાં મોંઘવારી–સોંઘવારી	૫૨૧
વિદ્યાર્થીઓની નૈતિક શિથિલતાનું કારણ	૫૨૨
નવું શરાફી ચલણ	૫૨૩

: વાર્ષિક લવાજમ :

દેશમાં રૂ. ૫–૦–૦   પરદેશ રૂ. ૬–૮–૦   છૂટક નકલ રૂ. ૦–૧૦–૦

: વ્યવસ્થાપક :

લક્ષ્મણસિંહ અક્ષેયસિંહ પરમાર

મંત્રી, પુ. સ. મ. મંડળ લિમિટેડ, વડોદરા.

: સંપાદક :

મણિલાલ પ્રભાશંકર વ્યાસ

અમારી છેલ્લાં સુંદર નવલકથાઓ

શ્રી રમણલાલ દેસાઈની આત્મકથા **મધ્યાહ્નનાં મૃગજળ** પૃષ્ઠ ૩૨૨ : : કિંમત ૪–૮–૦	શ્રી વિ. સ. ખાંડેકરની **દોન ધ્રુવ** પૃષ્ઠ ૪૨૦ : : કિંમત ૫–૮–૦
શ્રી ઈશ્વર પેટલીકરની **કલ્પવૃક્ષ** પૃષ્ઠ ૪૩૨ : : કિંમત ૬–૦–૦	કવિ ભા. ભા. બોરકર **ભાવીણ** પૃષ્ઠ ૩૦૫ : : કિંમત ૪–૮–૦
શ્રીમતી વિભાવરી શિરૂરકરની **હૃદયમંથન** પૃષ્ઠ ૩૯૦ : : કિંમત ૫–૦–૦	શ્રી પીતાંબર પટેલની **આશાભરી** પૃષ્ઠ ૩૪૪ : : કિંમત ૪–૮–૦
શ્રી ગો. ની. દાંડેકર **વહી જતો વારસો** પૃષ્ઠ ૨૪૪ : : કિંમત ૩–૮–૦	શ્રી ગ. ત્ર્યં. માડખોલકર **મુક્તાત્મા** પૃષ્ઠ ૪૬૮ : : કિંમત ૬–૪–૦
શ્રી નરેશચંદ્ર સેનગુપ્તની **ગોપારાણી** પૃષ્ઠ ૩૩૧ : : કિંમત ૪–૮–૦	શ્રી શ્રી. ના. પેંડસે **ગારંબીનો બાપુ** પૃષ્ઠ ૪૧૭ : : કિંમત ૫–૮–૦
શ્રી બચુભાઈ શુક્લની **અધૂરો આદર્શ** પૃષ્ઠ ૪૬૨ : : કિંમત ૬–૪–૦	શ્રી ચિનુપ્રસાદ વૈ. જાની **અચ્યુત** પૃષ્ઠ ૨૪૭ : : કિંમત ૩–૮–૦
એડગર રાઈસ બરોઝ **ટારઝનની શોધ** પૃષ્ઠ ૩૫૧ : : કિંમત ૫–૦–૦	શ્રી ચુનિલાલ મડિયાની વાર્તાઓ **અંતઃસ્રોતા** પૃષ્ઠ ૨૨૭ : : કિંમત ૩–૦–૦

: મળવાનું મુખ્ય સ્થળ :

આર. આર. શેઠની કંપની : મુંબઈ-૨

કેશવ બાગ; પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ;

સમસ્ત ગુજરાતની લોકભદ્ર પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિનું એકમાત્ર મુખપત્ર

પુસ્તકાલય

વર્ષ ૩૧] તા. ૧૫મી એપ્રિલ ૧૯૫૭ [અંક ૧૦મો

આંતરરાષ્ટ્રીય જ્ઞાન માટે—

સાક્ષરોએ તેમના મગજની બારીઓ જલદી બદલાઈ રહેલી દુનિયાને બારીકાઈથી પિછાનવા માટે ખુલ્લી રાખવી જોઈએ. સાક્ષરોસહિત મોટી સંખ્યાના લોકો ઘણી ભાષાઓ જાણે એ ઘણું આવશ્યક છે.

ભાષાઓ વચ્ચે ઘર્ષણ ન જોઈએ

જુદી જુદી ભાષાઓ વિકસવી જોઈએ અને તેમની વચ્ચે કોઈ ઘર્ષણ હોવું જોઈએ નહીં. છેલ્લાં બસો વર્ષના યુરોપના ઇતિહાસે બતાવ્યુ છે કે ઈંગ્લીશ, ફ્રેન્ચ, જર્મન અને પોલીશ ભાષાઓ સાથે સાથે ખીલી છે અને ફાલી છે. એક સમયે આ બધી ભાષાઓ પર ગ્રીક અને લેટીનનું વર્ચસ્વ હતું, પણ પાછળથી તે એ બે ભાષાઓના ઓળામાંથી મુક્ત થઈ છે. આજે પણ એ ભાષાઓમાં પ્રગટ થતા સાહિત્યિક સામયિકો તેઓ જે ભાષામાં પ્રગટ થતા હોય છે તે ભાષાની કૃતિઓ પૂરતાં જ મર્યાદિત રહેતાં નથી, પણ બીજી ભાષાઓની સાહિત્ય કૃતિઓનાં પણ અવલોકનો કરે છે. યુરોપમાં સુશિક્ષિત માણસ સહેલાઈથી યુરોપની ઘણી ભાષાઓ જાણતો હોય છે. એ તેઓને નવા ખ્યાલો અને વિચારોને સમજવામાં ઘણી જ મદદરૂપ બને છે.

"હિંદમાં પણ સાહિત્યિક સામયિકોએ બીજી ભાષાઓની કૃતિઓ અંગે લેખો પ્રગટ કરવા જોઈએ, પણ સાહિત્યકારો વધુ ભાષાઓ જાણે તો જ તેઓ તેમ કરી શકે.

બાળકો ખાસ શક્તિ ધરાવે છે

તાજેતરમાં હિંદના પ્રવાસે આવેલા કેનેડિયન માનસશાસ્ત્રીએ જણાવ્યું હતું કે, ૧૦ વર્ષ સુધીનાં બાળકોનાં મગજમાં જુદી જુદી ભાષાઓ શીખવામાં મદદ કરતાં ખાસ છિદ્રાણુઓ હોય છે. ૧૦ વર્ષની વય પછી તે વિકસતાં બંધ પડે છે. મોટી ઉંમરનાઓ એટલી સહેલાઈથી વિદેશી ભાષા શીખી શકતા નથી, છોકરાઓ પર વધુ ભાષાઓનો બોજો ન લાદવો જોઈએ એમ કહેવું તદ્દન ખોટું છે. બાળક દસ વર્ષની વયનો થતા પહેલાં જુદી જુદી ભાષાઓના ત્રણસો ચારસો શબ્દો શીખે તો પણ તે આગળ ઉપર જ્ઞાન ખિલવવાનો સંગીન પાયો બની રહેશે."

સાહિત્યસૃષ્ટિનું અવળવું

'પંચતંત્ર' લખાયાનો કાળ ઈ. સ. પૂર્વે ૨૦૦થી ઈ. સ. ૩૦૦ સુધીનો ગણવામાં ઈ. સ. ૬૦૦માં તો તેનું પેહલવી ભાષાંતર થઈ ચૂક્યું હતું અને ઈ. સ. ૮૦૦માં તેનું અરેબિક આવે છે. ભાષાંતર 'ટેઈલ્સ ઑફ બિડ પૈ'ના નામથી થયું હતું.

અરબસ્તાનમાંથી આ ભાષાંતર યુરોપ ગયું અને તેનું યુરોપીઅન ભાષાઓમાં ભાષાંતર થયું. પહેલવહેલું સિરિયાક ભાષાંતર થયું અને એક સદી પછી ગ્રીક ભાષાંતર થયું. હિબ્રુ ભાષાંતર બારમા કે તેરમી સદીમાં થયું અને ઈટાલિયન ભાષાંતર સોળમી સદીમાં થયું. આ પુસ્તકની લોકપ્રિયતા વધતી ગઈ છે; કેમ કે આજે જગતમાં તેનાં ૨૫૦ ભાષાંતરો મળી શકે છે.

° ° °

*જાપાનના શહેનશાહ દર વર્ષે મુશાયરો ભરે છે. ત્યારે વર્ષ દરમિયાન જેનાં કાવ્યો શ્રેષ્ઠ ગણાયાં હોય તેવી પંદર વ્યક્તિઓનાં કાવ્ય ગાવામાં આવે છે; આ પ્રથા એક હજારથી વધારે વર્ષો થયાં ચાલુ છે.

આ વર્ષે કેલિફોર્નિયાની સ્ત્રી-કેળવણીકાર મિસ લ્યુસિલે નિકસનના જાપાનીસ ભાષામાં લખાયેલ કાવ્યને પણ વર્ષની કૃતિઓમાં શ્રેષ્ઠ ગણવામાં આવ્યું હતું. આ જાતનું માન એક પરદેશીને પહેલવહેલું મળે છે.

° ° °

*બધાં પ્રગતિશીલ રાજ્યોએ પોતાના વિસ્તારમાં પુસ્તકાલયોના વિકાસ માટે 'પુસ્તકાલય કાયદો' પસાર કર્યો છે, ૧૯૫૬ના નવેંબર પહેલાં પણ મદ્રાસ, આંધ્ર અને હૈદરાબાદમાં આવા કાયદા અસ્તિત્વ ધરાવતા હતા. મદ્રાસે આવો કાયદો પસાર કરવામાં પહેલ કરેલ હોવા છતાં તેનો કંઈ ઉપયોગ કર્યો નહોતો, અને છેલ્લાં સાત વર્ષમાં ત્યાં કંઈ ખાસ પ્રગતિ થઈ નથી. કેરાલાના દક્ષિણ વિભાગો (ભૂતપૂર્વ ત્રાવણકોર-કોચીન રાજ્ય) આ બાબતમાં વધારે ભાગ્યશાળી હતા. ત્યાં બાર વર્ષ પહેલાં તે વખતના ત્યાંના દીવાન, વિખ્યાત કેળવણીકાર ડૉ. સી. પી. રામસ્વામી આયરે પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિની શરૂઆત કરી હતી. પુસ્તકાલયોને ઉદાર મદદ આપવામાં આવતી હતી. ૧૯૪૭માં ડૉ. એસ. આર. રંગનાથન કેરાલાની મુલાકાતે જતાં આ પ્રવૃત્તિને વેગ મળ્યો. ત્યાર પછીની સરકારે આ નીતિનું અનુસરણ કર્યું અને પરિણામે દક્ષિણ કેરાલામાં લગભગ ૨,૦૦૦ સારા સંચાલનવાળી સંસ્થાઓ છે.

° ° °

*મુદ્રણકળાના ઇતિહાસનું વર્ણન કરતાં સાંગલીના ભૂતપૂર્વ રાજા સાહેબે મહારાષ્ટ્ર મુદ્રણ પરિષદમાં જણાવ્યું હતું કે, પહેલું મરાઠી પુસ્તક ઈ. સ. ૧૮૨૧માં ગવર્નર માઉન્ટસ્ટુઅર્ટ એલ્ફિન્સ્ટનની પ્રેરણાથી સરકારી છાપખાનામાં છપાયું હતું અને બધા રાજાઓને તેની એક નકલ મોકલવામાં આવી હતી.

° ° °

*તા. ૨૬ જાન્યુઆરીના પ્રજાસત્તાક દિને રાષ્ટ્રપ્રમુખ તરફથી અપાતા ખિતાબોમાં ૯૨ વર્ષના વૃદ્ધ ઇતિહાસલેખક શ્રી. જી. એસ. સરદેસાઈ (કામશેટ)ને 'પદ્મવિભૂષણ 'નો ખિતાબ ગજ્યો છે.

o o o

*'કેસરી-મરાઠા' સંસ્થાની ૩૬ વર્ષ સુધી સેવા બજાવી, પૂનાના 'મરાઠા 'ના તંત્રી શ્રી. ડી. વી. દિવેકર નિવૃત્ત થયા છે. તેમણે સ્વ. એન. સી. કેલકરે લખેલ લોકમાન્ય તિલકના મરાઠી જીવનવૃત્તાંતનું અંગ્રેજી ભાષાંતર કર્યું છે.

o o o

*શૃંગેરી મઠના શ્રી. શંકરાચાર્યે, વેદ તથા બૌદ્ધ સાહિત્યના ખ્યાતનામ વિદ્વાન શ્રી. આર. જી. કોલંગડેને 'વિદ્દરત્ન 'ની પદવી આપી છે. મુંબઈ સરકારે, તેમનાં પુસ્તકો 'બુદ્ધ-દર્શન' તથા 'સાર્થ ધમ્મપદ' માટે તેમને રૂ. ૩૦૦૦/– આપ્યા છે. મુંબઈની બુદ્ધ-જયંતી ઉત્સવ કમિટિએ બુદ્ધચરિત્ર વિશેનું પુસ્તક પ્રગટ કરવા માટે રૂ. ૫૦૦,– આપ્યા છે.

o o o

યુરોપમાં પહેલવહેલું છપાયેલ પંચાંગ 'કેલેન્ડેરિયમનોવમ' હતું, અને રેજીઓ મોન્ટેનસે બુડાપેસ્ટમાંથી પ્રગટ કર્યું હતું. તે ઈ. સ. ૧૪૭૫, ૧૪૯૪ તથા ૧૫૧૩ માટે હતું. તેમાં ફક્ત ગ્રહણોનો તથા તે તે વર્ષો માટે ગ્રહોનાં સ્થાનોનો નિર્દેશ કરવામાં આવ્યો હતો. બધી નકલો, હંગરી, જર્મની, ઇટલી, ઇંગ્લંડ તથા ફ્રાન્સમાં સ્પેનના દશ ફ્રાંકની કીમતે ઉપાટાબંધ વેચાઈ ગઈ હતી.

ઇંગ્લંડમાં પહેલવહેલું પંચાંગ ફ્રેન્ચમાથી ભાષાંતર કરેલુ હતું અને તે ૧૪૯૭માં છપાયું હતું.

o o o

જગતનું પહેલું નિયમિત દૈનિક ધરાવવાનું ગાન ઘણે ભાગે પ્રાચીન રોમના કાળે જાય છે. તેનું નામ 'એક્ટા ડાયરિયા-ડાયર નેલિયા' હતું. જેનું મુક્ત ભાષાંતર 'ડેઇલી ન્યુસ 'થી થઈ શકે.

ઈ. સ. પૂર્વે ૧૬૮માં પ્રગટ થયેલ આ સામયિકના કેટલાક અંકો વેટિકનના દફતર-ખાનામાં જળવાઈ રહેલા છે. આજનાં વર્તમાનપત્રોમાં આવતા લગભગ બધા પ્રકારના ખબર તેમાં મળી આવે છે.

o o o

વેટિકના સેંટમેરી ચર્ચના કોલેજિયેટ પુસ્તકાલયમાં તાજેતરમાં હેકસનનું છાપેલ એક પુસ્તક મળી આવેલ છે. બસો વર્ષથી તે પુસ્તક ત્યાં પડયું છે. તેની કીમતની કોઈને ખબર નથી.

આ પુસ્તક-લીજેન્ડા સેકંડમ ઉસુમ સારમ-હેક્સનને ૧૪૮૮માં પ્રગટ કર્યું હતું. એક કોરા પાના પર તેની સહી છે. તે બતાવે છે કે, તે પુસ્તક તેની વેસ્ટ મિનિસ્ટર ઑફિસમાં આવ્યું હશે—જો કે છેલ્લા પાના પર નોંધ મળી આવે છે કે, પેરિસમાં ગિલમે મેન્યરો પુસ્તક પૂરું કર્યું છે.

પુસ્તકમાં ૩૪૨ પાનાં છે. લાલ શીર્ષકવાળાં ૨૯ લાઈન ડબલ કોલમમાં કાળા અક્ષરોથી તે છપાયેલ છે. મૂળ લખાણ લેટિન ભાષામાં છે. ખાનગી સંગ્રાહકોએ ચાર આંકડાની રકમ આપીને આ પુસ્તક ખરીદવાની માગણી કરી છે. એવું પણ સૂચન થયું છે કે, મધ્યયુગનો

આ બ્યુરપસ્પી અવશેષ બ્રિટિશ સંગ્રહસ્થાન ખરીદી લે.

○ ○ ○

એવું કહેવાય છે કે, આજે જન્મતું દરેક બાળક પોતાના જીવન દરમિયાન ઓછામાં ઓછા પંદર ટન કાગળની માગણી કરે છે, તેથી ભવિષ્યમાં કાગળના ઉત્પાદનને વધતી જતી જનમસંખ્યા સાથે મેળ રાખવો પડશે.

○ ○ ○

હોંગકોંગના પાન-એશિયા ન્યુસપેપર એલાયન્સે 'એશિયા હુઝ હુ'ની (એશિયાની વ્યક્તિવિશેષ) ૧૯૫૭ની પ્રગટ કરેલ આવૃત્તિમાં ભારતની ઘણી વ્યક્તિઓનો સમાવેશ થાય છે. ભારતના અગ્રગણ્ય રાજદ્વારી નેતાઓ, વેપારીઓ, વૈજ્ઞાનિકો તથા કેળવણીકારોનાં સંખ્યાબંધ ચરિત્રો તેમાં આપવામાં આવ્યાં છે. ૭૨૦ પાનાના આ પુસ્તકને તૈયાર કરતાં ત્રેવિસ મહિના લાગ્યા છે. બધી સામગ્રી અખિલ-એશિયા તંત્રીઓની બોર્ડે એકત્ર કરી છે. તેમાં એક ભારતી સભ્યનો સમાવેશ થાય છે.

આ પુસ્તકની વિશિષ્ટતા એ છે કે, તેમાં સમાવેશ કરવામાં આવેલ બધા ચીનાઓ, જાપાનીઓ તથા કોરિયાવાસીઓના નામ ચીની ભાષામાં છાપવામાં આવેલાં છે. એશિયાના બધા દેશોની અગ્રગણ્ય વ્યક્તિઓનો પરિચય આપતો આ એક જ ગ્રંથ છે.

○ ○ ○

૧૯૫૭ના જાન્યુઆરીના 'ધી બુકસેલર'ના અંકમાં ૧૯૫૬ના ઉત્તરાર્ધમાં બ્રિટનમાં પ્રગટ થયેલ પુસ્તકોની નોંધ આપવામાં આવી છે.

૭૨૫ સરકારી પ્રકાશનો બાદ કરતા, ૧૯૫૬ના જુલાઈથી ડિસેમ્બર સુધીમાં ૧,૦૬૮ પ્રકાશકોએ ૮,૭૦૭ પુસ્તકો પ્રગટ કર્યાં હતા તેની કીમત ૬,૯૨૦ પાઉન્ડ થતી હતી.

આ સમય દરમિયાન વધારેમાં વધારે પુસ્તકો પ્રગટ કરનાર ૭ પ્રકાશકોનાં નામ અનુક્રમે, કોલિન્સ, ઑકસફર્ડ યુનિવર્સિટી પ્રેસ, પિટમેન, હચિન્સન, મુલર અને લોંગ મેન્સ છે.

○ ○ ○

ભારત સરકારના કેળવણી ખાતાએ બાળકો માટે યોગ્ય હિંદી સાહિત્યની અભિવૃદ્ધિને ઉત્તેજન આપવાની યોજના પ્રગટ કરી છે. આ યોજનામાં અનુભવી પ્રકાશકોનો સાથ માગવામાં આવ્યો છે.

○ ○ ○

યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સના ઉપ-પ્રમુખ નિક્સને જાહેર કર્યું છે કે, ઘાણાના નવા રાજ્યને યુનાઈટેડસ્ટેટ્સ ટેકનિકલ પુસ્તકાલયની ભેટ આપશે.

આ પુસ્તકાલયમાં એન્જીનીયરિંગ, ખેતીવાડી અને ધંધાદારી કેળવણી વિષેના લગભગ ૨,૦૦૦ ગ્રંથો હશે.

○ ○ ○

ગાંધીજી અને ટોલ્સ્ટોયનો પત્રવ્યવહાર

લગભગ ૪૭ વર્ષ પહેલાં મહાત્મા ગાંધીએ રશિયન નવલકથાકાર લિયો ટોલ્સ્ટોયને લખેલો એક પત્ર ટોલ્સ્ટોયના ગ્રંથાગારના એક પુસ્તકમાંથી મળી આવ્યો છે. સંગ્રહાલયમાં ફેરવાયેલા એમના નિવાસસ્થાન 'યાસનાયા પોલિના'માંથી આ પત્ર મળ્યો છે. મહાત્મા ગાંધીએ ટોલ્સ્ટોયને લખેલો આ બીજો પત્ર લંડનથી તા. ૧૦મી નવેમ્બર ૧૯૦૯ના રોજ લખાયેલો છે. 'સોવિયેટ ઉરટર્ન સ્ટડીઝ' નામના સોવિયેટ સામયિકમાં આ પત્ર પ્રગટ કરવામાં આવ્યો છે.

—હીરાલાલ માનસિંગ ઠાકોર

---

*નિશાનીવાળા નોંધો 'ઇન્ડિયન પી ઈ. એન'માંથી સાભાર ઉદ્ધૃત.

ગુજરાતી સાહિત્યને સરકારનું ઉત્તેજન

મુંબઈ સરકારે પ્રાદેશિક ભાષામાં મરાઠી અને ગુજરાતીમા લખાયેના પુસ્તકો અંગે અનુક્રમે રૂા. ૨,૦૦૦ અને રૂા. ૧,૦૦૦નાં બે-બે ઇનામો આપ્યા છે. ગુજરાતીમા ઇનામ પ્રાપ્ત કરતાં પુસ્તકોની વિગત નીચે મુજબ છે :

નવલકથાઓ : પ્રથમ ઇનામ, "શચી પૌલોમી" લેખક : શ્રી રમણલાલ વી દેસાઈ : બીજુ ઇનામ, "છાશ અને માખણ" લેખક : શ્રી ચુનીલાલ વી. શાહ, અને "ખેતરને ખોળે" લેખક : શ્રી પીતાંબર પટેલ, વચ્ચે વહેંચી આપવામાં આવ્યું છે.

નવલિકાઓ : પ્રથમ ઇનામ, "વનકુંજ" લેખક : શ્રી. ધૂમકેતુ અને "અભિસારિકા", લેખક : શ્રી. ઇશ્વર પેટલીકર વચ્ચે વહેંચી આપવામાં આવ્યુ છે; બીજુ ઇનામ "શરણાઈના સૂર", લેખક : શ્રી. ચુનીલાલ મડિયા અને "સ્વપ્નનો ભંગાર", લેખક : શ્રી. કેતન મુનશી વચ્ચે વહેંચી આપવામા આવ્યું છે.

કાવ્યો : પ્રથમ ઇનામ આપવામાં આવ્યુ નથી બીજુ ઇનામ : "ઉત્તરાયણ" લેખક : શ્રી. દેશળજી પરમાર અને "પ્રતીક" લેખક : શ્રી પ્રિયકાંત મણિયાર વચ્ચે વહેંચી આપવામાં આવ્યું છે.

જીવનચરિત્રો : પ્રથમ ઇનામ આપવામાં નથી આવ્યુ : બીજું ઇનામ "સંસ્મરણો", લેખક : શ્રી. જી વી. માવળંકર અને "ધૂપસળી", લેખક : શ્રી. ઇશ્વર પેટલીકર વચ્ચે વહેંચી આપવામાં આવ્યુ છે.

નિબંધ, નોંધપોથી વગેરે : પ્રથમ ઇનામ "સાહિત્યલોક" લેખક : શ્રી રામનારાયણ પાઠક, બીજુ ઇનામ "એકો અને રે" લેખક : શ્રીમતી મનુબેન ગાંધી અને "પર્યેષણા" લેખક : શ્રી. મનસુખલાલ ઝવેરી વચ્ચે વહેંચી આપવામાં આવ્યું છે.

ઇતિહાસ : પ્રથમ ઇનામ આપવામા નથી આવ્યુ. બીજુ ઇનામ : "શબ્દ અને અર્થ" લેખક : શ્રી ભોગીલાલ સાંડેસરા અને "ગુજરાતી સાહિત્ય" મધ્યકાલીન, લેખક : શ્રી અનંતરાય રાવળ વચ્ચે વહેંચી આપવામા આવ્યુ છે.

બાળકો માટેનાં પુસ્તકો, કાવ્ય અને સામાન્ય માહિતી

પ્રથમ ઇનામ આપવામા નથી આવ્યુ, બીજુ ઇનામ "રૂડો રબારી," લેખક શ્રી. ચંદ્રવદન મહેતા, "ગલગલિયા," લેખક : શ્રી. રમણલાલ સોની અને "હમતા ફૂલડા," લેખક : શ્રી મગનલાલ જોશી વચ્ચે વહેંચી આપવામાં આવ્યુ છે

વાર્તા પ્રથમ ઇનામ, "શેનાડિયો સિપાઈ, ધુતી રાણી, વાઘિયો વાઘ તથા બીજાઓ," લેખક શ્રી. રમણલાલ સોની, બીજુ ઇનામ. "જ્ઞાનકથાઓ" ભાગ ૧-૫ લેખક : શ્રી. ધૂમકેતુ અને "બોધક ટીકડીઓ," લેખક : શ્રી. મુકુન્દભાઈ કલાર્થી વચ્ચે વહેંચી આપવામાં આવ્યું છે.

જીવનચરિત્ર : પ્રથમ ઇનામ આપવામાં નથી આવ્યુ. બીજુ ઇનામ "હિમાલયને પેલે પાર," લેખક : શ્રી ઇન્દ્ર વસાવડા અને "મારો પોપટ." લેખક : શ્રી. રમણલાલ સોની વચ્ચે વહેંચી આપવામા આવ્યુ છે

ગુજરાતી નાટકોને સરકારી ઇનામ

૧૯૫૫-૫૬ માટેની સરકારી નાટ્યલેખન હરીફાઈમા શ્રી શિવકુમાર જોષીના 'સુમંગલા'

નાટકને રૂ. ૨૫૦૦નું પહેલું ઇનામ મળ્યું છે. બીજું ઇનામ શ્રીમતી ભારતી સારાભાઈના 'બે નારી'ને, શ્રી ગુલાબદાસ બ્રોકરના 'જ્વલંત અગ્નિ'ને ત્રીજું ઇનામ મળ્યું છે.

બાળકોનાં નાટકો માટે શ્રી. ઇંદ્ર વસાવડાના 'શાળાપયોગી નાટકો'ને રૂ. ૫૦૦ અને શ્રી. જયભિખ્ખુના 'બહુરૂપી'ને રૂ. ૨૫૦નું ઇનામ અપાયું છે.

ભારતના ઇતિહાસ માટે પાંચ હજાર રૂ.નું ઇનામ

ભારતના ઇતિહાસ માટેની શ્રેષ્ઠ હસ્તપ્રતને ૫,૦૦૦ રૂપિયાનું ઇનામ આપવાનું ભારતના શિક્ષણખાતાએ જાહેર કર્યું છે. આ હસ્તપ્રત અંગ્રેજીમાં લખાયેલી હોવી જોઈએ. એમાંની હકીકતો ચોક્કસ અને શૈલી પ્રવાહી હોવી જોઈએ, તેનો ઉદ્દેશ વાચકમાં રસ જગાડવાનો અને તેને ઐતિહાસિક વિકાસનો ખ્યાલ આપવાનો હોવો જોઈએ. વિજેતા હસ્તપ્રતના કોપીરાઈટ્સ હક્કો ભારત સરકારને હસ્તક રહેશે અને તેના અનુવાદના હક્કો પણ ભારત સરકારને હસ્તક રહેશે. હસ્તપ્રતમાં સુધારાવધારા કરવાનો સરકારને હક્ક રહેશે. હસ્તપ્રત મોકલવાની છેલ્લી તારીખ ૧૯૫૭ના ઓગસ્ટની ૩૦મી છે.

ગુજરાતી પ્રકાશનો

૧૯૫૬ના વર્ષમાં ગુજરાતી ભાષામાં ૧૫૪૨ જેટલાં પ્રકાશનો થયાં છે. આંકડાની રીતે વિચારીએ તો ૧૯૫૫ કરતાં લગભગ આઠ ટકાનો વધારો થયો છે, જ્યારે ૧૯૫૪ કરતાં લગભગ ૨૫%નો વધારો છે. મુખ્ય મુખ્ય વિષયવાર સંખ્યા નીચે પ્રમાણે થાય છે:—

વિષય	સંખ્યા	ટકા
૧. કેળવણી	૫૫૦	૩૬%
૨. સાહિત્ય	૫૦૧	૩૨%
૩. ધર્મ	૨૦૭	૧૩%
૪. વિજ્ઞાન	૭૩	૫%
૫. ગાંધી-સાહિત્ય	૨૦	૧%
૬. પરચુરણ	૧૯૧	૧૨%

૧. કેળવણી:—૫૫૦ જેટલાં પ્રકાશનોમાં ૫૩૩ તો માત્ર પાઠ્યપુસ્તકો ને ગાઈડો જ છે. જો કે ગઈ સાલ કરતાં ચાલુ સાલમાં સંખ્યા ઓછી છે.

૨. સાહિત્ય:—૫૦૧ સાહિત્યિક પ્રકાશનોમાં કાવ્યનાં ૧૪૦ છે, નાટકનાં ૪૫ જેટલાં પ્રકાશનો છે. અડધોઅડધથી પણ વધુ, એટલે કે ૨૬૭ પ્રકાશનો વાર્તાનાં છે.

૩. ધર્મ:—૨૦૭ ધાર્મિક પ્રકાશનોમાં હિંદુ ૧૧૮, જૈન ૨૬, ખ્રિસ્તી ૨૪, ઇસ્લામી ૧૧ અને ઇતર ૨૮ છે.

૪. વિજ્ઞાન:—૭૩ જેટલાં પ્રકાશનોમાં વૈદકીય ૨૬, કળા–કારીગરીને લગતાં ૧૮ અને ઇતર ૨૯ છે.

૫. ગાંધી–સાહિત્ય:—એક ટકા જેટલું ગાંધી–સાહિત્ય પ્રકાશન પામ્યું છે.

૬. પરચુરણ:—૧૯૧ જેટલાં પરચુરણ વિષયોનાં પ્રકાશનોમાં અર્થશાસ્ત્ર ૪૮, ઇતિહાસ ૪૫, સમાજશાસ્ત્ર ૪૦ અને ઇતર ૫૮ છે. જુદાં તારવીએ તો, ૧૧૦ જેટલાં ચરિત્રો પ્રગટ થયાં છે.

['નવજીવન': દશરથલાલ શાહ]

*

મુંબઈ અથવા ગુજરાત યુનિવર્સિટી સાથે સંકળાયેલી સંસ્થામાં અભ્યાસ કરતા વિદ્યાર્થીઓ માટે શ્રી દોલતરામ કૃપારામ શતાબ્દી સમિતિ તરફથી એક નિબંધસ્પર્ધા જાહેર કરવામાં આવી છે. નિબંધના વિષયો છે: (૧) સાક્ષર શ્રી દોલતરામ કૃપારામની કાવ્યપ્રસાદી, (૨) સાક્ષર શ્રી દોલતરામ કૃપારામનું ગુજરાતી સાહિત્યમાં સ્થાન. નિબંધની લંબાઈ

૨૫૦૦થી ૩૦૦૦ શબ્દોની હોવી જોઈશે. નિબંધો મોકલવાની છેલ્લી તારીખ ૧૫મી મે ૧૯૫૭ છે. નિબંધસ્પર્ધા વિષે વિશેષ માહિતી મેળવવાનું તથા નિબંધો મોકલવાનું સરનામું આ પ્રમાણે છે; શ્રી પંડ્યા C/o. મેસર્સ પંડ્યા એન્ડ કંપની, હમામ હાઉસ, હમામ સ્ટ્રીટ, કોટ, મુંબઈ નં. ૧.

*

વડાપ્રધાન શ્રી જવાહરલાલ નેહરુના અધ્યક્ષપદે તાજેતરમાં સાહિત્ય અકાદમીની કાર્યવાહક બોર્ડની બેઠક મળી હતી. જેમાં ૧૯૬૧માં રવીન્દ્રનાથ ટાગોર જન્મદિનની શતાબ્દી ઊજવવા અંગે આખરી કાર્યક્રમ ઘડી કાઢવા તથા કાર્યક્રમોનું સંયોજન કરવા માટે શ્રી નેહરુના પ્રમુખપદે એક અખિલ ભારતીય સમિતિની રચના કરી છે.

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિ. વડોદરા.

સૂચના સમાચાર

(૧) સરકાર મદદ ઓછીવત્તી શા કારણે મળી છે એ બાબતની પુસ્તકાલયો તરફથી અત્રે પૂછપરછ કરવામાં આવે છે. તેમને અમારો ખુલાસો છે કે, મદદની રકમ કેટલી મંજૂર કરવાની છે એ જે તે તાલુકાના ડેપ્યુટી એજ્યુકેશનલ ઈન્સ્પેક્ટરના અભિપ્રાયને લક્ષમાં લઈ મંજૂર થાય છે. પુસ્તકાલય ખાતા તરફથી હવે મદદ મંજૂર થતી નથી, જેથી તે માટે અત્રે પૂછવાનું રહેતું નથી.

(૨) ધોળકાથી પ્રસિદ્ધ થતું 'સહકારી સેવક' પત્ર બંધ થયું છે.

(૩) માર્ચ માસના 'પુસ્તકાલય' અંકમાં પુસ્તકાલયોને બજેટની નકલો મોકલી આપવામાં આવી છે. બજેટની સાથે **પૂરતી રકમની પુસ્તકોની યાદી સામેલ કરવામાં આવી નહિ હશે તો તેમનાં બજેટ પૂર્તતા કરવા પરત મોકલવાની ફરજ પડશે.** સામયિકોની પસંદગી વિચારપૂર્વક કરવી જેથી પાછળથી ફેરફાર કરવાની જરૂર ન પડે. જે પત્રનું લવાજમ બારોબાર ભરવાનું હોય તેની સામે તે પ્રમાણે નોંધ કરવી.

(૪) મંડળ મારફતે કામકાજ કરાવતાં પુસ્તકાલયોના ખર્ચની પાવતાઓ સાથેના હિસાબો મોકલાઈ ગયા છે; ન મળ્યા હોય તો સ્થાનિક પોસ્ટમાં તપાસ કરવી.

(૫) વડોદરા જિલ્લાનાં ગ્રા. પુ.ના હિસાબો સાથે સરકારમદદની પાવતી ભરી મોકલી છે, તે ઉપર સહી કરી તુરત જ મંડળમાં પરત કરવા વિનંતિ છે.

વડોદરા
તા. ૪–૪–'૫૭

લક્ષ્મણસિંહ પરમાર
મંત્રી

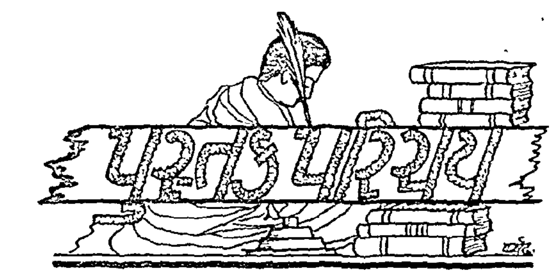

૨. સરમુખત્યાર—લેખક : શ્રી. ગુણવંતરાય આચાર્ય, પ્રકાશક : નવયુગ પુસ્તક ભંડાર, રાજકોટ. ક્રાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૨૨૮. કીમત રૂા. ૩–૮–૦.

ઐતિહાસિક નવલગ્રંથાવલિના છઠ્ઠા પુસ્તક તરીકે નવયુગ પુસ્તક ભંડાર, રાજકોટ તરફથી પ્રગટ કરવામાં આવેલી આ નવલકથા હિંદુપદ પાદશાહીના છેલ્લા દિવસોની કથા છે.

શ્રી ગુણવંતરાયની ઐતિહાસિક નવલોમાં ઇતિહાસ કેટલો, સત્ય કેટલું, કલ્પના કેટલી એ તો સાહિત્યકારો અને સંશોધકોનો વિષય છે, પરંતુ એમની નવલકથાઓનાં પાત્રો જીવંત હોય છે એ પાત્રોને ચિત્રપટના ફલક ઉપર આપણે પ્રત્યક્ષ જોતા હોઈએ એવું વાંચનારને લાગે છે. એમની શૈલી અને ભાષા પણ વેગવાન અને જોશીલી છે.

હિંદુપદ પાદશાહી સ્થાપવાના ગાયકવાડો અને પેશ્વાના પ્રયાસો નિષ્ફળ નિવડ્યા હતા. મોગલ સામ્રાજ્ય નામશેષ–નિર્વીર્ય થઈ ગયું હતું અને હિંદુ સામ્રાજ્યનાં સ્વપ્નના પણ ભાંગીને ભુક્કા થઈ ગયા હતા. સૌરાષ્ટ્રમાં અંધાધુંધી ચાલી રહી હતી, કાઠી દરબારો લૂંટફાટ કરતા, સીમાડા દબાવતા, ગામો બાળતા અને પ્રજાને રંજાડતા કાઠી દરબારો અને મુસલમાન જાગીરદારો નાના રાજ્યના ધણી થઈ બેઠા હતા. કાઠિયાવાડમાં ખાસ કરીને જૂનાગઢમાં શેરખાન બાબી અને મામુખા એ બે સરદારો જૂનાગઢની ગાદીના ઉમેદવાર હતા.

તે વખતમાં વેરાવળ બંદરની વિશિષ્ટ પરિસ્થિતિ હતી. વેરાવળ સ્વતંત્ર હતું. એનો કારભાર મહાજન સમસ્ત કરતું. વેરાવળ કાઠિયાવાડનું સુખદ્વાર એટલે જૂનાગઢ મામુખાના હાથમાં, અને શેરખાન જૂનાગઢનો બીજો અર્ધો ભાગ તેના હાથમાં હોવા છતાં વેરાવળ સ્વતંત્ર હતું. વેરાવળમાં વસંતરાય પુરબીયો, જસુ ખારવો વગેરે આગેવાનો કારભાર કરતા હતા. પોરબંદર, ગોંડળ, ભાવનગર વગેરે દરબારો એકબીજાની પ્રજાને લૂંટતા. નવલકથાનાં પાત્રો દોલતરાય બક્ષી, વસંતરાય પુરબીયો, કામેશ્વર મહારાજ, બનારસી બાનુ વગેરે મુખ્ય પાત્રો છે. તે વખતની રાજકીય, સામાજિક આર્થિક પરિસ્થિતિનો સારો ચિતાર લેખક આપે છે. લેખકની ભાષા જોરદાર છે. નવલકથા વાંચતાં રસ પડે છે.

૩–૪–૫. બંધન તૂટ્યાં : ૧. પોરસો, ૨. રાજ્યલક્ષ્મી, ૩. રાજકન્યા—લેખક : શ્રી. પંચ મોહનલાલ સુ ધમી, પ્રકાશક : નવયુગ પુસ્તક ભંડાર, રાજકોટ. અનુક્રમે પૃષ્ઠસંખ્યા ૩૫૬, ૨૨૦ અને ૨૩૬, કીમત દરેકની રૂ. ૪–૮–૦.

વૈદકનો વ્યવસાય કરતાં કરતાં વૈદ્ય શ્રી. મોહનલાલ ધામી ઠીક ઠીક અભ્યાસ અને લેખનકાર્ય કરતા રહ્યા છે; ખાસ કરીને જૈન ઇતિહાસ અને જૈનધર્મનો ઇતિહાસ એમનો પ્રિય વિષય લાગે છે અને એને લક્ષીને એમણે ઠીક ઠીક નવલકથાઓ ગુજરાતને આપી છે. એમની નવલકથાઓ વાંચતાં જૈનધર્મની ગૌરવગાથા–ઇતિહાસમાંથી શોધીને એમણે નવલકથામાં ગૂંથી છે, એવો સ્પષ્ટ ખ્યાલ આવે છે.

'મગધ ગ્રંથાવલી'ની માળાનાં ત્રણ પુસ્તકો પૌરવી, રાજકન્યા અને રાજ્યલક્ષ્મી—ઐતિહાસિક નવલકથાઓ છે, જૈન સંપ્રદાયની ગૌરવગાથાઓ છે. પૌરવી, સુલસા, પદ્માવતી, ચંદનબાળા, પ્રસન્ના વગેરે મુખ્ય સ્ત્રીપાત્રો, અને રાજશ્રી દધિવાહન, ગુરુ મંદારનાથ, સ્વામી સુદર્શન, જૈન પ્રભુ ચોવીસમા તીર્થંકર શ્રી મહાવીર સ્વામી એ મુખ્ય પુરુષપાત્રોની આજુબાજુ બીજાં અનેક નાનાં મોટાં પાત્રો સર્જીને નવલકથાનું કલેવર લેખકે ઘડ્યું છે. પરંતુ તેમાં લેખક જૈનધર્મનો પ્રભાવ, ભગવાન મહાવીર સ્વામીની પ્રતિભા–વગેરે તરફ ખાસ લક્ષ રાખી ધ્યેયલક્ષી નવલકથા લખવા જ માગે છે એ સ્પષ્ટ જણાઈ આવે છે. લેખકે નવલકથાના સમયની પ્રજાની રહેણીકરણી, રીતરિવાજ, સમૃદ્ધિ–રાજકીય પરિસ્થિતિ આલેખવાનો સારો પ્રયાસ કર્યો છે, અને તેમ કરવામાં તે વખતે પ્રચલિત એવો કાપાલિક અને શાક્ત સંપ્રદાય–તેના સાધુઓની તાંત્રિક શક્તિ અને ચમત્કારનો ખ્યાલ પણ આપ્યો છે. ગુજરાતના બીજા એક સમર્થ લેખક શ્રી. ધૂમકેતુએ પણ પોતાની નવલકથાઓમાં કાપાલિકો અને તેના સંપ્રદાયની વાતો લખી છે. આ કેવળ લોકકથાઓ જ છે કે કેમ તેનું સંશોધન થાય તો ઘણું જાણવાનું મળે. આ તાંત્રિકો ઘણા સમર્થ હોવા છતાં મહાન તપસ્વીઓ ઉપર તેમનું કાંઈ ચાલતું ન હતું, એ દર્શાવવામાં લેખકે ઉચિત જ કર્યું છે, એમ કહેવાય. રાજકન્યામાં ગ્રંથાવલિના છેલ્લા પુસ્તકમાં છેવટનાં પ્રકરણો લેખકે જૈનધર્મના સિદ્ધાંતો અને શૂન્યવાદ વગેરે સરળ ભાષામાં સમજાવવા પ્રયત્ન કર્યો છે. એકંદર પુસ્તકો સારાં હોવા છતાં એક બે પ્રસંગો–કાકમુખ અને સુવર્ણાનો, કાકમુખ અને કમ્બુરેખાનો–વગેરે પ્રસંગ આલેખવામાં જરા સુરુચિભંગ થતો જણાય છે. ઉચ્ચ ધ્યેયલક્ષી જૈનશાસનનો પ્રભાવ બતાવતી નવલકથાઓમાં આવા પ્રસંગોમાં આટલી વધારેપડતી છૂટ ન લીધી હોત તો ચાલત એમ લાગે છે. પ્રથમ કક્ષાની નવલકથાઓ કદાચ ન કહીએ તો પણ સુવાચ્ય અને ઐતિહાસિક નવલકથાઓ તરીકે રસ ઉત્પન્ન કરે એવી તો છે જ.

૬. **સિદ્ધ વૈતાલ રોહિણી**—લેખક: શ્રી. વૈદ્ય મોહનલાલ ચુનીલાલ ધામી; પ્રકાશક: નવયુગ પુસ્તક ભંડાર, રાજકોટ. પૃષ્ઠસંખ્યા ૩૯૨, કીમત રૂ. ૪–૮–૦.

'મગધ ગ્રંથાવલિ'ના મણકાઓમાં 'સિદ્ધ વૈતાલ'ના ત્રણ ભાગ, રોહિણી, અનંગલેખા અને માયાપુરીમાંનું 'રોહિણી' પ્રથમ પુસ્તક છે. વૈતાલ નામ યાદ કરતાં જ કવિ શામળની મડા પચ્ચીસીની વાર્તાઓ યાદ આવે છે. એમાં વીર વિક્રમના સાથી મદદગાર તરીકે વૈતાલનું પાત્ર આવે છે. લેખકે પ્રસ્તાવનામાં જ 'સિદ્ધ વૈતાલ'નું સર્જન ઇતિહાસનો આધાર લઈ કઈ કથામાંથી કર્યું છે તેની સ્પષ્ટતા કરી છે. કથાને રોચક બનાવવા ઘણા પ્રસંગો અને પાત્રો કલ્પનામાંથી લીધાનો ઉલ્લેખ પણ લેખકે કર્યો છે. 'સિદ્ધ વૈતાલ'નું સર્જન પણ જૈનશાસનની ઉત્કૃષ્ટતા બતાવવા કર્યું હોય એમ જણાય છે.

ઉત્તર અને દક્ષિણ ભારતના સેતુરૂપ વિંધ્યાચલ આગળ અલકાનગરી એક સમૃદ્ધ નગરી હતી. નગરમાં મહેશ્વર એક ધનાઢ્ય નાગરિકનો પુત્ર તે સિદ્ધ વૈતાલ–માતાનું અવસાન થતાં–અપરમાનાં અપમાનો ખમતો જીવન જીવી રહ્યો હોય છે. અપમાન સહન ન થતાં ઘર છોડી ભાગી જાય છે. રસ્તામાં તે વખતના એક સમર્થ ગુરુના બે શિષ્યો આચાર્ય વિશાખ અને સિદ્ધ જયઘોષના માર્ગમાં આવી પડે છે. આચાર્ય વિશાખ નરબલિ કરી સિદ્ધિ પામવા માગતા હતા. સિદ્ધ જયઘોષ સાત્વિક વૃત્તિના યોગી વૈતાલને બચાવી લે છે–પોતાને આશ્રમે લઈ જાય છે. આચાર્ય વિશાખ વૈતાલને ઉપાડી જવામાં નિષ્ફળતા મળતાં ક્રોધિત થઈ અનેક માયાવી પૈશાચિક લીલાઓ કરીને તેને કબજે લેવા પ્રયત્ન કરે છે. સાધુ સિદ્ધ જયઘોષ વૈતાલનું રક્ષણ કરે છે. ઉચ્ચ માર્ગે લઈ જાય છે. યોગ–સિદ્ધિઓ–શાસ્ત્રો વગેરેનું શિક્ષણ આપે છે. આ તમામ સમય દરમિયાન આચાર્ય વિશાખ વૈતાલને હસ્તગત કરવા અને પોતાનો પ્રયોગ પૂરો કરવા અનેક પ્રયત્નો કરે છે, પરંતુ નિષ્ફળ જાય છે. અભ્યાસ પૂર્ણ થયા બાદ આચાર્ય સિદ્ધ જયઘોષ વૈતાલને થોડો વખત સ્વતન્ત્ર રીતે વિહરવા પ્રયત્ન કરે છે, અને આચાર્ય વિશાખ ત્યાં જવા જ પ્રેરે છે. આચાર્ય વિશાખ પોતાના જ પ્રતાપે વૈતાલ આવ્યો છે, એમ માની કસોટીએ ચઢાવે છે. અનુપમ રૂપસુંદરીના મોહમાં વૈતાલને ફસાવવા જાળ ગૂંથે છે. રોહિણી–નવલકથાની મુખ્ય નાયિકા–એવા આચાર્ય વિશાખને મદદ કરે છે. પણ છેવટની ઘડીએ રોહિણી વૈતાલને ફસાવવા જતાં–પ્રેયસીને જનની–નારીના ઉચ્ચતમ સ્વરૂપ–જનની–વૈતાલની જનની મા–બનીને રહે છે. સિદ્ધ વૈતાલની સાધના એ જ નવલકથાનો હેતુ–વસ્તુ બની જાય છે.

આ નવલકથામાં પણ ઐંદ્રજાલિક તાન્ત્રિક ચમત્કારોના પ્રસંગો વણી લીધા છે. મનુષ્યને પશુ કે પક્ષીના સ્વરૂપમાં ફેરવી નાખે, સ્થભિત અગર મૂર્છિત કરી દેવા વગેરે ચમત્કારોમાંથી કેટલાક પ્રસંગો આ યુગમાં કેટલા શક્ય માની શકાય તે વિચારવા જેવું નથી? અને શક્ય ન હોય તેવા પ્રસંગો ન લખ્યા હોય તો, એકંદર નવલકથા ઠીક ગણી શકાય.

૭. જયભિખ્ખુનું વાર્તાસૌરભ : ભાગ ૨ (બીજી આવૃત્તિ)—લેખક : શ્રી જયભિખ્ખુ, પ્રકાશક : ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, ગાંધી રસ્તો, અમદાવાદ. પૃષ્ઠસંખ્યા ૧૪૮, કી. રૂ. ૧–૪–૦.

એક જ વર્ષમાં બીજી આવૃત્તિ પ્રસિદ્ધ કરવાનો પ્રસંગ આવ્યો છે, એ જ આ પુસ્તકની લોકપ્રિયતા નથી? શ્રી જયભિખ્ખુ ગુજરાતી સાહિત્યના એક અચ્છા લેખક છે. એમણે ખાસ કરીને ઐતિહાસિક નવલકથાઓ લખી છે, એમના વાર્તાસંગ્રહો પણ બહાર પડ્યા છે એટલે એમની વાર્તાઓ પણ ઠીક લોકપ્રિય થઈ છે.

આ વાર્તાસંગ્રહમાંની વાર્તાઓ પણ રસપ્રદ છે. વાર્તાઓનું વસ્તુ તેમણે સમાજના જુદા જુદા વર્ગમાંથી લીધું છે, એટલું જ નહિ પણ ભારતના ભવ્ય ભૂતકાળના ઇતિહાસમાંથી ઉદાત્ત પ્રસંગો ચૂંટી કાઢી તેને પણ વાર્તારૂપે ગૂંથી કાઢ્યા છે. વાર્તાસંગ્રહમાંના ચાવાળો છોકરો, શું લાગું? અમાનત વગેરે વાર્તાઓ ખાસ ધ્યાન ખેંચે એવી છે. વાર્તાસૌરભ વસાવવા જેવો છે, એમ જરૂર કહી શકાય.

૮. ચરિત્રહીન : પૂર્વાર્ધ અને ઉત્તરાર્ધ : આવૃત્તિ બીજી—લેખક શ્રી. શરદચંદ્ર ચટ્ટોપાધ્યાય. અનુવાદક : રમણલાલ ગાંધી, પ્રકાશક : આર. આર. શેઠની કં. મુંબઈ. પૃષ્ઠસંખ્યા ૪૮૦, કીમત રૂ. ૬–૧૨–૦.

શ્રી શરદ્બાબુ બંગસાહિત્યસમ્રાટ તરીકે માન્ય રખાયા છે. 'ચરિત્રહીન' શરદ્બાબુની એક સર્વોત્તમ નવલકથા ગણાઈ છે. 'ચરિત્રહીન' અંગે શ્રી શરદ્બાબુએ પોતાના જીવનનો એક પ્રસંગ વર્ણવ્યો છે. બનારસમાં તેઓ એક સભામાં વ્યાખ્યાન આપવા ગયા હતા. વ્યાખ્યાનને અંતે એ વિધવા બહેનો એમને પગે લાગી અને કહ્યું કે, 'આપની કિરણમયીએ મને બચાવી છે.' અને એમ કહીને એ બહેને એની કથની સંભળાવી. 'ચરિત્રહીન' નવલકથાએ ઠીક ઠીક હોહાપોહ મચાવ્યો હતો. એક મિત્રે એમને ઠપકો આપતાં કહ્યું: "ચરિત્રહીન લખીને તમે શું સારું કર્યું?" શરદ્બાબુએ તેમને પેલી વિધવા બહેનનો કિસ્સો સંભળાવ્યો અને કહ્યું: જો મારા 'ચરિત્રહીન'ના વાચનથી આવા કોઈ એકાદ માનવીનો પણ જીવનપ્રવાહ બદલાતો હોય તો એ મારે માટે પૂરતું છે. એથી વિશેષ આશા રાખતો નથી.'

શરદ્બાબુની નવલકથાઓ ગુજરાતી સાહિત્યના વાચકોમાં ખૂબ જ લોકપ્રિય થઈ છે. સાહિત્યસ્વામી શરદ્બાબુની કલા અને નવલકથાઓને માટે શું કહેવાનું હોઈ શકે? દરેક પુસ્તકાલયે વસાવવા જેવું પુસ્તક છે.

૯. એશિયા પર આંધી—મૂળ લેખક: કાર્લો પી. રોમુલો, પ્રકાશક: રવાણી પ્રકાશનગૃહ, અમદાવાદ. પૃષ્ઠસંખ્યા ૧૨૧, કીમત રૂ. ૧–૧૨–૦.

સામ્યવાદી વિચારસરણીએ જનસમુદાય—ખાસ કરીને યુવાનવર્ગનું ધ્યાન વધારે ખેંચ્યું હતું અને ખાસ કરીને એક મહાસામ્રાજ્ય તરીકે રશિયાએ પ્રથમ વર્ગના રાજ્ય તરીકે સ્થાન લીધા પછી તો જુદા જુદા દેશના યુવાનવર્ગમાં સામ્યવાદ પ્રસરવા લાગ્યો હતો. સામ્યવાદી પક્ષની સ્થાપના પણ જુદા જુદા દેશમાં થવા માંડી હતી.

શ્રી કાર્લો પી. રોમુલો પણ સામ્યવાદી વિચારસરણી તરફ ખૂબ આકર્ષાયા હતા. પરંતુ જેમ જેમ તેમને સામ્યવાદીઓની અને ખાસ કરીને રશિયન સામ્યવાદી નેતાઓની કાર્યપદ્ધતિનો પરિચય અને અનુભવ થતો ગયો, તેમ તેમ તેમને સામ્યવાદી કાર્યકરોની પદ્ધતિ તરફ અણગમો પેદા થતો ગયો. ઊલટે તેઓ તેનાથી કંટાળી ગયા અને તેમણે એશિયાની અંદર પ્રસરતા જતા સામ્યવાદ તરફ તેમની કાર્યવાહીઓને ઉઘાડી પાડીને લાલ બત્તી ધરી છે. આ પુસ્તકમાં તેમણે સામ્યવાદીઓની કાર્યપદ્ધતિનું સ્પષ્ટ દર્શન કરાવ્યું છે. રાજકીય પુરુષોને આ માર્ગદર્શન ખાસ ઉપયોગી થઈ પડશે. યુવાનવર્ગને પણ આમાંથી ઘણું જાણવાનું મળશે. અનુવાદ સરળ અને સહજ થયો છે, એમ કહી શકાય.

૧૦. સોનાનું ઈંડું—લેખક: શ્રી. પીતાંબર પટેલ; પ્રકાશક: આર. આર શેઠની કું. મુંબઈ. પૃષ્ઠસંખ્યા ૨૬૦, કીમત રૂ. ૩–૮–૦.

શ્રી. પીતાંબર પટેલ આપણા એક યુવાન તેજસ્વી સાહિત્યકાર છે. એમની નવલકથાઓ ખાસ કરીને રસિયો જીવ, ખરતો મોમ, ખેતરને ખોળે એ ગુજરાતી વાચકોનું ખાસ ધ્યાન ખેંચ્યું હતું. એમની નવલિકાઓ પણ લોકાદરને પામી છે અને શ્રી. પીતાંબર પટેલની ગણના આપણા એક ઉચ્ચ કોટીના લેખક તરીકે થાય છે.

"સોનાનું ઈંડું" એમની નવલિકાઓનો નવો સંગ્રહ છે. "નંદવાયાનું દેવું" સ્ત્રીસ્વમાનની એક સુંદર વાર્તા છે. ઉમરી ડોસી એક ગામડાની સામાન્ય સ્ત્રીનું પ્રતીક છે. એનો એકનો એક દીકરો પરણી–પત્નીને તરછોડી મુંબઈ નાસી જાય છે. અને એની પત્ની

નાથી તરફ નફરત, તિરસ્કાર છે. નાથીના અનેક પ્રયાસો છતાં લાલજી એના તરફ ધૃણા જ બતાવે છે...ઉગરી ડોસી પણ લાલજીને સમજાવવાના અનેક પ્રયત્ન કરે છે. ઉગરી ડોસી અને લાલજી વચ્ચેની વાતચીત નાથી સાંભળી જાય છે. બીજે દિવસે નાથીનું શબ ગામના કૂવામાંથી મળી આવે છે.

પાગલ—એક ભણેલા યુવાનની કથા ખૂબ ગમે એવી છે, એમાં સમાજના ઉચ્ચ ગણાતા લોકોના કાવાદાવાનો ખ્યાલ આપ્યો છે.

'અધૂરા અરમાન' એક ગરીબ કારીગર દંપતીની કરુણ કથની છે. મારુતિ કારખાનાનો એક સામાન્ય મજૂર—ક્ષયથી પીડાય છે. એની દવા માટે એની પ્રેમાળ પત્ની ચંદ્રભાગા ખૂબ મહેનત કરે છે. કારખાનાનો માલિક મદદ કરવા માટે ભારે કીમત માગે છે. અસહાય ચંદ્રભાગા–થાકીને હારીને માલિક પાસે જાય છે. માલિક એનો લાભ લે છે. રૂપિયા લઈ ચંદ્રભાગા ઘેર આવે છે ત્યાં મારુતિનું શબ જ પડેલું જુએ છે. કરુણતાની અવધિ દર્શાવતી આ હૃદયવિદારક કથા છે.

વાર્તાઓ એક એકથી સરસ હોઈ માનવસમાજ અને સ્વભાવનું સારું દિગ્દર્શન જોવા મળે છે. પુસ્તકાલયો વસાવી શકે એવી નિર્દોષ વાર્તાઓ છે.

૧૧. લગ્નની ભેટ (બીજી આવૃત્તિ)—લેખક: શ્રી. મંજુલાલ સાકરલાલ દેસાઈ, પ્રકાશક: નવચેતન સાહિત્ય મંદિર, પૃષ્ઠ ૨૨૮, કીમત રૂા. ૩–૧૨–૦.

શ્રી. મંજુલાલની આ નવલિકાઓ પ્રથમ પુસ્તકરૂપે પ્રગટ થઈ ચૂકી છે. આ બીજી આવૃત્તિમા પ્રથમની આવૃત્તિમાની એક નવલિકા 'પ્રતિષ્ઠા' કાઢી નાખી છે. આ સંગ્રહમાં બે જ વાર્તાઓ: કસોટી અને લગ્નની ભેટ, સુરેન્દ્ર અને રવીન્દ્ર બન્ને સગાસાઈઓ: બન્ને વચ્ચે અદ્ભુત પ્રેમ હતો. રવીન્દ્રની પ્રથમ પત્ની નિર્મળાના અવસાન પછી એ ફરી પરણવા તૈયાર થતો નથી. નિર્મળાના સ્મૃતિચિહ્ન રૂપ એના બાળક કિશોરનું હિત સમજી, મૃત્યુ સમયે નિર્મળા, સરલા સાથે લગ્ન કરવા રવીન્દ્રની પાસે કબૂલ કરાવે છે. એને ખબર નથી કે સરલા અને સુરેન્દ્ર એકબીજાને ચાહતાં હોય છે. સરલા અને રવીન્દ્રના લગ્ન પછી સુરેન્દ્ર સખત બિમાર પડે છે. સરલા, રવીન્દ્ર, સુરેન્દ્રની ખૂબ ચાકરી કરે છે. એક રાત્રે રવીન્દ્ર સૂતો છે તે વખતે સુરેન્દ્ર ઊંઘમાં સરલાનું નામ દે છે. સરલાને પાછલી વાત યાદ આવે છે. સુરેન્દ્રને ચુંબન કરે છે. રવીન્દ્ર આ જોઈ જાય છે.

માનવીના મનમાં સુષુપ્ત અવસ્થામાં રહેલો વિકાર ક્યારે જાગી જાય છે એનું એને ભાન નથી. તેથી રવીન્દ્ર સમજપૂર્વક, સરલા અને સુરેન્દ્રને પૂરેપૂરો ખ્યાલ આપીને બન્નેને થોડો સમય એકલાં રહેવા દે છે. પતનની પળો આવે છે પણ બન્ને સમય સંભાળી લે છે. માનસવિજ્ઞાનના આ એક અજબ પ્રયોગ પછી બધાં જ શુદ્ધ થઈ ને બહાર આવે છે. કથા રસપ્રદ છે.

બીજી વાત પણ એવી જ રસિક છે.

૧૨. મોટા ઘરનો જમાઈ—લેખક: શ્રી. દામુ સાંગાણી, પ્રકાશક: નવયુગ પુસ્તક ભંડાર, રાજકોટ. પૃષ્ઠસંખ્યા ૨૦૬, કીમત રૂા. ત્રણ.

શ્રી દામુ સાંગાણી નવા લેખક છે. 'મોટા ઘરનો જમાઈ' એક હાસ્યરસિક કટાક્ષ-ચિત્ર છે. હાલના જમાનામાં આડાંઅવળાં કરીને એકદમ ધનવાન થયેલા ચિનુદાસ પ્રસિદ્ધિ માટે કેવાં વલખાં મારે છે—કેવા કેવા છબરડા કરે છે તેનું ચિત્ર દોરવા લેખકે પ્રયત્ન કર્યો છે. એમની પુત્રી સુવર્ણા માટે એક જમાઈ શોધી લાવે છે અને પછી મોટા ઘરના જમાઈ તરીકે

પોતાને ત્યાં રાખી તાલીમ આપવી શરૂ કરે છે. જમાઈરાજમાં એક પાયો ઓછો જણાય છે. શેઠ ચિન્તુદાસનું પાત્ર પણ હાસ્યાસ્પદ બનાવી મૂક્યું છે. મુખ્ય નાયક જમાઈ, ચિન્તુદાસ એમના પત્નિ—અન્ય સંસ્થાઓના કાર્યકરોના ચિત્રો પણ હાસ્યાસ્પદ, છબરડા કરતા બતાવ્યા છે અને આમ કરીને હાસ્યરસિક વાર્તા—નવલકથા રચવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે.

નવલકથાને હાસ્યરસિક—નવલકથા કહી શકાય કે કેમ તે એક પ્રશ્ન છે. એમાં ખાસ, અંગ્રેજીમાં જેને વીટ, હ્યુમર વગેરે કહે છે તેવું જણાયું નહી. હાસ્યરસના સમર્થ લેખકો શ્રી. જ્યોતીન્દ્ર દવે, એલિયા જોશી, મસ્ત ફકીર, રમણભાઈ નીલકંઠ વગેરેનાં પુસ્તકોની સરખામણીમાં આ નવલકથા સામાન્ય જણાય છે.

૧૩ અંતરદીપ—લેખક: શ્રી પુષ્કર ચંદરવાકર; પ્રકાશક: હરિહર પુસ્તકાલય, ટાવરરોડ, સુરત, પૃષ્ઠસંખ્યા ૨૬૮, કીમત ચાર રૂપિયા.

ગુજરાતી સાહિત્યના વાચકોને માટે હવે તો શ્રી પુષ્કર ચંદરવાકરનું નામ અજાણ્યું નથી. એમણે લખેલી નવલકથાઓ અને વાર્તાસંગ્રહો દ્વારા એ ઠીક ઠીક જાણીતા થયા છે. એમની ભાત્રની કમાણી, લીલુડો લેજો વગેરે નવલકથાઓ લોકપ્રિય થઈ છે. નાટકાઓ અને બાળકથાઓ પણ એમણે બહાર પાડ્યા છે.

"અંતરદીપ" એમની ટૂંકી વાર્તાઓનો સંગ્રહ, હરિહર પુસ્તકાલય સુરત તરફથી બહાર પાડવામાં આવ્યો છે. બહુજન—સમાજમાં—સાધારણ બનતા બનાવોને લેખકે જુદી જુદી વાર્તાઓમાં ગૂંથી લીધા છે. માનવસ્વભાવની કેટલીક ખાસિયતો ઉપરથી પ્રસંગો—સત્ય અગર કાલ્પનિક—ઉપજાવી કથામાં વણી લીધા છે. ભોગવ તું, ધરમનો અવતાર, માંખનો વીમો, ગામડાના આગેવાનોના કાવાદાવાની લાક્ષણિક વાતો છે. બનકી બોન, ગેગણી મા, ઉઘાનું સુખ એ બધી બીજા પ્રકારની કથાઓ. એકંદરે વાર્તાઓ વાંચવી ગમે તેવી છે કીમત ઓછી રાખી હોત તો ઠીક થાત.

૧૪. અંત સ્રોતા: લેખક: શ્રી ચુનીલાલ મડિયા, પ્રકાશક: આર. આર. શેઠની કું, મુંબાઈ, પૃષ્ઠસંખ્યા ૨૨૭, કીમત રૂ. ૩–૦–૦.

આપણા યુવાન લેખકોમાં શ્રી. ચુનીલાલ મડિયાનું સ્થાન અગ્રસ્થાને છે તેમણે નવલકથાઓ—નવલિકાઓ, ટૂંકીવાર્તા, નિબંધો અને નાના નાટકો—એમ સાહિત્યના જુદા જુદા ક્ષેત્રોમાં પોતાનો હાથ અજમાવ્યો છે અને સારી સફળતા મેળવી છે.

એમના છેલ્લા વાર્તાસંગ્રહ 'અંત સ્રોતા'માંની વાર્તા અંત સ્રોતા ઉપરથી આ વાર્તા સંગ્રહનું નામ પડ્યું છે. આપણા પ્રસિદ્ધ વર્તમાનપત્ર "જન્મભૂમિ"એ વાર્તાહરીફાઈ યોજી હતી તેમાં અંત.સ્રોતાને પ્રથમ ઇનામ મળેલું. આ વાર્તાનું અંગ્રેજી ભાષાંતર ઑ. ભટ્ટે કરેલું અને તે પણ સારી ખ્યાતિ પામેલું. આમ 'અંત સ્રોતા' એક લોકપ્રિય વાર્તા છે. મૂળ વાત અંગે પોતાની હકીકત લેખકે છેવટે આપી છે, એટલું જ નહીં પણ ટૂંકી વાર્તાઓ અંગે પણ કેટલીક હકીકત એમણે લખી છે, જે નવીન લેખકોને ખાસ માર્ગદર્શક થઈ પડશે.

સંગ્રહમાંની વાર્તાઓ એકએકથી ચઢીઆતી છે. પુસ્તક લાયબ્રેરીઓએ વસાવવા જેવું કહી શકાય શ્રી. મડિયાની વાર્તાઓ માટે વધુ કહેવાનું હોય નહિ —લ. દી.

૧૫. ચિણગારી: (બીજી આવૃત્તિ) લેખક: શ્રી. ભાનુપ્રસાદ વ્યાસ, પ્રકાશક:

ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર, હવાડિયા ચકલો, સુરત. સચિત્ર કવરપેજ સાથે બોર્ડપૂઠું, પૃષ્ઠ ૯૪, કીમત ૧–૮–૦.

૧૬. ચાંદા પર ચઢાઈ : લેખક : શ્રી. દિનુભાઈ જોશી. પ્રકાશક : ઉપર મુજબ; સચિત્ર કવર સાથે બોર્ડપૂઠું. બીજી આવૃત્તિ પાન ૮૪. કીમત : રૂા. ૧–૪–૦.

૧૭. પૂછડિયાના પ્રદેશમાં : લેખક : શ્રી. રમણલાલ સોની. પ્રકાશક : ઉપર મુજબ. સચિત્ર કવર સાથે બોર્ડ પૂઠું. બીજી આવૃત્તિ. પાન ૭૯. કીમત : રૂા ૧–૪–૦.

સુરતના ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિરે, બાળકો અને યુવાનોમાં સાહસિકતા અને શૂરાતનના ગુણો ખીલવવા માટે, ગાંડીવ કિશોરમાળાના નામથી જે સાત મણકાની માળા ગૂંથી છે, તેમાંના આ ત્રણ છે. આ ત્રણે મણકા પહેલાં પ્રસિદ્ધ તો થયેલા છે, પણ તે ખલાસ થવાથી, ફરી નવા રૂપરંગે પ્રસિદ્ધ થાય છે. સારા કાગળ ઉપર, સુઘડ અને સ્વચ્છ છપાઈ તથા સચિત્ર અને રંગીન કવર વાચકોને આકર્ષે છે.

ત્રણે પુસ્તકમાં કાલ્પનિક વાર્તાઓ મુકાઈ છે. પણ તે એટલી બધી રસભરી, સાહસભરી અને શૂરાતનભરી છે કે બાળકો અને કિશોરો તે હાથમા લેતાંની સાથે જ પૂરી કર્યા વગર મૂકે નહીં. વાર્તાઓ તદ્દન નિર્દોષ અને સરળ છે.

ચિણગારીમાં નાનાં બે બાળકો–ભાઈ અને બહેન–પોતાનાં માતાપિતા સાથે હોડીમાં મોસાળ જતાં, હોડીવાળો જ લૂટારુનો સાથીદાર હોઈ, માબાપો પાસેથી બાળકોને ક્રૂર રીતે ખૂંચવી લઈ, બાળકોને ભરજંગલમાં લઈ જાય છે. ત્યાં એ બાળકોને પડતાં વીતકો અને તેમાંથી છટકવા, ભાઈબહેન એકબીજાની સાથે રહી કેવી સમયસૂચકતા, હિંમત અને ચાલાકી વાપરે છે, તે આ વાર્તામાં દર્શાવ્યું છે.

ચાંદા પર ચડાઈ—બી. એસ. સી. સુધી કેળવણી પામેલ એક યુવક ગુરુત્વાકર્ષણ લાગુ ન પડે એવા પદાર્થની શોધ કરે છે અને તે શોધને આધારે આકાશમાં ઊડવા માટે એક ગૃહવિમાન બનાવી, એક મિત્ર સાથે તે આકાશમાં ઊડે છે. ઊડતાં ઊડતાં તે ચંદ્રના ગ્રહમાં જાય છે, અને ત્યાં આવી પડતાં દુઃખોમાં એ બે યુવાનો કેવો સામનો કરે છે તે દર્શાવ્યું છે.

પૂછડિયાના પ્રદેશમાં—ત્રણ કિશોરો અને એક કિશોરી મળી ચાર જણ સ્ટીમ લોંચમાં દરિયાઈ મુસાફરી કરવા નીકળી પડે છે અને રસ્તામાં જ સ્ટીમલોંચ ડૂબી જતાં, સ્ટીમલોંચ સાથેની હોડીમાં બેસી, એ હોડીને દરીયાકિનારે લઈ જાય છે. ત્યાં મોટું જંગલ આવેલું છે. તેમા એ ચારે જણ ઊતરી પડે છે. ત્યાં પૂછડિયા પ્રાણીઓના સંબંધમાં આવતાં, જે મુશ્કેલીઓ અને દુઃખોનો હિંમતથી સામનો કરે છે તે દર્શાવ્યું છે.

પુસ્તકાલયો આ પુસ્તકો વસાવે અને વિદ્યાર્થીઓ તથા યુવાનોમાં તેનો સારો પ્રચાર કરે.

—વ. મૂ.

૧૮. વૈદિક સંગીત અને અન્ય લેખો—લેખક અને પ્રકાશક : વિષ્ણુકુમાર દેસાઈ; વડોદરા.

વૈદિક સંગીત સંબંધે આપેલી માહિતી ખરેખર ઉપયોગી અને જાણવાયોગ્ય છે. અત્યારના સંગીત સાથેનો એનો તુલનાત્મક અભ્યાસ વિષયને વધુ રસપ્રદ બનાવે છે. સામગાન, સ્વરોની ઉત્પત્તિ, તે વખતના અને અત્યારના સ્વરોમા ભેદ શા કારણે થયો એ માહિતી જિજ્ઞાસુ વાચક માટે અને વિદ્યાર્થીઓ માટે અતિ કીમતી છે.

વિદ્યાર્થીઓ માટે ગુજરાતનો સંગીતનો વિકાસ, એના ધુરંધર ગાયકો અને એમના જીવનનો વિકાસ જાણવો આવશ્યક છે. પરંતુ વિવિધ પ્રસંગે લખાયેલા લેખો ભેગા કરવાથી પાઠ્યપુસ્તક માટેનું યોગ્ય પુસ્તક બને છે એમ લાગતું નથી. ભાષા માટે વધુ કાળજી રખાઈ હોત તો ઠીક થાત. પ્રકરણોને અંતે મૂકવામાં આવેલી પ્રશ્નોત્તરી સાવ નીચલી કક્ષાના વિદ્યાર્થીઓ માટે જ હોય એમ લાગે છે.

અમુક ત્રુટિઓ બાદ કરતાં માહિતીની દૃષ્ટિએ પુસ્તક આવકારદાયક છે.

'ગો. ગ્ર.'

૧૯. गांधीजी के पावन प्रसंग—લેખક : શ્રી. લલ્લુભાઈ મકનજી; પ્રકાશક : નવજીવન કાર્યાલય, અમદાવાદ, કીમત રૂ. ૦–૬–૦.

'લોકજીવન' માસિકમાં આવેલા ગાંધીજીના જીવનપ્રસંગો છે. પ્રૌઢશિક્ષણ માટેની ગુજરાતી પુસ્તિકાઓ એમાંનો હિંદી અનુવાદ છે. સાંધીસાદી હિંદી ભાષા વાચનો ગમે તેવી છે.

—વિપ્રસાદ

૨૦. વિદ્યાર્થી વાચનમાળા શ્રેણી ૧૦—પુસ્તક ૧૮૧થી ૨૦૦, સંપાદક: શ્રી. જયભિખ્ખુ; પ્રકાશક : ગુર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, અમદાવાદ. દશ શ્રેણીની કિં. ૪૦–૦–૦; પાકું પૂઠું ૫૦–૦–૦, પોસ્ટેજ ૦–૮–૦, રજિસ્ટ્રેશન ૦–૮–૦ વધુ.

વિદ્યાર્થી વાચનમાળાની આ દશમી શ્રેણી છે. આમાં શ્રી એકનાથ, હજરત મહમ્મદ પયગમ્બર સા., અશો જરથુસ્ત, અહલ્યાબાઈ, ડૉ. અન્સારી, શ્રી રમેશચંદ્ર દત્ત, વિજયાલક્ષ્મી પંડિત, શ્રી કૃષ્ણમૂર્તિ, સંતકવિ પોઠયાર, ચિત્રકાર રવિવર્મા, શ્રી શત્રુભાણ, સોરઠના બારવટિયા, મોતીભાઈ અમીન, આબુ, શત્રુંજય, ગોમટેશ્વર, અમદાવાદ, લખનૌ, વડોદરા, ગીરના જંગલો છે.

શ્રેણીનાં પુસ્તકો વાંચવા જેવાં હોઈ પુસ્તકાલયો ખરીદે એ ઇચ્છવાજોગ.

૨૧. પુસ્તકરાજ—લેખક : શ્રી. શાંતા ગાંધી, પ્રકાશક : રવાણી પ્રકાશનગૃહ, ટિળક માર્ગ, અમદાવાદ–૧. પૃ. ૫૬, કચું પૂઠું, કીમત ૦–૧૦–૦.

આ પુસ્તક શાંતાબહેન ગાંધીએ ૬થી ૧૬ વર્ષનાં બાળકો માટે લખ્યું છે. આ ભજવી શકાય એવી નાટિકા છે. મોટેરાંને પણ મજા પડશે. આવાં વધુ ને વધુ નાટકો લખાય એ ઇચ્છવા જોગ છે.

૨૨. જીવ અને અજીવ—લેખક : શ્રી. શાંતા ગાંધી, પ્રકાશક : રવાણી પ્રકાશનગૃહ, અમદાવાદ–૧. પૃ. ૬૬, કીમત ૦–૧૨–૦.

—અનેરી ભાત પાડતું આ પુસ્તક બાળકોને ઉપયોગી થઈ પડશે. આમાં વિજ્ઞાનની રસભરી સચિત્ર માહિતી પીરસાઈ છે. પુસ્તક સારું.

૨૩. નવું નાણું—લેખક : શ્રી. ભિખુભાઈ ગોહિલ; પ્રકાશક : હંસ પ્રકાશન, રાજકોટ. પૃ. ૨૪, કીમત ૦–૬–૦. પૂઠું : કાર્ડબોર્ડનું, આવૃત્તિ ૧. ઈ. સ. ૧૯૫૭

આ લોકવિકાસ સાહિત્ય શ્રેણી ૩ છે. એમાં દશાંશપદ્ધતિને સરળ રીતે સમજાવવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો છે. ઇચ્છુકે ખરીદવા જેવું.

૨૪. જીવતાં સમાધિ : આવૃત્તિ ૨—લેખક : શ્રી. દીનુભાઈ જોષી, પ્રકાશક : માંડીત્ સાહિત્ય મંદિર, દેવાડયા ચકલા, સુરત, પૃ. ૯૨, પૂઠું : કાર્ડ બોર્ડના પઠ્ઠાવાળું, કીમત ૧–૪–૦.

ગાંડીવ કિશોરમાળાનું આ પુસ્તક છે. આમાં ગોરીલાનો પ્રેમ, અજબ હિંમત, જીવતાં સમાધિ, ચાંચિયા, રામપુરી વાઘ, માખીએ વાઘ માર્યો, સંતાલની પ્રતિજ્ઞા, આફ્ને વ્રિમાન એમ આઠ વાતો છે. કિશોરોને ગમી જાય એવી છે.

પુસ્તકનું પૂઠું સચિત્ર છે.

૨૫. લોકપોથી : પહેલી—લેખકો : શ્રી. જુગતરામ દવે, નરહરિ પરીખ. પ્રકાશક : નવજીવન પ્રકાશન મંદિર, અમદાવાદ. પૃ. ૪૮, કીમત : ૦–૪–૦.

પ્રૌઢો માટે આશીર્વાદરૂપ આ પોથી ખરેખર ખૂબ ઉપયોગી છે. 'લોકપોથી' નામ પ્રમાણે ગુણવાળી છે, એમ કહ્યા વગર ન ચાલે.

૨૬. સુલેમાનનો ખજાનો :—લેખક : શ્રી. સોમાભાઈ પટેલ, પ્રકાશક : વોરા એન્ડ કંપની પબ્લિશર્સ પ્રાઈવેટ લિમિટેડ ૩, રાઉન્ડ બિલ્ડિંગ, કાલબાદેવી રોડ, મુંબઈ ૨. પૃ. ૧૬૬, કીમત ૧–૮–૦. પ્રથમ આવૃત્તિ ૧૯૫૭.

રાઈડર હેગાર્ડકૃત 'કિંગ સોલોમન્સ માઈન્સ'નો આ ગુજરાતી અનુવાદ ભાઈ સોમાભાઈએ કર્યો છે. ચિત્રો પણ આપ્યાં છે. સાહસકથા હોઈ વાંચવી ગમે એવી છે.

—ગુજરાતી જાણનાર માટે એ સુંદર પુસ્તક છે.

૨૭. સાક્ષરકથાઓ :—લેખક: શ્રી. ધૂમકેતુ, પ્રકાશક: ગૂર્જર ગ્રંથ રત્ન કાર્યાલય, અમદાવાદ. પૃ. ૮૦, કીમત ૧–૦–૦. પહેલી આવૃત્તિ. ૧૯૫૬.

ગુજરાતના સાહિત્યકારોની સુંદર જીવનકથાઓ આમાં છે. શાળા–પુસ્તકાલયોએ આ કથાઓ ખરીદવા જેવી છે. આમાં નવલરામ, નંદશંકર, મહીપતરામ, રણછોડભાઈ ઉદયરામ, હરગોવિંદદાસ કાંટાવાળા, અને પં. ભગવાનદાસ ઇંદ્રજી એમ ૭ સાક્ષરોની સુંદર કથાઓ છે. છાપકામ ગમી જાય એવું છે.

'વાચક'

પોતાની જરૂરિયાતો વધાર વધાર કરવાના પાગલ ધસારામાં જે લોકો આજે પડ્યા છે, અને જે લોકો નાહક માને છે કે એ રીતે પોતે પોતાના સાચા સત્ત્વમાં વધારો કરે છે, જગત વિષેના પોતાના સાચા જ્ઞાનમાં વધારો કરે છે, તેમને બધા માટે એક દહાડો પાછા વળી 'અમે આ શું કરી બેઠા?' એવું પૂછવાનો વખત આવ્યા વગર રહેવાનો નથી. એક પછી એક સંસ્કૃતિઓ આવી ને ગઈ અને પ્રગતિની આપણી બધી મોટી મોટી બડાશો છતાં મને ફરી ફરીને પૂછવાનું મન થાય છે કે, 'આ બધું શાને સારુ? એનું પ્રયોજન શું?' ડાર્વિનના સમકાલીન વૉલેસે એ જ વાત કહી છે. તેણે લખ્યું છે કે, જાતજાતના નવી નવી આંખ આંજી નાખનારી શોધોનાં પચાસ વરસમાં માનવજાતની નૈતિક ઊંચાઈ એક આંગળ પણ વધી નથી. ટૉલ્સ્ટૉયને તમે જોઈએ તો ખ્વાબી અને તરંગી કહો, પણ તેણેયે એ જ વાત કહી છે. ઈશુએ, બુદ્ધે, અને મહમદે...સૌએ એ એક જ વાત કહી છે.

('યંગ ઈંડિયા', ૮–૧૨–'૨૭)　　　　　　　　　　　　　—ગાંધીજી

ભારતી સાહિત્ય સંઘ લિ. અમદાવાદ તરફથી

૧. આપણી ધર્મકથાઓ—ભા. ૧ થી ૫—લેખક : શ્રી. રામનારાયણ ના. પાઠક; કીમત ભાગ ૧ તથા ૫ની રૂ. ૧-૪-૦; ભાગ ૨, ૩, ૪નો રૂ. ૧-૦-૦.

૨. ગૌડબંગાળની વાતો—ભા. ૧-૨-લેખકો : શ્રી. નિરંજન વર્મા અને જયમલ્લ પરમાર; દરેક ભાગની કીમત ૧-૪-૦.

૩. સાગરના સાહસિકો—લેખક : શ્રી. શ્રીકાન્ત ત્રિવેદી; કીમત રૂ. ૧-૪-૦.

૪. કાઠિયાવાડની વાતો—રાજસ્થાનની વાતો—પંજાબની વાતો—લેખકો : ઉપર પ્રમાણે; કીમત રૂ. ૧-૪-૦ દરેકનો.

૫. સુરભી—દરેકના લેખક : શ્રી. પન્નાલાલ પટેલ; કીમત રૂ. ૪-૮-૦.
૬. પારેવડાં— „ „ „ રૂ. ૪-૦-૦.
૭. મળેલા જીવ— „ „ „ રૂ. ૪-૧૨-૦.
૮. જમાઈરાજ— „ „ „ રૂ. ૨-૮-૦.
૯. પાનેતરના રંગ— „ „ „ રૂ. ૨-૦-૦.
૧૦. વિનોબાજી—લેખક : શ્રી. શ્રીકાન્ત ત્રિવેદી; કીમત રૂ. ૧-૪-૦.
૧૧. નહેરુ ચાચા— „ „ „ રૂ. ૧-૮-૦.
૧૨. મેંદીની મંજરી—લેખિકા : શ્રી. વિનોદિની નીલકંઠ; કીમત રૂ. ૧-૮-૦.
૧૩. ભોળો ખેડૂત—મૂળ લેખક : શ્રી. ટોલ્સ્ટોય; કીમત રૂ. ૧-૦-૦.
૧૪. ધીનો દીવો—લેખક : શ્રી. ચુનીલાલ મડિયા; કીમત રૂ. ૧-૦-૦.
૧૫. નદીનાં નીર—લેખક : શ્રી. જયંત પરમાર; કીમત રૂ. ૬-૦-૦.
૧૬. હૈયાની થાપણ—લેખક : શ્રી ચુનીલાલ વ. શાહ; કીમત રૂ. ૩-૦-૦.
૧૭. ત્રિલોચના—લેખક : ઉપર પ્રમાણે; કીમત રૂ. ૫-૮-૦.
૧૮. અનન્તનાથ— „ „ „ „
૧૯. રૂપમતી— „ „ „ „
૨૦. શર્મિષ્ઠા—લેખક : શ્રી. ડાહ્યાભાઈ પટેલ; કીમત રૂ. ૪-૧૨-૦.

૨૧. શ્યામચી આઈ—મૂળ લેખક : સાને ગુરુજી; અનુ શ્રી જયંત પરમાર; કીમત રૂ. ૩-૦-૦.

હરિહર પુસ્તકાલય—સૂરત તરફથી

૨૨. મરજીવા—લેખક : શ્રી. દિનુભાઈ જોષી; કીમત રૂ. ૨-૮-૦.
૨૩. પ્રકાશનું સ્મિત—લેખક : શ્રી. ગુલાબદાસ બ્રોકર; કીમત રૂ. ૩-૦-૦.
૨૪. 'લતા' અને બીજી વાતો—લેખક : ઉપર પ્રમાણે; કીમત રૂ. ૩-૧૨-૦.
૨૫. ભોળો ભર્યા—લેખક : શ્રી. ધનસુખલાલ મહેતા; કીમત રૂ. ૨-૧૨-૦.

નવજીવન પ્રકાશન મંદિર–અમદાવાદ તરફથી

૨૬. આપવીતી—મૂળલેખક : અધ્યાપક ધર્માનંદ કૌશામ્બી; અનુ. શ્રી. વેણીલાલ છગનલાલ બૂચ; કીમત રૂ. ૧-૮-૦.

૨૭. સત્ય એ જ ઈશ્વર છે—લેખક : ગાંધીજી; સંપાદક : આર. કે. પ્રભુ; કીમત રૂ. ૦-૧૦-૦.

૨૮. લોકપોથી-પહેલી—લેખક : શ્રી. જુગતરામ દવે; અને શ્રી. નરહરિ પરીખ; કીમત રૂ. ૦-૪-૦.

૨૯. પ્રેમપન્થ—સં. શ્રી. વાલજી ગોવિંદજી દેસાઈ; કીમત રૂ. ૦-૪-૦.

૩૦. વિજ્ઞાનપ્રવેશિકા—અનુ. શ્રી. બંસીધર હિરાલાલ ગાંધી; કીમત રૂ. ૧-૪-૦.

૩૧. માનવઅર્થશાસ્ત્ર—લેખક : શ્રી. નરહરિ પરીખ; કીમત રૂ. ૫-૦-૦.

૩૨. કેળવણીવિવેક : લેખક : શ્રી. કિશોરલાલ ઘ. મશરૂવાળા; કીમત રૂ. ૧-૦-૦.

ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય–અમદાવાદનાં પુસ્તકો

૩૩. કામવિજેતા સ્થૂલિભદ્ર—લેખક : શ્રી. જયભિખ્ખુ; કીમત રૂ. ૫-૪-૦

૩૪. અપૂર્વ દના—લખક : શ્રી. મધુરમ્; કીમત રૂ. ૦-૧૨-૦.

૩૫. પુત્રજન્મ—લેખક : ઉપર પ્રમાણે; કીમત રૂ. ૪-૮-૦.

૩૬. રાય હરિરાય—લેખક : શ્રી. ગુણવંતરાય આચાર્ય; કીમત રૂ. ૪-૦-૦.

૩૭. સજીવન ઝરણાં—લેખક : શ્રી. દુર્ગેશ શુક્લ; કીમત રૂ. ૩-૮-૦.

૩૮. ત્રિભુવનગંડ સિદ્ધરાજ—લેખક : શ્રી. ધૂમકેતુ; કીમત રૂ. ૪-૮-૦.

સસ્તુ સાહિત્ય વ. કાર્યાલય–અમદાવાદ તરફથી

૩૯. લાખેણી વાતો—લેખક : શ્રી. જયભિખ્ખુ; કીમત રૂ. ૨-૦-૦.

૪૦. બાલવિલાસ—પ્રયોજક : શ્રી. મણિલાલ ન. દ્વિવેદી; કીમત રૂ. ૧-૮-૦.

૪૧. ચમત્કારિક વાતો—પ્રયોજક : શ્રી. વાસદેવ મહાશંકર જોષી; કીમત રૂ. ૧-૮-૦.

૪૨. અંધારા રંગમહેલનો રાજા—મૂળ લેખક : શ્રી ટાગોર; અનુ. સ્વ. શ્રી સ્વામી સેવાનંદ; કીમત રૂ. ૧-૦-૦

૪૩. સોરઠી દુહાસંગ્રહ—સંપાદક : શ્રી. કાંતિલાલ શ્રીધરાણી; કીમત ૦-૧૨-૦.

૪૪. કવિ ગંગ કહે—લેખક : સ્વામી માધવતીર્થ; કીમત રૂ. ૦-૩-૦.

૪૫. સંતોની ફૂલવાડી—લેખક : શ્રી રતુભાઈ શેઠ; કીમત રૂ. ૦-૮-૦.

૪૬. સુભાષિત નીતિમંજરી—સં. શ્રી વિષ્ણુદેવ સાંકળેશ્વર પંડિત; કી. રૂ. ૧-૮-૦.

૪૭ બોધક જીવનપ્રસંગો—પ્ર. શ્રી હનુમાનપ્રસાદ પોદ્દાર; કીમત રૂ. ૦-૮-૦.

૪૮. પ્રામાણિક બાળકો—કીમત ૦-૫-૦.

૪૯. ધ્યાન અને જ્ઞાન—લેખક : સ્વામી માધવતીર્થ; કીમત ૦-૩-૦.

૫૦. ચૂર્ણઔષધ—પ્રયોજક : શ્રી માધવ મો. ચોધરી; કીમત રૂ. ૦-૪-૦.

૫૧. ઝેર ઉતારવાના તાત્કાલિક ઉપાયો—લેખક : ડૉ. શંકરલાલ દવે; કીમત રૂ. ૦-૧૦-૦.

૫૨. છારું કછારું—લેખક : શ્રી પ્રાગજી જ. ડોસા; કીમત રૂ. ૧-૦-૦.

(વધુ માટે જુઓ પૃ૪ ૪૯૯ને છેડે)

રંગનાથી સૂચીકરણ

(ગતાંકથી ચાલુ)

૩

નોંધો અને એની ગોઠવણી

અનુવર્ણસૂચીમાં બધી નોંધો કેવળ કક્કાવારી પ્રમાણે શબ્દાનુક્રમ કે અક્ષરાનુક્રમ અનુસાર ગોઠવાય છે. જ્યારે અનુવર્ગસૂચીમાં બે ભાગ હોય છે: (૧) અનુવર્ગ અને (૨) અનુવર્ણ. પહેલા ભાગમાં મુખ્ય નોંધ ઉપરાંત બીજી વિષયાંતર-નિર્દેશ-નોંધોનો સમાવેશ થાય છે, અને એ બંને વર્ગાંકના સંખ્યાક્રમ પ્રમાણે ગોઠવાય છે જ્યારે બીજામાં કર્તાનોંધ, ગ્રંથ-નામનોંધ વગેરે નામ અને નામાંતર-નિર્દેશ-નોંધોનો સમાવેશ થાય છે; જે અનુવર્ણસૂચીની જેમ શબ્દાનુક્રમ કે અક્ષરાનુક્રમ પ્રમાણે ગોઠવાય છે.

શ્રી રંગનાથનના સૂચીકલ્પ (કેટલોગ કોડ) બે છે: (૧) અનુવર્ણસૂચીકલ્પ અને અનુવર્ગસૂચીકલ્પ. આમાં પાછલો જે પ્રથમ ઈ. સ. ૧૯૩૪માં પ્રગટ થયો અને જેની ત્રીજી આવૃત્તિ-ઈ. સ. ૧૯૫૧ની-હાલ બજારમાં છે એ સૂચીનો રંગનાથી આદર્શ છે. સૂચીકરણના વિકાસની દૃષ્ટિએ, કર્તાસૂચી સૌથી પ્રથમ જન્મેલી છે. ત્યાર પછી કોશાનુરૂપ અનુવર્ણસૂચી અને સૌથી છેલ્લી અનુવર્ગસૂચી. એટલે અનુવર્ગસૂચી વિષે ગ્રંથાલયશાસ્ત્રોમાં ઓછામાં ઓછું સાહિત્ય છે. ઈંગ્લંડ અને અમેરિકામાં તથા અંગ્રેજી ભાષા અને સંસ્કૃતિની અસરવાળા દેશોમાં સૌથી વધારે પ્રચલિત છે તે આંગ્લ-અમેરિકી નિયમાવલી છે. આ પુસ્તિકા શ્રી રંગનાથનના અનુવર્ગસૂચીકલ્પનો વહેવારુ ખ્યાલ આપવા લખવામાં આવી છે. છતાં, આંગ્લ-અમેરિકી નિયમાવલી વિષે અત્રે એટલું નોંધવું જોઈએ કે એ નિયમાવલી અનુવર્ણસૂચીના સ્વરૂપની છે અને એમાં મુખ્યત્વે કર્તાનોંધ અને ગ્રંથનામનોંધ અને એની ગોઠવણીના જ નિયમો છે. વિષયનોંધ તથા વર્ગાંક વા સ્થાનાંકની નોંધ વિષે એમાં કશા નિયમ આપેલા નથી. વિષયોના મથાળાં એકસરખાં રાખવા પસંદગી માટેનાં મથાળાંની તૈયાર યાદી આપનાર નોખી પુસ્તિકાઓ હોય છે. વિષયોનાં નામની પસંદગી સામાન્યતઃ વાચક એને કયા નામથી શોધશે એ સૂત્રાનુસાર કરવાની હોય છે. વિષયોને વાચક સામાન્યતઃ એમના શાસ્ત્રીય નામો કરતાં ચાલુ ભાષામાં વપરાતાં નામોથી શોધવાનો એટલે શાસ્ત્રીય નામોનાં નામાંતર-નિર્દેશી કાર્ડ પણ મૂકી શકાય છે. પરંતુ એમ કાંઈનો પાર રહેતો નથી આ બાબતમાં શ્રી રંગનાથનની 'સાંકળપદ્ધતિ' તદ્દન નવી છે. બીજું અનુવર્ગસૂચી તથા અનુવર્ણસૂચી માટેના એ પદ્ધતિના ઉપયોગમાં પણ થોડો ભેદ છે.* આ પદ્ધતિ સમજાવવા ખાસ જુદા પ્રકરણની જરૂર છે એટલે અહીં એનો ઉલ્લેખ માત્ર પૂરતો છે.

* એનાલ્સ ઑફ લાયબ્રેરી સાયન્સ. પુ. ૧, ૧૯૫૪, પૃ. ૨૧૬થી ૨૨૧ 'ચેઈન પ્રોસીજર ઍન્ડ ડિક્ષનેરી કેટલૉગ.'

હવે જુદી જુદી નોંધોના સ્વરૂપની વાત. પ્રથમ મુખ્ય નોંધ લઈએ. એમાં પાંચ વિભાગ છે: (૧) સ્થાનાંક (૨) મથાળું (૩) ગ્રંથનામ (૪) ટિપ્પણ, જો કોઈ હોય તો અને (૫) આવક–ક્રમાંક.

સ્થાનાંકમાં વર્ગાંક અને ગ્રંથાંક એવા બે વિભાગ છે જે રંગનાથી વર્ગીકરણ પ્રમાણે નક્કી કરીને ગ્રંથનામપૃષ્ઠના પાછળના પાના ઉપર વર્ગણીકારે(Classifier) વા સ્થાનાંક-લેખકે લખી આપેલ હોય છે. એને ત્યાંથી ઉપાડીને અત્યાર પૂર્વે સૂચવાયા પ્રમાણે કાર્ડની અગ્રરેખામાં પહેલી ઊભી લીટીની જમણી બાજુથી માંડીને ઉતારી લેવાનો છે.

એ ઉતાર્યા પછી મુખ્ય નોંધમાં મથાળાના વિભાગમાં કર્તાની નોંધ કરાય છે. કર્તાના બે મુખ્ય પ્રકાર છે (૧) વ્યક્તિ અને (૨) સંઘ વા સંસ્થા. બંને એક, બે તેમ જ અનેક હોઈ શકે. આ ઉપરાંત કર્તાના મુખ્ય અને ગૌણ એવા બે પ્રકાર છે. મુખ્ય કર્તા એટલે મૂળ કર્તા વા કર્તાઓ અને ગૌણ કર્તા એટલે વ્યાખ્યાકાર, અનુવાદક, સંશોધક, સંપાદક, સંગ્રાહક, સંક્ષેપક વગેરે. આમાંથી વ્યક્તિગત મૂળ ગ્રંથકાર કે ગ્રંથકારોના નામ મળે ત્યાં સુધી પ્રથમ પસંદગી, મથાળાની પંક્તિમાંની નોંધ માટે, એમને જ આપવાની છે. પણ એ ન હોય તો સંઘ વા સંસ્થારૂપ કર્તાની પસંદગી કરવી અને એ પણ ન હોય તો તખલ્લુસ વા તખલ્લુસો ધારણ કરનાર કર્તાના તખલ્લુસ વા તખલ્લુસોની પસંદગી કરવી. પણ એમ બને કે ઉપર્યુક્ત ત્રણે પ્રકારના મૂળ કર્તા પૈકી એક મૂળ કર્તા ન મળી શકે એમ હોય, ફક્ત સંશોધકાદિ ગૌણ કર્તાઓનો જ ઉલ્લેખ મળી શકતો હોય, એમ હોય ત્યાં મથાળામાં એ ગૌણ કર્તા વા કર્તાઓના નામથી જ નોંધ કરવી. મૂળ કે ગૌણ કોઈ કર્તા અપ્રાપ્ય હોય તો ગ્રંથનામના આદિશબ્દથી નોંધ કરવી.

સંપાદક અને સંગ્રાહક કેટલી વાર ગૌણ કર્તા નહિ, પણ મુખ્ય કર્તાને સ્થાને પણ હોય છે. દા. ત. એક ગ્રંથ ચારેક જણે ભેગા મળીને લખ્યો અને એનું અમુક એક માણસ પાસે સંપાદન કરાવ્યું ત્યાં એ સંપાદક ગૌણકર્તા થયો પરંતુ એક માણસે એક સંગ્રહ જુદા જુદા કર્તાઓના લખાણોમાંથી પસંદગી કે સંકલન કરીને તૈયાર કર્યો હોય ત્યાનો સંપાદક, સંગ્રાહક કે સંકલનકાર એ ગૌણ નહિ પણ મુખ્ય કર્તા બને છે. અર્થાત્ એવા ગ્રંથોના કર્તા તરીકે લખાણોમાં આવતા પ્રથમ કર્તાનું પહેલું નામ લખી ' અને બીજાઓ ' વા ' વગેરે ' લખીને મુખ્ય નોંધ નહિ કરી શકાય.

આ નોંધોમાં કર્તાની પદવીઓ વગેરે માનવાચક અંત્યપદોનો તેમ જ ' શ્રી, પંડિત ' વગેરે શોભાનાં કે માનવાચક વા ગુણવાચક અગ્રપદોનો ત્યાગ કરવાનો છે. અપવાદ માત્ર એક જ અને તે એ કે એકસરખાં નામોને એક બીજાથી જુદાં પાડવા માટે એવા કોઈ અગ્રપદ કે અંત્યપદની જરૂર હોય ત્યાં તેનો નામને અંતે ઘટિત રીતે ઉમેરો કરવો.

જુદા જુદા દેશોમાં વા એક જ દેશમાં જુદા જુદા જમાનામાં અને જુદી જુદી જાતના લોકોમાં અંગત નામો બાબત જે જે જુદા જુદા રિવાજ પ્રચલિત હોય તેને અનુસરીને અને તે ઢબે કર્તાનોંધ કરવી એવું પ્રચલિતતાના સૂત્ર પ્રમાણે ઠરેલું છે. દા. ત. અંગ્રેજી ઢબનાં નામોમાં અડક પહેલી, અને કર્તાનું અંગત નામ વા સંજ્ઞા, તથા એના પિતાનું નામ વા સંજ્ઞા અનુક્રમે એની પછી લખવાનાં છે; જો કે ગ્રંથનામપૃષ્ઠ પર તેમનો ક્રમ: (૧) અંગત નામ (૨) પછી પિતાનું નામ વા પિતાના નામનો લોપ અને (૩) પછી અડક એવો હોય છે. જ્યારે,

ભારતનાં તામિલ નામોમાં પિતાનું નામ, પછી અંગત નામ અને પછી અડક લખવાનો વા કશી જ અડક નહિ લખવાનો રિવાજ છે ! નામોની બાબતમાં એકધારાપણાના સૂત્રનો ત્યાગ કરીને પ્રચલિતતાના સૂત્રને જ અપનાવવાનું કારણ તદ્‌વિદો કયા નામે કર્તાને શોધશે એ છે. વર્તમાન અડકો નામને અંતે લખાતી હોવા છતાં ઊલટાવીને સૌથી અગ્રપદે લખાય છે તેનું કારણ પશ્ચિમના દેશોમાં આવા કામમા એ વધારે સગવડભર્યું જણાયું છે એટલું જ નહિ બધા સંદર્ભગ્રંથોમાં એમ જ કરવાનો રિવાજ છે એ છે. ત્યાં એકનાં એક નામ અનેક વ્યક્તિનાં હોય છે પણ અડકથી એ વ્યક્તિને જુદી તારવવી સહેલી પડે છે. આપણે ત્યાં મુસલમાનોના નામોમાં મહમદ, એહમદ, અબ્દુલ્લા વગેરે એકનાં એક નામો અનેક વ્યક્તિનાં આવે છે પણ તેવા કર્તાઓ જો આધુનિકતાની અસર તળે અડક વા અડકના સ્થાને કશું ન લખતા થયા હોય તો જૂના રિવાજ મુજબ તેમની તેમના અંગત નામથી જ નોંધ કરવાની છે. આ બધા ભેદો વિષે કરાયેલી વિગતવાર નિયમોથી સૂચીકરણની નિયમાવલીનો મોટો ભાગ ભરાઈ ગયો હોય છે. નોંધ્યા પ્રકરણમાં એમાંના મુખ્ય મુખ્ય નિયમો નોંધી બતાવાશે એટલે અહીં આટલો ઉલ્લેખ પૂરતો થશે.

સાંઘિક કર્તા જ્યાં સરકાર કે સત્તા હોય છે ત્યાં એનો ઉલ્લેખ મુખ્યત્વે એના દેશ વા પ્રદેશના નામથી કરાય છે, ને હોદ્દો ગૌણ તરીકે એની પછી નોંધાય છે. દા. ત. ભારત, પ્રધાન-મંત્રી; ભારત સરકારના પ્રધાન મંત્રી એમ નહીં.

મુખ્ય નોંધનો ત્રીજો વિભાગ એ ગ્રંથનામ વિભાગ છે. એમાં ગ્રંથના વિશિષ્ટ નામની નોંધ કરાય છે. ઉપરાંત ગૌણ કર્તાઓનો ઉલ્લેખ કરાય છે. ગ્રંથનામ કોને કહેવાય એ કર્તા કોને કહેવાય એ સવાલની જેમ પ્રથમ દૃષ્ટિ એ સાવ સહેલી વાત લાગે છે, પણ વ્યવહારમાં એની નોંધમા જે મુશ્કેલીઓ પડે છે તેના ઉકેલ માટે નિયમો કરવામાં આવ્યા છે કેટલાંક ગ્રંથનામો ખાસ કરીને જૂના ગ્રંથોનાં તો એવાં લાંબાં લચ હોય છે કે તે જો આખા ઉતારવામાં આવે તો બબ્બે ત્રણત્રણ કાર્ડ ભરાય ! ઉક્ત નિયમોનો સાર યથાસ્થાને એના ક્રમમાં.

ચોથો વિભાગ ટિપ્પણનો છે. એમાં નીચેની વિગતો પૈકી એક વા એથી વધારેનો સમાવેશ થાય છે:—

૧. ગ્રંથમાળા વા ગ્રંથમાળાઓનાં નામ ને નંબર.

૨. શેમાંથી ઉધ્ધૃત .

૩. નામાંતર

૪. સહગામી (એસોશિયેટેડ) વા સાથીગ્રંથ.

પાંચમો વિભાગ આવકક્રમાંકનો છે. એ સૌથી ઓછી અગત્યનો અને બહુધા ગ્રંથાલયને જ ઉપયોગનો એવો વિભાગ છે. એથી એ સૌને છેડે અર્થાત્ ચારે વિગતોની નોંધને અંતે કાર્ડને જમણે છેડે પણ કોરેથી થોડા ડાબી બાજુએ નોંધાય છે.

આ પ્રકરણને અંતે આપેલાં ઉદાહરણોથી પાંચે વિભાગોની વિવિધ નોંધોનો ખ્યાલ સ્પષ્ટતર થશે.

આ પ્રકરણના પ્રારંભમાં કહ્યા પ્રમાણે અનુવર્ણસૂચીમાં ગોઠવવાની બધી નોંધો કેવળ કક્કાવારી પ્રમાણે શબ્દશઃ કે અક્ષરશઃ ગોઠવાય છે. શબ્દકોશની જેમ કેવળ અક્ષરશઃ કરવાની ગોઠવણી સરળ છે અને શ્રી રંગનાથનનો અભિપ્રાય એનો જ પક્ષપાતી છે. અક્ષરશઃ

વર્ણાનુક્રમ ગોઠવણીમા વિરામચિહ્નો કે શબ્દો વચ્ચેનું અંતર વગેરે બીજું કશું જાણે છે । નહિ એમ સમજીને વર્તવાનું છે.

નમૂનો ૧

કોરું કાર્ડ

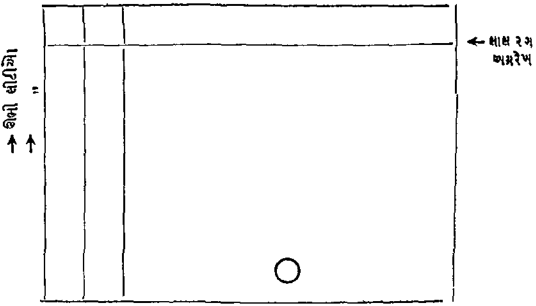

નમૂનો ૨

મુખ્ય નોંધ . રંગનાથી

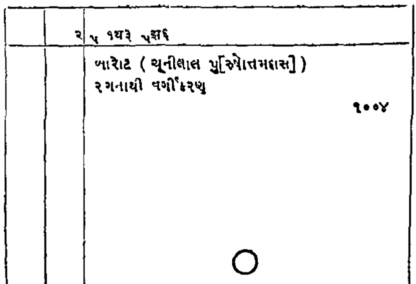

નમૂનો ૩

મુખ્ય નોંધ : ઍંગ્લો અમેરિકી

બારોટ. ચુનીલાલ પુરુષોત્તમદાસ]

રંગનાથી વર્ગીકરણ, ચુનીલાલ પુ. બારોટકૃત.
અમદાવાદ, ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળ, ૧૯૫૬.
[૮], ૯૨ પૃ. ૨૧.૫ સે. મિ.

૧૦૯૪

તા. ૨-૪-૫૭
ગૂ. વિ. ગ્રંથાલય
અમદાવાદ-૧૪

ચુ. પુ. બારોટ

(પૃ. ૪૯૪નું અનુસંધાન)

અન્ય પ્રકાશકો તરફથી મળેલાં પુસ્તકો

૫૩. વનિતા શિવણ કલા વિજ્ઞાન—લેખક : નામદેવ રામચંદ્ર ભુલભુલે; પ્રકાશક : ભુલભુલે ઍન્ડ સન્સ મુંબઈ; કીમત રૂ. ૬-૦-૦.

પથનિર્દેશ—લેખક : શ્રી. નરેન્દ્ર દવે; પ્રકાશક : સંજય પ્રકાશન મંદિર, મહેતા મારકેટ, સુરેન્દ્રનગર; કીમત રૂ. ૪-૦-૦.

ઝંકાર—લેખક પ્રકાશક : ઉપર પ્રમાણે; કીમત રૂ. ૨-૦-૦.

હસ્તરેખા સામુદ્રિકશાસ્ત્ર—લેખક અને પ્રકાશક : શ્રી. હરિહર પંડિત મહેસાણાવાળા;

માસિકો મળ્યા તારીખ

માસિકનું નામ	માસ	વર્ષ	અંક	મળ્યા તારીખ
અખંડાનંદ	એપ્રિલ	૧૦	૬	૨-૪-૫૭
આરામ	,,	૨	૪	૩-૪-૫૭
ઊર્મિ-નવરચના	,,	૨૮	૩૨૫	૨-૪-૫૭
કુમાર	માર્ચ		૩૯૯	૨૩-૩-૫૭
કોડિયું	એપ્રિલ	૧૨	૯	૩-૪-૫૭
ગ્રામજીવન	,,	૨૮	૧૦	૬-૪-૫૭
ગ્રામસ્વરાજ	,,	૧૦	૧૦	૧૦-૩-૫૭
ઘરશાળા	માર્ચ	૧૭	૮	૨૫-૩-૫૭
જનકલ્યાણ	,,	૭	૨	૧૮-૩-૫૭
જીવનપ્રકાશ	એપ્રિલ	૧૧	૧૧	૩-૪-૫૭
જીવનશિક્ષણ	માર્ચ	૧	૫	૧૮-૩-૫૭
જીવનમાધુરી	એપ્રિલ	૩	૧૦	૧-૪-૫૭
નવચેતન	,,	૩૬	૧	૨૮-૩-૫૭
તંદુરસ્તી	,,	૭	૧૧	૧૨-૨-૫૭
નવજીવન	માર્ચ	૧૬	૩	૧ -૩-૫૭
નૂતન શિક્ષણ	માર્ચ			૧૮-૭-૫૭
પ્રતિમા	ફેબ્રુઆરી	૧૪		૫-૨-૫૭
પ્રસ્થાન	ચૈત્ર	૩૨	૬	૩-૪-૫૭
બાલકનૈયો	જાન્યુઆરી	૪	૧	૨૪-૧-૫૭
બાલમિત્ર	એપ્રિલ	૩૬	૯	૨-૪-૫૭
બાલજીવન	,,	૩૬	૬	૧૦-૪-૫૭
બાળક	,,	૩૫	૪	૨-૪-૫૭
બુદ્ધિપ્રકાશ	ફેબ્રુઆરી	૧૦૪	૩	૨૨-૩-૫૭
ભિષક્ભારતી	ફેબ્રુઆરી	૪	૩	૧૨-૪-૫૭
મિલાપ	માર્ચ		૮૭	૧૮-૩-૫૭
પ્યારા બાપુ	,,	૧૦	૨	૧૮-૩-૫૭
રમકડું	માર્ચ	૮	૧૦	૧૮-૩-૫૭
શ્રીરંગ	એપ્રિલ	૨	૭	૨-૪-૫૭
સવિતા	માર્ચ	૩૪	૪	૨૪-૩-૫૭
સંસાર	એપ્રિલ	૩૪	૬	૨૮-૩-૫૭
સ્ત્રીજીવન	,,	૧૮	૬	૨-૪-૫૭

પુસ્તકાલય નોંધ

પંચમહાલ જિલ્લા દ્વિતીય પુસ્તકાલય પરિષદ

તારીખ ૬-૪-૫૭ના રોજ કાલોલ મુકામે પુસ્તકાલયના મકાનમાં પંચમહાલ જિલ્લા દ્વિતીય પુસ્તકાલય પરિષદ ભરવા માટે એક સભા પંચમહાલ જિલ્લાના પ્રખર કોંગ્રેસી કાર્યકર્તા ને લોકસભાના સભ્ય શ્રી. માણેકલાલ ગાંધીના પ્રમુખસ્થાને મળી હતી. તેમાં પંચમહાલ જિલ્લા દ્વિતીય—પુસ્તકાલય પરિષદ તા. ૨૬-૫-૫૭ ને વાર રવિના રોજ કાલોલ મુકામે ભરવા નક્કી થયું હતું. તેમ જ પરિષદના ઉદ્ઘાટન માટે મુંબઈ રાજ્યના મહેસૂલ પ્રધાન શ્રી. રસિકલાલ પરીખની તેમ જ પરિષદના પ્રમુખ તરીકે શ્રી. ઇન્દુમતીબ્હેન શેઠની તથા પ્રદર્શનના ઉદ્ઘાટન માટે જાણીતા લેખક ને સાહિત્યકાર શ્રી. સ્નેહરશ્મિ (ઝીણાભાઈ દેસાઈ)ને આમંત્રણો આપવા નક્કી થયું હતું. પરિષદનું કામ ઝડપી ને વ્યવસ્થિત ચલાવવા એક કામચલાઉ સ્વાગત સમિતિ નિમાઈ હતી. તેમાં પ્રમુખ તરીકે શ્રી. નવનીતલાલ મહેતા, ઉપપ્રમુખ શ્રી. સાકરલાલ ચીમનલાલ તેમ જ મંત્રીઓ શ્રી. કંચનલાલ, શ્રી. કાન્તિલાલ, અંબાલાલ પટેલ તથા શ્રી. જાહ્નવિકાબ્હેનની નિમણૂક કરી હતી

ડભોઈ તાલુકામાં પુસ્તકાલય શિક્ષણવર્ગ

ડભોઈ તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળ તરફથી આવે મે માસમા તા ૫-૬-૭ના રોજ પુસ્તકાલય શિક્ષણવર્ગ, તેમ જ ડભોઈ તાલુકા પુસ્તકાલય પરિષદ ડભોઈ તાલુકાના કોઈ સ્થળે ભરાશે એમ જાણવા મળે છે.

વિજાપુર તાલુકા પુસ્તકાલય પાંચમી પરિષદ

કુ. હસમુખબ્હેન દેસાઈ (મે. રા. રા. શાસનાધિકારી સા. મહેસાણા જિલ્લા)ના પ્રમુખપદે વિહાર મુકામે તા. ૭-૪-૫૭ના રોજ યોજાઈ ગઈ. મંગળ પ્રવચન શ્રી. એસ. બી. રાજગોરે કર્યું હતું.

ખે. જિ. લોકલ બોર્ડ તરફથી પુસ્તકાલયોને મળેલી મદદ

ખેડા જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળ તરફથી પુસ્તકાલયોને મદદ આપવા અંગે ખેડા જિલ્લા લોકલ બોર્ડને કરેલી વિનંતિ અનુસાર ખે. જિ. લો. બોર્ડ તરફથી ખેડા જિલ્લાના ૭૭૦ જેટલાં પુસ્તકાલયો પૈકી ૧૦૮ પુસ્તકાલયોએ મદદ મેળવી છે. આ મદદના આંકડા નીચે પ્રમાણે છે:

આણંદ તાલુકો રૂ. ૧૧૭૫), બોરસદ તાલુકો રૂ. ૭૭૫), ખંભાત તાલુકો રૂ. ૨૨૫), કપડવંજ તાલુકો રૂ. ૩૫૦), નડિયાદ તાલુકો રૂ. ૭૨૫), પેટલાદ તાલુકો રૂ. ૪૨૫), માતર તાલુકો રૂ. ૧૦૦), ઠાસરા તાલુકો રૂ. ૫૦), બાલાસિનોર તાલુકો રૂ. ૫૦).

કુલ રૂ. ૭૦૭૫ની મદદ ખે. જિ. લો. બોર્ડે કરી છે. તે ઉપરાંત લો. બોર્ડ તરફથી ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળ, અમદાવાદને પણ રૂ. ૨૫૦)ની મદદ આપવામાં આવી છે.

આ મદદમાં દરેક ગ્રામ પુસ્તકાલયને રૂ. ૨૫), તાલુકાના મુખ્ય પુસ્તકાલયને રૂ. ૫૦) અને જિલ્લાના મુખ્ય પુસ્તકાલયને રૂ. ૧૦૦) મુજબ મદદ આપવામાં આવી છે.

ખેડા જિલ્લાનાં પુસ્તકાલયોને લો. બોર્ડે કરેલી મદદ પ્રમાણે ૮૯ ગ્રામ પુસ્તકાલયો, ૧૨ તાલુકા પુસ્તકાલયો, ૬ કસ્બા પુસ્તકાલયો અને ૧ જિલ્લા પુસ્તકાલયને મદદ મળી છે. ખે. જિ. પુસ્તકાલય મંડળ તરફથી સતત પ્રચાર થતો હોવા છતાં જિલ્લાનાં બધાં પુસ્તકાલયોએ મદદ માટે અરજી કરેલી નથી. આવી અરજીઓ જેણે કરી હોત તે બધાયને આવી મદદ મળી શકત. લો. બો. તરફથી જાહેર થયેલી મદદની રકમ એકાદ અઠવાડિયામાં જે તે પુસ્તકાલયને આપી દેવામાં આવશે. હવે કોઈ પુસ્તકાલયે લો. બો. ને ૫૫–૫૬ના હિસાબો મોકલવાના નથી, પણ એજ્યુ. ઇન્સ્પેક્ટર નડીઆદ તરફથી હિસાબો માગવામાં આવ્યા છે તે મુજબ ૩૧–૩–૫૭ સુધીનું છાપાં, માસિકો વગેરેનું ખર્ચ તથા પ્રવાસ વગેરેનું ખર્ચ જણાવી સરકાર તરફથી મળનારી મદદ માટે અરજી કરવી. જેઓ પુસ્તકો વધારે ખરીદશે તેમને મદદ પણ વધારે મળશે.

હજી સુધી જે પુસ્તકાલયો ખેડા જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળના સભ્ય ન બન્યા હોય તેમણે સભ્ય બની જવું. આ માટે વધુ પત્રવહેવાર મંત્રી, ખે. જિ. પુસ્ત. મંડળ, C/o. ચરોતર એજ્યુ. સોસાયટી, આણંદ એ સરનામે કરવો.

પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ વધુ ને વધુ વિકસે તે માટે શ્રી. ભીખાભાઈ, શ્રી. રાવજીભાઈ ચ. પટેલ, વગેરે કાર્યકરો ભારે જહેમત ઉઠાવી રહ્યા છે.

શિષ્ટવાચનની છઠ્ઠી પરીક્ષાનાં પ્રમાણપત્રો તથા ઇનામો જે તે કેન્દ્રોના વ્યવસ્થાપકો ઉપર મોકલવા માંડ્યા છે. પરીક્ષામાં ઉત્તીર્ણ થનાર ઉમેદવારે પોતાનું પ્રમાણપત્ર તથા જે ઉમેદવારોને ઇનામ મળે છે, તે ઇનામ પોતપોતાના કેન્દ્રવ્યવસ્થાપક પાસેથી મેળવી લેવા તજવીજ કરવી.

શિષ્ટવાચનની સાતમી પરીક્ષા તા. ૧૫–૯–૫૭ના રોજ શ્રી. દાદાભાઈ ન. હાઈસ્કૂલ આણંદના આચાર્ય શ્રી. ઈશ્વરભાઈ પટેલકૃત " બહુરત્ના વસુંધરા " નામના પુસ્તકની લેવાશે. તે માટે વિશેષ માહિતી આપતી જાહેરાત આ જ અંકમાં અન્યત્ર જોઈ લેવા કેન્દ્ર-વ્યવસ્થાપકોને તથા ઉમેદવારોને વિનંતિ છે.

શિષ્ટવાચનની છઠ્ઠી પરીક્ષાનાં પ્રમાણપત્રો તથા ઇનામો જે તે કેન્દ્રવ્યવસ્થાપકો ઉપર મોકલવા માંડ્યા છે તો તે મળે તેની પાવતી કેન્દ્રવ્યવસ્થાપકે પરીક્ષા કાર્યાલયને મોકલી આપવા ભૂલવું નહિ.

સરકાર-મદદ માટે માગણી કરો.

બનાસકાંઠાના પાલનપુર, ડીસા, થરાદ, વાવ, દીઓદર, શીહોરી અને દાંતા ભાભર તાલુકાના જે જે ગામોએ નવીન પુસ્તકાલય ઊઘડાવવા તજવીજ કરેલી છે તેવા ગામોને, પંચાયતના સંચાલકોને અને શાળાના શિક્ષકોને નિવેદન કરવામાં આવે છે કે, મે. રા. રા. જિલ્લા લોકલબોર્ડના ચીફ ઑફિસર સાહેબના નંબર ૫૯૮ ૧૧–૨–૫૭, ૭૩૨ ૨૮–૨–૫૭ તથા ઉપશિક્ષણાધિકારી સા. ના નંબર ૫૬૩૨ તા. ૯–૨–૫૭થી લખાણ આવેલ છે કે જેમણે ગ્રાન્ટ (મદદ) લેવા ઇચ્છા હોય તેમણે માગણી કરવી, જેથી ગ્રાન્ટ આપવા યોગ્ય વિચારણા કરવામાં આવશે.

(૧) જે લાયબ્રેરીઓ સાર્વજનિક હશે અને સરકારમાં રજિસ્ટર થયેલ હશે તેમ જ
(૨) સરકારમાન્ય નિયમોનું અરજી ફોર્મ ભરી મોકલ્યું હશે: તેમને મદદ મળી શકશે.

ટીપ—આવી માગણીઓ તા. ૩૦–૬–૫૭ સુધીમાં આવી જવી જોઈએ.

પુસ્તકાલયોને મદદ

શ્રી. પુ. ઉ. મહાજન લાયબ્રેરી કપડવણજને રૂા. ૨૫૧)ની ભેટ તા. ૧૯-૩-'૫૭-મા રોજ શ્રી. અરવિંદચંદ્ર અંબાલાલ ત્રિવેદી કે જેઓ સંસ્થાની મુલાકાતે આવેલા તે પ્રસંગે સંસ્થાની જ્ઞાનપ્રચાર અંગેની અનેક પ્રકારની વિવિધ પ્રવૃત્તિઓની પ્રગતિકારક માહિતી જાણી સંતોષ વ્યક્ત કરેલો અને સંસ્થાના "મુરબ્બી" વર્ગમાં રૂા. ૨૫૧) ભેટ તરીકે આપી સંસ્થાની જ્ઞાનપ્રચાર અંગેની પ્રવૃત્તિઓ વધુ વિકસે એવી શુભેચ્છા પાઠવી હતી.

તે ઉપરાંત સંસ્થાના જ્ઞાનપ્રચાર અંગેના "પુસ્તક વેચાણ વિભાગ ખાતે તેઓશ્રીનું લખેલું "વિશ્વાંજલિ" પુસ્તક જેની કિંમત ૧-૦-૦ છે તે જનતાને સસ્તી કિંમતે અપાય તે માટે તેમણે ૦-૧૦-૦ના આપવાનું જાહેર કર્યું છે અને તે પુસ્તક સૌને પુ. ઉ. મહાજન લાયબ્રેરીમાંથી મળશે. સૌને લાભ લેવા વિનંતિ છે.

નાના હબીપુરા તા. શિનોરના સાર્વ. પુસ્તકાલયને નીચે મુજબ રકમ દાનમાં મળી છે:

(૧) વણાદરા તા. ડભોઈના પટેલ ડાહ્યાભાઈ દેવજીભાઈ તરફથી રૂા. ૫૧).
(૨) ,, ,, પટેલ પુંજાભાઈ ખુશાલભાઈ તરફથી રૂા. ૫૧).
(૩) બરકાલ તા. શિનોરના પટેલ ચતુર્ભાઈ મથુરભાઈ તરફથી રૂા. ૨૧).
(૪) ,, ,, પટેલ કાનિદાસ ઇશ્વરભાઈ તરફથી રૂા. ૨૧).

સા. પુ. પરચાસા (તા. બારડોલી)ને બહાદૂરસિંહ ગણપતસિંહ તરફથી રૂા. ૧૩૦)નું કબાટ.

સા. પુ મુજપુરને ગયા માસમાં નીચેની રકમો ભેટ મળી છે:

રૂા. ૭-૦-૦ ભીખાલાલ રામી, રૂા. ૫-૦-૦ રતિલાલ ઠાકર, રૂા. ૪-૦-૦ હરિસંગ હાથીજી, રૂા. ૨-૦-૦ જીવણદાસ યાદવ, રૂા. ૭-૦-૦ કાદરભાઈ અમીભાઈ. કુલ રૂા. ૨૩-૦-૦.

"જ્યાં શાળા ત્યાં પુસ્તકાલય"

આપના ગામે પુસ્તકાલય ન હોય તો વહેલી તકે ઉઘાડો.

વડોદરા, પંચમહાલ અને સુરત જિલ્લામા સન '૫૫-૫૬માં ભરાયેલી જિલ્લા પુસ્તકાલય પરિષદોએ શાળાવાળા એકે એક ગામે પુસ્તકાલય ઉઘાડવાનો નિર્ણય કર્યો છે, ભરૂચ જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળે પણ એ નિર્ણય સ્વીકાર્યો છે.

શાળામાં લીધેલું શિક્ષણ ભૂલી ન જવાય અને જ્ઞાનમાં ઉત્તરોત્તર વૃદ્ધિ થાય, તે માટે ગામેગામ પુસ્તકાલય એ એક અગત્યની સંસ્થા છે. જે ગામે પુસ્તકાલય નથી તે ગામ પીંછાં વગરના મોર જેવું છે. મોર જેમ પીંછાથી રળિયામણો છે. તેમ ગામડા પણ એકલી વસ્તીથી નહિ, પણ શાળા, પુસ્તકાલય, વ્યાયામશાળા, દવાખાનાં વગેરે સંસ્થાઓથી રળિયામણા છે.

ઉપરના ચારે જિલ્લાઓના જે ગામોમાં શાળા છે, પણ પુસ્તકાલય નથી, ત્યાં વહેલી તકે ઉઘાડી નાખવા જે તે ગામની શાળાના શિક્ષકબંધુઓએ, ગ્રામપંચાયતના સભ્યોએ, તથા ગામના અન્ય નાગરિકોએ ખાસ પ્રયત્ન કરવો જોઈએ.

નવીન ઉઘડતા ગ્રામપુસ્તકાલયને સરકારમાન્ય તથા સરકાર મદદ મેળવવા માટે તા. ૩૦ જૂન સુધીમાં જે તે જિલ્લાના મે. ડેપ્યુટી, એ. ઈ. તરફ અરજી કરવાની હોય છે, પણ અરજી કરતાં પહેલાં દરેક પોતાના ગામે પુસ્તકાલય ઉઘાડી નાખવું જોઈએ.

તે માટે આપના ગામેથી નિદાન રૂા. ૫૦થી ૧૦૦ સુધીનો ફાળો એકત્ર કરી આગળની તજવીજ માટે નીચેના સરનામે પત્રવ્યવહાર કરશો એટલે એ મંડળ તરફથી આપને બધી જ માહિતી પૂરી પાડવામાં આવશે. મંત્રી, વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળ C/o સેન્ટ્રલ લાયબ્રેરી, વડોદરા.

વ. મૂ. પટેલ સહમંત્રી.

વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળ

જાહેરાત સન ૫૭-૫૮

વિષય : સાતમી શિષ્ટવાચન પરીક્ષા લેવા બાબત

ગુજરાતી વાચક જનતાને શિષ્ટવાચન પ્રતિ આકર્ષવા અને તેમનામાં શિષ્ટવાચનની અભિરુચિ પ્રગટાવવાના હેતુથી વર્ષમાં એક વાર કોઈ એક સારા પુસ્તકની શિષ્ટવાચન પરીક્ષા લેવાનું વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળે ઠરાવ્યું છે.

તે અનુસાર હવે પછીના **સપ્ટેમ્બર '૫૭ના માસમાં તા. ૧૫** રવિના રોજ સાતમી શિષ્ટવાચન પરીક્ષા સવારના ૧૧થી ૨ના વખતમાં ઠરેલા જે તે કેન્દ્રોએ લેવાશે.

આ પરીક્ષા માટે પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિ૦ વડોદરા તરફથી, ચરોતર એજ્યુકેશન સોસાઈટી સંચાલિત શ્રી દા. ન. હાઈસ્કૂલ આણંદના આચાર્ય શ્રી ઈશ્વરભાઈ પટેલ (એમ. એ. બી. ટી.) કૃત "બહુરત્ના વસુંધરા" (પરીક્ષાર્થી આવૃત્તિ પૃ ૧૪૯ કિંમત રૂ. ૧-૪-૦) નામનું પુસ્તક રાખવામાં આવ્યું છે.

આ પુસ્તકમાં પરદેશનાં ૧૮ જીવનચરિત્રો મૂકવામાં આવ્યાં છે. એ ચરિત્રો, સાહસ, શૌર્ય, હિંમત, શ્રદ્ધા, દયા, પ્રેમ અને દઢનિશ્ચય વગેરે ગુણોથી ભરેલાં છે. શ્રી. દા. ન. હાઈસ્કૂલ આણંદમાં સવારની પ્રાર્થના વખતે આવાં જીવનચરિત્રો શ્રી. ઈશ્વરભાઈ પટેલ પોતે કોઈ કોઈ વાર રસમય શૈલીમાં કહી સંભળાવે છે. તેમાંથી ચૂંટેલો આ એક સંગ્રહ છે, અને તે શ્રી. ઈશ્વર પેટલીકરના તંત્રીપદે ચાલતા "સંસાર" માસિકમાં પણ છૂટક છૂટક પ્રસિદ્ધ થયેલ છે. સૌ સહેલાઈથી સમજી શકે એવી સરળ શૈલીમાં લખાયેલાં આ જીવનચરિત્રો નાનામોટા સૌએ ખાસ વાંચવા જેવાં છે. જેણે આ પુસ્તક બિલકુલ ન વાંચ્યું હોય તે એક વખત તો જરૂર વાંચે. પુસ્તક હાથમાં લીધા પછી તેમાંનાં એકબે ચરિત્રો વાંચ્યા બાદ તેમાંનાં બધાં જ ચરિત્રો વાચવાની આપણામાં જિજ્ઞાસા જગવે છે.

(આ પુસ્તકની પહેલી આવૃત્તિની પ્રતો શિલકમાં થોડીક હોવાથી તેની બીજી આવૃત્તિ પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવી છે, અને તેમાં પૃષ્ઠો તથા ખર્ચ વધી જવાના કારણે પહેલી આવૃત્તિમાંથી છેલ્લાં બે ચરિત્રો "જીવનનું જોમ, અને ઘણું જીવો હારી પોગો" એ બે આ બીજી આવૃત્તિમાં મૂકવામાં આવ્યાં નથી, જેથી સાતમી પરીક્ષા માટે પણ પ્રથમની આવૃત્તિના પુસ્તકમાં આપેલાં આ બે જીવનચરિત્રો છોડી દીધાં છે એમ માનીને ચાલવું.)

આ પુસ્તક, પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિ. રાવપુરા રોડ, વડોદરા એ સ્થળે રૂબરૂમાં રૂ. ૦-૧૪-૦ની કિંમતે અને પોષ્ટથી મંગાવનારે પોસ્ટેજ સાથે રૂ. ૧-૦-૦ મ. ઓ.થી સીધો મોકલી મંગાવી લેવું.

જે ગામેથી આ પરીક્ષામાં બેસનાર નિદાન પાંચ પરીક્ષાર્થીઓ ઊભા થશે ત્યાં કેન્દ્ર અપાશે. પરીક્ષાર્થી દીઠ પ્રવેશ ફી ૦-૪-૦ આના રખાઈ છે. નવીન કેન્દ્ર ખોલવા માટે તથા શિષ્ટવાચન પરીક્ષાના નિયમો માટે નીચેના સરનામે લખી જણાવવા વિનંતિ છે. પાછલી પરીક્ષામાં જે કેન્દ્રો હતાં, એ કેન્દ્રોને ફરીથી ખોલવા માટે અત્રેથી પરવાનગી મેળવવાની જરૂર રહેતી નથી.

પરીક્ષામાં બેસવાની ઇચ્છા રાખનાર પરીક્ષાર્થીએ, પોતાનું નામ, ગામ, ઉંમર, અભ્યાસ તથા હાલનો પોતાનો ધંધો વગેરે હકીકત પોતાના કેન્દ્રવ્યવસ્થાપકને ૦-૪-૦ પ્રવેશફી સાથે પૂરી પાડવી. કેન્દ્રવ્યવસ્થાપકે પોતાને મળેલાં પરીક્ષાર્થીનાં નામોની સળંગ ડુપ્લીકેટ યાદી તથા ફીનાં નાણાં તા. ૨૫ ઑગસ્ટ ૫૭ સુધીમાં નીચેના સરનામે મોકલી આપવાં. તે પછી જે યાદીઓ આવશે તે ગ્રાહ્ય રહેશે નહિ. પરીક્ષાર્થીનાં નામોની એક યાદી પોતાને ત્યાં પણ કેન્દ્રવ્યવસ્થાપકે રાખવા ભૂલવું નહિ. કેન્દ્રવ્યવસ્થાપકે પરીક્ષાર્થીનાં નામોની યાદી નીચે જણાવેલા કોલમમાં અત્રે મોકલવાની છે તે ખાસ યાદ રાખવું:

૧ અનુક્રમ નંબર, ૨ પરીક્ષાર્થીનું પૂરું નામ, અટક સાથે, ૩ ગામ, ૪ ઉંમર, ૫ અભ્યાસ, ૬ ધંધો, ૭ પરીક્ષા કાર્યાલયનો અનુક્રમાંક, ૮ મેળવેલા ગુણ (૭ અને ૮નાં કોલમ અત્રેથી ભરવાનાં હોઈ કેન્દ્રવ્યવસ્થાપકે તે ખાલી રાખવાં.)

પરીક્ષામાં ઉત્તીર્ણ થનાર પરીક્ષાર્થી પૈકી પહેલાને રૂા. ૫, બીજાને રૂા. ૪, ત્રીજાને રૂા. ૩, ચોથાને રૂા. ૨ અને પાંચથી ૨૦ સુધીનાને રૂા. ૧)નું ઇનામ મળશે. તદુપરાંત ઉત્તીર્ણ થનાર ઓઉમેદવારો પૈકી પ્રથમ આવનાર ૧૦ બેનોને, તથા ધોરણ ૯ સુધીના વિદ્યાર્થીઓ પૈકી પ્રથમ આવનાર ૧૦ વિદ્યાર્થીઓને, તથા જેઓ અત્યારે ખેડુત, વેપારી, કારીગર કે મજૂરીનો ધંધો કરે છે, તે પૈકી પ્રથમ આવનાર દરેક વર્ગના બબ્બે જણને રૂા. એકેકનું ઇનામ મળશે. દરેક કેન્દ્રમાં પણ, ઉત્તીર્ણ થનાર ૧૫ પરીક્ષાર્થીએ એક એ પ્રમાણે પ્રથમ આવનાર જેટલા પરીક્ષાર્થી નીકળશે તે દરેકને પણ રૂા. ૧)નું ઇનામ મળશે. ઇનામ રોકડામાં કે પુસ્તકના રૂપમાં અપાશે. ઇનામને પાત્ર થતા પરીક્ષાર્થીને ગમે તે એક જ પ્રકારનું ઇનામ મળશે.

ઉત્તીર્ણ થનાર પરીક્ષાર્થીને અત્રેથી છાપેલું પ્રમાણપત્ર પણ અપાશે.

ગુજરાતી જાણતાં અને સમજતાં મોટી ઉંમરનાં ભાઈબહેનો તથા ધોરણ ૭ અને તે ઉપરાંતના વિદ્યાર્થીઓ આ પુસ્તકની પરીક્ષાનો લાભ લે એવી આશા રાખીએ છીએ. *આ પહેલાં થઈ ગયેલી પરીક્ષામાં જેઓ બેઠા હોય કે ન બેઠા હોય તે સર્વ આ પરીક્ષામાં બેસી શકે છે.*

ગુજરાતના તમામ પુસ્તકાલયોના સંચાલકોને, જિલ્લા અને તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળોના મંત્રીઓને તથા માધ્યમિક અને ગુજરાતી શાળાઓના મુખ્ય શિક્ષકોને તેમ જ જે તે કૉલેજનાં પ્રિન્સિપાલોને આ પરીક્ષાનો પ્રચાર સારા પ્રમાણમાં કરવા અમે આગ્રહભરી વિનંતિ કરીએ છીએ.

વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળ
C/o. સેન્ટ્રલ લાયબ્રેરી
વડોદરા તા. ૧-૩-'૫૭

વલ્લભભાઈ મૂ. પટેલ
સહમંત્રી

મહેસાણા જિલ્લા પુસ્તકાલય શિક્ષણવર્ગ

મહેસાણા જિલ્લા પુસ્તકાલય શિક્ષણવર્ગ ગઈ તા. ૨૪, ૨૫, ૨૬ માર્ચ ૧૯૫૭ના રોજ ખેરાળુ મુકામે ભરવામાં આવ્યો હતો. આ વર્ગનો લાભ જિલ્લાના ૨૬ ગ્રંથપાલોએ લીધો હતો. એનું ઉદ્‌ઘાટન પ્રવચન તેમ જ પૂર્ણાહુતિ પ્રવચન મહેસાણા જિલ્લા સ્કૂલ બોર્ડના ચેરમેન શ્રી. ચિમનભાઈ પટેલે કર્યું હતું. પ્રવચન દરમિયાન તેઓશ્રીએ પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિની ઉપયોગિતા અને તેમાં ગ્રંથપાલે પુસ્તકાલયને વ્યવસ્થિત બનાવવા માટે લેવી જોઈતી કાળજી પ્રત્યે ખાસ ધ્યાન દોર્યું હતું.

વર્ગનું સંચાલન મહેસાણા જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળના મંત્રી શ્રી. નાનજીભાઈ જે. પટેલે કર્યું હતું. ત્યારે વર્ગો માટેનાં વિવિધ વિષયને લગતાં વ્યાખ્યાનો વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય પ્રચારક શ્રી. છગનભાઈ મ. પટેલ તથા "પુસ્તકાલય" માસિકના તંત્રી શ્રી. મોતીભાઈ વ્યાસે આપ્યાં હતાં. વર્ગમાં પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ, પ્રાચીન-અર્વાચીન પુસ્તકાલયો, વર્ગીકરણ પદ્ધતિ, દફતરી વ્યવસ્થા તેમ જ ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળ તથા પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળને લગતી વિશેષ માહિતી અપાઈ હતી.

વર્ગના ભાઈઓ માટે નજીકના ચિમનાબાઈ સરોવર જોવાનો પર્યટન કાર્યક્રમ પણ યોજાયો હતો.

આ વર્ગનો લાભ નીચેના ગ્રંથપાલોએ લીધો હતો:—

૧. નટવરલાલ આત્મારામ, કોલાદ તા. કડી, ૨. વિઠ્ઠલદાસ છબીલદાસ શર્મા, ધરાણા તા. કડી, ૩ બચુભાઈ અંબાલાલ, કુંડાલ તા. કડી, ૪. મુળચંદભાઈ હીરાભાઈ પટેલ, વાલમ તા. વીસનગર, ૫. કાશીરામ અંબારામ પટેલ, ભાલક તા. વીસનગર, ૬. પીરમહમદ કરીમભાઈ માસુરી, હડોલ તા. ખેરાળુ, ૭. સોમાભાઈ કચરાભાઈ, ફતેપુરા તા. ખેરાળુ, ૮. ચંદુલાલ મોહનલાલ, વઘવાળી તા. ખેરાળુ, ૯. ચુનીલાલ ગંગાશંકર, સતલાસણા તા. ખેરાળુ, ૧૦. કાન્તિલાલ ત્રિભોવનદાસ, ઉંઢાઈ તા. ખેરાળુ, ૧૧. ઈશ્વરલાલ નાગરદાસ, ઉંઢાઈ તા. ખેરાળુ, ૧૨. કાન્તિલાલ મોહનલાલ મહેતા, મંદ્રોપુર તા. ખેરાળુ, ૧૩. ખેમરાજભાઈ મોહનલાલ બારોટ, સુઢિયા, તા. ખેરાળુ, ૧૪. આકુબખા ખડેખાં બહેલીમ, ખેરાળુ તા. ખેરાળુ, ૧૫. રમજાનશા જમુશા, નવા દેલવાડા તા. ખેરાળુ, ૧૬. હરિકૃષ્ણ ત્રિકમલાલ, ખેરાળુ તા. ખેરાળુ, ૧૭. કરશનભાઈ બહેચરભાઈ, ખેરાળુ તા. ખેરાળુ, ૧૮. ભુદરદાસ બબલદાસ મોદી, ખેરાળુ તા. ખેરાળુ, ૧૯. સુજાજી ધુળાજી, ખેરપુર તા. ખેરાળુ, ૨૦. મફતલાલ જે. પટેલ, આનંદપુરા તા. વિજાપુર, ૨૧. શંકરભાઈ રેવાભાઈ, ડોલરકા તા. વિજાપુર, ૨૨. શંકરભાઈ મગનલાલ, મેથાણ તા. સિદ્ધપુર, ૨૩. છગનલાલ પ્રહલાદજી, મડાલી તા. સિદ્ધપુર, ૨૪. ગંગાપુરી શંકરપુરી, અલોડા તા. મહેસાણા, ૨૫. રઘુભાઈ રામદાસ પટેલ, મીઠા ધરવા તા. ચાણસ્મા, ૨૬. વિરચંદભાઈ ત્રિકમદાસ પટેલ, પીંઢારપુરા તા. ચાણસ્મા.

પુસ્તકાલય પ્રચારકોની કામગીરી

વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય પ્રચારકોની કામગીરી

વડોદરા–પંચમહાલ જિલ્લા પુસ્તકાલય પ્રચારક શ્રી. છગનભાઈ મ. પટેલ ફેબ્રુઆરી માસમાં ગોધરા તાલુકામાં (૧) મોટી કાંટડી, (૨) ટીંબા, (૩) કલીઆવા, (૪) પારેખપુરા, (૫) મણિપુર, (૬) ગોલી, (૭) ટુવા, (૮) બગીડોલ, (૯) છીતપુરા, (૧૦) એરંડી, (૧૧) ઓરવાડા, (૧૨) ઓરીદ્રા–બુઝર્ગ, (૧૩) ધાળી, (૧૪) સાલીઆ, (૧૫) મેરા, (૧૬) મોરવા–હડફ, (૧૭) રામપુર–કશનપુરા, (૧૮) ડાંગરીઆ, કાલોલ તાલુકામાં:—(૧૯) સણસોલી, (૨૦) કાલોલ, (૨૧) ગુસર ને બારીઆ તાલુકામાં (૨૨) પરોલી તથા સાવલી તાલુકામાં:—(૨૩) તુલસીગામ (૨૪) વરડેસર એ ગામોનાં પુસ્તકાલયની તપાસણી કરી જણાતી ખામીઓ સુધારી છે તથા માર્ગદર્શન કર્યું છે. નવીન પુસ્તકાલય ઉઘાડવા માટે ગોધરા તાલુકામાં ૧ મોટી કાંટડી, ૨ ટુવા, ૩ ધાળી, ૪ મોરવા–હડફ, ૫ રામપુર–કશનપુરા તેમ જ કાલોલ તાલુકામાં ૬ ગુસર તેમ જ બારીઆ તાલુકામાં ૭ પરોલી ગામે પ્રચાર કર્યો છે. સદર માસમાં તેમણે ગુ. પુ. મંડળના ૪૦ સભ્યો નોંધ્યા છે.

માર્ચ માસમાં બારીઆ તાલુકામાં (૧) ભાણપુરા, (૨) ધીઘંબા, (૩) ફરોડ, (૪) રણજીતનગર ગામોનાં પુસ્તકાલયની તપાસણી કરી છે. બારીઆ તાલુકામાં વાડીનાથ ગામે નવીન પુસ્તકાલય ઉઘાડવાનો પ્રચાર કર્યો છે. સહધર્મચારીની માંદગીના કારણે સદર માસમાં વિશેષ કામગીરી વડોદરા ઓફીસમાં કરી છે. ગુ. પુ. મંડળના ૫ સભ્યો બનાવ્યા છે. સદર માસમાં મહેસાણા જિલ્લાના ખેરાળુ મુકામે તા. ૨૪–૨૫–૨૬ માર્ચના રોજ ભરાયેલા પુસ્તકાલય શિક્ષણવર્ગમાં પણ કામગીરી આપી હતી.

ભરૂચ–સુરત જિલ્લા પુસ્તકાલય પ્રચારક શ્રી. બળવંતરાય મં. મહેતે માર્ચ માસમાં આમોદ તાલુકાનાં (૧) આમોદ, (૨) અડવાલા, (૩) ચકલાદ, (૪) વેડચ, (૫) સરભાણ, (૬) દાદા, (૭) દોરા, (૮) ઈખર, (૯) તણછા, (૧૦) ભુવા, (૧૧) નાહિએર, (૧૨) આસનેરા, (૧૩) નિચ્ચ્મ, (૧૪) અણોર, (૧૫) ધપણા, (૧૬) સીમરથા, (૧૭) સમની, ભરૂચ તાલુકામાં (૧૮) કારેલા, (૧૯) પાદરીઆ, (૨૦) ત્રાલસી, (૨૧) દેરોલ, (૨૨) સરનાર, (૨૩) વટારીયુ, (૨૪) કરમાડ, (૨૫) મનુબર તેમ જ આમોદ તાલુકાનાં કેરવાડા, કુરચણ ગામે પ્રચાર કર્યો છે. સદર માસમાં ગુ. પુ. મંડળના ૩૦ સભ્યો બનાવ્યા છે.

ગ્રંથપાલ તાલીમવર્ગ

ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળ તરફથી ગ્રંથપાલ તાલીમવર્ગ તા. ૨૯–૪–૧૯૫૭ના રોજ શરૂ કરવામાં આવનાર છે. આ વર્ગ પાંચ અઠવાડિયાં ચાલશે અને શિક્ષણ ગુજરાતી ભાષામાં આપવામાં આવશે. મુંબઈ સરકારે આખા મુંબઈ રાજ્ય માટે નક્કી કર્યાં પ્રમાણેનો અભ્યાસક્રમ આ વર્ગ માટે યોજવામાં આવ્યો છે. આ અભ્યાસક્રમ પૂરો કર્યા પછી તા. ૩–૬–૧૯૫૭થી તા. ૫–૬–૧૯૫૭ સુધીના ત્રણ દિવસો ગુજરાતી ભાષામાં પરીક્ષા લેવામાં આવશે. જેમની માતૃભાષા ગુજરાતી ન હોય તેમને પ્રશ્નોના જવાબ હિંદી અથવા અંગ્રેજીમાં આપવાની છૂટ

રહેશે. પરીક્ષામાં ઉત્તીર્ણ થયેલા વિદ્યાર્થીઓને મુંબઈ સરકાર તરફથી પ્રમાણપત્રો આપવામાં આવશે. અભ્યાસક્રમમાં (૧) વર્ગીકરણ, (૨) સૂચિકરણ, (૩) પુસ્તકાલયનું સંચાલન, (૪) અનુલક્ષ સેવા : Reference Service : એ ચાર વિષયોનો સમાવેશ થાય છે.

દાખલ થવા માટેની લાયકાત—ગ્રંથાલયોમાં કામ કરતા ગ્રંથપાલોએ ઓછામાં ઓછી પ્રાથમિક શાળાન્ત પરીક્ષા અને બીજાઓએ વિનીત, મેટ્રિક કે એ કક્ષાની બીજી પરીક્ષા પસાર કરેલી હોવી જોઈએ.

જેમને વર્ગમાં દાખલ કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવે તેમણે પોતાની વર્ગ અંગેની શિક્ષણ ફી રૂ ૧૦–૦–૦ અને પરીક્ષા અંગેની ફી રૂ. ૧૦–૦–૦ મળી કુલ ફીના રૂ. ૨૦–૦–૦ તા. ૨૦–૪–૧૯૫૭ સુધીમાં ભરી દેવા જણાવાયું છે.

વધુ માહિતી માટે મંત્રીઓ, ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળ, ઠે. ગુજરાત વિદ્યાસભા, ભદ્ર, અમદાવાદ–૧.નો સંપર્ક સાધવો.

' રામાયણ પરીક્ષાની પ્રવૃત્તિ '

રામાયણ પરીક્ષામાં વિદ્યાર્થીઓ, મોટી ઉમરની વ્યક્તિઓ, ધંધાદારીઓ, સરકારી કે ખાનગી નોકરી કરતા ભાઈબહેનો સૌ ભાગ લઈ શકે છે. પરીક્ષાના પ્રશ્નપત્ર જેને તેને ઘેર, સમિતિ ટપાલથી મોકલી આપે છે ને ઉત્તર પણ ઘેરથી લખી સમિતિને પહોંચાડવાના હોય છે.

આ પરીક્ષા લેવાનો હેતુ એ છે કે, ભારતીય સંસ્કૃતિનાં અમૂલ્ય વારસાસમ ' રામાયણ ' ગ્રંથના અભ્યાસમનન તરફ જનતાની રુચિ વધે અને તે દ્વારા જનતાનુ નૈતિક ઉત્થાન થાય,

આ પરીક્ષામાં જેમને બેસવું હોય તેમણે પરીક્ષાની ફી આઠ આના મનીઑર્ડરથી ' મંત્રી, રામાયણ પ્રચાર સમિતિ, માંડવી રોડ, વડોદરા 'એ સરનામે મોકલવી અને પોતાનું પુરું નામ તથા શિરનામુ જણાવવું છાપેલા પ્રશ્નપત્ર સમિતિ જેને તેને પોસ્ટ કરશે જેના ઉત્તરપત્ર તા. ૧–૬–૫૭ સુધીમાં લખીને સમિતિને મોકલવાના છે.

મોડામાં મોડી પરીક્ષાની ફી તા. ૨૫–૫–૫૭ સુધીમાં લેવામાં આવશે. ત્યાર બાદ નવા પ્રશ્નપત્રો મોકલવાનું બંધ થશે.

આ પરીક્ષાની નિયમાવલી તથા અભ્યાસક્રમ મંગાવવા માટે ચાર આનાની ટિકિટ સાથે સમિતિને લખવા વિનંતિ છે.

' રામાયણ 'ની પહેલી જ પરીક્ષા (પ્રારંભિક પરીક્ષા)માં ફક્ત બાલકાંડમાંથી જ પ્રશ્નો પૂછવામાં આવશે. બીજી પરીક્ષાની વિગત નિયમાવલીમાં આપેલી છે.

જેની પરીક્ષા ફી આવી હશે તેને જ પ્રશ્નપત્ર મોકલવામાં આવશે.

આ પરીક્ષાની પ્રવૃત્તિ ગામડે ગામડે ચલાવવા કેન્દ્રસંચાલકોની જરૂર છે. જે ભાઈબહેન આ કામ કરવા રાજી હોય તેમને ટપાલખર્ચ વગેરે સમિતિ મજરે આપશે. આશા છે કે, દરેક ગામમાં સેવાભાવી (શિક્ષક કે ઈતર વ્યક્તિ બધી જ જગાએ આ પાવન રાષ્ટ્રીય પ્રવૃત્તિ ઉપાડી લેશે. કેન્દ્રસંચાલકોને સમિતિ છાપેલાં પ્રમાણપત્રો આપશે.

"રામાયણ પરીક્ષા સમિતિ" વડોદરા યુનિવર્સિટીના પ્રાચ્ય વિદ્યામંદિરના નિયામક પ્રો. ગોવિંદલાલ ભટ્ટ તથા અન્ય વિદ્વાનોની બનેલી છે આ પરીક્ષાની પ્રવૃત્તિને રાષ્ટ્રપતિ, સંત વિનોબાજી, શ્રીમતી હંસાબહેન મહેતા વગેરેએ સફળતા ઇચ્છી છે.

વડોદરા જિલ્લાનાં ગ્રામપુસ્તકાલયોને ૧૯૫૬–૫૭ની મળેલી સરકારમદદ

નીચેની યાદીમાં જણાવ્યા પ્રમાણે વડોદરા જિલ્લાનાં બાકી રહેલાં પુસ્તકાલયોને તેમના નામ સામે જણાવ્યા પ્રમાણે સરકારમદદ મે. ડે. એજ્યુકેશનલ ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ વડોદરા તરફથી તેમના જા. નં. P. 76–1707 તા. ૨૨–૩–૫૭થી એકસહ અમને મળી છે, જે જેમના તેમના બજેટ ખાતે જમા લેવામાં આવી છે. હિસાબ સાથે સરકારમદદની પાવતી મોકલવામાં આવે તે સહી કરી મંડળમાં પરત કરશો. આપના રોજમેળમાં પણ તે રકમ જમા લઈ પુ. સ. સ. મં. લિ. ખાતે ઉધારશો.

વડોદરા,
તા. ૨૫–૬–'૫૭

લક્ષ્મણસિંહ પરમાર
મંત્રી,
પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ લિ.

વડોદરા તાલુકો

કલાલી	૭૫–૦
ચિખોદ્રા	૭૫–૦
વડસર	૭૫–૦
ગોકુલપુરા	૭૫–૦
રાયત્રપુરા	૬૮–૦
ધનીઆવી	—
મકરપુરા	૭૫–૦
વડદલા	૪૨–૦
કરાલી	૬૪–૦
કાશીપુરા	—
ગોસિંદ્રા	૬૩–૦
ઉંટિયા પિંગળવાડા	૭૪–૦
જાંબુઆ	—
ફાજલપુર પોર	—
સમસાબાદ	૬૦–૦
સલાડ	૭૫–૦
રૂવાદ	૭૫–૦
મેઘાકુઈ	૬૧–૦
સિંધરોટ	૭૫–૦
દંતેશ્વર	૩૮–૦
મારેઠા	૫૫–૦
રમણગામડી	૨૨–૦
રામનાથ	૫૦–૦
સયાજીપુરા	—
	રૂ. ૧૧૯૬–૦

પાદરા તાલુકો

ચાણસદ	૭૫–૦
વડુ	૭૫–૦
સાધી	૭૫–૦
સેજાકુવા	૬૯–૦
ઠીકરિયામડ	૫૭–૦
	રૂ. ૩૫૧–૦

સાવલી તાલુકો

લસુંદ્રા	૭૫–૦
દાજીપુરા	૭૫–૦
શારદાપુરા	૭૧–૦
વેજપુર	૭૫–૦
શાન્તિપુરા	૭૫–૦
વરછેસર	૫૦–૦
તુલસીગામ	૭૫–૦
સાંઢાસાલ	૫૮–૦
મુવાલ	૩૬–૦
ફુડાચલા	૪૮–૦
વાલાવાવ	૪૯–૦
પોઈચા	૭૫–૦
રાણીઆ	૭૫–૦
ખુડધા	—
ડેમર	૭૫–૦
મોક્ષી	૭૫–૦
ભાદરવા	૭૫–૦
રામપુરા	૭૫–૦
આદલવાડા	૩૦–૦
ધનોરા	૩૨–૦
રાજુપુરા	૪૯–૦
આકલીઆ	૭૩–૦
દોલતપુરા	૫૦–૦
	રૂ. ૧૩૭૨–૦

કરજણ તાલુકો

ઓઝ	૭૫–૦
સારોદ	૭૫–૦
વલણ	૭૫–૦
ભરચાવી	૭૫–૦
ચોરભુજ	૩૦–૦
	રૂ. ૩૩૦–૦

સંખેડા તાલુકો

ઓડેલી	૭૫-૦
વાસણા	૭૫-૦
માંકણી	૭૫-૦
અમરોલી દેરોલી	૭૫-૦
ગાછીપુરા	૫૧-૦
ચમરવાડા	૭૫-૦
આનંદપુરા	૭૫-૦
	રૂ. ૫૦૧-૦

ડભોઈ તાલુકો

વડજ	૪૭-૦
વણાદરા	૭૫-૦
બીલુપુર	૭૫-૦
શુવાવી	૭૫-૦
નડા	૭૫-૦
સાઠોદ	૭૫-૦
મંડાલા	૭૫-૦
સુલતાનપુરા	૪૧-૦
સણોર	૦૪-૦
	રૂ. ૫૭૨-૦

વાઘોડયા તાલુકો

ભરતપુરા	૭૫-૦
જુના રામપુરા	૫૯-૦
	રૂ. ૧૩૪-૦

જબુગામ તાલુકો

ચલામલી	૪૪-૦
નાના અમાદરા	૭૫-૦
રાજબોડેલી	૬૧-૦
કાશીપુરા	૬૫-૦
કડાચલા	૭૫-૦
ચેથાપુર	૭૫-૦
	રૂ. ૨૯૫-૦

નસવાડી તાલુકો

સીમેલ	૨૯-૦
વેરા	૭૫-૦
વછરીઆ	૭૪-૦
નસવાડી	૪૨-૦
જલોદ્રા	૨૯-૦
સિંધિયાપુરા	૭૫-૦
વધેલી	૭૪-૦
સાવલી	૬૭-૦
ઉતાવળી	૭૪-૦
પાયાકુઈ	૨૫-૦
સીરા	૪૯-૦
નમારીઆ	૪૯-૦
વનમાલા	૫૮-૦
કોઠિયા	૫૦-૦
જેમલગઢ	૫૧-૦
	રૂ. ૮૨૧-૦

છોટાઉદેપુર તાલુકો

કવાંટ	૭૫-૦
તેજગઢ	૭૫-૦
	રૂ. ૧૫૦-૦

તારીજ

વડોદરા	૧૧૯૬-૦
પાદરા	૭૫૧-૦
સાવલી	૧૭૭૨-૦
કરજણ	૭૩૦-૦
સંખેડા	૫૦૧-૦
ડભોઈ	૫૭૨-૦
વાઘોડિયા	૧૩૪-૦
જબુગામ	૨૯૫-૦
નસવાડી	૮૨૧-૦
છોટાઉદેપુર	૧૫૦-૦
	રૂ. ૫૮૨૨-૦

સુધારો :—તા. ૧૫ માર્ચ ૧૯૫૭ના " પુસ્તકાલય " માસિકમાં વડોદરા જિલ્લાનાં ગ્રામ પુસ્તકાલયોની સરકારમદદની યાદી છાપી છે તેમાં છપાઈમાં ભૂલ થઈ છે તેમાં નીચે પ્રમાણે સુધારો કરી લેવા વિનંતિ છે.

દામાપુરા તા. વડોદરા રૂ. ૪૩-૦	ચોકારી તા. પાદરા રૂ. ૫૮-૦
કણઝટ તા. પાદરા રૂ. ૭૫-૦	કુરાલ તા. પાદરા રૂ. ૭૫-૦
ડબકા તા. પાદરા રૂ. ૪૨-૦	

હિસાબોમાં પણ આ જ રકમો જમા લેવામાં આવી છે તેની નોંધ લેવા વિનંતિ.

વડોદરા,
તા. ૨૫-૩-'૫૭

લક્ષ્મણસિંહ પરમાર
મંત્રી,
પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ, લિ.

વડોદરા જિલ્લાનાં ગ્રામ પુસ્તકાલયોને મળેલી જિલ્લા લોકલ બોર્ડ મદદ

આથી વડોદરા જિલ્લાના નીચે જણાવેલા ગ્રામ પુસ્તકાલયોનાં મંત્રી ભાઈઓને જણાવવામાં આવે છે કે, સને ૧૯૫૬–૫૭ના વર્ષની વડોદરા જિલ્લા લોકલ બોર્ડ મદદ જેના તેના નામ સામે જણાવ્યા પ્રમાણે મળી છે તે જે તેના ખાતે જમા લેવામાં આવી છે, તો વિનંતિ કે પોતાના રોજમેળે રકમ જમા લઈ મંડળ ખાતે ઉધારશો.

વડોદરા,
તા. ૪–૪–'૫૭

લક્ષ્મણસિંહ પરમાર
મંત્રી,
પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ, લિ.

વડોદરા તાલુકો		ગોસિંદ્રા	૨૫–૦	વડદલા	૨૫–૦
અટલાદરા	૪૫–૦	તરસાલી	૩૭–૮	વડસાલા	૨૫–૦
અલ્હાદપુરા	૨૫–૦	તાંદલજા	૨૫–૦	વરણામા	૫૦–૦
અંકોડિયા	૫૦–૦	દશરથ	૫૦–૦	વાસણા કોતરીઆ	૫૦–૦
અણખી	૨૫–૦	દામાપુરા	૨૫–૦	વિરોદ	૨૫–૦
અંપાડ	૨૫–૦	ધનીઆવી	૨૫–૦	વેમાલી	૨૬–૮
આંક્લોડ	૫૦–૦	ધનોર	૩૧–૦	શેરખી	૨૫–૦
આમલીઆરા	૨૫–૦	નિઝામપુરા	૨૫–૦	સમસાબાદ	૨૫–૦
આસોજ	૫૦–૦	પદમલા	૪૦–૦	સમસપુરા	૨૫–૮
ઘ ટોલા	૨૫–૦	પાતલવેણી	૪૩–૦	સમા	૨૫–૦
ઉ ટીયા પીંગળવાડા	૨૫–૦	બાજવા	૪૪–૦	સમીઆળા	૩૦–૦
ઉંડેરા	૫૦–૦	બીલ	૫૦–૦	સરાર	૫૦–૦
કરચિયા	૫૦–૦	ભાયલી	૫૦–૦	સલાડ	૫૦–૦
કરાલી	૨૫–૦	મકરપુરા	૨૫–૦	સાંકરદા	૫૦–૦
કરોડિયા	૨૫–૦	મહાપુરા	૨૫–૦	સુભાનપુરા	૨૫–૦
કેપુરાઈ	૨૫–૦	મારેઠા	૨૫–૦	સુંદરપુરા	૨૫–૦
કાશીપુરા	૩૦–૦	માંજલપુર	૨૫–૦	સેવાસી	૫૦–૦
કેલનપુર	૪૨–૦	મોતિવાપુરા	૪૪–૦	સૈયદવાસણા	૨૫–૦
કોટણા	૨૫–૦	રણોલી	૫૦–૦	સોખડા	૫૦–૦
કોયલી	૫૦–૦	રમણગામડી	૨૫–૦	હરણી	૩૦–૦
ખલીપુર	૨૫–૦	રાઘવપુરા	૫૦–૦	મીરસાપુરા	૨૫–૦
ખાનપુર	૨૫–૦	રૂવાદ	૩૭–૮	સિંધરોટ	૩૭–૮
ગોકળપુરા	૨૫–૦	રાયપુરા	૫૦–૦	રામનાથ	૫૦–૦
ગોત્રી	૩૫–૦	લાલજીપુરા	૩૭–૮	ચીખોદરા	૪૦–૦
જાંબુઆ	૩૫–૦	વડસર	૨૫–૦	સયાજીપુરા	૫૦–૦

કજાપુર	૨૫-૦
અકોટા	૨૫-૦
કલાલી	૨૫-૦
ચાપડ	૪૦-૦
તતારપુરા	૨૫-૦
દુમાડ	૨૫-૦
પોર	૨૫-૦
ફાજલપુર સાંકરદા	૨૭-૮
મેઘાકુઈ	૨૫-૦
માણેજા	૨૫-૦
સીસવા	૨૫-૦
સોનારકુઈ	૨૫-૦
જસાપુરા	૩૭-૮
	રૂા. ૨૯૪૬-૦

પાદરા તાલુકો

અંબાડા	૨૫-૦
આમળા	૫૦-૦
ઉમરાયા	૬૮-૦
એકલબારા	૨૫-૦
કણઝટ	૫૦-૦
કરણાકુરા	૨૫-૦
કલ્યાણકુઈ	૨૫-૦
કાંદા	૨૫-૦
કુરાલ	૪૩-૦
ક્રોટણા	૨૫-૦
ગણપતપુરા	૨૫-૦
ગયાપુરા	૨૫-૦
ગવાસદ	૫૦-૦
ગામેઠા	૩૮-૦
ગોરીઆદ	૩૭-૮
ઘાયજ	૨૫-૦
ચાણસદ	૪૭-૦
ચિત્રાલ	૨૫-૦
ચોકારી	૨૭-૮
જલાલપુર	૩૮-૮
ડબકા	૨૮-૦
ડભાસા	૨૫-૦
તાજપુરા	૨૫-૦
તિથોર	૨૫-૦
દરાપુરા	૫૦-૦
નરસીપુરા	૨૫-૦
નેદરા	૨૫-૦
પાટોદ	૨૫-૦
પીપલી	૨૫-૦
પીંડાપા	૨૫-૦
બ્રાહ્મણવસી	૨૫-૦
ભાણપુર	૨૫-૦
મજાતણ	૩૦-૦
મહાપુર	૨૫-૦
મહમદપુરા	૨૫-૦
માસર	૪૦-૦
મુજપુર	૫૦-૦
મેઢાદ	૨૫-૦
લતીપુરા	૫૦-૦
રણુ	૫૦-૦
લુણા	૨૫-૦
લોલા	૨૫-૦
વડદલા	૨૫-૦
વડુ	૫૦-૦
વણછરા	૩૨-૦
વીરપુર	૨૯-૦
વિશ્રામપુરા	૩૬-૦
સરસવણી	૩૨-૮
સાદડ	૨૫-૦
સાદરા	૫૦-૦
સાધી	૫૦-૦
સાંગમા	૨૫-૦
સાંઢા	૨૫-૦
સાંપલા	૨૫-૦
સેજાકુવા	૫૦-૦
સોખડાખુર્દ	૨૫-૦
સોખડારાઘુ	૨૫-૦
સોમજીપુરા	૪૦-૦
હુંશેપુર	૨૫-૦
ઠીકરીઆમદ	૨૫-૦
આંતી	૨૫-૦
કરખડી	૩૭-૮
દુધવાડા	૫૦-૦
ગોજ	૨૫-૦
મુવાલ	૨૫-૦
મોભા	૨૫-૦
ચાણુપુર	૨૫-૦
સીહોર	૨૫-૦
ઉરણમાળ	૨૫-૦
	રૂા. ૨૧૮૯-૮

કરજણ તાલુકો

સીમળી	૩૭-૮
અટાલી	૨૫-૦
અણસ્તુ	૪૦-૦
અભરા	૨૫-૦
આલમપુર	૫૦-૦
ઉમજ	૨૫-૦
ઉરદ	૨૫-૦
ઓઝ	૫૦-૦
ઓસલામ	૫૦-૦
કણભા	૨૫-૦
કરણ	૨૫-૦
કરમડી	૫૦-૦
કલા	૨૫-૦
કંડારી	૫૦-૦
કંથારીઆ	૨૫-૦
કંબોલા	૫૦-૦
કાસમપુર	૨૫-૦
કીયા	૨૫-૦
કુરાઈ	૩૬-૦
કુરાલી	૩૩-૯

કોઠીયા	૨૫-૦	સંખેડા	૨૫-૦	જૂની માંગરોલ	૨૫-૦
કોલીયાદ	૨૫-૦	સાદરણા	૨૫-૦	ઢોલાર	૨૫-૦
કોરલ	૫૦-૦	સાયર	૨૫-૦	ધુવાવી	૨૫-૦
કહોણા	૩૭-૮	સારંગ	૩૪-૦	ધર્મપુરી	૨૫-૦
ગણપતપુરા	૫૦-૦	સાંસરોદ	૨૫-૦	નડા	૫૦-૦
ગંધારાં	૨૫-૦	સુરવાડા	૨૫-૦	નાના ફોફળિયા	૨૫-૦
ચોરભુજ	૨૫-૦	હળદરવાં	૨૫-૦	નહારીઆ	૨૫-૦
જૂની જીથરડી	૫૦-૦	હાંડોદ	૨૫-૦	પલાસવાડા	૩૭-૮
દેલવાડા	૨૫-૦	દીવી	૨૫-૦	પારીખા	૫૦-૦
ધામણજા	૨૫-૦	ખાંધા	૩૦-૦	પિસાઈ	૬૭-૮
ધાવટ	૫૦-૦	છંછરા	૨૫-૦	પુનીઆદ	૨૫-૦
નવી જીથરડી	૨૫-૦	દેયાણ	૨૫-૦	પુડા	૨૫-૦
નિશાળિયા	૨૫-૦	દેરોલી	૨૫-૦	ફરતીકુઈ	૨૫-૦
પીંગળવાડા	૨૫-૦	ફતીપુરા	૨૫-૦	બહેરામપુરા	૨૫-૦
પુરા	૫૦-૦	ભરથાલી	૨૫-૦	બાણજ	૬૭-૮
બચાર	૫૦-૦	સણીયાદ	૩૦-૦	બોરીયાદ	૨૫-૦
બામણગામ	૨૭-૦	પાછીયાપુરા	૫૦-૦	બોરબાર	૨૫-૦
બોડકા	૨૫-૦	સામરા	૨૫-૦	ભીમપુરા	૨૫-૦
ભરથાણા	૨૫-૦		———	માવલી	૨૫-૦
માનપુર	૨૫-૦		૨૪૦૨-૮	મેનપુરા	૫૦-૦
માંગરોલ	૨૫-૦	**ડભોઈ તાલુકો**		રાજલી	૨૫-૦
માંગલેજ	૨૫-૦	અકોટી	૨૫-૦	સુલતાનપુરા	૨૫-૦
મિયાગામ	૫૦-૦	અમરેશ્વર	૩૭-૮	લીંગસ્થળી	૫૦-૦
મેથી	૩૮-૦	અંગુડણ	૨૫-૦	મોટા હબીપુરા	૫૦-૦
મેસરાડ	૨૫-૦	કરણેટ	૩૦-૦	સીતપુર	૪૫-૦
રારોદ	૫૦-૦	કરાળી	૨૫-૦	વડજ	૩૫-૦
રોપા	૨૫-૦	કરમાલ	૪૦-૦	વઢવાણા	૩૧-૦
લતીપુર ટીંબી	૨૫-૦	કારવણ	૫૦-૦	વણાદરા	૩૫-૦
લાકોદરા	૨૫-૦	કુકડ	૨૫-૦	વસાઈ	૨૫-૦
લીલોડ	૨૫-૦	કુંવરવાડા	૨૫-૦	સાઠોદ	૫૦-૦
વલણ	૫૦-૦	કુંઢેલા	૫૦-૦	સીમલીઆ	૩૦-૦
વીરજઈ	૨૫-૦	ગામડી	૨૫-૦	કરનાળી	૫૦-૦
વેમાર	૫૦-૦	ગોજાલી	૨૫-૦	તરસાણા	૨૫-૦
વેમારડી	૩૪-૮	ચનવાડા	૨૫-૦	કરાલીપુરા	૫૦-૦
શરપુર ટીંબી	૫૦-૦	છત્રાલ	૨૫-૦	બારીપુર	૨૫-૦
સગડોળ	૨૫-૦	જીયાતલાવડી	૩૭-૮	શંકરપુરા	૫૦-૦

કોઠારા	૨૭–૮
પ્રયાગપુરા	૩૧–૦
નદેરીઆ	૩૫–૦
રસુલપુરા	૫૦–૦
સનોર	૨૫–૦
નાગડોદ	૨૫–૦
સોમપુરા	૨૫–૦
કડધરા	૪૨–૮
	રૂા. ૧૯૪૪–૮

શિનોર તાલુકો

અચીસરા	૨૫–૦
આવાખલ	૫૦–૦
અબાલી	૨૫–૦
આણુદી	૪૧–૦
ઉતરાજ	૫૦–૦
કણુજેઠા	૨૫–૦
કુકસ	૨૫–૦
છાણુભોઈ	૪૦–૦
ઝાંઝડ	૩૦–૦
ટીંગલોદ	૨૭–૮
ટીંબરવા	૩૭–૮
તેનતલાવ	૫૦–૦
દામનગર	૨૫–૦
દામાપુરા	૨૫–૦
નાના કરાળા	૫૦–૦
દીવેર	૮૫–૮
નાના હબીપુરા	૫૦–૦
પુનિયાદ	૩૦–૦
મોટા ફોફળિયા	૫૦–૦
બરકાલ	૫૦–૦
બીથળી	૪૦–૦
ભેખડા	૨૫–૦
માલપુર	૨૫–૦
માલસર	૫૦–૦
માલેયા	૨૫–૦
માંજરોળ	૨૫–૦
મિઢોળ	૨૫–૦
મોટા કરાળા	૫૦–૦
વણિયાદ	૨૬–૮
સતીસણા	૩૫–૮
સાઢલી	૫૦–૦
સીમલી	૫૦–૦
સાંધા	૩૨–૮
સુરાશામળ	૨૫–૦
સેગવા	૨૫–૦
અનસૂયા	૨૫–૦
બાવળિયા	૪૨–૮
	૧૩૧૮–૮

સાવલી તાલુકો

અંજેસર	૫૦–૦
ઈન્દ્રાડ	૩૫–૦
ઉત્તમનગર	૫૦–૦
કુનપાડ	૨૫–૦
ખાખરીયા	૫૦–૦
ખોખર	૨૫–૦
ગરધીયા	૪૮–૮
ગાગડિયા	૫૦–૦
ગોઠડા	૪૦–૦
જાંબુગોરલ	૨૫–૦
ટુંડાવ	૨૫–૦
ડેસર	૫૦–૦
તુલસીગામ	૫૦–૦
નમીસરા	૨૫–૦
ધર્મપુર	૩૮–૮
નાની ભાડોલ	૨૫–૦
પિલોલ	૨૫–૦
પોઈચા	૫૦–૦
બહુથા	૨૫–૦
મુઠેલા	૨૫–૦
મુવાલ	૩૫–૦
મેરાકુવા	૨૫–૦
મોટી ભાડોલ	૨૭–૮
રાણીપુરા	૨૫–૦
રાણીયા	૫૦–૦
રામપુરા	૨૫–૦
લાંમડાપુરા	૨૫–૦
વરસડા	૨૫–૦
વેજપુર	૫૦–૦
શારદાપુરા	૫૦–૦
સમલાયા	૩૦–૦
શાંતપુરા	૫૦–૦
સમલાયા સ્ટેશન	૨૫–૦
સાંઢાસાલ	૫૦–૦
દાજીપુરા	૩૨–૮
ખંડેરાવપુરા	૩૭–૮
ભાદરવા	૨૫–૦
જાવલા	૩૫–૦
અલીંદ્રા	૩૭–૮
મેવલી	૫૦–૦
લસુંદ્રા	૫૦–૦
આંકલીયા	૨૫–૮
દોલતપુરા	૩૭–૮
આદલવાડા	૪૨–૮
ધનોરા	૨૫–૦
માલ આંકલીયા	૫૦–૦
કંબોલા	૨૭–૦
કડાચલા	૫૦–૦
ધનતેજ	૨૫–૦
વચ્છેસર	૨૫–૦
મંજુસર	૩૮–૦
નહારપુરા	૪૦–૦
	રૂા. ૧૮૭૩–૦

વાઘોડિયા તાલુકો

અંતોલી	૩૫–૦
અંકિરણુ	૨૫–૦

અલવા	૨૫–૦
આજવા કમ્પાઉન્ડ	૨૫–૦
આમોદર	૨૫–૦
આસોજ	૭૮–૦
કરમાલિયાપુરા	૬૭–૮
કામરોલ	૫૦–૦
કાશીપુરા	૨૫–૦
કુમેટા	૭૫–૦
કોટંબી	૪૫–૦
ખંધા	૨૫–૦
ખેરવાડી	૩૭–૮
ગણેશપુરા	૩૦–૦
ગુગલપુર	૨૫–૦
ગુતાલ	૨૫–૦
જરોદ	૫૦–૦
દાંડીઆપુરા	૭૦–૦
પિપળીઆ	૫૦–૦
પ્રેમનગર	૫૦–૦
ફુલોડ	૨૫–૦
બણિયારા	૨૬–૦
મરતુપુરા	૫૦–૦
રવાલ	૫૦–૦
રસુલાબાદ	૫૦–૦
રાહકુઈ	૨૫–૦
લીમડા	૫૦–૦
વ્યારા	૨૫–૦
સાકરીઆ	૭૭–૦
વાઘોડિયા મહિલા	૫૦–૦
લીલોરા	૨૫–૦
સાંગાડોળ	૨૫–૦
વાઘોડિયા સા. પુ.	૫૦–૦
ગઢેલી	૨૫–૦
રામેશ્વરપુરા	૨૫–૦
બાકરોલ ફાર્મ	૫૦–૦
જુના રામપુરા	૫૦–૦
વેજલપુર	૨૫–૦

સરણેજ	૩૦–૮
ગણપતપુરા	૫૦–૦
ગજાદરા	૨૫–૦
માડોધર	૩૮–૦
મછલીપુરા	૨૫–૦
	———
	રૂ. ૧૫૨૨–૮

સંખેડા તાલુકો

અરીકા	૨૫–૦
અરહાદપુરા	૨૭–૮
કલેડિયા	૪૦–૦
કસુંબીયા	૨૫–૮
કાવિઠા	૨૬–૦
કોસિંદ્રા	૫૦–૦
ગુંડીચા	૨૫–૦
ચંદાનગર	૨૫–૦
ચિખોદરા	૧૦–૦
ઝાબ	૨૫–૦
ગોલાગામડી	૨૫–૮
તાંદળજા	૨૫–૦
ટીંબા	૩૮–૦
ડોળગાળ	૨૫–૦
પતરા	૨૫–૦
પરવટા	૨૫–૦
પાટણા	૨૫–૦
પીઠા	૨૫–૦
પીપળસટ	૨૫–૦
ફાંટા	૨૫–૦
ફાંફટ	૨૫–૦
ભાટપુર	૫૦–૦
માલપુર	૨૫–૦
બહાદરપુર	૫૦–૦
માલુ	૩૩–૦
માંજરોળ	૨૫–૦
રતનપુર કેમારજ	૨૫–૦
રાયપુરા	૨૫–૦

લઢોદ	૨૫–૦
લાછરસ	૪૪–૦
લોટીઆ	૪૪–૦
વડેલી	૨૫–૦
વાસણા	૫૦–૦
સરગી	૫૦–૦
સુર્યાઘોડા	૨૫–૦
સોનગીર ઈન્ડ્રાડ	૩૨–૮
હરેશ્વર	૪૭–૮
હાડોદ	૪૬–૦
કાળીતલાવડી	૨૫–૦
છુછાપુરા	૨૫–૦
તેલતરમાતા	૫૦–૦
ચમરવાડા	૨૫–૦
વાલપુર	૨૫–૦
સારંગપુર	૩૦–૦
સુર્લો	૨૫–૦
ગરડા	૨૫–૦
પાણેજ	૨૫–૦
ખુનવાડ	૨૭–૦
ગાકણી	૫૦–૦
આનંદપુરા	૫૦–૦
ઝરવણ	૨૫–૦
	———
	રૂ. ૧૬૩૬–૮

નસવાડી તાલુકો

આમરોલી } દેરોલી }	૨૫–૦
બરોલી	૩૦–૦
સીમેલ	૨૫–૦
પોચંબા	૨૫–૦
ભુજેઠા	૨૫–૦
નસવાડી	૫૦–૦
અગર	૫૦–૦
વઘરિયા	૩૨–૮
જલોદરા	૫૦–૦

સાવલી	૫૦-૦	વડીવાડા	૫૦-૦	દંતેશ્વર	૨૫-૦
કોઠીયા	૫૦-૦	ફેરકુવા	૫૦-૦	તેજગઢ	૫૦-૦
નમારીઆ	૫૦-૦	સજવા	૫૦-૦	સાવલી	૫૦-૦
વનમાલા	૫૦-૦	ચેપાપુર	૫૦-૦	કવાંટ	૪૦-૦
સીધીયાપુરાં	૫૦-૦	ડુંગરવાંટ	૫૦-૦	વાંકાનેર	૫૮-૦
વઘેલી	૫૦-૦	કદવાલ	૫૦-૦	રાજુપુરા	૫૦-૦
સીરા	૫૦-૦	સીમલીઆ	૫૦-૦	તેરસા	૨૫-૦
ઉતાવળી	૫૦-૦	મૂળધર	૫૦-૦	જબુગામ	૪૫-૦
જેમલગઢ	૫૦-૦	મોરાડુંગરી	૫૦-૦	કાશીપુરા	૫૦-૦
ગમોડ	૫૦-૦	મોટા કાંટવા	૫૦-૦		
પાયાકુઈ	૨૫-૦	ભોરધા	૫૮-૦		૩૮૫-૦
વોરા	૫૦-૦	ઉંચાપાણ	૫૦-૦	તારીજ	
તિલકવાડા	૫૦-૦	રીથોળ	૫૦-૦	વડોદરા	૨૯૪૬-૦
તણખલા	૨૫-૦	ભાનપુરા	૫૦-૦	પાદરા	૨૧૮૯-૮
		મોટી બેજ	૫૦-૦	કરજણ	૨૪૦૨-૮
	રૂા. ૯૬૨-૮	કડાચલા	૫૦-૦	ડભોઈ	૧૯૪૪-૮
જબુગામ તાલુકો		કલારાણી	૫૦-૦	શિનોર	૧૩૧૮-૮
સાલપુરા	૫૦-૦	સાધલી	૫૦-૦	સાવલી	૧૮૭૦-૦
છનાલી	૫૦-૦	કુંડલ	૫૦-૦	વાઘોડિયા	૧૫૨૨-૮
ડેરાલી	૫૦-૦	વડોચ	૫૦-૦	સંખેડા	૧૬૩૬-૮
ચચામલી	૫૦-૦	વાસેડી	૫૦-૦	નસવાડી	૯૬૨-૮
કુંદનપુર	૫૦-૦	તંગોલીવા	૫૦-૦	જબુગામ	૧૫૫૦-૦
નાના અમાદરા	૫૦-૦	જેતપુર	૫૦-૦	પરચુરણ	૩૮૫-૦
રાજબોડેલી	૫૦-૦				
બુરદા	૫૦-૦		૧૫૫૦-૦		રૂા. ૧૮૭૩૦-૮

અમરેલી જિલ્લાનાં ગ્રામ પુસ્તકાલયોને મળેલી જિલ્લા લોકલ બોર્ડ મદદ

નીચે જણાવેલાં ગ્રામ પુસ્તકાલયોને તેમના નામ સામે જણાવ્યા પ્રમાણે જી. લો. ગ્રાંટ મળી છે. તે રકમ જે તેના બજેટ ખાતે જમા લેવામાં આવી છે તે રોજમેળમાં જમા લઈ પુ. સ. સ. મંડળ લિ. ખાતે ઉધારવા.

૧ રાજસ્થળી તા. અમરેલી મળી નથી	૪ ખતુંબા તા. ઓખામંડળ ૩૦-૦-૦
૨ માળીલા તા. અમરેલી ૧૦-૦-૦	૫ ખારી તા. ગોધા ૩૫-૦-૦
૩ ધીણુકી તા. ઓખામંડળ ૧૫-૦-૦	
	રૂા. ૯૦-૦-૦

વડોદરા,
તા. ૬-૪-૫૬

લક્ષ્મણસિંહ પરમાર
મંત્રી

સામયિક દોહન

'હેટ-ટાઈ'ની એકતા

આપણા દેશના અંગ્રેજી રાજ્યકારણ દરમિયાન હેટ અને ટાઈ (ગળપટ્ટી) પ. પેસી ગયાં. તે અગાઉ ઈસ્લામી ચોગા અને અચકન શેરવાણી પ. હતાં. આમ તો થયા જ કરે છે. હેટ અને ગળપટ્ટી કાઢવા જવાહરલાલજી જેવાય મથે છે, કેમકે તેમાં ખોટી ઉચ્ચનીચતાભાવની ખાંખત પેઠી છે. આ વખતે તે પરદેશ ગયા ત્યારે તે એમણે ના પહેર્યાં ને દેશી લેબાસ (ગાંધીટોપી સાથે) રાખ્યો. પણ હેટ-ગળપટ્ટીનો રોફ આમ-પ્રજાના માનસમાં પડેલો છે; આ ઝટ કેમ કરી નીકળે?

તે શું કરવું, એવો વિચાર કેટલાક મિત્રોમાં ઊઠ્યો. એકે કહ્યું: જુઓ, આ બાબતમાં અંગ્રેજો પાસેથી શીખવું હોય, તો એક વાત તેમણે કરેલી છે તે કરું. મુંબઈમાં પેશવાઈ ગઈ; પછી તેનો પ્રતિષ્ઠિત લેબાસ—અંગરખું અને પાગડી—તેમણે પટાવાળાને માટેનો ગણવેશ કર્યો. દિલ્હીની પાદશાહી ગઈ, તેનો લેબાસ દિલ્હીના ચોબદાર પટાવાળાને પહેરાવ્યો. એ ન્યાયે જો તમે હવે પછી પટાવાળાનો ડ્રેસ બીજો ગમે તે રાખો, પણ હેટ અને ગળપટ્ટીનો તેનો ગણવેશ કરો તો શું?

આ વિચારથી જ તે મંડળી હસી પડી. આગળ વિચાર ચાલ્યો કે, મ્યુનિસિપાલિટીઓએ તેમના સફાઈ-કામદારો માટે હેટ યોજવી જોઈએ.

"તો તો એક તડાકે હેટ આ દેશમાંથી નીકળી જાય"—મંડળીની હસાહસ વચ્ચે એક મિત્રે ઉદ્ગાર કાઢ્યો.

("નવજીવન"માંથી)

રાજાનો વેશ

એક વાર એક ગામમાં લોકોએ સ્વાંગ રચ્યો. સ્વાંગ ગોઠવનારાઓએ સ્વાંગમાં ભાગ લેનારાંને ઇનામમાં પૈસા આપ્યા નહીં, પરંતુ સ્વાંગમાં જે ભભકાદાર પોશાક પહેરવા માટે આપ્યો હતો, તે જ સ્વાંગ કરનારને ભેટ તરીકે આપવામાં આવ્યો.

રાજાનો વેશ બુધ્ધુરામે સજ્યો હતો. તેથી તે જ પોશાક સજીને તે રાજી થતો થતો ઘેર ગયો. બીજાઓએ તો પોતપોતાનો વેશ મેળવી લઈ સાચવીને ઘરમાં મૂકી દીધો. પરંતુ બુધ્ધુરામે એવું કર્યું નહીં અને રાજાના પોશાકમાં પોતાને રાજા જ સમજીને તે વર્તવા લાગ્યો.

"આ કપડાં ઉતારી નાખો," બુધ્ધુરામની પત્નીએ તેને સમજાવીને કહ્યું. તે ઘણી સારી અને સમજદાર સ્ત્રી હતી. પતિની તે ખૂબ સેવા કરતી હતી અને પોત પણ તેને

ચાહતો હતો. પરંતુ એ દિવસે તે ખૂબ ગુસ્સામાં હતો. કારણ કે તેણે સ્વાંગમાં ખૂબ ક્રોધ પ્રદર્શિત કર્યો હતો. તે એ વેશમાં એટલો તો તલ્લીન થઈ ગયો હતો કે, ઘેર આવીને પણ તે પોતાને રાજા સમજતો હતો. "તારી જબાન બંધ કર," તેણે પત્નીને દમદાટી આપતાં કહ્યું, "જોતી નથી, હું રાજા છું!"

પત્ની બાપડી ચિંતામાં પડી ગઈ. તેને બીક લાગવા માંડી કે, તેનો પતિ ગાંડો તો નથી થઈ ગયો ને? તોયે તેને લાગ્યું કે, રાતે એ સૂઈ જશે તો સવારે પાછો સાજોમજો થઈ જશે.

પરંતુ બીજે દિવસે પણ બુધ્ધુરામના વર્તાવમાં કશો ફેર ન પડ્યો. તેણે જોરથી બૂમ પાડી: "મહામંત્રી!" તેના ઘરના કૂતરાનું નામ પણ 'મંત્રી' હતું. તે પોતાના શેઠનો અવાજ સાંભળીને પૂંછડી હલાવતો હલાવતો એની પાસે દોડતો આવ્યો.

"ચાલો, શિકાર ખેલવા જઈએ," બુધ્ધુરામે તેને કહ્યું.

પત્નીએ તેને અટકાવતાં કહ્યું: "ક્યાંય બહાર નહીં જાઓ." તેને ડર લાગ્યો કે ગામલોકો એની હાંસીમશ્કરી ઉડાવશે.

"રાણી, જુઓ; શત્રુઓ ખૂબ નજીક આવી પહોંચ્યા છે. મારે યુદ્ધમાં ગયા વિના છૂટકો નથી. મને રોકશો મા," બુધ્ધુરામે કહ્યું. સ્વાંગમાં તેણે એ પ્રમાણેનો સંવાદ કર્યો હતો. એ વાક્યો તેને મોઢે ચડી ગયાં હતાં.

પત્ની રડી પડી. તેણે જોયું કે મામલો બગડતો જાય છે.

પરંતુ બુધ્ધુરામ આગળ કહેતો જ રહ્યો, "રડ નહીં. હું જયમાળ પહેરીને જલદી પાછો આવી જઈશ." અને બુધ્ધુરામ રસ્તા પર નીકળી પડ્યો. કૂતરો પણ ખુશ થતો થતો તેની પાછળ જવા લાગ્યો.

રસ્તે બુધ્ધુરામને એક શિયાળ મળ્યો. તે બધી વાત સમજી ગયો. તેણે બુધ્ધુરામને કહ્યું: "બુધ્ધુ રાજા, દેશભરમાં રાજાઓનો ખેલ સમાપ્ત થઈ ગયો છે. સૌએ પોતપોતાનો વેશ ઉતારી દીધો છે. તેમનું નાટક તો કેટલાંય વર્ષોથી ચાલી રહ્યું હતું. તમારો તો એક જ રાતનો તમાશો હતો. હવે તમે તમારા મહેલમાં પાછા ફરો."

શિયાળ ભણેલો હતો. તે રોજ વર્તમાનપત્ર વાંચતો હતો. જમીનદારી પ્રથાની નાબૂદી અને પાંચસો છવ્વીસ દેશી રાજ્યોનો અંત એ બધું તેણે છાપામાં વાંચ્યું હતું.

બુધ્ધુરામે પોતાના કૂતરા-મંત્રીને પૂછ્યું: "મારે શિયાળની વાત માનવી કે નહીં? શું એનું કહેવું બરોબર છે? તું તારી બોલીમાં મને જવાબ આપ; હું એ સમજી શકીશ."

પોતાનો શેઠ તેની સલાહ માગી રહ્યો છે એ જાણીને કૂતરો ખૂબ ખુશ થઈ ગયો. જાણે તે 'હા' કહેતો હોય એમ મોઢેથી અવાજ કાઢવા લાગ્યો. બુધ્ધુરામ એનો મત સમજી જઈને પાછો ફર્યો.

ઘેર આવીને બુધ્ધુરામે પોતાની પત્નીને વચન આપતાં કહ્યું: "બધા રાજાઓ ખતમ થઈ ગયા છે. હું પણ હવે ચૂપ બેસીશ."

પત્ની પણ ચિંતામુક્ત બનીને ઘરકામમાં લાગી ગઈ.

("નવજીવન"માંથી) —ચક્રવર્તી રાજગોપાલાચાર્ય, (અનુ. મુ. ક.)

નિંદાસ્વાદથી દૂર રહીએ.

નિંદા સાંભળવાનો પણ એક ચસકો છે. એ માર્ગ બહુ લપસણો છે. માણુસ પોતાના મન સાથે એવી માંડવાળ કરે છે કે, હું મારી વાત બરાબર રજૂ કરવા માટે, મને જે સત્ય લાગે છે તે રજૂ કરવાનો પ્રયત્ન કરું છું. મારો ક્યાં કોઈની નિંદા કરવાનો આશય છે? માણુસ પોતાના મનનું એવું પણ સમાધાન કરે છે કે બીજા કરે છે એના પ્રમાણમાં હું બહુ ઓછી નિંદા કરું છું. પણ ધીમે ધીમે એ માણુસને એટલી હદે લઈ જાય છે કે એ નિંદાનિપુણ બની જાય છે.

અને નિંદાથી શું થાય છે?

નિંદાથી ગંદકી ઊભળે છે, નિંદાથી ગલીચ અને ઝેરીલું વાતાવરણ પેદા થાય છે, નિંદાથી ઊગતી પ્રજામાં પણ ન રોપાવાં જોઈએ એવાં અસંસ્કારનાં બીજ રોપાય છે. નિંદાથી સત્ય તરફ નહીં પણ અસત્ય તરફ વળાય છે. નિંદાથી પ્રેમ નહીં પણ દ્વેષભાવ તરફ વળાય છે. નિંદાથી સંતોષ નહિ પણ અસંતોષ તરફ વળાય છે. નિંદાથી શાંતિ નહીં પણ અશાંતિ તરફ જવાય છે. નિંદાથી ચડતી નહીં પણ પડતી તરફ પ્રયાણુ થાય છે.

માટે ચાલો આપણે સૌ નિંદાસ્વાદથી દૂર ભાગીએ.

("લોકજીવન"માંથી) —બબલભાઈ મહેતા

—તો દુર્ગુણો ઘર ઘાલે.

એક વાર શ્રમણ-સંઘમાં જ્ઞાનચર્ચા ચાલી. ચર્ચામાં મતભેદ તો હોય જ. મતભેદ વિનાની ચર્ચામાં રસ પણ ન રહે. ચર્ચાનો વિષય પણ મઝાનો હતો. 'ભવસાગરમાં પહેલો કોણ ડૂબે? કામી, ક્રોધી, લોભી, મોહી કે અભિમાની?'

જેને જેમ ઠીક લાગ્યું તેમ અભિપ્રાય આપવા લાગ્યા. પણ કંઈ નિર્ણય ન થયો. છેવટે બધાય ઊઠીને ભગવાન મહાવીર પાસે આવ્યા, ને પ્રશ્નનો નિવેડો લાવવા વિનંતિ કરી.

થોડી વાર અંતર્દષ્ટિ કરીને મહાવીરે શ્રમણોને પૂછ્યું: 'ભિખ્ખુઓ! પહેલાં મારા પ્રશ્નનો જવાબ આપો. સરસ મઝાનું તુંબડું હોય. સૂકું ને વળી કાણા વિનાનું હોય, પછી એ તુંબડાને પાણીમાં ડૂબવાનો ભય ખરો?'

'ના ભગવન્, પછી શેનો ભય!'

'ભલે, પણ એ જ તુંબડામાં કદાચ કાણું પડે તો?'

'તો તો પ્રભુ, પાકો ભય.'

'વારુ, એ નાનકડું કાણું એક બાજુ ન હોય, અને બીજી બાજુ હોય તો?'

'તોય ડૂબે તો ખરું જ.'

'બરાબર, ત્યાં ન હોય અને ડીંટા આગળ હોય તો?'

'તોય એ જ દશા થાય.'

'ઠીક, છેક છેડે હોય તો ?'

'ગમે ત્યાં હોય, કાણું એ કાણું. કાણું પડ્યું એટલે ભય ખરો, ખરો ને ખરો.'

હવે વાત ઠાંટે આવી, એટલે મહાવીરે ધીરગંભીર સ્વરે કહ્યું :

'ભિખ્ખુઓ, આ પ્રશ્નાવલિનો સાર એ નીકળ્યો કે તુંબડાની કઈ બાજુએ કાણું પડ્યું છે તે બહુ મહત્ત્વનું નથી; ખરું મહત્ત્વ તો કાણું પડ્યું એનું છે. બસ, આટલી જ વાત તમે સમજી જાઓ તો, હાથીનાં પગલાંની જેમ એમાં બધુંય આવી જાય. કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ, મદ ને મત્સર—આ બધામાંથી કોનામાં કયો દુર્ગુણ મુખ્ય છે એ વાત નાની છે; મુખ્ય વાત એ છે કે પહેલાં એ માણસનું મન બગડ્યું છે. દુર્ગુણ તો બધા જ ખરાબ છે; એકેય સારો નથી. મન બગડે તો જ આ દુર્ગુણો ઘર ઘાલી બેસે. જેનું મન બગડ્યું એનું બધું બગડ્યું. માટે સૌથી પહેલી જરૂરત તો મનની સફાઈની છે. મનની સફાઈ થશે એટલે એ બધા જ દુર્ગુણો ઊભી પૂંછડીએ નાસી જશે. તુંબડામાં જેમ તરવાની શક્તિ છે, તેમ જીવાત્મા પણ શક્તિશાળી છે. જેમ નાનકડું કાણું તુંબડાને ડુબાવવા સમર્થ છે તેમ નાનકડો દુર્ગુણ પણ જીવાત્માને ભવસાગરમાં ડુબાડવા સમર્થ છે. માટે દુસ્તર ભવસાગરને તરવો હોય તો પહેલાં મનને સાફ કરો, પછી બીજું બધું ઠેકાણે આવી જશે.'

ભગવાન મહાવીરની દિવ્ય વાણી સાંભળી સૌને કાળજે ટાઢક વળી અને બધાં પૂજ્યભાવે નમી રહ્યાં.

—'પુનિત' મહારાજ ('જનકલ્યાણ'માંથી)

ભારતીય શસ્ત્રવિદ્યા

પ્રાચીન જમાનામાં ભારતીય શસ્ત્રવિદ્યા કેટલી આગળ વધેલી હતી તેનાં અનેક દષ્ટાંતો મળે છે. પણ એક દષ્ટાંત તો ખૂબ જ પ્રસિદ્ધ છે.

દક્ષ પ્રજાપતિનું માથું ભગવાન શિવે ધડથી જુદું કરી નાખ્યું. આ વખતે ત્યાં તરત જ અશ્વિનીકુમારને બોલાવવામાં આવ્યા. તેમણે શસ્ત્રક્રિયાની વિદ્યાથી જુદા પડેલા માથાને વિદ્યુતવેગી ઝડપથી ધડ પર બેસાડી દીધું. મરી ગયેલા દક્ષને તેમણે જીવતા કર્યા. ત્યારથી આપણે ત્યાં અશ્વિનીકુમારની પૂજા-પ્રાર્થના શરૂ થઈ.

આ દષ્ટાંતથી ભારતીય શસ્ત્રવિદ્યા કેટલી આગળ વધેલી હશે તેની કલ્પના આવે છે.

પ્રાચીન ભારતમાં બીજા એક મહાન શસ્ત્રવૈદ્ય થઈ ગયા સુશ્રુત. શરીરના એકેએક ભાગનું તેમને સૂક્ષ્મ જ્ઞાન હતું. તે વખતનાં અધૂરાં સાધનો વડે તેમણે સુશ્રુત નામના ગ્રંથમાં જે શારીરિક તથ્યો નક્કી કરી આપ્યાં છે તેમાંના મોટા ભાગમાં આજે પણ ફેરફાર થઈ શક્યો નથી. આ ગ્રંથમાં શરીરના અત્યંત નાજુક એવા ભાગનું પણ ઑપરેશન કેવી રીતે [illegible] તેનું વિગતવાર વર્ણન તેમણે આપ્યું છે.

વિવિધ શસ્ત્રક્રિયામાં કેવી જાતનાં હથિયારો વાપરવાં, તેને માટે શી પૂર્વતૈયારીઓ કરવી, શસ્ત્રક્રિયા પૂરી થઈ ગયા પછી શી તકેદારી રાખવી, તેના ઝીણવટભર્યા નિયમો આ ગ્રંથમાં આપવામાં આવ્યા છે. મહાત્મા સુશ્રુત પાસે શસ્ત્રક્રિયા અંગેનું જે કંઈ જ્ઞાન હતું તે તેમણે પોતાના શિષ્યોને આપ્યું અને આ ગ્રંથમાં સંગ્રહિત કર્યું. આજે સેંકડો વર્ષ પછી પણ તેની બારીકાઈ તપાસીએ છીએ ત્યારે આશ્ચર્ય થયા વિના રહેતું નથી.

પરંતુ સુશ્રુત પછી શસ્ત્રક્રિયાને ક્ષેત્રે જેણે મૌલિક કાર્ય કર્યું હોય એવો કોઈ શસ્ત્રવૈદ્ય ભારતમાં પાક્યો નહિ. એકાદ બે શસ્ત્રક્રિયામાં નિષ્ણાત એવા ઘણા વૈદ્યો થઈ ગયા. પણ તેઓ પોતપોતાનામાં મસ્ત હતા. તેમણે તે વિદ્યા અન્યને આપવાની કાળજી કદી લીધી નથી. ગુપ્તતા એ તેમનો જાણે ગુરુમંત્ર થઈ ગયો. આજે પણ ભારતમાં એવા કેટલાક વૈદ્યો છે કે જેઓ વિશિષ્ટ શસ્ત્રવિદ્યા જાણે છે, પણ તેની ગુપ્તતાને ખુલ્લી મૂકતાં કોણ જાણે કેમ તેમને ટાઢ વછૂટે છે. ભારતીય શસ્ત્રવિદ્યા તેના ખરા અર્થમાં તો મરી જ પરવારી છે.

આજે શસ્ત્રવિદ્યાની આયાત પશ્ચિમમાંથી કરવી પડે છે! જે ભારતની ભૂમિ પર હજારો વર્ષ પહેલાં મહાત્મા સુશ્રુતે સર્વપ્રથમ શવચ્છેદન કરીને શસ્ત્રક્રિયાનો પાયો નાખ્યો હતો તે ભારતમાં આજે શસ્ત્રવિદ્યાની આયાત કરવી પડે છે; સમયની બલિહારી છે!

આવી પડતી દશા પાછળ અનેક કારણો છે. પણ સૌથી મોટું કારણ છે લઘુતાગ્રંથિ. સુશ્રુતે જે કંઈ નક્કી કર્યું છે તેમાં સુધારો થઈ શકે અથવા તેનાથી કંઈ આગળ વધી શકાય એવી કલ્પનામાત્રને આયુર્વેદને અનુસરનારાઓ પાપ માને છે! સુશ્રુતે કરેલું પ્રયાણ પ્રગતિને પંથે આગળ ધપ્યા જ કર્યું હોત તો આવી દશા કદી આવી શકત નહિ.

---

૧૮૮ વર્ષ પૂર્વે ગુજરાતમાં મોંઘવારી—સોંઘવારી

ઈસ્વીસન ૧૮૦૦માં સુરત અંગ્રેજોના કબજામાં ગયું ને ૧૮૧૮માં આખા મુંબઈ ઇલાકા પર ઈસ્ટ ઇન્ડિયા કંપનીનું રાજ આવ્યું. તે પહેલાં લગભગ ઈ. સ. ૧૭૬૦મા આજને મુકાબલે કેટલી બધી સોંઘવારી હતી તે નીચેના ભાવ ને આંકડા પરથી માલૂમ પડશે. જીવન-ની જરૂરિયાતોના આજના ભાવ ૧૬૭ વર્ષ પરના ભાવ કરતાં લગભગ ચાલીસથી પચાસગણા છે. ઈ. સ. ૧૭૫૯માં સુરતનો કિલ્લો અંગ્રેજોના હાથ પર આવ્યો ને તે પર અંગ્રેજી ધ્વજ ફરકયો. ૧૯૪૭માં સ્વરાજ્ય આવ્યું ને અંગ્રેજો ગયા. આ ૧૮૮ વર્ષમાં પ્રજાએ આર્થિક જીવનની જે લીલીસૂકી જોઈ તે સમજવા જેવી છે. સ્વરાજ્ય મળ્યાને ૧૦ વર્ષ પૂરાં થશે. અંગ્રેજ હકૂમત હટી ગઈ તે પછીના કાળમાં, મોંઘવારી–સોંઘવારી કેવી હતી તેની તુલના સહેલાઈથી થઈ શકશે.

(૧) બંગાળી ચોખા	એક હારાના ચાર રૂપિયા
(૨) સાલિયા કે કડાના ચોખા	એક " બે રૂપિયા
(૩) ઘઉં	એક મણના ચાર આના
(૪) જુવાર ને બાજરી	" સવા ત્રણ આના
(૫) તુવેરની દાળ	" ચાર આના

(૬) કપાસ	,, દોઢ રૂપિયો
(૭) મીઠું	,, એક આનો
(૮) ઘી	,, ચાર રૂપિયા
(૯) દૂધ	,, છ આના
(૧૦) તેલ	,, બે રૂપિયા
(૧૧) દીવેલ	,, પોણા બે રૂપિયા
(૧૨) કાળાં મરી	,, ચાર રૂપિયા
(૧૩) લાલ મરચાં	,, પાંચ આના
(૧૪) ગોળ	,, સવા રૂપિયો
(૧૫) ખાંડ	,, બે રૂપિયા
(૧૬) કેરી	,, બે આના
(૧૭) બારીક કપડું	એક ગજના આઠ આના
(૧૮) જાડું કપડું	,, ,, ત્રણ આના
(૧૯) ઇમારતી લાકડું	ત્રણ રૂપિયા
(૨૦) બાળવાનું લાકડું	એક મણનો એક આનો
(૨૧) ગોસ્ત	એક મણનો એક રૂપિયો
(૨૨) મરઘી	એક રૂપિયાની ૩૨
(૨૩) ઈંડાં	એક રૂપિયાના ૩૯૨
(૨૪) સુથાર-કડીઆનો રોજ	ચાર આના
(૨૫) મજૂરનો રોજ	ત્રણ આના
(૨૬) મોચીનો રોજ	બે આના

ઈસવીસન ૧૭૯૯માં નવાબી કરજમાં ડૂબી ને વેપારરોજગારમાં કંઈક મંદી આવી. એટલે અનાજ ને તંબાકુ પર પહેલવહેલી જકાત પડી. ભૂંડી ને ઉડાઉ લેખાયેલી નવાબી વગોવાઈ; અંગ્રેજો શોષણ કરી ગયા એમ પણ આપણે છાપરે ચઢીને પોકાર્યું; સ્વરાજ મળતાં ઘી-દૂધની નદીઓ વહેશે ને લોક સુખી થશે એવી જાહેરાતો પણ કરવામાં આવી. આપણે ત્યાં હવે સ્વરાજ્ય આવ્યું છે છતાં પ્રજાનું આર્થિક જીવન સુધર્યું નથી. આ હકીકત સમજવા માટે આજના મોંઘવારીના આંકડા સાથે આ લેખમાં આપેલા આંકડાની તુલના કરવી અઘરી નહિ લાગે.

(' ગુજરાતમિત્ર "માંથી) —વલ્લભદાસ અક્કડ

વિદ્યાર્થીઓની નૈતિક શિથિલતાનું કારણ

મને લાગે છે કે આપણા શિક્ષણમાં અમુક ખામીઓ જાણ્યે અજાણ્યે આવેલી છે. તેને પરિણામે પણ વિદ્યાર્થીઓમાં કેટલીક નૈતિક શિથિલતા આવી હોવાનો સંભવ છે. હું એક જ દાખલો આપું : આપણા વિદ્યાર્થીઓને વાર્તાઓ કહીએ છીએ તેમાં શિયાળે કાગડાને છેતરીને પૂરી પડાવી લીધી, સિંહને છેતરીને કૂવામાં પડતું મુકાવ્યું, વાંદરાએ મગરને છેતર્યો—વગેરેમાં પોતાનું કામ કાઢી લેવા માટે ચતુરાઇને નામે છેતરપિંડી અને જૂઠાણાનો પરોક્ષ રીતે

ઉપદેશ કરવામાં નથી આવતો ? આવી ચતુરાઈ (જેનાં છેતરપિંડી અને જૂઠાણું હોય)થી જ વ્યવહાર ચાલી શકે એવો પરોક્ષ ધ્વનિ રહેલો છે એવું નથી લાગતું ? વ્યવહારમાં એમ જ ચાલે એવી માન્યતા આવી વાતોથી વિદ્યાર્થીના મનમાં અજાણ્યે દૃઢ થઈ જાય છે. આ આપને કદાચ બહુ સૂક્ષ્મ અને વધુપડતું ચોખલીઆપણું લાગશે. પરંતુ કુમળા માનસમાં આવા સંસ્કાર જેને પડ્યા હોય તે વિદ્યાર્થી મોટરબસમાં ટિકિટ લીધા વગર મુસાફરી કરે, મનોરંજન કાર્યક્રમોમાં ટિકિટ લીધા વગર ઘૂમી જાય, પરીક્ષામાં પાસેના વિદ્યાર્થીના પેપરમાંથી ચોરી કરે, એમાં આપને નવાઈ લાગે છે ? કુમળા મગજમાં પડેલા અમુક સંસ્કાર વિકૃત સ્વરૂપ ધારણ કરશે, તેનો આપણે ભાગ્યે જ વિચાર કરીએ છીએ.

નવું દશાંશી ચલણ

પહેલી એપ્રિલ ૧૯૫૭થી દેશમાં નવા દશાંશી સિક્કા દાખલ કરવામાં આવ્યા છે.

અત્યારના પાવલી, અડધો અને એક રૂપીઆના સિક્કા, નવી પદ્ધતિ તેમ જ અત્યારની પદ્ધતિ, બન્નેને તળે છે એમ ને એમ જ ચાલુ રહેશે.

નવા સિક્કાઓ દાખલ કરવામાં આવ્યા પછી ત્રણ વર્ષ સુધી અત્યારના સિક્કા કાયદેસરના ચલણ તરીકે ચાલુ રહેશે. આ સમય દરમિયાન જેમ જેમ નવા સિક્કા વધુ ને વધુ પ્રમાણમાં ચલણમાં મુકાતા જશે, તેમ તેમ જૂના સિક્કા ચલણમાંથી પાછા ખેંચી લેવાશે.

શરૂઆતમાં દશ નયા પૈસા અને એથી ઓછી કિંમતના દશાંશી સિક્કાઓ પૂરતા પ્રમાણમાં ચલણમાં મુકાશે અને તેથી બે આના તથા એથી ઓછી કિંમતના સિક્કા ચલણમાંથી પહેલા પાછા ખેંચી લેવાશે.

તમામ નવા સિક્કાઓની સુલટી બાજુ પર અશોકસ્થંભના સિંહનું ચિહ્ન હશે અને એની પર હિંદીમાં " ભારત " અને અંગ્રેજીમાં " ઇન્ડિયા " એવા શબ્દો કોતરાયા હશે. તમામ નવા સિક્કાની ઊલટી બાજુ પર જે વર્ષમાં સિક્કો બહાર પાડવામાં આવ્યો હોય તે સાલ અને નયા પૈસામાં એ સિક્કાની કિંમત આંતરરાષ્ટ્રીય અંકમાં આપવામાં આવી હશે.

સો નયા પૈસા, ૫૦ નયા પૈસા અને ૨૫ નયા પૈસા શુદ્ધ નિકલની ધાતુના, ૧૦ નયા પૈસા, ૫ નયા પૈસા અને ૨ નયા પૈસા તાંબુ-નિકલની મિશ્ર ધાતુના (૭૫ ટકા તાંબુ અને ૨૫ ટકા નિકલ) અને ૧ નયા પૈસાના સિક્કા કાંસા(બ્રોન્ઝ)ની ધાતુના બનેલા હશે.

આ નવા સિક્કાઓ, રીઝર્વ બેન્ક, રાજ્ય બેન્કની શાખાઓ, ટ્રેઝરી અને પેટા-ટ્રેઝરીની કચેરીઓ દ્વારા જાહેર પ્રજાને આપવામાં આવશે.

શરૂઆતમાં આ સર્વ નવા સિક્કાઓ ચલણમાં મુકાશે નહિ. માત્ર ૧ નયા પૈસા, ૨ નયા પૈસા, ૫ નયા પૈસા અને ૧૦ નયા પૈસાના સિક્કાઓ જ ચલણમાં મુકાશે. ૨૫ અને ૫૦ નયા પૈસાના તેમ જ નવા રૂપિયા (૧૦૦ નયા પૈસા)ના સિક્કાઓ પાછળથી ચલણમાં મૂકવામાં આવશે.

પહેલી એપ્રિલ ૧૯૫૭થી સરકારી હિસાબ રૂપિયા, આના, પાઈને બદલે રૂપિયા અને નવા પૈસામાં રહેશે. આથી સરકારને ભરવાના પૈસાના સર્વ ચલણો કે સરકાર પાસેથી પૈસા લેવા માટેનાં તમામ બીલ રકમ નવા સિક્કામાં લખવાની રહેશે.

એટલે જો ૨૫ રૂપિયા ૫ નયા પૈસાની રકમ લખવી હોય તો રૂા. ૨૫.૦૫ (નહિ કે ૨૫.૫) એમ લખવી જોઈએ; ૨૫ રૂપિયા અને ૫૦ નયા પૈસાની રકમ લખવી હોય તો ૨૫.૫૦ (૨૫.૫ નહિ) એમ લખવી જોઈએ. જો ૫૫ રૂપીયા ૮૩ નયા પૈસાની રકમ લખવી હોય તો રૂા. ૫૫ એમ લખાય.

નયા પૈસા : પૈસા માટેનું ટૂંક રૂપ "એન પી." એમ લખાય છે. જ્યારે પૈસા ચૂકવવાના હોય કે ભરવાના હોય ત્યારે જ નયા પૈસાના સરવાળા કે બાદબાકી કરતાં "રાઉન્ડીંગ ઑફ" થશે એટલે કે અત્યારના સિક્કાની કિંમતની સૌથી વધુ નજીકની કિંમત નયા પૈસામાં આકારાશે.

સરકારને ભરવાના પૈસા અત્યારના કોઈ પણ ચલણ કે સિક્કામાં સ્વીકારવામાં આવશે પરંતુ સરકાર તરફથી આપવાની રકમ નવા સિક્કામાં આપવામાં આવશે.

નવા પૈસા અને એનું રૂપાંતર કોષ્ટક

જનતા નયા પૈસાના રૂપાંતરના દરો સહેલાઈથી સમજી શકે એટલા માટે નાણાપ્રધાન કચેરીએ, રૂપાંતર કોષ્ટક તૈયાર કર્યાં છે.

	નયા પૈસા	આના	નયા પૈસા	આના	નયા પૈસા	આના	નયા પૈસા
પાઈ							
૧ પૈસો — ૩	૨						
૨ પૈસા — ૬	૩						
૩ પૈસા — ૯	૫						
૧ આનો	૬	૫ આના	૩૧	૯ આના	૫૬	૧૩ આના	૮૧
૨ આના	૧૨	૬ આના	૩૭	૧૦ આના	૬૨	૧૪ આના	૮૭
૩ આના	૧૯	૭ આના	૪૪	૧૧ આના	૬૯	૧૫ આના	૯૪
૪ આના	૨૫	૮ આના	૫૦	૧૨ આના	૭૫	૧૬ આના	૧૦૦

ભારતીય સિક્કા (સુધારા) ધારો, ૧૯૫૫માં ઠરાવ્યા મુજબ બે આના કે ઓછી કિંમતના સિક્કાની બરોબરી કે સરખી કિંમતનો સિક્કો નયા પૈસામાં નથી. પરિણામે લેનાર કે આપનાર બન્ને પક્ષને ચલણની બદલીમાં નજીવો નફો કે નુકસાન થવાનો સંભવ છે.

જ્યાં સુધી નવા અને જૂના, બન્ને સિક્કા ચાલુ રહેશે ત્યાં સુધી જ આ પ્રકારનો નફો કે નુકસાન થશે. આમ છતાં પાવલી, આડધો વગેરે સિક્કાની સરખી કિંમતના સિક્કા નવા ચલણમાં છે જ અને તેથી એવા સિક્કાની બદલીમાં નવા સિક્કા મેળવી લઈને સામાન્ય લોકો પોતાનું નુકસાનનું પ્રમાણ ઘટાડી શકે છે. તિજોરી–કચેરીઓને પણ આ ધોરણે આવા સિક્કાની બદલીમાં નવા સિક્કા આપવાની સૂચના આપવામાં આવી છે.

દશાંશી ચલણ દાખલ કરીને, ભારત એક મહત્ત્વનો નાણાંકીય સુધારો કરી રહ્યું છે. દુનિયાના ૧૪૦માંથી ૧૦૫ દેશોએ દશાંશી ચલણ સ્વીકાર્યું છે.

આજે ભારત ઔદ્યોગીકરણના આરે ઊભું છે. આવતા દશ–પંદર વર્ષમાં એનું અર્થ-કારણ ઘણું વિકસશે અને વિસ્તરશે. ત્યાં સુધીમાં દેશમાં સ્વયંચલિત ગણતરીનાં યંત્રો મોટી સંખ્યામાં આવી ચૂક્યાં હશે. વળી વિવિધ પ્રકારના ઉદ્યોગોમાં વપરાતાં વૈજ્ઞાનિક સાધનો પણ મોટી સંખ્યામાં જરૂરી બનશે. ચલણનો આ સુધારો જો મુલતવી રાખવામાં આવ્યો હોત તો પછીથી એ સર્વ બદલવાનું ઘણું અઘરું અને ખર્ચાળ બન્યું હોત.

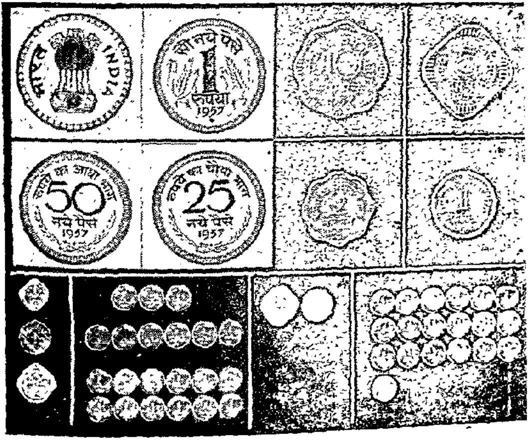

ચિત્રમાં ઉપરની બે હતારમાં દશાંશી સિક્કા બતાવવામાં આવ્યા છે. જમણી બાજુના ચાર નવા સિક્કા એપ્રિલની પહેલીથી ચલણમાં મૂકવામાં આવશે અને ડાબી બાજુના ચાર સિક્કા પાછળથી ચલણમાં મુકાશે. દરેક સિક્કાની પાછલી બાજુ ઉપરના ડાબી બાજુના ખૂણામાં બતાવવામાં આવી છે.

નીચેના ભાગમાં મૂલ્યાંતરનું કોષ્ટક આપવામાં આવ્યું છે. પહેલી કતારમાં ૨ પૈસા, એક આનો અને બે આનાના જૂના સિક્કા જણાય છે, એની સાથે નવા પૈસામાં એની કિંમત દર્શાવવામાં આવી છે. જમણી બાજુએ ત્રણ આનાની મૂલ્યાંતર કિંમત નવા ચલણમાં આપવામાં આવી છે.

[illegible]

સાહસિકોની સૃષ્ટિના મરજીવાઓ

બહુરત્ના વસુન્ધરા

જીવસટોસટનાં સાહસો ખેડતા મરજીવા માનવોનાં અનેક રોમાંચક
સાહસોથી ભરપૂર જીવનકથાનકોનો અનોખો સંગ્રહ

પ્રયોજક : **શ્રી ઈશ્વરભાઈ જે. પટેલ**
આચાર્ય, દા. ન. હાઈસ્કૂલ, આણંદ.

શિષ્ટ વાચન પરીક્ષા માટેની આવૃત્તિના રૂ. ૧–૦–૦ (પોસ્ટેજ સાથે)
કવર જેકેટ સહિત સચિત્ર પાકા પૂંઠા સાથે કીમત રૂ. ૨–૦–૦

સરળ શૈલીથી લખાયેલું આ પુસ્તક તમારા પુસ્તકાલયમાં અવશ્ય વસાવો—

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિ.
પો. બો. ૧૦, વડોદરા.

“ પુસ્તકાલય ” માસિકમાં

જાહેરાતો છાપવાના દરો

આખું પૃષ્ઠ ૮″×૫″ ના કદનું એક વખતના	રૂા. ૨૦—૦—૦
અર્ધું પૃષ્ઠ ૮″×૨½″	રૂા. ૧૫—૦—૦
કવરપેજ ત્રીજા અને બીજાના એક વખતના	રૂા. ૩૦—૦—૦
કવરપેજ ચોથાના એક વખતના	રૂા. ૪૦—૦—૦

ઉપરના દરોમાં સતત એક વર્ષ માટે જા. ખ. ચાલુ રાખવામાં
આવશે તો ૧૨½% વળતર અપાશે.

૬ માસ માટે સતત ચાલુ રાખવામાં આવશે તો ૬¼% વળતર અપાશે.

૧ જા. ખ.ના નાણાં અગાઉથી જ લેવામાં આવે છે.
૨ બદલા (Exchange) મા જા. ખ. છાપવાનુ ધોરણ બંધ છે; માટે તે વિષે કૃપા કરી કોઈએ પૂછપરછ કરવા તસ્દી લેવી નહિ.
૩ કોઈ પણ જા. ખ. લેવી યા ન લેવી તે વ્યવસ્થાપકના નિર્ણય પર રહેશે.

—: વધુ વિગત માટે પુછાવો :—

વ્યવસ્થાપક, **“ પુસ્તકાલય ” કાર્યાલય**
પો. બો. ૧૦, રાવપુરા, વડોદરા.

પુસ્તકાલય

વર્ષ ૩૧] તા ૧૫મી મે ૧૯૫૭ [અંક ૧૧મો

અનુક્રમણિકા

સંસ્થાઓ પાસેથી લેવાતી ડિપોઝીટપ્રથા દૂર કરો—	૫૨૭
અમૃતિપસંદિનુ અવનવુ	૫૩૦
અનિરુદ્ધહરણ કે અનિરુદ્ધહરણ ? (એક ચર્ચા)	૫૩૨
જ્ઞાનથી સૂચીકરણ (ચાલુ)	૫૩૫
ગુજરાતના જિલ્લા પુસ્તકાલયો	૫૩૯
બાલસાહિત્યના લેખકોને ઉત્તેજનની સરકારી યોજના	૫૪૧
પુસ્તકપરિચય	૫૪૩
નવીન ફાલ	૫૫૫
ડભોઈ તાલુકા પુ શિક્ષકવર્ગ અને પરિષદ	૫૫૭
વિજાપુર તાલુકા પુ પરિષદ	૫૫૮–૪
પંચમહાલ જિલ્લાના પુસ્તકાલયોને મળેલી જિ લો. બો. મદદ	૫૫૮–૫
ખેડા જિલ્લાના " " "	૫૫૮–૬
જાહેરાત નં. ૧/સને ૫૭–૫૮ (પુસ્તકાલય ખાતાની)	૫૫૯
સામયિક દોહન	
સત્ય અને અસત્ય વચ્ચેનો સનાતન સંઘર્ષ	૫૬૩
એ અશ્રુબિંદુ	૫૬૪
દીપક અને તેજનું મહત્ત્વ	૫૬૬
નિષ્કામ બળ	૫૬૭
યુરોપમાં પરદેશીઓ પ્રત્યેની ભાવના	૫૬૯
અભ્યાસનું ધ્યેય	૫૭૧
રૂપિયાનું રુદન	૫૭૨
ચાના (ગોલ્ડ કોસ્ટ)નું નવું રાજ્ય	૫૭૩

: વાર્ષિક લવાજમ :

દેશમાં રૂ ૫–૦–૦ પરદેશ રૂ ૬–૮–૦ છૂટક નકલ રૂ. ૦–૧૦–૦

: વ્યવસ્થાપક :

લક્ષ્મણસિંહ અહેચરસિંહ પરમાર

મંત્રી, પુ સ. સ. મંડળ લિમિટેડ, વડોદરા.

: તંત્રી :

મણિલાલ પ્રભાશંકર વ્યાસ

અમારી છેલ્લી સુંદર નવલકથાઓ

શ્રી રમણલાલ દેસાઈની આત્મકથા **મધ્યાહ્નનાં મૃગજળ** પૃષ્ઠ ૩૨૨ : : કિંમત ૪-૮-૦	શ્રી વિ. સ. ખાંડેકરની **દોન ધ્રુવ** પૃષ્ઠ ૪૨૦ : : કિંમત ૫-૮-૦
શ્રી ઈશ્વર પેટલીકરની **કલ્પવૃક્ષ** પૃષ્ઠ ૪૩૨ : : કિંમત ૬-૦-૦	કવિ આ. ભા. બોરકર **ભાવીણ** પૃષ્ઠ ૩૦૫ : : કિંમત ૪-૮-૦
શ્રીમતી વિભાવરી શિરૂરકરની **હૃદયમંથન** પૃષ્ઠ ૩૬૦ : : કિંમત ૫-૦-૦	શ્રી પીતાંબર પટેલની **આશાભરી** પૃષ્ઠ ૩૪૪ : : કિંમત ૪-૮-૦
શ્રી ગો. ની. દાંડેકર **વહી જતો વારસો** પૃષ્ઠ ૨૪૪ : : કિંમત ૩-૮-૦	શ્રી ગ. ત્ર્યં. માડખોલકર **મુક્તાત્મા** પૃષ્ઠ ૪૬૮ : : કિંમત ૬-૪-૦
શ્રી નરેશચંદ્ર સેનગુપ્તની **ગોપારાણી** પૃષ્ઠ ૩૩૧ : : કિંમત ૪-૮-૦	શ્રી શ્રી. ના. પેંડસે **ગારંબીનો બાપુ** પૃષ્ઠ ૪૧૭ : : કિંમત ૫-૮-૦
શ્રી બચુભાઈ શુક્લની **અધૂરો આદર્શ** પૃષ્ઠ ૪૬૭ : : કિંમત ૬-૪-૦	શ્રી ચિનુપ્રસાદ વૈ. જાની **અચ્યુત** પૃષ્ઠ ૨૪૭ : : કિંમત ૩-૮-૦
એડગર રાઈસ બરોઝ **ટારઝનની શોધ** પૃષ્ઠ ૩૫૧ : : કિંમત ૫-૦-૦	શ્રી ચુનિલાલ મડિયાની વાર્તાઓ **અંતઃસ્રોતા** પૃષ્ઠ ૨૨૭ : : કિંમત ૮-૦-૦

:મળવાનું મુખ્ય સ્થળ:

આર. આર. શેઠની કંપની : મુંબઈ-૨

કેશવ બાગ; પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ; પો. બોક્સ નં. ૨૫૧૭

સમસ્ત ગુજરાતની લોકભાગ્ય પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિનું એકમાત્ર મુખપત્ર

પુસ્તકાલય

વર્ષ ૩૨] તા. ૧૫મી મે ૧૯૫૭ [અંક ૧૧મો

વડોદરાના મધ્યવર્તી પુસ્તકાલયના:

વાચકો પાસેથી લેવાતી ડિપોઝીટપ્રથા દૂર કરો.

—તંત્રીસ્થાનેથી

વડોદરાના મધ્યવર્તી પુસ્તકાલયમાં વડોદરા રાજ્ય વખતે મફત પુસ્તક-વાચનની જનતાને સગવડ હતી. મુંબઈ રાજ્ય સાથેના તેના વિલીનીકરણ બાદ પણ એ સગવડ જનતા માટે ચાલુ રહી હતી અને કોઈ પણ પ્રકારની ડિપોઝીટ પુસ્તક વાંચવા લઈ જવા માગનાર વાચકને આપવી પડતી નહોતી; હા, તેણે સરકારે ઠરાવેલા ધોરણ અનુસાર એક સદ્ગૃહસ્થના જામીન આપવા પડતા.

ત્યાર પછી છેલ્લાં બે-એક વર્ષથી સરકારે આ મધ્યવર્તી પુસ્તકાલયમાંથી પુસ્તકો ઘેર વાંચવા લઈ જવા માટે રૂા. ૧૦) ડિપોઝીટ લેવાનું ધોરણ દાખલ કર્યું.

આ ધોરણ દાખલ કરવામાં આવ્યું ત્યારે વાચક જનતા તરફથી કોઈ વિરોધ નોંધાવવામાં આવ્યો ન હતો. પરંતુ તે પછી આપોઆપ ઉત્તરોત્તર એની વાચક-સંખ્યા ઘટતી જતી હોવાનું જણાઈ આવે છે.

આ પુસ્તકાલયના આપ–લે વિભાગમાં, પુસ્તકો આપવા–લેવાના વખતે વાચકોનો જે સમુદાય જોવા મળતો તે હવે જોવા મળતો નથી. વાચકોની વાંચવાની ઇતેજારી તો પૂર્વવત્ ચાલુ હોય જ છે, પરંતુ આ આર્થિક અવરોધને કારણે, વાચકો અહીં પુસ્તકો લેવા આવતા અટકી ગયા છે. અને આજે, આ યોજનાના અમલ પછી આ પુસ્તક લઈ જનારાઓની સંખ્યામાં ધરખમ ઘટાડો થયેલો જોવા મળે છે.

હવે સામાન્ય—આમવર્ગનો વાચકસમુદાય આ પુસ્તકાલયમાંથી પુસ્તકો લેવા આવતો તે મોટા પ્રમાણમાં ઘટી ગયો છે. આ ઘટાડાના ખરા કારણમાં આ આર્થિક અવરોધ એ મુખ્ય કારણ હોવાનું, અટકી ગયેલા વાચકો સાથેની વાતચીત પરથી જાણવા મળે છે.

આજે જ્યારે આમજનતા આર્થિક સંઘર્ષ વેઠી રહી છે ત્યારે, આ પુસ્તકાલયના સંચાલકે (સરકારે) આ પગલું ભરી, એક બાજુથી છૂટા હાથે પુસ્તકાલય-પ્રવૃત્તિને ગ્રાન્ટ આપવાનું ધોરણ સ્વીકાર્યું છે ત્યારે બીજા હાથે જનતાને મળતી આ સવલત પાછી ખેંચાય છે, તે ખેદજનક છે.

અમને લાગે છે કે, સરકારે આ બાબત ફેરવિચારણા કરીને, આ ગ્રંથાલયની વાચકસંખ્યામાં કેટલો ઘટાડો થયો છે તે તપાસવો જોઈએ અને આ કારણે એ ઘટાડો થયો હોય તો સત્વરે આ ડિપોઝીટની પ્રથાનો અમલ કર્યો છે તે દૂર કરી પૂર્વવત્ Open Shelf System ચાલુ કરવી જોઈએ.

આવા મોટા ગ્રંથાગારમાં ઘટતી જતી વાચકસંખ્યા માટે ખરેખર ખેદ ઉત્પન્ન થયા વિના રહેતો નથી.

અમે આશા રાખીએ છીએ, સરકાર આ ઘટતા જતા વાચકસમુદાયનો પ્રશ્ન તત્કાલ વિચારશે, અને પૂર્વવત્ પુસ્તકો આપવાની પ્રથાનો પુનઃ અમલ કરવો ચાલુ કરશે.

***

વર્તમાનપત્રો માટેનું નવું પોસ્ટેજ

ભારત સરકારે તા. ૧લી એપ્રિલથી નવું નાણું ચલણમાં મૂકતાં વર્તમાનપત્રો માટેના દરોમાં પણ ફેરફાર થવા પામ્યો છે. આ નવા દર પ્રમાણે ૧૦ તોલા સુધી ૨ નવા પૈસાની ટિકિટ ચોઢવાનું ધોરણ રખાયું છે. આમ તો જૂના એક પૈસાના બે નવા પૈસા કોષ્ટક પ્રમાણે થાય, પરંતુ એકસામટી લેવા જતાં જૂના ચલણ પ્રમાણે એક રૂપિયાની ચોસઠ ટિકિટો મળતી તેને બદલે હવે નવા ધોરણ પ્રમાણે એક રૂપિયાની ૫૦ (બે નવા પૈસાવાળી) ટિકિટો મળે પરિણામે દર રૂપિયે ૧૪ ટિકિટોની ખોટ પત્રકારોને સહન કરવી પડે છે.

આમ દેખીતી બે નવા પૈસાની ટિકિટ સરવાળે કેટલી ખોટજનક નીવડે છે તે સહજે જણાઈ આવે છે.

એક બાજુ સરકાર વર્તમાનપત્રોને પોસ્ટેજના ખાસ દરો આપે છે ત્યારે બીજી તરફથી આ રીતે આપેલા ખાસ દરના લાભનો કેટલોક ભાગ પાછો પણ લઈ લે છે. આ રીતે જોતાં બાળકોને ફોસલાવવાનો પ્રસંગ સહજે યાદ આવી જાય છે. બાળકને તેના હાથમાંની ચીજ લઈ લેવા માટે બીજું આકર્ષણ ધરવામાં આવે છે, તેમ દેખીતી ૨ નવા પૈસાની ટિકિટ સરવાળે ખોટજનક નીવડે છે.

આ રીતે સરકારે વર્તમાનપત્રોને અપાતા આ ખાસ દરના લાભ આમ અંશતઃ પાછા ખેંચવા વાજબી નથી.

અમે આશા રાખીએ છીએ, સરકાર આ બાબત ઘટતો વિચાર કરી નવા બજેટમાં વર્તમાનપત્રો માટેના પોસ્ટેજના દરોમાં સમાન્તર ટિકિટોની યોજના કરશે, તો તે મોડું મોડું પણ પત્રકારોને ન્યાય આપ્યો લેખાશે.

***

શ્રી શંકરપ્રસાદ છગનલાલ રાવળ પ્રાચીન ગુજરાતી સાહિત્યના એક પ્રૌઢ અને પ્રખર અભ્યાસી હતા, તેઓ સાહિત્ય પરિષદની મધ્યસ્થ સભાના વરસો થયા સભ્ય હતા અને પરિષદ સંમેલનમાં હાજર રહીને તેમ જ નિબંધો દ્વારા પોતાની સેવા અર્પતા

સાક્ષર શ્રી મુનશીના તેઓ જૂના સહયોગી અને કુટુંબના એક સભ્ય જેવા હતા, તેમ જ વરસો સુધી તેમણે મુનશીના સાહિત્યકાર્યમા પુષ્કળ સહકાર આપ્યો છે. 'ગુજરાત' માસિકના તંત્રીમંડળમા તેઓ હતા અને એ માસિકના સંપાદનનો બધો બોજો એમણે સફળતાથી પોતાના શિરે ધારણ કરેલો

કવિ દયારામના જીવન અને કવનના તેઓ ખાસ અભ્યાસી હતા તેમણે અનેક વાર ડભોઈ તેમ જ ચાણોદની મુલાકાત લઈને કવિ દયારામના જીવનનો એક મહત્ત્વપૂર્ણ ગ્રંથ પ્રગટ કર્યો છે, જે આજે ગુજરાતી સાહિત્યના અભ્યાસીઓને માર્ગદર્શનરૂપ છે. આ ઉપરાંત દયારામ રસસુધા નામે કવિ દયારામનાં ઉત્તમ કાવ્યોનું સંશોધન કરીને એમણે પ્રગટ કરેલો ગ્રંથ વિદ્યાપીઠોમા અભ્યાસ માટે માન્ય રાખવામા આવ્યો છે.

સાહિત્યના યાત્રાળુઓની એમની લેખમાળામા એમણે પ્રાચીન અને અર્વાચીન અનેક સાહિત્યકારોની યાત્રાનું અભ્યાસપૂર્ણ આલેખન કર્યું છે.

સાહિત્યસેવક

ભાઈ ઝવેરભાઈ હાઈસ્કૂલમા ગુજરાતી ભાષાના શિક્ષકપદે રહી એમણે અનેક વિદ્યાર્થીઓને અભ્યાસ અને સાહિત્યની પ્રેરણા આપી છે. એ શાળામાંથી નિવૃત્ત થયા પછી તેઓ ફાર્બસ ગુજરાતી સભામાં મદદનીશ મંત્રી તરીકે અને ગ્રંથપાલ તરીકે જોડાયા હતા. તે ઉપરાંત ફાર્બસ ગુજરાતી સભાના અભ્યાસપૂર્ણ ત્રિમાસિકનું પણ તેઓ સંશોધન કરતા હતા. જીવનની છેલ્લી ઘડી સુધી એમણે આ સેવા નીભાવી. દી. બ. કૃષ્ણલાલ ઝવેરી, શ્રી કનૈયાલાલ મુનશી. સ્વ. કેશવલાલ ધ્રુવ, સ્વ. નરસિંહરાવ દિવેટિયા અને બીજા અગ્રગણ્ય સાહિત્યકારો અને વિદ્વાનો સાથે સ્વ. રાવળનો સંબંધ ગાઢ હતો અને એ સહુના અંતરમા રાવળની સાહિત્યસેવા માટે માન રહેતું

આવા એક પીઢ અભ્યાસી અને આજીવન સાહિત્યસેવકની આજે સ્વ. રાવળના અવસાનથી ગુજરાતને ખોટ પડી છે. તેમનું વિશાળ મિત્ર મંડળ પણ તેમની ખોટ સહેજે નહી વીસરી શકે.

સાહિત્યજગતનું અવલોકન

રાષ્ટ્રનું અસામાન્ય કહી શકાય તેવું એક સાપ્તાહિક મિશિગન પરગણાની જેકસન સ્ટેટ જેલમાંથી પ્રગટ થતું 'સ્પેકટેટર' છે.

તેનો તંત્રી ૪૨ વર્ષની ઉંમરનો ડોન લોરી નામનો કેનેડાવાસી છે. ખોટા ચેક લખવા માટે તેને સજા થઈ છે.

લોરીનો સહતંત્રી જોન હોબર્ટ છે. ડેટ્રોઈટ વિસ્તારમાં હિંમતભરી ધાડ પાડવા માટે તેને સજા થઈ છે.

તાજેતરમાં આ પત્રને 'રાષ્ટ્રના અગ્રગણ્ય કારાવાસના પત્ર' તરીકે સન્માનવામાં આવ્યું હતું.

આ પત્રનો ફેલાવો દશ હજાર નકલોનો છે. જેલની બહાર તેના હજારો ગ્રાહકો છે.

લોરીએ જેલમાં ગયા પછી લખવાની શરૂઆત કરી હતી. તેણે એટલી પ્રગતિ કરી છે કે જ્યારે 'તેનાથી બની શકે' ત્યારે લેખો આપવાની માગણી સામયિકોએ કરી છે.

લોરીનું કારાવાસનું જીવન એટલું સરસ છે કે પેરોલ બોર્ડ પાસે વિચારણા માટે તેનો કેસ મુકાયો છે.

જો તંત્રી તરીકે લોરીની જગ્યા હોબર્ટ લે તો તંત્રીની જગ્યા ફરીથી ખાલી પડવાનો સંભવ નથી, કેમ કે હોબર્ટને જીવનભરની સજા થઈ છે.

ઘણાં ખરાં વર્તમાનપત્રો ખબરસંસ્થાઓ પર આધાર રાખે છે, જ્યારે 'સ્પેકટેટર'ને ા સાંભળેલી વાતો પર આધાર રાખવો પડે છે.

° ° °

અમેરિકન લેખક જેઈમ્સ જોન્સે પોતાના પ્રકાશક ચાર્લ્સ સ્ક્રિબ્નર્સ સન્સને પોતાની ...ી નવલકથા 'સમ કેઈમ રનીંગ' છાપવા માટે સોંપી દીધી છે.

ઈલિનોયના નાના શહેરમાં રહેતા બે ભાઈઓના પરસ્પર વિરુદ્ધ જીવનનું તેમાં આલેખન છે. ઈ. સ. ૧૯૪૭-૫૦ના સમયની આ નવલકથા છે, જોન્સની પહેલી નવલકથા 'ફ્રોમ હિયર ટુ ઇટર્નિટી' કરતાં આ નવલકથા લાંબી છે. અમેરિકન પ્રકાશન ઈતિહાસમાં તે કદાચ સૌથી વધારે લાંબી હશે.

° ° °

*યુનેસ્કોના ભાષાંતરના કાર્યક્રમને અંગે તુકારામના અભંગનું ફ્રેન્ચ ભાષાંતર પ્રગટ કરવામાં આવ્યું છે. ભારતના પ્રકાશન પામેલા આ પહેલા ગ્રંથનું નામ PSAUMES DU PELERIN છે. આ જ ભાષાંતરના કાર્યક્રમ હેઠળ સંસ્કૃત સાહિત્યનો કાવ્યગુચ્છ 'ધી ઇન્ડિયન હેરીટેજ' નામથી બેંગલોરના ઇન્ડિયન ઇન્સ્ટિટ્યૂટ ઑફ વર્લ્ડ કલ્ચર તરફથી બહાર પાડવામાં આવેલ છે. તૈયાર થઈ રહેલાં પુસ્તકો નીચે મુજબ છેઃ બંકીમચંદ્ર ચેટરજીનું 'કૃષ્ણકાંતનું વિલ', પ્રેમચંદજીનું 'ગોદાન' તથા શીખોનો 'આદિ ગ્રંથ', તિરુવલ્લુવરના 'કુરલ'નું શ્રી. રાજગોપાલાચારીનું ભાષાંતર પણ સત્વર પ્રગટ થશે.

પ્રેમચંદજીનું 'ગોદાન' કબીરની સાખીઓ, કાશ્મીરના શિવપંથીનાં કાવ્યો તથા ઋગ્વેદનાં સૂક્તોનું પણ ફ્રેન્ચમાં ભાષાંતર થશે.

યુનેસ્કોએ માથે ઉપાડેલ આ કાર્ય સહેલું નથી.

ઓખાહરણ કે અનિરુદ્ધહરણ ? (એક ચર્ચા)

'ઓખાહરણ' નામથી ઓળખાતા આખ્યાનમાં, ખરેખરું હરણ તો કન્યાનું નહિ પણ વર અનિરુદ્ધનું થાય છે. એને અનુલક્ષીને 'ઉદાહરણ' કે અનિરુદ્ધહરણ' ? એ નામનો રસિક પ્રશ્નાર્થ લેખ, સ્વ. ચૈતન્યબાળા મજમુદારનો 'ગુજરાત' માસિકના સં. ૧૯૮૨ (સને ૧૯૨૬)ના પોષ માસના અંકમાં સચિત્ર છપાયો હતો. આ પ્રશ્નની ચર્ચા કરનાર, જાણવામાં આ પહેલો લેખ છે. લેખનું મથાળું કવિ પ્રેમાનંદે આખ્યાનના બીજા કડવામાં વિરોધાભાસથી સૂચવ્યું છે. "આખ્યાનનું નામ ઓખાહરણ છે, પરંતુ તેમાં કથા તો અનિરુદ્ધહરણની આવવાની છે." ('આખ્યાન ઓખાહરણ અનિરુદ્ધહરણનું કથાય.')

પ્રસ્તુત 'ઉષાહરણ'માં મુખ્યત્વે કથા આવે છે અનિરુદ્ધના હરણની, એમ કેમ ? નાયિકાના હરણ થયાની પુરાણ ઇતિહાસમાં નવાઈ નથી. પરંતુ અહીં તો નાયકનું હરણ થાય છે એટલો આ આખ્યાનમાં વિશેષ ચમત્કાર છે.

રાક્ષસવિવાહનો રિવાજ

'ઉષાહરણ'માંના 'હરણ' શબ્દમાં બલાત્કારનો ધ્વનિ છે. આર્યલગ્નના જે આઠ પ્રકાર કહ્યા છે તેમાંથી ગાંધર્વ, આસુર, રાક્ષસ અને પિશાચ, એ ચાર પ્રકાર ક્ષત્રિયોમાં પ્રચલિત હતા. તેમાંનો રાક્ષસવિવાહ માત્ર રાજવંશીઓમાં થતો હતો. આ જાતનાં પ્રસિદ્ધ પૌરાણિક દૃષ્ટાંતો તરીકે જાનકીહરણ, રુક્મિણીહરણ, સુભદ્રાહરણ, લક્ષ્મણાહરણ વગેરે ગણાવી શકાય. પૃથ્વીરાજનું સંયુક્તાહરણ તો મધ્ય રજપૂતકાળનું છે.

રાક્ષસવિવાહ પદ્ધતિ બહુ ભયંકર હતી. એમાં કન્યાનું હરણ તેનાં માબાપ તથા ભાઈઓની મરજી વિરુદ્ધ બળજોરીથી કરવામાં આવતું. આ પ્રકારના વિવાહમાં પરણનારનું શૌર્ય ખાસ વખણાતું. સંબંધીઓની વચમાંથી કન્યાને ઉપાડી જવી અને પછી સામે મ્હોંએ યુદ્ધ કરી પોતાનો હરણ કરી જવાનો હક્ક સાબિત કરવો—એ પ્રકારની માન્યતા ક્ષત્રિય વીરોમાં હોય એમ લાગે છે. શ્રીકૃષ્ણે રુક્મિણીનું હરણ અને મહાભારતમાં ભીષ્મે વિચિત્રવીર્યને માટે અંબિકા અને અંબાલિકાનું હરણ આ પ્રકારે કર્યું હતું.

લગ્નગીતોમાં રાક્ષસવિવાહના અવશેષ

રાક્ષસવિવાહની આ રૂઢિના અવશેષો, ગુજરાતી સમાજનાં સોળમંગળ અને લગ્નગીતોમાં સચવાઈ રહ્યા છે. આપણાં લગ્નગીતો, ફટાણાં વગેરે લોકગીતોનો ભંડાર આ દૃષ્ટિએ તપાસવા જેવો છે. કવિ પ્રેમાનંદના 'ઓખાહરણ'માં ગુજરાતી લોકાચાર પ્રમાણે વિવાહવિધિનું જે વર્ણન આવે છે તેમાં કવિએ આ લોકગીતોનો યથેચ્છ ઉપયોગ કરેલો છે.

વરને 'વરરાજા'નું બહુમાન આપણે આપીએ છીએ અને 'કોણ રાયનો બેટડો ! કોણ છે નામ રે ? કિયા રે નગરીના ગરાસિયા, કયો રે આવ્યો રાણો રાજિયો રે ! નગી આવ્યો રાણો રાજિયો રે,—પુત્ર આવ્યો લેવાને કન્યાદાન રે,'

> " વેવાઈ ! તારો માંડવો સંભાળ, તારી બેટી ક્યાં ગઈ રે !
> આવ્યો હતો ફુલાખાનો ભયો, લાખેણી લાડી લઈ ગયો રે,
> આવ્યો આવ્યો મહેંદાનો ચોર, લાખેણી લાડી લઈ ગયો રે,
> આવ્યો આવ્યો નગર ધુતારો, લાખેણી લાડી લઈ ગયો રે. "

—એ ગીતમાં રાક્ષસવિવાહના સ્પષ્ટ ભણકારા સંભળાય છે. કારણ કે આ લોકગીતને પ્રેમગોવિન્દ ફેરફાર સાથે પદ્મા ૯૪મા ગૂથી લીધું છે અને તેના ઢળ પર 'ફટાણાની ઢાળી' એવું નામ આપ્યું છે. તે સૂચક છે.

" આવ્યો આવ્યો દ્વારિકાનો ચોર, એના વડપિતાએ ચાર્યાં ઢોર,
લાખેણી લાડી લઈ ગયો રે.
આવ્યો આવ્યો ગોપીજનો માખણચોર, એ તો નાગર નંદકિશોર.
લાખેણી લાડી લઈ ગયો રે. "

પરંતુ ઉષા અને અનિરુદ્ધના વિવાહને રાક્ષસવિવાહ કહેતાં જરા ખંચાવું પડે છે કારણ કે એમનો તો પ્રીતિવિવાહ હતો. રાક્ષસવિવાહમાં જે હરણ થાય છે તે ઉષાના હૃદયનું રાક્ષસ-વિવાહમાં કન્યાનું જે સ્થૂળ હરણ થાય છે તે અહીં થતું નથી. ઉષા કહે છેઃ

" ઘણું રૂપ સગળ છે તારું, તેણે ચિત્તડું ચોર્યું છે મારું. "

આમ ઉષાનું તો માત્ર સ્વપ્નમાં હરી ગયેલા અજાણ્યા પુરુષથી, ચિત્તચોરાઈ છે. ઊલટું, ખરું હરણ, ખરી ચોરી તો અનિરુદ્ધની થાય છે. એટલે જ અવનવા રસિક પ્રકારનું આ ઉષાહરણ છે.

'ઉષાહરણ'નું રૂપક

વેદમાંનાં ઘણાં પ્રકૃતિ વર્ણનોને ઉદ્દેશીને ઋષિઓએ જે ભવ્ય કવિતા રચી છે, તેનો પુરાણ કાળમાં અવનવી અને તરેહવાર કથાઓ રૂપે વિસ્તાર થયેલો જોઈ શકાય છે. પ્રાતઃકાળે ઉષાના આગમન પછી તેના ત્વરિત ગમનને લીધે વેદમાં લખ્યું છે કે સૂર્ય, ઉષાની પાછળ જાય છે. અહીં ઉપમા યોજેલી છે 'મર્યો યોષામભ્યેતિ પશ્ચાત્' એટલે કુદરતી બનાવને કલ્પનાથી સમજાવીએ તો કહેવાય કે ઉષાનું હરણ થાય છે અને સૂર્ય તેની પાછળ પડે છે. મૂળમાં તો સૌંદર્યવતી સ્ત્રીની પાછળ પુરુષ જાય તેમ ઉષાની પાછળ સૂર્ય જાય છે એવો ધ્વનિ છે ઉષા પ્રભાતમાં દૃષ્ટિગોચર થાય છે એવા સૂર્યની સહસ્રરશ્મિસહસ્રકરની પુત્રી છે. ઓખા પણ બાણાસુર સહસ્રબાહુની પુત્રી છે. ઉષાના સમયે જે ચિત્રરેખાઓ દેખાય છે તે ચિત્રલેખા છે. કાલ જે અનિયંત્રિત છે, તે અનિરુદ્ધ છે અને તે ઉષાનું હરણ કરી જાય છે. સહસ્રકર તેની પાછળ પડી પોતાનું સામ્રાજ્ય જમાવે છે, અને અમુક સમય પોતાનો ઉગ્ર તાપ નાખે છે. પરંતુ વિષ્ણુરૂપી કૃષ્ણ સહસ્રકરનો એટલે દિવસનો. નાશ કરી, રાત્રિનો આરામ અને નિદ્રાનો આનંદ આપે છે. ઉષાનું હરણ કરી જનાર કામ અને ઉષા બન્ને ગત દુઃખની છાયાવાળાં સાંજે પાછાં સૌમ્ય રૂપમાં દેખા દે છે.

પ્રેમાનંદે ઉષાગણેશની ઉત્પત્તિ વર્ણવતાં ઉષા શિવથી બ્હી જઈ, ઘરમાંની મીઠાની કોઠીની પાછળ સંતાઈ ગઈ તેથી માતા પાર્વતીએ શાપ દીધો. અહીં 'મીઠાની કોઠી'નો અર્થ મીઠાનો કોશ ભંડાર સંભવી શકે છે. મહાર્ણવ તે મીઠાની લાવણ્યની કોઠી, ઉષા (પરોઢ) સાંજે સૂર્યાસ્ત પછી સાગરમાં જ સંતાઈ જાય છે ને ? આ કુદરતી દૃશ્યને કથારૂપે વર્ણવ્યું હોય તો નવાઈ નહિ.

પુરાતત્ત્વની દૃષ્ટિએ અસુરકુમારી ઉષા

બાણાસુરની પુત્રી ઉષા અસુર દેશની કન્યા હતી, એમ પુરાતત્ત્વવિદો બતાવે છે. મૌર્ય પૂર્વ કાળમાં ગુજરાત અને આસીરિયા (શુદ્ધ નામ 'અસુર દેશ') વચ્ચે ઘણો સંબંધ હતો એમ 'હરિવંશ' વર્ણિત ઉષા અનિરુદ્ધ'ની કથા ઉપરથી જણાય છે. 'બૌદ્ધ જાતકો'માં ગુજરાત અને બેબિલોન વચ્ચે વ્યાપારિક સંબંધની નોંધ મળે છે.

અસુર સમ્રાટ બાણુ (અસુર બાણુ બાણાસુર)ની પુત્રી ઉષા અનિરુદ્ધનું ચિત્ર જોઈ મોહી જાય છે. તેની સખી ચિત્રલેખા દ્વારકા આવી, અનિરુદ્ધનું નિદ્રામાં જ હરણ કરી તેને ઉષા પાસે લઈ જાય છે. નારદ આવીને કૃષ્ણને કહે છે કે 'અનિરુદ્ધને અસુરબાણુના પાટનગર શોણિતપુર (બીજું નામ રુધિરનગર)માં લઈ જવામાં આવ્યો છે.'

નારદ સાથે કૃષ્ણ પશ્ચિમ તરફ ૧૧૦૦ યોજન જઈ, અસુરબાણુની પાટનગરીમાં પહોંચે છે, અને તેને હરાવી અનિરુદ્ધ ઉષાને છોડાવે છે. પાછા ફરતાં સુષામાં વરુણ સાથે યુદ્ધ થાય છે. પુરાણો પ્રમાણે સુષા તે ઇલામનું 'સુસા' હતું એટલે શોણિતપુર સુસાની પશ્ચિમે હતું. ત્યાં અસ્સુસર રાજાઓનું પાટનગર નિનેવા હતું. એને હિબ્રુ લોકો 'રુધિરનગર' કહેતા તે જ શોણિતપુર હોવાનો સંભવ છે.

અસુર દેશ (અસીરિયા)નો રાજા અસ્સુરબાની (પાલ) તે ઉષાના પિતા અસુરબાણુ કે બાણાસુર હોવો જોઈએ. 'રક્ત' સમુદ્રનો અર્થ 'લોહીનો' અથવા 'રાતો' સમુદ્ર એમ થાય છે.

આમ ઉષા અસુરકુમારી હતી અને પાર્વતીએ 'લાસ્ય' નૃત્ય એને શીખવેલું તેથી સૌરાષ્ટ્રમાં તેનો પહેલો પ્રચાર ઉષા દ્વારા થયાનું સંગીતશાસ્ત્રના ગ્રંથોમાં આપેલું છે. (શ્રી. અમૃત પંડ્યા.)

પ્રેમાનંદના ઓખાહરણની આ રમ્ય કથાની મોહિની આજે પણ એવી ને એવી રહી છે એટલી તેના કવિની અને મૂળ કથાની ચિરંજીવ યશરેખા છે. નવયુગમાં પણ તે ભુંસાવી અશક્ય છે. *

—ડૉ. મંજુલાલ મજમુદાર

અમેરિકાનાં વધુમાં વધુ ખપતવાળાં પુસ્તકો

અમેરિકામાં ૧૯૫૬ના સાલમાં વધુમાં વધુ ખપત ધરાવનાર પુસ્તકોની યાદી "પબ્લિશર્સ વીકલી" નામના સાપ્તાહિકે તૈયાર કરી છે.

વાર્તા–કથા સાહિત્યમાં નીચેનાં પુસ્તકો વધુમાં વધુ સંખ્યામાં ખપ્યાં છે.

૧. "ડૉન્ટ ગો નીઅર ધ વૉટર" : લેખક વિલિયમ બ્રિન્કલી.
૨. "ધ લાસ્ટ હુર્રે !" : લેખક એડવિન ઓ' કૉનોર.
૩. "પેઇટન પ્લેસ" : લેખક ગ્રેસ મેટેલિયસ.
૪. "આન્ટી મેમ" : લેખક પેટ્રિક ડેનિસ
૫. "એલૉઈસ" : લેખક કે. ટોમ્પસન.

કથા–વાર્તા સિવાયનાં પુસ્તકોમાં નીચેનાં ગ્રંથોની ખપત વધારે રહી છે :

૧. "આર્થોરાઈટિસ ઍન્ડ કૉમનસેન્સ" : લેખક ડેન ડેલ એલેક્ઝાન્ડર.
૨. "વેબ્સ્ટર્સ ન્યુ વર્લ્ડ ડિક્શનરી ઑફ અમેરિકન લેંગ્વેજ."
૩. "બેટી ક્રોકર્સ પિક્ચર કુક બુક."
૪. "ઑટોસ્ટ" : લેખક ફ્રાન્સિસ બેન્ટન.
૫. "બેટર હોમ્સ ઍન્ડ ગાર્ડન્સ બાર્બેક્યુ બુક."

*પ્રેમાનંદ સ્મૃતિદિન તા. ૨૬-૪-૫૭ના રોજ ભાવનગરમાં આપેલું વ્યાખ્યાન.

રંગનાથી સૂચીકરણ

(ગતાંકથી ચાલુ)

૪

કર્તાનોંધ : નિયમો અને નમૂના

રંગનાથી કર્તાનોંધ નીચે પ્રમાણે :

....

બારોટ (ચૂનીલાલ પુ[રુષોત્તમદાસ]).
રંગનાથી વર્ગીકરણ.
૨ : ૫૧૫૨ ૫૬૬

....

મુખ્ય નોંધમાં મથાળા તરીકે લખાતું કર્તાનું નામ આ કર્તાનોંધ મુજબ જ કરવાનું હોય છે.

કેટલાક સામાન્ય નિયમોનો સાર નીચે પ્રમાણે :

વ્યક્તિગત કર્તા

(૧) અડકો

ખ્રિસ્તી–યહૂદી નામોની આધુનિક રીત પ્રમાણે જ્યાં જ્યાં કર્તાનું પોતીકું નામ, એના પિતાનું નામ અને પછી એની અડક એ ક્રમ કર્તાઓનાં નામો માટે પ્રચલિત છે ત્યાં ત્યાં બધે જ કર્તાનોંધ ઉપરના નમૂના પ્રમાણે અર્થાત્ અડકથી શરૂઆત કરી અર્ધચંદ્રાકાર કૌંસમાં પોતીકું નામ અને પછી પિતાનું નામ લખીને કરવાની હોય છે. ગ્રંથનામ ટૂંકું હોય તો સ્થાનાંક માટે ત્રીજી સ્વતંત્ર પંક્તિ ન કરતાં ગ્રંથનામની જ પંક્તિને જમણે છેડે તે લખવાની છૂટ હોય છે. દાસગુપ્તા, રાય-ચૌધરી, કિવલર-કોચ જેવી સંયુક્ત અને એકથી વધારે શબ્દોની બનેલી, અડકો જેમની તેમ આખી જ લખવી. *

જૂના જમાનાનાં નામો અને ભિન્ન ભિન્ન દેશોનાં નામો જે આ નિયમમાં ન સમાતાં હોય તે જે તે જમાના કે દેશના પ્રચલિતનાના સૂત્ર પ્રમાણે નોંધવાનાં છે. સામાન્ય જ્ઞાનવાન વાચક અમુકને કયા ક્રમમાં શોધશે એ ક્રમને અનુસરવું એવો સિદ્ધાંત છે. બીજા બધા ક્રમોનાં નામાંતર–નિર્દેશક કાર્ડ કરી લેવાનાં હોય છે.

---

* શ્રી રંગનાથનની શૈલી અંગેની સૂચના પ્રમાણે નાનામોટા ટાઇપો, બ્લેક લેટર્સ વગેરે વિગતો છે જે અહીં છોડી દીધી છે. આપણે ત્યાં મોટે ભાગે કાર્ડ હાથે જ લખવાં પડે છે. એમાં સામાન્ય લખાણ અને નીચે લીટીવાળું લખાણ એવા બે ભેદ જ ફાવે એમ છે એમ આ લેખમાળામાં માનેલું છે. વ્યક્તીકરણ કરતા શબ્દોની નીચે લીટી દોરવાની નથી. જ્યારે નિર્દેશક કે વર્ણનાત્મક પદોની નીચે લીટી દોરવાની છે. ક્રમાંકદર્શક આંકડા નાગરીમાં લખવા. દા, જ્યોર્જ ૫. ચૂ.

(૨) ઇલકાબો

ઇલકાબો અંગત નામના કૌંસમાં છેડે લખવા અને એની નીચે લીટી દોરવી. દા. ત.

નીલકંઠ (રમણભાઈ [મહીપતરામ] સર). મોર્લી (જોન વાઇકાઉન્ટ).

મેકોલે (થોમસ લૉર્ડ). વિન્ડસર (ડ્યુક).

(૩) સ્ત્રીઓ

સૌ., ગં. સ્વ, કુ., મિસ, મિસીસ, ઇત્યાદિ લગ્નવિષયક સ્થિતિદર્શક સંકેતો પણ ઇલકાબની જેમ જ અંગત નામના કૌંસમાં છેડે દર્શાવવા. દા. ત.

ગાંધી (કસ્તુરબા સૌ.) પટેલ (મણિબહેન કુ.)

(૪) રાજામહારાજા, સંતમહંતો, પોપ ઇ૦

ઉદા૦ ભગવતસિંહ. ગોંડલના રાજા.	એડવર્ડ ૮. ગ્રેટબ્રિટનના રાજા.
પાયસ ૨. પોપ.	રાજરાજેશ્વરાશ્રમ. શારદાપીઠ શંકરાચાર્ય.
કાસિમ સંત	દયાનંદ. સ્વામી.

(૫) નામસંક્ષેપો કે કલ્પિત નામો

ગો. (= ગોપાળદાસ પરેલ) કલાપી કલ્પિત (= સુરસિંહ ગોહિલ. લાઠીના દરબાર)

(૬) એક જ નામના બે કર્તાઓ હોય તો તેમની ભિન્નતા દર્શાવવા એમની જન્મસાલ, નિવાસસ્થળ કે ધંધો ઇ. જે કાંઈ સૂચક કે પ્રસિદ્ધ હોય તે અર્ધચંદ્રાકાર કૌંસમાં રાખીને સ્પષ્ટીકરણ સાધવું.

સંયુક્ત કર્તાઓ

કોઈ ગ્રંથના કર્તા બે, ફક્ત બે જ હોય તો નિયમ મુજબ પહેલા કર્તાનું નામ લખ્યા પછી 'અને' શબ્દ ઉમેરીને પછી બીજાનું નામ લખવું. પરંતુ કર્તાઓ બે કરતાં વધારે હોય તો પહેલાનું નામ લખી અંતે 'વગેરે' શબ્દ ઉમેરી લેવો. દા. ત.

(૧) કાલેલકર (દત્તાત્રેય બાલકૃષ્ણ) અને પરીખ (નરહરિ દ્વારકાદાસ).
પૂર્વરંગ. ૯૨૫ : ૧ ખ ૫૨

(૨) મોદી (મધુસૂદન [ચીમનલાલ]) વગેરે.
આધર ૮— : ૩ શ છ૧

સાંઘિક કર્તા

કોઈ ગ્રંથનું કર્તૃત્વ અગ્રપણે સરકારનું કે સરકારના કોઈ અંશનું હોય ત્યારે જેની તેની સત્તાના ભૌગોલિક પ્રદેશનું નામ લખીને પછી તેની અંશદર્શક વિશેષતા જો હોય તો ઉમેરી લેવી. દા. ત.

ભારત.	ભારત. પાર્લમેન્ટ.	ભારત. સર્વોચ્ચ ન્યાયપીઠ.
મુંબઈ.	મુંબઈ. શહેર.	અમદાવાદ. જિલ્લા લોકલબોર્ડ.

એક સરખા નામવાળા પ્રદેશો એક જ કે જુદા દેશના હોય ત્યારે તે દર્શાવવા તેની પ્રાદેશિક ભિન્નતાસૂચક નામ [ ] આવા કૌંસમાં ઉમેરી લેવાં. સંક્ષેપ ખાતર એવી યોજના કરવામાં આવી છે કે માનીતા દેશમાં આવેલ પ્રદેશની સત્તાનું કતૃત્વ હોય ત્યારે માનીતા દેશનું નામ નહિ ઉમેરતાં ફક્ત ઇતર દેશનું નામ જ ઉમેરાય છે. દા. ત.

કેમ્બ્રિજ. કેમ્બ્રિજ [મેસેચ્યુસેટ્સ].
સેલમ. શહેર. સેલમ [વર્જિનિયા].

પ્રથમ કેમ્બ્રિજ ઇંગ્લૅંડમાં છે અને પ્રથમ સેલમ ભારતમાં છે.

(૨) સાંધિક કર્તા જો કોઈ સંસ્થા હોય તો તેનું ટૂંકામાં ટૂંકું નામ ગ્રંથનામ પૃષ્ઠમાં કે ગ્રંથમાં બીજે જે અપાયેલું તે લખવું. વ્યક્તીકરણ માટે જરૂર પ્રમાણે સ્થળવાચક કે દેશપ્રદેશ વાચક વિગત ઉમેરી લેવી. દા. ત.

ગુજરાત યુનિવર્સિટી. અખિલ ભારતીય મહાસભા સમિતિ.

થિયોસોફિકલ સોસાયટી, અમદાવાદ. મજૂર મહાજન, અમદાવાદ.

(૩) સાંધિક કર્તા જો કોઈ પરિષદ હોય તો તેનું નામ લખવું, અને વ્યક્તીકરણ માટે જરૂર પડે તો તે પરિષદનું સ્થળ અને વર્ષ ઉમેરવું. પરિષદ જો અમુક અમુક સમયને આંતરે એક પછી એક ભરાતી રહેતી હોય તો એનો ક્રમાંક, લખ્યા બાદ સ્થળ અને વર્ષ એ બે વિગતો ઉમેરી લેવી. દા. ત.

ભારતીય રાષ્ટ્રીય મહાસભા. ૨૪. અમદાવાદ. ૧૯૨૧.

કોઈ ખાસ અધિવેશન હોય તો તેમ લખવું. ઉદા.

અખિલ ભારતીય હિંદુ મહાસભા, ખાસ અધિવેશન. ગૌહત્તી. ૧૯૨૬.

ગૌણ કર્તાઓ

મુખ્ય નોંધમાં મથાળા તરીકે મૂળ વા મુખ્ય કર્તાનું જ નામ હોય છે. પણ ગૌણ કર્તાઓ અનેક હોય છે. એમનાં નામોનો ઉલ્લેખ મુખ્ય નોંધમાં ગ્રંથનામની નોંધના વિભાગમાં ગ્રંથનામ પછી કરવામાં આવે છે, જ્યાંથી ઉપાડીને કર્તાસૂચિ માટે એ બધાની વધારાની નોંધો જુદી જુદી કરી લેવાની રહે છે. એમ કરતાં આ ગૌણ કર્તાઓના નામને અંતે સંયુક્તકર્તા, અનુવાદક, સંપાદક ઇ. વર્ણનાત્મક પદોના સંક્ષેપો નીચે લીટી દોરીને લખવા અને એવા કાર્ડોમાં ગ્રંથનામને અંતે ફક્ત મૂળકારના નામનો ઉલ્લેખ કરવો. દા. ત.

મુખ્ય નોંધ

....

દ૧૫:૧સ૪૦:૧૨૭
કાલિદાસ.
મેઘદૂત, ત્રિભુવન ગૌરીશંકર વ્યાસ સાનુવાદિત.
૨૫૦૦૦

....

ગુજરાતનાં જિલ્લા પુસ્તકાલયો

અમદાવાદમાં

ગુજરાતમાં નવસરકારનો જે યુગ બેઠો તેને પરિણામે ગુજરાતનાં પાંચ મોટાં શહેરોમાં (વડોદરા બાદ કરતાં) પાંચ પુસ્તકાલયો નીકળ્યાં. આ પ્રવૃત્તિનો પ્રારંભ અમદાવાદમાં ગણાય છે, પણ વસ્તુતઃ સુરતમાં એનો આરંભ થયો હતો. અમદાવાદના શ્રી. હીમાભાઈ નગરશેઠે ૧૮૫૫માં પુસ્તકાલય સ્થાપવા રૂ. ત્રણ હજારનું દાન આપ્યું હતું ને એ માટે ગુજરાત વિદ્યા સભાની ખાસ બેઠક મળી હતી. આ સભાનું અમદાવાદના સુપરિન્ટેન્ડિંગ સર્જન ડૉ. કોલીઅરે પ્રમુખસ્થાન લીધું હતું.

આ પહેલાં ૧૮૪૯માં ગુજરાત વિદ્યા સભાએ પુસ્તકાલય કાઢયું હતું. આજ સુધી તે ચાલે છે. તે વેળા પુસ્તકાલયના ૧૫૦ સભ્યો હતા. એમાં બે હજાર પુસ્તકો હતાં, જેમાં મરાઠી, ગુજરાતી, અંગ્રેજી ને બીજી ભાષાઓનાં પણ હતાં. પુસ્તકાલયને મુંબઈ ઇલાકાનાં બધાં પ્રકાશનો–પુસ્તકો ને સામયિકો–મફત મળતાં હતાં.

સોસાયટીની સભામાં ફાળો ભેગો કરવાનું નક્કી થયું. ગુજરાત વિદ્યા સભાએ જેમનું સ્મારક "હીમાભાઈ ઇન્સ્ટીટયુટ" રૂપે જાળવી રાખેલુ છે તે હીમાભાઈ શેઠે દાન આપતાં અમદાવાદમાં પુસ્તકાલય સ્થિર થયું. ૧૮૫૫ના ૨૦મી સપ્ટેંબરના "ટાઈમ્સ"ના અંકમાં એ પત્રે હીમાભાઈ શેઠને એ માટે શાબાશી આપી છે.

સુરતમાં

અંગ્રેજો પહેલાં સુરતમાં આવ્યા હતા. એટલે એ લોકોએ ઈ. સ. ૧૮૨૪માં સુરતમાં એક "નેટિવ લાયબ્રેરી" કાઢી હતી. પણ પછી તા. ૧–૭–૧૮૫૦થી સુરતમાં એન્ડ્રુઝ લાયબ્રેરી નીકળતાં, "નેટિવ લાયબ્રેરી" તેમાં અંતર્ગત થઈ ગઈ. સુરતમાં એન્ડ્રુઝ પુસ્તકાલય શરૂ કરવાનું શ્રેય શ્રી. એ. કે. ફાર્બસને ઘટે છે. તે વેળા, ૧૮૫૦માં એઓ સુરતમા સરકારી અધિકારી હતા. એમને શ્રી. બેજનજી પાલનજી કોટવાલનો પણ સાથ હતો. આ પુસ્તકાલયની સમિતિમાં બાર સભ્યો હતા, જેમાં શ્રી. એ. કે. ફાર્બસ પ્રમુખ હતા ને બાલકૃષ્ણ લક્ષ્મણજી તથા બેજનજી કોટવાલ મંત્રીઓ હતા. શ્રી કોટવાલે અંગ્રેજી, ગુજરાતી ને ફારસીનાં ૬૦૦ પુસ્તકો ભેટ આપ્યાં હતાં.

સુરતના એક ભૂતપૂર્વ ન્યાયાધીશ શ્રી. એન્ડ્રુઝનું નામ પુસ્તકાલયને અપાવામાં આવ્યું.

૧૯૦૭માં મર્હૂમ નગીનચંદ ઝવેરચંદ ઝવેરીએ રૂા. ૩૬૦૦૦ દાન આપી "નગીનચંદ ઇન્સ્ટીટયૂટ" બંધાવી આપ્યું ને ત્યારથી તેને ભોંયતળીએ પુસ્તકાલય આવ્યું. તે પહેલાં ૪૭ વર્ષ એ આમતેમ ભાડાનાં મકાનોમાં ફરતું રહ્યું.

૧૮૯૬ પૂર્વેનાં એ પુસ્તકાલયનાં દફતર મળતાં નથી. પણ લાગે છે કે પાદરી મૉન્ટગોમેરી, પાદરી ટેલર, શ્રી. જી. ટી. રાવ, શ્રી. મંચેરજી દાદાભાઈ દાદીશેઠ, શ્રી. રઘનાથજી નીછાભાઈ તાતીઆ, પાદરી જોન શીલ્ડ, ડૉ. એચ. આર. સ્કોટ ને સરદાર દાવર તેમુરસ મોદી એના સેક્રેટરી તરીકે કામ કરી ગયા છે. ૧૯૩૯થી એના પ્રમુખ તરીકે નિવૃત્ત ન્યાયાધીશ શ્રી. પી. જે. તાલિયારખાન કામ કરતા આવ્યા છે. હાલ એના માનદ મંત્રી જાણીતા વકીલ શ્રી. મદનલાલ ચુનીલાલ દીવાન છે.

પુસ્તકાલયની મિલકત લગભગ રૂા. ૨૫૦૦૦ની છે. આ પુસ્તકાલયને સરકારે કેન્દ્રીય જિલ્લા પુસ્તકાલય તરીકે મંજૂર કર્યું છે ને એને વાર્ષિક રૂા. ૭૫૦ની મદદ મળે છે. એના વાચકોની સરેરાશ દૈનિક હાજરી આરસોથી પાંચસોની થાય છે. એની શતાબ્દી ૧૯૫૦માં ઉજવાઈ હતી. એમાં હિંદી, અંગ્રેજી ને પરદેશી ભાષાનાં જૂનાં પુસ્તકો સારી સંખ્યામાં છે.

ભરૂચનું રા. દી. પુસ્તકાલય

ભરૂચની "રાયચંદ દીપચંદ લાયબ્રેરી" ઈ. સ. ૧૮૫૮માં સ્થપાઈ. ૧૮૫૭ના બળવા પછી ભરૂચના કેટલાક શિક્ષિતો મળતા ને રોજબરોજના સમાચારો વિષે ગપ્પાં મારતા. એમાં સાહિત્યથી માંડી સ્થાનિક રાજકારણના વિષયો પણ આવતા. આ અગ્રણીઓમાં ભરૂચના શ્રી. હરિલાલ મહાસુખરામ, બાવા અભયદાસ, શ્રી. સોરાબશા દાદાભાઈ મુન્સફ, શ્રી કલ્યાણરાય હકુમતરાય દેસાઈ અને શ્રી. હેનરી થોમ્પસન મુખ્ય હતા.

આ પાંચ જણે એક શુભ ઘડીએ પુસ્તકાલય ને વાચનાલય સ્થાપવાનું ઠરાવ્યું. પહેલાં શ્રી. હરિલાલને ત્યાં વાચનાલય શરૂ થયું ને તે પછી પુસ્તકાલય હસ્તીમાં આવ્યું ઈ. સ. ૧૮૬૬-માં મર્હુમ પ્રેમચંદ રાયચંદના રૂ. ત્રણ હજારના દાનને—લઈને એ લાયબ્રેરીને તેમનું નામ અપાયું. એમના મંત્રીઓમાં શ્રી ક્રૂકપ, શ્રી. સોરાબશા દાદાભાઈ, શ્રી. થોમ્પસન, શ્રી. રણછોડભાઈ ગિરધરભાઈ ઝવેરી, શ્રી. કલ્યાણરાય હકુમતરાય દેસાઈ, શ્રી. જે. મીન મેકાર્ટી, શ્રી. જ્યોર્જ કોટન, શ્રી. આદમજી જીવણજી, શ્રી. મેરાબજી પાલનજી ફ્રેન્ચમન, શ્રી. દીનશા ફરદુનજી જીનવાળા, ખાન બહાદુર આદરજી મંચેરજી દલાલ, શ્રી. દિનકરરાય નરભેરામ દેસાઈ ને શ્રી. કાંતિલાલ રોકસી કામ કરી ગયા છે.

પુસ્તકાલય સરકારમાન્ય છે. એ ભરૂચ જિલ્લાનું કેન્દ્રીય પુસ્તકાલય છે ને એને સરકારી મદદ મળે છે. એમાં ૧૯૦૦૦ પુસ્તકો છે. વાચનાલય મફત છે. એનો કારભાર સરસ છે.

પછાત ગણાતો પંચમહાલ

પંચમહાલ જિલ્લાના ગોધરામાં ઇ. સ. ૧૮૬૬માં પહેલું પુસ્તકાલય નીકળ્યું. એનાં કોઈ દફતર નથી એટલે કશી હકીકત મળતી નથી. તે પછી ૧૯૦૫માં મર્હુમ વામનરાવ મુકાદમે ને તેમના સાથીઓએ મળીને એક પુસ્તકાલય કાઢ્યું, પણ એને ૧૮૬૬માં નીકળેલા "સ્ટુઅર્ટ પુસ્તકાલય"માં ભેળવી દેવામાં આવ્યું. એમાં માત્ર થોડાં હમણાંનાં પુસ્તકો છે. જૂનાં પુસ્તકો દેખાતાં નથી.

નડીઆદમાં

નડિયાદમાં શ્રી. મનઃસુખરામ સૂર્યરામ ત્રિપાઠીએ ૧૮૯૦માં પુસ્તકાલય કાઢ્યું. ૧૯૦૫માં એનું મકાન રૂા. ૩૦ હજારને ખર્ચે બંધાયું. એને રૂા. ૨૫૦૦૦નાં પુસ્તકો દાનમાં મળ્યાં હતાં ને રૂા. ૨૫૦૦૦નું સ્થાયી ફંડ મળ્યું હતું. એ ઉપરાંત પુસ્તક પ્રકાશન માટે રૂા. ૧૦ હજાર મળ્યા હતા.

એના પહેલા ટ્રસ્ટીઓમાં શ્રી. સી. ડબ્લ્યુ. હડસન, શ્રી. રણછોડભાઈ ઉદયરામ દવે, શ્રી. પંડ્યા, શ્રી. ગિરધરદાસ મંગળદાસ દેસાઈ, ને શ્રી. તનસુખરામ મનસુખરામ ત્રિપાઠી હતા. નવ સભ્યોની વ્યવસ્થાપક સમિતિ હતી, જેના પ્રમુખ સદ્‌ગત સાક્ષર ગોવર્ધનરામ ત્રિપાઠી હતા. ૧૯૪૮માં આ પુસ્તકાલય જિલ્લા કેન્દ્રીય પુસ્તકાલયરૂપે માન્ય થયું. આજે એના પ્રમુખ તરીકે શ્રી. પોપટલાલ ઝવેરીલાલ યાજ્ઞિક (સરકારી માધ્યમિક શાળાના નિવૃત્ત આચાર્ય) ખૂબ કામ

(અનુસંધાન સામેના પૃષ્ઠને છેડે)

બાલસાહિત્યને ઉત્તેજન

શ્રેષ્ઠ પુસ્તકોના લેખકોને ઇનામોની સરકારી યોજના

બાળસાહિત્યની રચનાને ઉત્તેજન આપવાના ઉદ્દેશથી ભારતની સરકારનું શિક્ષણ ખાતું બાળકો માટેનાં ગણનાપાત્ર પુસ્તકોને ઇનામો આપી રહ્યું છે. આવાં પુસ્તકો વિચારણા માટે અત્યાર સુધી જુદી જુદી રાજ્ય સરકારોને સુપ્રત કરવાનાં રહેતાં અને તેઓની ભલામણો ઉપરથી આ ઇનામો અપાતાં હતાં. પરંતુ આગામી ત્રીજી સ્પર્ધા માટે આ પદ્ધતિમાં ફેરફાર કરવામા આવ્યો છે. હવેથી હિંદી, સિંધી અને ઉર્દૂ પુસ્તકો કે હસ્તપ્રતોના લેખકો અને પ્રકાશકો તેમની કૃતિઓ સીધેસીધી મદદનીશ શિક્ષણ સલાહકાર: બી. ૬, શિક્ષણ ખાતું, નવી દિલ્હીને મોકલી શકશે અને અન્ય ભાષાની કૃતિઓ નીચે મુજબની રાજ્ય સરકારોને મોકલવાની રહેશે. આસામી–આસામની સરકાર; બંગાળી–પશ્ચિમ બંગાળની સરકાર; કાનડી–મ્હૈસુરની સરકાર; કાશ્મીરી–જમ્મુ અને કાશ્મીરની સરકાર; ગુજરાતી અને મરાઠી–મુંબઈની સરકાર; મલાયલમ્–કેરળની સરકાર; ઓરિયા–ઓરિસ્સાની સરકાર; પંજાબી–પંજાબની સરકાર; તામીલ–મદ્રાસની સરકાર; અને તેલુગુ–આંધ્રની સરકાર.

ભારતની વિધવિધ ભાષાઓમાં ઇનામોની વ્યાજબી વહેંચણીને આધીન રહીને શ્રેષ્ઠ પુસ્તકો કે હસ્તપ્રતોના લેખકોને દરેક રૂા. ૧,૦૦૦નાં પાંચ અને દરેક રૂા. ૫૦૦નાં ૨૫ મળીને કુલ ૩૦ ઇનામો આપવામાં આવશે. ૩–૬ અને ૭–૧૪ વયમર્યાદાનાં બે જૂથો માટેનાં પુસ્તકો પસંદ કરવાના પણ પ્રયાસો કરવામાં આવશે.

રૂા. ૧,૦૦૦નાં પાંચ ઇનામોમાંથી જો સારી ગુણવત્તાવાળી કૃતિઓ આવશે, તો, બે ઇનામો હિન્દી માટે અનામત રાખવામાં આવશે.

ભારત સરકાર તરફથી અપાનારાં ઉપર જણાવેલાં ૩૦ ઇનામો ઉપરાંત કોઈ રાજ્ય

(અનુસંધાન સામેના પૃષ્ઠનું)

કરે છે. મંત્રી શ્રી. બહેચરદાસ મગનલાલ શાહ છે. એમાં ૧૬૧૬૯ પુસ્તકો ૧૯૫૬માં હતાં. ઉપરાંત ૧૧૧૩ ગુજરાતી, હિંદી ને સંસ્કૃત હસ્તપ્રતો પણ છે.

એનું વાચનાલય પણ છે, જે અતિશય લોકપ્રિય ને મફત છે. પુસ્તકાલયના પહેલા પ્રમુખ શ્રી. પુરુષોત્તમદાસ બિહારીદાસ દેસાઈ હતા. એના વિકાસમાં શ્રી. મોતીલાલ દોલતરામનો હિસ્સો મોટો છે. આ પુસ્તકાલયનું મકાન સુંદર છે ને તેમાં એક ટાવર પણ છે. દાન મળવાને કારણે પુસ્તકાલયનું નામ "ડાહીલક્ષ્મી પુસ્તકાલય" અને મકાનનું નામ "ઉમેદકુમારી મંદિર" રાખવામાં આવ્યું છે.

*

૧૮૨૬માં ગુજરાતમાં નવી કેળવણીની નિશાળો નીકળી. ૧૮૨૪થી પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ શરૂ થઈ હતી ને ૧૮૯૦ સુધીમાં ગુજરાતમાં પાંચ મુખ્ય પુસ્તકાલયો નીકળી ચૂક્યાં હતાં. આમ ૬૬ વર્ષે સમગ્ર ગુજરાતમાં આ વિદ્યાધામો પ્રસરી રહ્યાં. આ ગતિ અતિ વિલંબિત કહેવાય.

("ગુજરાતમિત્ર" તા. ૨૯-૪-૫૭) —વલ્લભદાસ અક્કડ

સરકારો પણ તેમની પ્રાદેશિક ભાષામાં બાલસાહિત્યને ઉત્તેજન આપવા માટે ઇનામની સંખ્યા કે રકમમાં ઉમેરો કરી શકશે.

મુંબઈ રાજ્યમાં

મુંબઈ સરકાર પૂરતું, નીચે જણાવેલા પ્રકારની કૃતિઓમાંથી દરેક પ્રકાર માટે પ્રથમ રૂા. ૨,૦૦૦નું અને બીજું રૂા. ૧,૦૦૦નું એમ બે ઇનામો આપવાની તેની યોજના છે જ : ૧. કવિતા: ૨. પરીકથાઓ અને લોકકથાઓ સહિત ટૂંકી વાર્તાઓ; ૩. જીવનચરિત્ર ૪. શોધના વિષયો અને વિજ્ઞાન સહિત સામાન્ય જ્ઞાનનાં પુસ્તકો; અને ૫. જોડકણાં તથા ચિત્રકથાઓ.

મધ્યસ્થ સરકાર તરફથી જેને ઇનામ મળ્યું હોય તેવા દરેક પુસ્તકની ૨,૦૦૦ નકલો શાળા પુસ્તકાલયો, બાળ કેન્દ્રો, વગેરેમાં વહેંચવા માટે ખરીદી લેવામાં આવશે. આની કીમત ખુલ્લા બજારમાં ચાલતા દરો ખ્યાલમાં રાખીને શિક્ષણ ખાતું વાજબી ગણે તે રાખવામાં આવશે અને પ્રકાશકો તરફથી સામટી ખરીદી પર અપાય તે પ્રમાણે ૨૫ ટકા વળતર બાદ રહેશે.

જો કોઈ હસ્તપ્રતને ઇનામ માટે માન્ય રાખવામાં આવશે તો શિક્ષણખાતાને સંતોષ થાય એ રીતે તે છપાય નહિ ત્યાં સુધી ઇનામની રકમ ખરેખર ચૂકવવામાં નહિ આવે. આ બાબતમાં પણ શિક્ષણખાતા તરફથી માત્ર ૨,૦૦૦ નકલો ખરીદી લેવામાં આવશે.

વિષયની પસંદગી

વિષયની પસંદગી કર્તા પોતે કરી શકશે. પણ સામાન્ય પરીકથાઓ, પ્રા. કથાઓ, સાદી લોકકથાઓ, ઘરના વાતાવરણવાળી કથાઓ અને બાળકોની આસપાસના વાતાવરણને લગતી કથાઓ ૬થી ૬ વર્ષનાં બાળકોને બહુ ગમતી હોય છે. એમાં મુખ્ય સૂર સ્નેહ અને ગમતનો હોવો જોઈએ. એ મુજબ સાહસ, પરાક્રમ, દેશપ્રેમ, રહસ્ય, વૈજ્ઞાનિક શોધખોળનું આલેખન, પ્રવાસ, જીવનચરિત્રો અને ભારત તથા અન્ય દેશોના પુરાણોની કથાઓ સામાન્ય રીતે ૭–૧૪ની વયનાં બાળકોને બહુ ગમતી હોય છે.

સ્પર્ધા માટેનાં પુસ્તકો ૧૯૫૪–૫૬ દરમ્યાન જ પ્રસિદ્ધ થયેલાં હોવાં જોઈએ અને લેખકો વિદ્યમાન હોવા જોઈએ.

દરેક છપાયેલા પુસ્તક કે હસ્તપ્રતની ચાર નકલો મોકલવાની રહેશે. દરેક સાથે, જો લેખક તરફથી મોકલવામાં આવે તો રૂા. પાંચનું ટ્રેઝરી ચલણ હોવું જોઈએ.

હિંદી, સિંધી અને ઉર્દૂનાં પુસ્તકો કે હસ્તપત્રો જરૂરી માહિતી સાથે મદદનીશ શિક્ષણ સલાહકાર, બી–૬ શિક્ષણ ખાતુ, નવી દિલ્હીને જુલાઈ તા. ૩૦ ૧૯૫૭ પહેલાં પહોંચી જવી જોઈએ. અન્ય પ્રાદેશિક ભાષાઓની કૃતિઓ પણ સંબંધ ધરાવતા રાજ્યોના શિક્ષણમંત્રીઓને, જરૂરી માહિતી સાથે, જુલાઈ તા. ૩૦ ૧૯૫૭ સુધીમાં પહોંચી જવી જોઈએ.

---

* ન બોલ્યામાં નવ ગુણ=મૌને એનાં બોર વેચાય.
* બહુ ડાહ્યા બહુ ખરડાય=અધૂરો ઘડો બહુ છલકાય.
* ઉતાવળે આંબા ન પાકે=કાલ કરે સો આજ કર, આજ કરે સો અબ.
* દયા ધરમકા મૂલ હૈ=દયા ડાકણને ખાય.

પંડિત જવાહરનો પુસ્તકપ્રેમ

કેટલીક વાર લોકો મને પૂછે છે : " તમે વાંચો છો ક્યારે? આમ તો રાતદિવસ તમારે માથે ચિંતાનો ભાર લદાયેલો જ રહે છે! તો પછી પુસ્તકો વાંચવાનો સમય તમને ક્યારે મળે છે?"

આવા કુતૂહલપૂર્ણ પ્રશ્નો મેં એટલા જ કુતૂહલભાવે ઘણી વાર સાંભળ્યા છે. પણ એટલુંયે ચોક્કસ છે કે આવા પ્રશ્નો પૂછનારના મનમાં કુતૂહલતી સાથે મારે માટે ઊંડુ માન પણ હોય છે.

સાચું પૂછો તો કોઈ સર્જનાત્મક કે રચનાત્મક ઉત્તમ પ્રવૃત્તિને અભાવે તેમ જ અટપટાં રાજકીય કાર્યોમાં મારા રાતદિવસ પૂરા થાય છે. પરિણામે મારે માટે પુસ્તકો સાથે પ્રેમ રાખવાનું, એના સતત સહવાસમાં રહેવાનું કે એના મનગમતા મનોરાજ્યમાં મહાલવાનું ખરેખર મુશ્કેલ બની રહે છે. છતાં રાજકીય કાર્યોમાં ગળાબૂડ રહેવા છતાંય રાજકારણને લેશ પણ સ્પર્શતું ન હોય એવું કોઈ પુસ્તક વાંચવા માટે મોટે ભાગે રાતનો થોડો વખત મેળવી લેવાનો હું યત્ન કરતો રહું છું.

પણ મોટા ભાગનું મારું વાચન આગગાડીની મારી મુસાફરીઓ દરમ્યાન જ થયું છે. કેવળ વાચન જ નહિ પણ આજથી ૨૦-૫૦ વર્ષ પહેલાં મારું લેખનકાર્ય પણ હું મોટે ભાગે આગગાડીની મારી મુસાફરી દરમ્યાન જ કરતો હતો.

પણ હવે પ્રવાસમાં લખવાની નિયમિત ટેવ મેં ત્યાગી દીધી છે. અનિવાર્ય હોય ત્યારે ખપ પૂરતું જ પ્રવાસમાં લખું છું. હવે મારું શરીર પહેલાં જેટલી સ્ફૂર્તિવાળું રહ્યું નથી એ એનું એક કારણ, અને બીજું કારણ—જેને મારી કમનસીબી કહું તો પણ ચાલે—એ કે હવે મારે ભાગે આગગાડીની મુસાફરી ભાગ્યે જ આવે છે. આમ છતાં આજે પણ હું મારા આગગાડીના પ્રવાસ દરમ્યાન વિવિધ પુસ્તકો સાથે લઈ જાઉં છું. અવકાશને અભાવે ભલે હું એ પુસ્તકો વાંચી ન શકું, પણ મારી આસપાસ પુસ્તકો રહેવાથી મને એક પ્રકારના આનંદનો અનુભવ થાય છે.

ઘણાં વર્ષ પહેલાંના આવા જ એક પ્રવાસની સ્મૃતિ આજેય તાજી થાય છે. એ વખતની મારી સામાન્ય ટેવ મુજબ હું "ઇન્ટર"ના ડબ્બામાં બેઠો હતો. પણ બીજે દિવસે રસ્તાની ભયંકર ગરમીએ અને ધૂળની ડમરીઓએ મારી એ ટેવને શિથિલ બનાવી મૂકી અને લાહોર પહોંચીને મેં ટિકિટ બદલાવી, બીજા વર્ગની મોજ માણવા માંડી.

બીજા વર્ગમાં બેસીને બારીબારણાં સારી પેઠે બંધ કરવા છતાંય એમાંની તરાડો વાટે ધૂળની ડમરીઓ પર ડમરીઓ ડબ્બામાં દાખલ થવા લાગી—એટલે સુધી કે શ્વાસ લેવાનુંય મુશ્કેલ થઈ પડ્યું! અનેક સગવડો ધરાવતા બીજા વર્ગમાં પ્રવાસ કરનારને પણ આવી મુસીબત ભોગવવી પડે તો સગવડના અભાવવાળા ત્રીજા વર્ગના મુસાફરોની શી દશા થતી હશે, એનો ખ્યાલ આવતાં જ હું સહેજ કંપી ઊઠ્યો.

અમારી ટ્રેન જેમ જેમ આગળ વધતી ગઈ તેમ તેમ સિંધનું વિશાળ રણ પણ કોઈ રાક્ષસી અજગરની પેઠે અમારી ટ્રેનને જાણે ગળવા લાગ્યું! આવા શુષ્ક અને ભયંકર વાતાવરણમાં, મારે માટે પુસ્તકો જ એક માત્ર આશ્રય હતાં. "આશ્રય" કરતાં એ વધારે "પ્રેરણારૂપ" હતાં એમ કહેવું જ વધારે યોગ્ય લેખાશે.

("નવચેતન" ને 'પત્રોમાંથી') —પં. જવાહરલાલ નેહરુ

'બે ઘડી મોજ'માં 'નણંદ-ભોજાઈ'ના નામે પ્રસિદ્ધ થયેલી આ વાર્તા લખાતી હતી ત્યારે જ વાચકોનો આદર મેળવી શકી હતી. હવે તે 'નાની નણદી' સ્વરૂપે બહાર પડે છે.

પાલીતાણા અને શિહોરમાં વર્ષો પહેલાં બનેલા એકબે બનાવો ઉપરથી નવલકથાનું કલેવર તૈયાર થયું છે. વર્ષો પહેલાં આપણા દેશમાં હિંદુ-મુસલમાન કુટુંબોમાં કેવો અને કેટલો સંપર્ક હતો, વિશ્વાસ હતો તેનું ઉજ્જવલ દૃષ્ટાંત આ નવલકથા પૂરું પાડે છે. સંસારમાં-આપણાં કુટુંબોમાં વડીલો સમજ દાખવે-તો કુટુંબમાં સ્વર્ગ સર્જી શકે તેનો સરસ ખ્યાલ આપ્યો છે.

નવલકથા નિર્દોષ વાચન પૂરું પાડતી હોઈ વાચકોને જરૂર ગમશે.

૩. ઊભી વાટે—(ત્રીજી આવૃત્તિ) લેખકઃ શ્રી. ગુલાબદાસ બ્રોકર; પ્રકાશકઃ શ્રી. હરિહર પુસ્તકાલય, સુરત. પૃષ્ઠસંખ્યા ૨૪૦, કીમત રૂા. ૪-૦-૦.

ગુજરાતી સાહિત્યમાં નવીન લેખકોમાં શ્રી. ગુલાબદાસ બ્રોકરે પોતાનું સ્થાન મેળવી લીધું છે.

એમનો આ વાર્તાસંગ્રહ ત્રીજી આવૃત્તિ જુએ છે તે જ તેની લોકપ્રિયતાનો પુરાવો છે. એમને સદાચાર ગમે છે. એમનાં પાત્રો ઉચ્ચ જીવન તરફ જતાં હોય છે. એમનાં પાત્રોના જીવનમાં નબળાઈની ક્ષણો પણ આવે છે, છતાં તેઓ પાત્રોને સંસ્કારબળે ઉચ્ચ માર્ગે વાળે છે. સમાજમાં જે બનતું હોય છે તે તરફ શ્રી. બ્રોકર દુર્લક્ષ રાખતા નથી. પણ અંતે સાહિત્ય ઊર્ધ્વગામી જીવન તરફ લઈ જનારું હોવું જોઈએ, એમ એઓ માનતા લાગે છે અને તેનું જ પ્રતિબિંબ તેમની વાર્તાઓમાં પડે છે.

વાર્તાઓ સારી છે. વાચકોને ગમી છે તેથી એની ત્રીજી આવૃત્તિ પ્રસિદ્ધ થઈ છે.

૪. ઘીનો-દીવો—લેખક : શ્રી. ચુનીલાલ મડિયા; પ્રકાશક : ભારતી સાહિત્ય સંઘ (પ્રાયવેટ) લિમિટેડ, ગાંધીરોડ, અમદાવાદ ૧. પૃષ્ઠસંખ્યા ૮૮, કીમત રૂા. ૧-૦-૦.

નૂતન સમાજ શિક્ષણ ગ્રંથાવલિના નવમા પુસ્તક તરીકે શ્રી. ચુનીલાલ મડિયાનો આ વાર્તાસંગ્રહ પ્રસિદ્ધ કર્યો છે. આ વાર્તાસંગ્રહમાં ફક્ત છ વાર્તાઓ જ દાખલ કરી છે. ગ્રંથાવલિની યોજના વિદ્યાર્થીઓ, કિશોરો અને પ્રૌઢ શિક્ષણ પામેલા વાચકોને ધ્યેયલક્ષી અને સુરુચિકર શિષ્ટ વાચન આપવાની છે. તે દૃષ્ટિએ આ સંગ્રહમાંની વાર્તાઓ વાચકોને જરૂરી સામગ્રી પૂરી પાડશે. ઘીનો દીવો—પ્રસન્ન દામ્પત્યની એક સરસ કહાણી છે, કમાણી-એક ગરીબ ગાડીવાળાની ઉચ્ચ ભાવનાનું અદ્‌ભુત દૃષ્ટાંત છે તો 'મોજે બાંધ્યાં વેર' એ સગાભાઈઓની નાદાનિયત અને વેરવૃત્તિનો નમૂનો છે. છયે છ વાર્તાઓ સારી છે અને શ્રી. મડિયા તો આપણા એક સિદ્ધહસ્ત સાક્ષર છે.

૫. લાખેણી વાતો—લેખક : શ્રી. જયભિખ્ખુ; પ્રકાશકઃ સસ્તુ સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય, અમદાવાદ. પૃષ્ઠસંખ્યા ૨૫૭, કીમત રૂા. ૨-૦-૦.

ભણેલા અને અભણ, બાળક અને વૃદ્ધ, યુવક અને યુવતી એમ બધાને વાર્તાઓ સાંભળવી ગમે છે. પ્રસિદ્ધ ચારણ કવિ શ્રી. મેરુભાના વૃદ્ધ પિતા સ્વ. શ્રી. મેઘાણંદભાઈને લોકવાર્તાઓ કહેતા મેં સાંભળ્યા છે. રસની જમાવટ એટલી થતી અને સાંભળનાર સમુદાય એટલો બધો રસતરબોળ થતો કે રાત્રિ ક્યાં વીતી જતી તેનો ખ્યાલ રહે નહિ. સંસારના સદ્‌અંશનું

પ્રતિબિંબ પાડતી વાર્તાઓ સમાજને બહુ જ ધીરે-પણ ચોક્કસ રીતે ઊંચે લાવે છે. ' કલા ખાતર જ કલા ' એ સિદ્ધાંતમાં માનનારો એક વર્ગ છે, તો બીજો પણ એક વર્ગ એવો છે કે જે એમ માને છે કે, કલાનું સર્જન પણ માનવસમાજને ઉચ્ચતર લઈ જવા માટે જ હોવું જોઈએ.

શ્રી. જયભિખ્ખુ ગુજરાતી સાહિત્યના એક સારા લેખક છે. સંસ્કારી જીવનની વાતો લખીને એમણે સમાજને એક સુંદર વાર્તાસંગ્રહ આપ્યો છે. કલા જીવન માટે છે-જીવનને કલાપૂર્ણ-ઉચ્ચતર બનાવવા માટે છે, એમ તેઓ સાચી રીતે જ માને છે. આ સંગ્રહમાંની વાતો ઉચ્ચ જીવનની પ્રેરણા આપશે એવી આશા છે.

૬. બર્બરકજિષ્ણુ જયસિંહ સિદ્ધરાજ—(ત્રીજી આવૃત્તિ) } લેખક: શ્રી. ધૂમકેતુ;
૭. ત્રિભુવનગંડ જયસિંહ સિદ્ધરાજ—(ત્રીજી આવૃત્તિ) } પ્રકાશક: ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, ગાંધી રસ્તો, અમદાવાદ. પૃષ્ઠસંખ્યા અનુક્રમે ૩૪૪ અને ૩૪૦, કીમત દરેકની રૂ. ૪-૮-૦.

શ્રી. ધૂમકેતુની અતિ લોકપ્રિય બનેલી ચૌલુક્ય ગ્રંથાવલિનાં આ બન્ને પુસ્તકો ગુજરાતના સુવર્ણ યુગનો ઇતિહાસ છે. સિદ્ધરાજ જયસિંહના વખતમાં ગુજરાત સમૃદ્ધ અને વિશાળ રાજ્ય હતું. સિદ્ધરાજે યુવાન સાહસી અને સ્વપ્નસેવી રાજવી કલ્પીને વિક્રમની પ્રતિષ્ઠા મેળવવા પ્રયત્ન કરતો બતાવ્યો છે. બાબરા ભૂતને વશ કર્યાની કથા લોકકથા છે. ખરેખર તો બર્બરક નામના ભીલ તરફથી પાટણની પ્રજાને થતો રંજાડ બર્બરકને હરાવીને સિદ્ધરાજે દૂર કર્યો હતો, એમ આ નવલકથા ઉપરથી જણાય છે. ત્રિભુવનગંડ સિદ્ધરાજમાં જૂનાગઢનો ઘેરો અને તેનું પતન વર્ણવ્યું છે.

આ ગ્રંથાવલિ ખૂબ જ લોકપ્રિય થઈ છે. શ્રી ધૂમકેતુની વાર્તાકલા માટે તો શું કહેવાનું હોય. તેઓ ગુજરાતના એક પ્રથમ પંક્તિના સમર્થ સાહિત્યકાર છે. દરેક પુસ્તકાલયમાં આ ગ્રંથાવલિ હોવી જોઈએ.

૮. રાય હરિહર—લેખક: શ્રી. ગુણવંતરાય આચાર્ય; પ્રકાશક: ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, ગાંધી રસ્તો, અમદાવાદ પૃષ્ઠસંખ્યા ૨૭૪, કીમત રૂ. ૪-૦-૦.

વિજયનગરનું રાજ્ય દક્ષિણ હિંદનું સમૃદ્ધ રાજ્ય હતું. એક સમયે જેવી ઉજ્જ્વળ કીર્તિ ઉજ્જૈને મેળવી હતી, તેવી બલ્કે તેના કરતાં વધારે ઉજ્જવળ કીર્તિ વિજયનગરના રાજ્યે મેળવેલી હતી. વિજયનગર રાજ્યના વૈભવ અને યશગાથાથી આકર્ષાઈ દેશદેશના મુસાફરો વિજયનગર આવતા અને તેનાં વર્ણનો પોતાના દેશમાં જઈને કરતા. વિજયનગરના રાજ્યનો ઇતિહાસ આવા યાત્રીઓનાં પુસ્તકોમાંથી અને વિજયનગરના વિદ્વાનોએ લખેલાં પુસ્તકોમાંથી મળી આવે છે. કહે છે કે, એક મોટું પુસ્તકાલય થાય એટલાં પુસ્તકો વિજયનગર માટે લખાયાં છે.

શ્રી. ગુણવંતરાય આચાર્યે આ ઇતિહાસનાં પાત્રો અને વસ્તુ પરથી આ ગ્રંથાવલિની યોજના કરી છે. પહેલું પુસ્તક ' રાય હરિહર ' છે. કથાસમયમાં સમગ્ર હિંદમાં અને ખાસ કરીને દક્ષિણાપથમાં ' જે રાજકીય, આર્થિક, ધાર્મિક અને સામાજિક પરિસ્થિતિની અવ્યવસ્થા હતી તેનો ચિતાર આપ્યો છે. ' ભારતમાં પૂર્વે ચારેક પાંચસો વર્ષથી શૈવ, ભાગવત, વીરશૈવ અને જૈન મતોમાં એટલું બધું વૈમનસ્ય હતું કે દેશની કે માતૃભૂમિની—પ્રજાની કોઈને પડી ન

હતી. ઝનૂની અને લોહિયાળ સંગ્રામો એકબીજા વચ્ચે ખેલાતા. દક્ષિણની મુખ્ય ચાર ભાષાઓ તામિલ, તેલુગુ, કાનડી મલયાલી—એ ચાર ભાષા બોલની પ્રજા પણ એક બીજા વચ્ચે સંઘર્ષો કર્યા કરતી.

ઉત્તરમાંથી તુર્ક, પુરુષ, મુસલમાનોનાં ધાડાં આવતાં અને લૂંટફાટ કરતાં. પ્રદેશો કબજે કરતાં–રાજ્યો સ્થાપતા આ ધાડાને અટકાવવા માટે એકત્ર થવાનું કોઈને સૂઝતું નહિ. ઊલટ એકનો નાશ કરવામાં બીજો સાથ આપતો.

દક્ષિણમાં પાડચ સોલૈયા–રાજવીએ યવનોનું આધિપત્ય સ્વીકાર્યું ન હતું. કર્ણાટનો વીર બલ્લાળ યવનોની તાબેદારી સ્વીકારનો થઈ ગયો હતો. એ શૂરવીર હતો અને યદુકુલભૂષણ કહેવડાવતો. એને ચક્રવર્તી થવાના કોડ હતા. વૈષ્ણવ સંપ્રદાયના અધિપતિ એની મદદમા હતા. એણે અનેક રાજાઓને નમાવ્યા હતા. દગાથી કંઈક કમનશીબીથી એ પાડચ સોલેયાને પણ હરાવે છે, આધળો બનાવે છે. એનો સેનાનાયક સગમરામ પર એ ક્રોધે ભરાયો હતો. એને કેદમાં નાખ્યો હતો. પોતાની પ્રતિજ્ઞાના પાલન માટે વીર બલ્લાળ એને કેદમાંથી છોડે છે અને તે જ સોલૈયાને પકડી લાવે છે.

પણ પછી તો જાણે એક ચમત્કાર બનતો હોય તેમ એવો પ્રસંગ બને છે કે, દક્ષિણપથના રાજાઓ એકત્ર થાય છે, યવનોનો સામનો કરવાને, એ સામનાને સફળ બનાવવાને સોમૈયા નાયક, કૃષ્ણાજી નાયક, રાય હરિહર વગેરે એકત્ર થાય છે. આ નવલકથા એ પ્રસંગોની કથા છે. શ્રી. ગુણવંતરાય આચાર્ય જેવા સમર્થ લેખકની કલમથી લખાયલી છે. વાચકોને જરૂર ગમશે, આજના ભાષાવાર પ્રાંતના ઝઘડામાં પણ આ પાછલો ઇતિહાસ માર્ગદર્શક થઈ પડે એમ છે.

૯. પુત્રજન્મ—(બીજી આવૃત્તિનું પુનર્મુદ્રણ) લેખક: શ્રી. ગુણવંતરાય આચાર્ય; પ્રકાશક: ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, અમદાવાદ. પૃષ્ઠસંખ્યા ૩૪૬, કીમત રૂ. ૪-૮-૦.

'પુત્રજન્મ' પ્રથમવાર સન ૧૯૪૦માં પ્રગટ થઈ એની બીજી આવૃતિ ૧૯૪૭માં બહાર પડી અને આ પુસ્તક હમણા ૧૯૫૭માં બહાર પડે છે. એટલે એ કથા લોકોમાં પસંદગી પામી છે એ સહજ સમજી શકાય એમ છે.

શ્રી. આચાર્યે ઐતિહાસિક નવલકથા લખી છે તે જ પ્રમાણે સામાજિક નવલકથાઓ પણ લખી છે. એક નિયત જ્ઞાતમાં જાણેલા સ્વતંત્ર મળેલી આ નવલકથા ઉપજાવી છે ... ામા રહેતા બે મિત્રો સામાન્ય સ્થિતિના એક બીજાને માટે પ્રાણ પાથરનારા. એમાંથી ગીતો ... બુદ્ધિથી મોહ પામીને એક મુંબઈ જાય છે. મુંબઈ જતી વખતે પોતાની પુત્રીનું મુવનાનું એ... ના પુત્ર જોડે કરે છે. વખત જતાં મુંબઈમા મોહનભાઈ અઢળક ધન પ્રાપ્ત કરે ... નમૂનો ... અંજની અને લીલા મુંબઈનુ શિક્ષણ લે છે. મોહનભાઈનાં પત્ની તો કે એની પુત્રી ... બહેર આર્ય પત્ની રહ્યા છે. આર્થિક સ્થિતિમાં ફેરફાર થયેલો હોઈ આ એ જ ધર્મભીરુ ... વિવાહ તોડી નાખવા માગે છે. એમના મિત્ર રામભાઈ સામાન્ય ... હવે અંજનીનો ... રહ્યા છે. એ ભેગણુ કાગળો લખે છે એ મરણપથારીએ છે તે વખતે પણ ... જવાબ આવતો ન હોવાથી મોહનભાઈને વચનમુક્ત કરે છે. પણ મોહનભાઈનાં ... શિક્ષણ પામેલી અંજની પિતાનું વચન પૂરું કરવા પિતાનું ઘર છોડી ... પ્રથમ વાર જ તેના પતિના અપંગપણાનો–અજ્ઞાનનો તેને ખ્યાલ આવે

છે. પતિ દેવપ્રસાદ સાવ મૂર્ખ છે. અપંગ છે, કોઈ અકસ્માતે તેને અપગ બનાવ્યો. તેની જ્ઞાનશકિત પણ હરી લીધી. રામભાઈ અંજનીને પિતાનું ઘર છોડી આવેલી જોઈ અજાયબી અનુભવે છે. દેવપ્રસાદનો હાથ અંજનીને સોંપે છે. એમ કહીને કે સામાન્ય રીતે તો પુત્રીનો હાથ તેના પતિના હાથમાં મુકાય છે. આજે પતિનો હાથ–પુત્રવધૂના હાથમાં સોંપું છું.

અને પછી તો અપમાન, તિરસ્કાર–ભૂખમરો વેઠતી–પ્રચંડ પુરુષાર્થ કરતી અંજની પતિને લઈ ગામે ગામ ફરે છે. એને સારો કરે છે. આ પુરુષાર્થ પ્રયત્ન એ જ કથાનું મુખ્ય વસ્તુ છે, પછી તો દેવપ્રસાદ–અંજનીને ભક્તિભાવે જ જુએ છે. પત્ની તરીકે જોઈ શકતો નથી–અને પરિણામે બન્ને વચ્ચે ઊંચાં મન થાય છે. દેવપ્રસાદ બીજી સ્ત્રીનો સાથ શોધે છે, અંજનીને કાઢી મૂકે છે.

અંજનીની નાની બહેન લીલા જુદી જ માટીની ઘડાયલી છે. એનો વિવાહ ડૉ. નવનીત સાથે થયો છે. ડૉ. નવનીતને સમજાવીને એ દેવપ્રસાદને ત્યાં આવે છે. પોતાના હાવભાવથી દેવપ્રસાદને લોભાવે છે, પરણવાનું વચન આપી બધી મિલકત પોતાના નામ ઉપર કરાવે છે અને પછી દેવપ્રસાદનો તિરસ્કાર કરે છે. આ નવલકથા ઉપરથી ચિત્રપટ—સિનેમા–પણ ઉતારવામાં આવ્યું હતું. અત્યંત લોકપ્રિય બન્યું હતું.

એક આર્યનારીના પુરુષાર્થની આ કથા લોકપ્રિય બની છે.

૧૦. વેર વસુલ—પ્રખ્યાત નવલકથાકાર એલેક્ઝાંડર ડયુમાની નવલકથાનું સંક્ષિપ્ત રૂપાંતર–રૂપાંતર કરનાર શ્રી. ગુણવંતરાય આચાર્ય–પ્રકાશક : વોરા ઍન્ડ કંપની પબ્લિશર્સ પ્રાઇવેટ લિમિટેડ, મુંબઈ ૨. પૃષ્ઠસંખ્યા ૧૪૮, કીમત રૂા. બે.

ફ્રેંચ લેખક શ્રી. ડયૂમાએ ઘણી નવલકથાઓ લખી છે તેમાં કાઉન્ટ ઑફ મોન્ટીક્રીસ્ટો ખૂબ જ લોકપ્રિય નવલકથા ગણાઈ છે. એનું રૂપાંતર–અનુવાદ નહીં—શ્રી. આચાર્યે ગૂજરાતીમાં કર્યું છે. મૂળ નવલકથા ખૂબ રસિક છે; એટલું જ સફળ અને રસિક આ રૂપાતર છે. સ્થળ અને નામફેર કર્યાં છે અને કથા અડધી રાખી છે છતાં એક સળંગ વાત તરીકે વંચાય એવી છે. વેરની વસુલાત આમાં થતી નથી.

રૂપાંતર સારું અને વાંચવા લાયક છે.

૧૧. જ્યોતિષશાસ્ત્ર પ્રવેશ—લેખક : શ્રી. રેવાશંકર બરડવાળા; પ્રકાશક : નવયુગ પુસ્તક ભંડાર રાજકોટ, પૃષ્ઠસંખ્યા ૧૬૦, કીમત રૂા. અઢી.

ગુજરાતના એક સારા પ્રખર જ્યોતિષી તરીકે શ્રી. રેવાશંકર બરડવાળાનું નામ સુવિખ્યાત છે. એમના તરફથી પ્રસિદ્ધ થતું 'બરડવાળા' માસિક ઠીક ઠીક પ્રચાર પામેલું. હાલમાં તેઓ 'ચંદ્રદર્શન' માસિકના અધિપતિ તરીકે ચાલુ છે.

આકાશની ઓળખ એ એક રસમય વિષય છે. આપણી પૃથ્વીની આસપાસ ફરતા ગ્રહો, અને તેની રચના વસ્તી વગેરે જાણવાના ઘણા પ્રયાસ થાય છે.

જ્યોતિષના બે અંગો, ગણિત અને ફળાદેશ–તેમાં ગણિત અઘરો વિષય હોવા છતાં આપણા ગ્રહો કયે વખતે ક્યાં હશે એનું જ્ઞાન એ વિષયના રસિયાઓને આનંદ આપશે.

ફળાદેશ વિષે બે મત છે. જ્યોતિષમાં નથી માનતા એવું કહેનાર ઘણી વ્યક્તિઓને જ્યોતિષીઓને પ્રશ્ન પૂછતા જોયા છે.

જ્યોતિષ એ શાસ્ત્ર છે કે કેમ, જોષ ખરા જ પડે છે કે નહિ, આપણું ભાવિ અહો નક્કી કરી શકે કે કેમ, તે બાબત મતભેદ હોઈ શકે.' પણ આ બાબતમાં જેને જાણવાનો રસ છે–તેમને માટે આ પુસ્તક પ્રથમ સોપાન તરીકે સાદી ભાષામાં સરળ રીતે સમજ આપે છે. કીમત ઓછી રાખી હોત તો વધુ લોકપ્રિય થઈ પડત.

૧૨. હાતિમ તાઈનાં અદ્‌ભુત પરાક્રમો—પ્રકાશક : શ્રી. હરિહર પુસ્તકાલય. સુરત. પૃષ્ઠ સંખ્યા ૧૨૮, કીમત રૂા. ૨–૦–૦.

પુસ્તકમાં લેખકે પ્રસ્તાવના લખી છે, પણ પોતાનું નામ જણાવ્યું નથી.

હાતિમ તાઈ એક લોકકથા છે. યમનનો રાજવી હાતિમતાઈ ખૂબ ઉદાર શાણો અને પરદુઃખભંજન રાજા હતો. એની ઉદારતા તો એક કહેતી થઈ પડી છે. હિંદુસ્થાનમાં જેમ વીર વિક્રમની વાતો—એની ઉદારતાને લઈને થાય છે, તેમ મધ્યપૂર્વમાં હાતિમ તાઈની થાય છે.

મુનીર નામનો એક રાજકુંવર હુસેનબાનુ નામની રાજકુંવરીના પ્રેમમાં પડ્યો હતો પરંતુ રાજકુંવરીની પોતાના સાત સવાલના જવાબ જે લાવી શકે તેની સાથે જ લગ્ન કરવાની પ્રતિજ્ઞા હતી. મુનીર નાસીપાસ થાય છે. હાતિમ તાઈ એને મળે છે અને અનેક મુશીબતો વેઠીને પણ સાત સવાલોના જવાબ લઈ આવે છે. આખરે મુનીર અને હુસેનબાનુનાં લગ્ન થાય છે. બીજી એક અબ્દુલ ખલાસી ની વાર્તા પણ સાહસની વાર્તા છે.

બન્ને વાતો બાળકોને ગમે એવી છે.

૧૩. રૂપમતી—(ચોથી આવૃત્તિ) લેખક : શ્રી. ચુનીલાલ વર્ધમાન શાહ; પ્રકાશક : ભારતી સાહિત્ય સંઘ (પ્રાયવેટ) લિમિટેડ, અમદાવાદ. પૃષ્ઠસંખ્યા ૩૨૮, કીમત રૂા. ૫–૮–૦.

શ્રી. ચુનીલાલ શાહ આપણા જૂના સાક્ષર છે. 'પ્રજાબંધુ' અઠવાડિકમાં 'સાહિત્યપ્રિય' ઉપનામથી તેઓ વર્ષો પહેલાં લખતા. તેમણે સામાજિક તેમ જ ઐતિહાસિક નવલકથાઓ સારા પ્રમાણમાં લખી છે અને તેમાંની લગભગ બધી જ લોકપ્રિય થઈ છે.

માળવામાં લગભગ ચારસો વર્ષ પૂર્વે થઈ ગયેલા બાઝબહાદુર અને રૂપમતીના પ્રેમનો કિસ્સો લોકકથા બની ગયો છે. હુમાયુનની શેરશાહને હાથે થયેલી હાર, શેરશાહનું મૃત્યુ અને ત્યાર બાદ થયેલી અવ્યવસ્થાનો લાભ લઈ માળવાનો સુબો સુજાઅતખાન સ્વતંત્ર થઈ બેઠો. એના ત્રણ દીકરાઓમાં બાઝબહાદુર ઉદાર સંગીત-શોખીન હતો અને રૂપમતી સારંગપુરના પરમ વૈષ્ણવ નંદદાસની પુત્રી થતી હતી. એક મુસ્લિમ યુવરાજ અને એક પરમ વૈષ્ણવની પુત્રીની આ અદ્‌ભુત પ્રેમકથાને શ્રી. ચુનીલાલ શાહે નવલકથામાં વણી લીધી છે.

જદુરામ વૈષ્ણવ પોતાની બે પુત્રીઓ રાધા અને લલિતાને લઈને સારંગપુર થઈને જતા હોય છે. સારંગપુર પહોંચતાં જ ભાગોળ પર સખત વરસાદથી હેરાન થતાં સારંગપુર બંસિધર મંદિરના પૂજારીને ત્યાં રાતવાસો કરે છે. વરસાદની હેલી વધતાં મુકામ લંબાય છે. રૂપી, રાધા અને લલિતા ત્રણે વચ્ચે 'સખીપણું' બંધાય છે. નિર્દોષ રમત કરતાં એક રાત્રે ભગવાનને પહેરાવવાનાં કપડાં પહેરીને ત્રણે સખીઓ ગાતી હોય છે ત્યાં પકડાઈ જાય છે. ભગવાનને પહેરાવવાનાં કપડાં પહેર્યાનો અક્ષમ્ય અપરાધ કરવા બદલ તેમના ઉપર ત્રાસ વર્તાવવામાં આવે છે. પ્રાયશ્ચિત્તમાં અપવાસ કરાવવામાં આવે છે. અપવાસના દિવસો દરમ્યાન બાઝબહાદુર ત્યાં આવી પહોંચે છે. રૂપમતી તેની આગળ ગાય છે, અને તે જ વખતે બન્નેને એકબીજા પ્રત્યે અલૌકિક પ્રેમનાં આકર્ષણ થાય છે. એ પ્રેમ અલૌકિક હતો. વિલાસી, વિષયી ન હતો,

એમ કહેવાય છે, અને એ જ નવલકથાનું વસ્તુ છે. બીજાં અનેક પાત્રો નવલકથામાં દેખા દે છે, પણ તે બધાં તો બીજી પંક્તિનાં પાત્રો કહી શકાય.

ચોથી આવૃત્તિ બહાર પડી છે એટલે પુસ્તક ઠીક ઠીક આદર પામ્યું લાગે છે.

૧૪ મૂંગી વેદના—લેખક ઉપર પ્રમાણે; પ્રકાશક : ગાંડિવ સાહિત્ય મંદિર, સુરત. પૃષ્ઠસંખ્યા ૩૬૦, કીમત રૂા. ૫–૮–૦.

અંગ્રેજ લેખિકા મિસિસ હેન્રી વુડની સામાજિક નવલકથા "વિધિન ધ મેઝ"નું આ રૂપાંતર પ્રથમ 'બેડી વિલાસ' નામે બહાર પડેલું તેની આ સુધારાવધારા સાથેની આવૃત્તિ 'મૂંગી વેદના' નામે બહાર પડી છે.

જાગીરદાર ગોવર્ધનરાયના બે પુત્રો વિલાસ અને મન્મથ. તેમાં વિલાસ તરફ માતાનો વધારેપડતો પક્ષપાત અને મન્મથ તરફ એટલો જ તિરસ્કાર. ગોવર્ધનરાયના પિતરાઈ ભાનુરાયના અવસાનથી તમામ મિલકતનો વારસદાર વિલાસ થાય છે. વિલાસ પાડોશીની પુત્રી કુમુદના પ્રેમમાં હોય છે કુમુદના પિતાને ત્યાં વિનોદ આવ–જા કરતો હોય છે. વિનોદ કુમુદની છેડતી કરે છે. વિલાસની નજર તે ઉપર પડતાં બંદૂકથી વિનોદનું ખૂન કરે છે. ખૂનનો એકરાર કરે છે, અને જન્મટીપની સજા થાય છે.

કાળાપાણીના કારાગૃહમાંથી નાસી જતાં એક કેદી મરી જાય છે. સરકારી દફતરે વિલાસના મૃત્યુની નોંધ થાય છે. વિલાસની માતા મન્મથને તમામ હકીકત કહે છે અને વિલાસ અને કુમુદ જાગીરના પ્રદેશમાં છૂપી રીતે રહે છે. મન્મથની પત્ની સન્ધ્યા આ જાણતી નથી એટલે વહેમાય છે મન્મથ કોઈને કહી શકતો નથી, સહી શકતો નથી. દરમ્યાન સરકાર એક રાજદ્વારી લૂટારા, બિપિનને પકડવા અથાગ પ્રયાસ કરે છે. બિપિન તો ડિટેકટીવ ઑફિસર મનહરસેન બન્યો છે પોતાના એક વિશ્વાસઘાતી સભ્યને પકડી આપે છે. મનહરસેન જ બિપિન છે, એમ જાહેર કરે છે અને બદલામાં વિલાસની માફી માગી લે છે.

મન્મથની મૂંગી વેદનાનો ત્યારે જ અંત–સુખદ અંત આવે છે. સામાજિક નવલકથા તરીકે બંધુપ્રેમ દર્શાવતી એક સુન્દર નવલકથા છે. નિર્દોષ હોઈ વાંચવી ગમે એવી છે.

૧૫. વેવિશાળ : (છઠ્ઠી આવૃત્તિ)—લેખક : સ્વ. શ્રી. ઝવેરચંદ મેઘાણી; પ્રકાશક : ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, અમદાવાદ પૃષ્ઠસંખ્યા ૨૮૬, કીમત રૂા. ૩–૮–૦.

સ્વ. ઝવેરચંદ મેઘાણી ગુજરાતના એક સમર્થ સાહિત્યકાર સાક્ષર હતા. શરૂઆત નો એમણે કાઠિયાવાડના લોકસાહિત્યના સંશોધનથી કરી અને ગુજરાતી વાચકોને સોરઠી સાહિત્યનો, લોકવાર્તાઓનો પરિચય આપ્યો એમણે લખેલી, સંપાદન કરેલી વાર્તાઓ ખૂબ જ લોકપ્રિય બની ગઈ. "રાષ્ટ્રશાયર"નું બિરુદ પણ લોકોએ પ્રેમભાવે એમને આપેલું.

એક નાનકડા ગામના સરકાર પામેલા માનવીઓની ઇંડી તાકાતનું દર્શન કરાવતી આ નવલકથાની ૭ છ આવૃત્તિઓ બહાર પડી છે કથાના મુખ્ય પાત્રો સુશીલા, ભાનુ, સુખલાલ, ખુશાલ, ચંપકલાલ શેઠ આપણા સમાજમાં મળી આવતી વ્યક્તિઓ છે. આદર્શ અને વ્યવહારુ પણાના ઘર્ષણની આ કથા સરસ છે. મેઘાણીજીની કલમને માટે બીજું શું કહેવાનું હોય.

૧૬ મળેલા જીવ—(પાંચમી આવૃત્તિ)લેખક : શ્રી. પન્નાલાલ પટેલ; પ્રકાશક : [illegible] સાહિત્ય સંઘ લિમિટેડ, અમદાવાદ. પૃષ્ઠસંખ્યા ૩૦૮, કીમત રૂા ૪–૮–૦.

ગ્રામ્યજીવનના પ્રસંગો આલેખતી નવલકથાઓ લખનારાઓમાં [illegible] આગલી હરોળના લેખકોમાં પોતાનું નિશ્ચિત સ્થાન મેળવી લીધું છે. [illegible] જુદી જ્ઞાતિના પ્રેમાળ હૃદયોનો તરફડાટ આલેખતી કથા છે. કાનજી અ.રૈયા પૈરો

વાળંદ જ્ઞાતિની કન્યા—મેળામાં ચકડોળમાં બેસવું, ગીતો ગાવાં, પાવા વગાડવા એ ગ્રામ્યજીવનની એક મોજ માણતાં પ્રેમમાં પડે છે. સામાન્ય ઉચ્ચ ગણાતી ન્યાતોમાં પણ જવલ્લે જ જોવા મળતાં લાગણીઓનાં સ્પંદનો આ બન્ને પ્રેમી હૈયાંમાં જાગે છે. છતાં અનીતિમાન જીવન ગુજારવાનું પસંદ કરતાં નથી. એક જ ગામમાં નજીક રહી શકાય એ જ એક હેતુથી કાનજી જીવીને પોતાના જ ગામના વાળંદ સાથે પરણવા જણાવે છે અને જીવીને મન કાનજીનો શબ્દ બ્રહ્મવાક્ય હોઈ જીવી એ સ્વીકારે પણ છે.

પછીનું જીવન એ તો ગામડાંમાં સામાન્યપણે જોવા મળતું જીવન છે. જીવીના પતિ ધૂળિયાનું જીવી ઉપર વહેમાવું, જીવીને મારઝૂડ, ધૂળિયાનું વિચિત્ર સંજોગોમાં અવસાન: આ બધા પ્રસંગોમાં ગ્રામ્યજીવનનો સચોટ ચિતાર આપ્યો છે. વાર્તા વાંચવી ગમશે જ.

૧૭. ઇન્દ્રધનુ—લેખક: પ્રો. એન. સી. ફડકે; અનુવાદક: શ્રી. વિદ્વાંસ; પ્રકાશક: નવયુગ પુસ્તક ભંડાર, રાજકોટ, સૌરાષ્ટ્ર. પૃષ્ઠસંખ્યા ૨૪૮, કીમત રૂા. ૩–૮–૦.

મૂળ મરાઠીમાં લખાયલી આ નવલકથા પ્રો. ફડકેની શ્રેષ્ઠ નવલકથાઓમાંની એક નવલકથા ગણાય છે. સ્ત્રીપુરુષના આકર્ષણ અંગે થતાં માનસિક પરિવર્તનો, વિચારોને લગતી આ નવલકથાનાં મુખ્ય પાત્રો ચંદ્રકાંત, ડૉ. જયંત અને વાસંતી, આ ત્રણ પાત્રોની સાથે બીજાં નાનાં પાત્રો અને પ્રસંગો પણ આવરી લેતી આ નવલકથા જરૂર ગુજરાતી વાચકોનો આદર પામશે. ભાષા શિષ્ટ અને સાદી હોઈ અનુવાદ સારો થયો છે.

૧૮. વેરની વસુલાત—(પાંચમી આવૃત્તિ) લેખક: શ્રી. કનૈયાલાલ મુનશી; પ્રકાશક: ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, અમદાવાદ. પૃષ્ઠસંખ્યા ૪૯૨, કીમત રૂા. ૬–૮–૦.

સ્વ. ગોવર્ધનરામભાઈ પછીના યુગમાં શ્રી. કનૈયાલાલ મુનશી ગુજરાતી સાહિત્યમાં એક અને અજોડ સાહિત્યસ્વામી તરીકે બહાર આવ્યા. તેમની નવલકથાઓ—ઐતિહાસિક તેમ જ સામાજિક બન્ને પ્રકારની નવલકથાઓએ સમાજમાં નવા તેજસ્વી સિતારાનું આગમન પોકાર્યું.

'વેરની વસુલાત' શ્રી. મુનશીની પ્રથમ નવલકથા. રાજકીય અને સામાજિક ખટપટોનો ખ્યાલ સરસ રીતે શ્રી. મુનશીએ આપ્યો છે. તેમણે સંન્યાસી અને ગૃહસ્થી અંગે હિંદુધર્મના ખ્યાલો જે સરળતાથી અને સ્પષ્ટતાથી સમજાવ્યા છે તે મનનીય છે. શ્રી. મુનશીજીની કલમ માટે વધુ શું કહેવાનું હોય?

૧૯. નૌકા ડૂબી (આવૃત્તિ બીજી)—મૂળલેખક: રવિન્દ્રનાથ ટાગોર; અનુવાદક: નગીનદાસ પારેખ, પ્રકાશક: એ. આર. શેઠની કું., પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબાઈ ૨, પૃષ્ઠસંખ્યા ૪૧૪, કીમત રૂા. ૬–૦–૦.

કવિવર રવિન્દ્રનાથ ટાગોરની સૌથી વધુ લોકપ્રિય બનેલી નવલકથાઓમાં નૌકા ડૂબી અને ગોરામાં પણ નૌકા ડૂબી વધારે લોકપ્રિય બનેલી. આની અનુવાદિત પ્રથમ આવૃત્તિ છેક ૧૯૩૮માં પ્રગટ થયેલી. ત્યાર બાદ આજ અઢાર વર્ષે આ બીજી આવૃત્તિ બહાર પડે છે. આટલો બધો લાંબો ગાળો આવી એક ઉચ્ચ શ્રેણીની નવલકથાને માટે ઠીક ન ગણાય. ગુજરાતી વાચકોનું એના તરફ પૂરતું ધ્યાન કેમ ન ગયું એ સમજાતું નથી.

વાર્તાનો મુખ્ય બનાવ શરૂઆતમાં જ બને છે. લગ્ન કરી નવવધૂને લઈને આવતા રમેશને માર્ગમાં નદીના પૂરનાં તોફાન નડે છે. હોડીઓના મુસાફરો આ તોફાનમાં સપડાય છે. હોડીઓ ડૂબે છે, ભાંગી જાય છે. રમેશની સાથે આવેલી બીજી જ સ્ત્રી કમલાને પોતાની પત્ની માની રમેશ ઘેર લઈ જાય છે. થોડા જ વખતમાં એને આ ભૂલની ખબર પડે છે. એ એક

બનાવને લક્ષમાં રાખીને આખી નવલકથાનું સર્જન કર્યું છે.

છેક સુધી વાચનનો રસ જાળવી રહે છે. અનુવાદ સફળ થયો છે. —લ. દી.

૨૦. વિદ્યાર્થીવાચનમાળા–શ્રેણી ત્રીજી—પુ. ૪૧થી ૬૦. ૪૧ મહામુનિ વસિષ્ઠ, ૪૨ મદાલસા, ૪૩ રાજકુમાર ધ્રુવ, ૪૪ સતી સાવિત્રી, ૪૫ દ્રૌપદી, ૪૬ વીર વિક્રમ, ૪૭ રાજા ભોજ, ૪૮ કવિ કાલિદાસ, ૪૯ વીર દુર્ગાદાસ, ૫૦ મહારાણા પ્રતાપ, ૫૧ સીદીમનો સપૂત, ૫૨ દાનવીર જગડૂ, ૫૩ સિદ્ધરાજ જયસિંહ, ૫૪ જગતશેઠ, ૫૫ પંડિત મોતીલાલજી, ૫૬ જગદીશચંદ્ર બોઝ, ૫૭ શ્રી. અરવિંદ ઘોષ, ૫૮ વીર વિઠ્ઠલભાઈ, ૫૯ પ્રો. ધોંડો કેશવ કર્વે, ૬૦ શ્રી. ઍની બેસંટ.

લેખક : પુષ્પ, ૫૫ શ્રી. પ્રહ્લાદ બ્રહ્મભટ્ટ, ૪૩ શ્રી રમણલાલ ના. શાહ, ૪૪, ૪૨ શ્રી. માધવરાવ ભા. કર્ણિક, ૫૬, ૫૭ શ્રી. રમણલાલ પી. સોની, ૪૧, ૪૫થી ૪૮ શ્રી. ધીરજલાલ ટો. શાહ, ૪૯થી ૫૪, ૫૮થી ૬૦ શ્રી. બાલાભાઇ વી. દેસાઇ.

પ્રકાશક : ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, અમદાવાદ. સંપાદક : શ્રી. જયભિખ્ખુ, કીમત દશ શ્રેણીના ૪૦ રૂપિયા, પોસ્ટેજ આઠ આના અને રજિસ્ટ્રેશનના આઠ આના વધુ, પાકા પૂઠાના ૫૦–૦–૦.

—શ્રેણી ત્રીજીનાં તમામ પુસ્તકો આકર્ષક છપાયાં છે. એની આ સુંદર આવૃત્તિ વાંચવી ગમે એવી છે. જીવનચરિત્રોના આ સાહિત્ય વડે પ્રકાશન સંસ્થાએ સુંદર ઉમેરો કર્યો છે. પુસ્તકાલયોએ વસાવવા જેવાં.

૨૧. મેંદીની મંજરી—લેખિકા : શ્રી. વિનોદિની નીલકંઠ, પૃ. ૧૦૮, પૂઠું કાર્ડબોર્ડનું, પ્રકાશક : ભારતી સાહિત્ય સંઘ (પ્રાઇવેટ) લિમિટેડ, ફર્નાન્ડીઝ બ્રિજ ગાંધી રોડ, પો. બો. નં. ૭૩, અમદાવાદ–૧. આવૃત્તિ ૧, કીમત ૧–૮–૦.

આમાં બાલોપયોગી ૧૪ વાર્તાઓ સંગ્રહાઈ છે. પ્રત્યેક વાર્તા વાંચવી ગમે એવી છે. અને કેટલીક કહી સંભળાવવા જેવી પણ છે.

[પ્રસ્તાવના પૃ. ૬માં બહેન લખે છે કે : ‘ ઘણી ખરી વાર્તાઓ એવી જ લખાય છે કે વાંચતી વખતે જાણે તે અગાઉ વાંચેલી છે એવો ભાસ થાય છે. ’

વાત સાચી છે. મને તો આમાંની વાર્તાઓ વાચતાં એવો જ અનુભવ થયો છે.

બાલભોગ્ય વાર્તાઓમાં અને તેમાંય જે બહેનને પ્રસ્તાવનામાં ઉચ્ચારવું પડે, છતાં પોતે એવું જ વીણામણ વીણે ત્યારે કહેવું પડે છે. ‘ મેંદીની મંજરી ’ તદ્દન અદ્વિતીય તો નથી રહી.

વાર્તાઓ આવકારદાયક હોઈ, પુસ્તક ખરીદવા જેવું.

૨૨. વિનોબાજી—લેખક : શ્રીકાન્ત ત્રિવેદી, પ્રકાશક : ભારતી સાહિત્ય સંઘ, અમદાવાદ. કાચું પૂઠું, પૃ. ૧૧૨, કીમત ૧–૪–૦.

બાળકો સમજી શકે એવું આ સરળ પુસ્તક છે. છાપકામ આકર્ષક છે. જીવનચરિત્રોના સાહિત્યમાં સુંદર ઉમેરણ છે. વસાવવા જેવું.

૨૩. નેહરુચાચા—લેખક : શ્રીકાન્ત ત્રિવેદી, પ્રકાશક : ભારતી સાહિત્ય સંઘ, પૃ. ૧૩૬. પૂઠું કાર્ડબોર્ડ, કીમત ૧–૮–૦.

‘ નેહરુચાચા ’ સૌને ગમી જાય એવું મજાનું પુસ્તક છે. બાળકો હોંસે હોંસે વાંચશે. એમની ‘ જીવનયાત્રા ’ની નોંધ ધ્યાન ખેંચે એવી છે. કોઈ પણ અભ્યાસકને ઉપયોગી થઈ પડશે.

‘ વાચક ’

રવાણી પ્રકાશન ગૃહ—અમદાવાદ તરફથી

૧૯. નંદવાયેલાં હૈયાં—લેખકઃ શ્રી. પુષ્કર ચંદરવાકર; કીમત ૩-૦-૦.
૨૦. માનવીના માળો— „ „ „ ૩-૫૦
૨૧. બાવડાના બળે— „ „ „ ૩-૫૦.
૨૨ ભવની કમાણી— „ „ „ ૪-૫૦.
૨૩. કાઠસલરની આત્મકથા—અનુવાદકઃ શ્રી. વાસુદેવ મહેતા; કીમત રૂ. ૨-૦.

આર. આર. શેઠની કંપની—મુંબઈનાં પુસ્તકો

૨૪. સંકલ્પ સિદ્ધિ—લેખકઃ શ્રી. વસંતરાય હરરાય દેસાઈ; કીમત રૂ. ૫-૦-૦.
૨૫. અણપ્રીછયાં હેત—લેખકઃ શ્રી. 'વિશ્વમિત્ર;' કીમત રૂ. ૪-૮-૦.
૨૬. સંધ્યાના રંગ—લેખકઃ શ્રી. ગુણવંતરાય આચાર્ય; કીમત રૂ. ૪-૮-૦.

બાલગોવિંદ કુબેરદાસની કંપની—અમદાવાદ તરફથી

૨૭. વાર્તા રે વાર્તા—લેખિકા: કુસુમબેન ઠાકોર, કીમત રૂ. ૧-૮-૦.
૨૮. ચારિત્ર્યમિત્રો—ભાગ ૧, ૨, ૩-લેખક: શ્રી. મનુ પંડિત; કીમત ત્રણેના રૂ. ૨-૧૨-૦.
૨૯. બાલકૂજન—સં. અન્નપૂર્ણ મહેતા; કીમત રૂ. ૦-૪-૦.

અન્ય પ્રકાશકો તરફનાં પુસ્તકો

૩૦. આવા હતા બાપુ—ભા. ૧-૨ સંપાદકઃ શ્રી. રતિલાલ અનિલ; રૂપાયતન પ્રકાશન, જૂનાગઢ; કીમત ૦-૮-૦ દરેકના.
૩૧. સીવણ, ભરત અને ફેન્સી કામ—લેખકઃશ્રી. ધનમાયા ધનજીશા અંકલેશરિયા; પ્રકાશકઃ આચાર્ય બુક ડેપો, જ્યુબિલી બાગ સામે, વડોદરા. કીમત રૂ. ૬-૦.
૩૨. વિલીન થતી જ્યોત—લેખકઃ શ્રી. કૃષ્ણપ્રસાદ ભટ્ટ; પ્રકાશકઃ આદર્શ પુસ્તક ભંડાર, ભદ્ર, અમદાવાદ. કીમત ૨-૧૨-૦.
૩૩. રક્ષક અને બીજી નાટિકાઓ—લેખકઃ શ્રી. મોગીલાલ હિ. બારોટ; પ્રકાશકઃ સૌ. લક્ષ્મી એચ. બારોટ; આલીપુરા, ભરૂચ. કીમત રૂ. ૧-૦-૦.

મગજમાં નહિ, હૃદયમાં

હું મિત્રો મેળવું છું એ તમારી માફક વાદવિવાદ દ્વારા નહિ, મારો માર્ગ નિરાળો છે. હું તો ઝટ દઈને સામેનાની નજર છુટી લઉં, અથવા બિમાર હોય તો પગ ચાંપવા બેસી જાઉં, રસોડામાં હોય તો ત્યાં જઈને શાક સમારવા બેસી જાઉં, અથવા વાસણ માંજવા મંડી પડું. હું માણસોના મગજમાં નહિ, એમના હૃદયમાં પેસી જાઉં છું.

—સાને ગુરુજી

ડભોઈ તાલુકા પુસ્તકાલય શિક્ષણવર્ગ અને પરિષદ

ડભોઈ તાલુકાનો એક પુસ્તકાલય શિક્ષણવર્ગ ગઈ તા. ૩, ૪ના રોજ તાલુકાના અમરેશ્વર મુકામે યોજાયો હતો. આ વર્ગનું સંચાલન વડોદરા—પંચમહાલ જિલ્લાના પુસ્તકાલય પ્રચારક શ્રી. છગનભાઈ મ. પટેલે કર્યું હતું. આ વર્ગમાં પુસ્તકાલય વ્યવસ્થા, ગ્રંથપસંદગી, પુસ્તકોનું વર્ગીકરણ, તેમ જ ગ્રંથસંચાલન અને પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિને લગતા વ્યવહારુ સામાન્ય જ્ઞાનના વિષયોને લગતાં પ્રવચનો યોજાયાં હતાં. તે પૈકી પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ લિ. ને લગતી હકીકત મંડળના મંત્રી શ્રી. લક્ષ્મણસિંહ પરમારે, મંડળના અધ્યક્ષ શ્રી. કાશીવાળાએ હિસાબી વ્યવસ્થા તેમ જ પુસ્તકાલયને લગતું સામાન્ય જ્ઞાન સમજાવ્યું હતું. ત્યારે "પુસ્તકાલય" માસિકના તંત્રી શ્રી. મણિલાલ વ્યાસે પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિને લગતા વિવિધ અંગો સમજાવ્યાં હતાં.

ત્રીજે દિવસે તા. ૫મીના રોજ ડભોઈ તાલુકાના જાણીતા કાર્યકર્તા શ્રી. ચિમનલાલ દેસાઈ ડભોઈવાળાના પ્રમુખપદે તાલુકા પુસ્તકાલય પરિષદ યોજાઈ હતી, જેમાં આમજનો અને વર્ગમાં હાજર રહેલા ગ્રંથપાલો તથા તાલુકાનાં પુસ્તકાલયોના પ્રતિનિધિઓએ સારી સંખ્યામાં હાજરી આપી હતી.

પ્રારંભમાં, પ્રાર્થના બાદ શ્રી. સોમાભાઈ મોતીભાઈ પટેલે પરિષદ અંગેનું મંગલ પ્રવચન કર્યું હતું; ત્યારે સ્વાગતપ્રમુખ શ્રી. રણછોડભાઈ પટેલે ગામની પ્રગતિનો ખ્યાલ આપી એને આગળેના વિવિધ સંસ્કારપ્રવૃત્તિઓનો ખ્યાલ આપી પરિષદનું સ્વાગત કર્યું હતું.

પ્રમુખશ્રીનું પ્રવચન

પ્રમુખસ્થાનેથી પ્રવચન કરતાં પરિષદના વરાયેલા પ્રમુખ શ્રી. ચિમનલાલ દેસાઈ ડભોઈવાળાએ જણાવ્યું હતું કે :

ડભોઇ તાલુકા પુ. પરિષદના વરાયેલા પ્રમુખ

શ્રી. ચિમનલાલ દેસાઈ–ડભોઈવાળા

સ્વાગતાધ્યક્ષ, પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિમાં રસ ધરાવતાં રસરસિયાં ભાઈબહેનો અને વહાલાં બાળકો,

ડભોઈ તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળના આ ચોથા અધિવેશનના પ્રમુખ તરીકે આપ સૌએ મારી વરણી કરી છે એ આપ સૌના મારા પ્રત્યેના પ્રેમ–સદ્ભાવ બદલ હું આપનો અત્યંત ઋણી છું, સૌનો ઉપકાર માનું છું.

અમરેશ્વર એ તો આ ડભોઈ તાલુકાની કુબેરનગરી. કુબેરનગરીમાં કશી મણા ન હોય અહીં અમરેશ્વરમાં કશી મણા નથી. વિપુલ સાધનસંપત્તિ–સંતતિ. એમાં સંસ્કાર ભળે—શ્રી અને સરસ્વતીનો મેળ મળે—ત્યાં પછી કઈ કમીના હોય ભલા ?

આ લક્ષ્મીનગરમાં આ જ સરસ્વતીનું આહ્વાન થઈ રહ્યું છે—એનું પૂજન–અર્ચન થઈ રહ્યું છે. પણ એ એના મંદિરમાં નહીં, ગામની ધર્મશાળામાં. સૌને રહેવા આવાસ–નિવાસ જોઈએ. સરસ્વતીનું નિવાસસ્થાન નથી એ ગામની ઊણપ જાણીને અહીંના ગર્ભશ્રીમંત ધનપતિ શ્રી. ભાઈલાલભાઈ અંબાલભાઈ

પરેશે આદર્શ સરસ્વતી મંદિર ઊભું કરવા રૂા. ૨૦૦૦)ની ઉદાર દેણગી આપી છે તે બદલ તેમને ધન્યવાદ આપું છું.

થોડી વસ્તીનાં નાનાં નાનાં સાધન–ધનવિહોણાં ગામોએ પુસ્તકાલયનાં સ્વતંત્ર મકાનો ઊભાં કરી દીધાં છે. અહીંના ભાઈઓએ એ દિશામાં પ્રયત્ન કરી વહેલામાં વહેલી તકે પુસ્તકાલય બંધાય તેવા પ્રયત્નો જરૂર કરવા ઘટે.

પુસ્તકાલયના મકાનવિહોણું ગામ ગમે તેવું માતબર હોય તો પણ એની ઊણપ માટે ગામલોકોને નીચું જોવડાવનારું છે. શાળા અને પુસ્તકાલય એ તો ગામનું ઘરેણું છે. એના વિના ગામ ન દીપે. આ ગામ દીપાવવા ગામના આબાલવૃદ્ધ સૌ કટિબદ્ધ થાઓ એવી વિનંતિ છે. અસ્તુ.

પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ—જનતામાં જ્ઞાનનો પ્રચાર—પ્રસાર અને ફેલાવો એના વિચારો આવતાં જ આપણામાં એનાં ઊંડાં બીજ રોપનાર કૈલાસવાસી શ્રીમંત સયાજીરાવ ગાયકવાડ અને ગુજરાતનું અણમોલ મોતી સદ્‌ગત મોતીભાઈ ન. અમીન સાહેબ એ ઉભય વિભૂતિ સહસા જ સ્મરણપટ પર તરી આવ્યા વિના રહેતી નથી. એમની યાદ તાજી થતાં જ મારું શિર એમના ચરણમાં ઝૂકે છે. એ વિભૂતિઓને ભાવભરી અંજલિ આપવામાં આપ સૌ મારા સૂરમાં સૂર પુરાવશો.

વાચનાલય—પુસ્તકાલય એ જનતાની અનિવાર્ય જરૂરિયાતો પૈકીની આજના જમાનાની ખાસ અતીવ આવશ્યક જીવતી જાગતી સંસ્થા હોઈ અન્ય અનેક પ્રવૃત્તિઓના પ્રભાવે માનસિક અને સાંસ્કૃતિક પ્રવૃત્તિના પ્રધાનકેન્દ્રસ્થાન સમું પુસ્તકાલયનું અસ્તિત્વ જ્યાં ન હોય ત્યાં તે ખોલી તેને નિભાવવાની જવાબદારી જનતાની છે, એ કોઈને સમજાવવાનું આજે ન હોય. માનવી માત્રને સમાનતાની કક્ષાએ લાવનાર—ઉચ્ચ સંસ્કૃતિની ટોચે લઈ જનાર—અતિ આવશ્યક સાધન જો કોઈ પણ હોય તો તે પુસ્તકો છે. આમજનતાનો સાર્વજનિક ખજાનો સૌનો ઉપભોગની કીમતી મતા જો કોઈ હોય તો તે પુસ્તકાલય છે.

શરીરમાં આત્માનું ચૈતન્ય જેટલું જરૂરી અને કીમતી છે તેટલું જ અણમોલ અને મૌલિક ગામડાનું વાચનાલય–પુસ્તકાલય છે. પશ્ચિમના દેશો તરફ નજર કરશો તો સહસાજ સૌના ખ્યાલમાં આવી જશે કે, ત્યાં મફત વાચનાલયો અને પુસ્તકાલયો ઠેર ઠેર અસ્તિત્વ ધરાવે છે અને શ્રીમંત સયાજીરાવે પરદેશના પ્રવાસોમાં એ જોયા પછી જ આપણને પ્રેરણા આપી અને શાળા ત્યાં પુસ્તકાલયનું ઉદ્દામ સૂત્ર જનતાને ગળથૂથીમાંથી જ ગળે ઊતરાવ્યું. છતાંયે કમનસીબી આપણી અને આપણા ભારત દેશની છે કે હજુયે આપણાં ગામડાં શાળા અને પુસ્તકાલયવિહોણાં રહ્યાં છે અને જનતા અજ્ઞાનમાં સબડી રહી છે.

પાશ્ચાત્ય દેશોની વ્યક્તિગત—સામાજિક અને સાંસ્કારિક ઉન્નતિ પ્રત્યેકના વાચનને આભારી છે. ભારતવાસીઓએ પણ પોતાના ઉત્કર્ષ માટે કેટલાક આવશ્યક પગલાં ભરવાનું ઇચ્છવા યોગ્ય છે. સાથે જ પ્રજાના જીવનઘડતર માટે પુસ્તકોના વાંચનની ખૂબ જ જરૂર છે. માનવીના જીવનનું ઘડતર, તેની ખાનદાની, તેનું ઉમદા દિલ, તેના સંસ્કારિતા, તેની વિદ્વત્તા, તેનું જ્ઞાન એ બધું શિષ્ટ વાચન પર નિર્ભર છે, એ કોઈથી ના પાડી શકાય તેમ છે નહીં.

આપણા ડભોઈ તાલુકામાં હજુ જ્યાં જ્યાં આ પ્રવૃત્તિનો વિકાસ ન થયો હોય—સરસ્વતીમંદિરો—જ્ઞાનમંદિરો ન હોય તેવાં ગામડાઓમાં તે જલદી બંધાય તે તરફ સૌએ

લક્ષ આપી સાચા દિલના પ્રયત્નો કરવા જરૂરી છે. સાધનવાળાં ગામડાંઓએ સરકાર પર અવલંબીને બેસી ન રહેતાં જનતા પોતામાંથી–ધનિક વર્ગમાંથી આર્થિક મદદ ઊભી કરી પોતાના ગામને ગળે આ અતિ આવશ્યક આભૂષણ પહેરાવે અને ગામને શોભાવે.

પુસ્તકાલય કેવળ પુસ્તકોનું સંગ્રહસ્થાન ન બનવું જોઈએ. એ જીવનસુધારણાનું એક મહત્ત્વનું સંસ્કારી કેન્દ્ર બની કેવળ પુસ્તકોની જ આપ-લે ન થતાં સમગ્ર જનતા માટેની કલ્યાણકારી સૌ કોઈ પ્રવૃત્તિઓ ત્યાંથી થાય એ ઇષ્ટ છે.

ભારત આજે તો આઝાદી ભોગવી રહ્યું છે. મહાત્મા ગાંધીજી જેવી મહાન વિભૂતિની પુરુષાર્થે ભારત આજે ઉન્નત મસ્તકે વિશ્વના અન્ય સ્વતંત્ર દેશોની હરોળમાં સરસાઈ ભોગવી રહ્યું છે, એ જ મહાત્માજીની શુભાશિષથી એમના રાજકીય વારસ આપણા ભારતનું અણમોલ જવાહર—આપણા ભારતના વડાપ્રધાન અને આપણા સૌના લાડીલા જવાહરલાલ—નેહરુ વિશ્વની એક ઉત્કૃષ્ટ વ્યક્તિ—આંતરરાષ્ટ્રિય વિભૂતિ તરીકે પૂરવાર થઈ ચૂકી છે, એટલુ જ નહીં પણ સૌ દેશોના રાજદ્વારી પુરુષો વિશ્વમાં શાંતિ સ્થાપવા અને અણુબોંબ–હાઈડ્રોજન બોંબના સંહારક વિનાશમાંથી વિશ્વને ઉગારવા માટે આપણા વડા પ્રધાન તરફ મીટ માંડી રહ્યા છે, એમની સલાહ અને દોરવણી માગી રહ્યા છે—એ ભારતનાં અહોભાગ્ય છે. ભારતની આઝાદી ટકાવવી એ એકેએક ભારતવાસીની ફરજ છે.

મહાત્માજી આપણને બે ઉમદા વારસો આપતા ગયા છે, રાજદ્વારી વારસ પંડિત જવાહરલાલ નેહરુ અને આધ્યાત્મિક વારસ સંત વિનોબાજી. બન્નેની દિશાઓ જુદી પણ ધ્યેય તો એકલક્ષી જ કે ભારતનો સર્વ રીતે—સર્વોદયની દૃષ્ટિએ—ઉત્કર્ષ. વિનોબાજીની દેશવ્યાપી પ્રવૃત્તિથી અજ્ઞાત ન રહેતાં એમની વિચારશ્રેણી સમજવા અને પુરી પચાવવા ભારતવાસી તત્પર નહીં રહે તો એક દિવસ એવો આવશે કે તે ગાઢ અંધકારમાં અટવાયા કરશે.

આ અજ્ઞાન દૂર કરવા—પણ આજે વાચનની અને રોજબરોજની દેશપરદેશની વિધવિધ પ્રવૃત્તિઓથી વાકેફ રહેવાની એકેએક ભારતવાસીની ફરજ છે.

દરેક ગામના કેળવાયેલા નાગરિકો અન્ય ગ્રામજનતાને પોતે દેશના સાચા નાગરિક નીવડે એવી ભાવનાશાળી થાય તેવા પ્રયત્નો અવશ્ય કરે. અને તેને માટે પ્રત્યેક નાના કે મોટા ગામે વાચનાલય, પુસ્તકાલયની આવશ્યકતા સ્વીકારી પુસ્તકો-વર્તમાનપત્રો અને સામયિકોના મળતા લાભથી બહારની દુનિયાના બનતા બનાવોથી વાકેફ રાખી જનતાની સામાજિક, રાજકીય, આર્થિક—ધાર્મિક, નૈતિક અને શારીરિક ઉન્નતિ થાય તેવા પ્રયાસો આદરવા ઇચ્છનીય છે અને તેમ થતાં દેશના સાચા નાગરિક તરીકે ભારતનું ભાવિ ઊજળું બનાવે એ પુસ્તકાલયથી મળતો શ્રેષ્ઠમાં શ્રેષ્ઠ લાભ ગણાય.

ગામડાંના વાચનાલયો-પુસ્તકાલયોની ઉત્તમકક્ષામાં ગણતરી કરાવવી હોય તો તેને શ્રમજીવીઓની દૃષ્ટિએ ચલાવવાં જોઈએ—ત્યાં સૌને છૂટથી વાંચવાનો લાભ મળતો રહે એ લક્ષ્ય દૃષ્ટિ સમીપ રાખી પુસ્તકોની પસંદગી થવી ઘટે.

ગામડાંઓની ઉન્નતિનું મુખ્ય કેન્દ્ર પુસ્તકાલય છે, જે દ્વારા ગામલોકોના સંસ્કાર ઘડાય. ગ્રામ પુસ્તકાલયનો મહાન આદર્શ તો ગામને સંસ્કારી બનાવવાનો અને ગામમાં સંસ્કાર વધારી જગતની સંસ્કારિતાની હરોળમાં લાવી મૂકવાનો છે. એટલે ગામડાના સંસ્કારકેન્દ્ર તરીકે ગ્રામ પુસ્તકાલયને વ્યવસ્થિત બનાવી ગ્રામજનતાને વાચનનો પૂરો લાભ મળે તેવો પ્રબંધ કરવાનું ગામલોકોનું કર્તવ્ય છે.

ભણતર ભણ્યા પછી તેને તાજું રાખવાનો રામબાણ ઉપાય વાચનાલય-પુસ્તકાલય છે. ખરું પુછાવો તો પુસ્તકાલય એ તો પ્રૌઢ શિક્ષણનો પાયો મજબૂત કરવાનું ઉમદા અને ઉપયોગી સાધન છે.

જ્યાં વાચનાલય અને પુસ્તકાલયની સ્થાપના થઈ—એ સરસ્વતીમંદિરમાં પુસ્તકો પધરાવવામાં આવે તેનો લાભ ઉઠાવવાથી નિરક્ષરતાનિવારણના કાર્યનું ભારણ પણ ઓછું થઈ જાય છે. આમ બધી રીતે વાચનાલયો—પુસ્તકાલયો ઊઘડતાં રચનાત્મક પ્રવૃત્તિ—સર્વોદયની પ્રવૃત્તિ—ને વેગ મળતો રહે એ સ્વાભાવિક છે. ઉપરાંત સમાજશિક્ષણ, પ્રૌઢશિક્ષણ અને ફરજીઆત શિક્ષણ દ્વારા જનતાના જ્ઞાનનો વિકાસ થવો પૂરો સંભવિત છે. અર્થાત્ અત્યારના યુગની બધી ઉન્નતિકારક પ્રવૃત્તિઓમાં પ્રધાન ભાગ ભજવનાર વાચનાલય-પુસ્તકાલય છે, એ નિર્વિવાદ છે.

ગામડે ગામડે જ્ઞાનદીપ પ્રગટાવવા પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિઓમાં રસ લેનાર સૌને આગળ આવવા—તે પ્રવૃત્તિને વેગ આપવા—દિલોજાનીથી પ્રયાસ કરવા મારી વિનંતિ છે.

આજના પ્રસંગે આપણા તાલુકામાં કરવી જોઈતી પ્રવૃત્તિઓ તરફ પણ મંડળના સભ્યોનું ધ્યાન દોરીશ.

ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળના સભાસદો બહુ મોટી સંખ્યામાં આપણા તાલુકામાં નોંધાય તે તરફ લક્ષ આપવાનું ભૂલશો નહીં.

શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષામાં પણ વધારેમાં વધારે પરીક્ષાર્થીઓ આપણા તાલુકામાંથી બેસે તે જોવું જરૂરી છે.

મારા પ્રવાસ દરમિયાન ઘણા ગામડાંમાં મને જોવા મળ્યું છે કે પુસ્તકાલયોનાં કબાટો ઉપર જાળા બાઝેલા, પુસ્તકો ઉપર ધૂળના ઢગલા વળેલા, સાફસૂફી વિના અસ્તવ્યસ્ત પુસ્તકો-વર્તમાનપત્રો-સામયિકો પડેલાંના દશ્યો જોઈને મને દુ:ખ થયુ છે. હું ઇચ્છું છું કે અધ્યાપકો શિક્ષકો સદા જાગ્રત રહી ગ્રંથો—પુસ્તકોનું જીવની જેમ જતન કરે અને પોતાના ગામના પુસ્તકાલયને સુશોભિત બનાવે.

બીજું એક નમ્ર સૂચન છે કે, પુસ્તકો ફાટી જાય છે તેને કાઢી નાખવામાં આવે છે—રદ કરવામાં આવે છે તે પ્રથા બદલવી જરૂરી છે. શરીરના અવયવો ફાટે છે-ચિરાડા પડે છે-કે ઘા પડે છે તોયે આપણે એ શરીરને ફેંકી દઈ શકતા નથી કે કચરાની ટોપલીમાં નાખી નથી દેતા કે ખૂણે ખાટ ઢળાવી તરછોડી શકતા નથી કે નથી તેની ઉપેક્ષા કરતા. પણ દાક્તરને બોલાવી દવાદારૂ કરાવી શરીરને સમરાવી શકીએ છીએ—સુધારી શકીએ છીએ. તદ્દન ફાટેલાં પુસ્તકોના દાક્તર વૈદ્ય—બુક બાઈન્ડર પાસે થોડાક પૈસા ખર્ચી સમરાવી લેવાય—બંધાવી લેવાય તો ઓછે ખર્ચે પુસ્તકો નવા જેવાં થાય અને રદ થયેલાં પુસ્તકોની જગાએ નવાં પુસ્તકો ખરીદવા પાછળ થતા ભારે ખર્ચમાંથી ઊગરી જવાય તેમ તેટલા નાણાંનાં નવાં પુસ્તકો ખરીદી ઊલટ પુસ્તકોમાં વધારો થઈ શકે. અસ્તુ.

પ્રમુખશ્રીનું વક્તવ્ય પૂરું થતાં ડભોઈ તાલુકાના આસિ. ડેપ્યુટી એજ્યુ ઇન્સ્પેક્ટર શ્રી. જોષી, પુસ્તકાલય મ. સ. મંડળના અધ્યક્ષ શ્રી. મણિલાલ કાશીવાળા, વગેરેએ પરિષદને સંબોધતાં પ્રાસંગિક પ્રવચનો કર્યાં હતાં.

ત્યાર બાદ ઠરાવોનું કામ હાથ પર લેવાતાં નીચે પ્રમાણેના ઠરાવો પસાર થયા હતા:—

પસાર થયેલા ઠરાવો

(૧) મુબઈ રાજ્યની સરકારે સમાજશિક્ષણ વિકસાવવા માટે ગામેગામ સાર્વજનિક પુસ્તકાલયો શરૂ કરવા જે યોજના કરી છે તે આપણા તાલુકામાં વિકસે માટે તેને આ પરિષદ આવકારે છે, અને સ્થાનિક કાર્યકર્તાઓએ, કેળવણી ખાતાના સ્થાનિક અધિકારીઓનો સંપર્ક સાધી આ તાલુકામાં જે ગામોએ આવાં પુસ્તકાલયો સ્થપાયાં નથી તેવાં નવ ગામોએ વહેલી તકે પુસ્તકાલયો શરૂ કરવા ભલામણ કરે છે.

[દ. મૂ. મો. ના. દવે અ. આ. કાન્તિલાલ ચં. પરીખ]

(૨) મુંબઈ રાજ્યમાં, મહિલા પુસ્તકાલયને રૂ. ૧૦૦) સુધી સરકારમદદ આપવાની મુંબઈ સરકારે જે યોજના કરી છે તે યોજના હજુ અમલી બની નથી. તો તેને અમલી બનાવવા આ પરિષદ ના. મુંબઈ સરકારને આગ્રહભરી વિનંતિ કરે છે.

[દ. મૂ. હેમલતાબેન શંકરલાલ દવે અ. આ. સુમતિબેન શંકરરાવ દશપુત્રે]

(૩) આ તાલુકાની જે જે ગ્રામપંચાયતો અને સુધરાઈઓ પોતપોતાની હદમાં આવેલાં પુસ્તકાલયોને ઠરેલા ધોરણે મદદ આપે છે, તેઓનો આ પરિષદ આભાર માને છે, અને હજુ સુધી મદદ ન આપતી હોય એવી સંસ્થાઓને લોકમદદ જેટલી જ મદદ, પોતપોતાની હદમાં આવેલા પુસ્તકાલયોને આપવા અનુરોધ કરે છે.

[દ. મૂ. રામદાસ મથુરભાઈ પટેલ અ. આ. વિઠ્ઠલભાઈ મોહનભાઈ]

(૪) વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મડળ તથા તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળો તરફથી લેવાતી શિષ્ટ વાચન પરીક્ષાનો લાભ વધુ પ્રમાણમા શિક્ષિત ભાઈબહેનો ઉઠાવે તે માટે આ પરિષદ પુસ્તકાલયપ્રેમી ભાઈબહેનોને વિનંતિ કરે છે.

[દ. મૂ. રવિશંકર છો. જોશી અ. આ. ચીમનભાઈ પ્રભુદાસ]

(૫) પુસ્તકાલયોમાં આપણા તાલુકામા પુસ્તકોની પસંદગી કરતી વેળા માત્ર વાર્તાઓનાં જ નહિ પણ સર્વસામાન્ય જ્ઞાન ધરાવતા ભાઈઓને ઉપયોગી થાય તેવાં અને સમાજની વ્યક્તિના જીવનઘડતરમાં માર્ગદર્શન આપે તેવાં ખરીદાય તે માટે તાલુકાના ગ્રંથપાલ ભાઈઓને આ પરિષદ વિનંતિ કરે છે.

[દ. મૂ. ઈશ્વરભાઈ મ. જોશી અ. આ. જેઠાલાલ પુરાણી]

(૬) પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના આદ્યપ્રવર્તક સ્વ. શ્રી. મો. ન. અમીન સાહેબના સંવત્સરી–દિન ૧લી ફેબ્રુઆરીને આપણા તાલુકાનાં પુસ્તકાલયો પુસ્તકાલયપર્વણી દિન તરીકે ઊજવે અને પુસ્તકાલયના વિકાસ અને ઉપયોગ બાબત વિચારણા કરી ફંડ ઉઘરાવે અને સદ્‌ગતને પ્રિય એવા એમના જીવનકાર્યને જીવંત રાખે એવી આ પરિષદ તાલુકાનાં પુસ્તકાલયોને વિનંતિ કરે છે.

[દ. મૂ. ચતુરભાઈ ચુનીભાઈ પટેલ અ. આ. જેસંગભાઈ લલ્લુભાઈ પટેલ]

છેલ્લા ઠરાવ નં. ૭–૮ આભારવિધિના પસાર થઈ વંદેમાતરમ્ બાદ પરિષદની પૂર્ણાહુતિ કરતાં ઉપસંહાર પ્રવચનમાં પ્રમુખશ્રીએ કરેલા ઠરાવોનો અમલ કરવા અનુરોધ કર્યો હતો.

સાંજે સ્થાનિક તેમ જ ડભોઈનાં વિદ્યાર્થિની–વિદ્યાર્થીઓનો તેમ જ શ્રી. કેશવલાલ ભગતના રંજન કાર્યક્રમો રજૂ થતાં સૌ આનંદપૂર્વક વિસર્જન થયા હતા.

(અનુસંધાન પૃ. ૫૫૮–૮ ઉપર)

વિજાપુર તાલુકા પાંચમી પુસ્તકાલય પરિષદ

વિજાપુર તાલુકા પુસ્તકાલય પરિષદનું પાંચમું સંમેલન વિહાર મુકામે મહેસાણા જીલ્લા શાસનાધિકારીશ્રી. હસમુખબેન દેશાઈના પ્રમુખપદે મળી હતી. તેમાં નીચેના ઠરાવો પસાર થયા હતાઃ

(૧) નામદાર સરકાર તરફથી પુસ્તકાલયોને ગ્રાન્ટ મળે છે. આ ગ્રાન્ટની રકમ લેવા ટ્રેઝરીમાં જવું પડે છે તેથી ઘણી પ્રતિકૂળતાઓ ઊભી થાય છે. તે પ્રતિકૂળતાઓ દૂર થાય તે માટે આ મદદની રકમ સરકારમાંથી પરભારી પુ. સ. સ. મંડળ વડોદરામાં જે તે પુસ્તકાલયોના ખાતામાં જમા થાય તેવી વ્યવસ્થા તાત્કાલિક કરવા આ પરિષદ પુસ્તકાલય ખાતાને નમ્ર વિનંતિ કરે છે.

[દ. મૂ. બહેચરભાઈ ન. પટેલ — અનુ. રેવાશંકર કુ. રાવલ]

(૨) પુસ્તકાલયોનાં મકાન ખુલ્લી જગામાં બંધાયેલાં હોય છે તેથી તેને રક્ષણ મળી શકતું નથી એટલા માટે પુસ્તકાલયના મકાનની ફરતાં વરંડો કે તારની વાડ હોવી જરૂરી છે. આ કામે ગામ-મદદ ૫૦% મળતી હોય તો ૫૦% રકમ આપવા જિલ્લા લોકલ બોર્ડ અથવા ના. સરકાર અને જિલ્લા લોકલબોર્ડને વિનતિ કરે છે.

[દ. મૂ. મૂળશંકર — અનુ. જયશંકર પાઠક]

(૩) ઘણી ખરી ગ્રામપંચાયતો પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિમાં રસ લઈ પુસ્તકાલયોને આર્થિક મદદ આપે છે તે પ્રશંસનીય છે. પરંતુ હજુ કેટલીક ગ્રામપંચાયતો આવી મદદ આપતી નથી. તેથી પુસ્તકાલયોને આર્થિક મદદ આપવા આ પરિષદ મદદ નહીં આપનાર વિજાપુર તાલુકાની ગ્રામપંચાયતોને વિનંતિ કરે છે, અને મે. મામલતદાર સાહેબને પ્રસંગે પ્રસંગે આ સંબંધી પંચાયતોના સરપંચોને માર્ગદર્શન કરે તેવી વિનતિ કરે છે.

[દ. મૂ. પ્રતાપજી ચાવડા — અનુ. બળદેવરામ પંડયા]

(૪) સામુહિક વિકાસ યોજનાના અમલ દરમિયાન આ તાલુકામાં પુસ્તકાલયોનાં મકાનોનો ઠીક ઠીક વધારો થયો છે. પરંતુ આ મકાનો પૈકી મોટા ભાગનાં મકાનોમાં ધાબાંની બાંધણીમાં કોઈક પ્રકારની ખામીને લીધે ચોમાસામાં પાણી ટપકે છે ને તેથી આ મકાનો નિરૂપયોગી જેવાં બનતાં જાય છે. તો વહેલી તકે આવાં મકાનો દુરસ્ત કરવા અને ભવિષ્યમાં આવી ખામી ન રહે તે માટે આ પરિષદ નામદાર સરકારને વિનંતિ કરે છે.

[દ. મૂ. રઘુનાથભાઈ બ્રહ્મભટ્ટ — અનુ. અંબાલાલ કલાલ]

(૫) તાલુકામાં નવીન પુસ્તકાલયો શરૂ કરાવવા અને શિથિલ થયેલ પુસ્તકાલયોને મદદ આપી વેગ આપવાનું આ પરિષદ તાલુકાના કાર્યકરોને ભલામણ કરે છે.

[દ. મૂ. ન. ર. મનસુરી — અનુ. ચંદુભાઈ પંડયા]

(૬) ગ્રામપુસ્તકાલયોને સરકાર તરફથી હાલમાં રૂા. ૭૫) સુધીની મદદ મળે છે. આ મદદ વધારી રૂા. ૧૦૦) કરવા આ પરિષદ નામદાર સરકારને વિનંતિ કરે છે.

[દ. મૂ. અં. છો. દલાલ — અનુ. કાન્તિલાલ પાઠક]

(૭) આપણા તાલુકાના પુસ્તકાલયના વ્યવસ્થાપકોને આ પરિષદ ભલામણ કરે છે કે, અઠવાડિયામાં એક દિવસ બહેનો માટે અલગ રાખવાની વ્યવસ્થા કરે કે જેથી બહેનો પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિથી વંચિત રહે છે તે ન રહે તેવી વ્યવસ્થા કરવા વિનતિ કરે છે.

આઠમો ઠરાવ આભારદર્શનનો થયો હતો.

પંચમહાલ જિલ્લાનાં ગ્રામ પુસ્તકાલયોને મળેલી જિલ્લા લોકલ બોર્ડ મદદ

આથી પંચમહાલ જીલ્લાના નીચે જણાવેલા ગ્રામ પુસ્તકાલયોના મંત્રી ભાઈઓને જણાવવામા આવે છે કે, સને ૧૯૫૬–૫૭ના વર્ષની પંચમહાલ જિલ્લા લોકલ બોર્ડ મદદ જેના તેના નામ સામે જણાવ્યા પ્રમાણે વડોદરા વિભાગ પુ મંડળ મારફતે મળી છે, તે જે તેના ખાતે જમા લેવામા આવી છે, તો વિનંતિ કે પોતાના રોજમેળે રકમ જમા લઈ મંડળ ખાતે ઉધારશો

વડોદરા
તા. ૭–૫–૫૭

લક્ષ્મણસિંહ પરમાર
મંત્રી
પુસ્તકાલય સ સ મંડળ લિ

ગોધરા તાલુકો

બગેડોળ	૪૦–૦
કાંકણપુર	૧૫–૦
ગોની	૨૫–૦
ખોડીદ્રા બુઝર્ગ	૨૫–૦
ધાણીત્રા	૧૫–૦
મહુવીલ	૧૦–૦
કલિયાણા	૩૦–૦
જીતપુરા	૧૦–૦
મોરા	૨૫–૦
વદેલી (મુવાડા)	૧૦–૦
ટીંબા	૨૫–૦
નદીસર	૩૦–૦
રતનપુર	૨૦–૦
મોતાલ	૨૦–૦
એરડી	૨૦–૦
સાપા	૨૫–૦
પારેખપુરા	૩૦–૦
ડાગરીઆ	૧૦–૦
મોરવા (હડફ)	૨૫–૦
સાલીઆ	૧૦–૦
ઓરવાડા	૨૫–૦
મોટી કાટડી	૨૫–૦
મણિપુર	૩૦–૦
	૫૦૦–૦

દાહોદ તાલુકો

ગરબાડા	૪૦–૦
કતવારા	૪૦–૦
ગાંગરડી	૭–૦
	૮૭–૦

હાલોલ તાલુકો

સૈડાલ	૩૦–૦
ગંભીરપુરા	૨૫–૦
અરાદ	૧૦–૦
મોરખના	૧૦–૦
રામેસરા	૩૦–૦
રુસ્તમપુરા	૧૦–૦
ગોરજ	૧૫–૦
કંજરી	૪૦–૦
હાલોલ	૭૫–૦
ચંદ્રપુરા	૪૦–૦
ત્રીકમપુરા	૨૦–૦
ટીંબી	૩૦–૦
મોતીપુરા	૨૫–૦
શિવરાજપુર	૧૦–૦
કુંવરપુરા	૧૦–૦
પારખડા	૨૫–૦
	૪૦૫–૦

ઝાલોદ તાલુકો

લીમડી	૨૫–૦
ઝાલોદ	૭૫–૦
ફાતીગામમુનેર	૨૦–૦
રણીઆર	૧૦–૦
વરતી–પાવડી	૨૦–૦
સંજેલી	૪૦–૦
	૧૯૦–૦

શહેરા તાલુકો

પાદરડી	૨૫–૦
ખારી	૩૦–૦
ફણા	૨૫–૦
શહેરા	૭૫–૦
ગોકળપુરા (મોરવા)	૩૦–૦
મોરવા (રેણા)	૩૦–૦
ખારી (વણકર)	૩૦–૦
વાઘજીપુર	૨૦–૦
	૨૬૫–૦

કાલોલ તાલુકો

પીંગળી	૧૫–૦
રતનપુરા	૨૫–૦
સણસોલી	૪૦–૦
સમા	૧૫–૦

[૫૫૮–૫

સુરેલી	૨૦-૦
ડેરોલ સ્ટેશન	૪૦-૦
કાનોર	૪૦-૦
કાલોલ	૭૫-૦
બાકરોલ	૨૫-૦
મલાવ	૪૦-૦
રાબોડ	૩૦-૦
અડાદરા	૨૫-૦
ડેરોલ ગામ	૨૫-૦
રામનાથ	૨૫-૦
બોરૂ	૩૦-૦
એરાલ	૪૦-૦
ગરકડા	૩૦-૦
જંત્રાલ	૩૦-૦
દેલોલ	૨૦-૦
કંડાચ	૨૦-૦
	૬૧૦-૦
કડાછલા	૩૦-૦
કાનેસર	૨૫-૦
કોઠંબા	૨૫-૦
થાણા સાવલી	૨૫-૦
ભાદરોડ	૨૦-૦
ઢેસીઆ	૩૦-૦
ખડોદી	૩૦-૦
	૨૧૦-૦

બારિયા તાલુકો

ગોલ્લાવ	૧૦-૦
ધોધંબા	૭૫-૦
ભાણપુરા	૩૦-૦
રણજિતનગર	૨૫-૦
પીપલોદ	૩૦-૦
	૧૭૦-૦

લીમખેડા તાલુકો

દુધીઆ	૪૦-૦
	૪૦-૦

લુણાવાડા તાલુકો

મધવાસ	૨૫-૦

સંતરામપુર તાલુકો

ફતેપુરા	૩૦-૦
લીબોલા	૪૦-૦
કડાણા	૪૦-૦
	૧૧૦-૦

તારીજ

ગોધરા	૫૦૦-૦
દાહોદ	૮૭-૦
હાલોલ	૪૦૫-૦
ઝાલોદ	૧૯૦-૦
શહેરા	૨૬૫-૦
કાલોલ	૬૧૦-૦
લુણાવાડા	૨૧૦-૦
બારિયા	૧૭૦-૦
લીમખેડા	૪૦-૦
સંતરામપુર	૧૧૦-૦
	૨૫૮૭-૦

ખેડા જિલ્લાનાં પુસ્તકાલયોને અપાયેલી લોકલ બોર્ડ મદદ

આણંદ તાલુકો

આણંદ તા. પુ.	૫૦-૦
ઉમરેઠ કસ્બા. પુ.	૨૫-૦
અજરપુરા	૨૫-૦
ગાના	૨૫-૦
કણભાઈપુરા	૨૫-૦
કાસોર	૨૫-૦
ખાંધલી	૨૫-૦
ખાનકુવા	૨૫-૦
ખાનપુર	૨૫-૦
લાંભવેલ	૨૫-૦
લીંગડા	૨૫-૦
મેઘવા (બકાપુરા)	૨૫-૦
પરવટા	૨૫-૦
રામનગર	૨૫-૦
રાસનોલ	૨૫-૦
નાપાડ	૨૫-૦
નાવલી	૨૫-૦
રતનપુરા	૨૫-૦
રાવળાપુરા	૨૫-૦
સંદેસર	૨૫-૦
સૈયદપુરા	૨૫-૦
સાદનાપુરા	૨૫-૦
સામરખા	૨૫-૦
ત્રણોલ	૨૫-૦
વઘાસી	૨૫-૦
વણસોલ	૨૫-૦
વહેરાખાડી	૨૫-૦
ઝીકોડિયા	૨૫-૦
ગામડી	૨૫-૦
કુંજરાવ	૨૫-૦
ચિખોદ્રા	૨૫-૦
બાકરોલ	૨૫-૦
મોગરી	૨૫-૦
સુંદણ	૨૫-૦
જોળ	૨૫-૦

થામણા	૨૫–૦
વાસદ	૨૫–૦
કરમસદ	૨૫–૦
ભાટિયાપુરા તાબે સામરખા	૨૫–૦
બેડવા	૨૫–૦
મેઘવા	૨૫–૦
ખંભોળજ	૨૫–૦
ઓડ	૨૫–૦
સુંદલપુરા	૨૫–૦
સારસા	૨૫–૦
રાહતળાવ	૨૫–૦
	૧૧૭૫–૦

બોરસદ તાલુકો

બોરસદ	૫૦–૦
ભાદરણ	૫૦–૦
આંકલાવ	૨૫–૦
બદલપુર	૨૫–૦
પામોલ	૨૫–૦
રાસ	૨૫–૦
ઉમલાવ	૨૫–૦
રૂદેલ	૨૫–૦
સીસ્વા	૨૫–૦
વીરસદ	૨૫–૦
આમોદ્ધાર પુસ્તકાલય બદલપુર	૨૫–૦
	૩૨૫–૦

ખંભાત તાલુકો

ગુડેજ	૨૫–૦
માલુ	૨૫–૦
મોભા	૨૫–૦
રંગપુર	૨૫–૦
સાઠ	૨૫–૦
સાયમા	૨૫–૦
ઉંટવાડા	૨૫–૦
ફીણાવ	૨૫–૦
ઉંદેલ	૨૫–૦
	૨૨૫–૦

કપડવંજ તાલુકો

કપડવંજ	૫૦–૦
આંતરસુંબા	૫૦–૦
પુ. હ. પુ. કપડવંજ	૫૦–૦
કઠલાલ	૨૫–૦
શિહોરા	૨૫–૦
ઉકરડીના મુવાડા	૨૫–૦
ભાટેરા	૨૫–૦
	૨૫૦–૦

નડિયાદ તાલુકો

નડિયાદ	૧૦૦–૦
અલીન્દ્રા	૨૫–૦
મરીડા	૨૫–૦
મિત્રાલ	૨૫–૦
વડથલ	૨૫–૦
ગંગાપુર	૨૫–૦
પલાણા	૨૫–૦
ભાનેર	૨૫–૦
ખેડા	૨૫–૦
મહેળાવ	૨૫–૦
પીજ	૨૫–૦
વસો	૨૫–૦
	૩૭૫–૦

પેટલાદ તાલુકો

પેટલાદ	૫૦–૦
,,	૫૦–૦
ધર્મજ	૨૫–૦
પીપળાવ	૨૫–૦
ભાળેલ	૨૫–૦
દેવા	૨૫–૦
મલાતજ	૨૫–૦
મોરડ	૨૫–૦
રૂણુ	૨૫–૦
રૂણજ	૨૫–૦
સંજાયા	૨૫–૦
સુંદરણા	૨૫–૦
સુણાવ	૨૫–૦
પંડોળી	૨૫–૦
	૪૦૦–૦

માતર તાલુકો

માતર	૫૦–૦
નાયકા	૨૫–૦
સંધાણા	૨૫–૦
સીંજીવાડા	૨૫–૦
નવાગામ	૫૦–૦
	૧૭૫–૦

ઠાસરા તાલુકો

ડાકોર	૫૦–૦
	૫૦–૦

મહેમદાવાદ તાલુકો

સરસવણી	૨૫–૦
	૨૫–૦
ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળ અમદાવાદ	૨૫૦–૦

બાલાસિનોર તાલુકો

બાલાસિનોર	૫૦–૦
	૫૦–૦

મહેસાણા જિલ્લા પુસ્તકાલય શિક્ષણવર્ગમાં ખાતાના આસિ. ક્યુરેટરનું સંબોધન

મહેસાણા જિલ્લા પુસ્તકાલય શિક્ષણવર્ગ જે માર્ચ માસમાં ખેરાળુ મુકામે ભરાયો હતો તેમાં પુસ્તકાલય ખાતાના આસિ. ક્યુરેટર શ્રી. ઉમેદભાઈ મો. પટેલે ખાસ હાજરી આપી વર્ગનો લાભ લેનાર ગ્રંથપાલોને સંબોધન કર્યું હતું અને ગ્રંથપાલોએ જો પુસ્તકાલયોનું સંચાલન સ્થાનિક ગ્રામ પંચાયતો સ્વીકારતી હોય તો ગ્રામ પંચાયતોને સોંપી સંચાલનની દોરવણી આપવા જણાવ્યું હતું.

આવી સંસ્થાઓ સ્થાનિક સંસ્થાઓ દ્વારા ચલાવાય તે ઈષ્ટ હોઈને પંચાયતોને પુસ્તકાલયના સંચાલનમા શિક્ષક—ગ્રંથપ લો ઠીક ઠીક દોરવણી આપી શકે એમ જણાવ્યું હતું.

વી. પી.થી નહિ મંગાવવા વિનતિ

શિષ્ટવાચનની સાતમી પરીક્ષા માટે નમૂદ થયેલ પુસ્તક "બહુરત્ના વસુંધરા" કેટલાક પરીક્ષાર્થીઓ તરફથી વી. પી થી મંગાવવામાં આવે છે. આમ વી. પી.થી મંગાવનારને વી. પી. ખર્ચ સાથે રૂા. ૧–૧૧–૦માં પડે છે તો વી. પી.થી નહિ મંગાવતાં રૂા. ૧–૦–૦ મ. ઓ. પુ. સ. સ. મંડળ લિ.ના કાર્યાલયમાં મોકલવાથી ૦–૧૧–૦નો વી. પી. ખર્ચ બચી જશે. સબબ વિનંતિ કે, કોઈએ વી. પી.થી નહિ મંગાવવા વિનતિ છે.

(અનુસંધાન પૃ ૫૫૮–૩ થી)

નીચેના ભાઈઓએ આ શિક્ષણવર્ગનો લાભ લીધો હતો—

(૧) ચતુરભાઈ ત્રિકમભાઈ પટેલ, અમરેશ્વર, (૨) મણિભાઈ ધુળાભાઈ પરમાર, સિતપુર, (૩) નાગરજીભાઈ મુળજીભાઈ પટેલ, પલાસવાડા, (૪) ચિમનલાલ પ્રભુદાસ પટેલ, કરહોટ, (૫) વિઠ્ઠલભાઈ મોહનભાઈ પાટણવાડિયા, સિતપુર, (૬) નાનાભાઈ હરિભાઈ બારીઆ, જૂની માંગરોલ, (૭) રૂપસિંહ મંગળભાઈ સોલંકી, ધર્મપુરી, (૮) રાવજીભાઈ શંકરભાઈ પટેલ, છત્રાલ, (૯) જેસુભાઈ કાલિદાસ પટેલ શણોર, (૧૦) ભાઈનિલભાઈ પુરુષોત્તમ જોશી, સીમાળવા, (૧૧) કરશનભાઈ નાનજીભાઈ ચૌહાણ સીમળિયા, (૧૨ કાન્તિલાલ મગનલાલ મહેતા, બબોજ, (૧૩) ધનશ્યામભાઈ રણછોડભાઈ પટેલ, અમરેશ્વર. (૧૪) જેઠાભાઈ જીભાઈભાઈ પટેલ અમરેશ્વર, (૧૫) ચંદ્રકાન્ત પુરુષોત્તમદાસ મહેતા, અમરેશ્વર, (૧૬) અંબાલાલ છોટાભાઈ પટેલ, ફતીકૂઈ, (૧૭) રમેશચંદ્ર મોહનલાલ શેઠ વણાદરા. (૧૮) ભગવાનદાસ અંબાલાલ સુથાર, અમરેશ્વર, (૧૯) મોહનભાઈ લલ્લુભાઈ પટેલ, અમરેશ્વર, (૨૦) રમેશભાઈ ગગનભાઈ પટેલ, અમરેશ્વર (૨૧) અંબાલાલ મગનભાઈ પટેલ, અમરેશ્વર, (૨૨) શાન્તિલાલ રણછોડભાઈ પટેલ, અમરેશ્વર. (૨૩) માધવભાઈ હિરાભાઈ પટેલ, અમરેશ્વર, (૨૪) હરિશભાઈ બકોરભાઈ પટેલ અમરેશ્વર, (૨૫) રમણભાઈ ઝવેરભાઈ પટેલ, અમરેશ્વર, (૨૬) પુરુષોત્તમભાઈ ભગવાનભાઈ પંચાલ અમરેશ્વર, (૨૭) ચિમનભાઈ નાગજીભાઈ પટેલ, અમરેશ્વર, (૨૮) શશિકાન્તભાઈ મોતીભાઈ પટેલ, અમરેશ્વર.

આસિ. ક્યુરેટર ઓફ લાયબ્રેરીઝ કચેરી
C/o સેન્ટ્રલ લાયબ્રેરી, વડોદરા.

જાહેરાત નં. ૧ / સને '૫૭–૫૮

તાલુકા–કસ્બા અને બાલપુસ્તકાલયના નિયમો

(સરકાર હુકમ નં. એલ. આઈ. બી. ૧૨૫૨ તા. ૨૪–૨–'૫૫ આધારે મંજૂર થયા પ્રમાણે)

૧. કયા સ્થળે પુસ્તકાલય ઉઘાડી શકાશે :—

દરેક જિલ્લાના તાલુકા અને કસ્બાનાં સ્થળોએ જ્યાં મધ્યવર્તી, વિભાગીય કે જિલ્લા પુસ્તકાલય ન આવ્યું હોય ત્યાં તાલુકા કે કસ્બા પુસ્તકાલય ખોલી શકાશે. તાલુકા કે કસ્બા પુસ્તકાલય તે તાલુકા કે કસ્બાના ગમે તે ગામમાં ખોલી શકાશે. પણ તેની વસ્તી નિદાન ૫૦૦૦ કે તે ઉપરાંત હોવી જોઈએ. ૫૦૦૦ કે તેથી ઓછી વસ્તીવાળા તાલુકા કે કસ્બાના સ્થળોએ ખાસ અપવાદરૂપે પણ પુસ્તકાલય ખોલી શકાશે.

૨. સરકારમાન્ય પુસ્તકાલયે કરવાનાં કાર્યો :—

(૧) શહેરના લોકોમાં વાંચવાની ટેવ કેળવવી.

(૨) જુદા જુદા વિષયોનાં સારાં સારાં પુસ્તકોનો યોગ્ય જથ્થો રાખવો. તેમાં હિન્દી વિભાગ પણ રાખવો.

(૩) પુસ્તકાલય યોજના હેઠળ આવતાં જિલ્લાનાં બીજાં પુસ્તકાલયો જોડે સહકાર સાધવો અને ખાસ કરીને પોતાના પુસ્તકાલયમાં જે પુસ્તકો ન હોય તે બીજાં પુસ્તકાલયોમાં-થી ઉછીનાં લાવી તેનો પ્રચાર કરવો.

૩. પુસ્તકાલયની વ્યવસ્થા :—

બનતા સુધી પુસ્તકાલયની વ્યવસ્થા સુધરાઈ હસ્તક કે લોકલ બોર્ડ કે ગ્રામ્ય પંચાયત હસ્તક રાખવી જોઈએ. અને તેના અભાવે જે સંસ્થા સોસાયટી રજિસ્ટ્રેશન ૧૮૬૦ના કાયદા આધારે અથવા ૧૯૫૦ના પબ્લીક ટ્રસ્ટ એક્ટના આધારે નોંધાયેલી હોય તેની પાસે સરકાર તરફથી વખતોવખત ઠરાવવામાં આવતી શરતો પ્રમાણે ચલાવવાની શરતે રાખવો.

૪. પુસ્તકાલયનું સ્થળ :—

વાંચવા આવનાર તથા સંશોધન કરનાર વિદ્યાર્થીઓ માટે પૂરતા પ્રમાણમાં હવા-ઉજાસવાળી જગ્યા હોય તે સ્થળે પુસ્તકાલય રાખવું. મકાનને આગ, અકસ્માત, ઉધાઈ વગેરેથી સંરક્ષણ મળે તેવી જાતની યોગ્ય વ્યવસ્થા કરવી.

૫. પુસ્તકો રાખવાની જગ્યા :—

સંસ્થાએ ઠરાવેલા ધોરણ પ્રમાણે પુસ્તકો નોંધી તેનું વર્ગીકરણ કરી સરકારને સંતોષ થાય તે પ્રમાણે ધૂળ કે ઉધાઈથી ખરાબ ન થાય તેવા કબાટ કે ઘોડાઓમાં વ્યવસ્થાપૂર્વક ગોઠવવાં.

૬. જનતાને આપવાની સવલતો :—

દરેક પુસ્તકાલય શહેરમાં રહેતા દરેક માટે કોઈ પણ જાતના જ્ઞાતિભેદ સિવાય પુસ્તકો, દૈનિકો કે સામયિકો પુસ્તકાલયના મકાનમાં કોઈ પણ જાતની ફી લીધા સિવાય ખુલ્લાં રાખવાં.

આ હક્ક બાબત લવાજમ ભરનાર કોઈ પણ સખસ વાંધો ઉઠાવી શકશે નહિ. પુસ્તકોની સુચિઓ પુસ્તકાલયના મકાનમાં દરેકને જોવા માટે ખુલ્લાં રાખવાં.

૭. પુસ્તકાલયનું મકાન વાપરવા સંબંધી :—

પુસ્તકાલયનુ મકાન કોઈ પણ રાજદ્વારી સભા કે ભાષણ માટે કોઈ પણ સંસ્થાને વાપરવા આપવુ નહિ.

૮. પુસ્તકાલયનાં રજિસ્ટરો અને દફતરો બાબત :—

દરેક પુસ્તકાલય પુસ્તકનોંધનું રજિસ્ટર રાખશે અને તેમાં જે પુસ્તકો ખરીદ કર્યાં હશે કે ભેટ મળ્યાં હશે, તેની નોંધ વધારેમાં વધારે એક માસની અંદર કરવી. વિષયવારી, નામવારી અને કર્તાવારી પ્રમાણે ઠરેલા નમૂનામાં જુદાં જુદાં રજિસ્ટરો રાખવાં.

પુસ્તકનોંધનું રજિસ્ટર બંધાવેલી ચોપડીમાં રાખવું; અને નામવાર, કર્તાવાર અને વિષયવાર રજિસ્ટર કાર્ડોમાં કે બંધાવેલા પુસ્તકના ફોર્મમાં રાખવું. કાર્ડોમાં જો રાખવામાં આવે તો તેના માટે લાકડા કે લોખંડની પેટીઓમાં બરાબર વાંચી શકાય અને સુરક્ષિત રહી શકે તે પ્રમાણે રાખવાં.

પુસ્તકો ગોઠવવા માટે જે યોજના કરેલી હોય તેની અગાઉથી મંજૂરી મે. કયુરેટર ઑફ લાયબ્રેરીઝની મેળવી તે પ્રમાણે પુસ્તકો ગોઠવવાં.

પુસ્તકોનાં રજિસ્ટરો ઉપરાંત નીચે પ્રમાણેનાં વધારાનાં રજિસ્ટરો રાખવાં.

(૧) હિસાબી રોજમેળ અને ખાતાવહી, વાઉચર ફાઈલ સાથે.
(૨) પુસ્તકો આપેલેનું રજિસ્ટર (ઇસ્યુ રજિસ્ટર).
(૩) લવાજમ આપનારનાં નામોની યાદી.
(૪) પુસ્તકાલયમાં વાંચવા આવનાર તેથા મુલાકાતે આવનાર ઇસમોનું રેકર્ડ બતાવતું રજિસ્ટર.
(૫) સંશોધન કરનાર કોઈ પુસ્તકાલયનો ઉપયોગ કરતા હોય તેમનું રેકર્ડ બતાવતુ રજિસ્ટર.
(૬) શીલ્કી સામાન રજિસ્ટર.
(૭) પાવતી બુક.
(૮) પુસ્તકાલયમાં આવતા દૈનિકો અને સામયિકોની યાદી.

૯. નિવેદનો મોકલવા સંબંધી :—

સંસ્થાના વ્યવસ્થાપકે નીચેનાં નિવેદનો ક્રમની સામે જણાવેલી તારીખે પોતાના વિભાગના આસિ. ક્યુ. ઑફ લાયબ્રેરીઝની કચેરીમાં મળે તે પ્રમાણે મોકલવા.

(૧) માસિક નિવેદન.	દરેક માસની ૫મી તારીખ પહેલાં.
(૨) ત્રિમાસિક નિવેદન.	દરેક ત્રિમાસની ૫મી તારીખ પહેલાં (જુલાઈ ૫, ઑક્ટોબર ૫, જાનેવારી ૫, એપ્રિલ ૫.
(૩) વાર્ષિક નિવેદન.	પહેલી એપ્રિલથી તે માર્ચ આખર સુધીનું ૧૨ માસનું એપ્રિલ માસની ૧૫મી તારીખ પહેલાં.

આ સિવાય બીજાં જે કંઈ નિવેદનો વખતોવખત ઠરાવવામાં આવે તે પ્રમાણે મોકલવાં.

૧૦. તપાસણી :—

પુસ્તકાલય તપાસણી મે. ક્યુરેટર સા. કે તેમના મદદનીશો અથવા સરકાર તરફથી નિયુક્ત થયેલ બોર્ડનો કોઈ પણ સભાસદ, અથવા કેળવણી ખાતાના કોઈ પણ અમલદાર ખબર આપીને કે આપ્યા સિવાય તપાસણી કરી શકશે. સંસ્થાના વ્યવસ્થાપકે તમામ રજિસ્ટરો વિ. તપાસણી માટે પુસ્તકાલયના મકાનમાં રજૂ કરવાં જોઈશે. તપાસણી કરનાર અમલદારે તપાસણી કર્યા પછી તેનું નિવેદન ઠરેલા નમૂનામાં મે. ડાયરેક્ટર ઑફ એજ્યુકેશન, પુના એમને કરવું. સંસ્થાનો ઑડિટ થયેલો હિસાબ સરકારના ઑડિટરો તપાસી શકશે.

૧૧. પુસ્તકાલયનું મહેકમ

પુસ્તકાલયે બની શકે ત્યાં સુધી તાલીમ પામેલ ગ્રંથપાલો નોકરીમાં રાખવા જોઈએ, અથવા સવેળા બિનતાલીમ પામેલને તેમના કામ માટેની યોગ્ય તાલીમ લેવા જણાવવું.

૧૨. સરકાર મદદ :—

(૧) વિભાગીય, જિલ્લા યા તાલુકા પુસ્તકાલયને તેમને ગઈ સાલના માન્ય ખર્ચના ૫૦ ટકા જેટલો ખર્ચ સરકાર વખતોવખત વધુમાં વધુ મર્યાદા ઠરાવે તેને અનુસરીને નાણાંની સવડ પ્રમાણે દરેક કક્ષાના પુસ્તકાલયને આપવામાં આવશે.

(૨) સરકારમદદ સામાન્ય રીતે બે હપ્તે આપવામાં આવશે. પહેલો હપ્તો પહેલી જુલાઈમાં ગયા વર્ષના કામનો હેવાલ તથા ખર્ચના આંકડા મળ્યા પછીથી આપવામાં આવશે અને બીજો હપ્તો વખતોવખત ખાતા તરફથી કરેલી સૂચનાઓનો સંપૂર્ણપણે અમલ થયે અને ખર્ચના આધારભૂત આંકડાઓ ઑડિટરની સહી સાથેના મળ્યા પછીથી જ નક્કી કરવામાં આવશે.

સરકારમદદ નીચે જણાવેલી શરતોએ આપવામાં આવશે :

(૧) પુસ્તકો, વર્તમાનપત્રો કે સામયિકો પાછળ સરકાર મદદના ૭૫ ટકા ખર્ચવા જોઈએ તે પૈકી પુસ્તકો પાછળ નિદાન ૨૫% ખર્ચવા જોઈએ.

(૨) પુસ્તક બંધામણી તથા પુસ્તકાલયના નિભાવ માટે સરકારમદદના ૭½ ટકાથી વધુ નહિ તેટલો ગ્રાહ્ય રાખવામાં આવશે.

(૩) સરકાર, સરકારમદદનો અમુક ભાગ પુસ્તકો કે સામયિકોના રૂપમાં પણ આપી શકશે.

સરકારમદદ માટે માન્ય કરવામાં આવતી ખર્ચની બાબતો

૧. નોકર ખર્ચ :—

મર્યાદા (૧) પગાર ને ભથ્થા સરકારી દરોને અનુસરીને તેમની લાયકાત–કામ અને નોકરીના પ્રમાણમાં તપાસણી અમલદારની દૃષ્ટિએ પુસ્તકાલયના સુસંચાલન માટે-જોઈએ તે કરતાં વધુ હશે તો અમાન્ય ગણાશે.

૨. મકાન ભાડું–વેરો :—

(૨) એક્ઝીક્યુટીવ એન્જિનીયરનું યોગ્ય હોવાનું પ્રમાણપત્ર રજૂ કરેથી સરકારી-મદદ સદરહુ મકાન કે તેનો ભાગ બાંધવા માટે લીધી ન હોય તો;

૩. મકાન મરામત ખર્ચ :—

(૩) સામાન્ય મરામત ખર્ચ જો મકાન વગર ભાડાનું હોય તો;

(૪) પુસ્તકો, દૈનિકો, સામયિકો કે ઇતર વાચન સાહિત્ય પાછળ કરેલો ખર્ચ.

(૫) રજીસ્ટરો માન્ય કરેલા નમૂના ફોર્મ, વાર્ષિક નિવેદનો તથા હિસાબી પત્રકો તૈયાર કરવા અંગે થયેલો ખર્ચ.

(૬) પુસ્તકો રાખવા માટે કબાટ વિ.નો ખર્ચ. કચેરી માટે ઇતર લાકડી સામાન અને દુરસ્તી ખર્ચ માટે તે વસ્તુની કિંમતના ૨½ ટકા કરતાં વધુ નહિ તેટલો ખર્ચ.

(૭) પુસ્તકો અને લાકડી સામાનના વિમાના પ્રીમિયમનો ખર્ચ અને ભાડાનું મકાન ન હોય તો તેના વિમાના પ્રીમિયમનો ખર્ચ.

(૮) સાદીલવાર (કન્ટીજન્સી) જેવી કે પરચુરણ છાપકામ, તાર-ટપાલ-વિજળી ખર્ચ જંતુનાશક દવાનો ખર્ચ વિ.

(૯) ચર્ચા સભાઓ, મેજિક લેન્ટર્ન ભાષણો વિ. માટે થયેલો પરચુરણ ખર્ચ.

૧૩. સરકાર મદદ બંધ થવાનાં કારણો :—

(૧) સરકારના કોઈ પણ નિયમનું ઉલંઘન થાય.

(૨) સરકારી અમલદારના સૂચનનું પાલન ન થાય.

(૩) પુસ્તકાલયનું સંચાલન અસંતોષકારક જણાય તો સરકાર મદદ અંશતઃ યા પૂરેપૂરી બંધ કરી શકશે અથવા સરકારમાન્યતા રદ કરી શકશે.

૧૪. દરેક પુસ્તકાલયે નીચે પ્રમાણે બાંહેધરી આપવી પડશે.

જ્યારે સંસ્થાની માન્યતા રદ થાય અગર સરકારમાન્ય તરીકે ચાલુ રાખવાની ઇચ્છા ન હોય ત્યારે સરકારી મિલકત તરીકે સરકાર મદદમાંથી ખરીદેલાં પુસ્તકો વિ. તમામ સરકારને પરત કરવામાં આવશે. જો આ સરકારી મિલકત ખોવાશે કે નુકસાન થશે તો તે સંસ્થાના સંચાલક પાસેથી વસૂલ કરવામાં આવશે.

ઉપર પ્રમાણે નિયમોને પાત્ર રહી જે તે સ્થળે બાકી રહેલા નવીન તાલુકા પુસ્તકાલય કે કસ્બા પુસ્તકાલયની ભલામણ થઈ શકશે.

વડોદરા
૨૯–૪–૫૭

ઉ મો. પટેલ
એસિસ્ટન્ટ કયુરેટર ઑફ લાયબ્રેરી

પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ લિ. વડોદરા સાથે પત્રવ્યવહાર કરતી વખતે સરનામામાં એનો પોસ્ટ બોકસ નં. ૧૦ અવશ્ય–બીનચૂક-લખતા રહો. નહિ તો ટપાલ મોડી મળવા સંભવ છે.

સામયિક દોહન

સત્ય અને અસત્ય વચ્ચેનો સનાતન સંઘર્ષ

સૃષ્ટિની રચના થયા પહેલાંની વાત છે. બ્રહ્માએ સત્ય, અસત્ય, અગ્નિ અને વરુણ—આ ચાર જણાને એક અમર ફળ આપીને પૃથ્વી ઉપર મોકલ્યા.

રસ્તામાં અસત્ય ધીરે રહીને વરુણ પાસે ગયું અને ચૂપકીથી કહેવા લાગ્યું: 'અરે મિત્ર, જો તું અગ્નિનો નાશ કરી નાખે તો અમર ફળનો તેનો હિસ્સો પણ આપણા ભાગે આવી જાય.'

જળના દેવતા વરુણ માટે અગ્નિનો નાશ કરવાનું કામ સહેલું હતું, એટલે અસત્યની વાત માનીને વરુણે અગ્નિનો નાશ કર્યો.

પછી અસત્ય સત્ય પાસે ગયું અને એ જ રીતે કહેવા લાગ્યું: 'મિત્ર સત્ય, આપણો આ વરુણ કેવો મિત્રઘાતી છે! જોને, તેણે અમર ફળના એક જરા સરખા ભાગ ખાતર આપણા મિત્ર અગ્નિનો નાશ કર્યો. આવા મિત્રદ્રોહીને અમર ફળ ન મળવું જોઈએ! ગમે તે યુક્તિ કરીને આપણે વરુણને તેના ભાગમાંથી ટાળીએ.'

સત્ય અસત્યની વાતમાં આવી ગયું; બંનેએ એક યુક્તિ કરી. બંને જણાએ ડુંગરનો માર્ગ લીધો. બંને ડુંગર પર ચડવા લાગ્યા.

હંમેશાં નીચે વહી જનાર બિચારો વરુણ ડુંગર પર કેવી રીતે ચડી શકે?

આમ વરુણનો ભાગ પણ અસત્યે ટાળ્યો. ડુંગરની ટોચે પહોંચીને અસત્યે વળી પોતાનું પોત પ્રકાશ્યું. તેણે સત્યની ગળચી પકડીને કહ્યું: 'અરે મૂર્ખ, ચાલ અહીંથી ભાગી જા! નહિતર જીવથી જઈશ. આ અમર ફળ હું એકલો જ ખાઈશ.'

અસત્યના આવા વર્તનથી સત્ય તો ડઘાઈ જ ગયું. પરંતુ આમ છતાં શક્તિશાળી સત્યે પોતાની જાતને સંભાળી લીધી.

કોઈ પણ પ્રકારે આત્મરક્ષણ તો કરવું જ જોઈએ. એટલે સત્ય પણ અસત્યની બરાબર સામે થઈ ગયું. તેણે અસત્યની બરાબર ટક્કર ઝીલવા માંડી.

બ્રહ્માએ આ જાણ્યું ત્યારે તેઓ સત્ય ઉપર ખૂબ ક્રોધે ભરાયા. તેઓ સત્યને ઠપકો દેતાં કહેવા લાગ્યા: 'અરે હે સત્ય, બીજા બધા અસત્યની જાળમાં ફસાયા એ તો જાણે ઠીક, પરંતુ પ્રબળ હોવા છતાં તેના કપટમાં તું કેમ ફસાયું? તેં અસત્યનો રસ્તો કેમ લીધો? માટે હું તને કાયમ માટે શિક્ષા કરું છું: હું તને સદા માટે શાપ દઉં છું કે હવેથી તારે જીવનની પ્રત્યેક ક્ષણે અસત્ય સામે ઝઝૂમવાનું રહેશે.'

એ સમયથી બ્રહ્માનો એ શાપ સત્ય ભોગવતું આવ્યું છે; અને સત્યને અસત્ય સામે સદા ઝઝૂમવું પડે છે.

[ડૉ. તહા હુસૈનની એક બોધકથાના આધારે "નવચેતન"માંથી] 'શિવમ્ સુંદરમ્'

બે અશ્રુબિંદુ

સૌનાં સારાં નરસાં કૃત્યોની નોંધ લખી લેનારો એક દેવદૂત ત્યાં અદશ્ય રીતે હાજર હતો, માંદગીની પથારીએ સુતેલો બાળક કહી રહ્યો હતો :

'બા ! મને બહુ તરસ લાગી છે. મારું ગળું સુકાઈ જાય છે. તું કહેતી હતી કે મોસંબીનો રસ આપીશું. તે ક્યાં છે ? તું રોજ મને ખોટા વાયદા કરે છે. મોટી બહેન બજારમાં જઈને મોસંબી કેમ લઈ આવતી નથી ? ભાત કે ખીચડી ખાવાની દાક્તરે ના પાડી છે. પણ મોસંબીનો રસ પીવાનું તો એ ખાસ કહી ગયા છે !'

પથારીમાં સુતેલા પુત્રના ગરમ કપાળ ઉપર ભીનું પોતું મૂકીને માતાએ ઉન્હો નિસાસો નાખીને કહ્યું: બેટા ! આ મુદતિયો તાવ કહેવાય. તેમાં કશું ખવાય તો નહિ જ. બહેનને મોસંબી લેવા તો હમણાં મોકલું, પણ આજે મારી પાસે પૈસા નથી, ખાંડ નાખીને આ લિંબુનું પાણી તૈયાર કર્યું છે, તે તું પી જઈશ ? સરસ લાગશે. મારા દીકરા ! કાલે જરૂર મોસંબી મંગાવીશું.

નથી પીવું એવું પાણી, રોજ રોજ લિંબુનું પાણી પીને હવે તો હું કંટાળી ગયો છું. મારે તો બસ મોસંબીનો રસ પીવો છે. આજે પૈસા નથી તો કાલે ક્યાંથી આવવાના છે ? બાળકે નક્કર હકીકત પ્રશ્નરૂપે રજૂ કરી.

ગરીબના પડોશી મિત્રો તેમ જ સગાંવહાલાં પણ સૌ ગરીબ હતાં. માંદા છોકરા માટે, ફળનો રસ ક્યાંથી આણવો ? એ ફળ લાવવા માટે નાણાં ક્યાંથી ઉભાં કરવાં ? એ ચિંતા માતાના હયાને કોરી ખાતી હતી. ઘરમાં રળનાર કમાનાર કોઈ પુરુષ તો હતો નહિ. માતા પરઘેર વાસણ, કચરા અને કપડાં ધોવાનું કામ કરતી, તે પણ પુત્રના મંદવાડને લીધે બંધ કરવું પડયું. તેર વર્ષની પુત્રી અને આઠ વર્ષનો પુત્ર એમ બને બાળકો તથા માતાને દારુણ ગરીબાઈનો વારસો આપીને પિતા પરલોકવાસી થએલા હતા. કાલ ઊઠીને કાંઇક સારું થશે, આજે નહિ તો આવતી કાલે સુખનો દહાડો જોઈશું, એવી મિથ્યા આશામાં માતા રેતીમાં નાવ ખેચ્યે જતી હતી.

ત્યાં પુત્રને આવો મોટો મંદવાડ આવ્યો. જુવાનીના ઉંબરા ઉપર આવીને ઊભેલી દીકરીને પરઘેર કામ કરવા મોકલવામાં કેટકેટલાં ભયસ્થાનો રહેલાં છે, તે આ હતભાગી માતાથી અજાણ્યું ન હતું. છતાં સવારે બેચાર ઘેર ફરીને પુત્રી, વાસણ કપડાં કરી આવતી. પણ મહિનો પૂરો થાય ત્યારે તે કામના પૈસા મળે. દરમિયાન ઓરડીનું ભાડું ચડી ગયું હતું. દૂધવાળી ઘણી લાગણી રાખતી અને હતી પણ દયાળુ, પણ તેના બહુ પૈસા ચડી ગયા હતા, તે આપ્યા વગર છૂટકો ન હતો, અધૂરામાં પૂરું કરવા આ મુદતિયો તાવ આવ્યો.

સમી સાંજનો સમય હતો. "ભાઈ ઊંઘી ગયો છે, તું જરા તેની પથારી પાસે બેઠી બેઠી આ સાડલાને થીંગડું મારજે, હું હમણાં આવું છું. મોડું થાય તો ચિંતા ન કરીશ. બારણાને અંદરથી સાંકળ દઈ દેજે. ભાઈના માટે મોસંબી લેવા જાઉં છું, અને લીધા વગર પાછી નહિ આવું," ખીંટીએ ભરાવેલી થેલી માતાએ હાથમાં લીધી. ગોખલામાં પૈસાની ડબ્બી રહેતી હતી તેમાં ફક્ત એક કાણિયો પૈસો પડેલો હતો, અને એક ખોટી પાવલી હતી,

જે દરેક જગાએથી પાછી આવતી હતી. આ વાત દીકરીથી અજાણી ન હતી. તેથી તે બોલી : " પણ બા, પૈસા વગર મોસંબી ?" તેને બોલતી રોકવા માતાએ નાકે તર્જની મૂકી અને બહાર નીકળી પડી.

મોસંબીની ખરી ઋતુ ચાલતી હતી. અસલ જૂના બરની પાવલી છાપની ઉત્તમ મોસંબીના ઢગલા ફળ બજારમાં ખડકાયેલા હતા. ' અરેરે ! આટઆટલાં ફળ કુદરતી ધરતી ઉપર પેદા થાય છે, છતાં મારો લાડકો દીકરો એક ચગચો રસ પીવા પામતો નથી ! " માતાનું દિલ બળવો પોકારી રહ્યું હતું. ફળની દરેક દુકાને ઘરાકોની ઠઠ જામેલી હતી. ડઝન બે ડઝનથી ઓછી મોસંબી તો કોઈ ખરીદતુ જ ન હતું. દરેક ઘરાકની થેલી અગર પાકીટ પૈસાથી છલકાઈ રહ્યા હતા. એકલી આ કમભાગી માતા જ એક કાણો પૈસો તથા એક ખોટી પાવલી લઈને આવી હતી ! અને તે પાવલી એક નહિ પણ બે દુકાનદારે પાછી આપી દીધી ! હવે શું કરવું, તે માતાએ નક્કી કરી લીધું. અત્યારે તે માનવી ન હતી, તે હતી માત્ર એક માતા: તાવે તરફડતા દીકરાની તે જનેતા હતી. બધા વિચારો બાજુએ મૂકી તે એક નિર્ણય ઉપર આવી, ગમે તેમ કરીને મોસંબી લઈને જ ઘેર જવું. કુદરતે આટઆટલાં ફળ ઊગાડયાં, તેના ઉપભોગમાંથી તેના માંદા દીકરાને વંચિત રાખવો, એવો કુદરતનો ક્રમ ન હોઈ શકે એમ તેની ખાતરી થઈ.

એક જાડી પારસી બાઈ ફળ ખરીદી રહી હતી. તેની પાછળ બે મોટી બાસ્કેટો ઉઠાવી એક ઘરડો નોકર ઊભો હતો, બાઈને આંખે જાડા કાચનાં ચશ્માં હતાં. શરીર ઉપર કિંમતી વસ્ત્રાભૂષણો સજેલાં હતાં. તેણે ૭ ડઝન મોસંબી એકસામટી ખરીદી અને હવે તે નારંગીના ભાવ માટે દુકાનદાર સાથે રકઝક કરી રહી હતી. તેવામાં ફળ બજારમાં બૂમાબૂમ થઈ. એક ધોળી ટોપી અને લાંબા સફેદ ડગલાવાળા શેઠિયાનું ખિસ્સું કપાયું હતું. સૌનું ધ્યાન તે તરફ કેન્દ્રિત બની ગયું. ખિસ્સાકાતરુ પકડાઈ ગયો હતો, તેને ચાર માણસોએ ઝાલી રાખ્યો હતો અને પોલીસ પણ દોડતો આવી રહ્યો હતો. આ ધમાલનો લાભ લઈ પેલી માતાએ સૌની નજર ચૂકવીને પારસી બાઈના ટોપલામાંથી જ મોસંબી ઉઠાવીને પોતાની ઝોળીમાં સેરવી દીધી, અને તે જરા આઘી ખસી ગઈ અને પછી તેણે ચાલવા માંડયું. આગળ વધ્યા પછી તેણે ગતિ વધારી ઘરનો રસ્તો લીધો.

માણસ જાતનાં સારાં માઠાં કૃત્યોની નોંધ કરનારો પેલો દેવદૂત તે ફળબજારમાં પણ હાજર હતો. તેણે ફરજપૂર્વક પોતાની નોંધપોથી ખોલી. આ માતાએ કરેલી ચોરીની નોંધ ટાંકી દીધી. પરંતુ માતાની મનની સ્થિતિ તથા તેના ઘરના સંજોગોથી તે દેવદૂત સુમાહિતગાર હતો. તેથી તેની આંખમાંથી બે મોટાં મોતી જેવાં આંસુ નીકળી પડયાં. આંખમાંથી સરીને તે અશ્રુબિંદુ પેલી નોંધપોથીમાં તાજા લખાયલા શબ્દો ઉપર પડયાં અને તે શબ્દો ધોવાઈ ગયા, તેની દેવદૂતને પોતાને જ ખબર ન પડી.

(' ગુજરાત સમાચાર 'માંથી)　　　　　　　　　　— વિનોદિની નીલકંઠ

દીપકના તેજનું મહત્ત્વ

અમારી વચ્ચે જ્યારે તેઓ વસતા હતા ત્યારે અમને એમના તેજસ્વી જીવનનો ખ્યાલ આવ્યો ન હતો. પણ જ્યારે તેમણે પોતાનો મુકામ ઉપાડવો શરૂ કર્યો ત્યારે અમને લાગવા માંડ્યું કે અમારી આસપાસ અંધકાર ફેલાતો જાય છે. દીપકના તેજનું મહત્ત્વ હવે અમને સમજાવા લાગ્યું. એમને જાળવી રાખવા માટે અમે દોડાદોડી શરૂ કરી. અમારામાંનો એક બોલી ઊઠ્યો :

"હું હમણાં ને હમણાં જોઈએ એટલું રૂ લઈ આવું છું."

બીજાએ કહ્યું, "હું ઘી લેવા દોડું છું."

આવી રીતે અમે લોકો ચારે દિશામાં દોડ્યા અને બધી સામગ્રી લઈને આવી પહોંચ્યા ત્યારે દીપકે મીઠી વાણી ઉચ્ચારતાં કહ્યું:

"મારા તમને છેલ્લા પ્રણામ છે. અંત સમયે તમે જે ભાવના દર્શાવી છે એ માટે આભાર માનું છું. જીવનની આ છેલ્લી પળોમાં મારે તમને એટલું કહેવાનું છે કે ખોટા ગભરાટને લીધે તમે એવી દોડાદોડી કરી મૂકો છો કે જે કરવાનું છે તે તમે ભૂલી જાઓ છો. બીજ રોપતાં નથી અને પાક ઉતારવાની સામગ્રી લાવો છો, દેહ સામે જોતા નથી અને શણગારનાં સાધનો ઊભાં કરો છો અને પ્રભુની વાણી સાંભળવાને બદલે મંદિરના ઘંટારવમાં જ તમે તલ્લીન બની જાઓ છો. પરિણામે તમારી મહેનત પાણીમાં જાય છે."

આટલું કહીને દીપકે પોતાની જ્યોત સંકેલવા માંડી; અમે એને જલતી રાખવા માટે અમારી સાધનસામગ્રીનો ઉપયોગ કરવા માંડ્યો પણ કંઈ શુભ પરિણામ આવ્યું નહિ. કારણ?

કોડિયું જ તૂટી ગયું હતું!

("બીજ"માંથી) —વજુ કોટક

પાયો એમનો એમ જ છે: મકાન બંધાયું નથી.

એક શહેરની જનતામાં ખૂબ આશ્ચર્ય ફેલાયું છે કે, સરકાર ખાતમુહૂર્ત કરાવ્યા પછીથી મકાનોનું બાંધકામ આગળ કેમ નહિ કરતી હોય!

પંડિત નેહરુના હસ્તે એ શહેરમાં નંખાયેલ 'વિકાસગૃહ'નો પાયો હજી એમ ને એમ જ છે.

શ્રી. ગોવિંદ વલ્લભ પંતને હસ્તે નંખાયેલ ટી. બી. હૉસ્પિટલનો પાયો એમ ને એમ છે.

માજી રાજપ્રમુખ શ્રી. જામસાહેબને હસ્તે નંખાયેલા ટેકનિકલ સ્કૂલનો પાયો હજી એમ ને એમ જ છે.

મ્યુનિસિપાલિટી તરફથી શ્રી. મનુભાઈ શાહના હસ્તે નંખાયેલ ટાઉનહૉલનો પાયો હજી એમ ને એમ જ છે!

મ્યુનિસિપાલિટી તરફથી શ્રી. રસિકભાઈ પરીખને હસ્તે નંખાયેલ 'બાલભવન'નો પાયો હજી એમ ને એમ જ છે!

નિષ્કામ બળ

તમે રમત રમો છો, કસરત કરો છો તે બધું શા માટે ? શકિત મેળવવા માટે. મેળવો, શકિત જરૂર મેળવતા રહો, પણ એ શકિતનો ઉપયોગ ગરીઓની સેવા માટે જ થવો જોઇએ. શરીરને મજબૂત બનાવી તેને બીજાઓના કલ્યાણ ખાતર ઘસી નાખવાનું છે. ચપ્પુને ધાર કાઢીએ છીએ તે કટાઈ જાય એટલા માટે નહીં પણ તેની પાસે કામ લેવા માટે. શરીરને તેજસ્વી રાખો, ચપળ બનાવો કે ખડતલ બનાવો પણ એની પાછળ હેતુ એ જ હોવો જોઈએ કે બીજાની સેવામાં તેને ચંદનની જેમ ઘસી શકાય. ભગવાને ગીતામાં ગાયું છે કે બળનો ઉપયોગ સેવા માટે કરો; એકલું બળ નહીં પણ વૈરાગ્યથી જોડાયેલું નિષ્કામ બળ હોવું જોઈએ, એવો ભાર ભગવાને મૂક્યો છે.

વ્યાયામશાળાઓમાં રહેતી હનુમાનની છબી કે પ્રતિમા એ આવા નિષ્કામ બળનું પ્રતીક છે તે યાદ રાખજો. તેથી જ વાલ્મીકિએ એમનાં ગુણગાન કર્યાં; એમ તો રાવણ પણ બહુ બળવાન હતો પણ એનામા વૈરાગ્યનો અભાવ હતો. રાવણનું બળ ભોગ માટે હતું, બીજાને હેરાન કરવા માટે હતું. તે પર્વતો ઊંચકી શકતો, છતાં પણ તેનું બળ ધૂળધાણી થયું અને મારુતિનું બળ અજરામર થયું છે. બળની આ બે મૂર્તિઓ, આ બે ચિત્રો વાલ્મીકિએ ચીતર્યાં છે. રાવણના બળમાં ભોગવાસના હતી; તે બળજબરીથી ભોગો મેળવવાનો પ્રયત્ન કરતો હતો જ્યારે મારુતિ બળ વડે સેવા કરવા માગતો હતો. સેવાને અર્પણ થયેલું બળ ટકે છે, અમર થાય છે; ભોગને અર્પણ થયેલું બળ ધૂળમાં રગદોળાય છે, પોતાના તેમ જ દુનિયાના નાશનું કારણ બને છે.

સાગર તીરે બધા વાનરો બેઠા હતા. લંકામાં કોણ જાય તેની ચર્ચા ચાલતી હતી. મારુતિ તો એક ખૂણે બેસીને રામના નામનો જપ કરતા હતા. જાંબુવંત મારુતિ પાસે ગયો અને પૂછ્યું :

" મારુતિ ! તું જઈશ ? " મારુતિએ જવાબ આપ્યો: " તમારા આશીર્વાદથી જઈશ. " મારુતિ જેવો વાનર કયા બળે પેલા બળવાન રાક્ષસોની વચ્ચે નિર્ભયપણે ગયો ? મારુતિને આ પ્રશ્ન પૂછવામાં આવ્યો ત્યારે તેણે શું એવો જવાબ આપ્યો હતો કે ' હું મારા કાંડાના જોરે આવ્યો છું, મારા બાહુબળના જોરે આવ્યો છું ? '

ના, તેણે તો કહ્યું: " હું રામને બળે અહીં આવ્યો છું. મારામાં જોર છે કે નહીં એની મને ખબર નથી પણ રામનુ બળ મારામાં છે એમાં શક નથી. "

કાંડામાં સેવા કરવાની આજે શક્તિ છે તે કોની છે ? એ શકિત આત્માની છે, રામની છે, એનું મારુતિને જ્ઞાન હતું. બળ હોય પણ આત્મામાં શ્રદ્ધા ન હોય, રામમાં શ્રદ્ધા ન હોય તો તે નકામું છે. અમૃતસરમાં પહાડ જેવા પંજાબીઓને, પેલા જુલ્મગાર ડાયરે રસ્તા ઉપર પેટે ચાલવાની ફરજ પાડી હતી અને તેઓએ એમ કરવુ પડયું, કારણ કે તેમને રામમાં શ્રદ્ધા ન હતી. આત્માની નિર્ભયતાને તેઓ જાણતા ન હતા. રામનું બળ જેણે ઓળખ્યું તે કળીકાળથી ડરતો નથી. નર્યું બળ, નિરાધાર છે. આત્મશ્રદ્ધા ઉપર તેની સ્થાપના થયેલી હોવી જોઈએ. નિર્બળ માણસમાં પણ આત્મશ્રદ્ધાથી બળ પેદા થાય છે. જે નિષ્ઠાવાન છે, જેનામાં શ્રદ્ધાનું બળ છે તે બીજા સૌને હરાવશે એમ ઉપનિષદ કહે છે તેથી આપણે સૌએ આધ્યાત્મિક બળની ઉપાસના કરવી જોઈએ.

હનુમાનજીમાં કેવળ હેવાનનું બળ ન હતું. એમના વિષે જે શ્લોક છે એમાં બીજાં બધા બળોનુ વર્ણન છે, પણ શરીરબળનું વર્ણન નથી. મારુતિ મનના જેવો અને પવનના જેવો વેગવાળો હતો, જિતેન્દ્રિય હતો, અત્યંત બુદ્ધિશાળી હતો, નાયક હતો, રામદૂત હતો એવુ એવું તેનું વર્ણન છે. મારુતિ બળનો દેવતા હતો પણ આ સ્તુતિમાં એ બળનો ઉલ્લેખ સરખો પણ નથી એ શું નવાઈની વાત નથી? પણ એ ગુણો જ સાચું બળ છે. એ ગુણો એટલે જ સાચી ગર્વશકિત.

માણસના શરીરમાં વેગ જોઈએ, સ્ફૂર્તિ જોઈએ; મનના જેવો વેગ જોઈએ. કામ નજરે પડતાવેત તે કરવા માટે એકદમ ઉલ્લાસ અને આનંદથી કૂદકો મારવો જોઈએ. મનમાં સેવા કરવાની ઇચ્છા હોય પણ શરીર જ્યાં હોય ત્યાંથી ખસવાની ના પાડે અને આળસમાં આળોટતુ રહે તો તેનો શો ઉપયોગ? સેવા કરનાર કેવો હોવો જોઈએ તે વિષે જ્ઞાનદેવે કહ્યુ છે કે, મનમા આવ્યું કે તરત જ કામ કરવા માટે શરીર તૈયાર હોવું જોઈએ. આવો વેગ તો તે જ મેળવી શકે કે જેણે પોતાની ઇન્દ્રિયો ઉપર કાબૂ રાખ્યો છે. સંયમની શક્તિ વિના આવો વેગ મળી શકતો નથી. વેગ અને સંયમ બંને હોય પણ બુદ્ધિની ઊણપ હોય તો ન ચાલે. તેથી એ બંને સાથે બુદ્ધિ જોઈએ. કર્મકુશળતા, કલ્પનાશકિત અને પ્રતિમા જોઈએ અને આ બધા ઉપરાત રામની સેવા કરવાની ભાવના જોઈએ. ભારતના કરોડો દેવો તમારી સેવા માગે છે, તમારી સેવાની તેમને જરૂર છે. એ સેવા કરવા તમે તૈયાર થાઓ. વેગવાન, બુદ્ધિશાળી, સંયમી, સેવા કરવાની હોંશવાળા જુવાનો બનો.

[વ્યાયામશાળામાં આપેલા એમના એક ભાષણમાંથી] —વિનોબા ભાવે

યુજીન ઓ'નીલનું વર્ષનું સર્વોત્તમ નાટક

અમેરિકાના નાટયકાર યુજીન ઓ'નીલના મૃત્યુ બાદ પ્રગટ થયેલ નાટક " લોંગ ડેઝ જર્ની ઇન્ટુ નાઈટ "ને ૧૯૫૬–૫૭નું સર્વોત્તમ નાટક ગણવામાં આવ્યું છે.

ન્યુયોર્ક ડ્રામા ક્રિટિકસ સર્કલ તરફથી આ નિર્ણય જાહેર કરવામાં આવ્યો છે. એ વિવેચક મંડળના ૨૦માંથી ૧૯ મત ઓ'નીલની કૃતિને મળ્યા હતા. માત્ર એક જ મત ટેનેસી વિલિયમ્સ કૃત ઓર્ફિયસ ડિસન્ડીંગ નામના નાટકને મળેલો.

ઓ'નીલનું આ આત્મકથાત્મક નાટક આ વર્ષનું અત્યંત લોકપ્રિય નાટક છે, અને આવતા જુન માસમાં પેરિસ ખાતેના નાટ્ય મહોત્સવમાં એ રજૂ થશે.

ઓ'નીલનાં વિધવા પત્નીએ નાટક રજૂ કરવાની છૂટ આપી ત્યારે એ પહેલવહેલું સ્ટોકહોમ ખાતે ભજવાયેલું. એ પછી ગયા નવેમ્બરમાં એ ન્યૂયોર્કમાં બ્રોડવે પર રજૂ થયેલું.

પોતાનાં જ કુટુંબીજનો પરથી લખાયેલા આ નાટક વિશે ઓ'નીલે એવી યોજના કરેલી કે મારા મૃત્યુ પછી પચીસ વર્ષ સુધી આ કૃતિનું પ્રકાશન ન કરવું, પણ નાટકમાં આલેખાયેલાં બધા જ પાત્રો મરી પરવાર્યા પછી નાટયકારનાં વિધવા પત્નીએ આ કૃતિ પ્રગટ કરવાની રજા આપેલી.

યુરોપમાં પરદેશીઓ પ્રત્યેની ભાવના

ગયે વર્ષે મારા પિતાજીની સાથે યુરોપનો સફરે ગયો હતો. પશ્ચિમ યુરોપના ઘણા દેશોની સફર કરીને અમે ફ્રાંસની મનોહર નગરી પેરિસમાં આવી પહોંચ્યા. પેરિસમાં અમે હોટેલ "વિયોલે"માં ઊતર્યા હતા. જોવાલાયક અનેક સ્થળોનું અવલોકન કરીને અમે જગમશહૂર "એફિલ ટાવર" જોવા ગયા. લગભગ એક કલાક સુધી ટાવર ઉપરથી ભવ્ય પેરિસના સૌંદર્યનું પાન કર્યું. પછી અમે હોટેલમાં પાછા જવા માટે ટેક્સીની પ્રતીક્ષામાં લગભગ અડધો કલાક વીત્યો, પરંતુ એક પણ ટેક્સી ખાલી ન મળી. અમે પેરિસના રાજમાર્ગોથી બિલકુલ અપરિચિત હોવાને કારણે ટ્રામ કે ટ્યૂબ રેલવેનો ઉપયોગ કરી શકીએ તેવી સ્થિતિમાં ન હતા. અમારી હૉટેલ ઘણી દૂર હતી. ત્યાંની સામાન્ય પ્રજા ફક્ત ફ્રેન્ચ ભાષા જ જાણતી હોય છે અને અંગ્રેજીથી તદ્દન અજાણ હોય છે. તે લોકોને પોતાની ફ્રેન્ચ ભાષા તરફ અત્યન્ત અનુરાગ હોય છે; તેઓ અંગ્રેજીની પરવા કરતા નથી.

અમારી વાતને સમજી શકે એવો એક પણ માણસ અમને એટલામાં ન મળ્યો. પોલીસનો માણસ પણ અમારી વાતને સમજી ન શક્યો.

રાતના લગભગ આઠ થવા આવ્યા હતા. ધીમે ધીમે અંધારું પોતાનું વર્ચસ્વ પેરિસ ઉપર જમાવતું હતું. અંધારું વધતાં જ પેરિસનું સૌન્દર્ય પૂર્ણપણે ખીલી ઊઠયું. પરંતુ આજે અમને પેરિસનું સૌન્દર્ય ફિક્કું અને ભયાનક લાગતું હતું. અમે એ પણ સાંભળ્યું હતું કે પેરિસમાં સફેદ ઠગ ઘણા હોય છે. અત્યારે સફેદ ઠગના વિચારો અમને ડરાવી રહ્યા હતા. એટલામાં એક દુર્બળ, પાતળી, જરા ઊંચી, બારીક મૂછોવાળી વ્યક્તિ અમારી પાસેથી પસાર થઈ. અમે તેને હૉટેલ "વિયોલે" બાબત પૂછપરછ કરી. તે વ્યક્તિ અંગ્રેજીની જાણકાર હતી. તેણે કહ્યું: "હૉટેલ ઘણી દૂર છે. અહીંથી થોડે દૂર ટ્યૂબ રેલવેનું સ્ટેશન છે ત્યાંથી ગાડી પકડો અને ઓપેરા સ્ટેશને ઊતરી જજો. ત્યાંના રાજમાર્ગ ઉપર "વિયોલે" હોટેલ આવી છે. આટલું કહી તે વ્યક્તિ આગળ ચાલી ગઈ. અમે ચિંતાતુર હતાં. કયું ટ્યૂબ સ્ટેશન? આગળ સીધા માર્ગ સિવાય કંઈ જ નજરે પડતું ન હતું. ડર પણ ઘણો લાગતો હતો, કારણ કે ખિસ્સામાં ૨૦૦ પાઉન્ડની કરન્સી નોટો હતી. બે દિવસ પેરિસની મનોહરતા જોઈ અને આજે ભગવાનનું નામ યાદ આવતું હતું.

આ પરેશાનીમાં અમે આગળ વધી રહ્યા હતા. એટલામાં અમારી પાસે આવીને એક સુંદર મોટર ઊભી રહી. અંદરથી કોઈએ કહ્યું: "આવો, બેસી જાવ. હું તમને તમારે સ્થાને પહોંચાડી દઉં." તે માણસ તરફ નજર કરતાં તે એ જ માણસ હતો જે બે મિનિટ પહેલાં મળ્યો હતો. પહેલાં મળ્યો ત્યારે તે ચાલતો જતો હતો અને અત્યારે તે આવી મોટી અને સુંદર ગાડી ક્યાંથી લઈ આવ્યો? તે અમને મદદ કરવા શા માટે તૈયાર થયો છે? આવા વિચારોથી અમે ડરી ગયા, પણ થાય શું? મોટરમાં બેસવું એ જોખમથી ભરેલું હતું અને મોટરમાં ન બેસવું તે પણ જોખમથી ભરેલું હતું. ફરી એક વાર ભગવાનનું પવિત્ર નામ લીધું અને અમે એક અજાણ્યા માનવીના હાથમાં અમારી જીવનદોરી સોંપી. તે માણસ અમને

પેરિસની અવનવી વાતો સંભળાવવા લાગ્યો. ત્યાંનાં સુંદર મકાનોની ઐતિહાસિક કથાઓ કહેવા લાગ્યો. પરંતુ આજે મારો ઐતિહાસિક કથાઓ સાંભળવાનો શોખ મરી ચૂક્યો હતો.

અંધકાર વધતો જતો હતો. પેરિસની રોશની પણ વધતી જતી હતી, પરંતુ અમારી આંખોની સામે તો અંધકારના ઓળા જ આવતા હતા. કેટલોક સમય વીત્યો. પછી તે અજાણી વ્યક્તિએ એક ભવ્ય મકાનની સામે પોતાની કાર લાવી ખડી કરી દીધી. તેણે અમને પૂછ્યું, "આ મકાન વિષે કંઈ જાણો છો?" જ્યારે અમોએ ઇન્કાર કર્યો ત્યારે તેણે કહ્યું, "આ ફ્રાંસના નાણામંત્રીની કચેરીનું સ્થાન છે." અમો, એ અર્થસચિવાલયને આશ્ચર્યથી જોવા લાગ્યાં. એટલામાં તો તેણે અમારી સામે એક કાર્ડ ધર્યું; અને કહ્યું: "આ લો. આ મારું ઓળખપત્ર છે." અમોએ એ વાંચ્યું અને અમારા આશ્ચર્યનો પાર ન રહ્યો. અમે તો એ વ્યક્તિની સામે જ જોઈ રહ્યાં. અમારા મોં પર કૃતજ્ઞતાનું મોજું ફરી વળ્યું. પરંતુ એણે કહ્યું: "મેં તમારી કશી જ સેવા નથી કરી. આપે આભાર માનવાની કશી જરૂર નથી. એ તો મારી ફરજ હતી. હું તો મારા દેશનો એક સામાન્ય સેવક છું." આમ કહી તેણે અમારી સાથે આનંદથી હસ્તધૂનન કર્યું. આપને જાણવાની ઇન્તેજારી થશે કે એ વિરલ વ્યક્તિ કોણ હશે? એ મહાન વ્યક્તિ ફ્રાંસની નાણાંકચેરીના મુખ્ય અધિકારી અને નાણામંત્રીના સેક્રેટરી શ્રી. હેન્રી બિઝોનેટ હતા. તેમણે અમોને સુરક્ષિત રીતે અમારા સ્થાને છોડ્યા; એટલું જ નહિ પણ હજુએ એઓ અમારા મિત્ર બની રહ્યા છે. ફ્રાન્સમાં હજીએ શ્રી. હેન્રી બિઝોનેટ જેવી વ્યક્તિઓની ઊણપ નથી. ફ્રાંસ હજીએ મહાન છે. આશા છે કે આપણા પ્રધાનો અને સરકારી હોદ્દેદારો હેન્રી સાહેબનું ઉદાહરણ લઈ દેશની ઇજ્જત વધારે.

('જન્મભૂમિ'માંથી) —જયપ્રકાશ સાં. ગોસલિયા

દુનિયાના સૌથી સુખી દેશની સૌથી વધુ મોટી શિરોવેદના

આખી દુનિયામાં સૌથી વધારેમાં વધારે શિરોવેદના કોઈ દેશ ભોગવતો હોય તો દેખીતી રીતે અમેરિકા ભોગવે છે. અમેરિકાની *એસ્પિરીનની ખપત વાર્ષિક ૬૦૦૦ ટનની છે. આખી દુનિયાના દેશોની સરખામણીમાં અમેરિકાની એસ્પિરીનની ખપત સૌથી વધુમાં વધુ છે, એમ રાષ્ટ્રીય આરોગ્ય સંસ્થા તરફથી બહાર પાડવામાં આવેલા આંકડા પરથી માલૂમ પડ્યું છે. સંસ્થાના હેવાલમાં વધુમાં જણાવાયું છે કે, "અમેરિકામાં એસ્પિરીનનો ઉપયોગ રાષ્ટ્રની વસ્તીના કરતાં બમણો છે."

"ન્યૂ યોર્ક ટાઈમ્સે" વસ્તુસ્થિતિને જમાનાની નિદર્શક તરીકે ગણાવી હતી. અર્થશાસ્ત્રીઓએ જણાવ્યું હતું કે એસ્પિરીનની ખપતની સપાટી અને આવકવેરામાં થતા જતા વધારાની સપાટી બને એકસરખી જળવાઈ રહેલી જણાય છે, પરંતુ તેથી એ બે વચ્ચે કોઈ સંબંધ છે એમ માનવાની જરૂર નથી.

---

* માથું દુઃખવાની દવા.

અભ્યાસનું ધ્યેય

(૧)

સવાલ :—તમારા અભ્યાસનું ધ્યેય શું ?

જવાબ :—ધ્યેય વળી શું ? આજકાલ કાયદા વધી પડયા છે. ભણીએ નહિ તો એ કાયદાઓમાંથી બારી કયાંથી જડે ? હવેના જમાનામાં વકીલોના આધારે જીવાય એમ નથી, જાતે જ જાણવું જોઈએ; નહિ તો રળીએ તેમાંથી અડધો ભાગ તો વકીલો ખાઈ જાય. જાતે શીખ્યા હોઈએ તો જ કાયદાના ફાયદા મળે.

*

જુઓ, આ કેળવણી ! માણસ ભણે છે શા માટે ? ચોરી કરવા, ચોર બનવા, પોતાની જ સરકારની આંખોમાં ધૂળ નાખવા ! પૈસા રળવા છે, પણ કરવેરા સરકારને પૂરેપૂરા ભરવા નથી. આ વિદ્યાર્થીમાનસ મુક્ત બને કે બંધાય ? જે એક શ્રેષ્ઠ નાગરિક બનવાને અયોગ્ય છે તે શ્રેષ્ઠ જીવન માટે યોગ્ય કેવી રીતે ગણાય ?

(૨)

શું ભણો છો ? ઈન્ટરની પરીક્ષા આપી છે.

હવે શું કરશો ? બી. એ. થઈશ.

પછી શું કરશો ? ફર્સ્ટ કલાસમાં આવીશ તો પરદેશ (ફોરેન) જઇશ અને એમ. એ. થઈશ.

પછી શું કરશો ? પછી કોઈ સારી નોકરી મેળવીશ.

પછી ?

ઉત્તર આપ્યા સિવાય ચાલે તેમ ન હોવાથી કહી નાખ્યું : પછી પ્રભુતામાં પગલાં માંડીશું. ઠીક, પછી શું ? પછી વળી શું ? ઘરડા થઈશું. પછી શું ? (વિદ્યાર્થી મુંઝાઈ ગયો અને અકળાયો એટલે કહી નાખ્યું) પછી મરી જઈશું.

આટલા અભ્યાસ પછી અને આટલી પ્રવૃત્તિ પછી પણ મરવાનું ? મરવા માટે આટલું બધું કરવાનું ? વિદ્યાર્થીને કંઈ જવાબ ન સુઝયો. સામે તાકી રહ્યો.

વિદ્યાવાન તો એમ કહે કે, પછી હું અમર બનીશ, મૃત્યુ સામે યુદ્ધ કરીશ, વૃત્તિઓ ઉપર વિજય મેળવીશ, જીવનમાં પ્રેમ, પ્રકાશ અને શ્રદ્ધાને ભરીશ, અને મૃત્યુને તરી જઈશ. વિદ્યા મૃત્યુને જીતવા માટે છે. વિદ્યાવાનમાં જીવનની ખુમારી જોઈએ. સુખમાં અને દુખમાં, સંપત્તિમાં કે વિપત્તિમાં, પોતાના આત્માની મનની મસ્તી ન ગુમાવે તે જ અભ્યાસી. જીવનનું સાર્થક શામાં છે એ ન સમજે તેનું ભણતર શા કામનું ?

("લોકમત"માંથી) —કિરણ.

કમિંગ્ઝને મળેલું પારિતોષિક

અમેરિકન કવિ ઇ. ઇ. કમિંગ્ઝને બોસ્ટન આર્ટ્સ ફેસ્ટીવલ પોએટ્રી એવોર્ડ નામનું કાવ્યો અંગેનું પારિતોષિક અપાયું છે. આ પારિતોષક ૫૦૦ ડોલરનું છે. આ ઇનામ અગાઉ રોબર્ટ ફ્રોસ્ટ કાલ સેન્ડબર્ગ અને આર્કીબાલ્ડ મેકલીશને પણ મળેલું.

એપ્રિલથી નવા ચલણનો આરંભ થયો છે અને બે શૂન્યવાળા છેતરામણા શતકના હિસાબથી કામને ધિક્કારતા હિસાબનીસોને લાભ થયો હશે(?) પણ બિચારા ગરીબ અભણોનું શું?

રૂપિયાનું રુદન

આ શૂન્યવાદી ત્રાટકમાં,
ને હણાયાં મુજ બાળકો!
હા, હણાયાં સહુ બાળકો,
આક્રંદતો એક હું રહ્યો.
ગયો આનો,

વીર નિર્ભીક પુત્ર મારો!
એક કબ્રે સંગ સૂતો

કેવો સોહામણો પૈસો!
મમ પુત્રનો નામધારી,
નિર્જીવ ઢીંગલી શો,

આવ્યો નવો પૈસો.
'નયા પૈસા!'

છિઃ! કેવું રુદ્ર અભદ્ર નામ!
બોળવતો નિષ્ઠુર ફરે

ગરીબડાં ગ્રામજનો ને—
આવો હશે અંત, વિના કારણ,
કોણે ધાર્યું'તું?

નહીં સહેવાય, હૈયું દુભાય?
ગાંધારી જેમ ધારી'તી હૈયે
એકસો બાણું પૈને,

તે હવે ઉપદેશાતા

નીરખવા શૂન્યનું સૌંદર્ય,
(ભમરડા શૂન્યનું સૌંદર્ય?)
શતકની ઉપયોગિતા.
જાણે હું રહ્યો અબુધ,

નહોતું જાણ્યું પહેલાં કદી!
કિન્તુ મારા-એકસો બાણુંને

હું દ્વિભાગી શકતો,
અને ફરી તેને બે ભાગમાં

ને ફરી ફરી;
જ્યાં ત્રણ રૂપાળી પે
શોભતી શેષમાં અંતે.

આમ, બહોળા કુટુંબમેળાને
બે, ત્રણ, કે ચાર ભાગમાં,
સ્વેચ્છાએ વહેંચ્યા છતાં
કદી ખંડિત નહીં થતો;

ના મણુ થતો, ના દુઃખ થતું.
પણ ભાગ્યું જો ત્રણ થકી
આ નવા શતકને?
અહો!, શો ભયંકર રક્તપાત!
ને છ, આહ, કે બારથી?

અસહ્ય!
મણુ જોઈ થથરી ઊઠે

નકી પ્રાંતપ્રાંતના લોક!
બેંકના તો કારકૂનો
નિરુત્સાહી, કામચોર

તેમને કાજ, હા, ભલાં
આ નવાં શતક ને નવાં દશક.

ને હિસાબનીશના ટેબલે
પૂર્ણાંકો છો સરકચે જતા

અખંડિત,
પણ કુટુંબના વ્યવહારમાં,
કો' ભાગોળના બજારમાં,

મારાં એકસો બાણું,
અલબત્ત હતા સારાં-
બધી રીતે.

શાણા પુરુષોએ

ભારતના ને જગતના,
રચ્યા હતા કોઠા

એકમેવ સિદ્ધાંત પર
—સહજ ભાજ્ય તે સંખ્યા સાચી.

તેમણે યોજ્યા હતા
'બે' અને 'ત્રણ'ને,

જન્માવી'તી શક્તિ,
સરળતા લેણદેણ.

તમારું શતક તો છેતરામણું,
સારું, કામને ધિક્કારતા
હિસાબનીશો કાજ,

સારું બલે જડ આંકડા માટે.
પણ ભોળાં લોકની
નક્કી જીવન-માંગો કાજ,
જગતમાં બધે જ—

પૂર્વમાં કે પશ્ચિમમાં,
સંખ્યા બે ને ત્રણથી ભાજ્ય.
માપ, તોલ ને નાણાંના
બન્યા એ જ વિધના કોઠા.
સોળ આનાનો થયો રૂપિયો,

ટચૂકડી બાર પૈનો આનો;
પૌંડ એકવીસ શિલિંગનો,

ને શિલિંગના પેન્સ બાર.
બાર ઇંચે લંબાયો ફૂટ,
ત્રણ ફૂટે એક વાર.

વળી ઔંસ, ને રતલ
ને બીજાય ઘણાં ઘણાં.

વસ્તુ ને નાણાંના કોઠા
હમેશ બનતા આવ્યા'તા

લોકોએ માંગ્યા'તા તેમ,
હિસાબ-આંકડા ટાળતા
કારકૂનોના દાવે નહીં.

વિભાજ્ય એ બેના, ત્રણના,
નહીં સોના કે દશના.
જુઓ હવે નવા પૈસાના

ઝટ તૈયાર-કોઠા! પણ

અભણ બિચારાં ગ્રામજનોનાં
ભેજાંને બહુ ત્રાસ!

નાના નાના માણસોની
નાની'શી ખોટનો

તૈયાર-કોઠાને શો હિસાબ?
અંશ રહે જે શેષ

તેને અદય ઊડાવે છેદ!
પણ ગાય-ખેતના મૂડી પર,

આયખું પૂરું કરતાં
લાખ્ખોની,
આ જ કમાણી વહાલી.

આખરે...
હાય! આ શૂન્યવાદી ત્રાટકમાં
ને હણ્યાં સહુ મુજ બાળકો!

('યાત્રિક'માંથી)

—સી. રાજગોપાલાચારી

ઘાના (ગોલ્ડકોસ્ટ)નું નવું રાજ્ય

૬ઠ્ઠી માર્ચને દિવસે આફ્રિકાના અંધારા ખંડમાં સ્વાતંત્ર્યની જ્યોતિ ઝબકી. બ્રિટનનું એક વખતનું સંસ્થાન 'ગોલ્ડકોસ્ટ' 'ઘાના'ના નવા નામ સાથે એક સંપૂર્ણ સ્વતંત્ર રાજ્ય તરીકે અસ્તિત્વમાં આવ્યું.

પૂર્વ આફ્રિકાને કિનારે આવેલા આ રાજ્યના જૂના નામ ગોલ્ડકોસ્ટ પાછળ એક નાનકડો પરંતુ મહત્ત્વનો ઇતિહાસ છુપાઈને પડ્યો છે. સદીઓ પહેલાં ગુલામીનો વેપાર કરતા અંગ્રેજો આ પ્રદેશમાં ઊતરી પડ્યા. ત્યાની નદીઓની રેતીમાં સોનાનાં રજકણો નજરે પડતાં તેઓએ આ પ્રદેશને 'ગોલ્ડકોસ્ટ'નુ નામ આપ્યું. ગુલામોના વેપારમાં અઢળક કમાણી કરી આપતા આ પ્રદેશને પોતાને હસ્તક લેવા માટે તેઓએ અનેક કાવાદાવા અજમાવ્યા. આખરે ૬ઠ્ઠી માર્ચ ૧૮૪૪માં ત્યાંના સ્થાનિક સત્તાધારીઓ (ટ્રાઈબ્સમેન) સાથે એક કરાર કરીને તેઓએ પોતાનું સ્થાન મજબૂત કર્યું અને ધીરે ધીરે પોતાનો પંજો વિસ્તારીને ૧૯૦૧ની સાલમાં સારાયે પ્રદેશ પર પોતાનુ આધિપત્ય જમાવી લીધુ. પોતાની આઝાદીના મૃત્યુકરારને નજર સમક્ષ રાખવા માટે જ 'ઘાના'એ ૬ઠ્ઠી માર્ચના દિવસને સ્વાતંત્ર્યદિન તરીકે પસંદ કર્યો છે.

'ઘાના' નામ તો 'ગોલ્ડકોસ્ટ' કરતાં પણ પુરાણુ છે. ઈ. સ. ૩૦૦ની આસપાસમાં ઉપર્યુક્ત રાજ્ય આફ્રિકાના પૂર્વ કિનારા પર અસ્તિત્વમાં હતું. પરંતુ આરબોએ પાછળથી એનો નાશ કર્યો હતો. જૂના સમૃદ્ધ રાજ્યના નામને અપનાવીને 'ગોલ્ડકોસ્ટે' પોતાનો નિર્ણય જગજાહેર કર્યો છે. 'ઘાના' આજે આફ્રિકાની પ્રજાની સ્વાતંત્ર્યભાવનાના પ્રતીકસમુ છે, એમ કહીએ તો ખોટું નથી. 'ઘાના'નો રાષ્ટ્રધ્વજ, જે લાલ (શહીદોની યાદમાં), સોનેરી (સોનાની સમૃદ્ધિ દર્શાવવા) અને ઘેરી લીલી (વનસ્પતિનું પ્રતીક) પટ્ટીનો બનેલો છે, તેમાં વચ્ચે રાખવામાં આવેલું 'તારક'નું ચિહ્ન પણ એ જ સૂચિત કરે છે. નવા રાજ્યનો મુદ્રાલેખ છે : ન્યાય અને સંપૂર્ણ સ્વાતંત્ર્ય.

ઘાનાની આઝાદીના જનક છે તેના અત્યારના વડા પ્રધાન ડૉ. ક્વામમ નક્રુમાહ. આ નરવીરનો જન્મ ઈ. સ. ૧૯૦૯ની સાલમાં ૯મી સપ્ટેમ્બરે આઈવરી ફ્રેંચ કોસ્ટમાં એક સોનીને ત્યાં થયો હતો. પરંતુ પ્રાથમિક શાળા તેમ જ કૉલેજનું શિક્ષણ લઈને તેઓ પોતાના બુદ્ધિબળને આધારે વધુ અભ્યાસ માટે અમેરિકા ગયા. ત્યાંની લિંકન યુનિવર્સિટીમાં પદવી હાંસલ કરીને ૧૯૪૪ની સાલમા લંડન વિશ્વવિદ્યાલયમાં પ્રવેશ કર્યો. પોતાની અનિચ્છા છતાંએ તેઓ રાજદ્વારી પ્રવૃત્તિ તરફ ઘસડાઈ ગયા. રાષ્ટ્રની આઝાદીની ચળવળમાં સક્રિય ભાગ લઈને તેમણે દેશની અમૂલ્ય સેવા બજાવી પરંતુ આ સમય દરમ્યાન તેઓ લંડનમા જ હતા. તેમની કીર્તિ ગોલ્ડકોસ્ટ સુધી પ્રસરી ગઈ અને તેમને 'યુનાઈટેડ ગોલ્ડકોસ્ટ કન્વેન્શન'ના મહામંત્રી બનવાનુ આમંત્રણ મળ્યુ. તેનો તેઓએ સ્વીકાર કર્યો. ઈ. સ. ૧૯૪૯ની સાલમાં કન્વેન્શનમાં ફાટફૂટ પડી અને ડૉ. ક્વામ નક્રુમાહે 'કન્વેન્શન પીપલ્સ પાર્ટી'(સી. પી. પી)'ની સ્થાપના કરી. આઝાદી માટે લોકમત જાગ્રત કરવાની ધૃષ્ટતા બદલ ગોરા ન્યાયાધીશોએ તેમને બે વર્ષની સજા ફટકારી, પરંતુ કાળબળને તેઓ રોકી ન શક્યા. આખરે લોકમત ઉગ્ર બનતાં અંગ્રેજ ગવર્નર સર

ચાર્લ્સ આર્ડન ક્લાર્કે ૧૯૫૧માં સામાન્ય ચૂંટણીઓ યોજી. તેના આશ્ચર્ય વચ્ચે, કારાવાસમાં સબડતા આ લોકપ્રિય નેતાના પક્ષે ત્યાંની ધારાસભાની ૩૮ બેઠકોમાંથી ૩૫ કબજે કરી. લોકમતને માન આપીને ડૉ. ક્વામ નક્રુમાહને કારાવાસમાંથી મુક્ત કરવામાં આવ્યા અને તેઓને મુખ્ય પ્રધાનપદ સોંપવામાં આવ્યું. આ પહેલો જ પ્રસંગ હતો કે જ્યારે એક આફ્રિકન વડો પ્રધાન બન્યો હોય. વડા પ્રધાનપદે આવતાં જ ડૉ. નક્રુમાહે પ્રજાના સુખ માટે પ્રચંડ પુરુષાર્થ આદર્યો. જ્ઞાનના દીપક વડે પ્રજાનો સદીઓ જનો અંધકાર (અજ્ઞાન) દૂર કરવા માંડ્યો. એના પરિણામરૂપે અત્યાર સુધીમાં ઘાનામાં અનેક કેળવણીમંદિરો ઊભાં થયાં છે. શાળામાં ભણતાં બાળકોની સંખ્યા ૬,૦૦,૦૦૦ ઉપર પહોંચી ગઈ છે ઉત્તરના પ્રદેશમાં હજુયે સદીઓજૂની રૂઢિઓને વળગી રહેનારા લોકો વસે છે, જ્યારે દક્ષિણના લોકોને સુધારાઓ ઝપાટાબંધ આવરી રહ્યા છે. સુધારાનો પવન એટલી હદ સુધી વાયો છે કે ટોળીઓમાં વસવાની જૂની-પુરાણી પ્રથાનો નાશ થતો જાય છે અને તેને બદલે નવી વસાહતો ઊભી થવા લાગી છે. આ વસાહતોના વડા તરીકે એક માણસની નહિ પરંતુ ભણેલાઓની સમિતિ દરેક જગ્યાએ નિમાઈ રહી છે. આમ પૂર્વ અને પશ્ચિમના સંસ્કારોનો સુમેળ અહીં થઈ રહ્યો છે.

ઘાનાનું ક્ષેત્રફળ ૯૧,૮૪૩ ચોરસમાઈલનું છે. તેની ૫૦ લાખની વસ્તીમાંથી ૬૦ ટકા જેટલા લોકો મૂર્તિપૂજક છે, ત્રીસ ટકા ખ્રિસ્તીધર્મ પાળે છે અને બાકીના ઇસ્લામધર્મમાં માને છે. ઘાના રાજ્યમાં લગભગ ટોગાલૅન્ડનો પણ સમાવેશ થાય છે. સંયુક્ત રાષ્ટ્રસંઘના આશ્રય હેઠળ લેવાયેલા લોકમત દરમ્યાન આ પ્રદેશે ઘાના સાથે જોડાવાની પોતાની લાગણી વ્યક્ત કરી હતી. ઘાનાનો મુખ્ય ઉદ્યોગ 'કોકો' છે. એક વર્ષમાં થતી ૨,૬૦,૦૦૦ ટન જેટલી 'કોકો'ની નિકાસ, પરદેશમાંથી થતી નિકાસ–કમાણી જે ૯,૬૨,૩૦,૦૦૦ પાઉંડ જેટલી છે તેનો ૨/૩ ભાગ મેળવી આપે છે. મેંગેનીઝની નિકાસમાં તેનો નંબર ભારત પછી આવે છે. આ ઉપરાંત વોલ્ટા નદીની બંધયોજનાને અમલમાં મૂકીને ઘાના દર વર્ષે ૨,૦૦,૦૦૦ ટન જેટલું બોક્સાઈટ પણ પેદા કરવા માંગે છે. આ બંધયોજના માટે તેના વડા પ્રધાન પરદેશની મદદ પર મદાર રાખે છે. ઈ. સ. ૧૯૫૫ની સાલમાં ઘાનાની વાર્ષિક આવક ૨૭૫૦ લાખ પાઉંડ જેટલી હતી. આજે તે કૂદકે ને ભૂસકે વધી રહી છે. ટૂંકમાં ઘાના એક સમૃદ્ધ પ્રદેશ છે. અન્ય આફ્રિકન રાષ્ટ્રો કરતાં સમૃદ્ધ એવા પ્રદેશને બ્રિટને સ્વાતંત્ર્ય આપ્યું તે બદલ તેને અભિનંદન આપવાં જોઈએ.

ઘાનામાં આજે ફક્ત ૧૦,૦૦૦થી પણ ઓછા ગોરાઓ છે. આમાંના મોટા ભાગના, તો તેના પાટનગર અક્રા(Accra)માં જમા થયા છે. ગોરાની વસ્તીમાં મુખ્યત્વે સરકારી નોકરો, જાહેર સંસ્થાના કર્મચારીઓ તથા સૈનિકોનો સમાવેશ થાય છે. ત્યાં પેઢીઓ તથા ખાણોનો વહીવટ યુરોપિયનોના હાથમાં છે. પરંતુ તેમાં તેમ જ શિક્ષણ-સંસ્થાઓમાં 'ફક્ત આફ્રિકનો જ જોઈએ' એ નીતિ અપનાવવાની ફરજ સરકાર પાડી રહી છે. પાટનગર અક્રા આશરે દોઢ લાખની વસ્તી ધરાવે છે. અને વેપારના મુખ્ય કેન્દ્ર તરીકે ઝડપથી વિકાસ પામી રહ્યું છે. બંદર હોવાને કારણે સોનું, હીરા તથા ખેતીની પેદાશ—કોકો નાળિયેર વગેરેનો નિકાસ ત્યાંથી જ થાય છે.

'ઘાના'ના સ્વાતંત્ર્યદિને ત્યાંના વડા પ્રધાન ડૉ. ક્વામ નક્રુમાહે પોતાની વિદેશનીતિ, ભારતની

વિદેશનીતિની માફક સ્વતંત્ર રાખવાનો નિર્ણય જાહેર કર્યો છે. આ જાહેરાતને પરિણામે સ્વતંત્ર નીતિ અપનાવતાં રાષ્ટ્રોમાં એકનો વધારો થાય છે.

આપણા વડા પ્રધાન શ્રી. નેહરુએ ઘાનાના સ્વાતંત્ર્ય પ્રસંગે આફ્રિકન સ્ટુડન્ટ્સ એસોસિયેશનને નીચે મુજબનો સંદેશો મોકલ્યો હતો :

" ઘાનાની સ્વાતંત્ર્યપ્રાપ્તિનો પ્રસંગ ફક્ત આફ્રિકાને માટે જ નહિ પરંતુ સમગ્ર એશિયા માટે અત્યંત મહત્ત્વનો છે; આ ઉપરાંત થોડે ઘણે અંશે વિશ્વને માટે પણ ખરો.

આફ્રિકાએ સહન કરેલ અસહ્ય યાતનાઓને અંતે, ત્યાંના લોકોની આઝાદીની ઝંખનાના પ્રતીકરૂપ, નવા જન્મેલ ઘાના રાજ્યને અમે આવકાર આપીએ છીએ અને તેને સંપૂર્ણ સફળતા ઇચ્છીએ છીએ. "

હૃદયરોગમાં ઉપયોગી વનસ્પતિ : અર્જુનછાલ

આપણા દેશમાં આજે દિવસે દિવસે હૃદયરોગનું પ્રમાણ વધતું જાય છે. આ રોગોમાં હૃદયશૂળ, હૃદયનો સંધિવા, હૃદયની શિથિલતા અને એનાં આવશ્યક જોઈએ એના કરતાં ઘણા વધારે વિકાસનાં દરદીઓ જોવા મળે છે. મોટી ઉંમરનાં લોકોને મીઠી પેશાબ, જળોદર, સંધિવા અને એવા જ બીજા હૃદયના ગતિકાર્ય સાથે સંબંધ રાખે તેવા રોગોમાં એવું જોવા મળે છે કે દરદીનું હૃદય પહોળું થઈ ગયું હોય છે. ચરબીવાળા લોકોમાં તો આ સ્થિતિ સહજ રીતે જોવા મળે છે.

આવા દરદીઓનું હૃદય જોઈએ એના કરતાં પહોળું થઈ ગયું હોવાથી એનો પૂરો સંકોચ વિકાસ થતો નથી અને પરિણામે જે દબાણથી લોહીનું ગતિકાર્ય થવું જોઈએ તે થઈ શકતું નથી. આ સ્થિતિમાં પોષણ ખૂટે છે, દરદીને થાક લાગે છે, હૃદયના ધબકારા ક્ષીણ હોય છે અને આ ક્ષીણતાને કારણે એને વિશેષ શ્રમ કરવો પડે છે. આવી સ્થિતિમાં હૃદયનું સંકોચન અત્યંત આવશ્યક છે.

આ હૃદયને બળ આપવા માટે ભારતીય આયુર્વેદની વનસ્પતિ અર્જુન–જેનું લેટીન નામ આંતરરાષ્ટ્રીય રીતે ટર્મીનેલિયા–અર્જુન સ્વીકારવામાં આવ્યું છે.

ડૉ. વા. ગ. દેસાઈએ આ અર્જુન ઉપરની સંશોધિત નોંધ લખી છે તેનો સંગ્રહ સ્વ. જાદવજી ત્રિકમજી આચાર્યએ એમના દ્રવ્યગુણ વિજ્ઞાનમાં કર્યો છે. એનો શબ્દશઃ અનુવાદ આ પ્રમાણે છે :

અર્જુનની છાલમાં ૪૩ ટકા ચુનાનો ક્ષાર છે. એમાં ૩૪ ટકા તો શુદ્ધ ચુનો કેલ્શ્યમ કાર્બોનેટ અને ૧૬ ટકા ટેનીન નામનું કષાય દ્રવ્ય છે. આથી અર્જુનની ગુણક્રિયા ચુનો અને ટેનીન જેવી જ થાય છે. એના સેવનથી રક્તવાહિનીઓનું સંકોચન થાય છે. બારીક રક્તવાહિનીઓનાં સંકોચનથી રક્તાભિસરણનું દબાણ વધે છે. હૃદયની પોષણશક્તિ સારી થાય છે અને સાથે જ હૃદયનો આરામ સમય–બે ધબકારા વચ્ચેનો ગાળો–વધે છે. આથી હૃદયને બળ મળે છે. હૃદયનો ધબકારો સારો જોરદાર બને છે અને એની સંખ્યા ઘટે છે. રક્તાભિસરણમાં જેટલું મહત્ત્વ હૃદયનું એટલું જ રક્તવાહિનીઓનું પણ સ્વીકારવાનું રહે છે.

આ રક્તવાહિનીઓનું સંકોચન યોગ્ય રીતે ન થાય તો હૃદય પણ પોતાનું કાર્ય સ્વસ્થ રીતે કરી શકતું નથી. અર્જુનથી રક્તનું શોધન થાય છે, એ શુદ્ધ બને છે.

એમાં સારા પ્રમાણમાં ચુનાના ઘટકો હોવાથી ભાંગેલા હાડકાંને પણ એ ઝડપથી સાંધે છે.

આવી આ અર્જુનવૃક્ષની છાલ હૃદયરોગની મૂલ્યવાન ઔષધિ છે. હૃદયરોગનાં દરદીઓ જો નીચેની રીતે એનો ઉપયોગ કરશે તો એથી ગુણશક્તિ જ મળશે. નિશ્ચિત રીતે એનો ઉપયોગ કરી શકાય છે.

અર્જુનની છાલ લઈ એને પાણીમાં ચટણી બનાવી લેવી. આ ચટણી ૧૬ તોલા ગાયનું દૂધ અને એટલું જ પાણી લઈ એમાં નાખી પાણી બળી જાય ત્યાં સુધી ઉકાળી એકલું દૂધ બાકી રહે ત્યારે ઉતારી ગાળી એમાં એલચી અને સાકર નાખી પીવું. આ અર્જુનક્ષીર હૃદયરોગની ઔષધિ છે, હૃદયરોગીનો ખોરાક બને છે. એથી હૃદયને બળ મળે છે, રક્તની શક્તિ વધે છે. સાદી, સસ્તી અને સહજ રીતે મળી શકે તેવી આ વનસ્પતિ હૃદયરોગની અમૂલ્ય ઔષધિ છે. અર્વાચીન અને પ્રાચીન ચિકિત્સકોએ એની પ્રતિષ્ઠા કરી છે.

[એનો પ્રયોગ કરતા પહેલાં કોઈ અનુભવી વૈદ્યની સલાહ અવશ્ય લેવી. તે પછી જ પ્રયોગ કરવો. —તંત્રી] ("જન્મભૂમિ-પ્રવાસી"માંથી)

ભાવના

એક વાર સ્વામીનારાયણ બોટાદ(કાઠિયાવાડ)માં દાદા ખાચરના દરબારમાં સભા ભરીને બેઠા હતા. તેટલામા ઝાલાવાડનો 'એક અતિ વૃદ્ધ ને નિર્ધન એવો, ને જીર્ણ વસ્ત્ર જેણે પહેર્યો છે, ને કંપતા છે અંગ જેનાં, એવો વિપ્ર આવીને મહારાજ સન્મુખ ને સભા કોરે ઊભો રહ્યો; ને માથે અતિ જીર્ણ પાઘ બાંધેલ તેની ગાંઠને હાથે કરીને સભાલે તેને મહારાજ એક નજરે જોઈ રહ્યા. પછી એક ગાંઠ છોડીને એક રૂપિયો હાથમાં લઈને સહજાનંદ સ્વામી પાસે આવ્યો; તેને મહારાજે લાંબો હાથ કરીને લીધો, અને પૂછ્યું કે, 'ડોસા, આ રૂપિયો ક્યાંથી લાવ્યા છો?' ત્યારે તે વૃદ્ધે કહ્યું કે, 'હું, ઝંઝાવાડની કાસટે ગયો હતો ત્યાંથી મળ્યો હતો, તે તમને આપવા સારુ રાખી મેલ્યો હતો.'

સહજાનંદ સ્વામી—તમારી પાઘડી ફાટી ગઈ છે તે લઈએ નહિ?

બ્રાહ્મણ—પાઘડી લઉ તો તમને શું આપુ? મારી પાસે બીજો રૂપિયો નથી, અને આવી પાઘડીએ પણ ચાલ્યુ જાય છે.

આ સાંભળી સહજાનંદ સ્વામીએ મુક્તાનંદ સ્વામીને પૂછ્યું, 'આ વિપ્રને કાંઈ કરવાનું બાકી રહ્યું?' ત્યારે મુક્તાનંદ સ્વામીએ કહ્યું કે, 'એણે સંપૂર્ણ પોતાનું કામ સિદ્ધ કરી લીધું.'

("પ્યારા બાપુ"માંથી) —કિ. ઘ.

—શૃંગેરી મઠના શ્રી શંકરાચાર્યે વૈદિક તથા બૌદ્ધ સાહિત્યના ખ્યાતનામ વિદ્વાન શ્રી. આર. જી. કોલગડેને "વિદ્વદ્રત્ન"ની પદવી આપી છે. મુંબઈ સરકારે, તેમનાં પુસ્તકો "બુદ્ધદર્શન" તથા "સાર્થ ધમ્મપદ" માટે તેમને રૂા. ૩૦૦૦/- આપ્યા છે અને મુંબઈની બુદ્ધ જયંતી ઉત્સવ સમિતિએ બુદ્ધચરિત્ર વિષેનું પુસ્તક પ્રગટ કરવા માટે તેમને રૂા ૫૦૦ આપ્યા છે.

પુસ્તકાલય

વર્ષ ૩૧] તા ૧૫મી જુન ૧૯૫૭ [અંક ૧૨મો

અનુક્રમણિકા

આગામી વર્ષ માટેના બજેટ-નિવેદન	૫૭૭
સાહિત્યસૃષ્ટિનું અવનવું	૫૭૯
એક અસાધારણ પ્રતિભાશાળી પત્રકાર : લોવાટ ફ્રેઝર	૫૮૩
નામી સાહિત્યકારોનો જીવનપરાગ	૫૮૫
શેઠ માણેકલાલ જેઠાભાઈ પુસ્તકાલય	૫૮૬
નવા કોપીરાઈટ ખરડાની રૂપરેખા	૫૯૧
જગતની પુસ્તકપ્રકાશન પ્રવૃત્તિ	૫૯૩
શરદ્‌બાબુની સાહિત્યસમજ	૫૯૫
પુસ્તકપરિચય	૫૯૬
નવીન ફાલ	૬૦૩
પુસ્તકાલય નોંધ	૬૦૪
સાતમી શિષ્ટ વાચન પરીક્ષા	૬૦૬
સૂચના-સમાચાર	૬૦૭

સામયિક દોહન

તિબેટના સુભાષિતો	૬૦૮
એક પોસ્ટમેનનો પુરુષાર્થ	૬૦૯
રશિયાના ઝારના દરબારમા પહેલો હિંદી એલચી	૬૧૩
હિંદનો પહેલો નૌકા સેનાપતિ એડમિરલ કાનોજી આંગ્રે	૬૧૬
સરકાર કદર કરે, પણ જનતા જ લાભ ન લે તો?	૬૨૦

: વાર્ષિક લવાજમ :

દેશમાં રૂ ૫-૦-૦ પરદેશ રૂ. ૬-૮-૦ છૂટક નકલ રૂ. ૦-૧૦-૦

: વ્યવસ્થાપક :

લક્ષ્મણસિંહ મોહેચરસિંહ પરમાર

મંત્રી, પુ સ સ મંડળ લિમિટેડ, વડોદરા.

: તંત્રી :

મણિલાલ પ્રભાશંકર વ્યાસ

ગુર્જર સાહિત્યમાં પહેલાં-બીજાં ઇનામ મેળવનારાં

અમારાં શ્રેષ્ઠ પ્રકાશનો

નવલકથા

શચી પૌલોમી

લેખક : રમણલાલ વ. દેસાઈ

કિંમત ૫–૮ : : પૃષ્ઠ ૪૧૯

નવલકથા

ખેતરને ખોળે ૧–૨

લેખક : પીતાંબર પટેલ

કિંમત ૧૦–૦ : : પૃષ્ઠ ૩૭૦+૩૯૦

નવલિકાઓ

અભિસારિકા

લેખક : ઈશ્વર પેટલીકર

કિંમત ૪–૦ : : પૃષ્ઠ ૩૦૦

જીવનચરિત્રો

ધૂપસળી

લેખક : ઈશ્વર પેટલીકર

કિંમત ૪–૦ : : પૃષ્ઠ ૨૯૯

એવાં જ ઇનામ પામેલા ગોપાળરાવ વિદ્વાંસના મરાઠી અનુવાદો

નવલકથા

શિતુ

લેખક : ગો. ની. દાંડેકર

કિંમત ૩–૮ : : પૃષ્ઠ ૨૫૦

નવલકથા

ગારંબીનો બાપુ

લેખક : શ્રી. ના. પેંડસે

કિંમત ૫–૮ : : પૃષ્ઠ ૪૨૭

[મુંબઈ સરકાર તરફથી પ્રાદેશિક ભાષાઓનાં શ્રેષ્ઠ લાગતાં પુસ્તકોને દર વરસે ઇનામ આપવાની જે રૂા. ૨૦૦૦) અને રૂા. ૧૦૦૦)ની યોજના છે તે ઇનામો મેળવનાર પ્રકાશનોમાં અમારા ગુજરાતી ભાષામાં પ્રગટ કરેલાં ઉપલા પુસ્તકો આવી જાય છે.]

: વિગતવાર સૂચિપત્ર મંગાવો :

આર. આર. શેઠની કંપની : મુંબઈ-૨

કેશવ બાગ; પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ; પો. બોક્સ નં. ૨૫૧૭

ફોન નંબર : ૩૪૩૪૧ ☆ તાર : 'LITERATURE'

સમસ્ત ગુજરાતની લોકભદ્ર પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિનું એકમાત્ર મુખપત્ર

પુસ્તકાલય

વર્ષ ૩૧] તા ૧૫મી જુન ૧૯૫૭ [અંક ૧૨મો

આગામી વર્ષ માટેનાં બજેટ–નિવેદન

—તંત્રીસ્થાનેથી

"પુસ્તકાલય" માસિકના ગયા માર્ચ માસના અંક સાથે પુસ્તકાલયો માટે આગામી વર્ષનું બજેટ બનાવવાનાં ફોર્મ તથા ગત વર્ષનું વાર્ષિક નિવેદનનુ ફોર્મ મોકલી અપાયેલ છે.

વર્ષો થયાં, આ બજેટનાં ફોર્મો પુસ્તકાલયો પર મોકલાય છે અને તે ભરીને, અગાઉ, પુસ્તકાલય ખાતાના મદદનીશ વ્યવસ્થાપક પર મોકલાતાં હતાં તે હવે એ કામગીરી પુસ્તકાલય સં. સ. મંડળ લિમિટેડે છેલ્લાં ત્રણેક વર્ષથી (એ કામ ગ્રામ પુસ્તકાલયો માટે આસિ. ક્યુરેટર બજાવતા બંધ થયા ત્યારથી) ઉપાડી લીધું છે અને તે સુવ્યવસ્થિતપણે ચાલે છે.

આગામી નવા વર્ષ માટેનું બજેટ, પુસ્તકાલયના મંત્રી ભાઈઓએ હવે બનાવવાનું શરૂ કર્યું હશે; જો કે કેટલાંક કાળજીવાળાં પુસ્તકાલયોનાં બજેટો તો મંડળમાં આવવાં શરૂ પણ થઈ ગયાં છે. પરંતુ યથાવકાશ તૈયાર કરનાર મંત્રી-ગ્રંથપાલ ભાઈઓ હજી હવે બનાવતા હશે. તેમણે એ બજેટો હવે સત્વરે તૈયાર કરી પોતાના પુસ્તકાલયના વ્યવસ્થાપક મંડળ પાસે મંજૂર કરાવી પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ લિ. પર ચાલુ માસ આખર સુધીમાં મોકલી આપવાં જોઈએ.

આ બજેટ બનાવતી વખતે મંત્રી ગ્રંથપાલ ભાઈઓએ કેટલીક બાબતો પર ખાસ ધ્યાન આપવાની જરૂર છે. જેમકે 'બજેટ સાથે મોકલવાની પુસ્તકોની યાદીઓ પાછળથી મોકલાશે' એમ જણાવી પાછળથી ઘણો વખત થાય ત્યાં સુધી એ યાદીઓ મંડળમાં આવતી નથી તેથી વારંવાર ઉઘરાણીઓ કરવી પડે છે. એટલે શક્ય હોય તો પસંદગીનાં પુસ્તકોની આખી યાદી બજેટ સાથે જ મોકલી આપવી અત્યંત હિતાવહ છે. અને તે પણ બેવડી કીમતની એ યાદી હોવી જોઈએ. કારણ કે, કેટલીક વાર યાદીમાં સમાવિષ્ટ કરેલાં પુસ્તકો અપ્રાપ્ય હોય છે તો કેટલાંક છપાતાં હોય છે; એટલે પુસ્તકો મોકલતી વખતે એ પુસ્તકો મોકલી શકાતાં નથી. પરિણામે, જેટલી

રકમ પુસ્તકો ખાતે નિયત કરેલી હોય તેથી ઓછી જ કીમતનાં પુસ્તકો એ પુસ્તકાલયને મોકલવાં પડે છે. આમ ન થવા પામે તે માટે બેવડી રકમનાં પુસ્તકોની યાદી મોકલી આપવી—એટલે કે, ૧૦૦ રૂપિયા પુસ્તકો ખાતે નિયત કરાયા હોય તો રૂા. ૨૦૦ની કીમતનાં પુસ્તકોની યાદી તૈયાર કરવી; તેમાં પણ જે પોતાને ખાસ જોઈતાં જ હોય, જેના વિના ચલાવી લેવાય તેમ ન હોય તે પુસ્તકો નીચે લાલ લીટી દોરી ખાસ જણાવવું કે " આ પુસ્તકો કોઈ પણ પ્રકારે મેળવીને મોકલવાં જ. " તો મંડળ તે પ્રમાણે પ્રબંધ કરવા પ્રયત્ન કરશે.

બીજી બાબત, વર્તમાનપત્રોની યાદીની છે. એ યાદી પણ અવશ્ય બજેટમાં સામેલ રાખવી અને સંજોગવશાત વર્તમાનપત્રોનો ખર્ચ પુસ્તકાલય પોતાનાં સ્થળ પર કે બારોબાર કરનાર હોય તો તે વિષે અવશ્ય અચૂક નોંધ લખવી કે, વર્તમાનપત્રોનાં લવાજમની રકમ સ્થળ પર ખર્ચવાની છે અથવા પુસ્તકાલય પોતે એ પ્રબંધ કરી લેનાર છે.

આ બે બાબતો બજેટ બનાવતી વખતે ખાસ ધ્યાન પર લેવાવી જરૂરી છે.

બજેટ અંગેની ત્રીજી વાત લોકમદદની રકમ મંડળમાં મોકલી આપવાને લગતી છે. આ રકમ એકઠી કરાઈ હોય તે બજેટ તૈયાર થતાં જ મંડળમાં તાકીદે મોકલી આપવી, જેથી મંડળ વર્તમાનપત્રોનાં લવાજમ વખતસર ભરી જાન્યુઆરીની પહેલી તારીખથી દૈનિક પત્રો ચાલુ થઈ શકે તેવો પ્રબંધ કરે. આ રકમ મનીઑર્ડરથી મોકલતી વખતે પોતાના ગામનું નામ, તાલુકો, પુસ્તકો મોકલવા માટેનું રેલવે સ્ટેશન અને પોસ્ટ આટલું અવશ્ય લખવું. મનીઑર્ડર કુપનમાં પણ આ હકીકત બીનચૂક લખવી જેથી એક જ નામનાં બીજાં ગામોના નામે તે રકમ ગામફેર થવા સંભવ ન રહે.

એટલે, ઉપર પ્રમાણે બજેટ તૈયાર કરી પુસ્તકાલયના મંત્રી–ગ્રંથપાલ ભાઈઓ પોતાના પુસ્તકાલયનું બજેટ–નિવેદન હવે જુન માસ આખર સુધીમાં મંડળમાં મળી જાય તેમ જરૂર મોકલી આપે.

બીજી એક ખાસ બાબત, પુસ્તકોની પસંદગી બાબતની. પુસ્તકો પસંદ કરતી વખતે–પુસ્તકોની યાદી તૈયાર કરવા માટે " પુસ્તકાલય " માસિકના ગયા વર્ષના–આખા વર્ષના અંકોમાં અપાયેલ નવીન ફાલ અને પુસ્તકપરિચય જોઈ જઈ તેમાંથી પસંદ કરવામાં આવશે તો અદ્યતન પુસ્તકો મેળવવાનો લાભ પસંદ કરનાર પુસ્તકાલયને મળશે. તે ઉપરાંત માર્ચ માસના અંકમાં પુસ્તકોની એક સમગ્ર યાદી પણ અપાઈ છે તેનો પણ ઉપયોગ કરવો.

બજેટ બનાવતી વખતે આટલી હકીકત ધ્યાન પર લેવા પુસ્તકાલયોના મંત્રી-ગ્રંથપાલભાઈઓને આગ્રહભરી વિનંતિ છે.

સાહિત્યસૃષ્ટિનું અવનવું

જયોજે"સ સાઇમેનન નામના નવલકથાકારે અગિયાર દિવસ સુધીના બધા કાર્યક્રમો રદ કર્યા છે. કેનિસની પોતાની કુટિરમાં તે પુરાઈ રહેવાના છે, કારણ એ છે કે, તેણે પોતાની ૧૬૭મી નવલકથા શરૂ કરી છે–તે પૂરી કરતાં તેને અગિયાર દિવસ લાગશે તેવી તેની ગણતરી છે.

એક વખત અર્નેસ્ટ હેમિંગ્વે તેને મળવા ગયેલ ત્યારે શું બન્યું તે તમે જાણો છો? માદામ સાઇમેનને માફી માગતાં કહ્યું કે 'તેણે નવી નવલકથા શરૂ કરેલ હોવાથી હું તેમાં હરકત નહિ કરું.'

દરિયાઈ નવલકથાના લેખકે જવાબ આપ્યો : 'ઘણું સારું. તે નવલકથા પૂરી કરે ત્યાં સુધી હું રાહ જોઈશ.'

તેના આખા દિવસનો કાર્યક્રમ નીચે મુજબ છે :

સવારના સાડા છ વાગ્યે કામની શરૂઆત કરવી. પૂરા બે કલાક લેખનકાર્ય; નાસ્તો; બે કલાક ફરવું; જમણ; અર્ધો કલાક આરામ; પત્ની સાથે મોટરમા ફરવું; વાળુ; શયન.

આટલા આખા દિવસનું ચોખ્ખું પરિણામ =એક પ્રકરણ.

તેણે ૧૬૬મું પુસ્તક પૂરું કર્યું અને ૧૬૭મું શરૂ કર્યું તે વચ્ચે બરાબર ૩૨ દિવસ વીતી ગયા હતા. તે કહે છે કે, 'જો હું બે મહિના સુધી ન લખું તો મારી આત્મશ્રદ્ધા ઓસરી જાય છે.'

પ્રકાશકો, ટેલિવિઝન તથા ફિલ્મ દ્વારા તેની આવક એટલી વિશાળ છે કે જો તે હવે પછી એક પણ શબ્દ ન લખે તો પણ પેઢીઓની પેઢી સુધી તેનું ગુજરાન ચાલે.

આપણે આ તેના પુસ્તકને ૧૬૭મું ગણાવ્યું, તેના પોતાના નામથી લખેલું આ ૧૬૭મું પુસ્તક છે જ. પરંતુ ૧૪ જુદા જુદા તખલ્લુસ નીચે લખેલાં તેનાં પુસ્તકની જો ગણતરી કરીએ તો ૫૪ વર્ષની ઉંમરે, આ પુસ્તકોની સંખ્યા ૪૩૬ની થાય છે.

તેના કુટુંબમાં લેખન પ્રવૃત્તિ ઊતરી આવી લાગે છે. જ્યારે સાઇમેનન પોતાનું પુસ્તક 'માઈ સન' (મારો પુત્ર) પૂરું કરી રહ્યા હતા ત્યારે તેનો આઠ વર્ષની ઉંમરનો પુત્ર પણ પોતાના પ્રથમ પુસ્તકનાં છેલ્લાં પાનાં લખી રહ્યો હતો—પુસ્તકનું નામ 'માઈ ફાધર' હતું.

o o o

ગયા ડિસેમ્બરમાં "ન્યુ યોર્ક ટાઈમ્સ"નો એક અંક ૫૫૦ પાનાનો પ્રગટ થયો હતો. તેમાં ૧૬૦ પાનાં સામયિકનાં તથા ૮૦ પાનાં પુસ્તકોની સમાલોચનાનાં હતાં. તેમા ૭૦૧ કોલમ (૭,૪૫,૮૬૦ લીટીઓ) જાહેર ખબરનાં હતાં. તેને માટે ૧૨૦ ટન તથા ૩,૫૬૦ ટન છાપવાના કાગળો વપરાયા હતા. દરેક અંકનું વજન ૫ રતલ ૩¾ ઔંસ હતું.

o o o

લિવરપૂલના જાહેર પુસ્તકાલયે તાજેતરમાં સોધેબી પાસેથી હિરડનના 'પોલિક્રોનિકન' નામના પુસ્તકની પહેલી આવૃત્તિ ખરીદ કરી છે. આ પુસ્તક ઈ. સ. ૧૪૮૨ આસપાસ કેક્સ્ટને છાપ્યું હતું. ખરીદ-કીમત ૧,૫૦૦ પાઉંડ હતા. જો કે તેમાં ૪૦ પાનાં ઓછાં હતાં, છતાં પુસ્તક સારી સ્થિતિમાં હતું.

જર્મન ભાષામાં ૧૪૬૬માં છપાયેલ

[૫૭૯

બાઈબલની પહેલી આવૃત્તિની કીમત ૧,૪૦૦ પાઉંડ ઉપજી હતી. કોઈ પણ આધુનિક ભાષામાં છપાયેલ તે પહેલું જ બાઈબલ હતું.

o o o

૧૯૫૫ કરતાં ૧૯૫૬માં બ્રિટનમાં થોડાં ઓછાં પુસ્તકો પ્રગટ થયાં હતાં. આ આંકડા અનુક્રમે ૧૯,૯૬૨ તથા ૧૯,૧૦૭ છે.

યુદ્ધ પછી બીજી જ વખત આ પ્રમાણે ઓછા પુસ્તક પ્રગટ થયાં છે. આવો પહેલો પ્રસંગ રાજ્યારોહણનું ૧૯૫૩નું વર્ષ હતું.

o o o

નજીક દૂરપૂર્વના દેશોમાં રહેતા મુસલમાનો માટે ઝેકોસ્લોવેકિયાની એક પ્રકાશનપેઢી કુરાનની ખૂબ જ નાની આવૃત્તિની એક લાખ નકલ છાપે છે.

o o o

ઘાના (જૂનું ગોલ્ડ કોસ્ટ)ના સ્વાતંત્ર્યદિને પ્રગટ થાય તેવી રીતે બાઈબલનું 'ટ્વિ' (Twi) ભાષામાં ભાષાંતર કરવા માટે ભાષાંતર કરનારાઓ કામે વળગી ગયા હતા.

o o o

*રવીન્દ્રનાથ ટાગોરની ૧૯૬૧માં આવનારી સોમી જન્મજયંતી ઉજવવા માટે સાહિત્ય અકાદમીએ પંડિત જવાહરલાલ નેહરુના પ્રમુખપદ હેઠળ આઠ માણસોની કમિટી નીમી છે. અકાદમી તેમનાં લખાણનાં ત્રણથી ચાર વર્ષે ગ્રંથો પ્રગટ કરશે તેમ જ તેર પ્રાદેશિક ભાષાઓમાં તેનું ભાષાંતર કરાવશે. ઉપરાંત અકાદમી બંગાળી ભાષામાં, પરંતુ દેવનાગરી લિપિમાં, તેમનાં ૧૧ કાવ્યો પ્રગટ કરશે. ટાગોરના જીવનચરિત્ર માટે સાહિત્ય એકઠું કરવા માટે પશ્ચિમ બંગાળનો પ્રયાસ ખેડે તેવી એકાદ યોગ્ય વ્યક્તિની શોધ કરે છે.

o o o

* યુનેસ્કોએ તાજેતરમાં 'એશિયાનાં બાળકો માટેનાં પુસ્તકો'ની ઉપયોગી યાદી પ્રગટ કરી છે. દિલ્હીના જાહેર પુસ્તકાલયના આગલા ગ્રંથપાલ શ્રીમતી શકુંતલા ભાટવડેકરે આ યાદી તૈયાર કરી છે. તેમાં એશિયાના દેશોમાં બાળકોને ઉપયોગી થઈ પડે તેવા વિશ્વસાહિત્યનાં ૫૦૦ પુસ્તકોની યાદી આપવામાં આવી છે. પુસ્તકો મૌલિક, ભાષાંતરિત અથવા સંક્ષિપ્ત હોઈ શકે. ઉંમરના પ્રમાણમાં તેમાં ત્રણ વિભાગો પાડવામાં આવ્યા છે. બાળકો માટેનાં પરદેશી પુસ્તકો માટે તે માર્ગદર્શક છે, તેમ જ ગ્રંથપાલોને ખૂબ ઉપયોગી છે.

o o o

અગ્રગણ્ય બ્રિટિશ નવલિકાલેખિકા તથા મજૂરપક્ષનાં આગેવાન સભ્ય ડૉ. મોનિકા ફેલ્ટન અત્યારે ભારતમાં છે. તે શ્રી. રાજાજીનું જીવનચરિત્ર લખી રહેલ છે. આ પુસ્તક ગ્રેટ બ્રિટનમાં સત્વર પ્રગટ થશે.

o o o

લોકમાન્ય તિલકના શ્રેષ્ઠ જીવનચરિત્ર માટેનું રૂા. ૧૦,૦૦૦)નું પારિતોષિક નીચેના ચાર લેખકો વચ્ચે સરખે ભાગે વહેંચી દેવામાં આવ્યું છે: શ્રી. જી. પી. પ્રધાન, શ્રી. એ. કે. ભાગવત, શ્રી. એસ. એલ. કરંદીકર અને શ્રી. ટી. વી. પર્વતે.

o o o

કલકત્તાના 'રાષ્ટ્રીય પુસ્તકાલયે' 'ભારતીય પ્રકાશકોની એક ડિરેક્ટરી' તૈયાર કરવાનું કામ ઉપાડયું છે. આ પુસ્તક પ્રગટ થશે ત્યારે ગ્રંથકર્તાઓ, પુસ્તકવિક્રેતાઓ તથા ગ્રંથપાલોને પણ ઉપયોગી થઈ પડશે.

o o o

માહિતી તથા ધ્વનિપ્રસાર પ્રધાનમંડળના પ્રકાશન વિભાગ તરફથી "બૌદ્ધ ધર્મનાં ૨૦૦૦ વર્ષો"ના આનુષંગિક પુસ્તક તરીકે 'ધી વે ઓફ ધી બુદ્ધ' નામે પુસ્તક પ્રગટ કરવાનું નક્કી કર્યું છે. તેમાં બુદ્ધનું જીવનચરિત્ર તથા બૌદ્ધધર્મના પ્રચારની વિગતો ચિત્રોમાં આવશે.

o o o

*નિશાનીવાળી નોંધો 'ઇન્ડિયન પી. ઈ. એન.' માંથી સાભાર ઉધ્ધૃત.

દક્ષિણની ભાષાઓના પુસ્તક ટ્રસ્ટે 'એ લાઈબ્રેરી ફોર એવરી હોમ' (દરેક ઘર માટે પુસ્તકાલય) શીર્ષક એક આકર્ષક પત્રિકા પ્રગટ કરી છે. તેમાં ચાલુ વર્ષના બે માસથી જે પુસ્તકો ટ્રસ્ટ તરફથી પ્રગટ થવાનાં છે તેની પહેલી યાદી આપી છે. ટ્રસ્ટ, દક્ષિણ હિંદની ચાર મુખ્ય ભાષાઓ–દરેકમાં ૨૦–પુસ્તકો પ્રગટ કરવા ધારે છે. આ પુસ્તકો પૈકી લગભગ ૬૦ ટકા ભારતીય લેખકોનાં અથવા ભારતીય વિષયો પરનાં પુસ્તકો હશે. બધાં પુસ્તકોની કીમત રૂા. ૧ થી ૨ વચ્ચેની રહેશે, સિવાય કે તે બેવડું પુસ્તક હોય.

o o o

જગતમાં છપાયેલ પુસ્તકોની યાદી—પચાસ લાખ પુસ્તકોની ૩૦૦ ભાગમાં યાદી—પ્રગટ કરવાની યોજના બ્રિટિશ મ્યુઝિયમે જાહેર કરી છે. દરેક ભાગના આઠ પાઉંડ આપે તેવા પૂરતા ગ્રાહકો મળવા પર આ યાદી પ્રગટ થવાનો આધાર રાખે છે. ટ્રસ્ટીઓએ જગતના ખૂણે ખૂણે ૨૦૦૦ પુસ્તકાલયોને ટેકો આપવા અરજ કરી છે. આ યાદી ૭ વર્ષમાં પૂરી કરવાની ધારણા છે. ઈ. સ. ૧૪૫૦માં મુદ્રણકળાની શરૂઆતથી માંડીને ૧૯૫૫ની આખર સુધીમાં પશ્ચિમની ભાષાઓમાં પ્રગટ થયેલ દરેક પુસ્તકની નોંધ તેમાં આવશે. ૧૮૮૦થી ૧૯૦૫ સુધીમાં છપાયેલ મ્યુઝિયમની સુધારા-વધારાવાળી આવૃત્તિની ૧૯૩૧માં શરૂઆત થઈ હતી. પરંતુ 'A' (અંગ્રેજી પહેલો અક્ષર)થી માંડીને DEZ સુધીમાં ૫૧ ભાગો જ પ્રગટ થઈ શકયા છે.

o o o

૧૯૫૬-૫૭નું રવીન્દ્ર સ્મારકનું એક પારિતોષિક પ્રભાતકુમાર મુખરજીને તેમના અપ્રતિમ પુસ્તક 'રવીન્દ્રજીવની' માટે આપવામાં આવ્યું છે. પશ્ચિમ બંગાળાની સરકારે આ પારિતોષિકની શરૂઆત કરી ત્યારથી અત્યાર સુધીમાં કોઈ વધારે લાયક વ્યક્તિ આ માનને પાત્ર નથી મળી.

ગુરુદેવના આ જીવનચરિત્ર જેવું જીવન-ચરિત્ર બાજી કોઈ પણ ભાષામાં પ્રગટ થયું નથી. લગભગ ૪૫ વર્ષની એકધારી મહેનતનું આ ફળ છે.

આ પુસ્તક હંમેશ માટે એક પ્રમાણભૂત ગ્રંથ તરીકે રહેશે તેમાં શંકા નથી.

— છોટાલાલ માનસિંગ કામદાર

દુર્લભ આવૃત્તિઓનો ગ્રંથસંચય

કેટલીક વિખ્યાત સાહિત્યકૃતિઓની ૨૯૪ જેટલી દુર્લભ અને સચિત્ર આવૃત્તિઓ કોલમ્બીઆ યુનિવર્સિટીને ગળી છે.

આ પુસ્તકો "લિમિટેડ એડિશન્સ કલબ" તરફથી પ્રગટ થયેલાં. ૧૯૨૯માં આ કલબની સ્થાપના થયેલી. દુનિયાભરમાં વસતાં કલબના ૧૫૦૦ સભ્યો માટે જ આ પુસ્તકો પ્રગટ થયેલાં, તેથી આ સંગ્રહ ગ્રંથવિક્રેતાઓ પાસેથી મેળવવો પડ્યો છે. છતાં, એમાં હજી ૭ ગ્રંથો ખૂટે છે.

કોલમ્બીઆ યુનિવર્સિટીને અપાયેલો આ દુર્લભ આવૃત્તિઓનો સંગ્રહ જ્યોર્જ મેસી મૅમોરિયલ કલેકશન નામે ઓળખાશે. કલબના હાલના ડિરેક્ટર શ્રીમતી મેસીએ ગઈ સાલ મૃત્યુ પામેલા પોતાના પતિની યાદમાં આ ભેટ આપી છે.

o o o

હિન્દી બાળ સાહિત્યના વિકાસમાં પ્રકાશકોને પોતાનો ફાળો આપવાનું પ્રોત્સાહન મળી રહે તે આશયથી ભારત સરકારે સ્નોવ્હાઈટ ઍન્ડ ધ સેવન ડ્વાર્ફ્સ, અરેબિયન નાઈટ્સ, તથા એલીસ ઈન વન્ડરલૅન્ડ જેવી કક્ષાનાં પુસ્તકોનાં પ્રકાશન માટે અંદાજ આપવાનું નિમંત્રણ આપ્યું છે.

o o o

રાજ્યના તબીબી સાહિત્યના પ્રકાશન અધિકારીએ નીકોલાઈ ઓગોયાત્સેન્સકીનું એક પુસ્તક બહાર પાડ્યું છે. આ પુસ્તકનું નામ છે "પ્રાચીન રશિયન તબીબી ઉપચારમાં આયુર્વેદ." આ પુસ્તકમાં કીવ-સમયની શરૂ થતી પ્રાચીન રશિયન હસ્તપ્રતો અને રુગ્રાવ અંગેની હસ્તલિખિત નોંધ-પુસ્તિકાઓનો ઉપયોગ કરવામાં આવેલો છે. આ પ્રાચીન હસ્તાવેજોમાં દૂર દૂરના ભૂતકાળના ભારતીય અને રશિયન વૈદક વચ્ચેના સંબંધોની વિગતો જોવા મળે છે.

o o o

અમેરિકામાં ૧૯૫૬ની સાલમા વધુમાં વધુ ખપત ધરાવનાર પુસ્તકોની યાદી "પબ્લિશર્સ વીકલી" નામના સાપ્તાહિકે તૈયાર કરી છે.

વાર્તા-કથા સાહિત્યમાં નીચેનાં પુસ્તકો વધુમાં વધુ સંખ્યામાં ખપ્યાં છે:.

૧. "ડોન્ટ ગો નીઅર ધ વોટર" લેખક વિલિયમ બ્રિન્કલી.

૨. "ધ લાસ્ટ હુર્રે!" લેખક એડવિન ઓ' કોનોર.

૩. "પેઇટન પ્લેસ" લેખક ગ્રેસ મેટેલિયસ.

૪. "આન્ટી મેમ" લેખક પેટ્રિક ડેનિસ.

૫. "એલ્વા" લેખક કે. ટોમ્પસન.

કથા-વાર્તા સિવાયનાં પુસ્તકોમાં નીચેના ગ્રંથોની ખપત વધારે રહી છે:

૧. "આર્ગ્યુમેન્ટ્સ એન્ડ કોમન સેન્સ" લેખક ડેન ડેલ એલેકઝાન્ડર.

૨. "વેબ્સ્ટર્સ ન્યુવર્લ્ડ ડિક્શનરી ઓફ અમેરિકન લેંગ્વેજ."

૩. "બેટી ક્રોકર્સ પિકચર કૂક બૂક"

૪. "એટિકેટ" લેખક ફ્રાન્સિસ બેન્ટન.

૫. 'બેટર હોમ્સ એન્ડ ગાર્ડન્સ બાર્બે ક્યૂ બૂક'

o o o

૧૯૫૬નાં પુલિત્ઝર પારિતોષિકો

આ વર્ષનાં પુલિત્ઝર પારિતોષિકો કોને કોને આપવાં તેનો નિર્ણય જાહેર કરવામાં આવ્યો છે. એમાં ધ્યાન ખેંચે એવી વિશેષતા એ છે કે આ વર્ષે પત્રકારત્વના ક્ષેત્રમાં પુલિત્ઝર પારિતોષિક મેળવનાર બે વૃત્તાન્તનિવેદકો છે. આ બંને વૃત્તાન્તનિવેદકોએ "પોર્ટલેન્ડ ઓરેગોનીઅન" પત્રમાં પોર્ટલેન્ડમાં સરકારી તંત્રમાં વધી ગયેલી લાંચરુશ્વતની બદી અંગે એવી લેખમાળા લખી હતી કે સરકારમાં અને પ્રજામાં ખળભળાટ મચી ગયો હતો. પત્રકારત્વ ક્ષેત્રે બીજું પુલિત્ઝર પારિતોષિક "શિકાગો ડેલી ન્યૂઝ"ને પણ મળે છે. એક સરકારી અધિકારીએ જબરદસ્ત મોટી રકમ ઉચાપત કરી હતી તે વાતને પ્રકાશમાં આણતી એક સનસનાટીભરી વાર્તા રજૂ કરીને જાહેર પ્રજાની યાદગાર સેવા બજાવવા માટે, આ વર્ષનું પુલિત્ઝર પારિતોષિક એને આપવામાં આવ્યું છે.

નાટ્યક્ષેત્રે આ વર્ષનું પુલિત્ઝર પારિતોષિક સદ્ગત નાટ્યકાર યુજીન ઓ નીલને તેમની જગવિખ્યાત કૃતિ "લોંગ ડેઝ જર્ની" માટે મળે છે.

જહોન એફ. કેનેડી રચિત "પ્રોફાઈલ્સ ઇન કરેજ" વર્ષભરની શ્રેષ્ઠ જીવનકથા ઠરતાં એ પણ પુલિત્ઝર પારિતોષિકની અધિકારી ઠરી છે. ત્યારે કાવ્યક્ષેત્રે રિચર્ડ વિલ્બરની કૃતિ "થિંગ્ઝ ઓફ ધિસ વર્લ્ડ"ને પુલિત્ઝર પારિતોષિક મળે છે.

ઇતિહાસ માટેનું પુલિત્ઝર પારિતોષિક જ્યોર્જ એફ. કેનાનને તેમની કૃતિ "રશિયા લીવ્ઝ ધ વૉર" માટે આપવાનો નિર્ણય થયો છે. તેઓ અગાઉ મોસ્કોમાં અમેરિકી એલચીપદે હતા.

પુલિત્ઝર પારિતોષિકનું ધોરણ અતિશય ઊંચું છે. એને સંતોષી શકે એવી કોઈ નવલકથા આ વર્ષે અમેરિકામાં લખાઈ નથી એટલે નવલકથા માટે પુલિત્ઝર પારિતોષિક કોઈને મળતું નથી.

એક અસાધારણ પ્રતિભાશાળી પત્રકાર : લોવાટ ફ્રેઝર

" ટાઈમ્સ ઑફ ઇન્ડીઆ " જેના ધરખમ અખબારના તંત્રીપદેથી એમને દૂર કરવામાં આવ્યા તો એ દુનિયામાં મોટામાં મોટા પત્રકાર થયા. એમણે વધારેમા વધારે માસિક પગાર ભોગવ્યો; એ લૉર્ડ નોર્થકલીફ સમા રાજ્દક્ષના જમણા હાથ બન્યા; અને છતા એ ગયા ત્યારે ગળાબૂડ દેવું મૂકી ગયા.

એમનું નામ છે.શ્રી. લોવાટ ફ્રેઝર. ૧૯૦૨-માં એઓ " ટાઇમ્સ "ને તંત્રીપદે હિંદમાં આવ્યા ને તે જમાનામા હિંદના હાકેમ વાઈસરોય લૉર્ડ કર્ઝનના મિત્ર થયા. એ ઘણા મોટા ને શક્તિશાળી માણસ હતા. ખામી માત્ર એ હતી કે, એ ભારે દારૂડિયા હતા ને એમને કચેરીની કાર્યપદ્ધતિ પ્રત્યે ઘૃણા હતી. એમની ખાસિયત એ હતી કે કચેરીમાં એ દિવસો સુધી જતા જ નહિ ને પત્રના અગ્રલેખો એઓ ઘણી વાર મુંબઈના ખાણાખાયરાની દુકાનમા, પીઠામા બેસી લખી નાખતા.

૧૯૦૪મા જ્યારે " ટાઇમ્સ "ના મેનેજિંગ ડિરેક્ટર તરીકે શ્રી ઇ. જી. પીઅર્સન આવ્યા ત્યારે વિલાયતથી એ પત્રના મુખ્ય માલિકનો પત્ર એ લાવ્યા હતા, જેમા શ્રી. ફ્રેઝરને રૂખસદ આપવાનું ફરમાન હતું. પણ શ્રી. પીઅર્સને એ પત્ર ઘણા વખત સુધી દાબી રાખ્યો–એવી આશાએ કે શ્રી. ફ્રેઝર સુધરશે. ખુદ શ્રી. ફ્રેઝરે સુધરવાનાં વારંવાર વચન પણ આપ્યા હતાં. પણ ફ્રેઝર ન સુધર્યા તે ન જ સુધાર્યા.

એક રાતની વાત છે. પત્ર છાપવાનો વખત થઈ ગયો હતો ને છતાં અગ્રલેખ આવ્યો નહોતો ! મદદનીશ તંત્રી પરગામ ગયા હતા. ને તંત્રી તો કચેરીમાં હોય જ શાના ? ને અગ્રલેખ ? ! એ લખનાર કચેરીમા કોઈ નહોતું. આ પ્રસંગ શ્રી. પીઅર્સને પોતાના સ્મરણ-પુસ્તકમા લખ્યો છે.

એ વખતે શ્રી. પીઅર્સને શ્રી. નવરોજી કુમરીઆ નામના એક માણસને શ્રી. ફ્રેઝરને શોધી કાઢવાનું કહ્યું. શ્રી કુમરીઆ તે વખતે " ટાઇમ્સ "ના રિપોર્ટર હતા ને પાછળથી મધ્યસ્થ ધારાસભાના સભ્ય બન્યા હતા. નવરોજીએ દોટ મૂકી ને શ્રી ફ્રેઝરને શોધી કાઢ્યા. ફ્રેઝર તે વેળા બીલીઅર્ડ રમતા હતા ને સાનમાં નહોતા. શ્રી. નવરોજીએ ફ્રેઝરને કહ્યું, ' સાહેબ, મુખ્ય અગ્રલેખ નથી. આપ કંઈક લખી આપશો ? તો હું તે લઈ જઈ પ્રેસમા આપું. '

શ્રી. ફ્રેઝરે જવાબમાં કહ્યુ : ' તું નીકળ અહીંથી; નહિ તો ધક્કો મારી ફેંકી દઈશ ! ' પણ નવરોજી ધીરજથી પોતાની વિનંતિ કરતા રહ્યા. આખરે થાકીને ફ્રેઝરે પોતાના ખેલાડી ભાગીદારને પાએક કલાક થોભી જવા કહ્યું.

ને પછી ફ્રેઝરે અતિ વેગીલી ગતિએ ચોખ્ખા, સુંદર અક્ષરોમાં અગ્રલેખ લખી નાખ્યો. એ જ અગ્રલેખ બીજે દિવસે સવારે પ્રકટ થયો ને સર્વોપરિ ઠર્યો—સરળ જીરસાગર ને કદાચ એનાં શ્રેષ્ઠ લખાણો પૈકીનો એક.

અને છતાં આખરે શ્રી. ફ્રેઝરની બરતરફીનો પેલો કાગળ તેમને આપવામાં આવ્યો. ફ્રેઝરનું તંત્રીપદ તો ગયું જ, પણ " સર " થવાનું ભાગ્ય પણ ઊડી ગયું ! પણ લંડન જતાં વેંત એમને ઝડપી સફળતા મળી. ' ટાઈમ્સ "ના અગ્રલેખના લેખક તરીકે ને પછી " હાર્મ્સવર્થ ન્યુઝપેપર "ના શ્રેષ્ઠ તંત્રી તરીકે એને, કોઈ પણ વ્યવસાયી પત્રકારને મળ્યો હોય તેના કરતાં પણ વધારે, પગાર મળ્યો.

છતાં એ સદંતર એવા ને એવા જ રહ્યા : દારૂડિયા ! અને જ્યારે એ ગુજરી ગયા ત્યારે એનું દેવું લગભગ પંદર હજાર પાઉન્ડ જેટલું થયું. આજને હિસાબે એ દેવું લગભગ બાર

લાખ રૂપિયા થાય! લોર્ડ નોર્થક્લીફ પોતે ધૂની ને પ્રતિભા પ્રત્યે અનુરાગ ને ઉદારતા દાખવતા. એમણે પોતે એ બધુ દેવું ચૂકવ્યું.

ફ્રેઝર કેવો શક્તિશાળી માણસ છતાં કેવો વ્યસની? ને એની શક્તિના આદરરૂપે બાર લાખનું દેવું ચૂકવનાર નોર્થક્લીફ પણ કેવો ઉદાર!

ઇતિહાસમાં યાદ રહે એવી જોડી તો ખરી જ! (ગુજરાતમિત્ર)

અમર સાહિત્યકાર

'**સર્વાંગી અમર સાહિત્યકાર** તો તે જ કહેવાશે જે બહારના સ્વાતંત્ર્ય કરતાં અંદરની સ્વતંત્રતાને ઓળખતો હશે. તેની કલમને કોઈ સરકાર કે સંસ્થા ખરીદી નહિ શકે. નિજ અંતરાત્માનો આદેશ જ એના માટે સર્વોપરિ હશે. અર્થશાસ્ત્રી બહુ બહુ તો આપણા માટે ભોજનની વ્યવસ્થા કરી શકે. પણ ભોજન સિવાય બીજા માનસિક ઉચ્ચ આહાર માટે તો, કવિઓ, કલાકારો, ગાયકો તેમ જ બીજી ઉદારચરિત મહાવિભૂતિઓ તરફ જ આપણે જોવાનું રહેશે, જેમનું જીવન જનતા સમક્ષ આદર્શરૂપ હોય તે મહાનુભાવો જ સંસારને સંસ્કારનાં સાચાં ફળોની ભેટ ધરશે.' —ટાગોર

("પ્યારા બાપુ"માંથી)

કોઈ વાંચે છે?

સુપ્રસિદ્ધ સાહિત્યકાર પંડિત બનારસીદાસ ચતુર્વેદીએ એક વાર ગાંધીજીને કહ્યું: 'બાપુ, હું તો તમારી વિરુદ્ધ બહુ લખું છું.' બાપુએ ઉત્તર આપ્યો: 'લખો છો તે તો ભલે, પણ કોઈ વાંચે છે ખરું?'

મિજાજ

તમે ખરા હો ત્યારે તમારા મિજાજ પર કાબૂ રાખવાનું તમને પાલવી શકે અને જો તમે ખોટા હો તો તમને મિજાજ ખોવાનું પાલવી ન શકે.

સાચો પત્રકાર

એક દિવસ પેરીસ નગરીમાં રમખાણ ફાટી નીકળ્યું. તુફાનખોર વિરોધી પક્ષો એક બીજા પર નવા નવા હુમલાઓ કર્યે જતા હતા. આવે વખતે ઈંટ અને પથ્થરની વરસતી ઝડીઓ વચ્ચે એક પત્રકાર ત્યાં બેઠો હતો. તુફાનની પળેપળની વિગતો એની આંગળીઓ કાગળ પર ટપકાવ્યે જતી હતી. એકાએક ભયવાળી દિશાએથી, સલામત રીતે ભાગી છૂટેલા મિત્રને એણે પસાર થતો જોયો. આ મિત્રની સાથે પત્રકારે પોતાના અખબારની કચેરી પર સંદેશો મોકલ્યો કે, "હું રમખાણના કેન્દ્રસ્થાન પર બેઠો છું, અને હવે જેમ જેમ વિગતો મળતી જશે તેમ તેમ સમાચાર મોકલતો રહીશ.'

ત્યાર બાદ થોડીવારમાં લશ્કર આવ્યું અને ગોળીઓની ફટાકડી બોલી ગઈ, જખમી થઈ ને પત્રકાર ઢળી પડ્યો. એવામાં ત્યાંથી નીકળેલા એક ડૉક્ટરે પૂછ્યું: "તમે ઘવાયા છો?" પત્રકારે જવાબ આપ્યો કે, "એટલો બધો ઘવાયો છું કે, લખી પણ શકતો નથી." ડૉક્ટરે પૂછ્યું: "તમારે આરામ કરવો છે?" ત્યારે પત્રકારે જવાબ આપ્યો: "ના, પહેલું કામ આરામ કરવાનું નથી. દરેક માણસને પોતપોતાનાં કામ હોય છે, મારું કામ બનાવોના અહેવાલ લખવાનું છે. તમે મારી કલમ ઉઠાવો અને લખો કે, બપોરના ત્રણ ને ત્રીસ મિનિટે ગોળીબાર કર્યો. ત્રણ ઘવાયા અને એક મર્યો..." "કોણ મર્યું?" "હું..." કહેતાં જ તેણે પ્રાણ છોડ્યા.

નામી સાહિત્યકારોનો જીવનપરાગ

સાક્ષરશ્રી ગોવર્ધનરામ અને નોંધપોથી

"આવી નોટબૂકોમાં આમ લખલખ કર્યાનો શો અર્થ છે?

"આમ કરીને મારી વિચારણાઓના પરિણામો ખોવાઈ ન જાય તે માટે હું એમને સાચવી રાખું છું, કેટલીક વાર આમ લખીને મને પોતાને તથા મારા વિચારોને વધારે ચોક્કસ બનાવું છું. બીજે વખતે મારા દિલને આ કાગળોની ઉપર રેઢીને હું એને લગાર હળવું કરું છું. મારે વાતો કરવા પૂરતોય કોઈ દોસ્ત હોય તો તે હું પોતે જ છું. આ પાનાઓ જ્યારે હું ઉથલાવું છું, ત્યારે મારી સ્મૃતિ પાછી તાજી થાય છે; મને દિલસોજી મળે છે, મને આશ્વાસન મળે છે. આમાં પ્રકટ થતી મારી નબળાઈની ક્ષણો હું નિહાળું છું અને શરમાઉં છું, આમાંથી હું બળ પામું છું ને હિંમત મેળવું છું.' જે પ્રવાહ કદી આગળ તો કદી પાછળ વહ્યો છે તેમાં કાંઈક સળંગપણું અહીં દેખાય છે. મારું બળ અહીં છે, મારી નિર્બળતાય અહીં છે. એકના ઓથાર વખતે બીજામાંથી હું બોધ મેળવું છું.

"ભવિષ્યમાં બીજા કોઈના હાથમાં આ પડે તો એ મને શું કહેશે એની શરમ કે બીક રાખવાની મને જરાય જરૂર નથી. હું જાતે તો એ બીજાનાં વચનો સાંભળવાનો જ નથી! ફિલસૂફીથી બોલતાં, એમ પણ કહેવાય કે મારા જેવાના ચિત્તના અંદરના પ્રવાહનો અભ્યાસ કર્યાથી એને ફાયદો થાય. પણ જો કદી એને ઊલટું નુકસાન થાય તો હું એમાં શું કરી શકું? હું તો માનતો જ નથી કે આમાં કશું નુકસાન હોય. પણ દુરુપયોગ તો બધી ચીજોનો થઈ શકે છે, અને જે આદમી સંભવિત દુરુપયોગથી પોતાને બચાવી શકતો નથી તે પોતે દોષપાત્ર છે. ખેર, આખરે આ બધી વાતો તો મારી ખાનગી વાતો જ છે અને આ ખાનગી વાતો કદી બીજાના હાથમાં જવા નિર્માઈ હોય તો એ બીજાઓ પોતાની વિવેકબુદ્ધિ વાપરીને અયોગ્ય વાતોનો નાશ કરે!

ઈશ્વરેચ્છા જ આ બધું લખવાને મને પ્રેરે છે. મારું કર્તવ્ય આટલેથી જ પૂરું થાય છે."

ગોવર્ધનરામ ત્રિપાઠી

(સંસ્કૃતિ, સ્ક્રેપબુક, અનુઃ કાંતિલાલ પંડ્યા)

એક ખૂણામાં બે કલાક રાહ જોનાર વ્યક્તિ : લિયો ટૉલ્સ્ટોય

'રુસ્કાયા મિસલ' (રશિયન વિચાર) નામનું સામયિક જે ૧૯મી સદીના અંતમાં અને ૨૦મી સદીની શરૂમાં પ્રસિદ્ધ થતું હતું તેની કચેરીમાં એક દિવસ ઘેટાના ચામડાના કોટમાં સજ્જ થયેલ એક વૃદ્ધ પુરુષ હસ્તલખાણ લઈને આવ્યો. લખાણ સેમ્યોનોવ નામના એક ખેડૂતે લખેલી વાર્તા હતી. કચેરીના મંત્રીએ આ વૃદ્ધ પુરુષને જવાબ માટે બે અઠવાડિયાં બાદ આવવા જણાવ્યું.

અને એ વૃદ્ધ માણસ ફરી આવ્યો. મંત્રીએ એને બહાર બેસવા કહ્યું અને સંપાદકને ખબર આપી. પરન્તુ સંપાદક એમના લેખકો સાથે વાતોમાં એટલા મશગૂલ થઈ ગયા હતા કે આ વૃદ્ધ પુરુષને ભૂલી જ ગયા.

બે કલાક થઈ ગયા. છેવટે સંપાદક મુલાકાતીઓના ઓરડામાં આવ્યા.

'તમે સેમ્યોનોવ છો?'—તેણે પૂછ્યું, 'અમે તમારી વાર્તા વાંચી!...'

અને એ અટકી ગયો, કારણ કે એણે તરત જોયું કે આ વૃદ્ધ પુરુષ લિયો ટૉલ્સ્ટોય મુલાકાતની રાહ જોતા એક ખૂણામાં શાંતિથી બેઠા હતા. તેઓ એક અજાણ્યા ખેડૂતે લખેલી એ વાર્તાને છપાવવા માટે જ ખાસ આવ્યા હતા.

***

<u>અમદાવાદ મ્યુનિસિપાલિટી દ્વારા સંચાલિત</u>

શેઠ માણેકલાલ જેઠાભાઈ પુસ્તકાલય (એક પરિચય)

સને ૧૯૩૧–'૩૨નાં વર્ષોમાં રાજકીય આંદોલનનું સ્વરૂપ ઉગ્ર હતું. અમદાવાદની રાષ્ટ્રીય શિક્ષણસંસ્થાઓ મુઝાઈ ગઈ હતી. આ સંસ્થાઓના અધ્યાપકો અને વિદ્યાર્થીઓ આ આંદોલનમાં ગળાડુબ હતા. સંસ્થાઓ અને તેનાં ગ્રન્થાલયો તથા બીજા સંગ્રહોનું શું કરવું એ એક પ્રશ્ન ઘણો વિકટ હતો. સાબરમતી આશ્રમ અને ગૂજરાત વિદ્યાપીઠનાં ગ્રન્થાલયોનો ઉપયોગ સર્વસામાન્ય પ્રજા કરી શકે એવી રીતે તેનો ઉકેલ લાવવાનો હતો. ગાંધીજીએ આશ્રમનાં બધાં પુસ્તકો વગેરે અમદાવાદ મ્યુનિસિપાલિટીને તેનું સંરક્ષણ થઈ શકે અને તેનો લાભ જાહેર જનતા સહેલાઈથી લઈ શકે એવી શરતો સાથે ભેટ આપવાનું નક્કી કર્યું, અને ગ્રન્થાલય અને એક સંગ્રહસ્થાન ઊભુ કરવાનું સૂચન કર્યું. સ્વ. શ્રી. ગણેશ વાસુદેવ માવળંકર મ્યુ.ના પ્રમુખ તરીકે અને સ્વ. શ્રી. ડૉ. હરિપ્રસાદ વ્રજરાય દેસાઈ મ્યુ.ની સ્ટેંડિંગ કમિટિના ચેરમેન તરીકે, આ સમય દરમ્યાન મહત્ત્વના હોદ્દાઓ ધરાવતા હતા. બાપુના સૂચનને તેઓએ પરમ આદર સાથે સ્વીકાર્યું અને સત્કાર્યું. ગ્રન્થાલયના નિભાવ માટે બધો ખર્ચ ઉપાડી લેવાનો અને સાથે સાથે વિકસાવવાનો મ્યુ.એ ઠરાવ કર્યો. બીજી બાજુ ગ્રન્થાલયના મકાન માટે સ્વ. શ્રી. રામનારાયણ વિશ્વનાથ પાઠકના પ્રયત્નથી શ્રી. રસિકલાલ માણેકલાલ શેઠે તેમના પિતાશ્રીના સ્મરણાર્થે રૂા. ૫૦,૦૦૦-નું દાન આપવાનું કબૂલ્યું. આ પ્રમાણે જ્યારે ગ્રંથાલય અસ્તિત્વમાં આવવાની પ્રક્રિયાઓમાંથી પસાર થતું હતું તે દરમ્યાન રાજકીય આંદોલનની ઉગ્રતાએ વળાંક બદલ્યો અને દેશે ઉગ્રતાને સ્થાને કાંઈક ઠંડકનો અનુભવ કરવા માંડ્યો. ગુજરાત વિદ્યાપીઠનાં પુસ્તકો વિદ્યાપીઠમાં જ રહે એવો નિર્ણય લેવાયો. પરંતુ સાબરમતી આશ્રમનાં પુસ્તકો વગેરે મ્યુ.ને આપવાનો નિર્ણય અફર રહ્યો અને તા. ૨૧–૯–૩૩ના રોજ સવારે સાડાદસ વાગે પૂજ્ય બાપુના વરદ હસ્તે આ ગ્રંથાલયની ખાતમુહૂર્તની વિધિ થઈ.

આ પુસ્તકાલયના ખાત મુહૂર્તની ક્રિયા વખતે શેઠશ્રી રસિકલાલ માણેકલાલે અને તે પછી બાપુજીએ જે શબ્દો ઉચ્ચારેલા તે માર્ગદર્શક અને પ્રેરણાદાયી થશે એમ માની તેનું અહીં આખું અવતરણ કરું છું. શરુઆતમાં શેઠશ્રી. રસિકલાલે જણાવ્યું હતું કે: "મારા સ્વર્ગસ્થ પિતાશ્રીનું નામ કોઈ સંસ્થા સાથે જોડવાનો મારો વિચાર હતો, તેવામાં આશ્રમ અને વિદ્યાપીઠનાં પુસ્તકો, આપે મ્યુનિસિપાલિટીને આપતાં મારો ઉદ્દેશ પાર પાડવાનો પ્રસંગ મળ્યો છે. આ સંસ્થાનું નામ સ્વ. શેઠ માણેકલાલ જેઠાભાઈ પુસ્તકાલય અને ગાંધી જ્ઞાનમંદિર" રહે તથા આ પુસ્તકાલય માટેની વ્યવસ્થાપક સમિતિમાં ત્રણ જગાઓ વિદ્વાનોથી પૂરવી જોઈએ. તેવી મ્યુનિસિપાલિટીને મારી સૂચના છે," પરંતુ મહાત્માજીએ પોતાનું નામ જોડવા સામે વિરોધ દર્શાવ્યો હતો.

પુસ્તકાલય સંબંધી બાપુની સૂચનાઓ

પુસ્તકાલય સંબંધમાં થોડીક સૂચનાઓ કરતાં ગાંધીજીએ જણાવ્યું હતું કે, "લાયબ્રેરી માટે કોઈ પગારદાર વિદ્વાન લાયબ્રેરિયન રાખજો, કે જે ચોપડીઓની સંભાળ લે અને પોતે તે વાંચી શકે. આ પુસ્તકાલયમાં હરિજનોને ખાસ આવવા દેજો અને તેઓ વાંચવા માટે

પુસ્તકો લઈ જાય તો તે આપજો. મેં ઘણા જૈન ગૃહસ્થોને ત્યાં સારામાં સારાં પુસ્તકોનો ભંડાર રેશમી કપડામાં બાંધી મૂકેલો જોયો છે.. મ્યુનિસિપાલિટીને હું એમ કહેવા માગું છું કે, તમે જો ઠરાવ કર્યો હોય કે પુસ્તકાલયની કમિટિમાં વિદ્વાનોની જરૂર નથી તો તમારા ઠરાવની કોઈ સારી બારીમાંથી વિદ્વાનોનો કમિટિમાં સમાવેશ થાય તેવો રસ્તો ખોળજો. સ્કોટલેન્ડના વિદ્વાનોની માફક મ્યુનિસિપાલિટીને લાયબ્રેરી વેચાતી આપી દીધી છે એમ માનશો નહિ.

પૂ. બાપુજીના કથન ઉપરથી આપણે આજે એક વસ્તુ સ્પષ્ટ જોઈ શકીએ છીએ કે તેમણે આપણી ઉપર ઘણી મોટી જવાબદારી મૂકી છે. આજે તેઓ આપણી વચ્ચે નથી. આજે જો તેઓ હોત તો આ ગ્રંથાલય અને સંગ્રહાલયને આકાર લેતાં જોઈ પ્રફુલ્લિત થાત અને તેમના આશીર્વાદ આ બન્ને સંસ્થાઓ ઉપર જરૂર ઊતરત. આ ગ્રંથાલય સાથેનો તેમનો સંબંધ મૂલગત છે તે આપણે તેમના ઉપરના કથન ઉપરથી જોઈ શકીશું. આજે સત્તર વર્ષે પણ મને અંગત રીતે એમ લાગે છે કે શ્રી. રસિકલાલ શેઠની સૂચના પ્રમાણે આ પુસ્તકાલય-ની સાથે મહાત્માજીનું નામ જોડવું જોઈએ. અને આ અંગે ઘટતું કરી આપણી કૃતજ્ઞતા દર્શાવવી જોઈએ. બાપુજીએ આશ્રમનો ગ્રંથભંડાર મ્યુનિસિપાલિટીને ન આપ્યો હોત તો આવું પુસ્તકાલય અસ્તિત્વમાં આવતાં કેટલોય સમય વહી ગયો હોત. બાપુજીએ પરમ સૌજન્ય દાખવી તેમની ચિરમધુર ભાષામાં પોતાનું મન્તવ્ય દર્શાવ્યું પરંતુ આપણે તેમની પાસેથી સમૃદ્ધ સંગ્રહ મેળવી તેમની પવિત્ર સ્મૃતિ આ ગ્રન્થાલય સાથે જોડાઈ રહે તેને માટે કશું કરી શક્યા નથી. તેથી જ ઉપર પ્રમાણેની શેઠશ્રી રસિકલાલે કરેલી સૂચનાને શ્રદ્ધાપૂર્વક ફરી એક વાર વિચારીએ એમ ઇચ્છું છું.

ગ્રન્થાલય અસ્તિત્વમાં આવ્યું.

પૂ. બાપુજીના શુભ હસ્તે આ ગ્રન્થાલયની ખાતમુહૂર્તની ક્રિયા થયા પછી છ વર્ષ વહી ગયાં. આ વર્ષો દરમ્યાન મ્યુનિસિપાલિટી તરફથી ગ્રન્થાલયનું મકાન ઊભું કરવાના પ્રયત્નો ચાલુ જ રહ્યા. બાપુજી તરફથી ગ્રન્થો મળેલા જ હતા. અને શેઠશ્રી રસિકલાલ માણેકલાલ તરફથી તેમના પિતાશ્રીના નામનું ગ્રન્થાલયનું મકાન બાંધવા માટેની રકમની સગવડ થયેલી હતી. મ્યુનિસિપાલિટી તરફથી એક આદર્શ ગ્રન્થાલય ઊભું કરવા માટે જે વસ્તુની અનિવાર્ય આવશ્યકતા હતી તે તો મળી. હવે માત્ર મકાન ઊભું કરી જાહેર જનતા માટે ખુલ્લું મૂકવાનું જ બાકી હતું. બાકી રહેલું આ કાર્ય છ વર્ષે પૂરું થયું અને તા. ૧૫-૪-૧૯૩૮ ના રોજ સવારે ગુજરાતના મહાન ઘડવૈયા અને સ્વતંત્ર ભારતના સ્થપતિ સરદારશ્રી વલ્લભભાઈ પટેલને શુભ હસ્તે શેઠ માણેકલાલ જેઠાભાઈ પુસ્તકાલયની ઉદ્ઘાટન-વિધિ થઈ. જાણે બાપુજીના હસ્તે રોપાયેલા વટવૃક્ષની જેમ અનેક શાખાપ્રશાખાની શક્યતાઓવાળું નાનકડું ગ્રન્થાલય ફૂટી નીકળ્યું. આમ અમદાવાદને આંગણે એક આદર્શ સાર્વજનિક ગ્રન્થાલયના ગણેશ મંડાયા.

આ ગ્રન્થાલયના ગ્રન્થો સુરક્ષિત અને વ્યવસ્થિત રહી શકે અને સામાન્ય જનતા આનો પૂરેપૂરો લાભ ઊઠાવે એટલા માટે એક વિદ્વાન અને કર્મનિષ્ઠ વ્યક્તિની જરૂર તે વખતના વ્યવસ્થાપક મંડળને જણાઈ અને શ્રી. કીકુભાઈ રતનજી દેસાઈની ગ્રન્થાલયી (લાયબ્રેરીઅન) તરીકે પસંદગી થઈ. આમ ગ્રન્થાલયને ઘડતાં ત્રણ તત્ત્વોનું સુભગ મિલન થયું. ગ્રન્થાલયની અર્વાચીન વ્યાખ્યામાં ગ્રન્થ, વાચક અને નિષ્ઠાવાન કર્મચારીના મિલનને આદર્શ ગણવામાં આવે છે. તે પ્રમાણે અહીં શક્ય થયું.

ગ્રન્થાલયે વિકાસને પંથે પગલાં માંડ્યાં

થોડાં જ વર્ષોમાં ગ્રન્થાલયનું મકાન નાનું જણાવા માંડ્યું અને ફરી એક વાર શેઠ શ્રી. રસિકલાલ તરફ ગ્રન્થાલયના ભાવી વિકાસ માટે નજર મંડાઈ. શેઠ શ્રી. રસિકલાલે ઉદારતાપૂર્વક રૂા. ૬૨,૫૦૦ ગ્રન્થાલયને આપ્યા અને તેમાંથી તેમની સૂચના પ્રમાણે 'શ્રીમતી સુભદ્રાબેન માણેકલાલ વાચનાલય' બાંધવામાં આવ્યું. આ વર્ષો દરમ્યાન ગ્રન્થાલયનો ઉપયોગ બહોળા પ્રમાણમાં થતો જ રહ્યો અને ગ્રન્થાલય ફરી નાનું પડવા લાગ્યું. ગ્રન્થાલયના સભ્યોની સંખ્યામાં અને વાચનાલયમાં દરરોજ આવતી વ્યક્તિઓની સંખ્યામાં વધારો થતો જ રહ્યો. તે ઉપરાંત ગ્રન્થાલયમાં બાળકો માટે પણ એક અલગ અને સુંદર વિભાગ હોવો જોઈએ જે બાળકોને આકર્ષી શકે, એમ વ્યવસ્થાપક મંડળને લાગવા માંડ્યું. વિચાર કરતાં નજર ફરી પાછી શેઠ શ્રી. રસિકલાલ તરફ જ ગઈ. તેમના તરફ નાખેલી નજર સાર્થક થઈ અને તેમના તરફથી વળી પાછું રૂા. ૧૨,૫૦૦નું દાન મળ્યું. આ વખતે પણ તેમણે સૂચના કરી કે તેમના પુત્ર કિશોરનું નામ બાળ-વિભાગ સાથે જોડવું અને "બાલ-કિશોર વિભાગ" અસ્તિત્વમાં આવ્યો, જેની ઉદ્‌ઘાટન વિધિ મુંબઈ રાજ્યના તે વખતના પંત પ્રધાન શ્રી. મોરારજીભાઈ દેસાઈને શુભ હસ્તે તા. ૧૪–૬–૫૬ના રોજ થઈ. આજે આ બાલકિશોર વિભાગનો ઉપયોગ બાળકો ઘણા સારા પ્રમાણમાં કરી રહ્યાં છે. આજે આ વિભાગની સંખ્યા હજાર ઉપર પહોંચી ગઈ છે. હજી તો બાલવિભાગને ઊઘડ્યે પૂરા દશ માસ પણ થયા નથી. અત્યારે આ વિભાગમાં દરરોજનાં સરેરાશ ૭૫૦૮૪૦૦ પુસ્તકો વંચાય છે. જે સ્થળે આજે "બાલ-કિશોર વિભાગ" છે ત્યાં પહેલાં ગ્રન્થભંડાર હતો. નવા ગ્રન્થભંડાર માટે મ્યુનિસિપાલિટીએ લગભગ રૂા. ૮૦,૦૦૦ જેવી રકમ ખરચી છે. આ ખંડ ઉપર બીજે માળ પણ લેવામાં આવ્યો છે. આમ કરવાથી આ ગ્રન્થાલયમાં કુલ ૧,૦૦,૦૦૦ ગ્રન્થો આવે ત્યાં સુધી ગ્રન્થભંડારમાં સમાઈ શકે એમ છે. અત્યારે આ ગ્રન્થાલયનાં પુસ્તકોની કુલ સંખ્યા લગભગ ૬૦,૦૦૦ સુધી ગયેલી છે અને સરેરાશ પ્રમાણે દર વર્ષે ૨૫૦૦ પુસ્તકો ઉમેરાતાં જાય છે. એટલે આવતાં થોડાં વર્ષો સુધી તો ગ્રન્થભંડાર માટે મકાનનો ખર્ચ કદાચ ન કરવો પડે.

છેલ્લાં પાંચેક વર્ષ દરમ્યાન આ ગ્રન્થાલયની પ્રવૃત્તિઓએ સારો એવો વેગ પકડ્યો છે; જો કે આ તો માત્ર શરૂઆત ગણાય. ગ્રન્થોના વાર્ષિક ઉમેરાની સંખ્યા લગભગ ૨,૦૦૦ થી ૩,૫૦૦ સુધી પહોંચી ગઈ છે. તેના પ્રમાણમાં વાચકોની સંખ્યામાં પણ સારો વધારો થયો છે. આજે વાચકસંખ્યા લગભગ ૬,૦૦૦ સુધીની છે. ગ્રન્થાલયના ગ્રન્થોનું વાર્ષિક પરિક્રમણ Circulation જે પાંચ વર્ષ પહેલાં ૭૫,૦૦૦થી ૮૦,૦૦૦નું હતું તે વધી ૧,૨૫,૦૦૦ સુધી ગયું છે. ગ્રન્થાલયનો બાળકિશોર વિભાગ બાળકોમાં સારો પ્રચાર પામતો જાય છે, સગવડવાળાં ઉપકરણો (ખુરશી ટેબલ વગેરે) અને મૂળ રંગોના રંગસંયોજનથી તે બાળકોને સારી રીતે આકર્ષી શક્યો છે, અને આસંગ પદ્ધતિ (Open Access)થી તેટલા જ પ્રમાણમાં પ્રિય પણ થઈ પડ્યો છે, જેનો ઉપયોગ બાળકો છૂટથી આજે કરી રહ્યાં છે. તે ઉપરાંત ગ્રન્થાલયના વાચનાલય વિભાગમાં આવતાં દેશ-વિદેશનાં સામયિકોની સંખ્યા ઘણી સારી છે. લગભગ બધા જ વિષયોનાં સામયિકો આજે ગ્રન્થાલયમાં આવે છે. આવા સમૃદ્ધ વાંચનાલયવાળાં સાર્વજનિક ગ્રન્થાલયો ભારતમાં ભાગ્યે જ જોવાનાં મળે છે.

આ ગ્રન્થાલયના ગ્રન્થોનું વાર્ષિક પરિ-

અમદાવાદ શહેરની

જ્ઞાનની પરબ—શેઠ મા. જે. સાર્વ. પુસ્તકાલય

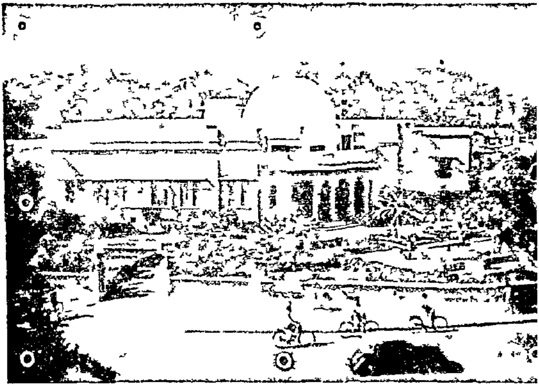

(બ્લૉક "અમદાવાદ મ્યુનિ સમાચાર"ના બંધુકૃત્યથી)

૧૯૩૩ના સપ્ટેમ્બરની ૨૧મી તારીખના શુભ દિને પૂ. ગાંધીજીએ આ પુસ્તકાલયના મકાનનું ખાતમુહૂર્ત કર્યું હતું અને ગુજરાતના મહાન ઘડવૈયા સરદાર શ્રી. વલ્લભભાઈ પટેલે તા. ૧૫-૪-૩૮ના રોજ તેની ઉદ્ઘાટન વિધિ કરી હતી.

પુસ્તકાલયમાં અત્યારે ૬૦,૦૦૦થી વધુ ગ્રન્થો છે અને તેનું વાર્ષિક પરિભ્રમણ Circulation ૧,૨૫,૦૦૦ ઉપર પહોંચ્યું છે ગ્રન્થાલયની વાચકસંખ્યા ૬,૦૦૦ છે. પ્રતિ વર્ષે આ પુસ્તકાલયમાં ૩,૦૦૦થી ૩,૫૦૦ પુસ્તકોનો ઉમેરો થાય છે આ તમામ હકીકત જોતાં શેઠ માણેકલાલ જેઠાભાઈ પુસ્તકાલય કેવળ અમદાવાદ કે ગુજરાતનું જ નહિ, પરંતુ ભારતનું પ્રથમ કક્ષાનું પુસ્તકાલય છે.

પુસ્તકાલય મ. સ. મંડળ લિ. વડોદરા સાથે પત્રવ્યવહાર કરતી વખતે સરનામામાં એનો પોસ્ટ બોક્સ નં. ૧૦ અવશ્ય—બીનચૂક—લખતા રહો. નહિ તો ટપાલ મોડી મળવા સંભવ છે.

ક્રમણ તેને લગતી બધી બાબતોને લક્ષમાં રાખીને જોતાં જણાશે કે ભારતમાં તે પ્રથમ સ્થાને બેસે છે. આ ગ્રન્થાલયમાં કામ કરતા કર્મચારીઓના પરિશ્રમનું આ પરિણામ છે એમ હું સમજું છું. પરંતુ ગ્રન્થાલયના, કર્મચારીઓના આંતરિક સંતોષનું મૂળ "પરિશ્રમના પરિણામ" કરતાં વિશેષ સૂક્ષ્મ છે. અને તે આ ગ્રન્થાલયના જેઓ સભ્યો હતા અને છે, એમાંથી જ્યારે ગ્રન્થાલયમાં આવીને કહે કે "તેમના જીવનમાં," વિકાસમાં, વ્યવસાયમાં જે કાંઈ સફળતા મળી છે, પ્રગતિ કરી છે કે ઉચ્ચ પદ પ્રાપ્ત કરી શક્યા છે તેનું શ્રેય આ ગ્રન્થાલય છે. આવી કૃતજ્ઞતાની વાણી જ્યારે સાંભળવામાં આવે છે ત્યારે આપણે પણ એક પ્રકારની કૃતાર્થતાની લાગણી આનંદપૂર્વક અનુભવીએ છીએ. આ એક નાનકડી પણ ઇષ્ટની સિદ્ધ કરી શકાય.

એપ્રિલ માસની પહેલી તારીખથી આ ગ્રન્થાલય જાહેર જનતા માટે ૧૩ કલાક ખુલ્લું રાખવાનું નક્કી થઈ ગયું છે અને આને લગતી આર્થિક મદદની વ્યવસ્થા પણ બજેટમાં થઈ ગઈ છે. આજે સામાન્ય પ્રજાને ધ્યાનમાં રાખી આ ગ્રન્થાલયના વ્યવસ્થાપક મંડળે જે સગવડો આપી છે તે બીજે ભાગે જ જોવા મળશે.

અંતમાં એક વસ્તુ કહેવી ઉચિત સમજું છું તે એ છે કે, આ ગ્રન્થાલયનું ભાવી સ્વરૂપ કેવું હોવું જોઈએ તેનો ખ્યાલ આપતી એક યોજના આપણી પાસે હોવી જોઈએ, જેથી નક્કી કરેલા ધ્યેયને પહોંચવા ઘટતું કરી શકીએ. આ યોજનામાં મ્યુનિસિપાલિટી દ્વારા ચાલતાં ચલાવાતાં ગ્રન્થાલયો ઉપરાંત બીજાં સાર્વજનિક ગ્રન્થાલયોને આવરી લઈ, એક "નગર 'ગ્રન્થાલય સંયોજન" શિલ્પ કરી શકીએ તો વર્ગીકરણ, સૂચીકરણ જેવાં બીજાં શાસ્ત્રીય કાર્યો એક સ્થળે થવાથી તેની પાછળ થતો પ્રતિગ્રન્થાલયોનો ખર્ચ અને સમય બચી જશે. તે ઉપરાંત કયું પુસ્તક કયા ગ્રન્થાલયમાં છે, કયું સામયિક ક્યાંથી મળશે વગેરે પ્રશ્નો સંક્ષિપ્ત સૂચી (Union Catalogue)થી ઉકેલી શકાશે. પરંતુ આવાં કાર્યોમાં ઉદાર નીતિ, દીર્ઘ દૃષ્ટિ અને સૂક્ષ્મ અન્વેષણ (Strict Auditing)ની અપેક્ષા રહે છે. આ સંયોજન એક સ્વતંત્ર વિચારણા માગી લે એમ છે. અહીં તો માત્ર તે તરફ અંગુલિનિર્દેશ જ કર્યો છે.

પ્રાતઃસ્મરણીય બાપુજીએ આશ્રમનું ગ્રન્થાલય દાનમાં આપીને અને શિલારોપણ કરીને આ ગ્રન્થાલયનું બીજ વાવ્યું. શેઠ શ્રી. રસિકલાલ માણેકલાલે મકાન બંધાવી આપી બીજનું સંરક્ષણ કર્યું અને મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશને આ બીજમાંથી વિશાળ ગ્રન્થાલય થાય એ, આજે થતું જાય છે, તે માટે ઉદાર આર્થિક સહાય આપી અભિસિંચન કર્યું, સંવર્ધન કર્યું, જેનાં મીઠાં ફળ આજે અમદાવાદની જાહેર પ્રજા ખૂબ રસપૂર્વક ચાખી રહી છે. આદર્શ સાર્વજનિક ગ્રન્થાલય સેવાનું આ મંગલાચરણ છે. આશા છે કે આ જ પ્રમાણે જો અભિસિંચન થયા કરશે તો આવતાં થોડાં જ વર્ષોમાં આ ગ્રન્થાલય સંવર્ધન પામતું ભારતમાં બીજાં સાર્વજનિક ગ્રન્થાલયોમાં પોતાનું વિશિષ્ટ પ્રકારનું સ્થાન લઈ લેશે.

("અમદાવાદ મ્યુનિસિપલ સમાચાર"ના બંધુકૃત્યથી) —શ્રી. પ્રેમચંદભાઈ

વી. પી.થી નહિ મંગાવવા વિનંતિ

શિષ્ટવાચનની સાતમી પરીક્ષા માટે નમૂદ થયેલ પુસ્તક "બહુરત્ના વસુન્ધરા" કેટલાક પરીક્ષાર્થીઓ તરફથી વી. પી.થી મંગાવવામાં આવે છે. આમ વી. પી.થી મંગાવનારને વી. પી. ખર્ચ સાથે રૂ. ૧-૧૧-૦માં પડે છે તો વી. પી.થી નહિ મંગાવતાં રૂ. ૧-૦-૦ મ. એ. પુ. સ. સ. મંડળ લિ.ના કાર્યાલયમાં મોકલવાથી ૦-૧૧-૦નો વી. પી. ખર્ચ બચી જશે. સુજ્ઞ વિનંતિ કે, કોઈએ વી. પી.થી નહિ મંગાવવા વિનંતિ છે.

નવા કૉપીરાઈટ ખરડાની રૂપરેખા

રાજ્યસભાએ નવો કૉપીરાઈટ ખરડો પસાર કર્યો છે. મૂળ ખરડામાં સંયુક્ત પ્રવર સમિતિએ કેટલાક સુધારાઓ સૂચવ્યા હતા જે રાજ્યસભાએ મંજૂર રાખ્યા છે. આ નવા કૉપીરાઈટ ખરડાનાં મહત્ત્વનાં અંગ આ પ્રમાણે છે: (૧) લેખકના અવસાન પછી (૫૦) વર્ષ સુધી તેના ગ્રન્થનો કૉપીરાઈટ અકબંધ જળવાઈ રહે છે. એ મુદત વીતી ગયા પછી તેની કૃતિ અંગેનો કૉપીરાઇટ લુપ્ત થાય છે. (૨) કોઈ પણ લેખક પોતાની કૃતિનો અનુવાદ દસ વર્ષ સુધીમાં પ્રગટ ન કરાવે તો દસ વર્ષ પછી તેનો અનુવાદ પૂરતો કૉપીરાઇટ રહેતો નથી.

સંયુક્ત પ્રવર સમિતિ સમક્ષ આ ખરડો રજૂ થયો તે વેળા તેમાં કૉપીરાઇટની મુદત ફક્ત ૨૫ વર્ષની હસ્તી. હતી ધરાવતા કૉપીરાઇટ ખરડામાં લેખકના અવસાન પછી ૫૦ વર્ષ સુધી તેના હક્કો પહોંચે છે. અને તે વસ્તુ તેમની તેમ કાયમ રહી છે, એ ઠીક થયું છે. કૉપીરાઇટ મુખ્યત્વે તો લેખક, પ્રકાશક અને અનુવાદકને સ્પર્શે છે. લેખકનું હિત જળવાય એ કૉપીરાઈટનો મુખ્ય ઉદ્દેશ છે. લેખકના અવસાન પછી ૨૫ વર્ષમાં જ એનો કૉપીરાઇટ લુપ્ત થઈ જાય અને તેનો મોટામાં મોટો ફાયદો પ્રકાશક ઉઠાવે તે જરાય ઇચ્છનીય નથી. અનુવાદનો કૉપીરાઇટ દસ વર્ષે પછી લુપ્ત થતો સ્વીકારવામાં આવ્યું છે તે સંબંધમાં એક દલીલ એ કરવામાં આવી છે કે, ભારતની . કોઈ પણ ભાષાની ઉત્તમોત્તમ સાહિત્યકૃતિને એથી ભારતની બીજી ભાષાઓમાં તેમ જ દુનિયાની પણ બીજી ભાષાઓમાં ઊતરવાનો અવકાશ મળે છે અને તેમ થતાં જ્ઞાનના પ્રવાહને મુક્તપણે વહેવાનો અવકાશ રહે છે. એ દલીલ એક રીતે વાજબી છે. આ સંબંધમાં એટલે કે અનુવાદ સંબંધમાં લેખકને અગાઉથી પૂછવું જોઈએ અથવા તે હયાત ન હોય તો કૉપીરાઈટ બોર્ડ પાસેથી તે અંગે પરવાનો મેળવવો જોઈએ, એવું એક સૂચન થયું હતું અને તેનો થોડાક સુધારા વધારા સાથે સ્વીકાર કરવામાં આવ્યો છે, જે આ મુજબ છે: કોઈ પણ ગ્રંથનો અનુવાદ કરવા માટેની રજા મેળવવા માટે અરજી કરવામાં આવે તો કૉપીરાઈટની માલિકી ધરાવનારને મજકૂર ગ્રન્થની રોયલ્ટી આપવાની શરતે અનુવાદ કરવાની રજા આપવી. પરંતુ કૉપીરાઇટની માલિકી ધરાવનારે ગ્રન્થનું પ્રકાશન થયા પછીનાં પ્રથમ સાત વર્ષમાં તેનો અનુવાદ પ્રગટ ન કર્યો હોય તો અનુવાદ માટે પરવાનગી ન આપવી. ખરડામાં કરવામાં આવેલા એક બીજા સુધારાથી કોઈ પણ ગ્રન્થના લેખક પોતાની ઇચ્છા હોય તો પોતાનો કૉપીરાઈટ જતો પણ કરી શકે છે.

°°°

અખબારમાં પ્રગટ થયેલા હેવાલ પરથી કૉપીરાઇટ ખરડા અંગે આટલી હકીકત તારવી શકાય છે. પરંતુ આ નવા ખરડામાં હસ્તી ધરાવતા કેટલાક વાંધાઓ વિષે કશો ખુલાસો મળતો નથી. દા. ત. નવા ખરડામાં આવું ઠરાવાયું હતું કે અનુવાદ કરનારે અનુવાદની પરવાનગી સરકારી અધિકારી પાસે મેળવવી જોઈએ અને પુસ્તક દીઠ રૂપિયા એક હજાર અનામત મૂકવા જોઈએ. ઉપરાંત સારામાઠા અનુવાદનો નિર્ણય પણ સરકારી અધિકારી કરશે અને એમાં મૂળ લેખકને કંઈ કહેવાનો અધિકાર રહેશે નહિ. આ વાંધો મહત્ત્વનો છે અને તે કોઈ પણ હિસાબે દૂર થવો જ જોઈએ. અનુવાદ સારો માઠો થયો હોય તે વિષે કંઈ પણ કહેવાનો અને તે મુજબ તેમાં સુધારો કરવા કરાવવાનો લેખકનો હક્ક અનામત હોવો જ જોઈએ.

વળી સરકાર લોકહિત ખાતર કોઈ પણ કૃતિને દસ વર્ષ પછી તેના લેખકને કશું પણ વળતર આપ્યા વિના પ્રચારમાં આણી શકે અથવા કૃતિના અનુવાદ કરાવી શકે કે આકાશવાણી દ્વારા તેનો પ્રચાર કરાવી શકે, એ પણ એક વાધાભરી વસ્તુ છે. મૂળ ખરડામાં અનુવાદ અંગે લેખકનો કોપીરાઈટ પચાસ વર્ષ સુધી પહોંચતો હતો, તે મુદત, દસ વર્ષની કરવામાં આવી છે એ વસ્તુ, સાહિત્યનો પ્રવાહ મુક્તપણે વહી શકે તે કારણસર તેમ જ ઉત્તમોત્તમ કૃતિ અન્ય ભાષાઓમાં ઊતરતાં પ્રત્યેક ભાષાભાષીને તેનો આસ્વાદ માણવાનો લાભ મળે એ દૃષ્ટિએ અલબત્ત ઉચિત છે; પરન્તુ તેમાં લેખક પોતાને વાજબી રીતે મળવા જોઈતા વળતરથી વંચિત શા માટે રહેવો જોઈએ ?

આ ખરડો લોકસભામાં રજૂ થવો બાકી છે. ત્યાં એ પસાર થાય અને રાષ્ટ્રપતિની અનુમતિ મળતાં કાયદાનું સ્વરૂપ ધારણ કરે તે પહેલાં આ સંબંધમાં લાગતાવળગતાઓમાં યોગ્ય ચર્ચા વિચારણા થયા પછી સરકારનું ધ્યાન દોરવામાં આવે તે ઇચ્છનીય ગણાશે.

મહેમાનદારી

એક વાર હઝરત મોહંમદ પેગમ્બર સાહેબ પાસે જઈને એક માણસે પોતાની ભૂખ અને દરિદ્રતાની કહાની સંભળાવી કંઈક ખાવાનું માગ્યું. પેગમ્બર સાહેબે તુરત જ કંઈક ખાવાનું લઈ આવવા પોતાને ઘેર માણસ મોકલ્યો. પરંતુ તે વખતે એમના ઘરમાં પાણી સિવાય બીજું કશું જ ખાવા–પીવાનું હતું નહિ એટલે તે માણસ ખાલી હાથે જ પાછો ફર્યો.

ત્યારે પેગમ્બર સાહેબે ત્યાં બેઠેલા પોતાના અનુયાયીઓને સંબોધીને પૂછ્યું : ' આ ભાઈને આજની રાત પોતાના મહેમાન બનાવવા કોણ તૈયાર છે ? '

આ સાભળી હજરત અબુ તલ્હા બોલ્યા : ' હુઝૂર, હું એમની મહેમાનદારી કરીશ. ' ને પછી પેલા ભાઈને લઈ પોતાને ઘેર ઊપડી ગયા. ઘેર જઈ હજરત અબુ તલ્હાએ પોતાનાં પત્નીને કહ્યું : ' એ ભાઈ હુઝૂરના મહેમાન છે એટલે એમની મહેમાનદારી કરવામાં જરા યે કસર કરીશ નહિ. '

તેમનાં પત્નીએ કહ્યું : ' ખુદાના સોગંદ, આપણાં બાળકોને ચાલી રહે એટલું જ ખાવાનું છે. એ સિવાય ઘરમાં બીજું કશું જ નથી. '

ત્યારે હજરત અબુ તલ્હા કહેવા લાગ્યા : ' વાંધો નહિ. બાળકોને સમજાવી-પટાવી સુવડાવી દેજે. તેઓ સૂઈ જાય પછી મહેમાનને સાથે લઈ હું જમવા બેસી જઈશ. અને ત્યારે તું ફાનસની વાટ મોટી કરવાને બહાને ઓલવી નાખજે. અંધારામાં હું થાળીમાંથી ખાલી હાથ જ મોઢે અડાડયા કરીશ. મહેમાન સમજશે કે હું પણ તેમની સાથે જમું છું; અને તેથી તે બરાબર જમી લેશે ! ' અને આમ પોતે ભૂખ્યાં રહીને તેમણે મહેમાનને પેટ ભરીને જમાડી દીધા.

(" પ્યારા બાપુ "માંથી.) —અંજુમ વાલોડી

જગતની પુસ્તકપ્રકાશન પ્રવૃત્તિ

જગતના સાઠથી વધુ દેશો આજે ચોપડીઓ બહાર પાડે છે, ને દુનિયાનાં છાપખાનાંઓ દર વર્ષે બધી મળીને પાંચ અબજ ચોપડીઓ છાપે છે. (આ આંકડો બહુ મોટો લાગે છે, પણ એમાંથી પ્રત્યેક માનવીને ફાળે ફક્ત બે બે પુસ્તકો જ આવે.) વિશ્વના પુસ્તક-ઉત્પાદનના આ આંકડા નિષ્ણાતોએ કાઢેલા છે, પણ તેમાં ભૂલચૂક હોવાનો સંભવ છે; કારણ કે 'પુસ્તક' કોને કહેવું તે વિશે જગતભરમાં એકમતી નથી, અને મુખ્ય પુસ્તક—પ્રકાશન—મુલકો પણ 'ચોપડી'ની કોઈ એક વ્યાખ્યા વિશે સંમત થઈ શક્યા નથી.

બ્રિટનમાં એમ મનાય છે કે, 'ચોપડી' એટલે ઓછામાં ઓછા પાંચ આનાની કીમતનું કોઈપણ પ્રકાશન. આયર્લૅન્ડ ને ઇટલીની માન્યતા મુજબ 'પુસ્તક'માં ઓછામાં ઓછાં ૧૦૦ પાનાં હોવાં જોઈએ; આયરલૅન્ડમાં ૧૭ જ હોય તોયે ચાલે; હંગેરીએ ઓછામાં ઓછાં ૬૪ પાનાંની મર્યાદા ઠરાવેલી છે; ભારત, ઇન્ડોનેશીઆ તથા સોવિયેત સંઘ સહિતના કેટલાક દેશો 'ચોપડી' ને 'ચોપાનીઆ' વચ્ચે કોઈ તફાવત ગણતા નથી ને એ સર્વને 'પુસ્તક' કહે છે. જુદી જુદી સરકારો તેમ જ રસ ધરાવતી સંસ્થાઓ વચ્ચે આ બાબતોમાં એકમતી સ્થાપવા 'યુનેસ્કો (સંયુક્ત રાષ્ટ્રોની કેળવણી વિષયક, વૈજ્ઞાનિક ને સંસ્કાર-સંસ્થા મથી રહી છે) એણે એક ભલામણ કરી છે કે, ૪૯ કે તેથી વધુ પાનાંવાળા કોઈ પણ 'અનિયત-કાલિક પ્રકાશન'ને સહુ દેશોએ 'પુસ્તક' ગણવું.

પુસ્તકોના ધંધાના અને દેશવિદેશ વચ્ચેની પુસ્તકોની હેરફેરને લગતા બીજા સવાલો ઉપર પણ 'યુનેસ્કો' અજવાળું ફેંકતી રહે છે. 'સહુને માટે ચોપડીઓ' નામનો હમણાં પ્રગટ થયેલો તેનો એક અહેવાલ એ હકીકત જાહેર કરે છે. જગતમાં જેટલી ચોપડીઓ બહાર પડે છે તેમાંથી પોણા ભાગની તો ફક્ત દસ જ દેશોમાંથી આવે છે, કે દર દસમાંથી નવ ચોપડીઓ તો વિશ્વની ફક્ત આઠ ભાષાઓમાંથી જ કોઈ એકમાં છાપેલી હોય છે, અને દુનીઆમાં દર વર્ષે જેટલા અનુવાદો થાય છે તેમાંથી ૭૦ ટકા તો ફક્ત ચાર જ ભાષાઓમાં ઊતરેલા હોય છે.

•

આજે જગતમાં જેટલી ચોપડીઓ બહાર પડે છે તેમાંથી ૨૨ ટકા જેટલી અંગ્રેજીમાં હોય છે. તે પછી આવે છે અનુક્રમે રશીઅન (૧૭ ટકા), જર્મન (૧૫ ટકા), જાપાની (૧૨ ટકા), ફ્રેન્ચ (૧૦ ટકા), સ્પેનિશ (૮ ટકા), ઇટાલિયન (૭ ટકા), પોર્ટુગીઝ અને ચીની (લગભગ ૫-૫ ટકા).

•

હોલૅંડ અને સ્વીટ્ઝરલૅંડ જેવા નાનકડા દેશો પોતાની વસ્તીની સરખામણીમાં વધુમાં વધુ ચોપડીઓ બહાર પાડતા દેખાય છે. એનું કારણ એ પણ ગણાય કે એ બે દેશોમાં છાપખાનાંની બહુ સારી સગવડ હોવાથી પરદેશી ભાષાનાં પુસ્તકો પણ ત્યાં છપાવવા આવતાં હોય છે.

°

ઑસ્ટ્રીઆ એક એવો દેશ છે કે જ્યાં વસ્તીના પ્રમાણમાં જગતમાં વધુમાં વધુ ચોપડીઓની દુકાનો છેઃ ત્યાં દર ૨૭૪૫ માણસે પુસ્તકોની એક દુકાન છે. નાનકડા ડેનમાર્કમાં દર ૪૦૦૦ માણસે ચોપડીની એક દુકાન આવે છે. ઑસ્ટ્રેલીઆમાં ૪૩૧૫ માણસે, બ્રિટનમાં ૬૦૦૦ માણસે, સોવીએત સંઘમાં ૮૭૦૮ માણસે, યુનાઇટેડ સ્ટેઇટ્સમાં દર ૧૮૬૧૬ માણસે એક...

○

ચોપડીઓની વધુમાં વધુ નિકાસ બ્રિટનમાંથી થાય છે. તે પછી બીજું સ્થાન યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સનું, ત્રીજું ફ્રાન્સનું, ચોથું હોલેન્ડનું, ને પાંચમું પશ્ચિમ જર્મનીનું આવે છે. યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સમાંથી કેનેડામાં ચોપડીઓની જેટલી નિકાસ થાય છે તેટલી દુનિયાના કોઈ દેશમાંથી બીજા એક જ મુલકમાં થતી નથી.

o

આટલું અસમતોલપણું ને ગૂંચવાડો ઓછાં હોય તેમ ચોપડીઓની હેરફેર આડે વેપારી અંકુશોરૂપી દીવાલો ખડી હોય છે. દુનીઆના બાર ટકા દેશો ચોપડીઓની આયાત પર જકાત નાખે છે, ને ૭૦ ટકા દેશોમા એવી આયાત માટે જરૂરી વિદેશી હુંડીઆમણ પર અંકુશો છે.

o

અંગ્રેજી ભાષાની ચોપડીઓની આયાત ઉપર યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સમાં પાંચ ટકા જકાત લેવાય છે, પણ બીજી ભાષાઓની ચોપડીઓને એવી જકાતમાંથી માફી છે. (મુખ્યત્વે એને કારણે જ) અમેરિકન ચોપડીઓ પર કેનેડામાં દસ ટકા જકાત લેવાય છે, પણ બ્રિટિશ ચોપડીઓ પર કાંઈ જ લેવાતી નથી. ચામડામાં બાંધેલી ચોપડીઓ પર કટલી તેર ટકા જકાત લે છે.

o

જે લેખકોની ચોપડીઓ પરભાષાઓમાં અનુવાદ થાય છે તે પોતાના પરદેશ કે મુલકની બહારની પ્રજાઓમાં પણ લોકપ્રિય બને છે. ૧૯૪૮થી '૫૫ સુધીનાં આઠ વરસમાં જગતભરના ને સમસ્ત ઇતિહાસના જે સોએક લેખકોના અનુવાદો એકસોથી વધુ વાર પરભાષામાં બહાર પડ્યા હતા તેમાં મોખરે લેનિનનું નામ છે.

લેનિન-સાહિત્યની પછી વધુમાં વધુ અનુવાદો લેખક-વિદ્વાનો ખ્રિસ્તી ધર્મ-ગ્રંથ 'બાઇબલ'ના થયા છે. (આમ તો, વધુમાં વધુ અનુવાદિત ગ્રંથોની યાદીઓમાં વરસોથી 'બાઇબલ' જ મોખરે રહેતું આવ્યું છે.)

એ ૧૦૦ લેખકોમાંથી આજે હયાત હોય તેવામાં પહેલું સ્થાન છે શ્રીમતી પર્લ બકનું. ઇતિહાસનાં બીજાં કોઈ પણ મહિલા-લેખકના કરતાં વધુ અનુવાદો પણ એમનાં જ પુસ્તકોના (આ આઠ વરસમાં) પ્રગટ થયા છે.

લંડનના બ્રિટિશ મ્યુઝીઅમના ગ્રન્થાલયમાં કુલ કેટલી ચોપડીઓ છે તેનો ચોક્કસ આંકડો કોઈ જાણતું નથી. પણ એમ મનાય છે કે સાઠ માઈલની લંબાઈવાળી એની અભરાઈઓ પર પચાસેક લાખ પુસ્તકો પડેલાં છે. એ ગ્રન્થાલયનાં પુસ્તકોની સંપૂર્ણ સૂચિ બનાવવાનું કામ ૧૯૩૧માં આરંભાયેલું પણ ૨૩ વરસની મહેનત પછી નિષ્ણાતોને લાગ્યું કે એ કામ પૂરું કરતાં હજી બીજાં ૮૨ વરસ લાગશે. અત્યારના કામની ઝડપ જોતાં એ સંપૂર્ણ સૂચિઓ, સં. ૨૦૩૭માં તૈયાર થશે ને સૂચિના પોતાના જ બસો ખંડ થશે. ત્યાં સુધીમાં એ ગ્રન્થાલયના અભ્યાસીઓને માટે કબાટ—ખાના કુલ એંશી માઈલની લંબાઈએ પહોંચ્યા હશે.

બ્રિટિશ મ્યુઝિયમના જેવા બીજા જે લખપતિ કરોડપતિ ગ્રન્થાલયો જગતમાં છે તેમાં સહુથી મોટા ગણાતા 'લેનિન સરકારી પુસ્તકાલય' (મોસ્કો)માં દોઢેક કરોડ ચોપડીઓ છે. લેનિનગ્રેડનાં સાર્વજનિક પુસ્તકાલયમાં અને લાયબ્રેરી ઓફ્ કોંગ્રેસ (વોશિંગ્ટન)માં એક એક કરોડ પુસ્તકો છે. સોવિયેત વિજ્ઞાન સંસ્થા 'એકેડેમી ઓફ્ સાયન્સીઝ'નાં પુસ્તકાલયમાં ૮૦ લાખ ચોપડીઓ છે. પેરિસના રાષ્ટ્રીય ગ્રન્થાલયમાં ને ન્યુ યોર્કના સાર્વજનિક પુસ્તકાલયમાં સાઠ-સાઠ લાખ પુસ્તકો છે. યુરોપ અમેરિકાની બહાર સહુથી મોટું ગ્રન્થાલય છે જાપાનની ધારાસભા 'ડાયટ'નું (ટોકીઓમાં). તેમાં ૩૫ લાખ ચોપડીઓ છે.

ગાવેં'માં કોઇ પણ બુકસેલર ચોપડીની દુકાન ખોલી શકે તે પહેલા તેણે એક ખાસ પરીક્ષા પસાર કરવી પડે છે, ને એ ધંધાનો દસ વરસનો અનુભવ તેને માટે જરૂરી છે.

'સેકન્ડહેન્ડ' એટલે કે જૂની ચોપડીઓનો વેપાર આજકાલ એક આંતરરાષ્ટ્રીય વ્યવસાય બની ગયો છે. દેશદેશાવરમાં જૂની ચોપડીઓ વેચતી દુકાનો ક્યાં ક્યાં આવેલી છે તેની ખાસ 'ડિરેક્ટરી'ઓ બહાર પડે છે. ફ્રાન્સની એવી એક માહિતી–પોથીમાં તેર દેશના ૨૧૬૨ જૂની ચોપડીવાળાઓની યાદી છે. લંડનમાંથી બહાર પડેલી આવી બીજી પોથીમાંથી જગતભરની એવી ૫૫૦૦ દુકાનોનાં ઠેકાણાં આપેલાં છે. જૂની ચોપડીઓના વેપારનું એક જંગી ધામ છે પેરિસ. ત્યાં સીન નદીને કિનારે ખાસ કરીને 'નોત્રદામ'ના મશહૂર દેવળની આસપાસ જૂની ચોપડીઓની હાટડીવાળાનો મોટો અડ્ડો છે."

[અંગ્રેજી માસિક 'યુનેસ્કો કુરીઅર'ના ફેબ્રુઆરી '૫૭ના ખાસ અંક 'પુસ્તકોની દુનિયા પર પ્રકાશ' પરથી અનુવાદિત]

શરદ્‌બાબુની સાહિત્યસમજ

"કેટલાક લેખકો એવો ગર્વ કરે છે, કે અમે એક વાર જે લખીશું એ ઉત્કૃષ્ટ રચના જ હશે. આ લોકો ભયંકર ભૂલ કરે છે. રચનાને ખૂબ વાર ઉજાળવી–ઉટકવી પડે છે. એ ઝરણુંની જેમ સ્વતઃ આવતી નથી. વાતચીતની જેમ લખાણમાં પણ ઘણી અસંબદ્ધ વાતો પેસી જાય છે.

"મારા ગ્રંથોમાં પ્રસ્તાવના હું મૂકતો–મુકાવતો નથી.

"હું પ્રસ્તાવનામાં માનતો નથી. ચારસો પાનાંનું પુસ્તક વાંચીને જે વાચક કાંઈ પ્રાપ્ત ન કરી શક્યો, એ ચાર પાનાની પ્રસ્તાવનામાંથી શું મેળવી શકવાનો હતો ? હું પુસ્તકમાં જ—વાર્તાના પ્રવાહમાં જ કહેવાનું કહી દઉં છું; કોઈ વાત દ્વિઅર્થી કહેતો નથી. ભલે કોઈનો મત મારી સાથે ન મળે, પણ એ મારો અભિપ્રાય સમજી શક્યા નથી તેમ તો ન જ કહી શકે.

*

"આપણા દેશના સમાલોચકો માટે મારે કહેવું જોઈએ કે તેઓ પુસ્તક કરતાં વ્યક્તિને વિશેષ નજર સમક્ષ રાખે છે. રવીન્દ્રનાથ કે જેની સમાન મહાન પ્રતિભા પૃથ્વી પર જન્મ લેશે કે નહિ, તે પ્રશ્ન છે, તેમણે પણ કહ્યું છેઃ 'લખો પણ મિથ્યાનો આધાર ગ્રહણ ન કરો!'

*

"અશ્લીલતા સાહિત્યમાં વર્જ્ય વસ્તુ છે. પણ અશ્લીલતા અને શ્લીલતાની વચમાં માત્ર એક એવી નાની સૂક્ષ્મ રેખા છે કે જરાક આમ કે તેમ થતાં કંઈનું કંઈ થઈ જાય છે. સાહિત્યની રચનાના પણ કાયદાકાનૂન હોય છે. એ સતત ધ્યાનમાં રાખવું ઘટે કે કોઈ પણ કૃતિ અશ્લીલતા તરફ ન જવી જોઈએ.

એમાં થોડો ફેરફાર કરી કૃતિ રચી કાઢી, એ એક જુદી વાત છે, બાકી માનવને જોયા વિના, જાણ્યા વિના સાહિત્યકાર બની શકાતું નથી. મનુષ્ય જોયા–જાણ્યા વિના મનુષ્ય વિષે લખવું અસંભવ છે.

*

"સાહિત્ય શબ્દમાં મૂળ શબ્દ 'સહિત' છે, અર્થાત્ બધાની સાથે ઉચ્ચ–નીચ, રંક–રાય સાથે સહાનુભૂતિ રાખીને ચાલવું એનું નામ સાહિત્ય."

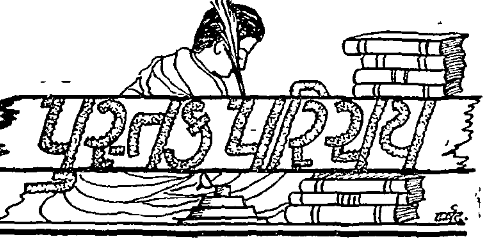

૧. સૌરાષ્ટ્રની રસધાર—ભાગ ૪ (આવૃત્તિ સાતમી) ૨. સૌરાષ્ટ્રની રસધાર—ભાગ ૫ (આવૃત્તિ સાતમી) લેખક: શ્રી. ઝવેરચંદ મેઘાણી, પ્રકાશક: ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, અમદાવાદ. પૃષ્ઠસંખ્યા અનુક્રમે ૧૮૪ અને ૨૨૪, કીમત અનુક્રમે રૂા. અઢી તથા રૂા. ત્રણ.

સૌરાષ્ટ્રની લોકકથાઓને કંઠસ્થ કરીને કાઠી ચારણો, આયરો વગેરે તેનો પ્રચાર કરતા. આ તમામ શૌર્યકથાઓ–સાહસકથાઓનું વ્યવસ્થિત રીતે શોધન કરી પુસ્તકાકારે તૈયાર કરવામાં સ્વ. શ્રી. ઝવેરચંદ મેઘાણીએ ખૂબ જ મહેનત ઉઠાવી છે. રસધારના તમામ ભાગો ખૂબ જ લોકપ્રિય થઈ પડ્યા છે. શૌર્ય, સાહસ, ઉચ્ચ ભાવનાના આ પ્રસંગો આપણી આવતી પ્રજાને પ્રેરણા પૂરી પાડે છે.

ઘરમાં વસાવવા જેવાં પુસ્તકો છે.

૩. કેળવણીવિવેક—લેખક: શ્રી. કિશોરલાલ ઘનશ્યામલાલ મશરૂવાળા; પ્રકાશક: નવજીવન પ્રકાશન મંદિર, અમદાવાદ. પૃષ્ઠસંખ્યા ૧૪૦, કીમત એક રૂપિયો.

સ્વ. કિશોરલાલભાઈ ગુજરાતના જ નહિ પણ આપણા દેશના એક સમર્થ વિચારક હતા. પૂ. મહાત્માજીના વિચારોની એમને પાકી અને સાચી સમજ હતી. જુદા જુદા પ્રશ્નોને એ પોતાની–વિચારકની, દૃષ્ટિએ તપાસતા અને ચર્ચતા. એમના કેળવણી ઉપરના જુદા જુદા સમયે લખાયેલા લેખોનો સંગ્રહ બહાર પાડીને નવજીવન પ્રકાશન મંદિરે ગુજરાત ઉપર અનહદ ઉપકાર કર્યો છે. આજે જ્યારે આપણે ત્યાં કેળવણીના અનેક પ્રયોગો થઈ રહ્યા છે, ત્યારે એમના વિચારોનો આ સંગ્રહ કેળવણીકારોને માર્ગદર્શક થઈ પડશે. કેળવણીમાં રસ લેતા દરેક ભાઈબહેનોએ આ પુસ્તક જરૂર વાંચવું જોઈએ.

૪. પાનગોષ્ઠિ—લેખક: શ્રી. ધૂમકેતુ; પ્રકાશક: ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, અમદાવાદ. પૃષ્ઠ ૨૦૦, કીમત રૂા. ત્રણ.

શ્રી. ધૂમકેતુ એક સમર્થ નવલકથાકાર છે, તેઓ નવલિકાલેખક–ટૂંકી વાર્તા લેખક છે એ હકીકત તો ગુજરાતી વાચકવર્ગ જાણે છે, પણ તેઓ કટાક્ષમય, હાસ્યરસના પણ અચ્છા લેખક છે, એ હકીકત તો પાનગોષ્ઠિ વાંચીએ ત્યારે ખબર પડે છે. હળવો કટાક્ષ, શાંત હાસ્યરસના પ્રસંગો, સામાન્ય પ્રસંગોમાંથી માનવસ્વભાવના જુદા જુદા નમૂનાઓ–અનુભવોમાંથી લખેલા આ લેખો આપણા હાસ્યરસ સાહિત્યમાં એક નવીન ભાત રજૂ કરે છે. પુસ્તક સારું હોઈ

હાસ્યરસના રસિયાઓને ગમશે. શ્રી. નવલરામ ત્રિવેદીનો ગુજરાતી સાહિત્યમાં હાસ્યરસનો ટૂંકો ઇતિહાસ એક ઉપયોગી લેખ છે. શ્રી. દલપતરામની અંધેરી નગરીની કવિતા ઉપરથી ધૂમકેતુએ લખેલું નાટક શાળાઓમાં ભજવવા યોગ્ય છે.

૫. **તેજશિખા**—લેખક : શ્રી. હરપ્રસાદ કા. આચાર્ય; પ્રકાશક : નવયુગ પુસ્તક ભંડાર, રાજકોટ. પૃષ્ઠસંખ્યા ૧૫૮, કીમત રૂ. અઢી.

લેખકનો આ બીજો વાર્તાસંગ્રહ છે. ભાષા સાદી અને સરળ છે, શૈલી ઘરગથ્થુ સમજાય એવી છે, અને વાર્તાઓમાં જીવનમાં સહજ મળી આવતા પ્રશ્નો, જૂના અને નવા સમાજની ભાવનાઓ, પ્રેમ સંબંધો—જીવનનાં મૂલ્યો વગેરેની છણાવટ કરી છે. વાર્તાઓ સારી છે.

૬. **વિલીન થતી** જ્યોત—લેખક શ્રી. કૃષ્ણપ્રસાદ ભટ્ટ, પ્રકાશકઃ આદર્શ પુસ્તક ભંડાર, અમદાવાદ. પૃષ્ઠ ૧૬૮, કીમત રૂ. ૯–૧૨–૦.

ડિટેક્ટિવ નવલકથા લખવાનો લેખકનો આ પહેલો પ્રયત્ન લાગે છે. ખાસ રહસ્ય જેવું કાંઈ લાગતું નથી. શેઠ રજનીકાંતની પાશવલીલાનો ભોગ બનેલો એક યુવાન અતુલ–રજનીકાંત અને તેના કુટુંબ ઉપર વેર લે છે અને રજનીકાંત અને તેના પુત્રનું ખૂન કરે છે. ડિટેક્ટિવ ભાનુપ્રસાદ ખૂનનો ભેદ ઉકેલવા મહેનત કરે છે. સફળતા મેળવવાની તકે જ ખૂની જાહેર થઈ રહસ્ય ખુલ્લું કરે છે. ડિટેકટીવ શી યુક્તિ અજમાવે છે, કેવી રીતે એ ભેદ ખુલ્લો કરે છે તે બતાવ્યું છે ખરું, પણ એમાં ઉચ્ચ પ્રકારનું બુદ્ધિકૌશલ્ય જે સારી રહસ્યકથાઓમાં જોવા–વાંચવામાં આવે છે તે દેખાતું નથી–છતાં એકંદરે પુસ્તક સારું છે. કેટલાક પ્રેમપ્રસંગો કારણ વગર ઉમેર્યા હોય એમ લાગે છે.

૭. **પારેવડાં**—લેખક : શ્રી. પન્નાલાલ પટેલ, પ્રકાશક : ભારતી સાહિત્ય સંઘ (પ્રાઈવેટ) લિમિટેડ, અમદાવાદ; પૃષ્ઠ ૨૫૬, કીમત ચાર રૂપિયા.

આપણા ગુજરાતી નવલકથાકારોમાં શ્રી. પન્નાલાલ પટેલનું અગ્રસ્થાન છે. ગ્રામ્યલોકોના સાહજિક નાના નાના પ્રશ્નોને સ્પર્શતાં એમનાં સંવેદનો ગરીબી, રીતરિવાજો, વહેમો વગેરે આલેખતી એમની ટૂંકી વાર્તાઓ સમાજમાં ઠીક ઠીક આદર પામી છે. માનવીના મન અને હૃદય, બુદ્ધિ અને ભાવના વચ્ચે ચાલતા સનાતન યુદ્ધનું દર્શન સરસ રીતે વાર્તામાં કરાવ્યું છે તો કેટલીક વાર્તામાં અધીરા યુવાનો વાસ્તવિક જીવન જોતાં એમની ભાવનાઓથી દૂર કેવા ભાગે છે તેના કટાક્ષો પણ જોવા મળે છે.

વાર્તાઓ સારી છે.

૮. **બેન્જામિન ફ્રેન્કલિન**—મૂળ લેખકઃ રોજર્સ બર્લીન ગેઈલ; અનુવાદકઃ શ્રી. મગનભાઈ નાયક; પ્રકાશકઃ વોરા એન્ડ કંપની પબ્લિશર્સ, પ્રાયવેટ લિમિટેડ. મુંબાઈ ૨ પૃષ્ઠ ૧૮૮, કીમત રૂ. ૨–૦–૦.

અમેરિકન લેખક રોજર્સ બર્લીન ગેઈલના બેન્જામિન ફ્રેન્કલિન : ફર્સ્ટ મિ. અમેરિકન નામના પુસ્તકનો આ અનુવાદ છે. ફ્રેન્કલિન અમેરિકાના શ્રેષ્ઠ પુરુષોમાંના એક છે. એમણે જગતને પણ ઘણું ઘણું આપ્યું છે, એટલે જગતના મહાન નરોની ગણતરીમાં એમનું નામ પણ અગત્યનું સ્થાન ભોગવે છે. એવા મહાન પુરુષનું જીવનચરિત્ર આપણા દેશના—જગતના યુવાનોને જરૂર પ્રેરણા આપશે, અનુવાદ સારો થયો છે, ભાષા પણ સમજાય એવી સરળ છે.

૯. નંદવાયેલાં હૈયાં—લેખક : શ્રી. પુષ્કર ચંદરવાકર; પ્રકાશક : રવાણી પ્રકાશનગૃહ, અમદાવાદ. પૃષ્ઠ ૧૮૬, કીમત ત્રણ રૂપિયા.

૧૦. માનવીનો માળો—લેખક : પુષ્કર ચંદરવાકર, પ્રકાશક : રવાણી પ્રકાશનગૃહ, અમદાવાદ. પૃષ્ઠ ૨૧૨, કીમત સાડાત્રણ રૂપિયા.

ગ્રામજીવનની ત્રણ અગત્યની વ્યક્તિઓ—ગામડાનો પટેલ, ગુજરાતી નિશાળનો માસ્તર અને ગામના મંદિરનો બાવો પૂજારી, મહંત—જે હોય તે—એ ત્રણે સંસ્કારી—સદાચારી જીવો હોઈ ભેગા થાય તો કોઈ વાતનું દુઃખ ન રહે—ગામમાં કોઈ ભૂખ્યો ન રહે. દેવગણા ગામની આ ત્રણે વ્યક્તિ—શિવાભાઈ પટેલ, રૂપશંકર માસ્તર અને મહંત આખા ગામને એકતંતે રાખી ગામના તમામ જીવોની ચિંતા રાખતા. ટંટો—તકરાર અંદર અંદર પતાવતા, ગામના કોઈ એકનું કામ ગામ આખાનું સમજી ઉપાડી લેતા. રૂપશંકરનાં પત્નીના અવસાન પછી દીકરી નિર્મળાના લગ્નનો પ્રસંગ આમ જ ઊકેલી આપેલો.

આ બન્ને નવલકથાઓનાં મુખ્ય પાત્રો—નિર્મળા, તેનો પતિ ખેમશંકર, સાસુ રૂક્ષ્મણી, સસરા કરુણાશંકર અને દેવગણાની આ ત્રણ વ્યક્તિઓ શિવાભાઈ પટેલ, મહંત અને રૂપશંકર માસ્તર. રૂપશંકર માસ્તરની દીકરી—નિર્મળાના લગ્ન લેવાના હોવાથી—નિર્ધન સ્થિતિના માસ્તર મુંઝાય છે. શિવા પટેલ એ મૂંઝવણ કળી જાય છે અને ગામ સમસ્તની દીકરી તરીકે લગ્ન ઉકેલી આપે છે. નિર્મળા પરણીને સાસરે જાય છે. પણ સાસુનો સ્વભાવ વિચિત્ર છે. એ નિર્મળાને પણ શિક્ષિકાની નોકરી કરાવે છે: પોતાના પતિ—અને નિર્મળાના સસરાની મરજી વિરુદ્ધ. દરમ્યાન ખેમશંકર સખત બિમાર પડે છે. રૂક્ષ્મણી—નિર્મળાને લઈ જતી નથી. નિર્મળા પતિની માંદગીમાં સેવા કરવા માંગે છે, અસહ્ય માનસિક—વેદના અનુભવે છે. અને પતિની પથારી પાસે જઈ પહોંચે છે. રૂક્ષ્મણી ન કહેવાના શબ્દો એને કહે છે. પરિણામે નાદાન નિર્મળા સાસરેથી પીએર જતી રહે છે. પીએરમાં લોકો ગમે તેવી વાતો કરે છે. એનાથી ત્રાસી કૂવામાં પડવા જાય છે. આ બાજુ શિવા પટેલનો છોકરો જુગારમાં મિલકતમાંથી મોટી રકમ ગુમાવવાથી તે પણ ગામ છોડી નાસી જવાનો વિચાર કરે છે. કૂવાકાંઠે નિર્મળાને જોઈ જાય છે અને બન્ને ગામ છોડી જાય છે. પણ શિવા... ...ની મદદથી ખેમુ અને નિર્મળા છેવટ એકઠાં થાય છે અને ત્યાં નવલકથાનો

એ પોતાની—[માનવીનો માળો એ નવલકથાનો બીજો ભાગ કહી શકાય. ગ્રામસુધારમાં

જુદા સમયે લખા[...]સ્તર ખટપટ કરી અવરોધો નાખે છે પણ મહંત અને શિવા પટેલ—

—અનહદ ઉપકાર કર્યો [...]વનાઓ—મદદને લઈને ખેમુ અને નિર્મળા પોતાના જ ગામમાં માસ્તર

એમના વિચારોનો આ [...]રત થાય છે.

દરેક ભાઈબહેનોએ આ પુ[...] ચિતાર આપતી આ નવલકથાઓ સરળ અને સાદી ભાષામાં

૪. પાનગોષ્ટિ—લેખક[...] લોકોને ગમશે જ.

પૃષ્ઠ ૨૦૦, કીમત રૂ. ત્રણ. [...]લેખક : શ્રી. પુષ્કર ચંદરવાકર; પ્રકાશક : રવાણી પ્રકાશનગૃહ,

શ્રી. ધૂમકેતુ એક સમર્થ [...]

એ હકીકત તો ગુજરાતી વાચકવર્ગ[...]ની આ કથા છે. પાલુ અને અરજણ, ગીહિયા અને

લેખક છે, એ હકીકત તો પાનગોષ્ટિ [...]તઓના જીવનપ્રસંગોને આવરી—ગૂંથી લઈને લેખકે

હાસ્યરસના પ્રસંગો, સામાન્ય પ્રસંગોમાં[...]—જોડી અને સુખાના દાંપત્યજીવનની હકીકતો—

લખેલા આ લેખો આપણા હાસ્યરસ સા[...]

પાલુ અને અરજણના શુદ્ધ અને નિર્દોષ પ્રેમની કથની–સુખાનું જુગારી જીવન, પાલુનું મયુર પટેલના દીકરા હીરા સાથેનું લગ્ન–પાલુનું નિષ્ફળ દુઃખી લગ્નજીવન–આ તમામ પ્રસંગો–લેખકે તળપદી ભાષામાં વર્ણવ્યા છે. દુષ્કાળનો પ્રસંગ–દુકાળના વખતની ગામડાની અને ગામલોકોની દુર્દશાનું પણ બ્યાન આપીને તાદસ્યચિત્ર લેખકે ઊભું કર્યું છે. નિર્દોષ પાલુ પર તેનો પતિ આરોપ મૂકે છે. પરિણામે પાલુ ઘર છોડી જાય છે. છેવટ પાલુ અને અરજણ લગ્ન કરીને ગામ છોડી જાય છે. આમ બન્ને પ્રેમી વ્યકિતઓ છેવટ એક થાય છે.

પુષ્કર ચંદરવાકરની બીજી નવલકથાની માફક આ પણ લોકપ્રિય થશે એવી આશા રાખી શકાય.

૧૨. નદીનાં નીર—લેખકઃ શ્રી. જયન્ત પરમાર, પ્રકાશકઃ ભારતી સાહિત્ય સંઘ (પ્રાયવેટ) લિમિટેડ, અમદાવાદ. પૃષ્ઠ ૨૦૨, કીમત ત્રણ રૂપિયા.

'બીજલેખા' પછીનો લેખકનો આ બીજો વાર્તાસંગ્રહ બહાર પડ્યો છે. દરેક વાર્તાનો ટૂંકો પરિચય શ્રી. જયન્ત પરમાર એમણે આપ્યો છે. શ્રી. જયન્ત પરમાર આપણા નવીન લેખકોમાંના એક લેખક છે. એમની વાર્તાઓના નાયક નાયિકાઓનાં નામ નવીન હોય છે એ ખાસ વિશિષ્ટતા છે. કેટલીક વાર્તાઓ સારી છે તો કેટલીક સામાન્ય લાગે છે; જો કે એકંદરે વાર્તાઓ સારી છે.

૧૩. ક્રાઈસ્લરની આત્મકથા—અનુવાદક : વાસુદેવ મહેતા; પ્રકાશક : રવાણી પ્રકાશન ગૃહ, અમદાવાદ. પૃષ્ઠ ૧૭૫, કીમત રૂા. ૩–૦–૦.

અમેરિકાની એક સુવિખ્યાત મોટર બનાવનારી કોરપોરેશનના માલિક અને પ્રમુખનું આ જીવનચરિત્ર આજના યુગમાં શ્રમ અને શ્રદ્ધાનો મહિમા દર્શાવે છે. ચારિત્રબળ, અદમ્ય ઉત્સાહ અને જાતમહેનતથી આગળ વધેલા આ મહાપુરુષ, ખૂબ જ ગરીબ માબાપને ત્યાં એક સામાન્ય ગામમાં જન્મેલા. આ જ દુનિયામાં સારામાં સારીમાંની એક ગણાતી મોટર કંપની–કોરપોરેશનના વ્યવસ્થાપક પ્રમુખ છે. એમનું પ્રેરણાત્મક જીવન આપણા યુવાનોને પણ પ્રેરણા આપશે એવી આશા છે.

૧૪–૧૫. સંધિકાળ પૂર્વાર્ધ–ઉત્તરાર્ધ—લેખકઃ શ્રી. ચુનીલાલ વર્ધમાન શાહ, પ્રકાશકઃ ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર, સુરત. પૃષ્ઠ બન્ને ભાગનાં ૨૮૨ અને ૨૧૬, કીમત અનુક્રમે રૂા. ૪॥ અને ૩॥.

શાંત વહી જતા સરિતાના પ્રવાહ જેવી શ્રી. ચુનીલાલ વર્ધમાન શાહની આ નવલકથા લડત પહેલાંના અને સ્વાતંત્ર્યપ્રાપ્તિ વખતના સંધિકાળના યુગની સામાજિક નવલકથા છે. વહી જતા યુગના પ્રતિનિધિ ધીરજલાલ કારભારી, અને તેમની પત્ની લીલાવતી–આવતા યુગના શશિકાંત, વંદના, વિનોદા, શાલિની એ નવા યુગના કહી શકાય. આ પાત્રોની આસપાસ ગૂંથેલી કથા આપણા સમાજજીવનનું પ્રતિબિંબ પાડે છે.

કાઠિયાવાડના એક નાના રાજ્યનાં કારભારી ધીરજલાલ પ્રામાણિકપણાનો વારસો પામેલા છે, અને અત્યંત ગરીબ માતાપિતાને ત્યાં જન્મેલા હોઈ ધીરે ધીરે આગળ વધેલા છે. સંસ્કારી અને સુશિક્ષિત હોઈ પોતાનાં ત્રણ બાળકો શશિકાંત, શાલિની અને વિનોદાને પણ તેમની ઇચ્છા પ્રમાણે અભ્યાસની સગવડ કરી આપે છે. શશિકાંત ગ્રેજ્યુએટ થઈને સુરેન્દ્રનગરમાં જ શિક્ષક તરીકે જોડાય છે અને પિતાની સાથે

જ રહે છે. શાલિનીનાં લગ્ન થઈ ગયાં છે અને તે સાસરે રહે છે. નાની વિનોદા ડૉક્ટર થવા માગે છે. લગ્નલાયક થવાથી શશિકાંતના લગ્ન માટે ધીરજલાલ અને શશિકાંત ત્રણેક સારી લાગતી જગ્યાએ તપાસ કરે છે. પિતાપુત્ર વચ્ચે કન્યાની પસંદગી અંગે ચર્ચા ચાલે છે. અંતે પુત્રની પસંદગીએ શશિકાંતનું લગ્ન વંદના સાથે થાય છે. વંદના લક્ષાધિપતિ શેઠ કૃષ્ણકાન્તની પુત્રી હોઈ-ભણેલી પણ છે. ગ્રેજ્યુએટ છે. એટલે સ્વાભાવિક સ્ત્રી-સ્વાતંત્ર્ય વિષે ચોક્કસ પ્રકારના આધુનિક વિચારો ધરાવે છે. સંયુક્ત કુટુંબમાં એની આ ભાવના ઘવાય છે અને પતિની જાણ બહાર પિતાની પાસે શશિકાંતની બદલી માટે ખટપટ કરાવે છે. ધીરજલાલ અને શશિકાંત પણ અજાણ છે. માતા લીલાવતી જરા કચવાય છે, પણ ઉદાર પિતા શશિકાંતને રજા આપે છે, વંદના સ્વતંત્ર થયાનો આનંદ માને છે. શશિકાંત સમજે છે ખરો, પરંતુ એક દિવસ વંદના સમજશે એવી શ્રદ્ધાથી વંદનાની ઇચ્છાની આડે આવતો નથી.

દરમ્યાન રાજ્યો નષ્ટ થતાં ધીરજલાલની નોકરી છૂટી જાય છે, લીલાવતીનું અવસાન થાય છે અને ધીરજલાલનું પેન્શન ધાર્યા કરતાં ઘણું જ ઓછું નક્કી થાય છે. આમ છતાં શશિકાંત કે વંદનાને કોઈ પણ જાતની ખબર ધીરજલાલ આપતા નથી, એથી તો શશિકાંત પિતા પાસેથી મદદ મંગાવે છે. ધીરજલાલ મદદ મોકલે છે પણ ખરા. એક તરફથી આ આફત ધીરજલાલ પર પડે છે તો બીજી તરફથી એની પુત્રી શાલિનીનો સંસાર દુઃખી હોય છે. શાલિનીનો પતિ બીજી કોઈ બાઈ સાથે લપટાય છે. શાલિની પતિનું ઘર છોડીને પિતાને ત્યાં આવે છે અને ત્યાં જ રહી જાય છે. વિનોદા ડૉક્ટર થઈને બાપની સેવા કરવાના ઈરાદે ત્યાં જ નોકરી લે છે. પરંતુ થોડા વખત પછી લગ્નની ઇચ્છા જાહેર કરે છે ત્યારે ધીરજલાલને સખત આઘાત લાગે છે, એ હતાશ થઈ જાય છે. મધ્યમ વર્ગના આધેડ ઉમ્મરના માનવી–પત્નીના અવસાન પછી પુત્રપુત્રીઓ પોતાના સંસારમાં લાગી જતાં કેવી કરુણ સ્થિતિમાં એકલવાયું જીવન ગાળે છે તેનું તાદૃશ્ય દર્શન વાચકને અહીં થાય છે. નવલકથાનો સુખદ અંત આવે છે. શશિકાંત અને વંદના એક આકસ્માત સંજોગમાં પિતાની પરિસ્થિતિથી વાકેફ થાય છે. પિતાએ સ્નેહવશ થઈ કેટલું સહન કર્યું છે તેની જાણ થાય છે, અને પ્રાયશ્ચિત્તરૂપે પોતાની લાગણી રાખે છે.

આમ આથમતા યુગના સ્નેહાળ માનવી–પિતાની ઉદારતા અને નવીન યુગના દંપતીના બેદરકારી જીવનનું દર્શન કરાવતી આ નવલકથા જરૂર વાંચવી ગમશે.

૧૬ નવો છોકરો :–મૂળ લેખિકા અન્ના પેરેટ રોઝ, પ્રકાશક : સ્વાણી પ્રકાશન ગૃહ, ટિળક માર્ગ, અમદાવાદ. પૃષ્ઠ ૨૨૮, કીંમત રૂ. ૩–૮–૦.

યુદ્ધની ભયાનકતાનો ખ્યાલ–યુદ્ધ જેણે જોયું નથી, એની વેદના જેણે અનુભવી નથી તેને આવી શકે એમ નથી. યુદ્ધમાં થયેલા ભયાનક બોંબમારાને લઈને હજારો નિર્દોષ માનવીઓના જાન ગયા–કેટલાય બાળકો અનાથ બન્યા, આવા અનાથ બનેલા બાળકના માનસ ઉપર કેવી અસર થાય છે, એનું જીવન કેટલું કરુણ બની જાય છે તેની આ કથા છે. આવાં બાળકોને મદદ કરનારી સંસ્થાઓ સામાન્ય મદદ પણ કરે છે–કેટલાંક કુટુંબો આવાં બાળકોને પોતાને ઘેર રાખે છે. પણ આક્રમણ પામેલા મગજ ઉપર યુદ્ધના પડેલા પ્રત્યાઘાતો એના માનસની બદલાયલી સ્થિતિ સુધારી શકતા નથી–કોઈ કોઈક જ કુટુંબ એને પોતાના બનાવી શકે છે.

આવા બાળકનું ઘડતર—એનું માનવીકરણ એ માનસશાસ્ત્રીઓ માટે એક કોયડો છે. જે કુટુંબ એને રાખે છે તેને માટે કસોટી છે. આ કથા એવા જ એક બાળકની છે, બાળકના ઘડતરની છે. માનસશાસ્ત્રીઓ માટે તથા માનવતાપ્રેમીઓ માટે ખાસ વાંચવા જેવી છે.

૧૭. સુવર્ણકંકણ—લેખક : શ્રી. રતિલાલ દીપચંદ દેસાઈ; પ્રકાશક : શ્રી જીવનમણિ સદ્વાચનમાળા ટ્રસ્ટ, દિલ્હી દરવાજા બહાર, અમદાવાદ. પૃષ્ઠ ૧૧૨, કીમત રૂ. ૧-૦-૦.

સદ્વાચનમાળા ટ્રસ્ટના ત્રીજા પુસ્તકમાં નામ પ્રમાણે ઉચ્ચ ભાવના-સદ્વાચન તરફ પ્રેરતી જૈનશાસ્ત્રોમાંથી ચૂંટી કાઢેલી જીવનઘડતર માટે ઉપયોગી વાર્તાઓ આપી છે. વાર્તાઓ સારી છે. કેટલીક વાતો સાંભળેલી તે પણ લેખકે આમાં ઉતારેલી છે. —લ. દી.

૧૮. સંતસમાગમ—સં. મુકુલભાઈ કલાર્થી; પ્રકાશક : નવજીવન પ્રકાશન મંદિર, અમદાવાદ. ક્રાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૪૮, સાદું પૂઠું, કીમત રા. ૦-૬-૦.

ભારત સરકારે સમાજશિક્ષણ યોજનાનો લાભ લેતા નવા અક્ષરજ્ઞાન પામેલા વાચકોને ઉપયોગી થાય તેવું સાહિત્ય રચાવી પ્રસિદ્ધ કરવાની યોજના કરેલી છે. એ યોજનાને અનુરૂપ સાહિત્ય ગૂજરાત વિદ્યાપીઠે પણ, શ્રી. મુકુલભાઈ કલાર્થી દ્વારા તૈયાર કરાવી પ્રસિદ્ધ કરેલું તે પૈકીનાં કેટલાંકને ઇનામ પણ પ્રાપ્ત થયાં છે.

એ જ પદ્ધતિએ આ પુસ્તિકા પણ તૈયાર કરાઈ હોઈને એ યોજનામાં આવરાઈ જતાં સંખ્યાબંધ વાચકોને ઉપયોગી વાચન પૂરું પાડે તેવી છે. એમાં ભારતના સંતો—નરસિંહ મહેતા, દાદુ દયાળ, કબીર અને જનક, સંત તુકારામ અને સ્વામી રામદાસના આધ્યાત્મિક પ્રસંગો અને કાવ્યો-પદો—ભજનો પણ અપાયાં છે. સંતપરિચય પામવા ઇચ્છતાં આવાં નવાં વાંચતાં શીખેલાં પ્રૌઢોને આ પુસ્તિકામાંથી ઠીક ઠીક "સંત—સમાગમ" પ્રાપ્ત થશે.

૧૯. જીવન અને મરણ—સંપાદક, પ્રકાશક, કદ, પૂઠાં ઉપર પ્રમાણે; કીમત ૦-૬-૦.

ઉપર પ્રમાણેની શૈલીએ જ તૈયાર કરાયેલી આ પુસ્તિકા પણ સમાજશિક્ષણ યોજના માટે કામ લાગે તેવી ગ્રામજીવનના પ્રશ્નોને સરળ લોકભોગ્ય ભાષામાં રજૂ કરતી ૪ વાર્તાઓ અપાઈ છે. એની પહેલી વાર્તા ગામડાના ઉદ્યોગો નાશ પામતા અટકે તેને લગતી હોઈને બીજી હિંદુ-મુસ્લિમ એકતાની સૂચક છે. ત્યારે ત્રીજી વાર્તા "જીવલેણ ગાડું" દારૂથી થતી પાયમાલીનું દિગ્દર્શન કરાવે છે અને ચોથી વાર્તામાં બ્રાહ્મણનો છોકરો ભંગીને ત્યાં ઊછરીને મોટો થયા પછી અસ્પૃશ્યતા સામે ધંધો નહિ મળતાં વેપાર તરફ કેવા રીતે વળ્યો તે દર્શાવ્યું છે. વાર્તાઓ બોધક હોઈને સમાજમાં પ્રચાર કરવા પાત્ર છે.

૨૦. શીવણ ભરત અને ફેન્સીકામ—(ધોરણ ૮થી ૧૧ માટે) લેખિકા : ધનમાય ધનજીશા અંકલેશ્વરિયા; પ્રકાશક : આચાર્ય બુક ડેપો, જ્યુબિલી બાગ પાસે, વડોદરા. ડેમી આઠ પેજી પૃષ્ઠ ૧૬૮+૮, બોર્ડપટીનું પૂઠું. કીમત રૂ. ૬-૦-૦.

લેખિકા બહેન એક અનુભવી શિક્ષણશાસ્ત્રી છે. શિક્ષણક્ષેત્રે વિવિધ કલાશિક્ષણ પણ યોજાય છે. તદનુસાર ધોરણ ૮થી ૧૧ની વિદ્યાર્થિનીઓને શીવણવિજ્ઞાન શીખવામાં ઉપયોગી નીવડે તેવું આ પાઠ્યપુસ્તક તેમણે તૈયાર કર્યું છે. એમાં એમણે સચિત્ર ભરત અને ફેન્સીકામને લગતી સંખ્યાબંધ આકૃતિ-ચિત્રો પણ આપેલ હોઈને શીખનાર વિદ્યાર્થિનીઓને સારું માર્ગદર્શન આપે તેમ છે.

ઉપર્યુક્ત ધોરણોમાં ભણતી વિદ્યાર્થિનીઓ માટે શીવણવિજ્ઞાનના વિષય માટે આ પુસ્તક પાઠ્યપુસ્તક તરીકે સ્વીકારી શકાય તેવું હોઈ ને છપાઈ, સફાઈ પણ સારી છે.

૨૧. **પુસ્તકોની વર્ગીકૃત નામાવલિ**—તૈયાર કરનાર: શ્રી. બી. એમ. દસ્તુર, લાયબ્રેરીઅન, પહેલા દસ્તુર મહેરજી રાણા લાયબ્રેરી, નવસારી. ક્રાઉન આઠ પેજી કદનાં પૃષ્ઠ ૧૧૮+૬૦, જાડું પટીનું પૂઠું, કીમત લખી નથી.

દરકોઈ પુસ્તકાલયને માટે પુસ્તકોની વર્ગીકૃત યાદી એ અગત્યનું સાધન છે. એ યાદી વાચકોને પુસ્તકપસંદગી માટે ખબ ઉપયોગી નીવડે છે, અને તે દરેક પુસ્તકાલયમાં હોવી જરૂરી છે.

મોટાં પુસ્તકાલયોમાં, જ્યાં વિપુલ સંખ્યામાં પુસ્તકોનો સંગ્રહ હોય ત્યાં તો એ અનિવાર્ય જ લેખાય. પુસ્તકાલયના મંત્રી ગ્રંથપાલે એ અદ્યતન બનાવવી જોઈએ.

વાચકોની આ જરૂરિયાત પૂરી પાડવા માટે ઉપર્યુક્ત પુસ્તકાલયના ગ્રંથપાલ શ્રી. દસ્તુરે મહેનતપૂર્વક આ યાદી તૈયાર કરી છે. એ જ પ્રમાણે આપણે ત્યાંનાં મોટાં તાલુકા-જિલ્લા પુસ્તકાલયો આવી યાદીઓ તૈયાર કરી છપાવે તો પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિની એક વિશિષ્ટ સેવા બજાવી લેખાય. તેમાં પણ જિલ્લા પુસ્તકાલયોમાં તો આવી મુદ્રિત યાદીઓ હોવી ઘટે, જેથી પુસ્તકાલયનો લાભ લેનારાઓને પુસ્તકાલયના પુસ્તકસંગ્રહની યાદી જોઈ જવાનો લાભ ઘેર બેઠાં મળી શકે.

ઉપર્યુક્ત નામાવલિમાં શ્રી. ધૂમકેતુનું નામ " **ત્રિ. ગો. જોશી** " છપાયું છે તે હવે પછી **ગૌ. ગો. જોષી** સુધારી લેવાય એમ ઇચ્છીએ. એઓશ્રીનું નામ ગૌરીશંકર ગોવર્ધનરામ જોષી છે.

મ. પ્ર. વ્યાસ

૨૨. **રસપોળી**—(આવૃત્તિ ત્રીજી) લેખક: શ્રી. રમણિક અરાલવાળા; એમ. એ. બી. ઙી; પ્રકાશક: સસ્તું સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય, અમદાવાદ. પૃ. ૪૮, કીમત. ૦-૪-૦.

આમાં ૧૯ સુંદર ગીતો છે.

સૂરજદાદા. ફરિયાદ, અગાસી, ગાયો આવી, એ ગીતો મજાનાં છે. બાળકોને ગમે એવાં છે. એની ત્રીજી આવૃત્તિ એની સાક્ષી પૂરે છે. ચાર આના કીમત ઝાઝી ન કહેવાય.

૨૩. **બુદ્ધિ કોના બાપની ?** લેખક—શ્રી. હરીશ નાયક; પ્રકાશક: સસ્તું સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય, અમદાવાદ—મુંબઈ, ૨. પૃ ૧૧૨, કીમત ૦-૧૨-૦.

સળંગ સુંદર વાર્તા છે. વચ્ચે વચ્ચે ઉપદષ્ટાંતો જેવી વાર્તાગૂંથણી પણ છે, બુદ્ધિપ્રદ સુંદર વાર્તા લખાઈ છે. વાર્તાનો અખતરો આવકાર પાત્ર છે, મામો ને ભાણો ફક્કડ કરામત અજમાવે છે. રાજકુમારી અને એની સાથેના લગ્નની વાત ગલગલિયાં પેદા કરે તેવી છે. બાળકોને આ વાર્તા ગમશે.

૨૪. **કાઠિયાવાડની વાતો**—લેખકો: શ્રી. નિરંજન વર્મા, જયમલ્લ પરમાર. પ્રકાશક: ભારતી સાહિત્ય સંઘ લિ. ફ્ર્નાન્ડીઝ બ્રીજ, ગાંધીરોડ, અમદાવાદ. ૧. પૃ. ૮૮, કીમત સવા રૂપિયો.

—દેશ દેશની લોકકથાઓ ભાગ. ૪ તરીકે પ્રકાશન પામેલી આમાં ચાર સુંદર વાર્તાઓ છે. પુસ્તકનું આ ત્રીજું મુદ્રણ છે. એ જોતાં ' કાઠિયાવાડી વાતો 'એ સારો પ્રભાવ પાડ્યો લાગે છે. વાર્તાનું વસ્તુ અને ઉઠાવ સુંદર છે. છેલ્લી બે વાર્તાઓ રસપ્રદ ગોઠવાઇ છે:

' ' વાચક '

ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય અમદાવાદ તરફથી

૧. ભગવાન મહાવીર—લેખક: શ્રી. જયભિખ્ખુ; કીમત રૂ. ૩–૦–૦.

૨. કંચન અને કામિની— ,, ,, ,, રૂ. ૨–૮–૦.

૩. સદ્વાચન શ્રેણી— ,, ,, ,, રૂ. ૨–૮–૦.

૪. ગૂર્જરલક્ષ્મી—લેખક: શ્રી. ગુણવંતરાય આચાર્ય; કીમત રૂ. ૩–૫૦.

૫. અંગારભસ્મ—લેખક: શ્રી. શિવકુમાર જોષી; કીમત રૂ ૧–૮–૦

૬. સુવર્ણ કંકણ—લેખક: શ્રી. રતિલાલ દીપચંદ દેસાઈ; કીમત રૂ. ૧–૦–૦.

૭. સુંદરવન—લેખક: શ્રી. દુર્ગેશ શુક્લ; કીમત રૂ. ૨–૦–૦.

૮. નિરંજન—(નવી આવૃત્તિ) લેખક શ્રી ઝવેરચંદ મેઘાણી; કીમત રૂ. ૩–૪–૦.

સસ્તું સાહિત્ય કાર્યાલય—અમદાવાદ તરફથી

૯. પિતામહ ભીષ્મ—પ્રયોજક: વાસુદેવ મહાશંકર જોષી; કીમત રૂ ૧–૦–૦.

૧૦. પ્રકૃતિનાં લાડકવાયાં—લેખક: શ્રી વિજયગુપ્ત મૌર્ય, કીમત રૂ. ૨–૦–૦.

૧૧. બાળરમતો—લેખક: શ્રી. શામજીભાઈ કા. જમોડ; કીમત રૂ. ૦–૧૨–૦.

૧૨ વિવિધ વિષયો પર સામાન્ય જ્ઞાન—સંયોજક: શ્રી. ચંદુલાલ ત્રિ. વ્યાસ; કીમત રૂ. ૦–૬–૦.

૧૩. તુલસીદાસની સાખીઓ—સંગ્રાહક: શ્રી. શાંતિલાલ ઠાકર; કીમત રૂ. ૦–૪–૦.

૧૪. ઉચ્ચ જીવન—સ્વ. ડૉ હરિપ્રસાદ વ્રજરાય દેસાઈ; કીમત રૂ. ૦–૪–૦.

૧૫ શ્રી વિષ્ણુ સહસ્રનામ—(નવી આવૃત્તિ) કીમત રૂ. ૦–૪–૦.

નવજીવન પ્રકાશન મંદિર—અમદાવાદ તરફથી

૧૬. ખાદી ગ્રામોદ્યોગ શા માટે ?—સંપાદક: વિઠ્ઠલદાસ મગનલાલ કોઠારી; કીમત રૂ. ૧–૪–૦.

એન. એમ. ઠક્કરની કંપની—મુંબઈ તરફથી

૧૭. કોઈએ પાડ્યું નામ—લેખક: શ્રી. ત્રિમૂર્તિ; કીમત રૂ. ૨–૦–૦.

અન્ય પ્રકાશકો તરફનાં પુસ્તકો

૧૮. મહાગુજરાતનો જંગ—લેખક: શ્રી. યશપાલ પરીખ; કીમત રૂ. ૫–૦–૦.

૧૯. પુસ્તકોની વર્ગીકૃત નામાવલિ—(પહેલા દસ્તુર મહેરજી રાણા પુસ્તકાલય–નવસારી), તૈયાર કરનાર: શ્રી. બી એમ. દસ્તુર; કીમત લખી નથી.

પુસ્તકાલય નોંધ

વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળ

શિષ્ટવાચનની સાતમી પરીક્ષા

શિષ્ટવાચનની સાતમી પરીક્ષા તા. ૧૫–૯–૫૭ના રોજ, શ્રી. દાદાભાઈ ન. હાઈસ્કૂલ આણંદના આચાર્ય, શ્રી. ઈશ્વરભાઈ પટેલકૃત "બહુરત્ના વસુંધરા" નામના પુસ્તકની લેવાશે. વિશેષ માહિતી માટે નીચે જણાવેલા સરનામે (પાનુ ૬૦૬) પત્રવ્યવહાર કરો.

તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળોની રચના

જે તાલુકામાં ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળના સને ૫૬–૫૭ના ૨૦ અને તે ઉપરાંતના સભાસદો નોંધાયા હોય તે તાલુકાનું તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળની રચના જૂન માસમાં કરવા ઠરેલું છે. નોંધાયલા સભ્યોની યાદી ચાલુ જે તે તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળના મંત્રીઓ તરફ, જે તે જિલ્લાનાં જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળોએ મોકલી આપી છે. જ્યાં તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળો ચાલુ નથી ત્યાં, તાલુકાના મુખ્ય પુસ્તકાલય તરફ યાદી મોકલી છે. આ યાદી સાથે તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળની સભા બોલાવવાનો અને સભામાં કરવાનાં કામોનો પરિપત્ર પણ મોકલ્યો છે. તો તે પરિપત્રમાં જણાવ્યા મુજબ સત્વરે જૂન '૫૭ આખર સુધીમાં તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળોની રચના કરવા આગ્રહભરી વિનંતિ છે.

વિભાગ પ્રચારકની કામગીરી

વડોદરા પંચમહાલ જિલ્લા પુ. પ્રચારક શ્રી. છ. મ. પટેલે માહે એપ્રિલ માસમાં કરજણ તાલુકામાં ૧. રોપા, ૨. સગડોળ, ૩. ચોઝ, ૪. સણાપુરા, ૫. ઉરદ, ૬. ઓસરામ, ૭. છછવા, ૮. કાસમપુર, ૯. ધાવટ, ૧૦. કુરાઈ એ ગામોનાં પુસ્તકાલયોની તપાસણી કરી માર્ગદર્શન કર્યું છે, તથા ૧૧. ખેરડા અને ૧૨. હરસુંડા ગામે નવીન પુસ્તકાલય ખોલવાનો પ્રચાર કર્યો છે. સદર માસમાં ગુ. પુ. મં.ના ૧૪ સભ્યો નોંધ્યા છે. સદર માસમાં ઓફીસના કામે વધુ રોકાવાનું થવાથી સદર પ્રચારકથી ડીસ્ટ્રીકની કામગીરી ઓછી થઈ છે.

માહે મે '૫૭ના માસમાં કરજણ તાલુકામાં ૧. દેથાણ, ૨. લાકોદરા, ૩. માંકણ, ૪. ધામણજા, ૫. માંગરોળ, ૬. સીંપા, ૭, બોડકા, ૮. કણભા, ૯. કંબોલા, ૧૦. મીયાગામ ૧૧. લતીપુર ટીંબી, ૧૨. બચાર, ૧૩. કલા, ૧૪. સણીયાદ, ૧૫. કરણ, ૧૬. હળદરવા, ૧૭. સાંસરોદ અને ૧૮. માંત્રોજ, એ ગામનાં પુસ્તકાલયોની તપાસણી કરી માર્ગદર્શન કર્યું છે, તથા ૧૯. દીવી, અને ૨૦. સાંમરી એ ગામે નવીન પુસ્તકાલય ખોલવાનો પ્રચાર કર્યો છે. સદર માસમા ગુ. પુ. મં.ના ૧૯ સભ્યો નોંધ્યા છે.

ભરૂચ-સુરત જિલ્લા પુ. પ્રચારક શ્રી: ભ. મં. મહંતે માહે એપ્રિલ '૫૭ના માસમાં જગડીયા તાલુકાના ૧. જગડીયા, ૨. ઉંચેડીયા, ૩. કુલવાળી, ૪. કપલસાડી,

૫. સારસા. ૬. રાજપારડી. ૭. લીમેટ. વાલીયા તાલુકામાં ૮. બીલોડ, ૯. ડહેલી, ૧૦. સોડગામ, ૧૧. ડેરા, ૧૨. લુણા, ૧૩. કરસાડ, ૧૪. દેસાડ એ ગામોની પુસ્તકાલયોની તપાસણી કરી, માર્ગદર્શન કર્યું છે. ઉપરાંત જગડીઆ તાલુકામાં ૧. લીમોદ્રા, ૨. આમલઝર, ૩. રાણીપુરા, ૪. ધારોલી, વાલીયા તાલુકામા, ૫. વાલીયા, ૬. તુણા એ ગામોમાં નવીન પુસ્તકાલયો ઊભાં કરવા તજવીજ કરી છે. સદર માસમાં તેમણે ગુ. પુ. મંડળના ૨૧ સભ્યો નોંધ્યાં છે.

માહે મે '૫૭ના માસમાં જગડીયા તાલુકાના ૧. મુલદ, ૨. ખરચી, ૩. ત્રાંકડ, ૪. ભાલોદ, ૫. ઓર, ૬. ગોઠીદ્રા, ૭. ઉમધરા, ૮. ઉમલ્લા, ૯. વણાકપોર, ૧૦. ઉમરવા એ ગામોનાં પુસ્તકાલયોની તપાસણી કરી છે તથા ૧. પીપોદરા અને મોટા સોજા એ ગામોએ નવીન પુ. ઉઘાડવા પ્રચાર કર્યો છે. સદર માસમાં ગુ પુ. મંડળના ૧૧ સભ્યો નોંધ્યા છે. સદર માસમાં ૧૨ દિવસ રજા ઉપર ઉતરવાના કારણે સદર પ્રચારકની કામગીરી ઓછી થઈ છે.

શાળાવાળા એકેએક ગામે પુસ્તકાલય

શાળાવાળા એકેએક ગામે પુસ્તકાલય હોવું જ જોઈએ. તે માટે જ્યાં પુસ્તકાલય ન હોય ત્યાંના નાગરિકોએ અને શિક્ષક બંધુઓએ રૂ. ૫૦થી ૧૦૦ની રકમ એકત્ર કરી, આગળની તજવીજ માટે નીચેના સરનામે પત્રવ્યવહાર કરવો.

વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળ,
C/o સેન્ટ્રલ લાઈબ્રેરી, વડોદરા.

વ. મુ. પટેલ
સહમંત્રી

અમદાવાદ વિભાગ પુસ્તકાલય પ્રચારકની કામગીરી

અમદાવાદ વિભાગ પુ. પ્રચારક શ્રી. ઉમિયાશંકર લ. દવેએ એપ્રિલ સને ૧૯૫૭ના માસમાં નીચેનાં ગામોએ મુલાકાત લઈ પુસ્તકાલયોની તપાસણી કરી માર્ગદર્શન આપ્યું હતું.

૧. સોજીત્રા, ૨. નાર, ૩. તારાપુર, ૪. ખંભાત, ૫. પેટલાદ, ૬. બોચાસણ, ૭. રૂદેલ, ૮. સુવા, ૯. બોરસદ, ૧૦. આણંદ, ૧૧. વલ્લભવિદ્યાનગર, ૧૨. મહેમદાવાદ, ૧૩. ખેડા, ૧૪. નડિયાદ, ૧૫. કઠવાલ, ૧૬. કપડવણજ, ૧૭. ડાકોર, ૧૮. ઠાસરા, ૧૯. ઉમરેઠ, ૨૦. ભાદરણ, ૨૧. એઠોર, ૨૨. ઊંઝા, ૨૩. જેતલવાસણા, ૨૪. દહેગામ, ૨૫. બાયડ, ૨૬. ડકેતાઈ.

તે ઉપરાંત ગુજરાત પુ. મંડળના ચાર સભ્યો નોંધ્યા હતા.

કલોલ તાલુકા પુ પ્રચારક શ્રી. ડાહ્યાલાલ અં. બ્રહ્મભટ્ટે નીચેનાં પુસ્તકાલયોની તપાસણી કરી માર્ગદર્શન આપ્યું હતું: ૧. રાધેજા, ૨. છત્રાલ, ૩. પાનસર, ૪. નારદીપુર, ૫. વડસર, ૬. વડસર મહિલા, ૭. ઊનાવા, ૮. વાસન, ૯. બાળવા, ૧૦. લીંબોદરા અને જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળની કારોબારીના સભ્ય તરીકે મકાખાડ તા. વિજાપુર અને બહુચરાજી તા. ચાણસ્માની ભેટ લીધી હતી.

પુસ્તકાલયોને મદદ

૫૧) સા. પુ. ટીમ્બરવા (તા. સિનોર)ને વડુ (તા. પાદરા)ના પટેલ મોતીભાઈ લલ્લુભાઈ તરફથી

- સા. પુ. નારદીપુર (તા. કલોલ) ને ૧૧) જહા. વાસુદેવભાઈ વિષ્ણુપ્રસાદ નારદીપુર, ૪) પા. કરસનદાસ અમીચંદદાસ દેઉસણા, ૫) પા. ગોવિંદદાસ મગનદાસ તા. કડી, ૪) ભા. પુનમચંદ નાનચંદ અમદાવાદ, ૫) નાયક બળદેવરાય પુરૂષોત્તમદાસ કડી, ૫) પા. જોઈતાભાઈ નારાયણદાસ મુ. જાસલપુર ૬) પા. પુંજલદાસ ઠાકુદાસ મુ. ઉંટવા તા. કડી, ૫) મોદી અમથારામ પુંજારામ નારદીપુર, ૫) સોની છોટાલાલ જેઠાલાલ અમદાવાદ, ૫) સોની વ્રજલાલ ચકાલાલ માણસા, ૫) મોદી ડાહ્યાલાલ જોઈતારામ રાંધેજા, ૫-૪-૦ નાયી અંબાલાલ મોહનલાલ કડી, ૫-૪-૦ નાયી મગનલાલ ત્રિભોવન કડી ૧૦) નાયી છીતાભાઈ સોમનાથ મુ. કરણનગર.

સાતમો શિષ્ટ વાચન પરીક્ષા

વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળ તરફથી સાતમી શિષ્ટ વાચન પરીક્ષા તા. ૧૫ સપ્ટેમ્બર '૫૭ના રોજ જે તે કેન્દ્રોએ લેવાશે.

પરીક્ષા માટે ચરોતર એન્યુ. સોસાયટી સંચાલિત શ્રી. દા. ન. હાઈસ્કૂલ આણંદના આચાર્ય શ્રી. ઈશ્વરભાઈ પટેલ કૃત " બહુરત્ના વસુંધરા " (પરીક્ષાર્થી આવૃત્તિ પૃષ્ઠ ૧૫૪ કિંમત રૂ. ૧-૪-૦)નું પુસ્તક રાખવામાં આવ્યું છે. પરીક્ષાના કામે આ પુસ્તકની કિંમત ૦-૧૪-૦ રખાઈ છે. પોસ્ટેજથી મંગાવનારને ૦-૨-૦ વધુ થશે.

આ પુસ્તકમાં પરદેશનાં ૧૮ ટૂંકાં જીવનચરિત્રો મૂકવામાં આવ્યાં છે. એ ચરિત્રો, સાહસ, શૌર્ય, હિંમત, શ્રદ્ધા, દયા, પ્રેમ અને દૃઢ નિશ્ચય વગેરે સદ્‌ગુણોથી ભરેલાં છે. સૌ સહેલાઈથી સમજી શકે એવી સરળ શૈલી અને મોટી ટાઈપમાં લખાયલા આ ચરિત્રો નાનાં મોટાં સૌને જરૂર વાંચવા અને બીજાઓને વંચાવવા જેવાં છે.

જે ગામેથી આ પરીક્ષામાં બેસનાર નિદાન પાંચ પરીક્ષાર્થીઓ ઊભા થશે ત્યાં કેન્દ્ર અપાશે. પરીક્ષાર્થી દીઠ પ્રવેશ ફી ૦-૪-૦ રખાઈ છે.

પરીક્ષામાં ઉત્તીર્ણ થનારાઓને પ્રમાણપત્ર તથા ઉપલે નંબર ઉત્તીર્ણ થનારાઓને ઇનામો આપવાની યોજના પણ છે.

ગુજરાતી ભણતાં અને સમજતાં મોટી ઉંમરનાં ભાઈબહેનો તથા ધો. ૭ અને તે ઉપરાંતના વિદ્યાર્થીઓ આ પરીક્ષાનો જરૂર લાભ લે અને બીજાને લેવડાવે.

આ પરીક્ષા પ્રત્યે લોકોનો ઉત્સાહ દિનપ્રતિદિન સારો વધતો જાય છે. ગઈ છઠ્ઠી પરીક્ષાનો ગુજરાત તથા મુંબઈ શહેર સહિત ૪૨૫ કેન્દ્રોમાંથી નાના મોટા ૧૧૦૮૫ પરીક્ષાર્થીઓએ લાભ લીધો હતો.

કેન્દ્ર ખોલવા માટે તથા શિષ્ટ વાચન પરીક્ષાના નિયમો અને જાહેરાત માટે લખોઃ

વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળ,
ઠે. સેન્ટ્રલ લાયબ્રેરી, વડોદરા

વ. મૂ. પટેલ
સહમંત્રી

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિ. વડોદરા

સૂચના-સમાચાર

(૧) પુસ્તકાલયો તરફથી સને ૧૯૫૭-૫૮ના વર્ષ માટેનાં બજેટ નોંધવા માટે મંડળમાં આવવા માંડયાં છે. પુસ્તકોની યાદી કેટલાંક બજેટોમાં સામેલ કરેલી જણાતી નથી. એવાં બજેટો પરત કરવામાં આવશે. બજેટ સાથે પુસ્તકોની યાદી અવશ્ય મોકલવા વિનંતિ છે.

(૨) બજેટની બે નકલો સાદા બુકપોસ્ટથી મોકલવાનું રાખવું જોઈએ. પોસ્ટથી મોકલવાની જરૂર નથી. બજેટના અનુસંધાનમાં કંઈ લખાણ લખવાનું હોય તો જુદા પોસ્ટકાર્ડથી લખી જણાવવું જેથી પોસ્ટેજમાં રાહત રહે.

(૩) હિસાબી કામકાજમાં વધુ સરળતા થાય એ માટે ફોર્મની જાતોમાં એક નવીન પ્રકારનો હિસાબી રોજમેળના નમૂનાનો ઉમેરો કર્યો છે. એક ઘા ફોર્મની કિંમત પોસ્ટેજ વગર રૂા. ૧-૦-૦ છે. હિસાબી વર્ષ પૂરું થયેથી પુસ્તકાલયોએ તેમના હિસાબકિતાબ નયા પૈસામાં રાખવા. રોજમેળના ફોર્મ્સની માગણી બજેટમાં પુસ્તકોની યાદી સાથે કરવી.

(૪) બંધ પડેલ પત્રના લવાજમની રકમની વસૂલ મેળવવા બાબતની ઉઘરાણી મંડળમાં કરવી નહીં. લવાજમની રકમ વસૂલ મળશે તો જેને તેને ખાતે જમા લેવામાં આવશે. 'સબરસ' બંધ થવાથી, બદલામાં 'ચાંદની' મોકલાય છે.

(૫) પુસ્તકાલયોએ મંડળમાં નાણાં મોકલતી વખતે પુસ્તકાલયનું નામ, તાલુકો અને પોસ્ટ, મનીઑર્ડર કૂપનમાં અવશ્ય લખવાં, જેથી રકમ ખરા નામે જમા કરી શકાય.

(૬) મંડળમાં નોંધવા માટે બજેટની નકલ એક નહીં પરંતુ બે ભરીને મોકલવાની છે તેની પુસ્તકાલયના મંત્રી ભાઈઓ નોંધ લે.

(૭) કેટલાંક પુસ્તકાલયો મંડળનું સરનામું ફક્ત 'રાવપુરા વડોદરા' લખે છે એ પૂરતું નથી. 'રાવપુરા, પો. બૉક્સ નં. ૧૦, વડોદરા' એ પ્રમાણે અવશ્ય લખવું જોઈએ. જેથી ટપાલ ગેરવલ્લે ન પડે, અને સમયસર મળવા પામે.

વડોદરા,
તા. ૧૦-૬-'૫૭

લક્ષ્મણસિંહ પરમાર
મંત્રી

છે. તેઓ ક્ષત્રિય કુળમાં જન્મ્યા હતા. તેમના પિતાશ્રી રામદિન સંઘ દેશમાં ખેતીવાડી કરતા પણ નંદકિશોરને આ કાર્યમાં રસ ન પડ્યો. ૧૯૧૮માં તેઓ મિલિટરીમાં જોડાયા, ને લડાઈના મેદાનમાં પણ તેઓ જઈ આવ્યા. એ વખતે તેઓ કોરપોરલનો હોદ્દો ધરાવતા હતા. આરબ, પેલેસ્ટાઈન અને ઇજિપ્ત એ સ્થળે તેઓએ યુદ્ધભૂમિ પર સેવા બજાવી. લડાઈ પૂરી થઈ ત્યાર બાદ થોડા વર્ષો સુધી તેમણે લશ્કરી નોકરી ચાલુ રાખી, પછી લશ્કરનું વિસર્જન થતાં તેઓ પણ છૂટા થયા. ૧૯૫૬માં તેમણે પોસ્ટ ઓફિસમાં માત્ર એકત્રીસ રૂપિયાના પગારથી ટપાલીની નોકરી સ્વીકારી. લશ્કરી ગણવેશ ઉતારી હવે તેમણે ટપાલ ખાતાનો ખાખી ગણવેશ પહેરવો શરૂ કર્યો. લશ્કરી જીવનમાં હોદ્દો ભોગવ્યા બાદ ટપાલી તરીકેનું પદ સ્વીકારતા તેમણે જરા સંકોચ પણ અનુભવ્યો નહિ. લશ્કરી જીવનમાં પણ આનંદ માનતા જયરામજી આ નવા ઓકહામાં પણ આનંદપૂર્વક ગોઠવાઈ ગયા. ટપાલીનું કાર્ય એટલે આકરું તો ખરું જ! રોજ સવારે ને સાંજે ટપાલની 'બીટ' લઈ લઈને કેટલાય મકાનોના દાદરા ચડવા-ઊતરવા, કેટલાય બારણે ટકોરા દઈને ટપાલ ફેંકવી. સાંજ પડે થાકી જવાય તેવું જીવન!

આવા કઠણ જીવનમાં પણ જયરામજી આનંદ જ માનતા. નાનું બાળક મળે તો સામે હસીને કહે, 'જયરામજી', વૃદ્ધ આદમી મળે તો કહે 'જયરામજી' ને ટપાલ આપે ત્યારે ચહેરા પર નિર્મળ હાસ્ય અને મોંમાં 'જયરામજી' શબ્દો...આ બે તેમના ખાસ ગુણ. ટપાલની રાહ જોઈને કેટલાય યુવાનો, યુવતીઓ, માબાપો, બાળકો ને વૃદ્ધો 'જયરામજી' શબ્દો સાંભળીને દરવાજે ડોકાવતાં. કાગળ વાંચતી વખતે લોકોના મોં પર આનંદની લાગણી જોઈને જયરામજી ખુશ થાય, કોઈના મોં પર દુઃખ કે વેદના જોઈ દુઃખી થાય...આવા એ જયરામજી! સેવાભાવી અને પરોપકારી.

આમ તો કેટલાય ટપાલીઓ હસમુખા હોય છે, વાતોડિયા હોય છે ને આનંદી પણ હોય છે. પણ બીજા સામાન્ય ટપાલીઓ અને જયરામજીમાં આભ-પાતાળનો ફેર હતો. જયરામજીના દિલમાં તો સેવાનું બીન ચોવીસે કલાક વાગ્યા જ કરતું. ટપાલની નોકરીમાં તેમને છેવટ સુધી પચોતેર રૂપિયાથી વધુ રૂપિયા મળ્યા નથી, પણ તેમાં તેમને ખૂબ જ સંતોષ! આજે પણ તેમને ટપાલખાતા તરફથી બાવીસ રૂપિયા પેન્શન મળે છે અને આજીવિકા માટે ફિનાઈલની રેંકડી ખાલી ની રકમ પૂરી કરે છે. પણ જયરામજીને તેમાં સંતોષ છે. સંતોષ છે, એટલે જ તેઓ સામાન્યમાંથી અસામાન્ય માનવી બની શક્યા છે.

દીવાળીના દિવસો આવે છે ત્યારે ઘણા માણસો મોટા લોકો પાસે કંઈક બક્ષીસની આશા રાખે છે. અનુભવની વાત છે કે ટપાલી, માળી, ઘાટી, 'ઝાડુ' ઉઘરાવનાર ભૈયા વગેરે દીવાળી વખતે બોણી માગે છે. પણ જયરામજીએ બોણીની કદી પરવા કરી નથી. એક દીવાળીમાં તેમને સો રૂપિયા જેવી રકમ બોણીમાં મળી. જયરામજીએ વિચાર કર્યો, 'આ પૈસા પાછળ મેં પરસેવો ક્યાં પાડ્યો છે? આના પર મારો હક્ક શો?' આ વિચારની પાછળ જ બીજો વિચાર ફરકી ગયો. પાંત્રીસથી ચાળીસ હજારની વસ્તીવાળા ઘાટકોપરમાં ગુજરાતી સ્કૂલ છે તો પછી હિંદીભાષી ભાઈઓ ને બાળકો માટે એક શાળા કેમ ન બને?' દીવાળીની બક્ષીસના સો રૂપિયા પર પોતાનો હક્ક નહોતો તો પછી આ બાળકોનો હક્ક તો ખરો જ. ઘાટકોપરમાં આગ્રારોડ પર દેસાઈની વાડીમાં હિંદી પ્રાથમિક વર્ગ શરૂ થયા. ૧૯૩૮માં વર્ગ શ

થયો ત્યારે માંડ અગિયાર વિદ્યાર્થીઓ વર્ગમાં આવતા. ૧૯૪૭ સુધીમાં આ વર્ગનો ખાસ વિકાસ થયો નહીં. દસ વર્ષના ગાળામાં વધીને વિદ્યાર્થીઓની સંખ્યા ૭૫ની થઈ. જયરામજી-ને મળેલી દીવાળીની બક્ષીસના સો રૂપિયા પર આ વર્ગ કેમ ચાલે? કારણ કે ૭૫ છોકરા-ઓને ભણાવવા માટે જગ્યાનું ભાડું, શિક્ષકો-નો પગાર મળીને વર્ષે ૮૦૦થી ૯૦૦ રૂપિયાનો ખર્ચ પણ થતો. એટલું તો ચોક્કસ કે નિઃસ્વાર્થે કામ કરનારાઓને ભગવાન સહાય કરે છે. જયરામજી ઘરે ઘરે જઈને રૂપિયા ઉઘરાવી લાવતા. સવારથી સાંજ સુધી નોકરી માટે દાદરા ચડ-ઊતર કરતા અને ગતના આઠ વાગ્યાથી અગિયાર વાગ્યા સુધી સેવા માટે ઘરે ઘર પર્યટન કરતા.

શિયાળો હોય કે ઉનાળો કે ચોમાસું હોય, જયરામજીનો કાર્યક્રમ તો વણુઅટક્યો ચાલુ જ રહેતો. ન તેઓ ટાઢને ગણકારતા, ન ગરમીને કે ન મુશળધાર વર્ષાને. સેવાનું વ્રત લઈ બેઠેલા જયરામજી ઘરે ઘર જતા. ક્યાંક બે શબ્દો સાંભળવા પણ પડતા. પણ જયરામજીનું મન તેથી દુઃખી થતું નહિ. કોઈ બે શબ્દો કહે તો તેઓ 'જયરામજી' કહીને ઊભા થઈ જાય ક્રોધની સામે પણ તેમના મોં પર તો સ્મિત જ ફરકતું હોય. કોઈ આનંદથી નાણાં આપતું તો તેની સામે પણ 'જયરામજી' એવા શબ્દો વદતા.

રોજ રાત પડે એટલે જમી પરવારીને જયરામજી બહાર જવા તૈયાર થાય, પણ પત્ની કોઈ દિવસ એમ ન કહે, 'આ શું માંડ્યું છે? ઘરનું કંઈ સંભાળતા નથી, બે પૈસા વધુ કેમ કમાવા તેનો તો ખ્યાલ નથી ને રોજ રોજ ફંડફાળા કરતા ફીપડો છો.' બીજી કોઈ સ્ત્રી હોત તો કદાચ આવા જ શબ્દો કહી જયરામજીનો ઉત્સાહ ભાંગી નાખત. પણ તેમની પત્ની તો શાંત ઘરરખ્ખુ, સાદી સરળ ને ઓછામાં જ સુખ માનનારી બાઈ! પતિની સેવાવૃત્તિમાં એ પણ હસતે મોંએ સાથ આપે. પત્ની હસતે મોંએ વિદાય આપે એટલે જયરામજીના પગનું જોર દ્વિગુણિત થઈ જતું, શરીરમાં અનેરી તાકાત આવતી ને તેઓ બહાર નીકળી પડતા.

૭મી માર્ચ ૧૯૪૩ની રાત્રે જયરામજી થાક્યાપાક્યા સૂઈ ગયા. સવારના ઊઠતા વેંત જ તેમણે પત્નીને કહ્યું, 'જરા મારી નોંધપોથી તો દે.' પત્નીને પણ નવાઈ લાગી કે આજે સવારના પહોરમાં જયરામજી નોંધ-પોથી કેમ માગતા હશે? જયરામજીને રાતે સ્વપ્ન આવેલું, સ્વપ્નમાં તેમને રામ ભગવાન એક કરોડ રૂપિયા આપી ગએલા! ભોળો શ્રદ્ધાળુ જીવ જયરામજી! તાબડતોબ તેણે નોંધપોથીમાં નીચે મુજબ નોંધ કરી:

મને એક કરોડ રૂપિયા મળે તો હું શું શું કરીશ?

(૧) રૂપિયા ૯૩ લાખનું દાન કરીશ, જેમાં હાઈસ્કૂલ, કૉલેજ, કુવાઓ ખોદાવવા, ધર્મશાળાઓ બંધાવવી વગેરે વાતો લખી.

(૨) રૂ. ૭ લાખ બાળબચ્ચાંઓને માટે જુદા રાખવા.

આમ સ્વપ્નમાં મળેલાં નાણાંની પણ ભોળા જીવ જયરામજીએ આવી સુંદર વ્યવસ્થા કરી નાખી. સ્વપ્ન સત્ય તો ન બન્યું. એક કરોડ રૂપિયા મળ્યા પણ નહી ને ઉપરની વાતો થઈ પણ નહી. પણ જયરામજીની શાળાપ્રવૃત્તિને થોડા વખતમાં વેગ ચડ્યો. ૧૯૪૫માં હિંદી સ્કૂલના લાભાર્થે ઘાટકોપરમા વીર અભિમન્યુ નાટક ભજવ્યું નાટક માટે પ્રવેશ ફી બિલકુલ નહોતી. એટલે તત્કાળ તો નાણાં મળ્યાં નહી પણ જયરામજીએ હિંદી હાઈસ્કૂલની યોજનાનો વિચાર એ વખતે જાહેર કર્યો. થોડી જ મુદતમાં ઘરે ઘરે જઈને તેમણે સાત હજાર રૂપિયા એકઠા કર્યા. દિવાળીની

'પત્રોની આપ-લે

હિન્દુસ્તાનનો પ્રથમ એલચી, વેપારી ખ્વાજાહુસૈન બે વરસનો પ્રવાસ ખેડીને ૧૫૩૨-ના સપ્ટેમ્બરમાં મોસ્કોના ઝારને સંબોધેલો એક પત્ર લઈ મોસ્કો ખાતે આવી પહોંચ્યો હતો. બાબરે આ પત્રમાં "મિત્રતા અને ભાઈચારામાં રહેવા તથા બન્ને દેશો વચ્ચે સીધા વેપારી સબધો સ્થાપવા' કહેવડાવ્યું હતું કે જેથી "એલચીઓ તથા વેપારીઓ ભારતથી મોસ્કો અને મોસ્કોથી ભારત વચ્ચે મુક્ત રીતે પ્રવાસ કરી શકે."

ઝાર વાસીલી ત્રીજાએ હુસૈનનો ઉમળકાભર્યો સત્કાર કર્યો અને પોતાની સંમતિ દર્શાવતો પ્રત્યુત્તરનો પત્ર તેને સોંપ્યો.

પરંતુ બે વર્ષનો પ્રવાસ ખેડીને હિંદુસ્તાનનો પ્રથમ એલચી મોસ્કો પહોંચ્યો ત્યારે હિંદુસ્તાનમાં બાદશાહ બાબર ૧૫૩૦માં મરી ગયો હતો.

ત્યારે ચ્યા હતી !

આ સમય હિંદુસ્તાન મધ્યએશિયા ખાતે હીરા, મોતી, ભારતીય કાપડ, રંગો અને અત્તરો વગેરેની નિકાસ કરતું હતું. કાશ્મીરી શાલોની મધ્યએશિયામાં મોટી માગ હતી અને એ તુરત વેચાઈ જતી હતી. એમાંથી કેટલોક હિસ્સો રશિયાનાં શહેરોમાં મોકલવામાં આવતો હતો. ભારતથી બુખારા આયાત થતા માલમાં ચહાનું સ્થાન આગલું હતું.

બુખારાથી ભારત ખાતે નિકાસ થતા માલમાં મુખ્યત્વે રેશમ, ભરતકામ, કાપડ, સુતરાઉ કાપડ અને નાના પ્રમાણમાં ગાલીચા અને રૂંવાટીવાળાં ચામડાં હતા.

મધ્યએશિયામાં વેપાર કરતા હિંદી વેપારીઓ લાંબા સમય સુધી, બુખારામાં, સમરકંદમાં અને મધ્યએશિયાનાં બીજાં શહેરોમાં રહ્યા હતા.

રશિયામાં હિંદી વેપારીઓ

૧૯મી સદીના આરંભમાં મધ્યએશિયામાં કાયમ વસતા હિંદીઓની સંખ્યામાં ઘણો મોટો વધારો થઈ ગયો હતો. ગયા સૈકાના ત્રીજા દાયકામાં શિકારપુરના બસો હિંદીઓ અને સિંધ, મુલતાન તથા બીજા પંજાબી પ્રદેશના પચાસ જેટલા શીખો ફક્ત બુખારામાં જ રહેલા હતા. તેઓ શહેરની એક સરાઈમાં કાયમ રહેતા અને વેપાર ખેડતા.

હિંદી વેપારીઓ મોટી સંખ્યામાં આન્દીઝાન, નયાનગાન, સમરકંદ અને મધ્યએશિયાનાં બીજાં શહેરોમાં રહેતા હતા.

કુશાન રાજ્ય

મધ્યએશિયા અને હિન્દની પ્રજાઓ વચ્ચેના આર્થિક સંપર્કો ઉપરાંત પ્રાચીન સમયથી સાંસ્કૃતિક સંબંધો અસ્તિત્વ ધરાવતા હતા. એ સંબંધોની સ્થાપનામાં ઉસુન તથા કુશાન વગેરે રખડુ જાતિઓ પ્રથમ મધ્યએશિયા અને પછી ભારતમાં પ્રવેશી તેથી મદદરૂપ બની હતી. કુશાનોએ તો હિંદના ઉત્તરી પ્રદેશોમાં તથા દક્ષિણ મધ્યએશિયામાં કુશાન રાજ્યની સ્થાપના પણ કરી હતી.

રશિયામાં ગાંધાર કલા નામે ઓળખાતાં કુશાન સ્થાપત્ય અને શિલ્પનાં સંખ્યાબંધ સ્મારકો છે. આ કલાની રચનામાં હિન્દ તથા મધ્યએશિયાની પ્રજાઓની કળાપરંપરાઓએ નિર્ણાયક ભાગ ભજવ્યો હતો.

મધ્યએશિયાના અનેક વૈજ્ઞાનિકો, કવિઓ અને લેખકો લાંબા વખતથી હિન્દનાં શહેરોની મુલાકાત લેતા રહ્યા છે. મધ્યએશિયાના વૈજ્ઞાનિકો અને કવિઓએ જુદા જુદા સમયે ભારતમાં રહી મધ્ય એશિયાની પ્રજાઓની ભાષામાં લખેલ અનેક કૃતિઓ કાળના વિનાશક ઝપાટામાંથી બચી ગઈ છે.

ઉઝબેક પ્રજાએ હિન્દની પ્રજાઓના ઇતિહાસ,

અર્થતંત્ર, સંસ્કૃતિ અને દૈનિક જીવનનાં વિપુલ સંખ્યાનાં સ્મારકો જાળવી રાખ્યાં છે. તેમાં મહાન ઉઝબેક વિજ્ઞાનની બેરૈઝમના અબુલ-રેહાન મહમદ ઇબ્ન-અહમદ અલ-બિરૂનીનો લખેલો "તવારિખ ઉલ હિન્દ" હિન્દનો ઇતિહાસ (૯૭૨-૧૦૪૮) છે. હિન્દ અને તેની પ્રજાના અંગત પરિચયના આધારે લખેલી આકૃતિઓ વૈજ્ઞાનિક મહત્ત્વનો ઐતિહાસિક દસ્તાવેજ છે.

હિન્દનો પ્રવાસ કરનાર પ્રથમ રશિયન અફનાસી નિકીતીનના સમકાલીન અબ્દુર રઝાક સમરકન્દી (અવસાન-૧૪૮૨)નું લખેલ "મતલ ઉસ સાઇદૈન" અત્યંત મૂલ્યવાન છે. આમાં મળતી હિન્દના ઇતિહાસ, અર્થતંત્ર અને સંસ્કૃતિ અંગેની માહિતી, કર્તાએ હિન્દમાં ત્રણ વર્ષ રહ્યા દરમ્યાન કરેલા અંગત નિરીક્ષણનું પરિણામ છે.

બાબરનો ઇતિહાસ

બાદશાહ ઝહીરુદ્દીન મહમદ બાબર (૧૪૮૩-૧૫૩૦)ની જીવનકથા તથા અફઘાનિસ્તાન અને ભારતમાંની તેની ચઢાઈઓ વર્ણવતાં 'બાબર-નામા'નો પણ ઉલ્લેખ કરવો જોઈએ. જૂની ઉઝબેક ભાષામાં લખેલ આ પુસ્તકમાં મધ્યએશિયા અને હિન્દની પ્રકૃતિ, તેમાં વસતા લોકો, તેમનાં જીવન, રીતભાત અને રીતરિવાજો અંગે મૂલ્યવાન સામગ્રી છે.

બાબરના વારસદારોએ તાજીક ભાષામાં સાહિત્યને ઉત્તેજન આપ્યું હતું અને મધ્યએશિયાના સાહિત્ય સાથે સતત સંપર્ક જાળવી રાખ્યો હતો. તેમનાં શાસન હેઠળ ભારતીય અને ઉઝબેક સાહિત્ય કૃતિઓની જહોળી આપ-લે ચાલતી. ફારસી ભાષામાં લખેલી ભારતીય કૃતિઓમાંથી મોટા ભાગની આજ સુધી જળવાઈ રહી છે અને ઉઝબેક વિજ્ઞાન અકાદમી-ની પૌર્વાત્ય અભ્યાસ સંસ્થાના પ્રચંડ હસ્તલિખિત લખાણ વિભાગમાં રાખવામાં આવી છે. તેમાંની અત્યંત મૂલ્યવાન "તબાકત અકબરશાહી," "તારિખ ઈ ફિરિશ્તા," "ખુલા સતુત તવારીખ" અને "હુમાયુનામા" છે.

મુંબઈનો ઉલ્લેખ

૧૬થી ૧૮મા સૈકાના હિન્દની પ્રજાના ઇતિહાસ, અર્થતંત્ર અને સંસ્કૃતિના અભ્યાસ માટે આ લખાણો અસાધારણ મૂલ્યવાન છે.

મહાન ઉઝબેક શાયર અને પ્રજાવાદી ફુરકત મહાન વારસો છોડી ગયો છે. એ ૧૯મી સદીના પાછલા અર્ધા ભાગમાં અને વીસમી સદીના આરંભમાં થઈ ગયો.

એણે ભારતથી લખેલા પત્રોમાં ભારતનાં શહેરોનાં વર્ણન કર્યાં છે. મુંબઈનાં સૌંદર્ય અને ભવ્યતાએ તેને સવિશેષ આનંદિત કર્યો છે.

રાજકીય અને રાજદ્વારી સંપર્કોના વિભાગમાં આપણે વાંચીએ છીએ કે, હિન્દ અને મધ્યએશિયા વચ્ચેના રાજદ્વારી સંપર્કો તિમુરના પૌત્ર શાહરુખના શાસનકાળમાં છેક પંદરમી સદીમાં સ્થપાયા હતા.

કેર્નલ વોકરે ઈ. સ. ૧૮૧૧માં લખ્યું છે કે બ્રિટનમાં બંધાતાં જહાજોની જિંદગી બાર વર્ષની હોય છે ત્યારે મુંબઈમાં બંધાતાં જહાજો ૫૦ વર્ષ ચાલે છે.

ઈસ્ટ ઈન્ડિઆ કંપનીને બંગાળે પણ ઘણાં જહાજ બાંધી આપ્યાં હતાં. ઈ. સ. ૧૭૮૦થી ૧૮૦૦ સુધી ૨૦ વર્ષમાં કુલ ૧૭,૦૦૦ ટનનાં ૩૫ જહાજ બંગાળે બાંધી આપ્યાં હતાં.

એ જમાનામાં ફ્રેન્ચો પણ હિંદમાં સત્તા જમાવવા મથતા હતા અને તેમને પણ હિંદી વહાણો અને વહાણવટીઓનો અનુભવ થયો હતો. એફ. બાલ્થાઝાર સોલ્વિન્સ નામનો એક ફ્રેન્ચ નિરીક્ષક લખે છે કે, પ્રાચીન કાળમાં હિંદુઓ વહાણ બાંધવાની કળામાં પારગત હતા, અને અત્યારના હિંદુઓ હજી પણ યુરોપને જહાજના એવા નમૂના આપે છે. વહાણ બાંધવાની કળામાં રસ લેનાર અંગ્રેજોએ પણ હિંદીઓ પાસેથી નવા સુધારા મેળવીને પોતાનાં જહાજોમાં સફળતાપૂર્વક અજમાવ્યા છે તેણે લખ્યું છે કે, હિન્દી વહાણો ભવ્ય પણ છે અને ઉપયોગી પણ છે અને તે હિંદી વહાણવટીઓની ધીરજ અને કારીગરીના નમૂના છે.

આજના નૌકાદળનો આરંભ

અંગ્રેજોએ હિન્દી નૌકાદળની શરૂઆત ઈ. સ. ૧૬૧૨માં કરી હતી, અને ઈસ્ટ ઈન્ડિયા કંપનીના વાવટા નીચે હિન્દી સાગરસૈનિકો, પોર્ટુગીઝો અને ડચ લોકો સામે લડ્યા હતા. ૧૬૮૫માં તેનું મથક સુરતથી બદલાને મુંબઈમાં પડ્યું અને ઈ. સ. ૧૮૩૦ સુધી આ નૌકાદળ બોમ્બે મરિન તરીકે ઓળખાયું. મુંબઈમાં આજે નૌકાદળની ગોદી છે તે ૧૭૩૫માં શરૂ થઈ.

પહેલા વિશ્વવિગ્રહમાં સૈન્યવાહક જહાજોને યુદ્ધ જહાજમાં ફેરવીને હિંદી સાગરસૈનિકો રાતા સમુદ્રમાં અને ઈરાની અખાતમાં લડ્યા હતા. તા. ૮ સપ્ટેમ્બર ૧૯૩૪ના દિવસે શાહી હિંદી નૌકાદળની સ્થાપના થઈ.

બીજા વિશ્વવિગ્રહમાં સાગરસેના બે હજારમાંથી ત્રીસ હજારની બની ગઈ અને હિંદી મહાસાગરમાં તેમ જ આટલાંટિક અને ભૂમધ્ય સમુદ્રમાં તેણે જર્મનો, જાપાનીઓ અને ઇટાલિયનોનો સામનો કર્યો હતો. સ્વતંત્ર ભારતના પહેલા એડમિરલ બનેલા રામદાસ કટારીએ બીજા વિશ્વવિગ્રહમાં સબમરિન વિરોધી પ્રવૃત્તિમાં આટલાન્ટિક અને હિંદી મહાસાગરમાં આગળ પડતો ભાગ લીધો હતો. બર્માને મુક્ત કરવામાં નાનકડા હિંદી નૌકાસૈન્યે જે ભવ્ય ભાગ ભજવ્યો હતો તેનું વર્ણન કરતાં તો પુસ્તક ભરાય. તેમાં અત્યારે છે તે યુદ્ધનૌકાઓ "જમના," "કૃષ્ણા" અને "કાવેરી" મુખ્ય હતી.

વિગ્રહ પૂરો થયો ત્યારે નાનકડા હિંદી નૌકાદળને સાથ આપનારાં બ્રિટિશ જહાજો જતાં રહ્યાં. ૧૯૪૭માં હિંદના ભાગલા પડ્યા ત્યારે વળી હિંદી નૌકાદળમાં ઘટાડો થયો અને ૧/૩ ભાગ પાકિસ્તાનના હિસ્સામાં ગયો. બાકી જે રહ્યું તે ભારતનું મહત્ત્વ જોતાં ભાગ્યે જ તેને નૌકાદળ કહી શકાય. પાકિસ્તાનના ભાગમાં "નર્મદા" અને "ગોદાવરી" નામની બે સ્લુપ અને "શમશેર" તથા "ધનુષ" નામની બે ફ્રીગેટ તથા ચાર સુરંગનૌકા ગઈ, અને ત્રણ તાલિમકેન્દ્ર પાકિસ્તાનમાં ગયાં. ભારતને ચાર સ્લુપ "સતલજ," "જમના," "કિષ્ણા" અને "કાવેરી" બે ફ્રીગેટ 'તીર' અને "કુકરી," બાર સુરંગ નૌકા, અને એક કોરવેટ "આસામ" મળ્યાં.

પરંતુ એ લગભગ બધી નૌકાઓ આજના જમાનામાં ભાગ્યે જ કંઈ કામની છે. બહુ તો જમના, કિષ્ણા, કાવેરી અને તીર અમુક દરજ્જાની તાલીમ માટેનાં જહાજ તરીકે યોગ્ય ગણી શકાય. સુરંગ નૌકાઓ બહુ જૂની

ગણાય અને તેથી હમણાં આપણે નવી સુરંગ-નૌકાઓ ખરીદી છે.

આજનો કાફલો

ભારત સ્વતંત્ર થયા પછી આપણે વિશ્વ-વિખ્યાત ક્રૂઝર ' એચીલીસ ' મેળવી અને તેને " દિલ્હી " નામ આપ્યું. તે ૭૦૩૦ ટનની છે અને તેને ખરેખર યુધ્ધ જહાજ કહી શકાય. હંટ વર્ગની ત્રણ વિનાશિકાઓ રોથા હામ, રીડાઉટ અને રેઇડર મેળવી અને તેમને અનુક્રમે " રાજપૂત, " "રણજીત" અને "રાણા" નામ આપ્યા. તે પછી રિવર વર્ગની ત્રણ વિનાશિકાઓ મેળવી અને " ગોદાવરી, " ગોમતી" અને " ગંગા " નામ આપ્યાં. આ બધાં યુધ્ધ-જહાજો કવાયત વખતે મધદરિયે દાવપેચ ખેલતાં, ગોલંદાજી કરતા અને સાગરસેનાને યુદ્ધ જેવા વાતાવરણમા ફરજ બજાવતા તમે જુઓ તો તમે તેમની મુક્ત પ્રશંસા કરો. તેમ છતાં આ બધાં જહાજો બીજા વિશ્વવિગ્રહના જમાનાનાં જહાજો છે અને અણુયુગ માટે અદ્યતન ન કહેવાય

આપણા નૌકાદળમાં એક વધુ ક્રૂઝર ૮,૦૦૦ ટનની, કોલોની વર્ગની "માઇસોર"-નો અને એક ૧૫,૭૦૦ ટનના વિમાનવાહક જહાજ "હરકયુલીસ"નો ઉમેરો થશે. તેઓ બંનેને અત્યારે બ્રિટનમા અદ્યતન બનાવવામાં આવે છે. " માઇસોર "નું મૂળ નામ " નાઇજીરિયા " છે " હરકયુલીસ "નું હિંદી નામ હજી પડયું નથી.

ગણનાપાત્ર થશે.

આ બે જહાજ આવ્યા પછી ક્રૂઝર "દિલ્હી" અને છ વિનાશિકાઓ સાથે મળીને ભારતનું નૌકાદળ દક્ષિણ એશિયામા ગણના-પાત્ર થશે. "માઇસોર" અને "હરકયુલીસ" આવ્યા પછી પણ અત્યારની લગભગ બધી યુદ્ધનૌકાઓ કાઢી નાખવી પડશે અને તેમના સ્થાને ક્રમેક્રમે અદ્યતન યુદ્ધનૌકાઓ લાવવી જોઈશે. અત્યારે બે નવી ફ્રિગેટ તો તરતી મુકાઇ છે અને તેમની સજાવટ થઈ રહી છે.

આમ ભારતીય નૌકાદળનો ઇતિહાસ ભાતીગળ છે. વ્યાપાર અને સંસ્કૃતિના પ્રચાર માટે શરૂ થયેલું ભારતીય વહાણવટું હજારો વર્ષ પછી જ્યારે નૌકાદળની કક્ષાએ પહોંચ્યું છે ત્યારે પણ તે શાન્તિ અને શુભેચ્છાનું પ્રતીક છે. ભારત સ્વાધીન થયા પછી હવે વર્ષોવર્ષ તે પરદેશોના શુભેચ્છાપ્રવાસે જાય છે અને ભારત તથા એ દેશો વચ્ચે મૈત્રી અને શુભેચ્છા વધારે છે. (" જન્મભૂમિ " માંથી

રાષ્ટ્રપતિ ભવન કે નાનીશી નગરી ?

જગતના રાષ્ટ્રપતિઓનાં ભવનોમાં કદાચિત ભારતનું રાષ્ટ્રપતિ ભવન સૌથી વધુ સ્વયં પ્રાપ્તિવાળું હશે.

આ ભવનમાં પાંચ હજાર રહેવાસીઓની જરૂરિયાત સચવાઈ રહે એ માટેની બધી સગવડો છે. વીજળીક સ્ટોર, મકાન બાંધવાના સામાનની દુકાન, વીજળિક પાઇપ રૂમ, સુથારનું કામ કરવાની રૂમ, કોલસાનો સ્ટોર, દરજીની દુકાન, કરિયાણાની દુકાન, ફાયર બ્રિગેડ, રંગારા—ધોબી વગેરેની દુકાનો પણ છે.

રાષ્ટ્રપતિ ભવનમા ૪૪૫ ઓરડાઓ છે. ભવનને મુખ્ય ૧૭ પ્રવેશદ્વારો (ચોકીવાળા), ૬૦૦ બારીઓ અને ૧૨૦૦ બારણાંઓ છે.

૩૩૪ એકરમાં આવેલ આ ભવન માટે ૪,૦૫૦,૦૦૦ કરોડ ઈંટો, ૧,૪૦૦,૦૦૦ ઘનફૂટ પથ્થરો, ૭૫૦૦ ટન સીમેન્ટ અને ૧૩૫૦ ટન પોલાદ વપરાયેલ છે.

આ તે ભવન કે એક નાનીશી નગરી ? (દક્ષિણ ભારત)

લેખકોને ઉત્તેજન અંગે

સરકાર કદર કરે, પણ જનતા જ લાભ ન લે તો?

"ઊર્મિ—નવરચના"માં શ્રી. રાજહંસ લખે છે કેઃ—

મુંબાઈ રાજ્ય અને ભારત સરકાર એમ બંને લેખકો, કવિઓ, ચિત્રકારોની કદર કરે છે તે બદલ આપણે હરખ કરવો જોઈએ. આ કદરમાં પ્રચારનો આગ્રહ નથી અને પ્રશંસા પણ નથી પેઠી એ આનંદની વાત છે લેખકો વચ્ચે ભેદભાવ જણાયા નથી તેમ નાતજાતનું જોર પણ દેખાયું નથી. લખાણો—ચિત્રોની કદર એની તાકાત ઉપર થઈ, એમ સહુ કબૂલે છે એ નોંધવા જેવી બિના છે. ઇનામ મળ્યા પછી એ લખાણો પુસ્તકો ચિત્રો લોકો આગળ એવો જ આદર પામે તો કેવું સારું. સરકાર એમની ઢબે સમારંભ કરે, પણ લોકસંસ્થાઓએ એ નિર્ણયો વધાવી લીધા હોય એવા પડઘા કેમ ઊઠતા નથી? ઘણા શહેરોમા સાહિત્ય અને કલાના વિકાસ અર્થે મંડળો હોય છે. એ સહુ આ તકે અભિનંદન અર્થે શહેરનો મેળાવડો કરી લેખકનું યોગ્ય સન્માન કેમ ન કરી શકે?

પારિતોષિક મળ્યું હોય તે પછી એ પુસ્તકના ફેલાવામા કેટલો વધારો થયો તે જાણવા મળશે? અગર ફેલાવો મર્યાદામા રહેતો હોય તો પ્રકાશકો સરકાર અને જનતાએ એ સબંધી વિચાર કરવો જોઈએ, કારણો ખોળવા જોઈએ, અને ઇલાજ શોધી ફેલાવો વધારવો જોઈએ.

લેખકોની જવાબદારી

એ દિશામાં લેખકોએ પણ ધ્યાન દેવું જોઈએ. પ્રતિષ્ઠા પામેલા પુસ્તકો વડે પ્રજા કેટલું રીઝે છે તેનો ખ્યાલ એમને કેમ ના મળે? લખાણોની સજીવતા ને સાર્થકતા એના ફેલાવાની સંખ્યા ઉપરથી જ નહિ કાઢી શકાય. પરંતુ, વાચકવર્ગની ઉપેક્ષા કરીને પણ સાહિત્ય લોકોમાં નહિ ફેલાય એ દેખીતુ છે. એવુ શું છે જે આપણા સાહિત્યને લોકોના બહોળા સમૂહથી વેગળું રાખે છે? શાથી લોકોની રુચિ નિર્માલ્ય સાહિત્ય તરફ ઢળે છે? દેશ દેશની એ સ્થિતિ ભલે હોય, પણ એથી એ નભાવી લેવા જેવી તો નથી જ. લોકોની રુચિ કેમ કેળવાય, કેમ તેઓ શિષ્ટ વાચન તરફ વળે?

લાગે છે કે મૂળમા ઉધઈ લાગી છે. વિદ્યાર્થીઓને વાચનમાં રસ જાગતો નથી. બાળ-સાહિત્યથી શરૂઆત તો સારી થાય છે, પણ એ સાહિત્ય ઝાઝુ ટકી જાય છે. એના પછી વિદ્યાર્થીનું મન રઝળી ગયેલું હોય, આળસુ હોય, ભેતમા હોય એવું બની જાય છે. રસ છીછરા અને ચટપટી વધારે થાય ત્યાં સારા વાચનની ભૂખ ક્યાથી લાગે? વિદ્યાર્થી ઉપર જાતજાતના પાઠ્યપુસ્તકો અને નોટોના થોકડા ખડકાતા હોય, એમા ગુંગળાઈ જવાનું હોય ત્યા બીજું વાચન ખોળે તોયે એની નજર સારા સાહિત્ય તરફ શેની જાય!

વિદ્યાર્થીવર્ગમા જે સાહિત્ય પેસી ના શકે તે સમાજમાં ઉત્સાહ નહિ ફેલાવી શકે. એ અવસ્થા એવી છે કે ભાવનું જોમ, શબ્દોનું માધુર્ય, વિચારોની નવીનતા પરખી શકે. એમના માથા ઉપર થઈને વહી ગયેલું સાહિત્ય ગમે તેટલી ઊંચી કોટિનું હોય, સમાજના બહુ ઓછા ભાગને એ પહોંચી શકે.

આધુનિક સાહિત્યનાં વહેણ

કબૂલ કરવું જોઈએ કે લેખકોએ કસબ જાળવ્યો છે, ચિત્રણોમાં સંયમ રાખ્યો છે, પ્રસંગોમા વિવિધતા મૂકી છે. ઘણી રીતે

ગુજરાતનો લેખક જશને લાયક છે. આમ છતાં એનાં લખાણો સમાજને થનગનાવી નથી શકતાં એ પણ એવી જ કરુણ હકીકત છે.

આપણા સાહિત્યનાં પાત્રો બીકણ છે, ચીલેચલુ છે, મહત્ત્વાકાંક્ષા વિનાના છે. આપણા લેખકો એમને લગામમાં રાખે છે. પ્રયત્નપૂર્વક સુધારવા મથે છે ને તોયે સ્થાનિક નજીવા રિવાજોની જાળ એમનાથી ભેદી શકાતી નથી ત્યારે એ પામર લાગે છે. લેખકોની ફલક ટૂંકી છે, અને વિશુદ્ધ રહેવાના આગ્રહમાં એ ઓર સંકોચાય છે. કોઈનાય ફરમાન વિના, આપણો લેખક પોતે જ મુક્ત નથી. પોતાની મેળે ઊભું કરી લીધેલું પાંજરું રાખીને એ લખે છે.

આપણો કવિ અગમનિગમમાં ખેંચાયેલો રહે છે. વિનાસૂત્રે એ સૂત્રાત્મક થતા જાય છે. નાના શા ગોકળામાં પૂરીને એને મહાન બતાવવું છે. જરા જેટલા એનો ઊર્મિ ઉછાળો મારે તો એ ગભરાઈ રહે એવી એની પ્રકૃતિ છે.

આમ જે પ્રવાહો છે તે મલિનતા વિનાના નિર્દોષ છે ને એટલા જ ભોળા છે. એ પ્રવાહો નહેરમાં વહેતા હોય એવા ગંભીર જણાય છે, માર્ગ કરીને વહેતાં મસ્ત ઝરણાંની શોભા એમાં ઓછી છે.

લોકરુચિને અનુસરવાનું લેખકોને ના જ કહી શકાય, તેમ ગૂઢનું આકર્ષણ હોય તે છોડી દેવાનું પણ કેમ કહેવાય ! એટલું સ્વીકારી લઈને પણ લેખકો જો આધુનિક થઈ પડેલી મહત્તાઓની પકડમાંથી છૂટવા મથે તો માનવ-સ્વભાવમાં રહેલાં ઘર્ષણો પારખતા તેમ જ કલ્પનાનો દોર છૂટો મૂકતા થાય. એવું કોને નહિ ગમે ! એક કાળે કલાપી, નાનાલાલ, મણિશંકર ગુજરાતભરમાં વંચાતા. ગોવર્ધનરામ પણ બહોળા સમુદાયમાં આદર પામેલા. મુનશી-મેઘાણીએ પણ લોકહૈયું ડોલાવેલું. એમની સંવેદના ઊંડી, પાત્રો સજીવ અને સાહસિક, ફલક વિશાળ અને હેતુઓનું પીંજણ કર્યા વિના એ સુવાસ પ્રગટી રહેતી. એમ નહિ કે વિચારને સમજાવવા લેખકની બધી જ ચર્ચા કરી મૂકે અને નિર્ણય પણ કરી આપે.

પણ એમ કાંઈ લેખકો શૈલી બદલી ના શકે. આ કાળ જ એવો છે કે લોકોના જીવનમાં સ્થિરતા નથી, ઉમંગ નથી, રમૂજ નથી. બીજું યુદ્ધ પત્યા પછી જાણે હજુ ચાલુ હોય એવો ભાસ રહ્યો છે. એનો વંટોળ ફરી ઊગી નીકળશે એવી ભ્રાંતિ વચ્ચે સમાજ જીવે છે. એનું સાંત્વન કરવા કેટલાક પુરુષાર્થ કરી રહ્યા છે, પણ ડંકા એમના વાગશે કે જુદા એ તો કોણ કહી શકે ?

સસ્તાં પ્રકાશનો

શિષ્ટ સાહિત્યને લોકોમાં ફેલાવવા સરકાર ચોક્કસ પુસ્તકોના હક્ક ખરીદી લે અને સાવ સસ્તા દરે વેચે તો સંભવ છે કે લોકોમાં એનો આદર વધે. આવું પુસ્તક પસંદ કરતી વેળા એ પુસ્તકનું આયુષ્ય માપી લેવું જોઈએ. વહેલું મરે એવા પુસ્તકને જીવાડવા સરકારે મથવાની જરૂર નથી અને લાંબુ જીવે એવા પુસ્તકને મોંઘા ભાવ, સાદું કલેવર અને જૂજ જાહેરાતના કારણે મરવા દેવું યોગ્ય નથી. સારાં પુસ્તકો ઉપર માસિકો આજે જે રીતે વિવેચન કરે છે તેથી વિવેચક માટે માન ઉપજે ખરું. વાચકને પુસ્તક તરફ અભિરુચિ થાય નહિ તેવું વિવેચન એ પુસ્તકને શી મદદ કરી શકે ? આમ, અભ્યાસવાળું વિવેચન અમુક સામયિકો માટે નિયુક્ત કરી બીજા એ ચુનંદા ગ્રંથો તરફ વાચકોને આકર્ષવા જોઈએ. સરકારી કદરની મહોરવાળાં પુસ્તકો તરફ લોકોને આકર્ષવાનું કામ મુશ્કેલ ન હોય. ઓછા ભાવથી, સુંદર ફોટોચિત્રો છપાઈથી, સારી બાંધણીથી અને પૂરતી જાહેરાતથી સારાં પુસ્તકોને ફરતાં કરી શકાય અને નહિ તો પુસ્તકાલયો દ્વારા ખપે તોયે એ શુભ થયેલાં જ ગણી શકાય.

વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળની સભાના ઠરાવો

વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળની એક સભા તા. ૧૦-૬-'૫૭ ને વાર સોમના રોજ બપોરના ત્રણ વાગે સેન્ટ્રલ લાઈબ્રેરીમાં, મંડળના પ્રમુખ, ઉપપ્રમુખ હાજર નહીં હોવાના કારણે મંડળના સભ્ય શ્રી. ચીમનભાઈ મૂ. અમીનના પ્રમુખપદે મળી હતી, જેમાં શરૂમાં વહીવટી કામકાજને લગતા ઠરાવો થયા બાદ કેટલાક મહત્ત્વના ઠરાવો કરવામાં આવ્યા હતા:

(૧) શિષ્ટવાચન પરીક્ષાનું પુસ્તક નક્કી કરવા તથા તેના નિયમો અને કામકાજની પદ્ધતિમાં સુધારો વધારો કરવા અને તેને અંગેનું બીજું કામકાજ કરવા આ સભા નીચેની વ્યક્તિઓની એક સમિતિ નીમે છે. આ સમિતિનું કોરમ ત્રણનું રહેશે. (૧) શ્રી મણિલાલ મં. કાશીવાળા, (૨) શ્રી ઉમેદભાઈ મો. પટેલ, (૩) શ્રી વિષ્ણુપ્રસાદ પ્ર. પંડ્યા, (૪) શ્રી ખુમાનસિંગ બારોટ અને મંત્રીઓ (૫) શ્રી ચીમનભાઈ હ. અમીન (૬) શ્રી દલસુખરામ શાસ્ત્રી.

(૨) વડોદરા વિભાગના ચારેય જિલ્લાઓમાં આ વર્ષે જિલ્લાવાર પુસ્તકાલય શિક્ષણ-વર્ગો ગોઠવવાનું આ સભા ઠરાવે છે અને તે અંગે જરૂરી મદદ આપવા આ સભા જે તે જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળોને ખાસ વિનંતિ કરે છે.

(૩) વડોદરા વિભાગના ચારેય જિલ્લાઓમાં, પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના પ્રચાર માટે તથા એ પ્રવૃત્તિમાં જે તે જિલ્લાના કાર્યકરોનો સહકાર સાધવા માટે બબ્બે વર્ષે જિલ્લા પુસ્તકાલય પરિષદો ભરવાની અગત્ય આ સભા સ્વીકારે છે અને તે માટે વિભાગના દરેક જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળને આ સભા પોતપોતાના જિલ્લાની પુસ્તકાલય પરિષદ આ વર્ષમાં બોલાવવા આગ્રહપૂર્વક વિનંતિ કરે છે.

(૪) જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળોને વર્ષ દરમ્યાન નીચેની પ્રવૃત્તિઓ હાથ ધરવા અને એ રીતે કાર્યક્ષમ બનવા આ સભા જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળોને આગ્રહપૂર્વક વિનંતિ કરે છે.

૧. તાલુકાવાર ગ્રં. પુ. મંડળના નિદાન ૨૦ સભ્યો બનાવવા, જેથી એ તાલુકાઓમાં તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળની રચના થઈ શકે. ૨. જે તે તાલુકાઓના કાર્યકર્તાઓ દ્વારા નવીન પુસ્તકાલયો ખોલાવવાની પ્રવૃત્તિ હાથ ધરવી. ૩. દર બબ્બે વર્ષે જિલ્લા પુસ્તકાલય પરિષદ ભરવી. ૪. વડોદરા વિભાગ પુ. મંડળ તરફથી દર વર્ષે ભરાનારા પુસ્તકાલય શિક્ષણ વર્ગમાં પૂરતો સહકાર આપવો. ૫. જિલ્લા પુ. મંડળોની વર્ષમાં બે વખત સભા બોલાવવી, અને તેમાં વડોદરા વિભાગ પુ. મંડળના મંત્રીઓને પણ હાજર રહેવા આમંત્રણ આપવું. ૬. જિલ્લામાં શિષ્ટવાચન પરીક્ષાનો પ્રચાર કરવો.

(૫) મુંબાઈ રાજ્યનાં પુસ્તકાલયોને તેમનાં કામમાં સરળતા થાય તે માટે જ વડોદરામાં પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિ. ઊભું કરવામાં આવેલું છે. તેના અસ્તિત્વ-થી પુસ્તકાલયોની કામગીરી સારી થાય છે તથા તેનાં નાણાંની પણ સુવ્યવસ્થા રહે છે એવું વર્ષોના અનુભવથી માલુમ પડેલું છે. આ મંડળમાં, ઘણાં પુસ્તકાલયો પોતાની બચત રકમ; કાયમ ફંડ તથા ટ્રસ્ટ ફંડો, થાપણ તરીકે તથા શેરોમાં રોકે છે. અને તેમ કરવાથી તેમના કામમાં સરળતા પણ રહે છે; પણ ચેરિટી એકટના કાયદા મુજબ નોંધાયલાં પુસ્તકાલયોને, પોતાનું નાણું પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળમાં આ રીતે રોકવા માટે ચેરિટી કમિશનરની મંજૂરી મેળવવાની જરૂર રહે છે, જેથી પુસ્તકાલયોની સેવા અર્થે જ વડોદરામાં સ્થપાયલા પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ, લિ.માં પુસ્તકાલયોને પોતાનાં નાણાં મંડળના શેરોમાં રોકવાની તથા તેમાં થાપણ તરીકે મૂકવાની મંજૂરી આપવા આ સભા ના. મુંબાઈ સરકારને તથા મુંબાઈ રાજ્ય ચેરિટી કમિશનર સાહેબને વિનંતિ કરે છે.

—પુસ્તકાલય માટે તદ્દન નવાં પુસ્તકો—

શ્રી ધૂમકેતુ

વનવેણુ (સત્તરમો વાર્તાસંગ્રહ)	૩—૦
જિબ્રાનની જીવનવાટિકા	૩—૦
લોકસંસ્કાર દીપાવલિઃ પુસ્તક ૬	૩—૦
જીવનરંગ (આપકથા)	૪—૮
પચાસ પ્રતાપી પૂર્વજો ૧થી ૫	૫—૦
ગીતાંજલિ (બે રંગ)	૨—૮
પાનગોષ્ઠિ	૩—૦

શ્રી આચાર્ય

માજીનું મંદિર	૪—૮
પુત્રજન્મ	૪—૮
સોહિણીસંધાર	૬—૮
શ્રી ને સરસ્વતી	૨—૪
ગૂર્જરલક્ષ્મી	૩–૫૦

શ્રી જયભિખ્ખુ

નિર્ગ્રંથ ભગવાન મહાવીર	૪—૦
કંચન ને કામિની	૩—૮
કામવિજેતા સ્થૂલિભદ્ર	૫—૪
નીતિકથાઓ ભા. ૧થી ૪	૪—૦
અંગના	૩—૦

શ્રી નરેશચંદ્ર સેનગુપ્તા
અનુ. રમણલાલ સોની

નંદનવન	૩—૮
કાદવની લક્ષ્મી	૩—૦
પાગલની વહુ	૧—૪
વિલાસિની	૩—૮
ચિરકુમાર સભા (ટાગોર)	૩—૮

શ્રી ઉમાશંકર જોષી

પ્રાચીના	૧–૨૫
ગંગોત્રી	૨—૮
શાકુંતલ	૬—૦

શ્રી રામનારાયણ વિ. પાઠક

સાહિત્યાલોક	૪—૦
બૃહત્પિંગળ	૧૫—૦
મનોવિહાર	૪—૦
દ્વિરેફની વાતો ભાગ ૧–૨–૩	૭—૮
જલસુંદરી (રમણીકલાલ દલાલ)	૩—૮
મણિલાલ નભુભાઈની સાહિત્યસાધના (ધીરુભાઈ ઠાકર)	૬—૦
આપણાં ખંડકાવ્યો (ભટ્ટ તથા ત્રિવેદી સાથે)	૪—૦
નાની નણદી (શયદા)	૫—૮

મનુભાઈ જોધાણી

પાદરનાં પંખી ૧–૨	૨—૦
આંગણાનાં પંખી ૧–૨	૨—૦
વનવગડાનાં પંખી ૧–૨	૨–૦

શ્રી ઝવેરચંદ મેઘાણી

નિરંજન	૩–૨૫
વસુંધરાનાં વહાલાં દવલાં	૩- ૦
અપરાધી	૫–૦
વેવિશાળ	૩–૫૦
રાણો પ્રતાપ	૩–૦
શાહજહાં	૨–૫૦
મદનમોહના (સં. અનંતરાય રાવળ)	૪—૦
સજીવન ઝરણાં (દુર્ગેશ શુક્લ)	૩—૮
મનોવિજ્ઞાનના મૂળાક્ષર (ચંદ્રભાઈ કા. ભટ્ટ)	૬—૦
બાપુવંદના (મધુરમ્)	૦–૧૨
ગૂર્જર વાર્તાવૈભવ ભા. ૧થી ૬	૨૨—૮
પુનઃસ્મૃતિ (ધીરુભાઈ શાહ)	૧—૦
શકુંતલાનું ભૂત (ચીનુભાઈ પટવા)	૩—૦

ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય : ગાંધી રસ્તો : અમદાવાદ.

આ પુસ્તકો વગર કેમ ચાલશે?

શ્રી ચુનીલાલ વર્ધમાન શાહકૃત

બાલમોહિની	૪।
મૂગી વેદના	૫॥
સંધિકાળ ભા. ૧–૨	૮)
હૈયાની વાટ	૫)
પ્રણય અને પરિણય	૫॥
જ્યોત અને જ્વાળા ભા. ૧–૨	૯)
સાહસની પ્રતિમા (સેટ)	૧૧॥
કાળજાનો ઘા	૩।
છાશ અને માખણ ભા. ૧–૨	૭)
એકલવીર ૪॥, વિકાસ	૫)
નીલકંઠનું બાણ ૩॥, તપોવન	૩॥
ગુર્જરેશ્વર ૪) કર્મયોગી રાજેશ્વર	૪॥
પરમ આર્હત	૪॥
રાજહત્યા (ન. આ.)	૫॥
વિષચક્ર (ન. આ.)	૫॥
નોકરીનો ઉમેદવાર	૧॥।
વર્ષો ૪), કાળની કલમે	૩)
નાગવેણી	૩॥
નગ્ન સત્ય ભા. ૧–૨	૧૧)
ભસ્મરેખા	૫)

☆

શ્રી જ્યોતીન્દ્ર દવેકૃત

નજર : લાંબી અને ટૂંકી	૩)
રંગતરંગ ભા. ૧લો	૨॥
રંગતરંગ ભાગ ૨થી ૬ દરેકના	૧॥।
મારી નોંધપોથી	૪)
અલ્પાત્મા ૩) વડ અને ટેટા	૩)
પાનનાં બીડાં	(છપાય છે)
રેતીની રોટલી	(,,)

સાહિત્યસ્વામી શૈલજાનંદકૃત

ઝંખના	૪)	અભિશાપ	૪)
ગોરી અને કાળી	૩)	અળતાની શીશી	૩)
વનહંસી	૩)	લોહીના લેખ	૩)
ભવની ભવાઈ	૩)	વિજયિની	૩)
વંટોળિયો	૪)	પૈસો મારો પરમેશ્વર	૩)

☆

શ્રી ચંદ્રવદન મહેતાકૃત

બાંધ ગઠરિયાં (ભા. ૧–૨)		૭)
છોડ ગઠરિયાં ૩) સફર ગઠરિયાં		૩)
કિશોર નાટકો ભા. ૧–૨		૩)
આગગાડી	(નાટક)	૨)
સીતા	(,,)	૧॥
રંગલીલા	(,,)	૧।
સોના વાટકડી	(,,)	૧॥

☆

શ્રી અનંત આચાર્યકૃત

ઠેર ઠેર ભજવાયેલાં સફળ નાટકો

શ્રદ્ધા ફળી	૧।	કરિયાવર	૧।
નવલું પ્રભાત			(છપાય છે)

☆

બીજાં પુસ્તકો

હિલાવરી	(ડાહ્યાભાઈ પટેલ)	૨।
જંજાળ	(ચંદ્રનારાયણ શર્મા)	૪॥
વારસો	(રસિક નવલિકાઓ)	૨॥
પિપાસા	(,,)	૩)
ગુજરાતી પત્રકારિત્વનો ઇતિહાસ		૭॥
પરિશીલન	(વિવેચનલેખો)	૪)
હીરાધર સાથિયાપોથી	(ભા. ૧થી૪)	૨॥
લંબોદર શર્મા	(રમૂજી નવલકથા)	૨।
જગતની ધર્મશાળામાં	(નિબંધો)	૧)
અરદેશર કોટવાળ		૨॥

તા. ક. અમારાં બીજાં પુસ્તકોની વિગતો માટે અન્ય પૃષ્ઠ અંદર જુઓ.

ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર, હવાડિયો ચકલો, સુરત.